Rau Ke Maro

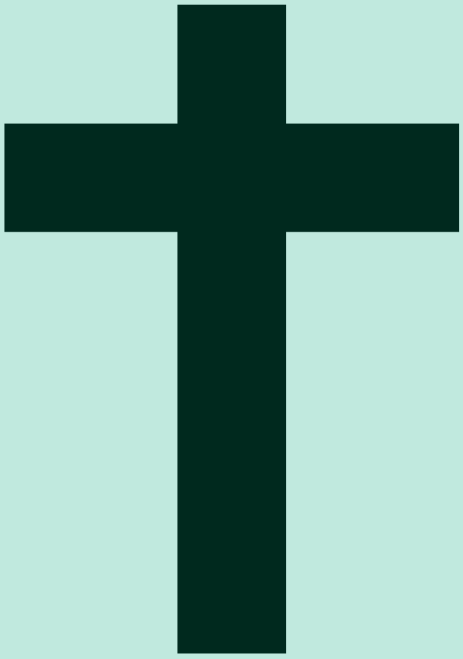

The New Testament in the Arop dialect of the Arop-Lokep language of Papua New Guinea

Rau Ke Maro

The New Testament in the Arop dialect of the Arop-Lokep language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Arop-Lokep long Niugini

copyright © 2022 Wycliffe Bible Translators, Inc.

℗ Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Arop-Lokep

Dialect: Arop

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-11-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 9 Nov 2023 from source files dated 9 Nov 2023
6d295e13-7d74-5276-9c6d-7f0499d3adf2

Contents

Matiu 1
Maka 64
Luka 102
Yowan 168
Aposol 213
Rom 278
1 Korin 310
2 Korin 337
Galesia 356
Epeses 365
Pilipai 375
Kolosi 382
1 Tesalonaika 389
2 Tesalonaika 395
1 Timoti 398
2 Timoti 407
Titi 413
Pilimon 417
Ibru 419
Yemis 443
1 Pita 451
2 Pita 460
1 Yowan 465
2 Yowan 472
3 Yowan 473
Yut (Jut) 474
Paposingi Betanga 476

Matiu
Bingi Dook Mata Yo Matiu Iwode I

Di Sasa Ke Yesu (Luka 3:23-38)

1 Nga bet tapiti rara ke Yesu Kirisi nga,
ngan Yesu tani, in sasa ke Dawiti, inbe
Dawiti in sasa ke Awaram.
2 Ngan rara tani in bet tapiti le ipa ye
Awaram a ise nga, ngan nen.
Awaram ikere ngan le natunu la Esaka i.
Inbe Esaka in Yakop tamana.
Inbe Yakop in Yuda iye di toonoo le taini
tamadi.
3 Inbe Yuda tani in Peres iye Sarra yo tinadi
Tamar nga, ngan tamadi.
Inbe Peres in Esron tamana.
Inbe Esron in Ram tamana.
4 Inbe Ram in Aminadap tamana.
Inbe Aminadap in Nason tamana.
Inbe Nason in Salmon tamana.
5 Inbe Salmon tani, in Boas yo tinana Reap
i, in tamana.
Inbe Boas in Obet yo tinana Rutu i, in
tamana.
Inbe Obet in Yesi tamana.
6 Inbe Yesi in Dawiti yo iyei tool kuto mai
pang tana kidi Isrel le imot i, in
tamana.
Inbe Dawiti tani in Solomon tamana. Ngan
Solomon tinana in mugu ngan Uria
rimana.
7 Inbe Solomon in Reoboam tamana.
Inbe Reoboam in Abia tamana.
Inbe Abia in Asa tamana.
8 Inbe Asa in Yeosapet tamana.
Inbe Yeosapet in Yeoram tamana.
Inbe Yeoram in Usia tamana.
9 Inbe Usia in Yotam tamana.
Inbe Yotam in As tamana.
Inbe As in Isikia tamana.
10 Inbe Isikia in Manase tamana.
Inbe Manase in Amon tamana.
Inbe Amon in Yosaia tamana.
11 Inbe Yosaia in Yekonia* iye di taini
tamadi. Ngan ye kene tani in di
Babilon tikap di Yuda tina a la titar
di ye tana yo kidi i.
12 Inbe ye kene yo di Babilon tikap di
Yuda tina a la titar di ye tana kidi nga, mo-
tong la Yekonia tani in iyei Seltiel tamana
nga.
Inbe Seltiel in Serubabel tamana.
13 Inbe Serubabel in Abiut tamana.
Inbe Abiut in Eliakim tamana.
Inbe Eliakim in Asor tamana.
14 Inbe Asor in Sadok tamana.
Inbe Sadok in Akim tamana.
Inbe Akim in Iliut tamana.
15 Inbe Iliut in Iliesa tamana.
Inbe Iliesa in Matan tamana.
Inbe Matan in Yakop tamana.
16 Inbe Yakop in Yosep tamana. Ngan Yosep
tani in iyooloo Madia yo ipasuiu
Yesu a tiweta ye Kirisi, tool tani yo
Maro ipootoo bet si ikap di tooltool
ki a ipamulu di ye so dook tiap yo bet
igarung di i.
17 Le rara tani in bet tapiti a ipa ye
Awaram le ise ye Dawiti nga, ngan pudi
sangaul be balana pai. Lo ngan bet imadit
ye Dawiti le ise ye kene yo di Babilon tikap
di Yuda la titar di ye tana kidi nga, ngan di
rara tina ngan pudi sangaul be balana pai.
Lo ngan bet imadit mulu ye kene yo tinepe
Babilon ye in le ise ye lal yo Kirisi pombe in
nga, ngan di rara tina ngan pudi sangaul be
balana pai lapau.

Madia Ipasuiu Yesu (Luka 2:1-7)

18 Gasanga ke Yesu Kirisi yo tinana ipa-
suiu i, in ipa nen. Tinana yo Madia in
titarkala pang Yosep bet iyooloo, bong
yeru tigaua tiao, inbe tikamata Madia tani
in kapono ye kase yo Maro Amunu Silene
ikauu panga i. 19 Ngan nintooroo yo Yosep
i, in tool noonoonoo, le lono bet iwetewete
Madia la mallangana a ipammoo la di
tooltool le imot matadi tiap. Bong lon kaua
urata bet ole ipas le isukraii mos leu le
ikino sollono.
20 Bong tina yo lon kaua urata nen nga,
le mooloo tiap inbe bangabangana ke Tool
Mai atu isi pombe pang ye, ye mianga ki a
iwete panga. Iyei ne, “Yosep, ong in Dawiti
natunu. Ken kutattadai a lom kap gogo
dada belebele leu ye yo bet kouo Madia a
kuyooloo, ngan be, yesoo kase yo kapono
ye i, in Maro Amunu Silene la ikauu panga

* **1:11** Ye rau kapala ngan tiwete ene ye Yeoiakin.

i. 21 Le ole ipasuiu natunu tamoto, lo ngan
bet kusu ene ye Yesu,† yesoo ye la bet ole
ipamulu di tooltool ki ye sennene kidi yo
bet igarung di i."
22 Ngan so le imot yo pombe nga, ngan
iyeie betanga ke Tool Mai yo mugu ngan
iweta pang Maro koonoo a iweta in le
kanono pombe moolmool. 23 Ngan be-
tanga tani in nen, "Garup atu yo iye ta-
moto sa tipa pitiao i, in ole kapono a ipa-
suiu natunu tamoto, lo ngan bet tisua ye
Imanuel."✡ Ngan betanga tani yo Imanuel
i, in punu ben, "Maro inepe yidi."
24 Yosep imi nen, le kene yo imadit ye
in nga, ngan le iyei ben tina yo bangaban-
gana ke Tool Mai iwete panga nga. Le ila la
ikaua Madia tani a iyooloo, a iyei rimana.
25 Bong kene yo iyooloo ye in nga, ngan le
yeru tipa le tiken toko pitiap le lo Madia
ipasuiu natunu tamoto tani. Motong la
Yosep isua ye Yesu nga.

2

Di Tooltool Yo Lodi Kaua Urata Ye Di Kanpitiki Nga, Ngan Tila Tikamata Yesu

1 Ye kene yo Madia ipasuiu Yesu ye
malala mai tiap Betlem ye tana mai ke
Yudia ye in nga, ngan Erot iyei tool kuto
mai pang tana mai yo Yudia i. Inbe ye kene
tani in di tooltool ke bet tikamata kanpitiki
ngan lodi kaua urata ye nga, ngan pattu
ke ni yo ke ipa ye a ise i, ngan tilo pang
Yerusalem 2 lo tipa a titortor di tooltool
nen. Tiyei ne, "Ai, kase mai tiap yo tinana
ipasuiu a bet iyei tool kuto mai pang di
Yuda i, in inepe ngai? Am nga amkamata
kanpitiki iyei ben tarkilanga ki ye ni yo ke
ipa ye a ise i, ngan nanga la amse bet se
amsung panga nga."
3 Tiwete betanga nen, le di tooltool pattu
la tillaikoodi pang Erot yo tool kuto mai i,
in a ilongo, ngan le lon sakarungu le dook
tiap yege. Inbe di tooltool ke Yerusalem yo
tilongo betanga tani nga, ngan di le imot
lodi sakarungu ye lapau. 4 Ngan tina Erot
ilongo betanga nen, le nga ikiu di tooltool
maimai ke paroranga so pang Maro, inbe
di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan man
tigaua. Motong la itor di nen, "Ai, ni yo
Kirisi tinana ipasuiu ye i, in ngai?"
5 Ngan tiraua betanga ki nen, "Ole tinana
ipasuiu Betlem ye tana mai ke Yudia, yesoo
mugu ngan Maro koonoo iwodo betanga
nen ilo ye rau ngan iwete nen,

6 'Ang di tooltool ke Betlem yo kanepe ye
tana mai kidi Yuda nga,
ngan malala kiang o ke bet ipa mur
mata ye di malala kapala yo edi
maimai pang tana mai kidi Yuda,
ngan tiap,
yesoo tool yo bet matan kala di tooltool
kiau ke Isrel i,
in ole pombe ye malala kiang.'✡ "

7 Tiwete pang Erot nen, motong la ikiu di
tooltool yo ke bet tikamata kanpitiki ngan
lodi kaua urata ye nga, ngan sollono bet
man iye di leu tigaua, inbe itor panin di ye
soo lal moolmool yo kanpitiki pombe ye i.
8 Itor panin di a imot, motong la iwanga di
bet tila pang Betlem nga. Inbe iwete pang
di nen, "Kala ngan kasere kase in dook
le le kapusye. Le bet kapusye nga, ngan
palbe leu be man kawete pau a nen ngan
au lapau la akamata, a asung panga."
9 Ngan di tooltool yo lodi kaua urata ye
di kanpitiki nga, ngan tilongo betanga ke
Erot a imot, motong la tigege sila inepe,
inbe tipa mulu. Ngan le tikamata kanpitiki
tani yo tikamata mugu i, inbe titoo titoo le
la tukbe ke ete le iken ye ni tani yo kase
inepe ye i. 10 Ye kene tani, in di tooltool tina
ngan tikamata kanpitiki tani yo la tukbe
nga, le lodi ponana mai san. 11 Motong
la tilo rumu lono a lo tikamata kase tani
iye tinana Madia, motong tigun turudi le
du damodi toko tana, inbe tisung panga.
Motong la tipolo llugu kidi a tikap so dook
mata panga; so ben pat dook mata yo ene
gol i, inbe so dook mata san yo tarungu lo
ye ei ngan kutana ikini dook mata i, inbe so
ke saliningi kini ki dook mata san yo tiwete
ene ye mir i. 12 Le nga tinepe a nga tiken,
ngan timi bet Maro iwete pang di nen, bet
timulu a tila pang ye Erot be. Ngan la le

† **1:21** Yesu ene in ye Ibru koodi ngan tiweta ye Yesua. Inbe betanga tani in punu nen, tool mai yo bet ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i. ✡ **1:23** Esai (Aisaia) 7:14 ✡ **2:6** Mika (Maika) 5:2

titoo dada san a timulu a tidu pang ni kidi nga.

Yosep Iye Madia Tikoo Pang Isip

13 Di tooltool tina ngan timulu a tidu,
motong la bong a Yosep iken, ngan ikamata
bangabangana ke Tool Mai ye mianga ki.
Ngan bangabangana tani in iwete panga
nen, "Yosep, kumadit a kouo kase in iye
tinana a kakoo a kala pang tana mai Isip la
kanepe nango le lo awete pong mulu ngan,
yesoo Erot ni ngo ikapge bet isere kase i le
ipusye nga, ngan ole iraumate a imata."
14 Yosep tani in imi nen, le nga imadit
tina le ikaua Madia iye natunu bong a tikoo
pang Isip, 15 a la tinepe tinepe le lo Erot
tani in imata. Ngan nen le betanga yo Maro
koonoo iwete nga, ngan kanono pombe
moolmool. Mugu ngan Maro koonoo tani
in iwete nen, "Natuk tamoto inepe Isip, le
akiuu ngan la le igege Isip a iman nga."✡
16 Erot itar tinini ngan tool sa mala bet
pombe pang ye a iwete panga tiap. Le nga
lon tar nen, bet di tooltool tina yo ke bet
lodi kaua urata ye kanpitiki nga, ngan o
tillungu, le katen malmal dook tiap. Mo-
tong la iman tina le iwanga di tooltool ki ke
patokongo bet la tiraumatamata di kakase
tamoto ke Betlem inbe di kakase tamoto
kapala yo tinepe potai pang Betlem yo rai
kidi ru inbe isi pang lopo nga, ngan le imot.
Yesoo, lal yo Yesu tinana ipasuiu ye i, in
ikauu ye di tooltool yo lodi kaua urata ye
kanpitiki, ngan oo. 17 Ngan nen le betanga
yo Maro koonoo Yedimia iweta i, in kanono
pombe moolmool. 18 Yedimia tani in iwete
nen,

"Tilongo tool atu itang meneng malala
Rama ni,
ngan itang le itang katkat dook tiap
yege.
Rakele la itang ye di natunu i,
bong bet tilele, ngan ilongo kidi tiap,
yesoo di natunu tina ngan timmata a
imot oo."✡

Yosep Iye Madia Timulu Pang Nasaret

19 Yosep iye Madia tinepe Isip le lo Erot
imata, motong la bong atu ngan Yosep iken
ngan imi bet bangabangana ke Tool Mai
atu iwete panga nen. 20 Iyei ne, "Yosep, ku-
madit a kouo Madia iye natunu a kamulu
pang ye tana kidi Isrel, yesoo di tooltool
yo lodi bet tiraumata kase i nga, ngan tim-
mata oo."
21 Motong la Yosep imadit tina ngan le
ikaua Madia iye natunu a timulu a tila
pang ye tana kidi Isrel. 22 Bong ngan Yosep
ilongo bet Erot natunu Akilus in iloni a iyei
tool kuto mai pang tana mai Yudia. Le nga
Yosep itattadai bet imulu pang ni nga. Le
ye mianga ki san mulu, ngan bangaban-
gana ke Tool Mai iwete panga bet ila pang
ni be, bong bet idik a ila pang ye tana mai
san yo Galili i. 23 Ngan tina ila nga, ngan
le la inepe ye malala atu yo ene Nasaret
i. Ngan le iyeie betanga kidi Maro koonoo
yo tiweta in le kanono pombe moolmool.
Ngan betanga tani in iwete nen, "Ole ti-
weta bet ye in tool ke Nasaret."

3

Yowan Yo Irriu Di Tooltool I, In Ikarata Dada Pang Tool Mai

(Maka 1:1-8; Luka 3:1-18; Yowan 1:19-28)

1 Ke kapala iman a ila, motong la ye ke
atu in ngan Yowan yo irriu di tooltool i,
in ipa le la pombe ye ni soorookoonoo atu
ke tana mai Yudia, inbe iwetewete betanga
ke Maro pang di tooltool. 2 Ngan iwete
pang di nen, "Kaportak lomu, yesoo ole
mooloo tiap, inbe dada yo Maro bet matan
kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe
mallangana."
3 Yowan tani, in mukot ngan Maro
koonoo yo Esai i, in iwetewete ye nen,

"Ole kalongo tool atu kalngana ye ni
soorookoonoo,
in iwete le koonoo maimai nen,
'Kakarata dada pang Tool Mai,
inbe kayeii le dundunngana panga bet
ipa ye.' "✡
4 Yowan tani in sousoungu ki ngan
tikarata ye asara ke solanga burum yo ene
kamel in bulbulini. Inbe iwittoo galini ye
bittoongoo ki yo tikarata ye asara kulini
i. E kaningi ki yo ikan nga, ngan ikan sis
inbe iyin bagil surunu. 5 Ye kene tani in di

✡ **2:15** Osea (Hosea) 11:1 ✡ **2:18** Yedimia (Jeremaia) 31:15 ✡ **3:3** Esai (Aisaia) 40:3

tooltool yo tipa pang ye nga, ngan kapala tipa ke Yerusalem, inbe ke malala maimai tiap ke Yudia nga le imot. Inbe di tooltool ke malala kapala le imot yo iken potai pang ye ran Yodan, ngan di lapau la timan pang ye nga. 6 Di tooltool tina timan, motong la titulu lodi panga ye sennene kidi, inbe irriu di ye ran Yodan.

7 Bong yeiso bet Yowan ikamata di tooltool ke budanga ru yo tiwete edi ye di Paresi* le di Sedusi†, ngan alunu timan pang ye a bet man irriu di, motong la iwete pang di nen, “Ai, ang ngan ben moto dook tiap di natunu! Sei iwete bet kayei nen ngan ole kasuru kate malmal ke Maro yo bet pang dama ni ngan pombe i? 8 Kumata le bet kaportak lomu moolmool nga, ngan ole tikamatang ye dada kiang yo kayei nga ben ang ngan kaportak lomu moolmool. 9 Inbe ken lomu tar bet ang ngan tamamu la Awaram i, a bet nen ngan Maro igarungang tiap, ngan be. Awete pang nen, Maro ke bet iportak di pat nga le tiyei ben Awaram di natunu. 10 Ngan matau nain la iken kai punu in. Ngan la kai le imot yo tipu ngan titar kanodi dook mata ngan tiap nga, ngan ole Maro itarakat di a ikatte di lo ei lono.

11 “Ang di tooltool yo kaportak lomu nga, ngan au i arriu ang ye ran leu. Bong tool yo bet itoo au a isi i, in gurana ki mai san le illosau. Ngan nen le akamatau ben au i tool dook mata ke bet aloni ben poranga ki a akap loningi ke kene a ade in tiap. Ngan tool tani in ole irriu ang ye Maro Amunu Silene ipa ye ei. 12 Ye in yoo ke pitiningi in iken ye bene, le ole itaurai dingding patunu ke kaningi le igaun yo kanono ngan ilo ye badabada ki, inbe kulini ngan idaun di ye ei yo ikan nen le taukan motingi i.”

Yowan Irriui Yesu
(Maka 1:9-11; Luka 3:21-22)

13 Ye kene tani yo Yowan irriu di tooltool ye in nga, ngan Yesu ipa ke Galili a iman pang ran Yodan bet man Yowan irriuu lapau. 14 Bong Yowan ikapge bet ilele Yesu a iyei nen be. Le nga iwete panga nen, “Ai, au i la ke bet kurriu au i. E nga gelei bet kuman pang yau bet man arriu ong nga?”

15 Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Lom leu, inbe kuyei urata i dookoot nga, yesoo nga dook mata bet aru tayei nen, a bet nen ngan tatoo dada dook mata noonoonoo le imot yo Maro lono panga nga.” Ngan nen le Yowan ipas le itoo leu.

16 Yowan irriuu a imot, motong Yesu imulu ke ran lono a ise pang ete, ngan pattu leu be lang katene koon panganga, inbe ikamata Maro Amunu Silene iro a isi pang ye ben man utu bet si iwot ye. 17 Inbe tool atu kalngana iwetewete ke malala ke Maro a isi nen. Iyei ne, “Tool in au natuk. Au i lok panga mai san, inbe lok ponana ye.”

4

Satan Itouo Yesu
(Maka 1:12-13; Luka 4:1-13)

1 Motong la Maro Amunu Silene ipa-songosongo Yesu bet ila pang ye ni soorookoonoo atu, a bet nen ngan la tool kuto mai kidi so sidi itoua.* 2 Ngan la Yesu yetaleu inepe ye ni tani nga, ngan isapariuu le ikan so tiap ye ke le bong sangaul pai le pitolo belebele. 3 Motong la tool dook tiap ke touanga i, in man pombe pang ye a iwete panga nen, “Ai, bet ong i Maro natunu moolmool nga, ngan kuwete a pat nga tiportak le tiyei porong a kon.”

4 Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete nen, ‘Porong leu la bet itoko di tooltool ye nepongo kidi, in tiap, bong betanga le imot yo ipa ye Maro koonoo nga, ngan la itoko di tooltool ye nepongo kidi nga.’✡ ”

5 Motong la tool kuto mai kidi so sidi tani in ikaua Yesu a yeru tilo ye malala mison ke Maro yo Yerusalem i, a lo ipa-tokode le ikodo bareme mai ke sungunu pono meneng ete ni, inbe iwete panga nen. Iyei ne, 6 “Bet ong i Maro natunu moolmool nga, ngan kupas le kudu tana ni, yesoo Rau ke Maro iwete nen, ‘Ole iwanga di

* **3:7** Di tooltool yo tiwete di ye di Paresi nga, ngan di tooltool yo titoo wer ke Mose le tipamede inbe matadi kala di tooltool ye nga. † **3:7** Di tooltool yo tiwete di ye di Sedusi nga, ngan di maimai kidi Yuda pattu yo tiwete bet di tooltool timmata nga, ngan o ke bet timadit mulu tiap. * **4:1** Ngan tool kuto mai kidi so sidi tani, in la Satan i.
✡ **4:4** Wer (Lo) 8:3 ✡ **4:6** Rau ke Woungu (Buk Song) 91:11-12

bangabangana ki pong a tisipong ye bedi,
a bet nen ngan pat isolo kem katene be.'✡ "
7 Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen,
"Rau ke Maro iwete lapau nen, 'Ken kutouo
Maro yo Tool Mai kiong, in be.'✡ "
8 Motong la tool kuto mai kidi so sidi
tani in ikaua Yesu mulu a yeru tilo kawal
kutono meneng ete ni, a lo ipitnai malala
le so matana matana ke tana mai i le imot
yo dook mata nga, ngan panga. 9 Motong
la iwete panga nen, "Kumata bet kugun
turum le du damom toko tana, inbe kusung
pau nga, ngan ole akap so nga le imot
pong."
10 Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen,
"Satan, kukoo yau! Yesoo, Rau ke Maro
iwete nen, 'Kusung pang Maro yo Tool Mai
kiong i, inbe kuraua panga yetaleu.'✡ "
11 Yesu iwete nen pang tool kuto mai
kidi so sidi tani a ikoo ye, motong la di
bangabangana ke Maro tisi a si tiloni.

Yesu Ipamaditi Urata Ki Tana Mai Galili (Maka 1:14-15; Luka 4:14-15)

12 Ye kene yo Yesu ilongo bingi ke Yowan
yo titaru lo rumu dook tiap kidi talnga
dikidiki lono ye in nga, le nga imulu a ilo
pang tana mai Galili. 13 Ilo, ngan le igege
malala Nasaret, inbe la inepe ye malala
mai yo ene Kapenam i. Ngan malala mai
Kapenam tani in iken potai pang ye ran
Galili gigini, ye tana ke di rara kidi Sebulen
le Naptali. 14 Ngan ye dada tani yo Yesu
iyeii nen i, in le iyeie betanga ke Maro
koonoo Esai yo iweta in le kanono pombe.
Ngan Esai tani in iyei ne,

15 "Ang di rara ke Sebulen le Naptali nga
kalongo.
Ang ngan di tooltool yo kanepe pang ke
tiek du nga,
inbe ang ngan di tooltool yo kanepe
potai pang ye ran Yodan koonoo ka-
pala nga,
inbe ang ngan di tooltool yo kanepe ye
tana mai Galili ye ni yo di tooltool yo
tipa ye di rara kidi Yuda tiap ngan
tinepe ye i.
16 Di tooltool kiang yo tinepe todo lono nga,
ngan tikamata sul maiyoko.
Inbe di tooltool kiang yo todo mai ke
matenge iduk di nga, ngan sul tani
in ilangarai di lapau."✡
17 Ye kene tani in Yesu ipamaditi urata ki
ke bet iwetewete bingi dook mata ke Maro
pang di tooltool. Ngan le iwete pang di nen,
"Kaportak lomu, yesoo mooloo tiap, inbe
dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki
ye i, in ole si pombe mallangana."

Yesu Ikiu Di Tooltool Pai Ke Yoosoongoo (Maka 1:16-20; Luka 5:1-11)

18 Motong la Yesu ipelele ran koonoo
Galili a ila, ngan ikamata di tooltool ru,
yeru ngan taidi le toodi. Ngan atu, in ene
la Simon i, inbe tiwete ene san ye Pita, in
iye taini yo Antares i. Yeru ngan tikatte pu
kidi du ran lono a bet tikap i ye, yesoo di
ngan tiyei urata ye kaungu i bet tiyawar
a tikap pat ye. 19 Bong ngan Yesu ipusye
di nga, le nga iwete pang di nen, "Suru
nga, kaman katoo au. Ang ngan di tooltool
ke kaungu i, bong ole apatomonai ang ye
urata ke kaungu di tooltool." 20 Yeiso bet
iwete pang di nen, ngan le pattu leu inbe
yeru tigege pu kidi sila ikino, inbe titoo a
tiye tila.
21 Yesu iye di suru tina ngan tipa kasin a
tila, inbe ikamata di tooltool ru mulu, ngan
taidi le toodi lapau. Di tooltool ru tina,
ngan atu ene la Yemis yo Sebedi natunu
i, in iye taini Yowan. Di ngan tiye tamadi
Sebedi tinepe ookoo pono kidi a tikarata
pu kidi, inbe Yesu ikamata di le nga koonoo
pang di bet titoo lapau. 22 Yeiso bet yeru
tilongo tina yo koonoo pang di nga, ngan
le pattu leu inbe tigege tamadi sila inepe
ye ookoo kidi tani, inbe yeru timadit a titoo
Yesu a tila.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Yo Mata-matenge Ikap Di Nga (Luka 6:17-19)

23 Yesu ila ipa ye malala kapala ke tana
mai Galili in le imot a ipatomonai di
tooltool ye rumu kidi Yuda ke gaongo in
lono, inbe iwetewete bingi dook mata pang
di tooltool ye dada yo Maro bet matan kala
di tooltool ki ye i. Inbe ikarata di tooltool yo
matamatenge matana matana ikap di nga,
ngan le tinidi dook mata mulu. 24 Ngan

✡ **4:7** Wer (Lo) 6:16 ✡ **4:10** Wer (Lo) 6:13 ✡ **4:16** Esai (Aisaia) 9:1-2

ye urata tina yo Yesu iyei nen nga, ngan bingi ki idada a iwakaia tana mai Siria in le imot a tilonga, le nga tikap di tooltool yo matamatenge matana matana ikap di ngan pang ye Yesu a bet man iyei di le tinidi dook mata mulu. Le nga di tooltool yo tinidi massingi mai mata nga, inbe di tooltool yo so sidi idiwidiwi di nga, inbe di tooltool yo matadi taltalai ngan timol du tana a titangarur nga, inbe di tooltool yo tikap rama nga, ngan timan pang ye Yesu, inbe iyei di le tinidi dook mata mulu.
25 Ngan tina tilongo bingi ke Yesu yo iyei urata nen nga, le nga di tooltool alunu le alunu san tipa ke Galili, inbe ke Dekapolis,† inbe ke Yerusalem le tana mai Yudia, inbe di tooltool kapala tipa ke malala le imot yo iken ke ran Yodan koonoo kapala nga, ngan di le imot la tipa a titoo Yesu nga.

5

Yesu Iwetewete Bingi Dook Mata Pang Di Tooltool Kawal Madini (Luka 6:20-23)

1 Yesu ikamata di tooltool alunu tina timan pang ye nga, le nga ilo ye kawal atu madini a lo iwur, inbe di galiunu timan pang ye. 2 Motong la imadit a bet ipatomonai di, ngan le iwete nen,

3 "Di tooltool yo lodi galanga ben di ngan
ballingadi tiap ye so ke Maro nga,
ngan lodi ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata
pang di a matan kala di.
4 Inbe di tooltool yo lodi madoko nga, ngan
lodi ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata
pang di a ipamede di.
5 Inbe di tooltool yo pallongadi nga, ngan
lodi ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata
pang di a ikaua tana mai i le imot
pang di.
6 Inbe di tooltool yo pitolo di le morak di
ye dada dook mata noonoonoo ke
Maro nga, ngan lodi ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata
pang di a ipapon di ye.
7 Inbe di tooltool yo lodi mulumulu ye
di tooltool kapala a tiyei dada dook
mata pang di nga, ngan lodi ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata
pang di a lon mulumulu ye di lapau.
8 Inbe di tooltool yo lodi iken galangana
nga, ngan lodi ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata
pang di le tikamata matana.
9 Inbe di tooltool ke karatanga di tooltool
kapala lodi a bet tinepe ye lo silene
nga, ngan lodi ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata
pang di, inbe ole tikiu di bet di ngan
ye di natunu.
10 Inbe di tooltool yo di tooltool kapala
tikap malmal pang di a tigarung
di ye yo titoo dada dook mata
noonoonoo ke Maro nga, ngan lodi
ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata
pang di a matan kala di.

11 "Inbe ang di tooltool yo di tooltool kapala lodi dook tiap pang a tingelerai ang inbe tigarungang a tisopo koodi pang ye betanga doko ye yo katoo au nga, ngan lomu ponana, yesoo Maro ole iyei dada dook mata pang. 12 Bong bet tiyei urata nen pang nga, ngan lomu ponana a kayoro, yesoo balingi ke urata kootoonoo kiang la inamang a iken ye malala ke Maro ngo. Ngan dada dook tiap kidi yo nen nga, ngan la mugu ngan tiyei pang di Maro koonoo nga.

Tiek Inbe Sul (Maka 9:50; Luka 14:34-35)

13 "Ang ngan kayei ben tiek pang di tooltool ke tana mai i le imot. Bong kumata bet tiek tani in gurana ki imot nga, ngan ole kayeie tiek tani in balai bet iyei tiek mulu nga? Tiek yo nen i, in dook tiap oo, le ke bet tayeie so sa mulu ye tiap. Le bet nen ngan takatte du tana pono a bet nen ngan di tooltool tiyirtoo ye kedi.

14 "Inbe ang ngan kayei ben sul pang di tooltool ke tana mai i le imot. Le matamu too dook ngan, kumata le malala mai sa bet iken kawal kutono nga, ngan o ke bet itarkoo tiap. 15 Inbe di tooltool ke bet

† **4:25** Ni tani yo ene Dekapolis i, in lono ki ben Malala Maimai Sangaul.

tilanga sul ngan tipatudu ye bor tiap. Bong ole tipawoti lo ete a ikan le ilangaraia rumu lono, a bet nen ngan di tooltool tikamata ni ye. 16 Le gaongo leu, ang nga kanepe ben sul yo ilangaraia ni i, a bet nen ngan di tooltool ole tikamata dada dook mata kiang yo kayei nga, inbe tiyitmaka Tamamu yo inepe ye malala ki ete ni, in ene.

Betanga Ke Wer Ke Maro

17 "Ken lomu tarau bet au asi nga bet si agarung wer ke Maro too betanga yo kidi Maro koonoo, ngan be. Au i asi nga bet si agarung tiap, bong asi bet si ayei betanga tina ngan a kanono pombe le imot. 18 Awete pang moolmool nen, betanga yo iken ye wer ke Maro ngan o ke bet kasin pa bet ilene, ngan tiap. Ole iken nen le imot le ipa ye wodenge ki yo maimai tiap nga, le ilo ye lal yo bet lang le tana imot ye i. Le betanga tina le imot yo iken ye wer ke Maro nga, ngan ole kanono pombe le imot. 19 Ngan nen le kumata bet tooltool sa iwala murini pang betanga mai tiap atu yo iken ye wer ke Maro nga, too ipatomonai di tooltool kapala bet tiyei dada gaongo nen i, in ole ene mai tiap ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga. Bong sei tool yo itoo wer le betanga tina ke Mose nga le imot, inbe ipatomonai di tooltool ye a bet titoo i, in ole ene mai ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga. 20 Awete pobe pang nen, kumata le dada kiang yo kayei nga bet itoo dada dook mata noonoonoo ke Maro le illos dada kidi Paresi le di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan tiap nga, ngan o ke bet lo kagaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di, ngan tiap yege.

Yesu Iwete Ye Dada Ke Raumatenge Di Tooltool

21 "Ang nga kalongo betanga yo mugu ngan tiweta pang di sasa kiidi, in oo. Ngan betanga tani in nen, 'Ken karaumata di tooltool be.'✡ Kumata le tool sa bet iraumata tool atu nga, ngan ole tikauu lo tipatokode ye ni ke karatanga betanga a ikap masngana ye dada ki tani yo iyeii i.' 22 Bong nga bet awete pang nen, kumata le tool sa bet katen malmal pang ene atu nga, ngan ole tikauu lo tipatokode ye ni ke karatanga betanga a ikap masngana ye dada ki tani. E le kumata tool sa bet iwete pang ene bet ye in tool dook tiap nga, ngan ole tikauu lo ye di tooltool kuto maimai ke karatanga betanga. Bong kumata le tool sa bet iwete pang ene bet ye in tool kapakapa nga, ngan ken ikauwai ye dook, ole nen ngan Maro ikatte du inepe ye malala ke masngana yo ei ikan ye le taukan motingi i.

23 "Ngan la kumata bet kop so ke paroranga pang ni ke paroranga so, inbe lom tutu urata dook tiap yo mugu ngan kuyei pang em a katen malmal pong nga, 24 ngan kutar so kiong tina sila dama ke ni ke paroranga so in. Inbe kulkulunu ngan ole kumulu le la kuye em tani in kakarata betanga le dook ngan, lo ngan bet kumulu man kuyei paroranga ye so tina ngan pang Maro.

25 "Inbe kumata le tool atu lono bet ikau ong pang ye ni ke karatanga betanga le angru kapa dada go nga, ngan palbe be angru kakarata betanga tani in dada le imot. Kumata bet tiap nga, ngan ole em tani in ikau ong lo ye di tooltool maimai ke karatanga betanga a titarong kula ye di gaunu bedi, a bet nen ngan di gaunu titarong lo ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. 26 Awete pong moolmool nen, taukam dada yo bet kupas a kusi tana ye i. Bong ole kunepe so rumu dook tiap kidi talnga dikidiki tani in lono, le lo kuyimi porai pat pi yo titar pong bet kuyimi rumu tani in ye nga, ngan le imot, ngan la bet kusi tana nga.

Yesu Iwete Ye Dada Ke Bauk

27 "Ang nga kalongo betanga yo mugu ngan tiweta, in oo. Ngan betanga tani in nen, 'Ken kayei bauk be.'✡ 28 Bong nga bet awete pang nen, kumata le tool atu bet ikamata garup atu ngan matana gorengana ye le lon kaua urata ye bet yeru tipa nga, ngan tool in ben iyeie dada dook tiap ke bauk ye garup tani in ye yo lon kaua urata ye nen nga.

29 "Le kumata bet matam oonoo in iyolong le bet kopsap ye sennene nga, ngan kupaii a kotte. Ngan dook mata bet kugege

✡ **5:21** Pamulenge (Kisim Bek) 20:13; Wer (Lo) 5:17 ✡ **5:27** Pamulenge (Kisim Bek) 20:14; Wer (Lo) 5:18

tinim kapala a ikino, ngan la bet tinim le imot in o ke bet tikatte du ye malala ke masngana tiap nga. 30 Inbe kumata bet bem oonoo iyolong le kopsap ye sennene nga, ngan kusaputu a kotte. Ngan dook mata bet kugege tinim kapala a ikino, ngan la bet tinim le imot in o ke bet tikatte du ye malala ke masngana tiap nga.

Yesu Iwete Ye Dada Ke Parsukraingi (Matiu 19:9; Maka 10:11-12; Luka 16:18)

31 "Ang nga kalongo betanga yo mugu ngan tiweta, in oo. Ngan betanga tani in nen, 'Kumata le tool atu lono bet isukraia rimana nga, ngan ole ikaua rau yo tiwodo betanga ke parsukraingi ilo ye i, in pang rimana.'✡ 32 Bong nga bet awete pang nen, kumata bet tamoto atu rimana iyei bauk tiap, inbe isukraii sorok nga, ngan tamoto in ikapsap, yesoo iyeie garup in le ikapsap ye dada ke kerenge. Le kumata bet garup tani in iyooloo tamoto san nga, ngan garup in iyei dada dook tiap ke bauk. Inbe tamoto paunu yo iyooloo garup tani yo nintooroo isukraii in nga, ngan ye in iyei dada dook tiap ke bauk lapau.

Ken Kawete Moolmool Le Ete Be

33 "Ang nga kalongo betanga yo mugu ngan tiweta pang di sasa kiidi, in oo. Ngan betanga tani in nen, 'Bet kapamede betanga ye so atu bet kayeii nga, ngan ken kagarungu be. Bong kayeie so tani yo kapamede betanga pang Tool Mai ye bet ole kayeii i.'✡ 34 Bong nga bet awete pang nen, bet kapamede betanga kiang nga, ngan ken kawete moolmool le ete be. Inbe ken kapootoo malala ke Maro ene a bet kapamede betanga kiang ye be, yesoo malala ke Maro in kakawa ki ke burungu. 35 Inbe ken kapootoo tana ene a bet kapamede betanga kiang ye be, yesoo tana i la Maro itar kene lo pono i. Inbe ken kapootoo Yerusalem ene a bet kapamede betanga kiang ye be, yesoo Yerusalem in malala mai ke Tool Mai yo iyei tool kuto mai pang tana mai le imot i. 36 Inbe ken kapootoo kutomu a bet kapamede betanga kiang ye be, yesoo ang tapmu nga taukamu gurana yo bet kayeie kutomu raunu atu le ikoko too imukku ye i. 37 Ngan nanga, bet nen ngan kapas le kayei ne, 'E' ngan 'E' le iken leu, too bet kayei ne, 'Tiap' ngan 'Tiap' le iken leu. Bong bet kawete betanga san mulu le ipa ye betanga yo bet kawete nga, ngan betanga yo ngan ipa ye tool dook tiap Satan.

Betanga Ke Kaungu Kootoodoo (Luka 6:29-30)

38 "Ang nga kalongo betanga yo mugu ngan tiweta, in oo. Ngan betanga tani in nen, 'Kumata bet tool atu igarungu ene matana nga, ngan ole kakaua tool tani in kootoonoo a kagarungu ene tani in matana lapau. Inbe kumata bet tool atu iraukata ene dongana nga, ngan kakaua tool tani in kootoonoo a karaukata ene tani in dongana lapau.'✡ 39 Bong nga bet awete pang nen, ken karau kiang a kayei dada gaongo leu pang di tooltool yo tiyei dada dook tiap pang, ngan be. Kumata bet tool atu ipodo pangam oonoo nga, ngan kuportak le kupasanga pangam ngas pang ye. 40 Inbe kumata bet tool atu ikau ong pang ye ni ke karatanga betanga a iwete pong bet kouo sousoungu kiong yo mannipunu in panga nga, ngan bet nen ngan kouo sousoungu kiong yo matolene in panga lapau. 41 Inbe kumata bet tool atu iwete le koon mede ye betanga pong bet kusolo burum ki a bet kupa ye manga mooloo atu nga, ngan kumalum panga a angru kapa ye manga mooloo san mulu le lo iyei ben manga mooloo ru.* 42 Inbe kumata bet tool sa itorong ye so kiong nga, ngan kouo so yo itorong ye i, in panga. E kumata le tool sa lono bet ikaua so kiong sa bet iyei urata ki ye lo ngan bet ipamule pang yong nga, ngan kurutaii be.

Lomu Pang Di Koi Kiang Mai San (Luka 6:27-28, 32-36)

43 "Ang nga kalongo betanga yo mugu ngan tiweta, in oo. Ngan betanga tani in nen, 'Lomu pang di diemu mai san,✡ inbe

✡ **5:31** Wer (Lo) 24:1 ✡ **5:33** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:12; Kinkatingi (Namba) 30:2; Wer (Lo) 23:21 ✡ **5:38** Pamulenge (Kisim Bek) 21:24; Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 24:20; Wer (Lo) 19:21 * **5:41** Ye betanga yo "manga mooloo atu" le "manga mooloo ru" nga, ngan kene ki ben kilomita atu, too kilomita ru. ✡ **5:43** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:18

lomu dook tiap pang di koi kiang.’ 44 Bong
nga bet awete pang nen, lomu pang di koi
kiang mai san, inbe kapatarau pang Maro
ye di tooltool yo tikamatang ngan katoo au
a le tigarungang nga. 45 Kumata bet kayei
dada nen nga, ngan ole tikamatang ben
ang ngan Maro di natunu. Ngan ye in iyeie
ke ki le isini ye di tooltool yo dook mata
nga, inbe ye di tooltool yo dook tiap nga
lapau. Inbe iyeie ki a imol pang di tooltool
yo titoo dada dook mata noonoonoo ke
Maro nga, inbe pang di tooltool yo titoo
dada dook mata noonoonoo ki tiap, ngan
lapau. 46 Inbe kumata le bet lomu mai san
pang di tooltool yo lodi mai san pang, ngan
leu nga, ngan ole kakaua soo balingi ye
urata kootoonoo kiang? Gelei, di tooltool
ke sodaningi pat o tiyei dada nen tiap, too?
47 Inbe kumata le bet kawete lo ponana
kiang dook mata pang di sogamu leu nga,
ngan soo dada kayeii le kallos di tooltool
kapala ye i? Di tooltool yo lodi galanga
ye Maro tiap ngan tiyei dada nen lapau.
48 Ngan nanga, ole katoo dada dook mata
noonoonoo le imot, dawa ben Tamamu yo
inepe ye malala ki ete ni, in itoo dada dook
mata noonoonoo le imot nga.”

6

Yesu Ipatomonai Di Tooltool Ye Dada Ke Loningi Di Tooltool Kapala

1 Motong la Yesu iwete pang di galiunu
mulu nen, “Ken kakap tutang dook leu ye
dada dook mata noonoonoo ke Maro yo
bet kayei nga. Le ken kayei la di tooltool
matadi a bet tikamata ngan tiyitmak emu
ye, ngan be. Kumata bet kayei nen nga,
ngan o ke bet kakaua balingi sa ye urata
kootoonoo kiang ye Tamamu yo inepe ye
malala ki ete ni, in tiap.
2 “Ye kene yo lomu bet kakap so pang
di tooltool yo timaka ye so nga, ngan ken
kamaia so dawa ben tauru a kawete pang
di tooltool ye so tina, ngan be. Dada yo
nen i, in kidi tooltool ke kaplungunu. Di
ngan lodi bet tiyei nen ye rumu kidi Yuda
ke gaongo, too ye ni ke yawaringi so, a bet
nen ngan di tooltool tiyitmak edi ye. Bong
awete pang moolmool nen, di tooltool yo
tiyei dada nen nga, ngan tikap balingi ye
urata kootoonoo kidi oo. 3 Bong ye kene yo
bet kalon di tooltool yo timaka ye so nga,
ngan ken le bemu ngas in lon galanga ye
so yo bet bemu oonoo iyei, ngan be, 4 a bet
nen ngan katarkoo dada dook mata kiang
le iken sollono. Ngan la bet Tamamu yo
ikamata so yo iken sollono i, in ole ikap
balingi pang ye urata kootoonoo kiang
nga.

Yesu Ipatomonai Di Tooltool Ye Dada Ke Pataraungu (Luka 11:2-4)

5 “Ye kene yo bet kapatarau ye in nga,
ngan ken kayei ben di tooltool ke kaplun-
gunu yo tiyei, ngan be. Di ngan lodi bet
tikodo dama kidi tooltool ye rumu kidi
Yuda ke gaongo inbe ye ni ke yawaringi so,
inbe tipatarau a bet nen ngan di tooltool
tikamata di, ngan tiyitmak edi. Bong awete
pang moolmool nen, di tooltool yo tiyei
dada nen nga, ngan tikap balingi ye urata
kootoonoo kidi oo. 6 Bong ang nga ye
kene yo bet kapatarau ye in nga, ngan kalo
rumu lono kiang a katiukala dada, inbe ka-
patarau pang Tamamu yo ke bet takamata
tiap i. Ngan la bet Tamamu yo ikamata so
yo iken sollono i, in ole ikap balingi pang
ye urata kootoonoo kiang nga.
7 “Inbe ye kene yo bet kapatarau ye
in nga, ngan ken kawete gogo betanga
a kayolo pataraungu ben di tooltool yo
lodi galanga ye Maro tiap ngan tiyei, nga
be. Yesoo, di ngan lodi tar bet tiwete
tootoo betanga nen ilo ye pataraungu kidi
le mooloo, ngan la bet Maro ole ilongo
pataraungu kidi nga. 8 Le ken katoo dada
kidi be, yesoo soo so yo lomu bet Tamamu
ilonang ye nga, ngan ye in lon galanga ye
mukot, motong la katoru ye nga. 9 Le dada
dook mata yo bet kapatarau ngan katoo in
nen. Kayei ne,

‘Tamamam yo kunepe ye malala kiong ete
ni, in ampatarau pong nen,
bet di tooltool nga le imot tiparanaia
em.
10 Inbe kusi a si matam kalam am le imot,
inbe di tooltool ke tana i bet titoo lom
dawa ben di tooltool ke malala kiong
titoo lom nga.
11 Inbe kaningi yo ke katai nga, ngan kop
pam.

12 Inbe kugiri sennene kiam yo amyei nga,
dawa ben am lapau amgiri sennene
kidi diemam yo tiyei pam nga.
13 Inbe kupasongosongam le ken amkap-
sap ye dada dook tiap ke touanga be,
bong kou am le kupalisam ye tool dook
tiap Satan.'
14 "Nen le kumata bet di tooltool tiyei
dada dook tiap ke sennene pang nga, ngan
kagiri sennene kidi tina yo tiyei nga. Ngan
la bet Tamamu yo inepe ye malala ki ete
ni, in ole igiri sennene kiang lapau nga.
15 Bong kumata le bet kagiri sennene kidi
tooltool tiap nga, ngan Tamamu o ke bet
igiri sennene kiang tiap lapau.

Yesu Ipatomonai Di Tooltool Ye Dada Ke Sapanga Ye Kaningi

16 "Kene yo bet kasapa ye kaningi so a
bet kasung pang Maro ye in nga, ngan ken
kayei ang le matamu mallai ben di tooltool
ke kaplungunu tiyei, ngan be. Yesoo, di
ngan tiyei di tapdi le matadi mallai a bet
tipitnai di pang di tooltool a tikamata di
ngan tiyei ne, 'Tool ni ngo ye taunu is-
apariuu ye kaningi so a bet isung pang
Maro.' Bong awete pang moolmool nen, di
tooltool yo tiyei dada nen nga, ngan tikap
balingi ye urata kootoonoo kidi oo. 17 Bong
bet kusapa ye kaningi so nga, ngan kupusu
matam ye ran, inbe kusalini kutom ye so ke
saliningi. 18 Ngan kayei nen a bet nen ngan
di tooltool lodi galanga yang ye yo kasapa
ye kaningi so, ngan be. Bong Tamamu yo
ke bet takamata tiap i, in yetaleu la bet
lon galanga yang i. Tamamu tani yo lon
galanga ye so yo iken sollono i, in ole ikap
balingi pang ye urata kootoonoo kiang.

Balingi Dook Mata Iken Ye Malala Ke Maro
(Luka 12:33-34)

19 "Ken burum le balingi ke tana pono
nga ikap matamu a kawinnoko be. Yesoo,
balingi yo ke tana pono nga, ngan rapa
le piroro tigarung, inbe di tooltool ke pin-
nau ole tisaua koongoo le siri a lo tipinau
lapau. 20 Bong dook mata ngan nen, bet
ang tapmu kawinnoko burum le balingi
yo Maro bet ikap pang ye urata kootoonoo
kiang nga. Yesoo, malala ke Maro yo iken
ete ni, in rapa le piroro sa bet tigarung so
ki tiap, inbe di tooltool ke pinnau sa ke bet
tisaua koongoo le siri ki a lo tipinau so ki,
ngan tiap lapau. 21 Ngan la malala tani yo
so dook mata kiang iken ye i, in ole kagaua
lomu le imot pang ye lapau.
22 "Ngan matamu ngan dawa ben sul. Le
kumata bet matamu igalanga dook mata
nga, ngan ole sul lulngana ilangaraia tin-
imu mai i le imot inbe kakamata ni. 23 Bong
kumata bet matamu igalanga tiap nga,
ngan ole todo iduku tinimu mai i le imot
inbe kakamata ni tiap. Ngan nanga, ku-
mata le sul lulngana yo bet iken lomu in
todo iduku nga, ngan ole todo tani yo iken
lomu i, in todo maiyoko.
24 "Tool sa ke bet iyei urata pang di
tooltool kuto maimai ru tiap. Kumata bet
iyei nen nga, ngan ole lono dook mata pang
atu le ilongo betanga ki a itoo, inbe lono
dook tiap pang san a iwala murini panga.
Le ang nga ke bet kayei urata pang Maro,
inbe kayei urata ke kaungu pat lapau tiap.

Ken Lomu Madoko Be

25 "Le nga bet awete pang nen, ken lomu
madoko ye nepongo kiang ke tana i, ye so
yo bet kakap a kakan le kayin, nga be. Inbe
ken lomu madoko ye tinimu ye so yo bet
kawit a itarkoo tinimu, nga be. Ngan ye
Maro matana nga, ngan nepongo kiang, in
so maiyoko, bong so yo bet kakap a kakan,
in so mai tiap. Inbe tinimu nga lapau, ngan
illoso so yo bet kawit a katarkoo ye nga.
26 Oo, kakamata di man. Di ngan tikapgi
so kumu le itar kanono, lo ngan bet tigogo
kanono, ngan tiap. Inbe di ngan ke bet
tire badabada yo bet titar kaningi kidi ye
nga, ngan tiap lapau, bong Tamamu yo
inepe ye malala ki ete ni, in ye la ipakan
di i. Le awete pang nen, ang tooltool nga,
Maro ikamatang ben ang nga kallos di man
ye matana. 27 Ngan nanga, bet ang tina
ngan atu lon madoko ye so yo bet iloni ye
nepongo ki ke tana i nga, ngan ole gelei,
urata tani yo iyeii nen i, in ole iloni ye
nepongo ki a iseke kasin pang dama a ila,
too? O tiap!
28 "E nga gelei a lomu madoko mai mata
ye so ke lonloningi nga? Oo, kakamata di
ool ke karam lono yo tisup nga. Di tapdi
ngan tiyei toko urata sa bet tikarata moro

pang di ye, ngan tiap. 29 Bong nga bet
awete pang ye tool kuto mai yo Solomon
i. Ye in tool ballingana, le moro ki yo itar
lo tinini nga, ngan dook mata san. Bong
di ool tina nga, ngan moro kidi ngan dook
mata le dook mata ki taunu le illos moro yo
ke Solomon nga. 30 Atoo, ang nga katara
lomu medana pang Maro mai mata tiap.
Kakamata, dingding sorok yo ke bet tikodo
katai nga leu, e mongmong ngan tisaput a
tikatte lo ei ikan di nga, ngan Maro ikap
moro dook mata pang di. Le gelei, ang
nga o ke bet ikap moro dook mata pang
tiap, too? O tiap! Dada dook mata yo bet
iyei pang ngan ole illos dada dook mata yo
iyei pang di ool le dingding nga. 31 Le ken
lomu madoko a kayei ne, 'Nga ole takana
soo so?' too 'Nga ole tayini soo so?' too
'Nga ole talonlon ye soo so?' ngan be. 32 Di
tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga,
ngan lodi kap gogo dada bet tikap so yo
nen nga. Bong Tamamu yo inepe ye malala
ki ete ni, in lon galanga ye so yo kamaka
ye, ngan oo. 33 Bong dada dook mata yo
bet kayeii le imugu pang i, in nen. Kakau
ang pang Maro a matan kalang ben ang
ngan di tooltool ki, inbe kakapge bet katoo
dada dook mata noonoonoo yo Maro lono
bet katoo nga. Ngan kumata le bet kayei
nen nga, ngan ole ikap so tina nga le imot
pang. 34 Le bet nen ngan ken lomu madoko
mata ye so yo ke mongmong, ngan be. So
ke mongmong, ngan so ki ye taunu bet lon
madoko ye. Inbe so ke katai, ngan so ke
katai leu."

7

Ken Kakamata Dada Kidi Diemu Ngan Kawete Bet Di Ngan Tooltool Dook Tiap, Ngan Be
(Luka 6:37-38, 41-42)

1 Motong la Yesu iwete pang di gali-
unu mulu nen, "Ken kakamata dada kidi
diemu ngan kawete bet di ngan tooltool
dook tiap, ngan be. Ole nen ngan Maro
ikamatang ben ang nga tooltool dook tiap
lapau. 2 Kumata bet kakamata dada kidi
ngan kawete bet di ngan tooltool dook tiap
a bet tiyemenai di nga, ngan gaongo leu,
Maro ole iwetang nga tooltool dook tiap a
bet iyemenai ang nen lapau. Le dada yo
kayei pang di diemu nga, ngan Maro ole
iyei nen pang lapau.

3 "Nga gelei bet kumata tidi maitiap yo
iken ye taim matana i, e lom tutu kai palini
maiyoko yo iken ye matam, in tiap nga?
4 Bet ong taum kumata kai palini maiyoko
yo iken ye matam, in tiap nga, ngan gelei
bet kuwete pang taim ne, 'Taik, au i lok
bet apaia tidi maitiap yo iken ye matam
in.' 5 Ona, ong in tool ke kaplungunu!
Lom bet nen ngan ong taum kukulu kai
palini maiyoko yo iken ye matam in mugu
a kumata ni dook, lo ngan bet kupaia tidi
maitiap yo iken ye taim matana i.

6 "Awete pang, ken kakap so mison ke
Maro ngan pang di gaunu be, inbe ken
kakatte matauu kiang ngan pang di ga be.
Kumata bet kakap pang di nga, ngan ole
tiyirngan ye kedi le dook tiap, lo ngan
bet tiportak inbe tikanang a tisarrakang le
morrana.

Kusere So, Inbe Kutor, Inbe Kupitpiti Dada
(Luka 11:9-13)

7 "Kumata bet katoro Maro ye so bet
ikap pang nga, ngan ole ikap pang. Inbe
kumata le kasere so nga, ngan ole ilonang
le kapusye. Inbe kumata bet kapitpiti dada
nga, ngan Maro ole iso dada pang. 8 Ngan
nen, yesoo di tooltool le imot yo tipatarau
a titoro Maro bet ikap so pang di nga, ngan
ole tikap so tina. Inbe di tooltool le imot
yo tisere so nga, ngan ole ilon di le tipusye.
Inbe di tooltool le imot yo tipitpiti dada
nga, ngan ole Maro iso dada pang di.

9 "Ngan ang tina ngan atu bet natunu
itoru bet ikap porong panga nga, ngan ole
ikaua pat panga, too? Tiap! 10 Too, bet
natunu itoru bet ikaua i panga nga, ngan
ole ikaua moto panga, too? Tiap yege!
11 Ang nga dada kiang yo kayei ngan dook
tiap, bong lomu galanga ye dada yo bet
kakap so dook mata leu pang di natumu
a kalon di ye i. Ngan nanga, Tamamu yo
inepe ye malala ki ete ni, in illosang ye
dada dook mata ki yo iyei nga, le ole ikap
so dook mata pang di tooltool yo bet titoru
ye so nga. 12 Ngan nanga, dada dook mata
yo lomu bet di tooltool tiyei pang nga, ngan
ang ole kayei dada gaongo leu pang di nen

lapau. Le betanga i, in wer ke Maro yo ikauu pang Mose, inbe betanga yo di Maro koonoo tiwete nga, ngan pudi igaua ye.

Kadewe Ye Dada Koonoo Kase (Luka 13:24)

13 "Kadewe ye dada ke koongoo yo koonoo kase i, in leu. Yesoo, dada ke koongoo le dada ke panga yo idu pang ye malala ke kaungu masngana i, in somai san le di tooltool alunu la tipa ye a titoo nga. 14 Bong dada ke koongoo le dada ke panga yo ilo pang ye malala ke kaungu nepongo dook mata i, in mai tiap le di tooltool alunu tiap la tipusye a titoo nga.

Kakauwai Dook Ye Di Tooltool Ke Kaplungunu (Luka 6:43-44)

15 "Ken kakamatang dook leu ye di tooltool ke kaplungunu yo tiwete di ye Maro koonoo nga. Di ngan kumata bet timan pang yang nga, ngan ole kakamata di ben di asara dook mata yo edi sipsip nga, bong moolmool tiap, ye lodi ngan di ngan dawa ben di gaunu gok yo malmalidi nga. 16 Le di tooltool yo tiyei urata nen nga, ngan ole lomu galanga ye di ye dada kidi yo tiyei nga. Oo kakamata, di tooltool bet tila ye ooroo kaudangdang nga, ngan ole gelei, la tigogo ooroo wain puana ye, too? Tiap! Too, bet tila ye kai marini nga, ngan ole gelei, la tikaut kun puana ye, too? Tiap yege! 17 Ngan gaongo leu, kai dook mata in bet ipu nga, ngan ole kanono dook mata. E kai dook tiap in bet ipu nga, ngan ole kanono dook tiap. 18 Ngan nanga, ye kene yo kai dook mata bet ipu ye in nga, ngan o ke bet itar kanono dook tiap, ngan tiap. Inbe kene yo kai dook tiap bet ipu ye in nga, ngan o ke bet itar kanono dook mata, ngan tiap lapau. 19 Inbe kai le imot yo tipu ngan titar kanodi dook tiap nga, ngan ole titarakat di a tikatte di lo ei lono. 20 Ngan nanga, di tooltool ke kaplungunu yo tiwete di ye Maro koonoo nga, ngan ang nga ole lomu galanga ye di ye dada kidi yo tiyei nga."

21 "Di tooltool yo tikiu au ye 'Tool Mai, Tool Mai' nga, ngan o ke bet di le imot tilo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di, ngan tiap. Bong di tooltool la tiyei so le titoo Tamak yo inepe ye malala ki ete ni, in lono le imot nga, ngan di leu la bet tilo nga. 22 Le pang dama ni, ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole di tooltool alunu la bet tikiu au a tiyei ne, 'Tool Mai, Tool Mai! Nga gelei, ye ong em, ngan am nga amkaua koom a amwete betanga kiong pang di tooltool a tilonga. Inbe ye ong em, ngan amgiri di so sidi ye di tooltool a tikoo. Inbe ye ong em, ngan amyei mos matana matana ye lapau.' 23 Ngan tiwete nen, lo ngan bet ole awete pobe pang di nen, 'Atoo, au i lok galanga yang pitiap yege. Ang nga di tooltool ke geingi dada dook tiap, le kakoo yau a kala!'

Dada Ru Ke Renge Rumu (Luka 6:47-49)

24 "Di sima tooltool yo tilongo betanga kiau, ngan tiparama a titoo dook le imot nga, ngan di ngan dawa ben tool ke lo galanga yo ire rumu ki lo pat pono i. 25 Le ye kene yo bet ki imol a oongoo ipot, inbe muru mai ube a iman itaktaka rumu ki tani nga, ngan o iduku tiap. Yesoo, ipe sawa ke rumu tani in le idu lopo inbe pat iparama le imede san. 26 Bong di sima tooltool yo tilongo betanga kiau, ngan tiparama a titoo dook tiap nga, ngan di ngan dawa ben tool kapa yo ire rumu ki du ululu pono i. 27 Le yeiso bet ki mol a oongoo ipot, inbe muru mai ube a iman itaktaka rumu ki tani, ngan iduku a idu tana le du imassoroko."

28 Ye kene yo Yesu iwetewete ye so tina a imot ye in nga, ngan le di tooltool malala mai tina yo tilongo betanga ki nga, ngan titakrai ye patomonaingi ki, 29 yesoo patomonaingi ki dawa ben di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan tiap, bong patomonaingi ki ipa ye gurana ke Maro.

8

Yesu Ikarata Tool Yo Botoboto Medana Ikani I (Maka 1:40-45; Luka 5:12-16)

1 Ye kene yo Yesu igege kawal madini a imulu a isi ye in nga, ngan di tooltool alunu le alunu kaiye la titoo nga. 2 Ngan tool atu yo botoboto medana ikana tinini i, in iman le man igun turunu du Yesu kene punu ke dama, inbe iwete panga nen, "Tool Mai,

kumata bet lom nen nga, ngan kuyei au le tinik igalanga mulu."

3 Motong la Yesu itara bene lo tool tani in pono, inbe iwete panga nen, "Dook mata, au i lok nen, le ole tinim igalanga mulu." Ngan le pattu leu inbe botoboto medana tina ngan imapmap, inbe tinini dook mata mulu. 4 Motong la Yesu iwete betanga medana panga a ilele nen, "Ai, ken kula ngan kugasa pang di tooltool ye so yo ayeii yong i, in be. Bong kupa so le la ong taum kupitnai ong pang tool ke paroranga so pang Maro in mugu. Lo ngan bet kuyei paroranga ye so pang Maro ye yo tinim igalanga mulu, dawa ben tina yo wer ke Mose iwete nga, a bet nen ngan di tooltool lodi galanga ye yo tinim igalanga koot nga."

Yesu Ikarata Kapraingi Ke Tool Turana Bulbulini Ke Patokongo Le Tinini Dook Mulu (Luka 7:1-10)

5 Ye kene yo Yesu ipa le lo pombe malala mai Kapenam ye in nga, ngan tool turana bulbulini ke patokongo kidi Rom, in man itoro Yesu bet iloni. 6 Iyei ne, "Tool Mai, kapraingi kiau ni imasoposopo le ke bet ipulles tiap, inbe imassingi mai san le ye nani la ipas le iken leu rumu ni."

7 Motong la Yesu iwete panga nen, "Ole ala akarata le tinini dook mata mulu."

8 Ngan tool tani iraua betanga ke Yesu nen, "Atoo, Tool Mai, o nen tiap! Au i lok tarau ngan au i tool dook mata ke bet kuman a kulo rumu lono kiau tiap. Bong kupas le kuwete ye koom leu, inbe kapraingi kiau tani ole tinini dook mata mulu. 9 Awete nen nga, yesoo anepe gurana ke tool mai kiau yo matan kalau i, in parmana. Inbe au tauk i di tooltool kiau ke patokongo nga, ngan tinepe gurana kiau parmana lapau. Le kumata bet awete pang atu nen, 'Kula,' ngan ole ila. E bet awete pang san nen, 'Kuman,' ngan ole iman. E bet awete pang kapraingi kiau nen, 'Kuyeie urata i,' ngan ole itoo kook a iyeie urata tani."

10 Yesu ilongo betanga ke tool turana bulbulini ke patokongo tani yo iwete nen nga, le itakrai ye. Motong la iwete pang di tooltool budanga mai tina ngan nen, "Awete pang moolmool nen, au i apusye toko tool sa ke Isrel yo itara lono medana mai mata dawa ben tool i, ngan tiap. 11 Le awete pang nen, di tooltool alunu kaiye dawa ben ye i ole tipa ke ni yo ke ipa ye a ise i, inbe ye ni yo ke idu ye i, a timan tiye Awaram ye Esaka inbe Yakop man tiwur, inbe tikan so ye lal yo Maro itaru bet matan kala di tooltool ki ye i. 12 Bong di tooltool yo Maro ipootoo di panga mugu nga, ngan ole inganga di a tidu diki a du tinepe todo maiyoko lono. Ngan ye ni tani in ole timassingi a titangtang, inbe tikanen dongadi a iparrasa."

13 Yesu iwete nen a imot, motong la iwete pang tool turana bulbulini ke patokongo tani in nen, "Ai, kula. So yo kutorau ye i, in ole pombe ben tina yo kutara lom medana bet ole pombe nga." Le ye kene tani, in kapraingi ke tool mai tani in tinini dook mata mulu.

Yesu Ikarata Pita Roonoo Garup Le Tinini Dook Mata Mulu (Maka 1:29-34; Luka 4:38-41)

14 Motong la Yesu ipa le la pombe ye ni ke Pita, a ilo rumu lono ki. Ngan ikamata Pita roonoo garup yo matamatenge ikauu le tinin ges a ikenen moi pono nga. 15 Le nga Yesu itoko garup tani in bene, ngan le pattu leu be matamatenge ikoo ye le tinini dook mata mulu. Motong la imadit a ikarata kaningi pang Yesu a bet ikan.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Le Tinidi Dook Mata Mulu

16 Yesu iye di tinepe le du rrai, motong la di tooltool yo so sidi tidiwidiwi di nga, ngan di sogadi tikap di a timan pang ye. Motong la iwete pang di so sidi tina a inganga di a tikoo, inbe iyei di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu. 17 Ngan tina Yesu iyei nen, le iyeie betanga ke Maro koonoo yo Esai i, in le kanono pombe moolmool. Ngan Esai tani in iwete nen, "Ye in igiri matamatenge kiidi, inbe iyei idi le tiniidi dook mata mulu."✡

Di Tooltool Yo Lodi Bet Titoo Yesu Nga (Luka 9:57-62)

✡ **8:17** Esai (Aisaia) 53:4

18 Yesu ikamata di tooltool alunu san
man tigaua le tigaliuu, le nga iwete pang
di galiunu bet tisuku ookoo kidi inbe tipoi
saut a bet tila ke ran koonoo san. 19 Motong
la pannoongoo ke wer ke Maro atu in iman
pang ye Yesu man iwete panga. Iyei ne,
"Pannoongoo, au i ole atoo ong ye ni nan-
gai yo bet kupa pang ye nga."
20 Ngan Yesu iraua betanga ki nen, "Di
gaunu gok ngan agoro kidi ke kenongo,
inbe di man ngan giniu kidi ke kenongo
lapau, bong Tool Moolmool ke Maro, in
taukan ni yo bet iken a imaryoo ye i."
21 Motong la tool san yo Yesu galiunu,
in iwete pang Yesu nen, "Tool mai, ole
kumalum pau a la akelmaia tamak mugu
ngan, lo ngan bet man atoo ong."
22 Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen,
"Di tooltool yo titoo Maro tiap le tinepe
dawa ben di tooltool matedi nga, ngan ole
di tapdi tikelmai di diedi yo timmata koot
nga. Bong ong in kuman a man kutoo au."

Yesu Iwete Katkat Pang Eng Mai Le Imata
(Maka 4:35-41; Luka 8:22-25)

23 Motong la Yesu ipas lo ookoo pono,
inbe di galiunu titoo a tipas lo ookoo pono
lapau a tikooi a tila. 24 Tikooi a tila me
pono, inbe pattu leu be eng mai imadit.
Ngan eng tani in isi le mai mata, le kokor
ki popobe a ipases lo ookoo lono, bong Yesu
iken mata a ila oo. 25 Ngan tina eng mai nen
nga, le nga di galiunu la tipoongoo a tiyei
ne, "Tool Mai, kulonam! Nga bet tamere a
tallede!"
26 Tipoongoo, motong la iwete pang di
nen, "Ai, ang nga katara lomu medana pau
mai tiap sa. Nga gelei a katattadai mata
nga?" Motong la imadit tina le iwete katkat
pang eng le kokor tina, le imata le manini
susube dook mata. 27 Ngan iyei nen a di
galiunu tina tikamata, le titakrai, inbe di
tapdi tipartortor nen, "Ona tiap! I tool
balai a le eng le kokor tilongo koonoo nga?"

Yesu Inganga Di So Sidi Ye Di Tooltool Ru
(Maka 5:1-20; Luka 8:26-39)

28 Ye kene tani yo Yesu iye di galiunu
tila tisolo ran koonoo kapala ye tana kidi
tooltool ke Gadara* nga, ngan di tooltool ru
yo so sidi tidiwidiwi di a tinepe agoro lono
kidi matenge ngan tisi pang ye Yesu. Yeru
ngan di so sidi tidiwidiwi di le guradi mata,
inbe tikap malmal le tool sa ke bet ipa a
ikapus di ye ni tani, in tiap. 29 Di tooltool
ru tina tikamata Yesu, motong koodi panga
nen, "Atoo! Ong i Maro Natunu. Nga soo so
bet kuyeii pam i? Ngan lal yo Maro itaru
bet ikap masngana pam ye i, in pombe tiao,
bong kuman ni nga bet man kop masngana
pam, too?"
30 Ye kene tani in di ga alunu la tisu
a tikanen ben manga mooloo kasin ye di
nga. 31 Le nga di so sidi tina titoro Yesu a
timangmang ye nen, "Bet kungangam nga,
ngan kumalum pam a la amdewe a amlo di
ga ngo lodi."
32 Yesu iman tina le iwete pang di nen,
"Kapas a kala." Yo ngan tina le tipas a tisi
tana a tila tidewe lo ga tina ngan lodi. Mo-
tong la ga budanga tina ngan tidada a tila
sakar matana a tipas du ran lono le taun
tidaup a timmata. 33 Ngan nen le di tooltool
yo matadi kala di ga nga, ngan titattadai ye
so yo tikamata nga. Le tina tidada a tilo
pang malala kidi, a lo tikaua bingi ye so
le imot yo pombe ye di ga nga, inbe ye di
tooltool ru tina yo so sidi tidiwidiwi di nga,
ngan lapau. 34 Motong di tooltool yo tinepe
ye malala mai tani nga, ngan di le imot
tidu bet du tikamata Yesu. Tidu tikamata,
motong la tiwete panga a timangmang ye
bet ikoo ye ni kidi a ila pang ye ni san mulu.

9

Yesu Ikarata Tool Atu Kene Le Bene Ikap Rama Le Dook Mata Mulu
(Maka 2:1-12; Luka 5:17-26)

1 Motong la Yesu iyiri lo ookoo pono, a
isaut mulu pang ran koonoo san. Ngan
le la pombe ye malala ki ye taunu.* 2 Ila
pombe, motong di tooltool pattu titokotoko
tool atu yo ikap rama le ipas le iken leu moi
pono i, in a timan pang ye. Yesu ikamata
di tooltool tina, ngan titara lodi medana
panga moolmool nga, le tina iwete pang
tool yo ikap rama in nen. Iyei ne, "Natuk,

* **8:28** Ye rau kapala ngan tana kidi Gadara in tiweta ye Gerasa lapau.
* **9:1** Yesu malala ki ye taunu yo inepe ye i, in ene la Kapenam i.

ken lom mede leu. Sennene kiong, ngan agir oo."
3 Ye kene tani in di pannoongoo pattu ke wer ke Maro tilongo yo Yesu iwete nen nga, le nga di tapdi tiwetewete pang di nen, "Ona, tiap! Tool i nga gelei a iwete betanga nen nga? Nga o bet ikaua Maro nene, too?"
4 Tiyei nen ngan Yesu lon galanga ye lodi mukot, le nga itor di. Iyei ne, "Nga gelei bet lomu kap gogo dada dook tiap nen nga? 5 Soo betanga imarra bet aweta i? Bet awete panga nen, 'Sennene kiong ngan agir oo,' too bet awete panga nen, 'Kumadit a kupa'? 6 Bong au i lok bet ayei nen, a bet nen ngan ole lomu galanga nen, Tool Moolmool ke Maro, in gurana ki mai ye tana i ke bet igiri sennene kidi tooltool." Yesu iwete nen a imot, motong la iwete pang tool yo ikap rama in nen, "Kumadit, a kouo moi kiong a kula pang rumu kiong."
7 Motong la tool tani, in imadit a ila pang malala ki. 8 Yeiso bet di tooltool malala mai tina ngan tikamata so yo Yesu iyeii i, ngan le titakrai, inbe tiyitmaka Maro ene ye yo ikaua gurana ki mai pang di tooltool nga.

Yesu Koonoo Pang Matiu
(Maka 2:13-17; Luka 5:27-32)

9 Yesu igege ni tani, inbe ipa a ila, ngan ikamata tool atu ke sodaningi pat† yo ene Matiu‡ i, in iwurur rumu ke sodaningi pat in lono. Motong la Yesu iwete panga nen, "Ai, kuman kutoo au." Yo ngan tina le imadit a itoo Yesu.
10 Motong la tinepe a kene san in Matiu ikaua Yesu iye di galiunu pang rumu ki bet lo tikan so. Ngan le di tooltool alunu ke sodaningi pat, inbe alunu ke geingi sennene, ngan di lapau la tilo a tiye Yesu tiwur, inbe tikan so nga. 11 Yeiso bet di Paresi tikamata di yo tiyei nen nga, yo ngan le taun titor di galiunu nen, "Ai! Nga gelei bet pannoongoo kiang ni iye di tooltool ke sodaningi pat inbe di tooltool ke geingi sennene tigaua a tikan so nga?"
12 Di Paresi tiwete nen, ngan Yesu ilongo di oo. Le nga ikatte betanga pang di nen, "Di tooltool yo tinidi dook mata nga, ngan tool ke bar ke bet ipa pang ye di tiap, bong di tooltool la matamatenge ikap di nga.
13 Au i lok bet kala ngan lomu kaua urata dook ye betanga yo Maro iweta a iken ye rau ki i, in lono ki balai? Ngan betanga tani in nen, 'Dada yo lok panga mata i, in nen, bet lomu mulumulu ye di tooltool a kayei dada dook mata pang di, bong ye dada yo ke paroranga so pau, in tiap.'✡ Ngan nanga, asi nga bet si akiu di tooltool yo noonoodi, nga tiap, bong asi bet si akiu di tooltool yo ke sennene nga."

Tooltool Kapala Titoro Yesu Ye Sapanga Ye Kaningi
(Maka 2:18-22; Luka 5:33-39)

14 Motong la Yowan yo irriu di tooltool in di galiunu timan pang ye Yesu a man titoru. Tiyei ne, "Ai, nga gelei bet amye di Paresi nga amsapa ye kaningi so, e di galium nga tisapa ye kaningi so tiap nga?"

15 Ngan Yesu iraua torungu kidi nen, "Kumata tamoto atu yo bet ikere i, in ikiu di sogana le di tooltool ki bet man tiye tinepe ye kerenge ki nga, ngan gelei, ole lodi madoko a tisapa ye kaningi, too tiap? Tiap yege! Bong pang dama ni ngan ole di tooltool tikaua tool tani yo bet ikere in le igege di tooltool ki nga, ngan la bet ole lodi madoko a tisapa ye kaningi nga."

16 Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, "Tool sa ke bet ikaua mala timunu yo paunu i a idede sousoungu ki yo gurunu in gimono ye tiap. Kumata bet iyei nen le bet ingasi nga, ngan mala timunu tani yo paunu i, in ole irauwat le isarraka sousoungu gurunu tani le dook tiap.
17 Inbe gaongo leu, di tooltool ke bet tipaling ooroo wain surunu yo paunu, ngan ilo ye dap gurunu yo tikarata ye asara kulini, in tiap. Kumata le bet tiyei nen, inbe ran medana isung nga, ngan ole dap gurunu tani putumbe le dap in dook tiap, inbe ran medana tina ngan imati du tana. Ngan nanga, ooroo wain surunu yo paunu nga, ngan ole tipaling lo ye dap yo paunu nga, ngan la bet yeru le ru tiken dook nga."

† **9:9** Di tooltool ke sodaningi pat tina, ngan ke bet tikap pat ye di tooltool ke Isrel lo ngan bet tikap pang tool mai kidi Rom yo matan kala di i. ‡ **9:9** Ngan Matiu tani, in la tiwete ene san ye Liwi i. ✡ **9:13** Osea (Hosea) 6:6

Yesu Ikarata Garup Yo Iyolo Rara I, Inbe Ipamaditi Garup Kase Yo Imata I (Maka 5:21-43; Luka 8:40-56)

18 Yesu nga iwetewete pang di tooltool tina ngan go, inbe tool kuto mai ke rumu kidi Yuda ke gaongo in idu le du igun turunu du Yesu kene punu ke dama, inbe iwete panga nen, “Atoo, natuk garup ni dookoot yege imata nga. Bong lok bet ayong tadi rumu kiau, a bet nen ngan di kupaloko bem lo pono, ngan imagur mulu.” 19 Motong la Yesu imadit a iye di galiunu titoo tool kuto mai tani a tiye tidi.

20 Ye kene yo tidi ye in nga, ngan garup atu yo iyolo rara ye rai sangaul be ru i, in ipa ke Yesu murini le isulmaia bene la itoko sousoungu matolene ki, in matana. 21 Ngan garup tani, in ye taunu lon wetewete nen, “Kumata le bet atoko sousoungu ki leu nga, ngan ole tinik dook mata mulu.”

22 Bong Yesu iyetaii le nga iportak ngan ikamata garup tani. Le iwete panga nen, “Natuk, ken lom mede leu. Lo medana kiong yo kutaru pau i, in la ikaratong le tinim dook mata mulu i.” Tina Yesu iwete panga nen nga, ngan le ye kene tani in tinini dook mata mulu.

23 Motong la Yesu ipa le di pombe ye rumu ke tool kuto mai tani in a ilo lono, ngan ikamata di tooltool yo timai kure, inbe di tooltool budanga mai yo titangtang a tipadingi ni nga. 24 Le nga Yesu ipasak pang di. Iyei ne, “Ai, kakoo a kadu tana! Garup kase in imata tiap, bong iken mata leu.” Ngan nen le di tooltool tina tingeleraii ye yo iwete nen nga. 25 Motong la iwete a di tooltool tina ngan di le imot tidu tana, inbe ilo rumu lono ye ni yo garup kase in iken ye i, a lo itoko bene, ngan le imadit a imagur mulu. 26 Ngan nen le bingi ke garup kase tani, in ipa le ingaua tana mai i le imot.

Yesu Ikarata Di Tooltool Mata Kis Ru Inbe Tool San Yo Men Modo I

27 Motong la Yesu igege malala tani, inbe ipa mulu nga. Ngan di tooltool mata kis ru titoo a koodi panga nen, “Atoo, Dawiti natunu! Lom pam a kulonam.”

28 Yesu ipa a ilo rumu lono, ngan di tooltool mata kis ru tina ngan timan pang ye. Motong la itor di yeru nen, “Angru katara lomu medana yau bet ole ayeie urata nen yang angru?”

Ngan yeru tiraua betanga ki nen, “E, Tool Mai.”

29 Motong la Yesu itar bene lo yeru matadi, inbe iyei ne, “Ye lo medana kiang yo angru kataru pau i, in la ole so tani in pombe pang yang.” 30 Ngan le di tooltool ru tina ngan matadi rere. Motong la iwete betanga medana pang di nen, “Ken angru kapapos pang di tooltool kapala ye so yo pombe pang yang i, in be.” 31 Bong ngan yeru tipa bet tikaua bingi ye urata yo Yesu iyeii pang di yeru i, in pang di tooltool ke malala nga le imot ye tana mai tani a tilonga.

32 Ye kene tani, in di tooltool ru tina ngan tipa a tila, inbe di tooltool kapala tikaua tool san yo so sidi idiwidiwoo a men modo le iwetewete tiap i, in a timan pang ye Yesu. 33 Motong la Yesu inganga so sidi ye tool tani in a iwetewete nga. Ngan tina iyei nen, le nga di tooltool tina yo tigaua nga, ngan tikamata le titakrai, inbe tiyei ne, “Ona! Mugu ngan amkamata so sa nen pombe Isrel tiap sa.”

34 Bong ngan di Paresi tiyei ne, “Tiap! Tool in inganga di so sidi ye gurana yo tool kuto mai kidi so sidi ikauu panga i.”

Yesu Lono Pang Di Tooltool Malala Mai

35 Motong la Yesu ipa mulu a ila ye malala atu atu nga le imot, inbe ilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo a ipatomonai di, inbe iwetewete pang di ye bingi dook mata ke dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i. Inbe ikarata di tooltool yo matamatenge matana matana ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu. 36 Ngan Yesu ikamata di tooltool malala mai yo man tigaua nga, ngan lono pang di mai san. Yesoo, di ngan moonoo alunu pompombe pang ye di, inbe di tapdi ke bet tilon di tiap, le di ngan dawa ben di sipsip yo taukadi taudi yo bet matan kala di nga. 37 Ikamata di nen, le nga iwete pang di galiunu. Iyei ne, “Kaningi alunu kaiye la isullungu a iken kumu ngo, bong di tooltool ke urata yo bet tikap a tiwinnoko nga, ngan alunu tiap. 38 Ngan nanga, ole kapatarau pang Tool Mai yo kumu taunu i, a bet nen ngan

iwanga di tooltool ke urata sa mulu la tikap kaningi kanono a tiwinnoko.”

10

Yesu Ikap Urata Pang Di Galiunu Sangaul Be Ru

(Maka 3:13-19; Luka 6:12-16)

1 Yesu ikiu di galiunu sangaul be ru a man tigaua, motong la ikap gurana pang di bet tiyei urata ye, a bet nen ngan tinganga di so sidi, inbe tikarata di tooltool yo matamatenge matana matana ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu. 2 Ngan di galiunu tina sangaul be ru nga, ngan edi nen: atu ene la Simon yo tikiui ene san ye Pita i; inbe Simon tani in taini kase yo Antares i; inbe Sebedi di natunu ru yo Yemis iye taini Yowan nga; 3 inbe Pilip iye Batolomiu inbe Tomas ye Matiu yo tool ke sodaningi pat i; inbe Yemis san yo Alpias natunu i; inbe Tadias; 4 inbe Simon yo tool ke sorringi di Rom ye tana kidi Yuda i; inbe Yuta Iskariot, tool tani yo bet pang dama ni ngan itara Yesu la di koi ki bedi i.

5 Yesu ikap gurana ki pang di galiunu tina yo sangaul be ru ngan a imot, motong la iwanga di, inbe iwete pang di nen, “Lok bet kapa ngan kala ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan be. Inbe kapa nga, ngan ken kalo ye malala maimai kidi Samaria, ngan atu sa be. 6 Bong bet kapa nga, ngan le kala ye di tooltool ke Isrel yo di ngan dawa ben di sipsip yo tilledi nga. 7 E le bet kala nga, ngan kawetewete bingi dook mata bi e i pang di tooltool. Kayei ne, ‘Ole mooloo tiap, inbe dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana.’ 8 Inbe urata yo bet kayei nga, ngan nen. Kakarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan a tinidi dook mata mulu. Inbe tooltool bet timmata nga, ngan kapamadit di a timagur. Inbe kakarata di tooltool yo botoboto medana ikan di nga, ngan le tinidi galanga mulu. Inbe di tooltool yo so sidi tidiwidiwi di nga, ngan kanganga so sidi ye di le tinidi dook mata mulu. Ngan gurana kiau yo akauu pang bet alonang ye i, in kayimoo tiap, bong akauu sorok pang. Ngan nanga, lok bet ang lapau kalon sorok di tooltool ye, bong kakiulai ye balingi be. 9 Inbe ye kene yo bet kapa ye in nga, ngan ken kakap pat a katar lo ye depe mai tiap kiang ke tarungu pat be. Le pat ke yimoongoo so yo ene gol le silba le kapa nga, ngan ken kakap be. 10 Inbe ken kasolo depe kiang be. Inbe ken kakap sorok lonloningi kiang san mulu, inbe loningi ke kemu san mulu be. Inbe ken kakap toto ke panga lapau be. Yesoo, kumata bet tool iyei urata, ngan la bet ikap loningi ye di tooltool yo iyei urata pang di nga.

11 “Soo malala mai, too malala kase bet kapa le la pombe ye nga, ngan matamu saraia tool sa yo dook mata nga a ikau ang a kaye kanepe ye rumu ki. Ole kaye leu kanepe le lo soo lal yo bet kagege inbe kapa pang ye malala san mulu ye i. 12 Inbe kapa le kalo ye rumu atu nga, ngan kawete pang di tooltool yo tinepe ye rumu in nen. Kayei ne, ‘Maro ikaua lo silene ki pang.’ 13 Ngan kumata le di tooltool ke rumu ngan bet lodi dook mata pang nga, ngan betanga kiang dook mata tani ole inepe ye di. Bong kumata bet lodi dook mata pang tiap nga, ngan betanga dook mata kiang ke lo silene tani, in ole imulu a iman pang yang. 14 Inbe kumata bet kapa le la pombe ye malala atu, le di tooltool ki lodi bet tikau ang tiap, inbe titar talngadi bet tilongo betanga kiang tiap nga, ngan kagege malala in. Bong kene yo bet kagege nga, ngan kataurai gauru ke kemu sila ikino ye malala tani in. 15 Awete pang moolmool nen, ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole iyemenai di tooltool ke malala tani in ye urata moonoo dook tiap ki taunu le illoso urata moonoo dook tiap yo bet pombe pang di tooltool ke malala mai ru, Sodom le Gomora nga.”

Urata Moonoo Dook Tiap Matana Matana La Bet Pombe Nga

(Maka 13:9-13; Luka 21:12-17)

16 Motong la Yesu iwete betanga san mulu pang di galiunu nen, “Kapalongo! Ayawarang a kala nga, ngan la kanepe ben di sipsip yo tinepe kataunu ye di gaunu gok nga. Ngan nanga, ole kakauwai yang dook leu dawa ben di moto, inbe ole kanepe moonoombe dawa ben di man yo utu nga. 17 Le ken kakauwai yang dook leu ye di

tooltool yo bet tigarungang nga. Di ngan ole tiparamang a tikau ang lo kakodo dama kidi kuto maimai ke karatanga betanga, inbe ole tikau ang kalo rumu lono kidi Yuda ke gaongo a bet nen ngan tikap koro a tiwalisang ye. 18 Yesoo kayei urata ye raingi bingi dook mata kiau nga, ngan ole tikau ang lo kakodo dama kidi tooltool yo matadi kala malala maimai kidi nga, inbe lo kakodo dama ke di tooltool yo tiyei kuto maimai pang tana maimai kidi nga, ngan lapau. Ngan ole tiyei nen a bet nen ngan kawete bingi dook mata kiau pang di tooltool maimai tina, inbe pang di tooltool yo tipa ye di rara ke Yuda tiap nga. 19 Bong ye kene tani yo tikau ang bet lo kakodo dama kidi kuto maimai kidi ye in nga, ngan ken lomu madoko ye soo betanga yo bet kawete, too dada yo bet karau betanga kidi ye, in be. Awete pang nen, ye kene tani in Maro Amunu Silene la bet ipa-songosongang ye betanga yo bet kawete pang di nga. 20 Ngan betanga tina yo bet kawete nga, ngan ang tapmu la bet kawete nga tiap, bong Tamamu Amunu Silene yo inepe lomu i, in ye la bet iwetewete i.

21 "Inbe ye kene tani in di rara atu ben toodi le taidi nga, ngan atu ole ikaua san a itaru la di koi ki bedi, a bet nen ngan tiraumate le imata. Inbe di kakase tamadi ole tiyei dada gaongo nen leu pang di natudi. Inbe di kakase ole tisak betanga ke di tamadi le tinadi lapau, inbe tiwete pang di tooltool kapala bet la tiraumata di a timmata. 22 Inbe di tooltool le imot ole tiyei koi pang a bet tigarungang, yesoo ang nga katara lomu medana ye betanga kiau a katoo au. Bong di sima tooltool yo tikodo le timede ye lo medana kidi a tikodo nen le lo timmata nga, ngan Maro ole ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i. 23 Ngan nanga, kumata bet kala ye malala atu, le bet di tooltool ki tikamatang ben katoo au a bet tigarungang nga, ngan kakoo tarrai a kala pang ye malala san mulu. Awete pang moolmool nen, urata yo bet kapa ye malala maimai ke tana mai Isrel inbe kayeii i, in ole kayeii le imot tiao, inbe ole Tool Moolmool ke Maro isi pombe.

24 "Ngan kase yo inepe ye ni ke patomon-aingi i, in o ke bet illoso pannoongoo ki le ilo ete ye, ngan tiap. Inbe tool yo iyei urata ben kapraingi in lapau, o ke bet illoso tool mai ki le ilo ete ye, ngan tiap lapau. 25 Bong kumata bet kase mai tiap ke patomonaingi in ise le se inepe dawa ben pannoongoo ki nga, ngan dook mata. Inbe kumata bet tool ke kapraingi in ise le se inepe dawa ben tool mai ki nga, ngan dook mata lapau. Ngan nen le kumata bet tikiui kuto mai ke rumu in ye tool kuto mai kidi so sidi yo ene Belsebul in nga, ngan di tooltool ki yo iye di tinepe ngan ole tikiu edi ye so dook tiap le dook tiap ki taunu nen lapau.

26 "Bong ken katattadai di tooltool yo bet tigarungang, ngan be. So tina le imot yo di tooltool titarkoo a iken sollono nga, ngan pang dama ni ngan ole Maro ipapos se mallangana a bet nen ngan di tooltool tikamata. Inbe betanga yo titarkoo le di tooltool ke bet tilongo tiap nga, ngan ole ise mallangana le imot lapau a di tooltool lodi galanga ye. 27 Ngan nanga, betanga yo idi leu tanepe inbe awete pang sollono nga, ngan ole kawete la mallangana pang di tooltool le imot a tilongo. Inbe betanga yo amangunngun ye pang nga, ngan ole kakodo malala katene, inbe kakaua bingi ye pang di tooltool le imot a tilongo.

28 "Ken katattadai di tooltool yo tirau-matamata di tooltool bobodi leu, bong ke bet tiraumata kauredi tiap, nga be. Bong ole katattadaia Maro, yesoo yetaleu in la gurana ki mai ke bet igarung di tooltool bobodi le ipa ye kauredi a ikatte di tidu ye malala ke masngana i. 29 Kumata bet di tooltool tiyimi man natunu ru nga, ngan ole tiyimi di ye pat mai tiap kooroonoo atu. Bong man tina ngan Tamamu la matan kala di i, le kumata bet imalum ye di tiap nga, ngan o ke bet atu sa imol a idu tana tiap. 30-31 Le kumata bet Maro matan kala di man dook mata nen nga, ngan ole matan kalang dook mata lapau, yesoo ye matana ngan ang nga kallos di man. Maro lon galanga yang dook mata san, le kinkatingi ke kutomu raunu nga, ngan lon galanga ye le imot lapau. Ngan nen le ken katattadai be!"

Tapataukala Yesu Ene Be (Luka 12:8-9)

32 Motong la Yesu iwete pang di mulu
nen, “Sei tool bet iwetewete ek pang di
tooltool la mallangana bet ye in au galiuk
nga, ngan au lapau, ole awete ene pang
Tamak yo inepe ye malala ki ete ni la
mallangana, bet tool in galiuk moolmool.
33 Bong sei tool bet ipataukala ek ye di
tooltool bet ye in galiuk tiap nga, ngan
au lapau, ole apataukala ene ye Tamak yo
inepe ye malala ki ete ni, bet tool in galiuk
tiap lapau.
34 “Ken lomu tarau bet asi tana nga bet
si agauagaua di tooltool a bet tinepe ye lo
silene, ngan be. Au i asi nga bet si akaua lo
silene pang di tooltool tiap, bong au i akaua
pul ke patokongo la asi nga. 35 Moolmool,
asi nga bet si ayei di tooltool a bet nen ngan
tiparpoto. Ngan nen le
‘tamoto kase in ole iportak le iyei koi pang
tamana,
inbe garup kase in ole iyei koi pang
tinana,
inbe garup kerenge atu in ole iyei koi pang
roonoo garup,
36 inbe tool atu in rara ki ye taunu yo
iye di tinepe ye rumu atu nga, ngan
ole tiportak le tiyei koi panga.’✡
37 “Sei tool yo lono pang tamana too
tinana mai san, le illoso lono yo pau i nga,
ngan ye in tool dook mata ke bet iyei galiuk
tiap. Inbe tool yo lono pang natunu tamoto
too natunu garup mai san, le illoso lono yo
pau i nga, ngan ye in tool dook mata ke
bet iyei galiuk tiap. 38 Inbe sei tool yo lono
bet isolo urata moonoo ben kai palasingi
ki a itoo au tiap i, in tool dook mata ke bet
iyei galiuk tiap. 39 E sei tool yo lono mai
san ye nepongo ki ke tana i mai mata a
iparama i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono
mai san ye nepongo ki ke tana i tiap, inbe
iraia tinini le imot bet iyei urata kiau i, in
ole ipusye nepongo dook mata yo taukan
motingi i.
40 “Ngan nanga, sei tool bet ikau ang
a iyei urata dook mata pang nga, ngan
ben ikau au a iyei urata dook mata pau
lapau. Inbe sei tool bet iyei urata dook
mata pau nga, ngan iyei urata dook mata
pang Tool Mai yo iwangau a asi, in lapau.
41 Inbe sei tool bet ikamata tool atu ben ye
in Maro koonoo atu le ikauu a iyei urata
dook panga nga, ngan tool tani in ole ikap
so dook mata gaongo leu ben ke di Maro
koonoo ngan ye urata kootoonoo ki. Inbe
sei tool bet ikamata tool atu ben ye in
tool noonoonoo atu ke Maro le ikauu a
iyei urata dook mata panga nga, ngan tool
tani in ole ikap so dook mata gaongo leu
ben ke di tooltool noonoodi ngan ye urata
kootoonoo ki lapau. 42 Inbe kumata le sei
tool bet ikaua ran silene ruku atu pang di
kakase maimai tiap nga atu a bet iyinu,
yesoo ye in galiuk nga, ngan awete pang
moolmool nen, tool in balingi yo bet ikauu
ye urata kootoonoo ki i, in o ke bet ilene
tiap.”

11

Yowan Yo Irriu Di Tooltool In Iwanga Di Galiunu Pang Yesu
(Luka 7:18-35)

1 Yesu ipatomonai di galiunu sangaul be
ru ngan a imot, motong la igege ni tani in,
inbe ipa mulu a ila ye malala maimai ke
tana mai Galili la ipatomonai di tooltool,
inbe iwetewete bingi dook mata ke Maro
pang di.
2 Ye kene tani in Yowan yo irriu di
tooltool in titaru lo rumu dook tiap kidi
talnga dikidiki lono oo. Le nga ye kene
yo ilongo bingi ke Kirisi bet iyei urata ke
Maro nga, motong la iwanga di galiunu
bet la titoro Yesu. 3 Le nga iwete pang di
nen, “Kala ngan katoru nen. Kayei ne, ‘I
ong tool tani yo Maro ipamede betanga ye
bet ole iwanga a isi, in naii, too ole amtar
matamam a amnama tool san mulu?’ ”
4 Tila la titoru, motong la Yesu iraua
betanga kidi nen, “Kamulu a kala ngan
kawete pang Yowan ye betanga yo kalongo
nga, inbe ye so yo kakamata ye matamu
nga. 5 Kayei ne, ‘Di mata kis tikamata ni
mulu; inbe di tooltool yo kedi dook tiap
nga, ngan kedi dook mata a tipa; inbe
di tooltool yo botoboto medana ikan di
nga, ngan tinidi dook mata mulu; inbe
di tooltool yo talngadi dikidiki nga, ngan
tilongo betanga; inbe di tooltool yo tim-
mata koot nga, ngan timadit mulu; inbe
di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan

✡ **10:36** Mika (Maika) 7:6

tilongo bingi dook mata.’ 6 Ngan tool yo
ikamatau ngan itara lono medana pau le
imede i, in Maro ole iyei urata dook mata
panga le lon ponana ye.”

7 Yowan di galiunu tina ngan tigege a
tila, motong la Yesu imadit ye betanga
pang di tooltool malala mai tina ye Yowan
tani nen. Iyei ne, “Ai, kene yo kala pang
ye ni soorookoonoo nga, ngan kala bet la
kakamata soo so? Bet la kakamata piu
kaini yo muru iwalisi a ila bet iman i, too?
8 Too gelei, bet la kakamata tool atu yo
itar moro dook mata lo tinini i, too? O
tiap! Di tooltool yo titar moro dook mata
ilo tinidi le tinidi dook mata ye nga, ngan
di tooltool yo nen nga, ngan tipas le tinepe
leu ye rumu mai ke tool yo iyei kuto mai
pang tana mai atu i. 9 Oo kawete ngan,
soo so kala bet la kakamata i? Nga o bet
la kakamata Maro koonoo atu, too? E,
moolmool. Bong nga bet awete pang nen,
ye ni illos di Maro koonoo kapala yo ke
mugu nga le imot. 10 Ye tani in la Rau ke
Maro iwetewete ye nen i. Iyei ne,

‘Kapalongo! Ole awanga tool atu ke bet
imugu a ikaua bingi yong.
Inbe ye la bet imugu a ikarata dada
pong i.’✡

11 Awete pang moolmool nen, kataunu ye
di tooltool yo tinepe tana i nga, ngan sa yo
bet illoso Yowan yo irriu di tooltool i, in
tiap. Bong ye di tooltool yo Maro matan
kala di nga, ngan di le imot le isi ye kase
maitiap kidi atu, ngan ke bet tilloso Yowan.
12 Ngan ye kene yo Yowan ipamaditi urata
ki le se dookoot nga, ngan dada yo Maro bet
igaua di tooltool ki ye taunu a bet matan
kala di ye i, in iman potai a bet pombe mal-
langana. Inbe di tooltool kapala tikapge
bet tilo a tiye di tooltool yo Maro bet matan
kala di nga, ngan tigaua. 13 Ngan so tani
yo mugu ngan Mose iye di Maro koonoo
tiwetewete ye bet pombe i, in le se imot ye
lal yo ke Yowan i. 14 Kumata le katara lomu
medana ye betanga kidi nga, ngan dook
mata. Ngan nanga, Yowan in Ilia tani yo
mugu ngan di Maro koonoo tiwetewete ye
bet ole isi i. 15 Le sei tool bet talngana nga,
ngan itar talngana dook a ilongo betanga
kiau nga.

16 “Nga ole ayei balai bet awete le anan-
pootoo di tooltool yo dookoot tinepe nga ye
dada kidi nga? Di tooltool tina, ngan dawa
ben di kakase yo tiwur ye ni ke yawaringi
kaningi, inbe koodi pang di diedi nen,
17 ‘Am nga ammai kure pang a bet nen
ngan kasiki, bong lomu pang sianga
tiap sa.
E amwou lelang pang a bet nen ngan
katang, bong lomu pang tangini tiap
lapau sa.’
18 Yowan in isi ngan isapariuu ye kaningi
le yinungu. Ngan le tiwete mur ye nen,
‘Ai, tool ni so sidi inepe ye.’ 19 Motong la
Tool Moolmool ke Maro isi, ngan ikan bet
iyin ngan le tiwete mur ye lapau. Tiyei
ne, ‘Kakamata, tool ni tool mata kaningi
inbe tool ke yinungu ran medana sa. Le
iye di tooltool ke sodaningi pat le tooltool
ke geingi sennene tigaua, inbe tikan be
tiyin.’ Bong awete pang nen, ole kakamata
lo galanga ke Maro ye dada yo bet iyeii le
itara kanono dook mata ye i.”

Yesu Katen Malmal Pang Di Tooltool Yo Tiportak Lodi Tiap Nga (Luka 10:13-15)

20 Di tooltool ke malala maimai kapala yo
Yesu ipa bet iyei gogo mos matana matana
a tikamata nga, ngan lodi bet tiportak lodi
a titoo tiap. Ngan la le Yesu katen malmal a
ipasak pang di nga. 21 Iyei ne, “Atoo, ang di
tooltool ke malala mai Korasin le Betsaida
nga, ken kakamatang dook leu. Nga yo
bet tool sa ilo malala mai Taia le Saidon lo
iyei mos yo dawa ben ayei ye malala kiang
nga, ngan matin nga le di tooltool ke Taia
le Saidon tiportak lodi mukot ye sennene
kidi yo tiyei nga, inbe tiwit mala pirara a
tiwurur kaua punu a bet nen ngan tipapos
lo madoko yo kidi nga. 22 Bong awete
pang nen, ye lal yo Maro itaru bet ikarata
betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole
iyemenai ang di tooltool ke Korasin le Bet-
saida ngan ye urata moonoo dook tiap ki
taunu le ole illoso urata dook tiap mas-
ngana yo bet pombe pang di tooltool ke
Taia le Saidon i. 23 Inbe ang di tooltool ke
malala mai Kapenam ngan lomu tar balai,

✡ **11:10** Malaka (Malakai) 3:1

ole Maro iyitmakang le kalo meneng lang katene ni, too? Tiap yege! Ole ikatte ang kadu meneng lopo ni, ye ni kidi matenge. Inbe mos yo pombe pang yang nga, ngan yo bet pombe ye malala mai Sodom a di tooltool ki tikamata nga, ngan matin nga tiportak lodi le tilledi tiap, bong nga tinepe go. 24 Bong awete pang nen, ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan di tooltool ke Sodom ole urata moonoo masngana la bet pombe pang ye di i. Bong ang nga urata moonoo ke masngana yo dook tiap le illoso kidi i, in la bet pombe pang yang i."

Kaman Pang Yau Man Kamaryoo (Luka 10:21-22)

25 Ye kene tani in Yesu ipatarau pang Maro nen, "Tamak, ong in Tool Mai ke lang inbe tana. Le au i ayitmaka em, yesoo kutarkoo so tina ngan ye di tooltool yo di tapdi tikamata di ben lo galanga kidi mai mata nga, inbe kupapos pang di tooltool yo taukadi lo galanga a tinepe le dawa ben di kakase nga. 26 Le moolmool Tamak, ong taum kutoo lom yo dook mata i, inbe kuyei so nen."

27 Yesu ipatarau a imot, motong la iyei ne, "So le imot nga Tamak la itar lo bek i. Ngan tool sa yo bet lon galanga ye Natunu, ngan tiap, bong Tamana yetaleu la lon galanga ye i. Inbe tool sa yo bet lon galanga ye Tamana, ngan tiap, bong Natunu yetaleu la lon galanga ye i. Inbe di tooltool yo Natunu lono bet ipitnaia Tamana pang di nga, ngan di leu la bet lodi galanga ye Tamana tani in nga."

28 Motong la Yesu iwete mulu nen, "Ang di sima tooltool yo kasolo so moonoo le tinimu mallai nga, ngan kaman pang yau a man akaua maryoongoo dook mata pang. 29 Kakaua kai palini kiau a kataru lo gurimu a bet nen ngan ole kayei urata kiau, dawa ben asara yo ene bulumakau in taunu itara kai palini ilo gurini a bet iyei urata ki nga. Au i tool ke kate malmal tiap, bong au tauk arautoo au le du anepe lopo. Le kayei nen, a bet nen ngan apatomonai ang a kakaua maryoongoo dook mata. 30 Awete pang nen, yesoo kai palini yo bet ataru lo gurimu a kayei urata kiau ye i, in imoo tiap. Inbe so yo bet akap pang a kasolo nga, ngan imoo tiap lapau."

12

Yesu Iyei Mai Pang Lal Ke Sungunu Lapau (Maka 2:23-28; Luka 6:1-5)

1 Ye kene tani in Yesu iye di galiunu timadit ye panga a tipa so le tilo kumu lono ke dingding patunu yo ke kaningi nga, ngan kene tani in lal kidi Yuda ke sungunu. Tilo tipa kumu lono, ngan di galiunu pitolo di le tikap dingding tina ngan patunu pattu a tikan. 2 Bong di Paresi pattu tikamata di yo tiyei nen nga, le nga tipasak pang Yesu. Tiyei ne, "Ai, kumata! Di galium ngo tiyei dada yo wer kiam Yuda igunkalam bet amyei ye lal ke sungunu tiap nga."

3 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, "Ang nga kakinkata rau yo igasa so yo Dawiti iyeii ye kene yo iye di tooltool ki pitolo di ye i, in tiap, too? 4 Ye in idewe a ilo rumu ke Maro lono, lo ikap porong yo tiyei paroranga ye ngan a iye di tooltool ki tikan. Ngan porong tina ngan ke bet di tooltool sorok tikan tiap, bong di tooltool ke paroranga so pang Maro, ngan di leu la bet tikan nga. 5 Inbe nga bet atorang, ang nga kakinkata betanga ke Mose yo iwete ye di tooltool ke paroranga so pang Maro, nga lapau? Kanakana ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, ngan tilo bareme mai ke sungunu lono a tiyei urata kidi ke paroranga so. Ngan tina tiyei nen, le ben tigarungu lal ke sungunu tani, bong ye Maro matana ngan tikapsap tiap sa. 6 Bong awete pang nen, so yo maiyoko le illoso bareme ke sungunu i, in ye naii. 7 Ngan Rau ke Maro iwete nen, 'Dada yo lok panga mata i, in nen, bet lomu mulumulu ye di tooltool a kayei dada dook mata pang di, bong ye dada yo ke paroranga so pau, in tiap.'✡ Ngan la kumata bet lomu galanga dook ye betanga i punu nga, ngan o ke bet kagarung di tooltool yo tiyei toko busunu siap, ngan tiap. 8 Awete pang nen, yesoo Tool Moolmool ke Maro, in ye la iyei Tool Mai pang lal kidi Yuda ke sungunu i."

✡ **12:7** Osea (Hosea) 6:6

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Bene Ikap Rama In Le Dook Mata Mulu (Maka 3:1-6; Luka 6:6-11)

9 Yesu igege ni tani, inbe ipa mulu le la
pombe malala, a ipa so le ilo rumu kidi
Yuda ke gaongo, in lono. 10 Ilo ngan ipusye
tool atu yo bene ikap rama in inepe rumu
lono. Ngan di Paresi tisere dada yo bet
tikaua Yesu pang ye di kuto maimai ke
karatanga betanga a tiweteweta ye urata
ki yo iyei nga. Le nga titoru nen, "Ai,
nga bet amtorong. Bet tool sa igiri mata-
matenge kidi tooltool ye lal ke sungunu
nga, ngan ole gelei, tool in iyei sennene, too
tiap?"
11 Motong la iraua betanga kidi nen, "Ku-
mata le ang tina ngan atu bet asara ki yo
ene sipsip in bet imol du gomo lono ye lal
ke sungunu nga, ngan ole gelei, tool tani
o ke bet la ikauu a iyiti se ete tiap, too?
12 Bong awete pang nen, di tooltool nga so
mai san ye Maro matana, le tillos di sipsip.
Ngan la dook mata ke bet tayei urata a
talon di ye lal ke sungunu lapau."
13 Motong la iwete pang tool tani yo ikap
rama in nen, "Oo, kupadunu bem in." Yeiso
bet ipadunu bene tani, ngan le dook mata
mulu le lo gaongo ye bene san. 14 Bong di
Paresi katedi malmal pang Yesu, le timadit
a tidu tana du tigaua, inbe tikarata betanga
yo bet tiraumate ye i.

Maro Ipootoo Yesu Bet Iyei Urata Panga

15 Yesu lon galanga ye dada yo bet di
Paresi tiyeii panga i, le nga igege malala
tani in, inbe ikoo pang ye ni san mulu.
Ngan di tooltool alunu titoo a tila, motong
la ilon di a ikarata matamatenge kidi le
imot. 16 Motong la iwetekala di bet ken
tipaposi lo mallangana be. 17 Ngan nen le
betanga yo mugu ngan Maro koonoo Esai
iweta i, in iyeii le kanono pombe. Ngan
betanga tani in nen,
18 "In kapraingi kiau yo apootoo pau in
nain.
Ye in lok panga mai san, le lok ponana
ye dook.
Au i ole amaia gurana ke Amuk Silene ilo
ye,
a nen ngan la iwetewete pang di
tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda
tiap nga, ye dada dook mata
noonoonoo yo lok bet titoo nga.
19 Inbe ye in o ke bet iwete katkat, inbe iye
di tooltool tiparsu ye betebetanga,
ngan tiap.
Inbe tool sa ke bet ilongo kalngana yo
iwetewete le koonoo maimai malala
katene, ngan tiap lapau.
20 Di tooltool yo taukadi guradi le dawa ben
piu kaini yo muru igorumu le telbe
in nga,
ngan o ke bet igarung di tiap.
Inbe di tooltool yo ke bet di tapdi tilon di
ye nepongo kidi tiap, le dawa ben sul
yo ikan ngan matana kumukumu in
nga,
ngan o ke bet igarung di tiap lapau.
Ole iyei nen le le lo so nga le imot titoo dada
dook mata noonoonoo yo Maro lono
bet titoo nga.
21 Ngan nen le ene ole ingaua ni mai i le
imot, inbe di tooltool yo tipa ye rara
kidi Yuda tiap nga ole titar matadi,
inbe tinamu ye so yo bet iyeii i."✡

Di Tooltool Pattu Tiwete Mur Ye Yesu (Maka 3:20-30; Luka 11:14-23)

22 Ye kene tani in di tooltool pattu tikaua
tool atu yo so sidi idiwidiwoo le matan
kis inbe men modo le iwetewete tiap i,
in a iman pang ye Yesu. Motong la man
Yesu iyeii le ikamata ni, inbe koon marra
a iwetewete mulu nga. 23 Ngan nen le
di tooltool yo man tigauagaua nga, ngan
tikamata so tani ngan titakrai ye. Le nga
tiyei ne, "Ai, tool i o Dawiti Natunu, pa oo?"
24 Bong di Paresi tilongo yo tiwetewete
nen nga, le nga tiyei ne, "Tiap, tool in
inganga di so sidi ye gurana ke kuto mai
kidi so sidi yo ene Belsebul i."*
25 Ngan Yesu lon galanga ye lodi, ngan
oo. Le nga iwete pang di nen, "Ai, kumata
bet di tooltool ke tana mai atu bet tiparpoto
le tinepe ye budanga ru, inbe tipatoko nga,
ngan ole di tapdi tigarung di. Inbe kumata
bet rara atu yo tinepe ye rumu atu, too
tinepe ye malala atu nga, ngan bet tipar-
poto le tinepe ye budanga ru, inbe di tapdi

✡ **12:21** Esai (Aisaia) 42:1-4 * **12:24** Ngan Belsebul i, in tool kuto mai kidi so sidi yo Satan i, in ene san.

tipatoko nga, ngan ole di le imot tilledi.
26 Ngan gaongo leu ye Satan lapau. Kumata
bet di tooltool ki tiparpoto le tinganga di
diedi nga, ngan ole Satan tani in ikodo le
imede balai? 27 Ngan kumata betanga yo
kawete ngan moolmool bet au i anganga
di so sidi ye gurana ke Belsebul nga, ngan
sei ilon di tooltool kiang a le tinganga di
so sidi i? Belsebul tiap, too? Ngan nen le
urata tina yo di tooltool kiang tina tiyei nen
nga, ngan ipaposang ye betanga kiang yo
kawete pau nga, ngan kallung ye. 28 Bong
kumata bet Maro Amunu la ikaua gurana
ki pau a anganga di so sidi ye nga, ngan
ole lomu galanga nen, dada yo Maro bet
matan kala di tooltool ki ye i, in ye la
pombe a iken mallangana pang i.
29 "Oo, nga bet atorang mulu. Kumata
tool atu bet irookoo rumu ke tool atu yo
gurana ki mai mata i a bet lo ipinau so ki
nga, ngan ole iyei balai? Kulkulunu ngan
ole iparama tool tani yo gurana ki mai
mata in mugu a ipauu ngan, lo ngan bet lo
ikap so ki tina yo iken rumu lono nga.
30 "Sei tool yo itoo au tiap i, in dawa ben
koi kiau. Inbe tool yo ilonau a bet aye
amgaua di tooltool pang Maro tiap i, in
dawa ben tool yo bet inganga di tooltool
a tikoo ye Maro i. 31 Ngan nen le awete
pang nen, sennene le imot kidi tooltool yo
tiyei, inbe betanga dook tiap yo tiwete a
tikan pasemau ye nga, ngan ole Maro igiri
sennene kidi. Bong betanga dook tiap yo
tiwete a tikan paseme Maro Amunu Silene
ye nga, ngan ole Maro igiri sennene kidi
ngan pitiap yege. 32 Inbe kumata bet tool
sa iwete mur ye Tool Moolmool ke Maro
nga, ngan ole Maro igiri sennene ki. Bong
kumata bet iwete mur ye Maro Amunu
Silene nga, ngan sennene ki in ole iken nen
dookoot nga, inbe pang dama ni a ila, ngan
ole Maro igiri tiap lapau."

Kai Dook Tiap Ipu Ngan Kanono Dook Tiap
(Luka 6:43-45)

33 Motong la Yesu ikatte betanga san
mulu pang di nen, "Kai yo dook mata i,
in bet ipu nga, ngan ole itar kanono dook
mata. Inbe kai yo dook tiap i, in bet ipu
nga, ngan ole itar kanono dook tiap. Le kai
tina ngan puadi la bet tipapos di, ngan lod
galanga ye di nga. 34 Ang nga moto dook
tiap di natunu! Le ang ngan ke bet kawete
betanga sa yo dook mata nga tiap. Ngan
nen, yesoo so yo iken tool lono nga, ngan la
iwete a ipas ye koonoo si mallangana nga.
35 Tool yo dook mata i, in lon kaua urata
ye so yo dook mata ngan leu, le ye dada le
betebetanga ki nga, ngan ole ipapos so yo
iken lono nga. Inbe tool yo dook tiap i, in
lon kaua urata ye so yo dook tiap ngan leu,
le ye dada le betebetanga ki nga, ngan ole
ipapos so yo iken lono nga. 36 Bong awete
pang nen, ye lal yo Maro itaru bet ikarata
betanga kidi tooltool ye in nga, ngan di
tooltool ole tipapos betanga dook tiap kidi
yo mugu ngan tiwete tana pono ngan se
mallangana le imot. 37 Le betanga kiang
ang tapmu yo kawete tana pono nga, ngan
la bet ipaposang se mallangana a nen ngan
Maro iwetang ben ang ngan tooltool dook
mata, too ang ngan tooltool dook tiap nga."

Di Tooltool Pattu Titoro Yesu Bet Iyeie Mos Sa A Tikamata
(Maka 8:11-12; Luka 11:29-32)

38 Yesu iwete pang di nen a imot, motong
di Paresi pattu tiye di pannoongoo ke wer
ke Maro tiwete pang Yesu nen. Tiyei ne,
"Pannoongoo, lomam bet kuyeie mos sa a
amkamata, a bet nen ngan iyei tarkilanga
pong."
39 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
"Di tooltool yo dookoot tinepe nga, ngan
titara lodi le imede ye Maro tiap, bong tiyei
dawa ben garup dook tiap yo idada nin-
tooroo a la iyei bauk i. Le kanakana nga,
ngan titorau bet ayeie mos ke Maro sa a
tikamata. Bong mos sa bet ayeii a tikamata
tiap. Ole tikamata mos ataleu yo pombe
ye Maro koonoo yo Yona i, in leu. 40 Mugu
ngan Yona iken i kapono lono ye ke tol inbe
bong tol. Ngan gaongo leu, Tool Moolmool
ke Maro ole iken tana lono ye ke tol inbe
bong tol lapau. 41 Ngan ye lal tani yo Maro
itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in
nga, ngan ole di tooltool ke Ninibe tikodo
dama ke Maro, inbe tipapos di tooltool
yo dookoot tinepe nga, ye dada dook tiap
kidi yo tiyei nga. Awete nen nga, yesoo
di Ninibe tilongo betanga ke Yona tina yo

iwete nga, ngan le tiportak lodi mulu. Bong Tool atu yo dookoot kaye kanepe i, in illoso Yona. 42 Inbe ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan garup ene mai atu yo inepe ye ni yo karaka ipa ye i, in ole ikodo dama ke Maro, inbe ipapos di tooltool yo dookoot tinepe nga, ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Awete nen, yesoo garup tani, in inepe ke tana damono, bong ipa ye manga mooloo a ise pang Yerusalem bet se ilongo betanga dook mata ke Solomon yo ipatomonai di tooltool ye nga. Bong Tool atu yo dookoot kaye kanepe i, in illoso Solomon."

So Sidi Imulukala Tool Tani Mulu (Luka 11:24-26)

43 Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, "Kumata so sidi bet ipas ye tool atu lono nga, ngan ole la ipa ye ni soorookoonoo a matan sarai ye ni dook mata yo bet inepe ye i. Bong kumata bet matan sarai le ikamata ni sa dook bet inepe ye tiap nga, 44 ngan ole iyei ne, 'Au i nga ole amulukala rumu kiau yo mugu ngan agege i.' Ngan kene yo imulu a ila pombe ye in nga, ngan ikamata rumu tani in tool sa inepe ye tiap, bong tisoraii le igalanga, inbe so yo iken rumu lono ngan iken dook mata ye nene. 45 Motong la so sidi tani in imulu la iwete pang di diene so sidi limi be ru yo tillosi ye geingi dada dook tiap nga, ngan bet tiyei ene a tiye tila pang ye rumu tani bet la tinepe ye. Awete pang nen, tool tani in mugu ngan nepongo ki ben dook tiap mata tiap, bong yo dookoot nga nepongo ki dook tiap le dook tiap ki taunu. Ngan nanga, dada gaongo leu la bet pombe pang ye di tooltool dook tiap yo dookoot tinepe nga."

Yesu Tinana Le Di Taini (Maka 3:31-35; Luka 8:19-21)

46 Yesu iwetewete pang di tooltool tina go, inbe tinana le di taini lodi bet tiye tiwetewete pa, le nga man tikodo ke diki, inbe tinamu. 47 Motong la tool atu iwete panga nen, "Ai, tinam le di taim la man tikododo diki nga, ngan lodi bet kuye di kawetewete pa."

48 Ngan Yesu iraua betanga ki nen, "Di sima tinak le di taik nga?" 49 Motong la isulmai di galiunu, inbe iyei ne, "Oo, kakamata, di tinak le di taik me e nga. 50 Kumata le di sima tooltool bet titoo Tamak yo inepe ye malala ki ete ni i, in lono nga, ngan di ngan la di tinak le di taik nga."

13

Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Atu Yo Igiri Dingding Patunu Lo Kumu Ki I (Maka 4:1-9; Luka 8:4-8)

1 Motong la ye ke tani in Yesu ipas a igege rumu tani, inbe ipa mulu le du iwur ran koonoo ke Galili. 2 Ngan di tooltool alunu la tidu pompombe pang ye a tigaliuu le ni mangana siap. Le nga ipas lo ookoo lono, a lo iwur, inbe di tooltool tina ngan tikodo ke tana. 3 Motong la iwete pang di ye so alunu ngan ikatte betanga ye. Nen le iwete pang di nen, "Ye kene atu ngan tool ke kapgingi atu in ikap dingding patunu ke kaningi bet la igiri kumu ki. 4 Ngan kene yo igiri ye in nga, ngan kapala imol du dada katene. Ngan nen le di man tikamata le man tikan. 5 Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar le tana dook mata ke ete ngan mai mata tiap nga. Ngan nen le palbe leu be tisup, 6 bong ye kene yo ke ise a isini katkat ye in nga, ngan igesnai dingding supana tina le timallai a tiwod, yesoo ramini idu lopo mata tiap. 7 Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ooroo kaudangdang lono. Ngan nen le tisup pa ye kaudangdang le ooroo kaudangdang tani in iturai di le tisup dook tiap. 8 Bong dingding patunu kapala yo imaruru du ye tana dook mata nga, ngan tisupsup dook mata le tipu belebele. Ngan kaini kapala ngan tipu ngan puadi ben 100, inbe kaini kapala ngan puadi 60, inbe kaini kapala ngan puadi 30. 9 Le sei tool bet talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga."

Yesu Iwete Nini Kattenge Betanga Ke Tool Yo Igiri Dingding Patunu I (Maka 4:10-12; Luka 8:9-10)

10 Motong la di galiunu timan man titoru. Tiyei ne, "Ai, nga gelei bet kuwete betanga pang di tooltool ngan kotte betanga pang di nen nga?"

11 Ngan Yesu iraua betanga kidi nen,
“Mugu ngan dada yo Maro bet matan kala
di tooltool ki ye i, in iken sollono, bong
dookoot nga ye in lon ponana bet ipaposi
pang a lomu galanga ye dook. Bong di
tooltool kapala, ngan tiap. 12 Kumata le sei
tool bet lon galanga ye betanga ke Maro a
itoo nga, ngan ole Maro ipagalanga lono ye
betanga ki sa mulu le lo galanga ki ilo ete.
Bong sei tool yo lon galanga ye betanga ki
kasin, bong itoo tiap i, in Maro ole ikutak
lo galanga kasin yo iken ye ngan le inepe
sorok. 13 Ngan ye punu i la le bet awete
pang di tooltool, ngan akatte betanga ye
i, yesoo di ngan tikamata urata ke Maro,
bong o ke bet tikilala tiap. Inbe di ngan
tilongo betanga ke Maro, bong o ke bet
tilonga ngan lodi galanga ye punu nga tiap.
14 Di ngan tiyei nen, le tiyeie betanga ke
Maro koonoo Esai yo iweta i, in le kanono
pombe moolmool. Ngan Esai ikaua Maro
koonoo inbe iwete nen,
‘Kanakana ngan ole kalongo betanga yo
Maro iwete nga,
bong o ke bet lomu galanga ye tiap.
Inbe kanakana ngan ole kakamata so yo
Maro iyei nga,
bong o ke bet kakilala tiap.
15 Yesoo, di tooltool tina ngan lodi parkat le
betanga ke Maro ilo lodi tiap,
inbe tidikidiki talngadi le ke bet ti-
longo betanga ye tiap,
inbe matadi kilikili le ke bet tikamata
ni ye tiap.
Ngan yo bet tiyei nen tiap nga,
ngan matin nga le tikamata so ye
matadi, inbe tilongo betanga ye tal-
ngadi, inbe lodi galanga ye,
a bet nen ngan tiportak lodi a timulu
pang yau man akarata di le dook
mata.’✡
16 Bong ang nga lomu ponana, yesoo Maro
iyei dada dook mata pang le matamu
galanga a kakamata so, inbe talngamu
nga gimono ke longono betanga. 17 Awete
pang moolmool nen, mugu ngan di Maro
koonoo inbe di tooltool yo noonoodi ngan
alunu la lodi bet tikamata so yo dookoot
kakamata nga, bong le tikamata toko
siap. Inbe lodi bet tilongo betanga ben yo
dookoot kalongo nga, bong le tilongo toko
siap lapau.
18 “Kapalongo a awete nini kattenge be-
tanga ke tool yo igiri dingding patunu lo
kumu lono ki i, in punu pang. 19 Di tooltool
yo tilongo bingi dook mata ke Maro ye
dada yo bet matan kala di tooltool ki ye
i, bong lodi galanga ye tiap nga, ngan di
ngan ben dingding patunu yo imaruru du
dada katene nga. Di ngan betanga ke Maro
ilo lodi, bong isup tiao, inbe tool dook tiap
Satan iman tina ngan le ikutak betanga ke
Maro yo iken lodi nga. 20 Inbe dingding
patunu yo imol du ye tana yo ke lopo ki
in bongarngar nga, ngan ben di tooltool
yo tilongo betanga ke Maro ngan tikauu
palbe leu a lodi ponana ye nga. 21 Bong tina
taukadi ramidi yo bet idu pang lopo nga, le
ke bet tinepe le mooloo tiap. Ngan kumata
bet moonoo sa pombe pang ye di, too di
tooltool tikamata di ben titoo betanga ke
Maro le bet tigarung di nga, ngan ole palbe
leu inbe tigege lodi medana yo titaru i, inbe
tiwala muridi pang Maro. 22 Inbe dingding
patunu kapala yo imol du ooroo kaudan-
gdang lono nga, ngan ben di tooltool yo
tilongo betanga ke Maro, bong lodi rru mai
san ye nepongo kidi ke tana i, inbe balingi
matana matana ke tana pono ikap matadi
mai san. Ngan so tina ngan ikap matadi
nen, le iduku betanga ke Maro yo iken
lodi i, le betanga tani in itara kanono tiap.
23 Bong dingding patunu yo imol du ye
tana dook mata nga, ngan ben di tooltool
yo tilongo betanga ke Maro ngan tikauu a
lodi galanga ye nga. Ngan nen le di ngan
titar kanodi alunu dook mata dawa ben
dingding patunu yo tipu ngan kaini kapala
titar kanodi ben 100, inbe kaini kapala
ngan kanodi 60, inbe kaini kapala ngan
kanodi 30 nga.”

Dingding Dook Tiap Ipa Ye Dingding Dook Mata Ke Kaningi

24 Motong la Yesu iwete le ikatte betanga
san mulu pang di nen, “Dada yo Maro bet
matan kala di tooltool ki ye i, in dawa
ben tool atu yo igiri dingding patunu ke
kaningi lo kumu lono ki i. 25 Bong yeiso
bet bong a di tooltool tikenen mata le imot,

✡ **13:15** Esai (Aisaia) 6:9-10

motong koi ki iman a lo igiri dingding dook tiap patunu lo ikatbon yo dook mata nga, inbe ikoo a ila. 26 Le ye kene yo dingding dook mata patunu bet tisupsup nga, ngan dingding dook tiap patunu lapau tiye di tisupsup.

27 “Motong la di kapraingi ke kumu taunu tani la tiwete panga nen. Tiyei ne, ‘Tool mai, ong i kugiri dingding dook mata patunu idu ye kumu kiong, e dingding dook tiap patunu ngo ipa ngai a se tisupsup ye kumu kiong lapau nga?’

28 “Ngan kumu taunu iraua betanga kidi nen, ‘Ona, o koi kiau sa la iyei dada nen pau i.’

“Motong la di kapraingi ki titoru. Tiyei ne, ‘Le nga lom balai, bet la amlama dingding dook tiap ngo, too?’

29 “Ngan iyei ne, ‘Tiap. Yesoo, kumata bet la kalama di nga, ngan ole kalama le ipa ye dingding yo dook mata nga lapau. 30 Le ken kalama be, bong sila tiken nen a tidada gaongo a tilo le lo ye lal yo ke saputungu dingding ngan. Ngan ye lal tani in ole awete pang di tooltool ke saputungu dingding bet tilama dingding yo dook tiap ngan mugu a tiliki ye ooroo, inbe tikatte lo ei ikan. Lo ngan bet tisaput dingding yo dook mata ngan a tikap kanono lo tigaun badabada lono kiau.’ ”

Yesu Ikatte Betanga Ngan Inanpootoo Ye Kai Mastet Patunu (Maka 4:30-32; Luka 13:18-19)

31 Motong la Yesu iwete le ikatte betanga san mulu pang di tooltool tina nen, “Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben kai mastet patunu yo tool atu ikauu a ipe du kumu lono ki i. 32 Ngan kai patunu kapala yo bet kupe nga maimai, bong mastet in maitiap. Bong kumata bet isup a ise le mai nga, ngan ole illos so le imot yo kupe du kumu lono nga. Le di man yo tiro lang katene nga, ngan ole timan man tire giniu kidi ye bene a tinepe ye.”

33 Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen. Iyei ne, “Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben yis yo tataru lo ye porong ngan iyeii a isung i. Garup atu ikaua so mai tiap tani a itaru ilo ye porong tina maiyoko in a ipargarungnaii ye, ngan le iyeie porong tani a isung le imot.”

34 Ngan betanga le imot yo Yesu iwete pang di tooltool budanga mai yo man tigaua nga, ngan iwete le ikatte betanga ye leu. Inbe betanga sa yo bet iweta ngan punu iken mallangana pang di ngan tiap, bong ikatte betanga leu pang di. 35 Ngan tina iyei nen nga, le iyeie betanga ke Maro koonoo atu yo iweta in le kanono pombe moolmool. Ngan Maro koonoo tani iwete nen,

“Au i bet awete pang di, ngan ole akatte betanga leu.
Inbe so le imot yo iken sollono ye kene yo Maro itar lang le tana ye in nga, ngan ole awete pang di ye.”✡

Betanga Punu Ke Dingding Dook Mata Inbe Dingding Dook Tiap

36 Yesu iwetewete pang di a imot, motong la igege di, inbe idewe a ilo pang rumu lono. Ngan di galiunu titoo a tilo ye rumu lono a lo titoru. Tiyei ne, “Ai, lomam bet kupagalanga betanga lono ke dingding dook tiap yo isupsup kumu lono in pam dook a lomam galanga ye.”

37 Motong la iraua betanga kidi nen, “Tool yo ananpootoo ye kumu taunu bet igiri dingding patunu dook mata lo kumu ki i, in Tool Moolmool ke Maro. 38 E kumu in tana mai i le imot. Inbe dingding dook mata patunu nga, ngan di tooltool yo Maro igaua di panga bet matan kala di nga. Inbe dingding dook tiap, ngan di tooltool yo tool dook tiap, Satan, iyei mai pang di nga. 39 Inbe koi ke kumu taunu yo igiri dingding dook tiap patunu lo kumu lono i, in tool kuto mai kidi so sidi. Inbe lal ke saputungu dingding, in lal yo bet tana i imot ye i. E di kapraingi ke kumu taunu nga, ngan di bangabangana ke Maro. 40 Ngan dingding dook tiap yo tilama a bet tidaun ye ei nga, ngan ye lal yo Maro itaru bet tana i imot ye in nga, ngan ole di bangabangana ki tiyei nen lapau. 41 Le ye kene tani in Tool Moolmool ke Maro ole iwanga di bangabangana ki si tikap di tooltool yo tiyei di tooltool a la tiyei sennene nga, le tipa ye

✡ **13:35** Rau ke Woungu (Buk Song) 78:2

di tooltool kapala yo tikapsap ye sennene nga, ngan a tikoo ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga. 42 Ngan ole tikap di a tikatte di lo ei somai lono. Ngan ni tani in di tooltool tina ole timassingi a titangtang, inbe tikanen dongadi a iparrasa. 43 Bong di tooltool yo noonoodi nga, ngan ole milmilbe dawa ben ke matana, inbe ole tilo ye malala ke Tamadi a tiye di tooltool yo matan kala di nga, ngan tinepe. Le sei tool bet talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga."

Kattenge Betanga Ke Tool Atu Ipusye Pat Dook Mata Tikelmaii

44 Motong la Yesu iwete le ikatte betanga san mulu pang di galiunu nen, "Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben pat ke yimoongoo so yo iken ye karei mai atu a tikelmaii du tana lono i. Ngan pat tani in iken nen le tool san ipusye, motong la itarkoo mulu sila iken. Ngan nen le tool tani in lon ponana kaiye le ila, ngan la iyawar so ki ngan le imot a ikap pat ye, a bet nen ngan imulu la iyimi tana tani yo tikelmaia pat ye i, in panga."

Kattenge Betanga Ke Tool Atu Isere Pat Sallinene Panga

45 Motong la ikatte betanga san mulu nen, "Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben tool atu yo ipa bet isere pat ke gomo yo sallinene dook mata i. 46 Kumata bet ipa le ipusye atu yo sallinene dook mata le dook mata kaiye in nga, ngan ole la iyawar so ki le imot a ikap pat ye, a bet nen ngan imulu la iyimi pat ke gomo tani, in panga."

Yesu Ikatte Betanga Ye Pu

47 Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, "Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben pu yo di tooltool tikatte du ran lono a tikap di i matana matana ye i. 48 Yeiso bet di i tilo tilo le pu tani in ipon, motong di tooltool ke yoosoongoo tiyolo pu tani in idi tana. Idi tana, motong la du tiwur, inbe tipinai di i yo dook mata nga, ngan a ilo karei lono. E yo dook tiap nga, ngan tikatte di. 49 Ngan dada gaongo leu nen la bet pombe pang ye di tooltool ye lal yo Maro itaru bet tana i imot ye i. Ye kene tani in di bangabangana ke Maro ole tisi bet si tipinai di tooltool ke geingi dada dook tiap nga, ngan a tikoo ye di tooltool yo noonoodi nga. 50 Lo ngan bet tikatte di tooltool ke geingi dada dook tiap nga, ngan tidu ye ei somai lono. Ngan ni tani in ole timassingi a titangtang, inbe tikanen dongadi a iparrasa."

51 Motong la Yesu itor di galiunu nen, "Betanga le imot yo awete nga, ngan ang nga lomu galanga ye punu lapau?"

Ngan di galiunu tiyei ne, "E." 52 Motong la Yesu iwete pang di nen, "Ngan nen le di pannoongoo ke wer ke Maro yo lodi galanga dook ye dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye in nga, ngan ke bet tipatomonai di tooltool ye betanga paunu inbe ye betanga gurunu lapau. Le di ngan dawa ben rumu taunu atu ilo rumu lono ki a lo ipadu so dook mata ki yo paunu nga, inbe yo gurunu ngan lapau a isi tana."

Di Tooltool Ke Malala Nasaret Tiwala Muridi Pang Yesu

(Maka 6:1-6; Luka 4:16-30)

53 Ye kene yo Yesu ikatte betanga tina ngan pang di a imot nga, ngan le imadit a igege ni tani in. 54 Inbe ipa ngan le lo pombe ye malala ki ye taunu, motong la ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, a lo ipatomonai di tooltool. Ngan di tooltool tina tilongo betanga ki le tisorreke ni ye, le nga di tapdi tipartortor. Tiyei ne, "Ona tiap! Tool i lo galanga inbe gurana yo iyei mos ye nga, ngan ikap ngai? 55 Tool i, tool ke renge rumu, in natunu. Inbe tinana la Madia i. Inbe di taini la Yemis ye Yosep ye Simon inbe Yuta nga. 56 Inbe di lini nanga la taye di tanepe ni nga. E tool i nga ikap lo galanga le gurana nga ngai?" 57 Ngan tina tikamata ben ye in tool sorok nga, le tiwala muridi panga.

Bong ngan Yesu iwete pang di nen, "Awete pang nen, kumata bet tool iyei Maro koonoo nga, ngan di tooltool ke malala ki ye taunu inbe di rara ki nga, ngan di leu la lodi bet tilongo betanga ki inbe tiraua panga tiap nga."

58 Ngan nen le iyei mos sa alunu tiap, yesoo di tooltool ke malala ki titara lodi medana panga tiap.

14

Tisaputu Yowan Yo Irriu Di Tooltool I, In Gurini
(Maka 6:14-29; Luka 9:7-9)

1 Ye kene tani in Erot Andepas yo iyei tool
kuto mai a matan kala tana mai ke Galili i,
in ilongo bingi ke Yesu ye urata maimai yo
iyei nga, 2 le nga iwete pang di kapraingi
ki. Iyei ne, “Ai, tool ni o Yowan yo irriu di
tooltool, in pa oo. Ye tani la o imadit mulu
ye ni ke matenge i, ngan la le gurana ki mai
san ke bet iyei gogo mos ye nga.”
3 Erot tani, in mugu ngan iwete le di
tooltool ki tikaua Yowan a tipauu, motong
la titaru lo rumu dook tiap kidi talnga
dikidiki lono, yesoo Yowan ipasak panga
ye yo iyooloo toonoo Pilip rimana yo Ero-
dias in nga. 4 Ye kene tani in Yowan iwete
pang Erot nen, “Ong i nga kopsap ye wer
ye yo kuyooloo garup in nga.” 5 Ngan nen
le Erot lono mai san bet iraumata Yowan
a imata, bong itattadai di tooltool ke Yuda,
yesoo di ngan tikamata Yowan ben ye in
Maro koonoo atu.
6 Tinepe, tinepe, le tilo ye kene yo bet
lodi tut ye lal yo Erot tinana ipasuiu ye
i, motong la iyeie kanningi maiyoko atu
bet tikanen ye lal tani in. Inbe ye kene
tani in Erodias natunu garup, in man iki
la di tooltool maimai tina matadi, le Erot
ikamata ngan lon ponana ye mai san. 7 Le
nga Erot ipamede betanga ki pang garup
kase tani nen, “Awete pong moolmool le
ete nen. Soo so yo lom panga mai mata i,
in kuweta, ngan ole akauu pong.”
8 Motong la garup kase tani la itoro
tinana ye so yo bet Erot ikauu panga i,
ngan tinana iwete panga ye Yowan yo ir-
riu di tooltool in kutono. Le nga itoo
tinana koonoo a imulu la iwete pang Erot
nen, “Lok bet kukurutu Yowan yo irriu di
tooltool, in gurini, inbe kunono kutono lo
ye tawiri atu a kuwi pau dookoot nga.”
9 Ngan tool kuto mai tani in ilongo be-
tanga ke garup kase tani ngan lon moo
ye dook. Bong ngan ipamede betanga
medana a iwete moolmool le ete la di diene
tina yo iye di tikan so, ngan matadi oo, le
nga iwete bet tikaua so yo garup kase tani
iwete ye, in panga. 10 Ngan nen le iwanga
di tooltool ki yo bet matadi kala nga, ngan
tilo rumu kidi talnga dikidiki lono a lo
tisaputu Yowan tani in gurini. 11 Motong
la tikaua kutono a tinona lo tawiri lono,
inbe tikauu pang garup kase tani a ikauu
lo ikauu pang tinana. 12 Motong la Yowan
di galiunu tilongo bingi ki yo imata koot
nga, le nga timan man tikaua bobono a la
tikelmaii. Motong la tila la tikaua bingi ye
pang Yesu nga.

Yesu Ipakan Di Tooltool Alunu Ben 5,000
(Maka 6:30-44; Luka 9:10-17; Yowan 6:1-14)

13 Ye kene tani in Yesu ilongo bingi ke
Yowan yo imata nga, motong la igege
malala tani, inbe ipasnaka panga le du
iyiri ye ookoo atu a ila pang ye ni balim
koonoo atu. Bong di tooltool alunu tilongo
bingi ke Yesu yo ila nga, motong la tigege
malala kidi, inbe tipa tana a titoo a tila.
14 Le nga ye kene yo la ookoo ki isolo tana
ye in nga, ngan Yesu ikamata di tooltool
malala mai tina yo tinepe nga. Ngan nen
le ye in lono pang di, le nga ikarata di a
matamatenge kidi imot, inbe tinidi dook
mata mulu. 15 Tinepe ye ni tani in a du rrai,
motong la Yesu di galiunu timan tiwete
panga nen, “Ai, ni yo tanepe ye i, i ni balim
koonoo, inbe nga rrai oo. Le kuwete pang
di tooltool nga a tila pang ye malala kapala,
a bet nen ngan la di tapdi tiyimi kaningi yo
bet tikan nga.”
16 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
“Di tooltool nga o ke bet tila tiap. Ole ang
tapmu kakap kaningi pang di a tikan.”
17 Ngan di galiunu tiwete panga nen,
“Ona tiap! Am nga porong kiam nga
dukumu limi, inbe i paranga kiam nga ru
leu.”
18 Motong la Yesu iwete pang di nen,
“Kakap porong le i ngan man yau.” 19 Inbe
iwete pang di tooltool malala mai tina bet
du tiwur dingding pono. Motong la ikap
porong dukumu limi ipa ye i ru tina, inbe
itada pang lang katene a iwete lo ponana
ki pang Maro ye. Motong la itepalapala
a isuket pang di galiunu bet timalimi di
tooltool tina ye a tikan. 20 Ngan di tooltool
tina ngan di le imot tikan tikan le lo kapodi
sung dook. Motong la di galiunu tiwinnoko
kaningi naunu naunu tina yo tiwulai nga,

ngan le tipadid ye karei sangaul be ru le lo ipon. 21 Ngan kinkatingi kidi tooltool yo tikan so nga, ngan di tamoto leu ngan ben 5,000. Bong di garup le kakase kidi yo tiye di tikan so nga, ngan tikinkat di tiap.

Yesu Ipa Ran Pono
(Maka 6:45-52; Yowan 6:15-21)

22 Tikan so a imot, motong la Yesu ipa-gaigai di galiunu bet tisuku ookoo kidi, a bet nen ngan tipoi a timugu pang ran koonoo kapala. E ye taunu in bet sila inepe a itar di tooltool tina a tila pang malala kidi kidi ngan. 23 Itar di a tila, motong la yetaleu inau a ilo pang kawal bet lo ipatarau. Ngan ke bet idu iyara a bet ni burrum, ngan Yesu yetaleu inepe la kawal ngo. 24 E di galiunu tina ngan tipoi a tila ke ran kataunu ni, a manga mooloo ye tana oo. Bong eng ipakala di ke dama le nga tirookoorookoo kokor maimai dook.

25 Ngan Yesu inepe kawal le lo pang malama, motong la idu a ipa ran pono pang ye di a ila. 26 Ipa a ila potai pang ye di, motong la tikamata yo ipa ran pono a bet ila pang ye di nga. Le nga titattadai a titangarur, inbe tisulu. Tiyei ne, "Ai, nisene atu la iman pang yidi i!"

27 Bong palbe leu be Yesu koonoo pang di nen, "Katattadai be! I au tani naii. Ken lomu mede leu."

28 Motong la Pita iwete panga nen, "Tool Mai, bet in ong moolmool nga, ngan kuwete le apa ran pono a amala pang yong."

29 Ngan Yesu iyei ne, "Oo, nen ngan kuman."

Motong la Pita ipas a igege ookoo, inbe idu ipa ran pono a ila pang ye Yesu. 30 Bong ye kene yo ipa a ila ye in nga, ngan ikamata kokor ke eng tani maimai leu, le nga itattadai, inbe kotorbe kasin pang ran lono. Yo ngan le taun koonoo palbe pang Yesu. Iyei ne, "Atoo, Tool Mai, kulonau!"

31 Motong la palbe leu be Yesu iro bene du ikauu a iyitmaki, inbe iwete panga. Iyei ne, "Ong i kutara lom medana pau mai mata tiap sa! Nga gelei, a le bet lom rru nga?"

32 Ye kene yo yeru tila a tiyiri lo ookoo lono ye in nga, ngan le eng mai tani in imata. 33 Motong la Yesu di galiunu yo tinepe ookoo lono nga, ngan tisung panga. Tiyei ne, "Moolmool yege, ong i Maro Natunu moolmool sa."

34 Motong la tipoi saut a tila, ngan le la tisolo ye malala atu yo ene Genesaret i. 35 Yeiso bet di tooltool ke malala tani ngan tikilala Yesu, motong tiwanga pang di tooltool ke malala kapala yo iken potai pang ye malala tani nga le imot. Le nga di tooltool tina ngan tikap di tooltool kidi yo matamatenge ikap di nga, ngan a timan pang ye Yesu. 36 Timan, motong la timang-mang ye bet imalum a di tooltool yo mata-matenge ikap di nga, ngan tipas le titoko sousoungu matana ki leu, a bet nen ngan matamatenge kidi imot. Ngan nen le di tooltool yo titoka nga, ngan tinidi dook mata mulu.

15

Wer Ke Maro Illos Noonoongoo Ke Di Sasa Kiidi
(Maka 7:1-13)

1 Ye kene tani in di Paresi pattu tiye di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan tipa ke Yerusalem a timan pang ye Yesu man titoru. Tiyei ne, 2 "Ai, nga gelei a di galium nga titoo dada kidi sasa kiam tiap nga? Kumata, di ngo titoo momo kiam ke ngasingi bede a tingas bedi mugu lo ngan bet tikan so, ngan tiap!"

3 Motong la iraua betanga kidi nen, "Nga gelei a karautoo wer ke Maro, inbe katoo momo kidi sasa kiang ang tapmu nga? 4 Awete nen nga, yesoo Maro iwete nen, 'Kuraua pang tamam le tinam a kulongo betanga kidi.'✡ Inbe iwete mulu nen, 'Bet tool iwete betanga dook tiap a bet igarungu tamana too tinana ye nga, ngan karaumate a imata.'✡ 5 Bong ang nga dada kiang yo kapatomonai di tooltool ye i, in nen. Kumata le tool atu in pat le so ki bet ilono tamana too tinana ye, bong iwete pang di nen, 'So kiau yo bet alonang ye a kakap yau nga, ngan awetekala a akap ye lo ponana kiau pang Maro oo,' 6 ngan

✡ **15:4** Pamulenge (Kisim Bek) 20:12; Wer (Lo) 5:16 ✡ **15:4** Pamulenge (Kisim Bek) 21:17; Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 20:9

kumata bet iyei nen nga, ngan ang nga kawete bet tool tani in ke bet ipamulu so tina ye Maro inbe ilono tamana too tinana ye tiap. Le ye dada kiang yo kayeii nen i, in ang nga katoo momo kiang ang tapmu, inbe karautoo betanga ke Maro ye. 7 Ang nga tooltool ke kaplungunu sa! Le betanga ke Maro yo mugu ngan ikap pang Esai a iwetewete yang nga, ngan moolmool sa. Ngan betanga tina ngan iwete nen,

8 ‘Di tooltool nga tiyitmaka ek ye koodi pono leu,
bong lodi yo bet pau nga, ngan iken manga mooloo yau.
9 Di ngan tiwete bet tipatomonai di tooltool ye betanga ke Maro yo moolmool i,
bong tiap, tipatomonai di tooltool ye dada le momo yo ke di sasa kidi nga leu.
Ngan la le sungunu kidi yo kanakana ngan tisung pau ye nga, ngan taukan kanono.’✡ ”

So Yo Bet Iyeie Tooltool Lono Ngan Le Dook Tiap I
(Maka 7:14-23)

10 Yesu iwete pang di tooltool maimai tina a imot, motong la ikiu di tooltool malala mai a timan pang ye, inbe iwete pang di. Iyei ne, “Katar talngamu ye betanga kiau i, inbe lomu kaua urata ye. 11 So yo bet tool ikani ye koonoo a ilo kapono lono i, in ke bet igarungu le giri leu ye Maro matana tiap. Bong so yo iken tool lono, lo ngan bet ipas ye koonoo a isi in la bet igarungu le giri leu ye Maro matana i.”

12 Motong la di galiunu timan pang ye man titoru. Tiyei ne, “Ai, nga lom galanga ye di Paresi ngo lapau? Di ngo tilongo betanga kiong yo kuweta i le lodi dook tiap ye sa.”

13 Ngan iraua betanga kidi nen, “Tamak yo inepe ye malala ki ete ni, in so le imot yo ipe tiap nga, ngan ole igama di le ipa ye ramidi. 14 Le lomu rru ye di pang soo? Sila tikino! Di ngan dawa ben di tooltool mata kis yo bet tipitnaia dada pang di diedi nga. Bong awete pang nen, kumata bet tool mata kis atu bet irara ene mata kis san nga, ngan ole yeru le ru, bet timol du gomo lono.”

15 Motong la Pita iwete panga nen, “Ole kupagalanga lomam ye kattenge betanga yo kuweta i, in lono ki.”

16 Tina Pita iwete nen nga, le nga Yesu itor di nen, “Nga gelei, ang nga o taukamu lo galanga lapau, too? 17 Nga gelei, ang nga o ke bet kakap tarrai betanga tiap, too? Kalongo, so yo bet tool ikani ye koonoo a ilo kapono lono i, in ole ipa ye dada ki a idu pang tana. 18 Bong so dook tiap la iken tool lono, lo ngan bet ipas ye koonoo a isi pang tana i, in la bet igarungu tool tani le giri leu ye Maro matana i. 19 Le so dook tiap yo awete iken tool lono lo ngan bet ipas ye koonoo nga, ngan so nen: lon kap gogo dada dook tiap, inbe iyei dada dook tiap ke raumatenge di tooltool a timmata, inbe iyei bauk, inbe ikapsap ye dada ke kerenge, inbe iyei dada dook tiap ke pinnau, le isopo koonoo ye betanga doko, inbe illung pang di tooltool a igarung edi. 20 Le dada dook tiap yo nen nga, ngan la igarungu tool le giri leu ye Maro matana nga. Bong bet ingas bene tiap bet ikap so a ikan, in ke bet igarungu le giri leu ye Maro matana tiap.”

Garup Ke Kenan Itara Lono Medana Pang Yesu
(Maka 7:24-30)

21 Yesu iwete pang di galiunu nen a imot, motong la igege malala tani, inbe ipa le la pombe ye tana mai yo malala mai ru Taia le Saidon iken ye i. 22 Motong la garup atu ke Kenan yo ipa ye rara kidi Yuda tiap a inepe ye ni tani i, in iman pang ye man itang panga, inbe iyei ne, “Tool Mai, ong in Dawiti Natunu. Lom pau! Natuk garup ni so sidi idiwidiwoo a igarungu, le imassingi dook tiap yege.”

23 Bong ngan Yesu mala bet iwete toko kan betanga siap. Le nga di galiunu timan ye man tiwete panga nen, “Ai, kuwete pang garup ni a ikoo a ila, yesoo ye la itangtang a itoo idi i.”

24 Motong la iraua betanga kidi nen, “Au i Tamak iwangau a asi nga pang di tooltool

✡ **15:9** Esai (Aisaia) 29:13

ke Isrel leu. Di ngan dawa ben di sipsip yo taukadi taudi a tilledi nga."

25 Motong la garup tani in ipa le iman potai ye Yesu, inbe igun turunu du kene punu ke dama, inbe iyei ne, "Tool Mai, kulonau!"

26 Ngan Yesu iwete panga nen, "Kumata bet takap kaningi kidi kakase a takatte mugu pang di gaunu bet tikan nga, ngan in dada dook tiap."

27 Bong ngan garup tani in iraua betanga ki nen, "Tool Mai, betanga kiong in mool-mool. Bong di gaunu nga, ole tikan kaningi morrana yo imaruru du kakawa parmana ke di taudi nga, ngan lapau."

28 Motong la iwete pang garup tani nen, "Garup, kutara lom medana pau mai mata. Le so yo lom bet alonong ye i, in ole pombe ben tina yo kuwete nga." Ye kene yo Yesu iwete nen ye in nga, ngan le pattu leu be natunu garup tani in tinini dook mata mulu.

Yesu Ikarata Di Tooltool Ye Mata-matenge Yo Ikap Di Nga

29 Yesu igege ni tani, inbe imadit a ila pang ran koonoo Galili. Motong la ipa a ilo pang kawal atu madini a lo iwur a inepe. 30 Motong la di tooltool alunu le alunu kaiye la timan pang ye nga, ngan tikap di tooltool yo kedi dook tiap nga, inbe di tooltool yo matadi kisis nga, inbe di tooltool kapala yo turadi ikalel nga, inbe di tooltool yo medi modo a ti-wetewete tiap nga, inbe di tooltool kapala yo matamatenge matana matana ikap di nga, ngan a timan tigaun di Yesu kene punu, inbe ikarata di le tinidi dook mata mulu. 31 Ngan nen le di tooltool tina yo man tigaua nga, ngan tikamata di le titakrai ye yo di tooltool yo medi modo ngan tiwetewete mulu; inbe di tooltool yo turadi ikalel nga, ngan dook mata mulu; inbe di tooltool yo kedi dook tiap nga, ngan tipa mulu; inbe di tooltool yo matadi kisis nga, ngan tikamata ni mulu. Le lodi po-nana a tiyitmaka Maro kidi Isrel, in ene.

Yesu Ipakan Di Tooltool Alunu Ben 4,000 (Maka 8:1-10)

32 Motong la Yesu ikiu di galiunu a man iwete pang di nen, "Au i lok pang di tooltool nga san, yesoo timan a man taye di tanepe nanga ye ke tol oo, le dookoot nga taukadi so yo bet tikani i. Bong lok bet awete a timagiri pang malala kidi, ngan tipa ye pitolo kidi tiap. Kumata bet ayei di nen nga, ngan ole la matadi taltalai ye pitolo kidi dada mai."

33 Motong la di galiunu tiwete panga nen, "Dook mata, bong ni balim koonoo sa. Ole amkap porong le alunu ngai bet ampakan di tooltool malala mai nga ye i?"

34 Tiwete nen, motong la Yesu itor di nen, "Porong kiang ngan dukumu pi?"

Ngan tiyei ne, "Porong kiam nga dukumu limi be ru, inbe i kiam natnatunu pattu nanga la ikenen nga."

35 Motong la Yesu iwete pang di tooltool budanga mai tina bet du tiwur tana. 36 Inbe ikap porong limi be ru ngan ipa ye i tina, inbe iwete lo ponana ki pang Maro ye. Motong la itepalapala a isuket pang di galiunu a timalimi di tooltool budanga mai tina ye. 37 Ngan di tooltool tina ngan di le imot tikan le kapodi sung dook mata. Motong la Yesu di galiunu tiwinnoko kaningi naunu naunu tina yo iken nga, ngan a tipadid ye karei limi be ru le lo ipon. 38 Ngan di tooltool tina yo tigaua a Yesu ipakan di nga, ngan tikinkat di tamoto leu nga, ngan ben 4,000. Bong di garup le di kakase kidi yo tiye di tikan so nga, ngan tikinkat di tiap. 39 Yesu itar di tooltool tina a timulumulu pang ye malala kidi kidi, motong la iyiri lo ookoo pono a ila pang ye tana mai san yo iken potai pang ye malala yo ene Magadan i.

16

Di Yuda Titoro Yesu Bet Iyeie Mos Ke Maro Sa A Tikamata (Maka 8:11-13; Luka 12:54-56)

1 Tinepe a kene san, motong la di Paresi le di Sedusi timan pang ye Yesu bet man titoua. Le nga titoru bet iyeie mos ke Maro sa pang di a tikamata, a nen ngan lodi galanga ye ben ye in iyei urata ke Maro. 2 Motong la iraua betanga kidi nen, "Rrai bet ke idu le kakamata tete ikororo nga, ngan ole kayei ne, 'Mongmong ngan ole eng siap.' 3 Inbe muntu bet ke ise le kakamata lang katene ikoro inbe ikolomuk

nga, ngan ole kayei ne, ‘Katai nga ole eng pa, inbe ki imol.’ Le ang nga kakamata so yo ke lang katene nga, inbe lomu galanga ye, ngan le moolmool ben tina yo kawete nga. Bong so kapala yo pombe pang yang dookoot nga, ngan ang nga kakamata ngan o ke bet lomu galanga ye tiap. 4 Di tooltool yo dookoot tinepe nga, ngan titara lodi le imede ye Maro tiap, bong tiyei dawa ben garup dook tiap yo idada nintooroo a la iyei bauk i. Le kanakana nga, ngan lodi bet ayeie mos ke Maro sa a tikamata. Bong mos sa bet ayeii a tikamata tiap. Ole tikamata mos ataleu yo pombe ye Maro koonoo yo Yona, in leu.” Yesu iwete pang di nen, inbe igege di sila tinepe, be ikoo a ila.

Yesu Ikatte Betanga Ye Patomonaingi Kidi Paresi Le Di Sedusi (Maka 8:14-21)

5 Ye kene tani in Yesu iye di galiunu tikooi ye ookoo a tisaut pang ran koonoo kapala, ngan di galiunu lodi kalli le tikap toko kadi porong siap. 6 Motong la Yesu iwete pang di nen, “Ken kakap tutang, inbe kakauwai yang dook leu ye yis kidi Paresi le di Sedusi.”

7 Ye kene yo di galiunu tilongo Yesu iwetewete ye so maitiap tani yo ilo ye porong ngan iyeii a isung le imot in nga, ngan di tapdi tiwetewete pang di nen. Tiyei ne, “Iwete nen nga, yesoo ye yo idi nga takap toko porong siap nga.”

8 Bong Yesu lon galanga ye yo di tapdi tiwetewete nen, ngan oo, le nga iwete pang di. Iyei ne, “Barau, ang nga katara lomu medana pau mai tiap sa. Nga gelei bet ang tapmu kawetewete kataunu yang ye yo kakap toko porong siap nga? 9 Gelei, ang nga o lomu galanga tiao, too? Nga o lomu kalli porong dukumu limi yo di tooltool 5,000 tikan ngan pa oo? Porong tina ngan naunu naunu yo kawinnoko a kapadid lo karei lono nga, ngan le ikan karei ponene pi? 10 Inbe nga o lomu kalli porong dukumu limi be ru yo di tooltool 4,000 tikan ngan pa oo. Porong tina ngan naunu naunu yo kawinnoko a kapadid lo karei lono nga, ngan le ikan karei ponene pi? 11 Nga gelei bet lomu galanga ye betanga yo aweta pang mugu, in lono ki tiap nga? Au i awete pang ye porong moolmool tiap. Bong awete pang bet ken kakauwai yang dook leu ye so kidi Paresi le di Sedusi yo bet iyei ang le ben so yo tatar lo ye porong, ngan ole iyeie porong a isung le imot i.” 12 Yesu iwete pang di nen, motong la se lodi galanga nen, nga iwete pang di bet tikauwai ye di dook leu ye so yo titar lo ye porong ngan ole iyeie porong a isung le imot, in tiap. Bong iwete pang di bet nen ngan tikauwai ye di dook leu ye patomonaingi kidi Paresi le di Sedusi ole nen ngan igarung di.

Pita Ipaposo Yesu Bet Ye In Kirisi (Maka 8:27-30; Luka 9:18-21)

13 Yesu ipa a ila pombe pang ye tana mai yo potai pang ye malala yo ene Sisaria Pilipai i, motong la itor di galiunu nen, “Ai, di tooltool tiwete bet Tool Moolmool ke Maro in sei?”

14 Ngan di galiunu tiraua torungu ki nen, “Di tooltool kapala tiwete bet ye in Yowan yo irriu di tooltool i, inbe di kapala ngan tiwete bet ye in Ilia. Inbe di tooltool kapala ngan tiwete bet ye in Yedimia, too ye in o Maro koonoo atu.”

15 Motong la itor di mulu nen, “Ngan ang tapmu nga, kawete bet au i sei?”

16 Ngan Simon Pita iraua betanga ki nen, “Ong i Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo bet si ipamulu di tooltool ki ye so dook tiap yo bet igarung di i. Ong i Maro yo inepe nen le taukan matenge i, in natunu moolmool.”

17 Motong la iwete pang Pita nen, “Simon, Yona natunu, Maro iyeie urata dook mata pong, yesoo tool sa la ipaposo betanga i pong, ngan tiap. Bong Tamak yo inepe ye malala ki ete ni, in ye taunu la ipaposau pong i. 18 Le awete pong nen, ong i em yo Pita i, in lono ki ben pat. Inbe ole agaua di tooltool le imot yo tigaua ye bareme kiau nga, ngan man apatokodo di lo tikodo pat tani, in pono. Ngan nen le o ke bet gurana ke matenge in iraukede di a timol, ngan tiap. 19 Inbe au i ole akaua gurana mai pong bet matam kala di tooltool yo Maro ipootoo di panga bet matan kala di nga. Le soo so bet kugunkala ke tana i nga, ngan ole Maro igunkala ye malala ki nen lapau. Inbe soo so bet kumalum ye ke tana

i nga, ngan ole Maro imalum ye ke malala ki nen lapau." 20 Motong la Yesu iwete betanga medana pang di galiunu nen, bet ken tiwete pang tool atu sa ye yo ye in Kirisi tani i, nga be.

Yesu Iwete Pang Di Galiunu Bet Ole Imata Lo Ngan Bet Imadit Mulu
(Maka 8:31—9:1; Luka 9:22-27)

21 Ye kene tani in Yesu imadit ye betanga pang di galiunu a ipagalanga lodi ye matenge ki. Ngan nen le iwete pang di nen, bet ole ilo pang Yerusalem, a bet nen ngan di tooltool maimai kidi Yuda, tiye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan tikap urata moonoo alunu ke masngana panga a isolo, inbe tiraumate le imata. Ngan ole iken ye ke ru, lo ngan bet ye tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.

22 Ngan Pita ilongo tina yo iwete nen nga, le nga ipasnaka Yesu a yeru leu tila manga mooloo kasin, inbe ipasak panga. Iyei ne, "Tool Mai, o tiap! Au i lok bet so yo nen ngan pombe pang yong tiap!"

23 Motong la Yesu iportak pang ye a iwete katkat panga. Iyei ne, "Satan, kukoo yau a kudu ke murik! Nga gelei a lom bet kuyakala dada kiau nga? Betanga yo kuwete nga, ngan kutoo Maro lono tiap, bong kutoo di tooltool ke tana lodi."

24 Motong la Yesu iwete pang di galiunu nen, "Kumata tool atu lono bet itoo au nga, ngan ye taunu irautoo le du inepe lopo, inbe isolo kai palasingi ki a itoo au. 25 E sei tool yo lono mai san ye nepongo ki ke tana i mai mata a iparama i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono mai san ye nepongo ki ke tana i tiap, inbe iraia tinini le imot bet iyei urata kiau i, in ole ipusye nepongo dook mata yo taukan motingi i. 26 Le kakamata, tool bet iyau balingi matana matana le imot ke tana i panga, lo ngan bet imata a ila nga, ngan ole balingi tina ngan iloni balai? Too, soo so dook mata ke bet tool sa ikauu pang Maro a bet ikaua nepongo dook mata tani yo taukan motingi in panga i? So siap! 27 Awete pang nen, yesoo pang dama ni nga, ngan ole Tool Moolmool ke Maro iye di bangabangana ke Maro ole tisi pang tana. Ye kene tani ngan Tamana lulngana ole iken ye, inbe isi a bet si ikap balingi pang di tooltool atu atu ye urata kootoonoo kidi yo tiyei nga. 28 Awete pang moolmool nen, di tooltool kapala yo dookoot taye di takododo ni nga, ngan ole timmata tiao, inbe tikamata Tool Moolmool ke Maro isi bet si matan kala di tooltool ki le imot nga."

17

Yesu Tinini Ipalele
(Maka 9:2-13; Luka 9:28-36)

1 Ye kene tani in, tinepe le ke limi be atu iman a ila, motong la Yesu ikaua Pita inbe Yemis iye taini Yowan a tilo pang kawal yo kutono lo ete yege i, bet lo di leu tinepe nango. 2 Tilo tinepe le nga Yesu di galiunu tina bet matadi pang ye, ngan tinini idik le san mulu le damono i milmilbe ben ke matana, inbe sousoungu le mala ki nga ikoko san le ilangaraia ni ben sul lulngana. 3 Ngan nen le mooloo tiap, inbe tikamata Mose iye Ilia si pombe a tiye Yesu tiwetewete.

4 Motong la Pita iwete pang Yesu nen, "Tool Mai, nga dook mata ke bet idi nga tanepe nanga. Kumata bet ong lom nen lapau nga, ngan ole are badabada tol; atu pong, san pang Mose, inbe san pang Ilia."

5 Pita iwetewete nen pang Yesu go, inbe eng tene ikoko le milmilbe, in isi le si rur ki iloko la podi. Inbe tool atu kalngana pombe eng tene tani lono in iwete nen, "Tool in au natuk. Au i lok panga mai san, inbe lok ponana ye. Le kalongo betanga ki yo bet iwete pang nga!"

6 Yeiso bet di galiunu tilongo betanga tina, motong titattadai le tiro du tisilingan matadi pang tana. 7 Bong Yesu ipa le iman potai ye di a itoko di, inbe iwete pang di nen, "Kamadit! Ken katattadai be!" 8 Le nga di tol timadit a bet matadi gaga, ngan tikamata tool sa mulu siap, bong tikamata Yesu yetaleu la ikododo i.

9 Motong la tipa ke kawal a bet tisi, ngan Yesu iwete betanga medana pang di nen, "Ken kawetewete pang tool sa ye so yo kakamata nga, ngan be. Bong iken yang leu le ilo ye lal yo bet Tool Moolmool ke Maro imata a imadit mulu ye i."

10 Iwete pang di galiunu a imot, motong
la titoru. Tiyei ne, “Nga gelei a di pannoon-
goo ke wer ke Maro tiwete bet ole Ilia la bet
imugu a isi, lo ngan bet Mesaia* itoo nga?”
11 Motong la iwete pang di nen, “Betanga
in moolmool. Ilia bet imugu a isi nga bet
si ikarata so le imot le dook mata mulu.
12 Bong awete pang nen, Ilia in isi oo. Bong
di tooltool tikilala dook tiap, le dada dook
tiap le imot yo lodi bet tiyei panga nga,
ngan le tiyei panga moolmool. Ngan dada
gaongo leu la bet tiyei pang Tool Moolmool
ke Maro a isolo urata moonoo ke mas-
ngana ye lapau nga.” 13 Yesu iwete nen
a imot, motong la di galiunu lodi galanga
nen, ye i nga iwetewete ye Yowan yo irriu
di tooltool i.

Yesu Ipasak Pang So Sidi Ngan Le Ikoo Ye Tool Kase Atu
(Maka 9:14-29; Luka 9:37-43)

14 Ye kene yo Yesu iye di galiunu tol tina
ngan tisi ye in nga, ngan le si pombe pang
ye di tooltool budanga mai. Motong la tool
atu in ipa le iman potai pang ye Yesu, inbe
igun turunu du kene punu ke dama. 15 Inbe
iyei ne, “Tool Mai, lom pau a kulono natuk
tamoto ni ngan. Ye in isolo masngana
maiyoko, yesoo matan patadatada a imol
du tana, inbe itangurngur. Inbe lal kapala
ngan ole imol du ei le ran lono lapau. 16 Le
akauu pang ye di galium a bet tikarata a
tinini dook mata, bong ke bet tikarata a
tinini dook mata mulu tiap.”
17 Tool tani iwete nen, motong la Yesu
iyei ne, “Ona tiap! Ang di tooltool yo
dookoot kanepe nga, ngan katara lomu le
imede ye Maro tiap, bong lomu kap gogo
dada dook tiap alunu san. Nga ole ke
pi mulu bet nen ngan ayang tanepe, inbe
awete a kayei dada yo nen ngan mulu ye
nga? Oo, kakaua kase in a iman yau me e
ni.” 18 Tikauu man, motong la Yesu ipasak
pang so sidi tani a ikoo ye, le pattu leu inbe
kase tani in tinini dook mata mulu.
19 Motong la Yesu di galiunu di leu tila
ye Yesu la titoru. Tiyei ne, “Ai, nga gelei, a
le bet amnganga so sidi ni, ngan le ikoo ye
tiap nga?”
20-21 Motong la Yesu iraua betanga kidi
nen, “Ang nga katara lomu medana pang
Maro mai tiap san. Awete pang mool-
mool nen, kumata bet lo medana kiang yo
kataru pang Maro, in mai tiap le dawa ben
kai mastet patunu leu nga, ngan ke bet
kawete pang kawal ni nen, ‘Kudik ye ni in,
a la kukodo meneng e ni’, ngan ole ila. Le
so sa yo bet kasak ye bet kayeii tiap, ngan
tiap.”†

Yesu Iwete Mulu Bet Ole Imata Lo Ngan Bet Imadit Mulu
(Maka 9:30-32; Luka 9:43-45)

22 Kene atu in Yesu iye di galiunu tigaua
tana mai Galili, motong la iwete pang di
nen, “Ole titara Tool Moolmool ke Maro la
di tooltool bedi, 23 a bet nen ngan tirau-
mate a imata. Ngan ole iken ye ke ru, lo
ngan bet ye ke tol ki ngan ole imadit mulu
ye ni ke matenge.” Ngan iwete pang di nen
a tilongo le lodi madoko ye mai san.

Yesu Itar Pat Ilo Ye Depe Ke Bareme Mai Ke Sungunu

24 Yesu iye di galiunu tipa mulu le lo
pombe ye malala mai Kapenam, motong
la di tooltool yo tiyei urata ye kaungu pat
pang bareme mai ke sungunu nga, ngan
man titoro Pita. Tiyei ne, “Ai, pannoongoo
kiang ni kanakana ngan itar pat ke yi-
moongoo so pang bareme mai ke sungunu
lapau, too tiap?”
25 Ngan Pita iyei ne, “E, kanakana nga
iyei nen.”
Motong la Pita imulu a ila pang ye rumu
yo Yesu inepe lono i nga. Ila le nga iwete
toko betanga siao, inbe Yesu isangkala ye
betanga. Iyei ne, “Simon, lom balai? Di
tooltool yo tiyei kuto maimai pang tana
maimai le imot nga, kanakana ngan pat yo
tikap bet tiyei urata kidi ye nga, ngan tikap
ye di tooltool kidi tapdi yo tiye di tinepe
nga, too tikap ye di tooltool ke malala san?”
26 Ngan Pita iyei ne, “Di tooltool ke malala
san.”

* **17:10** Ngan betanga tani yo Mesaia i, in punu ben Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i. † **17:20-21** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen, bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 20 le 21 nga. Ngan betanga tani in nen: So sidi yo nen nga, ngan ole tanganga di ye dada ke sapanga ye kaningi inbe ye pataraungu leu.

Motong la Yesu iyei ne, “Ngan nen le di tooltool kidi tapdi yo tiye di tinepe nga, ngan o ke bet titar pat kidi tiap. 27 Bong kumata bet idi nga takap pat pang di tooltool yo tiyei urata ye kaungu pat pang bareme mai ke sungunu ngo tiap nga, ngan ole katedi malmal paidi. Le kudu du kotte ooroo kiong ke konnanga in idu ran lono a kukonana. Ngan i yo bet kukona kulkulunu i, in kuwi a kupakaka koonoo, ngan ole kupusye pat atu iken i tani in koonoo lono. Lo ngan bet kouo pat tani, a nen ngan kuwi pang di tooltool tina ye aru kanada.”

18

Yesu Di Galiunu Tiparsu Ye Sei Bet Iyei Mai Pang Di Diene I
(Maka 9:33-37; Luka 9:46-48)

1 Ye kene tani in Yesu di galiunu timan pang ye man titoru. Tiyei ne, “Ai, am nga ole sei bet ene mai a iyei kuto mai le imugu pang di tooltool yo Maro bet matan kala di i?”

2 Motong la Yesu koonoo pang tool kase mai tiap atu a iman pang ye, a lo ipatokode kataunu kidi galiunu tina, 3 inbe iwete pang di nen, “Awete pang moolmool nen, kumata bet kaportak lomu mulu le kayei dawa ben kase mai tiap i, tiap nga, ngan o ke bet kalo kagaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan tiap. 4 Ngan nanga, sei tool bet ye taunu irautoo le du inepe lopo le dawa ben kase mai tiap i nga, ngan tool tani in ye la bet ene mai ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga.

5 “Inbe kumata bet sei tool itara lono medana pau le bet ilono tool kase mai tiap atu nen nga, ngan tool in ilonau lapau. 6 Bong sei tool yo bet iyei di kakase maimai tiap yo titara lodi medana pau koot nga, ngan atu, le bet ikapsap ye sennene nga, ngan ye in ole isolo urata moonoo dook tiap. Le moolmool, kumata bet tituku pat somai yo ke raunganingi dingding patunu ngan atu lo gurini, inbe tikatte du tiek lono ye ni yo lama ni a bet nen ngan idaup a imata nga, ngan ben dook kasin, yesoo bong urata moonoo dook tiap yo bet isola ye dada dook tiap ki tani yo iyeii i, in ole dook tiap le dook tiap ki taunu.

7 “Atoo, ang tooltool ke tana mai i le imot yo kayei di tooltool kapala a tikapsap ye sennene nga, ngan ken kakamatang dook leu! Moolmool, so yo nen nga, ole pombe pang ye di tooltool, bong atoo, ang sima tooltool yo kayei so nen a pombe nga, ken kakamatang dook leu! 8 Le kumata bet bem too kem atu iyolong la kuyei sennene nga, ngan kusaputu a kotte. Dook mata ke bet bem too kem ataleu, ngan la bet kulo kunepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi in nga. Bong kumata bet bem ru inbe kem ru iken nga, ngan ole tiyolong la kuyei sennene, a nen ngan tikatte ong lo ei yo ikan nen le taukan motingi i, in lono. 9 Inbe kumata le matam atu bet iyolong la kuyei sennene nga, ngan kupaii a kotte. Dook mata ke bet matam ataleu, ngan la bet kunepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi in nga. Bong kumata bet matam le ru iken nga, ngan ole tiyolong la kuyei sennene, a nen ngan tikatte ong a kudu ye malala ke masngana ye ei yo ikan nen le taukan motingi i.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Sipsip Atu Ilene
(Luka 15:3-7)

10-11 Motong la Yesu iwete mulu nen, “Ken matamu ru di kakase maimai tiap yo nen nga, ngan atu, ben ye in tool sorok, nga be. Awete pang nen, yesoo di bangabangana ke Maro yo matadi kala di nga, ngan kanakana nga tikodo dama ke Tamak a tiye tinepe ye malala ki yo ete ni.*

12 “Atorang, ang nga lomu balai? Kumata bet tool atu in asara ki yo edi sipsip nga, ngan 100, bong bet atu ilene nga, ngan ole tool tani in iyei balai? Ole igege di yo 99 ngan sila tinepe kawal madini, inbe la isere yo ilene i. 13 Awete pang moolmool nen, kumata bet ila ipa a isere sipsip ki tani yo ilene in le bet ipusye nga, ngan ole lon ponana le lon ponana ye kaiye, le illoso lo ponana ki yo pang di sipsip ki tina yo tilledi tiap nga. 14 Ngan gaongo leu, Tamamu yo inepe ye malala ki ete ni, in lono bet kase maitiap yo nen ngan atu sa ilene be.”

* **18:10-11** Di rau kapala ngan tiseke betanga yo iken ye arono i nen: Tool Moolmool ke Maro isi bet si ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

Dada Dook Mata Ke Bet Kunoonoo Em Ye

15 Motong la Yesu iwete pang di galiunu
mulu nen, “Kumata bet em atu yo itara
lono medana pang Maro i, in bet iyeie
urata dook tiap atu pong nga, ngan kula
ye a la angru leu kanepe, inbe kuwetewete
panga a nen ngan kupagalanga lono ye
urata dook tiap ki yo iyeii pong i. Ku-
mata bet kuwete panga le bet ilongo be-
tanga kiong nga, ngan dook mata ole angru
kagaua lomu mulu. 16 Bong kumata bet
kuwete panga le ilongo betanga kiong tiap
nga, ngan kula kouo tool atu too ru mulu
a timan yong, inbe kuye di kala pang ye,
a bet nen ngan la tisu ong ye betanga yo
bet angru kawetewete ye nga, dawa ben
tina yo Rau ke Maro iwete nga.✡ 17 Ngan
kumata le lono bet ilongo betanga kiang
tiap nga, ngan kawete pang di tooltool
yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan a
man tilonong bet kaye tool tani kakarata
betanga. Bong kumata le lono bet ilongo
betanga kidi tooltool tina, ngan tiap lapau
nga, ngan ole kakamata ben ye in tool gok
yo lon galanga ye Maro tiap i, too ye in ben
tool ke sodaningi pat.

18 “Awete pang moolmool nen, soo so bet
kugunkala ke tana i nga, ngan ole Maro
igunkala ye malala ki. Inbe soo so bet
kumalum ye ke tana i nga, ngan ole Maro
imalum ye ke malala ki nen lapau.

19 “Nga bet awete pang mulu nen. Ku-
mata bet ang tooltool ru kagaua lomu le
atu, inbe katoro Tamak yo inepe ye malala
ki ete ni ye so sa nga, ngan ole iyeie so
tani, in pang. 20 Ngan nanga, ye soo ni bet
di tooltool ru too tol timan tigaua ye inbe
tipootoo ek nga, ngan au i ole anepe ye di.”

Kapraingi Yo Ilele Lono Tiap I

21 Motong la Pita iman pang ye Yesu man
itoru nen, “Tool Mai, nga bet atorong. Ole
agiri sennene ke ek yo bet iyei pau nga, le
papi? Ole agiri sennene tina ngan le lo limi
be ru, too?”

22 Motong la Yesu iwete panga nen,
“Awete pong nen, kugiri sennene ki le lo
limi be ru tiap, bong kugiri sennene ki le
lo 77.

23 “Ngan nen le dada yo Maro bet matan
kala di tooltool ki ye i, in dawa ben tool
yo iyei tool kuto mai pang tana mai atu
le imot i. Ngan tool mai tani in lono bet
iye di kapraingi ki tikarata betanga ye bun
kootoonoo ki. 24 Ye kene yo imadit ye
karatanga betanga ye in nga, ngan iwete le
tikaua tool atu yo ikap pat gol† ben 10,000
a iyei bun panga i, in a iman pang ye.
25 Bong taukan pat yo bet iraua bun ki tani
ye nga. Motong la tool kuto mai tani in
iwete betanga medana pang di tooltool ki
bet ole tikauu a tiyawari le ipa ye rimana
le di natunu inbe so ki nga le imot, a bet
di tooltool tiyimi di, ngan tikap pat tina a
tiraua bun ki ye.

26 “Bong kapraingi ki tani in ilongo be-
tanga ki nen, le nga igun turunu du dama
ke tool mai tani, inbe iwete a imangmang
ye nen, ‘Alei, ken katem malmal pau be!
Ole arau bun kiau le imot yo akap yong
nga, ngan pong mulu.’ 27 Ngan nen le tool
kuto mai ke kapraingi tani in lono panga,
le iwete panga bet bun ki ngan irau be.
Dookoot, sila ikino. Inbe imalum panga a
ila.

28 “Bong ye kene yo kapraingi tani in ila
ye in nga, ngan ikamata ene kapraingi atu
yo ikap pat yo ene silba‡ i, in 100 a iyei bun
panga i. Le nga la iparama ene tani a ikisi
gurini, inbe iwete le kon mede panga nen,
‘Oo, palbe be awete ngan kurau tarrai bun
kiong yo kop yau nga.’

29 “Bong kapraingi tani in ilongo betanga
ke ene tani, le nga igun turunu du dama ki,
inbe iwete a imangmang ye nen, ‘Alei, ken
katem malmal pau be! Ole arau bun kiau le
imot yo akap yong nga, ngan pong mulu.’

30 “Bong lono pang longono betanga ke
ene tani, in tiap. Ngan nen le nga iwete
bet titaru lo rumu dook tiap kidi talnga
dikidiki lono a bet lo inepe nango, inbe
irau bun ki le le imot. 31 Ngan di kapraingi
kapala tikamata dada tani yo pombe pang
ye edi i, le lodi madoko mai san. Motong la

✡ **18:16** Wer (Lo) 19:15 † **18:24** Ngan pat gol tina ngan atu in ben pat ke bet tayimi tool atu ye urata kootoonoo ki ye rai sangaul be limi yo ikau urata ye nga. ‡ **18:28** Ngan pat silba tani in ben pat ke bet tayimi tool atu ye urata kootoonoo ki ye ke atu yo ikau urata ye i.

tila la tiwete pang tool kuto mai kidi ye soo dada yo pombe a tikamata i.

32 "Motong la tool kuto mai tani, in ikiui kapraingi ki tani man iwete panga nen, 'Ai, ong i tool dook tiap sa! Mugu ngan kumangmang a kutang pau, le awete bet bun kiong ngan kurau be. Dookoot, sila ikino. 33 Au i alele lok yong, e nga gelei a kutoo dada gaongo leu nen a kulele lom ye em kapraingi san ni tiap nga?' 34 Ngan tina iyei nen nga, le tool kuto mai in katen malmal panga mai san le iwete bet titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono a bet isolo urata masngana nango, inbe irau bun ki le le imot."

35 Yesu iwete betanga tina a imot, motong la iwete pang di galiunu nen, "Nga bet awete pang nen, kumata bet kalele lomu ye di diemu a kagiri sennene kidi yo tiyei pang, ngan tiap nga, ngan i dada ataleu tani yo bet Tamak yo inepe ye malala ki ete ni, in iyeii pang ang atu atu le imot, in naii."

19

Yesu Iwetewete Ye Dada Ke Parsukraingi (Maka 10:1-12)

1 Ye kene tani in Yesu iwete betanga tina a imot, motong la igege tana mai Galili, inbe ila pang tana mai ke Yudia yo iken ke ran Yodan koonoo kapala i. 2 Ngan di tooltool malala mai la titoo lapau nga, motong la ikarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu.

3 Motong la di Paresi pattu timan pang ye bet man titoua. Le nga titoru nen, "Ai, bet tamoto atu isukraia rimana sorok nga, ngan idada wer yo kiidi in pono, too tiap?"

4 Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, "Ang nga o kakinkata betanga ke Maro yo iken ye rau ki, in tiap, too? Ngan betanga tani in nen, mukot yege ye kene yo Maro itar so le imot a pompombe ye in nga, ngan 'ikarata di tooltool le tamoto be garup.'✡ 5 Inbe betanga ke Maro yo iken ye rau ki in iwete mulu nen, 'Ye punu yo nen in la le tamoto bet ikere nga, ngan ole igege tamana le tinana, inbe la iye rimana tinepe gaongo, a bet nen ngan yeru tigaua le tinidi ataleu.'✡ 6 Ngan nen le yeru ke bet tinepe ben di tooltool ru mulu tiap, bong tigaua tinidi le tiyei ben tool ataleu. Ngan nanga, soo so yo bet Maro ye taunu ipakere a igaua le atu koot nga, ngan ken tool sa ipoto le iken ki ki mulu be."

7 Motong la titoro Yesu nen, "Bong nga gelei, a wer ke Mose iwete bet kumata le tool sa lono bet isukraia rimana nga, ngan iwodo betanga ke parsukraingi ilo ye rau a ikauu panga, inbe inganga a ila nga?"

8 Motong la Yesu iwete pang di nen, "Mose imalum pang bet kasukrai di rimamu, yesoo ang nga kutomu mede san dawa ben pat. Bong mukot yege nga, ngan dada yo nen, ngan siap. 9 Awete pang nen, sei tool yo rimana iyei bauk tiap, inbe isukraii sorok a la iyooloo garup san mulu i, in iyei dada dook tiap ke bauk."

10 Motong la di galiunu tiwete panga. Tiyei ne, "Kumata le bet dada yo nen ngan bet iken kataunu ke tamoto ye rimana nga, ngan dook mata bet tamoto in ikere be."

11 Ngan Yesu iwete pang di nen, "Di tooltool le imot la bet tikaua betanga i nga tiap, bong di tooltool kapala leu la bet Maro ipamede di le tikaua betanga kiau i nga. 12 Di tamoto matana matana la tikere tiap a tinepe nga. Yesoo, di tamoto kapala ngan tinadi tipasui di ngan tinidi dook tiap le ke bet tikere tiap. Inbe di tamoto kapala, ngan di tooltool tigarung tinidi a imata le ke bet tikere ngan o titar di kakase tiap. Inbe di tamoto kapala ngan lodi pang kerenge tiap, yesoo lodi bet tinepe nen a tiwetewete pang di tooltool ye dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i. Le sei tool bet ikaua betanga kiau i, in ikauu a itoo."

Yesu Iwete Bet Timalum Ye Di Kakase A Timan Pang Ye (Maka 10:13-16; Luka 18:15-17)

13 Motong la ye kene tani in di tooltool tikap di kakase a tila pang ye Yesu, a bet nen ngan la ipaloko bene lo podi, inbe ipatarau ye di. Bong Yesu di galiunu tikamata di yo tiyei nen nga, le tipasak pang di a tisoror di.

14 Bong ngan Yesu iwete pang di nen, "Ai, ken kasoror di kakase ngan be! Bong kamalum pang di a timan pang yau. Yesoo,

✡ **19:4** Pudu (Stat) 1:27; 5:2 ✡ **19:5** Pudu (Stat) 2:24

di tooltool yo bet lo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan dawa ben di kakase tina nga." 15 Motong la Yesu ipaloko bene lo di kakase tina ngan podi, inbe ipamede di ye betanga dook mata le imot, motong la igege ni tani in a ipa mulu nga.

Tool Ballingana Atu Iye Yesu Tiwetewete (Maka 10:17-31; Luka 18:18-30)

16 Ye kene tani in tool atu iman tina ngan le man iwete pang Yesu. Iyei ne, "Pannoongoo, nga bet atorong. Soo dada dook mata bet ayeii, ngan ole akaua nepongo dook mata yo taukan motingi in nga?"

17 Ngan Yesu iwete panga nen, "Nga gelei a kutorau ye soo so yo dook mata in nga? Tool ataleu in la tool dook mata i. Le lom bet kouo nepongo dook mata yo taukan motingi in nga, ngan ole kutoo wer ke Maro ngan dook le imot."

18 Bong tool tani in itoro Yesu mulu nen, "Soo wer ke Maro kuwete ye i?"

Ngan Yesu iyei ne, "Wer ke Maro yo awete ye ngan nen: 'Ken kuraumata di tooltool be; inbe ken kuyei bauk be; inbe ken kupinau be; inbe ken kusopo koom ye betanga doko be; 19 inbe kuraua pang tamam le tinam a kulongo betanga kidi.'✡ Inbe san in nen, 'Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.'✡ "

20 Ngan tool kase paunu tani iyei ne, "Wer yo kuwete nga, ngan atoo le imot. Bong soo so ayeii tiao i?"

21 Motong la Yesu iwete panga nen, "Kumata le lom bet kunepe dook mata le taukam busunu ye Maro matana nga, ngan kumulu la kuyawar so kiong ngo le imot a kop pat ye, lo ngan bet kop pat kiong tina pang di tooltool yo ballingadi tiap nga. Kumata le bet kuyei nen nga, ngan la bet pang dama ni ngan Maro ole ikap so dook mata yo iken ye malala ki ngo pong nga. Ngan kuyei nen a imot, lo ngan bet kuman man kutoo au."

22 Bong tool kase paunu tani in ilongo betanga nen nga, le lon madoko ye a ikoo a ila, yesoo ye in ballingana le so ki alunu san.

23 Motong la Yesu iwete pang di galiunu tina nen, "Awete pang moolmool nen, tool yo ballingana nen i, in ole urata imoo panga mai san bet ilo igaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga. 24 Nga bet awete pang mulu nen. Kumata bet asara mai ke solanga burum yo ene kamel i, in ikapge bet idewe ye sar gimono maitiap in nga, ngan ole gelei, urata imoo panga, too? E, moolmool! Ngan ole gaongo leu, kumata le tool yo ballingana in lono bet ilo igaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan ole urata imoo panga nen lapau."

25 Yesu di galiunu tina tilongo betanga yo iweta i, ngan le titakrai belebele ye. Le nga titoru nen, "Ona tiap! Bet nen nga, ngan ole sei tool bet Maro ipamule ye so dook tiap yo bet igarungu i?"

26 Motong la Yesu matan kenen ye di, inbe iyei ne, "Tool sa ikapge bet iyei so nen nga, ngan ole imoo panga le isak ye, bong so le imot ngan imarra pang Maro le ke bet isak ye tiap."

27 Motong la Pita iyei ne, "Am nga amgege so kiam le imot, inbe la amman bet man amtoo ong nga. Le nga soo so bet ole amkauu a ilonam i?"

28 Ngan Yesu iwete pang di nen, "Awete pang moolmool nen. Pang dama ni ye kene yo bet Maro itar lang le tana paunu a bet pombe ye in nga, ngan ole Tool Moolmool ke Maro lo iwur ye kakawa dook mata ki ke burungu, inbe ipaposo gurana ki yo mai i. Ngan ye kene tani in ang tooltool yo katoo au nga, ngan ole kawur ye kakawa ke burungu yo sangaul be ru nga lapau, inbe kayei tooltool maimai pang di rara ke di Isrel yo sangaul be ru nga. 29 Inbe sei tool yo igege rumu ki, too di toonoo le taini le lini, too tamana le tinana, too di natunu, too kumu ki, inbe man itoo au i, in Maro ole ikap so yo nen ngan alunu le alunu san panga le kinkatingi ki ben 100 le illos so ki yo igege koot nga. Inbe ole ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in lapau. 30 Bong di tooltool alunu yo timugu nga, ngan pang dama ni ngan ole du tikimur. Inbe di tooltool alunu yo tikimur nga, ngan pang dama ni ngan ole lo timugu."

✡ **19:19** Pamulenge (Kisim Bek) 20:12-16; Wer (Lo) 5:16-20 ✡ **19:19** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:18

20

Kattenge Betanga Ke Di Tooltool Yo Tikaua Urata Ye Kumu Nga

1 Yesu ikatte betanga atu mulu pang di
nen, “Dada yo Maro bet matan kala di
tooltool ki ye i, in dawa ben kumu taunu
atu yo imadit muntu yege a ila bet la ikap
di tooltool panga bet man tikaua urata ye
kumu ki ke ooroo yo ene wain i. 2 Ila
ikap di tooltool tina pattu, motong la iye
di tikarata betanga bet ole iyimi di ye pat
yo ene silba in atu ye ke atu. Motong la
iwanga di bet tidi tikaua urata ye kumu ki
tani yo ke wain i.
3 “Kumu taunu tani inepe le ke ise pang
ete kasin ye so ben ke matana limi be
pai, motong la ila pang ye ni ke yawaringi
kaningi le so, ngan ikamata di tooltool ka-
pala yo taukadi urata a tikododo sorok nga.
4 Le nga iwete pang di nen, ‘Ai, ang lapau
kaman a kadi kakaua urata ye kumu kiau
ke wain ni ngan. Lo ngan bet ole ayimang
le lo ige urata kootoonoo kiang.’ 5 Ngan
iwete pang di nen, le tilongo betanga ki a
tidi.
“Motong la inepe kasin le ke se isolokati
ye so ben ke matana sangaul be ru, ngan
ila ipa a iyei nen mulu. Inbe pang rrai ye
so ben ke matana tol, ngan ila iyei dada
gaongo leu nen. 6 Ngan inepe le ke idu
pang lopo mulu ye so ben ke matana limi,
motong la ipa mulu a ila, ngan ikamata
di tooltool kapala mulu tikododo sorok a
tinepe. Le nga iwete pang di nen, ‘Ai, nga
gelei a kayei toko urata siap inbe kakodo
sorok ni ye ke mooloo i a du rrai nga?’
7 “Ngan tiyei ne, ‘Am nga amkododo
sorok nen, yesoo tool sa ikap urata pam bet
amyei tiap.’
“Motong iwete pang di nen, ‘Dook mata!
Bet nen ngan ang lapau kadi kakaua urata
ye kumu kiau ke ooroo wain ni.’
8 “Ngan di tooltool tina tikaua urata a nga
du rrai bet ni burrum, motong la kumu
taunu iwete pang tool ki yo matan kala di
tooltool ki ke urata i. Iyei ne, ‘Kukiu di
tooltool ke urata ngo a timan man kuyimi
di. Bong bet kuyimi di nga, ngan kumadit
ye di tooltool yo akap di mur nga, le lo imot
ye di tooltool yo akap di mugu nga.’
9 “Motong la tool tani ikiu di tooltool yo
tila tikaua urata mur ye ke matana limi
nga, ngan a man iyimi di ye pat silba atu
atu le le imot. 10 Ngan nen le di tooltool
tina yo timugu muntu ye urata nga, ngan
kene yo bet man tikap pat ye in nga, ngan
lodi tar nen, bet di ngan ole tikap belebele
pat. Bong tiap, di le imot tikap pat silba atu
atu le imot lapau. 11 Di tooltool tina ngan
tikap pat a tikamata, ngan le tiwete gogo
betanga pang kumu taunu. Tiyei ne, 12 ‘Ai,
di tooltool yo kop di mur a long tikaua
urata nga, ngan tiyei urata ye ke matana
ataleu. Bong am nga amkaua urata mai
san, inbe ke isinam tina muntu ngan le
le du rrai. E nga gelei bet kuyimi urata
kootoonoo kidi ye pat gaongo ben kiam
nga?’
13 “Motong la kumu taunu iraua betanga
tani pang di tooltool tina ngan atu nen.
Iyei ne, ‘Tool kiau, au i ayeie dada sa yo
dook tiap pong, ngan tiap. Au i awete pang
bet kakaua urata ye ke atu nga, ngan ole
ayimang ye pat silba atu atu, ngan ong i
o lom ponana ye betanga kiau i tiap, too?
Tiap! 14 Kakap pat kiang a kala. Au i lok bet
akap pat pang di tooltool yo tipa mur nga,
le lo gaongo ben yo akap pang nga. 15 So yo
nga so kiau. Too gelei, au i o ke bet atoo lok
a agiri pat kiau au tauk ye soo so yo lok bet
ayeii, in tiap, too? Too gelei, ang nga lomu
dook tiap pau ye yo ayei dada dook mata
pang di tooltool kapala nga, too?’ ”
16 Yesu ikatte betanga nen a imot, mo-
tong la iwete pang di tooltool tina nen,
“Kakamata koot? Tool yo ikimur i, in ole lo
imugu, inbe yo imugu i, in ole du ikimur.”

Yesu Iwete Mulu Ye Matenge Ki (Maka 10:32-34; Luka 18:31-34)

17 Yesu ipa bet ilo pang Yerusalem, mo-
tong la ikap di galiunu tina yo sangaul
be ru nga, ngan a iye di leu tinepe, inbe
iwete pang di nen, 18 “Ai, idi nga dookoot
bet tapa a talo pombe Yerusalem nga,
ngan ole tikaua Tool Moolmool ke Maro a
titaru la di tooltool maimai ke paroranga
so pang Maro le di pannoongoo ke wer ke
Maro, ngan bedi. Ngan di tooltool tina ole
tikarata betanga bet tiraumate le imata.
19 Le nga ole tisuketi la di tooltool yo tipa

ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan bedi, a bet nen ngan tipalele sere ye, inbe tiwalisi ye koro, lo ngan bet tipatota lo kai palasingi kaini a imata. Bong ole iken ye ke ru, lo ngan bet ye ke tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge."

Yemis Ye Yowan Tinadi Itoro Yesu (Maka 10:35-45)

20 Motong la Sebedi rimana in ikap di
natunu ru yo Yemis iye Yowan nga, ngan
a tila pang ye Yesu. Motong la igun turunu
du dama ke Yesu, inbe itoru bet iyeie so sa
panga.
21 Motong la Yesu itoru nen, "Soo so lom
bet ayeii pong i?"

Ngan garup tani iyei ne, "Lok bet ye kene
yo kuyei kuto mai a matam kala di tooltool
ye in nga, ngan kop di natuk tamoto ru nga
le atu iwur ke bem oonoo, inbe san iwur ke
bem ngas."
22 Motong la Yesu iraua betanga ki panga
iye di natunu nen, "Ang nga, so yo kator
ye i, in lomu galanga ye moonoo ki tiap.
Angru kakanamai ang ngan balai, o ke bet
kayin ye ruku ke masngana yo bet ayin ye
i, too?"

Ngan yeru tiyei ne, "E, amkanamai am
ngan o ke bet amyei nen."
23 Motong la Yesu iwete pang di yeru nen,
"Dook mata, angru nga ole kayin ye ruku
kiau. Bong o ke bet apootang le atu iwur
ke bek oonoo, inbe san iwur ke bek ngas,
ngan tiap. Yesoo, Tamak in la bet ipootoo
di tooltool a lo tiwur ye ni tani yo ikarata
pang di i."
24 Ngan di galiunu kapala yo sangaul
nga, ngan tilongo betanga kidi yeru yo
titoro Yesu ye i, le katedi malmal pang
di. 25 Le nga Yesu ikiu di le imot a timan
man iwete pang di nen, "Ang nga lomu
galanga nen, di tooltool kuto maimai ke
di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap
nga, ngan tikodo le timede ye gurana kidi,
inbe tidada di tooltool kidi podi. Inbe di
kuto maimai kidi kapala yo edi ilo ete nga,
ngan tirautoo di tooltool kidi le bet tinepe
la gurana kidi parmana, inbe titoo betanga
yo kidi nga. 26 Bong dada yo nen nga, ngan
au i lok bet iken yang be. Le kumata ang
tina ngan atu lono bet iyei kuto mai pang
nga, ngan ole ye taunu irautoo le iyei ben
kapraingi kiang. 27 Inbe sei tool lono bet
imugu pang nga, ngan ole ye taunu irautoo
le iyei ben poranga kiang. 28 Ngan gaongo
leu, Tool Moolmool ke Maro isi tana bet si
di tooltool tiyei urata panga a bet tiloni ye,
ngan tiap. Bong isi bet si ilon di tooltool,
inbe iraia tinini bet imata, a bet nen ngan
Maro iyemenai di tooltool ye sennene kidi
yo tiyei, ngan be."

Yesu Ikarata Di Tooltool Mata Kis Ru Ngan Le Matadi Rere A Tikamata Ni (Maka 10:46-52; Luka 18:35-43)

29 Ye kene yo Yesu iye di galiunu tigege
malala Yeriko a tipa ye in nga, ngan di
tooltool budanga mai la titoo di a tiye di tila
lapau nga. 30 Tila, ngan di tooltool mata kis
ru tiwurur dada gigini. Ngan yeru tilongo
betanga bet ole Yesu ipa nen a iman, le nga
koodi le mai nen, "Tool Mai, ong in Dawiti
natunu. Lom pam a kulonam!"
31 Ngan di tooltool budanga mai tina
tipasak pang di, inbe tilele di bet koodi
dookoot. Bong tiap, yeru koodi mulu le so-
mai nen, "Tool Mai, ong in Dawiti natunu.
Lom pam a kulonam!"
32 Motong la Yesu ikodo, inbe itor di yeru.
Iyei ne, "Angru, soo so lomu bet ayeii pang
i?"
33 Ngan yeru tiyei ne, "Tool Mai, am nga
lomam bet matamam rere a amkamata
ni."
34 Yeru tiwete nen, le nga Yesu lono pang
di mai san. Motong la itar bene lo yeru
matadi, ngan le pattu leu be yeru matadi
rere a tikamata ni. Ngan nen le timadit a
titoo Yesu a tiye tila.

21

Yesu Lo Pombe Yerusalem Ngan Di Tooltool Tiyitmaka Ene Ben Ye In Tool Kuto Mai Atu (Maka 11:1-11; Luka 19:28-40; Yowan 12:12-19)

1 Yesu iye di galiunu tipa a tilo potai
pang malala mai Yerusalem, ngan le tilo
pombe ye malala san yo ene Betpage i.
Ngan Betpage tani in iken ye kawal Olip
in madini. Tilo pombe, motong la Yesu
iwanga di galiunu ru, inbe iwete pang di
nen, 2 "Nga ole angru kamugu a kalo pang

ye malala yo iken pang dama ni. E kalo nga, ngan ole pattu leu be kakamata asara pakara atu yo ene donki i, in tiwatu iye natunu a tikododo. Le bet kakamata di nga, ngan karuku ooroo ye di a kadede di yeru a kasi pang yau. 3 E kumata bet tool sa itorang ye di nga, ngan kawete panga nen. Kayei ne, 'Tool Mai lono bet iyei urata ki ye di ngan, lo ngan bet ole palbe leu be ipamulu di pang yong a tise.' "

4 Iyei nen le ole iyeie betanga ke Maro koonoo yo iwodo nga le kanono pombe moolmool. 5 Ngan betanga tina yo Maro koonoo iwodo ngan nen,

"Kawete pang di tooltool ke Saion* nen,
'Kakamata, tool kuto mai kiang yo bet matan kala tana mai kiang le imot i, in ye la bet ise pang yang i.
Ye in tool ke lo silene pang di tooltool nga le imot, inbe iwur donki pono.
Ye la iwur donki kase paunu pono a ise pang yang i.' "✡

6 Motong la di galiunu ru tina tilo, ngan le lo tiyei ben tina yo Yesu iwete pang di nga. 7 Tilo tikaua donki tani le ipa ye natunu a tisi pang ye Yesu. Motong la yeru tidut sousoungu matolene kidi a tiyoo lo donki tina ngan podi, inbe Yesu irookoo lo iwur ye sousoungu tina ngan pono. 8 Motong la di tooltool tina budanga mai ngan kapala tidut sousoungu matolene kidi ngan lapau, a tiyoo du dada katene, inbe di kapala ngan tisaput kai bene bene a tiyoo du dada katene lapau. 9 Inbe di tooltool tina ngan kapala yo timugu bet Yesu itoo di, inbe di kapala yo tikimur nga, ngan di le imot koodi le mai. Tiyei ne,

"Tayitmaka Dawiti natunu in ene!
Maro ole iyei urata dook mata pang ye tool yo isi ye Tool Mai ene i!
Tayitmaka Maro ene le ilo ete!"

10 Ngan tiyei nen le lo Yesu pombe Yerusalem, ngan le di tooltool budanga mai yo tinepe ye malala mai tani nga, ngan di le imot titakrai ye, le nga di tapdi tipartortor nen, "Ai, i sei tool pombe i?"

11 Motong la di tooltool tina yo tiye Yesu tipa nga, ngan tiyei ne, "I Yesu! I Maro koonoo yo ipa ke malala Nasaret ke tana mai Galili i, in naii."

Yesu Inganga Di Tooltool Yo Tiyawar So Bareme Mai Ke Sungunu Lono Nga

(Maka 11:15-19; Luka 19:45-48; Yowan 2:13-22)

12 Motong la Yesu ilo pang koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, a lo inganga di tooltool yo tiyawar so le tiyimimi so koongoo lono ke rumu tani in nga. Inbe ipatudtud kakawa ke palokanga so kidi tooltool yo tiraukol pat nga, inbe kakawa ke burungu kidi tooltool yo tiyawar man utu pang paroranga, ngan lapau. 13 Motong la iwete pang di nen, "Betanga ke Maro yo tiwode lo ye rau ki in iwete nen. 'Rumu kiau i, ole tiweta ye rumu ke pataraungu.'✡ Bong ang nga kayeii le iyei ben 'ni kidi tooltool ke pinnau bet tiko ye.'✡ "

14 Ye kene tani in inepe bareme mai ke sungunu lono, inbe di tooltool yo matadi kisis le di tooltool yo kedi dook tiap nga, ngan tilo pang ye, a lo ikarata di le tinidi dook mata mulu. 15 Bong di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan tikamata mos dook mata tina yo iyei nga, inbe tilongo di kakase yo kookoodi bareme mai ke sungunu lono nen, "Tayitmaka Dawiti natunu, in ene!" Ngan nen le di tooltool kuto maimai tina lodi dook tiap san. 16 Le nga titoro Yesu nen, "Ai, ong i kulongo betanga yo di kakase maimai tiap ngo koodi ye ngan lapau?"

Ngan iraua betanga kidi nen, "E, alongo lapau. Bong nga gelei, ang nga o kakinkata betanga yo iken ye Rau ke Maro, in tiap, too? Betanga tani in iwete nen,

'Maro ong taum la kupamadit di kakase paunu inbe di kakase yo maimai tiap ngan lodi i,
ngan la le di nga tiyitmaka em ye koodi nga.'✡ "

17 Yesu iwete pang di nen a imot, motong la igege di sila tinepe ye malala mai tani in,

---

* **21:5** Ngan kawal Saion in ni yo malala mai Yerusalem iken ye i. ✡ **21:5** Sakaria (Sekaraia) 9:9 ✡ **21:13** Esai (Aisaia) 56:7 ✡ **21:13** Yedimia (Jeremaia) 7:11 ✡ **21:16** Rau ke Woungu (Buk Song) 8:2

inbe imadit a idu pang malala san yo ene Betani i, le du bong a iken nango.

Yesu Ipasak Pang Kai Pik Ngan Le Iwod (Maka 11:12-14, 20-24)

18 Tiken le muntu yege, inbe Yesu iye di galiunu timadit a tigege malala tani, inbe timulu pang Yerusalem. Tipa dada a tilo ngan Yesu pitola. 19 Le nga bet matana pang nen, ngan ikamata kai pik atu ikodo ke dada koonoo. Motong la ipa a ila potai ye a bet ikamata, ngan kanono siap, bong raunu leu. Motong la ipasak pang kai pik tani nen, "Ong i o ke bet kupu mulu pitiap yege." Ngan le pattu leu inbe kai pik tani in iwod.

20 Ngan di galiunu tikamata kai pik tani yo pattu leu be iwod nga, le titakrai, inbe tiyei ne, "Ona, kai pik ni nga balai a le pattu leu be iwod nga?"

21 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, "Awete pang moolmool nen. Kumata bet katara lomu medana pang Maro le lomu rru tiap nga, ngan o ke bet kayei so dawa ben yo ayeii ye kai pik ni, in leu tiap. Bong ang nga ke bet kawete pang kawal ni ne, 'Kumadit a ong taum kupas le kudu tiek lono ni,' ngan ole so pombe ben tina yo kawete nga. 22 Le kumata bet katara lomu medana moolmool pang Maro, inbe kapatarau a katoru ye soo so bet ikap pang nga, ngan ole ikap pang le imot."

Sei Tool Imalum Pang Yesu A Le Iyei Urata Ki I (Maka 11:27-33; Luka 20:1-8)

23 Yesu ipa le ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, motong la nga ipatomonai di tooltool. Ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di tooltool maimai kidi Yuda timan pang ye man titoru. Tiyei ne, "Ai, sei itarong a le kuyei urata nen i? Inbe sei ikaua gurana pong bet kuyei urata nen ye i?"

24 Motong la Yesu iwete pang di nen, "Dook mata, bong nga bet atorang ye torungu kiau atu ngan. Kumata bet karauu nga, ngan la bet awete pang ye sei tool yo ikaua gurana pau a le ayei urata i nga. 25 Oo, kawete! Yowan yo irriu di tooltool i, in ikaua gurana ngai a le iyei urata ki ye nga? Gurana tani in ipa ye Maro yo inepe ye malala ki ete ni, too ipa ye di tooltool ke tana leu?"

Motong la di tooltool tina ngan sila di tapdi tiwetewete nen, "Ona! Kumata le tawete bet Maro yo inepe ye malala ki ete ni, in la ikaua gurana pang Yowan in nga, ngan ole itoridi nen. Iyei ne, 'Ngan nga gelei a le katara lomu medana ye betanga ki tiap nga?' 26 Bong kumata le tawete bet di tooltool ke tana i leu la tikaua gurana pang Yowan nga, ngan o dook mata tiap lapau. Idi nga tatattadai bet di tooltool tigarungidi nga, yesoo di le imot nga tiwete bet Yowan in Maro koonoo atu moolmool." 27 Ngan nen le tiraua betanga ke Yesu nen, "Am nga lomam galanga tiap sa."

Motong la Yesu iyei ne, "Nen ngan au lapau, o ke bet awete pang ye sei tool yo ikaua gurana pau a le ayei urata nen ye i, in tiap."

Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Atu Di Natunu Tamoto Ru

28 Motong la Yesu iwete le ikatte betanga atu pang di tooltool tina nen, "Ang lomu balai ye betanga kiau yo awete nga? Oo kakamata, tool atu in natunu tamoto ru. Ngan ila ye yo mai i a la iwete panga nen. Iyei ne, 'Natuk, katai nga lok bet kudi kouo urata ye kumu kiidi ke ooroo wain ni.'

29 "Ngan natunu tani iraua betanga ki nen, 'Na, au i tinik booroomoo, le o adi akaua urata tiap.' Bong inepe kasin, motong la lon portak mulu a idi iyei urata nga.

30 "Motong la tool tani, in ila pang ye natunu kase a la iwete panga ben tina iwete pang yo mai in nga. Ngan le natunu tani in iyei ne, 'Tamak, ngan dook mata. Au i lok ponana bet ayei urata pong.' Bong inepe, ngan tinin booroomoo le ke bet idi iyei urata tiap."

31 Motong la Yesu itor di tooltool maimai tina nen, "Oo, ngan di kakase ru tina nga, ngan sei kase itoo tamana koonoo a idi iyei urata i?"

Ngan tiyei ne, "Natunu la mai i."

Motong la Yesu iwete pang di nen, "Awete pang moolmool nen, di tooltool ke sodaningi pat, inbe di garup ke dada, ole timugu pang a tilo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga. 32 Awete pang nen nga, yesoo Yowan in iman bet

man ipitnai dada dook mata noonoonoo ke Maro yo bet kayei nga, bong ang nga katara lomu medana ye betanga ki tiap. Ang nga kayei nen, bong di tooltool ke sodaningi pat, inbe di garup ke dada la tilongo betanga ki le titara lodi medana ye nga. Ang nga kakamata so yo nen ngan oo, bong o ke bet kaportak lomu a katara lomu medana panga, ngan tiap."

Yesu Ikatte Betanga Ye Di Tooltool Dook Tiap Yo Matadi Kala Kumu Ke Ooroo Wain Nga (Maka 12:1-12; Luka 20:9-19)

33 Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di tooltool maimai tina nen, "Katar talngamu dook, a nen ngan kalongo kattenge betanga san i. Tool tana taunu atu in ikapgi kumu atu ke ooroo wain, motong la ikap koongoo ye. Inbe ikele tana atu kumu lono a ikarata bet tipisi wain puana tina ngan surunu idu ye. Inbe ire rumu atu le ilo ete pang di tooltool yo bet lo tinepe ye a matadi kala kumu tani nga. Motong la itara kumu tani in lo di tooltool ke kapgingi pattu bedi, a bet matadi kala, inbe tiyei urata ye. Inbe ye taunu in ipa a ila pang ye malala san yo iken ni mooloo i. 34 Ngan tinepe le lal ke bet tigogo wain puana ye in potai, motong la iwanga di kapraingi ki bet tila la tikap kan wain tina ngan puana sa.

35 "Bong tila, ngan di tooltool tina yo tikaua urata ye kumu tani nga, ngan tiparama di kapraingi tina a tiraua atu, inbe san in tiraumate le imata, inbe san in tikatu ye pat. 36 Motong la kumu taunu tani in iwanga di kapraingi ki kapala mulu, ngan alunu le tillos di yo tila mugu nga. Ngan di tooltool tina yo tikaua urata ye kumu nga, ngan tiyei dada gaongo leu pang di nen lapau. 37 Motong la kumu taunu tani, in lon wete nen, 'Dookoot nga ole awanga natuk tamoto i a ila, ngan la bet ole tiraua panga nga.'

38 "Bong ye kene yo di tooltool ke kapgingi tina ngan tikamata natunu tani ye in nga, ngan di tapdi tiwetewete nen, 'Kakamata, kumu taunu tani in natunu la iman i. Kumata le bet pang dama ni nga, ngan ole ikolo tamana ye kumu i a iyei kumu taunu. Le kaman a taraumate le imata, a bet nen ngan so yo tamana bet ikap panga nga, ngan takap le imot paidi.' 39 Nen le tikauu a tiyolle a tikatte du ke diki, inbe tiraumate le imata."

40 Motong la Yesu itor di nen, "Ye kene yo kumu taunu tani bet ipa mur a ila nga, ngan lomu tar bet ole iyeie soo dada pang di tooltool yo itar di bet tikaua urata ye kumu ki nga?"

41 Ngan di tooltool maimai tina tiyei ne, "Ole inganga di tooltool dook tiap tina a igarung di le dook tiap yege. Lo ngan bet ikaua kumu ki in pang di tooltool kapala a tikaua urata ye, a bet nen ngan tinepe le lo lal ke goganga ooroo wain puana nga, ngan tigogo a tikap kan sa."

42 Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, "Ang nga o kakinkata betanga ke Maro yo iken ye rau ki, in tiap, too? Ngan betanga tani in nen,

'Pat yo di tooltool ke renge rumu lodi
panga tiap a tisukraii i,
in la iyei pat dook mata yo bet ipamede
rumu le imede i.

Tool Mai iyeie so nen,
le amkamata ye matamam, ngan dook
mata san.'✡ "

43 Motong la Yesu iyei ne, "Dada yo bet kalo kagaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di i, in ole ikutaki yang, inbe ikauu pang di tooltool kapala yo tilongo betanga ki ngan titoo dook mata nga. 44 Le kumata sei tool bet imol le du irauu pang ye pat tani nga, ngan ole turana bokobokobe le morrana. E kumata bet pat tani in imol le du ikata tool sa nga, ngan ole igarungu tool tani le dook tiap yege."

45 Di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di Paresi tilongo kattenge betanga ke Yesu yo iweta pang di i, le lodi galanga bet nga iwetewete ye di. 46 Ngan nen le nga tisere dada yo bet tiparama ye i, bong ngan titattadai di tooltool malala mai yo tinepe nga, yesoo di le imot ngan tiwete bet Yesu in Maro koonoo atu.

✡ **21:42** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:22-23

22

Yesu Ikatte Betanga Ye Mailang Ke Kerenge
(Luka 14:15-24)

1 Motong la Yesu isudungu kattenge be-
tanga pang di tooltool maimai tina a iwete
pang di mulu nen, 2 “Dada yo Maro bet
matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben
tool yo iyei kuto mai pang tana mai atu i.
Ngan tool tani in iyeie mailang mai atu ye
kerenge ke natunu tamoto. 3 Ngan nen le
iwanga di kapraingi ki bet la tiwete pang
di tooltool yo mugu ngan itara betanga
pang di bet timan ye kerenge nga. Bong di
kapraingi ki tina tila tiwete pang di, ngan
tinidi booroomoo le lodi pang maningi
tiap.

4 “Motong la iwanga di kapraingi ki ka-
pala mulu a bet tila, ngan iwete pang di
nen, ‘Kala nga, ngan la kawete pang di
tooltool yo atara betanga pang di ngan
nen, bet akarata so a dook oo. Inbe au
i araumata bulumakau tamoto atu, inbe
bulumakau kapala yo lodi belebele nga,
ngan la araumata di inbe akum di a ime
oo. Le kawete pang di a timan man taye di
takana mailang ke kerenge i.’

5 “Di kapraingi ki tina tila tiwete pang
di tooltool tina, bong lodi pang bangana ki
tiap, le tikoo a tipa kidi kidi. Atu in idi pang
kumu ki, inbe san in ila pang ye urata ki ke
kaungu pat. 6 Inbe di kapala ngan timadit
tina le tiparama di kapraingi ke tool mai
tani, a tigarung di, inbe tiraumatamata di
a timmata. 7 Tina tiyei nen nga, le tool
tani yo iyei kuto mai pang tana mai i, in
katen malmal a iwanga di tooltool ki ke
patokongo a tila tiraumatamata di tooltool
tina le imot yo tiraumatamata di kapraingi
ki nga, inbe tidaunu malala mai kidi in a ei
ikani.

8 “Motong la tool kuto mai tani in iwete
pang di kapraingi ki nen, ‘Mailang ke
kerenge i akarata a imot oo, bong di
tooltool yo awanga pang di bet timan ye
nga, ngan ayeisa di ngan tooltool dook
mata a man aye di amkani, bong tiap.
9 Le dookoot nga kala la kapa ye ni ke
yawaringi so, le bet kakamata di tooltool sa
nga, ngan kawete pang di le imot a timan
ye mailang ke kerenge i.’ 10 Motong la
tila tipa ye ni ke yawaringi so a tipusye di
tooltool yo dook mata nga inbe di tooltool
yo dook tiap nga, ngan tiwete pang di le
imot bet tila ye mailang tani. Ngan nen le
tilo tilo le rumu ke kaningi so in ipon ye di.

11 “Di tooltool tina timan a tilo ye ni tani,
motong la tool mai tani iman a bet lo ika-
mata di, ngan ikamata tool atu in isousou
ye sousoungu ke kerenge tiap. 12 Le nga
itoru nen, ‘Ai, tool kiau, nga gelei bet ku-
sousou ye sousoungu ke kerenge tiap, inbe
kuse ni nga?’ Itoru nen, le nga tool tani
isere betanga a sila ipalongo leu.

13 “Motong la tool kuto mai tani, in iwete
pang di kapraingi ki nen, ‘Oo, kakap ooroo
a kapau tool i kene le bene a kakatte du
pang ni todo lono ke diki ni. Kakatte du
ye ni yo bet timassingi a titangtang inbe
tikanen dongadi a iparrasa ye i.’ ”

14 Motong la Yesu iwete pang di tooltool
tina nen, “Kalongo koot? Maro ikiu di
tooltool alunu la bet timan pang ye nga,
bong ole alunu tiap yo ipootoo di panga
nga, ngan di leu la bet tilo ye nga.”

Di Paresi Titoro Yesu Ye Tarungu Pat Pang Tool Mai Sisa
(Maka 12:13-17; Luka 20:20-26)

15 Di Paresi tigege Yesu a tidu ke diki,
motong la tigaua inbe tiraua betanga bet
titoua ye betanga sa. 16 Motong la tiwanga
di galiudi tiye di tooltool pattu yo tikata
suanga ye Erot nga, a tila pang ye. Tila,
motong la tiwete panga nen, “Pannoongoo,
am nga lomam galanga yong nen, bet ong
i kuwete betanga kiong nga, ngan mool-
mool le imot. Inbe kupatomonai di tooltool
ye dada moolmool ke Maro le imot. Inbe
ong i kutattadaia kam tooltool siap. Le
kumata bet kuwete pang di nga, ngan lom
rru ye di bet di tooltool balai, ngan tiap,
bong ole kuwete betanga gaongo leu pang
di. 17 Ngan nanga, ole kuwete pam ngan.
Ong i lom balai? Nga dook mata bet idi nga
tatar pat pang tool kuto mai kidi Rom yo
Sisa i, too tiap?”

18 Titoru nen, bong Yesu lon galanga ye
dada dook tiap yo iken lodi a le titoru ye
in oo. Le nga iyei ne, “Ang nga di tooltool
ke kaplungunu sa! Nga gelei a kakapge bet

katou au nga? 19 Kakaua pat yo kanakana
ngan tatar pang Sisa ngan atu a kapitnaii a
akamata." Motong la tikaua pat tina ngan
atu pang ye. 20 Motong la itor di nen, "Sei
kannungana inbe ene iken ye pat i nga?"
21 Ngan tiyei ne, "In Sisa."
Motong la Yesu iwete pang di nen, "Aoo,
ngan dook mata! Bet so ke Sisa, ngan
kakap pang Sisa. E so ke Maro, ngan kakap
pang Maro."
22 Ye kene yo tilongo betanga ke Yesu ye
in nga, ngan le titakrai ye betanga ki. Le
nga tigege sila inepe, inbe tikoo a tila.

Di Sedusi Titoro Yesu Ye Di Tooltool Yo Timmata Inbe Timadit Mulu Nga (Maka 12:18-27; Luka 20:27-40)

23 Motong la ye ke tani ataleu in di Sedusi
timan pang ye Yesu bet man titoru. Ngan
di Sedusi tina ngan di Yuda pattu yo tiwete
bet di tooltool timmata nga, ngan o ke bet
timadit mulu tiap. Le nga man titoro Yesu
nen, 24 "Pannoongoo, mugu ngan Mose
iwete pam nen. Kumata le tool atu bet
ikere le rimana ipasuiu kan kase siap, inbe
tamoto tani in imata nga, ngan taini ole
ikoli a iyooloo tap ke toonoo, a bet nen
ngan garup tani in ipasui kase sa panga
nga, ngan ole iseke rara ke toonoo tani
in pang dama a ila. 25 Mose iwete paidi
nen, bong amtorong, ole kuwete balai? Oo,
tool atu in natunu tamoto limi be ru, ngan
tinepe yam. Ngan toodi yo mumuganga
in ikere, ngan le rimana ipasui toko kan
kase siao, inbe imata. Le igege sila inepe a
taini yo itoo i, in iyooloo tap ke toonoo tani.
26 Bong taini tani iyooloo, ngan gaongo leu,
taukan natunu go, inbe imata. Motong la
taidi san yo tol kidi, in ikauu a iyooloo,
ngan gaongo leu nen lapau. Ngan tiyei nen
nen le du imot ye taidi kase yo limi be ru
kidi i. 27 Motong la garup tani in ye lapau
imata a itoo di nga. 28 Ngan nanga, kuwete
pam ngan, ye lal yo bet di tooltool matedi
bet timadit mulu ye in nga, ngan garup tani
ole iyei sei rimana? Yesoo, di tamoto tina
yo limi be ru nga, ngan di le imot tiyooloo
garup tani oo."
29 Motong la Yesu iraua betanga kidi
nen, "Ang nga kawete googoomu, yesoo
lomu galanga ye betanga yo iken ye Rau
ke Maro, ngan tiap. Inbe lomu galanga
ye gurana ke Maro, ngan tiap lapau. 30 Ye
lal yo di tooltool matedi bet timadit mulu
ye in nga, ngan o ke bet tikere mulu tiap.
Di ngan ole tinepe dawa ben di banga-
bangana ke Maro yo tinepe ye malala ki
ngo. 31 Bong ye di tooltool yo timmata
lo ngan bet timadit mulu nga, ngan ang
nga o kakinkata betanga ke Maro yo iweta
pang a iken ye rau, in tiap, too? Ngan
betanga tani in iwete nen ye di sasa kiidi
yo timmata koot nga, ngan nen, 32 'Au i
Maro ke Awaram ye Esaka inbe Yakop.'✡
Le i Maro kidi tooltool yo timmata koot
nga, ngan tiap, bong i Maro kidi tooltool yo
tinepe maguredi nga."
33 Ye kene tani in di tooltool budanga
mai la tilongo betanga ke Yesu nga, le nga
titakrai ye patomonaingi ki.

Wer Ke Maro Yo Imugu Pang Di Wer Kapala I (Maka 12:28-34; Luka 10:25-28)

34 Di Paresi tilongo bet Yesu ikatkalakala
dada ye di Sedusi ye betanga le tisere be-
tanga nga, le nga di Paresi tina tigaua, inbe
timan pang ye. 35 Motong la tool kidi Paresi
tina ngan atu yo kuto mai ke wer ke Maro i,
in imadit tina le bet itouo Yesu ye betanga,
le nga itoru. Iyei ne, 36 "Pannoongoo, soo
wer ke Maro imugu le illos di wer kapala
i?"
37 Motong la Yesu iraua torungu ki nen,
" 'Lomu pang Maro yo Tool Mai kiang i, in
mai san, inbe kagaua lomu le tinimu ipa ye
lo galanga kiang le imot panga.'✡ 38 Le i wer
ataleu yo imugu inbe illos di wer kapala le
imot i, in naii. 39 Inbe wer san yo itoo i, in
nen. 'Lom pang di diem mai san dawa ben
yo ong taum lom pong mai san nga.'✡ 40 Le
awete pang nen, wer ke Maro le imot yo
ikap pang Mose, inbe betanga yo di Maro
koonoo tiwodo nga, ngan di le imot pudi
nga igaua le iken ye wer ru leu tina nga."

Sei Natunu Kirisi I (Maka 12:35-37; Luka 20:41-44)

✡ **22:32** Pamulenge (Kisim Bek) 3:6 ✡ **22:37** Wer (Lo) 6:5 ✡ **22:39** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:18

41 Di Paresi tina ngan tigauagaua a
tinepe go, inbe Yesu itor di nen, 42 "Ai, ang
nga lomu tar balai ye Kirisi? Bet in sei
natunu?"
Ngan tiyei ne, "Ye in Dawiti natunu."
43 Motong la Yesu iwete pang di. Iyei ne,
"Nga gelei a Maro Amunu ipamaditi Dawiti
lono a le ikiui Kirisi tani in ye Tool Mai nga?
Kakamata, Dawiti in iwete nen,
44 'Maro yo Tool Mai i, in iwete pang Tool
Mai kiau nen,
"Kuwur ye bek oonoo a kunepe nen
le lo atar di koi kiong a tidu ke kem
parmana." '✡
45 Le kakamata, Dawiti ye taunu la iweta
ye Tool Mai ki i. E nga gelei a le ang nga
kawete bet ye in Dawiti natunu nga?"
46 Tina Yesu itor di nen nga, le sila tipa-
longo leu. Le tool sa mala bet iwete a iraua
betanga ki, ngan tiap. Ngan nen le ye kene
tani in a ilo nga, ngan tool sa mala bet itoro
Yesu ye betanga sa mulu, ngan tiap lapau.

23

Dada le Momo Kidi Paresi
Tiye Di Pannoongoo Ke Wer Ke Maro
(Maka 12:38-39; Luka 11:43, 46; 20:45-46)

1 Motong la Yesu iwete pang di galiunu
tiye di tooltool budanga mai ngan nen, 2 "Di
pannoongoo ke wer ke Maro tiye di Paresi
nga, ngan tikaua malala ke Mose, inbe
tipatomonai ang ye wer ke Maro ben tina
yo mugu ngan Mose iyei nga. 3 Le bet nen
ngan katoo betanga kidi a kayei so le imot
yo tiwete pang bet kayei nga. Bong ken ka-
too di ye dada kidi yo tiyei nga be, yesoo di
tapdi nga tiyei so le titoo betebetanga kidi
yo tiwetewete pang di tooltool ye, ngan
tiap. 4 Di ngan tikap wer matana matana
a man tiwete bet di tooltool titoo, le imoo
pang di mai san dawa ben tiliki burum
moonoo a tipaloka lo di tooltool poopoodi
a bet tisola nga. Bong di tapdi ngan lodi
bet titara bedi boroborene atu la tilon di
tooltool tina yo tisolo burum moonoo tani,
ngan tiap.
5 "Inbe so le imot yo tiyei nga, ngan tiyei
bet nen a di tooltool tikamata. Le so yo
tiwodo betanga ke Maro ilo ye, a bet tipau
lo ye damodi le bedi nga, ngan tikarata
le somaimai a bet nen ngan di tooltool
tikamata. Inbe ye moro yo tituru a tiwat
ilo ye sousoungu mooloo mooloo kidi ke
pataraungu ngan matana nga, ngan tiyei
le mooloonoo a bet nen ngan di tooltool
tikamata, ngan tiyitmak edi ye. 6 Nen le ye
kene yo bet tilo ye gaongo ke mailang, too
tilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo nga, ngan
lodi bet tilo dama a lo tiwur ye kakawa kidi
tooltool yo edi maimai nga a bet di tooltool
tiyitmak edi. 7 Inbe di ngan lodi bet tipa ye
ni ke yawaringi so, a nen ngan di tooltool
tiwete lo ponana kidi pang di, inbe tikiu di
ye 'Tool mai ke Patomonaingi.'
8 "Bong ang nga ken lomu bet di tooltool
tikiu ang ye 'Tool mai ke Patomonaingi'
be, yesoo ang le imot nga taimu le toomu.
Inbe tool ataleu la iyei kuto mai pang i.
9 Inbe ken tool sa ke tana i bet ikiu ang ye
'tamamu,' ngan be, yesoo ang nga Tamamu
ataleu, in ye la inepe ye malala ki ete ni.
10 Inbe ang nga lomu bet tikiu ang ye 'pan-
noongoo' be, yesoo ang nga Pannoongoo
kiang ataleu, in la Kirisi i. 11 Ngan nanga,
kumata bet ang tina nga atu lono bet iyei
mai pang nga, ngan ole iyei ben kapraingi
kiang. 12 Yesoo, sei tool yo ye taunu iyit-
maki le ilo ete i, in ole Maro itaru le idu lopo
ni. Bong sei tool yo ye taunu itaru le idu
lopo i, in ole Maro iyitmaki le ilo ete ni."
13-14 Motong la Yesu iwete mulu nen,
"Atoo, ang di pannoongoo ke wer ke Maro
inbe di Paresi nga, ang nga tooltool ke
kaplungunu sa, le ken kakamatang dook
leu! Ang tapmu nga kalo kagaua ye di
tooltool yo Maro bet matan kala di, ngan
tiap. Bong di tooltool yo tikapge bet tilo
nga, ngan kawono kala dada ye di le ke bet
tilo tiap.*

✡ **22:44** Rau ke Woungu (Buk Song) 110:1 * **23:13-14** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen, bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 13 le 14 nga. Ngan betanga tani in nen: Atoo, ang di tooltool ke patomonaingi di tooltool ye wer ke Maro inbe di Paresi nga, ang nga di tooltool ke kaplungunu, le ken kakamatang dook leu! Ang nga kakap so kidi garup tap nga le ipa ye rumu kidi, inbe kayolo pataraungu le mooloo a bet nen ngan di tooltool tikamatang. Nen le ang nga ole Maro iyemenai ang le dook pitiap yege.

15 “Atoo, ang di pannoongoo ke wer
ke Maro inbe di Paresi nga, ang nga di
tooltool ke kaplungunu sa, le ken kaka-
matang dook leu! Ang nga kapa ye ni mai
i le imot ke bodanga inbe tiek pono, a bet
nen ngan kayeie tool sa le iyei galiumu.
Ngan kumata bet tool atu ilongo betanga
kiang le bet iportaka lono a itoo ang nga,
ngan ye in kayeii le iyei dada dook tiap le
lo illosang ye dada dook tiap yo kiang nga.
Ngan nen le pang dama ni nga, ngan ole
kaye kadu pang ye malala ke masngana.

16 “Atoo, ang nga tooltool mata kis yo
lomu bet karara di tooltool kapala nga, le
ken kakamatang dook leu! Ang nga kap-
atomonai di tooltool nen, ‘Kumata bet tool
sa ipootoo bareme mai ke sungunu a bet
ipamede betanga ki ye nga, ngan betanga
ki in ben so sorok. Bong kumata bet tool
sa ipootoo pat gol yo iken bareme mai ke
sungunu lono ni, a bet ipamede betanga ki
ye nga, ngan ole iyei so tina yo ipamede
betanga ye nga.’ 17 Ang di tooltool mata
kis nga kapakapa sa! Soo so maiyoko le
illoso ene i? Lomu tar bet pat gol la illoso
bareme mai ke sungunu i, too bareme mai
ke sungunu la illosi i? Ole lomu galanga
nen, pat gol in iken ye bareme ke sungunu,
ngan la le bareme mai ke sungunu iyeie
pat tani le iyei ben pat mison ke Maro
nga. 18 Inbe kawete nen lapau, ‘Kumata
bet tool sa ipootoo kakawa ke paroranga
so a bet ipamede betanga ki ye nga, ngan
betanga ki in ben so sorok. Bong kumata
bet ipamede betanga ki ngan ipootoo so yo
tikap pang paroranga a lo iken kakawa ke
paroranga so pono nga, ngan ole iyei so
tina yo ipamede betanga ye nga.’ 19 Ang
nga tooltool mata kis sa! Soo so maiyoko
inbe dook mata le illoso ene i, so ke paro-
ranga, too kakawa ke paroranga so? Ole
lomu galanga nen, kaningi le so ke paro-
ranga ngan iken kakawa ke paroranga so
pono nga, ngan la le iyei so ke paroranga
tina le iyei ben so mison ke Maro nga.
20 Ngan nanga, sei tool bet ipootoo kakawa
ke paroranga so a bet ipamede betanga
ki ye nga, ngan ipootoo so ke paroranga
le imot yo iken ye kakawa tani pono nga,
ngan lapau. 21 Inbe sei tool bet ipootoo
bareme mai ke sungunu a bet ipamede be-
tanga ki ye nga, ngan ipamede betanga ki
ye le ipa ye Maro ye taunu yo inepe lono i,
in lapau. 22 Inbe sei tool bet ipootoo malala
ke Maro ene a bet ipamede betanga ki ye
nga, ngan ipamede betanga ki ye kakawa
ke Maro ke burungu inbe ye Maro ye taunu
yo iwurur ye kakawa tani in lapau.

23 “Atoo, ang di pannoongoo ke wer
ke Maro inbe di Paresi nga, ang nga di
tooltool ke kaplungunu sa, le ken kaka-
matang dook leu! Kanakana ngan ka-
too wer maimai tiap kapala le kagogo so
matana matana kiang ke kumu yo ben
kudu le ooroo puana ke kaningi le so ka-
pala nga, a katar le iken ye budanga san-
gaul, lo ngan bet kakaua budanga tina,
ngan atu pang Maro. Bong nga gelei a
katoo wer maimai yo ke Maro nga, ngan
tiap nga? Ngan wer maimai tina ngan
nen: kakarata betanga ke di diemu ye dada
yo dook mata moolmool nga; inbe lomu
mulumulu ye di diemu a kayei dada dook
mata pang di; inbe katara lomu medana
le iken so pang Maro leu. Le dook mata
ngan nen, ole katoo wer maimai tina nga
le imot le ipa ye wer yo maimai tiap, ngan
lapau. 24 Ang nga tooltool mata kis yo lomu
bet karara di tooltool kapala nga. Inbe ang
nga ben tool yo ikamata so maitiap ben
baranges ilo ye sur ki, ngan ole italiki i.
Bong ikamata asara mai yo ene kamel yo
ilo sur lono ki, in tiap, le bet iyini sur ngan
itona le ipa ye sur a ilo kapono lono.

25 “Atoo, ang di pannoongoo ke wer ke
Maro inbe di Paresi nga, ang nga di tooltool
ke kaplungunu sa, le ken kakamatang
dook leu! Ang nga kangas ruku le omai
kiang diki ki nga le igalanga dook mata
san, bong lono ngan ipon ye giri dawa
ben tool yo gadagadana inbe matana so i.
26 Ang di Paresi nga matamu kisis! Bet nen
ngan kangas ruku le omai kiang lono mugu
le igalanga dook ngan, ngan la bet diki ki
ngan ole igalanga lapau nga.

27 “Atoo, ang di pannoongoo ke wer ke
Maro inbe di Paresi nga, ang nga di tooltool
ke kaplungunu sa, le ken kakamatang
dook leu! Ang nga dawa ben agoro yo titar
di tooltool matedi ye i, inbe tisama diki ki

ye kau kookoonoo le tikamata ngan dook mata san i. Bong lono in ipon ye di tooltool turadi inbe ye so yo giri leu nga. 28 Ngan gaongo leu, ang nga nen lapau. Ye kanomu diki ki nga di tooltool tikamatang, ngan tiwete bet ang nga katoo dada dook mata noonoonoo ke Maro nga le imot. Bong tiap, ye lomu ngan ipon ye kaplungunu le dada yo dook tiap nga.

29 "Atoo, ang di pannoongoo ke wer ke Maro inbe di Paresi nga, ang nga di tooltool ke kaplungunu sa, le ken kakamatang dook leu! Ang nga kakarata agoro yo titar di Maro koonoo bobodi ye nga le dook mata san. Inbe kamoro gomo koonoo kidi tooltool noonoodi ke Maro. 30 Inbe ang nga kawete nen, 'Ye kene yo di sasa kiam tinepe ye in nga, ngan yo bet am lapau amnepe nga, ngan matin nga ke bet amlon di a amye di amraumata di Maro koonoo, nga tiap.' 31 Le betanga kiang yo kawete nga, ngan ang tapmu kapaposang nen, bet ang nga sasa kidi tooltool yo mugu ngan tiraumatamata di Maro koonoo nga. 32 Le kumata bet nen nga, ngan ang kamadit a kakap malala kidi! Le soo dada dook tiap ke sennene bet di sasa kiang tiyei le imot tiap nga, ngan ang kaseke di ye a kayei le lo imot.

33 "Ang nga moto dook tiap, inbe ang nga moto dook tiap di natunu! Ole Maro ipaposang ye urata dook tiap yo kayei nga, a ikatte ang du ye malala ke masngana. Le ole kasuru kate malmal ke Maro balai? 34 Ngan nanga, au i ole awanga di Maro koonoo le di tooltool yo ke lo galanga nga inbe di pannoongoo bet timala pang yang a mala tipatomonai ang ye dada kiau. Bong di tooltool tina, ngan ole karaumatamata di kapala a timmata, inbe di kapala ngan kapatoto di tilo kai palasingi kaini, inbe di kapala ngan ole kawalis di rumu lono kiang ke gaongo, inbe kanin di a katoo di ye malala maimai nga le imot. 35 Ngan nen le Maro ikaua urata moonoo dook tiap pang, ye yo karaumatamata di tooltool noonoodi a rara kidi imati ye tana i nga. Ngan dada ke raumatenge di tooltool noonoodi, in imadit mugu ye Awel le ise ye Berekia natunu Sakaria, yo di sasa kiang tiraumate kataunu ke bareme mai ke sungunu inbe kakawa ke paroranga so i. 36 Awete pang moolmool nen, dada dook tiap yo kaye di sasa kiang kayei nga, ngan ole kootoonoo pombe pang yang ang di tooltool yo dookoot kanepe nga."

Yesu Lono Pang Yerusalem Mai San (Luka 13:34-35)

37 Yesu iwete pang di a imot, motong la iwete mulu nen, "Atoo, Yerusalem, Yerusalem, ong i la di tooltool kiong tiraumatamata di Maro koonoo a timmata, inbe tikap pat a tikatmatamata di tooltool yo Maro iwanga di a timala pang yong nga. Inbe ye lal alunu ngan au i lok bet agaua di tooltool kiong a tigaua le imot yau, dawa ben tareke tinana igaua di natunu a ipatud di ye balini nga. Bong di tooltool kiong lodi bet timan tigaua yau tiap. 38 Le kutar talngam a kulongo, ole Maro igege bareme mai kiong ke sungunu tani a ilo, inbe bareme tani in sila iken sorok. 39 Awete pong nen, dookoot nga o ke bet di tooltool kiong tikamatau mulu tiap, le ilo ye lal yo bet tiyei ne, 'Maro kuyeie urata dook mata pang tool yo isi ye Tool Mai ene i.'✡ "

24

Yesu Iwetewete Ye So Yo Bet Pombe Pang Dama Ni I (Maka 13:3-13; Luka 21:7-19)

1 Yesu igege bareme mai ke sungunu tani, inbe ipa a bet ila. Motong la di galiunu timan pang ye bet man tiwete panga, inbe tipitnai rumu maimai yo ke bareme ke sungunu, ngan panga. 2 Motong la iwete pang di nen, "Ang nga kakamata so tina nga le imot ngan dook mata, too? Bong awete pang moolmool nen, pang dama ni ngan ole pat ke rumu tina nga, ngan atu sa yo bet iken a iloko lo ene pono dawa ben dookoot nga, ngan tiap. Bong ole tiraukedekede di le imot a timol du tana le tiken kidi kidi."

3 Ngan Yesu ipa le ilo ye kawal Olip a lo yetaleu iwur, motong la di galiunu tilo pang ye a iye di leu tinepe, inbe titoru. Tiyei ne, "Oo, kuwete pam ngan, ole soo lal bet so tani in pombe ye i? Inbe soo tarkilanga bet amkamata mugu, ngan ole

✡ **23:39** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:26

lomam galanga ben lal kiong yo bet kumulu ye i, inbe lal yo tana i bet imot ye i, in iman potai koot i?"

4 Titoru nen, motong la iwete pang di nen, "Ken kakamatang dook leu ye di tooltool yo bet tillungang nga. 5 Yesoo, di tooltool alunu ole timan pang yang man tipootoo ek, inbe tiyei ne, 'Au Kirisi tani naii!' Ngan ole tikap llungunu ye di tooltool alunu le titara lodi medana ye betanga kidi. 6 Ole kalongo bingi ke patokongo yo pombe ye malala kapala nga, inbe talngamu rau bet patokongo mai sa ole pombe ye tana maimai kapala lapau, bong ken katattadai a lomu sakarungu be. So yo nen nga ole pombe moolmool, bong so yo awete pang ye nga, ngan lal ki o pombe tiao. 7 Ngan di tooltool ke tana mai atu ole timadit a tiye di tooltool ke tana mai san tipatoko. Inbe di tooltool ke tool kuto mai atu ole timadit a tiye di tooltool ke tool kuto mai san tipatoko. Inbe ole pitolo maimai pompombe ye tana kapala, inbe nauningi mai itak ye tana kapala a tana itangarur. 8 Ngan urata moonoo yo nen ngan ole pompombe mugu, dawa ben garup kapon massingi ye natunu a bet ipasuiu nga.

9 "Ye kene tani in, ole di tooltool tikau ang a titarang kalo ye ni ke karatanga betanga, a bet nen ngan tikap urata moonoo ke masngana pang, a tirau ang le kammata. Inbe di tooltool ke tana maimai nga le imot ole tikadonang, yesoo ang nga katara lomu medana pau. 10 Inbe ye kene tani in, di tooltool alunu yo titara lodi medana pau nga, ngan ole tiwala muridi pau, inbe di tapdi tiparkadon a titar di diedi la di koi kidi bedi. 11 Inbe di tooltool ke kaplungunu yo tiwete di ye Maro koonoo nga, ngan ole alunu la bet pompombe a tipa bet tillungu di tooltool alunu nga. 12 Inbe di tooltool o ke bet lodi pang di diedi mai san mulu tiap, yesoo dada dook tiap alunu ole pombe ye tana i le mai san. 13 Bong di sima tooltool yo tikodo le timede ye lo medana kidi a tikodo nen le lo timmata nga, ngan Maro ole ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i. 14 Inbe bingi dook mata ke dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole tiweteweta pang di tooltool ke tana mai i le imot a tilonga, ngan la bet lal tani yo bet tana i imot ye i, in pombe nga.

15 "Pang dama ni ngan ole kakamata so dook tiap ki taunu in ikodo ye ni mison ke Maro bet igarungu, dawa ben mugu ngan Maro koonoo yo Tanel i, in iwetewete ye nga.✡ Le ong sei tooltool bet kukinkata betanga tani nga, ngan lom kaua urata ye dook, a nen ngan lom galanga ye. 16 Ngan nanga, le bet kakamata so nen nga, ngan ang di tooltool yo kanepe ye tana mai Yudia nga, ngan kakoo tarrai a kalo pang kawal. 17 Inbe kumata bet tool sa inepe rumu pono ki nga,* ngan ken idu tana a lo ikaua so ki yo iken rumu lono ngan atu sa, ngan be, bong ipas le igege sila ikino leu. 18 Inbe kumata bet tool sa inepe kumu lono ki nga, ngan ken imulu pang rumu ki du ikaua sousoungu matolene ki, ngan be, bong ipas le igege sila ikino leu. 19 Ye kene tani in di garup yo kapodi nga, inbe di garup yo tiyei borrenge ye di natudi a tipayinin di nga, ngan barau, ole imoo pang di yo bet tikoo nga. 20 Le bet nen ngan kapatarau pang Maro nen, ken so tani in pombe ye lal ke mou, too ye lal yo kidi Yuda ke sungunu i, in be.† 21 Yesoo, urata moonoo dook tiap yo bet pompombe a igarung di tooltool nga, ngan urata moonoo dook tiap ki taunu. Le kulkulunu yege ye kene yo Maro itar lang le tana ye i, le se dookoot nga, ngan urata moonoo dook tiap yo pompombe ngan sa yo bet gaongo ye, ngan tiap. Inbe pang dama ni nga, ngan ole urata moonoo dook tiap gaongo nen sa yo bet pompombe mulu, ngan tiap lapau. 22 Nga yo bet Maro lono bet ipamodo lal ke urata moonoo dook tiap tani in tiap nga, ngan matin nga le tool sa yo bet inepe dook mata, ngan tiap. Bong lono ye di tooltool yo ipootoo

✡ **24:15** Tanel (Daniel) 9:27; 11:31; 12:11 * **24:17** Ye rumu yo di tooltool mugu ngan tinepe ye tana kapala ben Isrel ngan tire nga, ngan ben rumu yo dookoot tare nga tiap. Bong rumu kidi nga tire le ke pono nga menmenngana dawa ben kakawa ke bet nen ngan tinepe ye a tikap muru too tipatarau ye. † **24:20** Ye lal kidi Yuda ke sungunu in la tiweta ye Sabat i. Ngan ye lal tani in wer ke Mose iwete bet tilo ye lal tani in nga, ngan ke bet tipa le manga mooloo mata tiap.

di panga nga, ngan la le bet ipamodo lal ke urata moonoo tani in nga.

23 "Nen le ye kene tani in, kumata bet tool sa man iwete pang nen, 'Kakamata, Kirisi bi e i!' too, bet iyei ne, 'Ye meneng e ni!' ngan ken katara lomu medana ye betanga ki be. 24 Awete pang nen, yesoo ole di tooltool ke kaplungunu yo tiwete bet di nga Kirisi, inbe di tooltool ke kaplungunu kapala yo tiwete bet di ngan Maro koonoo nga, ngan ole alunu la bet timan pang yang nga. Di ngan ole tiyei gogo mos le urata maimai a iyei ben tarkilanga pang di, a bet tikaua llungunu ye di tooltool. Inbe ole tikapge bet tikaua llungunu ye di tooltool yo Maro ipootoo di panga nga, a bet nen ngan la titoo di lapau. 25 Oi, kakamata koot? So tina yo bet pombe nga, ngan awete pang ye oo.

26 "Nen le kumata bet tool sa iwete pang nen, 'Kakamata, Kirisi meneng, inepe ni soorookoonoo ni,' ngan ken kalongo ki a kala be. Too, bet iyei ne, 'Kirisi naii, lo inepe rumu lono i,' ngan ken katara lomu medana ye betanga ki be. 27 Yesoo, ye lal tani, in ole dawa ben kili yo itai a lulngana imadit ye ni yo ke ise ye i, a ipa so le idu ye ni yo ke iyara ye i a di tooltool le imot tikamata nga. Le gaongo leu ye lal yo Tool Moolmool ke Maro bet isi ye in nga, ngan ole di tooltool le imot tikamata nen lapau. 28 Ye ni nangai bet so matene ngan bobono iken ye i, in ni tani yo bet di kamoko timan man tigaua ye i."

Tool Moolmool ke Maro Bet Isi Tana (Maka 13:24-27; Luka 21:25-28)

29 Motong la Yesu iwete pang di galiunu mulu nen, "Ye kene yo bet urata moonoo dook tiap tina ngan pombe pang ye di tooltool nga, ngan ole pattu leu inbe

'ke ole matan kumukumu,
inbe taudu ole isini mulu tiap.
Inbe di kanpitiki ole timakedekede ke lang
katene a timol a tisi,
inbe so ke lang katene yo gurana kidi
maimai mata nga, ngan ole titan-
garur.'✡

30 "Ye kene tani in, tarkilanga ke Tool Moolmool ke Maro, ole pombe lang katene a di tooltool tikamata. Ngan la bet di tooltool ke ni mai i le imot ke tana i ole titang, yesoo ole tikamata Tool Moolmool ke Maro inepe eng tene pono ke lang katene, a ipa ye gurana ke Maro inbe ye lulngana mai a isi pang tana. 31 Inbe ole iwanga di bangabangana ki a timai so dawa ben tauru a itang le mai, inbe tisi bet si tigaua di tooltool yo ipootoo di panga a tinepe ye tana gigini tina nga. Ngan di bangabangana ki ole tipa ye ni mai i le imot ke tana i le tipa so le la titaua ni yo lang imot ye i, a bet tikap di tooltool ke Maro a man iye di tigaua.

32 "Dookoot nga lok bet ole kakap lo galanga ye kai pik in raunu. Ye kene yo bet suddana pombe ye bene a bet itar raunu paunu nga, ngan ole lomu galanga nen, rai mai o potai oo. 33 Ngan gaongo leu, ye kene yo bet kakamata so le imot yo awetewete nga bet pompombe nga, ngan lomu galanga nen, lal ke so tina yo awetewete ye in o iman potai ye dada oo. 34 Awete pang moolmool nen, di tooltool yo dookoot tinepe matadi rerene go nga, ngan ole timmata tiao, inbe so tina le imot yo awete pang ye nga, ngan ole pombe. 35 Lang le tana nga ole tilledi, bong betanga kiau nga o ke bet kasin pa ilene, ngan tiap."

Maro Yetaleu La Lon Galanga Ye Lal Ke Yesu Yo Bet Imulu A Isi Ye I (Maka 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)

36 Motong la Yesu iwete mulu nen, "Tool sa yo bet lon galanga ye ke, too soo ke matana yo bet so tina ngan pompombe ye i, in tiap. Inbe di bangabangana ke Maro yo tinepe ye malala ki nga, ngan lodi galanga ye tiap, inbe Maro Natunu in lon galanga ye tiap lapau, bong Tamana yetaleu in la lon galanga ye i. 37 Inbe ye lal yo Tool Moolmool ke Maro bet imulu a isi ye i, in ole di tooltool tiyei dada gaongo leu dawa ben yo mugu ngan pombe ye lal ke Noa nga. 38 Ye kene tani in di tooltool tikan bet tiyin, inbe tamoto le garup tikerere, inbe tikap di natudi garup a la tipakere di pang di tamoto kapala, le le ilo ye lal ke Noa yo bet iyiri a ilo ookoo lono ye i. Motong la

✡ **24:29** Esai (Aisaia) 13:10; 34:4

oongoo mai pombe a igarung di le imot nga. 39 Di ngan mala bet le lodi galanga kasin pa ye soo so yo bet pombe pang ye di, in pitiap yege. Bong tinepe nen le lo oongoo mai tani in pombe a iraumatamata di tooltool tina budanga mai ngan le imot. Le in dada gaongo leu tina yo bet pombe lapau ye lal yo Tool Moolmool ke Maro bet imulu a isi ye i. 40 Ye kene tani, ngan kumata bet di tamoto ru tinepe kumu lono nga, ngan atu ole Maro ikauu, inbe san in igege sila ikino. 41 Inbe gaongo leu, kumata bet di garup ru titutngan dingding patunu pang sopalanga porong nga, ngan atu ole Maro ikauu, inbe san in igege sila ikino.

42 "Ngan nen le ken kakauwai yang dook leu, yesoo ang nga lomu galanga ye lal yo bet Tool Mai kiang isi ye i, in tiap. 43 Bong ole lomu galanga nen. Kumata bet rumu taunu in lon galanga ye soo lal yo bet bong ngan tool ke pinnau bet man isaua rumu ki ye in nga, ngan tool tani ole matan rere nen a ikodokala rumu ki, a bet nen ngan tool ke pinnau o ke bet isaua rumu ki a ilo lono tiap. 44 Ngan nanga, ang nga lapau kakaratang dook, lo ngan bet kanepe, yesoo Tool Moolmool ke Maro ole isi ipatakrai ang ye lal atu yo ang nga lomu tar bet o isi ye tiap i."

45 Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, "Tool mai yo bet ipa ye panga mooloo, in ole itara tool balai bet matan kala so ki, inbe ikap kaningi pang di kapraingi ki kapala ye lal tani yo itaru panga i? Ye in ole ikamata di kapraingi ki tina ngan atu yo lon galanga ye urata inbe itoo betanga ki dook mata i, in la bet itaru i. 46 Le kumata bet kapraingi tani in iyei urata dook mata nen leu, le bet tool mai ki imulu a iman pombe le ikamata urata tina yo iyei nga, ngan kapraingi tani in ke bet lon ponana. 47 Awete pang moolmool nen, tool mai ki ole itaru le iyei kuto mai a bet matan kala so ki nga le imot. 48 Bong kumata bet kapraingi tani in tool dook tiap nga, ngan ole lon kaua urata nen, 'Tool mai kiau ni ila manga mooloo mukot san le ke bet imulu tarrai tiap.' 49 Le taun imadit tina ngan le irau sorok di kapraingi kapala, inbe ila ye di tooltool ke yinungu ran medana, a iye di tikan be tiyin. 50 Bong ole tool mai ki imulu a iman ipatakraii ye ke atu yo kapraingi ki tani in lon tar bet o iman ye tiap i, inbe ye ke matana yo lon galanga ye tiap i. 51 Le kumata bet tool mai ki tani in iman ikamata yo iyei nen nga, ngan ole isaputputu le morrana, lo ngan bet itaru lo ye di tooltool ke kaplungunu yo tinepe ye malala dook tiap nga, a lo iye di timassingi a titangtang, inbe tikanen dongadi a iparrasa."

25

Yesu Ikatte Betanga Ye Di Garup Nene Sangaul Atu

1 Ye kene tani in Yesu iwete pang di a imot, motong la ikatte betanga san mulu pang di nen, "Lal yo bet Tool Moolmool ke Maro isi bet si matan kala di tooltool ke Maro ye i, in ole dawa ben di garup nene sangaul atu yo tikap sul kidi a tila pang ye tamoto yo lal ki bet ikere i. 2 Di garup tina ngan di diedi limi ngan taukadi lo galanga, e di diedi kapala yo limi ngan la lodi galanga nga. 3 Nen le di limi tina yo taukadi lo galanga nga, ngan tikap sul kidi, bong tila ngan tikap toko ran ke sul pitiap. 4 Bong di limi yo lodi galanga nga, ngan tikap sul kidi, inbe tipaling ran pang sul kidi ye dap maimai tiap a tikap lapau. 5 Le di garup sangaul tina la tinama tamoto yo bet ikere i, bong iman tarrai tiap le nga matadi ge a tiken mata.

6 "Tiken, tiken le lo bong kataunu, inbe tilongo tool atu koonoo le mai nen, 'Ai, tamoto tani yo bet ikere paunu in ye la pombe i, a kamadit a kasi si kakamata.'

7 "Motong la di garup tina sangaul ngan timadit palbe leu a tikarata sul kidi. 8 Ngan di garup yo taukadi lo galanga nga, ngan tiwete pang di diedi yo lodi galanga ngan nen, 'Ai, kakap ran kiang kasin pam, yesoo sul kiam mooloo tiap nga bet timmata.'

9 "Bong tiraua betanga kidi nen, 'Ona, o amkap pang tiap, yesoo ran nga mai ke bet ige yidi a kasin pam inbe pang, ngan tiap. Le dook mata nen, ole kala ye ni yo tiyawar ran ye i, a bet nen ngan la ang tapmu kayimi kamu pa.'

10 “Bong ye kene yo tipa dada liwoonoo
a bet la tiyimi ran ye in nga, ngan tamoto
tani yo bet ikere, in pombe. Ngan nen le
di garup limi yo tipare dook a tinamu nga,
ngan timadit a tiye tamoto tani tilo pang
rumu lono a titiukala dada le imede, inbe
tikana mailang ke kerenge tani.
11 “Motong la di garup nene limi tina yo
la tiyimi ran nga, ngan di lapau timulu a
timan man tiwete nen, ‘Tool mai, tool mai,
kuso dada pam!’
12 “Bong tool tani in iraua betanga kidi
nen, ‘Awete pang moolmool nen, au i lok
galanga yang pitiap yege.’ ”
13 Yesu iwete pang di nen a imot, motong
la iwete pang di mulu nen, “Ngan nanga,
ang tapmu ken kakauwai yang dook leu,
yesoo ang nga lomu galanga ye lal le ke
matana yo bet Tool Mai kiang pombe ye i,
in tiap.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Di Kapraingi Yo Tikaua Urata Ye Pat Nga (Luka 19:11-27)

14 Motong la Yesu ikatte betanga san
mulu pang di nen, “Dada yo Maro bet
matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben
tool atu yo lono bet ipa a idu ye ni manga
mooloo san i. Ngan bet ipa nen nga, le nga
ikiu di kapraingi ki a timan ye, motong la
itar balingi ki kapala la bedi a bet nen ngan
tikaua urata ye a matadi kala. 15 Ngan
tool tani in ikamata di kapraingi ki ye lo
galanga le gurana kidi, inbe imalimi di atu
atu ye pat. Nen le kapraingi ki atu in ikap
pat gol* limi panga, inbe san in ikap pat
gol ru panga, inbe san in ikaua pat gol atu
panga. Motong la imadit a ipa pang ye
malala yo iken ni mooloo san i, a du inepe
nango. 16 Ngan kapraingi ki yo ikap pat gol
limi i, in imadit palbe leu a ila iyei urata
ye pat tina, ngan le ikap pat gol limi mulu.
17 Inbe kapraingi ki san yo ikap pat gol ru i,
in nen lapau, imadit a ila iyei urata ye pat
tina, ngan le ikap pat gol ru mulu. 18 Bong
kapraingi ki yo ikaua pat gol atu i, in ila le
la itaia tana a ikelmaia pat ke tool mai ki
tani a itarkoo sila iken.
19 “Tinepe, tinepe le mos kaiye, motong
la tool mai kidi kapraingi tina, in imulu
a ilong pombe. Motong la iwete pang di
kapraingi ki tina bet man tigaua a bet ipa-
longo di ye pat yo ikap pang di nga tiyeie
soo urata ye. 20 Ngan tool yo ikap pat gol
limi i, in ikap le ipa ye pat gol limi mulu yo
ikap nga, a iman iyei ne, ‘Tool mai, mugu
ngan kop pat gol limi pau, bong kumata,
dookoot nga ayei urata ye pat kiong tina le
akap pat gol limi mulu.’
21 “Motong la tool mai ki iwete panga
nen, ‘Dook mata! Ong i kapraingi dook
mata le kuyei urata dook mata ye pat yo
akap pong nga! Mugu ngan atarong bet
matam kala urata mai tiap, ngan matam
kala dook mata san. Le dookoot nga ole
atarong a kuyei mai pang so alunu a bet
matam kala. Kuman a man aru tanepe,
inbe lod ponana.’
22 “Motong la tool san yo ikap pat gol ru
i, in ye lapau iman ye tool mai tani man
iwete panga nen, ‘Tool mai, mugu ngan
kop pat gol ru pau, bong kumata, dookoot
nga ayei urata ye pat kiong tina le akap pat
gol ru mulu.’
23 “Tool tani iwete nen, le nga tool mai ki
iyei ne, ‘Dook mata! Ong i kapraingi dook
mata le kuyei urata dook mata ye pat yo
akap pong nga! Mugu ngan atarong bet
matam kala urata mai tiap, ngan matam
kala dook mata san. Le dookoot nga ole
atarong a kuyei mai pang so alunu a bet
matam kala. Kuman a man aru tanepe,
inbe lod ponana.’
24 “Motong la tool san yo ikaua pat gol
atu i, in ye lapau iman ye tool mai tani
man iwete panga nen, ‘Tool mai, au i lok
galanga yong. Ong i tool malmalini, le
kanakana nga bet di tooltool tipe kaningi
kidi lo kumu lono nga, ngan ole kugam-
agama a kop pong ong taum leu. Inbe ye
tana kapala yo di tooltool tipe so puana
kidi ye nga, ngan ole kop kanono ngan
pong lapau. 25 Ngan nen le au i atattadai
ong, le pat kiong gol atu yo kuwi pau i, in
ala ataia tana a akelmaii ye. Le kumata, i
pat kiong tani naii.’

* **25:15** Pat gol tani in atu ngan ben pat ke bet tayimi tool atu ye urata kootoonoo ki ye rai sangaul be limi yo ikau urata ye nga.

26 “Motong la tool mai ki tani in iwete
panga nen, ‘Ong i kapraingi dook tiap, inbe
ong i tool ke tini booroomoo. Nga gelei,
ong i lom galanga yau bet kanakana ngan
agamagama kaningi kidi tooltool yo tipe
du kumu lono nga, inbe ole akap sorok
kaningi kidi tooltool yo tipe ye tana kapala
ngan lapau, too? 27 Le nga gelei a lom bet
kutara pat kiau i ilo ye rumu ke tarungu
pat tiap nga? Nga yo bet kuyei nen nga,
ngan matin nga ye kene yo bet amulu a
along ye in nga, ngan akaua pat kiau tani,
inbe tipaloko kasin mulu lo pono lapau.’
28 “Le nga tool mai tani in iwete pang di
tooltool ki kapala nen, ‘Ai, kakaua pat gol
atu yo iken ye tool in, a la kakauu pang tool
yo pat gol ki sangaul i. 29 Yesoo, di sima
tooltool yo tiyei urata dook mata ye so yo
tikap nga, ngan ole akap so mulu pang di, le
so kidi alunu kaiye. Bong di sima tooltool
yo tiyei urata ye so kasin leu yo tikap ngan
tiap nga, ngan ole akap so tina kasin leu,
ngan ye di. 30 Le kapraingi dook tiap, in
kakauu a kakatte du diki ye ni todo lono ni.
Ngan ye ni tani, ole timassingi a titangtang,
inbe tikanen dongadi a iparrasa.’ ”

Tool Moolmool Ke Maro Ole Ikarata Betanga Kidi Tooltool Le Imot

31 Yesu iwete pang di galiunu nen a imot,
motong la iwete pang di mulu nen, “Ye lal
yo Tool Moolmool ke Maro bet ole imulu a
isi ye in nga, ngan ole iye di bangabangana
ki le imot tisi, a bet si ipitnaia lulngana yo
maiyoko i. Inbe ole iwur ye kakawa ke tool
yo iyei kuto mai pang di tooltool le imot i, a
bet nen ngan ikarata betanga kidi tooltool.
32 Lo ngan bet di tooltool ke ni mai i le imot,
ole timan tigaua ke dama ki, inbe ipoto di
le tinepe ye budanga ru. Ole iyei dawa ben
tool yo matan kala di asara i, in ipoto di
asara yo edi sipsip nga le tinepe kandot ye
di asara yo edi meme nga. 33 Ngan tool tani
ole itar di sipsip le tinepe ye arono oonoo,
inbe di meme ngan tinepe ye arono ngas.
34 “Le ye dada gaongo leu, tool mai tani
yo iyei kuto mai pang di tooltool i, in ipoto
di tooltool a imot, lo ngan bet iwete pang
di tooltool yo tinepe ye arono oonoo ngan
nen, ‘Ang nga, Tamak iyei urata dook mata
pang, le lomu ponana a kaman. Ang nga,
kulkulunu yege ye kene yo Maro itar lang
le tana ye in tiao nga, ngan ikarata ni
pang ang di tooltool ki yo bet kagaua a
matan kalang nga, ngan oo. Le kaman
man kanepe ye malala tani i, inbe kakap so
dook mata yo bet Maro ole ikap pang nga.
35 Yesoo ang nga ye kene yo pitolau ye in
nga, ngan kakap kaningi pau a akan. Inbe
ye kene yo morakau ye in nga, ngan kakap
ran pau a ayin. Inbe ye kene yo apa ngan
taukak ni yo bet anepe ye in nga, ngan
kakau au a katarau ye rumu kiang. 36 Inbe
kene yo au i taukak so ke lonloningi ye in
nga, ngan ang nga kakap so ke lonloningi
pau. Inbe kene yo matamatenge mai ikau
au ye in nga, ngan ang nga matamu kalau
dook mata. Inbe kene yo titarau lo rumu
dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye in
nga, ngan ang nga kapa man kakamatau
lapau.’
37 “Lo ngan bet di tooltool tina yo
noonoodi nga, ngan ole tiraua betanga ki
a titoru nen, ‘Tool Mai, kuwete pam ngan.
Ye soo lal amkamatong ngan pitolong, a
le amkap kaningi pong a kon ye i, too
amkamatong ngan morakong, a le amkap
ran pong a kuyin ye i? 38 Too, ye soo lal
kupa ngan taukam ni yo bet kunepe ye i,
a le amkamatong ngan amkau ong a kulo
rumu kiam, too ye soo lal taukam so ke
lonloningi, a le amkap so ke lonloningi
pong ye i? 39 Inbe ye soo lal amkamatong
ngan matamatenge mai ikau ong, too
titarong lo rumu dook tiap kidi talnga
dikidiki lono a le ampa mala amkamatong
ye i?’
40 “Motong la Tool Mai yo iyei kuto mai
pang di in ole iwete pang di nen, ‘Awete
pang moolmool nen, soo so bet kayeii pang
tool kiau atu i, in so tani in ben kayeii pau.
Nen le kumata bet kayeie dada dook mata
pang tool kiau atu yo taukan ene in nga,
ngan gaongo leu, so tani in ben kayeii pau.’
41 “Lo ngan bet iportak a iwete pang di
tooltool yo tinepe ke arono ngas ngan nen.
‘Ang nga, Maro igarungang ye betanga le
ang nga ole kallemu. Kakoo yau! Kakoo
le kalo ye ei yo ikan nen le taukan motingi
i, in lono. Ngan ei ni Maro la ikarata pang
tool kuto mai kidi so sidi iye di bangaban-

gana ki i. 42 Awete pang nen nga, yesoo
ye kene yo pitolau ye in nga, ngan le mala
bet kakap toko kak kaningi pa bet akan,
ngan tiap. Inbe au i morakau nga, ngan le
mala bet kakap toko kak ran pa bet ayin,
ngan tiap. 43 Inbe ye kene yo apa ngan au
i taukak ni yo bet anepe ye in nga, ngan
le mala bet kakau au a katarau lo rumu
kiang, ngan tiap. Inbe au i taukak so ke
lonloningi nga, ngan le mala bet kakap
toko kak so ke lonloningi siap. Inbe ye kene
yo matamatenge mai ikau au, inbe titarau
lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono
ngan lapau, ang nga le lomu bet kapa man
kapakelau a matamu kalau, ngan tiap.'
44 "Lo ngan bet di tooltool tina ole titoru
nen, 'Tool Mai, kuwete pam ngan. Ye
soo lal amkamatong ngan pitolong, too
morakong, too kupa ngan ong in taukam
ni yo bet kunepe ye i, too taukam so ke lon-
loningi, too matamatenge mai kau ong, too
titarong kulo rumu dook tiap lono, ngan le
am nga amlonong ye tiap i?'
45 "Ngan Tool Mai tani in ole iraua be-
tanga kidi nen, 'Awete pang moolmool
nen. Soo so bet kayeii pang tool kiau nga
atu tiap i, in so tani in ben kayeii pau tiap
lapau. Nen le kumata bet kayeie dada dook
mata sa pang tool kiau atu yo taukan ene,
in tiap lapau nga, ngan gaongo leu, so tani
in ben kayeii pau tiap lapau.' "
46 Motong la Yesu iwete pang di nen,
"Ngan nanga, di tooltool tina yo dook tiap
nga, ngan ole Maro inganga di a tilo ei lono
a lo tisolo masngana yo iken nen le taukan
motingi i. Bong di tooltool yo noonoodi
nga, ngan ole lo tikaua nepongo dook mata
yo taukan motingi i."

26

Di Tooltool Kuto Maimai Tikarata Betanga Bet Tiraumata Yesu
(Maka 14:1-2; Luka 22:1-2; Yowan 11:45-53)

1 Ye kene tani in Yesu iwetewete ye so
tina ngan a imot, motong la iwete pang di
galiunu nen, 2 "Ang nga lomu galanga nen,
ke ru leu la iken pang dama go nga, bet ole
talo ye lal maiyoko kidi Yuda yo tiweta ye
Paskimoolooningi Ke Maro i.* Ye lal tani
in ngan ole titara Tool Moolmool ke Maro
la di koi ki bedi, a nen ngan tipatota lo kai
palasingi kaini a imata."
3 Iwete nen a imot, motong la di tooltool
maimai ke paroranga so pang Maro, inbe
di tooltool maimai ke di Isrel, tilo tigaua ye
rumu mai ke tool kuto mai ke paroranga
so yo ene Kepas i. 4 Di ngan tigaua a ti-
wetewete, inbe tisere dada sa yo bet tillung
pang Yesu ye, a bet nen ngan tikauu a tirau-
mate ye i. 5 Bong di tapdi tiwetewete pang
di nen, "O ke bet tayei dada nen panga ye
lal maiyoko yo ke sungunu in tiap. Kumata
bet tayei nen a di tooltool tikamatidi nga,
ngan ole katedi malmal le taun tipamaditi
patokongo."

Garup Atu Iti Kai Surunu Ke Saliningi Lo Yesu Kutono
(Maka 14:3-9; Yowan 12:1-8)

6 Ye kene yo Yesu iye di galiunu tinepe
malala Betani ye in nga, ngan tinepe ye
rumu ke Simon, tool yo mugu ngan boto-
boto medana ikani i. 7 Le nga Yesu iwurur
ye kakawa ke kaningi so a ikanen so go,
inbe garup atu in ikaua dap maitiap yo
tikarata ye pat sallinene dook mata, inbe
tipalingi ye so ke saliningi yo kini ki dook
mata in a ise pang ye Yesu, motong la itioo
lo kutono nga. Ngan so ke saliningi tani, in
di tooltool tiyimoo ye pat mai san. 8 Ngan
di galiunu tikamata garup tani yo iyei nen
nga, le lodi dook tiap. Le nga tiyei ne, "Ona
tiap! Nga gelei a ingele ye so ke saliningi
dook mata i a iti soroki nen nga? 9 Nga yo
bet tayawari nga, ngan matin nga le takap
pat mai ye, lo ngan bet takap pat tina ngan
pang di tooltool yo ballingadi tiap nga."
10 Di galiunu tiwete nen, bong ngan iraua
betanga kidi nen, "Nga gelei a koomu kaua
garup i nga? Dada yo iyeii pau i, in dook
mata le dook mata san. 11 Kapalongo,
di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan
kanakana ngan ole kaye di kanepe, bong
au i o ke bet ayang tanepe ye ke yo

* **26:2** Lal ke Paskimoolooningi tani in punu nen, ye kene yo di Yuda tinepe Isip ye in nga, ngan Maro ipaskimooloon di le tinepe dook, inbe la iraumata di Isip natudi yo mumuganga nga. Ngan la le tiwete lal tani in ene ye Paskimoolooningi ke Maro nga.

kanakana, ngan tiap. 12 Ngan nanga, garup
i, so ke saliningi dook mata yo itioo ilo ye
tinik i, in bet nen a ikarata bobok pang
kene yo bet tikelmai au ye i. 13 Awete pang
moolmool nen, pang dama ni ye ni nangai
bet di tooltool tipa bet tiwetewete bingi
dook mata ke Maro pang di tooltool ye in
nga, ngan ole tiwete urata dook mata yo
garup i iyeii pau i, in lapau, a bet nen ngan
di tooltool lodi tutu ye."

Yuta Ipamede Betanga Bet Ole Itara Yesu La Di Tooltool Kuto Maimai Bedi (Maka 14:10-11; Luka 22:3-6)

14 Yesu iwete nen a imot, motong la di
galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu
kidi yo ene Yuta Iskariot i, in ila pang ye
di tooltool maimai ke paroranga so pang
Maro. 15 Motong la itor di nen, "Ai, kumata
le bet atara Yesu la bemu nga, ngan ole soo
so bet kakauu pau i?"

Tina iwete nen nga, le di kuto maimai
tina ngan tikap pat silba sangaul tol panga.
16 Nen le ye kene tani in a ilo nga, ngan Yuta
lon kaua urata a isere dada yo bet ikaua
Yesu a itaru la di kuto maimai tina ngan
bedi ye i.

Yesu Iye Di Galiunu Tigaua Inbe Tikan So (Maka 14:12-21; Luka 22:7-13, 21-23; Yowan 13:21-30)

17 Tinepe a tilo ye ke yo imugu pang lal
yo di Yuda bet tigaua a tikana porong yo
taukan so bet iyeii a isung i, in pombe.
Motong la di galiunu timan pang ye, a man
titoru. Tiyei ne, "Ni nangai lom bet ole
amkarata kaningi ke Paskimooloonigi ke
Maro† a bet takani ye i?"

18 Motong la iwete pang di nen, "Kapa
le kalo malala mai ni lono, a kala ye tool
atu yo inepe i, inbe kawete panga nen.
Kayei ne, 'Pannoongoo kiam iwangam bet
man amwete pong nen: Lal yo Maro
ipootoo pau i, in iman potai oo. Le au
i lok bet aye di galiuk amgaua a lomam
ponana, inbe amkana kaningi ke Paski-
mooloonigi ke Maro in ye rumu lono
kiong.' " 19 Ngan le Yesu di galiunu tina tilo
le lo tiyei so ben tina yo iwete pang di nga,
a tikarata kaningi ke Paskimooloonigi ke
Maro nango.

20 Tinepe le ke idu a rrai, motong la Yesu
iye di galiunu tina yo sangaul be ru nga,
ngan lo tiwur ye kakawa ke kaningi so,
inbe tikan so. 21 Ye kene yo tikanen so ye in
nga, ngan Yesu iwete pang di nen, "Awete
pang moolmool nen, ang tina nga atu la bet
itarau la di koi kiau bedi i."

22 Yesu iwete nen a di galiunu tina ti-
longo, le nga lodi moo mai san ye betanga
ki, le nga di atu atu le imot timadit a titoru
nen, "Tool Mai, au i la kuwete nen yau i, too
tiap?"

23 Motong la iraua torungu kidi nen,
"Tool atu kiang yo amru amtoko porong
inbe amsili du omai lono i, in ye la bet
itarau la di koi kiau bedi i. 24 Le Tool
Moolmool ke Maro ole tiraumate a imata
ben tina yo tiwodo betanga ki lo ye Rau ke
Maro nga. Bong barau, tool yo bet itara
Tool Moolmool ke Maro la di koi ki bedi i,
in ole isolo masngana mai le mai ki taunu.
Nga yo bet tinana ipasuiu tiap nga, ngan
matin nga le dook mata."

25 Motong la Yuta, tool tani yo bet itara
Yesu la di koi ki bedi i, in imadit tina le
itoru. Iyei ne, "Pannoongoo, au i la kuwete
nen yau i, too tiap?"

Ngan Yesu iraua betanga ki nen, "E,
dawa ben tina la kuwete koot nga."

26 Tikanen so go, inbe Yesu ikaua porong
atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, mo-
tong la itepalapala a ikap pang di galiunu
tina, inbe iwete pang di nen, "Bi, kakap a
kakan. I au medak."

27 Motong la ikaua ruku yo ooroo wain
surunu iken lono in a iwete lo ponana
ki pang Maro ye, motong ikauu pang di
galiunu tina, inbe iwete pang di nen, "Ang
le imot kakauu a kayinu. 28 I au rara kiau
yo bet apamede betanga medana pang ye
i. Ngan la le apatioo bet nen a Maro ilon
di tooltool alunu a igiri sennene kidi ye.
29 Awete pang nen, au i o ke bet ayin ooroo
wain surunu mulu tiap, le ilo ye lal yo
Tamak Maro bet matan kala di tooltool ki
ye i, ngan la bet ayang tagaua, inbe tayin
nga."

† **26:17** Di Yuda tina nga momo yo titoo in nen, ye rai kanakana nga, ngan ole tigaua a tikana porong yo taukan yis i, inbe lodi tut ye kene yo di murmuridi tikoo ye Isip inbe tipa ye ni soorookoonoo a tikana porong nen ye i.

30 Yesu iwete nen a imot, motong la iye
di galiunu tiwouo woungu ke sungunu atu,
inbe tipas a tidu tana a tilo pang kawal
Olip.

Yesu Iwete Bet Pita Ole Iwala Murini Panga
(Maka 14:27-31; Luka 22:31-34; Yowan 13:36-38)

31 Motong la Yesu iwete pang di galiunu
nen, “Bong katai ngan so yo bet pombe
pang yau i, in ang nga ole kakamata le
kagege lomu medana yo kataru pau i, inbe
ang le imot kakoo yau. Awete pang nen,
yesoo betanga yo tiwode lo ye Rau ke Maro
in iwete nen,
‘Au i ole araumata tool yo matan kala di
sipsip i,
ngan ole di sipsip ki tina timayiriyiri a
tikoo.’✡
32 Bong ole amadit mulu ye ni ke matenge,
lo ngan bet amugu pang le la anamang la
Galili ngo.”
33 Yesu iwete pang di galiunu nen, mo-
tong la Pita iwete panga. Iyei ne, “Kumata
le di galium kapala nga tikamata so yo
pombe pang yong i, le di le imot bet tigege
lodi medana yo titaru pong i, inbe tikoo
yong nga, ngan au i o ke bet akoo yong
pitiap yege.”
34 Motong la Yesu iraua betanga ke Pita
nen, “Awete pong moolmool nen, bong
katai nga, ngan ole tareke itang tiao, inbe
kupataukala a kuwete le patol bet ong i
lom galanga yau tiap.”
35 Bong Pita iyei ne, “O tiap! Kumata le
lodi bet au i tiraumatau lapau a aru tam-
mata nga, ngan o ke bet awete a apatauka-
long bet au i lok galanga yong tiap, ngan
tiap.” Ngan iwete nen le Yesu di galiunu
tina ngan di le imot tiwete betanga gaongo
nen lapau.

Yesu Ilo Getsemani Lo Ipatarau
(Maka 14:32-42; Luka 22:39-46)

36 Motong la Yesu ikap di galiunu a tilo
pang ye ni atu yo tiwete ene ye Getsemani i.
Tilo pombe, motong iwete pang di nen, “Si
kawur nanga, inbe au ole ala ni la apatarau
pang Maro ngan.” 37 Ngan le ikaua Pita iye
Sebedi di natunu ru nga, a iye di tila. Bong
Yesu ikanamaii, ngan lon madoko le lon
moo san. 38 Le nga iwete pang di galiunu
tol tina nen, “Au i lok moo mai san le ayetai
ben nga bet amata. Le kanepe nanga, inbe
matamu rere a kanat.”
39 Iwete pang di nen a ila manga mooloo
kasin, motong la igun turunu le du damon
toko tana, inbe ipatarau. Iyei ne, “Tamak,
kumata le bet dada sa dook mata iken nga,
ngan lom pau a kukutaka ruku ke mas-
ngana i yau. Bong ken kutoo au lok be,
kutoo ong taum lom leu.”
40 Motong la imulu a iman pang ye di
galiunu tol tina, ngan ikamata di tiken
mata oo. Le nga itoro Pita nen, “Nga gelei,
ang tol nga ke bet matamu rere a ayang
tanat dook a tanepe ye manga kasin‡ nga
tiap, too? 41 Matamu rere a kanat dook
inbe kapatarau, a nen ngan touanga sa bet
pombe pang yang nga, ngan o ke bet kamol
tiap. Moolmool, lomu ngan bet kayei urata
yo nen nga, bong tinimu ngan taukan gu-
rana.”
42 Motong la igege di a ila pattu mulu le
paru ki la ipatarau nen, “O Tamak, kumata
le dada dook mata sa bet kukutaka ruku ke
masngana in yau tiap a bet ayinu nga, ngan
dook mata. Bong kutoo ong taum lom leu.”
43 Yesu ipatarau a imot a bet imulu a
iman pang ye di galiunu tol tina, ngan
ikamata di tikenen mata oo, yesoo matadi
ge mai mata. 44 Le nga igege di sila tinepe,
inbe imulu a ila pattu mulu le patol ki bet la
ipatarau. Ngan le ipatarau gaongo leu ben
tina yo la ipatarau mugu nga.
45 Motong la imulu a iman pang ye di
galiunu tol tina man iwete pang di nen,
“Ai, nga kamaryoo a kakenen mata go,
too? Kakamata, lal yo tool atu bet itara
Tool Moolmool ke Maro la di tooltool ke
sennene bedi ye i, in potai oo. 46 Le kama-
dit a tala! Tool tani yo bet itarau la di koi
kiau bedi i, in ye la iman i.”

Yuta Itara Yesu La Di Koi Ki Bedi
(Maka 14:43-50; Luka 22:47-53; Yowan 18:3-12)

47 Ye kene tani in Yesu iwetewete nen go,
inbe di galiunu tina sangaul be ru ngan
atu kidi yo ene Yuta i, in iman pombe.

✡ **26:31** Sakaria (Sekaraia) 13:7 ‡ **26:40** Manga kasin in dawa ben “aua” atu ke ke matana yo bet ipa ye i.

Iman ngan iye di tooltool budanga mai yo tikap pul le kai ke patokongo ngan la iye di timan nga. Di tooltool tina, ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro inbe di tooltool maimai kidi Yuda la tiwanga di a timan nga. 48 Ngan Yuta tani ikarata betanga pang di tooltool tina ngan mugu nen, bet ole iyeie so sa pang Yesu a iyei ben tarkilanga pang di. Ngan iwete nen, "Kakamata tool atu bet awarra a asomo pangana i, in tool tani nain, a kakauu a kaparama le imede."

49 Tina nen nga, le pattu leu inbe Yuta ipa pobe pang ye Yesu a ila le la iyei ne, "O bong dook mata, Pannoongoo!" Inbe iwarra a isomo pangana.

50 Motong la Yesu iwete panga nen, "Tool kiau, so yo kuman bet man kuyeii i, in nen bet kuyei tarraii."

Motong la di tooltool tina tipa pobe la titokolana Yesu a tiparama. 51 Ngan nen le di tooltool tina yo tiye tinepe nga, ngan atu in iposo pul ki ke patokongo a itarakede kapraingi ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in talngana, le imakede.

52 Bong Yesu iwete pang tool tani nen, "Ai, kupariri pul kiong in a ilo ye nene mulu. Awete pong, di tooltool yo tikap pul ke patokongo a tipatoko ye nga, ngan ole pul tina ngan igarung di a timmata. 53 Nga gelei, ong i o lom galanga tiap, too? Kumata le kook pang Tamak bet ilonau nga, ngan ole pattu leu be iyawar di bangabangana ki alunu kaiye le kinkatingi kidi illos di budanga sangaul be ru ngan a tisi tilonau. 54 Bong kumata bet ayei nen nga, ngan betanga yo di Maro koonoo tiwodo lo ye Rau ke Maro nga, ngan ole kanono pombe moolmool tiap. Yesoo, betanga ke Maro tina ngan iwete bet so nen nga, ngan ole pombe pang yau."

55 Ye kene tani in Yesu iwete pang di tooltool budanga mai tina ngan nen, "Ai, au i tool dook tiap ke patokongo le pinnau, la kakap pul le kai ke patokongo a kaman bet man kaparamau nga, too? Nga gelei, a kanakana ngan kakamatau awurur koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a apatomonai di tooltool, ngan lomu bet kakau au a kaparamau ye ni tani in tiap nga? 56 Bong dookoot, dada nen ngan le imot bet pombe yau, a bet nen ngan iyeie betanga yo mugu ngan di Maro koonoo tiwode lo ye Rau ke Maro i, in le kanono pombe moolmool." Yesu iwete nen, motong la di galiunu le imot tigege sila inepe, inbe tikoo belebele a tila.

Tikaua Yesu La Ye Ni Ke Karatanga Betanga

(Maka 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Yowan 18:13-14, 19-24)

57 Di tooltool yo tikaua Yesu a tiparama nga, ngan tikauu a ilo ye rumu ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro yo ene Kepas i. Ngan rumu tani, in di pannoongoo ke wer ke Maro inbe di tooltool maimai kidi Yuda, ngan tilo tigaua lono mugu a tinepe oo. 58 Ngan Pita lapau itoo Yesu a ilo, bong le ben ipa manga mooloo kasin ye. Itoo a ipa so le ilo koongoo lono ke rumu ke tool kuto mai ke paroranga so tani, motong la ipa le la iye di gaunu yo bet matadi kala rumu ngan tiwur, ngan lono bet inepe a bet ikamata so yo bet pombe pang ye Yesu i.

59 Motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di kuto maimai kapala yo matadi kala momo le nepongo kidi Yuda nga, ngan tikapge bet tisere tool yo ke bet man illung a isopo koonoo ye betanga pang Yesu ye urata ki yo iyei nga, a bet nen ngan tiraumate le imata. 60 Bong di tooltool alunu yo timan tillung a tisopo koodi ye betanga pang Yesu nga, ngan betanga kidi sa yo bet kanono, ngan tiap. Tiyei nen nen le taun di tooltool ru tilo dama tina ngan le tiwete nen. 61 Tiyei ne, "Tool i mugu ngan iwete nen, 'Au i ke bet asaua bareme mai ke sungunu yo ke Maro i, lo ngan bet apatokode mulu ye ke tol leu.' "

62 Motong la tool kuto mai ke paroranga so in imadit lo ikodo, inbe itoro Yesu. Iyei ne, "Ai, nga gelei a lom bet kurau betanga kidi tiap nga? Nga ole kuwete balai ye betanga yo di tooltool tina nga tiweta yong i?" 63 Iwete nen, bong ngan Yesu mala bet iwete toko betanga siap, ipas le ipalongo leu.

Motong la tool kuto mai tani in iwete panga mulu nen, "Dookoot nga lok bet

kuwete betanga moolmool ki taunu pam ye Maro yo inepe nen le taukan matenge, in matana. Oo kuwete, ong i Kirisi yo Maro Natunu i, too?"

64 Ngan Yesu iyei ne, "E, dawa ben tina la kuwete koot nga. Bong lok bet awete betanga i pang ang nga le imot nen. Pang dama ni nga, ngan ole kakamata Tool Moolmool ke Maro iwur ye Maro yo gurana ki mai mata i, in bene oonoo, inbe ipa ye eng tene a isi pang tana."

65 Iwete nen, le tool kuto mai ke paroranga so pang Maro in katen malmal a isarraka sousoungu mooloo ki, inbe iyei ne, "Tool i nga iwete nen, ye i ole ikaua malala ke Maro, le nga bet tasere di tooltool sa mulu bet man tipapos urata ki yo iyei, ngan paidi pang soo? Kakamata, dookoot nga ang tapmu kalongo yo iwete bet ye i ole ikaua malala ke Maro, ngan oo. 66 Le nga lomu bet ole tayeie soo so pang tool i?"

Ngan di tooltool tina ngan di le imot tiyei ne, "Iyei urata dook tiap, le nga dook mata bet taraumate a imata."

67 Motong la di tooltool tina ngan tikorokoronaia matana, inbe tilok bedi a titutu, inbe kapala ngan tipodo pangana, 68 inbe tiyei ne, "Oo Kirisi, kuwete bet ong i Maro koonoo moolmool nga, ngan kuwete too. I sei irau ong i?"

Pita Ipataukala A Iwete Bet Ye In Lon Galanga Ye Yesu Tiap
(Maka 14:66-72; Luka 22:56-62; Yowan 18:15-18, 25-27)

69 Ye kene tani in Pita iwurur damadama ke rumu tani in ke koongoo lono, inbe garup kase atu yo iyei kapraingi i, in ipa a iman ye. Motong la iwete panga nen, "Ai, ong i kuye Yesu ke Galili i, in kanepe lapau."

70 Bong ngan Pita ipataukala a iwete la di tooltool tina ngan le imot matadi nen, "Au i lok galanga ye betanga yo kuweta i, in tiap yege."

71 Motong la Pita imadit a ipa le la ikodo ye dada ke koongoo, ngan garup kase san yo iyei kapraingi i, in ikamata. Le nga iwete pang di tooltool yo tinepe potai ye nga. Iyei ne, "Tool ni akamata iye Yesu ke Nasaret i, in tinepe lapau."

72 Bong ngan Pita koon mede le ipataukala a iwete mulu nen, "Awete pang moolmool le ete, au i lok galanga ye tool ni pitiap yege!"

73 Tinepe le mooloo mata tiap, inbe di tooltool yo tikododo potai ye Pita nga, ngan timan pang ye man tiwete panga. Tiyei ne, "Ai, ngan moolmool sa! Ong i tool kidi atu, yesoo ye kanga ke betanga kiong i la ipaposong a le amkilalong ye i."

74 Tina yo ngan le Pita iwete nen, "Kumata le bet allung nga, ngan dook mata nen bet Maro igarungau. Le awete pang moolmool le ete nen, tool ni au i lok galanga ye pitiap yege!" Ngan iwete nen le pattu leu inbe tareke itang. 75 Motong la se Pita lon tutu betanga yo Yesu iweta panga i. Ngan mugu ngan Yesu iwete panga nen, "Ole tareke itang tiao, inbe ole kupataukala a kuwete le patol bet ong i lom galanga yau tiap." Ngan nen le Pita lon madoko a ikoo a idu ke diki du itang belebele.

27

Tikaua Yesu Ila Pang Ye Pailot
(Maka 15:1; Luka 23:1-2; Yowan 18:28-32)

1 Ye bong tani in tinepe le du muntu yege, inbe di tooltool maimai ke paroranga so inbe di tooltool maimai kidi Yuda tigaua a tiraua betanga bet tiraumata Yesu a imata. 2 Le nga tipauu ye ooroo medana, inbe tikauu a lo titaru la Pailot bene. Ngan Pailot tani in tool kuto mai ke Rom yo matan kala di tooltool le imot ke tana mai Yudia i.

Yuta Imata
(Aposol 1:18-19)

3 Ye kene tani in Yuta, tool tani yo itara Yesu la di koi ki bedi i, in yeiso bet ikamata di tooltool kuto maimai tina ngan tipamede betanga bet ole tiraumate a imata nga, ngan le lon sakarungu ye urata dook tiap yo iyeii panga i. Le nga ikap pat silba sangaul tol tina yo tikap panga nga, ngan bet la ipamulu pang di tooltool maimai ke paroranga so tiye di tooltool kuto maimai kidi Yuda. 4 Inbe iwete pang di nen, "Atoo, au i ayeie sennene mai san,

yesoo tool yo ataru la bemu a bet karaumate i, in taukan busunu."

Bong ngan di kuto maimai tina tiwete panga nen, "In am so kiam tiap. In ong so kiong bet sila lom madoko ye."

5 Ngan nen le Yuta ikatte pat silba tina ngan sila ikino bareme mai ke sungunu lono, inbe ikoo a ila le la ye taunu ikono le imata.

6 Motong la di tooltool maimai tina ke paroranga so pang Maro nga, ngan tikap pat silba tina, inbe tiyei ne, "Pat nga tayimi urata kootoonoo ki ye bet taraumata tool i. Le ye wer kiidi ngan nen, pat yo nen nga ke bet tatar lo ye depe yo ke bareme ke sungunu, in tiap." 7 Le nga tigaua lodi bet pat tina ngan tiyimi tana kasin kidi tooltool ke karatanga bor le so kapala ye tana, ngan pa. A bet nen ngan di tooltool ke malala san yo man tiye di tinepe ngan bet timmata nga, ngan tikelmai di ye. 8 Ye punu in la le tana tani yo tiyimoo i, ngan mukot le se dookoot nga, ngan tiwete ene ye Tana Ke Rara nga. 9 Tina tiyei nen nga, le tiyeie betanga ke Maro koonoo Yedimia yo iweta i, in le kanono pombe moolmool. Ngan iwete nen, "Ole tikap pat silba sangaul tol yo di Isrel tiraua betanga bet iyei ben pat ke yimoongoo tool tani ye nga, 10 inbe la tiyimi tana kidi tooltool ke karatanga bor ye. Inbe so tani yo tiyeii nen i, in itoo betanga yo Tool Mai iwete pau nga."✡

Pailot Itoro Yesu
(Maka 15:2-5; Luka 23:3-5; Yowan 18:33-38)

11 Tikaua Yesu lo tipatokode a ikodo dama ke tool kuto mai kidi Yuda, motong la itoru. Iyei ne, "Oo kuwete, ong i la tool kuto mai yo matam kala di Yuda le imot i, too?"

Ngan Yesu iyei ne, "E, dawa ben tina la kuwete koot nga."

12 Motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di tooltool maimai kidi Yuda, ngan tisopo koodi ye betanga alunu pang Yesu, bong mala bet iwete toko betanga sa a bet irau betanga kidi ye, ngan tiap, sila ipas le ipalongo leu. 13 Le nga Pailot itoru nen, "Ai, ong i kulongo betanga alunu yo di kuto maimai tiwetewete yong, ngan lapau?" 14 Bong ngan Yesu mala bet iwete toko kan betanga sa a bet iraua betanga ki ye, ngan tiap, sila ipas le ipalongo leu. Ngan nen le Pailot itakrai belebele ye yo ye taunu ikata suanga ye tiap nga.

Pailot Iwete Bet Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini
(Maka 15:6-15; Luka 23:13-25; Yowan 18:39—19:16)

15 Ye momo ke tool kuto mai ke Rom tani, in nen. Ye rai kanakana nga, ngan kumata bet lo tigoro lal kidi Yuda ke bet tikanen inbe lodi tut ye Paskimoolooningi Ke Maro nga, ngan di tooltool yo tinepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan ole ipadu atu a idu tana. Bong ole di tooltool le imot tipootoo tool yo lodi bet ipadua a isi diki in ene. 16 Ye kene tani in tool dook tiap atu yo ene Barabas i, in inepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Ye in di tooltool nga le imot ngan lodi galanga ye. 17 Ngan nen le nga di tooltool le imot man tigaua, motong la Pailot itor di nen, "Oo, sei lomu bet apadua isi tana i; Barabas, too Yesu yo tiweta ye Kirisi i?" 18 Pailot itor di nen, yesoo lon galanga ye di tooltool kuto maimai kidi Yuda tina ngan lodi dook tiap pang Yesu, yesoo tikamata ben di tooltool tiyitmaka ene, ngan la le titaru la bene nga.

19 Le nga Pailot tani in iwurur ye kakawa ke karatanga betanga go, inbe rimana iwanga ye betanga naii panga. Iyei ne, "Ai, ken kuyeie so sa pang tool yo taukan busunu i, in be. Yesoo, bong ngan akamata ye mianga le dookoot nga lok massingi ye mai san."

20 Bong di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di tooltool maimai kidi Yuda, ngan tiso di tooltool le imot lodi bet koodi pang Pailot a nen ngan ipadu Barabas a isi tana, e bet tiraumata Yesu a imata. 21 Motong la Pailot itor di tooltool tina mulu. Iyei ne, "Ai, di tooltool ru tina nga, sei tool lomu bet apadua a isila tana yang i?"

✡ **27:10** Sakaria (Sekaraia) 11:12-13; Yedimia (Jeremaia) 32:6-9

Ngan di le imot tikata bet koodi le mai nen, “Barabas!”
22 Motong la Pailot itor di mulu. Iyei ne, “Lomu balai ye Yesu yo tiweta ye Kirisi i? Ole ayeie soo panga?”
Ngan di le imot tikata bet koodi le mai nen, “Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”
23 Le nga Pailot itor di nen, “Nga gelei? Soo dada dook tiap ikapsap ye i?”
Bong di tooltool tina ngan oorootang a koodi le mai mulu nen, “Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”
24 Le Pailot lon galanga nen, kumata bet iwete nga, ngan o ke bet tilongo betanga ki tiap. Inbe ikamata di ngan bet tipamaditi patokongo. Le nga ikap ran a ingas bene la di tooltool tina ngan le imot matadi, inbe iwete pang di nen, “Kumata bet tool i imata nga, ngan au i taukak busunu. Le urata yo bet kayeii ye i, in so kiang.”
25 Motong la di tooltool tina tiwete panga nen, “Ngan dook mata, dada dook tiap sa bet amyeii panga le imata nga, ngan ole urata moonoo ke matenge ki in isolo yam inbe ye di natumam nen lapau.”
26 Motong la Pailot ipadu Barabas a idu pang ye di. Bong iwete a di tooltool ke patokongo tisaliti Yesu ye ooroo medana, motong la ikauu a itaru la bedi a tikauu bet du tipatota lo kai palasingi kaini nga.

Di Tooltool Ke Patokongo Tipalele Sere Ye Yesu
(Maka 15:16-20; Yowan 19:2-3)

27 Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan tikaua Yesu a tilo rumu lono ke tool kuto mai tani, inbe tikiu di diedi kapala ke patokongo nga le imot a timan tigaua ye Yesu. 28 Motong la tidudu sousoungu ki du tana, inbe tisousouu ye mala kooroonoo atu. 29 Inbe tikaua ooroo yo dongana iso in a titali, motong la titaru lo Yesu kutono. Inbe tikaua toto kidi tooltool kuto maimai panga a titaru lo bene oonoo, motong la tigun turudi du dama ki a tipalele sere ye. Tiyei ne, “Aa, tool kuto mai yo matam kala di Yuda le imot i, kemai dook!” 30 Ngan tiyei nen, motong la tikorokoronaii, inbe tikaua toto tani a tirau tootoo kutono ye. 31 Tipalele sere ye a imot, motong la tidudu sousoungu tani yo tisousouu ye i, inbe tisousouu ye sousoungu ki ye taunu mulu, inbe tikauu a tila bet la tipatota lo kai palasingi kaini.

Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini
(Maka 15:21-32; Luka 23:26-43; Yowan 19:17-27)

32 Di tooltool ke patokongo tina ngan tikaua Yesu a tiye tipa a tila, ngan titauaraia tool atu ke malala mai Sairini yo ene Simon i. Motong la tiparama a tiwete le koodi mede ye betanga panga bet ilono Yesu a isolo kai palasingi ki pa. 33 Ngan nen le tipa a tilo pombe ye ni yo tiwete ene ye Golgata i. (Ngan betanga yo Golgata in punu ben Tool Kutono Ruruana). 34 Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan tipargarungnaia ooroo wain puana surunu in ilo ye bar ke bet ipammata tool tinini a iyetai tiap i, inbe tikauu pang Yesu a bet iyinu. Bong iyin toka, ngan lono panga tiap. 35 Motong la tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini nga. Tiyeii nen, motong la di tina ngan di tapdi tiparsu ye sousoungu le so ki, le nga titoo moomoo kidi a tikatte madamada a bet tipusye sima tooltool yo bet ole tikap so ki tina nga. 36 Tikatte madamada a imot, motong la sila tiwur ye ni tani a bet matadi kala Yesu. 37 Ngan ke ete, ye ni yo Yesu kutono ilo pang ye i, in tiwodo betanga yo tikadoni ye a le tirauu nga, ngan nen: I YESU, TOOL KUTO MAI YO MATAN KALA DI YUDA LE IMOT I.
38 Ye kene tani in tipatoto di tooltool ke pinnau ru lapau a tiye Yesu tinepe. Atu in tipatota lo kai palasingi kaini le inepe ke Yesu bene oonoo, inbe san in tipatota lo kai palasingi kaini le inepe ke bene ngas. 39 Ngan di tooltool yo tipa a tila be timan nga, ngan tikilkiloi, inbe tikan paseme Yesu. 40 Tiyei ne, “In ong tool tani yo kuwete bet kusaua bareme mai ke sungunu, lo ngan bet kupatokode mulu ye ke tol leu i, too? Bet nen ngan ong taum kulonong! Kumata bet ong in Maro Natunu moolmool nga, ngan kugege kai palasingi in a kusi tana!”
41 Inbe gaongo leu ye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di pannoongoo ke wer ke Maro inbe di tooltool maimai kidi Yuda nga, ngan di lapau

tipalele sere ye Yesu nen. 42 Tiyei ne,
“Kakamata, kanakana ngan ilon di tooltool
kapala, bong nga gelei a le ye taunu iloni
tiap nga? Ye i iyei tool kuto mai pang
di tooltool ke tana mai Isrel le imot, too?
Kumata bet igege kai palasingi ni a isi
tana dookoot nga, ngan la bet tatara lodo
medana panga nga. 43 Ye i itara lono
medana pang Maro, inbe iwete bet ye in
Maro Natunu, too? Le kanepe a takamata
too, ole Maro lono panga a iloni dookoot
nga, too?” 44 Tipalele sere ye nen, inbe
gaongo leu ye di tooltool ke pinnau ru tina
yo tipatoto di lo kai palasingi kaini, ngan
tikan paseme Yesu lapau.

Yesu Imata
(Maka 15:33-41; Luka 23:44-49; Yowan 19:28-30)

45 Ye kemai ye ke matana sangaul be ru,
ngan todo maiyoko iduku tana mai i le
imot, a iken nen le du rrai ye ke matana
tol. 46 Ngan potai pang ye ke matana tol,
motong la Yesu koonoo le mai nen, “Eloi,
Eloi, lema sabaktani?” Ngan betanga tina
ngan lono ki nen, “Maro kiau, Maro kiau,
nga gelei a le kugegau nga?”

47 Tina Yesu koonoo nen nga, ngan le
di tooltool kapala yo tikododo potai nga,
ngan tilongo le nga tiyei ne, “Ngo koonoo
pang Ilia.”

48 Motong la palbe leu inbe di tooltool
tina ngan atu idada la kaua so ben pun-
pun a isilia du ye ooroo wain surunu yo
malingene in lono, inbe isuiu ye piu kaini
a isulmaii lo pang ye Yesu koonoo a bet
iyinu. 49 Bong ngan di diene kapala tiwete
panga nen, “Oi, kugege sila inepe a taka-
mata toka. Ole Ilia si iloni, too tiap?”

50 Motong la Yesu koonoo mulu le somai,
inbe imaroon pattu leu le tina imata yege.
51 Le ye kene tani in pattu leu inbe mala
matolene yo tituka bareme mai ke sun-
gunu lono i, in imassarak ke ete a ipa so le
idu lopo le iyei paru. Inbe nauningi mai
itak le pat maimai nga perperbe. 52 Inbe
agoro yo kidi matenge nga, ngan perperbe
a koon panganga, inbe di tooltool yo mugu
ngan Maro ipootoo di panga motong tim-
mata nga, ngan di alunu la timadit mulu
nga. 53 Ngan nen le tigege gomo kidi
matenge a tisi diki, inbe tinepe nen le lo
Yesu imadit mulu ye matenge ki. Motong
la tilo ye malala mai mison ke Maro yo
Yerusalem i, a lo di tooltool alunu tikamata
di.

54 Ngan tool turana bulbulini ke pa-
tokongo, in iye di tooltool ki ke patokongo
yo matadi kala Yesu nga, ngan tikamata
nauningi mai yo itak i, inbe so kapala yo
pompombe nga, le titattadai, inbe tiyei ne,
“Ona, moolmool sa, tool i Maro Natunu!”

55 Inbe di garup alunu yo titoo Yesu ke
Galili a timan bet man tiloni ye so nga,
ngan tikodo manga mooloo kasin ye kai
palasingi, inbe tikamata so tina yo pom-
pombe ngan ye matadi lapau. 56 Ngan le
atu in ene la Madia ke malala mai Mak-
dala, inbe san in Madia ninsou yo Yemis ye
Yosep tinadi i, inbe garup san in Sebedi di
natunu tamoto ru ngan tinadi.

Titara Yesu Bobono Lo Agoro Lono Ke Matenge
(Maka 15:42-47; Luka 23:50-56; Yowan 19:38-42)

57 Ke du a rrai, motong la tool ballingana
atu ke malala yo ene Arimatia i, in iman
pang ye rumu ke Pailot. Ngan tool tani
in ene la Yosep i, inbe ye in Yesu galiunu
lapau. 58 Ila ye Pailot, motong la itoru
bet imalum panga a nen ngan ikaua Yesu
bobono. Ngan Pailot imalum panga le
iwete pang di tooltool ki ke patokongo bet
tikaua Yesu bobono panga. 59 Motong la
Yosep ikaua Yesu bobono tani a iduku ye
mala kookoonoo paunu, 60 inbe lo itaru
ye agoro paunu ki ke tarungu di matenge.
Ngan agoro tani, in mugu ngan Yosep iwete
pang di tooltool a tikeli ke sakar madini.
Ngan Yosep tani lo itara Yesu bobono, mo-
tong la ipulu pat somai atu la ikatkala
agoro tani in koonoo ye, inbe ila pang ni
ki. 61 Ngan Madia, garup ke Makdala, inbe
ninsou Madia san, in yeru sila tinepe a
tiwur potai pang ye agoro tani in koonoo.

Di Tooltool Ke Patokongo Tikodokala Agoro

62 Tiken ye bong atu a du muntu, ngan lal
tani yo bet tipare so pang lal kidi Yuda ke
sungunu i, in ila oo. Motong la di tooltool
maimai ke paroranga so pang Maro tiye di

Paresi tila pang ye Pailot bet la tikamata.
63 Tila, motong la tiwete pang Pailot nen,
“Tool mai, am nga lomam tutu betanga
ke tool kaplungunu ni. Ye kene yo inepe
matana rerene go nga, ngan iwete nen,
‘Ole amata a aken ye ke ru, le ye ke tol
kiau ngan ole amadit mulu.’ 64 Le nga
lomam bet kuwete pang di tooltool kiong
ke patokongo a la tikodokala agoro ni le
lo ke tol nga imot ngan. Ole nen ngan
di galiunu timan man tipinaua bobono ni,
inbe tila la tiwete pang di tooltool bet tool
ni imata a nga imadit mulu oo. Kumata bet
tiyei nen nga, ngan ole betanga kidi paunu
yo bet tillung ye i, in ole ingaua ni mai i
le imot, le illoso betanga ki doko yo iweta
mugu i.”
65 Motong la Pailot iwete nen, “Kakap di
tooltool ke patokongo pattu a kala, inbe la
kakodokala agoro tani ben tina yo kawete
nga.”
66 Le tina tila a la titara so ben tarkilanga
ke tool mai tani in ilo ye pat somai tani yo
tikatkala agoro koonoo ye i. Inbe titar di
tooltool ke patokongo a tikodokala.

28

Yesu Imadit Mulu
(Maka 16:1-10; Luka 24:1-12; Yowan 20:1-10)

1 Lal kidi Yuda ke sungunu in iman a ila,
inbe ke san yo Sande i, in pombe. Mo-
tong la ye muntu ke ke tani ngan Madia
ke malala Makdala iye Madia san tila bet
la matadi so agoro tani. 2 Tila pombe
le mooloo tiap, inbe nauningi mai itak,
yesoo bangabangana ke Tool Mai atu ipa
ke malala ke Maro a isi le si ipulu pat tani
yo ikatkala agoro koonoo in a ikoo. Motong
la lo iwur pat tani in pono. 3 Ngan banga-
bangana tani, in tinini i lulngana dawa ben
kili itai, inbe sousoungu ki ikoko le ikoko
san dawa ben eng tene kookoonoo nga.
4 Ngan di tooltool ke patokongo pattu yo
tikodokala agoro tani nga, ngan tikamata
bangabangana tani le titattadai belebele
a timolol du tikenen tana pono ben di
tooltool matedi.
5 Motong la bangabangana tani iwete
pang di garup ru tina nen, “Ken katattadai
be! Au i lok galanga yang nen, nga bet
man kasere Yesu, tool yo tipatota lo kai
palasingi kaini a imata i. 6 Bong ye in inepe
ni tiap. Ye in imadit mulu ye ni ke matenge
oo, ben tina iwete nga. Le kaman man
kakamata nene yo iken ye i. 7 Lo ngan bet
kamulu palbe a la kawete pang di galiunu
nen. Kayei ne, ‘Yesu imadit mulu ye ni
ke matenge a imugu a ila pang Galili oo.
Ole la kakamata nango.’ ” Bangabangana
tani in iwete pang di nen a imot, motong la
iwete mulu nen, “Oo, betanga tani nain la
dookoot nga aweta pang koot i.”
8 Di garup ru tina titattadai belebele,
bong lodi ponana mai san lapau. Ngan nen
le tigege agoro tani, inbe tidada tarrai bet
la tiwete pang Yesu di galiunu ye so tina
yo pombe a tikamata nga. 9 Tidada dada
liwoonoo go, inbe pattu leu be Yesu pombe
pang ye di a iwete pang di nen, “Muntu
dook.” Motong la yeru tila potai ye a tigun
turudi du dama ki, inbe tiparama kene
a tisung panga. 10 Motong la Yesu iwete
pang di yeru nen, “Ken katattadai be! Bong
angru kala ngan kawete pang di taik ngo a
tila pang Galili. Ole la tikamatau nango.”

Betanga Kidi Tooltool ke Patokongo

11 Ye kene yo di garup ru tina ngan tipa
dada liwoonoo ye in nga, ngan di tooltool
ke patokongo tina yo tikodokala agoro
ngan pattu tilo malala mai a lo tikaua bingi
pang di tooltool maimai ke paroranga so
pang Maro, ye so le imot yo pombe pang ye
di nga. 12 Motong la di tooltool maimai tina
ke paroranga so pang Maro tiye di tooltool
maimai kidi Yuda tigaua, inbe tiwetewete
ye dada yo bet titoo in nen, bet ole tikap
pat alunu pang di tooltool ke patokongo a
bet nen ngan ken tipapos pang di tooltool
kapala ye so yo pombe, in be. 13 Le nga
tiwete pang di nen, “Le bet kawete pang di
tooltool nga, ngan kawete nen. Kayei ne,
‘Am nga, bong amkenen mata, inbe Yesu
di galiunu timan tipinaua bobono a tikauu
a tila oo.’ 14 Le kumata bet betanga i la
tool kuto mai kidi Rom ni ilonga nga, ngan
am nga ole amtarkoo ang inbe amkarata
betanga panga, a nen ngan kanepe ye
moonoo be.” 15 Ngan nen le di tooltool ke
patokongo tikap pat tina, inbe tiyei dawa
ben tina tiwete pang di nga. Le betanga

tani i, in di tooltool tina tigasa nen a ingaua
ni mai i le imot ye di tooltool kidi Yuda, a
iken nen le se dookoot katai nga.

Yesu Ikap Betanga Pang Di Galiunu Ye Urata Yo Bet Tiyei Nga

(Maka 16:14-18; Luka 24:36-49; Yowan 20:19-23; Aposol 1:6-8)

16 Motong la Yesu di galiunu sangaul be
atu, ngan tila pang Galili a tipa so a tilo ye
kawal yo Yesu iwete pang di bet tilo ye i.
17 Ye kene yo tilo a tikamata ye in nga, ngan
le tisung panga. Bong di galiunu kapala
ngan lodi rru kasin. 18 Motong la Yesu iman
potai ye di a iwete pang di nen, “Au i, Maro
kaua gurana mai pau, le ayei Tool Mai
pang so le imot yo iken ye malala ke Maro
nga, inbe yo iken tana pono, ngan lapau.
19 Ngan nanga, kala la karaia bingi dook
mata i pang di tooltool ke ni mai i le imot
a tilonga, a bet nen ngan tiportak lodi le
tiyei galiuk. Inbe karriu di ye Tamana ene,
inbe ye Natunu ene, inbe ye Maro Amunu
Silene ene lapau. 20 Inbe kapatomonai di a
titoo betanga le imot yo awete pang ye nga.
Le awete pang nen, au i ole anepe yang nen
ye ke nga le imot, le ilo ye lal yo bet tana i
imot ye i.”

Maka
Bingi Dook Mata Yo Maka Iwode I

Yowan Ikarata Dada Pang Yesu (Matiu 3:1-12; Luka 3:1-18; Yowan 1:19-28)

1 Bingi dook mata ke Maro Natunu yo
Yesu Kirisi i, in imadit nen. 2 Mukot yege
ni nga, ngan Maro koonoo yo Esai in iwodo
betanga ke Maro yo iwete ngan nen.
"Kapalongo! Ole awanga tool atu ke bet
imugu a ikaua bingi yong.
Inbe ye in la bet ikarata dada pong i.✡
3 Ole kalongo tool atu kalngana ye ni
soorookoonoo, in iwete le koonoo
maimai nen,
'Kakarata dada pang Tool Mai,
inbe kayeii le dundunngana panga bet
ipa ye.' "✡
4 Ngan rai alunu iman a ila, motong la
betanga tina ngan kanono pombe ye kene
yo Yowan pombe ye ni soorookoonoo a
irriu di tooltool ye i. Ye in iwetewete pang
di tooltool bet tiportak lodi ye dada dook
tiap kidi yo tiyei nga, inbe irriu di a bet
nen ngan Maro igiri sennene kidi. 5 Ngan
le di tooltool ke tana mai Yudia le imot,
inbe ke Yerusalem alunu kaiye la tidu pang
ye, a du titulu lodi panga ye sennene kidi,
inbe irriu di ye ran Yodan nga. 6 Ngan
Yowan tani in sousoungu ki yo isousou ye
nga, ngan tikarata ye asara yo ene kamel in
bulbulini, inbe iwittoo galini ye bittoongoo
yo tikarata ye asara kulini i. Inbe ikan
sis, inbe iyin bagil surunu. 7 Inbe ye in
iwetewete pang di tooltool tina nen, "Tool
yo bet ole ipa mur yau a isi i, in gurana ki
mai san le illosau. Ngan nen le akamatau
ben au i tool dook mata ke bet aloni ben po-
ranga ki a atur du aruku ooroo ye loningi
ke kene tiap. 8 Au i arriu ang ye ran leu,
bong ye in ole irriu ang ye Maro Amunu
Silene."

Yowan Irriui Yesu (Matiu 3:13—4:11; Luka 3:21-22; 4:1-13)

9 Ye kene yo Yowan iyei urata ki ye in
nga, ngan Yesu ipa ke malala Nasaret yo
iken ye tana mai Galili in a isi pang ye
Yowan le si irriuu ye ran Yodan. 10 Le nga
bet Yesu imadit ke ran lono a ise pang ete
nga, ngan pattu leu be ikamata malala ke
Maro koon panganga, inbe ikamata Maro
Amunu Silene iro a isi pang ye ben man
utu. 11 Inbe tool atu kalngana iwetewete ye
malala ke Maro a isi nen. Iyei ne, "Ong in
au Natuk. Au i lok pong mai san, inbe lok
ponana yong."
12 Yesu ilongo betanga tina a imot, mo-
tong la palbe leu be Maro Amunu Si-
lene iwanga bet ipa le la pombe ye ni
soorookoonoo atu. 13 Ila le la iye di asara
gok leu tinepe ye ni tani ye ke sangaul
pai, inbe ye kene tani in Satan iman itoua.
Bong di bangabangana ke Maro tisi matadi
so a tiloni.

Yesu Di Galiunu Yo Ikiu Di Mugu Nga (Matiu 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11)

14 Ye kene yo titara Yowan lo rumu dook
tiap ke di talnga dikidiki lono ye in nga,
motong la Yesu ipa le la pombe ye tana
mai Galili a iwetewete bingi dook mata
ke Maro nga. 15 Ngan le iwete pang di
tooltool nen, "Lal ke Maro tani in pombe
oo. Le mooloo tiap, inbe dada yo Maro
bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole si
pombe mallangana. Ngan nanga, kapor-
tak lomu ye sennene kiang yo kayei nga,
inbe katara lomu medana ye bingi dook
mata ke Maro."
16 Motong la ye kene atu, ngan Yesu
ipelele ran koonoo Galili a ila, ngan ika-
mata Simon iye taini Antares yo tikatte pu
kidi du ran lono a bet tikap i ye, yesoo yeru
ngan tiyei urata ye kaungu i bet tiyawar
a tikap pat ye. 17 Le nga iwete pang di
nen, "Suru nga, kaman katoo au. Ang
ngan di tooltool ke kaungu i, bong ole
apatomonai ang ye urata ke kaungu di
tooltool." 18 Tilongo tina yo Yesu iwete nen
nga, le nga palbe leu be yeru tigege pu kidi
sila ikino, inbe titoo a tiye tila.
19 Motong la bet ipa kasin mulu a ila,
ngan ikamata Sebedi di natunu ru nga,
Yemis iye taini Yowan yo tidau ye ookoo

✡ **1:2** Malaka (Malakai) 3:1 ✡ **1:3** Esai (Aisaia) 40:3

kidi inbe tikarata pu kidi nga. 20 Le nga ye
kene yo ikamata di ye in nga, ngan palbe
leu be iman tina le koonoo pang di yeru.
Motong la yeru tigege tamadi Sebedi iye di
tooltool yo tikap di ye urata nga, ngan sila
tinepe ookoo pono, inbe titoo Yesu a tila.

Yesu Inganga So Sidi Ye Tool Atu (Luka 4:31-37)

21 Yesu iye di galiunu tipa le la pombe
malala mai Kapenam. Inbe ye kene yo lal
kidi Yuda ke sungunu in pombe nga, ngan
Yesu ole ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in
lono a lo ipatomonai di tooltool. 22 Ngan
le di tooltool tina yo tilongo patomonaingi
ki nga, ngan titakrai ye patomonaingi ki,
yesoo patomonaingi ki dawa ben di pan-
noongoo ke wer ke Maro, ngan tiap, bong
patomonaingi ki ipa ye gurana ke Maro.
23 Di ngan lodi kaua urata nen go, inbe
mooloo tiap bet tool atu yo so sidi idi-
widiwoo a inepe rumu tani kidi Yuda ke
gaongo in lono i, in koonoo katkat pang
Yesu. Iyei ne, 24 "Yesu ke Nasaret, ngan soo
so bet kuyeii pam i? Nga kuman bet man
kugarungam, too? Au i lok galanga yong
oo, ong in tool tani yo Maro ipootoo panga
ye taunu i."

25 Bong Yesu iwete le koon mede ye be-
tanga a ilele so sidi tani. Iyei ne, "Ai,
kuwetewete dookoot! Kupas ye tool in a
kusi tana!" 26 Motong la so sidi tani in
itaktaka tool tani a ikatte du tana, inbe
isulu katkat a igege a ikoo.

27 Le nga di tooltool le imot yo tikamata
so tina nga, ngan titakrai, inbe tiwete pang
di diedi nen, "Ona tiap! I soo so nen i? I
patomonaingi paunu, inbe ipa ye gurana
mai san, le ipas le iwete leu inbe di so sidi
tilongo betanga ki a titoo." 28 Motong la
palbe leu be bingi ke Yesu idada le ingaua
tana mai yo Galili in le imot.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Le Mata-matenge Kidi Imot (Matiu 8:14-17; Luka 4:38-41)

29 Yesu iye di galiunu kapala tigege rumu
kidi Yuda ke gaongo in a tisi tana, motong
la tiye Yemis ye Yowan tipa pang ye rumu
ke Simon iye Antares a tila. 30 Tila, ngan Si-
mon roonoo garup in matamatenge ikauu
le tinin ges a ikenen moi pono ki. Ngan
tiwete pang Yesu ye. 31 Le nga Yesu ipa
so a ilo ye le lo itoko bene, inbe iloni a
ipamaditi. Ngan le matamatenge tani in
ikoo ye, inbe imadit a ikarata kaningi pang
di bet tikan.

32 Ye kene tani in rrai le nga ke idu, mo-
tong la di tooltool tiyau di tooltool le imot
yo matamatenge ikap di, inbe so sidi idi-
widiwi di nga, ngan a timan pang ye Yesu.
33 Ngan le di tooltool alunu kaiye ke malala
Kapenam la timan tigaua damadama ke
rumu tani nga. 34 Motong la Yesu ikarata
di tooltool alunu yo matamatenge matana
matana ikap di nga, inbe inganga di so sidi
alunu ye di tooltool lapau. Ngan di so sidi
tina ngan lodi galanga ye ben ye in sei nga,
bong ilele di le ke bet tiwetewete tiap.

Yesu Iwetewete Bingi Dook Mata Galili (Luka 4:42-44)

35 Tiken bong le du muntu bongmai koot
todotodo go, inbe Yesu imadit tina le igege
rumu yo tiken ye i, inbe ila pang ye ni yo
taukan tooltool i, bet la yetaleu inepe inbe
ipatarau. 36 Motong la Simon iye di diene
timadit a tila bet la tisere, 37 le nga ye kene
yo tipusye ye in nga, ngan le tiwete panga
nen, "Ai, di tooltool malala mai la tiserong
ngo."

38 Bong ngan Yesu iraua betanga kidi
nen, "Nga ole tapa a tadik mulu pang ye
malala kapala yo iken potai pang ye ni nga,
a bet nen ngan awetewete bingi dook mata
pang di tooltool ki lapau. Yesoo, ye punu
naii la Maro iwangau a asi ye i." 39 Ngan
nen le Yesu imadit tina le ipa a ila ye malala
le imot yo iken ye tana mai Galili nga, inbe
ilo rumu kidi Yuda ke gaongo ngan lono lo
iwetewete bingi dook mata ke Maro pang
di tooltool, inbe inganga di so sidi ye di.

Yesu Ikarata Tool Yo Botoboto Medana Ikani I (Matiu 8:1-4; Luka 5:12-16)

40 Tool atu yo botoboto medana ikani i,
in iman pang ye Yesu man igun turunu du
kene punu, inbe imangmang ye a iwete
panga. Iyei ne, "Ai, kumata bet lom nen
nga, ngan kuyei au le tinik igalanga mulu."

41 Le nga Yesu lono panga, motong la
isulmaia bene la itoko tool tani, inbe iwete
panga nen, "Dook mata, au i lok nen, le

ole tinim igalanga mulu.” 42 Ngan le pattu
leu be botoboto medana tani in igege, inbe
tinini igalanga dook mata.
43 Motong la bet iwanga tool tani in a ila
nga, ngan le iwete betanga medana panga
nen, 44 “Ken kula ngan kugasa pang di
tooltool ye so tani yo ayeii yong i, in be.
Bong kupa so le la ong taum kupitnai ong
pang tool ke paroranga so pang Maro in
mugu. Lo ngan bet kuyei paroranga ye
so pang Maro ye yo tinim igalanga mulu,
dawa ben tina yo wer ke Mose iwete nga, a
bet nen ngan di tooltool lodi galanga ye yo
tinim igalanga koot nga.” 45 Bong ngan tool
tani in ila le la ikaua bingi ye so yo pombe
pang ye nga. Ngan ye punu in la le Yesu ke
bet ipa lo ipapos matana mulu ye tiap i, le
inepe diki ye ni yo taukan tooltool i. Bong
ngan di tooltool ke ni mai i le imot tipa a
timan pang ye.

2

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Kene Ikap Rama I
(Matiu 9:1-8; Luka 5:17-26)

1 Yesu inepe a ke kapala iman a ila, mo-
tong la imulu pang malala Kapenam. Ngan
nen le di tooltool tilongo bingi ki yo imulu
a man inepe rumu nga. 2 Le nga di tooltool
alunu kaiye tilo tigaua ye rumu tani yo
inepe ye i, in le ipon le man itaua dada
le manga sa mulu yo bet di tooltool tipa
ke diki a tilo, ngan siap. Inbe iwetewete
betanga ke Maro pang di. 3 Inbe di tooltool
kapala yo timan pang ye nga, ngan pai kidi
ngan titokotoko tool atu yo ikap rama in a
timan pang ye Yesu. 4 Bong ngan ni manga
pa yo bet tikaua tool tani a tilo pang ye,
ngan siap, yesoo di tooltool alunu kaiye
san. Ngan nen le tikauu a tilo rumu pono
ke ete, motong la tisaua ni gimono atu le
itarye ni yo Yesu inepe ye i, inbe tipadua le
ipa ye moi ki a idu pang ye. 5 Ye kene tani
in Yesu ikamata ben di tooltool tina ngan
titara lodi medana panga moolmool nga, le
tina iwete pang tool tani yo ikap rama in
nen. Iyei ne, “Natuk, sennene kiong ngan
agir oo.”
6 Ngan di pannoongoo ke wer ke Maro
ngan pattu tiwurur a tilongo betanga yo
Yesu iwete nen nga, le nga di tapdi lodi
kaua urata nen, 7 “Ona tiap, nga gelei a tool
i iwete nen nga? Nga o bet ikaua Maro
nene, too? Tool sa yo bet igiri sennene kidi
tooltool ngan tiap, bong Maro yetaleu.”
8 Le tina pattu leu be Yesu lon galanga
ye di ye yo lodi kaua urata nen nga, le
nga itor di nen, “Nga gelei bet lomu kaua
urata nen nga? 9 Soo betanga imarra bet
aweta pang tool kap rama tani i? Bet awete
panga nen, ‘Sennene kiong ngan agir oo,’
too bet awete panga nen, ‘Kumadit, a kouo
moi kiong a kupa’? 10 Bong au i lok bet
ayei nen, a bet nen ngan ole lomu galanga
bet Tool Moolmool ke Maro in gurana ki
mai ye tana i, ke bet igiri sennene kidi
tooltool.” Motong la Yesu iwete pang tool
yo ikap rama in nen, 11 “Ai, awete pong,
kumadit a kouo moi kiong a kula pang
rumu kiong.” 12 Motong la di tooltool le
imot matadi ikenen ye, inbe imadit tina le
ikaua moi ki a ipa a ila. Ngan nen le di
tooltool tina yo tikamata nga, ngan titakrai
a tiyitmaka Maro ene. Tiyei ne, “Mugu
ngan amkamata so sa yo nen, ngan tiap!”

Yesu Koonoo Pang Liwi
(Matiu 9:9-13; Luka 5:27-32)

13 Motong la igege malala tani, inbe ipa
mulu a idu pang ye ran ke Galili. Idu, ngan
di tooltool alunu kaiye la timan pang ye
man tiye tipa, inbe ipatomonai di nga. 14 Le
nga ipa a ila ngan ikamata Alpias natunu
yo Liwi i, in iwurur rumu ke sodaningi pat
in lono. Motong la Yesu iwete panga nen,
“Ai, kuman kutoo au.” Le nga Liwi imadit
tina le itoo a yeru tila.
15 Motong la tinepe a kene san in Yesu
iye di galiunu tinepe rumu ke Liwi a tiye
tikan so. Ngan di tooltool alunu ke so-
daningi pat, inbe alunu ke geingi sennene
nga, ngan di lapau tilo a tiye Yesu tikan so,
yesoo di tooltool yo ben di nga, ngan titoo
Yesu a tiye tipa. 16 Le nga ye kene tani in
di pannoongoo ke wer ke Maro pattu yo
di Paresi nga, ngan tikamata Yesu iye di
tooltool ke geingi sennene, inbe di tooltool
ke sodaningi pat tigaua a tikan so nga.
Motong la titor di galiunu nen, “Ai, nga
gelei bet iye di tooltool ke sodaningi pat,

inbe di tooltool ke geingi sennene tigaua a tikan so nga?"

17 Ngan Yesu talngana katbe tina yo tiwete nen nga, le nga iwete pang di nen, "Di tooltool yo tinidi dook mata nga, ngan tool ke bar ke bet ipa pang ye di tiap, bong di tooltool la matamatenge ikap di nga. Ngan nanga, au i asi nga bet si akiu di tooltool yo noonoodi nga tiap, bong di tooltool yo ke sennene nga."

Titoro Yesu Ye Dada Ke Sapanga Ye Kaningi
(Matiu 9:14-17; Luka 5:33-39)

18 Ye kene kapala ngan Yowan yo irriu di tooltool i, in di galiunu, inbe di Paresi ngan tisapa ye kaningi so. Le nga di tooltool pattu timan ye Yesu man titoru. Tiyei ne, "Yowan di galiunu, inbe di Paresi galiudi nga tisapa ye kaningi so, e nga gelei bet di galium nga tisapa ye kaningi so tiap nga?"

19 Motong la Yesu iraua torungu kidi nen, "Kumata tamoto atu yo bet ikere i, in ikiu di tooltool ki bet man tiye tinepe ye kerenge ki nga, ngan gelei, ole tisapa ye kaningi, too tiap? Tiap yege! Ye kene yo tiye tinepe ye in nga, ngan o ke bet tiyeie so sa yo nen, ngan tiap. 20 Bong pang dama ni ngan ole di tooltool tikaua tool tani yo bet ikere in le igege di tooltool ki nga, ngan la bet ye kene tani ngan ole tisapa ye kaningi nga."

Dada Gurunu Inbe Dada Paunu Ngan Gaongo Tiap

21 Motong la Yesu iseke betanga ki mulu nen. Iyei ne, "Tool sa ke bet ikaua mala timunu yo paunu i a idede sousoungu ki yo gurunu in gimono ye tiap. Kumata bet iyei nen le bet ingasi nga, ngan mala timunu tani yo paunu i, in ole irauwat le isarraka sousoungu ki le dook tiap. 22 Inbe tool sa ke bet ipaling ooroo wain surunu yo paunu ngan ilo ye dap gurunu yo tikarata ye asara kulini, in tiap. Kumata le bet iyei nen, inbe ooroo surunu tina ngan isung nga, ngan ole ipirpala dap tani a imatiti du tana, le dap pa ye wain tina ngan ole dook tiap. Bong tiap, ole ipaling ooroo wain surunu yo paunu ngan ilo ye dap paunu yo tikarata ye asara kulini i."

Yesu In Iyei Tool Mai Pang Lal Kidi Yuda Ke Sungunu Lapau
(Matiu 12:1-8; Luka 6:1-5)

23 Ye lal kidi Yuda ke sungunu atu in ngan Yesu iye di galiunu tipa ye dada yo ipa kumu lono ke dingding i. Le nga ye kene yo titoo dada tani a tila nga, ngan di galiunu tikap dingding tina ngan puana pattu a bet tikan. 24 Bong ngan di Paresi pattu tikamata di, le nga tiwete pang Yesu nen, "Ai, kumata! Nga gelei a di galium ngo tiyei dada yo wer kiam Yuda igunkalam bet amyei ye lal ke sungunu tiap nga?"

25-26 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, "Ang nga kakinkata rau yo igasa so yo Dawiti iyeii ye kene yo Abiata iyei tool kuto mai ke paroranga so pang Maro ye, in pitiap, too? Ye kene tani ngan iye di tooltool ki pitolo di le tisere so yo bet tikani i. Motong la idewe a ilo rumu ke Maro lono, lo ikap porong yo tiyei paroranga ye nga. Ngan porong tina, ngan di tooltool ke paroranga so leu la bet tikan nga, bong di tooltool sorok, ngan tiap. Bong Dawiti ikap porong tina a ikan, inbe ikap pang di tooltool ki a tikan lapau."

27 Motong la Yesu iwete porai betanga ki nen, "Maro itara lal kidi Yuda ke sungunu pang di tooltool, bong itar di tooltool pang lal kidi Yuda ke sungunu tiap. 28 Ngan nen le Tool Moolmool ke Maro, in ye la iyei Tool Mai pang lal kidi Yuda ke sungunu i, in lapau."

3

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Bene Ikap Rama I, In Ye Lal Kidi Yuda Ke Sungunu
(Matiu 12:9-14; Luka 6:6-11)

1 Tinepe le lal kidi Yuda ke sungunu san mulu pombe, motong la Yesu imulu a ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, ngan tool atu yo bene ikap rama i, in inepe. 2 Inbe di tooltool kapala yo tiye tinepe nga, ngan tisere dada yo bet tikaua Yesu pang ye di kuto maimai ke karatanga betanga a tiweteweta ye urata ki yo iyei nga. Le nga matadi kenen ye bet tikamata, ole ikarata tool tani yo ikap rama in ye lal kidi Yuda ke sungunu, too tiap. 3 Le nga Yesu iwete pang

tool tani yo bene ikap rama in nen, “Oi, kumadit a se kukodo dama kidi tooltool nga.”

4 Motong la itor di tooltool tina nen, “Wer ke Maro iwete balai ye lal kidi Yuda ke sungunu? Iwete bet tayei dada dook mata pang di tooltool, too bet tayei dada dook tiap pang di? Too, iwete bet talon di a tinepe dook mata, too bet tagarung di a timmata?” Yesu itor nen, bong tiwete kan betanga siap.

5 Tina tiyei nen nga, le nga Yesu katen malmal a matan koropalanga pang di. Inbe lon moo san lapau, yesoo di ngan kutodi mede dawa ben pat. Motong la iwete pang tool tani nen, “Oo, kupadunu bem in.” Le nga bet ipadunu bene, ngan bene tani in dook mata mulu. 6 Yeiso bet di Paresi tikamata yo iyei nen nga, ngan tina timadit le tidu tana du tiye di tooltool pattu yo tikata suanga ye Erot nga, ngan tigaua a tiwetewete ye dada yo bet tiraumata Yesu ye i.

Di Tooltool Alunu Kaiye Titoo Yesu

7 Motong la Yesu iye di galiunu tigege ni tani, inbe tidu pang ran Galili, ngan le di tooltool alunu kaiye ke tana mai Galili la titoo di a tidu nga. 8 Inbe ye kene yo di tooltool kapala tilongo betanga ye so le imot yo iyei nga, ngan le tipa ke malala kidi a timan bet man tikamata lapau. Ngan nen le tipa ke tana mai Yudia le Idumia, inbe ke Yerusalem, inbe ke ran Yodan koonoo kapala, inbe ke malala mai Taia le Saidon a timan. 9 Ngan tina di tooltool alunu kaiye man tigaua nga, le nga Yesu la iwete pang di galiunu bet tisere ookoo atu panga bet iyiri ye, a bet nen ngan di tooltool man tigaua a tiparloko le tiloko la pono be. 10 Yesoo ikarata di tooltool alunu kaiye a tinidi dook mata koot nga, ngan nen le di tooltool kapala yo matamatenge ikap di nga, ngan tisurpak di diedi a tikapge bet la titoka lapau. 11 Inbe di tooltool yo so sidi tinepe ye di nga, ngan kanakana bet tikamata Yesu nga, ngan ole timol du tiken dama ki inbe koodi le mai nen, “Alei, ong in Maro Natunu.” 12 Bong Yesu ipasak pang di a iwetekala di bet ken tipaposi lo mallangana be.

Yesu Ipootoo Di Aposol Sangaul Be Ru (Matiu 10:1-4; Luka 6:12-16)

13 Tinepe le kene san, motong la Yesu ipa a ilo pang ye kawal atu, inbe ikiu di tooltool yo lono pang di nga, ngan bet timan pang ye. Timan pombe, 14 motong la ipootoo di tooltool sangaul be ru bet tiyei aposol, a bet nen ngan tiyei ene, inbe pang dama ni ngan ole iwanga di la tiwetewete betanga ke Maro pang di tooltool. 15 Inbe ole ikap gurana pang di, a bet nen ngan tinganga di so sidi ye di tooltool lapau. 16 Ngan di tooltool sangaul be ru tina yo ipootoo di panga nga, ngan edi nen: Simon yo Yesu isu ene san ye Pita i, 17 inbe Sebedi di natunu yo Yemis iye taini Yowan nga. Di ngan Yesu isu edi paunu ye Boaneges. Ngan edi tani in punu nen, Looloo di Natunu. 18 Inbe ipootoo Antares iye Pilip, ye Batolomiu, inbe Matiu iye Tomas, ye Yemis yo Alpias natunu i, inbe Tadias iye Simon yo tool ke sorringi di Rom ye tana kidi Yuda i, 19 inbe Yuta Iskariot yo pang dama ni ngan ole itara Yesu la di koi ki bedi i, in lapau.

Yesu Di Koi Ki Tiwete Ye In Iyei Urata Ye Gurana Ke Satan (Matiu 12:22-32; Luka 11:14-23; 12:10)

20 Yesu iye di galiunu timulu a tilo rumu, inbe di tooltool alunu kaiye timan pang ye di man tiye di tigaua mulu, le manga sa yo bet tikan so ye, ngan tiap. 21 Inbe ye kene tani in di sogana tilongo ben ikan so tiap nga, le nga tila bet la tikauu, yesoo di ngan lodi tar bet o iyei kapa.

22 Ngan di pannoongoo ke wer ke Maro yo tipa ke Yerusalem a tisi nga, ngan tiwetewete ye Yesu nen. Tiyei ne, “Ai, tool in Belsebul la inepe ye i. Le ye in inganga di so sidi ye gurana ke Belsebul yo tool kuto mai kidi so sidi i.”

23 Ngan Yesu ilongo di tina yo tiwete nen nga, le nga ikiu di a timan pang ye, motong la ikatte betanga atu pang di nen, “Nga gelei, ole Satan iyei koi pang di tooltool ki ye taunu a inin di a tikoo, too? Tiap yege! 24 Kumata bet di tooltool ke tana mai atu bet tiparpoto le tinepe ye budanga ru, inbe tipatoko nga, ngan ole tikodo le timede balai? 25 Inbe kumata bet rara

atu yo tinepe ye rumu atu nga, ngan bet tiparpoto le tinepe ye budanga ru, inbe di tapdi tipatoko nga, ngan ole tikodo le timede balai? 26 Ngan gaongo leu ye Satan lapau. Kumata bet di tooltool ki tiyei koi pang di diedi le bet tiparpoto a tinepe ye budanga ru nga, ngan o ke bet Satan tani in ikodo le imede tiap, yesoo gurana ki ngan imot le ipa so oo. 27 Le kakamata, tool sa ke bet la irookoo rumu ke tool atu yo gurana ki mai mata i, inbe lo ikap sorok so yo iken rumu lono ki, ngan tiap. Bong kulkulunu ngan ole iparama tool tani yo gurana ki mai mata in mugu a ipauu ngan, lo ngan bet lo ikap so ki tina yo iken rumu lono nga."

28 Motong la Yesu iwete mulu pang di nen, "Awete pang moolmool nen, sennene le imot yo di tooltool tiyei, ngan ipa ye betanga yo tikan paseme Maro ye nga, ngan ole igiri. 29 Bong di sima tooltool yo tikan paseme Maro Amunu Silene nga, ngan Maro o ke bet igiri sennene kidi tina ngan tiap, bong ole iken nen le taukan motingi." 30 Yesu iwete pang di nen, yesoo di ngan tiwete bet ye in so sidi inepe ye.

Yesu Tinana Le Di Taini (Matiu 12:46-50; Luka 8:19-21)

31 Motong la ye kene tani in Yesu tinana le di taini tipa le man pombe ye rumu yo inepe ye i, le nga tikodo ke diki inbe tiwanga panga bet isi pang ye di ngan. 32 Ngan di tooltool alunu kaiye la tiwur le tigaliuu nga, inbe lo tiwete panga nen, "Ai, tinam le di taim la man tinepepe diki nga, ngan titor yong."

33 Bong ngan Yesu iraua betanga kidi nen, "Tinak sei, inbe di sima taik nga?" 34 Motong la matana pang ye di tooltool tina yo tiwur le tigaliuu nga, inbe iwete pang di nen, "Oo, kakamata, di tinak le di taik me e nga. 35 Kumata le di sima tooltool yo bet titoo Maro lono nga, ngan di ngan la di tinak le di taik nga."

4

Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Atu Yo Igiri Dingding Patunu Ke Kaningi Lo Kumu Ki I (Matiu 13:1-9; Luka 8:4-8)

1 Tinepe a kene san, motong la Yesu ipamaditi urata ki ke patomonaingi di tooltool ye betanga ke Maro mulu ran koonoo Galili nga. Ngan ye kene tani in di tooltool yo man tigaua a tigaliuu nga, ngan alunu le alunu san. Le nga iyiri a lo iwur ookoo atu pono, inbe tisurpaki le du idau manga mooloo kasin, inbe ipatomonai di. Inbe di tooltool tina, ngan di le imot tinepe ke tana ke ran koonoo a tilongo betanga ki. 2 Ngan le so yo ipatomonai di ye, ngan alunu la ikatte betanga ye nga. Le nga iwete pang di nen, 3 "Katar talngamu a kapalongo! Ye kene atu ngan tool ke kapgingi atu in ikap dingding patunu ke kaningi bet la igiri kumu ki. 4 Ngan kene yo igiri ye in nga, ngan kapala imol du dada katene. Ngan nen le di man tikamata le man tikan. 5 Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar le tana dook mata ke ete ngan mai mata tiap nga. Ngan nen le palbe leu be tisup, 6 bong ye kene yo ke ise a isini katkat ye in nga, ngan igesnai dingding supana tina le timallai a tiwod, yesoo ramini idu lopo mata tiap. 7 Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ooroo kaudangdang lono. Ngan nen le tisup pa ye kaudangdang le ooroo kaudangdang tani in iturai di le ke bet tipu a titar kanodi tiap. 8 Bong dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo dook mata nga. Ngan nen le tisup dook mata le tipu a titar kanodi. Ngan kaini kapala ngan titar kanodi 30, inbe kapala ngan kanodi 60, inbe kapala ngan kanodi 100."

9 Yesu iwete nen a imot, motong la iyei ne, "Sei tool bet talngana ke longono betanga nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga."

Yesu Iwete Nini Kattenge Betanga Ke Tool Yo Igiri Dingding Patunu Ke Kaningi I (Matiu 13:10-17; Luka 8:9-10)

10 Ye kene yo di tooltool malala mai tina ngan tigege Yesu a tila le iye di galiunu leu inbe di tooltool kapala yo titoo ngan tinepe ye in nga, motong la titoru ye betanga yo ikatte nga. 11 Le nga iwete pang di nen, "Mugu ngan dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in iken sollono, bong

dookoot nga ye in lon ponana bet ipaposi
pang. Bong di tooltool yo tinepe diki nga,
ngan ole tilongo betanga ye dada tani ngan
ye kattenge betanga leu, 12 a bet nen ngan,
‘kanakana ngan ole tikamata so yo Maro
iyei nga, bong o ke bet tikilala tiap.
Inbe kanakana ngan ole tilongo be-
tanga yo iwete nga, bong o ke bet
lodi galanga ye tiap,
ole nen ngan bet tiportak lodi nga, ngan
Maro igiri sennene kidi!’✡ ”

13 Motong la Yesu iwete pang di mulu
nen, “Kumata bet lomu galanga ye betanga
yo akatte ye dingding patunu in punu
tiap nga, ngan ole lomu galanga ye be-
tanga kapala yo akatte ngan punu balai?
14 Betanga tani yo akatte in punu nen.
Dingding patunu yo tool ke kapgingi in
la igiri nga, ngan ben betanga ke Maro.
15 Inbe dingding patunu yo imol du dada
katene nga, ngan ben di tooltool kapala
yo tilongo betanga ke Maro, bong palbe
leu be Satan ikaua betanga tani yo iken
lodi in a ikutaki ye di. 16 Inbe dingding
patunu yo imol du ye tana yo ke lopo ki
in bongarngar nga, ngan ben di tooltool
kapala yo tilongo betanga ke Maro ngan
le tikauu palbe leu a lodi ponana ye nga.
17 Bong betanga tina ngan tiparama le iken
so lodi tiap dawa ben dingding supadi yo
ramidi idu lopo mata tiap nga. Ngan nen le
tikodo le timede ye manga modono kasin
leu. Bong ye kene yo moonoo sa pombe
pang ye di, too di tooltool tikamata di ben
titoo betanga ke Maro le bet tigarung di
nga, ngan ole palbe leu inbe tigege lodi
medana yo titaru i, inbe tiwala muridi
pang Maro. 18 Inbe dingding patunu yo
imol du ooroo kaudangdang lono nga,
ngan ben di tooltool kapala yo tilongo be-
tanga, 19 bong lodi rru mai san ye nepongo
kidi yo ke tana i, inbe balingi le pat ikap
matadi mata, inbe matadi gorengana ye
so matana matana yo ke tana nga lapau.
Ngan nen le so tina ngan ikap matadi le
iduk betanga ke Maro yo iken lodi nga, le
ke bet ipu a itar kanono tiap lapau. 20 Inbe
dingding patunu yo imol du ye tana dook
mata nga, ngan ben di tooltool yo tilongo
betanga ke Maro, inbe tikauu a tiparama le
imede nga. Ngan nen le di ngan titar kan-
odi alunu dook mata dawa ben dingding
kaini yo tipu ngan titar kanodi 30, inbe
kapala ngan kanodi 60, inbe kapala ngan
kanodi 100 nga.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Sul (Luka 8:16-18)

21 Motong la Yesu iwete pang di mulu
nen, “Tool bet ikaua sul a ise rumu lono
nga, ngan gelei, ole itaru du bor parmana,
too ole itaru du kakawa ke kenongo par-
mana? Tiap! Ole ipawoti lo ete. 22 Le
soo so yo di tooltool titarkoo a iken sollono
nga, ngan ole Maro ipapos se mallangana
le imot. Inbe soo betanga yo titarkoo le di
tooltool ke bet tilongo tiap nga, ngan ole
ise mallangana le imot lapau. 23 Sei tool
bet talngana ke longono betanga nga, ngan
itar talngana dook a ilongo betanga kiau
nga.”

24 Motong la Yesu isudungu betanga ki
pang di mulu nen, “Katar talngamu ye
betanga yo kalongo nga, inbe lomu kaua
urata ye dook. Yesoo, kumata le kakapge
bet lomu galanga ye betanga kiau punu
nga, ngan ole akap lo galanga pang ye
betanga tina ipa ye betanga kapala lapau.
25 Kumata le sei tool bet lon galanga ye
betanga ke Maro a itoo nga, ngan ole Maro
ipagalanga lono ye betanga ki sa mulu.
Bong sei tool yo lon galanga ye betanga ki
kasin, bong itoo tiap i, in Maro ole ikutak
lo galanga kasin yo iken ye ngan le inepe
sorok.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Kai Patunu Yo Isup I

26 Motong la Yesu iwete pang di lapau
nen, “Dada yo Maro bet matan kala di
tooltool ki ye i, in dawa ben tool atu yo ikap
dingding patunu ke kaningi bet la igiri ye
kumu ki i. 27 Le kanakana nga bet iken
mata bong, too imadit muntu a iyei urata
ki nga, ngan dingding patunu tina ngan
supadi tisup a tise. Bong tool tani in lon
galanga ye dada yo iyei balai a le tisup ye,
in tiap. 28 Tana ye taunu la iyei dingding
patunu tina le tisup a tipu le titar puadi
i. Ngan kulkulunu bet tisup a tise ngan

✡ **4:12** Esai (Aisaia) 6:9-10

titar kaidi, motong la titar kuludi, lo ngan bet puadi pombe ye nga. 29 Inbe ye kene yo puadi tina ngan bet imede a imatu nga, ngan ole ikaua sele ki yo matana koene in la isaput ye. Yesoo, lal ke winnokanga dingding puana ke kaningi in pombe oo."

Yesu Ikatte Betanga Ye Kai Yo Ene Mastet In Patunu
(Matiu 13:31-32, 34; Luka 13:18-19)

30 Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, "Ole tawete dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben soo so? Too, soo betanga yo bet takatte ngan tawete nini ye i? 31 Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben kai yo ene mastet in patunu. Ngan kai patunu kapala yo kupe nga maimai, bong mastet in maitiap. 32 Bong ye kene yo bet kupe ye in nga, ngan ole isup le somai le illos so le imot yo kape kumu lono nga. Inbe ole lo itar bene somaimai le di man yo tiro lang katene nga, ngan ole tire giniu kidi ye inbe tiko ye rur ki."

33 Ngan tina Yesu iwetewete pang di tooltool ye betanga ke Maro nga, ngan ikatte betanga gaongo leu alunu kaiye pang di. Inbe kumata le bet lodi galanga ye betanga ki nga, ngan la bet isitoo bete-betanga pang di ye dada yo nen in nga. 34 Nen le ye kene yo iwetewete betanga ke Maro pang di tooltool ye in nga, ngan ikatte betanga leu. Bong ye kene yo iye di galiunu leu tinepe ye in nga, ngan iwete nin betanga tina yo ikatte ngan punu le imot pang di a bet lodi galanga ye.

Yesu Iwete Katkat Pang Eng Mai Le Imata
(Matiu 8:23-27; Luka 8:22-25)

35 Ye kene tani in rrai ki, motong la Yesu iwete pang di galiunu nen, "Ai, nga ole tala ke ran koonoo kapala." 36 Motong la tigege di tooltool malala mai tina ngan sila tinepe, inbe tiyiri ye ookoo yo Yesu inepe pono i, inbe tiye tikooi a tila. Ngan le di tooltool yo tinepe ye ookoo kapala nga, ngan di lapau tikooi a tiye di tila. 37-38 Tikooi a tila, le nga Yesu idu ke ookoo kirini du iken a ipaloko kutono lo ye kaliki le iken mata a ila oo, inbe mooloo tiap bet eng mai imadit tina le kokor ki popobe a ipases lo ookoo pono. Ngan nen le kasin leu be ookoo kidi imere. Motong la di galiunu du tipoongoo a tiwete panga nen, "Pannoongoo, kumadit! Nga gelei, o lom pam tiap, too? Nga bet tamere a tallede!"

39 Le nga Yesu imadit lo ikodo, inbe iwete katkat pang eng le kokor tina. Iyei ne, "Dookoot! Kanepe moonoombe!" Motong la eng mai tani in imata inbe manini susube dook mata.

40 Motong la iwete pang di galiunu nen, "Nga gelei a katattadai mata nen nga? Ang nga o katara lomu medana pau tiap, too?"

41 Iwete pang di nen, bong di galiunu tattadai le di tapdi tipartor nen, "Ona tiap! I soo tool nen i a le eng le kokor tilongo koonoo nga?"

5

Yesu Inganga So Sidi Ye Tool Atu
(Matiu 8:28-34; Luka 8:26-39)

1 Yesu iye di galiunu tipoi a tisautu ran le la pombe ran koonoo kapala ye tana kidi tooltool ke Gerasa.* 2 Le nga ye kene yo iye di galiunu bet tipas ke ookoo pono a tidi pang tana nga, ngan tool atu yo so sidi tinepe ye i, in palbe leu be ipas ye agoro kidi matenge a ipot le pot itauaraii. 3-4 Ngan tool tani in inepe agoro lono ke di matenge, inbe mugu ngan tipau kene le bene ye ooroo medana, bong gurana san le ikupkuprai ooroo medana tina, inbe igoromkat so medana yo tikapidi kene ye nga. Ngan nen le dookoot nga tool sa yo gurana ke bet iparama a ipauu mulu, ngan tiap. 5 Le ye ke le bong tina yo kanakana nga, ngan ipa ye agoro kidi matenge le ni yo arono nga, inbe isululu a ikoropalapala tinini ye pat.

6 Ye kene tani in ikamata Yesu ipa ni mooloo go, inbe idada a ila le la imol du igun turunu Yesu kene punu. 7-8 Motong la Yesu iwete pang so sidi tani nen, "Ong in so sidi, le kupas a kusi tana ye tool in!"

Le nga tool tani in koonoo le mai nen, "Atoo! Yesu, ong i Maro yo inepe ete ni, in natunu! Nga soo so bet kuyeii pau i?

* **5:1** Ye rau kapala ngan tana kidi Gerasa in tiweta ye Gedara lapau.

Kupamede betanga ye Maro ene pau nen,
bet ken kop masngana pau be."
9 Motong la Yesu itoru nen, "Ong i em
sei?"
Le nga iraua betanga ke Yesu nen, "Au
i ek la Budanga i, yesoo am nga alunu."
10 Motong la tool tani in itor tootoo Yesu a
imangmang ye bet ken inganga di a tikoo
ye ni tani be.
11 Ye kene tani ngan di ga budanga mai
atu tinepe potai a tikanen kawal madini.
12 Le nga di so sidi tina titoro Yesu a timang-
mang ye nen, "Ai, kungangam a amla ye
di ga ngo, inbe kumalum pam a amdewe a
amlo lodi." 13 Motong la Yesu imalum pang
di a tipas ye tool tani a tisi tana, inbe tila la
tidewe a tilo di ga tina ngan lodi. Le nga di
ga tina ngan tidada a tila sakar matana a
tipas du ran lono le taun tidaup a timmata.
Ngan di ga tina ngan kinkatingi kidi ben
2,000.
14 Motong la di tooltool yo matadi kala di
ga nga, ngan tikamata so yo pombe i, le nga
tikoo a tidada lo tikaua bingi ye malala mai
kidi, inbe ye malala kapala yo iken potai
ye, ngan lapau. Le nga di tooltool timadit
a tidu bet du tikamata soo so yo pombe i.
15 Tidu du pombe, ngan tikamata tool tani
yo mugu ngan di so sidi alunu tidiwidiwoo
i, in kuton kaua urata dook mulu, inbe
isousou ye sousoungu a iwurur. Ngan nen
le titattadai. 16 Motong la di tooltool tina
yo tikamata so yo pombe ye tool tani in
nga, ngan tigasa pang di tooltool tina, inbe
tiwete pang di ye so yo pombe ye di ga tina,
ngan lapau. 17 Le nga di tooltool tina ngan
timadit a tiwete pang Yesu a timangmang
ye bet ikoo ye ni kidi inbe ila pang ni san.
18 Motong la Yesu imulu bet du iyiri lo
ookoo pono a iye di galiunu timulu a tila,
ngan tool tani yo so sidi idiwidiwoo i, in
itoru a imangmang ye bet imalum panga
a nen ngan iye tila. 19 Bong ngan Yesu
imalum panga tiap. Iyei ne, "Kumulu a
kulo malala kiong lo kuwete pang di sogam
ye so maiyoko yo Tool Mai iyeii pong i, inbe
ye dada yo lono pong a le ilonong ye i."
20 Motong la tool tani in imulu a ilo pang
tana yo ene Dekapolis† i, a lo igasa pang
di tooltool ye so tina le imot yo Yesu iyei
panga nga. Ngan nen le di tooltool le imot
yo tilongo betanga ki nga, ngan titakrai.

Yesu Ikarata Garup Yo Iyolo Rara I, Inbe Ipamaditi Garup Kase Yo Imata I (Matiu 9:18-26; Luka 8:40-56)

21 Yesu iye di galiunu tikaua ookoo a
tisautu ran mulu a tila ke koonoo kapala.
Le nga ye kene yo tila tisolo ye in nga, ngan
le di tooltool alunu kaiye la timan tigaua le
tigaliuu ran koonoo nga. 22 Motong la tool
atu yo ene Yairus in ipa a idu. Ngan ye in
kuto mai atu yo iye di diene matadi kala
rumu kidi Yuda ke gaongo i. Le nga ye kene
yo du ikamata Yesu ye in nga, ngan le iro du
igun turunu potai pang kene punu, 23 inbe
itoru a imangmang ye nen. Iyei ne, "Ai,
natuk garup kase ni ngo bet imata. Le atoo,
kuman a ayong tadi rumu kiau di kupaloko
bem lo pono, a bet nen ngan tinini dook
mata mulu a inepe." 24 Motong la Yesu itoo
a bet yeru tidi pang rumu ki.
Ngan le di tooltool malala mai tina
ngan titoo di lapau, bong tigaliuu le tipar-
lokoloko. 25 Inbe garup atu yo iyolo rara
ye rai sangaul be ru i, in ye lapau iye
di tooltool tina tipa. 26 Ngan garup tani,
in mugu ngan ikamata di tooltool ke bar
alunu kaiye bet tiloni ye matamatenge ki,
ngan tiloni dook tiap, inbe tikap masngana
mai panga. Inbe ye in ikatte pat ki le imot
bet iyimi urata kidi lapau, bong di atu sa
ke bet iloni a tinini dook mata mulu nga
tiap, bong tiyeii a matamatenge ki tani in
idik le lo maiyoko. 27-28 Ngan tina ilongo
bingi ke Yesu ye so yo iyei nga, ngan le lon
tar nen, "Kumata le bet atoko sousoungu
ki leu nga, ngan ole matamatenge kiau
imot le tinik dook mata mulu." Motong la
ipalanai di tooltool malala mai tina, inbe
ipa ke Yesu murini le isulmaia bene la itoko
sousoungu matolene ki. 29 Motong le pattu
leu be iyetai ben rara mooloo yo ikauu, in
imot, inbe tinini dook mata mulu oo.
30 Inbe Yesu lapau palbe leu be iyetai
ben gurana ki kasin ilungmaii oo. Le nga
iportak pang ye di tooltool malala mai tina,
inbe itor di nen, "Ai, sei itoko sousoungu
kiau i?"

† **5:20** Ni tani yo ene Dekapolis i, in lono ki ben Malala Maimai Sangaul.

31 Le nga di galiunu tiwete panga nen,
“Kumata, di tooltool malala mai la tigaliu
ong le tiparlokoloko nga. E nga gelei bet
kutor ye tool yo itokong in nga?” 32 Bong
ngan Yesu matan sarsarai bet ikamata tool
yo iyei dada nen i. 33 Motong la garup tani
in lon galanga ye so yo pombe pang ye
nga, le nga itattadai a itangarur, inbe ila
tina le la igun turunu du Yesu kene punu,
inbe ipapos so le imot yo pombe pang ye
nga. 34 Motong la Yesu iwete panga nen,
“Natuk, lo medana kiong yo kutaru pau i,
in la ikaratong le tinim dook mata mulu i.
Le kula ngan le la kunepe ye lo silene ke
Maro, yesoo matamatenge kiong in imot
oo.”
35 Yesu iwetewete pang garup tani in
go, inbe di tooltool pattu tipa ye rumu ke
Yairus a pot pombe. Le nga tiwete pang
Yairus nen, “Atoo, natum garup in imata
oo. Le ken kuporo pannoongoo in bet idi
mulu be.”
36 Di tooltool tina ngan tiwete nen, bong
ngan Yesu lono bet itar talngana ye be-
tanga kidi yo tiweta, in tiap. Le nga iwete
pang tool kuto mai yo matan kala rumu
kidi Yuda ke gaongo in nen, “Ken kutat-
tadai be, bong kuparama lo medana yo
kutaru pau in le imede.”
37 Motong la ikodokala di tooltool malala
mai tina bet ken sa titoo be. Le nga ikaua
Pita inbe Yemis iye taini Yowan leu a iye
di tidi. 38 Tidi pombe ye rumu ke tool kuto
mai tani, ngan Yesu ikamata di tooltool yo
tiwou aisor, inbe titang le titit a tipadingi
ni nga. 39 Motong la idewe a ilo rumu
lono lo iwete pang di nen, “Ai, nga gelei
katangtang a kapadingi ni nen nga? Kase
maitiap in imata tiap, bong iken mata leu.”
40 Ngan di tooltool tina ngan tilongo yo
Yesu iwete nen nga, le nga tingeleraii.

Motong la inganga di le imot a tidu tana,
inbe ikaua kase tani in tamana le tinana
inbe di galiunu yo tiye di tidi nga, ngan
leu la tiye tilo ye rumu lono yo kase tani
in iken ye i. 41 Tilo, motong la itoko bene
inbe iwete panga nen, “Talita kum!” Ngan
betanga nga punu nen, “Garup maitiap,
awete pong nen, kumadit!” 42 Motong la
pattu leu be garup kase tani in imadit le lo
ikodo a ipa. Ngan garup kase tani in rai
ki sangaul be ru leu. Inbe di tooltool tina
yo tikamata so yo pombe panga nga, ngan
titakrai belebele. 43 Bong Yesu iwetekala di
nen. Iyei ne, “Ken kawete pang di tooltool
kapala ye so yo pombe i be.” Motong la
iwete pang garup kase tani in tamana le
tinana bet tikap so panga a ikan nga.

6

Di Tooltool Ke Nasaret Tiwala Muridi Pang Yesu
(Matiu 13:53-58; Luka 4:16-30)

1 Motong la Yesu igege malala tani in,
inbe imulu pang ye malala mai ki ye taunu.
Ngan le di galiunu titoo lapau a tiye tila.
2 Tila tinepe le lal kidi Yuda ke sungunu
bet pombe nga, ngan ilo rumu kidi Yuda ke
gaongo in lono a lo ipatomonai di tooltool
ye betanga ke Maro. Ngan le di tooltool
alunu yo tilongo betanga ki nga, ngan
titakrai, inbe tiyei ne, “Ona tiap! Tool i ikap
patomonaingi le lo galanga ki nga, ngai?
Inbe nga gelei a iyei gogo mos matana
matana ye ye taunu bene nga? 3 Nga gelei,
ye i tool ke malala san la bet lod sarara
ye nga, too? Tiap! Idi nga lod galanga
ye bet ye i tool ke renge rumu leu, inbe
tinana la Madia i. Inbe di taini la Yemis ye
Yosep, inbe Yuta ye Simon nga, inbe di lini
le imot la taye di tanepe ni nga.” Ngan tina
tikamata ben ye in tool sorok nga, le tiwala
muridi panga.

4 Motong la Yesu iwete pang di nen,
“Awete pang nen, kumata bet tool iyei
Maro koonoo nga, ngan di tooltool ke
malala ki ye taunu, inbe di rara ki tipa ye
di tooltool yo iye di tinepe ye rumu atu nga,
ngan di leu la lodi bet tilongo betanga ki
inbe tiraua panga tiap nga.” 5 Ngan tina
yo tiyei nen nga, le ke bet Yesu iyei toko
mos sa ye malala tani, in tiap. Bong ipas
le ipaloko bene lo ye di tooltool pattu yo
matamatenge ikap di ngan leu. Ngan nen
le di tooltool tina yo ikarata di le tinidi dook
mata mulu nga, ngan alunu tiap. 6 Ngan
nen le itakrai, inbe lon sarara ye yo di
tooltool ke malala ki ye taunu titara lodi
medana panga tiap nga.

Yesu Iwanga Di Galiunu Yo Sangaul Be Ru Nga
(Matiu 10:5-15; Luka 9:1-6)

Yesu igege malala ki tani, inbe ipa a iwakai malala tina yo atu atu nga, inbe ipatomonai di tooltool ye betanga ke Maro. 7 Ngan nen le ikiu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan man tigaua. Motong la ipatar di le ru ru a bet iwanga di a tila, inbe ikap gurana pang di atu atu bet tinganga di so sidi ye. 8 Inbe ikap betanga pang di nen, "Ken kakap so sa ye panga kiang be, bong ole kakap toto kiang ke panga leu. Le so ben porong le depe, inbe pat ke yimoongoo so nga, ngan ken kakap be. 9 Inbe loningi ke kemu ngan kaparir, bong ken kakap sorok lonloningi kiang san mulu be. 10 Ye kene yo bet kapa le la pombe ye malala atu, le bet tikau ang a titarang ye soo rumu nga, ngan kanepe ye rumu tani in leu, le lo lal yo bet kamadit a kagege malala mai tani in. 11 Inbe kumata bet kala ye malala kapala le di tooltool ki lodi bet tikau ang tiap, inbe titar talngadi bet tilongo betanga kiang tiap nga, ngan ye kene yo bet kagege malala tani in nga, ngan kataurai gauru ke kemu du tana, a bet nen ngan iyei ben tarkilanga pang di ye dada dook tiap kidi yo tiyeii pang i."

12 Yesu iwete pang di nen a imot, motong la di galiunu tina ngan timadit a tila la tiwetewete pang di tooltool bet tiportak lodi ye dada dook tiap ke sennene yo tiyei nga. 13 Inbe tinganga di so sidi alunu ye di tooltool. Inbe tisalin di tooltool alunu yo matamatenge ikap di nga, ngan ye kai olip surunu, ngan le tinidi dook mata mulu.

Matenge Ke Yowan Yo Irriu Di Tooltool I
(Matiu 14:1-12; Luka 9:7-9)

14 Ye kene tani in bingi ke Yesu idada le ingaua ni mai i le imot, le Erot yo iyei tool kuto mai pang tana mai tani, in ilongo lapau. Le nga di tooltool kapala ngan tiwete bet ye in Yowan tani yo irriu di tooltool i, in ye la o imadit mulu ye ni ke matenge i, ngan la le gurana ki mai san ke bet iyei gogo mos ye nga. 15 Inbe di tooltool kapala ngan tiwete bet ye in Ilia. Inbe di kapala ngan tiwete bet ye in Maro koonoo atu dawa ben di Maro koonoo yo ke mukot nga. 16 Bong ye kene yo Erot ilongo betanga nen ye in nga, ngan le iwete nen, "Tiap, tool ni o Yowan tani yo akurutu gurini mugu i, in ye la o imadit mulu ye ni ke matenge i."

17 Ngan iwete nen, yesoo mugu ngan iwanga di tooltool ki la tikaua Yowan a tiparama, inbe tipauu ye ooroo medana a titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Ngan iyei nen, yesoo Yowan ipammoo ye yo iyooloo toonoo Pilip rimana yo ene Erodias in nga. 18 Le ye kene tani in ngan Yowan iwete pang Erot nen, "Ong i nga kopsap ye wer koot sa ye yo kouo toom rimana a kuyooloo nga." 19 Tina Yowan iwete nen nga, le nga Erodias lono dook tiap le katen malmal pang Yowan, inbe lono bet iraumate a imata. Bong ngan le ipusye dada sa bet iraumate ye, in tiap, 20 yesoo Erot in lon galanga bet Yowan in tool noonoonoo, inbe ye in tool yo Maro ipootoo panga ye taunu i. Ngan nen le itattadaii le matan kala dook mata. Inbe kanakana ye kene yo Erot ilongo betanga ke Yowan yo iwetewete nga, ngan le lon madoko ye mai san, bong talngana gorengana ye bet ilongo.

21 Tinepe, tinepe, a lo tigoro lal ke Erot yo tinana ipasuiu ye i, in pombe. Motong la ye kene tani in Erot iyeie mailang maiyoko atu bet lon ponana ye lal tani yo tinana ipasuiu ye i. Le nga ikiu di tooltool yo itar di a tiyei kuto maimai bet matadi kala tana maimai kapala nga, inbe di tooltool kuto maimai yo matadi kala di tooltool ke patokongo tiye di tooltool maimai ke tana mai Galili nga, ngan man tigaua bet tikan so. Ngan nen le Erodias ikamata ben in lal dook mata tani yo bet iraumata Yowan ye i. 22 Le nga ye kene tani in tikan so a tinepe, inbe Erodias natunu garup in ilo rumu lono a lo iki pang di. Ngan le Erot iye di diene tina yo tigaua bet tikan so nga, ngan tikamata le lodi ponana ye. Motong la tool kuto mai tani yo Erot i, in iwete pang garup nene tani in nen, "Ai, kumata le kutorau ye so sa bet akauu pong nga, ngan ole akauu pong." 23 Motong la Erot tani in ipamede betanga medana, inbe iwete moolmool le ete panga. Iyei ne, "Bet kutorau ye so le imot yo ayei kuto mai panga a matak kala

nga, ngan ole apoto kataunu le iken ye budanga ru, lo ngan bet akaua budanga atu pong."

24 Le nga garup nene tani in ipas a idu ke tana du itoro tinana nen, "Tinak, soo so bet ole atoro Erot ye bet ikauu pau i?"

Motong la tinana iraua betanga ki nen, "Ole kutoru a bet nen ngan ikaua Yowan yo irriu di tooltool i, in kutono pong."

25 Motong la palbe leu be garup tani in imulu tarrai a ilo pang ye Erot lo iwete panga nen, "Au i lok bet kukurutu Yowan yo irriu di tooltool i, in gurini, inbe kunono kutono lo ye tawiri atu a kuwi pau dookoot nga."

26 Erot ilongo betanga nen le nga lon madoko ye mai san. Bong ngan lono bet ipalele betanga ki mulu tiap, yesoo ipamede betanga medana a iwete mool-mool le ete la di diene tina yo iye di tikan so nga, ngan matadi oo. 27 Le nga pattu leu be Erot tani, in iwanga tool ki atu ke patokongo a ila rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono la isaputu Yowan gurini, inbe ikaua kutono a iman. 28 Motong la tool ke patokongo tani in inono Yowan kutono lo ye tawiri atu, inbe ikauu a iman le man ikauu pang garup tani. Motong la garup tani in ikauu pang tinana nga. 29 Le nga ye kene tani ngan Yowan di galiunu ti-longo betanga ye so yo pombe pang ye nga, motong la timan man tikaua bobono a la titaru ye agoro yo ke tarungu di tooltool matedi i.

Yesu Ipakan Di Tooltool Alunu Ben 5,000 (Matiu 14:13-21; Luka 9:10-17; Yowan 6:1-14)

30 Yesu di aposol ki tina yo iwanga di a tila nga, ngan timulu a timan le man tigaua le tigaliuu, inbe tigasa panga ye urata kidi yo tiyei nga, inbe ye betanga yo tipatomonai di tooltool ye nga. 31 Ye kene tani in di tooltool alunu kaiye la tila be timan nga le Yesu iye di aposol ki tina ngan taukadi manga yo bet timaryoo a bet nen ngan tikan so ye i. Le nga iwete pang di aposol ki nen, "Ai, nga ole idi leu tapa le tala ye ni yo taukan tooltool i, inbe tamaryoo kasin ngan."

32 Le nga di leu tiyiri ye ookoo atu a tipoi le tila ye ni atu yo taukan tooltool i. 33 Bong di tooltool alunu kaiye la tikamata di yo tila nga, inbe tikilala di. Le nga di tooltool yo ke malala maimai nga, ngan timadit a tidada tana a timugu le tila ye ni balim tani yo Yesu iye di aposol ki bet tila pang ye i. 34 Tila pombe, le nga ye kene yo Yesu ipas ke ookoo pono a bet idi pang tana nga, ngan ikamata di tooltool malala mai yo tinepe nga, le lono pang di, yesoo ikamata di leu tinepe dawa ben di sipsip yo taukadi taudi yo bet matan kala di nga. Motong la imadit bet ipatomonai di nga, ngan le ipatomonai di ye so alunu.

35 Yesu ipatomonai di tooltool tina ngan le le ke du a nga rrai. Le nga di galiunu tila pang ye la tiwete panga nen, "Ai, ni yo tanepe ye i, i ni balim koonoo sa, inbe nga rrai a nga bet todo. 36 Le kuwete pang di tooltool nga a tila pang ye ni kapala, too ye malala kapala yo iken potai nga, a bet nen ngan la di tapdi tiyimi kaningi yo bet tikan nga."

37 Bong ngan Yesu iraua betanga kidi nen, "Tiap! Ole ang tapmu kakap kaningi pang di a tikan."

Motong la tiwete panga nen, "Ona tiap, nga lom bet la amyimi kaningi pang di tooltool malala mai nga, too? Kumata bet la amyimi kaningi ye pat silba ke yimoon-goo so ben 200 nga*, ngan lom tar bet ole ige di lapau, too?"

38 Yesu di galiunu tina ngan tiwete nen, motong la itor di nen, "Kala la kakamata, porong kiang ngo dukumu pi?"

Tila la tikamata, motong la timulu man tiwete pang Yesu nen, "Porong kiam ngo dukumu limi, inbe i paranga kiam nga ru leu."

39 Motong la Yesu iwete pang di galiunu bet tipatar di tooltool tina le imot ye bu-danga atu atu, inbe tiwete pang di a du tiwur dingding lalana pono. 40 Le nga di tooltool tina ngan du tiwur ye budanga atu atu. Ngan budanga kapala ngan di tooltool ki ben 100, inbe kapala ngan di tooltool ki ben 50. 41 Motong la Yesu ikap porong

* **6:37** Ngan pat silba ke yimoongoo so tina ngan iye pat yo bet tool atu ikap ye urata kootoonoo ki yo iyei ye taudu limi be tol nga.

dukumu limi tina ngan ipa ye i ru nga,
inbe itada a matan lo pang ye malala ke
Maro, inbe iwete lo ponana ki pang Maro
ye. Motong la itepalapala porong tina, inbe
ikap pang di galiunu a timalimi di tooltool
tina ye. Motong la itekatkat i ru tina, inbe
timalimi di ye lapau. 42 Ngan le di tooltool
tina ngan di le imot tikan le lo kapodi sung
dook. 43 Motong la di galiunu tiwinnoko
porong le i naunu naunu tina yo tiwulai
nga, ngan le tipadid ye karei sangaul be ru
le lo ipon. 44 Ngan di tooltool tina yo tigaua
bet tikan so nga, ngan di tamoto leu ngan
kinkatingi kidi ben 5,000.

Yesu Ipa Ran Pono
(Matiu 14:22-33; Yowan 6:15-21)

45 Tikan so a imot, motong la Yesu iwete
pang di galiunu a ipagaigai di bet palbe be
tiyiri lo ookoo pono a bet timugu a tila pang
malala Betsaida yo iken ke ran koonoo
kapala i. Inbe ye ole inepe a iwete pang
di tooltool tina a tiparmayiri a tila pang ye
malala kidi ngan. 46 Le nga itar di a tila le
imot, motong la inau a ilo pang kawal bet
lo ipatarau.

47 Ye kene yo ke idu a bet bong nga, ngan
Yesu yetaleu inepe tana, inbe di galiunu
tipoi ye ookoo a tila kataunu kat ke ran.
48 Ngan Yesu ikamata di galiunu tina yo
tirauwat ye poingi nga, yesoo tisosala eng
mai. Le nga pang malama, motong la ipa
ke kawal a isi a ipa ran pono a idu pang
ye di nga. Ngan ipa a idu nga, ngan lono
bet ikapus di, 49-50 bong ngan di galiunu
tina ngan tikamata le tiyeisa o mariyaua
la ipa ran pono i. Ngan nen le titattadai a
koodi belebele, yesoo di le imot tikamata.
Bong ngan palbe leu inbe Yesu iwete pang
di nen, “Katattadai be! I au tani naii. Ken
lomu mede leu.” 51 Motong la iyiri a ilo
ookoo lono a lo iye di tinepe, inbe eng mai
tani in imata. Ngan nen le di galiunu tina
ngan titakrai belebele, 52 yesoo di ngan lodi
galanga dook tiap ye mos yo Yesu iyeii ye
porong i, in punu. Ngan di ngan lodi mede
mata.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Ke Malala Genesaret
Yo Matamatenge Ikap Di Nga
(Matiu 14:34-36)

53 Yesu iye di galiunu tipoi sautu ran
a tila ke koonoo kapala le la tisolo ye
malala atu yo ene Genesaret i, inbe tiwata
ookoo nango. 54 Le nga yeiso bet tipas ke
ookoo tani in lono a bet tidi pang tana,
ngan di tooltool tikamata Yesu le tikilala.
55 Motong la di tooltool tina ngan tidada a
tila tika bingi ye malala kapala yo iken ye
tana mai tani nga. Ngan nen le ye kene
yo di tooltool tilongo bet Yesu ipa le la
pombe ye malala in nga, ngan ole tisolo
di tooltool yo matamatenge ikap di nga
ye sasaka a tila pang ye ni yo Yesu inepe
ye i. 56 Ngan nen le ye malala maimai
le malala yo kakase nga, inbe ye malala
kapala yo iken kataunu ye tana mai tani
nga, ngan kumata bet Yesu ipa le la pombe
ye malala tina ngan atu nga, ngan ole tikap
di tooltool kidi yo matamatenge ikap di
nga, ngan du titar di mallangana ye ni ke
yawaringi so. Inbe titoro Yesu a timang-
mang ye bet imalum pang di tooltool tina,
a bet nen ngan titoko sousoungu ki matana
leu. Ngan le di tooltool tina le imot yo
titoka nga, ngan tinidi dook mata mulu.

7

Yesu Iye Di Paresi Tiparsu Ye Momo Kidi Yuda
Ke Ngasingi Bedi
(Matiu 15:1-9)

1 Di Paresi tiye di pannoongoo pattu ke
wer ke Maro ngan tipa ke Yerusalem a tisi
le si tigaua le tigaliui Yesu a tiye tinepe.
2-4 Ngan di Paresi tina tiye di Yuda kapala
le imot, ngan tiparama momo ke di sasa
kidi yo ke mugu ngan a tise. Ngan nen le
kumata bet tila tipa ye ni ke yawaringi so
le bet timulu a timan nga, ngan o ke bet
tikan so tiap, bong ole titoo momo kidi ke
ngasingi bedi mugu, ngan la bet tikan so
nga. Inbe di ngan titoo momo ke di sasa
kidi ngan alunu san ye ngasingi ruku le
dap inbe bor le so kapala lapau. Ngan
tinepe, tinepe, le nga tikamata Yesu di gali-
unu pattu yo titoo momo kidi ke ngasingi
bedi in tiap. Ngan nen le lodi dook tiap
pang di, yesoo di ngan bedi giri leu inbe
tikap so a tikan.

5 Le nga di Paresi tina ngan tiye di pan-
noongoo ke wer ke Maro ngan titoro Yesu
nen, “Ai, nga gelei bet di galium ngo titoo
dada le momo kidi sasa kiam tiap, bong
bedi giri leu inbe tikap so a tikan nga?”
6 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
“Betanga ke Maro yo mugu ngan ikap pang
Esai a iwetewete yang nga, ngan moolmool
sa. Ang nga tooltool ke kaplungunu sa,
dawa ben betanga tina yo iwodo a iken ye
Rau ke Maro nga. Ngan betanga tina ngan
iwete nen,
‘Di tooltool nga tiyitmaka ek ye koodi pono
leu,
bong lodi yo bet pau nga, ngan iken
manga mooloo yau.
7 Di ngan tiwete bet tipatomonai di tooltool
ye betanga ke Maro yo moolmool i,
bong tiap, tipatomonai di tooltool ye
dada le momo yo ke di sasa kidi nga
leu.
Ngan la le sungunu kidi yo kanakana
ngan tisung pau ye nga, ngan
taukan kanono.’✡
8 Ngan nanga, ang nga kawil wer yo ke
Maro nga a iken, inbe kaparama dada le
momo kidi tooltool yo tipatomonai ang ye
bet katoo nga.”

9 Motong la iseke betanga ki mulu nen,
“Nga gelei, lomu tar bet nga o kayeie dada
dook mata ye yo kawala murimu pang
wer yo ke Maro nga, inbe ang tapmu la
katoo dada le momo yo kiang nga, too?
10 Kakamata, wer ke Maro atu yo Mose
iweta in nen, ‘Kuraua pang tamam le
tinam a kulongo betanga kidi.’✡ Inbe wer
san in nen, ‘Bet tool iwete betanga dook
tiap a bet igarungu tamana too tinana ye
nga, ngan karaumate a imata.’✡ 11 Bong
ang nga dada kiang yo kapatomonai di
tooltool ye i, in nen. Kumata le tool atu,
in pat le so ki bet ilono tamana too tinana
ye, bong iwete pang di nen, ‘So kiau yo
bet alonang ye a kakap yau nga, ngan
awetekala a akap ye lo ponana kiau pang
Maro oo,’* 12 ngan kumata bet iyei nen nga,
ngan ang nga kawete bet tool tani in ke bet
ipamulu so tina ye Maro inbe ilono tamana
too tinana ye tiap. 13 Le ye dada kiang
yo kayeii nen i, in ang nga katoo momo
kiang ang tapmu, inbe karautoo betanga
ke Maro ye. Inbe dada alunu mulu yo kayei
nga, ngan gaongo leu.”

Soo So Yo Bet Iyeie Tool A Tinini Giri Leu Ye Maro Matana I (Matiu 15:10-20)

14 Yesu iwete pang di nen a imot, motong
la ikiu di tooltool malala mai tina ngan
mulu a timan pang ye man iwete pang di
nen. Iyei ne, “Ang le imot katar talngamu
ye betanga kiau i, inbe lomu kaua urata
ye. 15-16 So yo bet tool ikani ye koonoo a ilo
kapono lono i, in ke bet igarungu le giri leu
ye Maro matana tiap. Bong so yo iken tool
lono, lo ngan bet ipas ye koonoo a isi in la
bet igarungu le giri leu ye Maro matana i.”
17 Yesu iwete pang di tooltool malala mai
tina nen a imot, motong la igege di sila
tinepe, inbe ilo pang rumu lono. Motong
la di galiunu titor panini ye betanga tani
yo ikatte, in punu. 18 Le nga Yesu iwete
pang di nen, “Ona, ang nga o taukamu lo
galanga lapau, too? Nga gelei, ang nga
ke bet kakap betanga kiau palbe tiap, too?
Kalongo, so yo bet tool ikani ye koonoo a
ilo kapono lono i, in ke bet igarungu le giri
leu ye Maro matana tiap, 19 yesoo bong so
yo nen nga, ngan lo igarungu tool tani in
lono tiap. Bong ole lo iken ye matuk le
kodokodo ki leu, lo ngan bet itoo dada ki a
idu pang tana.” Ngan tina Yesu iwete nen
nga le ipagalanga lodi nen, bet kaningi tina
yo matana matana nga le imot, ngan dook
mata ke bet takan.
20 Motong la iwete mulu nen, “So yo iken
tool lono, lo ngan bet ipas ye koonoo a isi in
la bet igarungu le giri leu ye Maro matana
i. 21 Inbe dada tina yo awete ye bet ipas
ke tool lono a isi pang diki, ngan nen; lono
dook tiap pang tool san, inbe ikapsap ye
dada ke di kerenge, inbe iyei dada dook
tiap ke pinnau le raumatenge di tooltool a
timmata, inbe iyei bauk. 22 Inbe dada dook
tiap yo ke matana so in iso panga, inbe lon

✡ **7:7** Esai (Aisaia) 29:13 ✡ **7:10** Pamulenge (Kisim Bek) 20:12; Wer (Lo) 5:16 ✡ **7:10** Pamulenge (Kisim Bek) 21:17; Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 20:9 * **7:11** Dada atu yo di Yuda titoo, in nen, kumata le tiwete bet so in Koban nga, ngan so tani in pang Maro le ke bet tilon di tooltool kapala ye tiap.

kases pang di diene, inbe ikap llungunu ye di tooltool, inbe taukan moomoonoo ye dada dook tiap yo iyei mallangana nga, inbe matana gorengana ye so kidi diene a lono dook tiap pang di, inbe illung pang di tooltool a igarung edi, inbe koon payiti a iyei dada dook tiap kapala ben di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga. 23 Ngan dada dook tiap tina nga le imot iken tool lono, lo ngan bet ipas a isi ke diki nga, ngan ole igarungu tool le giri leu ye Maro matana."

Garup Atu Ke Ponisia Itara Lono Medana Pang Yesu
(Matiu 15:21-28)

24 Motong la Yesu imadit a igege malala tani, inbe ipa le ila ye ni yo iken potai pang ye malala mai Taia i. Ngan lono bet di tooltool tikamata tiap, le nga idewe a ilo rumu atu lono. Bong ngan tikamata le di tooltool lodi galanga ye ni yo inepe ye i. 25-26 Ngan garup atu yo so sidi idiwidiwi natunu garup kase i, in ilongo tina yo Yesu iman inepe nga, le nga palbe leu be ila le la igun turunu du kene punu, inbe itoru a imangmang ye bet inganga so sidi a ikoo ye natunu garup tani. Ngan garup tani in ipa ye rara kidi Yuda tiap, inbe tinana ipasuiu la Ponisia ke tana mai Siria ngo. 27 Le nga Yesu iwete panga nen, "Kumata bet takap kaningi kidi kakase a takatte mugu pang di gaunu bet tikan nga, ngan in dada dook tiap. Bong kulkulunu ngan ole tapakan di kakase le kapodi sung go, lo ngan bet takatte kaningi naunu naunu yo kidi nga, ngan pang di gaunu kooti."

28 Motong la garup tani in iraua betanga ki nen, "E, Tool Mai, betanga kiong in moolmool. Bong ye kene yo di kakase tikan so ye in nga, ngan di gaunu yo tinepe kakawa parmana nga, ngan ole tikan kaningi morrana kidi yo imaruru du kakawa parmana, ngan lapau."

29 Yesu ilongo tina yo iwete nen nga, le nga iyei ne, "Ong in kuraua betanga kiau dook mata san, le lom ponana, inbe kumulu a kula pang rumu kiong. So sidi igege natum garup tani oo."

30 Motong la imulu a ila pang rumu ki, ngan ikamata natunu tani in so sidi igege a ila inbe tinini dook mata a ikenen moi pono ki.

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Talngan Dikidiki Inbe Men Modo I

31 Motong la Yesu imadit a igege tana mai yo malala mai Taia iken ye i, inbe ila pang ye malala mai san yo ene Saidon i, motong la bet imulu ngan iwakai le ipa kataunu ye tana yo ene Dekapolis† i, le du pombe ye ran Galili. 32 Idu pombe le inepe nango, motong la di tooltool pattu tikaua tool atu a tila pang ye. Ngan tool tani in talngan dikidiki, inbe men modo le ke bet iwetewete tiap lapau. Le nga tila, motong la titoro Yesu a timangmang ye bet itara bene lo tool tani in pono, a bet nen ngan tinini dook mata mulu. 33 Le nga Yesu ikaua tool tani in a yeru tigege di tooltool malala mai tina le tila manga mooloo kasin, inbe itar bene boroborene lo tool tani in talngana lono. Motong la ikoronai ngoonoo lo ye bene boroborene, inbe itar lo ye tool tani in mene. 34 Motong la itada le matana lo pang ye malala ke Maro, inbe itang le iparama amunu a iwete pang tool tani nen, "Epata!" Ngan betanga tani in punu nen, "Kupanganga!" 35 Ngan le pattu leu be talngana gimono ngan imapolo, inbe mene iyolo le iwetewete dook mata mulu lapau.

36 Motong la Yesu iwetekala di bet ken tikaua bingi pang tool sa ye so yo pombe in be. Bong tiap! Moolmool iwete betanga nen pang di kaiye, bong ngan di tooltool tina ngan tikaua bingi ye le ikenen leu, le bingi ki ingaua ni. 37 Ngan nen le di tooltool tina le imot yo tilongo bingi ki nga, ngan titakrai belebele. Inbe tiyei ne, "Ona tiap! So le imot yo iyei nga, ngan dook mata san. Le kakamata, ikarata di tooltool yo talngadi dikidiki inbe medi modo nga, le tilongo betanga inbe tiwetewete."

8

Yesu Ipakan Di Tooltool Alunu Ben 4,000
(Matiu 15:32-39)

† **7:31** Ni tani yo ene Dekapolis i, in lono ki ben Malala Maimai Sangaul.

1 Ye kene tani in di tooltool malala mai
timan tigaua mulu a tinepe le le kaningi
kidi imot, motong la Yesu ikiu di galiunu
a timan pang ye man iwete pang di nen,
2 “Au i lok pang di tooltool nga san, yesoo
timan a man taye di tanepe nanga ye ke tol
oo, le dookoot nga taukadi so yo bet tikani
i. 3 Kumata bet atar di a tipa ye pitolo kidi
a tila pang rumu kidi nga, ngan ole matadi
taltalai a timol dada, yesoo di tooltool tina
ngan kapala tipa ke ni mooloo san la le
timan ni nga.”
4 Motong la di galiunu tiraua betanga
ki nen, “Ona, idi nga tanepe ye ni balim
koonoo sa! Ole takap porong ngai bet
tapakan di tooltool malala mai nga ye i?”
5 Motong la Yesu itor di nen, “Porong
kiang ngan dukumu pi?”
Ngan di galiunu tina tiyei ne, “Porong
kiam nga dukumu limi be ru.”
6 Motong la Yesu iwete pang di tooltool
malala mai tina bet du tiwur tana. Inbe
ikap porong tina yo limi be ru nga, a iwete
lo ponana ki pang Maro ye. Motong la
itepalapala, inbe ikap pang di galiunu bet
la timalimi di tooltool tina ye. Ngan le di
galiunu tina ngan tiyei ben yo iwete pang
di nga. 7 Inbe di ngan i kidi paranga pattu
lapau, le nga tikap pang Yesu a iwete lo
ponana ki pang Maro ye. Motong la iwete
pang di galiunu bet la timalimi di tooltool
tina ngan ye. 8 Ngan le di tooltool tina ngan
tikan le kapodi sung dook mata. Motong la
Yesu di galiunu tiwinnoko kaningi naunu
naunu tina yo iken nga, ngan a tipadid
ye karei limi be ru le lo ipon. 9 Ngan di
tooltool tina yo tigaua a tikan so nga, ngan
kinkatingi kidi ben 4,000. Le nga tikan so a
imot, motong la Yesu itar di a timulumulu a
tila. 10 Motong la palbe leu be iye di galiunu
tiyiri ye ookoo kidi, inbe tikooi a tisaut a
tila pang tana mai Dalmanuta nga.
11 Tila pombe Dalmanuta a tinepe, mo-
tong la di Paresi pattu timan a man tiye
Yesu tiwetewete a tiparsu ye betanga.
Ngan lodi bet titoua, le nga titoru bet iyeie
mos sa a iyei tarkilanga panga ben Maro yo
inepe ye malala ki ete ni, in la iwanga a isi
i. 12 Bong ngan Yesu lon moo mai san ye di.
Le nga iyei ne, “Nga gelei bet ang tooltool
yo ke dookoot nga kator bet kakamata mos
sa a iyei tarkilanga pau nga? Awete pang
moolmool nen, au i o ke bet apitnaia tarki-
langa sa a kakamata, ngan tiap.” 13 Motong
la igege di tooltool tina ngan sila tinepe,
inbe iye di galiunu timulu a du tiyiri lo
ookoo pono, motong la tipoi a tila pang ran
koonoo kapala nga.

Yesu Iwete Bet Tikauwai Dook Ye Di Paresi Tiye Erot

(Matiu 16:5-12)

14 Yesu di galiunu lodi kalli le mala bet
tikap toko porong dukumu sa mulu tiap,
bong dukumu ataleu la tikauu a idu ookoo
pono i. 15 Motong la Yesu ikap noonoon-
goo pang di nen, “Ken kakap tutang, inbe
kakauwai yang dook leu ye yis kidi Paresi
tiye Erot.” 16 Ye kene yo di galiunu tilongo
Yesu iwetewete ye so maitiap tani yo ilo ye
porong ngan iyeii a isung le imot in nga,
ngan di tapdi tiwetewete a tiyei ne, “Iwete
nen nga, yesoo ye yo lod kalli le takap toko
porong siap nga.”
17 Bong ngan Yesu lon galanga ye so yo ti-
wetewete ye ngan oo, le nga itor di. Iyei ne,
“Ai, nga gelei bet ang tapmu kawetewete
ye yo kakap toko porong siap nga? Ang nga
kakamata so yo ayei nga, e lomu galanga
yau tiao, too? Ang nga o kutomu mede
mata dawa ben pat, too? 18 Ang nga
matamu, bong nga gelei a kakamata so
sa ye tiap nga? Inbe ang nga talngamu,
bong nga gelei a kalongo betanga ye tiap
nga? Ang nga o lomu tut pitiap yege,
too? 19 Oo, ye kene yo atepalapala porong
dukumu limi pang di tooltool 5,000 ye in
nga, ngan le kapadid karei pi ye porong
naunu naunu tina le lo ipon nga?”
Ngan di galiunu tina ngan tiyei ne,
“Karei sangaul be ru.”
20 Motong la itor di mulu nen, “Inbe ye
kene yo atepalapala porong dukumu limi
be ru pang di tooltool 4,000 ye in nga,
ngan le kapadid karei pi ye porong naunu
naunu tina le lo ipon nga?”
Ngan tiyei ne, “Karei limi be ru.”
21 Motong la Yesu iwete pang di nen,
“Ngan nga gelei a le lomu galanga pitiao
nga?”

Yesu Ikarata Tool Atu Matan Kis La Betsaida Ngo

22 Yesu iye di galiunu tina ngan tila
pombe Betsaida, motong la di tooltool
pattu tikaua tool atu yo matan kis in a
timan pang ye Yesu. Timan, motong la ti-
wete panga, inbe timangmang ye bet itara
bene lo ye tool tani a bet nen ngan matana
dook mata. 23 Le nga Yesu itoko tool tani yo
matan kis in bene, inbe idede a yeru tidu
ke diki ke malala tani in. Motong la iko-
ronai ngoonoo ilo ye tool tani in matana,
inbe itara bene lo pono. Inbe itoru nen,
"Kumata so sa lapau, too?"
24 Ngan tool tani in matana pang ete,
inbe iwete nen, "E, akamata di tooltool
tipa, bong igalanga tiap, dawa ben kai ila
be iman nga."
25 Tina iwete nen nga, le Yesu itara bene
mulu lo ye tool tani in matana. Ngan le
matana irere le dook mata, inbe ikamata
so le imot iken mallangana. 26 Motong la
Yesu iwete panga nen, "Ken kupa le kulo
malala lono be, bong kupa so le kudi rumu
kiong."

Pita Ipaposo Yesu La Mallangana (Matiu 16:13-20; Luka 9:18-21)

27 Yesu iye di galiunu titoo dada a tilo
pang ye malala kapala yo iken potai pang
ye malala mai Sisaria Pilipai i. Ngan tipa
dada go, inbe itor di galiunu tina nen, "Ai,
di tooltool tiwete bet au i sei?"
28 Ngan tiyei ne, "Di tooltool kapala ti-
wete bet ong in Yowan yo irriu di tooltool
i, inbe kapala ngan tiwete bet ong in Ilia.
Inbe di tooltool kapala ngan tiwete bet ong
in Maro koonoo atu yo ke mukot nga."
29 Motong la Yesu itor di mulu nen, "Ngan
ang nga, kawete bet au i sei?"
Ngan Pita iraua betanga ki nen, "Ong in
Kirisi, tool yo Maro ipootoo bet si ipamulu
di tooltool ki ye so dook tiap yo bet igarung
di i."
30 Motong la Yesu iso lodi bet ken tiwete
nini pang tool sa be.

Yesu Iwetewete Ye Matenge Ki (Matiu 16:21-28; Luka 9:22-27)

31 Motong la Yesu imadit a ipatomonai
di galiunu tina nen, "Tool Moolmool Ke
Maro ole isolo moonoo le masngana alunu
kaiye. Inbe di tooltool maimai kidi Yuda
tiye di tooltool maimai ke paroranga so
pang Maro, inbe di pannoongoo ke wer ke
Maro ole tiwala muridi panga inbe tirau-
mate le imata. Bong ole iken ye ke ru, lo
ngan bet ye tol ki ngan ole imadit mulu ye
ni ke matenge." 32 Yesu iwete pang di a ipa-
galanga lodi ye betanga i, motong la Pita
ikauu a yeru leu tila manga mooloo kasin,
inbe ipasak panga a bet ilele ye betanga yo
iweta i. 33 Bong Yesu idalele a matana pang
ye di galiunu kapala, inbe ipasak pang Pita.
Iyei ne, "Satan, kukoo yau a kudu ke murik.
Betanga yo kuwete nga, ngan kutoo Maro
lono tiap, bong kutoo di tooltool ke tana
lodi."
34 Motong la ikiu di tooltool malala mai
tina ngan tiye di galiunu man tigaua, inbe
iwete pang di nen, "Kumata tool atu lono
bet man itoo au nga, ngan ye taunu irautoo
le du inepe lopo, inbe isolo kai palasingi ki
a itoo au. 35 Yesoo, sei tool yo lono mai san
ye nepongo ki ke tana i mai mata a iparama
i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono mai
san ye nepongo ki ke tana i tiap, inbe iraia
tinini le imot pau bet iyei urata ke bingi
dook mata kiau i, in ole ikaua nepongo
dook mata yo taukan motingi i. 36 Inbe
kumata tool atu bet iyau balingi matana
matana le imot ke tana i panga, lo ngan
bet imata a ila nga, ngan ole balingi tina
ngan iloni balai? 37 Too, soo so dook mata
ke bet tool sa ikauu pang Maro a bet nen
ngan iraukolo nepongo ki yo ilene in ye i?
So siap! 38 Di tooltool yo dookoot tinepe
nga, ngan tikapsap ye dada yo dook tiap
nga, inbe tiwala muridi pau a tiyei dawa
ben garup yo idada nintooroo la iyei bauk
i. Ngan la kumata tool atu bet moomoonoo
yau inbe ye betanga kiau le ipataukala
ye di tooltool tina ngan matadi nga, ngan
ye kene yo bet Tool Moolmool ke Maro
imulu a isi ye i, in ole moomoonoo ye tool
tani lapau. Ye in ole iye di bangabangana
ke Maro yo ipootoo di panga ye taunu
nga, ngan tisi inbe ole ipitnaia Tamana
lulngana yo maiyoko in mallangana a di
tooltool tikamata, bong ye kene tani ole
moomoonoo ye di tooltool yo mugu ngan
moomoodi ye nga."

9

1 Motong la Yesu iwete pang di mulu nen,

“Awete pang moolmool nen, di tooltool kapala yo dookoot taye di takododo ni nga, ngan ole timmata tiao inbe tikamata dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ipa ye gurana ki ole pombe mallangana.”

Yesu Tinini Ipalele (Matiu 17:1-13; Luka 9:28-36)

2 Tinepe le nga ke limi be atu iman a ila, motong la Yesu ikaua Pita iye Yemis inbe Yowan a iye di tipa a tilo pang kawal yo kutono lo ete yege i, bet lo di leu tinepe nango. Tilo, motong la di galiunu tikamata tina yo tinini idik le san mulu nga. 3 Inbe sousoungu le mala ki nga ikoko le milmilbe nga. Ngan di tooltool yo ke tana i nga, ngan sa ke bet ingas so ki le ikoko nen tiap yege. 4 Motong la di galiunu tina yo tol nga, ngan tikamata Ilia iye Mose yo pombe a tiye Yesu tiwetewete nga.

5 Le nga Pita iwete pang Yesu nen, “Pannoongoo, nga dook mata ke bet idi nga tanepe nanga. Le kumalum pam, a bet nen ngan amre badabada tol; atu pong, san pang Mose, inbe san pang Ilia.” 6 Ngan Pita isere betanga yo bet iweta i, ngan la le iwete sorok nen nga, yesoo iye di diene ngan titattadai belebele.

7 Motong la eng tene atu isi le si rur ki iloko la podi, inbe tool atu kalngana pombe eng tene tani lono in iwete nen. Iyei ne, “Tool in au Natuk yo lok panga mai san i. Le kalongo betanga ki yo bet iwete pang nga!”

8 Ngan tool tani kalangana iwete nen a imot, le palbe leu inbe Yesu di galiunu tina bet matadi sarai, ngan tikamata toko tool siap. Bong Yesu yetaleu la iye di tinepe i.

9 Motong la ye kene yo iye di galiunu tipa ke kawal a bet timulu a tidu ye in nga, ngan iwete betanga medana pang di bet ken tigasagasa pang tool sa ye so yo tikamata, ngan be. Bong bet iken ye di leu le ilo ye lal yo bet Tool Moolmool ke Maro igege ni ke matenge a imadit mulu ye i. 10 Le nga di galiunu tina ngan tilongo koonoo a titoo betanga ki le so tina ngan iken ye di leu. Inbe nga di tapdi tiwetewete a tiyei ne, “Oo, betanga yo iwete bet ole igege ni ke matenge a imadit mulu ye i, in punu balai?”

11 Motong la titoru nen, “Nga gelei a di pannoongoo ke wer ke Maro tiwete bet Ilia ole imugu a isi, lo ngan bet Mesaia* itoo nga?”

12 Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Betanga in moolmool. Ilia ole imugu a isi bet si ikarata so le imot yo iken dook tiap nga, le iken dook mata. Bong ole gelei ye betanga yo tiwodo mukot lo ye Rau ke Maro nga? Ngan betanga tina ngan nen, bet Tool Moolmool ke Maro ole isolo masngana mai san, inbe di tooltool ole tiwala muridi panga. 13 Bong bet awete pang nen, Ilia tani in isi oo. Inbe dada dook tiap le imot yo di tooltool lodi bet tiyei panga nga, ngan tiyei panga moolmool, dawa ben betanga tina yo tiwodo ye a iken ye Rau ke Maro nga.”

Yesu Inganga So Sidi Ye Tool Kase Atu (Matiu 17:14-21; Luka 9:37-43)

14 Ye kene yo Yesu iye di galiunu tol tina ngan tipa le du pombe pang ye di galiunu kapala nga, ngan tikamata di tooltool malala mai yo tigaua a tigaliu di nga. Inbe di pannoongoo ke wer ke Maro pattu ngan tiye di tiparsu ye betanga. 15 Ngan yeiso bet di tooltool malala mai tina ngan tikamata Yesu, ngan le titakrai belebele inbe palbe leu be tidada a tila le la tiwete lo ponana kidi panga. 16 Motong la Yesu itor di galiunu tina nen, “Ai, soo so kaye di tooltool ngan kaparsu ye i?”

17 Ngan tool atu yo inepe kataunu ye di tooltool malala mai tina i, in imadit a iraua betanga ki nen, “Atoo, Pannoongoo, au i akaua natuk la aman pang yong nga, yesoo so sidi idiwidiwoo a iyeii le koon kis le ke bet iwetewete tiap. 18 Kanakana ngan kumata bet so sidi tani in imadit ye nga, ngan ole ikatte du tana a isodangadanga a ngoon sian du, inbe ikanen dongana a iparrasa. Ngan la aman bet man ator di galium nga bet tinganga so sidi ye, bong ngan ke bet tiloni tiap.”

19 Motong la Yesu iyei ne, “Ona tiap! Ang di tooltool yo dookoot kanepe nga, ngan

* **9:11** Ngan betanga tani yo Mesaia i, in punu ben Kirisi, tool yo Maro ipootoo bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

katara lomu le imede ye Maro tiap. Nga ole ke pi mulu bet nen ngan ayang tanepe inbe awete a kayei dada yo nen ngan mulu ye nga? Oo, kakaua kase in a iman yau."

20 Motong la tikaua kase tani a ila pang ye nga. Bong yeiso bet so sidi tani in ikamata Yesu, ngan le pattu leu be idiwidiwi kase tani a ikatte du tana du itangarur a itapulpul, inbe ngoon sian du ye koonoo.

21 Motong la Yesu itoro kase tani in tamana nen, "Ngan iyei nen ye taudu pi koot?"

Le nga tamana iraua betanga ki nen, "So i pombe panga ye kene yo ye kene kase go nga. 22 Inbe ye kene kapala bet so sidi tani in imadit ye nga, ngan ole ikatte lo ei lono, too ran lono, inbe ikapge bet iraumate a imata. Bong kumata le kukanamai ong ke bet kuyei so nen nga, ngan lom pam a kulonam."

23 Motong la Yesu iyei ne, "Nga gelei a kuwete pau, bet kumata le akanamai au ke bet ayei so nen, ngan ayei nga? Awete pong nen, kumata tool bet itara lono medana nga, ngan so sa yo bet imoo pang Maro bet iloni ye, ngan tiap."

24 Le nga pattu leu be kase tani in tamana koonoo le mai. Iyei ne, "Au i atara lok medana, bong lo medana kiau i mai mata tiap. Le lok bet kulonau a atara lok le imede moolmool."

25 Ye kene tani in Yesu ikamata di tooltool malala mai tina ngan timadit bet tidada a tila pang ye di nga, le nga ipasak pang so sidi tani. Iyei ne, "Ong so sidi yo kuyeie kase i a koonoo le talngana kisis i, in awete le kook mede ye betanga pong bet kupas a kugege le kumulukala mulu be."

26 Motong la so sidi tani in isulu paue a ikatte kase tani le idu tana a itangarur belebele, inbe ipas a ila. Ngan ipas a ila inbe kase tani in sila iken le tau pulesingi ye dawa ben tool imata nga. Le nga di tooltool malala mai tina ngan tikamata le tiyei ne, "Ona, o imata oo."

27 Bong ngan Yesu itoko bene inbe ipamaditi le lo ikodo. 28 Motong la imulu a ila le ilo rumu lono, le lo iye di galiunu leu tinepe. Motong la titoru nen, "Ai, nga gelei a le bet amnganga so sidi ni, ngan le ikoo ye tiap nga?"

29 Ngan Yesu iyei ne, "So sidi yo nen nga, ngan ole tanganga di ye dada ke pataraungu leu."

30 Motong la Yesu iye di galiunu tigege malala tani, inbe tipa so le tila tana mai Galili. Ngan lono bet di tooltool sa lodi galanga ye ni yo bet la tinepe ye in tiap, 31 yesoo lono bet di leu tinepe inbe ipatomonai di. Nen le iwete pang di nen, "Ole titara Tool Moolmool ke Maro la di tooltool bedi, a bet nen ngan tiraumate a imata. Ngan ole iken ye ke ru, lo ngan bet ye ke tol ki, ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge." 32 Ngan di galiunu tina ngan tilongo patomonaingi ki, ngan lodi galanga ye betanga ki yo iwete ngan punu tiap. Bong titattadai bet titoru, a bet nen ngan iwete nin pang di nga.

Yesu Di Galiunu Tiparsu Ye Sei Bet Ole Iyei Kuto Mai Pang Di I
(Matiu 18:1-5; Luka 9:46-48)

33 Yesu iye di galiunu tipa a la pombe malala mai Kapenam, le nga tilo rumu lono. Motong la itor di galiunu tina nen, "Ai, soo so tapa dada a taman ngan kaweteweta a kaparsu ye i?" 34 Bong di galiunu tina ngan tiwetewete tiap, sila tikodo be tipalongo leu, yesoo timan dada ngan tiwetewete a tiparsu ye sei tool bet iyei kuto mai a imugu pang di i. 35 Motong la Yesu du iwur, inbe ikiu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan a timan pang ye man iwete pang di. Iyei ne, "Sei tool yo lono bet ene mai le imugu pang di diene i, in ole ye taunu irautoo ene le idu lopo, inbe iyei ben kapraingi a ilon di tooltool nga le imot."

36 Motong la ikaua kase mai tiap atu man ipatokode lo ikodo kataunu kidi. Motong la iwookoo, inbe iwete pang di galiunu nen, 37 "Kumata sei tool bet lon tutau le ikaua kase mai tiap yo nen i a iloni nga, ngan ye in ikau au a ilonau lapau. Inbe kumata sei tool bet ikau au a ilonau nga, ngan ye in ilonau leu tiap, bong ilono Tamak yo iwangau a asi i, in lapau."

Tool Yo Iyei Koi Paidi Tiap I, In Ben Tool Kiidi
(Luka 9:49-50)

38 Motong la Yowan iwete pang Yesu nen,
“Pannoongoo, am nga amkamata tool atu
ipootoo em, inbe inganga di so sidi ye. Le
amwete panga a amlele, yesoo ye in inepe
ye budanga kiidi tiap.”
39 Bong ngan Yesu iwete pang di nen,
“Tiap, ken kalele be! Kumata tool atu bet
iyei mos ye gurana ke au ek nga, ngan ke
bet palbe leu be iportak a igarungau ye
betanga dook tiap, ngan tiap. 40 Yesoo, tool
yo iyei koi paidi tiap i, in ben tool kiidi.
41 Awete pang moolmool nen, kumata tool
sa bet ikaua ran ruku atu pong bet kuyinu
yesoo ong in tooltool ke Kirisi nga, ngan
Maro ole lon kali urata ki tiap, le pang
dama ni ngan ole ikaua balingi dook mata
panga ye urata kootoonoo ki.”

Tayei Di Diede A Tigege Lodi Medana Yo Titaru, In Be
(Matiu 18:6-9; Luka 17:1-2)

42 Motong la Yesu iwete mulu nen, “Ku-
mata tool atu bet iyei di kakase maimai
tiap yo titara lodi medana pau koot nga,
ngan atu le bet ikapsap ye sennene nga,
ngan tool tani in ole isolo urata moonoo
dook tiap. Le moolmool, kumata bet tituku
pat somai yo ke raunganingi dingding
patunu ngan atu lo gurini, inbe tikatte du
tiek lono a bet nen ngan idaup a imata nga,
ngan ben dook kasin, yesoo bong urata
moonoo dook tiap yo bet isola ye dada
dook tiap ki tani yo iyeii i, in ole dook tiap
le dook tiap ki taunu. 43-44 Ngan nanga,
kumata le bem atu bet iyolong la kuyei
sennene nga, ngan kusaputu a kotte. Dook
mata in nen, bet bem ataleu, ngan la bet
ole kulo ye malala ke Maro lo kunepe ye
nepongo dook mata yo iken nen le taukan
motingi in nga. Bong dook tiap in nen,
bet bem ru iken ngan ole tiyolong la kuyei
sennene, a nen ngan tikatte ong a kudu
ye malala ke masngana yo ei ki ikan nen
le taukan motingi i. 45-46 Inbe kumata le
kem atu bet iyolong la kuyei sennene nga,
ngan kusaputu a kotte. Dook mata in nen,
bet kem ataleu nga, ngan la bet ole kulo
ye malala ke Maro lo kunepe ye nepongo
dook mata yo iken nen le taukan motingi
in nga. Bong dook tiap in nen, bet kem ru
iken ngan ole tiyolong la kuyei sennene, a
nen ngan tikatte ong a kudu ye malala ke
masngana. 47 Inbe matam lapau, kumata
le matam atu bet iyolong la kuyei sennene
nga, ngan kupaii a kotte. Dook mata in nen,
bet matam ataleu nga, ngan la bet ole kulo
kugaua ye di tooltool yo Maro bet matan
kala di nga. Bong dook tiap in nen, bet
matam ru iken ngan ole tiyolong la kuyei
sennene, a nen ngan tikatte ong a kudu ye
malala ke masngana. 48 Ngan ye malala
tani, in

‘di motomoto maimai tiap yo bet tikan di
tooltool nga, ngan timatamata tiap.
Inbe ei ki ikan nen le taukan motingi.’✡

49 “Awete pang nen, yesoo di tooltool ke
paroranga so pang Maro titirtir tiek lo ye
so yo bet tiyei paroranga ye, ngan pono,
lo ngan bet tidaun ye ei, a nen ngan dook
mata ye Maro matana. Ngan gaongo leu,
urata moonoo ole pombe pang yang a itou
ang, a bet nen ngan kayei ben so ke paro-
ranga yo titirtir tiek lo pono lo ngan bet
tidaun nga. 50 Tiek in so dook mata, bong
kumata bet gurana ki imot nga, ngan ole
kuyeie tiek tani in balai bet iyei tiek mulu
nga? Dada siap! Ngan nanga, ang nga ole
kayei dawa ben tiek dook mata, inbe ka-
paposo lo silene ke Maro pang di tooltool,
a bet nen ngan kaye di kagauagaua dook
mata.”

10

Yesu Iwetewete Ye Dada Ke Parsukraingi
(Matiu 19:1-12; Luka 16:18)

1 Yesu imadit a igege ni tani in, inbe ipa
le la pombe tana mai Yudia yo iken ke ran
Yodan koonoo kapala i. Ngan le di tooltool
malala mai timan tigaua pang ye mulu. Le
nga itoo dada yo kanakana ngan iyeii i,
inbe ipatomonai di ye betanga ke Maro.
2 Motong la di Paresi pattu timan pang
ye bet man titoua. Le nga titoru nen, “Ai,
bet tamoto atu isukraia rimana nga, ngan
idada wer yo kiidi in pono, too tiap?”
3 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
“Wer yo Mose ikap pang nga, ngan iwete
balai?”
4 Ngan tiyei ne, “Mose imalum pam bet
kumata le tamoto atu lono bet isukraia

✡ **9:48** Esai (Aisaia) 66:24

rimana nga, ngan ole iwodo rau ke par-
sukraingi, lo ngan bet ikauu pang rimana
tani, inbe inganga a ila."
5 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
"Ye yo Mose iwodo wer nen pang nga,
yesoo ang nga kutomu mede san dawa
ben pat. 6 Bong kulkulunu yege, ye kene
yo Maro itar lang le tana ye in nga, ngan
'ikarata di tooltool le tamoto be garup.'✡
Ngan la le betanga yo iken ye Rau ke Maro
ngan iwete nen, 7 'Ye punu yo nen in la
le tamoto bet ikere nga, ngan ole igege
tamana le tinana, inbe la iye rimana tinepe
gaongo, 8 a bet nen ngan yeru tigaua le
tinidi ataleu.'✡ Ngan nen le yeru ke bet
tinepe ben di tooltool ru mulu tiap, bong
tigaua tinidi le tiyei ben tool ataleu. 9 Ngan
nanga, soo so yo bet Maro ye taunu ipakere
a igaua le atu koot nga, ngan ken tool sa
ipoto le iken ki ki mulu be."
10 Yesu iwete pang di nen a imot, le nga
iye di galiunu timulu a tilo rumu lono.
Motong la di galiunu tina ngan titoru ye be-
tanga tani nga. 11 Le nga iraua betanga kidi
nen, "Sei tool bet isukraia rimana, inbe la
iyooloo garup san nga, ngan tool tani in
igarungu kerenge ki iye rimana ye dada
dook tiap ke bauk yo iyeii i. 12 E kumata
garup atu bet isukraia nintooroo, inbe la
iyooloo tamoto san nga, ngan garup tani in
iyei dada dook tiap ke bauk lapau."

Yesu Ipamede Di Kakase Maimai Tiap Ye Betanga Dook Mata (Matiu 19:13-15; Luka 18:15-17)

13 Di tooltool pattu tikap di natudi yo
maimai tiap ngan a timan pang ye Yesu,
a bet nen ngan man itoko kutodi inbe
ipamede di ye betanga dook mata. Bong
ngan di galiunu tipasak pang di a tisoror
di. 14 Ngan Yesu ikamata di galiunu tina yo
tiyei nen nga, le nga katen malmal a iwete
pang di nen, "Ai, ken kasoror di kakase
ngan be! Bong kamalum pang di a timan
pang yau, yesoo di tooltool yo bet lo tigaua
ye di tooltool yo Maro bet matan kala di
nga, ngan dawa ben di kakase tina nga.
15 Awete pang moolmool nen, kumata le
tool atu imalum pang Maro bet iyei tool
mai panga inbe matan kala dawa ben di
kakase tina ngan tiap nga, ngan o ke bet
lo igaua ye di tooltool yo Maro bet matan
kala di ngan tiap." 16 Motong la ikap di
kakase tina ngan man iwarara di a itar
bene lo podi, inbe ipamede di ye betanga
dook mata nga.

Tool Ballingana Atu Iye Yesu Tiwetewete (Matiu 19:16-30; Luka 18:18-30)

17 Yesu imadit a bet ipa mulu, ngan tool
atu idada gorri a ila le la igun turunu
du kene punu, inbe itoro nen. Iyei ne,
"Pannoongoo, ong i tool dook mata. Nga
bet atorong, ole ayeie soo so, a bet nen
ngan akaua nepongo dook mata yo taukan
motingi in nga?"
18 Motong la Yesu iraua betanga ki nen,
"Nga gelei bet kukiu au ye tool dook mata
nga? Idi nga tool sa yo dook mata, ngan
tiap, bong Maro yetaleu in la dook mata i.
19 Ong i lom galanga ye wer yo Maro ikap
pang Mose ngan oo. Wer tina ngan iwete
nen: 'Ken kuraumata di tooltool be, inbe
ken kuyei bauk be, inbe ken kupinau be,
inbe ken kusopo koom ye betanga doko be,
inbe ken koom paweserai di diem a kop
sorok so kidi be, inbe kuraua pang tamam
le tinam a kulongo betanga kidi.'✡ "
20 Motong la tool tani in iraua betanga
ke Yesu nen, "Pannoongoo, ye kene yo au
kase go le se dookoot au mai nga, ngan
atoo wer tina yo kuwete ngan le imot."
21 Ngan iwete nen, le nga Yesu lono panga
mai san le matan kenen ye. Motong la iyei
ne, "Dook mata, bong so atu la kuyeii tiao
i. Le ole kula la kuyawar so kiong ngo le
imot, inbe kop pat ki a kop pang di tooltool
yo ballingadi tiap nga. Kumata le bet kuyei
nen nga, ngan la bet pang dama ni ngan
Maro ole ikap so dook mata yo iken ye
malala ki ngo pong nga. Ngan kuyei nen a
imot, lo ngan bet kuman man kutoo au."
22 Tool tani in ilongo tina yo Yesu iwete
nen nga, le nga lon madoko, inbe matan
mallikanga a ipa a ila, yesoo ye in tool
ballingana le so ki alunu san.
23 Motong la Yesu iportak a matana pang
ye di galiunu, inbe iwete pang di nen, "Di

✡ **10:6** Pudu (Stat) 1:27; 5:2 ✡ **10:8** Pudu (Stat) 2:24 ✡ **10:19** Pamulenge (Kisim Bek) 20:12-16; Wer (Lo) 5:16-20

tooltool yo ballingadi nen nga, ngan ole urata mai pang di bet tilo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga."

24 Ngan iwete nen le nga di galiunu tilongo betanga tina le titakrai. Bong ngan Yesu iwete pang di mulu nen, "Di natuk nga, ole urata mai pang di tooltool yo lodi bet tilo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga. 25 Le kakamata, kumata bet asara mai ke solanga burum yo ene kamel i, in ikapge bet idewe ye sar gimono maitiap in nga, ngan ole gelei, urata imoo panga, too? E, moolmool! Ngan ole gaongo leu, kumata le tool yo ballingana in lono bet ilo igaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan ole urata imoo panga nen lapau."

26 Yesu di galiunu tina ngan tilongo betanga nen mulu le nga titakrai belebele. Motong la di tapdi tiwetewete nen, "Ona tiap! Bet nen nga, ngan ole sei tool bet Maro ipamule ye so dook tiap yo bet igarungu i?"

27 Motong la Yesu matan kenen ye di, inbe iyei ne, "Tool sa ikapge bet iyei so nen nga, ngan ole imoo panga le isak ye. Bong bet Maro nga, ngan so le imot ngan imarra panga le ke bet isak ye tiap."

28 Motong la Pita iwete panga nen, "Am nga amgege so kiam le imot, inbe la amman bet man amtoo ong nga."

29 Ngan Yesu iraua betanga ki nen, "Awete pong moolmool nen. Kumata bet tool atu lon tutau inbe bingi dook mata kiau le igege rumu ki, too di toonoo le taini le lini, too tinana le tamana, too di natunu, too kumu le so ki nga, 30 ngan Maro ole ikap so yo nen ngan alunu le alunu san panga le kinkatingi ki ben 100 le illos so ki yo igege koot nga. Le tool tani in dookoot nga ye kene yo inepe ye tana i nga, ngan ole ikap rumu, inbe di toonoo le taini le lini, inbe di tinana le di natunu, inbe kumu ki, ngan alunu. Inbe ole di tooltool tikamata yo itoo au nga, le ole tigarungu lapau, bong pang dama ni nga, ngan ole ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i. 31 Bong di tooltool alunu yo timugu nga, ngan pang dama ni ngan ole du tikimur. Inbe di tooltool alunu yo tikimur nga, ngan pang dama ni ngan ole lo timugu."

Yesu Iwete Mulu Le Patol Ye Matenge Ki (Matiu 20:17-19; Luka 18:31-34)

32 Yesu iye di galiunu tipa mulu a bet titoo dada a tilo pang Yerusalem nga, ngan le imugu inbe titoo. Ngan tina tikamata yo imugu pang Yerusalem nga, le di galiunu tina ngan lodi sakarungu, inbe di tooltool tina yo titoo di nga, ngan titattadai. Motong la ikap di galiunu yo sangaul be ru nga, ngan a iye di leu tila manga mooloo kasin la iwete pang di mulu ye so yo bet pombe pang ye i. 33 Iyei ne, "Kapalongo, dookoot katai nga bet talo pang Yerusalem nga, ngan ole tikaua Tool Moolmool ke Maro a titaru la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan bedi. Lo ngan bet tiraua betanga bet ole tiraumate a imata. Le ole tisuketi la di tooltool yo tipa ye di rara kidi Yuda tiap nga, ngan bedi. 34 Ngan la bet di tooltool tina ngan tipalele sere ye a tikorokoronaii, inbe tikap koro a tiwalisi tinini ye, inbe tiraumate le imata. Bong ole ye ke tol ki, ngan la bet imadit mulu ye ni ke matenge nga."

Yemis Iye Yowan Titoro Yesu (Matiu 20:20-28)

35 Yesu iwetewete ye matenge ki a imot, motong la Sebedi natunu tamoto ru yo Yemis iye Yowan nga, ngan timan pang ye man titoru nen. Tiyei ne, "Pannoongoo, ngan so atu yo amru nga lomam panga mata i, in lomam bet amtorong ye, a nen ngan ole kuyeii pam."

36 Ngan Yesu iraua betanga kidi yeru nen, "Soo so angru lomu bet ayeii pang i?"

37 Ngan yeru tiyei ne, "Am nga lomam bet ye kene yo bet Maro itarong le kuyei kuto mai a matam kala di tooltool ye in nga, ngan ole kumalum pam amru, a nen ngan atu iwur ke bem oonoo, inbe san iwur ke bem ngas."

38 Motong la Yesu iwete pang di yeru nen, "Ang nga, so yo kator ye i, in lomu galanga ye moonoo ki tiap. Angru kakanamai ang ngan balai, o ke bet kayin ye ruku ke masngana yo bet ayin ye i, too? Inbe o ke bet karriu ye rriungu yo bet arriu ye i, too?"

39 Ngan yeru tiyei ne, “E, amkanamai am
ngan o ke bet amyei nen.”

Motong la Yesu iwete pang di nen, “Dook
mata, angru nga ole kayin ye ruku yo bet
ayin ye i, inbe karriu ye rriungu yo bet
arriu ye i. 40 Bong betanga yo katorau ye
bet atarang atu le iwur ke bek oonoo, inbe
san iwur ke bek ngas i, in urata kiau bet
ayeii tiap. In urata ke Maro, ye la bet ole
ikarata ni tina ngan pang di tooltool yo
ipootoo di koot nga.”

41 Yesu di galiunu yo sangaul nga, ngan
tilongo betanga ke Yemis iye Yowan yo
titoru nen nga, le nga katedi malmal pang
di yeru. 42 Le nga Yesu ikiu di le imot man
tigaua, inbe iwete pang di nen, “Ang nga
lomu galanga nen, di tooltool kuto maimai
ke di tooltool yo tipa ye di rara kidi Yuda
tiap nga, ngan tikodo le timede ye gurana
kidi, inbe tidada di tooltool kidi podi. Inbe
di kuto maimai kidi kapala yo edi ilo ete
nga, ngan tirautoo di tooltool kidi le bet
tinepe la gurana kidi parmana, inbe titoo
betanga yo kidi nga. 43 Bong dada yo nen
nga, ngan au i lok bet iken yang be. Le ku-
mata ang tina ngan atu lono bet iyei kuto
mai pang nga, ngan ole ye taunu irautoo le
iyei ben kapraingi kiang. 44 Inbe kumata
le ang atu lono bet imugu pang nga, ngan
ole iyei ben poranga kiang ang le imot.
45 Yesoo, Tool Moolmool ke Maro isi tana
bet si di tooltool tiyei urata panga bet tiloni
ye, ngan tiap. Bong isi bet si ilon di tooltool
inbe iraia tinini bet imata, a bet nen ngan
Maro iyemenai di tooltool ye sennene kidi
yo tiyei, ngan be.”

Yesu Ikarata Batimias Matana Yo Ikis Nga Le Irere Mulu

(Matiu 20:29-34; Luka 18:35-43)

46 Yesu iye di galiunu tipa le la pombe
Yeriko, motong la bet timadit ye panga
mulu nga, ngan tiye di tooltool alunu la
tigege malala mai tani in, inbe tipa a tila
nga. Ngan le la titauaraia tool mata kis
atu yo iwurur dada gigini a igaugau pat le
so ye di tooltool bet tikap panga i. Ngan
tool tani in ene la Batimias i, inbe ye in
Timias natunu. 47 Le nga ye kene yo ilongo
betanga bet Yesu ke Nasaret la ipa a iman
in nga, ngan imadit tina le koonoo le mai
nen. Iyei ne, “Yesu, ong in Dawiti natunu.
Lom pau a kulonau!”

48 Ngan le di tooltool alunu tipasak
panga a tilele bet koonoo dookoot. Bong
ngan tool tani in koonoo le mai mulu. Iyei
ne, “Atoo, Dawiti Natunu, lom pau a ku-
lonau!”

49 Motong la Yesu ikodo, inbe iyei ne,
“Kawete panga a iman.” Le nga koodi pang
tool mata kis tani a tiwete panga nen, “Ai,
kutattadai be! Kumadit. Ye in koonoo pong
bet kuman pang ye ngan.”

50 Motong la tool tani in ikatte sousoungu
matolene ki in pang diki sila ikino, inbe
imadit purukbe le lo ikodo a ila pang ye.

51 Ila ye, motong la Yesu itoru nen, “Soo
so lom bet ayeii pong i?”

Ngan tool mata kis tani in iyei ne, “Pan-
noongoo, au i lok bet matak rere a akamata
ni.”

52 Motong la Yesu iyei ne, “Kula, lo
medana kiong yo kutaru i, in la ilonong a
ikaratong le matam dook mata i.” Le tina
pattu leu be matan rere a ikamata ni, inbe
itoo Yesu a iye tipa dada a tila.

11

Yesu Lo Pombe Yerusalem Ngan Di Tooltool Tiyitmaka Ene Ben Ye In Tool Kuto Mai Atu

(Matiu 21:1-11; Luka 19:28-40; Yowan 12:12-19)

1 Yesu iye di galiunu tipa a tilo potai pang
Yerusalem, ngan le tilo pombe ye malala
Betpage inbe Betani yo iken kawal Olip
madini nga. Motong la Yesu iwanga di
galiunu tina ngan ru, 2 inbe iwete pang di
nen, “Angru kamugu a kalo ye malala yo
iken pang dama i. Ngan kumata bet kapa
le lo pombe nga, ngan ole kakamata asara
ke solanga di tooltool yo ene donki i, in
kase paunu atu yo tiwatu i. Ngan donki
tani in tool sa iwur pono a idada ye pitiao.
Lo ngan bet angru karuku ooroo ki, inbe
kadede a kasi. 3 Le kumata bet tool sa
ikamatang le itorang nen, ‘Ai, nga gelei a
kayei nen nga?’ ngan kawete panga nen,
‘Tool Mai bet iyei urata ki ye, lo ngan bet
ole palbe leu be ipamule a ise.’ ”

4 Motong la di galiunu ru tina ngan tipa
le lo pombe, ngan tikamata donki kase

paunu tani in tiwatu ke diki potai pang ye dada ke rumu atu. Motong la bet tiruku ooroo ki, 5 ngan di tooltool pattu yo tikododo ye ni tani in nga, ngan titor di. Tiyei ne, “Ai, angru ngan in soo so kayeii i? Nga gelei a bet karuku donki in nga?”

6 Ngan tiraua betanga kidi ye betanga yo Yesu iwete pang di nga. Motong la di tooltool tina ngan timalum pang di bet tikaua donki tani in a tidu. 7 Yeru tikauu a tidu ye Yesu, motong la tidut sousoungu matolene kidi ngan a tiyoo lo donki tani in pono, inbe Yesu lo iwur ye. 8 Inbe di tooltool malala mai yo tiye di tipa nga, ngan tidut sousoungu matolene kidi a tiyoo du dada katene, inbe di kapala ngan tila karam lono la tisaput kai bene bene man titar du dada katene lapau. 9 Inbe di tooltool kapala yo tipa le timugu, inbe di kapala yo tikimur nga, ngan koodi le mai. Tiyei ne,

“Tayitmaka Maro ene!
Maro ole iyei urata dook mata pang tool yo
isi ye Tool Mai ene i.
10 Maro ole iyei urata dook mata pang
tool yo isi bet si iyei tool kuto mai
a matan kalam i, in dawa ben sasa
kiidi yo Dawiti i.
Tayitmaka Maro ene le ilo ete!”

11 Ngan Yesu lo pombe Yerusalem, motong la ipa so le ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu lo ikodo inbe matan kapsanin so tina le imot yo iken bareme lono nga. Bong ngan ke idu a bet bong, le nga ipas a iye di galiunu yo sangaul be ru nga, ngan tigege Yerusalem inbe timulu a tidu pang Betani.

Yesu Iwetetoo Kai Yo Ene Pik I, In Le Iwod (Matiu 21:18-19)

12 Tidu tiken a muntu, motong la tigege Betani a bet timulu a tilo pang Yerusalem, ngan Yesu pitola. 13 Le nga bet matan la ngan ikamata kai pik atu in ikodo manga mooloo kasin in raunu iwutu belebele. Motong la ipa le ila potai a nen ngan matan sarai too, kanono sa lapau, too tiap. Bong ngan ikamata toko kanono siap, raunu leu, yesoo in lal yo bet kai pik ipu ye, in tiap. 14 Motong la Yesu iwete pang kai pik tani nen, “Dookoot katai nga a ilo, ngan o ke bet kupu a nen ngan di tooltool tikan puam mulu, ngan tiap.” Ngan le di galiunu tilongo tina yo iwete nen nga.

15 Yesu iye di galiunu tipa le lo pombe Yerusalem, motong la ipa so le ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu lo inganga di tooltool yo man tigaua a tiyawar so kidi inbe di diedi tiyimi nga. Inbe ipatudtud kakawa ke palokanga so kidi tooltool yo tiraukol pat nga,* inbe kakawa ke burungu kidi tooltool yo tiyawar man utu pang paroranga, ngan lapau 16 Inbe igunkala di tooltool tina bet ken tikap so yo nen nga mulu inbe tipa a tilo bet tisi koongoo lono ke bareme mai ke sungunu be. 17 Motong la ipatomonai di ngan iwete pang di nen, “Betanga yo Maro iwete a tiwodo lo iken ye rau ki ngan nen, ‘Rumu kiau i, ole tiweta ye rumu ke pataraungu kidi tooltool ke tana maimai nga le imot.’✡ Bong ang nga kayeii le iyei ben ‘ni kidi tooltool ke pinnau bet tiko ye.’✡ ”

18 Di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke wer ke Maro ngan tilongo betanga yo Yesu iwete nga, le nga timadit a tisere dada yo bet tiraumate ye i. Yesoo, tikamata di tooltool malala mai tilongo patomonaingi ki, ngan le titakrai ye a titoo nga, ngan nen le titattadaia Yesu. 19 Ye kene tani in Yesu iye di galiunu ngan tinepe le du rrai, motong la tigege malala mai tani in a tila.

Kai Pik Yo Iwod I (Matiu 21:20-22)

20 Yesu iye di galiunu tina ngan tiken bong le du muntu, motong la bet tipa a tila, ngan tikamata kai pik tani in iwod a ipa so le idu ye ramini. 21 Motong la Pita lon tut le nga iwete pang Yesu nen, “Pannoongoo, kumata! Kai pik tani yo kuwetetoo i, in iwod oo.”

22 Le nga Yesu iraua betanga ki nen, “Katara lomu medana pang Maro. 23 Awete pang moolmool nen, kumata tool atu bet iwete pang kawal i nen, ‘Kumadit a ong taum kupas le kudu tiek lono ni,’

* **11:15** Di tooltool tina tikap pat kidi tooltool a tiraukol ye pat ke bareme mai ke sungunu, a bet nen ngan tiyimi so ye. ✡ **11:17** Esai (Aisaia) 56:7 ✡ **11:17** Yedimia (Jeremaia) 7:11

ngan kumata tool tani in bet lono rru tiap, bong itara lono medana bet so tani in ole pombe nga, ngan Maro ole iyeii le pombe moolmool ben tina yo iwete nga. 24 Ngan nen le awete pang nen, kumata bet kapatarau a katoro Maro ye soo so bet ikap pang, inbe katara lomu medana panga bet ikap pang moolmool nga, ngan ole ikap pang le imot. 25-26 Inbe ye kene yo bet lo kakodo a kapatarau ye in nga, ngan kumata le bet lomu tut dada dook tiap ke sennene yo tool atu iyei pang nga, ngan kagiri dada dook tiap ki tina ngan. Ngan la bet Tamamu Maro yo inepe ye malala ki ete i, in ole igiri sennene kiang nga."†

Di Kuto Maimai Titoro Yesu Bet Sei Ikaua Gurana Panga I
(Matiu 21:23-27; Luka 20:1-8)

27 Yesu iye di galiunu tipa le lo pombe mulu Yerusalem, motong la ye kene yo ilo a lo ipa koongoo lono ke bareme mai ke sungunu ye in nga, ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke wer ke Maro, inbe di kuto maimai ke di Yuda nga, ngan timan pang ye. 28 Le nga man titoru nen, "Ai, sei itarong a le kuyei urata nen i? Inbe sei ikaua gurana pong bet kuyei urata nen ye i?"

29 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, "Dook mata, bong nga bet atorang ye torungu kiau atu ngan. Kumata bet karauu nga, ngan la bet awete pang ye sei tool yo ikaua gurana pau a le ayei urata i nga. 30 Oo, kawete! Yowan yo irriu di tooltool i, in sei ikaua gurana panga a le iyei urata ki nga? Gurana tani in ipa ye Maro yo inepe ye malala ki ete ni, too ipa ye di tooltool leu?"

31 Motong la di tooltool tina ngan sila di tapdi tiwetewete nen, "Ona! Kumata le tawete bet Maro yo inepe ye malala ki ete ni, in la ikaua gurana pang Yowan in nga, ngan ole itoridi nen. Iyei ne, 'Ngan nga gelei a le katara lomu medana ye betanga ki tiap nga?' 32 Bong kumata le tawete bet di tooltool ke tana i leu la tikaua gurana pang Yowan nga, ngan o dook mata tiap lapau." Ngan ye yo tiwete nen nga, ngan titattadai, yesoo di tooltool le imot tiwete bet Yowan in Maro koonoo atu moolmool. 33 Ngan nen le tiraua betanga ke Yesu nen, "Am nga lomam galanga tiap sa."

Motong la Yesu iyei ne, "Nen ngan au lapau, o ke bet awete pang ye sei tool yo ikaua gurana pau a le ayei urata nen ye i, in tiap."

12

Yesu Ikatte Betanga Ye Di Tooltool Dook Tiap Yo Matadi Kala Kumu Ke Ooroo Wain Nga
(Matiu 21:33-46; Luka 20:9-19)

1 Yesu iwetewete pang di tooltool maimai kidi Yuda tina mulu nga, ngan le ikatte betanga pang di nen, "Tool atu in ipe ooroo yo ene wain in kumu atu. Motong la ikaua koongoo ki le iparkat, inbe ikele gomo atu a ikarata le dook mata bet tipisi wain surunu ngan idu ye. Inbe ire rumu atu le ilo ete pang di tooltool yo bet lo tinepe ye a matadi kala kumu tani nga. Motong la itara kumu tani in lo di tooltool ke kapgingi pattu bedi a bet matadi kala, inbe tiyei urata ye. Inbe ye taunu in ipa a ila pang ye malala san yo iken ni mooloo i. 2 Ila inepe nango, inbe tilo ye lal yo bet tigogo ooroo wain puana ye i, motong la tool tani in iwanga kapraingi ki atu a ila pang ye di tooltool tina yo matadi kala kumu ki nga. Ngan iwanga bet la ikap wain puana ki yo bet tipoto panga nga, ngan a ikap a iman. 3 Bong di tooltool ke kapgingi tina ngan tiparama a tirauu, inbe tinganga a ipa bene koonoo a ila. 4 Motong la kumu taunu tani in iwanga kapraingi ki san mulu a ila pang ye di. Ngan di tooltool tina ngan tiraupala kutono, inbe tiyei dada dook tiap panga a tipammoo. 5 Motong la kumu taunu tani in iwanga kapraingi ki san mulu a ila. Ngan le di tooltool tina ngan tiraumate le imata. Motong la iwanga di kapraingi ki alunu mulu a tila, ngan le di

† **11:25-26** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen, bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 26 i. Ngan betanga tani in nen: Bong kumata le bet kagiri sennene kidi tooltool tiap nga, ngan Tamamu yo inepe ye malala ki ete ni, in o ke bet igiri sennene kiang tiap lapau.

kapala ngan tiparama di a tirau di, inbe di kapala ngan tiraumata di le timmata.
6 “Ngan nen le tool ataleu yo inepe a bet iwanga i, in ye taunu natunu yo lono panga mai san i. Le nga lon wete nen, ‘I au natuk moolmool, le kumata bet awanga a ila nga, ngan ole tiraua panga.’
7 “Bong ngan di tooltool ke kapgingi tina tikamata yo ipa a iman nga, le nga di tapdi tiwetewete nen, ‘Kakamata, kumu taunu tani in natunu la iman i. Kumata le bet pang dama ni nga, ngan ole ikolo tamana ye kumu i a iyei kumu taunu. Le kaman a taraumate le imata, a bet nen ngan so yo tamana bet ikap panga nga, ngan takap le imot paidi.’ 8 Le nga tila tikauu a tiraumate le imata, motong la tikaua bobono a tikatte du ke diki ye kumu ke ooroo wain tani nga.”
9 Yesu iwete pang di nen a imot, motong la itor di nen, “Ngan nen le kumu taunu tani in ole iyeie soo so pang di tooltool ke kapgingi tina? Ye in ole iman man iraumatamata di tooltool tina le imot, inbe itara kumu tani in lo di tooltool kapala bedi a nen ngan matadi kala. 10 Ang nga kakinkat betanga yo iken ye Rau ke Maro nga lapau, too tiap? Betanga tina ngan iwete nen,

‘Pat yo di tooltool ke renge rumu lodi
panga tiap a tisukraii i,
in la iyei pat dook mata yo bet ipamede
rumu le imede i.
11 Tool Mai iyeie so nen,
le amkamata ye matamam, ngan dook
mata san.’✡ ”

12 Ngan di kuto maimai kidi Yuda tina ngan tilongo betanga nen nga, le nga tisere dada yo bet tikaua Yesu a tiparama ye i. Yesoo, lodi galanga bet betanga yo iwete nga, ngan ikatte ye di. Bong ngan titattadai di tooltool malala mai yo tinepepe nga, le nga tigege sila inepe, inbe tikoo a tila.

Titoro Yesu Bet Ole Titar Pat Pang Sisa, Too Tiap
(Matiu 22:15-22; Luka 20:20-26)

13 Di Yuda tina tila tinepe, motong la tiwanga di Paresi tiye di tooltool pattu yo tikata suanga ye Erot nga, a timulu a tila pang ye Yesu. Ngan tila bet la titoua ye betanga sa, a nen ngan bet koon kapsap ye nga, ngan tikauu lo tipatokode ye ni ke karatanga betanga. 14 Le nga tila ye, motong la tiwete panga nen, “Pannoongoo, am nga lomam galanga bet betanga kiong yo kuwete ngan moolmool leu. Inbe ong i ke bet kutattadaia kam tool siap. Le kumata bet kuwete pang di nga, ngan lom rru ye di bet di tooltool balai, ngan tiap, bong ole kuwete betanga gaongo leu pang di, inbe kupatomonai di tooltool ye dada moolmool yo ke Maro ngan le imot. Ngan la bet amtorong nga, ong i lom balai? Nga dook mata bet idi nga tatar pat pang tool kuto mai kidi Rom yo Sisa i, too tiap?”
15 Bong ngan Yesu lon galanga ye dada dook tiap kidi yo iken lodi in oo, le nga iwete pang di nen, “Nga gelei a kakapge bet katou au nga? Kakaua pat silba ngan atu iman a man akamata.”
16 Le nga tikaua pat tina ngan atu panga, motong la itor di nen, “Sei kannungana inbe ene iken ye pat i nga?”
Ngan tiyei ne, “In Sisa.”
17 Motong la iwete pang di nen, “Aoo, ngan dook mata! Bet so ke Sisa, ngan kakap pang Sisa. E so ke Maro, ngan kakap pang Maro.”
Le nga di tooltool tina ngan titakrai ye betanga ki yo iwete nga.

Di Sedusi Titoro Yesu Ye Dada Yo Bet Di Tooltool Timadit Mulu Ye Ni Ke Matenge I
(Matiu 22:23-33; Luka 20:27-40)

18 Motong la di Sedusi pattu timan pang ye Yesu bet man titoru. Ngan di Sedusi tina, ngan di Yuda pattu yo tiwete bet di tooltool timmata nga, ngan o ke bet timadit mulu tiap. Le nga man titoro Yesu nen, 19 “Pannoongoo, mugu ngan Mose iwodo betanga atu bet tatoo in nen. Kumata le tool atu bet ikere le rimana ipasuiu kan kase siap, inbe tamoto tani in imata nga, ngan taini ole ikoli a iyooloo tap ke toonoo, a bet nen ngan garup tani in ipasui kase sa panga nga, ngan ole iseke rara ke toonoo tani in pang dama a ila. 20 Mose iwete paidi nen, bong amtorong, ole kuwete balai? Oo, tool atu in natunu tamoto limi be ru.

✡ **12:11** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:22-23

Ngan tinepe, le nga toodi yo mumuganga i, in iyooloo garup atu, bong rimana tani in ipasui toko kan kase siao, inbe imata. 21 Motong la taini yo itoo in ikoli a iyooloo tap ke toonoo tani. Bong ngan rimadi tani in ipasui toko kan kase siao, inbe ye lapau imata. Motong la taidi yo tol kidi i, in itoo dada gaongo leu ben di toonoo a iyooloo tap kidi tani in. 22 Ngan di tamoto tina yo limi be ru nga, ngan di le imot tiyooloo garup tani yo ataleu i. Bong ngan le ipasui toko kadi kase siap, inbe timmata. Motong la garup tani, in imata lapau a itoo di nga. 23 Le lomam bet kuwete pam ngan, ye lal yo bet di tooltool matedi bet timadit mulu ye in nga, ngan garup tani in ole iyei sei rimana? Yesoo, di tamoto tina yo limi be ru nga, ngan di le imot tiyooloo garup tani in oo."

24 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, "Ang nga kawete googoomu, too? E, moolmool, yesoo ang nga lomu galanga ye betanga yo iken ye Rau ke Maro, ngan tiap. Inbe lomu galanga ye gurana ke Maro, ngan tiap lapau. 25 Ye lal yo bet Maro ipamadit di tooltool yo timmata koot ngan mulu ye in nga, ngan di tooltool o ke bet tikere mulu tiap. Di ngan ole tinepe dawa ben di bangabangana ke Maro yo tinepe ye malala ki ngo. 26 Le dookoot nga bet awete pang ye di tooltool yo timadit mulu ye ni ke matenge nga. Ang nga kakinkat betanga ke Mose yo iwodo a igasa kai mai tiap yo ei ikan ye i, in lapau, too tiap? Ye kene tani in Maro kalngana pombe ye ei tani a iwete pang Mose ye di sasa kiidi nen, 'Au i Maro ke Awaram ye Esaka inbe Yakop.'✡ 27 Le i Maro kidi tooltool yo timmata koot nga, ngan tiap, bong i Maro kidi tooltool yo tinepe maguredi nga. Le ang nga kawete googoomu."

Wer Ke Maro Yo Imugu I (Matiu 22:34-40; Luka 10:25-28)

28 Pannoongoo ke wer ke Maro ngan atu yo man inepe lapau i, in ilongo di Sedusi tina yo tiye Yesu tiparsu ye betanga nga. Le nga ikamata Yesu ngan irau betanga kidi dook mata san. Motong la iman tina le itoru nen, "Ai, soo wer ke Maro imugu le illos di wer yo kapala ngan le imot i?"

29 Motong la Yesu iraua betanga ki nen, "Wer yo imugu pang di wer yo kapala nga, in nen: 'Ang di Isrel katar talngamu a kapalongo. Tool Mai yo Maro kiidi i, in yetaleu la Maro moolmool i. 30 Le lomu pang Maro yo Tool Mai kiang i, in mai san, inbe kagaua lomu le tinimu ipa ye gurana le lo galanga kiang le imot panga.'✡ 31 E wer san yo itoo i, in nen, 'Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.'✡ Ngan wer sa mulu yo imugu le illos di wer ru nga, ngan tiap."

32 Motong la tool tani in iraua betanga ke Yesu nen, "Dook mata, pannoongoo! Betanga kiong yo kuwete bet Maro i, in Maro ataleu ngan moolmool. Le ni maro sa mulu siap, bong yetaleu. 33 Ngan nen le am nga bet amgaua lomam le ipa ye gurana le lo galanga kiam le imot panga. Inbe lomam pang di diemam mai san dawa ben yo am tapmam lomam pam mai san nga. Ngan dada yo nen in dook mata kaiye le illos so yo tadaun a tayei paroranga ye nga, inbe so kapala yo taparoro pang Maro, ngan lapau."

34 Ngan Yesu ikamata tool tani in ben lo galanga ki dook mata le iraua betanga ki dook, motong la iwete panga nen, "Ai, ong i kunepe potai bet lo kugaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga." Yesu iwete pang tool tani in nen a imot, motong la ye kene tani in a ilo ngan di tooltool tina titattadai le titoro Yesu mulu tiap.

Kirisi In Illoso Tool Kuto Mai Yo Dawiti I (Matiu 22:41-46; Luka 20:41-44)

35 Ye kene yo Yesu lo inepe koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a ipatomonai di tooltool nga, ngan le itor di nen, "Ai, nga gelei a di pannoongoo ke wer ke Maro tiwete bet Kirisi in Dawiti natunu nga? 36 Kakamata, Maro Amunu Silene la ipamaditi Dawiti lono, le Dawiti ye taunu iwete nen,

'Maro yo Tool Mai i, in iwete pang Tool Mai
kiau nen.
"Kuwur ye bek oonoo a kunepe nen

✡ **12:26** Pamulenge (Kisim Bek) 3:6 ✡ **12:30** Wer (Lo) 6:4-5 ✡ **12:31** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:18
✡ **12:36** Rau ke Woungu (Buk Song) 110:1

le lo atar di koi kiong a tidu ke kem
parmana." ’✡
37 Le kakamata, Dawiti ye taunu la iweta ye
Tool Mai ki i. E nga gelei a di tooltool tiwete
bet ye in Dawiti natunu nga?"

Ngan di tooltool malala mai yo titar tal-
ngadi ye betanga ke Yesu nga, ngan tilongo
le lodi ponana kaiye.

38 Motong la Yesu ipatomonai di ngan
le iwete nen, "Ken kakamatang dook leu
ye di pannoongoo ke wer ke Maro nga.
Di ngan lodi bet tisousou ye sousoungu
mooloo mooloo kidi yo pat ki mai san nga,
inbe tipa mallangana ye ni ke yawaringi
so, a bet nen ngan di tooltool bet tikamata
di ngan tiwete lo ponana kidi pang di.
39 Inbe di ngan kumata bet tilo ye rumu
kidi Yuda ke gaongo in lono nga, ngan
lodi bet lo tiwur ye kakawa ke burungu
yo iken ke dama nga, inbe kumata bet tila
ye mailang nga, ngan lodi bet lo tiwur ye
kakawa kidi tooltool yo edi maimai nga.
40 Inbe di ngan tikaua llungunu ye di garup
yo tap nga a tipinau rumu le so kidi. Inbe
kene yo bet tipatarau ye in nga, ngan tiyolo
pataraungu kidi le mooloo san. Ngan di
tooltool tina yo nen nga, ngan ole Maro
iyemenai di le dook tiap yege."

Garup Tap Itar Pat Ki Ilo Ye Depe Ke Bareme Mai Ke Sungunu (Luka 21:1-4)

41 Yesu ila le la iwur potai pang ye ni yo
bet titar pat ilo ye depe ke bareme mai ke
sungunu ye i. Inbe nga matan kenen ye
di tooltool malala mai yo timan bet man
titar pat kidi ilo ye depe ke bareme mai
ke sungunu nga. Ngan le di tooltool yo
ballingadi nga, ngan alunu la man titar
kaiye pat kidi ilo ye depe nga. 42 Bong
garup tap atu yo ballingana tiap i, in iman
le itar pat maitiap kooroonoo ru leu. Ngan
pat tina ngan gurana ki mai tiap.

43 Motong la Yesu ikiu di galiunu a
timan pang ye man iwete pang di nen,
"Awete pang moolmool nen, garup tap i
ballingana tiap, bong itar pat mai san le il-
los pat yo di tooltool kapala titar lo ye depe
ke tarungu pat nga. 44 Di ngan tooltool
ballingadi le pat kidi alunu san, bong titar
mai tiap. Ngan garup i ballingana tiap,
bong ye in iraia lono bet itar pat ki tina
yo bet iyimi kaningi panga ye nga, ngan le
imot ilo ye depe ke tarungu pat."

13

So Yo Bet Pombe Pang Dama Ni I (Matiu 24:3-14; Luka 21:7-19)

1 Yesu imadit a igege bareme mai ke
sungunu, inbe ipa a bet idu pang diki
nga, ngan di galiunu tina ngan atu iwete
panga. Iyei ne, "Ona, Pannoongoo! Ku-
mata, bareme ke sungunu i tire ye pat
somaimai le dook mata san! Inbe rumu
kapala yo tikodo potai ye nga, ngan dook
mata san lapau."

2 Motong la Yesu iraua betanga ki nen,
"Nga o kumata rumu maimai yo tire nga
la kuwete nen nga, too? Awete pong nen,
pat ke rumu tina nga, ngan atu sa yo bet
iken a iloko lo ene pono dawa ben dookoot
nga, ngan tiap. Bong ole tiraukedekede di
le imot a timol du tana le tiken kidi kidi."

3 Le nga tinaua kawal Olip a tilo le lo
iwur, inbe matan la ngan ikamata bareme
mai ke sungunu iken ke kapala. Motong la
Pita iye Yemis inbe Yowan iye Antares di
leu timan pang ye man titoru nen, 4 "Oo,
kuwete pam ngan, ole soo lal bet so tina
ngan pombe ye i? Inbe soo tarkilanga bet
amkamata mugu, ngan ole lomam galanga
ben so tina ngan kanono bet pombe mool-
mool nga?"

5 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
"Ken kakamatang dook leu ye di tooltool
yo bet tillungang nga. 6 Yesoo, di tooltool
alunu ole timan pang yang man tipootoo
ek inbe tiyei ne, 'Au tool tani naii.' Ngan ole
tikap llungunu ye di tooltool alunu le titara
lodi medana ye betanga kidi. 7 Kumata ye
kene yo bet kalongo bingi ke patokongo
mai, inbe talngamu rau bet patokongo mai
sa ole pombe nga, ngan ken katattadai a
lomu sakarungu be. So tina yo nen nga ole
pombe moolmool, bong so yo awete pang
ye nga, ngan lal ki o pombe tiao. 8 Ngan
di tooltool ke tana mai atu ole timadit a
tiye di tooltool ke tana mai san tipatoko.
Inbe di tooltool ke tool kuto mai atu ole
timadit a tiye di tooltool ke tool kuto mai
san tipatoko. Inbe nauningi mai ole itak
ye malala yo kapala nga, inbe pitolo mai

ole pombe lapau. Ngan moonoo yo nen ngan ole pompombe mugu, dawa ben masngana yo pombe pang ye garup mugu, lo ngan bet ipasui i.

9 "Ngan nanga, ken ang tapmu kakauwai yang dook leu. Yesoo, ole tikau ang kapala lo kakodo dama ke di tooltool kuto maimai kidi Yuda yo matadi kala momo le nepongo kidi nga, inbe tikau ang a kalo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono a lo tirau ang ye ooroo medana. Inbe tikamatang ye yo katoo au nga, ngan ole tikau ang lo kakodo dama ke di kuto maimai yo matadi kala di Yuda nga, inbe di kuto maimai yo matadi kala tana maimai nga. Ngan ye kene yo bet tiyei koi pang nen ye in nga, ngan ole dada koon panganga pang bet kagasa pang di tooltool maimai tina ye so yo kakamata nga. 10 Bong kulkulunu ngan ole kawetewete bingi dook mata kiau i pang di tooltool ke tana maimai nga le imot ngan, lo ngan bet so tina yo awete pang ye ngan pombe. 11 Le ye kene yo tiparamang inbe tikau ang a bet lo kakodo ye ni ke karatanga betanga ye in nga, ngan ken lomu madoko ye betanga yo bet kawete, ngan be. Bong ye kene tani in nga, ngan soo betanga lomu kap bet kawete nga, ngan kawete leu. Yesoo, betanga tina le imot yo bet kawete nga, ngan ang tapmu la bet kawete nga tiap, bong Maro Amunu Silene la bet iwete betanga tina i.

12 "Inbe ye kene tani in di rara atu ben toodi le taidi nga, ngan atu ole ikaua san a itaru la di koi ki bedi, a bet nen ngan tiraumate le imata. Inbe di tooltool ole tiyei dada gaongo nen leu pang di natudi. Inbe di kakase ole tisak betanga ke di tamadi le tinadi lapau, inbe tiwete pang di tooltool kapala bet la tiraumata di a timmata. 13 Inbe di tooltool le imot ole tiyei koi pang a bet tigarungang, yesoo ang ngan katara lomu medana ye betanga kiau a katoo au. Bong di sima tooltool yo tikodo le timede ye lo medana kidi a tikodo nen le lo timmata nga, ngan Maro ole ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i."

14 Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, "Pang dama ni ngan ole kakamata so dook tiap ki taunu in ikodo ye ni mison ke Maro bet igarungu. Le ong sei tooltool bet kukinkata betanga tani nga, ngan lom kaua urata ye dook, a nen ngan lom galanga ye. Ngan nanga, le bet kakamata so nen nga, ngan ang di tooltool yo kanepe ye tana mai Yudia nga, ngan kakoo tarrai a kalo pang kawal. 15 Inbe kumata bet tool sa inepe rumu pono ki nga, ngan ken idu tana a idewe rumu ki lo ikap so ki sa, ngan be, bong ipas le igege sila ikino leu. 16 Inbe kumata bet tool sa inepe kumu lono ki nga, ngan ken imulu pang rumu ki du ikaua sousoungu matolene ki be, bong ipas le igege sila ikino leu. 17 Ngan di garup yo kapodi, inbe di garup yo tiyei borrenge ye di natudi a tipayinin di nga, ngan ye kene tani in nga, ngan barau, ole imoo pang di yo bet tikoo nga. 18 Le bet nen ngan kapatarau pang Maro nen, ken so tani in pombe ye lal ke mou be. 19 Yesoo, ye lal tani nga, ngan urata moonoo dook tiap yo bet pompombe a igarung di tooltool nga, ngan urata moonoo dook tiap ki taunu. Le kulkulunu yege ye kene yo Maro itar lang le tana ye i, le se dookoot nga, ngan urata moonoo dook tiap yo pompombe ngan sa yo bet gaongo ye ngan tiap. Inbe pang dama ni nga, ngan ole urata moonoo dook tiap gaongo nen sa yo bet pompombe mulu, ngan tiap lapau. 20 Kumata yo bet Tool Mai ipamodo lal ke moonoo tani in tiap nga, ngan matin nga le di tooltool nga le imot tilledi. Bong ngan lono pang di tooltool ki ye taunu yo ipootoo di panga koot nga, ngan la le ipamodo lal tani in nga.

21 "Inbe ye kene tani in kumata le tool atu iwete pang nen, 'Kakamata, Kirisi bi e i!' too, bet iyei ne, 'Kakamata, ye meneng e ni!' ngan ken katara lomu medana ye betanga ki be. 22 Awete pang nen, yesoo ole di tooltool ke kaplungunu yo tiwete bet di nga Kirisi, inbe di tooltool ke kaplungunu kapala yo tiwete bet di ngan Maro koonoo nga, ngan ole alunu la bet timan pang yang nga. Di ngan ole tiyei gogo mos le urata maimai a iyei ben tarkilanga pang di, a bet tikaua llungunu ye di tooltool. Inbe ole tikapge bet tikaua llungunu ye di tooltool yo Maro ipootoo di panga nga, a bet nen

ngan la titoo di lapau. 23 Ngan nen le ken
kakauwai yang dook leu. Oi, kakamata
koot? So tina le imot yo bet pombe nga,
ngan awete pang ye oo.”

Tool Moolmool Ke Maro Ole Isi
(Matiu 24:29-31; Luka 21:25-28)

24 Motong la Yesu iwete mulu nen, “Ye lal
yo moonoo tina ngan bet pombe le imot ye
in nga, ngan
‘ke ole matan kumukumu,
inbe taudu ole isini mulu tiap.
25 Inbe di kanpitiki ole timakedekede ke
lang katene a timol a tisi,
inbe so ke lang katene yo gurana kidi
maimai mata nga, ngan ole titan-
garur.’✡
26 “Inbe ye kene tani in nga, ngan di
tooltool ke ni mai i le imot ole tikamata
Tool Moolmool ke Maro inepe ye eng tene,
inbe ipa ye gurana mai ke Maro inbe ye
lulngana a isi pang tana. 27 Inbe ole iwanga
di bangabangana ki a si tipa ye tana gigini
tina yo pai nga, inbe tigaua di tooltool yo
Maro ye taunu ipootoo di panga nga, ngan
a timan pang ye. Nen le di bangabangana
tina ole tipa le la titaua ni yo tana le lang
imot ye i, a bet tikap di tooltool ke Maro a
man iye di tigaua.”
28 Motong la Yesu ikatte betanga atu
pang di nen, “Dookoot nga lok bet ole
kakap lo galanga ye kai pik in raunu. Ye
kene yo bet suddana pombe ye bene a
bet itar raunu paunu nga, ngan ole lomu
galanga nen, rai mai o potai oo. 29 Ngan
gaongo leu, ye kene yo bet kakamata so
tina nga bet pompombe ye in nga, ngan
ole lomu galanga nen, lal ke so tina yo
awetewete ye in o iman potai ye dada oo.
30 Awete pang moolmool nen, di tooltool
yo dookoot tinepe matadi rerene go nga,
ngan ole timmata tiao, inbe so tina le imot
yo awete pang ye nga, ngan ole pombe.
31 Ngan lang le tana nga ole tilledi, bong
betanga yo kiau nga, ngan o ke bet kasin pa
ilene, ngan tiap.”

Tool Sa Lon Galanga Ye Lal
Yo Bet So Tina Ngan Pompombe Ye I, In Tiap
(Matiu 24:36-44)

32 Motong la Yesu iwete pang di mulu
nen, “Tool sa yo bet lon galanga ye ke, too
ye soo ke matana yo bet so tina ngan pom-
pombe ye i, in tiap. Inbe di bangabangana
ke Maro yo tinepe ye malala ki nga, ngan
lodi galanga ye tiap, inbe Maro Natunu in
lon galanga ye tiap lapau, bong Tamana
yetaleu in la lon galanga ye i. 33 Ngan nen
le ken kakauwai yang, inbe kakamatang
dook leu. Yesoo, ang ngan lomu galanga
ye soo lal yo bet so tina ngan pompombe
ye i, in tiap. 34 Bong lal tani in ole pombe
dawa ben tool atu yo ikarata betanga bet
idu pang ni san i. Le nga bet igege rumu
ki nga, ngan ikap urata pang di kapraingi
ki ngan atu atu bet tiyei. Inbe iwete pang
kapraingi ki yo ikodokala dada in nen, ‘Ken
kukauwai dook leu.’
35 “Ngan nanga, ken kakamatang dook
leu, yesoo ang ngan lomu galanga dook
ye lal yo bet rumu taunu tani in imulu a
ilong ye i, in tiap. Ole imulu a ilong rrai,
too bong kataunu, too pang malama tareke
ipadu tamoto nga, too ole imulu a ilong
muntu bongmai koot? 36 Kumata le bet
ipatakrai ang ye panga ki nga, ngan ken
kaken mata be, ole nen ngan ipusye ang.
37 Ngan betanga yo awete pang nga, ngan
awete pang di tooltool le imot lapau. Awete
nen, ken kakamatang dook leu!”

14

Garup Atu Iti Kai Surunu Ke Saliningi Lo
Yesu Kutono
(Matiu 26:1-5; Luka 22:1-2; Yowan 11:45-53)

1 Ole tinepe le ke ru mulu iman a ila
ngan la bet tilo ye lal ke Paskimoolooningi
ke Maro,* inbe ye lal yo di Yuda tigaua a
tikana porong yo taukan so bet iyeii a isung
i,† in bet pombe nga. Inbe ye kene tani, in
di tooltool maimai ke paroranga so pang
Maro nga, ngan tiye di pannoongoo ke wer

✡ **13:25** Esai (Aisaia) 13:10; 34:4 * **14:1** Lal ke Paskimoolooningi tani in punu nen, ye kene yo di Yuda tinepe Isip ye in nga, ngan Maro ipaskimooloon di le tinepe dook, inbe la iraumata di Isip natudi tamoto yo mumuganga nga. Ngan la le tiwete lal tani in ene ye Paskimoolooningi ke Maro nga. † **14:1** Di Yuda tina ngan momo yo titoo in nen, ye rai kanakana nga, ngan ole tigaua a tikana porong yo taukan yis i, inbe lodi tut ye kene yo di murmuridi tikoo ye Isip inbe tipa ye ni soorookoonoo ngan tikana porong nen ye i.

ke Maro ngan tisere dada yo bet tikaua Yesu a tiparama sollono, inbe tiraumate ye i. 2 Tiyei ne, “O ke bet tayei dada nen panga ye lal maiyoko yo ke sungunu in tiap, ole nen ngan di tooltool bet tikamatidi nga, ngan katedi malmal a tipamaditi patokongo.”

3 Yesu inepe la Betani ngo ye rumu ke Simon, tool tani yo mugu ngan botoboto medana ikani i. Le nga iwurur ye kakawa ke kaningi so a ikanen so, inbe garup atu ipa a ilo. Ngan garup tani in ilo ngan ikaua dap maitiap yo tikarata ye pat sallinene dook mata, inbe tipalingi kai nad surunu yo kini ki dook mata i, in ilo ye i. Motong la igoromkata dap tani in koonoo, inbe iti kai surunu tani yo pat ki mai mata in lo Yesu kutono. 4 Bong di tooltool pattu yo tinepe ye kene tani in nga, ngan tikamata le nga katedi malmal a di tapdi tiwetewete a tiyei ne, “Ona tiap, nga gelei a ingele ye so ke saliningi dook mata i a iti soroki nen nga? 5 Nga yo bet tayawari nga, ngan matin nga le takap pat silba‡ ben 300, lo ngan bet takap pat tina ngan pang di tooltool yo ballingadi tiap nga.” Ngan tiwete nen, inbe tipasak panga a tikanni.

6 Bong ngan Yesu iwete pang di nen “Ai, kagege sila inepe! Nga gelei a koomu kauu nga? Dada yo iyeii pau i, in dook mata le dook mata san. 7 Kapalongo, di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan kanakana ngan ole kaye di kanepe. Nen le ye kene yo lomu bet kalon di ye in nga, ngan ole kalon di. Bong au i o ke bet ayang tanepe ye ke yo kanakana, ngan tiap. 8 Le soo so garup i ke bet iyeii pau i, in iyeii oo. Ye in iti kai surunu tani in ilo ye tinik nga, ngan dawa ben ikarata bobok ye kene yo bet tikelmai au ye i. 9 Ngan nen le awete pang moolmool nen, pang dama ni ye ni nangai bet di tooltool tipa bet tiwetewete bingi dook mata ke Maro pang di tooltool ye in nga, ngan ole tiwete urata dook mata yo garup i iyeii pau i, in lapau, a bet nen ngan di tooltool lodi tutu ye.”

10 Motong la Yesu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi yo ene Yuta Iskariot i, in ila la iwete pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro ngan ye dada yo bet itara Yesu lo bedi ye i. 11 Ngan tilongo tina yo iwete nen nga le lodi ponana dook, motong la tipamede betanga panga bet ole tikap pat pattu panga. Le nga Yuta tani in ila la inam, inbe lon kaua urata ye lal nangai dook mata ke bet itara Yesu la di tooltool maimai tina ngan bedi ye i.

Yesu Iye di Galiunu Tigaua A Tikana Kaningi Ke Paskimoolooningi Ke Maro
(Matiu 26:14-16; Luka 22:3-6)

12 Tinepe a tilo ye ke yo imugu pang lal yo di Yuda bet tigaua a tikana porong yo taukan so yo bet iyeii a isung i, in pombe. Le nga di Yuda titoo dada le momo kidi a bet tiraumata asara yo ene sipsip in a tikani, inbe lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro. Motong la Yesu di galiunu tina ngan titoru nen, “Ni nangai lom bet la ampare kaningi yo bet la kon ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro ye i?”

13 Le nga Yesu iwete pang di galiunu ru yo bet iwanga di a tila ngan nen, “Angru kapa le lo pombe malala mai lono nga, ngan ole tool atu yo isolo ran bor somai in itauarai ang dada, lo ngan bet katoo a kaye kala. 14 Katoo a kala le kakamata bet idewe pang ye rumu atu nga, ngan katoo a kalo le lo katoro rumu taunu nen. Kayei ne, ‘Pannoongoo kiam iwete bet man amtorong nen: Rumu lono yo kukarata pau bet se aye di galiuk amnepe ye inbe amkana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro ye i, in la nangai i?’ 15 Ngan ole tool tani in ipitnaia rumu lono somai atu yo iken ke ete, in pang. Ngan rumu lono tani in tikarata kakawa ke burungu le ke kaningi so, inbe so yo kapala ngan tipare a iken ye oo. Lo ngan bet angru kalo a lo kapare kaningi paidi nango.”

16 Motong la di galiunu ru tina ngan tigege sila inepe, inbe tipa le lo pombe ye malala mai tani in. Ngan le tikamata so tina le imot ngan pombe ben tina yo Yesu iwete pang di nga. Motong la yeru tipare kaningi yo bet tikan ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro nga.

‡ **14:5** Ngan pat silba atu in ben pat ke bet tayimi tool atu ye urata kootoonoo ki ye ke atu yo ikau urata ye i.

17 Tinepe le ke idu a rrai, motong la Yesu
iye di galiunu tina yo sangaul be ru nga,
ngan tipa le lo pombe. 18 Le nga tilo le lo
tiwur ye kakawa ke kaningi a nga tikan
so, motong la Yesu iwete pang di. Iyei ne,
“Awete pang moolmool nen, ang tina nga
atu yo dookoot ngan amru amwur inbe
amkan so i, in ole itarau la di koi kiau bedi.”
19 Ngan di galiunu tilongo tina yo iwete
nen nga, le lodi moo mai san. Le nga di atu
atu titoru nen, “Ai, au i la kuwete nen yau
i, too tiap?”
20 Ngan iyei ne, “Ang tina yo sangaul be
ru nga, ngan atu kiang yo amru amtoko
porong inbe amsili du omai lono i, in ye la
bet iyei nen i. 21 Ngan nen le Tool Mool-
mool ke Maro ole tiraumate a imata ben
tina yo tiwodo betanga ki lo ye Rau ke Maro
nga. Bong barau, tool yo bet itara Tool
Moolmool ke Maro la di koi ki bedi i, in ole
isolo masngana mai le masngana mai ki
taunu. Nga yo bet tinana ipasuiu tiap nga,
ngan matin nga le dook mata.”
22 Le nga tikanen so go, inbe Yesu ikaua
porong atu a iwete lo ponana ki pang Maro
ye, motong itepalapala a ikap pang di gal-
iunu tina, inbe iwete pang di nen. Iyei ne,
“Bi, kakap. I au medak.”
23 Motong la ikaua ruku a iwete lo po-
nana ki pang Maro ye, inbe ikauu pang
di galiunu tina ngan di le imot a tiyin ye.
24 Inbe iwete pang di nen, “I au rara kiau
yo bet apamede betanga medana pang ye
i. Ngan la le apatioo bet nen a Maro ilon di
tooltool alunu ye. 25 Awete pang moolmool
nen, au i o ke bet ayin ooroo wain surunu
mulu tiap, le ilo ye lal paunu yo Maro bet
matan kala di tooltool ki ye i, ngan la bet
ayin mulu nga.”
26 Yesu iwete nen a imot, motong la iye
di galiunu tiwouo woungu ke sungunu atu,
inbe tipas a tidu tana a tilo pang kawal
Olip.

Yesu Iwete Bet Pita Ole Iwala Murini Panga
(Matiu 26:31-35; Luka 22:31-34; Yowan 13:36-38)

27 Yesu iye di galiunu tipa a bet tilo pang
kawal Olip, ngan iwete pang di nen, “Ang
nga ole kagege lomu medana yo kataru
pau i, inbe ang le imot kakoo yau. Awete
pang nen, yesoo betanga yo tiwode lo ye
Rau ke Maro in iwete nen,

‘Au i ole araumata tool yo matan kala di
sipsip i,
ngan ole di sipsip ki tina timayiriyiri a
tikoo.’✡

28 Bong ole amadit mulu ye ni ke matenge,
lo ngan bet amugu pang le la anamang la
Galili ngo.”
29 Motong la Pita iwete panga nen, “Ku-
mata le di galium nga le imot bet tigege lodi
medana yo titaru pong i, inbe tikoo yong
nga, ngan au i o ke bet akoo yong tiap.”
30 Motong la Yesu iraua betanga ke Pita
nen, “Awete pong moolmool nen, dookoot
bong katai nga, ngan ole tareke itang le
paru tiao, inbe kupataukala a kuwete le
patol bet ong i lom galanga yau tiap.”
31 Bong ngan Pita iwete le koon mede a
iyei ne, “O tiap! Kumata le lodi bet au i
tiraumatau lapau a aru tammata nga, ngan
o ke bet awete a apataukalong bet au i lok
galanga yong tiap, ngan tiap.” Ngan le di
galiunu tina yo kapala nga, ngan di le imot
tiwete betanga gaongo nen lapau.

Yesu Lo Ipatarau Getsemani
(Matiu 26:36-46; Luka 22:39-46)

32 Yesu iye di galiunu tipa le lo pombe ye
ni atu yo ene Getsemani i. Motong la iwete
pang di nen, “Si kawur nanga, inbe au ole
ala apatarau pang Maro ngan.” 33 Motong
la ikaua Pita iye Yemis inbe Yowan a iye
di leu tila. Ngan tila, bong Yesu ikanamaii,
ngan lon madoko le lon moo mai san. 34 Le
nga iwete pang di galiunu tina ngan nen,
“Au i lok moo mai san le ayetai ben nga
bet amata. Le kanepe nanga, inbe matamu
rere a kanat.”
35 Motong la ipa le ila manga mooloo
kasin, inbe iro du igun turunu tana a ipata-
rau pang Maro bet dada sa dook mata iken
nga, ngan lono panga a ipalele lal ke mas-
ngana yo bet pombe pang ye i. 36 Le nga
ipatarau nen, “Tamak, so tina le imot nga,
ngan sa yo bet imoo pong, ngan tiap. Le au
i lok bet kukutaka ruku ke masngana i yau.

✡ **14:27** Sakaria (Sekaraia) 13:7

Bong ken kutoo au lok be, kutoo ong taum lom leu."
37 Yesu ipatarau nen a imot, motong la bet imulu a ila, ngan ikamata di galiunu tina yo tol nga, ngan tiken mata oo. Le nga iwete pang Pita nen, "Ona Simon, nga kukenen mata, too? O ke bet matam rere a kunat ye manga kasin§ nga tiap, too? 38 Ngan nanga, matamu rere a kanat dook inbe kapatarau, a nen ngan touanga sa bet pombe pang yang nga, ngan o ke bet kamol tiap. Moolmool, lomu ngan bet kayei urata yo nen nga, bong tinimu ngan taukan gurana."
39 Yesu iwete pang di nen, motong la igege di a imulu la ipatarau pattu mulu dawa ben yo iyei mugu nga. 40 Motong la bet imulu a iman pang ye di, ngan ikamata di tina yo tikenen mata mulu nga, yesoo matadi ge mai mata. Ngan nen le lodi galanga ye soo betanga yo bet tiweta panga, in tiap. 41 Le nga Yesu la ipatarau patol ki a imulu a iman, motong la iwete pang di galiunu tina. Iyei ne, "Ai, nga kamaryoo a kakenen mata go, too? Kaken mata dookoot! Lal tani in pombe oo. Kakamata, dookoot nga tool atu bet itara Tool Moolmool ke Maro la di tooltool ke sennene bedi. 42 Le kamadit a tala! Tool tani yo bet itarau la di koi kiau bedi i, in ye la iman i."

Di Tooltool Ke Patokongo Tiparama Yesu
(Matiu 26:47-56; Luka 22:47-53; Yowan 18:3-12)

43 Yesu iwetewete nen go, inbe di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi yo ene Yuta i, in ipa man pombe. Iman ngan iye di tooltool malala mai yo tikap pul le kai ke patokongo ngan la timan nga. Di ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke wer ke Maro, inbe di tooltool maimai kidi Yuda la tiwanga di a timan nga. 44 Ngan tool tani yo bet itara Yesu la di koi ki bedi i, in ikarata betanga pang di tooltool tina ngan mugu nen, bet ole iyeie so sa pang Yesu a iyei ben tarkilanga pang di. Ngan iwete nen, "Kakamata tool atu bet awarra a asomo pangana i, in tool tani nain, a kakauu a kaparama le imede, inbe matamu kala dook a kadede a kala." 45 Motong la Yuta tani in palbe leu be ipa gorro Yesu a ila le la iwete panga nen, "Pannoongoo!" Inbe iwarra a isomo pangana. 46 Le nga di tooltool yo iye di tila nga, ngan titokolana Yesu a tiparama. 47 Motong la di tooltool tina yo tikododo potai pang ye nga, ngan atu in iposo pul ki ke patokongo tina le itarakede kapraingi ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in talngana, le imakede.

48 Motong la Yesu iwete pang di tooltool tina yo bet man tiparama ngan nen, "Ai, au i tool dook tiap ke patokongo le pinnau la kakap pul le kai ke patokongo a kaman bet man kaparamau nga, too? 49 Ye ke kanakana ngan ayang tanepe koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a apatomonai di tooltool, ngan lomu bet kakau au a kaparamau ye ni tani in tiap. Bong dookoot bet so nen pombe, a bet nen ngan iyeie betanga tani yo tiwode lo ye Rau ke Maro in le kanono pombe moolmool." 50 Motong la Yesu di galiunu tina yo tiye tila nga, ngan di le imot tigege sila inepe, inbe tikoo belebele a tila.
51 Ngan tamoto koskos atu yo itoo Yesu a tila ye ni tani i, in ipariri so siap bong iwiti mala koonoo leu. Le nga bet tikauu a tiparama lapau, 52 ngan tikapsapi le tikaua mala ki sila ikino, inbe idada tinini koonoo a ila.

Yesu Lo Ikodo Dama Ke Di Tooltool Kuto Maimai Kidi Yuda
(Matiu 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Yowan 18:13-14, 19-24)

53 Di tooltool tina tiparama Yesu, motong tikauu a tilo pang rumu lono ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro nga, ngan le di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di tooltool maimai kidi Yuda, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan di le imot man tigaua inbe tinepe a tinam. 54 Ngan Pita lapau itoo Yesu a ilo, bong le ben ipa manga mooloo kasin ye. Itoo a ipa so le ilo koongoo lono ke rumu ke tool kuto mai ke paroranga so tani, motong la ipa le

§ **14:37** Manga kasin in dawa ben "aua" atu ke ke matana yo bet ipa ye i.

la iye di gaunu yo bet matadi kala rumu ngan tiwur, inbe ei loo.

55 Inbe di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, ngan tiye di tooltool kuto maimai kidi Yuda le imot yo matadi kala momo le nepongo kidi nga, ngan tikapge bet tisere di tooltool bet man tipaposo Yesu ye urata yo ikapsap ye nga, a bet nen ngan tiraumate le imata. Bong ngan mala bet tipusye toko siap. 56 Moolmool, di tooltool alunu la man tisopo koodi panga ye betanga kidi yo ke kaplungunu nga, bong ngan betanga kidi yo tiwete ngan gaongo tiap le taukan kanono.

57 Motong la di tooltool tina ngan pattu timadit lo tikodo, inbe tisopo koodi panga ye betanga kidi yo ke kaplungunu ngan a tiwete nen, 58 "Am nga amlongo tool in iwete nen. Iyei ne, 'Au i ole asaua bareme mai ke sungunu yo di tooltool tire i, lo ngan bet ole apatokodo san mulu ye ke tol leu. Ngan bareme san tani, in dawa ben yo di tooltool tire ye bedi, in tiap.' " 59 Tiwete nen, bong ngan betanga kidi gaongo tiap, le taukan kanono lapau.

60 Motong la tool kuto mai ke paroranga so pang Maro in imadit lo ikodo dama kidi, inbe itoro Yesu. Iyei ne, "Ai, nga gelei a lom bet kurau betanga kidi tiap nga? Nga ole kuwete balai ye betanga yo di tooltool tina nga tiweta yong i?" 61 Bong ngan Yesu iraua betanga ki tiap, ipas le ipalongo leu.

Motong la tool kuto mai ke paroranga so pang Maro tani in itoru mulu nen, "Oo kuwete, ong i Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i, too? Inbe ong i Maro tani yo bet iyei urata dook mata pang di tooltool i, in Natunu, too tiap?" 62 Ngan Yesu iyei ne, "E, au tani naii. Ngan pang dama ni nga, ngan ang nga ole kakamata Tool Moolmool ke Maro iwur ye Maro yo gurana ki mai mata in bene oonoo, inbe ipa ye eng tene a isi pang tana."

63 Tina Yesu iwete nen nga, le nga tool kuto mai ke paroranga so pang Maro in katen malmal a isarraka sousoungu mooloo ki, inbe iyei ne, "Imot oo! Nga bet tasere di tooltool sa mulu bet man tipaposi paidi pang soo? 64 Ang nga o kalongo yo iwete bet ye in ole ikaua malala ke Maro, ngan oo. Le nga lomu bet ole tayeie soo so pang tool i?"

Ngan di tooltool tina ngan di le imot tigaua koodi, inbe tiyei ne, "Ye in iyei dada dook tiap a taraumate le imata."

65 Motong la di tooltool tina ngan kapala timadit a tikorokoronaii, inbe tipaukala matana ye mala, motong la tilok bedi a tirauu, inbe titoru nen. Tiyei ne, "Oo, bet ong i Maro koonoo moolmool nga, ngan kuwete too." Inbe di gaunu tikauu a tila a la tirauu.

Pita Ipataukala A Iwete Bet Ye In Lon Galanga Ye Yesu Tiap

(Matiu 26:69-75; Luka 22:56-62; Yowan 18:15-18, 25-27)

66 Pita tani in inepe la koongoo lono ngo, inbe garup nene atu yo iyei kapraingi pang tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in ipa a iman. 67 Iman ngan ikamata Pita yo ei loo nga, le nga matan kenen ye, inbe iyei ne, "Ai, ong i kuye Yesu yo ke Nasaret i, in kanepe lapau."

68 Bong ngan Pita ipataukala le nga iyei ne, "Atoo, au i nga lok sarara le lok galanga ye soo so yo kuwetewete ye, in tiap." Motong la ipas a ipa a idu potai pang ye dada koonoo nga, ngan tareke atu itang.

69 Ye kene yo garup kapraingi tani in ikamata mulu nga, ngan ila le la iwete pang di tooltool yo tikododo potai ye ni tani nga, ngan nen, "Ai, tool in di tooltool tina ngan atu kidi."

70 Bong ngan Pita ipataukala mulu. Le nga tinepe le mooloo tiap, inbe di tooltool yo tikododo potai ye nga, ngan tiwete panga nen, "Moolmool sa, ong i di tooltool tina ngan atu kidi, yesoo ong i tool ke Galili lapau."

71 Bong ngan Pita koonoo mede ye betanga a ipamede betanga ki, inbe iyei ne, "Kumata le bet allung nga, ngan dook mata nen bet Maro igarungau. Le awete pang moolmool le ete nen, au i lok galanga ye tool yo kawetewete ye, in tiap."

72 Ngan iwete nen, le tina pattu leu inbe tareke itang mulu le paru ki. Motong la se Pita lon tutu betanga yo Yesu iweta i. Ngan mugu ngan Yesu iwete pang Pita

nen, “Dookoot bong katai nga, ngan ole tareke itang le paru tiao, inbe kupataukala a kuwete le patol bet ong i lom galanga yau tiap.” Ngan nen le Pita lono dook tiap le iman tina le itang belebele.

15

Tikaua Yesu Lo Ikodo Dama Ke Pailot, Tool Kuto Mai Yo Matan Kala Tana Mai Yudia I

(Matiu 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Yowan 18:28-38)

1 Tinepe le nga muntu bongmai koot, motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di tooltool maimai kidi Yuda, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro, inbe di tooltool kuto maimai kidi Yuda le imot yo matadi kala momo le nepongo kidi nga, ngan la tigaua inbe tiwetewete a tiraua betanga ye soo so yo bet tiyeii pang Yesu i. Motong la tipauu ye ooroo medana, inbe tikauu a tila la titaru la Pailot bene nga. 2 Tila pombe, motong la Pailot itoru nen, “Oo kuwete, ong i la tool kuto mai yo matam kala di Yuda le imot i, too?”

Ngan Yesu iraua betanga ki nen, “E, dawa ben tina la kuwete koot nga.”

3 Ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tisopo koodi ye betanga alunu kaiye panga. 4 Le nga Pailot itoru mulu nen, “Nga gelei ole kurau betanga kidi nga tiap, too? Kumata, so alunu kaiye la tiwetewete yong nga.”

5 Bong ngan Yesu mala bet iwete toko betanga sa a bet iraua betanga ki ye, ngan tiap. Ngan nen le Pailot itakrai belebele ye yo ye taunu ikata suanga ye tiap nga.

Pailot Iwete Bet Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini

(Matiu 27:15-26; Luka 23:13-25; Yowan 18:39—19:16)

6 Ye rai kanakana nga, ngan kumata bet lo tigoro lal kidi Yuda ke bet tikanen inbe lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro nga, ngan di tooltool yo tinepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan ole Pailot ipadu atu a idu tana. Bong ole di tooltool le imot tipootoo tool yo lodi bet ipadua a isi diki in ene. 7 Ye kene tani in tool atu yo ene Barabas i, in iye di diene tinepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Di ngan ye kene yo tipamaditi patokongo a bet tinganga di Rom nga, ngan le tiraumatamata di tooltool kapala ke Rom. 8 Ngan nen le di tooltool malala mai tina yo tigaua nga, ngan tila pang ye Pailot la titoru bet iyei dawa ben yo rai kanakana ngan iyei nga.

9 Motong la Pailot tani in itor di nen, “Ai, lomu bet apadu tool kuto mai yo matan kala di Yuda le imot in a isi pang yang, too?” 10 Ngan Pailot iwete nen nga, yesoo ye in lon galanga bet di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan lodi dook tiap pang Yesu, yesoo tikamata ben di tooltool tiyitmaka ene, ngan la le tikauu a la titaru lo bene nga. 11 Bong ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro ngan tiso di tooltool malala mai tina ngan lodi bet koodi pang Pailot a bet ipadu Yesu be, bong bet nen ngan ipadu Barabas a isi pang ye di.

12 Motong la Pailot itor di mulu nen, “Lomu balai ye tool yo kawete bet ye in tool kuto mai yo matan kala di Yuda le imot i? Ole ayeie soo so panga?”

13 Ngan koodi le mai nen, “Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”

14 Motong la Pailot itor di mulu nen, “Nga gelei? Soo dada dook tiap ikapsap ye i?”

Bong di tooltool tina ngan oorootang a koodi le mai mulu nen, “Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”

15 Ngan Pailot tani in lono bet iyei di tooltool malala mai tina a lodi ponana, le nga ipadu Barabas si tana a idu pang ye di. Inbe iwete a di tooltool ke patokongo tisaliti Yesu ye ooroo medana, motong la ikauu a itaru la bedi a tikauu bet du tipatota lo kai palasingi kaini nga.

Di Tooltool Ke Patokongo Tiyei Sere Ye Yesu

(Matiu 27:27-31; Yowan 19:2-3)

16 Di tooltool ke patokongo tikaua Yesu a tilo koongoo lono ke rumu ke Pailot. Motong la tikiu di diedi tooltool ke patokongo ngan a di le imot timan. 17 Motong la tisousouu ye sousoungu yo kooroonoo dook

* **15:17** Ngan mala yo kooroonoo dook mata i, in dawa ben purupuru bolana.

mata i,* inbe tikaua ooroo yo dongana iso
in a titali, motong la titaru lo Yesu kutono.
18 Inbe tiwete panga nen, “Aa, tool kuto
mai yo matam kala di Yuda le imot i, ke-
mai dook!” 19 Motong la tikaua toto atu
a tirauraua kutono ye, inbe tikorokoron-
aii. Motong la tigun turudi a tiyei tomonai
dawa ben bet tiyitmak ene nga. 20 Ngan
tipalele sere ye a imot, motong la tidudu
sousoungu tani yo kooroonoo dook mata i,
inbe tisousouu ye sousoungu ki ye taunu
mulu. Motong la tikauu a tila bet la tipatota
lo kai palasingi kaini.

Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini (Matiu 27:32-44; Luka 23:26-43; Yowan 19:17-27)

21 Tikaua Yesu a tila le la titauaraia Si-
mon ke malala mai Sairini yo Aleksanda ye
Rupus tamadi i. Ye in ipa ke ni san a iman
a bet ilo pang koongoo lono ke malala mai
tani in. Motong la di tooltool ke patokongo
tina ngan tiparama a tiwete le koodi mede
ye betanga panga bet ilono Yesu a isolo
kai palasingi ki pa. 22 Inbe di tooltool
ke patokongo tina, ngan tipawewe Yesu a
tilo pang ye ni yo tiwete ene ye Golgata
i. (Ngan betanga yo Golgata in punu ben,
Tool Kutono Ruruana). 23 Tilo, motong la
tipargarungnai ooroo wain surunu in ilo
ye bar, inbe tikauu pang Yesu a bet iyinu.
Bong lono panga tiap le isukraii. 24 Motong
la di tooltool ke patokongo tina ngan tipa-
toto Yesu lo kai palasingi kaini, inbe tikap
sousoungu le so ki a bet timalimi di tapdi
ye. Le nga titoo moomoo kidi a tikatte
madamada bet ole tipusye sima tooltool yo
bet tikap so tina ngan atu atu pang di nga.

25 Le ye ke matana limi be pai la tipatoto
Yesu lo kai palasingi kaini ye i. 26 Motong
la tiwodo betanga tina yo tikadoni ye a
le tirauu, ngan nen: TOOL KUTO MAI YO
MATAN KALA DI YUDA LE IMOT I. 27-28 Inbe ye
kene tani yo tipatoto Yesu lo kai palasingi
kaini ye in nga, ngan le tipatoto di tooltool
ru ke pinnau lapau. Le atu inepe ke
Yesu bene oonoo, inbe san ke bene ngas.† 29 Ngan di tooltool tina yo tipa a tila be
timan nga, ngan matadi gaga pang ye a
tikilkiloi. Inbe tikan paseme, a tiyei ne, “Ai!
In ong tool tani yo kuwete bet ole kusaua
bareme mai ke sungunu, lo ngan bet ku-
patokode mulu ye ke tol leu i, too? 30 Bet
nen ngan ong taum kulonong a kugege kai
palasingi in a kusi tana, e too.”

31 Inbe gaongo leu ye di tooltool maimai
ke paroranga so pang Maro, inbe di pan-
noongoo ke wer ke Maro, ngan di lapau di
tapdi tiwetewete a tiyei sere ye Yesu. Inbe
tiyei ne, “Kakamata, kanakana ngan ilon
di tooltool kapala, bong nga gelei a le ye
taunu iloni tiap nga? 32 Iwete bet ye in
Kirisi, tool yo Maro ipootoo bet si ipamulu
di tooltool ki i, inbe tool kuto mai yo matan
kala di Isrel le imot i, too? Kumata bet
igege kai palasingi ni a isi tana dookoot
nga, ngan la bet takamata, ngan tatara lodo
medana ye nga.” Inbe di tooltool ru tina yo
tipatoto di lo kai palasingi kaini potai pang
ye Yesu nga, ngan di lapau tikan paseme
Yesu.

Yesu Imata (Matiu 27:45-56; Luka 23:44-49; Yowan 19:28-30)

33 Kemai ye ke matana sangaul be ru,
ngan todo iduku tana mai i le imot, a iken
nen le du rrai ye so ben ke matana tol.
34 Motong la ye ke matana tol nga, ngan
Yesu koonoo le mai nen, “Eloi, Eloi, lema
sabaktani?” Ngan betanga tina ngan lono
ki nen, “Maro kiau, Maro kiau, nga gelei a
le kugegau nga?”

35 Ye kene tani in di tooltool pattu yo
tikododo potai ye nga, ngan tilongo tina yo
iwete nen nga, le nga tiyei ne, “Ai, kalonga
lapau, ngo koonoo pang Ilia.”

36 Motong la tool atu idada la ikaua so
ben punpun a isilia du ye ooroo wain su-
runu yo malingene in lono, inbe isuiu ye
piu kaini a isulmaii lo pang Yesu koonoo
a bet iyinu. Inbe iwete nen, “Oi, tagege
si inepe a takamata toka. Ole Ilia si iloni
a iyunu ye kai palasingi ni a isi tana, too
tiap?”

† **15:27-28** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen, bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 27 le 28 nga. Ngan betanga tani in nen: *Ngan nen le betanga yo tiwodo ilo ye Rau ke Maro nga, ngan kanono pombe moolmool. Ngan betanga tani in nen, “Di tooltool ole tikamata dawa ben ye in tool dook tiap atu.”* Esai (Aisaia) 53:12.

37 Motong la Yesu koonoo le somai, inbe
imaroon pattu leu le tina imata yege.
38 Ngan nen le mala matolene yo tituka
bareme mai ke sungunu lono i, in imas-
sarak ke ete a ipa so le idu lopo le iyei paru.
39 Inbe ye kene tani in tool kuto mai yo
matan kala di tooltool ke patokongo i, in
ikododo dama ke Yesu. Nen le ilongo tina
yo Yesu koonoo le mai nga, inbe ikamata
so tina yo Yesu iyei motong imata nga, le
nga iyei ne, “Ona, moolmool sa, tool i Maro
Natunu!”
40 Ngan di garup pattu ngan tikodo ben
manga mooloo kasin, inbe tikamata so yo
pombe pang ye Yesu nga. Ngan le di garup
tina, ngan atu in ene Madia ke malala Mak-
dala, inbe san in Madia yo Yemis kase in iye
Yoses tinadi i, inbe garup san in Salume.
41 Di ngan, ye kene yo Yesu inepe Galili ye
in nga, ngan titoo a tiloni. Inbe di garup yo
titoo a tiye tilo pang Yerusalem nga, ngan
alunu kaiye la tinepe lapau nga.

Titara Yesu Bobono Lo Agoro Yo Ke Tarungu Di Matenge I, In Lono

(Matiu 27:57-61; Luka 23:50-56; Yowan 19:38-42)

42 Ye kene tani in lal ke parenge, yesoo
mongmongini ki ngan ole tilo ye lal kidi
Yuda ke sungunu. Le nga tinepe a du rrai,
43 motong la Yosep ke malala mai Arima-
tia i, in lono atu bet ikaua Yesu bobono.
Ngan Yosep tani in di tooltool alunu tiy-
itmaka ene, inbe ye in inepe ye budanga
ke di tooltool kuto maimai ke karatanga
betanga kidi Yuda. Inbe ye taunu in inam
bet ikamata dada yo Maro bet matan kala
di tooltool ki ye i, in pombe mallangana.
Le nga itattadai tiap, bong ipa so le lo
ikodo dama ke Pailot, a itoru bet ikaua Yesu
bobono. 44 Ngan ye kene yo Pailot ilongo
betanga ben Yesu imata koot nga, ngan
le itakrai. Motong la ikiui tool kuto mai
yo matan kala di tooltool ke patokongo in
man itoru nen, “Ai, kuwete, Yesu tani in
imata koot, too tiap?”
45 Ngan tool kuto mai tani in iyei ne,
“Imata oo.” Motong la Pailot imalum pang
Yosep bet la ikaua Yesu bobono nga. 46 Le
nga Yosep la iyimi mala kookoonoo a ikap
a ila, motong la iyunu Yesu bobono a iyiti
du tana. Inbe ipiuu ye mala tani le dook
mata, motong la ikauu la itaru ye agoro ke
tarungu di matenge yo tikeli sakar madini
i, in lono. Inbe itapulu pat somai atu la
ikatkala agoro tani in koonoo ye. 47 Ngan
Madia tani ke malala Makdala i, in iye
Madia san yo Yoses tinana i, ngan tiye di
tinepe lapau le tikamata ni tani yo titara
Yesu bobono ye i.

16

Yesu Imadit Mulu Ye Ni Ke Matenge

(Matiu 28:1-8; Luka 24:1-12; Yowan 20:1-10)

1 Tinepe ye lal kidi Yuda ke sungunu
tani in a imot, motong la Madia ke malala
Makdala in iye Madia san yo Yemis tinana
i, inbe Salume, ngan tiyimi kai surunu yo
kini ki dook mata nga bet la tisalini Yesu
bobono ye. 2 Motong la muntu bongmai
koot ye ke yo Sande in nga, ngan ke ipiti
matana tiao, inbe di tol timadit a bet tila
pang ye agoro tani yo titara Yesu bobono
ye i. 3 Tipa a tila ngan di tapdi tiwetewete
nen, “Ai, ole sei tool bet ipulu pat a ikoo ye
agoro koonoo paidi i?”
4 Bong ngan ye kene yo bet matadi gaga
ye in nga, ngan tikamata pat somai tani in
tipulu a ikoo ye agoro koonoo oo. 5 Le nga
tidewe a bet tilo pang agoro tani in lono,
ngan tikamata tamoto koskos atu in iwur
ke bedi oonoo. Inbe isousou ye sousoungu
kookoonoo mooloonoo. Ngan tikamata le
nga titattadai.
6 Motong la tool tani in iwete pang di nen,
“Ken katattadai be! Au i lok galanga bet
ang ngan kaman bet man kasere Yesu ke
Nasaret yo tipatota lo kai palasingi kaini
a imata i. Bong ye in inepe ni tiap. Ye
in imadit mulu ye ni ke matenge oo. Le
kaman man kakamata ni yo titara bobono
ye i. 7 Bong kakamata nene, lo ngan bet
kamulu a kala la kakaua bingi pang di gal-
iunu, inbe Pita lapau. Ngan kawete pang
di nen, ‘Yesu imugu a ila pang Galili oo.
Le katoo a kala ngan la bet la kakamata
nango, ben tina yo mugu ngan iwete pang
nga.’ ”
8 Tina yo ngan le di garup tina ngan
titattadai a titangarur le dook tiap yege,
inbe tipas a tidu tana le tina tidada a tigege

agoro tani in a tila. Ngan le tiwete toko pang tool siap, bong tipa so a tila, yesoo titattadai.*

Yesu Pombe Pang Ye Madia Yo Ke Makdala I
(Matiu 28:9-10; Yowan 20:11-18)

9 Ye Sande muntu yege ngan Yesu imadit mulu ye ni ke matenge, inbe la pombe pang ye Madia ke Makdala in mugu. Ngan ye in mugu ngan Yesu inganga di so sidi limi be ru ye. 10 Motong la Madia tani in ila bet la iwete pang di tooltool tina yo tiye Yesu tipa nga. Ngan di ngan lodi madoko a nga titangtang ye. 11 Ila le la iwete pang di bet Yesu imagur mulu le ikamata ye matana, bong ngan titara lodi medana ye betanga ki tiap.

Yesu Pombe Pang Ye Di Galiunu Ru
(Luka 24:13-35)

12 Madia iwete pang di nen a imot, motong la Yesu di galiunu ru tigege malala mai inbe tipa a tila, motong la Yesu pombe pang ye di. Bong ngan tikilala tarrai tiap, yesoo matan palele mulu le dawa ben mugu nga tiap. 13 Motong la yeru timulu la tiwete pang di diedi kapala, bong ngan di diedi tina ngan titara lodi medana ye betanga kidi yeru tiap lapau.

14 Le ye kene san, ngan di galiunu tina yo sangaul be atu nga, ngan tigaua a tikanen so, inbe Yesu ipa le lo pombe pang ye di. Ngan le ipasak pang di, yesoo di tooltool tikamata yo imadit mulu nga le la tiwete pang di, bong ngan kutodi imede mata le lodi bet titara lodi medana ye betanga kidi tiap.

15 Motong la iwete pang di nen, “Nga ole kala kapa ye ni mai i le imot, inbe kawetewete bingi dook mata kiau pang di tooltool nga le imot. 16 Ngan nen le kumata sei tool bet itara lono medana ye a karriuu nga, ngan Maro ole ikauu a ipamule ye so dook tiap yo bet igarungu i. Bong kumata sei tool bet itara lono medana ye tiap nga, ngan Maro ole ipaposi ye dada dook tiap ki yo iyeii i, a bet nen ngan iyemenaii ye. 17 E di tooltool yo titara lodi medana ye bingi dook mata kiau nga, ngan ole akap gurana pang di bet tiyei mos ye. Le ye gurana ke au ek, ngan ole tinganga di so sidi ye di tooltool, inbe ole tiwetewete ye di malala malala koodi. 18 Inbe kumata le bet tikaua moto dook tiap ye bedi, too tiyin ran yo tigarung ye bar dook tiap nga, ngan o ke bet igarung di tiap yege. Inbe kumata le bet tipaloko bedi lo di tooltool yo matamatenge ikap di ngan podi, inbe tipatarau pang Maro bet ilon di nga, ngan ole tinidi dook mata mulu.”

Yesu Ilo Pang Malala Ke Maro
(Luka 24:50-53; Aposol 1:9-11)

19 Tool Mai Yesu iwete pang di nen a imot, motong la Maro ikauu a ipamule a ilo pang ye malala ki nga, ngan le lo iwur ye bene oonoo. 20 Motong la di galiunu tina ngan tila la tiwetewete bingi dook mata ki ye ni mai i le imot nga. Ngan le Tool Mai Yesu inepe ye di a ilon di ye urata kidi, inbe ipamede di le tiyei mos matana matana a bet nen ngan di tooltool tikamata ngan lodi galanga ben betanga kidi tina ngan moolmool.

* **16:8** Di tooltool alunu yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar bet betanga yo Yowan iwodo ngan imot ye arono limi be tol. Bong ngan di tooltool kapala tiseke betanga yo ke bingi dook mata ke Maka i. Ngan betanga tina ngan la dookoot ngan iken ye arono limi be pai le ilo ye arono sangaul ru nga.

Luka
Bingi Dook Mata Yo Luka Iwode I

Betanga Yo Imugu I

1 Tool mai Tiopilus, nga bet awete pong
nen, mugu ngan di tooltool alunu la titouo
bedi bet tiwodo betanga ke so tina le
imot yo Maro iyei a pombe kataunu yam
nga. 2 Ngan nen le tiwodo betanga tina
yo tilongo ye di tooltool yo kulkulunu
yege, ngan di tapdi tikamata so tina ngan
kanono moolmool ye matadi, inbe tikaua
urata ye a tiraia bingi ki paidi nga. 3 Ngan
tina au tauk i ator panin di tooltool tina a
tipagalangau dook ye so tina ngan punu,
ngan la akamata ngan dook mata ke bet
au lapau awodo betanga galangana pong
ye so tina yo pombe nga. 4 Le awodo rau
i pong a bet nen ngan kukinkati ngan lom
galanga nen, betanga yo tipatomonai ong
ye nga, ngan moolmool le imot.

Bingi Dook Mata Ke Yowan Yo Bet Irriu Di Tooltool I, In Ole Tinana Ipasuiu

5 Ye kene yo Erot iyei tool kuto mai a
matan kala tana mai Yudia ye in nga, ngan
tool atu ke paroranga* so pang Maro, in
ene la Sakaria i. Ye in inepe ye budanga
atu ke di tooltool ke paroranga so pang
Maro yo tiweta ye Abia i. Ngan iye rimana
yo Ilisapet, ngan Aron di sasa ki. 6 Inbe
yeru ngan tiyei dada dook mata ye Maro
matana. Inbe titoo noonoongoo le wer
ke Maro nga le imot, le tinepe le taukadi
busunu ye matana. 7 Bong yeru taukadi
natudi, yesoo Ilisapet ipassui tiap le iye
Sakaria tinepe tinepe a tiyei konga konga
oo.
8 Ye kene atu in Sakaria iye di diene
tooltool ke paroranga so yo tinepe ye bu-
danga ke Abia nga, ngan lal kidi bet tilo
tiyei urata kidi ye bareme mai ke sungunu.
Ngan le Sakaria ilo bareme mai ke sun-
gunu lono bet lo iyei urata ki ke paroranga
so pang Maro. 9 Motong la titoo momo kidi
ke bet tikatte madamada a bet nen ngan
tipusye sei tool ke paroranga so, bet ole ilo
idaun so kini ki dook mata ben kai maiyo
kulini in pang Maro i. Ngan le Sakaria tani,
in ye la madamada ipaposi bet ilo bareme
mai ke sungunu lono i. 10 Ngan ye kene
yo Sakaria lo idaun so ke paroranga pang
Maro ye in nga, ngan di tooltool alunu la
tigaua ke bareme diki ki a tipattarau nga.

11 Sakaria ilo, motong la bangabangana
ke Tool Mai atu pombe pang ye le ikodo ke
kakawa yo bet tidaun so kini ki dook mata
ye i, in madini oonoo. 12 Ngan yeiso bet
Sakaria ikamata bangabangana ke Maro
tani, motong le itakrai inbe itattadai bele-
bele. 13 Bong ngan bangabangana tani
iwete panga nen, “Sakaria, ken kutattadai
be! Maro ilongo pataraungu kiong oo.
Le rimam Ilisapet ole ipasuiu kase tamoto
pong. Lo ngan bet kusu ene ye Yowan.
14 Ong i ole lom dook mata a lom ponana
ye mai san, inbe di tooltool alunu ole lodi
ponana ye kene yo bet tinana ipasuiu ye
i, 15 yesoo ye in ole Maro ikamata ben tool
ene mai. Inbe ye in o ke bet iyin ooroo wain
surunu le ran medana tiap. Inbe kene yo
inepe tinana kapono lono ye in nga, ngan
ole Maro Amunu Silene ipaponi. 16 Inbe ole
ilon di tooltool alunu ke Isrel a nen ngan
tiportak lodi a timulu pang ye Maro yo Tool
Mai kidi i. 17 Inbe ye in ole Maro Amunu
Silene ikaua gurana mai panga dawa ben
ke Ilia, a imugu pang Tool Mai. Inbe ole
ilon di tooltool maimai a tiportak lodi, a
bet nen ngan lodi mai san pang di natudi
mulu. Inbe ye in ole ilon di tooltool ke
sak noonoongoo, a bet nen ngan titoo wer
dook mata kidi tooltool yo noonoodi nga.
Inbe ole ilon di tooltool a tikarata lodi le
dook mata, inbe tinama Tool Mai yo bet
pombe i.”

18 Bangabangana ke Maro iwete nen a
imot, motong la Sakaria tani iwete panga
nen, “Ai, nga ole lok galanga balai, bet
betanga kiong i moolmool nga? Yesoo, au
i ayei konga, inbe rimak ngan iyei konga
lapau oo.”

19 Motong la bangabangana tani ke Maro

* **1:5** Betanga yo paroranga in punu nen, bet di tooltool yo titoo momo kidi Yuda bet tikap so a tidaun pang Maro a ikamata nga, ngan ole Maro lono dook mata pang di.

in iraua betanga ki nen, “Au i Gabrel! Inbe kanakana ngan akodo dama ke Maro. Ngan Maro ye taunu la iwangau bet si akaua bingi dook mata i pong i. 20 Bong nga gelei, ong i kutara lom medana ye betanga kiau tiap, too? Ngan nen le dookoot nga ole mem modo le ke bet kuwetewete tiap a kunepe nen le ilo ye lal yo Maro ye taunu itaru bet ole so tani in kanono pombe moolmool ye i.”

21 Ngan nen le ye kene tani in di tooltool budanga mai tina yo tigaua a tinama Sakaria ke diki nga, ngan tinam kaiye le nga lodi kau urata nen, “Tiap, nga gelei a le isi tarrai tana tiap nga.” 22 Motong la yeiso bet ipas a isi tana, ngan men modo le ke bet iwetewete pang di tiap, bong ipas le iyei tomonai pang di ye bene leu. Le nga lodi tar bet o ikamata so sa bareme mai ke sungunu lono, ngan la le ke bet iwetewete tiap a inepe nen leu nga.

23 Ngan lal ke Sakaria yo bet iyei urata ke paroranga so ngan lo imot, motong la imulu pang malala ki. 24 Le nga tinepe le mooloo tiap, inbe rimana Ilisapet in kapono le ipa mallangana tiap, bong ipas le inepe rumu lono leu ye taudu limi. 25 Motong la Ilisapet tani iyei ne, “So i, Tool Mai la lono pau a iyeii pau i. Le dookoot nga ke bet moomook mulu ye di tooltool matadi tiap.”

Bingi Dook Mata Ke Yesu Bet Ole Tinana Ipasuiu

26 Ye kene yo Ilisapet kapono a inepe le taudu limi be atu iman a ila ye in nga, ngan Maro iwanga bangabangana ki yo ene Gabrel in a idu pang ye malala mai yo ene Nasaret i. Ngan malala tani, in iken ye tana mai Galili. 27 Bangabangana tani in bet idu pang ye garup nene atu yo ene Madia i. Ngan garup nene tani in titarkala pang tamoto yo ene Yosep i. Ngan Yosep tani in Dawiti yo mugu ngan iyei tool kuto mai i, in sasa ki. 28 Le nga bangabangana tani in idu pombe pang ye Madia, motong la iwete lo ponana ki panga, inbe iwete nen, “Tool Mai inepe yong, le iyeie urata dook mata san pong.”

29 Bong Madia ilongo betanga ki tina, ngan lon sarrara mai san. Inbe ikapge bet lon kaua urata ye soo betanga tina yo iwete nga, ngan lono ki balai? 30 Motong la bangabangana iwete panga nen, “Madia, ken kutattadai be. Maro lono pong mai san a iyeie urata dook mata pong. 31 Le kulongo, ong i ole kapom ye kase tamoto atu. Le ye kene yo bet kupasuiu ye in nga, ngan ole kusu ene ye Yesu. 32 Ye in ole ene mai, inbe ole tiweta bet ye in Maro yo inepe ete, in natunu. Inbe Tool Mai Maro ole itaru a iyei tool kuto mai a ikolo sasa ki yo Dawiti i. 33 Inbe ye in ole iyei tool kuto mai a matan kala Yakop di sasa ki le ikenen leu a ila. Moolmool, ye in ole iyei tool kuto mai le ikenen leu le taukan motingi.”

34 Motong la Madia itoro bangabangana ke Maro tani in nen, “Ona, au i garup nene, inbe aye tamoto sa ampa pitiap. E so i nga ole pombe pang yau balai?”

35 Ngan bangabangana iraua betanga ki nen, “Maro Amunu Silene ole isi yong, inbe Maro yo inepe ete i, in gurana ki ole si idukong. Le kase tani yo Maro ipootoo panga ye taunu a kapom ye i, in ole di tooltool tiweta bet ye in Maro Natunu. 36 Inbe kumata, tinam oom Ilisapet yo iyei kolman, inbe tiwete bet tau pasuiungu ki i, in dookoot nga kapono a inepe ye taudu limi be atu oo. 37 Ngan nen, yesoo so sa yo bet Maro isak ye a bet iyei tiap, ngan tiap.”

38 Motong la Madia tani in iyei ne, “Au i ben kapraingi ke Tool Mai. Le so yo kuwete pau ye, in bet iyeii a pombe pang yau, ngan dook mata.” Motong la bangabangana ke Maro igege sila inepe, inbe imulu a ilo.

Madia Ilo Ikamata Ilisapet

39 Ye kene tani in Madia ikarata so ki tina ngan le imadit a ipa tarrai a ilo pang ye malala mai atu yo iken ye kawal ke tana mai Yudia i. 40 Ngan ipa le lo pombe, motong la ilo rumu lono ke Sakaria lo ikamata Ilisapet, ngan le iwete lo ponana ki panga. 41 Ye kene yo Ilisapet ilongo lo ponana ke Madia yo iweta panga i nga, ngan le natunu yo iken kapono lono i, in ipulles, inbe Maro Amunu Silene isi ipapono Ilisapet tani. 42 Ngan nen le koonoo le mai nen, “Maro iyei urata dook mata pong le kullos di diem garup kapala nga le imot. Inbe iyei urata dook mata pang

kase yo bet kupasuiu i, in lapau." 43 Motong
la Ilisapet tani in iwete mulu nen, "Ngan
dook mata, bong au i tool dook mata balai
a le Tool Mai kiau tinana i bet ise pang yau
nga? 44 Kulongo, kene yo kuwete lo ponana
kiong pau a alongo ye in nga, ngan le kase
maitiap tani yo iken kapok lono i, in lon
ponana lapau le ipulles. 45 Ong i, Maro iyei
urata dook mata pong, yesoo betanga yo
Tool Mai iwete pong nga, ngan kutara lom
medana ye bet ole kanono pombe pang
yong moolmool."

Madia Iwou

46 Motong la Madia iyei ne,
"Au i agaua lok le imot bet ayitmaka Tool
Mai ene.
47 Inbe lok mai i le imot lon ponana
mai san pang Maro yo ipamulau ye
so dook tiap tani yo bet igarungau i.
48 Au i garup sorok ben kapraingi ki leu,
bong ye in lon tutau mai san.
Le pang dama ni nga, ngan ole di tooltool
le imot tikamatau,
ngan ole tiwete bet Maro la iyei urata
dook mata pau i.
49 Ngan ye in gurana ki mai san, le iyeie so
maiyoko dook mata pau bet ilonau
ye.
Inbe Maro yetaleu in inepe le taukan
busunu, le ayitmaka ene.
50 Ye in tool ke bet ilele lono ye di tooltool
le imot yo titattadaii a tiraua panga
nga,
ngan la ilon di tooltool yo dookoot
tinepe nga,
inbe ole ilon di tooltool kapala yo bet
pang dama ni ngan pombe nga.
51 Ngan ye taunu in iyei urata maimai nga
ye bene.
Le di tooltool yo lodi tar di bet di tapdi
nga edi maimai nga, ngan igiri di a
tikoo.
52 Inbe irautoo di tooltool maimai yo tiyei
kuto maimai nga,
inbe iyitmak di tooltool yo taukadi edi
nga.
53 Inbe ikap so dook mata alunu pang di
tooltool yo tikana pitolo nga,
bong di tooltool yo ballingadi nga,
ngan inganga di le tipa bedi koonoo
a tila.
54-55 Inbe ye in ilon di kapraingi ki yo
idi tooltool ke Isrel nga, ngan dook
mata,
yesoo lon tutu betanga yo mugu ngan
ipamede pang sasa kiidi i,
bet ole lon mulumulu ye Awaram iye
di sasa ki a ilon di nen le ikenen leu
le taukan motingi."
56 Madia tani in iye Ilisapet tinepe ye so
ben taudu tol, motong la imulu a idu pang
malala ki nga.

Ilisapet Ipasuiu Yowan

57 Lal ke Ilisapet bet ipasui in pombe,
ngan le ipasuiu natunu tamoto. 58 Le nga
di rara ke Ilisapet tipa ye di tooltool yo iye
di tigaua malala nga, ngan tilongo tina yo
Tool Mai lono panga a iloni dook mata le
ipasuiu natunu nga, le nga tiye Ilisapet tani
in lodi ponana.
59 Tinepe a ke limi be ru iman a ila, le
ye ke limi be tol ki, motong la titoo momo
kidi a timan bet man tikoro kase tani in
tinini, inbe lodi bet tisu ene ye tamana tani
yo Sakaria i. 60 Bong ngan tinana Ilisapet
iwete pang di nen, "Tiap! Tasu ene ye
Yowan."
61 Motong la di tooltool tina tiwete panga
nen, "Ai, kataunu ye di rara kiang nga sa
ene nen tiap."
62 Motong la tiyei tomonai ye bedi a bet
titoro tamana, ye in lono bet ole isua ye
sei. 63 Ngan tamana tani iyei tomonai pang
di ye bene bet tikaua so ke wodwodenge
atu panga a bet iwodo ene. Ngan le iwodo
betanga nen, "Kase i ene la Yowan i." Ngan
nen le di tooltool le imot yo tigaua nga,
ngan tikamata le titakrai. 64 Motong la
pattu leu inbe Sakaria tani koonoo imarra,
inbe mene mooloo mulu a iwetewete, inbe
iyitmaka Maro ene. 65 Ngan nen le di
tooltool tina yo tiye di tigaua malala nga,
ngan tikamata mos tani yo pombe i, le
titakrai ye mai san. Motong la so tina yo
pombe nga, ngan di tooltool tipa bet tiwete
le bingi ki ila ye malala nga le imot yo iken
ye kawal ke tana mai Yudia nga. 66 Le nga
di tooltool le imot yo tilongo bingi tani nga,
ngan lodi kaua urata ye, inbe tipartortor
ye. Tiyei ne, "Ai, kase ni pang dama ni ngan
ole iyei tool balai na?" Ngan tipartortor

nen, yesoo tikamata ben gurana ke Tool
Mai iken ye.

Sakaria Iwou

67 Motong la Maro Amunu Silene idi-
widiwi Yowan tamana yo Sakaria i, le nga
ikaua Maro koonoo inbe iwete nen,
68 "Idi le imot bet tayitmaka Tool Mai yo
Maro kiidi Isrel, in ene!
Yesoo, ye in isi bet si ilonidi tooltool ki
a nen ngan ipamulidi ye so dook tiap
tani yo bet igarungidi i.
69 Ngan tool yo Maro ikaua gurana mai
panga bet si ipamulidi ye so dook
tiap tani yo bet igarungidi i,
in ipa ye rara ke kapraingi ki tani yo
Dawiti i.
70 Ngan mukot yege ni nga, ngan di Maro
koonoo yo ipootoo di panga ye
taunu nga, ngan tiwete nen,
71 ole ilonidi a ipamulidi ye di koi kiidi
bedi, inbe ye di tooltool yo lodi dook
tiap paidi nga.
72 Inbe lon tutu betanga medana ki yo
mugu ngan ipamede pang di sasa
kiidi i,
le ole lon mulumulu yidi a ilonidi.
73 Moolmool, ye taunu iwete moolmool
le ete bet ipamede betanga medana
tani in pang sasa kiidi yo Awaram i.
74 Ngan nanga, ole ikau idi ye di koi kiidi
bedi a ipamulidi,
inbe ole ipamedidi a bet nen ngan
tapas le tayei urata ki leu,
le ke bet tatattadai mulu tiap.
75 Inbe dookoot tanepe nga, ngan ole tatoo
dada dook mata yo Maro lono bet
tatoo nga,
inbe tatoo dada dook mata noonoonoo
yo ki nga.

76 "Ngan ong natuk i, pang dama ni, ngan
ole di tooltool tikiu ong ye Maro
koonoo atu ke Maro yo inepe ete i.
Inbe ole kumugu a kukarata dada
pang Tool Mai.
77 Inbe ole kupagalanga di tooltool lodi a
bet nen ngan lodi galanga ye dada
yo Maro bet igiri sennene kidi ye,
inbe ye dada yo bet ipamulu di ye so
dook tiap tani yo bet igarung di i.
78 Le Maro ole iyei nen, yesoo ye in lono
paidi mai san a ilele lono yidi.
Ngan la tool atu yo iwanga ke malala
ki a isi pang yidi i,
in ole dawa ben ke se ipiti matana nga.
79 A nen ngan lulngana ilangarai di tooltool
yo tinepe ni todo lono a gurana ke
matenge iparama di nga,
inbe ipassongidi le tapa ye dada yo bet
tanepe ye lo silene ke Maro i."
80 Tinepe le lo Yowan tani in maiyoko,
inbe Maro Amunu Silene ipamede lono le
gurana ki mai san. Motong la ila ye ni
soorookoonoo atu yo taukan tooltool i, a la
inepe nango le ilo ye lal ki yo bet ye taunu
ipaposi ye urata ki pang di Isrel i.

2

Madia Ipasuiu Yesu
(Matiu 1:18-25)

1 Ye kene tani in, ngan Sisa Agustus itara
betanga medana atu pang di tooltool nga
le imot yo tinepe ye tana mai Rom nga,
bet di le imot ole tiwodo edi ilo ye rau ke
kaungu di tooltool edi. 2 Ngan dada ke
kaungu di tooltool edi i, in pombe kulku-
lunu ye kene yo Kurinius iyei tool kuto mai
bet matan kala tana mai Siria ye i. 3 Le
nga di tooltool le imot yo tinepe ye malala
kidi diedi nga, ngan timulumulu pang ye
malala kidi tapdi, a bet la titar edi.
4 Ngan Yosep tani in ipa ye rara ke Daw-
iti. Le nga imadit ye malala Nasaret ke
tana mai Galili a ilo pang Yudia ye malala
mai ke Dawiti, yo ene Betlem i. 5 Ngan
Yosep tani in ikaua Madia, yo titarkala
panga bet iyooloo, in a yeru tilo bet lo titar
edi ilo ye rau lapau. Bong ye kene tani,
in Madia kapono maiyoko ke pasuiungu
oo. 6 Le nga yeru tinepe Betlem go, inbe
lal yo bet Madia ipasuiu natunu ye i, in
pombe, 7 ngan le ipasuiu natunu tamoto
mumuganga. Motong la iduku ye mala,
inbe ipatakeno du ye koror yo titar kaningi
kidi asara ilo ye i, in lono, yesoo rumu yo ke
di lowo nga, ngan ipon le imot.

Di Bangabangana Ke Maro Tikaua Bingi
Pang Di Tooltool
Yo Matadi Kala Di Asara Kidi Yo Edi Sipsip
Nga

8 Ye ni tani in di tooltool pattu tinepe ke
diki ke malala mai tani, a nen ngan bet
bong ngan matadi kala di asara kidi yo edi
sipsip nga. 9 Motong la bangabangana ke
Tool Mai atu in idu pombe pang ye di, inbe
Tool Mai lulngana ilangarai di le titattadai
mai san. 10 Bong ngan bangabangana tani
in iwete pang di nen, “Oi, ken katattadai
be! Kapalongo, au i akaua bingi dook mata
pang la asi nga. Bingi dook mata tani in ole
iyei di tooltool nga le imot le lodi ponana
belebele. 11 Dookoot bong katai i, garup
atu ipasuiu natunu malala mai ke Dawiti.
Ngan kase tani in Tool Mai Kirisi yo mugu
ngan Maro itara betanga medana ye bet
ole ikau ang le imot a ipamulang ye so
dook tiap tani yo bet igarungang i. 12 Inbe
tarkilanga ki yo bet lomu galanga ye, in
nen. Ole kakamata kase atu yo tiduku ye
mala, inbe tipatakeno du iken koror lono
yo titar kaningi kidi asara ilo ye i.”
13 Bangabangana ke Maro tani in iwete
nen a imot, ngan le pattu leu inbe di banga-
bangana ke Maro liliti mai tipa ke malala
ke Maro a tisi ye bangabangana tani a
tikodo, inbe tiyitmaka Maro ene. Tiyei ne,
14 “Tayitmaka Tool Mai Maro yo inepe ete i,
in ene.
Inbe di tooltool ke tana yo Maro lono pang
di mai san nga,
ngan ole ikaua lo silene ki pang di a
tinepe ye.”
15 Motong la di bangabangana ke Maro
tina ngan tigege di sila tinepe, inbe timulu
a tilo pang ye malala ke Maro. Le taun di
tooltool yo matadi kala di asara nga, ngan
timadit le tiyei ne, “Oo, nga ole talo pang
Betlem a lo takamata so tani yo pombe ni
a Tool Mai iweta paidi i.”
16 Le nga tipa tarrai a tilo, ngan le lo tika-
mata Madia iye Yosep inbe kase maitiap
tani yo tipatakeno du ikenen koror lono
i. 17 Tikamata kase tani a imot, motong
la tiwete tomonai betanga tina yo banga-
bangana ke Maro in iwete pang di ye kase
maitiap tani nga. 18 Ngan nen le di tooltool
le imot yo tilongo betanga kidi tooltool yo
matadi kala di asara nga, ngan titakrai ye.
19 Bong Madia in itar betanga tina ngan
le imot lo lono, inbe lon kaua urata ye.
20 Motong di tooltool yo matadi kala di
asara ngan timulu pang ye urata kidi mulu,
inbe tiyitmaka Maro ene le ilo ete. Yesoo,
lodi ponana ye so le imot yo tilongo inbe
tikamata nga, ngan le kanono moolmool
ben tina yo bangabangana ke Maro iwete
pang di ye nga.

Tisu Yesu Ene

21 Ngan ke limi be ru iman a ila, le ye
ke limi be tol ki, motong la titoo momo
kidi Yuda a bet tikoro kase maitiap tani in
tinini, inbe tisu ene ye Yesu nga. Ngan ene
tani in bangabangana ke Maro iweta mugu
pang Madia, motong la kapono ye nga.
22 Motong la tinepe le ilo ye lal ke bet
Yosep iye Madia titoo betanga yo iken ye
wer ke Maro yo ikap pang Mose nga, a
bet tikarata di le tinidi igalanga ye Maro
matana. Le nga yeru tikaua natudi tani
a tilo pang Yerusalem, bet lo titara kase
tani lo Tool Mai bene, 23 ben tina Wer
ke Tool Mai iwete nga. Ngan iwete nen,
“Di kakase tamoto mumuganga le imot yo
tinadi tipasui di nga, ngan bet tikap di pang
Tool Mai.”✡ 24 Le nga yeru tilo lo titoo Wer
ke Tool Mai yo iweta a tiwode lo ye rau
bet tiparoro “man utu ru, too man utu kase
ru”✡ panga i.

Simion Ikamata Yesu

25 Ye kene tani in tool atu yo inepe
Yerusalem, in ene la Simion i. Ngan ye
in tool noonoonoo, inbe igaua lono le
atu pang Maro. Inbe Maro Amunu Si-
lene ipamede bet inepe a inam le lo ika-
mata tool yo Maro ipootoo bet ole iyei di
tooltool ke Isrel le lodi iken dook mata
i. 26 Inbe mugu ngan Maro Amunu Si-
lene iwete panga nen, bet ole inepe nen le
ikamata Tool Mai Kirisi yo Maro ipamede
betanga medana ye i, ngan la bet imata
nga. 27 Nen le Simion tani in Maro Amunu
idiwidiwoo bet imadit a ilo pang koongoo
lono ke bareme mai ke sungunu. Motong
la Yosep iye Madia tikaua natudi Yesu a tilo
bareme mai ke sungunu lono, in lapau, a
bet tiyei urata le titoo betanga tina yo Wer
ke Maro iwete bet tiyei nga. 28 Ngan nen
le Simion tani in ikaua kase tani le isipoo

✡ **2:23** Pamulenge (Kisim Bek) 13:2, 12 ✡ **2:24** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 12:8

ye bene, inbe itada pang ete bet iwete lo
ponana ki pang Maro ye. Iyei ne,
29 “Oo Tool Mai, au i akamata so kanono
moolmool ye matak, ben tina yo ku-
tara betanga medana ye pau nga,
le bet nen ngan kumalum pau, au
kapraingi kiong, a amata dookoot
nga, ngan lok ponana.
30 Yesoo, dookoot nga akamata tool yo bet
ipamulam ye so dook tiap tani yo bet
igarungam i, in ye matak oo.
31 Ngan tool tani yo kupootoo bet iyei urata
tani i,
in pombe mallangana ye di tooltool
nga le imot matadi.
32 Ye in ben sul loloana,
le ole lulngana ilangarai di tooltool yo
tipa ye rara kidi Yuda tiap nga a bet
tikamata ni ye,
inbe ole di tooltool tipayit di tooltool
kiong ke Isrel edi ye.”
33 Ngan nen le Yesu tamana le tinana ti-
longo betanga ke Simion tina yo iwete nga,
le yeru lodi belebele leu ye. 34 Motong la
Simion ipamede di ye betanga dook mata,
inbe iwete pang Yesu tinana Madia nen,
“Kase i, Maro ye taunu la itaru i, a bet
nen ngan iyei di tooltool ke Isrel, le alunu
la bet tiwala muridi pang Maro a irautoo
di, inbe alunu la bet titara lodi medana
pang Maro a iyitmak di nga. Maro itaru
bet iyei tarkilanga panga, bong di tooltool
alunu ole tiyei ben koi ki. 35 Ngan la ole
so tina iken sollono ye di tooltool lodi nga,
ngan ole ise le iken mallangana. Inbe ong
taum in ole lom massingi ye dawa ben pul
matana la bet isopala lom i.”

Ana Ikamata Yesu

36-37 Garup atu yo itoko urata ben Maro
koonoo i, in ene la Ana i. Ye in Panuel
natunu garup, inbe ye in ipa ye rara ke
Aser. Mugu ngan ikere le iye nintooroo
tinepe ye rai limi be ru. Motong nintooroo
imata a iyei tap a inepe sorok le se rai ki
84 a iyei konga ki taunu. Ngan Ana tani in
igege bareme mai ke sungunu pitiap yege,
bong ye ke le bong, ngan inepe bareme
mai ke sungunu lono bet ipatarau a isung
pang Maro. Inbe ye lal kapala ngan ole
isapa ye kaningi so, inbe ipas le ipatarau
leu. 38 Ngan ye kene yo Yosep iye Madia
tikaua Yesu a tilo bareme mai ke sungunu
lono nga, ngan ye lapau inepe. Le iman
ikodo potai ye di, inbe iwete lo ponana ki
pang Maro. Inbe igasa kase tani in pang
di tooltool le imot yo titar matadi a tinama
Maro bet ipamulu di tooltool ke Yerusalem
nga.

Yosep Iye Madia Timulu Pang Nasaret

39 Yosep iye Madia tiyei so le imot yo
Wer ke Tool Mai iwete bet tiyei, ngan a
imot, motong la timulu a tidu pang tana
mai Galili, pang ye malala mai kidi tapdi
yo Nasaret i. 40 Motong la kase tani in kene
idik mulu le gurana ki mai. Inbe Maro
ipaponi ye lo galanga le lon galanga dook
mata san, inbe Maro lono panga le iyeii
dook mata lapau.

Yesu Kase Go, Inbe Ilo Bareme Mai Ke Sungunu

41 Ye rai kanakana nga, ngan Yesu di
tamana le tinana tilo pang Yerusalem ye
gaongo mai kidi Yuda yo tiwete ene ye
Paskimoolooningi ke Maro i.* 42 Le nga
tinepe a Yesu rai ki sangaul be balana ru,
motong la di tamana le tinana titoo momo
ke lal maiyoko kidi Yuda tani le tikaua Yesu
lapau a tiye tilo pang Yerusalem. 43 Ngan
tilo tinepe ye lal ke Paskimoolooningi tani
in a imot, motong la Yesu di tamana le
tinana bet timulu pang malala kidi. Ngan
kase mai tiap tani yo Yesu i, in sila inepe
nango la Yerusalem ngo, bong tamana le
tinana lodi galanga ye yo sila inepe, ngan
tiap. 44 Yeru tiyeisa o iye di diedi kapala
ngan tipa. Le nga yeru tipa ye ke atu a
tidu. Motong la yeru tisere, a titortor di
rara kidi le di tooltool kidi kapala ye nga.
45 Bong yeru mala bet tipusye tiap, motong
la timulu pang Yerusalem bet lo matadi
saraii. 46 Ngan yeru tikaua urata mai san
ye serenge le lo ke tol ki, motong la tipusye
Yesu tani yo inepe bareme mai ke sungunu
lono nga. Ye in iye di pannoongoo tiwur
a ilongo betanga kidi, inbe itor panin di

* **2:41** Ngan ye gaongo mai tani yo tiweta ye Paskimoolooningi ke Maro i, in bet nen ngan lodi tut ye kene yo di sasa kidi tinepe Isip inbe Maro ipaskimooloon di Isrel le iraumatamata di natudi tiap nga.

ye betanga kapala. 47 Ngan di tooltool yo tilongo Yesu tani in irau betanga kidi kuto maimai tina ngan dook mata nga, le nga titakrai ye lo galanga ki. 48 Inbe di tamana le tinana tina ngan tikamata le titakrai belebele ye lapau. Motong la tinana iwete panga nen, "Alei natuk, nga gelei bet kuyei dada nen pam nga? Au i aye tamam nga lomam madoko yong, le amkaua urata mai san ye serengong."

49 Motong la Yesu itor di nen, "Nga gelei bet angru kaserau nga? Angru nga lomu galanga yau nen o ke bet anepe ye ni san mulu tiap, bong bet anepe ye rumu ke Tamak leu." 50 Bong yeru lodi galanga ye betanga yo iweta i, in lono ki tiap.

51 Motong la Yesu iye di timulu a tidu pang Nasaret du tinepe, inbe ipas le itoo betanga ke di tamana le tinana leu. Bong tinana in itar so tina ngan le imot lo lono, inbe lon kaua urata ye. 52 Ngan Yesu kene idik mulu le iyei tool maiyoko, inbe lo galanga ki ise le mai. Inbe Maro lono dook mata panga, inbe di tooltool le imot lodi dook mata panga lapau.

3

Yowan Yo Irriu Di Tooltool I, In Ikarata Dada Pang Tool Mai

(Matiu 3:1-12; Maka 1:1-8; Yowan 1:19-28)

1 Ye kene yo Sisa Taibirias inepe ben tool kuto mai a matan kala tana maimai ke Rom le imot ye in nga, ngan itar di tooltool kapala bet tiloni a matadi kala tana kapala. Le ye rai sangaul be limi tina yo itoko urata ki tani nga, ngan Pontius Pailot iyei tool kuto mai pang tana mai Yudia, inbe Erot in iyei tool kuto mai pang tana mai Galili, inbe toonoo Pilip in iyei tool kuto mai pang tana mai Ituria inbe Tarakonitis, inbe Lisanias in iyei tool kuto mai pang tana mai Abilene. 2 Inbe ye kene tani in Anas iye Kepas titoko urata ben tooltool kuto maimai ke paroranga so pang Maro. Ngan ye kene tani in Yowan yo Sakaria natunu i, in inepe ye ni soorookoonoo, inbe Maro ikap betanga ki panga. 3 Motong la Yowan ipa a ila ye malala le imot yo iken potai pang ye ran Yodan nga, inbe iwetewete betanga ke Maro pang di. Iyei ne, "Kaportak lomu a kaman arriu ang, ngan la bet Maro igiri sennene kiang nga." 4 Ngan iyei nen le dawa ben betanga ke Maro yo mukot ngan Maro koonoo yo Esai in iwode i. In iwete nen,

"Ole kalongo tool atu kalngana ye ni
soorookoonoo, in iwete le koonoo
maimai nen,
'Kakarata dada pang Tool Mai, inbe
kayeii le dundunngana panga bet
ipa ye.
5 Kapoopoo ni yo moolai nga le imot,
inbe kakel kawal le ni yo ipolkatkat
nga le si puspusngana.
Inbe dada kapala yo ikalel nga, ngan ka-
padun mulu le dundunngana.
Inbe dada kapala yo bussukana nga,
ngan kasamomo le puspusngana.
6 Ngan la bet di tooltool le imot tikamata
urata ke tool tani yo Maro iwanga
bet si ipamulu di ye so dook tiap tani
yo bet igarung di in nga.' "✡

7 Motong la di tooltool alunu kaiye tila pang ye Yowan bet la irriu di. Bong iwete pang di tooltool yo tiportak lodi moolmool tiap nga, ngan nen, "Ai, ang ngan ben moto dook tiap di natunu! Sei iwete bet kayei nen ngan ole kasuru kate malmal ke Maro yo bet pang dama ni ngan pombe i? 8 Kumata le bet kaportak lomu moolmool nga, ngan ole tikamatang ye dada kiang yo kayei nga ben ang nga kaportak lomu moolmool. Inbe ken kawete bet ang ngan tamamu la Awaram i, a bet nen ngan Maro igarungang tiap, ngan be. Awete pang nen, Maro ke bet iportak di pat nga le tiyei ben Awaram di natunu. 9 Ngan matau nain la iken kai punu in. Ngan la kai le imot yo tipu ngan titar kanodi dook mata tiap nga, ngan ole Maro itarakat di a ikatte di lo ei lono."

10 Ngan di tooltool budanga mai tina tilongo betanga ke Yowan, le nga titoru nen, "Ona, nga ole amyei balai?"

11 Motong la Yowan iraua betanga kidi nen, "Tool bet sousoungu ki ru nga, ngan ikaua atu pang tool san yo taukan sousoungu i. Inbe tool bet so ki ke kaningi

✡ **3:6** Esai (Aisaia) 40:3-5

nga, ngan itoo dada gaongo leu nen lapau ye tool yo taukan so ke kaningi i."

12 Ye kene tani in di tooltool ke sodaningi pat* ngan timan pang ye Yowan bet man irriu di lapau. Le nga titoru nen, "Pannoongoo, am nga ole amyei balai?"

13 Motong la iwete pang di nen, "Le bet kakap pat ye di tooltool nga, ngan kakap le lo ige kinkatingi yo tool kuto mai kiang itaru i, in leu. Ken kallung di a kalloso kinkatingi tani, in be."

14 Motong la di tooltool ke patokongo pattu titoro Yowan kanana. Tiyei ne, "Ngan am nga, ole amyei balai?"

Ngan Yowan iwete pang di nen, "Ken kapatangarur di tooltool lodi a bet titattadai ngan tikap pat pang be, inbe ken kakap sorok di tooltool lo tikodo ye ni ke karatanga betanga be. Bong pat yo bet kakap ye urata kootoonoo kiang, ngan leu la bet lomu ponana ye nga."

15 Ngan di tooltool tina ngan titar matadi a tinama Kirisi yo bet isi i, ngan tikamata Yowan le lodi tar bet ye in o Kirisi tani naii. 16 Bong Yowan iwete pang di nen, "Au i arriu ang ye ran leu, bong tool yo bet ipa mur yau a isi i, in ole irriu ang ye Maro Amunu Silene ipa ye ei. Ngan tool tani in gurana ki mai san, le illosau. Ngan nen le akamatau ben au i tool dook mata ke bet aloni ben poranga ki a aruku ooroo ke loningi ke kene tiap. 17 Ngan ye in ipa ye urata ke pitiningi la isi nga. Ole itoko yoo ye bene, inbe itaurai dingding patunu ke kaningi, le igaun kanono ilo ye badabada ki, inbe kulini ngan idaun di ye ei yo ikan nen le taukan motingi i." 18 Yowan ikatte betanga alunu pang di ye bingi dook mata tani yo ikauu pang di i, a nen ngan bet tilongo ngan tiportak lodi.

19 Ngan Yowan tani in ipasak pang tool kuto mai yo Erot i, in ye yo isada Erodias yo toonoo rimana in a iyooloo nga, inbe ye urata dook tiap kapala yo iyei nga lapau. 20 Motong la Erot tani in iyeie dada dook tiap san mulu ye yo iwete a titara Yowan lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga.

Yowan Irriui Yesu (Matiu 3:13-17; Maka 1:9-11)

21 Ye kene yo Yowan irriu di tooltool ye in nga, ngan Yesu lapau iman pang ye bet man irriuu. Le nga irriuu a imot, motong la Yesu ipatarau tina ngan le malala ke Maro koon panganga. 22 Inbe Maro Amunu Silene iro ke malala ki a isi pang ye ben man utu. Inbe tool atu kalngana iwetewete ye malala ke Maro a isi nen. Iyei ne, "Ong in au Natuk. Au i lok pong mai san, inbe lok ponana yong."

Di Rara Ke Yesu Edi (Matiu 1:1-17)

23 Kene yo Yesu ipamaditi urata ki ye in nga, ngan rai ki so ben sangaul tol.
Ngan le di tooltool lodi taru bet ye in Yosep natunu,
inbe Yosep in Eli natunu,
24 inbe Eli in Matat natunu,
inbe Matat in Liwi natunu,
inbe Liwi in Melki natunu,
inbe Melki in Yanai natunu,
inbe Yanai in Yosep natunu,
25 inbe Yosep in Matatias natunu,
inbe Matatias in Amos natunu,
inbe Amos in Naum natunu,
inbe Naum in Esli natunu,
inbe Esli in Nagai natunu,
26 inbe Nagai in Mat natunu,
inbe Mat in Matatias natunu,
inbe Matatias in Semen natunu,
inbe Semen in Yosek natunu,
inbe Yosek in Yoda natunu,
27 inbe Yoda in Yoanan natunu,
inbe Yoanan in Resa natunu,
inbe Resa in Serubabel natunu,
inbe Serubabel in Sealtiel natunu,
inbe Sealtiel in Neri natunu,
28 inbe Neri in Melki natunu,
inbe Melki in Adi natunu,
inbe Adi in Kosam natunu,
inbe Kosam in Elmadam natunu,
inbe Elmadam in Er natunu,
29 inbe Er in Yesua natunu,
inbe Yesua in Eliesa natunu,
inbe Eliesa in Yorim natunu,

* **3:12** Di tooltool ke sodaningi pat ngan urata kidi nen bet tikap pat ye di tooltool lo ngan bet tikap pang di tooltool maimai ke Rom, a nen ngan tiyei urata kidi ye. Ngan nen le di Yuda lodi dook mata pang di tiap, yesoo di tooltool ke sodaningi pat tina ngan tillung di a tiwete pang di bet tikap pat le tilloso kinkatingi ke pat yo di maimai kidi titaru i.

inbe Yorim in Matat natunu,
inbe Matat in Liwi natunu,
30 inbe Liwi in Simion natunu,
inbe Simion in Yuda natunu,
inbe Yuda in Yosep natunu,
inbe Yosep in Yonam natunu,
inbe Yonam in Eliakim natunu,
31 inbe Eliakim in Mela natunu,
inbe Mela in Mena natunu,
inbe Mena in Matata natunu,
inbe Matata in Natan natunu,
inbe Natan in Dawiti natunu,
32 inbe Dawiti in Yesi natunu,
inbe Yesi in Obet natunu,
inbe Obet in Boas natunu,
inbe Boas in Salmon natunu,
inbe Salmon in Nason natunu,
33 inbe Nason in Aminadap natunu,
inbe Aminadap in Atmin natunu,
inbe Atmin in Ani natunu,
inbe Ani in Esron natunu,
inbe Esron in Peres natunu,
inbe Peres in Yuda natunu,
34 inbe Yuda in Yakop natunu,
inbe Yakop in Esaka natunu,
inbe Esaka in Awaram natunu,
inbe Awaram in Tera natunu,
inbe Tera in Naor natunu,
35 inbe Naor in Seruk natunu,
inbe Seruk in Reu natunu,
inbe Reu in Pilek natunu,
inbe Pilek in Eber natunu,
inbe Eber in Sela natunu,
36 inbe Sela in Kainan natunu,
inbe Kainan in Apaksat natunu,
inbe Apaksat in Sem natunu,
inbe Sem in Noa natunu,
inbe Noa in Lamek natunu,
37 inbe Lamek in Metusela natunu,
inbe Metusela in Inok natunu,
inbe Inok in Yaret natunu,
inbe Yaret in Malalel natunu,
inbe Malalel in Kenan natunu,
38 inbe Kenan in Inos natunu,
inbe Inos in Set natunu,
inbe Set in Atam natunu,
inbe Atam in Maro natunu.

4

Satan Itouo Yesu
(Matiu 4:1-11; Maka 1:12-13)

1 Maro Amunu Silene ipapono Yesu, motong la igege ran Yodan, inbe imulu a ila. Ngan Maro Amunu Silene ipasongosonga bet ipa pang ye ni soorookoonoo atu. 2 Ngan Yesu yetaleu ila inepe ye ni soorookoonoo tani ye ke sangaul pai, inbe tool kuto mai kidi so sidi iman a man itoua.* Ngan ye ke tina yo Yesu inepe ye nga, ngan ikan toko so pitiap le nga pitolo belebele.
3 Motong la tool kuto mai kidi so sidi iwete panga nen, “Ai, bet ong i Maro natunu moolmool nga, ngan kuwete a pat i iportak le iyei porong a koni.”
4 Bong Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete nen, ‘Porong leu la bet itoko di tooltool ye nepongo kidi, in tiap.’✡ ”
5 Motong la tool kuto mai kidi so sidi tani in ikaua Yesu a yeru tilo kawal kutono lo ipitnai so matana matana ke tana i le imot nga, ngan panga. 6 Motong la iwete pang Yesu nen, “Au i ole akaua gurana mai pong bet kuyei tool ene mai a matam kala so matana matana tina ke tana i le imot. So tina nga le imot, nga so kiau. Le sei tool lok bet akap panga nga, ngan ole akap panga. 7 Ngan kumata bet kusung pau nga, ngan ole akap so tina nga le imot pong.”
8 Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete nen, ‘Kusung pang Maro yo Tool Mai kiong i, inbe kuraua panga yetaleu.’✡ ”
9 Motong la tool kuto mai kidi so sidi tani in ikaua Yesu a yeru tilo pang Yerusalem, a lo ipatokode le ikodo bareme mai ke sungunu pono meneng ete ni, inbe iwete panga nen, “Bet ong i Maro natunu moolmool nga, ngan kupas ni le kudu tana ni, 10 yesoo Rau ke Maro iwete nen, ‘Ole iwanga di bangabangana ki si matadi kalong dook mata. 11 Ole tisipong ye bedi, a bet nen ngan pat isolo kem katene be.’✡ ”
12 Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete nen, ‘Ken kuyei dada dook tiap yo bet kutouo Maro yo Tool Mai kiong, in be.’✡ ”
13 Tool kuto mai kidi so sidi itouo Yesu ye dada matana matana, ngan tiap. Motong

* **4:2** Ngan tool kuto mai kidi so sidi tani, in ye la Satan i. ke Woungu (Buk Song) 91:11-12 ✡ **4:4** Wer (Lo) 8:3 ✡ **4:8** Wer (Lo) 6:13 ✡ **4:11** Rau ✡ **4:12** Wer (Lo) 6:16

la ikoo ye Yesu, inbe inam ye kene san mulu.

Yesu Ipamaditi Urata Ki Tana Mai Galili (Matiu 4:12-17; Maka 1:14-15)

14 Motong Maro Amunu Silene ipamede Yesu le gurana, inbe imulu a ila pang tana mai Galili. Ngan bingi ke Yesu tani in ipa le ingaua tana mai Galili le imot a di tooltool le imot tilonga. 15 Inbe kanakana ngan ole ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, lo ipatomonai di tooltool. Ngan le di tooltool tina ngan le imot tiyitmaka ene.

Di Tooltool Ke Malala Nasaret Tikap Malmal Pang Yesu (Matiu 13:53-58; Maka 6:1-6)

16 Motong Yesu ipa mulu a ila pang ye malala mai Nasaret, ye ni tani yo ye kase ngan inepe le lo ye mai ye i. Le nga ye lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, ngan ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, ben tina yo iyei kanakana nga. Ilo lo ikodo dama, inbe ikinkata betanga yo iken ye Rau ke Maro in pang di tooltool. 17 Motong la tikaua rau ke Maro koonoo yo Esai in panga. Le nga bet iperenaii ngan ipusye betanga yo iken ye rau tani in iwete nen,

18 "Tool Mai Amunu si inepe yau,
yesoo ye taunu ipootau bet akaua
bingi dook mata pang di tooltool yo
ballingadi tiap nga.
Inbe iwangau bet si awete pang di tooltool
yo tinepe rumu dook tiap kidi talnga
dikidiki lono nga,
ngan bet tipas a tisi tana;
inbe akarata di tooltool mata kis nga,
a bet nen ngan matadi rere mulu;
inbe alon di tooltool yo diedi tiyei di dook
tiap a tikaua urata moonoo dook
tiap pang di nga,
a bet nen ngan tisolo urata moonoo
dook tiap tani in mulu be.
19 Inbe iwangau bet si akaua bingi pang di
tooltool nen,
bet dookoot nga i lal ke Tool Mai yo
bet si iyei urata dook mata pang di
tooltool ye i."✡

20 Motong la Yesu ilulu rau tani mulu, inbe ipamule pang tool yo matan kala rau i, inbe du iwur. Le nga di tooltool tina yo tinepe rumu ke gaongo tani in lono nga, ngan matadi kenen ye. 21 Motong la iwete pang di nen, "Betanga ke Maro yo iken ye rau ki a kalonga i, in dookoot katai nga kanono pombe moolmool."

22 Di tooltool tina tilongo betanga dook mata yo iwete nga, le titakrai ye, inbe tiyitmaka ene. Bong ngan di tapdi tipartortor a tiyei ne, "Ai, tool i Yosep natunu, too? E nga gelei bet le iwete betanga nen nga?"

23 Ngan nen le Yesu iwete pang di nen, "Ang nga lok galanga yang bet ole kakatte betanga atu pau ye betanga kidi maimai kiang yo mugu ngan tiweta i. Ole kayei ne, 'Tool ke bar bet nen ngan ong taum kukaratong ngan.' Ngan ole kawete pau bet ayei mos sa ye malala kiau tauk i a bet kakamata, dawa ben mos yo kalongo ayei pang di tooltool ke Kapenam nga."

24 Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, "Awete pang moolmool nen, tool yo Maro koonoo i ke bet di tooltool ke malala ki tilongo betanga ki tiap. 25 Kapalongo, mugu ngan ye lal yo ke Ilia i, ngan di garup tap ke Isrel alunu kaiye la tinepe nga. Ngan ye kene tani, in ke kan le ki imol tiap ye rai tol inbe taudu limi be atu, le pitolo mai pombe ye tana maimai nga le imot. 26 Bong Maro iwanga Ilia pang ye di garup tap yo tinepe Isrel, ngan siap. Bong iwanga a ilo pang ye garup tap yo inepe Serepat potai pang ye malala mai Saidon i. 27 Inbe kene san, ye lal ke Maro koonoo yo Ilisa in nga, ngan di tooltool alunu ke Isrel la botoboto medana in ikan di nga. Bong di tooltool tina yo ke Isrel ngan sa tinini dook mata mulu tiap. Bong Naiman ataleu ke tana mai san Siria in la tinini dook mata mulu i."

28 Yesu iwete nen le di tooltool le imot yo tinepe rumu ke gaongo tani a tilongo betanga ki nga, ngan katedi malmal dook tiap. 29 Inbe timadit tina le tinganga Yesu bet ikoo ye malala mai tani a idu diki. Motong la tikauu a tilo ye arono matana yo tikarata malala mai ye i, a bet nen ngan tikauu a tikatte du ke madini ye ni yo dook tiap i. 30 Bong Yesu ipa le ipalanai di tooltool budanga mai tina ngan a ila.

✡ **4:19** Esai (Aisaia) 61:1, 2

Yesu Inganga So Sidi Ye Tool Atu (Maka 1:21-28)

31 Motong la Yesu idu inepe ye malala
mai Kapenam yo iken ye tana mai Galili
i. Le nga lal kidi Yuda ke sungunu pombe,
ngan Yesu ilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo,
inbe ipatomonai di tooltool. 32 Ngan le
di Yuda tina titakrai ye patomonaingi ki,
yesoo betanga ki ipa ye gurana ke Maro.
33 Inbe ye kene tani, in tool atu inepe ye
rumu ke gaongo tani, bong tool tani in so
sidi inepe ye. Le so sidi idiwidiwoo le nga
koonoo le somai. Iyei ne, 34 "Atoo! Yesu ke
Nasaret, ngan soo so bet kuyeii pam i? Nga
kuman bet man kugarungam, too? Au i lok
galanga yong oo, ong in Tool Tani Yo Maro
Ipootoo Panga Ye Taunu I."
35 Motong la Yesu ipasak pang so sidi
tani a iwete katkat panga. Iyei ne, "Ai,
kuwetewete dookoot! Kupas ye tool in a
kusi tana!" Motong la so sidi ikatte tool tani
du tana sila dama kidi tooltool tina, inbe
ipas a ikoo, bong igarungu tiap.
36 Ngan nen le di tooltool tina tikamata le
nga titakrai, inbe tiwete pang di diedi nen,
"Ona tiap! I soo patomonaingi nen i na?
Patomonaingi ki ipa ye gurana mai san,
le ipas le iwete leu, inbe di so sidi tilongo
betanga ki a tikoo!" 37 Le nga bingi ke so
tina yo Yesu iyei nga, ngan ipa a ingaua
tana mai i le imot.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Yo Matamatenge Ikap Di Nga (Matiu 8:14-17; Maka 1:29-34)

38 Yesu imadit a igege rumu kidi Yuda ke
gaongo tani, inbe ipa a ilo pang ye rumu
ke Simon. Ngan Simon roonoo garup in
matamatenge ikauu le tinin ges mai san.
Le nga titoro Yesu bet iloni. 39 Motong Yesu
la ikodo le iture pang ye, inbe ipasak pang
matamatenge bet ikoo ye garup tani, ngan
le matamatenge tani in ikoo ye. Motong
la palbe leu be garup tani imadit a ikarata
kaningi pang di bet tikan.
40 Tinepe a pang rrai, ngan di tooltool
yo matamatenge mai ikap di nga, ngan di
sogadi tiyau di a tilo pang ye Yesu. Motong
la Yesu ipaloko bene lo di tooltool tina ngan
di atu atu podi, le matamatenge kidi imot
inbe tinidi dook mata mulu. 41 Inbe di so
sidi tina yo inganga di ye di tooltool nga,
ngan tipas a tikoo ye di, inbe koodi le mai
nen, "Ong in Maro natunu!" Ngan tiwete
nen, yesoo di ngan lodi galanga ye bet ye
in Kirisi. Bong ngan Yesu ipasak pang di,
inbe ilele di bet tiwetewete be.

Yesu Ipa Pang Ye Malala Maimai Kapala (Maka 1:35-39)

42 Muntu bongmai koot, inbe Yesu ima-
dit tina ngan le ipa pang ye ni yo taukan
tooltool i. Motong la di tooltool timadit a
nga tisere. Le nga tisere a tipusye, motong
la tiwete panga bet ipa be, bong bet sila
iye di tinepe. 43 Bong ngan iwete pang di
nen, "Au i, Maro iwangau bet si apa bet
araia bingi dook mata ke dada yo Maro bet
matan kala di tooltool ki ye i, in pang di
malala kapala lapau. Yesoo, ye punu naii
la Maro iwangau a asi ye i." 44 Ngan nen
le ipa ye tana mai Yudia le imot, inbe ilo
rumu kidi Yuda ke gaongo a lo iraia bingi
dook mata pang di tooltool a tilonga.

5

Di Tooltool Ke Yoosoongoo Titoo Yesu (Matiu 4:18-22; Maka 1:16-20)

1 Ye kene atu in Yesu ikododo tana ke ran
somai yo ene Genesaret,* in koonoo, inbe
di tooltool alunu timan pang ye a tigaliuu
a tiparkat le tiparlokoloko a bet nen ngan
tilongo betanga ke Maro. 2 Ngan Yesu ika-
mata ookoo ru ke di tooltool ke yoosoongoo
yo long tisolo tana ran koonoo a tikenen
nga, inbe nga tingas pu kidi. 3 Motong la
Yesu ipas a ilo ye ookoo tina ngan atu pono.
Ngan ookoo tani in ke Simon, le nga iwete
pang Simon bet isurpaki kasin pang kono.
Motong la Yesu iwur ookoo tani in pono,
inbe ipatomonai di tooltool tina ye.
4 Le nga iwetewete pang di a imot, mo-
tong la iwete pang Simon nen, "Ai, kapoi
pang lama ni a kadu, lo ngan bet kakatte pu
kiang tina du, a nen ngan kakap i sa ye."
5 Motong la Simon tani iraua betanga ki
nen, "Atoo, tool mai, ye bong mooloo i, am
le imot guramam bet le amkaua i sa, ngan
le amkap toko i siap. Bong dookoot kuwete
oo, le ole atoo koom a akatte pu mulu du."

* **5:1** Ran somai yo Genesaret i, in ene san la ran Galili i.

6 Yeiso bet tikatte pu tina du ngan le tikap
belebele di i alunu san le kasin leu be pu
kidi tina ngan pukpukbe. 7 Le nga tipatai
pang di diedi yo tinepe ye ookoo san nga,
ngan bet man tilon di. Motong la timan a
tiye di tiyau i tina ngan a tipadid ookoo kidi
tina ru nga, ngan le kasin leu be timere.
8 Simon Pita ikamata so tina nen nga,
le nga igun turunu du Yesu kene punu ke
dama, inbe iwete panga nen, “Tool Mai,
kukoo yau le manga mooloo, yesoo au i
tool dook tiap ke geingi sennene.” 9 Iwete
panga nen, yesoo iye di diene tikamata
i tina yo tikap nga, ngan le titakrai ye.
10 Ngan Pita di diene yo Sebedi di natunu
ru nga, Yemis iye Yowan, ngan di lapau
tikamata i tina nen nga le titakrai ye lapau.

Motong la Yesu iwete pang Simon nen,
“Kutattadai be! Dookoot katai a ilo nga,
ngan ole kouo urata ke kaungu di tooltool
a timan pang yau.” 11 Ngan nen le tiyolo
ookoo kidi tina ngan ilo ete, inbe tigege so
kidi ngan le imot sila ikino, inbe titoo Yesu
a tila.

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Botoboto Medana Ikani I
(Matiu 8:1-4; Maka 1:40-45)

12 Kene atu in Yesu inepe ye malala mai
atu, inbe tool atu yo botoboto medana
ikana tinini mai i le imot i, in iman le man
ikamata Yesu. Motong la iro du iken Yesu
kene punu ke dama, inbe imangmang ye
a iwete panga nen, “Tool Mai, bet lom nen
nga, ngan kuyei au le tinik igalanga mulu.”
13 Motong la Yesu isulmaia bene la itoko
tool tani, inbe iwete panga. Iyei ne, “Dook
mata, au i lok nen, le ole tinim igalanga
mulu.” Ngan le pattu leu be botoboto
medana tina imapmap, inbe tinini dook
mata mulu.
14 Motong Yesu iwete betanga medana
pang tool tani nen, “Ai, ken kula kugasa
pang di tooltool ye so yo ayeii yong ye, in
be. Bong kupa so le la ong taum kupitnai
ong pang tool ke paroranga so pang Maro
in mugu. Lo ngan bet kuyei paroranga ye
so pang Maro ye yo tinim igalanga mulu,
dawa ben tina yo wer ke Mose iwete nga, a
bet nen ngan di tooltool lodi galanga ye yo
tinim igalanga koot nga.”
15 Bong Yesu bingi ki ipa a ingaua ni
mai le imot ye so tina yo iyei nga. Le
nga di tooltool alunu kaiye timan bet man
tilongo betanga ki, inbe ikarata di ye mata-
matenge kidi a bet nen ngan tinidi dook
mata mulu. 16 Bong ye ke kapala ngan
Yesu igege di tooltool tina, inbe ila ye ni
yo taukan tooltool i la yetaleu inepe, inbe
ipatarau.

Yesu Ikarata Tool Kene Le Bene Ikap Rama A Dook Mata Mulu
(Matiu 9:1-8; Maka 2:1-12)

17 Ye kene atu in Yesu ipatomonai di
tooltool yo iye di tinepe nga, inbe di Paresi
le di pannoongoo ke wer ke Maro ngan
tiwurur lapau. Ngan di tooltool tina ngan
tipa ke malala mai Yerusalem, inbe ke
malala le imot yo iken ye tana mai Galili
le Yudia a tisi. Ye kene tani in Tool Mai
ikaua gurana mai pang Yesu bet ikarata
di tooltool yo matamatenge ikap di nga.
18 Le nga di tooltool pattu titokotoko tool
atu yo kene le bene ikap rama i, in ye
moi ki a tikapge bet tilo pang rumu lono,
a bet nen ngan lo titaru dama ke Yesu.
19 Bong ni mangana pa bet tilo ye tiap,
yesoo di tooltool alunu mata le tisak. Le
nga tirookoo a tilo ke rumu pono, motong
la tisaua ni gimono atu a tipadua le ipa
ye moi ki ye ni gimono tani a idu dama
ke Yesu. Ngan nen le tool tani in du
pombe kataunu kat kidi tooltool budanga
mai tina.
20 Tiyei nen le Yesu ikamata di ben di nga
titara lodi medana panga moolmool nga, le
tina iwete pang tool tani nen, “Tool kiau,
sennene kiong ngan agir oo.”
21 Nen le nga di Paresi le di pannoongoo
ke wer ke Maro ngan tilongo Yesu yo iwete
nen nga, le nga lodi wetewete nen, “Ona
tiap! I sei tool a iwete betanga nen nga?
Nga o bet ikaua Maro nene, too? Tool sa
yo bet igiri sennene kidi tooltool ngan tiap,
bong Maro yetaleu.”
22 Ngan Yesu lon galanga ye di ye yo lodi
kaua urata nen, ngan oo, le nga itor di nen,
“Nga gelei bet lomu kaua urata ye dada
nen nga? 23 Soo betanga imarra bet aweta
i? Bet awete panga nen, ‘Sennene kiong
ngan agir oo’, too bet awete panga nen,

‘Kumadit a kupa’? 24 Bong au i lok bet ayei
nen, a bet nen ngan ole lomu galanga bet
Tool Moolmool ke Maro, in gurana ki mai
ye tana i ke bet igiri sennene kidi tooltool.”
Motong la Yesu iwete pang tool yo ikap
rama in nen, “Ai, awete pong, kumadit a
kouo moi kiong a kula pang rumu kiong.”
25 Le tina pattu leu be tool ikap rama tani
in imadit purukbe le lo ikodo di tooltool
tina ngan matadi. Motong la ikaua moi ki
yo iken pono in a ipa, inbe iyitmaka Maro
ene a ila pang rumu ki. 26 Ngan nen le
di tooltool malala mai tina ngan tikamata
so tani le titakrai ye mai san, inbe tiyit-
maka Maro ene. Inbe di tapdi tiwetewete
nen, “Ona! Dookoot katai nga takamata so
matana san mulu pombe sa.”

Yesu Koonoo Pang Liwi
(Matiu 9:9-13; Maka 2:13-17)

27 Yesu igege di tooltool tina, inbe ipa a ila
ngan ikamata tool ke sodaningi pat yo ene
Liwi i,† in iwurur rumu ke sodaningi pat in
lono. Motong la Yesu iwete panga nen, “Ai,
kuman kutoo au.” 28 Ngan le Liwi tani in
imadit tina le igege so ki ke urata ngan le
imot, inbe itoo Yesu.

29 Motong la Liwi iyeie mailang mai atu
rumu ki pang Yesu. Ngan le di tooltool
alunu ke sodaningi pat tiye di tooltool ka-
pala la tilo tiye di tigaua, inbe tikan so nga.
30 Bong di Paresi inbe pannoongoo ke wer
ke Maro yo tigaua ye budanga kidi Paresi
nga, ngan tikamata Yesu iyei nen, le nga
katedi malmal, inbe tipasak pang Yesu di
galiunu tina. Tiyei ne, “Ai, nga gelei bet
kaye di tooltool ke sodaningi pat inbe di
tooltool ke geingi sennene kagaua a kakan
le kayin nga?”

31 Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Di
tooltool yo tinidi dook mata nga, ngan tool
ke bar ke bet ipa pang ye di tiap, bong
di tooltool la matamatenge ikap di nga.
32 Ngan nanga, au i asi nga bet si akiu
di tooltool yo noonoodi nga tiap, bong di
tooltool yo ke geingi sennene nga, a bet nen
ngan tiportak lodi.”

Tooltool Kapala Titoro Yesu Ye Sapanga Ye Kaningi
(Matiu 9:14-17; Maka 2:18-22)

33 Motong la di tooltool tina titoro Yesu
nen, “Ai, amkamata Yowan yo irriu di
tooltool in di galiunu, inbe di Paresi lapau
galiudi nga, ngan tisapa ye kaningi inbe
tipatarau. Bong nga gelei bet di galium nga
tisapa ye kaningi le yinungu tiap nga?”

34 Ngan Yesu iraua torungu kidi nen,
“Kumata tamoto atu yo bet ikere i, in ikiu di
sogana le di tooltool ki bet man tiye tinepe
ye kerenge ki nga, ngan gelei, ole tisapa
ye kaningi, too tiap? Tiap yege! 35 Bong
pang dama ni ngan ole di tooltool tikaua
tool tani yo bet ikere in le igege di tooltool
ki nga, ngan la bet ye kene tani ngan ole
tisapa ye kaningi nga.”

36 Motong la Yesu ikatte betanga san
mulu pang di nen, “Tool sa ke bet ikaua
sousoungu paunu a isarraki bet ikap
timunu pa a idede sousoungu gurunu
gimono ye tiap. Kumata le bet iyei nen
nga, ngan ole igarungu sousoungu paunu
i, inbe sousoungu gurunu tani in o dook
tiap lapau, yesoo mala timunu paunu tani
yo bet idede sousoungu gurunu ye i, in
gaongo ye gurunu in tiap. 37 Inbe tool sa ke
bet ipaling ooroo wain surunu yo paunu,
ngan ilo ye dap gurunu yo tikarata ye asara
kulini, in tiap. Kumata le bet iyei nen, inbe
ran medana tina ngan isung nga, ngan
ole dap gurunu tani perbe le dap dook
tiap, inbe ran medana tina ngan imatiti du
tana. 38 Ngan nanga, ole kapalingi ooroo
surunu yo paunu ngan ilo ye dap paunu
yo tikarata ye asara kulini nga. 39 Inbe
di tooltool yo tiyin ooroo surunu tikarata
mugu nga, ngan tiwete bet lodi pang ooroo
surunu yo tikarata paunu, ngan tiap. Bong
tiwete bet ooroo surunu yo gurunu, ngan
la dook mata nga.”

6

Yesu Iyei Tool Mai Pang Lal Kidi Yuda Ke Sungunu Lapau
(Matiu 12:1-8; Maka 2:23-28)

1 Ye lal kidi Yuda ke sungunu atu in,
ngan Yesu iye di galiunu tipa a titoo dada,

† **5:27** Tool tani yo tiweta ye Liwi i, in ene san la Matiu i.

ngan le tilo kumu lono ke dingding patunu ke kaningi. Motong Yesu di galiunu tikap dingding patunu tina pattu a tiwuluwulu ye bedi a kulini du tana, inbe tikan kanono.
2 Ngan di Paresi pattu tikamata di, le nga tipasak pang di nen, “Ai, nga gelei a kayei dada yo wer kiam Yuda igunkalam bet amyei ye lal ke sungunu tiap nga?”

3 Motong la Yesu iraua betanga kidi Paresi tina nen, “Ang nga kakinkata rau yo igasa so yo Dawiti iyeii ye kene yo iye di tooltool ki pitolo di ye i, in pitiap, too? 4 Ye in idewe a ilo rumu ke Maro lono, lo ikap porong yo tiyei paroranga ye nga. Ngan porong tina, ngan di tooltool ke paroranga so leu la bet tikan nga, bong di tooltool sorok, ngan tiap. Bong Dawiti ikap porong tina a ikan, inbe ikap pang di tooltool ki a tikan lapau.” 5 Motong la Yesu iwete pang di nen, “Tool Moolmool ke Maro, in ye la iyei Tool Mai pang lal kidi Yuda ke sungunu i.”

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Bene Ikap Rama In Le Dook Mata Mulu (Matiu 12:9-14; Maka 3:1-6)

6 Ke kapala iman a ila, motong la lal kidi Yuda ke sungunu san mulu pombe. Le nga Yesu ilo rumu kidi Yuda ke gaongo a ipatomonai di tooltool. Ngan le ipusye tool tamoto atu yo bene oonoo ikap rama i.
7 Ngan di Paresi pattu, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro nga, ngan tisere dada yo bet tikaua Yesu pang ye di kuto maimai ke karatanga betanga a tiweteweta ye urata ki yo iyei nga. Le nga matadi kenen ye bet tikamata, ole ikarata tool tani yo ikap rama in ye lal kidi Yuda ke sungunu, too tiap. 8 Bong Yesu ikamata di tina yo lodi wetewete nen nga, le nga iwete pang tool tani yo bene ikap rama in nen, “Oi, kumadit a se kukodo dama kidi tooltool nga.” Le nga tool tani imadit lo ikodo ye ni tani in.

9 Motong la Yesu iwete pang di nen, “Oo, nga bet atorang. Wer ke Maro iwete balai ye lal kidi Yuda ke sungunu? Iwete bet tayei dada dook mata pang di tooltool, too bet tayei dada dook tiap pang di? Too, iwete bet talon di tooltool a tinepe dook mata, too bet tagarung di a timmata?”

10 Yesu matana pang ye di tooltool tina le imot, motong iwete pang tool yo bene ikap rama in nen, “Oo, kupadunu bem in.”

Le nga tool tani ipadunu bene, ngan bene tani in dook mata mulu. 11 Bong di kuto maimai ke wer ke Maro tiye di Paresi katedi malmal dook tiap pang Yesu, le di tapdi tiwetewete ye soo so yo bet tiyeii pang Yesu i.

Yesu Ipootoo Di Aposol Sangaul Be Ru (Matiu 10:1-4; Maka 3:13-19)

12 Ke kapala iman a ila, motong la ye ke atu in Yesu inau a ilo pang ye kawal atu a bet nen ngan lo ipatarau pang Maro. Le ye bong tani in ipas le ipatarau pang Maro le du muntu. 13 Muntu ke se, motong la ikiu di galiunu tina a timan ye, ngan le ipootoo di sangaul be ru la itar di bet tiyei aposol panga nga. 14 Ngan di tooltool tina ngan atu ene la Simon yo Yesu ikiui ene san ye Pita i. Inbe ipootoo Antares yo Simon tani in taini i, inbe Yemis ye Yowan ye Pilip, inbe Batolomiu, 15 inbe Matiu ye Tomas ye Yemis yo Alpias natunu i, inbe Simon yo tiwete ene san ye Selot i,* 16 inbe Yuta yo Yemis natunu i, inbe Yuta Iskariot, tool tani yo bet pang dama ni ngan itara Yesu la di koi ki bedi i.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Yo Matamatenge Ikap Di Nga (Matiu 4:23-25)

17 Motong Yesu iye di aposol ki tina sangaul be ru, ngan tipa ke kawal a tisi a si tikodo ye tana lolowo atu. Ngan di galiunu tina alunu kaiye tinepe nangan. Inbe di tooltool alunu kaiye tipa ke tana mai Yudia, inbe malala mai Yerusalem a tisi, inbe kapala tipa ke tiek ye malala maimai yo Taia le Saidon, ngan tise a se tinepe lapau. 18 Di ngan timan pang ye Yesu a bet man tilongo betanga ki, inbe ikarata di ye matamatenge kidi a nen ngan tinidi dook mata mulu. Inbe di tooltool kapala yo so sidi tinepe ye di nga, ngan inganga so sidi ye di a tinidi dook mata mulu. 19 Inbe di tooltool alunu tina tikapge bet titoko Yesu

* **6:15** Di tooltool yo tiwete di ye di Selot nga, ngan di tooltool ke sorringi di Rom ye tana kidi Yuda.

tinini, yesoo gurana mai san iken ye, le
ikarata di tooltool le imot yo matamatenge
ikap di, ngan le tinidi dook mata mulu.
20 Motong la Yesu matana pang ye di
galiunu tina, inbe iyei ne,
"Ang di tooltool yo ballingamu tiap nga,
ngan lomu ponana, yesoo Maro ole
iyei urata dook mata pang a matan
kalang.
21 Ang di tooltool yo dookoot ngan kakana
pitolo nga, ngan lomu ponana,
yesoo ole Maro iyei urata dook mata
pang le kakan kapo sung.
Ang di tooltool yo dookoot ngan katang-
tang nga, ngan lomu ponana,
yesoo ole Maro iyei urata dook mata
pang le kangele.
22 Ang di tooltool yo di tooltool tikamatang
katoo Tool Moolmool ke Maro, a lodi
dook tiap pang inbe tingangang nga,
ngan lomu ponana.
Inbe ang di tooltool yo tiwete betanga dook
tiap pang, inbe tigarung emu a ti-
wete bet ang ngan di tooltool dook
tiap nga, ngan lomu ponana lapau,
yesoo ole Maro iyei urata dook mata
pang.
23 "Kumata le bet tiyei urata nen pang
nga, ngan lomu ponana a kapases, yesoo
balingi ke urata kootoonoo kiang la ina-
mang a iken ye malala ke Maro ngo. Awete
nen nga, yesoo mugu ngan di tiudi tiyei
urata gaongo nen ngan pang di Maro
koonoo lapau.
24 Bong atoo, ang tooltool yo ballingamu
nga, ngan ken kakamatang dook leu,
yesoo so yo lomu ponana ye nga, ngan
nangan leu la kakap koot nga.
25 Atoo, ang di tooltool yo dookoot ngan
kakan kapo sung nga, ken kaka-
matang dook leu,
yesoo pang dama ni, ngan ole kakana
pitolo.
Atoo, ang di tooltool yo dookoot ngan lomu
ponana a kangele nga, ngan ken
kakamatang dook leu,
yesoo pang dama ni nga, ngan ole
lomu madoko a katang.
26 Atoo, ang di tooltool yo di tooltool kapala
tiyitmak emu nga, ngan ken kaka-
matang dook leu,
yesoo in dada tani yo mugu ngan di
tiudi tiyeii pang di tooltool kaplun-
gunu yo tiwete di ye Maro koonoo,
in nain."

Kayei Dada Dook Mata Pang Di Koi Kiang
(Matiu 5:38-48; 7:12)

27 Yesu iwete mulu nen, "Bong ang di
tooltool yo katar talngamu a kalongo be-
tanga kiau nga, ngan awete pang nen,
lomu pang di koi kiang mai san, inbe
kayei dada dook mata pang di tooltool
yo tigarungang, ngan lapau. 28 Inbe di
tooltool yo tiwete betanga dook tiap a bet
tigarungang ye nga, ngan kapatarau pang
Maro bet iyei urata dook mata pang di.
Inbe di tooltool yo tiyei dada dook tiap
pang nga, ngan kapatarau pang Maro ye
di, a bet nen ngan ilon di. 29 Kumata bet
tool atu ipodo pangam nga, ngan kuportak
le kupasanga pangam san pang ye lapau.
Inbe kumata bet tool atu ipinau sousoungu
matolene kiong nga, ngan ken kulele be,
bong kumalum panga a ikaua sousoungu
mannipunu kiong in lapau. 30 Inbe kop
so pang di tooltool le imot yo titorong ye
so nga. Inbe kumata bet tool atu ikap so
kiong nga, ngan ken kuwete katkat panga
a ipamulu be. 31 Ngan nanga, dada dook
mata yo lomu bet di tooltool tiyei pang nga,
ngan ang ole kayei dada gaongo leu pang di
nen lapau.
32 "Kumata bet lomu mai san pang di
tooltool yo lodi mai san pang, ngan leu
nga, ngan ole sei bet ikamatang a iyitmak
emu bet ang nga tooltool dook mata i?
Ngan di tooltool ke geingi sennene, ngan
lodi mai san pang di tooltool yo lodi mai
san pang di, ngan lapau. 33 Kumata bet
kayei dada dook mata pang di tooltool yo
tiyei dada dook mata pang, ngan leu nga,
ngan ole sei bet ikamatang a iyitmak emu
bet ang nga tooltool dook mata i? Ngan
di tooltool ke geingi sennene, ngan tiyei
dada gaongo leu nen lapau. 34 Inbe kumata
bet kakap so ye bun pang di tooltool yo
lomu tar di bet ole tirau, ngan leu nga,
ngan ole sei bet ikamatang a iyitmak emu
bet ang nga tooltool dook mata i? Ngan
di tooltool ke geingi sennene, ngan lapau,

tikap so ye bun pang di diedi tooltool ke geingi sennene, yesoo lodi tar di nen bet ole tirau bun tina dook le imot. 35 Bong lomu mai san pang di koi kiang, inbe kayei dada dook mata pang di. Inbe kakap so ye bun pang di tooltool yo lomu tar bet di ngan ke bet ole tirau bun kootoonoo kiang tiap nga. Kumata le bet kayei nen nga, ngan la bet pang dama ni nga, ngan ole Maro ikap balingi maiyoko pang ye urata kootoonoo kiang, inbe kanepe ben Tool Mai Maro yo inepe ete in di natunu. Yesoo, ye in iyei dada dook mata pang di tooltool yo lodi ponana panga tiap nga, inbe pang di tooltool yo ke geingi dada dook tiap, ngan lapau. 36 Le lomu mulumulu ye di tooltool a lomu dook mata pang di ben yo Tamamu lono mulumulu yang a lono dook mata pang nga."

Dada Yo Bet Kayei Pang Di Diemu Nga (Matiu 7:1-5)

37 Yesu iwete mulu nen, "Ken kakamata dada kidi diemu yo tiyei, ngan kawete bet di ngan tooltool dook tiap, ngan be. Ole nen ngan Maro ikamatang ben ang nga tooltool dook tiap lapau. Inbe ken kakamata dada kidi diemu yo tiyei, ngan kawete bet di ngan tooltool ke geingi sennene le dook mata ngan nen bet Maro iyemenai di ye. Ole nen ngan Maro ikamatang ben ang nga tooltool ke geingi sennene le dook mata bet iyemenai ang lapau. Inbe kumata le bet kagiri sennene kidi diemu yo tiyei pang nga, ngan ole Maro igiri sennene kiang nen lapau. 38 Kakap so pang di tooltool ngan ole Maro ikap so pang lapau. Moolmool, ole Maro ikap so dook mata alunu kaiye pang a ipaponang le idu lopo bet ise a ipon takataka le bet imasukurai. Le dada yo kayei pang di diemu nga, ngan Maro ole iyei nen pang lapau."

39 Motong la Yesu ikatte betanga pang di nen, "Ke bet tool mata kis atu irara ene mata kis san, too? Tiap! Ngan ole yeru timol du gomo lono. 40 Ngan kase yo inepe ye ni ke patomonaingi i, in o ke bet illoso pannoongoo ki le ilo ete ye, ngan tiap. Bong kumata bet itar talngana dook a ikap betanga ke pannoongoo ki le lon galanga ye dook nga, ngan ye in ole dawa ben pannoongoo ki.

41 "Nga gelei bet kumata tidi maitiap yo iken ye taim matana i, e lom tutu kai palini maiyoko yo iken ye matam, in tiap nga? 42 Bet ong taum kumata kai palini maiyoko yo iken ye matam, in tiap nga, ngan gelei bet kuwete pang taim ne, 'Taik, au i lok bet apaia tidi maitiap yo iken ye matam in.' Ona, ong in tool ke kaplungunu! Lom bet nen ngan ong taum kukulu kai palini maiyoko yo iken ye matam in mugu a kumata ni dook, lo ngan bet kupaia tidi maitiap yo iken ye taim matana i."

Kai Dook Tiap Ipu Ngan Kanono Dook Tiap (Matiu 7:16-20; 12:33-35)

43 Yesu ikatte betanga san mulu nen, "Kai yo dook mata i, in bet ipu ngan kanono dook tiap, ngan tiap. Inbe gaongo leu, kai yo dook tiap i, in bet ipu ngan kanono dook mata, ngan tiap lapau. 44 Ngan la kai tina bet takamata puadi, ngan ole lod galanga ye di bet in kai dook mata, too kai dook tiap. Le di tooltool ke bet tila ye kai marini, a la tikaut kun puana ye tiap. Inbe di tooltool ke bet tila ye ooroo kaudangdang, a la tigogo oodoo puana ye tiap lapau. 45 Ngan gaongo leu, tool yo dook mata i, in lon kaua urata ye so yo dook mata ngan leu, le ye dada le betebetanga ki nga, ngan ole ipapos so yo iken lono nga. Inbe tool yo dook tiap i, in lon kaua urata ye so yo dook tiap ngan leu, le ye dada le betebetanga ki nga, ngan ole ipapos so yo iken lono nga. Yesoo, so yo iken tool lono nga, ngan la iwete a ipas ye koonoo si mallangana nga."

Dada Ru Ke Renge Rumu (Matiu 7:24-27)

46 Yesu iwete mulu nen, "Nga gelei bet kakiu au ye 'Tool Mai, Tool Mai,' bong ka-too betanga kiau tiap nga? 47 Ngan tool yo iman potai yau a ilongo betanga kiau a itoo i, in tool balai? Ole awete nini tool tani in pang. 48 Ye in dawa ben tool atu yo lono bet ire rumu ki i. Bong kulkulunu ngan ikele tana le idu lopo san, lo ngan bet ipe sawa du, inbe ikatete pat le du iparama sawa punu. Motong la ire rumu ki lo sawa

tina ngan pono. Le kene yo bet ki imol a oongoo mai ipot le bet itaktaka rumu ki tani ye in nga, ngan iduku tiap, yesoo tool in ire rumu ki le imede san. 49 Bong tool yo ilongo betanga kiau le itoo tiap i, in dawa ben tool atu yo ire rumu ki, bong ikele tana du lopo tiap, inbe ikatete pat le du iparama sawa punu tiap. Bong ipe sawa du sorok, inbe ire rumu ki lo sawa tina ngan pono. Yeiso bet ki imol a oongoo mai ipot, inbe itaktaka rumu ki tani, ngan le pattu leu be rumu ki tani iduku le imassoroko."

7

Yesu Ikarata Kapraingi Ke Tool Turana Bulbulini Ke Patokongo, Ngan Le Dook Mulu (Matiu 8:5-13)

1 Yesu iwete betanga tina ngan pang di tooltool tina a imot, motong la ipa a idu pang malala mai Kapenam. 2 Ngan tool atu turana bulbulini ke patokongo, in kapraingi ki yo lono panga mai san i, in matamatenge mai atu ikauu le bet imata. 3 Ngan tool mai tani in ilongo Yesu yo man inepe i, le nga iwanga di tooltool maimai kidi Yuda pattu bet la tiwete pang Yesu a bet man ikarata kapraingi ki tani a tinini dook mata mulu ngan. 4 Tila ye Yesu, motong tiwete panga, inbe timangmang ye nen, "Ai, tool ni tool dook mata san, le dook mata ke bet ole kuloni lapau, 5 yesoo ye ni lono paidi Yuda nga le imot mai san, inbe ye la ire rumu ke gaongo atu pam i."

6 Motong la Yesu iye di tooltool tina tila pang ye tool mai ke patokongo tani. Le nga Yesu ipa le ila potai pang ye rumu ke tool tani, inbe tool mai tani, in iwanga di tooltool ki pattu bet la tiwete pang Yesu nen. Tiyei ne, "Tool Mai, tool mai kiam iwangam bet man amwete betanga ki pong nen, 'Dookoot, ke bet urata iporong tiap, yesoo au i lok tarau ngan au i tool dook mata ke bet kuman a kulo rumu lono kiau tiap. 7 Inbe au i akamatau ngan au tool dook mata ke bet amala pang yong tiap lapau. Bong bet nen ngan kupas le kuwete ye koom leu, inbe kapraingi kiau tani ole tinini dook mata mulu. 8 Awete nen nga, yesoo anepe gurana ke tool mai kiau yo matan kalau, in parmana. Inbe au tauk i di tooltool kiau ke patokongo nga, ngan tinepe gurana kiau parmana lapau. Le kumata bet awete pang atu nen, "Kula," ngan ole ila. E bet awete pang san nen, "Kuman," ngan ole iman. E bet awete pang kapraingi kiau nen, "Kuyeie urata i," ngan ole itoo kook a iyeie urata tani.' "

9 Yesu ilongo tina yo tool mai ke patokongo tani iwete nen nga, le tina itakrai, inbe iportak pang ye di tooltool malala mai tina yo titoo nga, inbe iwete pang di nen, "Awete pang nen, au i apusye tool sa ke Isrel itara lono medana mai mata ben tool i tiap." 10 Motong la di tooltool tina yo tool mai ke patokongo iwanga di pang Yesu nga, ngan timulu a tila pang rumu ngan tikamata kapraingi ki tani in tinini dook mata mulu oo.

Garup Tap Atu Natunu Imata Le Yesu Ipamaditi Mulu

11 Le nga mooloo tiap inbe Yesu ipa a ilo pang ye malala mai atu yo ene Nain i. Ngan di galiunu inbe di tooltool malala mai la tiye tilo nga. 12 Le nga ilo potai pang ye dada ke koongoo ke malala mai tani, ngan itauarai di tooltool yo tisolo tamoto koskos atu yo imata i, in ke malala tani in lono a bet tisi pang diki nga. Ngan tool matene tani, in tinana ipasuiu yetaleu, inbe nintooroo imata le iyei garup tap a inepe. Le nga di tooltool alunu la tiye garup tani in tipa ke malala lono a tisi nga. 13 Ngan ye kene yo Tool Mai ikamata garup tani ye in nga, ngan lono panga mai san. Le nga iwete panga nen, "Ai, kutang be."

14 Motong la ila potai la itoko sasaka ke tool matene tani, le nga di tooltool yo tisola nga, ngan sila tikodo. Inbe Yesu iwete pang tool matene tani nen, "Tamoto koskos, awete pong, kumadit!" 15 Ngan le tamoto koskos tani in imadit le lo iwur, inbe iwetewete. Motong la Yesu ipamule mulu pang ye tinana nga.

16 Ngan le di tooltool malala mai tina tikamata gurana mai ke Maro nen nga, le titakrai ye mai san, inbe tiyitmaka Maro ene. Tiyei ne, "Maro koonoo atu yo ene mai in la dookoot nga pombe kataunu kiidi koot i." Inbe tiyei ne, "Maro isi bet si ilon di tooltool ki." 17 Motong la di tooltool tina,

tila tiwete pang di tooltool ye so yo Yesu iyeii a tikamata i, le bingi ki idada le ingau malala tina ngan le imot yo iken ye tana mai Yudia nga.

Yowan Yo Irriu Di Tooltool I, In Iwanga Di Galiunu Ru Pang Yesu (Matiu 11:2-19)

18 Yowan di galiunu tiwete panga ye so le imot yo Yesu iyei nga. Motong la Yowan tani in ikiu di galiunu ru a timan, 19 inbe iwete pang di nen, “Kala pang ye Yesu la katoru nen. Kayei ne, ‘I ong tool tani yo Maro ipamede betanga ye bet ole iwanga a isi i, in naii, too ole amtar matamam a amnama tool san mulu?’ ”

20 Di tooltool ru tina tila pombe pang ye Yesu, motong la tiyei ne, “Ai, Yowan yo irriu di tooltool i, in iwangam pong la amman nga. Bet man amtorong nen, ong i tool tani yo Maro ipamede betanga ye bet ole iwanga a isi i, in naii, too ole amtar matamam a amnama tool san mulu?”

21 Ye kene tani, in Yesu ikaua urata ye karatanga di tooltool alunu kaiye yo mata-matenge ikap di nga. Inbe inganga so sidi ye di tooltool kapala, inbe ikarata di tooltool yo mata kis nga, ngan matadi a tikamata ni mulu. 22 Le nga Yesu iraua betanga ke Yowan di galiunu ru tina nen, “Angru kamulu a kala ngan kawete pang Yowan ye betanga yo kalongo nga, inbe ye so yo kakamata ye matamu nga. Kayei ne, ‘Di mata kis tikamata ni mulu; inbe di tooltool yo kedi dook tiap nga, ngan kedi dook mata a tipa; inbe di tooltool yo boto-boto medana ikan di nga, ngan tinidi dook mata mulu; inbe di tooltool yo talngadi dikidiki nga, ngan tilongo betanga mulu; inbe di tooltool yo timmata koot nga, ngan timadit mulu; inbe di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan tilongo bingi dook mata.’ 23 Ngan tool yo ikamatau ngan itara lono medana pau le imede i, in Maro ole iyei urata dook mata panga le lon ponana ye.”

24 Yowan di galiunu ru tina yo iwanga di, ngan timulu a tila, motong la Yesu imadit ye betanga pang di tooltool malala mai tina ye Yowan tani nen. Iyei ne, “Ai, kene yo kala pang ye ni soorookoonoo nga, ngan bet la kakamata soo so? Bet la kakamata piu kaini yo muru iwalisi a ila be iman i, too? Tiap. 25 Ngan kala nga bet la kakamata soo so? Bet la kakamata tool atu yo itar moro ki dook mata i, too? Tiap. Di tooltool yo titar moro kidi dook mata ilo tinidi le tinidi dook mata ye nga, ngan tipas le tinepe rumu mai ke tool mai yo matan kala tana mai kidi, in leu. 26 Bong soo so kala nga bet la kakamata i? Kala bet la kakamata Maro koonoo atu, too? E, ye tani nain. Le nga bet awete pang nen, Maro koonoo tani in illos di Maro koonoo kapala yo ke mugu nga. 27 Ye tani in la Rau ke Maro iwetewete ye nen i. Iyei ne,

‘Kapalongo! Ole awanga tool atu ke bet
imugu a ikaua bingi yong.
Inbe ye la bet imugu a ikarata dada
pong i.’✡

28 Awete pang nen, kataunu ye di tooltool yo tinepe tana i nga, ngan sa yo bet illoso Yowan, in tiap. Bong ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan di le imot le isi ye kase maitiap kidi atu, ngan ke bet tilloso Yowan.”

29 Motong la di tooltool le imot tiye di tooltool ke sodaningi pat tilongo betanga tina yo Yesu iwete nen nga, le tiyei ne, “Maro in dada ki dook mata kaiye.” Tiwete nen, yesoo di ngan Yowan yo irriu di tooltool i, in irriu di oo. 30 Bong di Paresi le di kuto maimai ke wer ke Maro, di ngan timalum pang Yowan bet irriu di tiap. Le tiwala muridi pang dada dook mata ke Maro yo ipitnaii pang di i.

31 Motong la Yesu iwete mulu pang di nen, “Nga ole ayei balai bet awete le anan-pootoo di tooltool yo dookoot tinepe nga ye dada kidi nga? Di nga ben di sima tooltool? 32 Di ngan ben di kakase yo tiwur ye ni ke yawaringi kaningi, inbe koodi pang di diedi kakase kapala nen,

‘Am nga ammai kure pang a bet nen ngan
kasiki,
bong lomu pang sianga tiap sa.
E amwou lelang pang a bet nen ngan
katang,
bong lomu pang tangini tiap lapau sa.’

33 Yowan yo irriu di tooltool i, in isi ngan ikan porong le iyin ran medana tiap. Ngan le kawete mur ye nen, ‘Ai, tool ni so sidi

✡ **7:27** Malaka (Malakai) 3:1

inepe ye.' 34 Motong Tool Moolmool ke
Maro isi ngan ikan be iyin, ngan le kawete
mur ye lapau. Kayei ne, 'Kakamata, tool ni
tool mata kaningi inbe tool ke yinungu ran
medana sa. Le iye di tooltool ke sodaningi
pat le di tooltool ke geingi sennene tigaua,
inbe tikan be tiyin.' 35 Bong awete pang
nen, ole kakamata lo galanga ke Maro ye
dada yo bet iyeii le itara kanono dook mata
ye i."

Garup Dook Tiap Atu Isalin Yesu Kene

36 Ye kene atu in tool atu kidi Paresi ikiui
Yesu bet lo yeru tikan so rumu ki. Le
nga Yesu ilo rumu ke Paresi tani lo yeru
tiwurur ye kakawa ke kaningi so. 37 Ngan
garup atu ke geingi sennene yo inepe ye
malala mai tani lapau i, in ilongo tina yo
Yesu ilo ikan so rumu ke Paresi tani nga.
Le nga ikaua dap maitiap yo tikarata ye
pat sallinene dook mata inbe tipalingi kai
surunu kini ki dook mata ilo ye i, in a ilo
pang ye rumu ke Paresi tani. 38 Ilo, ngan
le ikodo ke Yesu murini potai pang ye Yesu
kene, inbe itang, le lulunu tomtombe du in-
gau Yesu kene. Motong la garup tani imus-
mus lulunu tina yo ingau Yesu kene, ngan
ye ye taunu kutono raunu, inbe iwarara
Yesu kene a isom. Motong la ikaua dap yo
tipalingi ye kai surunu kini ki dook mata i,
in a isalin Yesu kene ye.

39 Ngan nen le Paresi tani yo ikiui Yesu
bet lo yeru tikan so i, in ikamata so tani
yo garup in iyeii i, le nga lon wetewete
nen, "Ona, kumata bet tool i Maro koonoo
moolmool nga, ngan ole lon galanga ye
garup yo itoka i, bet i garup balai nga. Inbe
ole lon galanga ye ben ye ni garup ke geingi
sennene."

40 Motong la Yesu iwete pang Paresi tani
nen, "Simon, au i betanga kiau atu bet
aweta pong."

Ngan Simon iyei ne, "Pannoongoo, ngan
dook mata, a kuwete betanga kiong in
pau."

41 Motong la Yesu iwete panga nen,
"Tooltool ru nga tikap pat ye tool atu le iyei
bun pang di yeru. Ngan atu in ikap pat
alunu ben 500, inbe san in ikap pat kasin
ben 50. 42 Bong di tooltool ru tina ngan
taukadi pat yo bet tirau bun kidi yo tikap ye
tool tani nga. Le nga tool tani lono pang di
yeru, le iwete pang di bet tirau pat ki ngan
be, bet dookoot sila ikino. Ngan nen le lom
tar bet di tooltool ru tina, ngan sei lono mai
san moolmool pang tool tani yo tikap pat
ye i?"

43 Motong la Simon iyei ne, "Au i lok tar
bet tool la ikap pat alunu a iyei bun panga
bong irau tiap i."

Ngan Yesu iyei ne, "E, ong in kuwete
dook mata."

44 Motong la Yesu iportak le matana pang
ye garup tani, inbe iwete pang Simon nen,
"Kumata garup i lapau? Ase rumu lono
kiong, ngan kop ran pau bet angas kek ye
tiap. Bong garup i ingas kek pono ye ye
taunu lulunu, motong la imusmus ye ye
taunu kutono raunu. 45 Ong i kuwarrau a
kusomo pangak pitiap. Bong kene yo ase
rumu lono kiong ye le se dookoot nga, ngan
garup i iwarara kek a isom. 46 Ong i kouo
kai surunu ke saliningi sa a kusalini kutok
ye tiap, bong garup i ikaua so ke saliningi
kini ki dook mata la man isalin kek ye i.
47 Ngan nanga, bet awete pong nen, garup
i sennene ki mai san, bong Maro igir oo, le
lono pau mai san. Bong tool yo sennene ki
mai tiap le bet Maro igiri i, in ole lono pau
mai san mai mata tiap."

48 Motong la Yesu iwete pang garup tani
nen, "Oo, sennene kiong ngan Maro igir
oo."

49 Le nga tooltool kapala yo tiye tikan so
nga, ngan di tapdi tiwetewete nen, "Tool
i, ye tool balai a le iwete bet igiri sennene
kidi tooltool nga?"

50 Motong la Yesu iwete pang garup tani
nen, "Ye lom medana yo kutaru pau i, in la
le Maro ipamulong ye so dook tiap tani yo
bet igarungong i. Le kula ngan le la kunepe
ye lo silene ke Maro."

8

Di Garup Pattu Yo Titoo Yesu Nga

1 Tinepe kasin, motong la Yesu imadit a
ipa a ila ye malala maimai le ye malala
kapala a iraia bingi dook mata pang di
tooltool ye dada yo Maro bet matan kala
di tooltool ki ye i. Ngan le di galiunu san-
gaul be ru nga, ngan tiyei ene a tiye tipa.
2 Inbe di garup pattu yo mugu ngan Yesu

inganga di so sidi ye di inbe ikarata di le matamatenge kidi imot nga, ngan di lapau titoo Yesu. Di garup tina ngan atu ene la Madia yo tikiui ene san ye Makdala i. Ye in mugu ngan Yesu inganga di so sidi limi be ru ye. 3 Inbe Yoana yo Kusa rimana i, in itoo Yesu lapau. Ngan Kusa tani in iyei ben tool kuto mai atu a matan kala rumu ke Erot. Inbe Susana iye di garup kapala lapau la titoo Yesu nga. Di garup tina ngan tikap so kidi tapdi pang Yesu iye di galiunu a tilon di ye lapau.

Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Atu Yo Igiri Dingding Patunu Ke Kaningi Lo Kumu Ki I
(Matiu 13:1-9; Maka 4:1-9)

4 Ngan di tamoto malala mai la tipa ye malala maimai kapala a timan le man tigaua. Motong la Yesu ikatte betanga atu pang di nen, 5 "Ye kene atu ngan tool ke kapgingi atu in ikap dingding patunu ke kaningi bet la igiri kumu ki. Ngan kene yo igiri ye in nga, ngan kapala imol du dada katene. Ngan nen le di tooltool tipa pono, inbe di man yo tiro lang katene ngan tikamata le man tikan. 6 Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar i, le tisup dook mata a tise, bong mooloo tiap inbe timallai a tiwod, yesoo bong tana tani ke lopo ki in bongarngar le taukan ran. 7 Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ooroo kaudangdang lono. Ngan nen le tisup pa ye kaudangdang le ooroo kaudangdang tani in iturai di le tisup dook tiap. 8 Bong dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo dook mata nga. Ngan nen le tisup dook le dingding tina kaini atu atu ngan titar kanodi alunu belebele ben 100."

Yesu ikatte betanga pang di nen a imot, motong la koonoo nen, "Sei tool bet talngana ke longono betanga nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga."

9 Ngan Yesu di galiunu titoru bet iwete nini betanga tani yo ikatte i, in punu pang di. 10 Motong la iwete pang di nen, "Mugu ngan dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in iken sollono, bong dookoot nga ye in lon ponana bet ipaposi pang a lomu galanga ye dook. Bong di tooltool kapala nga, ngan ole akatte betanga pang di leu. Ngan nanga,

'Ole tikamata urata ke Maro, bong o ke bet tikilala tiap.
Inbe ole tilongo betanga ke Maro, bong o ke bet lodi galanga ye punu nga tiap.'✡ "

Yesu Iwete Nini Kattenge Betanga Ke Dingding Patunu
(Matiu 13:18-23; Maka 4:13-20)

11 Motong la Yesu iwete nini betanga tani yo ikatte i, in punu pang di nen, "Dingding patunu tina, ngan ben betanga ke Maro. 12 Inbe dingding patunu yo imol du dada katene nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo bingi dook mata ke Maro. Bong tool kuto mai kidi so sidi iman tina ngan le ikaua betanga tani yo iken lodi in a ikutaki ye di. Ngan tina nen le titara lodi medana pang Maro a bet nen ngan ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i, in tiap. 13 Inbe dingding patunu yo imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo betanga ke Maro le tikauu a lodi ponana ye nga. Bong betanga tina ngan tiparama le imede tiap, ngan nen le titara lodi medana ye mai mata tiap lapau. Yeiso bet touanga pombe pang ye di ngan tigege lodi medana yo titaru i, inbe tiwala muridi pang Maro. 14 Inbe dingding patunu yo imol du ooroo kaudangdang lono nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo bingi dook mata ke Maro. Bong lodi rru bet ole titoo too tiap, yesoo lodi madoko mata ye nepongo kidi ke tana i, inbe balingi le so dook mata kapala yo bet tikap a lodi ponana ye nga. Ngan nen le di ngan ben dingding patunu yo tisup bong titar kanodi tiap nga. 15 Bong dingding patunu yo imol du ye tana dook mata nga, ngan ben di tooltool yo lodi ken dook mata bet tilongo bingi dook mata ke Maro a titara lodi medana ye. Inbe di ngan tikodo le timede ye lo medana kidi lapau. Ngan nen le di ngan ben dingding patunu yo tisup a tise le titar kanodi alunu kaiye nga."

✡ **8:10** Esai (Aisaia) 6:9

Yesu Ikatte Betanga Ye Sul (Maka 4:21-25)

16 Motong la Yesu ikatte betanga san mulu nen, “Tool sa ke bet ilanga sul ki bong, lo ngan bet inona lo bor lono a itarkoo tiap. Inbe ole itaru du kakawa ke kenongo parmana, tiap lapau. Bong ole ipawoti lo ete, a bet nen ngan di tooltool bet tise rumu lono ki ngan tikamata ni ye lulngana. 17 Ngan nanga, so le imot yo di tooltool titarkoo a iken sollono nga, ngan pang dama ni ngan ole Maro ipapos se mallangana. Inbe betanga yo titarkoo le di tooltool ke bet tilongo tiap nga, ngan ole ise mallangana le imot lapau a di tooltool lodi galanga ye. 18 Ngan ang ngan ken kakauwai yang dook a bet nen ngan katar talngamu dook a kalongo betanga kiau. Kumata le sei tool bet lon galanga ye betanga ke Maro a itoo nga, ngan ole Maro ipagalanga lono ye betanga ki sa mulu. Bong sei tool yo lon galanga ye betanga ki kasin, bong itoo tiap i, in Maro ole ikutak lo galanga kasin yo lon tar bet iken ye nga, ngan le inepe sorok.”

Yesu Tinana Le Di Taini (Matiu 12:46-50; Maka 3:31-35)

19 Motong la ye kene tani in Yesu tinana le di taini timan bet man tikamata. Bong ngan rumu ipon ye di tooltool malala mai, le tisak bet tilo rumu lono. 20 Le nga tool atu lo iwete pang Yesu nen, “Ai, tinam le di taim la man tikododo diki nga, ngan lodi bet tikamatong.”

21 Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Di tooltool yo tilongo betanga ke Maro le bet titoo nga, ngan di ngan la di tinak le di taik nga.”

Yesu Iwete Katkat Pang Eng Mai Le Imata (Matiu 8:23-27; Maka 4:35-41)

22 Ye kene atu in Yesu iwete pang di galiunu tina nen, “Ai, nga ole tala ke ran koonoo kapala.” Le nga tiyiri lo ookoo pono, motong la tikooi a tila. 23 Ngan tikooi me pono go, inbe Yesu iken mata. Bong eng mai imadit tina le tiek ipases a ilo ookoo lono, le kasin leu be ookoo kidi imere.

24 Le nga di galiunu tina ngan tipoongoo. Tiyei ne, “Tool mai, tool mai, kumadit! Nga bet tallede!”

Motong la Yesu imadit tina le iwete katkat pang eng le kokor tina, le taun katen si, inbe ran manini dook mata. 25 Motong la Yesu iportak pang ye di galiunu tina, inbe iwete pang di nen, “Ai, ngan lomu medana yo bet kataru pau i, in la nangai i?”

Bong di galiunu tina titakrai bele-bele, inbe tatattadai lapau, le di tapdi tiwetewete pang di nen, “Ona tiap! I soo tool nen i a le iwete katkat pang eng le ran ngan le tilongo koonoo nga?”

Yesu Inganga Di So Sidi Budanga Ye Tool Tamoto Atu (Matiu 8:28-34; Maka 5:1-20)

26 Ye kene tani in Yesu iye di galiunu tina ngan tipoi ye ookoo kidi a tila le la pombe ye tana mai kidi tooltool ke Gerasa* yo iken ke ran Galili koonoo kapala i. 27 Tila pombe, le nga Yesu ipas ke ookoo pono a idi pang tana, ngan tool ke malala mai tani in atu yo so sidi idiwidiwoo i, in ipot le pot itauaraii. Ye in mukot yege ni nga, ngan iwit toko mala sa yo bet iyakala tinini ye, ngan tiap. Inbe inepe ye rumu siap lapau, bong ipas le inepe agoro lono kidi matenge leu. 28 Yeiso bet tool tani in ikamata Yesu, motong la itang le mai, inbe imol du igun turunu Yesu kene punu, inbe koonoo le mai. Iyei ne, “Atoo! Yesu, ong i Maro yo inepe ete ni, in natunu. Nga soo so bet kuyeii pau i? Atorong bet ken kop masngana pau be!”

29 Ngan koonoo le mai nen, yesoo bong Yesu ipasak pang so sidi tani bet ikoo ye tool tani in a isi tana. Ngan kanakana ngan di tooltool kapala tiparama a tipau kene le bene ye ooroo medana, inbe tikodo a matadi kala. Bong so sidi idiwidiwoo le gurana mata le ikupkuprai ooroo medana tina, inbe idada a ila inepe ye ni yo taukan tooltool i.

30 Motong la Yesu itoru nen, “Ong i em sei?”

Ngan iraua betanga ke Yesu nen, “Au i ek la Budanga i.” Ngan iwete nen, yesoo bong so sidi alunu la tinepe ye tool tani

* **8:26** Ye rau kapala ngan tana kidi Gerasa in tiweta ye Gadara lapau.

nga. 31 Ngan di so sidi tina titor tootoo
Yesu a timangmang ye nen, “Atoo, ken kun-
gangam a amdu amnepe ye tana gimono
yo taukan launu, in be.”

32 Ngan ga budanga mai tisu a tikanen
ye kawal atu yo iken potai pang ye di i, in
madini. Motong la di so sidi tina titoro Yesu
a timangmang ye bet imalum pang di a tila
la tidewe a tilo di ga tina ngan lodi. Ngan
le Yesu imalum pang di bet tila. 33 Le nga
di so sidi tina ngan tipas a tigege tool tani,
inbe tidada a tila le la tidewe a tilo di ga tina
ngan lodi. Motong di ga tina ngan tidada
a tila sakar matana a tipas du ran lono le
taun tidaup a timmata.

34 Le nga di tooltool tina yo matadi kala
di ga nga, ngan tikamata so tani in ye
matadi. Motong la tidada a tilo lo tikaua
bingi pang di tooltool yo tinepe ye malala
maimai inbe ye malala yo kapala ngan
lapau. 35 Di tooltool tilongo bingi, le nga
tidu bet du tikamata so tina yo pombe nga.
Ngan tidu pompombe pang ye Yesu nga,
ngan tikamata tool tani yo so sidi igege i, in
kuton kaua urata dook mulu, inbe isousou
ye sousoungu a iwurur potai pang ye Yesu
kene punu nga. Ngan nen le titattadai.
36 Motong di tooltool tina yo tikamata Yesu
inganga di so sidi ye tool tani nga, ngan
tigasa urata tani yo Yesu iyeii panga le
tinini dook mata mulu i, in pang di tooltool
tina yo tisi nga. 37 Ngan di tooltool le imot
ke tana mai Gerasa tilongo gasanga tina le
titattadai belebele, le nga tiwete pang Yesu
bet ikoo ye ni kidi, inbe ila pang ye ni san
mulu.

Motong la Yesu ipas lo ookoo pono a bet
imulu a ila. 38 Bong tool tani yo so sidi
ikoo ye i, in itoro Yesu a imangmang ye bet
imalum panga a nen ngan iye tila.

Bong ngan Yesu imalum panga tiap. Iyei
ne, 39 “Kumulu a kulo pang ye malala
kiong, lo kugasa pang di tooltool ye so dook
mata yo Maro iyeii pong i.” Motong la tool
tani, in imulu a ilo pang malala mai a lo
igasa pang di tooltool ye so tina le imot yo
Yesu iyei panga nga.

Yesu Ikarata Garup Yo Iyolo Rara I, Inbe Ipamaditi Garup Kase Yo Imata I (Matiu 9:18-26; Maka 5:21-43)

40 Motong la Yesu igege ni tani, inbe iye
di galiunu tiyiri ye ookoo kidi a timulu a
tila pang ran koonoo kapala. Ngan le di
tooltool malala mai yo titar matadi ye a
tinamu nga, ngan tikamata le lodi ponana
ye yo imulu a ilong pang ye di nga. 41 Inbe
tool atu yo ene Yairus i, in ipa a idu. Ngan
ye in tool mai atu yo matan kala rumu kidi
Yuda ke gaongo i. Le nga idu ikamata Yesu,
motong la igun turunu du Yesu kene punu,
inbe itoru a imangmang ye bet yeru tidi
pang rumu ki. 42 Ngan imangmang ye nen,
yesoo bong Yairus tani in natunu garup
ataleu, inbe rai ki sangaul be ru leu, bong
matamatenge mai ikauu le bet imata.

Motong la Yesu ipa a bet idi pang ye
rumu ke tool tani, ngan le di tooltool
malala mai tina ngan titoo lapau le tipar-
lokoloko. 43 Ngan garup atu yo iyolo rara
ye rai sangaul be ru i, in inepe lapau.†
Bong tool sa bet ikamata a iloni, a nen
ngan ikarata le tinini dook mata mulu,
ngan tiap. 44 Motong la garup tani in ipa
ke Yesu murini le isulmaia bene la itoko
sousoungu matolene ke Yesu, in matana.
Yeiso bet iyei nen, ngan le pattu leu be rara
mooloo tani in imot ye le iwodowodo dook
mata.

45 Motong la Yesu itor di nen, “Ai, sei
itokau i?”

Ngan di tooltool tina ngan di le imot
tipataukala, motong la Pita iyei ne, “Tool
mai, di tooltool malala mai san la tigaliu
ong le tiparlokoloko nga.”

46 Bong ngan Yesu iyei ne, “Tool atu la
itokau i, le ayetai ben gurana kiau kasin
ilungmai au oo.”

47 Motong la garup tani in lon tar nen o ke
bet itarkoo tiap. Le nga itattadai, inbe itan-
garur a iman tina le igun turunu du Yesu
kene punu, inbe iwete pang di tooltool tina
ngan le imot ye soo so a le itoko Yesu, ngan
le pattu leu be tinini dook mata mulu ye i.

48 Motong la Yesu iwete panga nen,
“Natuk, lo medana kiong yo kutaru pau i,

† **8:43** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono i nga. Ngan betanga tani in nen: Ngan garup tani in ikatte pat ki le imot yo bet iyimi di tooltool ke bar a bet tiloni a tinini dook mulu nga.

in la ikaratong le tinim dook mata mulu i. Le kula ngan le la kunepe ye lo silene ke Maro."
49 Yesu iwetewete pang garup tani in go, inbe tool atu ipa ye rumu ke Yairus a ipot pombe. Le nga iwete pang Yairus nen, "Atoo, natum garup in imata oo. Le ken kuporo pannoongoo in bet idi mulu be."
50 Yesu ilongo betanga tina yo tool tani in iwete nga, le nga iwete pang Yairus nen, "Ken kutattadai be, bong kuparama lo medana yo kutaru pau in le imede, ngan natum ole imadit mulu."
51 Yesu iwete nen a imot, motong la kene yo tipa le di pombe rumu ke Yairus tani nga, ngan ilele di tooltool bet titoo a tilo rumu lono be. Le ikaua Pita ye Yowan ye Yemis inbe garup kase tani in tamana le tinana leu, la iye di tilo rumu lono nga. 52 Tilo ngan di tooltool le imot yo tinepe rumu nga, ngan titangtang inbe tiwou aisor. Motong la Yesu iwete pang di a ilele di nen, "Katang dookoot! Garup kase in imata tiap, bong iken mata leu."
53 Ngan nen le di tooltool tina tingeleraia Yesu ye yo iwete nen nga, yesoo lodi galanga nen, garup kase in imata oo.
54 Motong la Yesu itoko garup kase tani in bene, inbe koonoo panga nen, "Natuk, kumadit."
55 Le nga garup kase tani in imagur mulu le tina pattu leu be imadit le lo ikodo. Motong la Yesu iwete pang tamana le tinana bet tikap so panga a ikan. 56 Ngan garup kase tani in tamana le tinana tikamata yo imadit mulu nga, le tina titakrai. Bong ngan Yesu ilele di bet ken tiwete pang tool sa ye so yo pombe, in be.

9

Yesu Ikap Urata Pang Di Aposol Ki Yo Sangaul Be Ru Nga
(Matiu 10:5-15; Maka 6:7-13)

1 Ye kene atu ngan Yesu ikiu di aposol ki tina yo sangaul be ru nga man tigaua, motong la ikap gurana pang di, inbe imalum pang di bet tila la tiyei urata nga, ngan ole gurana kidi ke bet tinganga di so sidi ye di tooltool, inbe tikarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga le tinidi dook mata mulu. 2 Inbe iwanga di bet tila la tiraia bingi dook mata pang di tooltool ye dada yo Maro bet matan kala di tooltool ye i, inbe tikarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga le tinidi dook mata mulu. 3 Motong la Yesu iwete pang di nen, "Ken kakap so sa ye panga kiang be. Le so ben toto ke panga le depe, inbe porong le pat, ngan ken kakap be. Inbe kakap sorok lonloningi kiang san mulu be. 4 Ngan kapa le lo pombe ye malala atu le soo rumu tikauu pang bet kanepe ye nga, ngan kanepe ye rumu tani in leu, le lo lal yo bet kamadit a kagege malala mai tani in.
5 Bong kumata bet kala ye malala atu le di tooltool ki lodi bet tikau ang tiap nga, ngan ye kene yo bet kagege malala tani in nga, ngan kataurai gauru ke kemu sila ikino, a bet nen ngan iyei ben tarkilanga pang di ye dada dook tiap kidi yo tiyeii pang i." 6 Motong la di aposol tina ngan tipa a tila ye malala in le ngan tila ye malala san a tiraia bingi dook mata pang di tooltool, inbe tikarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, le tinidi dook mata mulu.

Erot Lono Galanga Ye Yesu Tiap
(Matiu 14:1-12; Maka 6:14-29)

7 Ngan Erot, tool kuto mai yo matan kala tana mai Galili i, in ilongo bingi ke so tina le imot yo Yesu iyei nga, ngan le lon sakarungu, yesoo di tooltool kapala ngan tiwete bet Yowan ke rriungu di tooltool tani yo imata koot i, in la o imadit mulu a inepe i. 8 Ngan di kapala tiwete bet o Ilia la pombe mulu i, inbe di kapala ngan tiwete bet o Maro koonoo yo ke mukot nga, ngan atu la imadit mulu i. 9 Bong ngan Erot iparu longono betanga yo tiwete ye Yesu nen nga, le nga iyei ne, "Tiap, Yowan tani, in akurutu gurini oo. Bong i sei tool alongo bingi ki nen i?" Ngan Erot lono bet le ikamata Yesu matana pa a nen ngan ikilla.

Yesu Ipakan Di Tooltool Alunu Ben 5,000
(Matiu 14:13-21; Maka 6:30-44; Yowan 6:1-14)

10 Di aposol ke Yesu yo iwanga di a tila nga, ngan timulumulu a timan pompombe pang ye, le nga tigasa urata kidi yo la tiyei, ngan pang Yesu. Motong la Yesu ikap di a tigege di tooltool kapala, inbe iye di leu

tila pang ye malala mai atu yo ene Betsaida i. 11 Bong ngan di tooltool malala mai tina ngan lodi galanga yo bet Yesu ila pang ye malala tani in nga, le nga titoo lapau a tila. Tila pompombe a Yesu ikamata di, ngan le lon ponana, motong la iwetewete pang di ye dada yo Maro bet matan kala di tooltool ye i, inbe ikarata di tooltool kapala yo matamatenge ikap di nga, le tinidi dook mata mulu.

12 Yesu ipatomonai di tooltool malala mai tina le le du rrai. Motong la di aposol ki tina yo sangaul be ru nga, ngan timan pang ye man tiyei ne, "Tool Mai, ni yo tanepe ye i, i ni balim sa. Le kuwete pang di tooltool nga a tila pang ye ni kapala, too ye malala kapala yo iken potai nga, a bet nen ngan la tisere kaningi le rumu ke kenongo ye nga."

13 Bong ngan Yesu iraua betanga kidi nen, "Tiap! Ole ang tapmu kakap so pang di a tikan."

Ngan di galiunu tiraua betanga ki nen, "Ona tiap! Di tooltool nga alunu san. Inbe porong kiam nga dukumu limi, inbe i paranga kiam nga ru leu. Bong lom balai, bet la amyimi kaningi sa mulu pang di tooltool malala mai nga man tikan, too?"

14 (Ngan di tooltool tina, ngan tikinkat di tamoto leu ngan ben 5,000). Motong la Yesu iwete pang di galiunu bet tipatar di tooltool tina ye budanga atu atu le di tooltool sangaul limi ngan tinepe ye budanga atu. 15 Le nga di galiunu tina tipatar di tooltool tina le tiwur ben tina yo Yesu iwete nga. 16 Motong la Yesu ikap porong dukumu limi ipa ye i ru tina, inbe itada a matan lo pang ye malala ke Maro, inbe iwete lo ponana ki pang Maro ye. Motong la itepalapala a isuket pang di galiunu bet timalimi di tooltool tina ye a tikan. 17 Ngan di tooltool tina ngan di le imot tikan tikan le lo kapodi sung dook. Motong la di galiunu tiwinnoko kaningi naunu naunu tina yo tiwulai nga, ngan le tipadid ye karei sangaul be ru le lo ipon.

Pita Ipaposo Yesu Bet Ye In Kirisi (Matiu 16:13-19; Maka 8:27-29)

18 Ye kene atu in Yesu yetaleu inepe a ipatarau nga, ngan di galiunu tina ngan tinepe lapau. Le nga itor di nen, "Ai, di tooltool malala mai nga tiwete bet au i sei?"

19 Ngan di galiunu tiyei ne, "Di tooltool kapala tiwete bet ong in Yowan yo irriu di tooltool i, inbe kapala tiwete bet ong in Ilia. Inbe di tooltool kapala tiwete bet ong in Maro koonoo atu yo ke mukot nga, ngan atu la o imadit mulu i."

20 Motong la Yesu itor di mulu nen, "Ngan ang tapmu nga, kawete bet au i sei?"

Ngan Pita iraua betanga ki nen, "Ong in Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo bet si ipamulu di tooltool ki ye so dook tiap tani yo bet igarung di i."

21 Motong la Yesu iwete betanga medana pang di galiunu tina a iso lodi bet ken tigasagasa pang di tooltool kapala be.

Yesu Iwete Bet Ole Imata Lo Ngan Bet Imadit Mulu (Matiu 16:20-28; Maka 8:30—9:1)

22 Motong la Yesu iwete pang di galiunu mulu nen, "Tool Moolmool ke Maro ole isolo moonoo le masngana alunu kaiye. Inbe di tooltool maimai kidi Yuda tiye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan ole tiwala muridi panga, inbe tiraumate le imata. Bong ole iken ye ke ru, lo ngan bet ye ke tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge."

23 Motong la iwete pang di galiunu tina le imot nen, "Kumata tool atu lono bet man itoo au nga, ngan ye taunu irautoo le du inepe lopo, inbe kanakana ngan isolo kai palasingi ki a itoo au. 24 Yesoo, sei tool yo lono mai san ye nepongo ki ke tana i mai mata a iparama i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono mai san ye nepongo ki ke tana i tiap, inbe iraia tinini le imot bet iyei urata kiau i, in ole ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i. 25 Le kakamata, tool bet iyau balingi matana matana le imot ke tana i panga, lo ngan bet imata a ila nga, ngan ole balingi tina ngan iloni balai? 26 Inbe kumata sei tool bet moomoonoo yau, inbe moomoonoo ye betanga kiau le ipataukala ye di tooltool tina ngan matadi nga, ngan ye kene yo bet Tool Moolmool ke Maro imulu a isi ye i, in ole moomoonoo

ye tool tani lapau. Ye in ole ipa ye lulngana, inbe ye Tamana iye di bangabangana ke Maro yo ipootoo di panga ye taunu ngan lulngadi lapau a isi nga, bong ye kene tani ole moomoonoo ye di tooltool yo mugu ngan moomoodi ye nga. 27 Awete pang moolmool nen, di tooltool kapala yo dookoot taye di takododo ni nga, ngan ole timmata tiao, inbe tikamata dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole pombe mallangana."

Yesu Tinini Ipalele (Matiu 17:1-8; Maka 9:2-8)

28 Tinepe le lo so ben ke limi be tol iman a ila, motong la ikaua Pita iye Yowan inbe Yemis a iye di tilo pang kawal bet lo di leu tinepe nango, a nen ngan ipatarau. 29 Le nga ye kene yo Yesu ipatarau ye in nga, ngan matan palele, inbe sousoungu le mala ki nga ikoko le ikoko belebele dawa ben kili itai nga. 30 Inbe mooloo tiap bet di Maro koonoo ru yo Mose iye Ilia nga, ngan pombe pang ye Yesu a tiye tiwetewete. 31 Di ngan tipa ye Maro lulngana la tisi bet si tiye Yesu tiwetewete ye betanga yo Maro ikarata bet Yesu ole imata Yerusalem, lo ngan bet igege tana i a bet ilo nga. 32 Ngan Pita iye di diene ru nga, ngan matadi ge dook tiap le nga titure. Bong yeiso bet kene yo di tol titakrai a timadit ye in nga, ngan tikamata Yesu lulngana, inbe suru tina yo tiye tikododo nga. 33 Le nga ye kene yo Mose ye Ilia tina ngan bet tigege Yesu a tilo, motong la Pita iwete panga nen, "Tool Mai, nga dook mata ke bet idi nga tanepe nanga. Le kumalum pam, a bet nen ngan amre badabada tol; atu pong, san pang Mose, inbe san pang Ilia." (Ngan Pita isere betanga yo bet iweta i, ngan la le iwete sorok nen nga.)

34 Pita iwetewete pang Yesu go, inbe eng tene isi le si rur ki iloko la podi, le di galiunu tina ngan titattadai ye yo eng tene isi le si iloko la podi nga. 35 Inbe tool atu kalngana pombe eng tene tani lono in iwete nen, "Tool in au natuk yo apootoo bet iyei urata kiau i. Le kalongo betanga yo bet iwete pang nga!"

36 Ngan tool tani in kalngana iwete nen a imot, motong la di galiunu tina bet matadi sarai ngan tikamata Yesu ataleu la ikododo i. Le nga ye kene yo bet timulu ke kawal a tidu ye in nga, ngan di galiunu di tapdi tipataukala betanga le tigasagasa pang tool sa ye so tina yo tikamata, ngan tiap.

Yesu Inganga So Sidi Ye Tool Kase Atu (Matiu 17:14-18; Maka 9:14-27)

37 Yesu iye di galiunu tol tina tinepe le mongmongini ki, motong la tipa ke kawal a tisi, ngan le di tooltool malala mai tipa a timan titauarai di dada. 38 Ngan tool atu yo ipa kataunu ye di tooltool malala mai tina i, in koonoo pang Yesu nen, "Atoo, Pannoongoo, atorong bet kulonau a kumata natuk tamoto ni ngan, yesoo bong ni natuk ataleu tani nani. 39 Ngan kanakana nga bet so sidi idiwidiwoo nga, ngan ole palbe leu be isulukat a ikatte du tana, inbe isodangadanga a ngoonoo sian du. Ngan nen le so sidi tani in igarungu tinini le ke bet ikoo ye pitiap yege. 40 Ngan la aman bet man ator di galium nga bet tinganga so sidi ye, bong ngan ke bet tiloni tiap."

41 Motong la Yesu iyei ne, "Ona tiap! Ang di tooltool yo dookoot kanepe nga, ngan katara lomu le imede ye Maro tiap, bong lomu kap dada dook tiap alunu san. Nga ole ke pi mulu bet nen ngan ayang tanepe inbe awete a kayei dada yo nen ngan mulu ye nga?" Motong la iwete pang tool tani nen, "Oo, kouo natum in a iman yau me e ni."

42 Motong la bet ikaua kase tani a iman pang ye Yesu, ngan so sidi tani in idiwidiwoo a ikatte du tana le isodangadanga, inbe ngoonoo sian du. Bong ngan Yesu ipasak pang so sidi tani a inganga, inbe ikarata kase tani in le tinini dook mata mulu. Motong la ipamule pang ye tamana mulu. 43 Ngan nen le di tooltool malala mai tina yo tinepe nga, ngan titakrai, yesoo bong tikamata ben gurana ke Maro in mai san ye yo ikarata kase tamoto tani in nga.

Ye kene tani yo di malala mai tina ngan tikamata so le imot yo Yesu iyei nga le nga titakrai a lodi kaua urata ye go nga, ngan Yesu iwete pang di galiunu nen, 44 "Katar talngamu dook ye betanga kiau a kalongo. Ole titara Tool Moolmool ke Maro la di

koi ki bedi.” 45 Bong betanga ke Yesu yo
iwete nga, ngan di galiunu lodi galanga ye
tiap. Inbe betanga tina ngan punu iken
mallangana pang di ke bet lodi galanga ye
tiap lapau. Bong ngan di galiunu tina ngan
titattadai bet titoru ye soo so yo iwetewete
ye nga.

Yesu Di Galiunu Tiparsu Ye Sei Bet Iyei Mai Pang Di I
(Matiu 17:22-23; Maka 9:30-32)

46 Motong ye kene atu in Yesu di galiunu
tina ngan di tapdi tiwetewete a tiparsu ye
sei tool bet iyei kuto mai a imugu pang di
i. 47 Ngan Yesu lon galanga ye betanga tina
yo tiparsu ye a ikenen lodi ngan oo. Le
nga ikaua tool kase mai tiap atu a iman
ipatokode gigini. 48 Inbe iwete pang di nen,
“Kumata sei tool bet lon tutau le ikaua kase
maitiap yo nen in a iloni nga, ngan ye in
ikau au a ilonau lapau. Inbe kumata sei
tool bet ikau au a ilonau nga, ngan ye in
ilono Tamak yo iwangau a asi i, in lapau.
Yesoo, sei tool yo ye taunu irautoo le idu
lopo ye di diene kapala nga le imot i, in ye
la bet Maro ikamata ben ene mai i.”

49 Yowan ilongo tina yo Yesu iwete nen
nga, motong la iyei ne, “Tool mai, amka-
mata tool atu in ipootoo em, inbe inganga
di so sidi ye. Le amkapge bet amwete
panga a amlele, yesoo ye in inepe ye bu-
danga kiidi tiap.”

50 Ngan Yesu iwete pang Yowan nen,
“Tiap, ken kalele be! Yesoo, tool yo iyei koi
pang tiap i, in ben tool kiang.”

Di Samaria Tikadono Yesu

51 Ngan lal tani yo Maro itaru bet ikaua
Yesu a ilo pang ye malala ki i, in iman
potai oo. Le nga Yesu igaua lono le atu
bet ole ilo pang malala mai Yerusalem.
52 Motong la iwanga di tooltool pattu yo bet
timugu a lo tipare so panga nga, ngan a tilo
pang ye malala atu kidi Samaria. 53 Bong
ngan di tooltool ke malala tani in lodi bet
tikaua Yesu a ilo rumu kidi tiap, yesoo lodi
galanga nen nga bet ilo pang Yerusalem.
54 Le nga di galiunu ru tina yo Yemis ye
Yowan nga, ngan tikamata dada dook tiap
yo di Samaria tiyeii pang Yesu i, motong
la yeru tiwete panga nen, “Tool mai, nga
lom balai, bet koomam a ei ipa ke malala ke
Maro a isi si igarung di tooltool nga, too?”
55 Bong ngan Yesu idalele a ipasak pang di
yeru.* 56 Motong la tipa mulu a tila pang ye
malala san nga.

Yesu Iwetewete Ye Dada Yo Bet Tatoo Ye I
(Matiu 8:19-22)

57 Yesu iye di galiunu tipa dada go, inbe
tool atu iwete panga nen, “Au i ole atoo ong
ye ni nangai yo bet kupa pang ye nga.”

58 Motong la Yesu iwete panga nen, “Di
gaunu gok ngan agoro kidi ke kenongo,
inbe di man ngan giniu kidi ke kenongo
lapau, bong Tool Moolmool ke Maro, in
taukan ni yo bet iken a imaryoo ye i.”

59 Motong la Yesu iwete pang tool san
mulu nen, “Ai, kuman kutoo au.”

Bong ngan tool tani iwete pang Yesu
nen, “Tool Mai, nga dook mata, bong ole
kumalum pau a la akelmaia tamak mugu
ngan, lo ngan bet man atoo ong.”

60 Ngan Yesu iwete panga nen, “Di
tooltool yo titoo Maro tiap le tinepe dawa
ben di tooltool matedi nga, ngan ole di
tapdi tikelmai di diedi yo timmata koot
nga. Bong ong in kula a la kuraia bingi
dook mata ke dada yo Maro bet matan kala
di tooltool ki ye i.”

61 Motong la tool san mulu iwete pang
Yesu nen, “Tool Mai, au i lok bet atoo ong.
Bong kulkulunu ngan ole kumalum pau a
amulu la akamata di sogak, inbe aye di
amwetewete a atoko bedi ngan.”

62 Motong la Yesu iwete panga nen,
“Tool atu bet itoko poi ye ookoo ki, bong
kanakana ngan idalele pang mur nga,
ngan o iyei urata dook tiap. Ngan gaongo
leu, kumata le tool atu bet itoo au, bong
kanakana ngan lono mulumulu ye so ki ke
tana i nga, ngan ye in tool dook mata ke bet
lo igaua ye di tooltool yo Maro bet matan
kala di, ngan tiap lapau.”

* **9:55** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 55 le 56 nga. Ngan betanga tani in nen: Ang nga lomu galanga ye dada ke Maro Amunu yo bet katoo i, in tiap, yesoo bong Tool Moolmool ke Maro isi bet si igarung di tooltool ye nepongo kidi tiap, bong isi bet si ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

10

Yesu Iwanga Di Tooltool 72 A Tila Ye Urata

1 Ngan tinepe, motong la Yesu ipootoo
di tooltool 72 mulu a ikap urata pang di,
motong la ipatar di le di ru ru, inbe iwanga
di bet timugu a tila pang ye malala maimai
le malala kakase kapala yo lono bet ole ipa
pang ye nga. 2 Inbe iwete pang di nen,
"Kaningi alunu kaiye la isullungu a iken
kumu ngo, bong di tooltool ke urata yo bet
tikap a tiwinnoko nga, ngan alunu tiap.
Ngan nanga, ole kapatarau pang Tool Mai
yo kumu taunu i, a bet nen ngan iwanga di
tooltool ke urata sa mulu la tikap kaningi
kanono a tiwinnoko. 3 Ngan nen bet kala!
Bong lomu tut, au i awangang a kala nga,
ngan ole la kayei ben di sipsip natunu yo
tinepe kataunu ye di gaunu gok nga. 4 Bong
ken lomu ru ye so kapala yo bet kakap
ngan be. Le so ben pat le depe ke lon-
loningi, inbe loningi ke kemu ngan o ke bet
kakap a kapa ye tiap. Inbe di tooltool yo bet
katauarai di dada nga, ngan ken kakodo a
kawete lo ponana kiang pang di be.

5 "Ye kene yo bet kapa le la pombe ye
malala atu, le bet tikau ang a titarang ye
rumu atu nga, ngan kulkulunu ngan ole
kawete pang di tooltool yo tinepe ye rumu
tani, ngan nen. Kayei ne, 'Lo silene ke
Maro iken yang.' 6 Le kumata bet tool dook
mata ke lo silene sa bet inepe ye rumu in
nga, ngan ole betanga kiang dook mata
tani in la inepe ye. Bong kumata bet tool
yo inepe ye rumu in tool dook mata ke lo
silene tiap nga, ngan betanga dook mata
kiang tani, in ole imulu a iman pang yang.
7 Ngan nen le kanepe so ye rumu tani in, le
ken kapa a kala ye rumu kapala be. Inbe
kaningi le ran yo bet tikap pang nga ngan
kapas le kakan be kayin leu, yesoo kumata
le bet tool iyei urata nga, ngan la bet ikap
so ye urata kootoonoo ki nga.

8 "Ye kene yo kapa le la pombe ye malala
mai atu le bet di tooltool ki lodi ponana
yang, inbe tikau ang nga, ngan kapas le
kakan kaningi yo bet tikap pang ngan leu.
9 Ngan urata yo bet kayeii ye malala tani in
nen: kakarata di tooltool yo matamatenge
ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu,
inbe kakaua bingi dook mata pang di a
kayei ne, 'Mooloo tiap, inbe dada yo Maro
bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole si
pombe mallangana pang yang.' 10 Bong ye
kene yo bet kapa le la pombe ye malala
mai atu, le bet di tooltool ki lodi ponana
yang inbe tikau ang tiap nga, ngan kadu
kakodo dada katene ke malala tani, inbe
kawete pang di nen, 11 'Gauru ke malala
kiang yo ingaungau kemam nga, ngan la
bet amtaurai mulu du tana nga, a nen
ngan ipaposang ye dada dook tiap kiang
yo kayeii pam i. Bong lomu galanga nen;
mooloo tiap, inbe dada yo Maro bet matan
kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mal-
langana.' 12 Awete pang nen, ye lal yo Maro
itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye
in nga, ngan ole iyemenai di tooltool ke
malala tani in ye urata moonoo dook tiap
ki taunu le illoso urata moonoo dook tiap
yo bet pombe pang di tooltool ke malala
mai Sodom i."

Yesu Iwete Bet Di Tooltool Yo Tiportak Lodi Tiap Nga, Ngan Tikamata Di Dook
(Matiu 11:20-24)

13 Motong la Yesu iwete mulu nen, "Atoo!
Ang di tooltool ke malala mai Korasin le
Betsaida nga, ken kakamatang dook leu.
Nga yo bet tool sa ilo malala mai Taia
le Saidon lo iyei mos yo dawa ben ayei
ye malala kiang nga, ngan matin nga le
di tooltool ke Taia le Saidon tiportak lodi
mukot ye sennene kidi yo tiyei nga, inbe ti-
wit mala pirara a tiwurur kaua punu a bet
nen ngan tipapos lo madoko kidi. 14 Bong
ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga
kidi tooltool ye in nga, ngan ole iyemenai
ang di tooltool ke Korasin le Betsaida ngan
ye urata moonoo dook tiap ki taunu le ole
illoso urata dook tiap masngana yo bet
pombe pang di tooltool ke Taia le Saidon
i. 15 Inbe ang di tooltool ke malala mai
Kapenam nga lomu tar balai, ole Maro
iyitmakang le kalo meneng lang katene
ni, too? Tiap yege! Ole ikatte ang kadu
meneng lopo ni, ye ni kidi matenge."

16 Motong la Yesu iwete pang di galiunu
tina ngan mulu nen, "Sei tool bet ilongo
betanga kiang a itoo nga, ngan ye in itoo

betanga kiau. E sei tool bet iwala murini pang nga, ngan ye in iwala murini pau lapau. E sei tool bet iwala murini pau nga, ngan ye in iwala murini pang Maro yo iwangau a asi i."

Di Tooltool 72 Tina Ngan Timulu A Timan

17 Tinepe a ke alunu iman a ila, motong la di tooltool 72 tina yo Yesu iwanga di a tila nga, ngan timulu a timan. Ngan lodi ponana kaiye ye urata kidi yo la tiyei nga, le nga man tigasa pang Yesu a tiyei ne, "Tool Mai, ampootoo em bet amnganga di so sidi ye nga, ngan le titoo koomam lapau."

18 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, "Akamata tool dook tiap, Satan, imol ke lang katene a isi dawa ben kili itai nga. 19 Ngan kalongo. Au i awonai gurana kiau pang bet la kayirtoo di moto le di so ben dongo parangana bet tigarung di tooltool nga, inbe gurana kiang mai le kallos di koi kiang, le so sa yo ke bet igarungang, ngan tiap. 20 Bong ken lomu ponana ye yo di so sidi tilongo betanga kiang a titoo koomu, ngan be. Bong bet nen ngan lomu ponana ye yo Maro iwodo emu ilo ye rau yo iken ye malala ki ni nga."

Yesu Lon Ponana Le Ipatarau Pang Maro (Matiu 11:25-27; 13:16-17)

21 Ye kene tani in, Maro Amunu Silene ipapono Yesu le lon ponana kaiye, le nga iyei ne, "Tamak, ong in Tool Mai ke lang inbe tana. Le au i ayitmaka em, yesoo kutarkoo so tina ngan ye di tooltool yo di tapdi tikamata di ben lo galanga kidi mai mata nga, inbe kupapos pang di tooltool yo taukadi lo galanga a tinepe le dawa ben di kakase nga. Le moolmool Tamak, ong taum kutoo lom yo dook mata i, inbe kuyei so nen."

22 Motong la Yesu iwete pang di tooltool tina mulu nen, "So le imot nga Tamak la itar lo bek i. Ngan tool sa yo bet lon galanga ye Natunu, ngan tiap, bong Tamana yetaleu la lon galanga ye i. Inbe tool sa yo bet lon galanga ye Tamana, ngan tiap, bong Natunu yetaleu la lon galanga ye i. Inbe di tooltool yo Natunu lono bet ipitnaia Tamana pang di nga, ngan di leu la bet lodi galanga ye Tamana tani in nga."

23 Motong la Yesu iportak pang ye di galiunu a bet iwete pang di leu, ngan iwete nen, "Maro iyei urata dook mata pang ang tooltool yo kakamata so tina yo ayei nga. 24 Awete pang nen, di tooltool kuto maimai yo matadi kala tana nga, ngan tiye di Maro koonoo yo ke mukot nga, ngan lodi bet tikamata so ben yo dookoot ngan ang kakamata nga, bong ngan le tikamata toko siap. Inbe lodi bet tilongo betanga ben yo dookoot ngan ang kalongo nga, bong ngan le tilongo toko siap lapau."

Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Ke Samaria Yo Iyei Dada Dook Mata I

25 Motong la tool kuto mai atu yo lon galanga mata ye wer ke Maro i, in imadit lo ikodo a bet nen ngan itouo Yesu ye betanga. Le nga itoru nen, "Pannoongoo, nga ole ayei balai bet akaua nepongo dook mata yo taukan motingi i?"

26 Motong la Yesu iraua torungu ki nen, "Rau yo tiwodo wer ke Maro ye i, in kukinkati ngan iwete balai?"

27 Motong tool kuto mai tani in iraua betanga ke Yesu nen, "Wer ke Maro iwete nen, 'Lomu pang Maro yo Tool Mai kiang i, in mai san, inbe kagaua lomu le tinimu ipa ye gurana le lo galanga kiang le imot panga.'✡ Inbe wer san yo itoo i, in nen, 'Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.'✡ "

28 Motong la Yesu iwete panga nen, "Ong in kuraua betanga kiau dook mata san. Le kumata bet kuyei nen nga, ngan la bet kouo nepongo dook mata yo takan motingi in nga."

29 Bong tool kuto mai tani ke wer ke Maro in lono nen, bet ye in ikapsap toko ye wer ke Maro siap, le nga itoro Yesu nen. Iyei ne, "Ai, ngan di sima diek kuwete ye di bet ayei dada nen pang di nga?"

30 Motong la Yesu iraua betanga ki nen, "Ye kene atu ngan tool atu kidi Yuda ipa ke Yerusalem a bet idu pang Yeriko. Ngan di tooltool ke pinnau titokolani a tikap lonloningi ipa ye so ki le imot, inbe tirauu

✡ **10:27** Wer (Lo) 6:5 ✡ **10:27** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:18

tirauu le dook tiap yege, le imata sap sila
ikino dada katene, inbe tikoo a tila. 31 Ye
kene tani in tool atu ke paroranga so pang
Maro itoo dada tani in a bet idu lapau,
ngan ikamata. Le nga ipa gis ye la itoo dada
gigini san a idu. 32 Ngan gaongo leu, tool
atu yo ipa ye rara ke Liwi in itoo dada tani
a bet idu ngan ikamata tool tani yo ikenen
dada katene nga, le nga ipa gis ye lapau la
itoo dada gigini san a idu. 33 Bong tool atu
ke Samaria in itoo dada tani a bet isi ngan
le si pombe ye ni yo tool tani in ikenen ye i,
ngan ikamata yo imassingi a ikenen nga, le
nga lono panga. 34 Motong la ipa le ila potai
ye la ikamata moonoongoo ki tina, le nga
ititi ran medana ipa ye kai olip surunu ilo
ye, inbe isarrak mala a ipau moonoongoo
tina ye. Motong la ipamaditi a iyitmaki
lo iwur asara ki ke solanga di tooltool yo
ene donki in pono, inbe ipayira ye la itaru
ye rumu atu kidi lowo, inbe yeru tinepe a
matan kala. 35 Tinepe a mongmongini ki,
motong la ikap pat silba ru la ikap pang
rumu taunu, inbe iwete panga nen, ‘Nga
ole matam kala tool i dook, bong kumata
bet kotte pat kiong sa mulu ye nga, ngan
amulu a aman lo ngan bet kuwete pau a
nen ngan arau pat kiong tina.’ ”
36 Motong Yesu titoro tool kuto mai tani
ke wer ke Maro in nen, “Ngan lom tar balai
ye di tooltool tol tina nga? Sei tool ikamata
tool tani yo di tooltool ke pinnau tirauu i,
in le iyei ben ene moolmool i?”
37 Motong la kuto mai ke wer tani in
iraua betanga ke Yesu nen, “Tool yo lono
panga le iloni dook mata i.”
Motong la Yesu iyei ne, “Kula ngan kuyei
dada gaongo leu nen pang di diem lapau.”

Yesu Inepe Ye Rumu Ke Mata Ye Madia

38 Yesu iye di galiunu tina tipa a tila, ngan
le la pombe ye malala atu. Ngan garup
atu yo ene Mata i, in ikamata Yesu, le nga
ikauu a ilo rumu ki. 39 Ngan Mata tani
in taini garup atu, ene la Madia i. Ye in
ikamata Yesu nen nga, le nga iman iwur
potai pang ye, inbe itar talngana a ilongo
betanga ke soo so yo iwetewete ye nga.
40 Bong Mata tani in itu ye dawaingi le
karatanga kaningi yo bet tiye Yesu tikan
nga, le nga ila la iwete pang Yesu nen, “Tool
Mai, ngan lom pau yo taik i igegau a iman
bet autaleu ayei urata mai nga lapau, too?
Kuwete panga a iman man ilonau ye urata
pa.”
41 Bong ngan Tool Mai iraua betanga ki
nen, “Mata, Mata, akamatong ngan lom
madoko ye so matana matana alunu san.
42 Bong so dook mata ataleu yo bet kakauu
ngan ilonang i, in la taim Madia lono panga
mai mata le ikauu oo. Le o ke bet takauu a
takutaki ye tiap.”

11

Yesu Ipatomonai Di Galiunu Ye Dada Ke Pataraungu
(Matiu 6:9-13; 7:7-11)

1 Ye kene atu in Yesu inepe ye ni atu, inbe
ipatarau. Le nga ipatarau a imot, motong
la di galiunu tina ngan atu iwete panga
nen, “Tool Mai, kupatomonai am ye dada
ke pataraungu dawa ben yo mugu ngan
Yowan ipatomonai di galiunu nga.”
2 Motong la Yesu iwete pang di nen,
“Kene yo bet kapatarau ye in nga, ngan
kawete nen. Kayei ne,
‘Tamamam, ampatarau pong nen,
bet di tooltool nga le imot tiparanaia
em,
inbe kusi a si matam kalam am le imot.
3 Inbe kaningi yo ke ke tina atu atu nga,
ngan kop pam.
4 Inbe kugiri sennene kiam,
yesoo am nga ole amgiri sennene kidi
diemam yo tiyei pam, ngan lapau.
Inbe kupasongosongam le ken amkapsap
ye dada dook tiap ke touanga be.’ ”
5 Motong la Yesu iwete pang di mulu nen,
“Ang tina ngan atu, bet bong kataunu lo
ngan bet ila rumu ke tool ki la ipoongoo
a iwete panga nen. Iyei ne, ‘Tool kiau,
au i lok bet kop porong dukumu tol pau.
6 Yesoo, tool kiau atu ipa ye dada mooloo la
le man pombe rumu kiau nga. Bong ngan
au i taukak kaningi yo bet akauu panga
a ikani i.’ 7 Motong la tool tani yo inepe
rumu lono in iraua betanga ki nen, ‘Ai, ken
kupadingau be. Ngan dada ke rumu in
apamede le imede, inbe aye rimak le di
natuk nga bet amken mata sa. Le o ke bet
amadit a akap so pong tiap.’ 8 Ngan awete
pang nen, tool tani, in rumu tamana tani,

in ye tool ki, bong le ke bet imadit a ikap
porong panga tiap. Bong tina ene tani in
taukan moomoonoo ye yo ipame torungu
rumu tamana tani mata ye porong nga, le
ole imadit a ikap so tina le imot panga.
9 Le awete pang nen, kumata bet katoro
Maro ye so bet ikap pang nga, ngan ole
ikap pang. Inbe kumata le kasere so nga,
ngan ole ilonang le kapusye. Inbe kumata
bet kapitpiti dada nga, ngan Maro ole iso
dada pang. 10 Ngan nen, yesoo di tooltool
le imot yo tipatarau a titoro Maro bet ikap
so pang di nga, ngan ole tikap so tina. Inbe
di tooltool le imot yo tisere so nga, ngan ole
ilon di le tipusye. Inbe di tooltool le imot
yo tipitpiti dada nga, ngan ole Maro iso
dada pang di. 11 Ngan ang di kakase tamadi
ngan atu bet natunu itoru bet ikap i panga
nga, ngan ole ikaua moto panga, too? Tiap!
12 Too, bet natunu itoru bet ikaua man
natunu katalungana panga nga, ngan ole
ikaua dongo parangana panga, too? Tiap
yege! 13 Ngan ang di kakase tamadi ngan
dada kiang yo kayei ngan dook tiap, bong
lomu galanga ye dada yo bet kakap so dook
mata leu pang di natumu a kalon di ye i.
Ngan nanga, Tamamu yo inepe ye malala
ki ete ni, in illosang ye dada dook mata ki
yo iyei nga, le ole ikaua Amunu Silene pang
di sima tooltool yo bet titoru ye nga."

Tooltool Pattu Tiwete Mur Ye Yesu (Matiu 12:22-30; Maka 3:20-27)

14 Ngan tool atu in so sidi inepe ye a
iyeii le koon moo ye betebetanga le ke bet
iwetewete tiap. Motong la Yesu inganga
so sidi tani in ye a ikoo le koon marra a
iwetewete mulu. Ngan nen le di tooltool
malala mai tikamata tina yo iwetewete
mulu nga, le titakrai. 15 Bong ngan di
tooltool kapala tiyei ne, "Ai, tool in inganga
di so sidi ye gurana ke tool kuto mai kidi
so sidi yo ene Belsebul i." 16 Inbe di kapala
ngan tikapge bet titouo Yesu, le nga titoru
bet iyeie mos sa a iyei ben tarkilanga panga
bet tikamata, a nen ngan lodi galanga ben
gurana yo iyei urata ye nga, ngan ipa ye
Maro.
17 Ngan Yesu ikamata di tina yo lodi kaua
urata nen nga, le nga iwete pang di nen,
"Kumata bet di tooltool ke tana mai atu
bet tiparpoto le tinepe ye budanga ru, inbe
tipatoko nga, ngan ole di tapdi tigarung
di. Inbe kumata bet rara atu yo tinepe ye
rumu atu nga, ngan bet tiparpoto le tinepe
ye budanga ru, inbe di tapdi tipatoko nga,
ngan ole di le imot tilledi. 18 Ngan gaongo
leu ye Satan lapau. Kumata bet di tooltool
ki bet tiparpoto le tinepe ye budanga ru,
inbe di tapdi tipatoko nga, ngan ole Satan
tani in ikodo le imede balai? Ngan awete
nen, yesoo ang ngan kawete mur yau bet
Belsebul la ikap gurana ki pau bet anganga
di so sidi ye i. 19 Ngan kumata betanga yo
kawete ngan moolmool bet au i anganga
di so sidi ye gurana ke Belsebul nga, ngan
sei ilon di tooltool kiang a le tinganga di
so sidi i? Belsebul tiap, too? Ngan nen le
urata tina yo di tooltool kiang tina tiyei nen
nga, ngan ipaposang ye betanga kiang yo
kawete pau nga, ngan kallung ye. 20 Bong
kumata bet Maro ye taunu la ikaua gurana
ki pau a anganga di so sidi ye in nga, ngan
ole lomu galanga nen; dada yo Maro bet
matan kala di tooltool ki ye i, in ye la
pombe a iken mallangana pang i.
21 "Ngan tool turana bulbulini atu bet
ipare dawa ki dook inbe ikodokala rumu ki
nga, ngan ole so ki iken dook mata. 22 Bong
kumata bet tool san yo gurana ki mai mata
le ke bet illoso ene i, in iman le irauu nga,
ngan ole ikap dawa le so ki ke patokongo
tina yo ikodokala rumu ki ye nga, inbe lo
ikap so ke tool tani le imot a imalimi pang
di diene.
23 "Sei tool yo itoo au tiap i, in dawa ben
koi kiau. Inbe tool yo ilonau a bet aye
amgaua di tooltool pang Maro tiap i, in
dawa ben tool yo bet inganga di tooltool a
tikoo ye Maro i."

So Sidi Imulukala Tool Tani Mulu (Matiu 12:43-45)

24 Motong la Yesu iwete mulu nen, "Ku-
mata so sidi bet ipas ye tool atu lono nga,
ngan ole la ipa ye ni soorookoonoo a matan
sarsarai ye ni dook mata yo bet inepe ye i.
Bong kumata bet matan sarai le ikamata ni
sa dook bet inepe ye tiap nga, ngan ole iyei
ne, 'Au i nga ole amulukala rumu kiau yo
mugu ngan agege i.' 25 Ngan kene yo imulu
a ila pombe ye in nga, ngan ikamata rumu
tani in tisoraii le igalanga, inbe so yo iken

rumu lono nga iken dook mata ye nene.
26 Motong la so sidi tani in imulu la iwete
pang di diene limi be ru yo tillosi ye geingi
dada dook tiap nga, ngan bet tiyei ene a
tiye tila pang ye rumu tani bet la tinepe ye.
Awete pang nen, mugu ngan tool tani in
nepongo ki ben dook tiap mata tiap, bong
yo dookoot nga nepongo ki dook tiap le
dook tiap ki taunu."

Di Sima Tooltool Bet Lodi Ponana Nga

27 Ye kene tani yo Yesu iwetewete be-
tanga tina ngan pang di nga, ngan di
tooltool malala mai man tigaua lapau, le
nga garup atu yo inepe kataunu ye di i, in
iyiti koonoo inbe iyei ne, "Tinam yo ipasui
ong inbe iyei borrenge yong le ong mai i, in
ole Maro iyei urata dook mata panga le lon
ponana." 28 Bong ngan Yesu iraua betanga
ki nen, "Di tooltool yo titar talngadi dook
a tilongo betanga ke Maro inbe titoo nga,
ngan ole Maro iyei urata dook mata pang
di le lodi ponana."

Di Tooltool Pattu Titoro Yesu Bet Iyeie Mos Sa A Tikamata
(Matiu 12:38-42)

29 Di tooltool kapala mulu timanen man
pompombe ye ni tani yo Yesu inepe ye
i. Motong la Yesu iwete pang di nen,
"Di tooltool yo dookoot tinepe nga, ngan
di tooltool ke geingi dada dook tiap. Le
kanakana nga, ngan titorau bet ayeie mos
ke Maro sa a tikamata. Bong mos sa bet
ayeii a tikamata tiap. Ole tikamata mos
ataleu yo pombe ye Maro koonoo yo Yona,
in leu. 30 Mugu ngan di tooltool ke Ninibe
tikamata so yo pombe pang ye Yona i, le
iyei tarkilanga pang di ben ye in Maro
iwanga pang di la ila nga. Ngan nen le so
yo bet pombe pang ye Tool Moolmool ke
Maro ngan ole iyei tarkilanga pang ang di
tooltool yo dookoot kanepe ngan ben ye
in Maro iwanga pang la isi nga. 31 Ngan
ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga
kidi tooltool ye in nga, ngan garup ene
mai atu yo inepe ye ni yo karaka ipa ye
i, in ole ikodo dama ke Maro, inbe ipapos
di tooltool yo ke dookoot nga, ye dada
dook tiap kidi yo tiyei nga. Au i awete
nen, yesoo garup tani, in inepe ke tana
damono, bong ipa ye manga mooloo a ise
pang Yerusalem bet se ilongo betanga dook
mata ke Solomon yo ipatomonai di tooltool
ye nga. Bong Tool atu yo dookoot kaye
kanepe i, in illoso Solomon. 32 Inbe ye lal
tani yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi
tooltool ye in nga, ngan ole di tooltool ke
Ninibe tikodo dama ke Maro, inbe tipapos
di tooltool yo ke dookoot nga, ye dada dook
tiap kidi yo tiyei nga. Awete nen nga, yesoo
di Ninibe tilongo betanga ke Yona tina yo
iwete nga, ngan le tiportak lodi mulu. Bong
Tool atu yo dookoot kaye kanepe i, in illoso
Yona."

Yesu Ikatte Betanga Ye Sul
(Matiu 5:15; 6:22-23)

33 Motong la Yesu iwete pang di mulu
nen, "Tool sa ke bet ilanga sul ki bong, lo
ngan bet itarkoo, too ipatudu ye bor, ngan
tiap. Bong ole ipawoti lo ete, a bet nen
ngan di tooltool bet tise rumu lono ki ngan
tikamata ni ye lulngana. 34 Ngan matamu
ngan dawa ben sul kiang. Le kumata bet
matamu igalanga dook mata nga, ngan
ole sul lulngana ilangaraia tinimu mai i le
imot inbe kakamata ni. Bong kumata bet
matamu igalanga tiap nga, ngan ole todo
iduku tinimu mai i le imot inbe kakamata
ni tiap. 35 Ngan nanga, ken kakamatang
dook leu, ole nen ngan kawete bet sul lul-
ngana iken lomu, bong tiap, todo iduku le
imot. 36 Bong kumata le bet sul lulngana
tani in ilangaraia tinimu mai i le imot, le
kasin pa iken todo lono tiap nga, ngan ole
ilangarai ang dawa ben sul moolmool yo
lulngana ilangarai ang i."

Yesu Ipapos Di Paresi Le Di Kuto Maimai Ke Wer Ke Maro Ye Dada Dook Tiap Kidi
(Matiu 23:1-36; Maka 12:38-40)

37 Yesu iwete nen pang di a imot, motong
la tool Paresi atu in ikiuu bet la yeru tikan
so rumu ki. Motong la ilo rumu ke Paresi
tani in lono lo iwur moi pono potai pang
ye kakawa ke kaningi so. 38 Le nga Paresi
tani in ikamata Yesu le itakrai ye yo itoo
momo kidi Yuda ke ngasingi bedi in tiap,
inbe ikan so nga.

39 Motong la Tool Mai tani in iwete panga
nen, "Ang Paresi nga, ngan bet kangas
ruku le omai kiang ke kaningi so nga, ngan

ole kangas diki ki leu. Bong lomu rru ye lono yo giri le giri leu, ngan tiap. Ngan dada kiang yo kayei nga, ngan gaongo leu. Ngan nen le kangas bemu, bong lomu nga ipon ye dada dook tiap yo ke sennene le pasakalanga so nga. 40 Ang nga ben di tooltool kapakapa! Ngan tool yo bet ikarata so atu i, in ole ikarata diki ki le ipa ye lono lapau, too? 41 Bong awete pang nen, so yo iken ruku lono nga, ngan kayoon a kakap pang di tooltool yo ballingadi tiap nga, a nen ngan kalon di ye. Ngan kumata le bet kayei nen nga, ngan ole Maro ikamata ngan lono dook mata pang ye dada kiang yo kayeii i.

42 "Atoo, ang di Paresi nga, ken kakamatang dook leu! Ang ngan kapoto so maitiap kiang yo ben laki le lombo le kudu ke kumu kiang nga, le iken ye budanga sangaul, motong la kakaua budanga atu pang Maro. Bong nga gelei bet kakarata betanga ke di diemu ye dada yo dook mata moolmool nga tiap, inbe lomu pang Maro mai san tiap lapau nga? Ngan kumata bet kayei dada yo dook mata nen nga, le ipa ye urata kiang tina yo kayei kanakana nga, ngan matin nga le dook mata san.

43 "Atoo, ang di Paresi nga, ken kakamatang dook leu! Ang ngan bet kalo ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono nga, ngan lomu bet le lo kawur dama ye kakawa kidi tooltool yo edi maimai nga. Inbe lomu bet la kapa ye ni ke yawaringi so, a nen ngan di tooltool bet tikamatang nga, ngan tiwete lo ponana kidi pang.

44 "Atoo, ken kakamatang dook leu! Ang ngan dawa ben gomo ke matenge yo iken tana lono le di tooltool lodi galanga ye tiap a tipa pono i."

45 Motong tool kuto mai atu ke wer ke Maro i, in iraua betanga ke Yesu nen, "Ona tiap! Pannoongoo, betanga kiong tina kuwete nga, ngan betanga medana leu le kugarungam ye lapau sa."

46 Motong la Yesu iwete panga nen, "Atoo, ang di kuto maimai ke wer ke Maro nga, ken kakamatang dook leu! Ang ngan kapaloko so moonoo alunu san ilo di tooltool podi le tisak ye solanga ki. Bong ang tapmu nga gelei lomu bet katara bemu boroborene atu la kalon di ye so moonoo tani yo tisola in tiap nga?

47 "Atoo, ken kakamatang dook leu! Ang ngan kakarata agoro ke matenge pang di Maro koonoo yo mugu ngan di sasa kiang tiraumatamata di nga. 48 Ngan dada tina yo kayeii i, in ipaposang ben ang ngan lomu ponana yo di sasa kiang tiraumatamata di Maro koonoo a timmata nga, ngan la le lomu tut di a bet kakarata agoro kidi matenge pang di nga. 49 Ye punu in la le Maro ye taunu itoo lo galanga ki a iwete nen, 'Nga ole awanga di Maro koonoo inbe di aposol kiau a tila pang ye di, bong ole di tooltool tikamata di yo titoo au nga, le ole tigarung di kapala, inbe di kapala ngan tiraumatamata di le timmata.' 50 Ngan nen le ang tooltool yo dookoot kanepe nga, ngan ole Maro iyemenai ang ye di Maro koonoo tina yo karaumatamata di a rara kidi imati nga, yesoo bong ang ngan katoo dada kidi sasa kiang yo tiyei mugu nga. Ngan di sasa kiang tina ngan tiyei dada dook tiap nen ye kene tani yo Maro itara tana ye in le se dookoot nga. 51 Le dada dook tiap tani in imadit ye kene yo Kaen iraumata Awel ye i, in le ise ye Sakaria yo di tooltool tiraumate kataunu ke bareme mai ke sungunu inbe pat gauningi ke paroranga so pang Maro ye i. Le moolmool, ang tooltool yo dookoot kanepe nga, ngan ole Maro iyemenai ang ye dada dook tiap le imot yo di sasa kiang tiyei nga.

52 "Atoo, ang di kuto maimai ke wer ke Maro nga, ken kakamatang dook leu! Ang ngan kawono kala dada ye di tooltool le ke bet lodi galanga ye Maro tiap. Ngan ang tapmu ngan katoo dada tani tiap, inbe kawono kala dada ye di tooltool kapala yo tikapge bet titoo dada tani in nga."

53-54 Yesu iwete nen a imot, motong la igege di sila tinepe rumu lono, inbe ipas a idu tana. Ngan di kuto maimai ke wer ke Maro tina tiye di Paresi katedi malmal panga dook, le nga ye kene tani in tisere dada yo bet tiwete mur ye a tisopo koodi panga ye betanga i, inbe titoru ye torungu matana matana, a bet nen ngan tipalonga too, ole koon kapsap ye betanga sa bet tikan paseme ye, too tiap.

12

Kakauwai Yang Dook Ye Di Paresi (Matiu 10:26-27)

1 Ye kene tani in di tooltool alunu le
alunu san le ke bet takinkat di tiap ngan
man tigaua a tiparlokoloko le kapala
tikododo lo di diedi kedi pono. Motong la
Yesu imadit tina le iwete pang di galiunu
mugu nen, “Ken kakauwai yang dook leu
ye yis kidi Paresi. Yesoo, dada dook tiap
kidi yo ke kaplungunu in dawa ben so
mai tiap tani yo tataru lo ye porong ngan
iyeie porong a isung le imot i. 2 Ngan
so tina le imot yo di tooltool titarkoo a
iken sollono nga, ngan pang dama ni ngan
ole Maro ipapos se mallangana a bet nen
ngan di tooltool tikamata. Inbe betanga
yo titarkoo le di tooltool ke bet tilongo
tiap nga, ngan ole ise mallangana le imot
lapau a di tooltool lodi galanga ye. 3 Ngan
nanga, betanga tina yo katarkoo inbe
kawetewete ye todo lono nga, ngan ole
pombe mallangana le di tooltool tilongo.
Inbe betanga yo kanepe rumu lono a ang
tapmu kamangunngun ye lo talngamu
nga, ngan ole du tikodo malala katene,
inbe tikaua bingi ye pang di tooltool le imot
a tilongo.

4 “Di tooltool kiau nga, awete pang nen,
ken katattadai di tooltool yo bet tiraumata-
matang, bong pang dama ni nga, ngan o ke
bet tiyeie so sa mulu pang tiap nga, ngan
be. 5 Bong nga bet apaposo sei tool yo
bet katattadaii i, in Maro. Yetaleu in la
bet katattadaii i, yesoo kumata bet iraua
tool atu le imata nga, ngan ye in gurana
ki ke bet ikatte tool tani, in idu ye malala
ke masngana. Le awete pang nen, ken
katattadaia Maro leu. 6 Kakamata, di man
maimai tiap nga, ngan di tooltool tiyimi
limi ye pat kooroonoo ru leu. Bong man
tina ngan Maro ke bet lon kalli atu tiap.
7 Ngan nanga, ken katattadai be, yesoo ang
nga kallos di man yo maimai tiap nga le
imot. Maro lon galanga yang dook mata
san, le kinkatingi ke kutomu raunu nga,
ngan lon galanga ye le imot lapau.”

Bet Tayei Yesu Di Galiunu Nga, Ngan Moomoodoo Be (Matiu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 Yesu iwete mulu pang di nen, “Awete
pang nen, sei tool bet iwetewete ek pang di
tooltool la mallangana bet ye in au galiuk
nga, ngan Tool Moolmool ke Maro lapau,
ole iwete ene pang di bangabangana ke
Maro bet ye in galiuk moolmool. 9 Bong
sei tool bet ipataukala ek ye di tooltool bet
ye in galiuk tiap i, in ole Tool Moolmool ke
Maro ipataukala ene ye di bangabangana
ke Maro bet tool in galiuk tiap lapau. 10 Sei
tool bet iwete mur ye Tool Moolmool ke
Maro nga, ngan Maro ole igiri sennene
ki. Bong sei tool bet ikan paseme Maro
Amunu Silene ye betanga dook tiap nga,
ngan Maro o ke bet igiri sennene ki pitiap
yege.

11 “Ngan ye kene yo tikau ang bet kalo
rumu kidi Yuda ke gaongo in lono a bet lo
kakodo dama kidi kuto maimai yo matadi
kala di Yuda, ngan ken lomu madoko ye
betanga yo bet kawete a karau betanga
kidi ye, ngan be. Too, bet tikau ang lo
kakodo dama kidi tooltool edi maimai nga,
ngan ken lomu madoko ye dada yo bet
karau betanga kidi ye, ngan be. 12 Yesoo
ye kene tani in Maro Amunu Silene ole ipa-
songosongang ye betanga yo bet kawete
nga.”

Kattenge Betanga Ke Tool Ballingana Atu

13 Motong la di tooltool malala mai tina,
ngan atu imadit le iwete pang Yesu nen,
“Pannoongoo, au i tamak imata oo. Le lok
bet kuwete pang took mai i a ipoto so yo
ke tamamam nga, le kapala panga, inbe
kapala pau.”

14 Bong ngan Yesu iwete panga nen,
“Tool kiau, ngan sei itarau bet ayei tool
mai, inbe akarata betanga kiang angru, a
bet nen ngan apoto so kiang i?” 15 Motong
la Yesu iwete pang di tooltool malala mai
tina nen, “Ken kakamatang dook leu! Bet
tiap nga, ngan ole so matana matana ke
tana i ikap matamu. Ngan kumata bet so
kiang alunu mata nga, ngan ole so tina
ngan ilonang balai bet kanepe ye nepongo
dook mata nga?”

16 Motong la Yesu ikatte betanga atu
pang di nen, “Tool ballingana atu in ipe so
du kumu ki, ngan ipu le itar kanono alunu

kaiye. 17 Le nga ye taunu lon wetewete
nen, ‘Nga ole ayei balai? Au i, badabada
kiau sa lono koonoo ke bet akap kaningi
kiau tina ngan man atar lo lono, ngan tiap.’
18 Motong la iyei ne, ‘Urata yo bet ayeii i,
in nen. Ole asaua badabada kiau nga, inbe
are mulu le maimai dook, a nen ngan atar
kaningi kiau le imot ye kapala, inbe so kiau
ye kapala. 19 Lo ngan bet au tauk awete
pau nen, “Dookoot nga la so kiau alunu san
le ole iken kaiye ye rai alunu nga. Ngan
nanga, dookoot nga ole amaryoo a awur
leu, inbe kanakana ngan ole lok ponana a
akan be ayin leu.” ’
20 “Bong ngan Maro iwete panga nen,
‘Barau, ong i tool kapa moolmool sa. Ye
bong yo katai i, ngan ole kumata. Lo ngan
bet so tina le imot yo kuwinnoko pong ong
taum nga, ngan ole sei bet ikap i?’ ”
21 Motong la Yesu iyei ne, “Ngan so
yo nen nga, ngan ole pombe pang ye di
tooltool yo lodi pang so ke Maro tiap, inbe
lodi bet tigaua so yo ke tana nga a bet nen
ngan ballingadi ye nga. Bong ye balingi
le so kidi tina nga, ngan Maro ikamata
di ye ngan tinepe dawa ben di tooltool
ballingadi tiap.”

Ken Lomu Madoko Be (Matiu 6:25-34)

22 Motong la Yesu iportak pang ye di gal-
iunu tina, inbe iyei ne, “Le nga bet awete
pang nen, ken lomu madoko ye nepongo
kiang ke tana i, ye so yo bet kakap a kakan,
nga be. Inbe ken lomu madoko ye tinimu
ye so yo bet kawit a itarkoo tinimu, nga
be. 23 Yesoo, ye Maro matana nga, ngan
nepongo kiang, in so maiyoko, bong so yo
bet kakap a kakan, in so mai tiap. Inbe tin-
imu nga lapau, ngan illoso so yo bet kawit
a katarkoo ye nga. 24 Kakamata di man
yo balu nga. Di ngan tikapgi so kumu le
itar kanono, lo ngan bet lo tigogo kanono,
ngan tiap. Inbe di ngan ke bet tire rumu
too badabada yo bet titar kaningi kidi ye
nga, ngan tiap lapau. Bong Maro ye taunu
la ipakan di i. Le awete pang nen, ang di
tooltool nga, Maro ikamatang ben ang nga
kallos di man ye matana. 25 Ngan nanga,
bet ang tina ngan atu lon madoko ye so
yo bet iloni ye nepongo ki ke tana i nga,
ngan ole gelei, urata tani yo iyeii nen i, in
ole iloni ye nepongo ki a iseke kasin pang
dama a ila, too? O tiap! 26 Ngan so maitiap
yo nen ngan ke bet kayei tiap nga, ngan
gelei a lomu madoko mata ye so matana
matana kapala nga?
27 “Oo, kakamata di ool yo tisup nga. Di
tapdi ngan tiyei toko urata sa bet tikarata
moro pang di ye, ngan tiap. Bong nga bet
awete pang ye tool kuto mai yo Solomon
i. Ye in tool ballingana, le moro ki yo itar
lo tinini nga, ngan dook mata san. Bong
di ool tina nga, ngan moro kidi ngan dook
mata le dook mata ki taunu le illos moro yo
ke Solomon nga. 28 Atoo, ang nga katara
lomu medana pang Maro mai mata tiap.
Kakamata, dingding sorok yo ke bet tikodo
katai nga leu, e mongmong ngan tisaput a
tikatte lo ei ikan di nga, ngan Maro ikap
moro dook mata pang di. Le gelei, ang nga
o ke bet ikap moro dook mata pang tiap,
too? O tiap! Dada dook mata yo bet iyei
pang ngan ole illos dada dook mata yo iyei
pang di ool le dingding nga. 29 Ngan nanga,
ken lomu kap gogo urata matana matana
a lomu madoko ye so yo bet kakan le kayin
nga be. 30 Yesoo, di tooltool ke tana i yo lodi
galanga ye Maro tiap nga, ngan lodi kap
gogo dada bet tikap so yo nen nga. Bong
ang nga ken kayei nen be, yesoo Tamamu
in lon galanga ye soo so kamaka ye, ngan
oo. 31 Bet nen ngan dada dook mata yo bet
kayeii i, in nen. Kakau ang pang Maro a
matan kalang ben ang ngan di tooltool ki.
Ngan kumata le bet kayei nen nga, ngan
ole ikap so tina nga le imot pang.
32 “Ang nga ben di asara yo edi sipsip
nga, ngan budanga maitiap atu. Bong
ken katattadai be, yesoo Tamamu in lon
ponana bet ole ikau ang lo kagaua ye di
tooltool yo bet matan kala di nga. 33 Le bet
nen ngan kayawar so kiang nga pang di
tooltool a tiyimi, a nen ngan kakap pat ki
a kalon di tooltool yo ballingadi tiap nga.
Kumata le bet kayei dada dook mata nen
nga, ngan balingi dook mata yo bet Maro
ikap pang ye urata kootoonoo kiang nga,
ngan la iken ye malala ki ngo. Ngan balingi
tina, ngan ole iken dook dawa ben katar lo
ye depe medana ke tarungu pat yo ke bet

imin tiap i. Le ke bet ilene tiap, inbe di tooltool ke pinnau ke bet tipinau tiap, inbe di rapa ke bet tigarungu tiap lapau. 34 Ngan ye ni tani yo so dook mata kiang iken ye i, in ole kagaua lomu le imot pang ye lapau."

Kakaratang Dook Lo Ngan Bet Kanam Ye Mulenge Ke Yesu

35 Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, "Kakaratang bet kayei urata pau nga, ngan kawit mala kiang dook le imede, inbe kalanga sul kiang a ilolo. 36 Le kayei ben di tooltool kapraingi yo tinam a titar matadi ye tool mai kidi yo ila ye kaningi ke kerenge i. Ye kene yo bet imulu a iman le bet ipitpiti dada nga, ngan le palbe leu be tiso dada panga. 37 Kumata le tool mai tani in imulu a iman le bet ikamata di kapraingi ki tina ngan matadi rere go nga, ngan ke bet lodi ponana dook. Awete pang mool-mool nen, tool mai tani in ole lon ponana ye di kapraingi ki tina, le ole ye taunu iwiti mala ki le imede, inbe iwete pang di a tiwur le tiwakaia kakawa ke kaningi so, inbe irai so pang di a tikan. 38 Ngan kumata bet tool tani in imulu bong kataunu, too pang malama tareke ipadu tamoto, le bet ikamata di kapraingi ki bet matadi rere go nga, ngan ole di kapraingi ki tina ngan lodi ponana. 39 Bong ole lomu galanga nen. Kumata bet rumu taunu in lon galanga ye soo lal yo tool ke pinnau in itaru bet man isaua rumu ki ye in nga, ngan ole ikodokala rumu ki, a bet nen ngan tool ke pinnau o ke bet isaua rumu ki a ilo lono tiap. 40 Ngan nanga, ang nga lapau kakaratang dook, lo ngan bet kanepe, yesoo Tool Moolmool ke Maro ole isi ipatakrai ang ye lal atu yo ang nga lomu tar bet o isi ye tiap i."

Kattenge Betanga Ke Kapraingi Dook Mata Inbe Kapraingi Dook Tiap

(Matiu 24:45-51)

41 Motong Pita itoro Yesu nen, "Tool Mai, nga bet atorong ye betanga yo kotte pam i. Ngan kuweta pam leu, too kuweta pam amye di tooltool nga le imot?"

42 Motong la Tool Mai iraua betanga ki nen, "Tool mai yo bet ipa ye panga mooloo, in ole itara tool balai bet matan kala so ki, inbe ikap kaningi pang di kapraingi ki kapala ye lal tani yo itaru panga i? Ye in ole ikamata di kapraingi ki tina ngan atu yo lon galanga ye urata inbe itoo betanga ki dook mata i, in la bet itaru i. 43 Le kumata bet kapraingi tani in iyei urata dook mata nen leu, le bet tool mai ki imulu a iman pombe le ikamata urata tina yo iyei nga, ngan kapraingi tani in ke bet lon ponana. 44 Awete pang moolmool nen, tool mai ki ole itaru le iyei kuto mai a bet matan kala so ki nga le imot. 45 Bong kumata bet kapraingi tani in ye taunu lon wete nen, 'Tiap. Tool mai kiau ni ngo ipa ye panga mooloo le o iman tarrai tiap,' le nga imadit tina ngan le irau sorok di kapraingi kapala yo tamoto le garup nga, inbe ikan le iyin ran medana a kuton moo ye. 46 Ngan ole tool mai ki imulu a iman ipatakraii ye ke atu yo kapraingi ki tani in lon tar bet o iman ye tiap i, inbe ye ke matana yo lon galanga ye tiap i. Le kumata bet tool mai ki tani in iman ikamata yo iyei nen nga, ngan ole isaputputu le morrana, inbe ikatte du ye di tooltool yo titara lodi medana tiap nga.

47 "Tool kapraingi yo bet lon galanga dook ye tool mai ki in lono, bong ipare tiap, inbe iyei soo so yo tool mai ki lono bet iyei, ngan tiap nga, ngan ole tool mai ki tani in irauu le gurana. 48 Bong tool kapraingi yo lon galanga ye tool mai ki tani in lono tiap, inbe iyei urata dook tiap yo ke bet ikaua koro ye nga, ngan ole tool mai ki irauu mosmos leu. Le di tooltool yo Maro ikap so alunu pang di nga, ngan ole iwete pang di bet tipamulu so alunu tina ngan panga mulu. Kumata bet di tooltool tikap so alunu pang tool atu a titar lo bene nga, ngan ole titoro tool tani bet ipamulu so alunu san pang di."

Yesu Isi Bet Si Igelpoto Di Tooltool

(Matiu 10:34-36)

49 Motong la Yesu iwete mulu nen, "Au i asi nga bet si apata ei ye tana i. Le au i lok nen, bet ei i ilolo a bet nen ngan ikan tarrai so. 50 Bong dookoot nga urata dook tiap masngana ole pombe pang yau, le au i lok moo mai san, le ole anepe nen le talo ye lal yo bet masngana tani in imot ye i. 51 Ngan lomu tarau bet asi tana i nga, ngan

bet si agauagaua di tooltool a tinepe ye lo silene, too? Tiap yege! Awete pang nen, au i asi nga bet si agelpoto di tooltool. 52 Le dookoot katai a ilo nga, ngan di tooltool limi ngan di rara atu, bong di tooltool tina ngan tiparpoto le tinepe ye budanga ru. Le di tol yo tinepe ye budanga atu nga, ngan ole tikadon di yo ru nga. Inbe di ru yo tinepe ye budanga san nga, ole tikadon di yo tol nga. 53 Di ngan ole tiparpoto le tinepe kidi kidi nen, le kase tamoto in ole tamana ikadoni, inbe ye lapau ole ikadono tamana. Inbe kase garup in ole tinana ikadoni, inbe ye lapau ole ikadono tinana. Inbe tool kase tamoto tani in tinana ole ikadono natunu tamoto tani in rimana, inbe garup tani lapau, in ole ikadono roonoo garup tani."

Di Tooltool Lodi Galanga Dook Ye So Yo Bet Pombe, Ngan Tiap (Matiu 16:2-3)

54 Motong la Yesu iwete pang di tooltool malala mai tina ngan nen, "Kumata bet kakamata eng tene itun ke yoro punu nga, ngan ole pattu leu be kawete ne, 'Nga bet ki imol.' Ngan ole ki imol moolmool. 55 E bet kakamata karaka ipa le dongana popobe nga, ngan ole kayei ne, 'Nga bet rai mai a ke isini.' Ngan ole ke isini moolmool. 56 Awete pang nen, ang nga di tooltool ke kaplungunu sa. Ang nga kakamata so yo ke lang le tana nga, ngan lomu galanga dook ye so yo bet pombe nga, bong nga gelei a kakamata so yo dookoot Maro iyei a pompombe nga, bong lomu galanga ye tiap nga?"

Ong Taum Kukarata Betanga Pang Koi Kiong (Matiu 5:25-26)

57 Motong la Yesu iwete mulu pang di nen, "Nga gelei bet ang tapmu nga matamu too dada le noonoongoo dook mata yo bet kayei, ngan tiap nga? 58 Kumata bet koi kiong ikau ong bet kala pang ye tool kuto mai ke karatanga betanga nga, ngan kene yo bet angru kapa dada go nga, ngan kutor tomonaii a bet nen ngan angru kakarata betanga a kaparsogorai inbe kagau lomu mulu. Ngan kumata le bet kuyei nen tiap nga, ngan ole iyolong kulo ye tool ke karatanga betanga, lo ngan bet tool ke karatanga betanga tani in itarong kulo ye gaunu ki bene, a nen ngan itarong kulo ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. 59 Awete pong nen, taukam dada yo bet kupas a kusi tana ye i. Bong ole kunepe so rumu dook tiap kidi talnga dikidiki tani in lono, le lo kuyimi porai pat pi yo titar pong bet kuyimi rumu tani in ye nga, ngan le imot, ngan la bet kusi tana nga."

13

Kaportak Lomu Mulu Pang Maro, Ngan La Bet Kallemu Tiap Nga

1 Yesu iwetewete pang di a imot, motong la di tooltool pattu yo titar talngadi ye betanga ki nga, ngan tigasa panga ye Pailot yo iwanga di tooltool ki ke patokongo la tiraumata di tooltool ke Galili pattu nga. Ngan ye kene tani in bet tiparoro so pang Maro lapau. Ngan nen le rara kidi imati a idu igaua pa ye rara kidi asara tina yo bet tiyei paroranga ye pang Maro nga. 2 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, "Lomu balai ye di tooltool ke Galili tina yo tiraumata di a timmata nga, ngan di tooltool dook tiap ke geingi sennene le tillos di tooltool kapala yo ke Galili, ngan la tiyei dada nen pang di nga, too? 3 Tiap! Bong awete pobe pang nen, kumata bet kaportak lomu mulu pang Maro tiap nga, ngan ole Maro igarungang gaongo leu dawa ben di tooltool ke Galili tina yo tiraumatamata di nga. 4 Inbe lomu balai ye di tooltool sangaul inbe balana limi be tol ke Yerusalem yo rumu mooloo ke Siloam iduku du ikaltoo di a timmata nga? Ngan lomu tar bet di ngan tooltool dook tiap ke sennene le tillos di tooltool kapala yo tinepe Yerusalem nga, too? 5 Tiap! Bong awete pobe pang nen, kumata bet kaportak lomu mulu pang Maro tiap nga, ngan ole Maro igarungang gaongo leu dawa ben di tooltool ke Yerusalem tina yo rumu iduku du irau di nga."

Kattenge Betanga Ke Kai Yo Ipu Tiap I

6 Motong la Yesu ikatte betanga atu mulu pang di nen, "Tool atu in ipe kai yo ene pik in ye kumu ki ke ooroo yo ene wain i. Motong ye kene atu ngan ila bet la matan sarai kai pik tani in kanono, bong ila ngan

ikamata toko kanono siap. 7 Motong la
iwete pang tool ki yo itaru bet matan kala
kumu ki i. Iyei ne, ‘Ai, ye rai tol ngan aman
bet man matak so kai pik kanono, bong ipu
tiap, le taukan kanono. Le ke bet ikodo
nen a ikap sorok tana gorengana tiap. Le
kutara a idu tana.’
8 “Motong la tool tani yo matan kala
kumu ki i, in iyei ne, ‘Tool mai, ngan dook
mata, bong au i lok bet ikodo kasin ye rai
atu mulu ngan, inbe akel tana ke punu ngo
a atar asara tedi sa ilo punu, inbe takamata
toka ngan. 9 Kumata bet talo ye rai san
pang dama i, le bet ipu a itar kanono nga,
ngan o dook mata. Bong kumata bet ipu
tiap nga, lo ngan bet kuwete a atara du
tana.’ ”

Yesu Ikarata Garup Atu Yo Mata-matenge Ikauu I, In Ye Lal Kidi Yuda Ke Sungunu

10 Lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, le
nga Yesu ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in
lono a lo ipatomonai di tooltool yo tigaua
ye sungunu nga. 11 Ngan garup atu yo
inepe ye gaongo lapau i, in so sidi iyeii
le matamatenge mai ikauu ye rai sangaul
inbe balana limi be tol. Le udut turana
ki ikoi le ke bet ipa tot tiap. 12 Le nga
Yesu ikamata, motong la koonoo panga
a iman pang ye, man iwete panga nen,
“Garup, matamatenge kiong in ole akara-
tong ye, ngan ole tinim dook mata mulu.”
13 Motong la ipaloko bene lo garup tani in
pono, ngan le pattu leu be ipadunu le lo
ikodo tot le tina lon ponana, inbe iyitmaka
Maro ene.
14 Bong tool kuto mai yo matan kala
rumu kidi Yuda ke gaongo i, in ikamata
Yesu yo ikarata garup tani in ye lal kidi
Yuda ke sungunu nga, le tina katen malmal
dook. Motong la iman tina le iwete katkat
pang di tooltool tina ngan nen, “Ai, ke yo
ke urata nga, ngan limi be atu leu. Le lomu
bet kaman bet man tool atu ikaratang ye
matamatenge kiang a tinimu dook mata
mulu nga, ngan kaman ye ke tina ngan.
Bong kaman ye lal kidi Yuda ke sungunu
bet man ikaratang ye matamatenge kiang
be.”
15 Motong la Tool Mai iraua betanga ki
nen, “Ona tiap! Ang nga di tooltool ke
kaplungunu sa. Ngan gelei bet ye lal kidi
Yuda ke sungunu nga, ngan kala kapolo
ooroo ye di asara kiang yo bulumakau le
donki ngan ye rumu kidi, inbe kadede di
bet du tiyin ran nga? 16 Ngan garup i sasa
ke Awaram, bong Satan igarungu le mata-
matenge ikauu ye rai sangaul inbe balana
limi be tol oo. Ngan nanga, kumata lok bet
aloni a agiri matamatenge tani in ye lal kidi
Yuda ke sungunu nga, ngan ole gelei, bet
ayei nen nga, ngan dook tiap, too?”
17 Ye kene yo Yesu iwete pang di nen ye
in nga, ngan le di koi ki moomoodi dook
tiap yege. Bong di tooltool kapala ngan
tikamata urata dook mata tina yo iyei nga,
ngan le lodi ponana kaiye.

Yesu Ikatte Betanga Ye Kai Mastet Patunu Inbe Ye Yis
(Matiu 13:31-33; Maka 4:30-32)

18 Motong la Yesu iwete pang di mulu
nen, “Dada yo Maro bet matan kala di
tooltool ki ye i, in dawa ben soo so? Too,
ole ananpootoo ye soo so, a nen ngan lomu
galanga ye nga? 19 Dada yo Maro bet matan
kala di tooltool ki ye i, in dawa ben kai yo
ene mastet, in patunu. Ngan tool atu ikaua
mastet patunu tani in la ipe du kumu ki,
ngan le isup le lo iyei ben kai somai. Inbe
itar bene somaimai le di man yo tiro lang
katene nga, ngan man tire giniu kidi ye a
tinepe ye.”
20 Motong la Yesu iwete pang di mulu
nen, “Dada tani yo Maro bet matan kala di
tooltool ki ye i, in ole ananpootoo ye soo
so mulu? 21 Nga ole ananpootoo ye yis yo
tataru lo ye porong ngan iyeii a isung i.
Garup atu ikaua so mai tiap tani a itaru ilo
ye porong tina maiyoko in a ipargarung-
naii ye, ngan le iyeie porong tani a isung le
imot.”

Dada Yo Bet Talo Pang Ye Malala Ke Maro I, In Mai Tiap
(Matiu 7:13-14, 21-23)

22 Motong la Yesu imadit mulu bet itoo
dada a ilo pang Yerusalem nga, ngan le
lo pombe ye malala maimai le malala
kakase kapala yo ikenen dada nga, inbe
ipatomonai di tooltool. 23 Le nga tool atu
itoru nen, “Tool Mai, ngan pang dama ni
nga, ngan ole di tooltool kasin leu la bet

Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap tani yo bet igarung di i, too?"

Motong la Yesu iyei ne, 24 "Awete pang nen, dada yo bet ilo pang ye malala ke Maro i, in mai tiap. Le guramu a bet nen ngan kapa ye dada tani in a kalo. Yesoo, di tooltool alunu kaiye la ole tikapge bet titoo dada tani in a tilo nga, bong o ke bet tilo tiap. 25 Ngan pang dama ni ngan rumu taunu ole iman tina le itiukala dada, inbe kaman le man kakodo ke diki a kapitpiti dada, inbe kayei ne, 'Tool Mai, kuso dada pam.'

"Bong ngan ole iraua betanga kiang nen, 'Ang nga kapa ke ngai? Au i lok galanga yang pitiap yege.'

26 "Lo ngan bet kawete panga nen, 'Ona tiap! Am tina nga la kuman malala kiam man kupatomonai am inbe am yong tagauagaua ye kaningi le yinungu nga, e nga gelei bet lom sarrara yam nga?'

27 "Bong ngan ole iwete pang nen, 'Ang nga ke soo malala? Atoo, au i lok galanga yang pitiap yege. Ang nga di tooltool ke geingi dada dook tiap, le kakoo yau a kala!'

28 "Ngan ole kala bet matamu lo ngan kakamata Awaram ye Esaka ye Yakop tiye di Maro koonoo yo ke mugu nga, ngan tilo tigaua di tooltool yo Maro bet matan kala di nga. Bong ang tapmu ngan ole tingangang a du kanepe diki, a bet nen ngan katangtang, inbe kakanen dongamu a iparrasa. 29 Inbe di tooltool yo tipa ye ni mai le imot nga, ngan ole timan a tilo lo tiye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan tigaua, inbe tiwur a tikan so. 30 Ngan nanga, di tooltool yo dookoot ngan tikimur nga, ngan ole tise le lo timugu. E di tooltool yo dookoot ngan timugu nga, ngan ole tidu le du tikimur yege."

Yesu Lono Pang Yerusalem Mai San (Matiu 23:37-39)

31 Ye kene tani in di Paresi pattu timan le man tiwete pang Yesu nen, "Ai, nga ole kugege ni, inbe kula pang ye ni sa mulu ngan, yesoo Erot ni ngo lono bet ole iraumatong a kumata."

32 Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, "Kala kawete pang gaunu gok ni nen, 'Katai inbe mongmong nga, ngan ole anganga di so sidi yo tinepe ye di tooltool nga, inbe akarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, le tinidi dook mata mulu. Le malama ngan la bet ayei porai urata kiau le imot nga.' 33 Bong katai inbe mongmong bet malama ngan ole apa le ikenen leu a alo pombe, yesoo ni sa mulu bet tiraumata Maro koonoo ye tiap. Ni ataleu yo bet tiraumate ye le imata i, in la Yerusalem ni."

34 Motong la Yesu tani in iparau nen, "Atoo, Yerusalem, Yerusalem, ong i la di tooltool kiong tiraumatamata di Maro koonoo a timmata, inbe tikap pat a tikatmatamata di tooltool yo Maro iwanga di a timala pang yong nga. Inbe ye lal alunu ngan au i lok bet agaua di tooltool kiong a tigaua le imot yau, dawa ben tareke tinana igaua di natunu a ipatud di ye balini nga. Bong di tooltool kiong lodi bet timan tigaua yau tiap. 35 Le kutar talngam a kulongo, ole Maro igege bareme mai kiong ke sungunu tani a ilo, inbe bareme tani in sila iken sorok. Awete pong nen, dookoot nga o ke bet di tooltool kiong tikamatau mulu tiap, le ilo ye lal yo bet tiyei ne, 'Maro kuyeie urata dook mata pang tool yo isi ye Tool Mai ene i.'✡ "

14

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Tinin Sarer I, In Ye Lal Kidi Yuda Ke Sungunu

1 Ye kene atu in lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, le nga Yesu ilo bet lo ikan so ye rumu ke tool kuto mai atu kidi Paresi nga, ngan di tooltool matadi ikenen ye bet tikamata ole iyeie so sa lapau, too tiap. 2 Ngan tool atu yo tinin sarer i, in inepe potai pang ye Yesu lapau. 3 Le nga Yesu ikamata tool tani, motong la itor di kuto maimai ke wer ke Maro tiye di Paresi nen, "Ai, nga bet atorang. Wer ke Maro iwete balai, bet takarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan ye lal kidi Yuda ke sungunu lapau, too tiap?" 4 Bong ngan tiwete toko betanga siap. Tipas le tipalongo leu. Le nga Yesu ipaloko bene lo ye tool tani in a ikarata ye matamatenge ki le tinini dook

✡ **13:35** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:26

mata mulu, motong la iwete panga bet ila pang ni ki nga.
5 Motong la Yesu iwete pang di mulu nen,
“Kumata le ang tina ngan atu bet natunu,
too asara ki yo bulumakau, in bet imol du
ran kelingi atu lono ye lal kidi Yuda ke
sungunu nga, ngan ole gelei, palbe leu be
la kayit tarraii a ise ete mulu, too?” 6 Ngan
le tirau toko betanga ki pitiap yege.

Ong Taum Kuyitmakong Be

7 Ye kene tani in Yesu ikamata di tooltool
yo tikiu di a tise rumu lono ye mailang tani
in nga, ngan lodi bet lo tiwur ye kakawa
yo bet di tooltool edi maimai ngan tiwur ye
nga. Le nga ikatte betanga atu pang di nen,
8 “Kumata bet tool atu ikiu ong a kula ye
mailang ke kerenge nga, ngan ken katem
ro lo kuwur ye kakawa kidi tooltool yo edi
maimai nga, ngan be. Yesoo, ole nen ngan
bet mailang taunu tani in ipootoo tool san
yo ene mai le illosong i, in ye la bet lo iwur
ye kakawa tani i. 9 Le kumata bet kuyei
nen nga, ngan mailang taunu yo ikiu ang
angru i, in ole man iwete pong nen, ‘Tool
kiau, kumadit ye kakawa in a kuwi pang
tool i a iwur ye.’ Ngan ole moomoom a
kumadit le kukoo du kuwur meneng mur
yege ni. 10 Ngan nanga, kumata bet tool
atu ikiu ong bet kula ye mailang ki nga,
ngan kulo le lo kuwur ye kakawa yo ke
mur nga, a bet nen ngan tool tani yo ikiu
ong i, in iman le bet man ikamatong nga,
ngan ole iwete pong nen. Iyei ne, ‘Atoo,
tool kiau, kumadit a kulo le lo kuwur ye
kakawa dook mata meneng ke dama ngo
atu.’ Ngan kumata le bet iyei nen pong nga,
ngan ole iyitmaka em la di diem kapala
yo kuye di kalo ye mailang tani nga, ngan
matadi. 11 Awete pang nen, yesoo sei tool
yo ye taunu iyitmaki le ilo ete i, in ole
Maro itaru le idu lopo ni. Bong sei tool yo
ye taunu itaru le idu lopo i, in ole Maro
iyitmaki le ilo ete ni.”
12 Motong la Yesu iwete pang Paresi tani
yo ikiuu bet man ikan so rumu ki i, in
nen, “Bet kukiu di tooltool a bet kuye di
kakan so kemai, too rrai nga, ngan ken
kukiu di tooltool kiong, too di taim le toom,
too di rara kiong kapala, too di tooltool
ballingadi yo tinepe potai yong, ngan be.
Yesoo, kumata le bet kuyei nen nga, ngan
pang dama ni nga, ngan ole di lapau tikiui
ong ye kanningi kidi, inbe tirau kanningi
kiong tina. 13 Bong bet kuyeie kanningi
kiong atu nga, ngan kukiu di tooltool yo
ballingadi tiap nga, inbe di tooltool yo tu-
radi ikalel nga, inbe di tooltool yo kedi
dook tiap nga, inbe di tooltool yo matadi
kisis nga. 14 Di ngan o ke bet tiyeie kan-
ningi sa bet tirau so kiong ye, ngan tiap.
Bong Maro ole iyei urata dook mata pong,
yesoo pang dama ni nga, ngan ye kene yo
Maro bet ipamadit di tooltool noonoodi yo
timmata koot ngan le timadit mulu ye ni
ke matenge nga, ngan ole iraukol so kiong
tina ngan pong.”

Kattenge Betanga Ke Mailang Maiyoko Atu
(Matiu 22:1-10)

15 Di tooltool tina yo tiye Yesu tiwur le
tiwakaia kakawa ke kaningi so nga, ngan
atu ilongo tina yo Yesu iwete nen nga, le
nga iwete panga nen, “Di tooltool yo tilo
bet lo tigaua ye di tooltool yo Maro bet
matan kala di inbe tiye di tiwur bet tikana
mailang tani nga, ngan Maro ole iyei urata
dook mata pang di le lodi ponana.”
16 Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen,
“Tool atu in iyeie mailang maiyoko, mo-
tong la ikiu di tooltool alunu la timan bet
man tikana mailang ki tani in nga. 17 Ye
kene yo ikarata kaningi ke mailang tani in
a imot, motong la iwanga kapraingi ki bet
la iwete pang di tooltool yo ikiu di bet man
tikana mailang tani ngan nen, ‘Ai, kaman a
tala la kakan so. Kaningi ngo, amkarata a
imot oo.’
18 “Bong di tooltool tina ngan di le imot
lodi bet tila ye mailang tani in tiap, le nga di
atu atu tiwete lodi pang kapraingi tani. Le
nga tool yo ila ye mugu in iwete panga nen,
‘Au i dookoot yege sa ayimi tana atu nga, le
nga bet ala akamata. Le asogorai ong nen,
o amala ye mailang in tiap.’
19 “Inbe tool san in iwete panga nen,
‘Au i dookoot yege sa ayimi asara yo ene
bulumakau ngan sangaul atu nga, le nga
bet ala la ayei toko urata ye di. Le asogorai
ong nen, o amala ye mailang in tiap.’

20 “Inbe tool san mulu in iyei ne, ‘Au i
dookoot yege sa akere paunu nga, le o ke
bet amala ye mailang in tiap.’
21 “Motong la kapraingi tani in ikap be-
tanga kidi tooltool tina, ngan a imulu la
iwete pang tool mai ki a ilongo, le katen
malmal, le nga iwete pang kapraingi ki
tani in nen. Iyei ne, ‘Oo, palbe kula la
kutoo dada maimai inbe dada kapala ke
malala mai i, le bet kupusye di tooltool
yo ballingadi tiap nga, inbe di tooltool yo
turadi ikalel nga, inbe di tooltool yo matadi
kisis nga, inbe di tooltool yo kedi dook tiap
nga, ngan kop di a timan rumu man tikana
mailang kiau i.’
22 “Ngan kapraingi tani in itoo tool mai ki
koonoo, inbe la ikap di tooltool tina a timan
rumu. Bong ikamata rumu ngan ipon tiap,
le nga la iwete pang tool mai ki tani in nen,
‘Tool mai, kumata nga, atoo koom bet akap
di tooltool tina a tise rumu, bong rumu
lono mai la iken sorok go i.’
23 “Motong la tool mai tani in iwete
pang kapraingi ki nen, ‘Kupa le kukapusu
malala mai i, inbe kudu kutoo dada kakase
ngo, inbe la kudada koongoo ke kumu le
bet kumata di tooltool sa nga, ngan kuwete
le koom mede pang di a tise, a bet nen
ngan rumu kiau i ipon dook ye di tooltool
yo bet tikana mailang i nga. 24 Awete
pong nen, di tooltool yo akiu di mugu bet
tise ye mailang kiau ngan le tise tiap nga,
ngan o ke bet tikan toko kaningi naunu ke
mailang i pitiap yege.’ ”

Matam Too Ong Dook, Lo Ngan Bet Kutoo Yesu
(Matiu 10:37-38)

25 Di tooltool malala mai san la titoo
Yesu a tiye tipa nga. Le nga iportak bet
iwete pang di nen, 26 “Kumata tool atu
lono bet man itoo au, bong lono yo itaru
pang tamana le tinana, inbe rimana le di
natunu, inbe di lini le taini, inbe ye taunu
nepongo ki in mai mata le illoso lono yo
itaru pau in nga, ngan o ke bet iyei au
galiuk tiap. 27 Inbe sei tool yo lono bet isolo
urata moonoo ben kai palasingi ki, a itoo
au tiap i, in o ke bet iyei au galiuk tiap
lapau.
28 “Ngan kumata tool atu lono bet ire
rumu mooloo atu pang di tooltool yo itar
di bet matadi kala kumu ki nga, ngan ole
iwur inbe lon kaua urata dook ye pat pi yo
bet iyimi renge ke rumu tani in ye nga. A
nen ngan matan too, ole pat ki tina ngan
ige renge ke rumu tina yo iyimi ngan bet
ire ye le imot, too tiap. 29 Kumata le iyei
nen tiap, inbe ikel sawa a ipatokodo leu,
inbe rumu tani in kanono o ke bet ire le
imot tiap nga, ngan ole di tooltool tikamata
urata ki nen, le tiyei sere ye a tingeleraii.
30 Inbe ole tiwete nen, ‘Atoo, kakamata tool
ni too, katen ro ye renge rumu ki ngan
iyeisa ole ire le imot.’
31 “Ngan gaongo leu, kumata tool kuto
mai yo matan kala tana mai atu i, in lono
bet la iye tool kuto mai san tipatoko nga,
ngan o ke bet imadit tina le ila la yeru
tipatoko tiap. Bong kulkulunu ngan ole
iwur, inbe lon kaua urata dook ngan, yesoo
ye taunu in tooltool ki ke patokongo ngan
kinkatingi kidi ben 10,000 leu. E tool
kuto mai san yo bet man ipamaditi pa-
tokongo i, in di tooltool ki ke patokongo
ngan kinkatingi kidi ben 20,000. Ngan nen
le tool kuto mai tani in ole lon wete nen, ‘Ai,
bet amadit ye patokongo nga, ngan ole gu-
rak le alloso kuto mai san ni ye patokongo
i, too tiap?’ 32 Ngan kumata bet tool kuto
mai tani in lon kaua urata le lon tar bet o ke
bet illosi tiap nga, ngan ye kene yo kuto mai
san tani in inepe manga mooloo go nga,
ngan ole iwanga di tooltool pattu a tila bet
la tiwete silli kuto mai tani, a bet nen ngan
lon sil inbe tikarata betanga ke patokongo
tani le imot. 33 Ngan gaongo leu, kumata
ang tina ngan atu bet iwala murini pang so
ki ke tana nga le imot tiap nga, ngan o ke
bet iyei au galiuk tiap lapau.”

Kattenge Betanga Ke Tiek Yo Taukan Gurana I
(Matiu 5:13; Maka 9:50)

34 Motong la Yesu iseke betanga ki mulu
nen, “Tiek in so dook mata, bong kumata
bet gurana ki imot nga, ngan ole kuyeie
tiek tani in balai bet iyei tiek mulu nga?
35 Ngan tiek yo taukan gurana nen i, in
dook mata ke bet tatar lo ye asara tedi
yo tigaun pang penge so, nga tiap, inbe
o ke bet iyeie tana le gurana tiap lapau.

Bong bet nen ngan takatte. Sei tool bet talngana ke longono betanga nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.”

15

Kattenge Betanga Ke Asara Atu Yo Ilene I

(Matiu 18:12-14)

1 Ngan di tooltool ke sodaningi pat, inbe di tooltool kapala yo ke geingi sennene mata nga, ngan timan tigaua le tigaliui Yesu, inbe titar talngadi ye betanga ki. 2 Le nga di Paresi tiye di pannoongoo ke wer ke Maro tikamata le tikap malmal panga a tiwete mur ye nen, “Ai, tool ni nga gelei a iye di tooltool ke geingi sennene tigauagaua, inbe iye di tikan so nga?”

3 Motong la Yesu ikatte betanga atu pang di nen, 4 “Kumata le ang tina ngan atu asara ki yo edi sipsip ngan 100, bong bet atu ilene nga, ngan ole igege di sipsip ki yo 99 ngan sila tinepe sorok ye ni kidi yo bet tikanen ye i, inbe ila la ipa a isere tani yo ilene i le lo ipusye. 5 Ye kene yo bet la isere sipsip ki tani ilene in le ipusye nga, ngan ole lon ponana kaiye le ole ikauu a itaru lo poopoonoo, inbe itaure a imulu a ila pang malala ki. 6 Ngan ye kene yo ila pombe rumu ki nga, ngan ole ikiu di tooltool ki, inbe di tooltool yo tinepe potai ye rumu ki nga, ngan man tigaua, inbe iwete pang di nen, ‘Kaman a man ayang lod ponana, yesoo sipsip kiau atu yo ilene i, in apusye a akauu mulu oo.’ ”

7 Motong la Yesu iyei ne, “Awete pang nen, lo ponana yo nen ngan gaongo leu ben yo iken ye malala ke Maro ngo. Kumata le tool atu ke geingi sennene bet iportaka lono pang Maro ye dada dook tiap ki yo iyei nga, ngan Maro iye di bangabangana ki ole lodi ponana ye mai san. Ngan moolmool, di tooltool yo 99 nga, ngan ole lodi ponana ye di lapau, bong o lodi ponana ye di mata tiap, yesoo di ngan tooltool noonoodi le taukadi urata yo bet tiportak lodi nga.”

Kattenge Betanga Ke Pat Atu Yo Ilene I

8 Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Kumata bet garup atu in pat ki silba sangaul atu, bong bet atu ilene rumu ki nga, ngan ole iyei balai? Ole ilanga sul ki a bet ikamata ni ye, inbe ikaua narong a isoraia rumu lono ki, inbe matan sarai dook le lo ipusye pat ki tani mulu. 9 Ye kene yo bet isere pat ki tani ilene in le ipusye nga, ngan ole ikiu di tooltool ki, inbe di tooltool yo tinepe potai ye rumu ki nga, ngan man tigaua, inbe iwete pang di nen, ‘Kaman a man ayang lod ponana, yesoo pat kiau atu yo ilene i, in apusye a akauu mulu oo.’ ”

10 Motong la Yesu iyei ne, “Awete pang nen, lo ponana yo nen ngan gaongo leu ben yo iken ye malala ke Maro ngo. Kumata le tool atu ke geingi sennene bet iportaka lono pang Maro ye dada dook tiap ki yo iyei nga, ngan Maro iye di bangabangana ki ole lodi ponana ye mai san.”

Kattenge Betanga Ke Kase Atu Yo Ikoo Ye Tamana I

11 Motong la Yesu ikatte betanga san mulu nen, “Tool atu in natunu tamoto ru. 12 Ngan natunu tamoto yo kase in iwete pang tamana nen, ‘Tamak, au i lok bet kupoto so kiong nga le paru a nen ngan kop yo kiau ngan pau.’ Motong la tamadi ipoto so ki tina ngan le paru, inbe ikap pang di natunu.

13 “Le nga tinepe le mooloo tiap, inbe natunu kase tani in iyawar so ki tina ngan pang di tooltool a tiyimi bet ikap pat ye. Motong la ikap pat ki, inbe ila bet la inepe ye tana mai atu yo iken ni mooloo san i. Inbe igiri pat ki tina ngan ye dada dook tiap ki yo iyei nga. 14 Ngan igiri pat ki tina ngan a imot, inbe pitolo maiyoko pombe ye tana mai tani yo inepe ye in le imot, le isere so yo bet ikani i. 15 Le nga tool tani in ila la itoro malala taunu atu bet iyei urata panga. Ngan le tool ke malala tani in iwete panga bet la matan kala di ga ki, a nen ngan ipakan di. 16 Ila, ngan ikamata ooroo puana kulini yo di ga tikan nga, ngan lono bet ikap a ikan lapau, yesoo bong tool sa ikap kaningi panga bet ikan tiap.

17 “Motong la se lon tut, le nga ye taunu lon wetewete nen, ‘Tiap, di kapraingi ke tamak le imot ngo kaningi kidi alunu san bet tikan, bong au naii aman anepe sorok ni, ngan la le bet amata ye pitolo nga! 18 Le nga, ole amulu a ala pang ye tamak, la

awete panga nen, “Tamak, au i ayei dada dook tiap ke sennene ye Maro matana, inbe ye ong taum matam lapau. 19 Le dookoot nga, au i tool dook tiap le ke bet kukiu au ye natum mulu tiap, bong bet nen ngan kutarau le ayei urata ben kapraingi kiong nga.” ’ 20 Motong la imadit a ipa mulu pang ye tamana a ila.

“Bong ngan kene yo ipa manga mooloo go nga, ngan tamana ikamata a ikilla, le lono panga mai san. Le imadit tina le idada a ila le la iwarra a lon ponana ye, inbe isomo pangana.

21 “Motong la natunu tani in iwete panga nen, ‘Tamak, au i ayei dada dook tiap ke sennene ye Maro matana inbe ye ong taum matam lapau. Le dookoot nga, au i tool dook tiap le ke bet kukiu au ye natum mulu tiap.’

22 “Bong ngan tamana ikiu di kapraingi ki a timan man iwete pang di nen, ‘Oo, palbe be kalo kakaua sousoungu kiau mooloo ni si kasousouo natuk i ye, inbe katara padodo lo ye bene boroborene, inbe kakap loningi ke kede panga a iparir. 23 Lo ngan bet kala la kakaua asara yo ene bulumakau in natunu yo itup belebele ni, man karaumate, inbe kayeie mailang a takani, inbe lod ponana, 24 yesoo natuk i ben imata oo, motong la imagur mulu nga. Ye in ila a la ilene oo, motong la man tapusye a takauu mulu nga.’ Motong la tiyeie mailang tani a tikanen ye, inbe lodi ponana.

25 “Ye kene tani in natunu yo mai i, in inepe kumu. Le nga imulu a iman potai pang ye rumu, ngan ilongo tina yo tipodo pari a tiwou, inbe tisiki nga. 26 Motong la koonoo pang kapraingi ke tamana tina ngan atu a isi le si itoru nen, ‘Ai, di tooltool ngo tiyeie soo so?’

27 “Ngan kapraingi tani iwete panga nen, ‘Taim tani in imulu a iman oo, ngan la le tamam iraumata bulumakau natunu atu yo itup belebele i, in ye, yesoo tamam lon ponana ye yo ikamata taim ipa dook mata le man pombe mulu nga.’

28 “Ngan natunu yo mai in ilongo betanga nen, le nga katen malmal le lono bet ilo rumu lono tiap. Motong la tamana ipas a idu tana bet du iwete silli, inbe ikarata betanga panga. 29 Bong ngan iraua betanga ke tamana nen, ‘Kumata, au i aru tanepe ye rai alunu san, le ayei urata ben poranga kiong. Inbe kuwete pau ye urata le so nga, ngan arau koom, too asak noonoongoo kiong tiap lapau. Bong lom bet kouo asara maitiap atu ben meme natunu in pau a araumate, a nen ngan aye di tooltool kiau amkani, inbe lomam ponana ye, ngan tiap sa. 30 Bong yeiso bet natum yo iyau so kiong la igiri ye di garup lekelekedi le imot i, in imulu a iman, ngan le lom ponana, inbe kuraumata bulumakau natunu yo itup belebele in ye sa.’

31 “Motong la tamana iwete panga nen, ‘Alei, natuk! Ong in kanakana ngan aru tanepe le so kiau le imot nga, nga so kiong. 32 Bong dookoot katai nga, ngan idi le imot bet lodo dook mata inbe lodo ponana, yesoo taim i ben imata oo, motong la imagur mulu nga. Ye in ila a la ilene oo, motong la man tapusye a takauu mulu nga.’ ”

16

Kattenge Betanga Ke Tool Yo Irau Bun Ki I

1 Yesu iwete pang di galiunu nen, “Tool ballingana atu, in itara tool ki atu bet matan kala so ki. Motong la di tooltool pattu man tisopo koodi pang tool ballingana tani in nen, ‘Ai, tool kiong yo kutaru bet matan kala so kiong i, in igarung so kiong dook.’ 2 Motong la ikiui tool ki tani in man iwete panga nen, ‘Au i alongo betanga atu yong ben ong i matam kala so kiau dook tiap. Le ole kukarata rau a kuwete nin pat pi yo matam kala so kiau ngan kuyei urata ye nga, yesoo ong in o ke bet kuyei mai a matam kala so kiau mulu tiap.’

3 “Motong la tool tani ye taunu lon wetewete nen, ‘Atoo, dookoot nga au i ole ayei balai na? Tool mai kiau i nga bet ingangau ye urata sa. Ngan au i taukak gurak yo bet ayup kumu nga. Inbe moomook lapau yo bet ator di tooltool kapala a tilonau ye pat le so nga. 4 Oo, dookoot nga au i lok galanga ye soo so yo bet ayeii i, a bet nen ngan di tooltool bet tikamatau nga, ngan ole lodi ponana yau inbe tikiu au a

alo rumu kidi ye kene yo bet tool mai kiau ingangau ye urata ki i.'

5 "Motong la ikiu di tooltool atu atu yo bun kidi ikenen go ye tool mai ki tani nga, ngan a timan pang ye. Le nga tool tina ngan atu yo imugu a iman i, in itoru nen, 'Ai, so pi kop ye tool mai kiau a iyei bun pong nga?'

6 "Ngan tool tani iyei ne, 'Akap kai yo ene olip, in surunu yo tipaling lo ye bor maimai nga, ngan kinkatingi ki 100.'

"Motong la tool tani yo ke bet matan kala so i, in iwete panga, 'Oo, palbe kuwur tarrai nin, inbe kouo rau kiong yo tiwodo bun kiong ye i, inbe kudik wodenge ke kinkatingi ki ngan mulu le isi ye 50 leu.'

7 "Motong la tool san mulu iman pang ye ngan man itoru nen, 'Ong in, so pi kop a iyei bun pong nga?'

"Ngan tool tani iyei ne, 'Akap dingding patunu ke kaningi yo tipadid ilo ye karei nga, ngan kinkatingi ki 100.'

"Motong la tool yo ke bet matan kala so i, in iwete panga nen, 'Kouo rau kiong yo tiwodo bun kiong ye i, inbe kudik wodenge ke kinkatingi ki ngan mulu le isi ye 80 leu.'

8 "Le nga tool mai ke tool tani yo matan kala so ki dook tiap i, in ilongo betanga ye urata tina yo tool ki tani in iyei nga, le nga ipayiti ye, yesoo tool in iyei urata dook tiap, bong le iyei dada dook mata yo bet ye taunu iloni ye i. Le moolmool, di tooltool yo ke tana i nga, ngan lodi galanga dook mata ye dada matana matana yo bet tiyei urata ke tana i ye nga, le tillos di tooltool ke Maro yo tinepe ye lulngana nga. 9 Awete pang nen, balingi le so kiang ke tana i nga, ngan kalon di tooltool kapala ye, a nen ngan kaye di kagaua dook. Ngan la bet nen ngan pang dama ni bet balingi le so kiang tina ngan imot nga, ngan Maro ole lon ponana bet ikau ang a lo kanepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi i.

10 "Ngan kumata sei tool bet matan kala so yo mai tiap, in dook nga, ngan ole ke bet matan kala so yo maimai, ngan dook mata nen lapau. Bong kumata sei tool bet matan kala so yo mai tiap, in dook tiap nga, ngan ole matan kala so yo maimai, ngan dook tiap nen lapau. 11 Ngan nen le kumata bet kanakana ngan matamu kala balingi le so ke tana i dook tiap nga, ngan ole sei bet itara lono yang ngan ikap so moolmool pang bet matamu kala i? 12 Inbe kumata bet di tooltool titarang bet matamu kala so kidi, le bet matamu kala dook tiap le ilene nga, ngan ole sei bet ikap so tina yo nen ngan pang mulu i?

13 "Tool kapraingi sa ke bet iyei urata pang di tooltool kuto maimai ru tiap. Kumata bet iyei nen nga, ngan ole lono dook mata pang atu le ilongo betanga ki a itoo, inbe lono dook tiap pang san a iwala murini panga. Le ang nga ke bet kayei urata pang Maro, inbe kayei urata ke kaungu pat lapau tiap."

Wer Ke Maro Ke Bet Ilene Tiap (Matiu 11:12-13; 5:31-32; Maka 10:11-12)

14 Di Paresi ngan di tooltool tina yo matadi pat mata nga. Le nga tilongo betanga tina yo Yesu iwete nen nga, ngan le tikan paseme Yesu ye. 15 Motong la Yesu iwete pang di nen, "Ai, ang nga o lomu tar bet dada yo kayei nga, ngan o dook mata ye di tooltool matadi, too? Bong Maro lon galanga ye so yo iken lomu, ngan oo. Ngan so yo di tooltool tikamata ngan dook mata pang di nga, ngan Maro ikamata ngan ben so dook tiap le dook tiap ki taunu.

16 "Mugu ngan di tooltool tiwetewete pang ye wer ke Maro inbe ye betanga kidi Maro koonoo yo tiwodo ilo ye rau nga. Ngan tiyei nen le le ise ye lal yo Yowan ke rriungu di tooltool in pombe ye i. Bong ye lal tani yo ke Yowan in nga, ngan tiwetewete bingi dook mata pang di tooltool ye dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i. Ngan nen le tooltool alunu tilonga, le di lapau tikapge bet tilo, a bet nen ngan lo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga. 17 Ngan lang le tana nga, ngan o ke bet iken le mos tiap, inbe imot. Bong betanga tina yo iken ye wer ke Maro nga, ngan ole ikenen nen a tala, le o ke bet wodenge ki kasin pa ilene tiap yege."

Yesu Iwetewete Ye Dada Ke Parsukraingi

18 Motong la Yesu iwete mulu nen, "Sei tool bet isukraia rimana, inbe la iyooloo garup san nga, ngan ye in iyei dada dook

tiap ke bauk. Inbe kumata sei tamoto bet iyooloo garup atu yo mugu ngan nintooroo isukraii in nga, ngan ye in iyei dada dook tiap ke bauk lapau."

Tool Ballingana Atu Iye Lasarus

19 Motong la Yesu iwete mulu nen, "Mugu ngan tool ballingana atu in inepe. Le nga ye ke kanakana nga, ngan iwit mala yo puspusngana dook mata nga, inbe isousou ye sousoungu ki yo kooroonoo dook mata i, inbe ikan kaningi yo dook mata ngan leu. 20 Ngan potai pang ye dada ke rumu ke tool ballingana tani, in tool atu yo ballingana tiap in tikauu a titaru a ikenen. Ye in ene la Lasarus i, bong botobotana le botobotana leu. 21 Ngan ye in pitolo belebele le itar matana ye kaningi morrana bet imaruru du kakawa ke kaningi so ke tool ballingana tani in parmana nga, ngan ole ikap a ikan. Inbe di gaunu tipa man tiyoongoo botoboto ki tina a tidamdam.

22 "Tinepe, le nga tool ballingana tiap tani, in imata. Motong la bangabangana ke Maro si ikauu le lo titaru a iye Awaram tinepe. Inbe tool ballingana tani, in imata lapau a tikelmaii. 23 Ngan le tool ballingana tani in idu inepe ye malala ke masngana, le tina isolo masngana mai san. Le nga bet matana pang ete, ngan ikamata Awaram inepe ni mooloo san, inbe ikamata Lasarus tani in inepe potai pang ye Awaram nga. 24 Motong la tool ballingana tani in koonoo nen, 'Atoo, tamak Awaram, au i anepe ye ei dook tiap lono le asolo masngana mai san, le lom pau inbe kuwete pang Lasarus in a isili bene boroborene atu matana idu ye ran, lo ngan bet isi si itaru lo ye mek i, a bet nen ngan mek isilsil kasin ngan.'

25 "Bong ngan Awaram iraua betanga ki nen, 'Natuk, nga ole lom kaua urata dook ngan. Ye kene yo kunepe matam rerene go nga, ngan balingi le so kiong alunu san le nepongo kiong dook mata kaiye. Inbe Lasarus in barau taukan so le nepongo ki sa dook tiap. Bong dookoot nga ole inepe ye lo ponana la ni nga, inbe ong in ole sila kunepe nangan a kusolo masngana mai nen. 26 Inbe so san mulu in nen, kataunu kiam amyang i, in Maro itara moolai somai atu bet iyei ben ker paidi. Le di tooltool yo tinepe ni nga, ngan kumata le lodi bet tisaut a timala pang yang nga, ngan o ke bet timala tiap. Inbe ang tooltool yo kanepe nin nga, ngan sa ke bet isaut ke nin a iman pang yam tiap lapau.'

27 "Motong la tool ballingana tani in iyei ne, 'Atoo, tamak, bet nen ngan atorong bet kuwanga tarraia Lasarus a imulu a idu pang ye rumu yo ke tamak i, 28 yesoo, au i di taik limi nango la tinepe ni ngo. Le lok bet Lasarus ye taunu idu a du iwete tootoo pang di bet tiyei dada yo dook mata nga, a bet nen ngan bet timmata nga, ngan di lapau titoo au a se tinepe ye malala ke masngana i be.'

29 "Bong ngan Awaram iwete panga nen, 'Betanga ke Mose inbe kidi Maro koonoo yo tikap pang di nga, ngan la iken ye di ngo, le bet nen ngan tilongo betanga tina, inbe titoo.'

30 "Motong la tool ballingana tani in iyei ne, 'Atoo, tamak Awaram, o tiap! Bong kumata bet tool yo timmata koot nga, ngan atu imadit mulu ye ni ke matenge, inbe ye taunu idu le du iwete betanga nga pang di nga, ngan la bet ole tiportak lodi ye dada dook tiap kidi ke sennene yo tiyei nga.'

31 "Le nga Awaram iyei ne, 'Kumata bet tilongo betanga ke Mose inbe kidi Maro koonoo tiap nga, ngan o ke bet tilongo betanga ke tool yo imadit mulu ye ni ke matenge, lo ngan bet ikap betanga a la iwete pang di i, in tiap lapau.' "

17

Dada Dook Tiap Yo Bet Igarung Di Tooltool Lodi I
(Matiu 18:6-7, 21-22; Maka 9:42)

1 Yesu iwete pang di galiunu nen, "So matana matana la bet pompombe, ngan ole igarung di tooltool le tikapsap ye dada dook tiap ke sennene nga. Bong atoo, tool yo bet iyei dada dook tiap moonoo nen a pombe pang ye di tooltool le bet tikapsap ye sennene i, in ole Maro iyemenaii le dook tiap yege. 2 Ngan kumata le tool tani in bet isokkara di kakase yo maimai tiap ngan atu lono, le bet ikapsap ye sennene nga, ngan tool tani in ole

isolo urata moonoo dook tiap. Le moolmool, kumata bet tituku pat somai yo ke raunganingi dingding patunu ngan atu lo gurini, inbe tikatte du tiek lono a bet nen ngan idaup a imata nga, ngan ben dook kasin, yesoo bong urata moonoo dook tiap yo bet isola ye dada dook tiap ki tani yo iyeii i, in ole dook tiap le dook tiap ki taunu.
3 Le bet nen ngan ang tapmu lapau, ken kakamatang dook leu.

"Ngan kumata em atu bet iyei dada dook tiap ke sennene pong nga, ngan kula ye la kuwete panga a kupassonga ye dada. Kumata le bet ilongo betanga kiong le bet iportaka lono nga, ngan lom panga a kugiri sennene ki. 4 Le kumata bet em tani in iyei dada dook tiap ke sennene pong a iman iwete pong bet iportaka lono oo, lo ngan bet iyei dawa ben yo mugu nga, ngan mulu le lo limi be ru ye ke atu nga, ngan bet nen ngan lom panga a kugiri sennene ki."

5 Di aposol ke Yesu tiwete panga nen, "Tool Mai, am nga lomam bet kuyeie lo medana kiam yo amtaru pong i, in le lo mai."

6 Motong la Tool Mai tani in iwete pang di nen, "Ngan dook mata, bong kumata bet lo medana kiang yo kataru pang Maro, in mai tiap le dawa ben kai mastet patunu leu nga, ngan ke bet kawete pang kai somai i nen, 'Kugamong le kupa ye ramim, inbe du kupe ong meneng tiek pono ni,' ngan ole ilongo betanga kiang a itoo."

7 Motong la Yesu iwete mulu nen, "Bet ang tina nga atu bet iwete pang kapraingi ki la itara tana ye kumu ki, too bet la matan kala di sipsip ki nga, ngan ye kene yo bet kapraingi ki tani in imulu a iman pang rumu ki nga, ngan ole iwete panga balai? Ole iyei ne, 'Kupa tarrai se kuwur, a nen ngan kon so,' too? 8 Tiap! Ole iwete pang kapraingi ki tani in nen, 'Kudawai kaningi kiau nga, lo ngan bet kukaratong le dook, inbe kuso kaningi kiau tina a kop man akan. Ole akan be ayin mugu le kapok sung ngan, lo ngan bet ong kon be kuyin mur kooti.' 9 Ngan lom balai, ole iwete lo ponana ki sa pang kapraingi ki tani yo iwete panga ye soo urata ngan le ilongo koonoo a iyeii, in lapau, too tiap? Tiap! 10 Ngan nen le ang lapau bet kayei porai urata yo Maro iwete pang ye bet kayei ngan le imot nga, ngan kawete panga nen. Kayei ne, 'Am nga ben di kapraingi kiong sorok leu, le soo urata kiong yo kop pam bet amyei nga, ngan ampas le amyei leu.' "

Yesu Ikarata Di Tooltool Sangaul Atu Yo Botoboto Medana Ikan Di Nga

11 Motong la Yesu itoo dada a bet ilo pang Yerusalem. Ngan le ipa kataunu ye ker ke malala mai ru yo Samaria inbe Galili nga. 12 Le nga ipa a ilo bet lo pombe ye malala kase atu, ngan di tooltool sangaul atu yo botoboto medana ikan di nga, ngan man titauaraii dada mai. Le nga la tikodo manga mooloo ye kasin, 13 inbe koodi le mai. Tiyei ne, "Atoo, Yesu! Tool mai, lom pam a kulonam!"

14 Motong la Yesu ikamata di le iwete pang di nen, "Kamulu a kalo, ngan le lo ang tapmu kapitnai tinimu pang di tooltool ke paroranga so pang Maro nga." Le nga bet tipa a timulu a tilo, ngan botoboto kidi tina ngan imapmap le tinidi dook mata mulu.

15 Motong la di tooltool tina ngan atu in ikamata tinini ngan dook mata mulu nga, le nga imulu tak pang ye Yesu a idu, ngan lon ponana le koonoo le mai, inbe iyitmaka Maro ene. 16 Ngan ipa le idu potai ye Yesu, motong igun turunu le du damon toko tana kene punu, inbe iwete lo ponana ki panga. Ngan tool tani in tool ke Samaria.

17 Yesu ikamata le nga iyei ne, "Ai, ayeisa ang tooltool tina yo sangaul nga, ngan la akaratang le imot a tinimu dook mata mulu nga. Bong ngan di diem yo limi be pai nga, ngan tila ngai? 18 Gelei, di tooltool tina ngan sa lono bet imulu a iman iyitmaka Maro ene tiap, la le tool ke malala san i, yetaleu imulu a iman bet man iyitmaka Maro ene nga?" 19 Motong la Yesu iwete pang tool tani in nen, "Oo, kumadit a kula. Lo medana kiong yo kutaru pau i, in la Maro ikaratong ye a le tinim dook mata mulu i."

Tool Moolmool Ke Maro Ole Pombe Mallangana
(Matiu 24:23-28, 37-41)

20 Ye kene atu ngan di Paresi titoro Yesu nen, "Lal yo Maro itaru bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole nge lo pombe?"

Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
“Lal yo Maro itaru bet matan kala di
tooltool ki ye i, in so ke bet kakamata ye
matamu a lomu galanga ye, ngan tiap.
21 Ngan nen le ke bet di tooltool tiyei ne,
‘Kakamata! Ye bi e i,’ too tiyei ne, ‘Kaka-
mata! Ye meneng e ni,’ ngan tiap. Awete
pang nen, yesoo bong lal yo Maro itaru bet
matan kala di tooltool ki ye i, in pombe
pang yang oo.”

22 Motong la Yesu iwete pang di galiunu
nen, “Awete pang nen, pang dama ni ye lal
atu yo bet pombe in nga, ngan ole lomu bet
le kakamata Tool Moolmool ke Maro, bong
o ke bet kakamata tiap. 23 Ngan di tooltool
kapala ole tiwete pang nen, ‘Kakamata,
tool tani bi e i,’ too tiyei ne, ‘Kakamata,
ye meneng e ni.’ Bong ngan ken kalongo
betanga kidi a katoo di be. 24 Awete nen,
yesoo lal yo Tool Moolmool ke Maro bet
imulu a isi pang tana ye in nga, ngan ole
dawa ben kili itai a lulngana ilangaraia
lang katene mai i le imot. 25 Bong mugu
ngan ole isolo masngana alunu san, inbe
di tooltool yo dookoot tinepe nga, ngan ole
tiwala muridi panga lapau.

26 “Ngan dada dook tiap ben yo tiyei ye
lal ke Noa nga, ngan gaongo leu la bet
ole tiyei lapau ye lal yo Tool Moolmool
ke Maro bet imulu a isi ye i. 27 Ye lal ke
Noa nga, ngan di tooltool tikan be tiyin,
inbe tamoto le garup tikerere, inbe tikap
di natudi garup a la tipakere di pang di
tamoto kapala, le le ilo ye lal ke Noa yo bet
iyiri a ilo ookoo lono ye i. Motong la oongoo
mai pombe a iraumatamata di tooltool yo
tilo ookoo lono tiap nga, ngan a timmata le
imot.

28 “Inbe ye lal ke Loto nga, ngan di
tooltool tiyei urata gaongo nen leu. Di
ngan tikan be tiyin, inbe tiyawar so le
tiyimi so kidi diedi, inbe tikapgi le titu ye
renge rumu kidi. 29 Bong ye kene yo Loto
imadit a igege Sodom a ila nga, ngan le ei
ipa ye pat lutene imol ke lang katene dawa
ben ki, a isi le si iraumatamata di tooltool
ke Sodom tina a timatamata le imot.

30 “Ngan gaongo leu, ye lal yo Tool Mool-
mool ke Maro bet imulu a isi pombe mal-
langana ye in nga, ngan ole di tooltool tiyei
dada nen lapau. 31 Ngan lal tani in bet
pombe nga, ngan tool atu bet inepe rumu
pono ki, inbe so ki dook mata sa iken rumu
lono nga, ngan o ke bet lon tut so ki tina
ngan a idu ikap tiap, bong ipas le igege sila
ikino leu. Inbe gaongo leu, tool atu bet
inepe kumu ki nga, ngan o ke bet lon tut
so ki tina ngan a imulu pang rumu ki tiap,
bong ipas le igege sila ikino leu. 32 Lomu
tut ye so yo pombe pang ye Loto rimana i.
33 Bet sei tool lono mai pang nepongo ki ke
tana i mai mata a ikapge bet iparama i, in
ole ilene. Bong sei tool yo lono mai san ye
nepongo ki ke tana i tiap, inbe iraia tinini le
imot pau i, in ole ikaua nepongo dook mata
yo taukan motingi i. 34 Awete pang nen, ye
kene tani in, kumata bet Tool Moolmool ke
Maro imulu a isi pombe bong, le di tooltool
ru tiken gaongo ye kakawa ke kenongo atu
nga, ngan atu ole Maro ikauu, inbe san
in igege sila ikino. 35-36 Inbe gaongo leu,
kumata bet di garup ru titutngan dingding
patunu pang sopalanga porong nga, ngan
atu ole Maro ikauu, inbe san in igege sila
ikino.”*

37 Ngan Yesu di galiunu tilongo tina yo
iwete nen nga, le nga titoru. Tiyei ne, “Tool
Mai, so tina nga, ngan ole pombe ngai?”

Ngan Yesu iraua torungu kidi a ikatte be-
tanga nen, “Ye ni yo so imata ngan bobono
iken ye i, in ni tani yo bet di kamoko timan
man tigaua ye i.”

18

Kattenge Betanga Ke Garup Tap Atu

1 Motong la Yesu ikatte betanga atu mulu
pang di galiunu bet ipatomonai di, a nen
ngan kanakana ngan tinidi bese ye pata-
raungu, bong tinidi booroomoo be. 2 Le
nga iyei ne, “Ngan ye malala mai atu, in
tool kuto mai atu ke karatanga betanga in
inepe ye. Bong tool tani, in itattadaia Maro
tiap, inbe lono rru ye di tooltool tiap lapau.
3 Ngan garup tap atu inepe ye malala mai

* **17:35-36** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 35 le 36 nga. Ngan betanga tina, ngan nen: Di tamoto ru ole tinepe kumu lono; atu ole Maro ikauu a ilo, inbe san in igege sila ikino.

tani in lapau, le nga kanakana ngan iman
pang ye tool ke karatanga betanga tani
man iyei ne, ‘Ai, koi kiau bet igarungau
sa, le bet nen ngan kulonau inbe kukarata
betanga kiau i le dook.’
4 “Mugu ngan tool tani lono bet ilongo
betanga ke garup tani in tiap, bong inepe
kasin, motong la ye taunu lon wete nen,
‘Au i atattadaia Maro tiap, inbe lok rru ye
di tooltool tiap lapau, 5 bong garup tap i
kanakana ngan ikaurai au mata san. Le
ole aloni a akarata betanga ki le dook ngan.
Kumata le ayei nen nga, ngan la bet isitoo
maningi pang yau tiap nga.’ ”
6 Motong la Tool Mai iwete pang di mulu
nen, “Ole katar talngamu a kalongo be-
tanga yo tool dook tiap ke karatanga be-
tanga tani in iwete nga. 7 Ngan ole gelei? Di
tooltool yo Maro ipootoo di panga ye taunu
nga, ngan kumata bet titang panga ye ke le
bong tina yo kanakana nga, ngan ole gelei,
o ke bet Maro ilon di a ikarata betanga kidi
tiap? Too, kumata bet titoru nga, ngan ole
gelei, o ke bet ilon di tarrai tiap, too? Tiap
yege! 8 Awete pang nen, ole palbe leu be
ilon di a ikarata betanga kidi le dook mata.
Bong kene yo bet Tool Moolmool ke Maro
imulu a isi ye in nga, ngan ole ikamata di
tooltool yo tinepe ye tana i nga, ngan titara
lodi medana pang Maro, too tiap?”

Kattenge Betanga Ke Di Tooltool Ru Yo Tipatarau Pang Maro Nga

9 Di tooltool kapala ngan titara lodi ye
di tapdi bet di nga tooltool noonoodi, inbe
matadi ru di diedi ben di ngan tooltool
dook tiap. Le nga Yesu ikatte betanga atu
pang di nen, 10 “Di tooltool ru tilo bareme
mai ke sungunu lono bet lo tipatarau pang
Maro. Ngan tool atu in Paresi, inbe san
in tool ke sodaningi pat. 11 Tilo, motong
la tool ke Paresi in imadit a ikodo, inbe
ye taunu ipatarau ye pang Maro. Iyei ne,
‘Maro, awete lo ponana kiau pong ye yo au
i dawa ben di tooltool kapala nga tiap. Di
ngan tipinau, le tiyei dada dook tiap, inbe
tiyei bauk. Bong au i tool dook mata le
dawa ben tool ke sodaningi pat i tiap lapau.
12 Ngan kanakana ye wik atu atu nga, ngan
asapa ye kaningi so ye ke ru, inbe apatarau
pong. Inbe so kiau le imot yo akap nga,
ngan ole apoto le atar ye budanga sangaul,
lo ngan bet akaua budanga atu pong.’
13 “Bong tool ke sodaningi pat in ikodo
manga mooloo ye Paresi tani, ngan lono
bet matana lo pang ye malala ke Maro tiap.
Bong itoo momo kidi Yuda a ipodo katene
bet ipitnaia lo madoko ki, inbe iyei ne,
‘Maro, au i tool dook tiap ke sennene, bong
lom pau a kulonau.’ ”
14 Motong la Yesu iyei ne, “Awete pang
nen. Ye kene tani in tool ke sodaningi
pat in imulu a ila pang rumu ki nga, ngan
yetaleu in la Maro ikamata ben ye in tool
noonoonoo ye matana i. Bong tool san in
tiap, yesoo sei tool yo ye taunu iyitmaki le
ilo ete i, in ole Maro itaru le idu lopo ni.
Bong sei tool yo ye taunu itaru le idu lopo
i, in ole Maro iyitmaki le ilo ete ni.”

Yesu Ipamede Di Kakase Ye Betanga Dook Mata
(Matiu 19:13-15; Maka 10:13-16)

15 Di tooltool tikap di natudi yo kakase
nga, ngan a tise pang ye Yesu bet se ipaloko
bene lo kutodi, inbe ipamede di ye betanga
dook mata. Ngan le di galiunu tikamata di,
le nga tipasak pang di a tisoror di. 16 Bong
Yesu ikiu di kakase tina a timan potai ye,
inbe iwete pang di galiunu nen, “Ai, ken
kasoror di kakase ngan be! Bong kamalum
pang di a timan pang yau, yesoo di tooltool
yo bet lo tigaua ye di tooltool yo Maro
bet matan kala di nga, ngan dawa ben di
kakase tina nga. 17 Awete pang moolmool
nen, kumata le tool atu imalum pang Maro
bet iyei tool mai panga inbe matan kala
dawa ben di kakase tina ngan tiap nga,
ngan o ke bet lo igaua ye di tooltool yo
Maro bet matan kala di, ngan tiap.”

Tool Ene Mai Atu Lon Ru Ye Balingi Maimai Ki
(Matiu 19:16-30; Maka 10:17-31)

18 Motong la tool kuto mai atu in itoro
Yesu nen, “Pannoongoo, ong in tool dook
mata. Nga bet atorong, ole ayeie soo so, a
bet nen ngan akaua nepongo dook mata yo
taukan motingi in nga?”
19 Motong la Yesu iraua betanga ki nen,
“Nga gelei bet kukiu au ye tool dook mata
nga? Idi nga tool sa yo dook mata, ngan
tiap, bong Maro yetaleu in la dook mata

i. 20 Ong in lom galanga ye wer yo Maro
ikap pang Mose ngan oo. Wer tina ngan
iwete nen: ken kuyei bauk be, inbe ken ku-
raumata di tooltool be, inbe ken kupinau
be, inbe ken kusopo koom ye betanga doko
be, inbe kuraua pang tamam le tinam a
kulongo betanga kidi."
21 Motong la tool ene mai tani iyei ne, "Ye
kene yo au kase go le se dookoot au mai
nga, ngan atoo wer tina yo kuwete ngan le
imot."
22 Ngan Yesu ilongo betanga ki yo iwete
nga, motong la iwete mulu panga nen,
"Dook mata, bong so atu la kuyeii tiao i.
Ngan nanga, ole kuyawar so kiong le imot,
inbe kop pat ki a kop pang di tooltool yo
ballingadi tiap nga. Kumata le bet kuyei
nen nga, ngan la bet pang dama ni ngan
Maro ole ikap so dook mata yo iken ye
malala ki ngo pong nga. Ngan kuyei nen a
imot, lo ngan bet kuman man kutoo au."
23 Ngan tool tani ilongo betanga tina Yesu
iwete panga nen nga, ngan le lon madoko
ye san, yesoo ye in tool ballingana le so
ki alunu san. 24 Yesu matana pang ye tool
tani, inbe iwete nen, "Atoo! Di tooltool
yo ballingadi nen nga, ngan ole urata mai
pang di bet tilo tigaua ye di tooltool yo
Maro bet matan kala di nga. 25 Le mool-
mool, kumata bet asara mai ke solanga
burum yo ene kamel i, in ikapge bet idewe
ye sar gimono maitiap in nga, ngan ole
gelei, urata imoo panga, too? E, mool-
mool! Ngan ole gaongo leu, kumata le tool
yo ballingana in lono bet ilo igaua ye di
tooltool yo Maro bet matan kala di nga,
ngan ole urata imoo panga nen lapau."
26 Ye kene tani in di tooltool tina yo tiye di
tinepe nga, ngan tilongo tina yo iwete nen
nga, le nga titoru nen, "Ona tiap! Bet nen
nga, ngan ole sei tool bet Maro ipamule ye
so dook tiap yo bet igarungu i?"
27 Motong la Yesu iwete pang di nen, "So
yo nen nga, ngan imoo pang di tooltool le
tisak ye. Bong bet Maro nga, ngan so le
imot ngan imarra panga le ke bet isak ye
tiap."
28 Motong la Pita iwete panga nen, "Am
nga amgege so kiam le imot sila ikino, inbe
la amman bet man amtoo ong nga."
29 Ngan Yesu iwete pang di nen, "Awete
pang moolmool nen. Kumata tool atu bet
igege rumu ki, too di toonoo le taini, too
tamana le tinana, too di natunu, inbe man
itoo au a iwetewete pang di tooltool ye
dada yo Maro bet matan kala di tooltool
ki ye in nga, 30 ngan ole dookoot ye kene
yo inepe ye tana i nga, ngan Maro ole
ikap bele so dook mata panga le illos so
ki yo igege koot nga. Inbe pang dama ni
nga, ngan ole ikaua nepongo dook mata yo
taukan motingi i."

Yesu Iwete Mulu Le Patol Ye Matenge Ki (Matiu 20:17-19; Maka 10:32-34)

31 Motong la Yesu ikap di galiunu tina
yo sangaul be ru nga, ngan a iye di leu
tila manga mooloo kasin la iwete pang
di nen, "Kapalongo, dookoot nga bet talo
pombe Yerusalem nga, ngan ole so tina le
imot yo mugu ngan di Maro koonoo tiwodo
betanga ki a iken ye rau bet ole pombe
pang ye Tool Moolmool ke Maro nga, ngan
ole kanono pombe moolmool. 32 Ngan talo
ngan ole tisuketi la di tooltool yo tipa ye
rara kidi Yuda tiap ngan bedi, a nen ngan
tikan paseme, inbe tipalele sere ye a tiko-
rokoronaii. 33 Inbe tikap koro a tiwalisi
tinini ye, inbe tiraumate le imata. Bong ole
iken ye ke ru, lo ngan bet ye ke tol ki ngan
ole imadit mulu ye ni ke matenge."
34 Di galiunu tilongo tina yo iwete nen
nga, ngan le lodi galanga dook ye betanga
ki tina ngan punu tiap, yesoo betanga yo
iwete nga, ngan punu iken mallangana
pang di bet nen ngan lodi galanga ye tiap.

Tool Mata Kis Atu Matan Rere Mulu (Matiu 20:29-34; Maka 10:46-52)

35 Yesu iye di galiunu tipa le timan
pombe potai pang malala mai Yeriko nga,
ngan titauarai tool mata kis atu yo iwurur
dada gigini a igaugau pat le so ye di tooltool
bet tikap panga i. 36 Ngan ilongo di tooltool
malala mai tina yo koodi ngaungaube a
tise a bet se tikapusu nga. Le nga itor nen,
"Ai, di tooltool nga tiyei soo?"
37 Ngan tiwete panga nen, "Ona, Yesu ke
Nasaret la ipa a ise i, ngan bet ikapusong."
38 Motong la tool mata kis tani in koonoo
le mai nen, "Yesu, ong in Dawiti natunu.
Lom pau a kulonau!"

39 Le nga di tooltool tina ngan kapala yo
timugu nga, ngan tipasak panga a tilele
bet koonoo dookoot. Bong ngan tool tani
in koonoo le mai mulu nen, “Atoo, Dawiti
Natunu, lom pau a kulonau!”
40 Motong la Yesu ikodo, inbe iwete pang
di tooltool tina ngan atu bet idede a iman
pang ye. Tool mata kis tani in iman potai ye
Yesu, motong la Yesu itoru nen, 41 “Ai, soo
so lom bet ayeii pong i?”
Ngan tool mata kis tani in iyei ne, “Tool
Mai, au i lok bet matak rere a akamata ni.”
42 Motong Yesu iwete panga nen, “Ole
kumata ni mulu. Ngan lo medana kiong
yo kutaru i, in la ilonong a ikaratong le
matam dook mata i.” 43 Le tina pattu leu
be matan rere a ikamata ni, motong la
iyitmaka Maro ene, inbe itoo Yesu a ipa a
ilo nga. Ye kene tani in di tooltool tikamata
so yo pombe i, le tina di le imot tiyitmaka
Maro ene lapau.

19

Yesu Ilo Rumu Ke Sakias

1 Yesu ipa a ilo pombe malala mai Yeriko,
le nga bet itoo dada a ipa so a ila. 2 Ngan
tool kuto mai atu ke sodaningi pat yo ene
Sakias i, in inepe ye malala mai tani in.
Bong ye in tool ballingana lapau. 3 Ngan
Sakias tani in lono bet le ikamata Yesu pa,
a nen ngan bet ikilla. Bong ngan kene
moddono mata le ke bet ikamata Yesu tiap,
yesoo di tooltool malala mai san la tiye
Yesu tipa le tigaliuu nga. 4 Le nga Sakias
tani in idada a imugu le ilo ke dama ye
dada yo Yesu bet ipa ye a ila i, inbe irookoo
kai somai atu le lo inepe kaini, a nen ngan
Yesu bet itoo dada tani in a ila nga, ngan
ikamata.
5 Le nga Yesu itoo dada tani in a ila le
la itarye ni tani, inbe itada pang ete, ngan
ikamata Sakias tani, le nga iwete panga
nen, “Sakias, palbe be kupa tarrai a kusi
tana! Dookoot katai nga ole anepe ye rumu
kiong.” 6 Sakias ilongo nen, le tina lon
ponana kaiye. Le nga irookoo tarrai a idu
tana, motong la ikaua Yesu a yeru tila pang
rumu ki.
7 Ngan di tooltool tina le imot tikamata
Yesu yo lo inepe ye rumu ke Sakias nga, le
nga tikap malmal panga a tiwete mur ye.
Tiyei ne, “Ona tiap! Nga gelei a bet lo inepe
ye rumu ke tool dook tiap ke sennene ni
nga?”
8 Motong la Sakias tani in imadit le lo
ikodo, inbe iwete pang Tool Mai Yesu nen,
“Tool Mai, kupalongo! Dookoot katai nga
ole apoto so kiau le paru, lo ngan bet akap
kapala pang di tooltool yo ballingadi tiap
nga. Inbe kumata le akaua llungunu ye
tool atu bet akap sorok so ki nga, ngan ole
araua so ki tina, inbe akap so pai mulu
panga ye so ki tina ngan kootoonoo.”
9 Motong la Yesu iwete panga nen,
“Dookoot katai nga ole Maro ipamulong
kuye di tooltool le imot yo kuye di kanepe
ye rumu i nga, ngan ye so dook tiap tani
yo bet igarungang i, yesoo ong i kutara
lom medana panga, le ong i ben sasa ke
Awaram moolmool nga. 10 Ngan awete
nen, yesoo Tool Moolmool ke Maro isi tana
i nga, ngan bet si isere di tooltool yo tilledi
nga, a nen ngan ikap di a ipamulu di ye so
dook tiap yo bet igarung di i.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Di Tooltool Sangaul Atu
(Matiu 25:14-30)

11 Di tooltool malala mai tina yo tigaua
nga, ngan titar talngadi a tilongo betanga
ke Yesu yo iwetewete nga. Ngan tina
Yesu ipa a ilo potai pang ye malala mai
Yerusalem nga, ngan le di tooltool tina
tiyeisa lal yo Maro itaru bet matan kala di
tooltool ki ye i, in la o iman potai koot i.
12 Ngan nen le Yesu ikatte betanga atu pang
di nen, “Tool mai atu, in nga bet idu pang
ye tana mai atu yo iken ni mooloo i, ngan
idu bet du titaru a iyei tool kuto mai yo
bet matan kala di tooltool ki, lo ngan bet
imulu a ilong pang ye malala ki kooti. 13 Le
nga ye kene yo bet imadit a ipa ye in nga,
ngan ikiu di kapraingi ki yo sangaul atu
nga, ngan man tigaua. Motong la ikap pat
yo ene gol* ngan sangaul a imalimi di atu
atu ye, inbe iwete pang di nen, ‘Pat yo akap

* **19:13** Ngan pat gol tina ngan atu atu iye pat yo bet tool atu ikap ye urata kootoonoo ki yo iyei ye taudu tol nga.

pang koot nga, ngan bet la kayei urata ke
kaungu pat ye le le amulu a along.'
14 "Bong ngan tool mai tani in di tooltool
ke malala lono ki, lodi dook mata panga
tiap. Le nga ipa a imugu, motong la ti-
wanga di tooltool kidi pattu a titoo bet du
tiwete pang di tooltool maimai ke tana mai
tani yo bet idu ye in nen. Tiyei ne, 'Am nga
lomam bet katara tool in a iyei kuto mai
pam, inbe matan kalam tiap.'
15 "Bong ngan di tooltool maimai ke tana
mai tani in lodi bet tilongo betanga kidi
tooltool tina tiap. Le nga titara tool tani a
bet iyei tool kuto mai pang di, motong la
imulu a ilong pang malala ki nga. Ilong,
motong la iwanga pang di kapraingi ki tina
yo mugu ngan ikap pat pang di nga, ngan
bet timan. Ye in lono bet itor tomonai di ye
pat ki tina yo ikap pang di nga, ngan tiyei
urata ke kaungu pat ye, a nen ngan tikap
sa mulu la ye lapau, too tiap?
16 "Le nga kapraingi ki yo iman mugu i,
in iman le man iyei ne, 'Tool mai, au i ayei
urata ye pat kiong tani yo kuwi pau i, ngan
le akap pat sangaul atu mulu la ilo pono
nga.'
17 "Motong la tool kuto mai tani in iyei ne,
'Ona, ong i kapraingi dook mata! Ong in
kuyei urata dook mata ye so maitiap tani
yo akauu pong i, ngan le matam kala dook
mata san. Ngan nanga, ole atarong bet
kuyei tool mai atu a bet nen ngan matam
kala malala maimai sangaul atu.'
18 "Motong la kapraingi san yo itoo i, in
iman le man iyei ne, 'Tool mai, au i ayei
urata ye pat kiong tani yo kuwi pau i, ngan
le akap pat limi mulu la ilo pono nga.'
19 "Le nga tool kuto mai tani in iwete
panga nen, 'Dook mata, ole atarong bet
kuyei tool mai atu a bet nen ngan matam
kala malala maimai limi.'
20 "Motong la kapraingi tina ngan san
mulu iman le man iyei ne, 'Tool mai, pat
kiong tani yo kuwi pau i, in bi. Kumata nga,
aduku ye mala, motong la atarkoo dook
mata a iken nga, 21 yesoo ong i tool gada-
gadam le au i atattadai ong. Kanakana
ngan ong i kop sorok pat kidi diem yo titar
nga, inbe kugamagama kaningi ke kumu
yo di diem tikapgi, ngan lapau.'
22 "Motong la tool kuto mai tani in iwete
panga nen, 'Ona, ong i kapraingi dook tiap
sa! Betanga kiong yo dookoot ong taum
kuwete nga, ngan ipaposong ye urata dook
tiap kiong oo. Le ole ayemenai ong ye.
Yesoo, ong i lom galanga yau bet au i tool
gadagadak, inbe kanakana ngan au i akap
sorok pat kidi diek yo titar nga, inbe agam-
agama kaningi ke kumu yo di diek tikapgi,
ngan lapau. 23 Le bet nen nga, ngan gelei
a kutara pat kiau i ilo ye rumu ke tarungu
pat, tiap nga? Kumata bet kuyei nen nga,
ngan la bet pat kiau tani idik mulu pang
ete, a bet nen ngan amulu a along nga,
ngan akaua pat kiau tani le ipa ye pat yo
bet titar ilo pono mulu nga.'
24 "Motong la tool kuto mai tani in iwete
pang di tooltool yo tikodo potai pang ye
ngan nen, 'Kakaua pat in ye tool in, inbe
kakauu pang tool yo pat ki sangaul atu i.'
25 "Ngan di tooltool tina ngan tiyei ne,
'Tool mai, ngan dook mata, bong tool ni pat
yo ikap koot ngo sangaul atu oo!'
26 "Motong la tool kuto mai tani in iyei ne,
'Awete pang nen, di tooltool yo so kidi nga,
ngan ole akap so sa mulu pang di. Bong
tool yo taukan so i, in so kasin yo bet ikap
nga, ngan ole akap ye. 27 Bong di koi kiau
yo lodi bet ayei tool kuto mai a matak kala
di tiap nga, ngan kakap di le timan matak
i, inbe man karaumatamata di le imot a
timmata.' "
28 Yesu ikatte betanga nen pang di a imot,
motong la imadit ye panga mulu a itoo
dada bet ilo pang Yerusalem nga.

Yesu Lo Pombe Yerusalem Ngan Di Tooltool Tiyitmaka Ene Ben Ye In Tool Kuto Mai Atu
(Matiu 21:1-11; Maka 11:1-11; Yowan 12:12-19)

29 Yesu iye di galiunu titoo dada a bet tilo
pang malala mai Yerusalem nga, ngan tipa
le tilo potai ye malala Betpage inbe Betani
yo iken ye kawal yo ene Olip in madini
nga. Motong la Yesu iwanga di galiunu tina
ngan ru, 30 inbe iwete pang di nen, "Angru
kamugu a kalo ye malala yo iken pang
dama i. Ngan kumata bet kapa le lo pombe
nga, ngan ole kakamata asara ke solanga
di tooltool yo ene donki i, in kase paunu
atu yo tiwatu i. Ngan donki tani in tool

sa iwur pono a idada ye pitiao. Lo ngan
bet angru karuku ooroo ki, inbe kadede a
kasi. 31 Le kumata bet tool sa ikamatang le
itorang nen, ‘Ai, nga gelei a karuku ooroo
ke donki in nga?’ ngan kawete panga nen,
‘Tool Mai bet iyei urata ki ye ngan.’ ”
32 Motong la di galiunu ru tina yo iwanga
di nga, ngan timugu a tilo ngan le lo yeru
tikamata so dawa ben tina yo Yesu iwete
pang di ye nga. 33 Motong la yeru bet tiruku
ooroo ke donki natunu tani, ngan di taunu
tikamata di le nga titor di nen, “Ai, nga
gelei a bet angru karuku ooroo ke donki
natunu in nga?”
34 Ngan tiyei ne, “Tool Mai bet iyei urata
ki ye ngan.”
35 Motong la yeru tidede donki tani in a
tidu pang ye Yesu. Tidu, motong la tidut
sousoungu matolene kidi ngan a tiyoo lo
donki tani in pono, inbe tiyiti Yesu lo iwur
ye. 36 Motong la yeiso bet donki tani isola
a bet itoo dada a ilo, ngan le di tooltool ka-
pala yo tiye tipa nga, ngan tidut sousoungu
matolene kidi lapau a tiyoo du dada katene
ye ni yo bet ipa ye a ilo i.
37 Ngan ise potai pang ye ni yo dada ki ipa
ke kawal Olip a bet idu i, motong Yesu di
galiunu malala mai tina yo titoo nga, ngan
lodi ponana a tiyitmaka Maro ene, yesoo
ye mos tina le imot yo Yesu iyei a tikamata
ye matadi koot nga. Le nga koodi le mai
nen,
38 “Maro ole iyei urata dook mata pang ye
tool kuto mai yo isi ye Tool Mai ene
i.✡
Maro yo inepe ye malala ki ete ni, in iyei idi
tooltool le imot le tanepe ye lo silene
ki.
Le tayeie ene le ilo ete ke bet di tooltool
tipayiti ye!”
39 Bong ngan di Paresi pattu yo tipa
kataunu ye di tooltool malala mai tina
ngan tilongo yo koodi nen nga, le nga ti-
wete pang Yesu. Tiyei ne, “Pannoongoo,
kulele di galium nga a koodi dookoot!”
40 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
“Awete pang nen, kumata le bet alele di
nga, ngan ole pat nga di tapdi la bet koodi
a tiyitmaka Maro ene nga.”

Yesu Itang Ye Yerusalem

41 Yesu ipa a ilo potai pang Yerusalem,
ngan ikamata, le nga itang ye. 42 Inbe
iwete nen, “Atoo, Yerusalem, dookoot katai
nga, ngan au i lok bet di tooltool kiong
lodi galanga dook ye so yo bet iyei di le
tinepe ye lo silene dook mata i. Bong so
tina ngan iken mallangana tiap, le o ke bet
lodi galanga ye tiap. 43 Atoo, Yerusalem,
ngan pang dama ni nga, ngan lal dook
tiap atu yo bet pombe pang yong nga,
ngan ole di koi kiong timan a man tiwudu
tana le iwakaia koongoo kiong i. Inbe ole
tikodokalakalong ye gigim tina nga le imot
a tigaliu ong le tiparkat. 44 Ngan ole man
tisorreke koongoo kiong du tana, inbe lo
tiraumatamata di tooltool kiong yo tinepe
koongoo lono nga. Ngan o ke bet tigege pat
kiong sa a iloko lo ene san pono, ngan tiap,
yesoo bong kukilala tool yo Maro iwanga
bet isi ipamulong ye so dook tiap yo bet
igarungong i, in tiap.”

Yesu Inganga Di Tooltool Ye Bareme Mai Ke Sungunu Lono

(Matiu 21:12-17; Maka 11:15-19; Yowan 2:13-22)

45 Yesu ilo pombe Yerusalem, motong la
ipa so a ilo koongoo lono ke bareme mai
ke sungunu nga, ngan ikamata di tooltool
yo tiyawar so kidi koongoo lono nga. Le
nga inganga di, 46 inbe iwete pang di nen,
“Betanga yo tiwodo lo iken ye Rau ke Maro
nga, ngan iwete nen, ‘Rumu kiau i, in rumu
ke pataraungu.’✡ Bong ang nga kayeii le
iyei ben ‘ni kidi tooltool ke pinnau bet tiko
ye.’✡ ”
47 Ngan ye ke kanakana nga, ngan Yesu
lo ipatomonai di tooltool koongoo lono ke
bareme mai ke sungunu tani. Bong ngan
di tooltool maimai ke paroranga so pang
Maro nga, ngan tiye di pannoongoo ke wer
ke Maro, inbe di tooltool maimai kapala
kidi Yuda nga, ngan tikapge bet tisere dada
yo bet tiraumata Yesu tani ye a imata i.
48 Bong ngan tikamata di tooltool yo tal-
ngadi gorengana bet tilongo betanga ki
nga, ngan nen le ke bet tiyeie so sa panga
tiap.

✡ **19:38** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:26 ✡ **19:46** Esai (Aisaia) 56:7 ✡ **19:46** Yedimia (Jeremaia) 7:11

20

Di Kuto Maimai Titoro Yesu Bet Sei Ikaua Gurana Panga I
(Matiu 21:23-27; Maka 11:27-33)

1 Ye kene atu in Yesu inepe koongoo
lono ke bareme mai ke sungunu a nga
ipatomonai di tooltool, inbe iwetewete
bingi dook mata ke Maro pang di. Inbe
di tooltool maimai ke paroranga so pang
Maro, tiye di pannoongoo ke wer ke Maro,
inbe di tooltool maimai kidi Yuda timan
pang ye. 2 Le nga man titoro Yesu nen, "Ai,
kuwete pam ngan! Sei itarong bet kuyei
urata nen i? Inbe sei ikaua gurana pong
bet kuyei urata nen ye i?"

3 Ngan Yesu iraua torungu kidi nen,
"Dook mata, bong nga bet atorang ye
torungu kiau atu ngan. 4 Oo, kawete!
Yowan yo irriu di tooltool i, in sei ikaua gu-
rana panga a le iyei urata ki nga? Gurana
tani in ipa ye Maro yo inepe ye malala ki
ete ni, too ipa ye di tooltool leu?"

5 Motong la di tooltool tina ngan sila di
tapdi tiwetewete nen, "Ona! Kumata le
tawete bet Maro yo inepe ye malala ki ete
ni, in la ikaua gurana pang Yowan in nga,
ngan ole itoridi nen. Iyei ne, 'Ngan nga
gelei a le katara lomu medana ye betanga
ki tiap nga?' 6 Bong kumata le tawete bet di
tooltool ke tana i leu la tikaua gurana pang
Yowan nga, ngan o dook mata tiap lapau.
Ole di tooltool nga tikap pat a tikatmatama-
tidi ye, yesoo di le imot nga, ngan lodi mede
bet Yowan in Maro koonoo atu."

7 Ngan nen le tiraua torungu ki nen, "Am
nga lomam galanga tiap ye sei imalum
pang Yowan a le iyei urata ki i."

8 Motong la Yesu iyei ne, "Nen ngan au
lapau, o ke bet awete pang ye sei tool yo
ikaua gurana pau a le ayei urata nen ye i,
in tiap."

Yesu Ikatte Betanga Ye Di Tooltool Pattu Yo Matadi Kala Kumu Ke Ooroo Wain Nga
(Matiu 21:33-46; Maka 12:1-12)

9 Yesu iwetewete pang di tooltool
maimai kidi Yuda tina, ngan nen a imot.
Motong la iportak pang ye di tooltool
malala mai tina, inbe ikatte betanga atu
mulu pang di. Iyei ne, "Tool atu in ipe
ooroo yo ene wain in kumu atu. Motong la
itara kumu tani in lo di tooltool ke kapgingi
pattu bedi a bet matadi kala, inbe tiyei
urata ye. Inbe ye taunu imadit a igege
malala ki a la inepe kaiye ye malala san.
10 Ila inepe nango, inbe tilo ye lal yo bet
tigogo ooroo puana ye i, motong la tool tani
in iwanga kapraingi ki atu a ila pang ye di
tooltool yo matadi kala kumu ki nga. Ngan
iwanga bet la iwete pang di, a nen ngan
la tikap wain puana sa ye kumu ki tani, in
panga. Bong ngan di tooltool ke kapgingi
tina ngan tirauu, inbe tinganga a ipa bene
koonoo a ila. 11 Motong la kumu taunu
tani in iwanga kapraingi ki san mulu a
ila. Bong ngan di tooltool tina ngan tiraua
kapraingi tani a tiyei dada dook tiap panga
a tipammoo, inbe ipa bene koonoo lapau
a ila. 12 Motong la kumu taunu tani in
iwanga kapraingi yo tol ki i, in mulu a ila.
Bong ngan le di tooltool tina ngan tirauu
a tigarungu tinini le dook tiap yege, inbe
tikatte du ke diki.

13 "Motong la kumu taunu tani in lon
wete nen, 'Ona tiap! Nga ole ayei balai na?
Dookoot, nga ole awanga natuk tamoto yo
lok panga mai san i a ila. Kumata le ayei
nen nga, ngan la bet ole tiraua panga nga.'

14 "Bong ye kene yo di tooltool ke
kapgingi tina ngan tikamata ye in nga,
ngan di tapdi tiwetewete nen, 'Kakamata,
kumu taunu tani in natunu la iman i.
Kumata le bet pang dama ni nga, ngan ole
ikolo tamana ye kumu i a iyei kumu taunu.
Le kaman a taraumate le imata, a bet nen
ngan so yo tamana bet ikap panga nga,
ngan takap le imot paidi.' 15 Le nga tila
tikauu a tiyolle a tikatte du ke diki, inbe
tiraumate le imata."

Yesu iwete pang di nen a imot, motong
la itor di nen, "Ngan nen le kumu taunu
tani in ole iyeie soo so pang di tooltool
ke kapgingi tina? 16 Ye in ole iman man
iraumatamata di tooltool tina le imot, inbe
itara kumu tani in lo di tooltool kapala bedi
a nen ngan matadi kala."

Ngan yeiso bet di tooltool tina tilongo yo
Yesu iwete nen nga, le nga tiyei ne, "Ona
tiap! Ken iyei urata nen be!"

17 Motong la Yesu matana pang ye di
tooltool tina, inbe itor di nen, "Betanga ke

Maro yo tiwodo lo ye rau nga, ngan punu balai? Ngan betanga tina ngan iwete nen,

‘Pat yo di tooltool ke renge rumu lodi
panga tiap a tisukraii i,
in la iyei pat dook mata yo bet ipamede
rumu le imede i.’✡
18 Ngan di tooltool tina le imot yo bet timol le du tirau di pang ye pat i nga, ngan ole turadi bokobokobe le morrana. E bet pat tani in imol le du ikata tool sa nga, ngan ole igarungu tool tani le dook tiap yege.”

19 Yesu iwete nen, ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di pannoongoo ke wer ke Maro nga, ngan lodi galanga nen bet nga ikatte betanga ye di. Le nga lodi bet le tikauu ye kene tani in a tiparama, bong ngan titattadai di tooltool yo man tigaua nga.

Titoro Yesu Bet Ole Titar Pat Pang Sisa, Too Tiap
(Matiu 22:15-22; Maka 12:13-17)

20 Motong la di tooltool kuto maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke wer ke Maro tina ngan tiwanga di tooltool kidi pattu a bet lo tigoigoi ye Yesu. Di ngan tillung bet lo tilongo betanga ki, inbe titar talngadi ye, a bet nen ngan Yesu iwete le bet koon kapsap ye betanga sa nga, ngan ole la tillaikoodi pang di tooltool maimai tina ye betanga ki, a bet nen ngan tikauu la titaru lo tool kuto mai yo matan kala malala mai Yudia i, in bene. 21 Le nga tilo, motong la tiwete pang Yesu nen, “Pannoongoo! Am nga lomam galanga bet betanga kiong yo kuwetewete a kupatomonai di tooltool ye nga, ngan igalanga le imot. Le betanga kiong yo kuwete pang di tooltool yo edi maimai, inbe edi maimai tiap nga, ngan gaongo leu. Inbe kupatomonai di tooltool ye dada moolmool yo ke Maro ngan le imot. 22 Ngan la bet amtorong nga, ong i lom balai? Nga dook mata bet ole am tooltool ke Yuda nga amtar pat pang tool kuto mai kidi Rom yo Sisa i, too tiap?”

23 Bong ngan Yesu lono galanga yo di tooltool tina ngan tikapge bet tillungu, ngan oo. Le nga iwete pang di nen, 24 “Kapitnaia pat silba ngan atu a akamata.”

Le nga tipitnaia pat tina ngan atu pang Yesu a ikamata, motong la itor di nen, “Sei kannungana inbe ene iken ye pat i nga?”

Ngan tiyei ne, “In Sisa.”

25 Motong la iwete pang di nen, “Aoo, ngan dook mata! Bet so ke Sisa, ngan kakap pang Sisa. E so ke Maro, ngan kakap pang Maro.”

26 Le nga di koi ki tina ngan titakrai ye betanga yo Yesu iraua betanga kidi ye i. Le tiwete toko betanga siap, sila tiwur inbe tipas le tipalongo leu. Yesoo bong taukadi dada yo bet tikaua llungunu ye Yesu, a nen ngan ikapsap ye betanga sa ye di tooltool matadi nga.

Di Sedusi Titoro Yesu Ye Betanga Atu

27 Motong la di Sedusi pattu timan pang ye Yesu bet man titoru. Ngan di Sedusi tina, ngan di Yuda pattu yo tiwete bet di tooltool timmata nga, ngan o ke bet timadit mulu tiap. Le nga man titoro Yesu nen, 28 “Pannoongoo, mugu ngan Mose iwodo betanga atu bet tatoo in nen. Kumata le tool atu bet ikere le rimana ipasuiu kan kase siap, inbe tamoto tani in imata nga, ngan taini ole ikoli a iyooloo tap ke toonoo, a bet nen ngan garup tani in ipasui kase sa panga nga, ngan ole iseke rara ke toonoo tani in pang dama a ila. 29 Mose iwete paidi nen, bong amtorong, ole kuwete balai? Oo, tool atu in natunu tamoto limi be ru. Ngan tinepe, le nga toodi yo mumuganga i, in iyooloo garup atu, bong rimana tani in ipasuiu kan kase siao, inbe imata. 30 Motong la taini yo itoo in ikoli a iyooloo tap ke toodi tani. Bong ngan rimadi tani in ipasuiu kan kase siao, inbe imata lapau. 31 Motong la taidi yo tol kidi i, in itoo di toonoo a iyooloo tap kidi tani in lapau. Ngan di tamoto tina yo limi be ru nga, ngan titoo dada gaongo leu, ngan le taukadi natudi, inbe di le imot timmata a tila. 32 Motong la garup tani, in imata lapau. 33 Ngan nanga, kuwete pam ngan, ye lal yo bet di tooltool matedi bet timadit mulu nga, ngan garup tani in ole iyei sei rimana? Yesoo, di tamoto tina yo

✡ **20:17** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:22

limi be ru nga, ngan di le imot tiyooloo garup tani in oo."

34 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
"Di tamoto le garup yo ke dookoot nga,
ngan ole tikere. 35 Bong pang dama ni nga,
ngan di tooltool yo Maro lono pang di mai
san inbe ipamadit di ye ni ke matenge a
bet lo iye di tinepe gaongo ye malala ki
nga, ngan o ke bet tikere mulu tiap. 36 Di
tooltool tina ngan ole tinepe ben di banga-
bangana ke Maro nga, le o ke bet timmata
mulu tiap. Inbe di ngan ole tiyei ben Maro
di natunu moolmool nga, yesoo ipamadit
di ye ni ke matenge le se tinepe ye nepongo
dook mata yo taukan motingi i. 37 Ngan
Mose iwodo betanga nen ye kene yo Maro
ye taunu ipitnaii panga ye ei loloana yo lo
ikan ye kai mai tiap i. Ngan Mose tani bet
iwete paidi nen, yesoo ye kene tani in Maro
iwete panga nen, 'Au i Maro ke Awaram
ye Esaka inbe Yakop.' Ngan nen le Mose
bet ipapos paidi ben di tooltool yo timmata
koot nga, ngan ole timadit mulu. 38 Le
Maro i, Maro kidi tooltool yo timmata koot
nga, ngan tiap, bong Maro kidi tooltool yo
tinepe maguredi nga."

39 Yesu iwete nen, motong la di pannoon-
goo ke wer ke Maro pattu tiwete panga
nen, "Ona, pannoongoo! Betanga kiong yo
kuwete nga, ngan dook mata san." 40 Ngan
le ye kene tani in a ilo nga, ngan tool sa
mulu mala bet itoro Yesu ye betanga sa
mulu, ngan tiap.

Yesu Itor Di Tooltool Ye Kirisi, Tool Yo Maro Ipootoo Bet Si Ipamulu Di Tooltool Ki I (Matiu 22:41-46; Maka 12:35-37)

41 Motong Yesu itor di kuto maimai tina
ngan nen, "Ai, nga gelei a le di tooltool
tiwete bet Kirisi in Dawiti natunu nga?
42 Ngan awete pang nen, mukot yege ni
nga, ngan Dawiti ye taunu iwodo betanga
ki ilo ye rau yo ene Rau ke Woungu in nen:

'Maro yo Tool Mai i, in iwete pang Tool Mai
kiau nen,
"Kuwur ye bek oonoo a kunepe nen
43 le lo arautoo di koi kiong a tidu
tinepe ke kem parmana." '✡

44 Le kakamata, Dawiti ye taunu la iweta ye
Tool Mai ki i. E nga gelei a di tooltool tiwete
bet ye in Dawiti natunu nga?"

45 Di tooltool malala mai tina ngan
titar talngadi go pang Yesu ye betanga yo
iwetewete nga, inbe iportak a iwete pang
di galiunu. Iyei ne, 46 "Ken kakaptutang
dook leu ye di pannoongoo ke wer ke
Maro nga. Di ngan lodi bet tisousou ye
sousoungu mooloo mooloo kidi yo pat ki
mai san nga, inbe tipa mallangana ye ni
ke yawaringi so, a bet nen ngan di tooltool
bet tikamata di ngan tiwete lo ponana kidi
pang di. Inbe di ngan kumata bet tilo ye
rumu kidi Yuda ke gaongo in lono nga,
ngan lodi bet lo tiwur ye kakawa ke bu-
rungu yo iken ke dama nga, inbe kumata
bet tila ye mailang nga, ngan lodi bet lo ti-
wur ye kakawa kidi tooltool yo edi maimai
nga. 47 Inbe di ngan tikaua llungunu ye
di garup yo tap nga a tipinau rumu le so
kidi. Inbe kene yo bet tipatarau ye in nga,
ngan tiyolo pataraungu kidi le mooloo san.
Ngan di tooltool tina yo nen nga, ngan ole
Maro iyemenai di le dook tiap yege."

21

Garup Tap Atu Itar Pat Ilo Ye Depe Ke Bareme Mai Ke Sungunu (Maka 12:41-44)

1 Motong la Yesu bet matan gaga a matan
la ngan ikamata di tooltool ballingadi yo
titartar pat kidi lo ye depe ke tarungu pat
ke bareme mai ke sungunu nga, 2 ngan
le ikamata garup tap atu lapau. Ngan ye
in ballingana tiap, le la itar pat maitiap
kooroonoo ru leu la ilo ye depe ke tarungu
pat tani nga. 3 Yesu ikamata garup tap tani,
le taun imadit le iwete nen, "Awete pang
moolmool nen, garup tap i ballingana
tiap, bong itar pat mai san le illos pat yo
di tooltool kapala titar nga, 4 yesoo, di
ngan tooltool ballingadi le pat kidi alunu
san, bong titar mai tiap. Ngan garup i
ballingana tiap, bong ye in iraia lono bet
itar pat ki tina yo bet iyimi kaningi panga
ye nga, ngan le imot a ilo ye depe ke
tarungu pat."

✡ **20:43** Rau ke Woungu (Buk Song) 110:1

Yesu Iwetewete Ye So Yo Bet Pombe Pang Dama Ni I
(Matiu 24:1-2; Maka 13:1-2)

5 Yesu di galiunu pattu tiparwetewete
ye bareme mai ke sungunu yo tikamata,
ngan dook mata san ye pat yo tire ye nga,
inbe ye so dook mata kapala yo di tooltool
tikap a man timoromoro bareme tani ye
nga. Bong ngan Yesu iwete pang di nen,
6 "Awete pang nen, pat le so tina yo dookoot
kakamata ngan iken dook mata ye bareme
mai ke sungunu i, bong lal atu yo bet pang
dama ni ngan pombe i, ngan ole pat tina
ngan atu sa yo bet iloko lo ene pono dawa
ben dookoot nga, ngan tiap. Bong ole
tiraukedekede di le imot a timol du tana le
tiken kidi kidi."

7 Le nga di tooltool tina ngan titoro Yesu
nen, "Pannoongoo, ole soo lal bet so tina
ngan pombe ye i? Inbe soo tarkilanga
bet amkamata mugu, ngan lomam galanga
ben so tina ngan ole pombe moolmool ye
i."

8 Motong la Yesu iyei ne, "Ken kaka-
matang dook leu, le ken tool sa ikap llun-
gunu yang be. Yesoo, di tooltool alunu ole
timan pang yang man tipootoo ek, inbe
tiyei ne, 'Au tool tani naii!' Inbe ole tiyei
ne, 'Lal tani in iman potai oo.' Bong ken ka-
longo betanga kidi a katoo di be. 9 Kumata
ye kene yo bet kalongo bingi ke patokongo
mai, inbe talngamu rau bet di tooltool ke
tana mai atu bet tiparsu ye betanga sa le
bet tiye di diedi tipatoko nga, ngan ken
katattadai be! So tina yo nen nga ole
pombe moolmool mugu, bong so yo awete
pang ye nga, ngan lal ki o pombe tiao."

10 Motong la Yesu iwete pang di mulu
nen, "Ngan di tooltool ke tana mai atu ole
timadit a tiye di tooltool ke tana mai san
tipatoko. Inbe di tooltool ke tool kuto mai
atu ole timadit a tiye di tooltool ke tool kuto
mai san tipatoko. 11 Inbe nauningi mai ole
itak ye tana i, inbe pitolo mai ole pombe,
inbe matamatenge maimai ole pombe ye
malala kapala a igarung di tooltool lapau.
Inbe matamu pang lang katene nga, ngan
ole kakamata mos matana matana pombe,
a bet nen ngan iyei di tooltool a titattadai
le dook tiap yege.

12 "Bong so tina ngan le imot ole pombe
tiao, inbe di koi kiau ole tikamatang yo
katoo au nga, ngan ole tikau ang a tipara-
mang a tigarungang. Inbe ole tikau ang
sa lo kakodo ye ni ke karatanga betanga
ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, inbe
titarang lo kanepe rumu dook tiap kidi
talnga dikidiki lono. Inbe ole tikau ang sa
lapau lo kakodo dama kidi tooltool kuto
maimai yo matadi kala tana mai kiang
nga, inbe di tooltool maimai yo matadi
kala malala kiang nga, ngan matadi, yesoo
ye yo ang ngan katoo au nga. 13 Ngan
dada tina yo tiyei pang nen nga, ngan bet
nen a tiso dada pang bet kawetewete bingi
dook mata kiau pang di. 14 Le ken lomu
madoko ye betanga yo bet kawete a karau
betanga kidi ye, ngan be, 15 yesoo bong
au tauk ole atar betanga dook mata yo
bet kawete ngan lo lomu, inbe akaua lo
galanga dook mata yo bet karau betanga
kidi ye i, in pang. Ngan nen le di koi
kiang tina ngan o ke bet tiwete bet nga
kallung, a bet nen ngan tirautoo betanga
kiang tina yo kawete nga, ngan tiap. 16 Inbe
ye kene tani in, ole di tamamu le tinamu,
tiye di toomu le taimu, inbe di sogamu le
di tooltool kiang ole katedi malmal pang
a titarang la di koi kiang bedi, inbe tirau-
matamatang kapala a kammata. 17 Ngan
di tooltool le imot ole tiyei koi pang a bet
tigarungang, yesoo ang ngan katara lomu
medana ye betanga kiau inbe katoo au.
18 Bong kutomu raunu tina le imot nga,
ngan o ke bet atu sa ilene tiap. 19 Ngan
nen le kakodo le kamede dook ye betanga
ke Maro, ngan la bet ole kakaua nepongo
dook mata yo taukan motingi in nga."

Yesu Iwete Bet Ole Tigarungu Yerusalem
(Matiu 24:15-21; Maka 13:14-19)

20 Motong la Yesu iwete pang di mulu
nen, "Ye kene yo bet kakamata di tooltool
ke patokongo nga bet man tikodo le ti-
wakaia malala mai Yerusalem nga, ngan
ole lomu galanga nen, lal yo bet man
tigarungu malala mai tani in ye i, in o potai
oo. 21 Le bet kakamata so nen pombe nga,
ngan ang tooltool yo kanepe ye tana mai
Yudia nga, ngan kakoo tarrai a kalo pang
kawal. Inbe ang tooltool yo kanepe malala

mai tani in lono nga, ngan kapas a kadu ke diki. Inbe ang tooltool yo kanepe ke diki nga, ngan ken kalo pang malala mai tani, in lono be. 22 Awete pang nen, yesoo ye kene tani in lal ke Maro bet iyemenai di tooltool ke Isrel tina yo tiwala muridi panga nga. Ngan so tina ngan ole kanono pombe moolmool ben tina yo mugu ngan di Maro koonoo tiwodo betanga ki ilo ye rau nga. 23 Ye kene tani in di garup yo kapodi nga, inbe di garup yo tiyei borrenge ye di natudi a tipayinin di nga, ngan barau, ole imoo pang di yo bet tikoo nga. Ngan awete nen, yesoo urata dook tiap ki taunu la bet pombe ye tana i, inbe Maro ole ipaposo kate malmal ki yo bet igarung di tooltool tina yo tiwala muridi panga nga. 24 Ngan di koi kidi Yuda tina, ole timan man tirau di a titaramatamata di kapala ye pul ke patokongo. Inbe di Yuda tina ngan kapala ole tikap di a tiparama di a la titar di ye tana maimai kapala. Inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ole timan man tidada di tooltool tina yo ke Yerusalem nga, ngan podi le ilo ye lal yo Maro itaru pang di bet urata kidi tani yo tiyeii i, in imot ye i."

Pang Dama Ni Ngan Ole Tool Moolmool Ke Maro Imulu A Isi (Matiu 24:29-31; Maka 13:24-27)

25 Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, "Ye kene tani in nga, ngan ole tarkilanga matana matana la bet pombe ye ke le taudu inbe ye di kanpitiki nga. Inbe ye tana mai i nga, ngan di tooltool ke ni mai i le imot ngan ole titattadai inbe lodi sakarungu dook tiap ye yo tilongo munu ke dugu yo iyit le ilo ete ni a popobe nga. 26 Ngan Maro ole itak so yo ke lang katene nga, a bet nen ngan di tooltool tikamata ngan ole lodi galanga ye so dook tiap tina yo bet pombe ye tana i nga. Ngan nen le di tooltool tina kapala ole titattadai ye yo tikamata so nen nga, ngan ole matadi taltalai a timol du tiken tana. 27 Inbe ye kene tani in nga, ngan di tooltool ole tikamata Tool Moolmool ke Maro inepe ye eng tene, inbe ipa ye gurana ke Maro inbe lulngana maiyoko a isi. 28 Le ye kene tani yo kakamata so tina ngan bet pompombe ye in nga, ngan kamadit le lo kakodo, inbe katada pang ete. Yesoo, lal tani yo Maro bet ikau ang a ipamulang ye i, in isi potai oo."

Yesu Ikatte Betanga Ye Kai Yo Ene Pik I (Matiu 24:32-35; Maka 13:28-31)

29 Yesu iwete pang di nen a imot, motong ikatte betanga atu pang di. Iyei ne, "Ai, matamu too ye kai pik, inbe ye kai yo kapala nga le imot lapau. 30 Ye kene yo kakamata di kai tina ngan bet suddadi pompombe ye bedi a titar raudi paunu nga, ngan ole lomu galanga nen, rai mai o potai oo. 31 Ngan gaongo leu, ye kene yo bet kakamata so tina nga bet pompombe ye in nga, ngan ole lomu galanga nen; mooloo tiap, inbe dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana.

32 "Awete pang moolmool nen, di tooltool yo dookoot tinepe matadi rerene go nga, ngan ole timmata tiao, inbe so tina le imot yo awete pang ye nga, ngan ole pombe. 33 Lang le tana nga ole tilledi, bong betanga yo kiau nga, ngan o ke bet kasin pa ilene, ngan tiap."

Yesu Di Galiunu Bet Tikauwai Ye Di Dook

34 Motong la Yesu iyei ne, "Ngan nanga, ken kakap tutang dook leu. Le kaningi yo bet kakan, inbe ran yo bet kayin nga, ngan ikap matamu mata be. Inbe ken lomu madoko mata ye nepongo kiang ke tana i lapau be. Ngan kumata le so yo nen ngan bet ikap matamu mata nga, ngan lal ke Tool Mai tani in ole pombe pang yang le ipatakrai ang, 35 dawa ben di asara yo lodi galanga ye dowo tiap le la titingi ye nga. Ngan awete pang nen, yesoo lal tani in ole pombe pang ye di tooltool yo tinepe ye tana mai i le imot nga. 36 Ngan nanga, kanakana ngan ang tapmu kakauwai yang dook, inbe kakodo le kamede ye pataraungu pang Maro. Ngan la bet lal ke so dook tiap tina ngan bet pombe nga, ngan o ke bet igarungang tiap. Inbe kapatarau ye lal yo bet Tool Moolmool ke Maro isi bet si ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole ang le imot lo kakodo dama ki, ngan o ke bet moomoomu ye tiap lapau."

37 Yesu iwete nen a imot, motong la ye ke kanakana nga, ngan ole ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu,

inbe ipatomonai di tooltool. Inbe ye rrai kanakana nga, ngan ole ipa a ilo ye kawal yo ene Olip i, a lo bong ngan iken nango. 38 Inbe ye muntu kanakana nga, ngan ole di tooltool malala mai timadit muntu bongmai koot a tilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a lo titar talngadi ye patomonaingi ke Yesu.

22

Yuta Ipamede Betanga Bet Ole Itara Yesu La Di Tooltool Kuto Maimai Bedi
(Matiu 26:14-16; Maka 14:10-11)

1 Lal maiyoko kidi Yuda yo bet tikana porong yo taukan so bet iyeii a isung i, inbe lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro i, in dookoot nga iman potai oo. 2 Ye kene tani in di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di pannoongoo ke wer ke Maro nga, ngan ke bet tikaua Yesu mallangana ye di tooltool tina ngan matadi tiap, yesoo titattadai di. Le nga tigaua, inbe tisere dada yo bet tikauu a tiparama, a bet nen ngan tiraumate le imata ye i. 3 Motong la tool dook tiap Satan, in idiwidiwi Yuta yo tikiui ene san ye Iskariot i, in lono. Ngan Yuta tani, in Yesu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi. 4 Motong la Yuta tani in ilo ikamata di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di tooltool kuto maimai yo matadi kala di gaunu yo tikodo kala bareme mai ke sungunu nga, a bet lo iye di tiwetewete, inbe tikarata betanga ye dada yo bet itara Yesu tani in la bedi ye i. 5 Ngan tilongo tina yo iwete nen nga le lodi ponana dook, motong la tigaua lodi bet ole tikap pat pattu panga. 6 Le nga Yuta tani in lono dook mata ye betanga kidi le la inam, inbe lon kaua urata ye lal nangai dook mata ke bet di tooltool malala mai tina ngan tinepe tiap, inbe itara Yesu la bedi nga.

Yesu Iwanga Di Galiunu Ru Bet La Tipare Kaningi
(Matiu 26:17-25; Maka 14:12-21; Yowan 13:21-30)

7 Motong la lal maiyoko tani kidi Yuda yo bet tikana porong yo taukan so bet iyeii a isung i, inbe lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro, in pombe.* Le nga ye kene tani in, ngan ole di Yuda tina bet tiraumata asara yo ene sipsip in natunu a bet tiyei paroranga ye a tikan ye lal ke Paskimoolooningi tani. 8 Motong la Yesu iwanga Pita ye Yowan bet yeru timugu la tipare kaningi pang di. Le nga iwete pang di nen, “Suru, nga ole angru kamugu a kala la kapare kaningi paidi yo bet takan ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro i nga.”

9 Motong la yeru titoro Yesu nen, “Ni nangai lom bet la ampare kaningi tina ngan ye i?”

10 Motong la Yesu iwete pang di yeru nen, “Kumata bet angru kapa le lo pombe malala mai tani in lono nga, ngan ole tamoto atu yo isolo ran bor somai in itauarai ang dada. Ngan katoo a kaye kalo pang ye rumu yo bet lo idewoo i. 11 Ngan kalo, lo ngan bet katoro rumu taunu nen, ‘Pannoongoo kiam iwete bet man amtorong nen: Rumu lono yo kukarata panga bet se iye di galiunu tinepe ye, inbe tikana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro ye i, in la nangai i?’ 12 Ngan ole rumu taunu tani in ipitnaia rumu lono somai atu yo iken ke ete i, in pang. Ngan rumu lono tani in tikarata kakawa ke burungu le ke kaningi so ye oo. Lo ngan bet angru kalo lo kapare kaningi nango.”

13 Motong la di galiunu ru tina ngan tigege di a tilo nga, ngan le lo tikamata so tina le imot ngan pombe ben tina yo Yesu iwete pang di ye nga. Motong la yeru tipare kaningi yo bet tikan ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro nga.

Yesu Ikap Porong Le Ran Pang Di Galiunu
(Matiu 26:26-30; Maka 14:22-26; 1 Korin 11:23-25)

14 Ngan lal ke kaningi so pombe, le nga Yesu iye di aposol ki tina ngan lo tiwur le tiwakaia kakawa yo ke kaningi so i. 15 Motong la Yesu iwete pang di aposol

* **22:7** Di Yuda tina ngan momo yo bet titoo in nen. Ye rai kanakana nga, ngan ole tiyeie kanningi mai atu a tikani, inbe lodi tut ye kene yo di murmuridi tinepe Isip inbe Maro ipaskimooloon di Isrel a le iraumata di natudi tiap nga. Le ye kanningi mai tani in tiwete ene ye Paskimoolooningi ke Maro.

ki tina ngan nen, “Au i lok dook mata san bet le ayang takana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro i, mugu ngan, lo ngan bet asolo urata moonoo dook tiap ke masngana kooti. 16 Awete pang nen, yesoo au i o ke bet akana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro tani in mulu tiap, le ilo ye lal yo Maro itaru bet matan kala di tooltool ki ye i, in pombe. Ye kene tani in, ngan la bet Maro ole ipitnaia Paskimoolooningi tani, in punu le iken mallangana pang nga.”

17 Motong la ikaua ruku atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, inbe iyei ne, “Kakaua ruku i a ang le imot kasuketketi kataunu yang, inbe kayin ran ki nga kasin kasin. 18 Awete pang nen, yesoo au i o ke bet ayin ooroo surunu mulu tiap, le ilo ye lal yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i.”

19 Motong la Yesu ikaua porong atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, inbe itepalapala a ikap pang di galiunu tina, inbe iwete pang di nen, “Bi, i au medak la akauu pang i. Le ole kakani a bet nen ngan lomu tutu matenge kiau ye.” 20 Ngan tikana porong tani a imot, motong la itoo dada gaongo leu ye ruku. Le iwete nen, “Ooroo wain surunu yo iken ruku i lono nga, ngan rara kiau yo bet apamede betanga medana paunu pang ye i. Ngan la le apatioo bet nen a Maro ilonang ye. 21 Bong kakamata! Tool yo bet itarau la di koi kiau bedi i, in ye la amru amkan so gaongo ye kakawa ke kaningi so i. 22 Ngan nen le Tool Moolmool ke Maro ole itoo dada tani yo mugu ngan Maro iweta a itaru panga i. Bong barau, tool yo bet itara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki bedi i, in ole isolo masngana mai le masngana mai ki taunu.”

23 Yesu di galiunu tina, ngan tilongo yo iwete nen nga, le nga di tapdi tipartortor nen, “Ai, in sei kiidi bet iyeie dada nen i?”

Yesu Di Galiunu Tiparsu Ye Betanga Bet Ole Sei Iyei Mai Pang Di I

24 Motong la ye kene tani in Yesu di galiunu tina ngan di tapdi tiparsu ye betanga kataunu ye di, bet ole sei tool iyei kuto mai a imugu pang di i. 25 Le nga Yesu iwete pang di nen, “Ai, di tooltool kuto maimai ke di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tikodo le timede ye gurana kidi, inbe tidada di tooltool kidi podi. Inbe di tooltool tina yo gurana kidi mai le di diedi tinepe parmadi nga, ngan di tapdi lodi bet di tooltool tikiui di ye ‘Di Tooltool ke Maroro.’ 26 Bong ang nga, ken kayei nen be. Le kumata tool atu kataunu yang lono bet iyei tool mai le imugu pang nga, ngan ole ye taunu irautoo le idu meneng lopo yege ni, dawa ben tool kase yo taukan ene i. Inbe kumata le tool atu lono bet iyei tool kuto mai a bet matan kalang nga, ngan ole iyei ben kapraingi kiang. 27 Nga bet atorang, sei tool ene mai i, tool yo iwur ye kakawa ke kaningi so i, too tool yo iso kaningi a ikap la irai di tooltool yo tiwur ye kakawa ke kaningi so i? Ngan tool yo ene mai i, in tool tani yo iwur ye kakawa a bet ikan so i. Bong au i dookoot ayang tanepe nga, ngan ayei dawa ben kapraingi kiang, a bet nen ngan alonang. 28 Mugu ngan ayang tanepe, inbe moonoo matana matana la pompombe pang yau nga, bong ngan le kakoo yau tiap. 29 Ngan nen le ben tina Tamak imalum pau le itarau bet ayei tool kuto mai a matak kala so nga le imot nga, ngan la au lapau amalum pang le ole atarang bet kayei tooltool kuto maimai nen lapau. 30 Ngan nanga, kumata le pang dama ni bet ayei tool kuto mai a matak kala so nga le imot nga, ngan ole ayang tawur le tawakaia kakawa kiau ke kaningi so a takan be tayin, inbe ole lo kawur ye kakawa ke burungu ke di tooltool kuto maimai, a bet nen ngan matamu kala di rara ke Isrel yo sangaul be ru nga.”

Yesu Iwete Bet Pita Ole Iwala Murini Panga

(Matiu 26:31-35; Maka 14:27-31; Yowan 13:36-38)

31 Motong la Yesu iwete pang Simon nen, “Simon, Simon, kupalongo! Satan itor bet ole itou ang atu atu ye lo medana kiang, dawa ben tool ke kapgingi bet itaurai dingding patunu a bet kulini ikoo ye kanono nga. 32 Bong ngan Simon, au i apatarau yong oo, a bet nen ngan lo medana kiong yo kutaru pau i, in ilene le ipa so be. Ngan nen le ye kene yo bet kuportaka

lom mulu pau ye in nga, ngan kupamede di diem kapala yo titara lodi medana pau nga, ngan lodi, a bet nen ngan tikodo le timede lapau."

33 Motong la Pita iyei ne, "Tool Mai, au i araia lok bet ole titaridi aru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono, a bet nen ngan aru le ru bet tammata."

34 Motong la Yesu iraua betanga ke Pita nen, "Atoo, Pita! Awete pong nen, dookoot bong katai nga, ngan ole tareke itang tiao, inbe kupataukala a kuwete le patol bet ong i lom galanga yau tiap."

Yesu Iwete Bet Di Galiunu Tikap Pul Ke Patokongo

35 Motong la Yesu iwete pang di galiunu tina nen, "Ye kene yo awangang bemu koonoo a kala bet la kayei urata kiau ye in nga, ngan le kakap toko depe ke tarungu pat, le depe ke lonloningi, inbe loningi ke kemu ngan sa a kala tiap. Bong kene tani in le kamaka ye so sa lapau, too tiap?"

Ngan le di galiunu tina tiyei ne, "Tiap."

36 Motong la iwete pang di nen, "Bong dookoot nga, tool bet depe ki ke tarungu pat, ngan ikauu. Inbe tool bet depe ki ke tarungu lonloningi nga, ngan ikauu lapau. Inbe kumata le tool bet taukan pul ke patokongo nga, ngan ole iyawara sousoungu matolene ki, a bet nen ngan ikap pat tina, inbe iyimi kan atu. 37 Ngan awete pang nen, yesoo betanga yo tiwodo ilo ye Rau ke Maro nga, ngan iwete nen, 'Di tooltool ole tikamata dawa ben ye in tool dook tiap atu.'✡ Le ole tiyei dada nen pau, yesoo so tina le imot yo tiwodo betanga ki lo iken ye Rau ke Maro nga, ngan ole kanono pombe pang yau moolmool le imot."

38 Yesu iwete pang di nen, motong la di galiunu tina ngan tiyei ne, "Tool Mai, kumata! Am nga pul kiam ke patokongo ngan ru nanga la ikenen nga."

Motong la iwete pang di nen, "Ngan dook mata."

Yesu Ilo Pang Kawal Olip Bet Lo Ipatarau (Matiu 26:36-46; Maka 14:32-42)

39 Motong la Yesu igege malala mai tani, inbe ipa a ilo pang kawal Olip ben tina yo kanakana ngan iyei nga. Le nga di galiunu tina ngan titoo lapau a tiye tilo. 40 Ngan tilo a lo pombe ye ni tani, motong la iwete pang di nen, "Ai, kapatarau, a nen ngan touanga sa bet pombe pang yang nga, ngan o ke bet kamol tiap."

41 Motong la igege di galiunu tina, inbe ipa le ila manga mooloo kasin, dawa ben manga yo tool atu bet ikat ye pat ngan le la pumbe ye i. Motong la du igun turunu, inbe ipatarau. Iyei ne, 42 "Tamak, kumata le lom dook mata nga, ngan kukutaka ruku ke masngana i yau. Bong ken kutoo au lok be, kutoo ong taum lom leu." 43 Yesu ipatarau nen, motong la bangabangana atu ke Maro ipa ye malala ke Maro a isi pombe pang ye a ipamede. 44 Ngan Yesu ye taunu ikanamaii ngan lon madoko inbe tinin moo mai san, le nga ipatarau le gurana. Inbe sapirana yo irar ye tinini mai i le imot a imol du tana nga, ngan dawa ben rara patunu.

45 Yesu ipatarau a imot, motong la imadit a imulu a ila pang ye di galiunu tina. Ila, ngan ikamata di yo tiken mata koot nga, yesoo bong lo madoko mai irau di le guradi tiap. 46 Motong la iwete pang di nen, "Ai, nga gelei a kaken mata nga? Kamadit a kapatarau, a nen ngan touanga sa bet pombe pang yang nga, ngan o ke bet kamol tiap."

Di Tooltool Ke Patokongo Tiparama Yesu (Matiu 26:47-56; Maka 14:43-50; Yowan 18:3-11)

47 Yesu iwetewete nen go, inbe di tooltool malala mai tipa le lo pombe. Di tooltool tina ngan Yuta yo Yesu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi i, in ye la irara di a tilo i. Le nga Yuta tani in ipa so le ila potai ye Yesu la iwarra, inbe isomo pangana. 48 Motong la Yesu itoru nen, "Yuta, nga bet kutara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki bedi, la le se kusomo pangana nen nga, too?"

49 Ye kene tani in yeiso bet Yesu di galiunu tina ngan tikamata so tani yo bet pombe pang ye i, le nga tiyei ne, "Tool Mai, nga lom balai, bet amraumatamata di tooltool nga ye pul kiam ke patokongo nga, too?" 50 Tiwete nen, motong la atu kidi

✡ **22:37** Esai (Aisaia) 53:12

iposo pul ki ke patokongo tina le itarakede
kapraingi ke tool kuto mai ke paroranga so
pang Maro, in talngana oonoo, le imakede.
51 Bong ngan Yesu ikamata, le nga iyei
ne, “Dookoot! Ken kuyei dada yo nen i, in
mulu be.” Motong la Yesu itara bene ilo ye
tool tani in talngana, ngan le talngana tani
in dook mata mulu.
52 Motong la Yesu iwete pang di tooltool
maimai ke paroranga so pang Maro, tiye
di tooltool kuto maimai yo matadi kala
di gaunu yo tikodo kala bareme mai ke
sungunu nga, inbe di tooltool maimai kidi
Yuda yo timan bet man tikauu a tiparama
nga, ngan nen. Iyei ne, “Ai, au i tool ke
patokongo le pinnau la kakap pul le kai ke
patokongo a kaman bet man kaparamau
nga, too? 53 Ye ke kanakana ngan ayang
tanepe koongoo lono ke bareme mai ke
sungunu nga, ngan lomu bet kakau au a
kaparamau tiap. Bong dookoot, katai nga
lal kiang, yesoo gurana ke todo in mai san,
le idukang.”

Pita Iwete Bet Ye In Lon Galanga Ye Yesu Tiap

(Matiu 26:57-58, 69-75; Maka 14:53-54, 66-72; Yowan 18:12-18, 25-27)

54 Yesu iwete nen a imot, motong la
tikauu a tiparama, inbe tikauu a tiye tidu.
Ngan tidu, motong la tikauu a tipa so le tilo
rumu lono ke tool kuto mai ke paroranga
so pang Maro. Ngan le Pita lapau itoo di a
ilo, bong le ipa ben manga mooloo kasin.
55 Ilo, ngan di tooltool pattu tipata ei ke
koongoo lono ke rumu tani, inbe sila tiwur
gaongo a ei loo di. Le nga Pita ila la iye di
tiwur. 56 Motong la garup nene atu yo iyei
kapraingi i, in ikamata Pita tani yo iwurur
ei loloana tani in gigini nga, le nga matan
kenen ye le ikamata dook, motong la iyei
ne, “Ai, tool in ye lapau iye Yesu tinepe.”
57 Bong ngan Pita ipataukala, le nga iyei
ne, “Atoo, garup, au i lok galanga ye tiap.”
58 Ngan tinepe le mooloo tiap, inbe tool
san mulu ikamata Pita le nga la iyei ne, “Ai,
ong lapau, ong i di tooltool tina yo iye di
tinepe nga, ngan atu la ong i.”
Bong Pita iyei ne, “Atoo, tool kiau, au i
tiap.”
59 Le nga tinepe kasin mulu,† motong la
tool san mulu ikamata, le nga iwete katkat
a iyei ne, “Moolmool sa, tool in ye lapau iye
tinepe, yesoo ye in tool ke Galili.”
60 Bong Pita iyei ne, “Atoo, tool kiau, au i
lok galanga ye betanga yo kuwetewete ye,
ngan tiap!” Ngan iwetewete nen go, le tina
pattu leu inbe tareke itang. 61 Motong la
Tool Mai iportak a matan kenen ye. Le nga
Pita tani in lon tut betanga tina yo mugu
ngan iwete panga nga. Ngan Tool Mai
iwete nen, “Dookoot bong katai nga, ngan
ole tareke itang tiao, inbe kupataukala a
kuwete le patol bet ong i lom galanga yau
tiap.” 62 Ngan nen le Pita ikoo a idu ke diki
du itang belebele.

Tipalele Sere Ye Yesu Inbe Tirauu

(Matiu 26:67-68; Maka 14:65)

63 Di tooltool tina yo matadi kala Yesu
nga, ngan tipalele sere ye, inbe tirauu.
64 Motong la tipaukala matana ye mala,
inbe titoru nen, “Oo, bet ong i Maro koonoo
moolmool nga, ngan kuwete too. I sei irau
ong i?” 65 Inbe di tooltool tina ngan tiwete
betanga kapala yo dook tiap nga, ngan
panga lapau.

Yesu Ilo Ikodo Dama Kidi Tooltool Kuto Maimai Kidi Yuda

(Matiu 26:59-66; Maka 14:55-64; Yowan 18:19-24)

66 Ngan tinepe a muntu le nga ke ise,
motong la di kuto maimai kidi Yuda nga,
ngan tiye di tooltool maimai ke paroranga
so pang Maro, inbe di pannoongoo ke wer
ke Maro nga, ngan di le imot timan tigaua.
Motong la tikaua Yesu a lo ikodo dama kidi
ye ni ke karatanga betanga, inbe tiyei ne,
67 “Oo, kuwete pam ngan. Ong i Kirisi, tool
tani yo Maro ipootoo bet si ikap di tooltool
ki a ipamulu di i, too tiap?”
Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
“Kumata le awete pang nga, ngan ang nga
o ke bet katara lomu medana ye betanga
kiau tiap. 68 Inbe kumata le bet atorang
ye betanga sa nga, ngan o ke bet karaua
betanga kiau tani, in tiap lapau. 69 Bong
awete pang nen, dookoot katai a ilo nga,
ngan ole Tool Moolmool ke Maro iwur ye

† **22:59** Ngan manga modono kasin yo tinepe ye i, in dawa ben aua atu leu.

Maro yo gurana ki mai mata i, in bene oonoo."
70 Yesu iwete nen, motong la di tooltool maimai tina ngan di le imot titoru nen, "Ai, ngan nen le ong i o Maro Natunu, too?"
Motong la iraua betanga kidi nen, "Ang tapmu bet kawete nen nga, ngan dook mata. I au tani naii."
71 Motong la di tooltool tina ngan tiyei ne, "Imot oo! Nga bet tasere di tooltool sa mulu bet man tipaposi paidi pang soo? Dookoot nga iwete a ipaposi ye betanga ki a talongo oo."

23

Tikaua Yesu Ilo Ikodo Dama Ke Pailot, Tool Mai Yo Matan Kala Tana Mai Yudia I

(Matiu 27:1-2, 11-14; Maka 15:1-5; Yowan 18:28-38)

1 Motong la di tooltool maimai tina timadit a tikaua Yesu a tilo pang ye Pailot. 2 Tilo, motong la tipatokode dama ke Pailot, inbe timadit a tisopo koodi panga nen, "Am nga amkaua tool i, yesoo igarung di tooltool kiam lodi ye betanga ki yo iwete nga, le bet titoo. Ngan ye in iwetekalam bet ken amtar pat pang Sisa be, inbe iwete bet ye in Kirisi, tool kuto mai yo bet matan kalam am Yuda nga le imot i."
3 Motong la Pailot itoru nen, "Oo kuwete, ong i la tool kuto mai yo matam kala di Yuda le imot i, too?"
Ngan Yesu iraua betanga ki nen, "E, dawa ben tina la kuwete koot nga."
4 Motong la Pailot iwete pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di tooltool malala mai tina ngan nen, "Au i apusye busunu sa yo tool i ikapsap ye, nga tiap."
5 Bong ngan di tooltool tina ngan di le imot tiwete le koodi mede. Tiyei ne, "Tiap, ye in ipa le iwakaia tana mai Yudia i le imot, inbe igarung di tooltool lodi ye patomonaingi ki. Ngan ye in imadit ye urata nen ye tana mai Galili, ngan la le ipa so le se pombe ni nga."

Yesu Ilo Ikodo Dama Ke Erot

6 Pailot ilongo tina yo tiwete nen nga, le nga itor di nen, "Ai, ngan tool i ke Galili, too?" 7 Ye kene tani in Erot, yo iyei tool kuto mai pang Galili i, in inepe Yerusalem lapau. Le nga yeiso bet Pailot ilongo yo Yesu in tool ke Galili nga, motong la iwete a tikauu a ila pang ye Erot.

8 Ngan kene tani in tikaua Yesu a tila la Erot ikamata, ngan le lon ponana mai san, yesoo bong ilongo bingi ki mukot, le itar matana ye bet ikamata pa, a bet nen ngan ikamata mos yo bet Yesu iyei nga. 9 Le nga Erot tani in itor kaiye Yesu ye torungu alunu san, bong ngan Yesu irau toko torungu ki tina, ngan siap.
10 Ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke wer ke Maro nga, ngan tilo tikodo lapau, le nga tipamede betanga kidi a tikapge bet tiwetewete Yesu a tipaposi ye busunu ki.
11 Motong la Erot iye di tooltool ki ke patokongo nga, ngan tipalele sere ye Yesu, inbe tikan paseme. Motong la tisousouu ye sousoungu sallinene dook mata ben ye tool kuto mai nga, inbe tikauu mulu a tila pang ye Pailot. 12 Ngan mugu ngan Pailot iye Erot yeru ngan ben koi, bong ye kene tani in le yeru tigaua lodi dook mata san.

Pailot Iwete Bet Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini

(Matiu 27:15-26; Maka 15:6-15; Yowan 18:39—19:16)

13 Tipamulu Yesu a ila, motong la Pailot tani in ikiui di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di kuto maimai yo matadi kala di Yuda nga, inbe di tooltool malala mai tina ngan di le imot timan tigaua, 14 inbe iwete pang di nen, "Ang nga kakaua tool i a imulu a iman pang yau, inbe kawete bet ye in igarung di tooltool lodi ye patomonaingi ki le bet titoo. Bong mugu ngan ang le imot kanepe, inbe atoru, ngan le apusye toko busunu sa yo ikapsap ye ben ang kawete nga tiap. 15 Inbe Erot lapau ipusye toko busunu ki siap, ngan la le ipamule a iman pang yidi nga. Le kakamata, tool i iyei toko so sa yo dook tiap ke bet nen ngan imata ye, ngan tiap.

16-17 Le nga ole awete a tiwalisi leu, inbe titaru a ila."*
18 Bong ngan di tooltool tina ngan le imot oorootang a koodi nen, "Kuraumata tool in a imata! Inbe kupadu Barabas a isi pang yam." 19 (Ngan Barabas tani in titaru lo inepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono, yesoo ye kene in ipamaditi patokongo ye di tooltool kuto maimai ke malala mai tani in nga, ngan le iraumata tool atu a imata.)
20 Ngan Pailot lono bet le ipadu Yesu a ila, le nga koonoo a isadaua di mulu. 21 Bong ngan di tooltool tina ngan le imot koodi tootoo nen, "Kupatota lo kai palasingi kaini a imata! Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!"
22 Motong la Pailot iwete pang di mulu le patol ki nen, "Nga gelei? Soo dada dook tiap tool i ikapsap ye i? Au i apusye toko busunu ki sa yo ikapsap ye, a bet nen ngan imata ye, ngan tiap. Le nga ole awete a tiwalisi ye koro leu, inbe tiwulaii a ila."
23 Bong ngan koodi tootoo a timangmang ye Yesu bet tipatota lo kai palasingi kaini. Le nga di tooltool tina ngan di le imot oorootang le mai a tirautoo betanga ke Pailot. 24 Motong la Pailot tani ilongo betanga kidi tina yo tiwete nen nga, le nga imalum pang di bet ole itoo betanga kidi. 25 Motong la Pailot ipadu tool talnga dikidiki tani yo tisoror di Rom ngan tipatoko a iraumata tool atu le imata a titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono i, in a idu pang ye di. Inbe Pailot isukete Yesu la di tooltool ke patokongo bedi, a nen ngan la tiyeie soo so yo di tooltool tina ngan lodi bet tiyeii panga i.

Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini (Matiu 27:32-44; Maka 15:21-32; Yowan 19:17-27)

26 Di tooltool ke patokongo tina ngan tikaua Yesu a tila dada nga, ngan le la tikamata Simon ke malala mai Sairini yo ipa ke ni san a iman a bet ilo pang malala mai tani in lono i. Motong la tiparama a tipaloko kai palasingi ke Yesu tani in lo poopoonoo, inbe tiwete panga bet isola a itoo Yesu. 27 Inbe di tooltool malala mai tiye di garup pattu yo tipododo katedi inbe titangtang a tititit ye nga, ngan titoo lapau.
28 Motong la Yesu idalele pang ye di, inbe iwete pang di nen, "Di garup ke malala mai Yerusalem nga, ken katang yau be. Bong bet nen nga, ngan ang tapmu katang yang inbe katang ye di natumu ngan lapau. 29 Ngan awete pang nen, yesoo bong lal dook tiap atu yo bet pombe i, in ole masngana mai la bet pombe pang yang a igarungang i. Ye kene yo so tani in pombe nga, ngan ole di tooltool tiwete nen, 'Ang garup yo kapasui toko pitiap nga, inbe ang garup yo taukamu natumu bet kapayin di nga, ngan lomu ponana, yesoo Maro iyei urata dook mata pang.' 30 Inbe ye kene tani in nga, ngan ole di tooltool tiwete pang di kawal nen, 'Atoo, kaduku a kamol si poomam!' Inbe ole tiwete pang di arono yo bussukana nga, ngan nen, 'Atoo, kamol a si kakaltoo am!' 31 Ngan au i dawa ben kai yo lalana i, inbe la di tooltool bet tiyeie dada dook tiap nen pau nga. E ang ngan dawa ben kai yo bodene i, bong bet pang dama ni nga, ngan ole tiyeie soo so pang na?"
32 Ye kene tani yo tikaua Yesu bet la tiraumate ye in nga, ngan le tikap di tooltool talnga dikidiki ru yo tiyei dada dook tiap nga, ngan lapau, la du tiraumata di le tipa ye Yesu nga. 33 Ngan tipa a tilo pombe ye ni yo tiwete ene ye Tool Kutono Ruruana i, motong la di tooltool ke patokongo tina nga tipatoto Yesu ilo kai palasingi kaini le ipa ye di tooltool talnga dikidiki ru tina. Le atu ituku ke Yesu madini oonoo, inbe san ke madini ngas. 34 Motong la tinepe, inbe Yesu iyei ne, "Tamak, lom pang di a kugiri sennene kidi, yesoo bong di nga lodi galanga dook tiap ngan la le tiyei dada nen nga."

Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan di tapdi tiparsu ye sousoungu le so ki, le nga titoo moonoo kidi a tikatte madamada a bet tipusye sima tooltool yo bet ole tikap so ki tina nga.

* **23:16-17** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 16 le 17 nga. Ngan betanga tani in nen: Di Yuda tina nga, momo yo bet titoo in nen, ye rai kanakana nga, ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro nga, ngan ole Pailot tani bet ipadu di tooltool tina yo tinepe ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan atu a idu tana.

35 Di tooltool malala mai tina ngan
tikododo a matadi kenen ye Yesu, inbe
di kuto maimai yo matadi kala di Yuda
nga, ngan tiyei sere ye. Tiyei ne, “Kaka-
mata, kanakana ngan ilon di tooltool ka-
pala, e nga gelei bet ye taunu iloni tiap
nga? Kumata bet ye ni Kirisi moolmool yo
Maro ipootoo panga ye taunu bet si ikap di
tooltool ki a ipamulu di in nga, ngan matin
nga le ye taunu iloni oo.”
36 Ngan di tooltool ke patokongo lapau
tikan paseme Yesu a tiyei sere ye, inbe
timan man tikap ooroo wain surunu yo
malingene ngan panga. 37 Inbe tiyei ne,
“Kumata le bet ong in tool kuto mai kidi
Yuda moolmool nga, ngan ong taum ku-
lonong e too.”
38 Motong la tiwodo betanga pattu a
tirauu lo ye kai palasingi ke Yesu kutono ke
ete. Ngan betanga tina ngan tiwodo nen: I
TOOL KUTO MAI YO MATAN KALA DI YUDA LE
IMOT I.
39 Inbe di tooltool talnga dikidiki ru yo
tituku di le tipa ye Yesu nga, ngan atu in
ikan paseme Yesu, le nga iwete panga nen,
“Ai, bet kuwete ong in Kirisi nga, ngan
ong taum kulonong, inbe kulonam amru
lapau!”
40 Bong ngan tool talnga dikidiki tina san
in ipasak pang ene tani a ilele, inbe iwete
panga nen, “Ong in lapau kouo masngana
gaongo leu ben ye i, e nga gelei, kutattadaia
Maro tiap, too? 41 Aru nga moolmool, tiye-
menai idi ye urata dook tiap kidi tina yo
tayei, ngan kootoonoo. Bong tool i iyei toko
dada sa dook tiap, ngan tiap.”
42 Motong la tool tani in iwete pang Yesu
nen, “Yesu, kene yo bet kulo malala kiong
lo kuyei kuto mai a matam kala di tooltool
kiong ye in nga, ngan ken lom tutau.”
43 Ngan Yesu iwete panga nen, “Awete
pong moolmool nen, katai nga ole ayong
tanepe ye malala ke Maro yo nepongo ki
dook mata i.”

Yesu Imata
(Matiu 27:45-56; Maka 15:33-41; Yowan 19:28-30)

44 Ye kene tani in kemai ye ke matana
sangaul be ru, ngan todo iduku tana mai
i le imot, a iken nen le du rrai ye so ben
ke matana tol. 45 Le nga ke matan iku-
mukumu, inbe mala matolene yo tituka
bareme mai ke sungunu lono i, in imas-
sarak le iyei paru. 46 Inbe Yesu koonoo le
somai nen, “Tamak, atarau lo bem.” Yesu
iwete nen a imot, inbe imaroon pattu leu
le tina imata yege.
47 Ye kene tani in tool turana bulbulini yo
iye di tooltool ke patokongo tipatoto Yesu
lo kai palasingi kaini, in ikamata so tina yo
pombe nga, ngan ye matana, le iyitmaka
Maro ene, inbe iwete nen, “Ona, moolmool
sa, tool i tool noonoonoo.” 48 Ngan yeiso
di tooltool tina yo lo tigaua bet koodi tada
nga, ngan tikamata so tina yo pombe nga,
motong la titoo momo kidi a tipodo katedi
bet tipitnaia lo madoko kidi, inbe timulu a
tila pang malala kidi. 49 Bong di tooltool
le imot yo lodi galanga ye Yesu, ngan tipa
ye di garup yo titoo ke Galili a tilo nga,
ngan sila tikodo manga mooloo kasin, inbe
tikamata so tina yo pompombe nga.

Yosep Ikaua Yesu Bobono Bet La Itaru Ye Agoro Ke Matenge
(Matiu 27:57-61; Maka 15:42-47; Yowan 19:38-42)

50 Ngan tool atu yo ene Yosep i, in inepe
lapau. Ye in iyei dada dook mata pang di
tooltool, inbe ye in tool kuto mai atu kidi
Yuda ke karatanga betanga lapau. 51 Bong
Yosep tani in itara lono le igaua la ye di
diene kuto maimai kapala yo tigaua lodi
bet ole tiyei urata dook tiap pang Yesu nga,
ngan tiap. Ngan ye in malala mai ki la
Arimatia i, bong nga itar matana bet ole
ikamata lal yo Maro itaru bet matan kala
di tooltool ki ye i. 52 Le nga Yosep tani in
ilo pang ye Pailot bet lo itoru a bet ikaua
Yesu bobono, ngan le Pailot tani imalum
panga. 53 Motong la ila iyunu Yesu bobono
tani a iyiti du tana, motong iduku ye mala
kookoonoo, inbe ikauu la itaru ye agoro ke
tarungu di matenge yo tikeli sakar madini
i, in lono. Ngan agoro tani in titar toko tool
matene sa bobono ye mugu tiap. 54 Ye kene
tani in di Yuda tina ngan bet tipare kaningi
pang di, yesoo kumata le bet ke idu nga,
ngan ole lal kidi Yuda ke sungunu tani in
pombe.

55 Ngan di garup tina yo tiye Yesu tipa
ke Galili a tise nga, ngan titoo Yosep
bet la tikamata agoro tani, inbe tikamata
Yesu bobono bet Yosep itaru balai nga.
56 Tikamata a imot, motong la timulu a tila
pang rumu kidi la tipare kai surunu yo kini
ki dook mata nga. Bong ngan lal kidi Yuda
ke sungunu in pombe, le nga titoo wer ke
Maro a timaryoo ye urata ye lal tani in.

24

Yesu Imadit Mulu Ye Ni Ke Matenge
(Matiu 28:1-10; Maka 16:1-8; Yowan 20:1-10)

1 Tinepe a lal kidi Yuda ke sungunu tani
in imot, le nga Sande muntu bongmai koot.
Motong la di garup tina ngan tikap kai
surunu tina yo tipare nga, ngan a tilo pang
ye agoro ke tarungu di matenge tani. 2 Tilo,
ngan tikamata pat yo tikatkala agoro tani
in koonoo ye i, in tipulu a ikoo ye agoro
koonoo oo. 3 Motong la di garup tina ngan
tidewe a tilo pang agoro tani in lono, ngan
tikamata Tool Mai Yesu bobono tani in
iken tiap. 4 Le nga lodi kaua urata ye go,
inbe pattu leu be tikamata di tooltool ru
yo sousoungu kidi ikoko le milmilbe nga,
ngan yeru pombe le tikodo potai ye di.
5 Ngan di garup tina ngan tikamata di, le
nga titattadai le titud so pang tana. Motong
la di tooltool ru tina ngan tiwete pang di
nen, “Ai, nga gelei a kaman bet man kasere
tool magurene yo si inepe kataunu ye di
tooltool matedi in nga? 6 Ye in inepe ni tiap.
Ye in imadit mulu ye ni ke matenge oo.
Ngan lomu tut ye betanga yo mugu ngan
kaye kanepe Galili inbe iwete pang nga.
7 Ngan ye in iwete nen, ‘Ole tikaua Tool
Moolmool ke Maro a titaru la di tooltool
dook tiap ke sennene bedi, a nen ngan tipa-
tota lo kai palasingi kaini a imata. Ngan ole
iken ye ke ru, bong ye ke tol ki nga, ngan ole
amadit mulu.’ ” 8 Motong la di garup tina
ngan lodi tut ye betanga tina ke Yesu nga.
9 Motong la tigege agoro ke matenge tani,
inbe timulu a tilo lo tiwete pang di aposol
ke Yesu yo sangaul be atu nga, ngan tipa ye
di galiunu kapala. 10 Ngan di garup tina yo
tilo tikaua bingi pang di aposol ke Yesu ye
so yo pombe nga, ngan atu in ene la Madia
ke malala mai Makdala i, inbe Yoana iye
Madia san yo Yemis tinana i, inbe di garup
kapala lapau. 11 Bong ngan di aposol ke
Yesu tina ngan titara lodi medana ye be-
tanga kidi tiap, yesoo betanga kidi tina yo
tiwete, ngan tilongo ngan ben kidi tooltool
kapakapa nga. 12 Bong ngan Pita ima-
dit tina le idada a idu pang ye agoro ke
matenge tani yo titara Yesu bobono ye i.
Idu, motong la itud a ipakele lo pang agoro
lono, ngan ikamata mala tina yo tiduku
Yesu ye nga, ngan leu ikenen. Motong la
imulu tak a ilo pang malala, inbe ye taunu
lon kaua urata ye so yo pombe in nga.

Yesu Pombe Pang Ye Di Galiunu Ru Ye Dada Ila Pang Emeus
(Maka 16:12-13)

13 Ye kene tani in Yesu di galiunu ru
tipa a bet tidu pang ye malala atu yo ene
Emeus i. Ngan manga yo iken kataunu ye
Yerusalem inbe Emeus nga, ngan mooloo
kasin.* 14 Le nga Yesu di galiunu ru tina
ngan tipa, inbe tiwetewete ye so tina le
imot yo pompombe Yerusalem nga. 15 Ye
kene yo yeru tipa bet tiwetewete a di tapdi
tipartortor ye in nga, ngan Yesu ye taunu
pombe pang ye di le lo iye di tipa gaongo.
16 Bong ngan Maro iwonokala matadi, le ke
bet yeru tikilala Yesu tiap.

17 Motong la Yesu itor di yeru nen, “Ai,
soo so angru kapa a kasi ngan kaweteweta
i?”

Yesu itor di nen, le tina betanga imot
ye di yeru, inbe matadi mallikanga a sila
tikodo so. 18 Motong la di galiunu ru tina
ngan atu yo ene Kiliopas i, in iman tina le
itoro Yesu nen, “So yo amwetewete ye i,
in di tooltool ke Yerusalem nga, ngan di le
imot lodi galanga ye. Ngan ong i lowo atu
ke malala mai Yerusalem lapau, e gelei bet
lom galanga ye so yo airi ngan pombe i, in
tiap nga?”

19 Motong la Yesu iyei ne, “Soo so pombe
i?”

Motong la di galiunu tina ngan tiyei ne,
“Amru nga amwetewete ye Yesu yo ke
Nasaret i. Ye in Maro koonoo atu, le urata

* **24:13** Manga yo iken kataunu ye malala mai Yerusalem inbe Emeus i, in mooloo kasin ben kilomita sangaul be atu.

ki yo iyei inbe betanga ki yo iwete la di tooltool matadi nga, ngan ipa ye gurana ke Maro lapau. 20 Bong di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di kuto maimai kiam yo matadi kalam Yuda nga, ngan titaru la di tooltool kuto maimai ke Rom bedi, a nen ngan bet tipatota lo kai palasingi kaini a tirauu le imata. 21 Bong am nga, amtara lomam medana bet Yesu in la Maro iwanga bet si ikau am tooltool ke Isrel a ipamulam i. Bong tirauu le imata a iken ye ke ru oo, inbe ke tol ki la dookoot katai i. 22-23 Ngan dookoot muntu katai nga, ngan so san mulu pombe. Di garup kiam pattu tisokat muntu bongmai koot a tila ye agoro tani yo titara Yesu bobono ye i, ngan tikamata tiap le timulu a man tiwete pam le amtakrai. Inbe tiwete pam bet tila ngan tikamata so dawa ben mianga ye di bangabangana ke Maro yo tiwete pang di bet Yesu in imagur mulu oo. 24 Motong la di diemam pattu lapau tidada a tila ye agoro ke matenge tani, ngan tikamata so moolmool ben di garup tina ngan man tiwete nga, bong tikamata Yesu tani tiap."

25 Motong la Yesu iwete pang di yeru nen, "Ona, ang nga ben di tooltool kapakapa nga, le ke bet katar tarrai lomu medana ye betanga le imot yo di Maro koonoo tiwete, ngan pitiap yege. 26 Di Maro koonoo tina ngan tiwete bet Kirisi ole isolo masngana alunu san mugu ngan, lo ngan bet Maro ipamaditi mulu inbe iyeie ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye." 27 Motong la Yesu tani in ye taunu iwete nin betanga tina le imot yo tiwodo lo ye Rau ke Maro ye nga, ngan pang di. Ngan le imadit ye betanga yo iken ye rau ke Mose nga, le ilo ye rau yo ke di Maro koonoo nga le imot.

28 Ngan iye di tipa bet iwetewete pang di le tidu potai pang ye malala tani in, le nga Yesu iyei tomonai ben bet ipa le ikenen leu pang dama. 29 Bong ngan di galiunu ru tina, ngan tilele a tiwete panga nen, "Ai, nga ole amyong tanepe ngan, yesoo rrai a nga bet bong." Motong la ilo a lo iye di tinepe nga.

30 Ye kene tani in lo tinepe, le nga tiye Yesu la tiwur ye kakawa ke kaningi so, motong la ikaua porong atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, inbe itepala a bet ikauu pang di yeru. 31 Motong la se yeru matadi galanga, inbe tikilala Yesu. Bong ngan pattu leu be pilikbe mulu le ke bet tikamata tiap. 32 Le nga yeru di tapdi tiwetewete nen, "Ona tiap! Yesu moolmool sa! Ngan nen le taye tapa dada a tasi, inbe iwete nin betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan punu paidi nga, ngan la le tayetai ben ei ikan a ilolo lodo nga sa."

33 Motong la palbe leu be yeru timadit tina ngan le timulu a tilo pang Yerusalem. Tilo a lo tipusye di aposol ke Yesu tina yo sangaul be atu nga, ngan tiye di tooltool kapala yo tiye di tinepe nga. Le nga tigaua, 34 motong la di diedi tina ngan tikaua bingi pang di yeru. Tiyei ne, "Moolmool sa! Tool Mai imadit mulu oo, le ye taunu pombe pang Simon."

35 Motong la di galiunu ru tina ngan tikaua bingi pang di lapau ye so yo titoo dada a tidu ngan pombe pang ye di i. Inbe tiwete pang di ye Yesu yo tikilla tiap le lo tiye tiwur a itepala porong bet tikani, motong tikilla i.

Yesu Ye Taunu Pombe Pang Ye Di Galiunu (Matiu 28:16-20; Maka 16:14-18; Yowan 20:19-23; Aposol 1:6-8)

36 Di galiunu tina ru ngan tiwetewete go, inbe palbe leu be Yesu ye taunu pombe le lo ikodo kataunu kidi, inbe iyei ne, "Lo silene ke Maro iken yang."

37 Ngan tina pombe pang ye di nen nga, le nga titattadai belebele a titangarur, yesoo tiyeisa o tikamata mariyaua. 38 Bong ngan Yesu iyei ne, "Ai, nga katattadai au yesoo? E nga gelei bet lomu rru yau nen nga? 39 Oo, kakamata bek le kek, nga too. I au tani naii! Inbe man katokau a kakamatau, too. Ngan mariyaua i, in medana le turana moolmool dawa ben au i tiap."

40 Ngan Yesu tani in iwete pang di nen, motong la ipitnai bene le kene pang di a tikamata. 41 Di tooltool tina tikamata ngan le lodi ponana kaiye, bong lodi rru go le titara lodi medana moolmool tiap. Motong la Yesu itor di nen, "Ang nga kamu so sa ke kaningi lapau?" 42 Motong la tikap i mene pattu panga. 43 Le nga ikap a matadi ikenen ye, inbe ikan.

44 Motong la iwete pang di aposol ki tina
ngan nen, “Lomu tut ye kene yo ayang
tanepe mugu nga, ngan awete pang nen.
Betanga le imot yo iken ye wer ke Maro yo
iwete pang Mose a iwodo nga, inbe ye rau
ke di Maro koonoo, inbe ye Rau ke Woungu
nga, ngan ole kanono pombe yau le imot.”
45 Motong la Yesu ipamadit lodi ye be-
tanga yo iken ye Rau ke Maro nga, le taun
lodi galanga. 46 Le nga Yesu iwete pang
di nen, “Betanga tina yo tiwodo ngan nen:
Kirisi ole isolo masngana mai a imata, lo
ngan bet iken ye ke ru, le ye ke tol ki nga,
ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.
47 Inbe tiwodo betanga nen, bet di tooltool
ole tila bet la tiwetewete bingi dook mata
ki pang di tooltool kapala. Bong kulkulunu
ngan ole timadit nanga la Yerusalem nga,
mugu ngan, lo ngan bet ole tipa a tila ye
tana maimai nga le imot, inbe tiwetewete
bingi tani pang di tooltool ye au ek. Le
ole tiwete pang di nen, ‘Kumata bet ka-
portak lomu ye dada dook tiap kiang yo
kayei nga, ngan ole Maro igiri sennene
kiang.’ 48 Ngan so le imot yo pombe a
kakamata koot nga, ngan ang nga la bet
la kawetewete pang di tooltool ye nga.
49 Mukot yege ni nga, ngan Tamak ipamede
betanga medana nen, bet ole ikaua Amunu
Silene pang. Le nga au i ole alo, lo ngan
bet ayawari a isi pang yang. E ang nga
kagege Yerusalem be, kanepe nanga le lo
Maro Amunu Silene tani in ipa ye malala
ke Maro a isi ikaua gurana mai pang ngan.”

Yesu Imulu A Ilo Pang Ye Malala Ke Maro (Maka 16:19-20; Aposol 1:9-11)

50 Motong la Yesu ikap di galiunu tina
a tipa le tidu potai pang Betani. Motong
la Yesu iyiti bene, inbe ipamede di ye be-
tanga dook mata, a bet nen ngan Maro iyei
urata dook mata pang di. 51 Ye kene tani
in itoro Maro bet ipamede di galiunu tina
nga, ngan le iwetewete nen go, inbe Maro
ikauu a igege di, inbe ilo pang ye malala ke
Maro.
52 Motong la di galiunu tina tisung panga
a imot, inbe lodi ponana kaiye a timulu
a tilo pang Yerusalem. 53 Inbe ye ke
kanakana nga, ngan tilo tinepe bareme
mai ke sungunu lono, inbe tiyitmaka Maro
ene.

Yowan
Bingi Dook Mata Yo Yowan Iwode I

Betanga Iportak Le Iyei Tooltool

1 Kulkulunu yege, ye kene yo Maro itar
so nga le imot a pompombe tiao nga, ngan
Betanga inepe. Le Betanga tani in iye Maro
tinepe, inbe ye taunu in Maro. 2 Le ye kene
tani in nga, ngan Betanga iye Maro tinepe.
3 Ye in la dada ke so tina le imot yo Maro
itar a pompombe nga. Le so sa yo pombe ye
dada san mulu, ngan tiap. 4 Inbe Betanga
tani in nepongo dook mata ipa ye. Inbe
nepongo dook mata tani, in la iyei ben sul
a ilangarai di tooltool nga le imot i. 5 Ngan
sul tani, in ilangaraia ni yo todo lono i, inbe
todo in taukan gurana yo bet illosi nga.
6 Kene atu in Maro iwanga tool atu a si
pombe, in ene la Yowan i. 7 Ye in isi bet
si iwetewete pang di tooltool ye sul tani, a
bet nen ngan di tooltool nga le imot tilongo
betanga ki ngan titara lodi medana panga.
8 Yowan ye taunu in sul tani in tiap. Bong
ye in isi nga, ngan bet si iwetewete pang
di tooltool ye sul tani in leu. 9 Ngan sul
tani, in sul moolmool yo bet isi tana a bet
si ilangarai di tooltool le imot i.
10 Le Betanga tani in si inepe la tana
nga. Ye taun in dada ke so tina le imot yo
Maro itar a pompombe nga, bong ngan le
di tooltool ke tana i tikilala tiap. 11 Ngan
bet isi pang ye tana ki ye taunu, bong ngan
di rara ki lodi ponana ye a bet tikauu,
ngan tiap. 12 Bong di tooltool yo titara lodi
medana panga a tikauu nga, ngan di la bet
imalum pang di a tiyei ben Maro di natunu
nga. 13 Ngan di tooltool tina yo bet tiyei ben
Maro di natunu nga, ngan pombe ye rara
ke di tamadi le tinadi, too ye tool ke tana
i sa lono, too ye dada ke di kerenge, ngan
tiap, bong ye Maro ye taunu lono ngan la
iyei di le tiyei ben di natunu nga.
14 Ngan Betanga tani in iportak le iyei
ben tooltool a si amye amnepe. Ye in lono
pam mai san a iyei dada dook mata pam,
inbe itoo dada moolmool yo ke Maro nga.
Inbe amkamata ben Tamana iyeie ene le
ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye, yesoo
ye in Natunu ataleu.
15 Yowan iwetewete pang di tooltool ye,
le tina koonoo le mai nen. Iyei ne, “Tool
tani, in tool yo mugu ngan awete pang ye a
ayei ne, ‘Tool atu yo bet itoo au a ipa mur a
isi i, in ene mai san le illosau, yesoo ye kene
yo tipasui au ye tiao nga, ngan ye in inepe
mukot.’ ”
16 Dada ki yo bet lono paidi mai san a iyei
dada dook mata paidi ye nga, ngan ke bet
imot tiap. Ngan nen le iyei urata dook mata
paidi le ikenen leu nen a tala. 17 Moolmool,
wer ke Maro ngan ipa ye Mose bene, bong
dada yo bet Maro lono paidi mai san a
iyei urata dook mata paidi nga, inbe dada
dook mata moolmool yo ki nga, ngan ipa ye
Yesu Kirisi. 18 Ngan idi nga tool sa ikamata
toko Maro pitiap yege. Bong Maro Natunu
ataleu yo iye tinepe i, in ye la ipitnaia Maro
pang di tooltool a lodi galanga ye i.

Yowan Yo Irriu Di Tooltool In Iwete Bet Ye In Kirisi Tiap

(Matiu 3:1-12; Maka 1:1-8; Luka 3:1-18)

19 Kene atu in di kuto maimai kidi Yuda
yo tinepe Yerusalem nga, ngan tiwanga di
tooltool ke paroranga so pang Maro, tiye
di rara ke Liwi yo tiyei urata bareme mai
ke sungunu lono ngan bet la titoro Yowan
bet ye in sei. 20 Titoru, ngan le ipataukala
tiap, bong iwete pobe pang di nen, “Au i
Mesaia, tool yo Maro ipootoo bet si ikap di
tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo
bet igarung di i, in tiap.”*
21 Motong la titoru mulu nen, “Ngan ong
i sei? Ong i Maro koonoo yo Ilia i, too?”
Ngan Yowan iyei ne, “Tiap.”
Motong la titoru mulu. Tiyei ne, “Ngan
ong i o Maro koonoo yo amtar matamam
ye bet isi i, too?”
Ngan iraua torungu kidi nen, “Tiap.”
22 Motong la titoru mulu a tiyei ne, “Ngan
ong i sei? Am nga lomam bet kuwete ni-
nong dook pam, a bet nen ngan la amwete
pang di tooltool yo tiwangam a amman
nga. Ngan ong taum i kuwetong ye sei?”

* **1:20** Ngan betanga tani yo Mesaia i, in punu ben Kirisi, tool yo Maro ipootoo bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

23 Motong la Yowan iwete pang di ye
betanga ke Maro koonoo Esai yo mukot
ngan iwete nen,
"Au i tool atu yo kalongo kalngana ye
ni soorookoonoo a iwete le koonoo
maimai nen,
'Kakarata dada le igalanga pang Tool
Mai bet ipa ye.' "✡
24 Motong la di tooltool pattu yo di Paresi
tiwanga di nga, ngan timan 25 le man titoro
Yowan nen. Tiyei ne, "Ai, ngan ong i bet
Kirisi tiap, inbe Ilia tiap, inbe Maro koonoo
yo amtar matamam ye, in tiap nga, ngan
nga gelei a le kurriu di tooltool nga?"
26 Motong la iraua betanga kidi nen, "Au
i arriu di tooltool ye ran leu, bong tool atu
yo dookoot man ikododo kataunu kiang i,
in lomu galanga ye tiap. 27 Ye in tool tani
yo bet itoo au a ipa mur a isi i. Inbe ye
in ene mai san, le au i akamatau ben au i
tool dook mata ke bet aloni ben poranga
ki a aruku ooroo ye loningi ke kene tiap."
28 Ngan so tina nga pombe ye malala yo ene
Betani i, inbe malala tani in iken ke ran
Yodan koonoo kapala ye ni yo ke ipa ye a
ise i. Ngan ye ni tani in la Yowan irriu di
tooltool ye i.

Yesu In Sipsip Natunu Ke Maro

29 Tinepe le nga mongmongini ki, mo-
tong la Yowan ikamata Yesu ipa a iman
pang ye, le nga iyei ne, "Ai, kakamata!
Sipsip Natunu Ke Maro yo isi bet si imata
a bet nen ngan igiri sennene kidi tooltool
ke tana i, in la iman i! 30 Ye in tool tani
yo mugu ngan awete pang ye, a ayei ne,
'Tool atu yo bet itoo au a ipa mur a isi i,
in ene mai san le illosau, yesoo ye kene
yo tipasui au ye tiao nga, ngan ye in inepe
mukot.' 31 Moolmool, mugu ngan au tauk
i lok galanga ye tiap. Bong ye punu yo
dookoot ngan man arriu di tooltool ye ran
in nga, ngan bet nen a nen ngan di tooltool
ke Isrel lodi galanga ye."
32 Motong la Yowan isudungu betanga ki
mulu a iwete nen, "Akamata Maro Amunu
Silene igege malala ke Maro a isi dawa ben
man utu le si iwot ye. 33 Ngan au i lok
galanga ye tiap lapau, bong ngan tool yo
iwangau bet si arriu di tooltool ye ran i,
in iso talngak nen, 'Kumata le bet kumata
Amuk Silene isi le si iwot ye tool atu nga,
ngan tool tani in la bet irriu di tooltool
ye Amuk Silene i.' 34 Le akamata so tina
yo nen ngan pombe pang ye, ngan la bet
awete pang nen: Ye in Maro Natunu mool-
mool."

Yesu Di Galiunu Yo Ikap Di Mugu Nga

35 Tinepe a mongmongini ki, motong la
Yowan iye di galiunu ru timulu a tila ye ni
tani in mulu. 36 Inbe nga ikamata Yesu yo
ipa a iman a ila nga, motong la iwete pang
di nen, "Ai, kakamata! Sipsip Natunu ke
Maro meneng, e ni!" 37 Ngan ye kene yo
Yowan di galiunu ru ngan tilongo tina yo
iwete nen ye in nga, ngan yeru timadit a
tila le la titoo Yesu.
38 Motong la Yesu bet iportak ngan ika-
mata di tina yo titoo nga, le nga itor di nen,
"Ai, nga angru kasere soo so?"
Ngan yeru tikiui Yesu ye di Ibru koodi
inbe tiyei ne, "Rabai, ngan kunepe ngai?"
(Ngan betanga yo "Rabai" in punu ben
"Pannoongoo.")
39 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
"Angru kaman a tala la kakamata." Ngan
ye kene tani in ke idu le so ben ke matana
pai la yeru tiye Yesu tila la tikamata ni tani
yo inepe ye i, inbe tiye tinepe tinepe le du
bong.
40 Ngan di tooltool ru tina yo tilongo be-
tanga ke Yowan a le titoo Yesu nga, ngan
atu in Antares yo Simon Pita taini i. 41 Ngan
Antares tani in inepe, motong la igege Yesu
inbe ila la isere toonoo Simon. Le nga
isere a ipusye, motong la ikaua bingi panga
nen, "Simon, am nga ampusye Mesaia."
(Ngan betanga yo "Mesaia" i, in punu ben
"Kirisi.") 42 Motong la ikauu a tila pang ye
Yesu nga.
Ngan tila, le nga Yesu ikamata, motong
la matan kenen ye, inbe iyei ne, "Ai, ong
i Simon tani yo Yowan natunu i. Bong
pang dama ni ngan ole tikiui em ye Sipas."
(Ngan ene yo Sipas i, in bet tiportaki ngan
punu ben Pita).

Yesu Ikiui Pilip Ye Nataniel Bet Tiyei Ben Di Galiunu

✡ **1:23** Esai (Aisaia) 40:3

43 Tinepe a mongmongini ki, motong
la Yesu lon kau urata bet ila pang Galili.
Le nga ilo ngan ipusye Pilip, motong la
iwete panga nen, “Ai, kuman a man kutoo
au.” 44 Ngan Pilip tani in iye Antares ye
Pita ngan di ke malala yo ene Betsaida i.
45 Motong la Pilip ila bet la isere Nataniel
ngan ipusye, le nga iwete panga nen, “Am
nga ampusye tool tani yo mugu ngan Mose
iwodo betanga ki lo ye Wer ke Maro i, inbe
di Maro koonoo lapau tiwodo betanga ye i.
Ye in Yesu ke Nasaret, inbe tamana la Yosep
i.”

46 Bong ngan Nataniel imadit tina le
iwete panga nen, “Ona tiap! Ai, Nasaret la
o ke bet so dook mata yo nen nga pombe ye
i, too?”

Motong la Pilip iwete panga nen, “Ku-
man a tala la ong taum kumata ye matam.”

47 Ngan ye kene tani in Yesu ikamata
Nataniel yo ipa a iman nga, le nga iyei ne,
“Kakamata, tool yo ipa a iman i, in tool
moolmool ke Isrel. Inbe ye ni dada yo ke
kaplungunu ngan sa iken ye, ngan tiap.”

48 Yesu iwete nen, le nga Nataniel itoru.
Iyei ne, “Ai, ngan ong i lom galanga yau
balai?”

Motong la Yesu iraua betanga ki nen,
“Ye kene yo Pilip koonoo pong ye tiao nga,
ngan akamatong yo kunepe ye kai yo ti-
wete ene ye pik i, in parmana nga.”

49 Motong la Nataniel iyei ne, “Pannoon-
goo, ong in Maro Natunu moolmool! Inbe
ong in tool kuto mai yo bet matam kala
tana kidi Isrel le imot i!”

50 Motong la Yesu iwete panga nen,
“Ngan ong in kutara lom medana pau nga,
yesoo ye yo awete bet akamatong kunepe
kai pik parmana nga, too? Awete pong
nen, pang dama ni nga, ngan ole ayei urata
maimai le illoso so yo dookoot kumata i.”
51 Motong la Yesu iseke betanga ki a iwete
pang di mulu nen, “Awete pang moolmool
nen, pang dama ni nga, ngan ole kakamata
malala ke Maro koon panganga, inbe ole
kakamata di bangabangana ke Maro bet
tipa a tilo be tisi ye Tool Moolmool ke Maro
nga.”

2

Yesu Iportaka Ran Sorok Le Iyei Ran Medana Yo Wain I

1 Tinepe le nga ke ru iman a ila le ye ke tol
ki, motong la tiyeie mailang atu ke kerenge
la malala mai Kana yo iken ye tana mai ke
Galili i. Ngan Yesu tinana in ila nango la
inepe ye kerenge tani. 2 Inbe Yesu iye di
galiunu ngan tikiu di bet tila ye kerenge
tani in lapau. 3 Le nga ye kene tani in, di
tooltool yo tikiu di nga, ngan tikan be tiyin
le le ran medana kidi yo wain nga, ngan
imot. Motong la Yesu tinana iwete panga
nen, “Ai, di tooltool nga timaka ye wain sa.”

4 Ngan iraua betanga ki nen, “Atoo, tinak
nga gelei bet koom kautau a alo ye mailang
i lapau nga? Lal kiau yo bet ayei urata kiau
ye i, in pombe tiao.”

5 Motong la tinana iwete pang di
kapraingi yo matadi kala kaningi ngan
nen, “Kumata le bet iwete pang ye soo so
bet kayeii nga, ngan kayeii leu.”

6 Ngan rumu tani in bor ki somaimai
limi be atu yo tikarata ye pat nga, ngan
tikododo potai pang ye ni yo tinepe ye i.
Ngan bor tina ngan titar pang di Yuda bet
titoo momo kidi ngan tikap ran ki, a bet
nen ngan tingas so kidi le igalanga ye Maro
matana. Inbe bor tina ngan atu atu nga,
ngan ke bet tipaling ran le somai ilo ye.*
7 Motong la Yesu iwete pang di kapraingi
tina nen, “Kapaling ran lo ye bor ngan.” Le
nga tipaling ran lo ye bor tina ngan atu atu
le lo iponen. 8 Motong la iwete pang di nen,
“Oo, kakut ran tina ngan pattu, inbe kakap
pang tool mai yo matan kala mailang i.” Le
nga tiyei ben tina yo iwete pang di nga.

9 Motong la bet tool mai tani in iyin toko,
ngan ran tina ngan iportak a iyei wain oo.
Le nga lon sarrara ye wain nga tikap ngai,
bong ngan di kapraingi yo tipaling ran nga,
ngan di leu la lodi galanga ye nga. Motong
la tool mai tani in ikiui tamoto yo bet ikere
i, in a iman pang ye man, 10 iwete panga
nen, “Ai, di tooltool le imot nga, ngan ole
timalimi wain yo dook mata ngan pang di
tooltool a tiyin mugu. Le kumata bet tiyin
kaiye koot nga, ngan la bet timalimi di ye

* **2:6** Ngan bor somaimai tina ngan atu atu nga, ngan ke bet tipaling ran somai ben 100 lita ilo ye.

wain yo ben nen be nga. Bong ong i kuyei nen tiap, kupataukala wain yo dook mata ngan a iken le se dookoot yege, motong la kupapos nga."

11 Ngan i mos tani yo Yesu iyeii kulkulunu yege a bet nen ngan ye taunu ipaposi ben ye in Maro iyeie ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye. Ngan iyeii ye malala mai Kana yo iken ye tana mai ke Galili i. Inbe di galiunu tikamata, ngan le titara lodi medana ye. 12 Ngan mailang ke kerenge tani in imot, motong la Yesu iye tinana le di taini inbe di galiunu tigege malala mai tani a tidu pang Kapenam. Tidu, ngan le du tinepe ye ke ben alunu kasin.

Yesu Inganga Di Tooltool Ke Yawaringi So Ye Bareme Mai Ke Sungunu

(Matiu 21:12-13; Maka 11:15-17; Luka 19:45-46)

13 Tidu tinepe nango, le lo lal maiyoko kidi Yuda ke sungunu yo tiweta ye Paskimooloongi ke Maro in potai bet pombe, le nga Yesu ilo pang Yerusalem. 14 Motong la ipa so a ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, ngan ikamata di tooltool yo tiyawar bulumakau le sipsip le man nga. Inbe ikamata di tooltool kapala lapau yo tiwurur ye kakawa kidi a tiraukol pat nga. 15 Le nga ikap ooroo pattu a ipirak le dook mata pang salitingi di. Motong la inin di tooltool tina le imot tipa ye di sipsip le bulumakau kidi a tidu tana ye bareme mai ke sungunu. Inbe igirigiri pat ke di tooltool ke raukolingi pat ngan du tana, inbe ipatudtud kakawa kidi. 16 Inbe ila la iwete pang di tooltool yo tiyawar man kidi ngan nen, "Kakap man kiang nga a kakoo ye ni! Nga gelei bet kayeie rumu ke Tamak i, le iyei ben ni ke yawaringi so nga!"

17 Ngan ye kene yo Yesu iyei nen ye in nga, ngan le di galiunu lodi tut ye betanga pattu yo iken ye Rau ke Maro nga. Ngan betanga tina ngan iwete nen, "Au i lok yo mai san ye rumu kiong i, in ikanene lok dawa ei ikanau nga."✡

18 Bong ngan di kuto maimai ke di Yuda tikamata tina yo iyei nen nga, le nga tiwete panga nen, "Ai, nga ole kuyeie soo mos bet iyei ben tarkilanga pam, a bet nen ngan amkamata ngan lomam galanga yong nen, bet ong i Maro itarong la le kuyei so yo nen ngan le imot nga?"

19 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, "Kumata bet kasaua bareme mai ke sungunu i nga, ngan ole apatokode mulu ye ke tol."

20 Yesu iwete nen, motong la di Yuda tiyei ne, "Ona tiap, bareme mai i tire ye rai sangaul pai inbe balana limi be atu, motong la imot nga. E nga gelei a kuwete bet ole kupatokode mulu ye ke tol leu nga?" 21 Bong bareme mai yo Yesu iwetewete ye i, in iwete ye ye taunu tinini. 22 Ngan nanga, ye kene yo imadit mulu ye ni ke matenge ye in nga, ngan le di galiunu tina lodi tutu betanga ki yo iweta i. Motong la titara lodi medana ye betanga yo iken ye Rau ke Maro nga, inbe ye betanga ki yo iweta i.

23 Le nga ye kene yo Yesu inepe Yerusalem ye lal maiyoko ke di Yuda ke sungunu yo tiwete ene ye Paskimooloongi ke Maro ye in nga, ngan di tooltool alunu kaiye tikamata mos tina yo iyei nga, le titara lodi medana panga. 24 Bong ngan Yesu matan ru di, yesoo lon galanga ye di tooltool tina, ngan oo. 25 Ye in ke bet isere tool san a iwete nin dada kidi tooltool panga, ngan tiap. Yesoo ye taunu, in lon galanga ye so le imot yo iken di tooltool lodi, ngan oo.

3

Yesu Iye Nikodimas Tiwetewete

1 Tool atu ke di Paresi yo ene Nikodimas i, in inepe. Ye in kuto mai atu, inbe inepe ye budanga ke di kuto maimai kidi Yuda yo ke karatanga betanga nga. 2 Ngan bong, motong la iman pang ye Yesu man iwete panga nen, "Pannoongoo, am nga lomam galanga yong nen, ong i Maro iwangong a kusi bet si kuyei ben pannoongoo. Yesoo, kumata le bet Maro inepe ye tool tiap nga, ngan o ke bet iyei mos yo ben ong kuyei, ngan tiap."

3 Motong la Yesu iraua betanga ki nen, "Awete pong moolmool nen, kumata tool

✡ **2:17** Rau ke Woungu (Buk Song) 69:9

sa bet iportaka lono le iyei ben tool paunu mulu tiap nga, ngan o ke bet lo igaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan tiap."

4 Motong la Nikodimas itoru mulu nen, "Ngan gelei ye tool yo iyei kolman koot i, in ole iyei balai a bet iyei tool paunu mulu nga? Tool tani in ke bet imulu a ilo tinana kapono lono, lo ngan bet tinana ipasuiu mulu, ngan tiap."

5 Motong la Yesu iraua betanga ki nen, "Awete pong moolmool nen, kumata tool sa bet iportaka lono le iyei ben tool paunu mulu ye ran, inbe ye Maro Amunu Silene, tiap nga, ngan o ke bet lo igaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan tiap. 6 Ngan so yo di tooltool ke tana tiyeii a pombe i, in so ke tana, bong so yo Maro Amunu Silene iyeii a pombe i, in so ke Maro Amunu. 7 Le ken kutakrai ye betanga yo aweta pong bet kuportaka lom le kuyei ben tool paunu mulu, ngan be. 8 Awete pong nen, muru i bet ipa nga, ngan ole ipa pang ye ni yo bet ipa pang ye i. Ngan ole kulongo mununu, bong o ke bet lom galanga ye ni yo ipa ye a iman i, too ye ni yo bet ila pang ye i, in tiap. Ngan dada gaongo leu, ye urata yo Maro Amunu Silene iyeii ye di tooltool a bet iportak lodi le tiyei ben di tooltool paunu mulu nga."

9 Ngan tina Yesu iwete nen nga, le nga Nikodimas itoru. Iyei ne, "Ai, so yo kuwetewete ye nga, ngan ole pombe balai?"

10 Motong la Yesu iraua betanga ki nen, "Ong i pannoongoo, inbe em mai ye di pannoongoo kapala yo ke di Isrel nga. E nga gelei a lom galanga ye so nga tiap nga? 11 Awete pong moolmool nen, am nga amwetewete ye soo so yo lomam galanga ye nga, inbe ampapos soo so yo amkamata nga. Bong ang nga lomu bet kakap betanga kiam yo amwetewete pang ye, ngan tiap. 12 Au i awete pang ye so yo ke tana i nga, bong ngan katara lomu medana ye tiap. Ngan nanga, kumata le bet awete pang ye so yo ke malala ke Maro nga, ngan ole katara lomu medana ye balai? 13 Ngan ni tool sa yo ilo koot ye malala ke Maro, ngan siap. Bong Tool Moolmool ke Maro yetaleu in la ipa ye malala ke Maro a isi i. 14 Mugu ngan Mose ikarata tomonaia moto kannungana ye pat sallinene, motong la itaru lo ye kai inbe ipatokode le ikodo ye ni soorookoonoo, a bet nen ngan di tooltool tikamata ngan timmata be. Ngan dada gaongo leu ole pombe ye Tool Moolmool ke Maro. Ye in ole titaru lo ye kai inbe tipatokode le lo ikodo, 15 a bet nen ngan di tooltool le imot yo titara lodi medana panga nga, ngan ole tikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i.

16 "Maro lono pang di tooltool ke tana i mai san, ngan la le iraia Natunu tani yo ataleu in pang di nga, a bet nen ngan di sima tooltool yo titara lodi medana panga nga, ngan bet tilledi be, bong tikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i. 17 Yesoo, Maro iwanga Natunu a isi ye tana i nga, ngan bet si ipapos di tooltool ye urata dook tiap kidi yo tiyei nga, a bet nen ngan iyemenai di ye, ngan tiap. Bong iwanga a isi nga bet si ikap di tooltool le imot a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i. 18 Ngan nen le di sima tooltool yo titara lodi medana ye nga, ngan o ke bet Maro iyemenai di tiap. Bong di sima tooltool yo titara lodi medana panga tiap nga, ngan Maro ikarata betanga kidi oo, le ole iyemenai di. Yesoo, di ngan titara lodi medana ye Maro Natunu tani yo ataleu i, in tiap. 19 Ngan ye punu yo bet Maro iyemenai di tooltool ye i, in nen: Maro iwanga sul a isi tana i oo, bong ngan di tooltool lodi pang sul lulngana tiap. Di ngan lodi pang dada dook tiap yo ke todo lono nga, ngan mai san, yesoo di ngan ran kidi geingi dada yo dook tiap nga. 20 Inbe di tooltool le imot yo tiyei dada dook tiap nga, ngan tiyei koi pang sul. Di ngan titattadai bet timan potai ye sul ngan ipapos dada dook tiap yo kidi ngan se mallangana nga, ngan nen le tinepe manga mooloo ye. 21 Bong di sima tooltool yo titoo dada moolmool ke Maro nga, ngan lodi bet tinepe ye sul lulngana, a bet nen ngan di tooltool tikamata, ngan lodi galanga ben titoo Maro lono ye dada kidi yo tiyei nga."

Yowan Yo Ke Rriungu Di Tooltool I, In Iwete Nini Yesu

22 Yesu iwetewete pang Nikodimas a
imot, motong la iye di galiunu timadit a
tila pang tana mai Yudia nga. Ngan le la
tinepe kasin nango, inbe ikaua urata ye
rriungu di tooltool. 23 Ngan Yowan lapau
itu ye rriungu di tooltool ye malala Ainon
yo iken potai pang ye malala mai Salim i,
yesoo ni tani in ran ki alunu san. Ngan la le
di tooltool tila le ikenen leu pang ye ni tani
a bet la irriu di nga. 24 (Ngan ye kene tani
in Erot itara Yowan ilo rumu dook tiap kidi
talnga dikidiki lono tiao.) 25 Ngan betanga
atu in iken kataunu ye Yowan di galiunu
tiye tool atu kidi Yuda. Di ngan tiwetewete
a tiparsu ye momo kidi Yuda yo bet titoo
a tirriu le tinidi igalanga dook mata ye
Maro matana i. 26 Motong la Yowan di
galiunu tina ngan tila pang ye la tiwete
panga nen, “Pannoongoo, lom tut ye tool
yo mugu ngan angru kanepe ran Yodan
koonoo kapala, inbe kuwetewete pang di
tooltool ye i, in dookoot nga di tooltool le
imot ngo la tigaua pang ye, inbe irriu di.”

27 Motong la iraua betanga kidi nen,
“Dada yo nen ngan sa ke bet pombe sorok
pang ye tool tiap. Bong kumata le bet Maro
yo inepe ye malala ki ete ni, in ipamede
tool bet iyei so yo nen nga, ngan ole iyei.
28 Ngan ang tapmu nga kalongo betanga yo
mugu ngan awete pang inbe ayei ne, ‘Au
i Mesaia, tool yo Maro ipootoo bet si ikap
di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap
yo bet igarung di i, in tiap. Bong au i Maro
iwangau a asi bet si amugu panga.’ ”

29 Motong la Yowan ikatte betanga atu
pang di nen, “Kumata le tamoto atu bet
iyooloo garup atu nga, ngan ole garup tani
in iyei ben ye rimana. Inbe tamoto tani yo
bet ikere i, in tool ki atu yo ipare so pang
kerenge ki i, in ole ikodo a itar talngana bet
ilongo ene tani yo bet iman i. Le yeiso bet
ilongo kalngana, ngan ole lon ponana le
lon ponana kaiye. Ngan dada gaongo leu,
dookoot nga au i lok ponana le lok ponana
kaiye nen lapau. 30 Ngan nanga, ye in ene
ole ilo pang ete, inbe au ek ole idu pang
lopo.

31 “Ngan tool yo ipa ye malala ke Maro
a isi i, in ene mai san le illos di tooltool
nga le imot. Inbe tool yo ke tana i, in ke
tana le iwetewete ye so yo ke tana i nga
leu. Bong tool yo ipa ye malala ke Maro
a isi i, in ene mai san le inepe ete ye di
tooltool nga le imot. 32 Ye in iwetewete ye
soo so yo ikamata inbe ilongo ye malala ke
Maro nga. Bong ngan tool sa ikap betanga
ki a iparama le imede, nga tiap. 33 Bong
kumata le tool bet ikap betanga ki tina a
iparama le imede nga, ngan ole ipaposi
ben ye in itara lono medana pang Maro
bet betanga ki ngan moolmool. 34 Tool tani
yo Maro iwanga a isi i, in si iwetewete be-
tanga ke Maro. Yesoo, Maro ikaua Amunu
Silene panga a ipaponi ye, le manga pa
bet iken tiap. 35 Ngan Tamana lono pang
Natunu tani in mai san, le itar so tina nga
le imot lo bene. 36 Ngan nen le sei tool bet
itara lono medana pang Natunu nga, ngan
ole ikaua nepongo dook mata yo taukan
motingi i. Bong kumata sei tool bet iwala
murini pang Natunu tani, in nga, ngan o
ke bet ikaua nepongo dook mata yo taukan
motingi i, in tiap. Bong kate malmal ke
Maro ole iken ye nen a tala.”

4

Yesu Iye Garup Atu Ke Samaria Tiwetewete

1 Ye kene tani in di Paresi tilongo betanga
bet Yesu illoso Yowan a irriu di tooltool
alunu kaiye le tiyei ben di galiunu a titoo
nga. 2 Bong ngan Yesu ye taunu la irriu
di tooltool tina, ngan tiap, di galiunu la
tirriu di nga. 3 Le nga Yesu talngan rau
bet di Paresi tilongo betanga ye di tooltool
tina yo titoo ngan oo. Motong la imadit
a igege tana mai Yudia, inbe imulu a ila
pang tana mai Galili mulu nga. 4 Ngan itoo
dada yo ipa kataunu ye tana mai Samaria
in a ila. 5 Le nga ipa nen a ila, ngan le la
pombe ye malala mai atu kidi Samaria yo
ene Saika i. Ngan malala tani in iken potai
pang ye tana kasin yo mugu ngan Yakop
ikap pang natunu Yosep nga. 6 Inbe ran
gimono yo mugu ngan Yakop ikeli i, in iken
ye ni tani lapau. Ngan tina Yesu ipa ye
dada mooloo a ila le panga rauu, le nga
la iwur potai pang ye ran kelingi tani in
gigini. Ngan ke ise isolokati kataunu kat le
igoro ke matana sangaul be ru.

7-8 Le nga Yesu inepe, inbe di galiunu tilo
pang malala mai lono bet lo tiyimi kaningi
pang di. Inbe mooloo tiap bet garup atu ke
Samaria isi bet si idok ran ki. Motong la
Yesu iwete panga nen, “Atoo, nga ole kukut
ran pattu se ayin ngan.”
9 Motong la garup tani in iwete panga
nen, “Ai, ong i tool kidi Yuda, inbe au i
garup ke Samaria. E nga gelei a kutorau
bet akut ran pong a kuyin nga?” (Ngan
garup tani in iwete panga nen, yesoo di
Yuda ngan tiye di Samaria tigauagaua
tiap.)
10 Motong la Yesu iraua betanga ki nen,
“Kumata bet lom galanga ye so dook mata
yo bet Maro ikauu pang di tooltool ye lo
ponana ki i, inbe ye tool yo itorong bet kop
ran panga a iyin in nga, ngan matin nga le
kutoru a nen ngan ikaua ran yo bet ikaua
nepongo dook mata pang di tooltool i, in
pong.”
11 Motong la garup tani in iwete panga
nen, “Tool Mai, ran i idu lopo san, inbe ong
i taukam so yo bet kukut ran ye i. E nga ole
kouo ran yo bet ikaua nepongo dook mata
pang di tooltool i, in ngai? 12 Sasa kiidi
yo Yakop i, in ikele ran naii pam. Inbe ye
taunu iye di natunu tiye di asara ki yo edi
bulumakau le sipsip nga, ngan di le imot
tiyini ran tani i lapau. Bong ong i gelei,
o kulloso Yakop la kuwete bet kouo ran
yo bet ikaua nepongo dook mata pang di
tooltool i, too?”
13 Motong la Yesu iraua betanga ki nen,
“Di tooltool le imot yo tiyini ran i nga,
ngan ole morak di mulu. 14 Bong kumata
sei tool bet iyini ran yo bet akauu panga
in nga, ngan o ke bet moraku mulu tiap.
Bong ran tani in ole iyei ben ran punu nga,
inbe rongrongbe ke lono, a nen ngan ikaua
nepongo dook mata yo taukan motingi i, in
panga.”
15 Motong la garup tani iyei ne, “Atoo,
Tool mai, nga ole kouo ran tani in pau, a
nen ngan morakau a amulu si adoko ran i
mulu be.”
16 Motong la Yesu iwete panga nen, “Kulo
lo kouo nimtooroo, lo ngan bet angru kasi.”
17 Bong ngan garup tani in iraua betanga
ki nen, “Atoo, au i taukak niktooroo.”
Motong la Yesu iyei ne, “Betanga kiong
yo kuwete bet ong i taukam nimtooroo,
ngan moolmool. 18 Yesoo, ong in kuyooloo
tamoto limi oo, inbe tamoto yo dookoot
angru kanepe ni, in nimtooroo tiap. Le
betanga kiong yo kuwete nga, ngan mool-
mool le imot.”
19 Motong la garup tani in iyei ne, “Tool
mai, akamatong ngan ong i Maro koonoo
atu. 20 Mugu ngan di sasa kiam tisung ye
kawal bi e i. Bong ang Yuda nga kawete
bet ni yo bet tagaua a tasung ye i, in la
Yerusalem leu i.”
21 Motong la Yesu iwete panga nen,
“Garup, kutara lom medana ye betanga
kiau. Ye lal atu yo bet pombe i, in di tooltool
ole se tisung pang Tamada ye kawal i mulu
tiap, inbe lo tisung panga Yerusalem tiap
lapau. 22 Ang Samaria nga kasung pang
tool yo lomu galanga ye tiap i. Bong am
Yuda nga amsung pang tool yo lomam
galanga ye i. Yesoo, dada yo Maro bet
ipamulu di tooltool ye so dook tiap yo bet
igarung di i, in ipa yam Yuda. 23 Bong
lal tani yo awete pong ye bet pombe i, in
dookoot nga pombe oo. Le di tooltool yo
bet tisung moolmool nga, ngan ole tisung
pang Tamada ye gurana ke Maro Amunu
yo bet ipasongosongo di ye nga, inbe ye
dada yo moolmool nga. Yesoo, Tamada
in lono dook mata ye di tooltool yo tisung
panga nen nga. 24 Maro i ben amunu le
ke bet takamata tiap, le di tooltool yo bet
tisung panga nga, ngan ole tisung panga
ye gurana ke Maro Amunu yo bet ipa-
songosongo di nga, inbe ye dada yo mool-
mool nga.”
25 Yesu iwete nen a imot, motong la
garup tani in iyei ne, “Au i lok galanga ye
Mesaia yo tiwete ene ye Kirisi i, in ole isi.
Inbe ye kene yo bet isi ye in nga, ngan ole
ipagalanga lodo ye so nga le imot.”
26 Motong la Yesu iwete panga nen, “Ai,
au tani naii la dookoot nga awetewete
pong i.”

Yesu Di Galiunu Timulu Pang Ye

27 Yesu iwetewete pang garup tani in go,
inbe di galiunu timulu ke malala mai a tisi.
Ngan tikamata yo yeru tiwetewete nga, le
titakrai. Bong di atu sa mala bet itoru nen,

“Nga kusere soo so?” too “Nga gelei a kuye garup i kawetewete nga?” ngan tiap.

28 Motong la garup tani in igege bor ki ke ran in sila iken, inbe imulu a ilo pang malala lo iwete pang di tooltool nen, 29 “Ai, kaman a tadu du kakamata tool atu ni ngan. Tool ni iwete pau ye so le imot yo ayei mugu nga. Ye ni o Kirisi tani, too?” 30 Motong la di tooltool tina ngan tigege malala mai tani, inbe tidu pang ye bet du tikamata.

31 Ngan ye kene tani in Yesu di galiunu tiwete panga nen, “Pannoongoo, kon so pa ngan.”

32 Bong ngan iwete pang di nen, “Au i kaningi kiau yo bet akan nga, ngan ang nga lomu galanga ye tiap.”

33 Ngan iwete nen, le nga di galiunu di tapdi tiwetewete nen, “Ai, o tool sa ikap kaningi si ikap panga a ikan, too?”

34 Motong la Yesu iyei ne, “Kaningi yo kiau i, in nen, bet ole atoo tool yo iwangau a asi, in lono, inbe ayei porai urata ki. 35 Ang nga kawete bet taudu pai mulu la iken pang dama nga, lo ngan bet takana so matana. Bong awete pang nen, matamu gaga a kakamata kumu nga, ngan dingding patunu ke kaningi nga, ngan isullungu ke bet tagogo oo. 36 Ngan tool yo iyei urata ye goganga kaningi i, in dookoot nga ikap pat ye urata kootoonoo ki. Moolmool, dookoot nga ye in la igogo kaningi yo ke nepongo dook mata yo taukan motingi i. Ngan nen le tool yo ke penge kaningi in iye tool yo ke goganga kaningi i, in ole yeru le ru bet lodi ponana. 37 Ngan nen le betanga yo tiweta in kanono pombe moolmool nen, ‘Tool atu ole ipe so, inbe tool san ole igogo kaningi kanono.’ 38 Au i awangang bet la kagogo kaningi kanono ke kumu yo kayei urata ye tiap nga. Ngan di diemu kapala la urata rau di ye kumu tina ngan, inbe ang nga bet kala kumu leu la kagogo kaningi kanono tina yo pombe ye urata kootoonoo kidi nga.”

Di Tooltool Ke Samaria Alunu Titara Lodi Medana Pang Yesu

39 Di tooltool alunu ke Samaria yo tinepe ye malala mai tani nga, ngan tilongo betanga ke garup tani, le nga titara lodi medana pang Yesu. Yesoo, garup tani in iwete nen, “Tool ni iwete pau ye so le imot yo ayei mugu nga.” 40 Le nga di tooltool ke Samaria yo tidu pang ye Yesu nga, ngan titoru a timangmang ye bet iye di tinepe kasin ngan. Motong la sila iye di tinepe ye ke ru. 41 Ngan nen le di tooltool alunu mulu la titara lodi medana pang Yesu lapau nga, yesoo di tapdi tilongo betanga ye ye taun koonoo. 42 Motong la tiwete pang garup tani in nen, “Am nga amtara lomam medana ye betanga kiong yo kuwete ngan leu tiap. Bong dookoot nga am tapmam amlongo betanga ye le lomam galanga nen: Ye in tool tani yo isi bet si ipamulu di tooltool ke tana i ye so dook tiap yo bet igarung di i.”

Yesu Ikarata Tool Kuto Mai Atu Natunu Le Tinini Dook Mata Mulu

43 Yesu iye di tooltool ke Samaria tinepe ye ke ru tina ngan a imot, motong la igege di sila tinepe inbe ila pang Galili. 44 (Ngan mugu ngan Yesu ye taunu iwete nen, bet tool atu iyei Maro koonoo nga, ngan o ke bet di tooltool ke malala ki ye taunu tilongo betanga ki inbe tiraua panga tiap.) 45 Ngan ye kene tani in ipa le la pombe Galili nga, ngan le di tooltool ke Galili lodi ponana ye a tikauu. Yesoo, di ngan tilo Yerusalem ye lal maiyoko kidi Yuda ke sungunu yo tiwete ene ye Paskimoolooningi ke Maro in nga, ngan tikamata so tina le imot yo iyei nga, ngan lapau.

46 Motong la Yesu ipa mulu a ila pombe ye malala mai Kana yo iken ye tana ke Galili i. Ngan Kana in malala tani yo mugu ngan iportaka ran le iyei wain ye i. Ye kene tani in tool mai atu yo matan kala urata ke tool kuto mai ki i, in natunu tamoto yo inepe Kapenam in matamatenge mai ikauu. 47 Ngan tool mai tani in ilongo betanga ke Yesu bet igege Yudia a iman pang Galili nga, le nga ila pang ye la itoru a imangmang ye bet yeru tidu pang Kapenam, a nen ngan du ikamata natunu a ikarata le tinini dook mata mulu. Yesoo, mooloo tiap ngo bet natunu tani imata.

48 Ngan iwete nen, motong la Yesu iwete panga nen, “Ang tooltool nga ole kakamata mos matana matana inbe urata maimai

yo ayei nga, ngan la bet o katara lomu medana yau nga, too?"
49 Ngan tool mai tani in iwete panga nen, "Tool mai, kupa tarrai a kuman a aru tadu, mooloo tiap natuk ni ngo bet imata."
50 Motong la Yesu iyei ne, "Kudu. Natum ni ole imata tiap."
Le nga tool mai tani in itara lono medana ye betanga ke Yesu, inbe imulu a idu. 51 Ngan ye kene yo ipa dada go ye in nga, ngan itauarai di kapraingi ki yo tikaua bingi ke natunu tani in a tise nga. Le nga tiwete panga nen, "Ai, natum tani, in tinini dook mata mulu oo." 52 Motong la itor di ye ke matana yo tinini dook mata mulu ye i. Ngan tiwete nen, "Rono pang rrai ye so ben ke matana atu, ngan matamatenge ikoo ye a tinini dook mata mulu."
53 Motong la kase tani in tamana lon galanga nen, rono ye so ben ke matana atu, ngan Yesu iwete panga nen, "Natum ni ole imata tiap." Ngan nen le tool mai tani in iye di tooltool yo tinepe rumu ki nga, ngan di le imot titara lodi medana pang Yesu.
54 Le i mos ru ki yo iyeii ye kene yo ipa ke Yudia a imulu a ila Galili ye i.

5

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Ikapge Panga I

1 Yesu inepe a ke kapala iman a ila, le nga lal maiyoko kidi Yuda san mulu bet pombe, motong la imadit a ilo pang Yerusalem. 2 Ilo Yerusalem, ngan pombe ye ran atu yo tiwete ene ye di Ibru koodi, ngan tiweta ye Betseda i. Ngan ran tani in iken potai pang ye dada ke koongoo yo tiweta ye Dada Kidi Sipsip, inbe tire bale limi le iwakaii i. 3-4 Inbe di tooltool malala mai yo matamatenge ikap di nga, ngan tikenen bale tina ngan parmana. Di ngan kapala matadi kisis, inbe kapala ngan kedi dook tiap, inbe kapala ngan tikap rama.* 5 Ngan tool kidi atu yo ikap rama a ikenen ye ni tani lapau i, in matamatenge ikauu mukot le inepe ye rai sangaul tol inbe balana limi be tol oo. 6 Ngan ye kene tani in Yesu ikamata yo ikenen nga, le nga lon tar nen tool i o matamatenge ikauu mukot. Motong la itoru nen, "Ai, ngan lom bet tinim dook mulu, too?"
7 Ngan tool tani se iraua betanga ki nen, "Atoo, tool mai, au i taukak tool yo bet ilonau a ikau au a adu ran lono ye kene yo ran bolbolbe ye i. Au tauk i akapge bet adu ran lono, bong di diek yo timugu nga, ngan ole tidada sukau a tidu ran lono, inbe akino."
8 Motong la Yesu iwete panga nen, "Kumadit! Kouo moi kiong a kupa." 9 Yesu iwete nen, le tina pattu leu inbe tool tani in tinini dook mata mulu, inbe imadit a ikaua moi ki a ipa a ila.
Ngan ye ke tani yo Yesu ikarata ye i, in ye lal kidi Yuda ke sungunu, 10 le di Yuda tikamata yo ikaua moi ki a ipa nga, le nga tiwete panga nen, "Ai, katai nga lal kiidi Yuda ke sungunu, inbe wer kiidi igunkalidi bet tayei dada yo nen ngan be."
11 Bong ngan iraua betanga kidi nen, "Tool yo ikaratau a le tinik dook mata mulu i, in ye la iwete pau bet akaua moi kiau a apa i."
12 Motong la titoru nen, "Sei tool iwete pong bet kouo moi kiong a kupa i?"
13 Ngan tool tani yo tinini dook mata mulu i, in lon sarrara ye tool yo iwete panga nen i, yesoo Yesu la ikatbon di tooltool malala mai yo tinepe ye ni tani in nga.
14 Mooloo tiap, inbe Yesu ilo bareme mai ke sungunu lono, ngan ikamata tool tani in, le nga iwete panga. Iyei ne, "Kumata! Ong i tinim dook mata mulu oo. Le ken kuyei sennene mulu be. Ole nen ngan moonoo san mulu yo dook tiap san i, in la bet pombe pang yong i." 15 Motong la tool tani in ila la iwete pang di Yuda nen, "Tool tani yo ikaratau a le tinik dook mata mulu i, in Yesu."
16 Ngan so tina nga Yesu iyei ye lal kidi Yuda ke sungunu, ngan nen le di Yuda tina bet tigarungu. 17 Bong ngan Yesu iwete pang di nen, "Tamak i, kanakana ngan ikaua urata le taukan maryoongoo. Le au i

* **5:3-4** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 3 le 4 nga. Ngan betanga tina, ngan nen: Di tooltool tina tikenen a tinam kumata le bet bangabangana ke Maro isi le si iyeie ran tani in le bolbolbe nga, ngan sei tool yo ipas mugu a idu ran i, in ole matamatenge ki imot.

ayei urata nen lapau.” 18 Ye punu in la le
di Yuda tikapge bet tisere dada sa yo bet
tiraumate ye i. Yesoo, tiwete idada wer
pono kidi ye lal ke sungunu leu tiap, bong
iwete bet Maro in ye taunu Tamana. Le
ye betanga ki yo nen i, in iwete bet ye in
gaongo ben Maro lapau.

Maro Ikaua Gurana Mai Pang Natunu Yesu

19 Yesu ilongo tina yo di Yuda tiwete nen
nga, motong la iraua betanga kidi nen,
“Awete pang moolmool nen, Natunu i ke
bet iyeie so sa ye ye taunu lono tiap, bong
ole iyei so yo ikamata Tamana iyei, ngan
leu. Yesoo, soo so yo Tamana iyei nga,
ngan Natunu ole iyei nen lapau. 20 Ngan
Tamana lono pang Natunu mai san le ole
ipitnai so le imot yo iyei nga, ngan panga.
Inbe Tamana ole ipitnai so maimai ka-
pala mulu panga le illos so yo dookoot
kakamata iyei koot nga. Ngan nen le ole
katakrai belebele ye. 21 Le nen, Tamana in
ipamadit di tooltool yo timmata koot nga
le timagur mulu, inbe ikaua nepongo dook
mata pang di. Ngan nanga, Natunu ole iyei
nen lapau a ikaua nepongo dook mata yo
taukan motingi in pang di tooltool ye ye
taunu lono. 22 Inbe so san mulu in nen,
Tamana in ole ikarata betanga ke tool sa
tiap, bong urata tani ke karatanga betanga
ke di tooltool i, in isuku la Natunu bene, 23 a
bet nen ngan di tooltool le imot ole tiraua
pang Natunu dawa ben tina yo tiraua pang
Tamana nga. Kumata le sei tool bet iraua
pang Natunu tiap nga, ngan iraua pang
Tamana yo iwanga a isi i, in tiap lapau.”

24 “Awete pang moolmool nen, sei
tool ilongo betanga kiau, inbe itara lono
medana pang tool yo iwangau a asi i,
in ikaua nepongo dook mata yo taukan
motingi i. Inbe tool tani in o ke bet tipaposi
ye urata dook tiap ki yo iyei ngan sa, a bet
nen ngan Maro iyemenaii ye, ngan tiap,
yesoo igege dada ke matenge inbe inepe
ye nepongo dook mata yo taukan motingi
in oo. 25 Awete pang moolmool nen, lal yo
bet pombe i, in dookoot nga pombe oo. Le
di tooltool yo tinepe ben timmata koot nga,
ngan ye kene yo bet tilongo Maro Natunu
kalngana a bet titoo nga, ngan ole tikaua
nepongo dook mata yo taukan motingi i.
26 Ngan Tamana in nepongo dook mata
tani in ipa ye. Le gaongo leu ikaua gurana
tani in pang Natunu le nepongo dook mata
tani in ipa ye lapau. 27 Inbe Tamana ikaua
gurana mai panga bet ikarata betanga ke
di tooltool ye dada le urata kidi yo tiyei nga,
yesoo ye in Tool Moolmool ke Maro.

28 “Ken katakrai ye betanga yo awete
nga be. Yesoo, lal yo bet pombe i, in ole
di tooltool le imot yo timmata a tikenen
agoro lono kidi ke matenge nga, ngan ti-
longo kalngana, 29 ngan ole timadit a tisi
tana. Lo ngan bet di tooltool yo tiyei dada
dook mata nga, ngan ole timadit a timagur
mulu inbe tinepe ye nepongo dook mata
yo taukan motingi i. Inbe di tooltool yo
tiyei dada dook tiap nga, ngan ole timadit
a timagur mulu, lo ngan bet tipapos di ye
urata dook tiap kidi yo tiyei nga, a bet nen
ngan tiyemenai di ye. 30 Au i ke bet ayeie so
sa ye au tauk lok tiap. Au i alongo Tamak
koonoo le atoo betanga ki, inbe akarata
betanga ke di tooltool ye dada kidi yo tiyei
nga. Ngan nen le urata kiau ke karatanga
betanga tani, in ipa dook mata, yesoo atoo
au tauk lok tiap, bong atoo Tamak yo iwan-
gau a asi i, in lono.”

Di Tooltool Kapala Tiwetewete A Tipa-poso Yesu

31 Motong la Yesu iwete mulu nen, “Ku-
mata bet au tauk awetewete pang ye
urata le dada kiau au tauk nga, ngan ole
kawete bet betanga kiau nga moolmool
tiap. 32 Bong tool san la bet ikaua nek a
iwetewete, inbe ipaposau ye urata le dada
kiau yo ayei nga. Le lok galanga nen,
betanga ki yo bet iwetewete yau nga, ngan
moolmool le imot. 33 Mugu ngan kawanga
di tooltool a tila ye Yowan bet la titor yau
nga, ngan le iwete betanga moolmool pang
di yau lapau. 34 Moolmool, au i asere tool
ke tana i sa bet iwetewete yau tiap, bong
awete nen pang nga, ngan bet nen a nen
ngan Maro ikau ang a ipamulang ye so
dook tiap yo bet igarungang i. 35 Yowan in
iyei ben sul loloana le ilolo a ilangarai di
tooltool. Ngan le lomu ponana ye sul ki ye
manga modono kasin.

36 "Bong so san mulu yo ipaposau le illos
betanga ke Yowan yo iwetewete yau i, in
nen. Urata yo Tamak itar la bek bet ayei
porai nga, ngan la ayei le ipaposau pang
di tooltool bet au i Tamak la iwangau a
asi i. 37 Ngan Tamak yo iwangau a asi i,
in ye taunu la iwetewete yau a ipaposau
i. Bong ang nga kalongo toko kalngana,
inbe kakamata toko matana pitiao. 38 Inbe
kaparama betanga ki sa a iken lomu tiap,
yesoo ang nga katara lomu medana pang
tool yo iwanga a isi i, in tiap. 39 Kanakana
ngan ang nga kasitoo kinkatingi betanga
ke Maro yo iken ye rau ki nga, yesoo lomu
tar nen, betanga tina ngan la bet ikaua
nepongo dook mata yo taukan motingi in
pang i. Bong awete pang nen, betanga
tina yo iken ye Rau ke Maro nga, ngan la
iwetewete yau a ipaposau nga. 40 Bong ang
nga lomu bet kaman pang yau, a bet nen
ngan man kakaua nepongo dook mata yo
taukan motingi i, in tiap.
41 "Au i asere tool ke tana i sa bet iyit-
maka ek, nga tiap, 42 bong au i lok galanga
yang oo. Ang ngan lomu pang Maro mai
san tiap. 43 Au i akaua Tamak damono
ngan la le apa ye ene a asi nga, bong
lomu pau tiap. Bong kumata le tool atu
bet ipa ye ye taunu ene a iman nga, ngan
ole pattu leu be lomu ponana ye a katoo
betanga ki. 44 Ang ngan lomu ponana yo
bet di diemu tiyitmakang nga, bong lomu
bet kayeie dada dook mata sa pang Maro
yetaleu, a bet nen ngan iyitmakang ye, nga
tiap. Ngan bet nen nga, ngan ole katara
lomu medana pau balai?
45 "Ken lomu tar bet au i la bet lo kakodo
dama ke Tamada, inbe awetewetang a apa-
posang ye urata dook tiap kiang yo kayei,
nga be. Bong tool yo bet iwetewetang a
ipaposang pang Tamada ye urata kiang yo
kayei nga, in la Mose, tool tani yo katara
lomu ye bet ole ilonang i. 46 Kumata bet
katara lomu medana ye betanga ke Mose
nga, ngan ole katara lomu medana ye be-
tanga kiau lapau, yesoo betanga yo Mose
iwodo nga, ngan iwetewete yau i. 47 Bong
kumata bet katara lomu medana ye be-
tanga yo Mose iwodo, ngan tiap nga, ngan
ole kayei balai bet katara lomu medana ye
betanga kiau yo awete nga?"

6

Yesu Ipakan Di Tooltool Alunu Ben 5,000 (Matiu 14:13-21; Maka 6:30-44; Luka 9:10-17)

1 Tinepe a ke kapala iman a ila, motong la
Yesu imadit a ila pang ye ran yo Galili i, in
koonoo kapala. Ngan ran tani in tiwete ene
san ye Taibirias. 2 Ngan di tooltool malala
mai tikamata mos yo iyei ye di tooltool yo
matamatenge ikap di nga, le nga di lapau
timadit a titoo. 3 Motong la Yesu inau a
ilo ye kawal atu madini a lo iye di galiunu
tiwur. 4 Ngan ye kene tani in, lal kidi Yuda
ke sungunu yo tiweta ye Paskimoolooningi
ke Maro i, in potai oo.
5 Le nga Yesu bet matan gaga, ngan ika-
mata di tooltool malala mai tina yo timan
pang ye nga, motong la itoro Pilip nen, "Ai,
nga ole tayimi kaningi ngai pang di tooltool
nga bet tapakan di ye nga?" 6 Ngan betanga
ke Yesu yo itor ye i, in bet nen a itoua ye,
yesoo ye taunu in lon galanga ye so yo bet
iyeii, in oo.
7 Itoro Pilip nen, le nga Pilip iraua be-
tanga ki. Iyei ne, "Ona, kumata bet tayimi
porong ye pat silba ke yimoongoo so ben
200 nga*, ngan o ke bet di tooltool nga le
imot ole di atu atu tikanen kasin kasin leu."
8 Motong la Yesu galiunu san yo Antares
i, ye in Simon Pita taini, in iwete pang Yesu
nen, 9 "Tool kase atu yo inepe ni, in porong
ki nga dukumu limi, inbe i paranga ki ru
leu. Bong di tooltool nga malala mai san.
Le bet nen ngan ole porong le i tina nga
ilonidi balai?"
10 Antares iwete panga nen, motong la
Yesu iyei ne, "Kawete pang di tooltool ngan
a sila tiwur." Ngan ni tani in dingding
isup ye le alunu, le di tooltool tina ngan du
tiwur dingding pono. Ngan kinkatingi kidi
tamoto leu ngan ben 5,000. 11 Di tooltool
tina ngan du tiwur, motong la Yesu ikap
porong dukumu tina a iwete lo ponana ki
pang Maro ye, inbe itepalapala a iwete bet
timalimi di tooltool tina ngan ye. Motong
la iyei nen lapau ye i ru tina a timalimi

* **6:7** Ngan pat silba ke yimoongoo so tina ngan iye pat yo bet tool atu ikap ye urata kootoonoo ki yo iyei ye taudu limi be tol nga.

di, ngan le tikap le lo ige di tooltool tina le imot.
12 Ngan le tikan tikan le lo kapodi sung,
motong la Yesu iwete pang di galiunu nen,
“Kawinnoko kaningi naunu naunu yo iken
ngan a kagaua dook, ken le kagege kasin pa
a ilene sorok be.” 13 Motong la di galiunu
tina tiwinnoko porong dukumu limi yo di
tooltool tina ngan tikan bet tiwulai naunu
naunu nga, ngan a tipadid ngan le ikan
karei ponene sangaul be ru.
14 Le di tooltool tina ngan tikamata mos
tani yo Yesu iyeii i, le tiyei ne, “Moolmool
yege, i Maro koonoo tani yo tatar matada
ye bet ole isi tana, in naii.” 15 Ngan Yesu
ilongo tina yo tiwete nen nga, le nga lon
galanga ye di nen, nga bet tiparama a nen
ngan titaru a iyei tool kuto mai yo bet
matan kala tana kidi le imot i. Le nga igege
di, inbe yetaleu ilo pang kawal.

Yesu Ipa Ran Pono (Matiu 14:22-33; Maka 6:45-52)

16 Ye kene tani in tinepe le du rrai,
motong la Yesu di galiunu tidu pang ran
koonoo. 17 Tidu, tinam ngan Yesu pombe
pang ye di tarrai tiap. Motong la tisuku
ookoo atu a tiyiri ye, a bet tisautu ran a tila
pang Kapenam yo iken ke ran koonoo ka-
pala i, ngan bong oo. 18 Tikooi a tila, ngan
eng mai imadit a kokor ki popobe le dook
tiap yege. 19 Ngan di galiunu tina, ngan
tipoi ye ookoo tani a tila kataunu, le manga
mooloo kasin.† Inbe matadi nen ngan tika-
mata Yesu yo ipa ran pono a ipot potai pang
ye ookoo nga, le nga titattadaii. 20 Bong
ngan Yesu iwete pang di nen, “Katattadai
be! I au tani naii.” 21 Motong la lodi ponana
ye a tikauu a ilo ookoo lono, ngan le pattu
leu be ookoo ila isolo ye ni tani yo bet tila
pang ye i.

Di Tooltool Malala Mai Tikau Urata Ye Serenge Yesu

22 Tinepe a mongmongini ki, motong la
di tooltool malala mai tina yo tinepe ran
koonoo kapala nga, ngan lodi galanga nen,
rono ngan tikamata ookoo ataleu la iken
ye ni yo tinepe ye i. Inbe ookoo tani in
tikamata toko Yesu pa bet iye di galiunu
tiyiri ye, nga tiap, bong di galiunu leu la
tiyiri ye a tila nga. 23 Motong la ookoo
pattu kidi Taibirias tilong le long tisolo
potai pang ye ni tani yo Tool Mai iwete lo
ponana ki pang Maro ye porong, motong
di tooltool tikan i. 24 Ngan tina di tooltool
tina ngan tikamata toko Yesu iye di galiunu
pitiap nga, le nga tiyiri ye ookoo tina ngan
a tila pang Kapenam bet la tisere Yesu.

Yesu In Dawa Ben Porong Ke Nepongo Dook Mata

25 Di tooltool malala mai tina tila le la
tipusye Yesu ran koonoo kapala, motong la
titoru. Tiyei ne, “Pannoongoo, kuman ni
nga ye soo lal?”
26 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
“Awete pang moolmool nen, ang nga ka-
man kaserau nga, ngan ye mos yo ayeii
a iyei ben tarkilanga kiau a kakamata, in
tiap, bong ye porong yo apakanang ye a
kakan ngan le kapomu sung belebele ye
nga. 27 Ngan nen le ken urata porang ye
kaungu kaningi yo bet ibi palbe le dook
tiap, in be, bong bet nen ngan urata porang
ye kaungu kaningi yo bet ikaua nepongo
dook mata yo taukan motingi i. Ngan
kaningi tani in ole Tool Moolmool ke Maro
la bet ikauu pang i, yesoo Tamana Maro
ipootoo bet ye la ole iyei urata tani i.”
28 Yesu iwete pang di nen, motong la
titoru nen, “Nga ole amyei balai a bet nen
ngan amyei urata ke Maro yo lono dook
mata ye nga?”
29 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
“Urata ke Maro in nen, bet katara lomu
medana pang tool yo Maro iwanga a isi i.”
30 Iwete pang di nen, motong la titoru.
Tiyei ne, “Ole kuyeie soo mos a nen ngan
iyei ben tarkilanga kiong pam bet amka-
mata, ngan amtara lomam medana yong i?
31 Mugu ngan di sasa kiam tikana porong
yo ene mana in ye ni soorookoonoo, ben
betanga tina yo tiwodo lo ye Rau ke Maro
nga. Ngan betanga tina ngan iwete nen, ‘Ye
in ikap porong yo ipa ye malala ke Maro,
ngan pang di tooltool bet tikan.’✡ ”
32 Motong la Yesu iwete pang di nen,
“Mose la ikap porong yo ipa ye malala ke

† **6:19** Manga yo tipoi ye ookoo a tila ye i, in mooloo kasin ben kilomita limi too limi be atu. ✡ **6:31** Pamulenge (Kisim Bek) 16:4; Rau ke Woungu (Buk Song) 78:24

Maro ngan pang di tooltool bet tikan, in tiap, bong Tamak la ikap pang di i. Inbe ye la ikaua porong moolmool yo ipa ye malala ke Maro, in pang i. 33 Ngan porong moolmool ke Maro i, in tool yo ipa ye malala ke Maro a isi bet si ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang di tooltool ke tana i."

34 Yesu iwete nen, motong la tiwete panga. Tiyei ne, "Tool mai, bet nen nga, ngan kanakana ngan kouo porong tani in pam."

35 Motong la Yesu iwete pang di nen, "Au tauk i la porong tani yo ke nepongo dook mata i. Ngan nen le sei tool bet iman yau nga, ngan o ke bet pitola mulu tiap. Inbe sei tool bet itara lono medana pau nga, ngan o ke bet moraku mulu tiap lapau. 36 Bong dawa ben awete pang koot nga, ang nga kakamata gurana kiau oo, bong lomu bet katara lomu medana pau tiap. 37 Di tooltool le imot yo Tamak ikap di pau nga, ngan ole timan pang yau. Inbe sei tool bet iman pang yau nga, ngan o ke bet anganga tiap lapau. 38 Yesoo, au i apa ye malala ke Maro a asi nga, ngan bet si atoo au tauk lok tiap, bong bet si atoo Tool yo iwangau a asi i, in lono. 39 Inbe Tool yo iwangau a asi i, in lono nen, bet ken agege di tooltool yo ikap di pau nga, ngan sa le ilene be. Bong bet apamadit di le imot ye lal yo itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye i. 40 Ngan Tamak lono nen, bet di tooltool le imot yo titar matadi pang Natunu a titara lodi medana panga nga, ngan ole tikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, inbe ole apamadit di ye lal yo itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye i."

41 Di Yuda tilongo tina yo Yesu iwete bet ye in porong moolmool yo ipa ye malala ke Maro a isi i, le nga katedi malmal a timadit tina le tipasa mur ye. 42 Tiyei ne, "Ona tiap! Tool i Yesu, inbe ye in tamana la Yosep i, too? Idi nga lod galanga ye tamana le tinana, e nga gelei bet dookoot nga iwete bet ye in ipa ye malala ke Maro a isi nga?"

43 Motong la Yesu iwete pang di nen, "Ai, katemu malmal a kapasa mur yau dookoot! 44 Tool sa ke bet itoo ye taunu lono a iman pang yau, ngan tiap, bong bet Tamak yo iwangau a asi i, in ipamaditi lono bet iman, ngan la bet iman pang yau nga. Inbe tool yo nen, in ole apamaditi mulu ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye i. 45 Le betanga yo Maro koonoo iwode a iken ye Rau ke Maro in nen, 'Ole Maro ipatomonai di tooltool nga le imot.'✡ Ngan nen le di sima tooltool le imot yo tilongo betanga ke Tamak a lodi galanga ye nga, ngan ole timan pang yau. 46 Ngan tool sa yo ikamata Tamak koot, ngan tiap, bong tool ataleu yo iye Maro tinepe motong isi i, in leu la ikamata Tamak i. 47 Le awete pang moolmool nen, sei tool itara lono medana pau nga, ngan ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in oo. 48 Au tauk i la porong ke nepongo dook mata tani i. 49 Di sasa kiang tikana porong yo ene mana, in ye ni soorookoonoo nga, ngan di le imot timmata. 50 Bong porong moolmool tani in ipa ye malala ke Maro a isi, le kumata bet di tooltool tikani, ngan o ke bet timmata tiap. 51 Ngan au i la porong tani ke nepongo dook mata yo ipa ye malala ke Maro a isi i. Le kumata sei tool bet ikana porong tani in nga, ngan ole inepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi i. Ngan porong tani in au tauk medak yo bet akauu pang di tooltool ke tana i le imot i, a bet nen ngan tikaua nepongo dook mata tani."

52 Yesu iwete nen, le nga di Yuda tina tilongo, le katedi malmal a di tapdi tiparsu inbe tiwetewete nen, "Nga ole tool i iyei balai bet ikap medana a takan nga?"

53 Motong la Yesu ikatte betanga pang di nen, "Awete pang moolmool nen, kumata le bet kakana Tool Moolmool ke Maro medana tiap, inbe kayini rara ki tiap lapau nga, ngan o ke bet kakaua nepongo sa yo dook mata, ngan tiap. 54 Bong kumata sei tool bet ikana medak, inbe iyin rara kiau nga, ngan ole ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i. Inbe ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole apamaditi mulu ye ni ke matenge. 55 Yesoo, au medak in kaningi moolmool, inbe rara kiau in la ran moolmool ke yinungu i. 56 Ngan nen le tool yo ikana medak

✡ **6:45** Esai (Aisaia) 54:13

bet iyin rara kiau i, in ole inepe yau, inbe au i anepe ye. 57 Tamak yo nepongo dook mata ipa ye i, in ye la iwangau a asi i. Ngan ye in ikaua nepongo dook mata tani in pau. Ngan nen le ye dada gaongo leu ben yo ikaua nepongo dook mata pau nga, ngan la au i ole akaua nepongo dook mata pang di tooltool yo tikana medak nga. 58 Le porong moolmool tani yo ipa ye malala ke Maro a isi, in naii. Ngan porong i dawa ben yo mugu ngan di sasa kiang tikani, motong timmata, in tiap. Bong sei tool bet ikana porong moolmool i nga, ngan ole ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i." 59 Ngan Yesu iwete betanga yo nga malala mai Kapenam, ye kene yo lo ipatomonai di tooltool ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono ye i.

Betanga Ke Nepongo Dook Mata

60 Ye kene tani in Yesu di galiunu alunu la tilongo betanga ki tina yo iwetewete nga, le nga tiyei ne, "Atoo, betanga yo ipatomonai idi ye nga, ngan imoo san. Nga ole sei tool bet ikap i?"

61 Bong ngan Yesu lon galanga ye di yo tipasa mur ye betanga ki tina, ngan oo. Le nga iwete pang di nen, "Nga gelei, betanga yo awete nga igarung lomu, too? 62 Ngan le bet kakamata Tool Moolmool ke Maro bet imulu a ilo pang ete ye ni yo mugu ngan inepe ye in nga, ngan ole kawete balai? 63 Maro Amunu la bet ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi in pang di tooltool i. Bong di tooltool ke tana ngan taukadi gurana yo bet tiyei nen ye i. Ngan nanga, betanga yo awete pang ngan ipa ye Maro Amunu, le betanga tina ngan la bet ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi in pang i. 64 Bong ang kapala ngan katara lomu medana pau tiap." Yesu iwete nen, yesoo ye kene yo imadit ye urata ki ye in nga, ngan lon galanga ye di tooltool yo bet titara lodi medana panga tiap nga, inbe lon galanga ye tool yo bet pang dama ni ngan ole itaru la di koi ki bedi, in lapau. 65 Motong la Yesu iwete mulu nen, "Ye punu in la le awete pang bet tool sa ke bet itoo ye taunu lono a iman pang yau, ngan tiap, bong bet Tamak ipamede bet iman, ngan la bet iman pang yau nga."

66 Ye kene tani in tilongo tina yo Yesu iwete nen nga, le nga di galiunu alunu la tigege a timulumulu pang ni kidi le titoo mulu tiap nga.

67 Motong la Yesu itor di galiunu tina yo sangaul be ru ngan nen, "Nga gelei, ang nga lomu bet kagegau a kala lapau, too?"

68 Motong la Simon Pita iraua betanga ki nen, "Tool Mai, sei tool bet amla ye i? Ong i, betanga kiong nga ke bet ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang di tooltool. 69 Le am nga lomam galanga yong, inbe amtara lomam medana nen, bet ong i la Tool Tani Yo Maro Ipootoo Panga Ye Taunu I."

70 Pita iwete nen, motong la Yesu iraua betanga ki nen, "Ang di galiuk yo sangaul be ru nga, ngan au tauk la apootang i. Bong emu atu in tool kuto mai kidi so sidi inepe ye!" 71 (Ngan Yesu iwete nen nga ye Yuta yo Simon Iskariot natunu i. Ye in Yesu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi, bong pang dama ni ngan ole itara Yesu la di koi ki bedi i.)

7

Yesu Ilo Ye Mailang Ke Badabada

1 Yesu iwete pang di galiunu nen a imot, motong la ipa a iwakaia tana mai kidi Galili leu. Ngan lono bet inepe manga mooloo ye tana mai ke Yudia, yesoo di Yuda ngo tinamu bet ila mulu ni kidi nga, ngan ole tiraumate a imata. 2 Bong ye kene tani in lal kidi Yuda ke sungunu yo tiweta ye Mailang ke Badabada i,* in iman potai oo. 3 Le nga Yesu di taini tiwete panga nen, "Ai, ong i nga ole kugege ni, inbe kulo pang Yudia, a bet nen ngan di galium tikamata mos yo bet kuyei nga. 4 Yesoo, kumata tool sa lono bet di tooltool lodi galanga ye nga, ngan ke bet inepe nen inbe iyei urata ki sollono, ngan tiap. Le lom bet kuyei so nen nga, ngan kulo lo ong taum kupapos matam mallangana, a nen ngan di tooltool le imot tikamata so yo kuyei nga." 5 Yesu di

* **7:2** Ngan Mailang ke Badabada tani in gaongo mai kidi Yuda yo bet lodi tut ye kene yo di sasa kidi tipa ye ni soorookoonoo ngan tinepe ye badabada i.

taini tina ngan tiwete panga nen, yesoo di ngan titara lodi medana panga tiap.
6 Motong la iwete pang di nen, “Lal nga le imot nga, ngan kiang, bong au i lal moolmool yo kiau i, in pombe tiao. 7 Ngan di tooltool ke tana i nga, ngan o ke bet lodi dook tiap pang, ngan tiap, bong ole lodi dook tiap pau, yesoo apapos di ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. 8 Le bet nen ngan ang kalo ye Mailang ke Badabada tani. E au i o alo tiap, yesoo lal moolmool kiau in pombe tiao.” 9 Yesu iwete pang di nen a tilo, inbe ye sila inepe Galili.
10 Di taini tina ngan tilo pang ye mailang tani, motong la ye lapau itoo di a ilo. Ngan ipa mallangana tiap, bong ipa sollono le di tooltool tikamata tiap. 11 Ye kene tani ngan di tooltool maimai kidi Yuda yo tinepe ye gaongo mai kidi tani in nga, ngan tisere Yesu. Le nga titortor ye a tiyei ne, “Ai, tool tani in ise lapau, too tiap?”
12 Le di tooltool malala mai tina yo tigauagaua nga, ngan timangunngun a tiwetewete ye. Ngan di tooltool kapala tiyei ne, “Ye ni tool dook mata.” E di kapala ngan tiyei ne, “Tiap, ye ni illung di tooltool.” 13 Bong di tooltool tina ngan ke bet tiwetewete mallangana ye urata yo Yesu iyei, ngan tiap, yesoo titattadai di tooltool maimai kidi Yuda.

Yesu Inepe Ye Mailang Ke Badabada Inbe Ipatomonai Di Tooltool

14 Ye kene tani, in gaongo mai tani in imadit le ilo kataunu tiao, inbe Yesu ipa a ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a lo ipatomonai di tooltool. 15 Ngan di Yuda tilongo betanga ki tina yo ipatomonai di tooltool ye nga, le nga titakrai ye patomonaingi ki. Inbe tiyei ne, “Ona, tool i inepe toko ye ni ke patomonaingi pitiap. E nga ikaua lo galanga mai i ngai?”
16 Motong la Yesu iwete pang di nen, “Betanga yo apatomonai ang ye nga, ngan betanga kiau au tauk tiap, bong ipa ye tool yo iwangau a asi i. 17 Le kumata bet sei tool itara lono moolmool bet itoo Maro lono nga, ngan ole lon galanga nen, bet betanga yo apatomonai ang ye nga, ngan ipa ye Maro, too akap ye au tauk lok la awete nga. 18 Ngan tool yo ikap betanga ye ye taunu lono a iwete i, in lono bet iyei nen a di tooltool tiyitmaki ye. Bong sei tool yo iyei urata bet di tooltool tiyitmaka tool yo iwanga a isi in ene nga, ngan ye in betanga ki ngan moolmool, le dada yo ke kaplungunu ngan sa iken ye, nga tiap.
19 Mugu ngan Mose ikap wer ke Maro pang oo, bong ang ngan sa iparama wer tina, inbe itoo dook, nga tiap. E nga gelei a kakapge bet karaumatau a amata nga?”
20 Motong la di tooltool malala mai tina ngan tiwete panga nen, “Ai, ong i o so sidi idiwidiwong! Ngan di sima tooltool tikapge bet tiraumatong nga?”
21 Le nga Yesu iwete pang di nen, “Au i ayeie mos atu ye lal kidi Yuda ke sungunu a kakamata, ngan la le ang le imot katakrai ye. 22 Bong mugu ngan Mose ikap betanga pang ye dada ke koranga tiniidi nga, ngan le kakoro di natumu yo tamoto ngan tinidi ye lal kiidi Yuda ke sungunu lapau. (Ngan moolmool dada in dookoot imadit ye Mose a ise, nga tiap, bong in dada gurunu ipa ye di sasa kidi.) 23 Ngan nen le ang ngan kumata le lal kidi natumu ke koranga tinidi in bet igoro lal kidi Yuda ke sungunu nga, ngan kapas le kakoro tinidi leu. Yesoo, lomu bet katoo wer ke Maro yo iwete pang Mose a iwodo ngan dook. E nga gelei bet katemu malmal pau ye tool atu yo akarata ye lal kidi Yuda ke sungunu a tinini dook mata mulu le imot, in nga? 24 Ang nga ken kakamata tool leu, inbe kawete bet ye in tool dook mata, too dook tiap, ngan be! Bong bet nen ngan kanepe a lomu kaua urata ye dada ki dook ngan, lo ngan bet kawete nen kooti.”

Ngan Yesu I Kirisi Tani, Too?

25 Yesu iwetewete nen a imot, motong la di tooltool pattu ke Yerusalem timadit tina le tiwete nen, “Ai, i tool tani yo tikapge bet tiraumate a imata i? 26 Kakamata, ye in iwetewete betanga ki mallangana la di tooltool matadi a tilongo ngan le tiwete toko kan betanga siap. Ngan di tooltool maimai nga lodi tar balai, i Kirisi tani yo Maro ipootoo bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di i, in naii, too? 27 Bong tool i, lod galanga ye malala ki, le ye in o Kirisi tiap. Yesoo, ye kene yo bet Kirisi isi pombe ye in

nga, ngan o ke bet tool sa lon galanga ye
malala ki yo ipa ye a isi i, in tiap."

28 Ngan Yesu inepepe koongoo lono ke
bareme mai ke sungunu a ipatomonai di
tooltool go, inbe isulu katkat a iwete nen,
"Ai, ang nga lomu galanga yau, inbe lomu
galanga ye malala kiau yo apa ye a asi
i. Bong atoo au tauk lok la asi nga tiap,
Tamak la iwangau a asi i. Inbe dada ki
yo iyei nga, ngan moolmool le imot. Ang
nga lomu galanga ye tiap, 29 bong au i
lok galanga ye, yesoo au i amru amnepe,
motong la iwangau a asi nga."

30 Yesu iwete nen, le nga di Yuda tina
ngan tilongo le katedi malmal a tikapge bet
tikauu a tiparama. Bong ngan le tool sa
iparama tiap, yesoo lal ki in pombe tiao.
31 Bong di tooltool yo tinepe ye ni tani nga,
ngan alunu la tilongo betanga ki le titara
lodi medana panga nga. Le nga tiwete nen,
"Ye kene yo bet Kirisi isi ye in nga, ngan ole
iyei gogo mos a iyei ben tarkilanga panga
le illoso tool i tiap, too?"

Di Tooltool Maimai Tiwanga Di Gaunu Bet Tiparama Yesu

32 Di Paresi tilongo yo di tooltool malala
mai tina ngan tiwetewete a timangunngun
ye so yo Yesu iyei nga, le nga tiye di tooltool
maimai ke paroranga so pang Maro ngan
tiwanga di gaunu yo tikodokala bareme
mai ke sungunu nga, ngan bet la tikaua
Yesu a tiparama. 33 Motong la Yesu iyei
ne, "Lal yo bet ayang tanepe ye nga, ngan
mooloo tiap, lo ngan bet amulu a alo pang
ye Tamak yo iwangau a le asi i. 34 Ang nga
ole kakaua urata mai ye serengau, bong o
kakamatau tiap. Inbe ni yo bet lo anepe ye
i, in o ke bet kalo ye tiap."

35 Le nga di Yuda tina ngan di tapdi
tiwetewete nen, "Ai, tool i nga ole bet
ilo pang ngai a bet takamata mulu tiap
nga? Ole ila pang ye di diede kapala yo
la tinepe nin la nin kataunu ye di Girik
nga, a bet nen ngan la ipatomonai di Girik,
too? 36 Ngan dookoot nga iwete nen, 'Ole
kakaua urata mai ye serengau, bong o
kakamatau tiap. Inbe ni yo bet lo anepe ye
i, in o ke bet kalo ye tiap.' Ngan betanga ki
nga, ngan punu balai?"

Yesu Iwete Ye Ran Ke Nepongo Dook Mata

37 Ngan ke yo Mailang ke Badabada tani
bet imot ye i, in tikamata ben lal maiyoko
pang di. Le nga ye kene tani in Yesu imadit
lo ikodo, inbe iwete le koonoo maimai nen,
"Kumata sei tool bet moraku nga, ngan
iman pang yau, a nen ngan man akap ran
panga a iyin. 38 Yesoo, betanga yo iken ye
Rau ke Maro ngan iwete nen, sei tool bet
itara lono medana pau nga, ngan ole ran
yo ke nepongo dook mata i, in pombe lono
a rongrongbe a idu." 39 Yesu iwete nen
nga, ngan ikatte betanga ye Maro Amunu
Silene yo bet pang dama ni nga, ngan ole
iwanga si ipapon di tooltool yo titara lodi
medana panga ngan lodi i. Bong ye kene
tani in Maro iwanga Amunu Silene a isi
tiao, yesoo iyeie Yesu ene le ilo ete ke bet
di tooltool tipayiti ye tiao lapau.

Di Tooltool Tiparpoto Le Tinepe Ye Budanga Ru

40 Di tooltool malala mai tina ngan ti-
longo yo Yesu iwete nen nga, le nga kapala
tiwete nen, "Moolmool sa! Tool i Maro
koonoo tani yo tanamu bet isi, in naii."

41 Tiwete nen, ngan di diedi kapala tiyei
ne, "Tiap! Ye in Kirisi, tool tani yo Maro
ipootoo bet si ipamulu di tooltool ki i."

Ngan tiwete nen, bong ngan di kapala
tiyei ne, "Nga gelei, bet Kirisi ole ipa ke
Galili, too? Tiap yege! 42 Betanga yo iken
ye Rau ke Maro ngan iwete bet Kirisi in ole
pombe ye rara ke Dawiti. Inbe ole tipasuiu
Betlem ye malala yo mugu ngan Dawiti
inepe ye i." 43 Ngan tina di tooltool tiwete
gogo betanga ye Yesu nen nga, le nga di
tapdi tiparpoto le tinepe ye budanga ru.
44 Ngan le di tooltool kapala lodi bet tikaua
Yesu a tiparama, bong ngan le tool sa itara
bene ye tiap.

Di Kuto Maimai Kidi Yuda Titara Lodi Medana Pang Yesu Tiap

45 Motong la di gaunu tina yo tikodokala
bareme mai ke sungunu nga, ngan timulu
a tila pang ye di tooltool maimai ke paro-
ranga so pang Maro tiye di Paresi. Tila,
motong la di tooltool maimai tina ngan
titor di nen, "Nga gelei bet kakaua tool ni
a kaman tiap nga?"

46 Ngan di gaunu tina tiyei ne, “Mugu
ngan tool sa iwete betanga dawa ben yo
dookoot nga tool ni iwetewete ye nga, ngan
tiap.”
47 Motong la di Paresi tirau betanga kidi
nen, “Ang nga o ikaua llungunu yang la-
pau, too? 48 Ngan kakamatam Paresi amye
di kuto maimai yo matadi kala di Yuda
nga, ngan sa itara lono medana panga, too?
49 Tiap yege! Di tooltool malala mai ngo, yo
lodi galanga ye wer ke Maro tiap nga, ngan
di ngan tiyei kapakapa a tilongo panga sa.
Bong dookoot, ole Maro igarung di.”
50 Di Paresi tina ngan tiwete nen, motong
la edi atu yo ene Nikodimas i, in mugu
ngan ila ye Yesu la yeru tiwetewete, in itor
di nen. Iyei ne, 51 “Nga gelei, wer kiidi
iwete bet tayemenai sorok di tooltool, too?
Tiap, iwete bet kulkulunu ngan ole talongo
betanga ke tool atu, a nen ngan lod galanga
dook ye urata ki yo iyei nga, lo ngan bet
tayemenaii kooti.”
52 Motong la di Paresi tina ngan tiwete
panga nen, “Ona, ong i ke Galili lapau, too?
Kumata betanga yo iken ye Rau ke Maro
nga, ngan iwete toko pa bet Maro koonoo
ole ipa ke Galili, nga tiap.”†
53 Motong la di tooltool tina ngan tipar-
mayiri a tila pang ye rumu kidi atu atu nga.

8

Tiparama Garup Atu Yo Iyei Bauk I

1 Di tooltool tina ngan timayiri a tila pang
rumu kidi atu atu, bong Yesu in imadit a
ilo pang kawal Olip. 2 Ilo inepe le muntu
bongmai koot, motong la imulu a idu a ilo
koongoo lono ke bareme mai ke sungunu.
Ngan le di tooltool le imot timan pang ye
man tigaua a tigaliuu le tiparkat, motong la
du iwur, inbe ipatomonai di nga. 3 Inbe di
pannoongoo ke wer ke Maro tiye di Paresi
tikaua garup atu yo iyei bauk, in a timan
le man tipatokode dama kidi tooltool tina,
4 inbe tiwete pang Yesu. Tiyei ne, “Pan-
noongoo, garup i kerenge, bong tikamata
yo iye tamoto san tiyei bauk nga. 5 Ngan ye
wer ke Maro yo iwete pang Mose a iwodo
ngan nen, garup atu bet iyei dada nen nga,
ngan ole takatmate ye pat a imata. Le
dookoot nga ole kuwete balai?” 6 Di kuto
maimai tina ngan tiye di Paresi lodi bet
titoua. Ngan la le titoru nen nga, a nen
ngan bet Yesu koon kapsap ye betanga sa
nga, ngan tiweteweta a tipaposi ye betanga
ki tina yo iwete nga.
Bong ngan Yesu itud du iwodowodo tana
ye bene boroborene. 7 Ngan ye kene tani
in di tooltool tina ngan titor tootoo, le nga
itot a imadit le lo ikodo, inbe iwete pang
di nen, “Kumata bet ang tina ngan atu bet
taukan sennene nga, ngan ye la bet ikaua
pat a ikata garup tani in ye mugu i.” 8 Iwete
pang di nen, motong la itud du iwodowodo
tana mulu nga.
9 Ngan tilongo tina yo Yesu iwete nen
nga, le nga di atu atu tipases a tidu pang
tana. Di tooltool yo maimai ngan timugu,
inbe yo kakase paunu nga, ngan titoo di a
tidu le tiwulaia Yesu yetaleu iye garup tani
in sila ikododo dama ki. 10 Motong la itot
a imadit le lo ikodo, inbe itoro garup tani
nen, “Garup, di tooltool tina ngan tila ngai
koot? Nga gelei a atu kidi inepe bet ipa-
posong ye urata dook tiap kiong yo kuyeii
i, a bet nen ngan tiyemenai ong ye, in tiap
nga?”
11 Ngan garup tani in iyei ne, “Tool mai,
tool atu sa yo inepe, ngan tiap.”
Motong la Yesu iwete panga nen, “Au la-
pau, au i o ke bet apaposong ye urata dook
tiap kiong yo kuyeii i, in tiap. Le dookoot
nga kula ngan kuwulaia dada dook tiap
kiong ke geingi sennene i.”

Yesu In Dawa Ben Sul Ke Di Tooltool Ke Tana

12 Motong la Yesu iwete pang di tooltool
tina yo ipatomonai di ngan mulu nen, “Au
i la bet ayei ben sul pang di tooltool ke
tana i. Le kumata sei tool bet iman itoo au
nga, ngan o ke bet ipa todo lono mulu tiap,
bong ole ikaua sul ke nepongo dook mata
yo taukan motingi i.”

† **7:52** Di tooltool alunu yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar bet betanga yo Yowan iwodo ngan imot ye arono 52. Bong ngan di tooltool kapala tiseke betanga yo ke bingi dook mata ke Yowan i. Ngan betanga tina ngan la dookoot katai ngan iken ye tarkatingi limi be ru inbe arono 53 le lo ye tarkatingi limi be tol inbe arono 11 nga.

13 Le nga di Paresi tiwete panga nen, “Ai,
ong i nga ong taum kuwetewete ye urata le
dada kiong yo kuyei nga sa. Ngan nanga, di
tooltool yo tilongo betanga kiong nga, ngan
o ke bet titara lodi medana ye betanga
kiong pitiap yege.”
14 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
“Moolmool, au tauk i awetewete ye urata
le dada kiau yo ayei nga, bong di tooltool
ke bet titara lodi medana ye betanga kiau,
yesoo au i lok galanga ye ni yo apa ye a
asi i, inbe ye ni yo bet amulu a alo pang
ye i. Bong ang nga lomu galanga ye ni yo
apa ye a asi i, inbe ye ni yo bet amulu a alo
pang ye i, in tiap. 15 Ang nga bet kakarata
betanga kidi diemu ye dada kidi yo tiyei
nga, ngan katoo dada kidi tooltool ke tana
i leu. Bong au tauk i akarata betanga ke
tool sa ye dada ki yo iyei nga, ngan tiap.
16 Bong kumata le bet akarata betanga ke
tool sa ye dada ki yo iyei nga, ngan matin
nga le atoo betanga yo moolmool nga leu.
Yesoo, autaleu la akarata betanga, i tiap,
bong aye Tamak yo iwangau a asi i, in la
amru amyei urata nen i. 17 Ngan ye wer
kiang ang tapmu i, in tiwode nen, bet di
tooltool ru tiwete betanga atu nga, ngan
betanga kidi in moolmool. 18 Le kumata
bet au tauk i awetewete ye urata le dada
kiau yo ayei nga, inbe Tamak yo iwangau
a asi in ikata suanga ye nga, ngan betanga
kiau ngan moolmool.”
19 Yesu iwete nen, motong la di Paresi
tina ngan titoru. Tiyei ne, “Tamam yo
kuweta i, in inepe ngai?”
Motong la iraua betanga kidi nen, “Ang
nga lomu galanga yau tiap, ngan la le
lomu galanga ye Tamak tiap nga. Kumata
bet lomu galanga yau nga, ngan ole lomu
galanga ye Tamak lapau.” 20 Ngan ye kene
tani in Yesu inepe potai pang ye rumu lono
sokalanga yo titar pat ke bareme mai ke
sungunu ye i, inbe iwete betanga nga a
ipatomonai di tooltool ye. Bong tool sa
ikauu a bet iparama ngan tiap, yesoo lal ki,
in pombe tiao.

Di Yuda Lodi Pang Longono Betanga Ke Yesu Tiap

21 Motong la Yesu iwete pang di tooltool
tina ngan mulu nen, “Au i bet agegang nga,
ngan ole kaserau, bong o kakamatau tiap.
Inbe ang nga ole kammata ye sennene
kiang yo kayei nga. Ngan nen le ni yo bet
alo pang ye i, in ang nga o ke bet kalo ye
tiap.”
22 Di Yuda tina ngan tilongo yo Yesu
iwete nen nga, le nga di tapdi tipartortor
a tiyei ne, “Ai, kakamata ole ye taun irau-
mate a imata, too? Ye punu in la le iwete
nen, ‘Ni yo bet alo pang ye i, in ang nga o ke
bet kalo ye tiap’ nga, too.”
23 Di tooltool tina tiwete nen, bong ngan
Yesu isitoo betanga pang di a iyei ne, “Ang
nga malala kiang naii lopo i, bong au i
malala kiau la ete ni. Inbe ang nga ke
tana i, bong au i ke tana i tiap. 24 Ngan
nen la le mugu ngan awete pang bet ole
kammata ye sennene kiang nga. Le ku-
mata bet katara lomu medana pau bet Au
Tauk I Tool Tani Yo Inepe Nen I, in tiap nga,
ngan ole kammata ye sennene kiang tina
yo kayei nga.”✡
25 Motong la di tooltool tina ngan titoru
nen, “Oo, ngan ong i sei?”
Le nga iraua betanga kidi nen, “Au tauk
awete ninau pang mukot le se dookoot nga.
26 Ngan au i betanga kiau alunu san la
bet awete a apaposang ye urata dook tiap
kiang yo kayei nga. Bong o ayei nen tiap,
yesoo Tool yo iwangau a asi i, in betanga
ki ngan moolmool. Ngan la betanga yo
alongo ye nga, ngan nanga la awete le imot
pang di tooltool ke tana i nga.”
27 Yesu iwete pang di tooltool tina nen,
bong di ngan lodi galanga ye yo nga
iwetewete pang di ye Tamana, ngan tiap.
28 Motong la iwete pang di nen, “Ye kene
yo bet kayitmaka Tool Moolmool ke Maro
ene ye in nga, ngan ole lomu galanga nen,
Au Tauk I Tool Tani Yo Inepe Nen I. Le au i
ayeie so sa ye au tauk lok tiap, bong awete
betanga ben tina yo Tamak ipatomonai
au ye nga, ngan leu. 29 Ngan Tamak yo
iwangau a le asi i, in inepe yau. Le ke bet
igegau a si autaleu anepe nga tiap, yesoo
kanakana ngan atoo lono ye so le imot
yo ayei nga.” 30 Di tooltool tina tilongo

✡ **8:24** Pamulenge (Kisim Bek) 3:14

betanga yo Yesu iwetewete nga, ngan le di alunu la titara lodi medana panga nga.

Awaram Di Natunu

31 Motong la Yesu iwete pang di Yuda
tina yo titara lodi medana panga ngan nen,
"Kumata bet kakap betanga kiau yo ap-
atomonai ang ye nga le katoo nga, ngan
ang nga ole kayei ben di galiuk moolmool.
32 Inbe ole lomu galanga ye betanga mool-
mool, inbe betanga moolmool tani ole ipa-
mulang ye so yo ikau ang a iparamang i."

33 Yesu iwete nen, motong la di Yuda
tina ngan tiwete panga. Tiyei ne, "Ai, am
nga sasa kiam la Awaram i, le tool sa ikau
am a amyei poranga panga pitiap. E nga
gelei kuwete pam bet betanga moolmool
tani bet ipamulam ye so yo bet ikau am a
iparamam in nga?"

34 Motong la Yesu iwete pang di nen,
"Awete pang moolmool nen, di tooltool yo
tiyei sennene nga, ngan tiyei ben poranga
pang sennene. 35 Ngan tool yo iyei poranga
pang tool mai ki i, in ke bet inepe so ye
tool mai ki, ngan tiap, bong tool mai tani
in natunu leu la bet inepe so ye i. 36 Ngan
nanga, kumata le bet Natunu ipamulang
ye so yo bet ikau ang a iparamang in nga,
ngan ole ipamulang moolmool le kagege so
tani in. 37 Au i lok galanga yang bet ang nga
sasa kiang la Awaram i. Bong lomu pang
betanga kiau tiap, ngan nen le kakapge bet
karaumatau a amata. 38 Au i awetewete
pang ye so yo Tamak ipitnai pau nga. E ang
ngan kayei so le katoo dada yo tamamu
iwete pang ye nga."

39 Yesu iwete nen, motong la di Yuda
tina ngan tiyei ne, "Am nga tamamam la
Awaram i."

Motong la Yesu iwete nen, "Kumata bet
ang nga Awaram di natunu moolmool nga,
ngan matin nga le dada kiang ngan gaongo
ben ke Awaram. 40 Ngan au i awete pang ye
betanga moolmool yo alongo ye Maro nga.
Bong ang nga kakapge bet karaumatau a
amata. Ngan Awaram in iyei dada yo nen,
ngan tiap. 41 Le ang nga kayei dada ben yo
ang tapmu tamamu iyei nga."

Yesu iwete pang di nen, ngan le tiraua
betanga ki nen, "Am nga di tinamam tiyei
bauk la le kapodi a tipasui am, nga tiap.
Am nga Tamamam ataleu in la Maro i."

Ang Nga Tool Kuto Mai Kidi So Sidi Di Natunu

42 Motong la Yesu iwete pang di nen,
"Kumata le ang nga Tamamu moolmool
la Maro in nga, ngan matin nga le lomu
pau mai san, yesoo au i aye Maro amnepe,
motong la asi nga. Inbe au i atoo au tauk
lok la asi, nga tiap, bong ye la iwangau a asi
i. 43 Bong nga gelei a lomu galanga ye be-
tanga kiau yo awete ngan tiap nga? Ngan
ye punu in nen, ang nga lomu bet kalongo
betanga kiau tina ngan kaparama, ngan
tiap. 44 Le ang nga tamamu la tool kuto
mai kidi so sidi i. Ngan nen le lomu mede
bet katoo dada yo ye lon dook mata ye nga.
Ngan kulkulunu yege nga, ngan ye in tool
ke raumatenge di tooltool. Inbe iparama
betanga yo moolmool in tiap, yesoo be-
tanga moolmool ngan sa iken ye tiap. Ngan
ye kene yo bet illung nga, ngan ole iwete
betanga ki ke kaplungunu, yesoo ye in tool
ke llungunu, inbe betanga yo ke kaplun-
gunu nga, ngan tamana la ye in. 45 Bong au
i awete betanga yo moolmool ngan pang,
ngan le katara lomu medana ye betanga
kiau, nga tiap. 46 Ngan ang nga sei tool
ikamatau ben au i akapsap ye sennene i?
Le kumata bet au i nga awetewete pang ye
betanga moolmool nga, ngan gelei a katara
lomu medana ye betanga kiau tiap nga?
47 Maro di natunu nga, ngan ole tilongo
betanga ki yo iwete nga. Le ye punu yo
lomu bet kalongo betanga ke Maro ye tiap
i, in nen, ang nga Maro di natunu tiap."

Yesu Iwete Awaram In Pombe Tiao, Ngan Ye In Inepe Mukot

48 Yesu iwete nen, motong la di Yuda
tiraua betanga ki. Tiyei ne, "Am nga
amwete bet ong in tool ke Samaria, inbe
so sidi la idiwidiwong i. Ngan moolmool,
too?"

49 Motong la Yesu iyei ne, "Tiap! Au i so
sidi sa idiwidiwau tiap. Ngan au i nga ay-
itmaka Tamak ene, bong ang nga karautoo
ek. 50 Au tauk i lok bet ayeie ek le ilo ete
ke bet di tooltool tipayitau ye, nga tiap,
bong Maro la lono bet iyei dada nen pau
i. Inbe ye in la tool ke karatanga betanga

kidi tooltool i. 51 Le awete pang moolmool
nen, kumata sei tool bet ikap betanga kiau
nga le itoo nga, ngan o ke bet imata pitiap
yege."
52 Di Yuda tilongo tina yo iwete nen
nga, le nga tiyei ne, "Dookoot nga la lo-
mam galanga yong nga, ong i so sidi idi-
widiwong. Kumata, Awaram iye di Maro
koonoo ngan di le imot timmata. Bong
ngan kuwete nen, 'Kumata sei tool bet ikap
betanga kiau le itoo nga, ngan o ke bet
imata pitiap yege.' 53 Nga gelei, ong in em
mai le kulloso tamada Awaram iye di Maro
koonoo yo timmata koot nga, too? Ngan
lom tar bet ong in tool balai a le kuwete nen
nga?"
54 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
"Kumata bet au tauk i ayeie ek le ilo ete
ke bet di tooltool tipayitau ye nga, ngan
urata kiau yo ayei ngan ben so sorok. Bong
Tamak yo kawete bet ye in Maro kiang i,
in ye la iyeie ek le ilo ete i. 55 Ngan ang
nga lomu galanga ye tiap, bong au i lok
galanga ye. Ngan kumata le awete bet au
i lok galanga ye tiap nga, ngan au i tool
ke kaplungunu dawa ben ang nga. Bong
lok galanga ye, ngan la le akap betanga
ki inbe atoo nga. 56 Mugu ngan tamamu
yo Awaram in lon ponana bet ikamata lal
kiau yo bet asi ye i. Yeiso bet ikamata, ngan
le lon ponana kaiye."
57 Di Yuda tilongo tina yo Yesu iwete
pang di nen nga, le nga tiwete panga. Tiyei
ne, "Ona, ong i rai kiong sangaul limi tiao,
e nga gelei a kuwete bet kumata Awaram
nga?"
58 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
"Awete pang moolmool nen, ye kene yo
tipasuiu Awaram tani in tiao nga, ngan
Au I Anepe Nen mukot yege." 59 Yesu
iwete nen, motong la di Yuda tina tikap
pat a bet tikatu ye, bong ngan itarkoo a
igege bareme mai ke sungunu lono inbe
idu pang tana.

9

Yesu Ikarata Tool Yo Tinana Ipasuiu Ngan Matan Kis I

1 Yesu igege di Yuda tina, motong la ipa
a ila, ngan ikamata tool atu in matan kis.
Ngan tool tani in kene yo tinana ipasuiu ye
i, ngan matana nga ikis nen. 2 Motong la
di galiunu tikamata tool tani le nga titoru
nen, "Pannoongoo, sei iyei sennene a le
tinana ipasuiu ngan matan kis nen nga, ye
taunu, too tamana le tinana?"
3 Titoru nen, motong la Yesu iraua be-
tanga kidi nen, "Ye taunu, too tamana le
tinana la tiyei sennene ngan la le matana
nga ikis nen, ngan tiap. Bong so yo nen
in bet pombe ye, a bet nen ngan ikarata
dada pang Maro bet ipitnai gurana le urata
ki le iken mallangana pang di tooltool.
4 Dookoot nga ni galanga nen, le ken tayei
urata ke tool yo iwangau a asi i. Kumata
bet tanepe nen le lo bong pombe nga, ngan
kene tani in tool sa ke bet iyei urata yo nen
ngan mulu tiap. 5 Ngan ye kene yo anepe
ye tana i nga, ngan au i la bet ayei ben sul
pang di tooltool ke tana i."
6 Yesu iwete nen a imot, motong la iko-
ronai ngoonoo du ye tana, inbe isaraii
ye bene le iyei ben tingi, motong ikap a
isama tool mata kis tani, in matana ye.
7 Inbe iwete panga nen, "Kula le la kupusu
matam ye ran kelingi yo ene Siloam ni."
(Ngan betanga yo Siloam i, in punu ben
Tiwanga). Le nga tool tani in ila la ipusu
matana, motong la ye kene yo bet imulu a
ila pang rumu ki ye in nga, ngan le matan
galanga a ikamata ni ye dook mata.
8 Motong la di tooltool yo tinepe potai
ye nga, ngan tiye di tooltool kapala yo
mugu ngan tikamata igaugau pat le so ye di
tooltool nga, ngan tikamata le tipartortor
nen, "Ai, i tool tani yo mugu ngan iwurur a
igaugau pat le so in naii, too?"
9 Ngan di tooltool kapala tiyei ne, "E, ye
tani naii."
Bong di kapala tiyei ne, "Tiap, ye in
matana dawa ben tool tani in leu, bong in
tool san."
Ngan tiwete nen, motong la tool tani iyei
ne, "Ai, i au tani naii."
10 Le nga di tooltool tina ngan titoru.
Tiyei ne, "Nga kuyei balai a le matam rere,
inbe kumata ni ye nga?"
11 Motong la iwete pang di nen, "Tool yo
tipootoo ene ye Yesu i, in iyei tana le iyei
ben tingi, motong la isama matak ye, inbe
iwete pau bet la apusu matak ye ran kelingi

yo Siloam i. Le nga ala la apusu matak ye ran tani, ngan la le matak rere a akamata ni ye nga."

12 Iwete nen, motong la di tooltool tina ngan titoru. Tiyei ne, "Ngan tool tani in inepe ngai?"

Ngan iyei ne, "Atoo, au i lok galanga ye tiap."

Di Paresi Titor Panini Tool Tani Ye Tool Yo Ikarata I

13 Motong la tikaua tool tani yo mugu ngan matan kis i, in a tila pang ye di Paresi. 14 Yesoo, ye kene yo Yesu iyei tana le ben tingi a ikarata tool tani in matana le dook mata ye i, in ye lal kidi Yuda ke sungunu. 15 Motong la di Paresi tina ngan titoro tool tani. Tiyei ne, "Ai, matam nga gelei a le dook mata nga?"

Ngan tool tani in iwete pang di nen, "Isama matak ye tana yo iyei le ben tingi nga, motong la apusu matak ye ran, ngan la le dookoot nga matak rere a akamata ni ye nga."

16 Iwete pang di nen, motong la di Paresi kapala tiyei ne, "Tool in Maro iwanga la isi, nga tiap, yesoo ikap tutu lal kiidi Yuda yo ke sungunu, in tiap."

Bong di Paresi tina kapala tiyei ne, "Nga gelei, tool yo ke geingi sennene i, in ke bet iyei mos yo nen nga?" Ngan nen le di tapdi tiparpoto.

17 Motong la di Paresi tina ngan tiportak bet titoro tool mata kis tani, in mulu nen, "Lom tar bet tool tani yo iyei ong le matam rere i, in tool balai?"

Ngan iraua betanga kidi nen, "Ye in Maro koonoo atu."

18 Mugu ngan tool tani in matan kis, motong la dookoot nga matan rere nga, bong di kuto maimai ke di Yuda titara lodi medana ye yo nen, ngan tiap. Le nga tiwanga pang tamana le tinana a timan. 19 Timan, motong la titor di nen, "Ai, i angru natumu tani yo kawete bet ye kene yo tinana ipasuiu ye in nga, ngan matan kis, in naii, too? Ngan nga gelei a le dookoot ngan ikamata ni nga?"

20 Ngan tamana le tinana tiyei ne, "Amru nga lomam galanga ben i natumam, inbe kene yo tinana ipasuiu ye in nga, ngan matan kis. 21 Bong gelei a le dookoot nga ikamata ni, inbe sei tool iyei matana nga le irere i, in amru nga lomam galanga ye tiap. Le bet nen ngan katoru. Ye in tool maiyoko, le ole ye taunu iwete pang." 22 Ngan tool tani in tamana le tinana titattadai di Yuda, ngan la le tiwete betanga nen nga. Titattadai di nen, yesoo mugu ngan di kuto maimai ke di Yuda tiraua betanga bet kumata le tool sa iwete a ipapos ben Yesu in Kirisi nga, ngan ole tigunkala le ke bet ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono lo iye di tigaua mulu tiap. 23 Ngan ye punu in la le tool tani tamana le tinana tiyei ne, "Katoru. Ye in tool maiyoko oo."

24 Motong la di Yuda tina ngan tikiui tool tani yo matan kis in paru ki man tiwete panga nen, "Dookoot nga kuyitmaka Maro ene, inbe kuwete betanga moolmool pam ye matana. Oo kuwete, am nga lomam galanga bet tool yo kuweta i, in tool ke geingi sennene."

25 Tiwete nen, motong la iraua betanga kidi nen, "Au i lok galanga tiap bet ye in tool ke geingi sennene, too tiap. Bong so ataleu yo lok galanga ye, in nen, mugu ngan matak kis, bong dookoot nga matak rere le akamata ni ye."

26 Motong la di Yuda tina ngan titoru mulu nen, "Tool tani in iyeie soo so pong? Inbe iyei matam balai a irere nga?"

27 Titoru nen, motong la iraua torungu kidi. Iyei ne, "Awete pang a kalongo koote. E nga gelei a lomu bet kalongo mulu nga? Ang nga o lomu bet kayei ben di galiunu lapau, too?"

28 Tool tani in iwete nen, le nga di Paresi tina ngan katedi malmal le tiwete panga nen, "Ong in la kuyei tool tani in galiunu i. Bong am nga Mose di galiunu. 29 Inbe am nga lomam galanga nen, betanga yo Mose ikap, ngan Maro iwetekes panga. Bong tool in, lomam galanga ye ni yo ipa ye, in tiap."

30 Motong la tool tani in iraua betanga kidi nen, "Tool ni la iyei matak nga le irere mulu i. E, dookoot nga kawete googoomu a kawete bet lomu galanga ye ni yo ipa ye, in tiap. 31 Idi nga lod galanga nen, Maro in ke bet ilongo betanga ke di tooltool yo ke geingi sennene, ngan tiap. Bong ye in ole ilongo betanga ke tool yo isung panga,

inbe itoo dada le imot yo Maro lono bet itoo nga. 32 Ngan mukot yege ni le se dookoot nga, ngan talongo toko gasanga ke tool sa bet iyeie tool atu yo tinana ipasuiu ngan matan kis in le matan rere, ngan tiap. 33 Le kumata bet tool i Maro iwanga la isi ngan tiap nga, ngan matin nga le iyei so yo nen, nga tiap."

34 Iwete nen, motong la di Paresi tiraua betanga ki nen, "Ong in ye kene yo tinam ipasui ong ye in nga, ngan kupa ye sennene la kusi nga. E nga gelei, bet kupatomonai am, too?" Motong la di Paresi tina ngan tigunkala le ke bet ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono lo iye di tigaua mulu tiap.

Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Tiap Nga, Ngan Tiyei Dawa Ben Di Tooltool Mata Kis

35 Yesu ilongo betanga ke so tina yo pombe ye tool tani nga, le nga la ipusye, motong la iwete panga nen, "Ai, kutara lom medana pang Tool Moolmool ke Maro, too tiap?"

36 Motong la tool tani itoru nen, "Tool mai, atorong, Tool Moolmool ke Maro, in sei? Oo, kuweta pau a nen ngan atara lok medana panga."

37 Tool tani in iwete nen, motong la Yesu iyei ne, "Tool yo dookoot kumata i, in ye tani naii la iwetewete pong i."

38 Motong la tool tani in iyei ne, "Tool Mai, au i atara lok medana pong." Motong la igun turunu, inbe isung pang Yesu.

39 Motong la Yesu iwete panga nen, "Ye punu yo au i asi tana ye i, in bet si akarata betanga ke di tooltool ye dada le urata kidi yo tiyei nga. Ngan nanga, di tooltool yo matadi kisis nga, ngan ole matadi rere a tikamata ni mulu. E di tooltool yo matadi rere a tikamata ni nga, ngan ole tiyei ben di mata kis."

40 Yesu iwete nen, motong la di Paresi pattu yo tinepe potai ye nga, ngan tilongo tina yo iwete nen nga, le nga titoru. Tiyei ne, "Ai, nga gelei? Kuwete bet am nga matamam nga ikisis lapau, too?"

41 Motong la iwete pang di nen, "Kumata bet matamu ngan ikisis nga, ngan matin nga le taukamu busunu yo ke sennene nga. Bong dookoot nga kawete bet matamu ngan irere a kakamata ni, le sennene kiang nangan la ikenen go ngan."

10

Yesu In Tool Dook Mata Ke Bet Matan Kala Di Sipsip

1 Motong la Yesu iseke betanga ki mulu a iwete pang di nen, "Awete pang moolmool nen, tool yo bet ilo pang ye di sipsip, ngan ipa ye dada ke koongoo tiap, bong irookoo sorok ye ni san a ilo pang koongoo lono i, in tool ke pinnau inbe tool ke garungunu so kidi tooltool kapala. 2 Bong tool yo ipa ye dada ke koongoo a ilo pang koongoo lono i, in tool yo bet matan kala di sipsip i. 3 Ngan nen le tool yo ikodokala dada ke koongoo i, in ole iso dada panga. Lo ngan bet ikiu di sipsip ki tina ngan atu atu edi nga, ngan ole tilongo kalngana le titoo, inbe irara di a tidu pang tana. 4 Inbe ye kene yo bet irara di sipsip ki ye taunu tina ngan a tidu tana le imot nga, ngan ole ipa le imugu, inbe titoo, yesoo lodi galanga ye kalngana oo. 5 Ngan di sipsip tina ke bet titoo soroko tool san tiap. Kumata bet tool san ikiu di nga, ngan ole tikoo, yesoo di ngan lodi galanga ye kalngana tiap."

6 Yesu iwete le ikatte betanga pang di Paresi nen, bong ngan lodi galanga ye betanga yo iwetewete pang di ye nga, ngan punu tiap. 7 Le tina iwete pang di mulu nen, "Awete pang moolmool nen. Au tauk i la dada ke koongoo yo bet di sipsip tipa ye i. 8 Ngan di tooltool le imot yo timugu a timan pang ye di sipsip nga, ngan di tooltool ke pinnau, inbe di tooltool ke garungunu so kidi tooltool kapala, bong di sipsip tina tilongo kalngadi tiap. 9 Ngan au tauk i la dada ke koongoo i. Ngan nen le kumata sei tool bet iman yau a bet nen ngan ilo pang koongoo lono nga, ngan ole apamule ye so dook tiap yo bet igarungu i. Inbe ole ipa a ilo be isi, a bet nen ngan ikap kaningi yo bet ikan a itoka i. 10 Ngan tool yo ke pinnau i, in iman bet man ipinau di sipsip, inbe iraumata di a bet igarung di leu. Bong au i asi nga, ngan bet si akaua nepongo yo dook mata le dook mata ki taunu i, in pang di.

11 "Au i la tool dook mata ke bet matak kala di sipsip i. Ngan tool dook mata ke bet

matan kala di sipsip i, in ole ye taunu iraia
tinini bet ilon di sipsip ki ye. 12 Bong ku-
mata le tikaua tool atu a titaru bet matan
kala di sipsip tina, a bet nen ngan ikap pat
ye urata kootoonoo ki leu nga, ngan ye in
dawa ben di sipsip tina ngan taudi mool-
mool, in tiap. Le ye kene yo bet ikamata
gaunu gok bet iman pang ye di nga, ngan
ole igege di sipsip tina sila tikino, inbe ikoo
belebele a ila. Lo ngan bet gaunu gok tani
in ole iman a man ikan di, inbe inin di a
timayiriyiri a tikoo. 13 Ngan tool tani in ole
ikoo a ila, yesoo ye in iyei urata bet ikap
pat ye leu, le lon rru mata ye di sipsip tina,
ngan tiap.

14 "Au i la tool dook mata ke bet matak
kala di sipsip i. Le lok galanga ye di sipsip
kiau, inbe di lodi galanga yau, 15 dawa ben
yo Tamak lon galanga yau, inbe au lok
galanga ye nga. Inbe ole araia tinik bet
alon di sipsip tina ngan ye nga. 16 Ngan
au i di sipsip kiau kapala lapau, bong di
ngan tinepe ye koongoo i tiap. Le ole akap
di a timan lapau, a nen ngan ole tilongo
kook, inbe man agaua di tiye di sipsip kiau
kapala nga le tinepe ye budanga atu, inbe
tool ataleu la bet matan kala di i. 17 Le ye
punu i la le Tamak in lono pau mai san ye
i, yesoo au i ole araia tinik a amata, lo ngan
bet amadit le se amagur mulu. 18 Ngan
tool sa ke bet iraumatau a amata le apa so,
nga tiap, bong atoo au tauk lok la le ayei
nen nga. Ngan au i gurana kiau ke bet
araia tinik a amata, inbe gurana kiau ke
bet amadit mulu le se amagur, yesoo atoo
betanga yo Tamak ikap pau nga."

19 Yesu iwete nen a di Yuda tina ngan
tilongo, le nga tiparpoto mulu. 20 Ngan
nen le di alunu la tiyei ne, "Ai, nga gelei a
kalongo tool in koonoo nga? Ye in so sidi
idiwidiwoo le ngan iyei kapakapa."

21 Bong ngan di diedi kapala tiyei ne,
"Ngan betanga nga ke bet tool yo so sidi
idiwidiwoo i, in iwetewete ye, ngan tiap.
Ngan lomu balai, so sidi in ke bet iyeie tool
yo matan kis in le matan rere, too?"

Yesu Iwete Bet Iye Tamana Nga Ataleu

22 Ngan gaongo maiyoko ke sungunu yo
bet di Yuda lodi tut ye kene yo di sasa kidi
tiso dada ke bareme ke sungunu ye i, in
pombe Yerusalem. Ngan lal tani in pombe
ngan igoro mou lapau. 23 Le nga Yesu ilo
bareme mai ke sungunu lono, lo ipa ye
ni yo tiwete ene ye Kakawa ke Solomon
i. 24 Inbe di Yuda timan le man tigaua a
tigaliu, inbe tiwete panga nen, "Ai, tanepe
kaiye mata oo, ole nge lo kupapos pam a
nen ngan lomam galanga yong? Kumata
bet ong i Kirisi nga, ngan kuwete pobe
pam."

25 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
"Au i awete pang oo, bong ngan katara
lomu medana pau tiap. Ngan mos yo ayei
ye Tamak ene nga, ngan bet ipaposau pang
a kakamata. 26 Bong ngan katara lomu
medana pau tiap, yesoo ang nga di sipsip
kiau tiap. 27 Di sipsip kiau nga tilongo
kalngak a titoo au. Au i lok galanga ye di,
28 inbe ole akaua nepongo dook mata yo
taukan motingi i, in pang di. Ngan nen le
ke bet timmata a tilledi, ngan tiap. Inbe
tool sa o ke bet man ipasnak di ye bek tiap
lapau. 29 Yesoo, Tamak la ikap di pau i. Ye
in gurana ki mai san le illos so nga le imot,
le tool sa ke bet man ipasnak di sipsip nga
ye Tamak bene, ngan tiap. 30 Ngan au i aye
Tamak nga ataleu."

31 Di Yuda tilongo tina yo Yesu iwete nen
nga, le nga katedi malmal a tikap pat bet
tikatmate ye a imata, 32 bong ngan iwete
pang di nen. Iyei ne, "Au i apitnai mos
maimai alunu ke Tamak a kakamata oo. E
nga mos nangai kakamata ngan lomu dook
tiap ye a le kakap pat bet kakatmatau ye i?"

33 Motong la di Yuda tina ngan tiwete
panga nen, "Am nga bet amkatmatong ye
urata dook mata yo kuyei nga, ngan tiap.
Bong kon paseme Maro, yesoo ong i tool
sorok, bong kuwete bet ong taum in Maro.
Le ye punu in la le amkap pat bet amkat-
matong ye i."

34 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
"Betanga yo tiwodo lo ye wer kiang, ngan
iwete nen, 'Au i awete nen, ang nga maro.'✡
35 Mugu ngan Maro iwete betanga ki pang
di tooltool, ngan le iwete bet di ngan maro.
Le betanga tina ngan tiwodo lo ye rau ki
oo, le ke bet tagege sa a idu tana, nga

✡ **10:34** Rau ke Woungu (Buk Song) 82:6

tiap. 36 Ngan au i, Tamak ye taunu la
ipootau, inbe iwangau a le asi tana i. Bong
ngan gelei a awete bet Au i Maro Natunu
nga, ngan kawete bet akan paseme Maro
nga? 37 Kumata le bet ayei urata ke Tamak
tiap nga, ngan ken katara lomu medana
ye betanga kiau be. 38 Bong au i ayei
urata ke Tamak. Ngan nen le kumata bet
katara lomu medana ye betanga kiau tiap
nga, ngan katara lomu medana ye urata
yo ayei nga, a nen ngan lomu galanga nen,
au i Tamak inepe yau, inbe au i anepe
ye Tamak." 39 Yesu iwete nen, le nga di
Yuda tina ngan tikapge bet tikauu mulu
a tiparama, bong ngan ilungmai di, inbe
ikoo a ila.
40 Motong la Yesu imulu a ila ngan le
la ikessautu ran Yodan le ila pombe ye ni
yo mugu ngan Yowan irriu di tooltool ye
i. Le nga sila inepe ye ni tani, 41 inbe di
tooltool alunu la timan pang ye nga. Ngan
timan, motong la di tapdi tiwetewete nen,
"Ai, Yowan in iyei toko mos sa bet iyei
tarkilanga panga, ngan tiap, bong betanga
le imot yo Yowan iwetewete ye tool i nga,
ngan moolmool sa." 42 Le ye kene tani in
di tooltool yo tinepe ye ni tani nga, ngan
alunu la titara lodi medana pang Yesu nga.

11

Matenge Ke Lasarus

1-2 Ngan tool atu yo ene Lasarus i, in
matamatenge mai ikauu. Ye in iye di lini ru
nga Mata iye Madia, ngan tinepe ye malala
yo ene Betani i. Ngan Lasarus lini yo Madia
i, in garup tani yo bet iti so ke saliningi yo
kini ki dook mata i, in ilo Tool Mai kene
pono, inbe imusmus ye ye taunu kutono
raunu i. 3 Le nga di lini tina ngan tiwanga
pang Yesu nen, "Tool Mai, tool tani yo lom
panga mai san i, in la matamatenge mai
ikauu i."
4 Ye kene yo Yesu ilongo bangana kidi ye
in nga, ngan le iwete nen, "Matamatenge
ni ke bet iyeie tool ni a imata le ipa so,
ngan tiap. Bong bet nen a nen ngan di
tooltool tikamata gurana mai ke Maro. Le
in dada yo bet iyeie Maro Natunu ene le ilo
ete ke bet di tooltool tipayiti ye i." 5 Ngan
Yesu in lono pang Mata iye toonoo inbe
Lasarus mai san, 6 bong ye kene yo ilongo
betanga bet Lasarus in matamatenge mai
ikauu nga, ngan le ila tarrai tiap. Inepe ye
ke ru mulu ye malala tani yo inepe ye i.
7 Le nga ke ru tina ngan imot, motong
la iwete pang di galiunu nen, "Ai, nga ole
tamulu a tala pang tana mai Yudia mulu."
8 Bong ngan di galiunu tina ngan tiwete
panga nen, "Pannoongoo, dookoot sa airi
ngan di Yuda tikap malmal pong a tikapge
bet tikatmatong ye pat nga. E nga gelei a
bet kumulu a kula pang ni nga?"
9 Motong la Yesu iyei ne, "Nga gelei,
manga yo ke bet ipa ye muntu le du rrai,
ngan sangaul be ru, too? Ngan nen le
kumata tool bet ipa kemai nga, ngan o ke
bet itutu tiap, yesoo ke isini le ikamata
ni ye. 10 Bong kumata tool bet ipa bong
nga, ngan ole itutu, yesoo taukan sul yo bet
ikamata ni ye i."
11 Yesu iwete pang di nen a imot, mo-
tong la iwete pang di mulu nen, "Tool kiidi
Lasarus ni ngo iken mata. Bong ole ala, a la
apoongoo a imadit."
12 Motong la di galiunu tiwete nen, "Tool
Mai, kumata le bet iken mata nga, ngan
ole matamatenge ki imot, le tinini dook
mata mulu." 13 Ngan Yesu in iwetewete ye
matenge ke Lasarus, bong di galiunu ngan
lodi galanga tiap. Tiyeisa o Yesu iwete bet
Lasarus nga o iken mata moolmool.
14 Motong la Yesu iwete pobe pang di
nen, "Lasarus imata oo, 15 bong au i lok po-
nana yo ala nango tarrai tiap nga, a bet nen
ngan kakamata soo so yo bet ayeii panga in
nga, ngan ole katara lomu medana pau ye.
Oo, kamadit a tala pang ye la takamata."
16 Yesu iwete nen a imot, motong la
Tomas yo tiwete ene san ye Didimus i, in
iwete pang Yesu di galiunu kapala ngan
nen. Iyei ne, "Ai, bet nen ngan idi lapau
tamadit a taye Yesu tala, a nen ngan la
tiraumatidi taye a tammata."

Yesu Ilono Madia Iye Mata Le Lodi Iken Dook Mata

17 Ye kene yo Yesu iye di galiunu tina
ngan tipa le la pombe potai pang ye malala
Betani ye in nga, ngan Yesu ilongo betanga
ben Lasarus bobono in titaru lo agoro lono
ke di matenge a iken ye ke pai oo. 18 Ngan
Betani tani in iken potai pang Yerusalem

le manga mooloo tiap.* 19 Le nga di Yuda
alunu la timan pang ye Mata iye Madia bet
man tilon di a bet nen ngan lodi madoko ye
lidi yo imata i, in be.
20 Ngan ye kene tani yo Mata ilongo be-
tanga ben Yesu la ipa dada i, motong la
igege Madia sila inepe rumu, inbe ipakala
a ila le la itauaraii dada. 21 Motong la iwete
panga nen, "Tool Mai, nga yo bet kunepe
ni nga, ngan matin nga le lik imata tiap.
22 Bong dookoot nga lapau, au i lok galanga
nen, kumata bet kutoro Maro ye so sa nga,
ngan ole ikauu pong."
23 Mata iwete nen, le nga Yesu iyei ne,
"Lim ni ole imadit mulu le imagur."
24 Motong la Mata iwete panga nen, "Au
i lok galanga nen, ole imadit mulu ye lal
yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi
tooltool ye i. Yesoo, ye lal tani ngan ole
Maro ipamadit di tooltool matedi a timadit
mulu le imot."
25 Mata iwete nen, le nga Yesu iwete
panga. Iyei ne, "Au tauk i la apamadit
di tooltool mulu ye ni ke matenge i, inbe
akaua nepongo dook mata pang di i. Ngan
nen le sei tool bet itara lono medana pau
inbe imata nga, ngan ole imata le ipa so
tiap, bong ole imadit mulu a inepe ye
nepongo dook mata tani in. 26 Inbe di sima
tooltool yo timagurgur go, inbe titara lodi
medana pau nga, ngan o ke bet timmata le
tipa so tiap. Ngan ong i kutara lom medana
ye betanga kiau nga, too tiap?"
27 Motong la Mata iwete panga nen, "E,
Tool Mai, au i atara lok medana yong ben
ong i Kirisi. Ong i Maro Natunu yo bet
iwanga a isi tana i."

Yesu Lono Pang Lasarus Le Itang

28 Mata iwete nen a imot, motong la
imulu a ila koonoo pang toonoo Madia a
man imangunngun panga. Iyei ne, "Pan-
noongoo tani in iman oo, le nga itor yong."
29 Ye kene yo Madia ilongo betanga nen
nga, ngan le palbe leu be imadit a ila pang
ye Yesu. 30 Ngan Yesu ilo pombe malala
tiao, bong inepe ye ni tani yo Mata la
itauaraii ye i. 31 Le nga di Yuda yo tiye
Madia tinepe rumu lono a bet tiloni a lono
iken dook nga, ngan tikamata tina yo palbe
leu be imadit a idu pang tana nga, le nga
titoo a tidu. Ngan tiyeisa bet idu a ila pang
ye agoro ke di matenge yo titara Lasarus
bobono ye i, a nen ngan la itang ye nango.
32 Madia imale a ila pombe ye ni tani yo
Yesu inepe ye i, le nga ikamata, motong la
igun turunu du Yesu kene punu ke dama,
inbe iwete panga. Iyei ne, "Tool Mai, nga
yo bet kunepe ni nga, ngan matin nga le lik
imata tiap."
33 Ngan Yesu ikamata tina yo itang, inbe
di Yuda yo titoo a tiye timan nga, ngan ti-
tang lapau nga, le nga Yesu lon sakarungu
inbe katen pas. 34 Motong la itor di nen, "Ni
nangai kataru ye i?"
Motong la tiwete panga nen, "Tool Mai,
kuman man kumata."
35 Yesu la ikamata le nga itang.
36 Ngan di Yuda tikamata tina yo itang
nga, le nga tiyei ne, "Kakamata nga, ye ni
lono pang tool ni mai san."
37 Bong ngan di diedi kapala tiyei ne, "Ye
ni ikarata tool yo matan kis in le matan
rere mulu, e nga gelei a lono bet ilono tool
ni a nen ngan imata be, tiap nga?"

Yesu Ipamaditi Lasarus A Imadit Mulu

38 Yesu ipa le la pombe ye agoro tani
yo titara Lasarus bobono ye i, le nga lono
dook tiap, inbe katen pas mulu. Ngan
agoro tani in iken ke kawal madini. Inbe
pat somai atu la titapulu la tikatkala agoro
koonoo ye i. 39 Motong la iwete pang di
nen, "Oo, kapulu pat in a ikoo."
Ngan tool tani imata in lini yo Mata i, in
iwete panga nen, "Tool Mai, dookoot nga o
ikini a dook tiap oo, yesoo imata a iken ye
ke pai oo."
40 Motong la Yesu iwete panga nen,
"Mugu ngan awete pong bet kutara lom
medana pau, ngan ole kumata gurana mai
ke Maro."
41 Yesu iwete nen, le nga tipulu pat tani
yo tikatkala agoro koonoo ye i. Motong
la itada pang ete, inbe iyei ne, "Tamak,
au i lok ponana pong yo kulongo pata-
raungu kiau nga. 42 Au i lok galanga, ong
in kanakana ngan kulongo kook. Bong lok

* **11:18** Manga yo iken kataunu ye malala Betani inbe Yerusalem i, in mooloo tiap ben kilomita tol leu.

ye di tooltool yo tikododo ni nga, ngan la le awete nen, a bet nen ngan titara lodi medana nen, bet ong in la kuwangau a asi i."
43 Yesu iwete nen a imot, motong la koonoo le mai nen, "Lasarus, kupas a kusi tana!" 44 Yesu koonoo nen, motong la Lasarus tani in imadit a ipas a isi pang tana. Ngan le ipa ye mala tina yo tipiu kene le bene le damono ye nga. Motong la Yesu iyei ne, "Kagoolook mala ngan ye, inbe kawete panga a ila."

Di Tooltool Maimai Kidi Yuda Tisere Dada Yo Bet Tiraumata Yesu Ye I
(Matiu 26:1-5; Maka 14:1-2; Luka 22:1-2)

45 Di Yuda tina yo timan bet man matadi so Madia nga, ngan tikamata so yo Yesu iyeii i, le nga di alunu la titara lodi medana panga nga. 46 Bong di kapala ngan tila pang ye di Paresi la tiwete pang di ye so tani yo Yesu iyeii i. 47 Motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di Paresi tikiu di tooltool kuto maimai kidi Yuda yo matadi kala di ye momo le nepongo kidi nga, ngan man tigaua, inbe tiwete pang di. Tiyei ne, "Ai, nga ole tayei balai? Tool ni iyei gogo mos matana matana alunu san a iyei ben tarkilanga panga oo. 48 Kumata le tapatauu bet iyei nen nga, ngan ole di tooltool le imot titara lodi medana panga. Lo ngan bet di Rom ole timan man tigarung di tooltool kiidi le tipa ye bareme mai kiidi yo ke sungunu i."
49 Motong la edi atu yo ene Kepas i, in iyei tool mai ke paroranga so pang Maro ye rai tani in, in iwete pang di nen, "Ang nga lomu galanga ye so siap yege! 50 Ang nga lomu galanga ye dada atu yo bet ilonang, in lapau? Dada dook mata in nen: Kumata bet tool atu ikol di tooltool kiidi a imata nga, ngan ole di tooltool kiidi le imot sa tilledi tiap."
51 Kepas iwete betanga nen ye ye taunu lono tiap, bong iyei tool kuto mai ke paroranga so pang Maro ye rai tani in, ngan la le iwete betanga ben di Maro koonoo ye Yesu yo bet imata a nen ngan ilon di Yuda i. 52 Ngan imata nga, ngan bet ilon di Yuda leu tiap, bong bet igaua Maro di natunu le imot yo timayiriyiri a tinepe nin la nin nga, a bet nen ngan man tigaua ye budanga atu. 53 Le nga ye ke tani in a ilo nga, ngan di tooltool maimai kidi Yuda tigaua a tirau betanga, inbe tisere dada yo bet tiraua Yesu ye a imata i.
54 Ngan nen le Yesu ipa mallangana mulu la di Yuda matadi tiap, bong igege ni tani in, inbe ila inepe ye ni atu yo iken potai pang ye ni soorookoonoo i. Ila pombe, motong la iye di galiunu sila tinepe ye malala atu ke ni tani yo ene Epraim i.
55 Ye kene tani in lal maiyoko kidi Yuda yo bet lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro i, in potai bet pombe. Le nga di Yuda yo tinepe ye malala kapala nga, ngan alunu tilo pang Yerusalem bet lo titoo momo kidi Yuda a di tapdi tiyei di le tinidi galanga ye Maro matana mugu ngan, lo ngan bet lal ke Paskimoolooningi tani in pombe. 56 Tilo, motong la matadi saraia Yesu, ngan tikamata tiap. Le nga tilo tikodo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, inbe di tapdi tipartortor. Tiyei ne, "Ai, nga lomu tar balai? Ole ise ye lal maiyoko ke sungunu i lapau, too tiap?" 57 Bong ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di Paresi tikap betanga pang di tooltool nen, kumata le sei tool lon galanga ye Yesu bet inepe ngai nga, ngan bet iwete pang di a bet nen ngan tikauu a tiparama.

12

Madia Iti So Kini Ki Dook Mata Lo Yesu Kene
(Matiu 26:6-13; Maka 14:3-9)

1 Ke limi be atu mulu la iken go pang dama nga, lo ngan bet lal ke Paskimoolooningi Ke Maro, in pombe. Ye kene tani in Yesu ipa le la pombe Betani, ye malala ke Lasarus, tool tani yo ipamaditi mulu ye ni ke matenge i. 2 Motong la di tooltool ke malala tani in tiyeie kanningi atu a bet nen ngan tikanen ye Yesu, inbe lodi ponana ye. Le nga Mata iso kaningi a bet imalimi di ye, inbe Lasarus la iye di tooltool yo tiye Yesu tikan so nga, ngan tiwur ye kakawa ke kaningi so. 3 Motong la Madia lo ikaua so ke salininingi yo tikarata ye kai nad le pat ki mai san i, in a isi le si itioo lo Yesu kene pono, inbe imusmus kene ye ye taunu kutono raunu. Ngan so

ke salininginga tani in kini ki dook mata san le ingaua rumu lono mai in le imot.

4 Bong Yesu di galiunu tina ngan atu, yo ene Yuta Iskariot, tool tani yo bet pang dama ni ngan ole itara Yesu la di koi ki bedi i, in iwete nen, 5 "Ona tiap! Nga gelei takaua so ke salininginga ni a tayawari tiap nga? Nga yo bet tayawari nga, ngan matin nga le takap pat silba* ben 300, lo ngan bet takap pat tina ngan pang di tooltool yo ballingadi tiap nga." 6 Ngan Yuta tani in lono ye di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan la le iwete nen, ngan tiap. Bong iwete nen nga, yesoo ye in tool pinnauene. Ngan ye in urata ki ke bet matan kala depe ke pat kidi, bong kanakana ngan ye taunu ipinau pat tina yo titartar lo ye depe tani nga.

7 Yesu ilongo tina yo iwete nen nga, le nga iyei ne, "Ai, kagege sila inepe! Ye in itarmosaia so in pang lal yo bet amata ngan tikaratau a tikelmai au ye i. 8 Di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan kanakana ngan ole kaye di kanepe, bong au i o ke bet ayang tanepe ye ke yo kanakana, ngan tiap."

Di Tooltool Maimai Ke Paroranga So Pang Maro Tiraua Betanga Bet Tiraumata Lasarus

9 Ye kene tani in, di Yuda malala mai la lodi galanga ye Yesu yo inepe Betani nga, le nga tila bet la tikamata. Ngan lodi bet la tikamata Yesu leu tiap, bong bet la tikamata Lasarus yo Yesu ipamaditi mulu ye ni ke matenge, in lapau. 10 Le nga di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro ngan tikarata betanga bet ole tiraumata Lasarus a imata lapau. 11 Yesoo, di Yuda alunu la tikamata so yo Yesu iyeii ye Lasarus i, le nga tigege di kuto maimai tina, inbe tila le la titara lodi medana pang Yesu nga.

Yesu Lo Pombe Yerusalem Ngan Di Tooltool Tiyitmaka Ene Ben Ye In Tool Kuto Mai Atu (Matiu 21:1-11; Maka 11:1-11; Luka 19:28-40)

12 Tinepe a mongmongini ki, le nga di tooltool malala mai tina yo tilo Yerusalem bet lo tikamata lal maiyoko ke sungunu tani nga, ngan tilongo bingi ben Yesu la ipa dada i nga bet se pombe Yerusalem. 13 Motong la di tooltool tina ngan tikap so dawa ben kautuku raunu a tipakala a tidu pang diki bet du tikamata. Le nga du tikamata, motong la koodi le mai nen.

"Tayitmaka Maro ene!
Maro ole iyei urata dook mata pang tool yo isi ye Tool Mai ene i.✡
Maro ole iyei urata dook mata pang tool yo iyei kuto mai a bet matan kala tana kidi Isrel le imot i."

14 Ngan Yesu ikaua asara ke solanga di tooltool yo ene donki i, in kase paunu atu man iwur pono, inbe ipa ye a ilo pang Yerusalem. Ngan iyei nen le iyei betanga tina yo tiwodo lo ye Rau ke Maro nga, ngan iwete nen,

15 "Ang di tooltool ke malala mai Yerusalem yo iken ye kawal Saion i, ken katattadai be!
Kakamata, tool kuto mai kiang yo bet matan kala tana mai kiang le imot i, in ye la iwur ye donki kase paunu atu in pono, a ise i."✡

16 Ngan kulkulunu yege nga, ngan di galiunu lodi galanga ye betanga tina ngan punu tiap. Bong ye kene yo Yesu imadit mulu a Maro iyeie ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti nga, motong la lodi tut betanga yo mugu ngan tiwodo a ilo ye Rau ke Maro ye nga, ngan iwete ye Yesu. Inbe ye kene tani in lodi tut ye so le imot yo di tooltool tiyei panga ngan lapau.

17 Ngan ye kene yo Yesu koonoo pang Lasarus a imadit mulu ye ni ke matenge nga, ngan di tooltool malala mai la tiye Yesu tinepe nga. Ngan la le di tooltool tina ngan timadit a tikaua bingi ye so tani yo Yesu iyeii i, in pang di tooltool. 18 Ngan nen le di tooltool alunu la tilongo betanga ke mos tani yo Yesu iyeii a bet iyei ben tarkilanga panga i, le nga timadit a tipakala a tidu pang diki le du titauaraii dada. 19 Di Paresi tikamata di tooltool tina yo tiyei nen nga, le nga di tapdi tiwetewete nen, "Kakamata nga, dookoot nga idi nga o tayeie so siap, yesoo di tooltool le imot la titoo nga."

* **12:5** Ngan pat silba atu in ben pat ke bet tayimi tool atu ye urata kootoonoo ki ye ke atu yo ikau urata ye i. ✡ **12:13** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:25-26 ✡ **12:15** Sakaria (Sekaraia) 9:9

Yesu Iwete Ye Matenge Ki

20 Di tooltool malala mai tina yo tilo pang
Yerusalem bet lo tisung ye lal maiyoko ke
sungunu tani nga, ngan di tooltool kapala
ngan di Girik. 21 Le nga di Girik tina ngan
tila pang ye Pilip, tool ke malala Betsaida
yo iken ye tana mai Galili i. Tila ye, motong
la tiwete panga nen, "Tool mai, am nga
lomam bet amkamata Yesu pa." 22 Le nga
Pilip la iwete pang Antares, motong la yeru
timadit a tila la tiwete pang Yesu nga.
23 Motong la Yesu iraua betanga kidi
yeru nen, "Lal yo Maro bet iyeie Tool
Moolmool ke Maro ene le ilo ete ke bet
di tooltool tipayiti ye i, in dookoot nga la
pombe nga. 24 Awete pang moolmool nen,
kumata bet tool atu ipe dingding patunu
du tana lono tiap nga, ngan ole isup tiap
le kanono tani yo ataleu in la bet iken i.
Bong kumata bet ipe du tana lono le kulini
ibi nga, ngan ole isup a ipu le itar kanono
alunu belebele. 25 Ngan nen le kumata tool
atu bet lono pang nepongo ki ke tana i mai
san nga, ngan ole ilene. Bong kumata tool
atu bet iwala murini pang nepongo ki ke
tana i nga, ngan ole ikaua nepongo dook
mata yo taukan motingi i. 26 Le kumata
sei tool bet ilonau a iyei urata dawa ben
kapraingi kiau nga, ngan ole itoo au. Ngan
nen le ni nangai yo bet anepe ye i, in ole ye
inepe ye lapau. Inbe Tamak ole iyitmaka
tool tani yo bet iyei urata kiau i, in ene."
27 Motong la Yesu iwete mulu nen,
"Dookoot nga au i lok sakarungu san, le
nga ole awete balai? Ole bet ayei ne,
'Tamak, kulonau a kukutaka so yo bet
pombe pang yau dookoot i'? Tiap! Au i ke
bet awete nen tiap, yesoo ye punu in la le
asi tana ye i, a bet lal ke so moonoo nen nga,
ngan pombe pang yau. 28 Le Tamak, ong
taum kuyeie em le ilo ete ke bet di tooltool
tipayitong ye!"
Yesu iwete nen, motong la tool atu
kalngana iwetewete ke malala ke Maro a
isi nen, "Au i ayeie ek le ilo ete ke bet di
tooltool tipayitau ye oo, inbe ole ayei nen
mulu."
29 Ngan di tooltool malala mai tina yo
tikododo potai ye Yesu nga, ngan tilongo,
le nga tiyei ne, "Ai, looloo la itara i." Bong
ngan di tooltool kapala tiyei ne, "Tiap!
Bangabangana ke Maro atu la iwetewete
panga i."
30 Tiwete nen, motong la Yesu iyei ne,
"Betanga yo dookoot si kalongo nga, ngan
isi bet si ilonau tiap, bong bet ilonang.
31 Dookoot nga i lal yo Maro bet ikarata
betanga kidi tooltool ke tana i ye dada
dook tiap kidi yo tiyei nga. Inbe ye in ole
inganga tool yo iyei kuto mai a bet matan
kala tana mai i le imot i, in a ikoo. 32 Ngan
au i dookoot nga anepe ye tana i, bong
pang dama ni bet tiyitmakau le lo atuku
kai palasingi kaini nga, ngan ole agaua di
tooltool le imot a timan pang yau." 33 Yesu
iwete nen ngan bet nen a ye taunu ipaposi
ye dada yo bet imata ye i.
34 Le nga di tooltool malala mai tina
ngan tilongo, le tiyei ne, "Am nga lomam
galanga bet wer ke Maro iwete nen, bet
Kirisi in ole inepe nen a tala. E nga gelei a
kuwete bet ole tiyitmaka Tool Moolmool ke
Maro nga? Ngan Tool Moolmool ke Maro
in sei?"
35 Motong la Yesu iwete nen, "Awete
pang nen, lal mooloo tiap la bet sul iken
kataunu yang nga. Le sul bet ikenen yang
nen go nga, ngan kapa ye lulngana, a bet
nen ngan todo idukang be. Yesoo, kumata
le tool bet ipa todo lono nga, ngan ole lon
galanga ye ni nangai yo bet ipa pang ye i, in
tiap. 36 Le dookoot nga ye kene yo sul tani
in ikenen yang go nga, ngan katara lomu
medana pang sul tani a bet nen ngan kayei
ben sul di natunu." Yesu iwetewete pang
di tooltool tina nen a imot, motong la igege
di sila tinepe, inbe itarkoolene ye di a ipa a
ila.

Di Yuda Alunu San La Titara Lodi Medana Pang Yesu Tiap Nga

37 Yesu iyei kaiye mos alunu a iyei ben
tarkilanga panga bet di tooltool tikamata,
bong titara lodi medana panga pitiap yege.
38 Ngan iyei nen nga, ngan le lo iyei be-
tanga ke Maro koonoo yo Esai in iwodo
nga, le itar kanono moolmool. Ngan Esai
tani in iwete nen,

"Tool Mai, sei bet itara lono medana ye
betanga kiam i,

inbe sei bet ikamata gurana kiong yo
kupapos ye urata yo kuyei nga? Tool
siap yege."✡

39 Ngan ye punu yo titara lodi medana
pang Yesu ye tiap in nen, yesoo Esai iwodo
betanga san mulu in iwete nen,

40 "Maro iyei matadi le tikamata ni tiap,
inbe ipammata lodi le lodi galanga ye
so siap.
Ole nen ngan matadi nga tikamata so ye,
inbe lodi galanga ye betanga punu,
ngan ole tiportak lodi a timulu pang
yau a bet nen ngan akarata di le
dook mata."✡

41 Esai in iwete nen, yesoo ikamata bet
pang dama ni ngan gurana mai ke Yesu ole
iyeie ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti
ye, ngan la le iwete betanga nen ye nga.

42 Ye kene tani in di tooltool yo titara lodi
medana pang Yesu nga, ngan kapala ngan
di kuto maimai lapau. Bong titattadai di
Paresi, le lodi bet tipapos lo medana kidi
tina ngan ila mallangana tiap, yesoo ole
nen ngan di Paresi tigunkala di le ke bet
tilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono lo
tiye di tigaua mulu tiap. 43 Ngan di Paresi
tina ngan lodi pang dada yo bet di tooltool
tiyitmak edi ye, in mai san, bong lodi pang
dada yo Maro bet iyitmak edi ye, in tiap.

44 Motong la Yesu iwete le maimai nen,
"Sei tool bet itara lono medana pau nga,
ngan ye in itara lono medana pau leu tiap,
bong itara lono medana pang Tamak yo
iwangau a asi i, in lapau. 45 Inbe sei tool yo
ikamatau i, in ikamata Tamak yo iwangau
a asi i. 46 Ngan au i asi ye tana i nga,
ngan dawa ben sul, a bet nen ngan di sima
tooltool bet titara lodi medana pau nga,
ngan o ke bet tinepe ye ni todo lono mulu
tiap. 47 Le kumata sei bet ilongo betanga
kiau le itoo tiap nga, ngan au tauk i o ke
bet apaposi ye urata dook tiap ki yo iyeii
i, a bet nen ngan Maro iyemenaii ye, ngan
tiap. Yesoo, au i asi nga bet si apapos di
tooltool ke tana i ye urata dook tiap kidi yo
tiyei nga tiap, bong asi nga bet si akap di a
apamulu di ye so dook tiap yo bet igarung
di i. 48 Bong sei tool bet ikap betanga kiau
a iparama tiap, inbe iwala murini pau nga,
ngan betanga kiau tina yo awete nga, ngan
ole ipaposi ye urata dook tiap ki yo iyeii
i, a bet nen ngan Maro iyemenai ye lal yo
itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye i.
49 Ngan au i awete sorok betanga nga ye au
tauk lok tiap, bong Tamak yo iwangau a asi
i, in ye la ikap betanga nga pau bet awete,
inbe iwete nin dada yo bet awetewete ye
i. 50 Le lok galanga nen, betanga ke Tamak
nga, ngan ke bet ikaua nepongo dook mata
yo taukan motingi i, in pang di tooltool.
Ngan nen le betanga tina le imot yo awete
nga, ngan atoo Tamak koonoo ye betanga
yo iwete pau bet awete nga."

13

Yesu Ingas Di Galiunu Kedi

1 Ngan ke ataleu iken go pang dama,
lo ngan bet lal maiyoko kidi Yuda yo bet
lodi tut ye Paskimooloongingi ke Maro i,
in pombe. Le nga Yesu lon galanga nen,
lal ki yo bet igege tana i inbe imulu a ilo
pang ye Tamana i, in iman potai oo. Ngan
kulkulunu yege le ise ye kene tani in nga,
ngan Yesu lono mai san pang di tooltool ki
ye taunu yo tinepe ye tana i. Inbe ye kene
yo bet lo imata ye i, in ipitnaia dada yo bet
lono pang di mai le mai san moolmool ye i.

2 Le nga rrai a Yesu iye di galiunu tigaua
bet tikan so. Ngan tool kuto mai kidi so
sidi in idiwidiwi Yuta Iskariot, yo Simon
natunu i, in lono a bet nen ngan itara Yesu
la di koi ki bedi i. 3 Ngan Yesu in lon galanga
nen, ye in Tamana itar so tina nga le imot
la bene bet iyei tool kuto mai a matan
kala. Inbe lon galanga nen, ye in Maro
iwanga la isi nga, le ole imulu a ilo pang ye
Maro. 4 Le nga Yesu iwulai kaningi so, inbe
imadit tina le idudu sousoungu mooloo ki
in du tana, inbe ikap manmaningi pattu
a iwitkala lo galini. 5 Motong la iti ran
du ye omai atu, inbe imadit ye ngasingi
di galiunu tina ngan kedi a imanman ye
manmaningi yo iwitkala lo galini i.

6 Ngan iyei nen le la pombe ye Simon
Pita, le nga Pita imadit tina le itoru nen,
"Tool Mai, ngan lom balai, ole kungas kek,
too?"

✡ **12:38** Esai (Aisaia) 53:1 ✡ **12:40** Esai (Aisaia) 6:10

7 Motong la Yesu iraua betanga ki nen,
“So yo ayei nga, dookoot nga ong i lom
galanga ye tiap, bong pang dama ni nga,
ngan ole lom galanga ye.”
8 Le nga Pita iwete panga nen, “Atoo, au
i o ke bet amalum pong bet kungas kek
pitiap yege.”
Pita iwete nen, motong la Yesu iyei ne,
“Kumata le bet angas kem tiap nga, ngan
ong i o ke bet kunepe yau tiap.”
9 Le nga Simon Pita iyei ne, “Tool Mai,
bet nen nga, ngan kungas kek leu be, bong
kungas bek inbe kutok lapau.”
10 Motong la Yesu iwete panga nen, “Tool
bet irriu koot nga, ngan ke bet irriu mulu
tiap, bong ole ingas kene leu, inbe tinini
mai i igalanga le imot. Ngan ang nga
tinimu igalanga oo, bong ang nga le imot
tiap.” 11 Ngan Yesu in lon galanga ye tool
yo bet itaru la di koi ki bedi in oo. Ngan ye
punu in la le iwete bet di le imot ngan tinidi
igalanga tiap nga.
12 Yesu ingas di galiunu tina ngan
kedi a imot, motong la isousou mulu ye
sousoungu mooloo ki tani, inbe imulu la
iwur ye nene. Motong la itor di nen, “Ai,
ang nga lomu galanga ye soo so yo ayeii
pang in lapau, too? 13 Ang nga kakiu au
ye ‘Pannoongoo’ inbe ‘Tool Mai’ nga, ngan
kawete gorrau le dook mata, yesoo au i
urata kiau tina nangan. 14 Le kumata bet
au i Tool Mai inbe Pannoongoo kiang la
angas kemu nga, ngan ole ang lapau, kayei
nen a kangas di diemu kapala kedi. 15 Ngan
au i ayei dada nen pang nga, ngan bet nen
a matamu too, inbe ang lapau ole kayei
dada dawa ben yo ayei pang nga. 16 Awete
pang moolmool nen, tool yo iyei urata ben
kapraingi i, in ene mai le illoso tool mai
ki, in tiap. Inbe tool yo tool san iwanga ye
urata i, in ene mai le illoso tool yo iwanga
i, in tiap lapau. 17 Ngan dookoot nga ang
ngan lomu galanga ye dada yo ayeii pang,
in punu oo. Le kumata bet katoo dook nga,
ngan Maro ole iyei urata dook mata pang.
18 “Betanga yo au i awete nga, ngan pang
ang le imot tiap, yesoo au tauk i lok galanga
ye di tooltool yo apootoo di pau nga. Bong
dookoot bet nen a betanga yo iken ye Rau
ke Maro i, in ole kanono pombe moolmool.
Ngan betanga tani in iwete nen, ‘Tool yo
amru amkan porong i, in ole iyitmaka kene
bet iyirtoo au ye.’✡
19 “Ngan so yo dookoot awete pang ye
nga, ngan kanono pombe moolmool tiao.
Bong au i lok bet aso talngamu ye, a bet
nen ngan pang dama ni bet pombe nga,
ngan ole katara lomu medana nen bet Au I
Tool Tani Yo Inepe Nen I. 20 Le awete pang
moolmool nen, kumata sei tool bet ikaua
tool yo awanga a ila, in a iyei dada dook
mata panga nga, ngan tool in ben iyei dada
dook mata nen pau lapau. Inbe sei tool bet
iyei au dook mata nga, ngan tool in iyei
dada yo nen ngan pang Tamak yo iwangau
a asi i, in lapau.”

Yuta Itara Yesu La Di Koi Ki Bedi (Matiu 26:20-25; Maka 14:17-21; Luka 22:21-23)

21 Yesu iwete pang di galiunu nen a imot,
inbe ikanamaii ngan lon sakarungu san.
Motong la iwete pobe pang di nen, “Awete
pang moolmool nen, ang tina nga atu la bet
itarau la di koi kiau bedi i.”
22 Iwete nen, le nga di galiunu tina ngan
lodi sarrara le matadi ikenen ye di diedi,
inbe lodi kaua urata nen, ngan iwete nen
ye sei. 23 Ngan di galiunu tina ngan atu yo
Yesu lono panga mai san i, in iwur potai
pang ye lapau. 24 Le nga Simon Pita iyei
tomonai ye kutono pang ene tani bet itoru,
ngan sei iwete nen ye i.
25 Motong la galiunu tani, in irusu le la
itadana Yesu, inbe itoru mos leu nen, “Tool
Mai, ngan sei kuwete nen ye i?”
26 Le nga Yesu iyei ne, “Nga ole atepala
porong kasin, inbe aroro ye sur yo iken
omai lono i, lo ngan bet akap pang ang
tina nga atu. Ngan ye in tool tani yo awete
nen ye i.” Motong la ikap porong kasin a
iroro ye sur, inbe ikap pang Yuta Iskariot
yo Simon natunu i. 27 Ye kene yo Yuta tani
in ikap porong tina ngan ye in nga, ngan le
Satan idewe a ilo lono.
Motong la Yesu iwete panga nen, “Soo so
yo lom bet kuyeii i, in kuyei tarraii.” 28 Yesu
iwete panga nen, le nga di diede kapala
yo tiye tiwur ye kakawa ke kaningi so nga,
ngan tilongo, bong ngan lodi galanga ye

✡ **13:18** Rau ke Woungu (Buk Song) 41:9

betanga yo Yesu iwete ngan punu tiap.
29 Ngan Yuta tani in matan kala depe kidi
yo ke pat i, le nga di tooltool kapala tiyeisa o
Yesu iwete panga bet la iyimi kaningi man
tikan ye lal maiyoko ke sungunu tani, too
bet la ikap so pang di tooltool yo ballingadi
tiap nga. 30 Ngan Yuta ikap porong kasin
tina ngan a ikan, le tina palbe leu inbe ipas
a idu pang tana. Ngan bong oo.

Yesu Iwete Wer Paunu Pang Di Galiunu

31 Yuta ipas a idu tana a ila, motong la
Yesu iwete nen, “So yo dookoot nga bet
pombe pang ye Tool Moolmool ke Maro i,
in ole iyeie ene le ilo ete ke bet di tooltool
tipayiti ye. Inbe urata ki yo bet iyeii i,
in ole iyeie Maro ene le ilo ete ke bet di
tooltool tipayiti ye lapau. 32 Ngan kumata
bet iyeie Maro ene le ilo ete nga, ngan Maro
ye taunu ole iyeie Natunu tani in ene le ilo
ete nen lapau. Le mooloo tiap Maro ole
iyeie ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti
ye.”

33 Motong la iwete mulu nen, “Di natuk
nga, ole ayang tanepe kasin, lo ngan bet
kaserau. Ngan betanga i mugu ngan aweta
pang di Yuda oo, ngan nanga dookoot nga
aweta pang nga. Le malala yo bet alo pang
ye i, in ang nga o ke bet kalo ye tiap. 34 Le
dookoot nga bet awete wer paunu pang
nen: Lomu pang di diemu mai san. Ngan
au i lok pang mai san, le katoo dada gaongo
leu a lomu pang di diemu mai san nen
lapau. 35 Kumata bet lomu pang di diemu
mai san nen nga, ngan ole di tooltool le
imot lodi galanga ben ang nga di galiuk
moolmool.”

36 Yesu iwete nen, le nga Simon Pita
itoru. Iyei ne, “Tool Mai, nga bet kulo pang
ngai?”

Motong la Yesu iraua betanga ki nen,
“Malala yo bet alo pang ye i, in dookoot nga
ong i o ke bet kutoo au a aru talo ye tiap.
Bong pang dama ni nga, ngan ole kutoo au
le kuse ye.”

37 Motong la Pita itoru mulu nen, “Tool
Mai, nga gelei a dookoot nga ke bet atoo
ong tiap nga? Au i ole araia tinik bet
alonong a amata.”

38 Pita iwete nen, motong la Yesu iyei ne,
“Ong i lom tar bet ole kuraia tinim mool-
mool bet kulonau a kumata, too? Ngan
awete pong moolmool nen, bong katai
nga, ngan ole tareke itang tiao, inbe ku-
pataukala a kuwete le patol bet ong i lom
galanga yau tiap.”

14

Yesu In Dada Ke Bet Di Tooltool Tipa Ye A Tilo Pang Ye Tamana

1 Motong la Yesu iwete pang di galiunu
mulu nen, “Ai, lomu sakarungu be. Bong
katara lomu le imede pang Maro, inbe
katara lomu le imede pau lapau. 2 Rumu
ke Tamak ni, lono sokalanga alunu san. Le
nga amugu a alo nga, ngan bet lo akarata ni
pang. Ngan yo bet betanga i moolmool tiap
nga, ngan matin nga le awete nen pang
tiap. 3 Kumata le bet alo akarata ni pang le
imot nga, ngan ole amulu a asi bet si akau
ang, a bet nen ngan ang lapau ayang talo le
lo tanepe ye ni yo bet anepe ye i 4 Ngan ang
nga lomu galanga ye dada ke malala yo bet
alo pang ye i.”

5 Yesu iwete nen, motong la Tomas itoru.
Iyei ne, “Tool Mai, am nga lomam galanga
ye ni yo bet kulo pang ye, in tiap. Le nga ole
amyei balai bet lomam galanga ye dada ki
nga?”

6 Motong la Yesu iraua betanga ki nen,
“Au tauk i dada, inbe betanga moolmool ke
Maro, inbe nepongo dook mata yo taukan
motingi i. Le tool atu sa ke bet ilo pang ye
Tamak ye dada san tiap, bong ye autaleu.
7 Kumata bet lomu galanga yau moolmool
nga, ngan matin nga le lomu galanga dook
ye Tamak lapau. Le dookoot katai a ilo
nga, ngan la bet lomu galanga ye, inbe
kakamata nga.”

8 Motong la Pilip iwete panga nen, “Tool
Mai, bet kupitnaia Tamam pam nga, ngan
ole ige lomam.”

9 Le nga Yesu iyei ne, “Ona tiap! Pilip, au i
ayang tanepe kaiye san, e nga lom galanga
yau tiao, too? Kumata sei tool bet ikamatau
koot nga, ngan ye in ikamata Tamak oo.
E nga gelei a kuwete bet apitnaia Tamak
pang nga? 10 Nga gelei, o kutara lom
medana ye betanga kiau yo awete bet au

i anepe ye Tamak, inbe Tamak inepe yau, ngan tiap, too? Ngan betanga yo awete pang nga, ngan au tauk i akap ye lok la awete, ngan tiap, bong Tamak yo inepe yau i, in ye taunu la iyei urata ki i. 11 Le katara lomu medana ye betanga yo awete bet au i anepe ye Tamak, inbe Tamak inepe yau i. Bong kumata le bet kayei nen tiap nga, ngan lomu tut ye mos yo ayei ngan leu, a bet nen ngan ipamadit lomu ngan katara lomu medana ye. 12 Awete pang moolmool nen, kumata sei tool bet itara lono medana pau nga, ngan ole iyei urata yo dawa ben ayei nga. Inbe ole iyei urata maimai le illos yo ayei nga, yesoo au i nga bet alo pang ye Tamak. 13 Inbe soo so yo kator ye, ye au ek nga, ngan ole ayei, a bet nen ngan ayeie Tamak ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye. 14 Ngan nanga, soo so bet ang nga kator ye, ye au ek nga, ngan ole ayei."

Yesu Ipamede Betanga Bet Ole Iyawara Maro Amunu Silene A Isi

15 Motong la Yesu iwete mulu nen, "Kumata le bet ang nga lomu pau mai san nga, ngan ole katoo betanga kiau yo akap pang nga. 16 Inbe au i ole atoro Tamak, a nen ngan iyawara Loningi san mulu pang bet inepe yang ye ke tina yo kanakana nga le imot. 17 Ngan Loningi tani in Maro Amunu yo bet si ipapos betanga moolmool ke Maro pang i. Le di tooltool ke tana i nga, ngan o ke bet tikauu tiap, yesoo di ngan tikamata tiap, inbe lodi galanga ye tiap lapau. Bong ang nga lomu galanga ye, yesoo inepe yang, inbe ole inepe lomu lapau. 18 Au i ke bet agegang le si kanepe sorok dawa ben kase madunu, ngan tiap, bong ole amulu a asi pang yang. 19 Ngan nanga, ole tanepe le mooloo tiap, inbe di tooltool ke tana i tikamatau mulu tiap, bong ang nga ole kakamatau, yesoo, au i ole amadit mulu le anepe ye nepongo yo dook mata i. Ngan nen le ang lapau ole kanepe ye nepongo dook mata tani. 20 Ye kene tani in ang nga ole lomu galanga nen, au i anepe ye Tamak, inbe ang ngan kanepe yau, inbe au anepe yang. 21 Ngan nen le sei tool bet ikap betanga kiau nga a iparama, inbe itoo nga, ngan ye in tool tani yo lono pau mai san i. Inbe tool tani yo lono pau mai san i, in Tamak ole lono panga mai san. Inbe au lapau ole lok panga mai san, le ole au tauk apitnai au panga."

22 Yesu iwete nen, motong la Yuta Iskariot tiap, bong Yuta san in itoro Yesu nen, "Tool Mai, nga gelei a ong taum kupitnai ong pam, bong lom bet kupitnai ong pang di tooltool ke tana i tiap nga?"

23 Motong la Yesu iraua betanga ki nen, "Kumata sei tool bet lono pau mai san nga, ngan ole itoo betanga kiau yo apatomonai ang ye nga. Ngan nen le Tamak ole lono panga mai san, inbe ole amru amsi a si amnepe ye tool in. 24 Bong sei tool bet lono pau mai san tiap nga, ngan ke bet itoo betanga kiau yo apatomonai ang ye, ngan tiap. Ngan betanga yo awete pang a kalongo nga, ngan au tauk betanga kiau tiap, bong ke Tamak yo iwangau a asi i.

25 "Ngan ye kene yo ayang tanepe ye i, ngan awete pang ye so tina ngan le imot oo. 26 Bong Loningi tani yo bet Tamak iwanga le ipa ye ek a isi i, in Maro Amunu Silene. Ye in ole ipatomonai ang ye so nga le imot, inbe ole ipamadit lomu a nen ngan lomu tut ye so le imot yo awete pang ye nga. 27 Ngan au i nga bet agegang a alo, le kanepe ye lo silene yo kiau i. Ngan lo silene kiau yo bet akauu pang i, in dawa ben ke di tooltool ke tana i yo tiyei pang di diedi, nga tiap. Le ken katattadai a lomu sakarungu be.

28 "Ang nga kalongo yo awete pang nen, 'Au i ole agegang a alo, bong ole amulu pang yang a asi.' Kumata le bet lomu pau mai san nga, ngan ole lomu ponana yo bet alo pang ye Tamak nga, yesoo Tamak in ene mai san le illosau. 29 Ngan lok bet awete pang mugu ngan, lo ngan bet so tani in pombe, a bet nen ngan ye kene yo bet pombe ye in nga, ngan ole katara lomu medana pau. 30 Le au i o ke bet ayolo betanga mata tiap, yesoo tool kuto mai yo matan kala tana i, in ye la iman i. Ngan ye in taukan gurana yo bet iyeie so sa pau nga. 31 Bong au i bet ayei nen a bet nen ngan di tooltool ke tana i lodi galanga nen, au i lok pang Tamak mai san, ngan la le atoo koonoo bet ayei soo so yo iwete pau ye bet ayei nga."

Yesu iwete pang di nen a imot, motong la iyei ne, “Oo, kamadit. Tagege ni a tala.”

15

Yesu In Ooroo Wain Kaini

1 Yesu iwete nen a imot, motong la iwete pang di galiunu mulu nen, “Au i ooroo yo ene wain i, in kaini moolmool, inbe Tamak in kumu taunu. 2 Ngan wain bene le imot yo ipu tiap nga, ngan Tamak ole ingedekat du tana. Inbe bene le imot yo ipu nga, ngan ole isolai le imallanga, a bet nen ngan isudud paunu mulu nga, ngan ipu le kanono alunu belebele. 3 Ngan ang nga ben ooroo wain bene yo kumu tamana isolai le imallanga nga, yesoo ang ngan katara lomu medana ye betanga yo awete pang nga. 4 Le ang nga kanepe yau nga, ngan au i ole anepe yang nen lapau. Ngan kumata le wain bene atu bet iso ye wain kaini le imede tiap nga, ngan o ke bet ye taunu ipu a itar kanono, ngan tiap. Ngan gaongo leu, kumata le ang ngan kanepe yau le kamede tiap nga, ngan o ke bet kayeie so siap lapau.

5 “Au i ooroo wain kaini, inbe ang ngan dawa ben wain bene. Ngan kumata tool bet inepe yau le imede inbe au anepe ye nga, ngan ole urata ki yo iyei, ngan itar kanono dook mata. Bong kumata bet inepe yau tiap nga, ngan o ke bet iyeie so siap lapau. 6 Kumata le tool atu bet inepe yau le imede tiap nga, ngan ole dawa ben kai bene yo tingedekati a tikatte le iwod i. Ngan kai bene yo nen nga, ngan ole di tooltool tiwinnoko, inbe tikatte lo ei lono a ei ikan. 7 Bong kumata bet kanepe yau le kamede, inbe kaparama betanga kiau a katoo dook nga, ngan soo so yo lomu bet katorau ye nga, ngan ole akap pang le imot. 8 Inbe ye kene yo bet kayei so nen le itar kanono nga, ngan ole ipaposang ben ang ngan di galiuk moolmool. Le ye dada in la bet kayeie Tamak ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye i.

9-10 “Au i lok pang mai san, dawa ben Tamak yo lono pau mai san i. Ngan kumata le bet katoo betanga kiau yo akap pang nga, ngan ole lok pang mai san, dawa ben yo atoo betanga ke Tamak nga, ngan le Tamak lono pau mai san nga. Ngan nen le kaparama dada tani yo bet lok pang mai san ye i, in le imede.

11 “Ngan au i awete pang ye so nga le imot, a bet nen ngan ayeie ang le lomu ponana dawa ben au i. Le moolmool, lo ponana kiang tani in ole mai le mai san. 12 Le betanga kiau yo bet katoo ngan nen: Lomu pang di diemu mai san, dawa ben yo au i lok pang mai san nga. 13 Kumata tool atu bet lono pang di tooltool ki mai san, le ye taunu iraia tinini bet imata a ilon di ye nga, ngan ye in ipitnaii ben dada ki yo bet lono pang di tooltool ki ye mai san i, in illos dada yo kapala nga.

14 “Kumata bet katoo betanga kiau yo akap pang ngan dook nga, ngan ang nga ben di tooltool kiau. 15 Ngan nen le au i ke bet akiu ang ye kapraingi mulu tiap, yesoo tool yo iyei kapraingi i, in lon galanga ye so yo tool mai ki iyei, ngan tiap. Ngan nanga, ole akiu ang ye di tooltool kiau, yesoo betanga le imot yo Tamak iwete pau ye nga, ngan la awete pang ye koot nga. 16 Ang ngan kapootau tiap, bong au i la apootang, inbe akap gurana pang bet la kayei urata, a bet nen ngan urata kiang tina ngan itar kanono, ngan kanono ole iken nen a tala. Le kumata bet kapatarau pang Tamak ye au ek, inbe katoru ye so sa bet ikauu pang nga, ngan ole ikauu pang. 17 Le betanga kiau yo akap pang nga, ngan nen: Lomu pang di diemu mai san.”

Di Tooltool Ke Tana Ole Tikadono Yesu Di Galiunu

18 Motong la Yesu iwete pang di galiunu tina ngan mulu nen, “Kumata le di tooltool ke tana i bet tikadonang nga, ngan lomu tut nen, mugu ngan tikadonau nen lapau. 19 Kumata le bet ang ngan kanepe ben di tooltool ke tana i nga, ngan ole lodi pang mai san ben ang ngan di tooltool kidi tapdi nga. Ngan ye punu yo tikadonang ye i, in nen, ang nga ke tana i tiap, yesoo apootang bet ole kagege dada le momo yo ke tana i nga. 20 Le lomu tut betanga yo awete pang koot nga: ‘Tool yo iyei urata ben kapraingi i, in ene mai le illoso tool mai ki, in tiap.’ Ngan nanga, kumata bet di tooltool tiyei dada dook tiap bet tigarungau ye nga, ngan ole tigarungang nen lapau. Inbe kumata

le titoo betanga kiau yo bet apatomonai di ye nga, ngan ole titoo betanga kiang nen lapau. 21 Ang ngan man katoo au le ole tiyei dada dook tiap yo nen ngan pang, yesoo di ngan lodi galanga ye Tool yo iwangau a asi i, in tiap. 22 Le au i yo bet asi a si awete betanga nga pang di tiap nga, ngan matin nga le taukadi sennene yo bet tisolo nga. Bong dookoot nga, taukadi dada yo bet tiyei ne, 'Am nga lomam galanga bet so yo amyei, ngan amkapsap ye sennene, nga tiap.' 23 Ngan nen le sei tool yo bet ikadonau i, in ikadono Tamak nen lapau. 24 Ngan yo bet amye di amnepe inbe ayei urata medana yo tool sa ke bet iyei tiap, ngan tiap nga, ngan matin nga le taukadi sennene yo bet tisolo nga. Bong dookoot nga mos yo ayei ngan tikamata oo, bong tina la tikadonau le tipoorootau pa ye Tamak nga. 25 Le dada yo tiyeii i, in bet nen a iyeie betanga atu yo tiwode lo ye wer kidi in le itar kanono moolmool. Ngan betanga tani in iwete nen, 'Taukadi punu yo bet tikadonau ye i.'✡

26 "Bong Loningi kiang yo bet awanga a isi pang yang i, in iye Tamak tinepe. Ye in Maro Amunu, inbe au i ole awanga a isi bet si ipapos betanga moolmool ke Maro, inbe iwetewete pang di tooltool ye urata yo kiau nga. 27 Le ang lapau kawetewete pang di tooltool ye urata kiau, yesoo kulkulunu yege ye kene yo apamaditi urata kiau ye in nga, ngan la ayang tanepe tanepe le se dookoot katai nga."

16

1 Motong la Yesu iyei ne, "Au i awete pang nen nga, ngan bet nen a lomu medana yo kataru pau i, in katte be. 2 Ngan ole tingangang a kakoo ye rumu kidi Yuda ke gaongo. Inbe pang dama ni bet lal pombe nga, ngan ole di tooltool yo tiraumatamatang a kammata nga, ngan ole lodi tar nen bet nga tiyei urata dook mata pang Maro. 3 Di ngan ole tiyei dada yo nen ngan pang, yesoo di ngan lodi galanga ye Tamak tiap, inbe lodi galanga yau tiap lapau. 4 Ngan au i bet awete betanga nga pang, a bet nen ngan ye kene yo bet tiyei dada nen pang nga, ngan ole lomu tut ye so yo awete pang ye nga. Kulkulunu ngan awete pang ye so yo nga tiap, yesoo au i ayang tanepe."

Urata Ke Maro Amunu Silene

5 Motong la Yesu iwete mulu nen, "Dookoot nga au i bet amulu a alo pang ye tool tani yo iwangau a asi i, bong ang nga sa itorau bet alo pang ngai, ngan tiap. 6 Ang nga lomu madoko mai san ye betanga yo awete pang nga. 7 Bong awete pang moolmool nen, ngan dook mata bet agegang a alo, a nen ngan alonang. Yesoo, kumata le bet alo tiap nga, ngan Loningi kiang tani in o isi tiap. Bong kumata le alo nga, ngan la bet ayawari a isi pang yang nga. 8 Le ye kene yo bet isi ye in nga, ngan ole ipagalanga di tooltool ke tana i lodi, le lodi galanga ye sennene yo kidi nga, inbe ye dada dook mata noonoonoo yo ke Maro nga, inbe ye lal yo Maro itaru bet iyemenai di tooltool ye i. 9 Ngan nen le ole ipagalanga lodi a bet nen ngan lodi galanga bet di ngan tiyei sennene, yesoo di tooltool yo nen ngan titara lodi medana pau tiap. 10 Inbe ole ipagalanga lodi ye dada dook mata noonoonoo ke Maro, yesoo au i atoo dada noonoonoo ki le nga bet alo pang ye Tamak, ngan ole ke bet kakamatau mulu tiap. 11 Inbe ole ipagalanga lodi lapau ye lal yo Maro itaru bet iyemenai di tooltool ye i, yesoo tool kuto mai yo matan kala tana i, in Maro ipaposi ye urata dook tiap ki yo iyeii i, in oo, le ole iyemenaii ye.

12 "Au i betanga kiau alunu san la lok bet awete pang ye nga, bong dookoot nga ole imoo pang bet lomu galanga ye nga. 13 Bong ye kene yo bet Maro Amunu bet isi a si ipapos betanga moolmool ke Maro nga, ngan ole ipasongosongang ye betanga tina yo moolmool nga. Le betanga yo bet iwete pang ye nga, ngan iwete sorok sa ye ye taunu lono tiap, bong ole iwete pang ye betanga yo ilongo ye Tamak nga, inbe ole iwete pang ye soo so yo bet pang dama ni ngan pombe nga. 14 Ye in ole ikap betanga yau, lo ngan bet iwete pang, a nen ngan ye dada yo iyeii nen i, in ole iyeie ek le ilo ete ke bet di tooltool tipayitau ye. 15 Ngan so

✡ **15:25** Rau ke Woungu (Buk Song) 69:4

le imot yo ke Tamak nga, ngan kiau. Ngan la le awete pang bet Maro Amunu ole ikap betanga yau, lo ngan bet iwete pang nga."

Lo Madoko Ole Iportak Le Iyei Lo Ponana

16 Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, "Ole tanepe le mooloo tiap, ngan ole kakamatau mulu tiap. Lo ngan bet kanepe kasin, ngan ole kakamatau mulu."

17 Ngan tina Yesu iwete nen a di galiunu tilongo nga, le nga di tapdi tipartortor. Tiyei ne, "Ai, betanga yo iweta paidi i, in punu balai? Iyei ne, 'Ole tanepe le mooloo tiap, ngan ole kakamatau mulu tiap. Lo ngan bet kanepe kasin, ngan ole kakamatau mulu.' Inbe iwete mulu nen, 'Ngan nen, yesoo nga bet alo pang ye Tamak.' Ngan yo iwete nen nga, ngan betanga ki in punu balai?" 18 Le nga di galiunu tina ngan tipartortor mulu nen, "Ai, betanga yo iwete bet ole tanepe le mooloo tiap i, in punu balai? Idi nga lod sarrara ye soo so yo iwetewete ye i."

19 Yesu di galiunu tina ngan di tapdi tiwetewete nen nga, ngan ikamata di le lon galanga ben ole titoru ye betanga tina. Le nga iwete pang di nen, "Ang ngan kator panin di diemu ye betanga yo awete pang nen, 'Ole tanepe le mooloo tiap, ngan o ke bet kakamatau mulu tiap. Lo ngan bet kanepe kasin, ngan ole kakamatau mulu.' 20 Awete pang moolmool nen, ang nga ole lomu madoko, inbe katang, bong di tooltool ke tana i nga, ngan ole lodi ponana. Moolmool, ang nga ole lomu madoko, bong lo madoko kiang tani in ole palbe leu be iportak le iyei ben lo ponana. 21 Le dawa ben garup yo lal ki ke pasuiungu ngan kapon massingi ye kase a bet ipasuiu i. Bong ye kene yo bet ipasuiu kase tani in koot nga, ngan ole lon kalli masngana, inbe lon ponana, yesoo ipasuiu kase tani in a isi tana oo. 22 Ngan gaongo leu ye ang nga lapau. Dookoot nga lal kiang bet ole lomu madoko, bong ye kene yo bet akamatang mulu ye in nga, ngan ole lomu ponana. Ngan lo ponana kiang tani in tool sa o ke bet ilelang ye, ngan tiap. 23 Ye kene tani in nga, ngan ang nga o ke bet museremu bet katorau ye so sa, ngan tiap. Le awete pang moolmool nen, kumata le bet kapatarau pang Tamak, inbe katoru ye soo so ye au ek nga, ngan ole ikauu pang. 24 Mukot a ise nga, ngan katoru ye so sa ye au ek, ngan pitiap. Le kator ngan ole kakap so, a nen ngan ole lomu ponana le lomu ponana kaiye."

Gurana Ke Yesu Illoso Gurana Ke Tana I

25 Yesu iwete nen a imot, motong la iyei ne, "Betanga yo awete pang nga, ngan akatte betanga ye leu. Bong pang dama ni bet tagoro lal yo bet pombe in nga, ngan ole awete pang nen mulu tiap, bong ole awete betanga mallangana pang ye Tamak. 26 Ye kene tani in nga, ngan au i ole akaua koomu, inbe apatarau pang Tamak a atoru bet ilonang, ngan tiap, bong ang tapmu ole kapatarau panga ye au ek. 27 Ngan Tamak ye taunu in lono pang mai san, yesoo ang ngan lomu pau mai san le katara lomu medana pau bet au i aye Maro amnepe, motong la asi nga. 28 Moolmool, au i apa ye Tamak la le asi tana i nga, le dookoot nga ole agege tana i, inbe amulu a alo pang ye Tamak."

29 Yesu iwete nen, motong la di galiunu tiyei ne, "Dookoot nga la kotte betanga tiap, bong kuwete betanga mallangana pam nga. 30 Le dookoot nga am nga lomam galanga nen, ong in lom galanga ye so nga le imot. Le ke bet kunama tool sa bet itorong ye torungu ki mugu, lo ngan bet kuraua torungu ki, ngan tiap. Ngan amkamata dada kiong yo nen i, le am nga amtara lomam medana nen, bet ong in kuye Maro kanepe, motong la kusi nga."

31 Tiwete nen, motong la Yesu iyei ne, "Dookoot nga la o katara lomu medana nga, too? 32 Bong kapalongo, lal tani yo awete pang ye bet pombe i, in dookoot nga pombe oo. Le mooloo tiap ngan ole kamayiriyiri a ang atu atu kakoo pang ye malala kiang. Inbe ole kawulai yau le autaleu la bet si anepe i. Bong autaleu tiap, yesoo Tamak la bet inepe yau i. 33 Ngan au i awete betanga yo nga pang, a bet nen ngan kaman yau man kanepe ye lo silene yo kiau i. Ye kene yo bet kanepe ye tana i nga, ngan ole urata moonoo dook tiap la bet pompombe pang yang nga. Bong

kakodo le kamede, yesoo gurana yo ke tana i, in allosi oo."

17

Yesu Ipatarau

1 Yesu iwete nen a imot, motong la itada pang ete, inbe ipatarau nen, "Tamak, lal tani in pombe oo. Le kuyeie Natum ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye, a bet nen ngan Natum iyeie em le ilo ete nen lapau. 2 Ngan ye i, kouo gurana mai panga bet iyei mai pang di tooltool nga le imot, a bet nen ngan ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang di tooltool yo kop di panga nga. 3 Ngan dada yo bet di tooltool titoo ngan ole tikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in nen. Di ngan ole lodi galanga yong ben ongtaleu in la Maro moolmool i, inbe lodi galanga lapau ye Yesu Kirisi yo kuwanga a isi i. 4 Ngan urata yo kop pau bet ayei nga, ngan ayei porai a imot oo. Le ye dada yo ayei nen nga, ngan la le ayeie em le ilo ete ke bet di tooltool ke tana i tipayitong ye nga. 5 Le dookoot nga Tamak, kuyeie ek le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti, dawa ben yo mugu ngan tana i pombe tiao inbe ayong tanepe ngan kuyei ek le ilo ete nen nga."

Yesu Ipatarau Ye Di Galiunu

6 Motong la Yesu ipatarau mulu nen, "Au i apaposong pang di tooltool ke tana i yo kop di pau nga, ngan oo. Di ngan di tooltool kiong, motong la kop di pau nga. Inbe di ngan titoo betanga yo kiong ngan dook mata. 7 Le dookoot nga lodi galanga nen, so le imot yo kop pau nga, ngan ipa yong. 8 Inbe betanga le imot yo kuwete pau ye nga, ngan awetekes pang di a tilongo oo. Le dookoot nga lodi galanga nen, au i apa yong la asi nga, le titara lodi medana bet ong la kuwangau a asi i.

9 "Ngan nen le au i apatarau bet alon di. Bong apatarau nga bet alon di tooltool yo ke tana i, nga tiap. Au i apatarau nga bet alon di tooltool yo kop di pau nga, yesoo di ngan di tooltool kiong. 10 Le di tooltool le imot yo kiau nga, ngan kiong, inbe di tooltool le imot yo kiong nga, ngan kiau. Di ngan la tiyeie ek le ilo ete ke bet di tooltool tipayitau ye nga. 11 Ngan au i o ke bet anepe le mos mata ye tana i tiap, dookoot nga bet asila pang yong. Bong di nga ole si tinepe nanga la tana pono nga. Tamak, ongtaleu in la em mison i, le matam kala di dook ye gurana kiong yo dookoot ngan kusuketi pau koot i, a bet nen ngan tigaua le atu, dawa ben yo aru tagaua le atu nga. 12 Ye kene yo aye di amnepe ye in nga, ngan matak kala di ye gurana kiong yo kusuketi pau i, le tinepe dook mata. Ngan nen le di atu sa ilene tiap, bong atu kidi yo ilene le ipa so i, in ilene a bet nen ngan iyeie betanga yo iken ye Rau kiong in le itar kanono moolmool.

13 "Dookoot nga bet agege di a asila pang yong, bong ye kene yo bet aye di amnepe ye tana i go nga, ngan lok bet awete pang di ye betanga yo nga, a bet nen ngan ayei di le lodi ponana dawa ben au i. Le moolmool, lo ponana kidi tani in ole mai le mai san. 14 Betanga yo kiong nga, ngan awete pang di oo. Ngan la le di tooltool ke tana i tikap malmal pang di ye nga, yesoo di ngan ke tana i mulu tiap, ben au tauk i, au i ke tana i tiap lapau. 15 Le apatarau pong nga bet kop di a tikoo ye tana i, nga tiap, bong bet matam kala di dook ye tool dook tiap Satan, ole nen ngan igarung di. 16 Di ngan di tooltool ke tana i mulu tiap, dawa ben au tauk i, au i ke tana i tiap lapau. 17 Ngan betanga kiong ngan moolmool le imot, le lok bet betanga kiong tina ngan iyei di le tirai lodi le imot pong bet tinepe yong dawa ben di tooltool kiong yo kupootoo di pong ong taum nga. 18 Ong in la kuwangau a le asi tana i. Ngan nanga, dookoot nga ole awanga di tooltool tina yo kop di pau nga, ngan a tila ye di tooltool kapala yo tinepe ye tana i nga. 19 Ngan au i araia lok le imot pong bet anepe yong dawa ben tool kiong yo kupootoo pong ong taum i, a bet nen ngan alon di ngan ole di lapau tirai lodi le imot moolmool pong bet tinepe yong dawa ben di tooltool kiong yo kupootoo pong ong taum, ngan lapau."

Yesu Ipatarau Ye Di Tooltool Yo Bet Titara Lodi Medana Panga Nga

20 Motong la Yesu ipatarau mulu nen, "Pataraungu kiau i, in bet alon di galiuk leu ye tiap, bong apatarau nga bet alon

di tooltool yo tilongo betanga kidi galiuk yo tiwete nga, ngan le titara lodi medana pau, ngan lapau. 21 Le Tamak lok bet kugaua di tooltool tina le imot, le tinepe ye budanga atu, dawa ben yo ong in kunepe yau, inbe au i anepe yong nga. Inbe di le imot tinepe yidi aru lapau, a bet nen ngan di tooltool yo ke tana i nga, ngan ole titara lodi medana nen, ong in la kuwangau a le asi i. 22 Ngan dada yo kuyeie ek le ilo ete ke bet di tooltool tipayitau ye i, in dookoot nga ayeii pang di lapau, a bet nen ngan tigaua le atu, dawa ben yo aru tagaua le atu nga. 23 Ngan au i anepe ye di, inbe ong in kunepe yau. Le ye dada yo i, au i lok bet nen a tigaua lodi le atu moolmool, a bet nen ngan di tooltool ke tana nga lodi galanga nen, ong in la kuwangau a le asi i, inbe ong in lom pang di mai san dawa ben yo lom pau mai san nga.

24 "Tamak, au i lok bet di tooltool le imot yo kop di pau nga, ngan tise yau se aye di amnepe ye malala yo bet anepe ye i, a bet nen ngan tikamatau yo kuyeie ek le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti nga. Ngan mukot ye kene yo kutar lang le tana tiao nga, ngan lom pau mai san le kuyeie ek le ilo ete nen.

25 "Tamak, ong in tool noonoonoo. Di tooltool ke tana nga, ngan lodi galanga yong tiap. Bong au i lok galanga yong, inbe di galiuk nga lodi galanga nen, ong la kuwangau a le asi i. 26 Le au i la apaposong pang di a le lodi galanga yong i, le ole ayei nen pang di le ikenen leu. Ole ayei nen a bet nen ngan lodi pang di tooltool mai san dawa ben yo ong in lom pau mai san nga. Inbe ole ayei nen a bet nen ngan au tauk i lapau, anepe ye di."

18

Yuta Itara Yesu La Di Koi Ki Bedi (Matiu 26:47-56; Maka 14:43-50; Luka 22:47-53)

1 Ye kene tani in Yesu ipatarau nen a imot, motong la iye di galiunu tipa le tikessautu ran yo ene Kitron i. Ngan ran tani ke koonoo kapala in kumu atu yo tipe kai olip ye i, le nga Yesu iye di galiunu tina ngan tipa so le tilo kumu tani in lono.

2 Ngan Yuta, tool tani yo bet itara Yesu la di koi ki bedi i, in lon galanga ye kumu tani, yesoo kene kapala, ngan Yesu iye di galiunu lo tigaua nango. 3 Le nga Yuta irara di tooltool ke patokongo budanga atu ke Rom tiye di gaunu yo di tooltool maimai ke paroranga so le di Paresi tiwanga di nga, ngan a tila pang ye kumu ke olip tani. Di ngan tila ngan kapala tilanga sul a titoko, inbe di kapala ngan tikap so yo tikarata le ililo dawa ben sul nga, inbe kapala ngan tikap dawa ke patokongo. 4 Ngan Yesu in lon galanga ye so le imot yo bet pombe panga, ngan oo. Le nga ipa le ila potai ye di, motong la itor di nen, "Ai, ang nga kasere sei?"

5 Motong la tiraua betanga ki nen, "Am nga amsere Yesu ke Nasaret."

Le nga Yesu iwete pang di nen, "I au tani naii."

Ngan Yuta, tool tani yo bet itara Yesu la di koi ki bedi i, in iye di tooltool tina ngan tikodede. 6 Ye kene tani in yeiso bet Yesu iyei ne, "I au tani naii," ngan le tidikmai pang mur inbe timolol du tana.

7 Motong la Yesu itor di mulu nen, "Ang nga kasere sei?"

Ngan se tiyei ne, "Yesu ke Nasaret."

8 Le nga Yesu iwete pang di nen, "Awete pang mugu oo, i au tani naii. Le au i la kaman bet man kaserau i, a kakau au, inbe kayei di tooltool kiau nga be, a tila." 9 Yesu iyei nen, ngan le iyei betanga tina yo iwete mugu nga le itar kanono moolmool. Ngan betanga tina ngan iwete nen, "Au i matak kala di tooltool yo kop di pau nga, ngan nen le di atu sa ilene tiap."✡

10 Ngan Simon Pita, in pul ki atu ke patokongo lapau. Le nga iposi tina le itarakede kapraingi ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in talngana oonoo, le imakede. (Ngan kapraingi tani in ene la Malkas i.)

11 Motong la Yesu iwete pang Pita nen, "Ai, kupariri pul kiong in a ilo ye nene mulu! Nga gelei, lom bet ayin ye ruku ke masngana yo bet Tamak ikauu pau i, in tiap, too?"

Tikaua Yesu A Ila Pang Ye Anas

✡ **18:9** Yowan (Jon) 6:39; 17:12

12 Motong la di tooltool ke patokongo
tina ngan tiye kuto mai kidi yo matan kala
di i, inbe di gaunu yo tikodokala bareme
mai ke sungunu nga, ngan tiparama Yesu
a tipauu ye ooroo medana. 13 Motong la
tikauu a tila pang ye Anas yo Kepas roonoo
i, in mugu. Ngan Kepas tani, in iyei tool
kuto mai ke paroranga so pang Maro ye rai
tani in. 14 Inbe ye in la mugu ngan iwete
pang di Yuda nen, "Dada dook mata in nen:
Kumata bet tool atu ikol di tooltool kiidi a
imata nga, ngan ole di tooltool kiidi le imot
nga sa tilledi tiap."✡

Pita Ipataukala A Iwete Bet Ye In Lon Galanga Ye Yesu Tiap

(Matiu 26:69-70; Maka 14:66-68; Luka 22:55-57)

15 Ye kene tani yo tikaua Yesu a tila pang
ye Anas nga, ngan le Simon Pita iye Yesu
galiunu san, in yeru titoo lapau a tila. Ngan
tina tool kuto mai ke paroranga so pang
Maro, in lon galanga ye Yesu galiunu san
tani, ngan la le timalum panga bet itoo
Yesu a ilo pang koongoo lono nga. 16 Bong
Pita in inepe ke diki potai pang ye dada,
inbe inam. Le nga Yesu galiunu tani yo tool
kuto mai ke paroranga so pang Maro, in
lon galanga ye i, in imulu du iwete pang
garup yo matan kala dada i, motong la
ikaua Pita a yeru tilo pang koongoo lono.
17 Tilo, motong la garup tani yo matan kala
dada i, in itoro Pita nen, "Ong i o tool tani
ni galiunu atu, too?"

Bong ngan Pita ipataukala a iyei ne,
"Tiap! Au i tiap."

18 Ngan ni sil dook tiap, le nga di
kapraingi ke tool kuto mai ke paroranga
so pang Maro, ngan tiye di gaunu tikodo le
tiwakaia ei yo tipata i, inbe iloo di. Le nga
Pita lapau ila iye di tikodo, inbe ei tani in
iloo.

Tool Kuto Mai Ke Paroranga So Pang Maro Itor Panini Yesu

(Matiu 26:59-66; Maka 14:55-64; Luka 22:66-71)

19 Ye kene tani in tool kuto mai ke paro-
ranga so pang Maro, in itor panini Yesu ye
di galiunu, inbe ye betanga yo ipatomonai
di tooltool ye nga. 20 Motong la Yesu
iwete panga nen, "Au i betanga yo awete
pang di tooltool nga, ngan atarkoolek inbe
awete sa sollono, ngan tiap, bong awete
mallangana le imot. Le kanakana ngan
apatomonai di tooltool ye ni nangai yo di
Yuda timan tigaua ye i. Le apatomonai
di ye rumu kidi Yuda ke gaongo, inbe ye
bareme mai ke sungunu. 21 E nga gelei
bet kutorau nen nga? Bet nen ngan kutor
di tooltool la tilongo betanga kiau nga. Di
ngan ole lodi galanga ye betanga yo awete
nga."

22 Ye kene tani yo Yesu iwete nen ye in
nga, ngan le gaunu atu yo ikododo potai
ye i, in ipodo damono, inbe iyei ne, "Ai,
kuwete bet in dada dook mata la kuraua
betanga ke tool kuto mai ke paroranga so
pang Maro ye i, too?"

23 Motong la Yesu iwete panga nen, "Ku-
mata bet awete betanga sa dook tiap nga,
ngan kupaposi la mallangana. Bong bet
awete betanga dook mata nga, ngan nga
gelei a le kurau sorok au nga?" 24 Motong
la Anas iwete le ooroo tina yo tipaua Yesu
ye i, in iken ye nen, inbe tikauu a tila
pang ye Kepas yo iyei tool kuto mai san ke
paroranga so pang Maro i.

Pita Ipataukala A Iwete Mulu Bet Ye In Lon Galanga Ye Yesu Tiap

(Matiu 26:71-75; Maka 14:69-72; Luka 22:58-62)

25 Ngan Simon Pita tani in ikododo a ei
iloo. Le nga di tooltool tina yo tiye tikododo
nga, ngan titoru mulu. Tiyei ne, "Ong i o
tool tani ni galiunu atu, too?"

Bong ngan Pita ipataukala a iyei ne,
"Tiap! Au i tiap."

26 Motong la kapraingi atu ke tool kuto
mai ke paroranga so pang Maro, in rara
ke tool tani yo Pita itarakede talngana i, in
iyei ne, "Ai, ong i ben akamatong kuye Yesu
kanepe nango la kumu lono ke olip ngo,
kuwete?"

27 Bong ngan Pita ipataukala mulu. Tina
yo ngan ye kene tani in palbe leu inbe
tareke itang.

✡ **18:14** Yowan (Jon) 11:50

Tikaua Yesu Lo Ikodo Dama Ke Pailot (Matiu 27:1-2, 11-14; Maka 15:1-5; Luka 23:1-5)

28 Motong la di Yuda tikaua Yesu a tigege
rumu ke Kepas, inbe tikauu a tila pang ye
rumu ke tool kuto mai kidi Rom yo matan
kala tana mai Yudia i. Ngan ye kene tani
in muntu yege, ngan di Yuda tina lodi kaua
urata nen bet di tapdi nga o tilo rumu
lono ke tool kuto mai kidi Rom, in tiap.
Yesoo, ye wer kidi in igunkala di ke bet tilo
ye rumu ke di tooltool rara san tiap. Di
Yuda tina ngan tiyei bet nen ngan ole di
tapdi tigarung di ye Maro matana ngan o
ke bet tikan asara ke lal yo bet lodi tut ye
Paskimoolooningi Ke Maro, in tiap. 29 Le
nga tinam a tinepe ke diki, inbe Pailot isi
pang ye di si itor di nen, "Ang nga kakaua
tool in se kapatokode a ikodo matak ye soo
so?"
30 Pailot itor nen, motong la tiyei ne, "Ku-
mata tool i bet tool ke geingi dada dook tiap
kidi talnga dikidiki tiap nga, ngan matin
nga le amkauu a amman pang yong tiap."
31 Le nga Pailot iyei ne, "Bet nen ngan
kakauu a kala, lo ngan bet la kakarata be-
tanga ki ye wer yo kiang ang tapmu nga."

Bong ngan di Yuda tina ngan tiyei ne,
"Am nga, timalum pam ye raumatenge di
tooltool tiap." 32 Ngan so yo nen ngan bet
pombe, a bet nen ngan iyei betanga tina
yo mugu ngan Yesu iwete ye dada yo bet
imata ye i, in le kanono pombe moolmool.
33 Le nga Pailot imulu a ilo pang rumu
lono, motong la ikiui Yesu a ilo le lo itoru
nen. Iyei ne, "Oo kuwete, ong i la tool kuto
mai yo matam kala di Yuda le imot i, too?"
34 Pailot itor nen, motong la Yesu iraua
betanga ki. Iyei ne, "Ngan in torungu kiong
ong taum, too tool sa la iwete pong yau la le
kutor nen nga?"
35 Le nga Pailot iwete panga nen, "Nga
gelei, kuwete bet au i di Yuda atu, too?
Ngan di tooltool kiong ong taum, tiye di
tooltool maimai ke paroranga so pang
Maro la tikau ong a kuse pang yau nga.
Ngan ong i kuyeie soo so?"
36 Motong la Yesu iraua betanga ki nen,
"Dada kiau yo bet matak kala di tooltool
ye i, in dawa ben dada ke di tooltool yo ke
tana i, nga tiap. Ngan yo bet atoo dada ben
kidi tooltool ke tana i nga, ngan matin nga
le di kapraingi kiau timadit a tirau di kuto
maimai kidi Yuda yo timan bet man tikau
au a tiparamau nga. Bong dada yo ayei tool
kuto mai a matak kala di tooltool kiau ye i,
in dawa ben di tooltool kuto maimai yo ke
tana i, nga tiap."
37 Yesu iwete nen le nga Pailot itoru, "Ai,
moolmool! Ong i o tool yo iyei tool kuto
mai, ngan atu, too?"

Motong la Yesu iraua betanga ki nen,
"Betanga kiong yo kuwete bet au i tool kuto
mai i, in moolmool. Ngan ye punu in la
le tinak ipasui au a asi tana ye i, a bet
nen ngan awete betanga moolmool pang di
tooltool nga le imot. Ngan nen le di tooltool
yo lodi dook mata ye betanga moolmool
nga, ngan ole tilongo betanga kiau."
38 Yesu iwete nen, le nga Pailot itoru. Iyei
ne, "Ngan betanga moolmool, in soo so?"

Motong la Pailot imulu a idu pang tana
ye di Yuda tina du iwete pang di nen, "Ai,
tool ni apusye toko so sa yo ikapsap ye,
ngan tiap. 39 Bong momo kiang Yuda atu
in nen: Ye rai kanakana nga, ngan kumata
le bet talo ye lal maiyoko kidi Yuda ke bet
lodi tut ye Paskimoolooningi Ke Maro in
pombe nga, ngan ole katorau bet apadu
di tooltool yo tinepe rumu dook tiap kidi
talnga dikidiki lono nga, ngan atu a isi
tana. Le lomu bet apadu tool kuto mai yo
matan kala di Yuda le imot in a isi pang
yang, too?"
40 Pailot itor nen, bong ngan di Yuda tina
ngan koodi a tiraua betanga ki. Tiyei ne,
"Tiap, ye in kupadua be! Kupadu Barabas
a isi pang yam!" Ngan Barabas tani, in
mugu ngan ipamaditi patokongo a bet tin-
ganga di Rom ye tana kidi Yuda, inbe ye in
tool dook tiap ke pinnau lapau.

19

Pailot Iwete Bet Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini

1 Di Yuda koodi nen, motong la Pailot
iwete pang di tooltool ke patokongo a
tikaua Yesu la tiwalisi ye ooroo medana.
2 Inbe tikaua ooroo yo dongana iso in a
titali, inbe titaru lo Yesu kutono. Motong
la tisousouu ye sousoungu yo kooroonoo

dook mata i,* 3 inbe tiyei sere ye a tipa a tilo
be tisi inbe tiyei ne, “Aa, tool mai yo matam
kala di Yuda le imot i, kemai dook!”
4 Motong la Pailot tani in ipas mulu a
idu tana du iwete pang di Yuda tina nen,
“Kakamata, nga ole akauu a isila pang
yang, bong lomu galanga nen, au i apusye
toko so sa yo tool i ikapsap ye, nga tiap.”
5 Le nga ye kene yo Yesu bet ipas ye in
nga, ngan ooroo yo dongana iso a titali
i, inbe sousoungu kooroonoo ngan iken
tinini, inbe ipa ye a idu pang tana. Motong
la Pailot iwete pang di nen, “Kakamata,
tool tani bi!”
6 Yeiso bet di tooltool maimai ke paro-
ranga so pang Maro tiye di gaunu bet tika-
mata, yo ngan tina le oorootang inbe koodi
le mai. Tiyei ne, “Kapatota lo kai palasingi
kaini a imata! Kapatota lo kai palasingi
kaini a imata!”
Di tooltool tina koodi nen, bong ngan
Pailot iraua betanga kidi nen, “Ang tapmu
kakauu la kapatota lo kai palasingi kaini.
Au i apusye toko so sa yo tool i ikapsap ye,
ngan tiap.”
7 Motong la di Yuda tina ngan tiraua
betanga ki nen, “Wer kiam atu in iwete
nen, tool bet iyei nen ngan ole imata, yesoo
iwete bet ye in Maro Natunu.”
8 Pailot ilongo di Yuda yo tiwete nen nga,
le itattadai belebele. 9 Le nga imulu a ilo
rumu lono lo itoro Yesu mulu nen, “Ai, ong
i kupa ke ngai?” Bong ngan Yesu mala bet
iwete toko kan betanga siap. 10 Motong la
Pailot iwete panga nen, “Nga gelei a lom
bet kuraua betanga kiau tiap nga? Ong i
o lom galanga yau tiap, too? Au i gurana
kiau ke bet amalum yong a kula, inbe gu-
rana kiau ke bet awete a tipatotong lo kai
palasingi kaini.”
11 Pailot iwete nen, motong la Yesu iraua
betanga ki nen, “Kumata bet Maro yo inepe
ete ni, in ikap gurana pong tiap nga, ngan
o taukam gurana yo ke bet kudada pok
nga. Ngan nen le tool yo itarau la bem i,
in sennene ki mai san le illos sennene yo
kiong nga.”
12 Ngan Pailot ilongo tina yo Yesu iwete
nen nga, le nga ikapge bet isere dada yo
bet imalum panga a ila ye i. Bong ngan
di Yuda tina ngan koodi tootoo panga nen,
“Tool yo iwete bet ye taunu in iyei tool kuto
mai pang tana i le imot i, in koi ke Sisa. Le
kumata bet kumalum pang tool in a ila nga,
ngan ong in tool ke Sisa tiap.”
13 Pailot ilongo tina yo di Yuda tiwete
nen nga, le nga lo ipamulu Yesu a isi tana,
inbe ye in sila iwur ye kakawa ke tool ke
karatanga betanga, ye ni atu yo tiweta ye
Pat Somai Menmenngana i. (Ngan ni tani
in ye di Ibru koodi ngan tiweta ye Gabata.)
14 Ngan ye kene tani in lal kidi Yuda bet
tipare kaningi pang lal maiyoko kidi yo bet
lodi tut ye Paskimoolooningi Ke Maro ye i.
Ngan ke ise a isolo kati kataunu kat ye so
ben ke matana sangaul be ru oo. Motong la
Pailot iwete pang di Yuda tina nen, “Kaka-
mata, tool kuto mai tani yo matan kalang
le imot i, in bi.”
15 Bong ngan di Yuda tina koodi le mai
nen, “Kakauu a ikoo! Kakauu a ikoo! Ku-
patota lo kai palasingi kaini a imata!”
Ngan koodi nen, le nga Pailot iyei ne,
“Nga gelei, bet apatoto tool kuto mai yo
matan kalang le imot i, in ilo kai palasingi
kaini, too?”
Motong la di tooltool maimai ke paro-
ranga so pang Maro ngan tiraua betanga
ki nen, “Am nga, tool sa mulu bet iyei kuto
mai a matan kalam, nga tiap, bong Sisa
yetaleu.”
16 Le nga Pailot imalum pang di a itara
Yesu la di tooltool ki ke patokongo bedi bet
la tipatota lo kai palasingi kaini.

Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini (Matiu 27:32-44; Maka 15:21-32; Luka 23:26-43)

Motong la di tooltool ke patokongo tina
tikaua Yesu a tila. 17 Ngan ye taunu isolo
kai palasingi ki, inbe tigege malala mai
a tidu ke diki, motong la tila pang ye ni
atu yo tiwete ene ye Tool Kutono Ruruana
i. (Ngan ni tani in ye di Ibru koodi nga,
ngan tiweta ye Golgata). 18 Tila ye ni tani,
motong la tipatota le ipa ye di tooltool ru
lapau a tilo kai palasingi kaini nga. Ngan le
yeru tituku ye madini tina yo ru nga, inbe
Yesu in ituku ke kataunu.

* **19:2** Sousoungu yo kooroonoo dook mata i, in dawa ben purupuru bolana.

19 Motong la Pailot iwete le tiwodo betanga pattu ilo ye siri, inbe tirauu lo kai palasingi kutono ke Yesu. Ngan betanga tina ngan iwete nen: YESU KE NASARET, TOOL KUTO MAI YO MATAN KALA DI YUDA LE IMOT I. 20 Ngan Pailot iwete le betanga tina ngan tiwodo le tiportak ye di Ibru le di Latin le di Girik koodi. Ngan ye ni tani yo tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini ye i, in potai pang ye malala mai lapau. Le di tooltool ke Yuda alunu la man tikamata betanga tina ngan a tikinkati nga. 21 Motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro ngan tila la tiwete pang Pailot nen, "Ai, nga gelei a kuwodo betanga ngo bet 'Tool Kuto Mai Yo Matan Kala Di Yuda Le Imot,' in nga? Bong bet nen ngan kuwodo nen, 'Tool I Iwete Bet Ye In Tool Kuto Mai Yo Matan Kala Di Yuda Le Imot I.' "

22 Tiwete nen, motong la Pailot iraua betanga kidi nen, "Dookoot, soo betanga yo awete a tiwodo koot nga, ngan tiwodo oo."

23 Ye kene tani in di tooltool ke patokongo tina ngan tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini a imot, motong la tikap lonloningi ki a tipoto le iken ye budanga pai. Inbe di pai timalimi di ye so tina. Inbe tikaua sousoungu mooloo ke Yesu in lapau a tikamata ngan sousoungu ki tani in tikap toko mala sa matana ki ki a tisaii ye tiap, bong mala ataleu la tisaii ye ke ete a ipa so le idu lopo i. 24 Le nga di tooltool ke patokongo tina ngan di tapdi tiwetewete nen, "Nga o ke bet tasarraki tiap. Bong bet nen ngan takatte madamada ngan ole madamada ipaposo sei tool yo bet ikaua sousoungu i."

Ngan dada yo tiyeii i, in le iyei betanga tina yo iken ye Rau ke Maro nga, ngan le kanono pombe moolmool. Ngan betanga tina ngan iwete nen,

"Ole timalimi lonloningi kiau nga, a tikap pang di.
Inbe ole titoo moomoo kidi a tikatte madamada a bet nen ngan madamada ipaposo tool yo bet ikaua sousoungu mooloo kiau i."✡

Le dada i la di tooltool ke patokongo tiyeii i.

25 Ngan di garup pattu yo tikodo potai pang ye kai palasingi ke Yesu nga, ngan Yesu tinana, iye Yesu tinana kase, inbe Madia yo Kelopas rimana i, in iye Madia san yo ke malala mai Makdala i. 26 Ye kene tani in Yesu bet matana nen, ngan ikamata tinana, inbe galiunu yo lono panga mai san i, in ikodo potai ye nga. Motong la iwete pang tinana nen, "Tinak, natum tamoto nain." 27 Motong la iwete pang galiunu tani in nen, "Garup in ong tinam." Le ye kene in galiunu tani, in imadit tina le ikaua Madia a yeru tilo rumu ki lo iye tinepe a matan kala.

Yesu Imata
(Matiu 27:45-56; Maka 15:33-41; Luka 23:44-49)

28 Yesu in lon galanga nen, urata ki yo bet iyei ngan imot oo, le nga iyei ne, "Au i morakau."✡ Ngan betanga yo iwete nga, ngan le iyei betanga tina yo iken ye Rau ke Maro nga, ngan le kanono pombe moolmool. 29 Ngan bor atu yo ooroo wain surunu malingene iken ye i, in iken potai lapau. Le nga tikaua so ben punpun a tisilia du ye ooroo wain surunu tani, inbe tisuiu ye piu kaini, motong la tisulmaii lo pang ye koonoo. 30 Yesu iyini toko wain malingene tina ngan kasin a imot, motong la iwete nen, "Imot oo." Iwete nen le tina gurin maloi, inbe imaroon pattu leu le imata yege.

31 Ngan ye ke tani in di Yuda bet tipare kaningi pang lal maiyoko kidi ke sungunu yo bet mongmongini ki ngan pombe i. Ngan nen le di Yuda lodi bet tigege di tooltool tina ngan bobodi sila tituku kai palasingi kaini ye lal kidi ke sungunu, nga tiap. Le nga tila pang ye Pailot bet la titoru a bet imalum nga, ngan la tiraukat di tooltool tol tina ngan kedi, a nen ngan bet timmata nga, ngan tiyun bobodi isi tana. 32 Le nga tila titor ngan Pailot imalum, motong la di tooltool ke patokongo tina ngan tila la tiraukat tool tina ngan atu yo ituku kai palasingi kaini ke Yesu madini i, in kene. Motong la tila tiraukat san yo ituku ke Yesu madini san, in kene lapau. 33 Bong ye kene yo tila ye Yesu nga, ngan tikamata tina yo imata koot nga, le nga tiraukat kene tiap. 34 Motong la di tooltool ke patokongo

✡ **19:24** Rau ke Woungu (Buk Song) 22:18 ✡ **19:28** Rau ke Woungu (Buk Song) 22:15; 69:21

tina, ngan atu ikaua yu a ikurumbono Yesu madini ye. Ngan le pattu leu be rara ipa ye ran irara ye madini a isi. 35 (Ngan tool yo ikamata so nga i, in ye taunu la ikaua bingi ye i, a bet nen ngan ang lapau katara lomu medana ye. Ngan betanga yo ikaua bingi ye nga, ngan moolmool. Inbe ye taunu lapau, lon galanga bet betanga yo nga moolmool.) 36 Ngan so tina nga pombe nga, ngan le iyeie betanga atu yo iken ye Rau ke Maro i, in le kanono pombe moolmool. Ngan betanga tani in iwete nen, "Tiraukata turana siap."✡ 37 Inbe betanga san yo iken ye Rau ke Maro lapau, in iwete nen, "Di ngan ole matadi pang ye tool atu yo tikurumbono madini i."✡

38 Ngan so tina ngan pombe a imot, motong la Yosep ke malala Arimatia in ila la itoro Pailot a bet imalum ngan la ikaua Yesu bobono. Ngan Yosep tani in Yesu galiunu atu lapau, bong itattadai di Yuda le ye taun ipaposi la mallangana tiap. Le nga la itoro Pailot, ngan Pailot imalum panga, motong la ila la ikaua Yesu tani in bobono a ila. 39 Ngan Nikodimas, tool tani yo mugu ngan ila ye Yesu bong la yeru tiwetewete i, in ye lapau iyei Yosep ene a yeru tila. Tila ngan ikap kai surunu yo tikarata ye kai ru yo edi mir inbe alos nga. Ngan kai surunu tina yo ikap nga, ngan mai le imoo dook.† 40 Le nga yeru tikaua Yesu bobono a tila, motong la titi kai surunu tina ngan ilo ye tinini, inbe tipiuu ye mala kookoonoo le titoo momo kidi Yuda yo tiyei ye di tooltool matedi nga. 41 Ngan ye ni tani yo tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini ye i, in kumu atu iken potai pang ye lapau. Inbe kumu tani in tikarata agoro ke di matenge paunu atu ye, bong titar toko tool matene sa bobono ye tiao. 42 Ye kene tani in di Yuda bet tipare kaningi pang lal kidi ke sungunu. Ngan agoro tani ke tarungu di matenge i, in iken potai lapau. Le nga Yosep iye Nikodimas tikaua Yesu bobono la titaru ye agoro tani in.

20

Yesu Imadit Mulu Ye Ni Ke Matenge
(Matiu 28:1-8; Maka 16:1-8; Luka 24:1-12)

1 Lal kidi Yuda ke sungunu in iman a ila, inbe ke san yo Sande i, in pombe. Ngan muntu bongmai koot todotodo go, inbe Madia ke Makdala in imadit tina ngan le ila pang ye agoro ke di matenge tani yo titara Yesu bobono ye i. Le nga ipa le la pombe ngan ikamata pat yo tikatkala agoro tani in koonoo ye i, in tipulu a ikoo ye agoro koonoo oo. 2 Ila ikamata nen nga, le nga idada a imulu a ila pang ye Simon Pita iye Yesu galiunu tani yo lono panga mai san i, in la iwete pang di yeru. Iyei ne, "Ona, tikaua Tool Mai bobono yo iken agoro lono ke di matenge in a tila oo. Le lomam galanga ye ni yo la titaru ye i, in tiap."

3 Le nga Pita iye Yesu galiunu san tani in timadit a tidada a tila pang ye agoro ke di matenge tani bet la tikamata. 4 Yeru tidada gaongo a tila, bong ngan Yesu galiunu san tani in idada a illoso Pita le la pombe ye agoro tani in mugu. 5 Motong la itud, inbe ipakele pang agoro tani in lono, ngan ikamata mala tina yo tiduku Yesu bobono ye nga, ngan ikenen, bong ilo agoro lono tiap. 6 Bong Simon Pita yo idada mur i, in ila tina ngan le ipa so a ilo agoro lono. Ngan ikamata mala tina ngan ikenen, 7 inbe ikamata mala san yo tipiui Yesu kutono ye i, in tilulu a titaru le iken kandot ye mala yo kapala nga. 8 Motong la Yesu galiunu san tani yo idada a ila pombe mugu ye agoro tani i, in ye lapau idewe a ilo agoro lono. Ngan ikamata so tina le itara lono medana bet Yesu imadit moolmool. 9 (Ye kene tani in yeru lodi galanga dook tiao ye betanga yo iken ye Rau ke Maro bet Yesu ole imata lo ngan bet imadit mulu, ngan tiap.) 10 Motong la Yesu di galiunu ru tina ngan timulu a tila pang rumu kidi nga.

Yesu Pombe Pang Ye Madia Yo Ke Makdala I
(Matiu 28:9-10; Maka 16:9-11)

11 Di galiunu ru tina ngan timulu a tila, bong Madia yo ke Makdala i, in ikodo ke

✡ **19:36** Pamulenge (Kisim Bek) 12:46; Kinkatingi (Namba) 9:12; Rau ke Woungu (Buk Song) 34:20 ✡ **19:37** Sakaria (Sekaraia) 12:10 † **19:39** Ngan kai surunu tina, ngan moonoo ki ben 34 kilogram.

diki potai pang ye agoro ke di matenge tani, inbe itang. Le nga itangtang go, inbe itud a bet ipakele lo pang agoro lono nga, 12 ngan ikamata di bangabangana ru ke Maro. Ngan yeru mala kidi kookoonoo, inbe tiwur ye ni tani yo mugu ngan titara Yesu bobono ye i. Le atu iwur ye ni yo Yesu kutono pang ye i, inbe san iwur ye ni yo Yesu kene pang ye i. 13 Motong la di bangabangana ru tina ngan titoro Madia nen, "Garup, nga gelei a kutang nga?"

Le nga Madia iwete pang di nen, "Tikaua Tool Mai kiau bobono a tila oo, le nga lok galanga ye ni yo la titaru ye, in tiap." 14 Madia iwete nen, inbe iportak ngan ikamata Yesu yo ikododo nga. Bong ikamata ngan lon galanga ben ye in Yesu, ngan tiap. 15 Motong la Yesu itoru nen, "Garup, nga gelei a kutang nga? Ngan kusere sei?"

Ngan iyeisa o tool yo matan kala kumu i, le nga iwete panga nen, "Tool mai, kumata bet ong la kuwi a kula in nga, ngan kuwete pau ye ni yo la kutaru ye i, a bet nen ngan la akauu."

16 Iwete nen, motong la Yesu iwete panga nen, "Madia."

Le nga bet iportak pang ye ngan ikilla, motong la iwete panga ye di Ibru koodi nen, "Raboni!" (Ngan betanga yo Raboni in punu ben Pannoongoo.)

17 Motong la Yesu iyei ne, "Ken man kutokau be, yesoo au i nga alo ye Tamak tiao. Bong kula ngan kuwete pang di diek kapala yo titara lodi medana pau nga, ngan nen, 'Ole amulu a alo pang ete ye Tamak yo ang ngan Tamamu lapau i, inbe Maro kiau yo Maro kiang lapau i.' "

18 Motong la Madia ke Makdala tani in ila la ikaua bingi pang Yesu di galiunu tina ngan nen, "Ai, au i akamata Tool Mai tani oo!" Inbe iwete pang di ye betanga tina yo Yesu iwete panga ye nga.

Yesu Pombe Pang Ye Di Galiunu (Matiu 28:16-20; Maka 16:14-18; Luka 24:36-49)

19 Ye Sande tani in rrai ki nga, ngan Yesu di galiunu tina ngan titattadai di Yuda, le nga tilo rumu lono lo tigaua a tinepe, inbe titiukala dada ke rumu tani a tipamede le imede. Ngan tinepe, inbe Yesu pombe le lo ikodo kataunu kidi, inbe iyei ne, "Lo silene ke Maro iken yang." 20 Iwete nen a imot, motong la ipitnai bene le madini tina ngan pang di a tikamata. Ngan tina tikamata Tool Mai tani nen nga, le tina lodi ponana le lodi ponana belebele.

21 Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, "Lo silene ke Maro iken yang. Tamak la iwangau a le asi i. Ngan le gaongo leu, nga bet awangang a nen ngan kala." 22 Yesu iwete nen a imot, motong la imai di ye amunu, inbe iyei ne, "Kakaua Maro Amunu Silene. 23 Kumata le bet kagiri sennene kidi tooltool nga, ngan ole sennene kidi tina ngan ikoo ye di. Bong kumata bet kagiri sennene kidi tiap nga, ngan ole sennene kidi tina ngan ikentoo di."

Yesu Pombe Pang Ye Tomas

24 Ngan Tomas yo tikiui ene san ye Didimus i, in Yesu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi. Ye in, ye kene yo Yesu lo pombe pang ye di galiunu tina ye in nga, ngan inepe tiap. 25 Le nga Yesu di galiunu kapala tina tiwete panga nen, "Am nga amkamata Tool Mai tani oo."

Bong ngan Tomas iyei ne, "Kumata le bet akamata moonoongoo ke tuitui ye bene tiap, inbe atara bek boroborene ilo ye moonoongoo ke tuitui tina ngan tiap inbe ading toko moonoongoo yo iken ke madini in tiap nga, ngan o ke bet atara lok medana ye pitiap yege."

26 Tomas iwete pang di nen, le nga tinepe tinepe a ke limi be ru iman a ila, motong la Yesu di galiunu tina ngan tigaua a tinepe rumu lono mulu. Inbe Tomas tani in iye di tinepe lapau. Ngan rumu tani yo tinepe ye i, in dada ki ngan tipamede le imot, bong Yesu ilo le lo ikodo kataunu kidi, inbe iwete pang di nen, "Lo silene ke Maro iken yang." 27 Motong la iwete pang Tomas nen, "Oo, kuman kutara bem boroborene me e ni. Inbe kumata bek nga. Inbe kusulmaia bem man, man kuding toko moonoongoo yo iken ye madik i. Ken lom rru mulu be, bong kutara lom medana pau."

28 Ngan tina Yesu iwete panga nen nga, le nga Tomas iyei ne, "Ong i Tool Mai kiau, inbe ong i Maro kiau."

29 Motong la Yesu iwete panga nen, “Ong
i kumatau, ngan la le kutara lom medana
pau nga. Bong di tooltool yo tikamatau
tiap, inbe titara lodi medana pau nga, ngan
ole Maro iyei urata dook mata pang di le
lodi ponana.”

Ye Punu Yo A Le Yowan Iwodo Rau I

30 Yesu iyei gogo mos alunu san ye di
galiunu matadi a tikamata, bong awodo le
imot a ilo ye rau i tiap. 31 Bong betanga
yo awodo ilo ye rau i nga, ngan bet nen a
katara lomu medana pang Yesu bet ye in
Kirisi, tool yo Maro ipootoo bet si ikap di
tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo
bet igarung di i. Ngan ye in Maro Natunu.
Le kumata bet katara lomu medana panga
nga, ngan ole kakaua nepongo dook mata
yo taukan motingi i, in ye ye taunu ene.

21

Yesu Ipaposi Pang Di Galiunu Limi Be Ru

1 Tinepe a ke kapala iman a ila, motong
la Yesu pombe mulu pang di galiunu tina,
ngan potai pang ye ran koonoo Taibirias.*
Ngan dada yo pombe pang ye di ye i, in
nen. 2 Ye kene tani in Simon Pita iye Tomas,
yo ene san Didimus i; inbe Nataniel ke
malala Kana yo iken ye tana mai Galili i;
inbe Sebedi di natunu tamoto ru nga, inbe
Yesu di galiunu ru mulu la tigaua a tinepe
nga. 3 Tinepe, motong la Simon Pita iwete
pang di nen, “Ai, au i nga ole du ayoosoo a
akap i sa.”

Ngan di diene tina tiyei ne, “Am lapau,
ole amyong tadu.” Le nga du tiyiri ye ookoo
atu, a tidu. Bong ye bong tani in nga, ngan
le tikap toko i siap yege. 4 Le nga muntu
bongmai koot, ngan Yesu di galiunu tina
ngan tikamata yo ikododo tana nga, bong
lodi galanga ben ye in Yesu, nga tiap.

5 Motong la Yesu koonoo pang di nen, “Di
tooltool kiau nga, kakaua i sa lapau?”

Ngan tiraua betanga ki nen, “Tiap sa!”

6 Le nga Yesu iwete pang di nen, “Bet nen
ngan kakatte pu kiang mulu isila ookoo
madini ke aromu oonoo in, ngan ole kakap
i.” Motong la tikatte pu tani in idu, ngan le
i alunu belebele la lo titingi nga, le ke bet
tiyaua pu tani in a ise ookoo lono tiap.

7 Motong la Yesu galiunu tani yo lono
panga mai san i, in iwete pang Pita nen,
“Ai, ni Tool Mai tani nani.” Ngan Simon
Pita tani in idudu sousoungu ki, inbe iyei
urata. Bong yeiso bet ilongo yo ene san in
iwete panga nen, “Ni Tool Mai tani nani,”
motong le ikap tarraia sousoungu ki tani a
isousou ye mulu, inbe ipas du ran lono a
iwe pang ye a idi. 8 Inbe Yesu di galiunu
kapala ngan tipoi ye ookoo a titoo, inbe
tiyolo pu tani in ipa ye i tina ngan a tidi
pang tana. Yesoo, tidau manga mooloo ye
tana tiap. 9 Tidi tisolo tana, ngan tikamata
ei garengana yo ikanen nga, inbe i atu
ikenen ei tani in pono nga. Inbe tikamata
porong pattu ikenen lapau.

10 Motong la Yesu iwete pang di nen,
“Kakap i yo dookoot kakap nga, ngan sa
man.”

11 Yesu iwete nen, le nga Simon Pita du
irookoo a ilo ookoo lono lo iyolo pu tani
in a idi tana. Ngan pu tani in ipon ye i
maimai leu, inbe i tina ngan alunu le alunu
le kinkatingi ki ben 153, bong tikupraia pu
tiap. 12 Motong la Yesu iwete pang di nen,
“Kaman a man kakan so.” Yesu iwete nen
ngan le di galiunu tina ngan sa mala bet
itoru nen, “Ong i sei?” ngan tiap, yesoo lodi
galanga ye bet ye in Tool Mai tani. 13 Le
nga Yesu ila la ikap porong tina ngan a
ikap pang di, motong la ikaua i tani a ikauu
pang di lapau. 14 Ngan kene yo Yesu imata,
motong imadit mulu ye in nga, ngan le
pombe pang ye di galiunu paru oo, e patol
nanga la dookoot ngan pombe pang ye di
nga.

Yesu Iwete Pang Pita

15 Ye kene tani in tikan so a imot, motong
la Yesu iwete pang Simon Pita nen, “Simon,
Yowan natunu, ong i lom pau mai san
moolmool le kullos di diem nga, too?”

Ngan se Pita iyei ne, “E, Tool Mai. Ong
i, lom galanga yau nen, au i lok pong mai
san.”

Motong la Yesu iwete panga nen, “Ku-
pakan di sipsip kiau.”

* **21:1** Ngan ran Taibirias tani in tiwete ene san ye ran Galili.

16 Motong la Yesu iwete panga mulu nen,
“Simon, Yowan natunu, ong i nga lom pau
mai san moolmool, too?”
Ngan se Pita iyei ne, “E, Tool Mai. Ong
i, lom galanga yau nen, au i lok pong mai
san.”
Motong la Yesu iwete panga nen,
“Matam kala di sipsip kiau.”
17 Motong la Yesu iwete panga mulu nen
le patol ki. Iyei ne, “Simon, Yowan natunu,
ong i lom pau mai san, too?”
Yesu itoru nen le patol, le nga Pita lon
moo ye betanga yo iyei ne, “Ong i lom pau
mai san, too?” Motong la iwete pang Yesu
nen, “Tool Mai, ong in lom galanga ye so
nga le imot. Le lom galanga nen, au i lok
pong mai san.”
Motong la Yesu iwete panga nen, “Ku-
pakan di sipsip kiau. 18 Awete pong mool-
mool nen, ye kene yo tinim paunu go nga,
ngan ole ong taum kulonlon ye lonloningi
kiong, inbe kupa pang ye ni yo lom bet
kula pang ye i. Bong ye kene yo bet kuyei
kolman ye in nga, ngan ole kuyitmaka bem
pang ete, inbe tool san ilonlonong, lo ngan
bet irarong pang ye ni yo lom bet kula pang
ye tiap nga.” 19 Ngan Yesu iwete pang Pita
nen nga, ngan ikatte betanga ye soo dada
yo bet Pita imata ye i, a nen ngan iyeie
Maro ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti
ye i. Yesu iwete panga nen a imot, motong
la iyei ne, “Kuman a man kutoo au.”

Betanga Ke Yesu Galiunu Yo Lono Panga Mai San I

20 Yesu iwete pang Pita nen a yeru tila,
motong la Pita bet idalele, ngan ikamata
Yesu galiunu tani yo lono panga mai san i,
in itoo di yeru. Ye in tool tani yo tigaua a
tikan so nga, ngan irusu le la itadana Yesu,
inbe itoru mos leu nen, “Tool Mai, nga ole
sei tool bet itarong la di koi kiong bedi i?”
21 Ye kene in Pita ikamata le nga itoro Yesu
nen, “Tool Mai, nga ole gelei ye tool ni?”
22 Motong la Yesu iwete panga nen, “Ku-
mata le lok bet inepe matana rerene nen
le ilo ye lal yo bet amulu a asi ye in nga,
ngan ole gelei yong? Ong in kuman a kutoo
au!” 23 Yesu iwete nen le betanga tani
in imasara kataunu ye di diene kapala yo
titara lodi medana panga nga, ngan bet
galiunu tani in o ke bet imata tiap. Bong
ngan Yesu iwete toko betanga sa bet tool
tani in ole imata tiap, ngan tiap. Bong
ngan iwete leu nen, “Kumata le lok bet
inepe matana rerene nen le ilo ye lal yo bet
amulu a asi ye in nga, ngan ole gelei yong?”
24 Le in Yesu galiunu tani yo iwetewete
ye so tina yo ikamata nga, inbe iwodo be-
tanga ki lo ye rau i. Le lod galanga nen, so
yo iwetewete ye nga, ngan moolmool.
25 Ngan so alunu san la Yesu iyei lapau
nga. Bong kumata bet tiwodo betanga ke
so tina ngan atu atu le imot ilo ye rau nga,
ngan ole tana mai kiidi le imot i taukan
manga yo bet tatar rau tina ngan ye i.

Aposol
Urata Ke Di Aposol Ke Yesu

Yesu Itara Betanga Medana Nen Bet Ole Iwanga Maro Amunu Silene A Isi

1 Tool kiau, Tiopilus, nga bet awete pong
ye rau kiau yo awode pong mugu i.* Ye
rau tani in awode ye so le imot yo Yesu
iyei nga, inbe ye betanga yo ipatomonai
di tooltool ye nga, 2-3 ngan ye kene tani yo
ipamaditi urata ki ye i, le lo imot ye lal yo
Maro ikauu a bet ilo pang ye malala ki ye
i. Ngan ye kene tani yo isolo masngana
maiyoko a imata motong imagur mulu a
imadit nga, ngan le ye taunu pombe pang
ye di aposol ki, inbe iyei so matana matana
nga a tikamata a bet nen ngan lodi galanga
ye, bet ye in imadit mulu oo. Ngan le
ye ke sangaul pai ngan ye in pombe pang
ye di, inbe iwetewete pang di ye dada yo
Maro bet matan kala di tooltool ki ye i.
Inbe Maro Amunu Silene ipamede bet ikap
betanga pang di aposol ki tina yo ipootoo di
nga, ngan ye urata yo bet tiyei nga.

4 Ngan ye kene atu in iye di aposol ki tina
ngan tigaua bet tikan so, motong la iwete
pang di nen, “Ai, ken kagege Yerusalem
be. Bong kanepe nanga, inbe kanam ye
so dook mata yo Tamak ipamede betanga
medana ye bet ole ikauu pang ye lo po-
nana ki i. Mugu ngan awete pang ye bet
ole ikauu pang. 5 Ngan nanga, Yowan in
irriu di tooltool ye ran sorok leu, bong
ole mooloo tiap, inbe Maro irriu ang ye
Amunu Silene.”

6 Le nga ye kene atu in Yesu iye di
aposol ki tigaua, inbe titoru nen, “Tool
Mai, nga bet amtorong. Dookoot nga ole
kupamedam tooltool ke Isrel mulu a nen
ngan tool kiam atu iyei tool kuto mai a
matan kalam am le imot lapau, too tiap?”

7 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen,
“Ai, i ang so kiang bet lomu galanga ye
ke le lal yo Tamak ye taunu itaru ye gu-
rana ki, in tiap. 8 Bong ye kene yo bet
Maro Amunu Silene isi yang le ipamedang
ye gurana ki koot nga, ngan ole kakaua
betanga kiau a la kaweta pang di tooltool
ye so yo kakamata koot nga. Ngan ole
kamadit ye betanga pang di tooltool nanga
la Yerusalem nga, inbe ye malala nga le
imot yo iken ye tana mai Yudia nga, inbe
ye tana mai Samaria, inbe ipa so le la itaua
ni yo tana i imot ye i.”

Yesu Ilo Pang Ye Malala Ke Maro

9 Yesu iwete pang di nen a imot, motong
la matadi kenen ye, inbe ilo pang ye malala
ke Maro, ngan le eng tene iduku le ke bet
tikamata mulu tiap. 10 Le nga di aposol
ki tina matadi kenen pang lang katene go
ye ni yo ipa ye a ilo i, inbe pattu leu be di
tooltool ru pombe a tikodo potai pang ye di.
Ngan di tooltool ru tina ngan sousoungu
kidi kookoonoo. 11 Motong la tiwete pang
di aposol ke Yesu nen, “Ai, ang tooltool ke
Galili nga, nga gelei a kakododo ni, inbe
matamu lo pang lang katene nga? Yesu
tani yo Maro ikauu le igegang a ilo pang ye
malala ki i, in ole imulu a isi dawa ben tina
yo dookoot nga kakamata inbe ilo pang ye
malala ke Maro nga.”

Titara Matias Bet Ilono Yuta

12 Motong la di aposol ke Yesu tina, ngan
timadit a tigege kawal Olip, inbe timulu
a tilo pang Yerusalem. Ngan kawal Olip
tani in iken manga mooloo ye malala mai
Yerusalem tiap. 13 Le nga ye kene yo tipa
le lo pombe ye in nga, ngan tilo le lo tinepe
ye rumu sokalana ke ete yo bet tinepe ye
i. Ngan di aposol tina ngan edi nen; Pita
ye Yowan ye Yemis ye Antares ye Pilip ye
Tomas ye Batolomiu ye Matiu ye Yemis san
yo Alpias natunu i, inbe Simon yo tool ke
sorringi di Rom ye tana kidi Yuda i, inbe
Yuta san yo Yemis natunu i. 14 Di ngan
kanakana ngan tiye Madia yo Yesu tinana
i, inbe di garup kapala tiye Yesu di taini,
ngan di le imot man tigaua inbe tipatarau.

15 Ye kene tani in di tooltool yo titara
lodi medana pang Yesu koot nga, ngan
kinkatingi kidi ben 120. Motong la Pita
imadit le lo ikodo kataunu kidi, inbe iwete
pang di nen. 16 Iyei ne, “Ai, ang diek kapala
yo katara lomu medana pang Yesu nga,

* **1:1** Ngan rau tani yo iwode mugu i, in la Bingi Dook Mata Yo Luka Iwode I.

mukot yege ni ngan Maro Amunu Silene ila Dawiti lono le iwete betanga atu a tiwode ilo ye Rau ke Maro. Ngan le betanga tani in kanono pombe moolmool ye Yuta yo irara di tooltool bet la tikaua Yesu a tiparama i.
17 Mugu ngan ye in ede atu yo taye tagaua inbe taye tayei urata gaongo i."

18 (Ngan Yuta tani in tiyimoo a ikap pat ye urata dook tiap ki yo iyeii i, in kootoonoo. Motong la ikap pat ki tina ngan la iyimi tana atu ye. Motong la imol ke ete a ipamu kutono le du irauu ye tana ki tani le kapono perbe, inbe kodokodo ki imasukurai a idu tana. 19 Le nga di tooltool le imot yo tinepe Yerusalem nga, ngan tilongo bingi ki, motong la tisu tana tani in ene ye Akeldama ye di tapdi koodi nga. Ngan betanga yo Akeldama i, in punu ben, Tana Ke Rara.)†

20 Motong la Pita iwete mulu nen, "Ngan betanga yo tiwode ilo ye Rau ke Woungu in nen,
'Rumu ki tani in sila iken sorok.
Le ken tooltool sa inepe ye be.'✡
Inbe betanga damono ki yo iken ye rau tani i, in iwete nen,
'Katara tool atu mulu a ikoli ye urata.'✡

21 "Ngan nen le dada dook mata yo bet tatoo a tatara tool in nen. Ole takamata di tooltool yo kanakana ngan taye di tanepe, inbe taye Tool Mai Yesu tapa a tala be taman nga. 22 Le takamata di tooltool yo taye di tanepe ye kene yo Yowan ipamaditi urata ke rriungu di tooltool ye i, in le ise ye lal yo Maro ikaua Yesu a igegidi inbe imulu a ilo pang ye malala ki i. Ngan ole tatara tool yo nen i, ngan la bet ole isu idi inbe taye taraia bingi dook mata pang di tooltool ye maditingi ke Yesu nga."

23 Ngan Pita iwete pang di nen a imot, motong la tipootoo di tooltool ru edi. Ngan atu in Yosep yo tikiuu ye Basabas, inbe tiwete ene san ye Yastus i, inbe tool san in ene la Matias i. 24 Motong la di tooltool tina tipatarau pang Maro nen, "Tool Mai, ong in lom galanga yam am tooltool nga le imot lomam. Le di tooltool ru nga nangai kupootoo i, in kupaposi pam 25 a bet nen ngan iyei aposol a ikolo Yuta, yesoo igege urata ki ke aposol, inbe ikoo a la inepe so ye malala dook tiap ki yo bet la inepe ye i." 26 Motong la tikatte madamada bet tikamata, ngan le madamada ipaposo Matias. Le nga titaru bet ikaua urata tani in a ila iseke di aposol tina yo sangaul be atu nga.

2

Maro Amunu Silene Isi Tana

1 Ngan lal maiyoko kidi Yuda yo tiwete ene ye Pentekos i,* in pombe. Le nga di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan di le imot tila tigaua ye ni atu.
2 Motong la palbe leu be tilongo so mununu ben muru mai ipa ye malala ke Maro a isi le si ipapono rumu lono yo tigaua inbe tiwur ye i. 3 Ngan le di tooltool tina tikamata so ben ei loloana yo iyei dawa ben di tooltool medi nga, inbe imayiriyiri a la tukbe ye di tooltool tina ngan di atu atu le imot.
4 Le nga Maro Amunu Silene ipapon di, le di tooltool tina ngan di le imot timadit a tiwetewete ye koodi ki ki, ben tina yo Maro Amunu Silene ikap pang di bet tiwetewete ye nga.

5 Ngan ye kene tani in di Yuda yo tinepe ye ni mai i le imot nga, ngan timan le man tinepe Yerusalem lapau. Di ngan, di tooltool tina yo titoo dada kidi Yuda yo bet tinepe la Maro parmana nga. 6 Le nga ye kene yo tilongo so tani in mununube nga, ngan le di tooltool malala mai la man tigaua nga. Inbe titar talngadi, ngan tilonga le titakrai, yesoo tilongo di tooltool tina yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan tiwetewete ye di tooltool yo la tigaua ngan di atu atu koodi. 7 Ngan nen le titakrai, le nga tiyei ne, "Ai, di tooltool nga talongo di tiwetewete nen, bong di nga di tooltool ke Galili leu e? 8 E nga gelei bet idi atu atu talongo di ngan tiwetewete ye idi taudu koodoo nga? 9 Idi nga tooltool

† **1:19** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen bet betanga yo iken siri lono ye arono 18 le 19 nga, ngan betanga ke Pita tiap, bong betanga ke Luka ye taunu. ✡ **1:20** Rau ke Woungu (Buk Song) 69:25
✡ **1:20** Rau ke Woungu (Buk Song) 109:8 * **2:1** Lal maiyoko kidi Yuda yo tiwete ene ye Pentekos i, in punu ben lal kidi ke bet tigaua, inbe tikana so matana ye. Ngan ye yo tiweta ye Pentekos nga, ngan yesoo ke 50 ikapusu lal maiyoko kidi Yuda yo tiwete ene ye Paskimoolooningi ke Maro i.

kapala ke tana mai Patia, inbe Midia, inbe
Elam. Inbe idi tooltool kapala nga tanepe
ye tana mai Mesopotemia le Yudia, inbe
Kapadosia, inbe Pontus le Esia, 10 inbe
Pirigia le Pampilia, inbe Isip, inbe Libia
potai pang ye malala mai Sairini. Inbe idi
tooltool kapala nga ke malala mai Rom yo
man tanepe ni nga. 11 Idi nga Yuda, inbe
di tooltool rara san yo tigege momo kidi a
man taye di tagaua ye sungunu kiidi nga.
Inbe idi tooltool kapala nga ke motmot
Kirit inbe ke tana mai Arabia. E nga gelei
bet idi atu atu talongo di tiwetewete ye so
maimai yo Maro iyei nga, ngan ye idi taudu
koodoo nga?" 12 Le nga di le imot titakrai a
koodi danganga, inbe di tapdi tipartortor
nen, "Ai, i soo so nen i?"

13 Bong ngan di tooltool kapala tiyei sere
ye di a tiwete nen, "Ona, ngo tiyin ran
medana mai mata le kutodi moo ye la o
tiwetewete nen nga."

Pita Iwetewete Bingi Dook Mata Pang Di Tooltool Malala Mai

14 Motong la Pita iye di diene aposol
kapala tina yo sangaul be atu nga, ngan
tikodo, inbe iwetewete le koonoo maimai
pang di tooltool malala mai tina yo man
tigaua ngan nen. Iyei ne, "Ang di Yuda,
inbe di tooltool kapala le imot yo kaman
kanepe Yerusalem nga, ngan ole kapa-
longo a katar talngamu dook ye betanga
kiau yo bet awete nga, a nen ngan awete
nini so yo dookoot katai ngan pombe a
kakamata i, in punu pang. 15 Ang nga o
lomu tar bet di tooltool nga tiyin le kutodi
moo la tiwetewete nen nga, too? Tiap,
kakamata, nga muntu go, le dookoot yege
sa ke matana ise ye limi be pai leu nga.†
16 Bong so yo dookoot pombe a kakamata
i, in ben betanga tina yo mugu ngan Maro
koonoo yo Yoel in iweta i. Ngan Yoel tani in
ikaua Maro koonoo a iwete nen,

17 'Au, Maro, awete nen, ye lal yo ataru bet
akarata betanga kidi tooltool ye i, in
potai bet pombe nga,
ngan ole apati Amuk Silene a idu ye di
tooltool nga le imot.
Le di natumu tamoto le di garup ole tikaua
kook inbe tiwete betanga kiau ben
di Maro koonoo.
Inbe di tamoto kiang yo kakase paunu
nga, ngan ole tikamata so ye matadi
ben mianga.
Inbe di tamoto kiang yo kolman nga,
ngan bet tikenmata nga, ngan ole
apapos mianga pang di lapau.
18 Inbe ye kene tani in, ole apati Amuk
Silene a idu ye di tamoto le di garup
yo tiyei ben di kapraingi kiau nga,
a nen ngan tikaua kook, inbe tiwete
betanga kiau ben di Maro koonoo.
19 Inbe ole ayei mos matana matana a pom-
pombe ke lang katene,
inbe du ayei mos tana lapau a nen
ngan iyei ben tarkilanga pang di
tooltool.
Ngan ye mos tina yo bet ayei nga,
ngan ole di tooltool tikamata ngan
dawa ben rara, le ei, le ei kutana.
20 Ngan ke ole iportak le matan todotodo,
inbe taudu ole ikoro ben rara.
Ngan kumata le bet so yo nen ngan pombe
nga,
ngan ole lomu galanga bet lal maiyoko
ke Tool Mai
yo bet tayeie ene le ilo ete ke bet
di tooltool tipayiti ye i, in nga bet
pombe.
21 Ye kene tani in di tooltool le imot yo tikiui
Tool Mai bet ilon di nga,
ngan ole ikap di a ipamulu di ye so
dook tiap yo bet igarung di i.'✡ "

22 Motong la Pita tani in iwete mulu nen,
"Ai, ang di tooltool ke Isrel nga, katar tal-
ngamu dook a kalongo betanga kiau. Yesu
ke Nasaret iyei urata maimai inbe mos
matana matana kataunu yang a kakamata
oo. Ngan ye in Maro ikap gurana panga
le iyei urata nen a bet kakamata ngan
ole lomu galanga nen, Maro ye taunu la
iwanga a isi i. 23 Ngan Maro ye taunu in
lon galanga ye soo so yo bet kayei panga
nga, motong la itaru la bemu, ben tina yo
mukot ngan lon tar bet ole iyei nga. Ngan
la le ang kaye di tooltool dook tiap kapatota
lo kai palasingi kaini a imata nga. 24 Bong

† **2:15** Ngan ye momo kidi Yuda ngan ke bet tiyin ran medana ye muntu le kemai tiap. Bong bet ke idu le rrai ni sil ngan la bet tiyin ran medana kasin nga. ✡ **2:21** Yoel (Joel) 2:28-32

ngan Maro ipamaditi Yesu mulu ye ni ke matenge, le se igege masngana dook tiap ke matenge yo isola i, yesoo matenge in taukan gurana yo bet itokolani a iparama nga. 25 Mukot yege ni nga, ngan Dawiti iwodo betanga nen ilo ye rau. Le betanga tina yo iwodo ngan iwete nen,

‘Au i akamata Tool Mai inepe potai yau.
Ye in kanakana ngan inepe ke arok oonoo,
le ke bet lok sakarungu a atattadai, ngan tiap.
26 Ngan nen le lok ponana kaiye, inbe apayiti.
Le Maro, au i atar matak pong bet ole kupamaditau mulu,
27 yesoo ong i ke bet kugegau sila akino ye ni kidi tooltool matedi tiap.
Inbe ong i ke bet kugegau, Tool Tani Yo Kupootoo Pong Ong Taum I,
a sila akino a bobok ibi tiap lapau.
28 Ngan dada yo bet anepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi i, in kupaposi pau oo.
Inbe ong in ole kunepe yau ye ke tina yo kanakana nga le imot, le lok ponana kaiye.’✡

29 “Ang di diek nga, nga bet awete pobe pang ye sasa kiidi yo Dawiti i, in imata a tikelmaii oo. Le agoro ki ke matenge yo titaru ye i, in la iken le se dookoot katai i. 30 Bong Dawiti tani in Maro koonoo atu, le lon galanga ben Maro ipamede betanga a iwete moolmool le ete bet pang dama ni nga, ngan ole itara sasa ki atu le ikoli a iyei tool kuto mai yo bet matan kala tana kidi Isrel le imot dawa ben ye i. 31 Ngan Dawiti lon galanga ye soo so yo bet pang dama ni ngan Maro iyeii i, in oo. Ngan la ye kene yo iwete bet ole Maro igege sila ikino ye ni kidi tooltool matedi, inbe ole igege sila ikino a bobono ibi, ngan tiap nga, ngan iwete ye ye taunu tiap, bong iwete ye maditingi ke Kirisi. 32 Ngan Maro ipamaditi Yesu a imadit, le am le imot nga amkamata ye matamam yo imadit mulu nga, ngan la awete pang ye soo so yo amkamata i. 33 Le Yesu tani, in Maro ikauu a ilo le lo iyitmaki le iwur ye bene oonoo. Inbe ikaua Maro Amunu Silene yo Tamana ipamede betanga medana ye bet ole ikauu panga i. Ngan la dookoot nga Yesu ipati Maro Amunu Silene tani a isi tana, ben tina yo kalonga inbe kakamata ye matamu koot nga. 34 Ngan Dawiti ye taunu in ilo ye malala ke Maro tiao, bong iwete betanga san mulu nen.

‘Maro yo Tool Mai i, in iwete pang Tool Mai kiau nen,
“Kuwur ye bek oonoo a kunepe nen
35 le lo arautoo di koi kiong a tidu tinepe ke kem parmana.” ’✡

36 “Ngan nanga, ang di tooltool le imot ke Isrel nga, ngan ole lomu galanga nen: Yesu tani yo kapatota lo kai palasingi kaini i, in Maro itaru le iyei Tool Mai inbe Kirisi yo Maro ipootoo bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di i.”

37 Ye kene yo di tooltool tina ngan tilongo betanga ke Pita nga, ngan le betanga ki iso di le lodi madoko. Le nga titoro Pita iye di aposol kapala nen, “Ai, di diemam nga, ngan ole amyei balai na?”

38 Motong la Pita iraua betanga kidi nen. Iyei ne, “Ang atu atu kaportak lomu a bet nen ngan amrriu ang ye Yesu Kirisi tani in ene, ngan la bet Maro igiri sennene kiang nga. Kumata le bet kayei nen nga, ngan la bet Maro ikaua Amunu Silene pang ye lo ponana ki nga. 39 Mukot yege ni nga, ngan Maro itara betanga medana nen, bet ole ikaua Amunu Silene pang, inbe pang di natumu, inbe pang di tooltool le imot yo tinepe manga mooloo, inbe pang di tooltool le imot yo Tool Mai kiidi Maro ikiu di panga nga, ngan lapau.”

40 Pita iwete pang di nen a imot, motong la iseke betanga ki mulu ye betanga kapala, inbe iwete betanga medana pang di nen, “Ken kakap tutang dook ye di tooltool yo dookoot ngan tinepe kataunu yang nga, ye dada dook tiap matana matana kidi yo tiyei nga, yesoo bong ole nen ngan Maro igarungang kaye di.” 41 Le ye kene tani in di tooltool yo tilongo betanga ki a titara lodi medana ye nga, ngan la tirriu di nga. Ngan kinkatingi kidi ben 3,000 la lo tiseke

✡ **2:28** Rau ke Woungu (Buk Song) 16:8-11 ✡ **2:35** Rau ke Woungu (Buk Song) 110:1

di tooltool tina yo titara lodi medana pang Yesu mugu nga.

Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu Nga, Ngan Tigauagaua Dook Mata

42 Di tooltool tina, ngan ye ke kanakana nga, ngan di tapdi tigaua lodi le atu pang di aposol tina, inbe titar talngadi a tilongo betanga yo kidi nga, inbe tiye di diedi tigauagaua dook mata a tiparere ye kaningi so le kaningi medana, inbe ye pataraungu lapau. 43 Ngan di aposol ke Yesu tina ngan tiyei gogo mos matana matana a iyei ben tarkilanga pang di, a di tooltool tina ngan tikamata le titakrai ye mai san. 44 Ngan nen le di tooltool tina yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan di le imot tigauagaua dook mata san, inbe tiye di diedi tiparere dook mata lapau ye so kidi nga le imot. 45 Le tiyawar tana le so kidi kapala a tikap pat ye, motong la tikap pat tina ngan a tilon di diede kapala yo timaka ye so nga. 46 Inbe ye ke kanakana nga, ngan tilo tigaua koongoo lono ke bareme mai ke sungunu. Inbe tiye di diedi tigaua lodi dook mata a lodi ponana le tipa a tila ye rumu kidi diedi kapala a la tiye di tigaua a tikana medana, inbe tikan so gaongo lapau. 47 Le ye ke kanakana nga, ngan tiyitmaka Maro ene, inbe di tooltool kapala yo se tiye di tigaua tiap nga, ngan lodi ponana ye di lapau. Ngan nen le ye ke kanakana ngan Tool Mai iseke kinkatingi kidi tooltool tina yo titara lodi medana koot nga, ngan ye di tooltool paunu mulu yo dookoot ikap di a bet ipamulu di ye so dook tiap tani yo bet igarung di i.

3

Tool Atu Kene Ikap Rama In Dook Mata Mulu

1 Ye kene atu in ke idu le rrai ye so ben ke matana tol, ngan igoro lal kidi Yuda ke pataraungu. Le nga Pita ye Yowan tipa a bet tilo pang ye bareme mai ke sungunu. 2 Yeru tipa a bet tilo, ngan tikamata di tooltool pattu takaua tool atu yo kene ikap rama in a timan. Ngan ye ke kanakana nga, ngan tisolo tool tani man titaru ye dada koonoo ke bareme mai ke sungunu yo tiweta ye Dada Taunu Punu i, a bet nen igau pat le so ye di tooltool yo tipa a bet tilo pang ye bareme mai ke sungunu tani nga. Ngan tool in kene yo inepe tinana kapono lono nga, ngan kene ikap rama nen, motong la tinana ipasuiu nga. 3 Motong la tool tani in matana nen, ngan ikamata Pita ye Yowan yo bet tilo pang bareme mai ke sungunu lono nga, le nga itor di yeru bet tikap kan pat sa. 4 Ngan itor nen, le nga Pita ye Yowan tina ngan matadi ikenen ye, inbe Pita iwete panga. Iyei ne, “Ai! Matam pang yam ngan!” 5 Le nga tool tani in matan kenen ye di yeru. Iyeisa ole bet yeru tikaua kan so sa.

6 Bong ngan Pita iwete panga nen, “Atoo! Au i taukak pat silba too gol yo bet akauu pong i, bong so yo bet akauu pong i, in ye Yesu Kirisi ke Nasaret ene nga, ngan awete pong nen, kumadit a kupa.” 7 Motong la Pita itoko bene oonoo, inbe iloni a ipamaditi le lo ikodo. Ngan le pattu leu inbe kene le kene gargarunu tina ngan gurana. 8 Le nga tool tani in ipa inbe ipases. Motong la ipa a itoo Pita ye Yowan a tilo pang koongoo lono ke bareme mai ke sungunu nga. Tilo, ngan ipa a ipases, inbe iyitmaka Maro ene. 9 Ngan di tooltool le imot tikamata tina yo ipa inbe iyitmaka Maro ene nga, 10 le nga titakrai belebele ye so yo pombe panga i, yesoo tikilla ngan ye in tool tani yo kanakana ngan iwurur dada koonoo ke bareme mai ke sungunu yo tiweta ye Dada Taunu Punu i, inbe igaugau pat le so ye di tooltool i.

Pita Iwetewete Pang Di Tooltool Bareme Mai Ke Sungunu Lono

11 Di tooltool le imot tilongo bingi ke tool tani le titakrai, inbe tidada a timan bet man tikamata. Timan ngan tikamata yo iparama Pita ye Yowan a iye di tikododo ye kakawa ke bareme mai ke sungunu yo tiweta ye Kakawa ke Solomon i. 12 Ngan Pita ikamata di tooltool tina yo tiyei nen nga, le nga iwete pang di nen, “Ai, ang di tooltool ke Isrel nga, ngan gelei a katakrai ye so yo pombe i nga? Inbe nga gelei a matamu ikenen yam amru nga? Ngan o

lomu tar bet amru gurana kiam am tapmam, ngan la le amyeii a ipa nga, too? Tiap! Too, o lomu tar bet amru amtoo dada dook mata le imot yo Maro lono bet amtoo nga, ngan la le amkarata a ipa nga, too? Tiap lapau! 13 Bong Maro ke di sasa kiidi yo Awaram ye Esaka ye Yakop, in la iyei nen i, a bet nen ngan iyeie kapraingi ki yo Yesu i, in ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti. Ngan Yesu tani, in la kataru la di koi ki bedi a bet tiraumate i. Le tikauu lo ye Pailot, ngan Pailot ikamata ngan taukan busunu le bet ipamule a isi, bong ngan kawala murimu panga le kawete pang Pailot bet tiraumate a imata. 14 Yesu in tool noonoonoo tani yo Maro ipootoo panga ye taunu i, bong ngan kawala murimu panga, inbe katoro Pailot a kamangmang ye bet ipadu tool dook tiap yo ke raumatenge di tooltool in a isi tana. 15 Ngan tool tani yo bet ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi in paidi i, in la ang karaumate koot i. Bong ngan Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge. Le amru nga amkamata ye matamam ngan la amwetewete pang ye bingi ki nga. 16 Amru nga amtara lomam medana pang Yesu, ngan la ye Yesu tani in ene nga, ngan iyeie tool tani yo kakamata a lomu galanga ye i, in le gurana mulu i. Yesu ye taunu la ipamede lomam nga, ngan la le ye lomam medana tani yo amtaru panga i, in la ikarata tool i a le dook mata ben tina yo dookoot nga kakamata ye matamu nga.

17 "Ang di diek nga, ngan au i lok galanga bet ang kaye di kuto maimai kiang, ngan lomu galanga dook tiap, ngan la le kayei dada nen pang Yesu nga. 18 Bong mukot yege ni nga, ngan Maro iwete pang di Maro koonoo ki le imot bet tiwete nen, bet Kirisi tani yo ipootoo bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di i, in ole isolo masngana mugu ngan. Ngan nen le dada yo dookoot kayeii pang Kirisi i, in iyei betanga ke Maro tina yo iwete ngan le itar kanono moolmool. 19 Ngan nanga, ole kaportak lomu ye dada dook tiap kiang, inbe kamulu pang ye Maro, a bet nen ngan igiri sennene yo kiang nga. 20 Kumata le bet kayei nen nga, ngan la bet Tool Mai ikaua gurana paunu pang, inbe ole iwanga Kirisi yo ipootoo bet si ipamulu di tooltool ki i, in pang. Ngan Kirisi tani yo Maro ipootoo pang i, in la Yesu i. 21 Le Yesu tani in ole inepe la malala ke Maro ngo, inbe inam ye lal yo Maro itaru bet ole iyei so tina nga le imot a iportak le iyei paunu mulu ye i. Ngan ole iyei nen ben tina yo mukot yege ni nga, ngan ipamede betanga medana pang di tooltool yo ipootoo di panga ye taunu nga, inbe tikaua koonoo a tiwete nga. 22 Ngan le Mose iwete nen, 'Maro yo Tool Mai kiang i, in ole itara tool kiang atu kataunu yang le iyei Maro koonoo pang dawa ben au i. Le ken katoo betanga ki le imot yo iwete pang nga. 23 Ngan kumata sei tool bet ilongo betanga ke Maro koonoo tani in tiap nga, ngan ole Maro itirkede la diki le ke bet inepe kataunu ye di tooltool ki mulu tiap.'✡

24 "Mukot yege ye Maro koonoo yo Saumel i, in le ise ye di diene Maro koonoo kapala nga, ngan di le imot tiwetewete ye so yo dookoot pompombe nga. 25 Ngan ang nga sasa ke di Maro koonoo tina, le ang nga la bet kakap so le imot yo Maro ipamede betanga medana ye pang di sasa kiang nga. Ngan Maro iwete pang Awaram nen, 'Ngan ye sasa kiong yo bet pang dama ni ngan pombe i, in la bet ole ayei urata dook mata pang di tooltool ke tana mai i le imot ye i.'✡ 26 Ngan nanga, ye kene yo Maro iwanga kapraingi ki a isi i, in isi pang yang mugu nga, ngan bet si iyei urata dook mata pang, inbe ilonang atu atu le imot a kaportak lomu ye dada dook tiap kiang yo kayei nga."

4

Pita Ye Yowan Tikodo Dama Kidi Tooltool Kuto Maimai Kidi Yuda Yo Matadi Kala Di Tooltool Ye Momo Le Nepongo Kidi Nga

1 Pita ye Yowan tiwetewete pang di tooltool go, inbe di tooltool ke paroranga so pang Maro, tiye tool kuto mai yo matan kala di gaunu yo tikodo kala bareme mai ke sungunu nga, inbe di Sedusi, ngan tise pang ye di. 2 Tise tikamata di, le nga katedi malmal pang di, yesoo lodi galanga nen, di aposol ru tina ngan tipatomonai di

✡ **3:23** Wer (Lo) 18:15, 18-19 ✡ **3:25** Pudu (Stat) 22:18; 26:4

tooltool ye Yesu yo imadit mulu ye ni ke matenge i, inbe tiwetewete pang di ye di tooltool yo timatamata koot nga, ngan ole timadit mulu lapau. 3 Le nga tiparama Pita iye Yowan tina a tiyololo di bet la tikodo dama ke di kuto maimai kidi ke karatanga betanga. Bong ngan rrai a ke du le bet bong, le nga tikap di yeru la titar di lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono bet lo tiken le muntu ngan. 4 Bong ngan di tooltool yo tilongo betanga ke Pita iye Yowan nga, ngan alunu kaiye la titara lodi medana pang Yesu, le tiseke di diedi kapala yo mugu nga. Ngan nen le kinkatingi kidi tamoto leu yo titara lodi medana nga, ngan ben 5,000.

5 Le nga mongmongini ki, motong di kuto maimai yo matadi kala di Yuda tiye di tooltool maimai kidi Yuda kapala inbe di pannoongoo ke wer ke Maro nga, ngan tilo tigaua Yerusalem. 6 Ngan di tooltool yo tilo tiye di tigaua ngan nanga: di tooltool kuto maimai ke paroranga so pang Maro, ngan edi la Anas iye Kepas, inbe Yowan iye Aleksanda, inbe di rara ke Anas kapala lapau la tise tiye di tigaua nga. 7 Motong la tikaua Pita iye Yowan tina lo tipatokodo di a tikodo dama kidi tooltool kuto maimai tina, inbe nga titor di yeru nen, “Ai, angru nga sei ikap gurana pang bet kayei urata nen ye i? Too, sei imalum pang bet kayei urata yo nen ngan ye ene i?”

8 Motong la Maro Amunu Silene si ipapono Pita, le nga iraua betanga kidi nen. Iyei ne, “Ai, ang di kuto maimai yo matamu kala di Yuda nga inbe ang kapala yo di tooltool maimai kidi Yuda nga, ngan kalongo! 9 Nga gelei, dookoot katai nga kakiu am amru a amse ni nga bet se katoram ye so dook mata yo pombe pang ye tool atu yo kene kap rama bong amloni le kene dook mata mulu i, too? 10 Bet nen nga, ngan ang kaye di tooltool ke Isrel le imot ole lomu galanga nen. Ye Yesu Kirisi ke Nasaret in ene, ngan la le ikarata tool tani yo kene ikap rama i, in le dook mata mulu a dookoot nga se ikodo matamu nga. Ngan Yesu tani in ang la kapatota lo kai palasingi kaini a imata nga, bong ngan Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge oo. 11 Ngan Yesu in ben,

‘Pat yo ang tooltool ke renge rumu lomu
panga tiap a kasukraii i,
in la iyei pat dook mata yo ipamede
rumu le imede i.’✡

12 Ngan ni tool sa mulu ke bet ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi i, in tiap. Yesoo, Yesu yetaleu la Maro iwanga a isi bet si ipamulidi i.”

13 Ngan di tooltool maimai tina ngan lodi galanga ye Pita iye Yowan bet yeru ngan tilo toko ye ni ke patomonaingi pitiap, inbe di ngan ben tooltool sorok ke malala lono. Bong tiwetewete ngan koodi mede ye betanga dook, inbe yeru titattadai tiap lapau. Le di tooltool maimai tina ngan titakrai, inbe lodi galanga nen, yeru ngan mugu ngan tiye Yesu tinepe. 14 Inbe tikamata tool tani yo tikarata le tinini dook mata mulu i, in iye Pita ye Yowan tina ngan tikodo gaongo nga. Ngan nen le di tooltool tina ngan tisere betanga yo bet tiweta i. 15 Le nga tiwete pang di yeru bet tigege rumu tani kidi kuto maimai i, inbe tipas a tidu tana ngan. Le nga yeru tidu tana, motong la di kuto maimai tina ngan di tapdi tiwetewete pang di diedi nen, 16 “Nga ole tayeie soo so pang di tooltool ru nga? Ngan yeru tiyeie mos atu ye tool yo kene ikap rama i, inbe di tooltool le imot yo tinepe Yerusalem nga, ngan lodi galanga ye oo. Ngan nen le ke bet tapataukala di tiap sa. 17 Bong bet talele di a nen ngan betanga i ila imasar kataunu ye di tooltool nga le imot tiap nga, ngan ole tawete betanga medana pang di, inbe tawetekala di bet ken yeru tiwete betanga nen mulu pang di tooltool ye Yesu ene be.”

18 Motong la tikiui Pita iye Yowan tina mulu a tise se tiwete betanga medana pang di bet yeru ken tiwetewete pang di tooltool too tipatomonai di mulu ye Yesu ene be. 19 Bong ngan Pita ye Yowan tina ngan tiraua betanga kidi nen, “Ai, nga ole ang tapmu matamu too dook ngan? Ngan dada nangai dook mata ye Maro matana bet amtoo i? Bet amru amtoo betanga ke Maro, too bet amtoo betanga kiang? 20 Ngan

✡ **4:11** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:22

amru nga, o ke bet ampakom koomam
tiap. Bong ole amkaua bingi ye so yo amka-
mata ye matamam nga, inbe ye betanga yo
am tapmam amlongo ye talngamam nga."
21 Motong la di kuto maimai tina ngan
tiwete betanga medana pang di a bet
tipatangarur lodi ye mulu, inbe tiwulai
di yeru a tidu. Ngan tipusye dada sa yo
bet tiyemenai di ye, in tiap, yesoo bong
titattadai ye di tooltool le imot yo tiyitmaka
Maro ene ye so yo tikamata ye matadi koot
nga. 22 Di tooltool tina ngan tiyitmaka
Maro ene nen, yesoo tool tani yo kene ikap
rama i, in inepe nen le lo rai ki sangaul pai,
motong la Pita ye Yowan tiyeie mos nen ye
a tikarata le dook mata mulu nga.

Pataraungu Kidi Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu Nga

23 Di kuto maimai tina ngan tiwulai Pita
ye Yowan a tidu diki. Motong la yeru
timulu a tila pang ye di diedi kapala la
tikaua bingi pang di ye betanga le imot
kidi tooltool maimai ke paroranga so pang
Maro tiye di tooltool maimai kidi Yuda yo
tiwete pang di ye nga. 24 Ngan di diedi
tina ngan tilongo betanga nen, ngan le di le
imot tigaua lodi, inbe tipatarau pang Maro
nen. Tiyei ne, "Tool Mai yo kuyei kuto mai
pang so nga le imot i, ong in la kutar lang
le tana le tiek, inbe so tina le imot yo iken
ye nga. 25 Ngan mukot yege ni nga, ngan
Amum Silene ila kapraingi kiong yo sasa
kiam Dawiti i, in lono le iwete nen,

'Nga gelei a di tooltool yo rara san ngan
katedi malmal mata nga?
Inbe nga gelei a di tooltool kidi Yuda
lodi tar sorok dada dook tiap yo bet
tiyeii, in nga?
26 Ngan di tooltool kuto maimai yo matadi
kala tana mai i le imot nga, ngan
tikodo a tipanat ye patokongo.
Inbe di kuto maimai kapala tigaua bet
tirautoo Tool Mai Maro inbe tool
tani yo ipootoo panga ye taunu bet
si ikap di tooltool ki a ipamulu di i.'✡
27 Ngan nen le betanga tina itara kanono
moolmool, le Erot iye Pontius Pailot tiye
di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap,
inbe di tooltool ke Isrel yo tinepe ye malala
mai i nga, ngan tigaua bet tirautoo Yesu,
kapraingi kiong noonoonoo yo kupootoo
pong ong taum i. 28 Ngan ye kene yo
di tooltool tina ngan tiyei dada nen pang
Yesu nga, ngan titoo ong taum lom leu.
Yesoo, mukot yege ni nga, ngan ye gurana
kiong ong taum ngan kuwete nen bet ole
dada yo nen ngan pombe pang ye Yesu.
29 Ngan nanga, Tool Mai, dookoot nga lom
kaua urata ye betanga yo tiwete pam a
bet tipatangarur lomam ye nga, ngan ku-
lonam a kupamedam am kapraingi kiong
a bet nen ngan amkodo le ammede, inbe
amraia betanga kiong. 30 Le nga ole ong
taum kupaposo gurana kiong a kukarata
di tooltool yo matamatenge ikap di nga, le
tinidi dook mata mulu. Inbe ole kuyei mos
le so maimai ye kapraingi kiong Yesu yo
ong taum kupootoo pong i, in ene, a nen
ngan iyei ben tarkilanga pong."
31 Tipatarau a imot, motong la rumu tani
yo tigaua a tinepe ye i, in golong golongbe.
Inbe Maro Amunu Silene si ipapon di le ke
bet titattadai tiap, bong tikodo le timede,
inbe tiraia betanga ke Maro.

Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu Nga, Ngan Tiye Di Diedi Tiparere Dook Mata

32 Di tooltool le imot yo titara lodi
medana pang Yesu nga, ngan tigaua lodi
le kutodi le atu. Le di atu sa ke bet lon
pasakala so ki a iken panga ye taunu, ngan
tiap. Bong di le imot tiparere ye so tina
yo kidi nga le imot. 33 Ngan di aposol tina
ngan tisitoo raingi betanga ke Tool Mai
Yesu ye yo imadit mulu ye ni ke matenge
nga. Inbe betanga kidi yo tiwete nga, ngan
gurana ki mai san. Ngan nen le Maro lono
pang di a iyei dada dook mata le dook mata
kaiye pang di. 34 Le di tina ngan sa kataunu
ye di yo bet imaka ye so, ngan tiap. Yesoo,
di tooltool tina le imot yo tana le rumu kidi
nga, ngan tiyawar a tikap pat ye, lo ngan
bet tikap pat tina 35 ngan la titar lo di aposol
bedi, a nen ngan di aposol tina ngan tikap
pang di diede kapala yo timaka ye so nga.
36 Ngan tool atu yo ene Yosep i, in inepe
lapau. Ye in di aposol tikiui ene san ye
Banabas. (Ngan ene yo Banabas in punu

✡ **4:26** Rau ke Woungu (Buk Song) 2:1-2

ben Tool ke Pamedenge Di Tooltool Lodi.) Ngan Banabas tani, in ipa ye rara ke Liwi, inbe ye in tool ke motmot yo ene Saipras i. 37 Ye in iyawara tana ki atu a ikap pat ye, motong la ikap pat tina ngan la itar lo di aposol ke Yesu bedi nga.

5

Annias Iye Rimana Sipodo Tillungu Maro

1 Ye kene tani in, tool atu yo ene Annias i, in iye rimana Sipodo tinepe lapau. Ngan yeru tiyawar tana kidi pattu a tikap pat ye. 2 Motong la Annias ipoto pat tina ngan kapala a iken panga ye taunu, inbe ikap kapala la illung di aposol ke Yesu ben pat tina le imot yo ikap nga, ngan la ikap la ikap pang di koot nga. Ngan rimana in lon galanga ye dada yo nintooroo iyeii i, in oo.

3 Motong la Pita iwete panga nen, "Atoo, Annias nga gelei a Satan idiwidiwong a bet kullungu Maro Amunu Silene nga? Ong in kutarkoo pat kapala yo kop ye tana kiong nga, too? 4 Ngan tana in kiong, le ong taum lom le matam bet kuyawari a kop pat ye. Le pat yo kop nga, ngan pat kiong ong taum ke bet kuyei urata kiong ye lapau. Bong nga soo so iyeie ong a le lom kaua urata ye dada dook tiap i nga? Ngan ken lom tar bet nga kullung di tooltool leu be. Tiap, nga kopge bet kullungu Maro lapau."

5 Ngan Annias ilongo betanga yo Pita iwete nga, le tina imol du tana a imata. Ngan nen le di tooltool yo tilongo betanga, inbe tikamata so yo pombe pang ye Annias nga, ngan le titattadai belebele. 6 Motong la di tamoto koskos pattu timan tiduku bobono ye mala, inbe tikauu du tana a tisola la tikelmaii.

7 Ngan ye kene tani in tinepe le mooloo mata tiap,* inbe Annias rimana yo Sipodo i, in ise. Ngan lon galanga ye so yo pombe pang ye nintooroo i, in tiap. 8 Motong la Pita itoru nen, "Ai, kuwete pau. Pat tina yo kuye Annias kakap ye tana kiang nga, ngan nanga leu, too?"

Ngan Sipodo tani in iyei ne, "E, pat tina nangan leu."

9 Motong la Pita iwete panga nen, "Nga gelei a kuye nimtooroo karaua betanga a kakapge bet kallungu Tool Mai Amunu nga? Kulongo, di tooltool yo tisolo nimtooroo la tikelmaii nga, ngan di nangan la tipa a tise pang dada ngan. Ole tisolong lapau a kadu."

10 Pita iwete nen, le tina pattu leu inbe Sipodo tani in imol a idu Pita kene punu, le imata yege. Motong la di tamoto koskos tina ngan tise rumu lono, ngan tikamata yo imata koot nga. Le nga tikauu du tana, motong la tisola lapau a tila la tikelmaii potai pang ye nintooroo tani in gigini. 11 Ngan nen le di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, inbe di tooltool kapala yo tilongo bingi ke so tina yo pombe nga, ngan di le imot titattadai belebele.

Mos Matana Matana Pompombe

12 Di aposol tina, ngan tiyei gogo mos matana matana kataunu ye di tooltool, a iyei ben tarkilanga pang di. Inbe di tooltool le imot yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan kanakana ngan tilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, lo tigaua ye ni yo tiwete ene ye Kakawa ke Solomon i. 13 Ngan di tooltool kapala yo titara lodi medana tiap nga, ngan tiyitmak di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu, ngan edi. Bong di ngan titattadai, le lodi bet man tiye di tigaua tiap. 14 Di ngan lodi nen, bong kanakana ngan di tamoto le di garup alunu le alunu san la titara lodi medana pang Tool Mai nga, le tiseke kinkatingi kidi tooltool yo titara lodi medana panga mugu nga, ngan pang ete. 15 Ngan tina di tooltool ngan tikamata mos yo di aposol tiyei nga, le nga tisolo di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan a tidu ke diki du tipataken di lo moi le kakawa pono kidi, a tiken dada gigini. Ngan tiyei nen a bet nen ngan Pita bet itoo dada tani in a ise le ke iso kannungana le iloko lo di tooltool tina ngan podi nga, ngan ole tinidi dook mata mulu. 16 Inbe di tooltool yo tinepe ye malala maimai potai pang ye Yerusalem nga, ngan tikap di tooltool yo matamatenge ikap di nga, inbe di tooltool yo so sidi igarung di nga, ngan a timan

* **5:7** Tinepe le mooloo mata tiap, in dawa ben "aua" tol ke ke matana yo bet ipa ye i.

pang ye di aposol tina man tikarata di le imot.

Bangabangana Ke Maro Ilon Di Aposol Ke Yesu

17 Ngan tool kuto mai ke paroranga so pang Maro i, in iye di diene kapala yo tiwete di ye Sedusi nga, ngan tikamata so tina yo di aposol ke Yesu tiyei nga, le nga lodi dook tiap pang di ye. 18 Motong la tiparama di aposol ke Yesu tina, inbe titar di lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. 19 Le nga tinepe a bong, motong la bangabangana atu ke Maro isi si iso dada ke rumu dook tiap tani, inbe ipadu di aposol tina a tidu tana. 20 Motong la iwete pang di nen, “Kalo lo kakodo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu ni, inbe kawetewete pang di tooltool ye dada yo bet tikaua nepongo paunu ye i.”

21 Di aposol tina, ngan tilongo betanga nen, le nga muntu yege inbe tilo bareme mai ke sungunu lono lo timadit ye patomonaingi di tooltool.

Ye kene tani in tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in iye di diene man pombe, motong la tikiu di tooltool kuto maimai kidi Yuda yo matadi kala momo le nepongo kidi nga, ngan tise a se tigaua. Motong la tiwanga di gaunu bet du tikap di aposol ke Yesu tina a tise. 22 Le nga di gaunu tina ngan tidu bet du tikap di a tise, bong tidu pombe ngan tikamata di tiap. Motong la timulu a lo tiwete pang di kuto maimai tina ngan nen, 23 “Ai, dada ke rumu dook tiap ni titiukala, inbe tipamede le imede san. Inbe di tooltool yo tikodo a matadi kala dada nga, ngan amdu ngan tikododo. Bong kene yo bet amso dada ye in nga, ngan amkamata toko tooltool siap.” 24 Ngan tool kuto mai yo matan kala di gaunu yo tikodo kala bareme mai ke sungunu i, in iye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tilongo betanga nen, le nga lodi sakarungu ye, inbe tiyei ne, “Ona tiap! Di tooltool nga tilledi balai na?”

25 Motong la tool atu se iwete pang di kuto maimai tina nen, “Kakamata! Di tooltool tina yo katar di lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan di nango lo tikododo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a tipatomonai di tooltool ngo.” 26 Motong la tool kuto mai tani yo matan kala di gaunu i, in iye di gaunu tilo a lo tikap di aposol tina ngan dook mata a tisi. Bong tiyeie so sa pang di tiap, yesoo titattadai di tooltool bet ole tikatmatamata di ye pat nga.

27 Le nga di gaunu tikap di aposol tina a tilo le lo tipatokodo di dama kidi tooltool kuto maimai kidi Yuda yo matadi kala momo le nepongo kidi nga. Motong la tool kuto mai ke paroranga so pang Maro in itor di nen, 28 “Ai! Kalongo, ang nga amwete betanga pang, inbe amkodokalang bet ken kapatomonai di tooltool mulu ye tool tani in ene be. Bong ngan tiap, kasak koomam, inbe kasudungu patomonaingi di tooltool. Le di tooltool le imot yo tinepe Yerusalem nga, ngan tilongo betanga kiang oo. Inbe kasuku betanga pam a kawete bet am la amraumata tool tani in a imata nga.”

29 Motong la Pita iye di diene aposol tiraua betanga ke tool kuto mai tani in nen, “Am nga bet amtoo betanga ke Maro leu, bong bet amtoo betanga ke di tooltool tiap. 30 Ngan Yesu yo kapatota lo kai palasingi kaini a imata i, in Maro kidi sasa kiidi la ipamaditi a imadit mulu ye ni ke matenge i. 31 Le Maro ikauu a ilo le lo itaru a iwur ye bene oonoo, inbe iyei tool mai bet matan kalidi tooltool nga le imot, inbe iyei tool yo bet ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi i. Ngan Maro iyei nen, a bet nen ngan idi tooltool ke Isrel taportak lodo ye dada dook tiap kiidi yo tayei nga, ngan ole igiri sennene kiidi. 32 Ngan nanga, so tina yo Maro iyei a amkamata nga, ngan la amwetewete pang di tooltool ye nga. Inbe Maro Amunu Silene la iwetewete ye so tina ngan lapau i. Ngan Maro ikaua Amunu Silene tani in pang di tooltool yo tilongo betanga ki a titoo, ngan oo.”

33 Di kuto maimai tina ngan tilongo Pita yo iwete nen nga, le tina katedi malmal le dook tiap yege, inbe lodi bet le tiraumatamata di aposol tina a timmata. 34 Bong ngan di Paresi tina ngan atu yo ene Gamaliel i, in inepe lapau. Ye in pannoongoo ke wer ke Maro, inbe di tooltool le imot tipayiti ye urata ki lapau. Ngan Gamaliel tani, in imadit le lo ikodo kataunu kidi

tooltool kuto maimai tina, inbe iwete bet tikap di aposol tina ngan a tidu tana du tinam kasin ngan. 35 Ngan tikap di a tidu tana, motong la Gamaliel tani in iwete pang di kuto maimai kapala nen, “Ai, ang tooltool ke Isrel nga, ngan lomu bet kayeie so sa pang di tooltool ngo nga, ngan dook mata, bong ole lomu kaua urata dook ngan. 36 Ngan lomu galanga ye tool yo ene Tiodas i. Ye rai kapala yo ila koot nga, ngan Tiodas tani in imadit tina le iwete bet ye in tool mai inbe ene mai lapau. Ngan nen le di tooltool yo titoo nga, ngan kinkatingi kidi ben 400. Bong yeiso bet di tooltool tiraumata Tiodas a imata, ngan le di tooltool tina yo titoo nga, ngan timayiriyiri le urata ki tani yo ipamaditi i, in ikino. 37 Le mooloo tiap, inbe ye lal yo ke bet tiwodo di tooltool edi lo ye rau mai i, in pombe, ngan tool ke Galili atu yo ene Yuta i, in koon paweserai di tooltool kapala bet titoo a iye di tiraua tool kuto mai yo iyei mata koro in a ikoo. Bong yeiso bet tiraumata Yuta tani in, ngan le di tooltool ki yo titoo nga, ngan timayiriyiri a tikoo lapau. 38 Ngan nanga, dookoot nga bet awete pang nen, ken kayeie so sa pang di tooltool ngo be. Bong kawulai bemu ye di a tila, inbe takamata di. Kumata bet dada le urata kidi yo tiyei ngo, ngan bet pombe ye di tapdi lodi leu nga, ngan ole urata kidi taukan kanono. 39 Bong kumata bet Maro ye taunu la ikap urata ngo pang bet tiyei nga, ngan o ke bet kalele di tiap. Bet nen ngan ole kakamata ben nga kakapge bet kaye Maro kapatoko.”

Ngan betanga ke Gamaliel tina ngan iso di kuto maimai lodi, 40 le nga tikiu di aposol tina a tise. Motong la tiwete pang di gaunu a tiwalis di ye koro leu. Inbe tiwete tootoo pang di bet ken tiwetewete betanga nen mulu pang di tooltool ye Yesu ene be, inbe tiwulai di a tila.

41 Le nga di aposol tigege di kuto maimai tina a tidu tana, ngan le lodi ponana kaiye, yesoo Maro ikamata di ngan ipayit di ben di la ke bet tisolo moonoo nen ye Yesu ene nga. 42 Ngan nen le ye ke kanakana nga, ngan di aposol tina timaryoo tiap, bong tilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, inbe tila ye rumu kidi tooltool atu atu a la tipatomonai di tooltool ye bingi dook mata ke Yesu, ben ye in Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap tani yo bet igarung di i.

6

Tipootoo Di Tooltool Limi Be Ru Bet Tilon Di Aposol Ke Yesu

1 Ye ke kanakana nga, ngan di tooltool kapala mulu titara lodi medana pang Yesu le se tiseke di galiunu tina yo mugu nga, ngan le di alunu le alunu san. Le Yesu di galiunu yo tiwete di Girik koodi nga, ngan lodi dook tiap a tipasak pang di galiunu yo tiwete di Ibru koodi nga. Le nga tiwete nen, “Ai, kanakana ngan kamalimi kaningi le so bet kalon di tooltool yo timaka nga, ngan gelei a kamalimi so dook pang di garup kiam yo tap, ngan tiap nga?”

2 Motong la di aposol ke Yesu yo sangaul be ru nga, ngan tikiu di galiunu kapala tina ngan man tigaua, inbe tiwete pang di nen, “Ai, kumata bet amsuku urata ke patomonaingi di tooltool ye betanga ke Maro, inbe amtoko urata ke loningi di tooltool ye kaningi leu nga, ngan o dook tiap. 3 Le bet nen nga, ngan di diemam nga, ole ang tapmu kakamata di tooltool kiang yo kaye di kanepe nga, inbe kapootoo limi be ru. Di tooltool tina ngan ole nepongo kidi dook mata ye di tooltool le imot matadi, inbe Maro Amunu Silene ipapon di le lo galanga kidi dook mata nga, ngan di la bet amtar di a bet nen ngan titoko urata tani i. 4 Inbe am tapmam nga ole kanakana ngan amtoko urata ke pataraungu inbe ke patomonaingi di tooltool ye betanga ke Maro leu.”

5 Di tooltool tina le imot tilongo betanga kidi aposol tina, ngan dook mata le lodi ponana ye. Motong la tipootoo Tepan, tool tani in itara lono medana mai san pang Yesu le Maro Amunu Silene ipaponi. Inbe tipootoo Pilip iye Porokurus, inbe Nikanor iye Timon, inbe Pamenas iye Nikolas. Ngan Nikolas in tool ke Antiok, inbe ye in tool rara san yo igege momo ki a iman igaua ye sungunu kidi Yuda i. 6 Motong la tikap di la tipatokodo di lo tikodo dama kidi aposol, inbe di aposol

tina ngan tipaloko bedi lo podi a tipatarau ye di.

7 Le betanga ke Maro ipa a ingaua ni mai i le imot. Ngan nen le di tooltool alunu titara lodi medana pang Yesu, le tiseke di galiunu yo tinepe Yerusalem nga, le kinkatingi kidi palbe leu be lo mai. Inbe di tooltool ke paroranga so pang Maro alunu kaiye la tilongo betanga ke Maro a titoo, inbe titara lodi medana ye lapau nga.

Di Yuda Tikan Paseme Tepan

8 Maro lono pang Tepan a iyei dada dook mata panga, inbe ikaua gurana mai panga lapau. Le Tepan tani in iyei gogo mos matana matana kataunu ye di tooltool a iyei ben tarkilanga panga. 9 Bong di tooltool ke Yuda pattu ngan tikan paseme Tepan le nga tiye tiparsu ye betebetanga. Di ngan budanga atu yo di tooltool tiwete rumu kidi ke gaongo ene ye Rumu Ke Gaongo Kidi Tooltool Yo Tigege Urata Kidi Ke Poranga Koot nga. Di tooltool tina ngan kapala ke malala mai Sairini, inbe kapala ke malala mai Aleksandia, inbe di kapala ngan ke tana mai Silisia le Esia. 10 Bong Maro Amunu Silene ipamede Tepan, inbe ikaua lo galanga dook mata panga, le di tooltool tina yo iye di tiparsu nga, ngan ke bet tillosi ye betebetanga tiap.

11 Motong la di tooltool tina ngan titarkooledi a la koodi paweserai di tooltool pattu a bet tillung pang Tepan ye betanga nen, “Ai, am nga amlongo Tepan bet ikan paseme Mose ye Maro.”

12 Ngan di tooltool tina ngan tiwete nen, le tigarung di tooltool malala mai, tiye di tooltool maimai kidi Yuda, inbe di pan-noongoo ke wer ke Maro, ngan lodi. Le timadit a tila tina le tiparama Tepan, inbe tikauu a tilo le lo tipatokode a ikodo dama ke di kuto maimai kidi Yuda yo matadi kala momo le nepongo kidi nga. 13 Inbe tikap di tooltool pattu yo bet lo tisopo koodi panga ye betanga kidi yo moolmool tiap nga. Ngan tilo, motong la tiyei ne, “Ai, tool i kanakana ngan iwete betanga dook tiap pang bareme mison ke sungunu i, inbe ye wer ke Maro lapau. 14 Ngan amlongo iwete nen, bet Yesu ke Nasaret i, in ole igarungu bareme mai ke sungunu i, inbe idik momo ke Mose yo ipatomonai idi ye nga.”

15 Motong la di tooltool le imot yo tinepe ye ni ke gaongo a tiwurur nga, ngan matadi ikenen ye Tepan, ngan matan palele le dawa ben bangabangana atu ke Maro.

7

Tepan Iwetewete Pang Di Tooltool Kuto Maimai Kidi Yuda Yo Matadi Kala Momo Le Nepongo Kidi Nga

1 Ngan tool kuto mai ke paroranga so pang Maro i, in itoro Tepan nen, “Ai, ngan betanga yo kulongo tipariu ong ye nga, ngan moolmool, too tiap?”

2 Motong la Tepan iraua betanga ki nen, “Ang di took le di taik le di tamak nga, kapalongo a awete pang ngan. Kene yo sasa kiidi Awaram in inepe ye tana ke Mesopotemia le nga idik pang malala mai Aran tiao nga, ngan le Maro yo gurana ki mai mata i, in ipa ke malala ki a isi pang ye. 3 Ngan le Maro si iwete panga nen, ‘Kumadit a kugege tana kiong i le ipa ye di rara kiong si tinepe, inbe kupa a kula ye tana atu yo bet la apitnaii pong i.’✡

4 “Motong la Awaram igege tana kidi Kaldia, inbe ipa le la inepe Aran. Ngan ila inepe nango le tamana imata, motong la Maro iwanga mulu bet ipa le iman inepe ye tana yo dookoot ngan kanepe ye i. 5 Ye kene tani in Maro ikap toko tana tani i gigini pa, too ipoto kasin pa a ikap pang Awaram, ngan tiap. Bong Maro ipamede betanga medana panga nen, bet pang dama ni nga, ngan ole ikaua tana i panga iye di sasa ki yo bet pang dama ni ngan pompombe lapau nga, ngan le iken so. Ngan ye kene yo Maro iwete pang Awaram nen ye in nga, ngan taukan natunu go. 6 Ngan Maro iwete pang Awaram nen, ‘Ole di sasa kiong tina, ngan tila a la tinepe sorok ye tana mai san yo tana kidi tapdi tiap i. Inbe di tooltool ke tana mai tani in ole tigarung di a tikap masngana pang di, inbe tiyei di a tiyei urata ben di poranga kidi nga ye rai 400. 7 Bong pang dama ni nga, ngan ole ayemenai di tooltool tina ye yo tiyei di sasa kiong a tiyei urata pang di ben di poranga

✡ **7:3** Pudu (Stat) 12:1

nga. Lo ngan bet di sasa kiong tina ngan ole
tigege tana mai tani, inbe timulu a timan le
man tisung pau la e ni nga.’✡ 8 Motong la
Maro iwete pang Awaram bet ikoro tinini,
a bet nen ngan iyei ben tarkilanga ke be-
tanga medana tani yo yeru tipamede i.
Motong la Awaram tani in rimana ipasuiu
natunu tamoto yo Esaka i, ngan le ke limi
be tol iman a ila, motong la ikoro Esaka
tinini nga. Motong la Esaka tani in rimana
ipasuiu natunu tamoto yo Yakop i, ngan le
Esaka ikoro tinini. Motong la Yakop tani
in di rimana tipasui di sasa kiong tina yo
sangaul be ru nga, ngan le Yakop ikoro
tinidi lapau. Di sasa tina yo sangaul be ru
nga, ngan la idi Yuda pombe ye di nga.

9 “Ngan tinepe le nga di sasa tina ngan
lodi dook tiap pang edi atu yo Yosep i, le
tiyawari pang di tooltool kapala bet la iyei
poranga pang di. Motong la di tooltool tina
ngan tikauu a tidu pang tana mai Isip, bong
Maro inepe ye Yosep, 10 inbe iloni dook
mata le igiri urata moonoo dook tiap le
imot yo pombe pang ye nga. Inbe Maro
ikap lo galanga dook mata panga, le Pero,
tool kuto mai yo matan kala tana mai Isip
i, in ikamata ngan lo galanga ki dook mata
le ipayiti dook. Le itara Yosep tani bet iyei
tool kuto mai a matan kala Isip inbe so le
imot yo iken ye rumu ki nga.

11 “Motong la pitolo maiyoko pombe ye
tana mai Isip, inbe ye tana mai Kenan
lapau, le tina igarung di tooltool dook. Le
nga di sasa kiidi tina ngan tisere kaningi
yo bet tikani i. 12 Bong ngan Yakop ilongo
betanga bet Isip ni dingding patunu ke
kaningi nga, ngan la iken ngo. Motong la
iwanga di sasa kiidi tina ngan kulkulunu
a tidu pang Isip. 13 Motong la Yakop di
natunu tina ngan iwanga di pattu mulu
a tidu, ngan le Yosep tani in ye taunu
ipaposi pang di toonoo le taini tina a lodi
galanga ye. Inbe tool kuto mai yo Pero
i, in ilongo betanga ye di rara ke Yosep,
le ye lapau lon galanga ye di. 14 Motong
la Yosep iwanga pang tamana Yakop yo
inepe Kenan i, bet ikap di rimana le di
natunu, inbe di tooltool ki kapala yo iye di
tinepe nga le imot a tidu pang Isip. Ngan di
tooltool tina le imot yo tiye Yakop tidu nga,
ngan kinkatingi kidi ben 75. 15 Ngan Yakop
idu inepe Isip le le imata, inbe di sasa kiidi
tina, ngan di lapau timmata nango. 16 Bong
bobodi tina ngan tisolo a timulu lo titar
di tilo tiken ye agoro ke matenge yo iken
ye malala mai Sekem i. Ngan agoro tani,
in iken ye tana yo Awaram iyimi koot ye
Amor di natunu ke Sekem nga.

17 “Motong la ye lal tani yo Maro itaru bet
ole ipamulu di sasa kiidi ye i, in potai bet
ole kanono pombe ben tina yo mugu ngan
ipamede betanga medana pang Awaram
ye nga, ngan di rara kiidi tina yo tinepe Isip
nga, ngan tipasui a tiwurere le kinkatingi
kidi ngan alunu san. 18 Bong tool kuto mai
san yo ikaua Pero nene a matan kala Isip i,
in lon galanga ye Yosep pitiap yege. 19 Ngan
tool kuto mai tani in ikaua llungunu ye
di sasa kiidi tina, inbe iyei urata moonoo
masngana pang di. Ye in iwete betanga
medana pang di Isrel nen, bet di rimadi
tipasui di kakase yo tamoto nga, ngan tiyei
borrenge ye di be, bong tikatte di tidu ke
diki a bet nen ngan timmata.

20 “Ngan ye kene tani in Mose tinana
ipasuiu, ngan le kase tani in matana dook
mata san, le nga tiyei borrenge ye a inepe
rumu ke tamana ye taudu tol. 21 Ngan
taudu tol tina ngan imot, le nga tikaua
Mose tani in du titaru ke diki. Motong la
tool kuto mai tani in natunu garup ipusye,
le ikauu a iyei borrenge ye dawa ben ye
taunu natunu moolmool nga. 22 Le Mose
tani in tipatomonaii le ikaua lo galanga
dook mata ye dada le momo kidi Isip nga
le imot. Inbe tikamata ye urata ki yo iyei
nga, inbe ye betanga ki yo iwetewete nga,
ngan gurana san le tipayiti dook.

23 “Mose inepe a lo rai ki sangaul pai, le
nga lon kaua urata bet ole la matan so di
diene kapala yo ke Isrel nga. 24 Ila, ngan
ikamata tool ke Isip atu in iraua Mose di
diene tina ke Isrel ngan atu le igarungu.
Le nga Mose ilono ene ke Isrel tani, a bet
ikaua ene tani in kootoonoo, ngan le irau-
mata tool ke Isip tani le imata. 25 Ngan
Mose iyeisa di diene Isrel tina ngan ole
lodi galanga nen, bet ye in la Maro ole

✡ **7:7** Pudu (Stat) 15:13-14

iwanga bet man ilon di i, bong ngan di Isrel
tina ngan lodi galanga ye tiap. 26 Ngan
inepe le mongmongini ki, ngan ipa a ila
mulu, ngan ikamata di tooltool ru ke Isrel
di tapdi tipatoko. Motong la ila bet la ilele
di, le nga iyei ne, ‘Ai, angru nga taimu le
toomu sa, e nga gelei a angru kakapge bet
kagarungang ang tapmu nga?’

27 “Bong ngan tool yo ipamaditi pa-
tokongo a iraua ene san i, in isurpaka Mose
pang diki, inbe iwete panga nen, ‘Ong i, sei
itarong bet kuyei kuto mai pam a kukarata
betanga kiam i? 28 Nga gelei, bet kurau-
matau lapau a amata dawa ben tool atu
ke Isip yo rono ngan kuraumate i, too?’✡
29 Yeiso bet Mose ilongo betanga nen, ngan
iman tina le igege di, inbe ikoo belebele a
ila le la inepe ye tana kidi Midien. Ngan
la inepe nango le ikere le rimana ipasui di
natunu tamoto ru.

30 “Mose inepe nango le rai sangaul pai
iman a ila. Motong la bangabangana
ke Maro atu pombe pang ye, ye tana
soorookoonoo atu potai pang ye kawal
Sinai. Ngan bangabangana ke Maro tani
in inepe ye ei loloana yo ikan ye kai lalana
mai tiap atu i. 31 Ngan Mose ikamata ei tani
nen nga, le nga itakrai, inbe ipa le ila potai
a bet nen ngan la ikamata dook. Ngan ipa a
ila potai, inbe se ilongo Tool Mai kalngana
yo iwete panga nga. Iyei ne, 32 ‘Au i Maro
ke di sasa kiong. Au i Maro ke Awaram
ye Esaka ye Yakop.’✡ Ngan Mose tani in
ilongo betanga nen nga, le nga itattadai a
itangarur le lono bet matan la mulu pang
ye ni tani in tiap.

33 “Motong la Tool Mai iwete panga nen,
‘Nga ole kudut loningi ke kem ngan du
tana, yesoo tana yo kukodo ye i, in tana
mison ke Maro. 34 Au i akamata urata
moonoo masngana yo di Isip tiyei pang di
tooltool kiau, ngan oo. Inbe alongo tangini
kidi, ngan la dookoot nga asi bet si akap di a
apamulu di ye di Isip bedi nga. Le kumadit
a kuman, nga bet awangong a kula pang
Isip.’✡

35 “Ngan mugu ngan di Isrel tina tiwala
muridi pang Mose, inbe tiyei ne, ‘Ong i, sei
itarong bet kuyei kuto mai pam a kukarata
betanga kiam i?’ Bong ngan Mose tani, in
ye la Maro iwanga ben tool kuto mai, inbe
tool yo bet la ikap di Isrel tina a ipamulu
di i. Moolmool, Maro ye taunu ikap gu-
rana panga ye bangabangana ki in bene,
ye kene yo pombe pang ye, ye ei loloana yo
ikan ye kai lalana mai tiap atu i. 36 Motong
la Mose ikap di Isrel tina a tigege Isip a
tila. Ngan tila le la iyei gogo mos matana
matana a iyei ben tarkilanga panga ye tana
mai Isip, inbe ye Tiek Kooroonoo, inbe
ye kene yo tinepe ni soorookoonoo ye rai
sangaul pai ye i.

37 “Ngan Mose tani in la iwete pang di
Isrel nen i. Iyei ne, ‘Maro kiang ole ipootoo
tool kiang ang tapmu atu bet iyei Maro
koonoo pang dawa ben au i.’✡ 38 Motong
la di sasa kiidi tina ngan tila tinepe ye
ni soorookoonoo a tigaua nga, ngan Mose
tani in iye di tinepe lapau. Inbe ye in
ilo kawal yo Sinai in kutono nga, ngan
lo bangabangana ke Maro iwete panga ye
betanga ke nepongo dook mata. Motong la
ikap betanga tina ngan si ikap pang di sasa
kiidi a bet tikap paidi nga.

39 “Bong di sasa kiidi tina ngan Mose
iwete pang di, ngan le lodi bet tilongo be-
tanga ki tiap, bong tiwala muridi panga,
inbe lodi mulumulu ye nepongo kidi yo ke
Isip nga. 40 Inbe tiwete pang Mose toonoo
yo Aron in nen, ‘Ai, Mose yo ikau idi ke
Isip a taman i, in am nga lomam galanga
ye soo so yo pombe pang ye, in tiap. A bet
nen ngan ole kukarata di maro kiam yo bet
timugu pam inbe tiraram ye dada nga.’✡
41 Di Isrel tina ngan tiwete pang Aron tani
nen, le nga ye kene tani in tikarata tomon-
aia bulumakau natunu atu kannungana a
iyei ben maro kidi, motong la tikap so ke
paroranga man tiparoro panga, inbe tisiki
a lodi ponana ye so yo di tapdi tikarata ye
bedi i.

42 “Ngan nen le Maro iwala murini pang
di bet tinepe nen, a nen ngan tisung pang
ke le taudu le kanpitiki le so yo kapala
nga. Ngan tiyei nen le itoo betanga tina

✡ **7:28** Pamulenge (Kisim Bek) 2:14 ✡ **7:32** Pamulenge (Kisim Bek) 3:6 ✡ **7:34** Pamulenge (Kisim Bek) 3:5, 7-8, 10 ✡ **7:37** Wer (Lo) 18:15 ✡ **7:40** Pamulenge (Kisim Bek) 32:1

yo tiwodo a iken ye rau ke di Maro koonoo
nga. Ngan betanga tina ngan iwete nen,
‘Ang di Isrel, ye kene yo kanepe ye ni
soorookoonoo ye rai sangaul pai
nga,
ngan karaumata di asara kiang yo edi
bulumakau le sipsip a kayei paro-
ranga ye di nga,
ngan kayei paroranga ye sa pau, too?
Tiap yege!
43 Ngan badabada ke sungunu yo kasola i,
in badabada kiau tiap,
bong ke maro kiang ke kaplungunu yo
Molek i.
Inbe kakarata tomonai so ben kanpitiki
kannungana ke maro kiang yo ene
Repan, in a kasola.
Di maro kiang tina yo kakarata
tomonai kannungadi nga, ngan la
katu ye sungunu pang di nga.
Ngan nen le ole angangang a kagege tana
kiang ang tapmu i,
inbe kakoo a kala le la kakapusu tana
mai Babilon le la kanepe ye tana sa
pang meneng anong ni.’✡
44 “Ye kene tani yo di sasa kiidi tina
tinepe tana soorookoonoo ye in nga, ngan
badabada ke sungunu pang Maro in iken
ye di. Ngan badabada ke sungunu tani, in
tikarata dawa ben Maro iwete pang Mose,
inbe itoo badabada tani in kannungana yo
Maro ipitnaii panga i. Ngan le badabada
ke sungunu tani, in ke bet ipapos di ben di
ngan Maro inepe ye di. 45 Ngan rai kapala
iman a ila, motong la di sasa kiidi tina
ngan di natudi tisola a tiye Yesua tipa a tila
pang ye tana mai Kenan. Ngan tila, motong
la Maro inganga di tooltool tina yo tinepe
kala tana tani nga, inbe di sasa kiidi tina
ngan la tinepe ye. Motong la tipatokodo
badabada ke sungunu tani in ye tana in,
a iken nen le ise ye lal yo Dawiti iyei tool
mai bet matan kala tana kidi Isrel le imot
ye i. 46 Ngan Dawiti in tool tani yo Maro
iyeii dook mata i. Inbe ye in ipatarau pang
Maro bet imalum panga nga, ngan ole ire
rumu sa dook mata pang Maro tani yo ke
sasa kiidi Yakop i. 47 Ngan le Dawiti tani in
ire tiap, bong le Solomon la ire rumu tani
in.
48 “Bong ngan Maro yo inepe ete ni, in
inepe ye rumu yo di tooltool tire ye bedi,
in tiap. Ngan dawa ben betanga yo mugu
ngan Maro koonoo atu iwete nga. Iyei ne,
49 ‘Tool Mai iwete nen,
“Lang katene ni, in ben kakawa kiau ke
burungu,
inbe tana i, in ben ni yo bet apaloko
kek lo pono i.
Ngan nen le soo rumu mulu bet kare pau i?
Inbe ni nangai bet amaryoo ye i?
50 Ngan so tina nga le imot, ngan atar ye au
tauk bek.” ’✡ ”
51 Ngan Tepan tani in iwete pang di
tooltool kuto maimai kidi Yuda nen a imot,
motong la iwete pang di mulu nen, “Ang
nga di tooltool ke sak noonoongoo sa. Le
lomu ngan lon iparkat le dawa ben di
tooltool gok, inbe talngamu gimono ngan
ikisis le ke bet kalongo betanga yo ke Maro
nga, inbe katoo ngan tiap. Ngan nen le
kanakana ngan kawala murimu pang be-
tanga ke Maro Amunu Silene, dawa ben yo
mugu ngan di sasa kiang tina, ngan tiyei
nga. 52 Di sasa kiang tina ngan tigarung
di Maro koonoo yo mugu ngan tinepe nga,
ngan di atu atu le imot. Inbe di ngan tirau-
matamata di tooltool yo tiwete a tikaua
bingi pang di nen, bet Tool Noonoonoo ke
Maro yo bet si ipamulu di tooltool ki i, in
ole isi. Ngan le tool tani yo tiwetewete
ye nen i, in ye la dookoot nga isi, motong
kakauu a kataru la di koi ki bedi, a tirau-
mate le imata koot i. 53 Inbe ang nga wer
ke Maro yo di bangabangana ki tikap a tisi
nga, ngan tisuket lo bemu, bong ngan lomu
bet katoo tiap.”

Tikatmata Tepan Ye Pat Le Imata

54 Tepan tani in iwete betanga nen pang
di tooltool kuto maimai kidi Yuda tina a
tilongo, ngan le katedi malmal le dook
tiap yege, inbe tikara kekedi ye malmal
kidi. 55 Bong ngan Tepan tani, in Maro
Amunu Silene ipaponi lapau, le nga itada
a matan lo pang ye malala ke Maro, ngan
ikamata Maro lulngana, inbe ikamata Yesu
yo ikododo ke Maro bene oonoo nga.
56 Motong la Tepan iwete pang di tooltool
tina nen, “Kapalongo! Au i akamata malala

✡ **7:43** Amos (Amos) 5:25-27 ✡ **7:50** Esai (Aisaia) 66:1-2

ke Maro koon panganga, inbe akamata Tool Moolmool Ke Maro nani ikododo ke Maro bene oonoo ni."

57 Di kuto maimai tina ngan tilongo yo Tepan iwete nen nga, le tina tidede talngadi, inbe oorootang, a di le imot tidada pang ye Tepan a tila. 58 Tila la tiparama, motong la tiyolle a tigege malala mai tani a tidu ke diki, motong tikap pat a tikatu ye a bet nen ngan imata. Ngan le di tooltool yo mugu ngan tisopo koodi panga ye betanga nga, ngan tidut sousoungu mooloo mooloo yo kidi nga, ngan la titar le iken potai pang ye tamoto kase atu yo ene Saolo i, in kene punu.

59 Le nga kene yo tikap pat a bet tikatmata Tepan tani in ye nga, ngan le ipatarau nen, "Tool Mai Yesu, kou au." 60 Motong la Tepan igun turunu, inbe koonoo mulu le mai nen, "Tool Mai, ken kuraua urata dook tiap kidi ke sennene yo tiyeii pau i, in kootoonoo be." Ngan Tepan tani in iwete nen a imot, le tina imata yege.

8

Saolo Igarung Di Tooltool Yo Tiportak Lodi Pang Yesu Nga

1 Saolo la imalum pang di tooltool tina yo tikatmata Tepan a imata i, le ikamata ngan dook mata. Le ye ke tani in nga, ngan timadit a bet tigarung di tooltool kapala le imot yo tigaua ye bareme ke Yesu a tinepe ye malala mai Yerusalem, ngan lapau. Le nga titattadai a timayiriyiri, inbe tikoo le la tinepe kidi kidi ye tana mai kidi Yudia le Samaria. Inbe Yesu di aposol ki leu la sila tinepe Yerusalem nga. 2 Ngan le di tooltool kapala yo titoo dada le momo dook mata ke Maro yo lono panga nga, ngan la man tikaua Tepan tani in bobono a la titang ye, inbe tikauu la tikelmaii. 3 Bong Saolo tani in imadit ye garungunu di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga. Le nga ipa a ila ye rumu tina yo atu atu nga, inbe ikap di tooltool tina ngan tamoto le garup, a iyololo di la itar di lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono.

Pilip Iraia Bingi Dook Mata Pang Di Tooltool Ke Samaria

4 Di tooltool tina yo timayiriyiri inbe tikoo a la tinepe kidi kidi ye tana kapala nga, ngan tipa a tiraia bingi dook mata pang di tooltool ke malala tina yo tila ye nga. 5 Ngan Pilip lapau idu pang ye malala mai atu kidi Samaria du iraia bingi dook mata ke Kirisi pang di tooltool nango. 6 Ngan ye kene tani in, di tooltool malala mai la tilongo betanga ke Pilip, inbe tikamata mos yo iyei a iyei ben tarkilanga panga nga, le nga di le imot tila potai ye la titar talngadi bet tilongo betanga ki tina yo iwetewete ye nga. 7 Inbe di tooltool tina tikamata Pilip tani yo inganga di so sidi a tikoo ye di tooltool alunu nga, ngan le di so sidi tina ngan koodi belebele, inbe tigege di tooltool tina ngan a tikoo. Inbe ikarata di tooltool alunu yo bedi le kedi kap rama nga, inbe di kapala yo kedi ikalel nga, ngan le di le imot tinidi dook mata mulu. 8 Le di tooltool ke malala mai tani in tikamata so tina yo pombe nga, ngan nen le di le imot lodi ponana mai san.

Tool Pidipidana Atu Ene Simon

9 Ngan tool atu yo inepe ye malala mai tani lapau i, in ene la Simon i. Ye in mugu ngan iyei gogo bar matana matana ke pidipidi, a di tooltool le imot ke Samaria tikamata, ngan le titakrai ye. Inbe ye taunu ipayiti a iwete bet ye in tool mai. 10 Ngan tina nen nga, le nga di tooltool yo edi maimai tiye di tooltool sorok kapala nga, ngan di le imot tipa le tila potai ye Simon a la tilongo betanga ki. Inbe tiyei ne, "Ai, gurana ke Maro yo tiweta ye Gurana Mai i, in naii la iken ye tool i." 11 Le nga di tooltool tina ngan di le imot titoo Simon tani a tilongo betanga ki, yesoo kanakana ngan iyei gogo so alunu ye bar ki tina ngan a tikamata ye matadi le nga titakrai ye. 12 Bong yeiso bet kene yo Pilip la iwetewete pang di ye bingi dook mata ke dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, inbe ye Yesu Kirisi tani in ene nga, ngan le di tooltool le imot, tamoto le garup, tiportak lodi pang Maro, inbe Pilip irriu di. 13 Ngan le Simon tani in ye taunu itara lono medana pang Yesu, le Pilip irriu lapau. Motong la itoo Pilip ye ni mai i le imot yo ipa pang ye nga, inbe ikamata mos

maimai matana matana yo Pilip iyei a iyei ben tarkilanga panga nga, ngan le itakrai ye.

14 Ye kene tani in di aposol ke Yesu yo tinepe Yerusalem nga, ngan tilongo betanga bet di tooltool ke Samaria ngan titara lodi medana ye betanga ke Maro oo. Motong la tiwanga Pita iye Yowan a tila pang ye di. 15 Le nga Pita iye Yowan tina ngan tipa a du pombe, motong la yeru tipatarau pang Maro bet ikaua Amunu Silene pang di tooltool ke Samaria nga, 16 yesoo Maro Amunu Silene isi ye di tiao. Ngan di tooltool yo du tirriu di mugu nga, ngan tirriu di ye Tool Mai Yesu ene leu. 17 Le nga Pita iye Yowan tina tipatarau a imot, motong la yeru titar bedi lo ye di tooltool tina ngan podi, le taun tikaua Maro Amunu Silene.

18 Ye kene tani in Simon, yo pidipidana i, in inepe lapau, le ikamata di aposol ru ke Yesu tina yo tipaloko bedi lo ye di tooltool tina ngan podi, ngan le tikaua Maro Amunu Silene nga. Le nga ikap pat ke yimoongoo so a ila bet la ikap pang di yeru, inbe iyei ne, 19 "Au i lok bet angru kakaua gurana in pau lapau, a nen ngan bet apaloko bek lo ye tool atu pono nga, ngan ole ikaua Maro Amunu Silene."

20 Motong la Pita iwete panga nen, "Ona, ong i, ole Maro igarungong le kupa ye pat kiong nga le kulem, yesoo so yo bet Maro ye taunu ikauu ye lo ponana ki i, in lom tar bet ole kuyimoo ye pat. 21 Ong i lom iken dook mata ye Maro matana tiap. Ngan nen le ke bet se kuyei emam bet amyong tayei urata ke Maro yo am amyeii, in tiap. 22 Le kuportaka lom, inbe kuwala murim pang dada dook tiap yo nen nga. Inbe kupatarau pang Tool Mai a kutoru, a nen ngan bet lono dook mata nga, ngan igiri dada dook tiap yo iken lom nga. 23 Ngan au i awete nen nga, yesoo bong akamatong, ngan ong i matam gorengana mata ye so yo Maro ikauu pam i, inbe sennene kiong iparamong le ke bet kugege tiap."

24 Pita iwete panga nen a imot, motong la Simon tani in iyei ne, "Atoo, bet nen ngan angru kapatarau pang Tool Mai yau, a nen ngan so yo angru kawete pau ye nga, ngan o ke bet pombe pang yau tiap."

25 Ngan Pita ye Yowan tina tikaua bingi pang di tooltool ye so yo Tool Mai iyei pang di yeru nga, inbe tiwetewete pang di ye betanga ke Maro a imot, motong la yeru timulu a tilo pang Yerusalem. Ngan ye kene yo yeru tipa a bet timulu a tilo ye in nga, ngan le yeru tiwetewete bingi dook mata pang di tooltool ke malala kakase alunu yo ke Samaria nga.

Pilip Iwete Bingi Dook Mata Pang Tool Atu Ke Itiopia

26 Di suru tina ngan tilo, motong la bangabangana ke Tool Mai atu isi le si iwete pang Pilip nen, "Ai, kumadit a kupa nen a kula pang ye dada yo ipa ke Yerusalem a idu pang ye malala mai Gasa i." (Ngan dada tani in iken ye ni soorookoonoo.)

27 Motong la Pilip imadit tina ngan le ipa a itoo dada tani in a idu, ngan le du ipusye tool atu ke Itiopia yo tinin mata i.* Ngan tool tani in titaru a iyei tool mai a matan kala depe ke pat ke Kandasi, garup yo iyei kuto mai a matan kala di tooltool ke Itiopia le imot i. Ye in ilo Yerusalem lo isung a imot, 28 motong la bet imulu a idu pang malala ki. Le nga tool tani in iwur ye koror ki ke burungu yo asara tiyole i, inbe nga ikinkata rau ke Maro koonoo yo Esai i, in a idu. 29 Motong la Maro Amunu Silene iwete pang Pilip tani nen, "Kupa le kudu potai ye koror ke burungu ni."

30 Motong la Pilip idada le idu potai ye koror tani, ngan ilongo tool tani yo ikinkatkata rau ke Maro koonoo yo Esai in nga. Le nga Pilip itoru nen, "Ai, ong i lom galanga ye betanga yo kukinkati i, in punu lapau, too tiap?"

31 Ngan tool tani iyei ne, "Kumata bet tool sa iwete nini betanga i punu pau tiap nga, ngan ole lok galanga ye balai?" Motong la iwete pang Pilip bet irookoo a ilo lo iwur gigini.

32 Ngan betanga tani yo iken ye rau ke Maro koonoo a tool tinin mata tani in ikinkati i, in iwete nen:

* **8:27** Ngan tool ke Itiopia tani yo tinin mata i, in tikaua lawene ngan la le tinini imata nga.

“Ye in iwete toko betanga siap.
Ye in koom pakom dawa ben sipsip yo
tirara bet la tiraumate i,
inbe taukan koonoo ben sipsip natunu
yo tikauu bet la tikot bulbulini i.
33 Ngan ye in tikan paseme,
inbe ye kene yo lo ikodo dama ke di
tooltool maimai ke karatanga be-
tanga ye i,
ngan le tikarata betanga ki dook tiap.
Ngan nen le di tooltool ke bet tipit di sasa
ki tiap,
yesoo ye in tiraumate a imata le
nepongo ki ke tana i, in imot oo.”✡

34 Ngan tool tani yo tinin mata i, in ikinkata betanga tani a imot, motong la itoro Pilip nen, “Kuwete pau ngan, sei tool Maro koonoo i iwetewete ye nen i? Ngan iwete nen ye ye taunu, too ye tool san mulu?” 35 Motong la Pilip imadit bet iwete nini betanga tani in pang tool tani nga, ngan le iwetewete panga a ipagalanga lono ye betanga tani yo ikinkati i, in punu ye bingi dook mata ke Yesu.

36-37 Ngan Pilip iye tool tani in yeru titoo dada a tidu le la yeru pombe ye ran pattu. Motong la tool tinin mata tani in iwete pang Pilip nen, “Kumata, ran pattu me e nga. E nga gelei a le bet kurriu au tiap nga?”†

38 Le nga tool tani in iwete pang tool yo bet ipamak di asara yo tiyolo koror tani i, in bet iwete pang di asara tina a bet tikodo. Motong la Pilip ye tool tinin mata tani in yeru tipas a tidu ran lono du Pilip irriuu. 39 Pilip irriuu a imot, motong la ye kene yo bet yeru tipa ke ran lono a tise nga, ngan le pattu leu inbe Tool Mai Amunu isi ikaua Pilip a ila, le tool tani in ikamata Pilip mulu tiap. Bong tool tani, in lon ponana belebele, inbe itoo dada a imulu a idu pang ni ki. 40 Ngan le Pilip tani in ikamata ngan Maro Amunu Silene ikauu a ila nga, ngan le la pombe ye malala mai Asdot. Motong la ipa a ila ye malala maimai kapala la iwetewete bingi dook mata ke Yesu pang di tooltool le la pombe ye malala mai Sisaria.

9

Saolo Iportaka Lono

1 Ye kene tani in Saolo isitoo betebetanga pang di tooltool yo tiyei Tool Mai di galiunu nga, bet ole iraumatamata di a timmata. Le nga ila pang ye tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, 2 a la itoru bet iwodo rau pang di kuto maimai ke di rumu kidi Yuda ke gaongo yo tiken ye malala mai Damaskas nga. Le nga tool kuto mai tani in iwodo rau tina, motong la ikap pang Saolo. Ngan ye rau tina ngan betanga ki iwete nen, “Kumata le bet Saolo ipusye di tooltool tamoto too garup bet itoo Dada yo ke Yesu nga, ngan ole iparama di ben di tooltool talnga dikidiki nga, inbe ikap di a timan pang Yerusalem.”

3 Motong la Saolo tani in imadit a igege Yerusalem, inbe ila pang Damaskas. Ngan ye kene yo ipa a ila potai pang Damaskas ye in nga, ngan le pattu leu inbe so ben sul lulngana ilolo ye malala ke Maro a isi pang ye, le si iwakaii. 4 Motong la imol du tana, inbe ilongo tool atu kalngana iwete panga nen, “Saolo, Saolo, nga gelei a bet kugarungau nga?”

5 Saolo ilongo tool tani in kalngana iwete panga nen nga, motong la iyei ne, “Tool Mai, ngan in ong sei?”

Motong la se tool tani iyei ne, “I au Yesu tani yo bet kugarungau i, in naii. 6 Le dookoot nga kumadit a kupa le la pombe ye malala mai. Ngan la bet ole tool atu iwete pong ye so yo bet kuyeii i.”

7 Di tooltool tina yo tiye Saolo tila nga, ngan tilongo tool kalngana yo iwetewete nga, bong tikamata toko tool sa kanono tiap, le sila tikodo bet koodi danganga leu. 8 Motong la Saolo imadit lo ikodo a bet matan rere, bong ngan matan todotodo le ke bet ikamata ni ye tiap. Motong la di tooltool ki yo iye di tipa nga, ngan titoko bene inbe tirara a tila le la pombe

✡ **8:33** Esai (Aisaia) 53:7-8 † **8:36-37** Ngan di tooltool kapala ngan lodi tar bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 36 le 37 nga. Ngan ye betanga tina, ngan bet Pilip iwete pang tool tani nen: “Kumata le bet kutara lom medana moolmool nga, ngan la bet arriu ong nga.” Motong la bet tool tani in iraua betanga ke Pilip nen, “Au i atara lok medana pang Yesu Kirisi yo Maro Natunu i.”

Damaskas nga. 9 Ngan ila inepe Damaskas
nga, ngan matana tina ngan todotodo go le
inepe nen ye ke tol, inbe ikan so le iyin ran
tiap lapau.
10 Ngan Yesu galiunu atu yo ene Annias
i, in inepe la Damaskas ngo. Le nga ye
mianga ki ngan ilongo Tool Mai bet ipootoo
ene, inbe koonoo panga nen, “Annias.”
Ngan se Annias tani in iraua betanga ki
nen, “Tool Mai, au naii.”
11 Motong la Tool Mai tani in iwete panga
nen, “Kumadit a kutoo dada yo tiwete ene
ye Dada Dundunngana i a kula pang rumu
ke Yuta. Ngan kupa le la pombe ye rumu
ki nga, ngan kutor ye tool atu ke malala
mai Tasas yo ene Saolo i. Dookoot nga ye
la ipatarau a inepe ni. 12 Ngan Saolo tani in
ye mianga ki nga, ngan ikamata tool atu yo
ene Annias i, in ye la bet iman a ilo ye rumu
lono lo itara bene lo pono, a bet nen ngan
ikamata ni mulu i.”
13 Ngan Annias tani in Tool Mai iwete
panga nen ye mianga, motong la iraua
betanga ki nen, “Atoo, Tool Mai, di tooltool
alunu kaiye la tiwete pau ye tool tani,
inbe ye dada dook tiap ki matana matana
yo iyei pang di tooltool kiong yo tinepe
Yerusalem nga. 14 Inbe alongo betanga
san mulu nen, bet di tooltool maimai ke
paroranga so pang Maro ngan timalum
panga bet iman nanga, a bet nen ngan man
iparama di tooltool le imot yo tisung inbe
tipatarau ye em a tinepe ni nga.”
15 Bong ngan Tool Mai iwete panga nen,
“Tiap! Ole kula la kuyei so yo ben awete
pong ye nga, yesoo tool tani ni apootoo
bet iyei urata kiau, a bet nen ngan ikaua
betanga kiau la iweteweta pang di tooltool
yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan
tiye di tooltool kuto maimai kidi yo matadi
kala di nga, inbe pang di tooltool yo ke Isrel
nga, ngan lapau. 16 Inbe urata moonoo
masngana alunu yo bet isolo ye au ek nga,
ngan au tauk ole apitnai panga.”
17 Tool Mai iwete panga nen, motong la
Annias imadit a ila pang ye rumu yo Saolo
tani in inepe ye, ngan le ipa so le ilo rumu
lono lo ipusye. Motong la ipaloko bene
lo Saolo pono, inbe iwete panga nen, “Ai,
took Saolo! Tool Mai Yesu yo kaman dada
ngan pombe pang yong i, in ye la iwangau
a aman pang yong i, a bet nen ngan ku-
mata ni mulu, inbe ole Maro Amunu Silene
ipaponong.” 18 Annias tani in iwete pang
Saolo nen a imot, le tina pattu leu inbe so
ben soko kooloonoo nga igoolook ye Saolo
matana a imol du tana, inbe ikamata ni
mulu. Motong la imadit tina ngan le tirriuu
ye ran, 19 inbe ikan so a tinini gurana mulu
nga.

Saolo Iwetewete Bingi Dook Mata Pang Di Tooltool Ke Damaskas

Saolo tani in iye Yesu di galiunu tinepe
ye ke alunu la Damaskas ngo. 20 Motong
la imadit tina ngan le ilo rumu kidi Yuda
ke gaongo tina atu atu nga, ngan lono, lo
ikodo dama kidi, inbe iwete pang di nen,
“Yesu in Maro Natunu.” 21 Ngan Saolo
tani in iwete nen, le di tooltool le imot
yo tilongo betanga ki nga, ngan titakrai.
Inbe tiyei ne, “Ona, ni tool tani yo igarung
di tooltool ke Yerusalem yo tisung inbe
tipatarau ye Yesu ene i, in nani, too? Ngan
ye in iman ni nga, ngan bet man iparama
di tooltool tina ben di talnga dikidiki nga,
inbe ikap di a tila pang ye di tooltool
maimai ke paroranga so pang Maro, too?”
22 Di ngan tiwete nen, bong ngan Maro
ipamede Saolo le gurana ki ise le mai san.
Ngan nen le iwete a ipagalanga di Yuda yo
tinepe Damaskas ngan lodi dook nen, bet
Yesu in Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo
bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di i.
Ngan nen le di Yuda yo tilongo betanga
ke Saolo nga, ngan tisere betanga yo bet
tiweta panga i.

Di Yuda Tiraua Betanga Bet Tiraumata Saolo A Imata

23 Tinepe le nga ke alunu iman a ila,
motong la di Yuda tina tigaua a tiraua
betanga bet ole tiraumata Saolo a imata.
24 Bong ngan Saolo tani in ilongo betanga
ben di Yuda tina, ngan tikodokala dada ke
koongoo ke malala mai tani in ye ke le bong
yo kanakana nga, a nen ngan bet tikamata
ngan tiraumate le imata. 25 Le nga Saolo
di galiunu pattu, ngan bong, motong la
tikauu a tilo ye koongoo mai yo tikauu
le iwakaia malala mai i, in gimono atu.
Motong la tiwete panga a iwur ye karei mai
atu yo tikooi ye koro in lono, inbe tiwatu ye

ooroo a tipadua ye koongoo gimono tani le idu ke diki ke malala mai tani in.

Saolo Ilo Inepe Yerusalem

26 Saolo idu ke diki, motong la ipa le lo pombe Yerusalem, le nga ikapge bet la iwetewete pang Yesu di galiunu a nen ngan iye di tigauagaua. Bong ngan di tooltool tina ngan titara lodi medana ye bet ye in iyei Yesu galiunu moolmool tiap, le nga titattadaii. 27 Motong la Banabas ikaua Saolo a yeru tila pang ye di aposol tina ke Yesu nga. Ngan tila, motong la Banabas tani in igasa pang di ye Saolo yo itoo dada a bet ila pang Damaskas nga, ngan le Tool Mai pombe pang ye, inbe iwetewete panga. Inbe igasa pang di aposol tina ye Saolo yo itattadai di tooltool tiap, bong iwetewete le koon mede a iraia bingi dook mata ye Yesu ene pang di tooltool ke Damaskas nga. 28 Ngan nen le Saolo tani in sila iye di aposol tinepe Yerusalem, inbe iye di tigauagaua dook mata. Inbe ye in itattadai tiap, bong ipa bet iwetewete le koon mede a iraia bingi dook mata ke Tool Mai ene pang di tooltool. 29 Inbe ila ye di Yuda yo tilongo di Girik koodi nga, ngan la iye di tiwetewete a tiparsu ye betebetanga lapau. Bong ngan le di tooltool tina ngan tikapge bet tisere dada yo bet tiraumate ye a imata i. 30 Le nga ye kene yo Saolo tani in di diene tilongo betanga yo tikapge bet tirauu nga, motong la tikauu a tiye tidu malala mai Sisaria du titaru, a bet nen ngan idu pang malala mai Tasas.

31 Ngan nen le di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tinepe ye tana mai Yudia le Galili inbe Samaria nga, ngan di le imot tinepe ye lo silene dook mata. Le tool sa yo bet igarung di mulu, nga tiap, inbe Maro Amunu Silene ipamede di, le titoo dada dook mata yo ke bet tinepe la Tool Mai parmana nga. Inbe Maro Amunu Silene iyei di tooltool kapala mulu a titara lodi medana le se tiye di tigaua le kinkatingi kidi ilo pang ete.

Pita Ikarata Aingas Le Tinini Dook Mata Mulu

32 Pita ipa ye ni mai i le imot ye tana mai tani in, le nga kene atu in ipa le du pombe ye malala mai yo ene Lida i. Ngan idu bet du matan so di tooltool ke Maro yo tinepe ye malala mai tani in nga. 33 Ngan le ikamata tool atu yo ene Aingas i. Ye in kene ikap rama le ke bet ipa tiap, bong ipas le iken moi pono ki leu ye rai limi be tol oo. 34 Pita ikamata, motong la iwete panga nen, “Aingas, dookoot nga ole Yesu Kirisi ikaratong le tinim dook mata mulu. Le kumadit a kuloyo moi kiong i.” Ngan Pita iwete nen, le tina pattu leu inbe Aingas tani in imadit. 35 Ngan yeiso bet di tooltool yo tinepe ye malala Lida le Saron nga, ngan tikamata Aingas yo tinini gurana mulu a ipa nga, ngan le di alunu kaiye la tiportak lodi mulu, inbe titara lodi medana pang Tool Mai nga.

Pita Ipamaditi Tabita Le Imadit Mulu

36 Garup atu yo iyei Yesu galiunu koot a inepe ye malala mai Yopa i, in ene la Tabita i. (Ngan Tabita tani in bet taportaka ene ye di Girik koodi, ngan ole taweta ye Dokas). Ye in kanakana ngan iyei dada dook mata, inbe ilon di tooltool yo ballingadi tiap nga. 37 Motong la ye kene tani yo Pita inepe Lida ye in nga, ngan matamatenge mai ikaua Tabita tani le nga imata. Motong la tirriui bobono, inbe tikauu lo titaru a iken ye rumu sokalana atu yo iken ke ete i. 38 Ngan malala Lida tani, in iken potai pang ye malala Yopa lapau, le nga Yesu di galiunu tina tilongo betanga ben Pita la man inepe Lida i. Motong la tiwanga di tooltool ru bet la tiwete pang Pita a tipagaigaii nen, “Tool mai, kunam be, bong kupa tarrai a kuman pang yam ngan.”

39 Ngan Pita ilongo yo tiwete nen nga, le nga imadit tina le iye di timulu a tila. Tila pombe, ngan tikauu a tipa so le tilo ye rumu lono ke ete yo garup tani in bobono iken ye i. Motong la di garup tap nga, ngan di le imot timan tikodo le tigaliui Pita a titang, inbe tipitnai sousoungu mooloo mooloo ipa ye sousoungu matolene kapala yo Dokas tani, in isai a ikap pang di ye kene yo iye di tinepe ye in nga, ngan pang Pita bet ikamata. 40 Motong la Pita inganga di tooltool tina yo tinepe rumu lono ngan le imot a tidu tana. Motong la igun turunu, inbe ipatarau. Motong la iportak le matana pang ye garup tani in bobono, inbe

iyei ne, “Tabita, kumadit!” Le nga Tabita tani, in bet matan rere ngan ikamata Pita, motong la imadit le se iwur. 41 Le nga Pita itoko bene, inbe ipamaditi le lo ikodo. Motong la Pita koonoo pang di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan tiye di garup tap tina ngan bet se ipitnaia Tabita tani in pang di ye yo imagur mulu nga. 42 Ngan mos tani yo Pita iyeii i, in bingi ki idada le di tooltool le imot yo ke malala mai Yopa nga, ngan tilonga. Ngan nen le di tooltool alunu kaiye la titara lodi medana pang Tool Mai nga. 43 Motong la Pita in sila inepe nango la Yopa ngo ye ke alunu. Ngan le iye tool atu yo ene Simon in yeru tinepe. Ngan tool tani in urata ki ke bet ikap asara kulini a bet iyei so kapala ye.

10

Konilias Ikiui Pita

1 Tool atu yo inepe ye malala mai Sisaria, in ene la Konilias i. Ye in iyei tool turana bulbulini ke patokongo ke di Rom. Inbe ye in matan kala di tooltool ke patokongo yo tipa ke Itali nga, ngan kinkatingi kidi ben 100. 2 Ngan Konilias tani in iye rimana le di natunu, inbe di tooltool yo tinepe rumu ki nga, ngan di le imot tigaua lodi le atu pang Maro, inbe titoo dada kidi Yuda yo bet tinepe la Maro parmana ye i. Inbe ye in ikap sorok so ki kaiye pang di tooltool kidi Yuda yo ballingadi tiap nga, ngan a ilon di ye. Inbe kanakana ngan ipatarau pang Maro lapau. 3 Le nga kene atu in tinepe le rrai ye so ben ke matana tol nga, ngan Konilias ikamata so atu ben mianga. Ngan le ikamata bangabangana ke Maro atu moolmool in ilo ye rumu lono ki lo iwete panga nen, “Konilias!”

4 Ngan Konilias tani in itattadai a matan kenen ye, inbe iyei ne, “Tool mai, soo so bet kuweta pau i?”

Motong la bangabangana ke Maro tani in se iwete panga nen, “Maro ilongo pataraungu kiong, inbe ikamata so yo kop sorok pang di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan le lon ponana ye dada kiong yo kuyeii i. 5 Le dookoot nga kuwanga di tooltool pattu a tila pang Yopa la tikaua Simon yo tikiui ene san ye Pita i, in a tiye timulu a timan. 6 Ngan ye ni ngo iye Simon san yo tool ke kaungu di asara kulidi a karatanga so kapala ye i, in yeru tinepe ye rumu ki yo ikodo potai pang ke tiek i.”

7 Ngan bangabangana tani in iwete pang Konilias nen a ila. Motong la Konilias koonoo pang di kapraingi ki ru, inbe tool ki yo ke patokongo ngan atu. Ngan tool ki ke patokongo tani, in ye lapau igaua lono le atu pang Maro, le kanakana ngan iloni dook mata ye urata ki. 8 Ngan la igasa pang di ye so tina le imot yo pombe pang ye nga, motong la iwanga di tol a tila pang Yopa nga.

Pita Ikamata So Ben Mianga

9 Di tooltool tina yo Konilias iwanga di nga, ngan tipa le la tiken dada. Le mongmongini ki ye so ben ke matana sangaul be ru nga, ngan tipa le tila potai pang ye malala mai tani in. Ngan ye kene tani in Pita imadit a ilo pang rumu pono bet lo ipatarau. 10 Ngan ipatarau go, inbe nga pitola le nga lono bet ikan so pa. Ye kene tani in tikarata kaningi go, inbe ikamata so atu dawa ben mianga. 11 Ngan le ikamata malala ke Maro koon panganga, inbe ikamata so maiyoko atu dawa ben mala in tiwat gigini pai nga ye ooroo, inbe tipadua ke lang katene a isi pang ye pang tana. 12 Ngan ye mala tani, in asara matana matana le imot yo kedi pai nga, inbe asara kapala yo dawa ben moto le so kapala yo tikarau nga, inbe di man matana matana yo ke lang katene nga, ngan tiken pono. 13 Motong la Pita tani ilongo tool atu kalngana iwete panga nen, “Pita, kumadit a kurau di asara ngan sa a koni.”

14 Bong ngan Pita iwete panga nen, “Atoo, Tool Mai! Au i ke bet ayei nen tiap yege, yesoo asara kapala yo am Yuda amkamata ben dook tiap inbe giri leu nga, ngan momo kiam igunkalam ye bet amkan tiap. Ngan la le au i akan toko sa mugu tiap nga.”

15 Motong tool kalngana tani yo iwete panga mugu i, in iwete panga mulu nen, “So yo Maro iyei le igalanga dook mata ke kaningi nga, ngan ken kuwete bet so ngan giri leu be.”

16 Ngan tool kalngana tani in iwete nen le
patol, motong la pattu leu inbe tiyolo mala
tani in mulu a ilo pang ye malala ke Maro
nga.
17 Ngan mala tani in tiyole a ilo, inbe Pita
nga sila lon kaua urata ye mianga ki tani
in punu. Inbe ye kene tani in di tooltool yo
Konilias iwanga di a timan nga, ngan man
pombe. Le nga tipa a titortor di tooltool ye
ni yo rumu ke Simon iken ye i, motong la
timan le man tikodo ye dada ke koongoo ke
rumu tani in. 18 Inbe koodi a titor nen, “Ai,
Simon yo tikiui ene san Pita i, in ye la inepe
in, too tiap?”
19 Ngan Pita tani in nga lon kaua urata
ye mianga ki go, inbe Maro Amunu Silene
iwete panga nen, “Simon, di tooltool tol la
timan man tiserong nga. 20 Le kumadit a
kudu pang ye di, a nen ngan kuye di kala.
Ken lom rru be, yesoo di tooltool ngo au
tauk la awanga di bet timan pang yong
nga.”
21 Motong la Pita tani in imadit a idu
pang ye di tooltool tina du iwete pang di
nen, “Ai, au tani yo kaserau in naii. Ngan
gelei a le kaman nga?”
22 Le nga di tooltool tina ngan tiwete
panga nen, “Am nga, Konilias yo tool tu-
rana bulbulini ke patokongo kidi Rom i, in
la iwangam bet amman pang yong i. Ye in
tool noonoonoo, inbe itoo dada kidi Yuda
yo bet inepe la Maro parmana ye i, le di
tooltool kidi Yuda le imot tikamata ngan ti-
wete bet ye in tool dook mata. Ngan banga-
bangana ke Maro atu, yo ipootoo panga
ye taunu i, in iwete panga bet iwangam
man amkau ong a kula pang rumu ki, a bet
nen ngan la ilongo betanga kiong yo bet
kuwete nga.” 23 Motong la Pita ikap di ben
di lowo ki a iye di tilo rumu ki lo tiken ye
bong in.

Pita Ila Rumu Ke Konilias

Tiken a mongmongini ki, motong la Pita
imadit a iye di tooltool tina ngan bet tila,
ngan le di diene kapala ke Yopa yo titara
lodi medana pang Yesu nga, ngan titoo
lapau a tiye di tila. 24 Tila ngan le la
tiken dada, le mongmongini ki, motong
la tipa le la pombe ye malala mai Sisaria.
Ngan Konilias tani in itar matana ye di
bet timulu nga, le nga ikiu di rara ki, inbe
di tooltool yo ki nga, ngan man tigaua a
tinama Pita. 25 Ngan yeiso bet Pita man
pombe a bet ilo rumu lono, ngan Konilias
tani in ipa le iman potai pang ye kene
punu, inbe igun turunu le du damon toko
tana, a bet isung panga. 26 Bong ngan Pita
itoko bene a ipamaditi, inbe iwete panga
nen, “Kumadit le se kukodo. Au i tool dawa
ben ong i.”
27 Motong la Konilias imadit a iye Pita
tiwetewete a tilo pang rumu lono, ngan
ikamata di tooltool budanga mai yo man
tigaua a tinepe nga. 28 Tilo, motong la
Pita iwete pang di nen, “Ai, ang nga lomu
galanga nen, ye momo kiam Yuda nga,
ngan am nga ke bet amye di tooltool yo
tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan am-
gauagaua tiap. Inbe igunkalam le ke bet
ampa a amla rumu kidi la matamam so di
a amye di amnepe tiap lapau. Bong ngan
Maro iwete pau nen, bet ken awete pang di
tooltool bet di ngan tooltool dook tiap inbe
giri leu ye Maro matana, ngan be. 29 Ngan
nanga, alongo yo kawanga pau nga, ngan
la le asak betanga kiang tiap, bong atoo
koomu a aman nga. Le dookoot nga bet
atorang nen, soo so kawanga pau ye i?”
30 Motong la Konilias tani in iwete panga
nen, “Airi ngan so atu pombe pang yau,
le nga katai in ke pai ki. Ye kene tani in
rrai ye so ben ke matana tol, le nga anepe
rumu lono kiau a apatarau, inbe palbe leu
be akamata tool atu yo sousoungu ki ikoko
le milmilbe i, in pombe le ikodo ke dama
kiau, 31 inbe iwete pau nen. Iyei ne, ‘Konil-
ias! Maro ilongo pataraungu kiong, inbe
ikamata so yo kop sorok pang di tooltool
yo ballingadi tiap nga, ngan le lon ponana
ye dada kiong yo kuyeii i. 32 Le dookoot
nga ole kuwanga di tooltool pattu a tila
pang Yopa la tiwete pang Simon yo tikiui
ene san Pita i. Ngan ye ni ngo iye Simon
san yo tool ke kaungu di asara kulidi a
karatanga so kapala ye i, in yeru tinepe
ye rumu ki yo ikodo potai pang ke tiek i.’
33 Ngan tool tani in iwete pau nen, ngan
la le palbe leu inbe awanga di tooltool nga
pong a timala nga. Le lok ponana pong yo
kuyei dada dook mata a kuman nga. Ngan

nanga, dookoot nga am le imot yo man amgaua ni ye Maro matana nga, ngan bet man amlongo betanga le imot yo Tool Mai ikap pong bet man kuwete pam nga."

Di Tooltool Yo Tipa Ye Rara Kidi Yuda Tiap Nga, Ngan Tilongo Bingi Dook Mata Ke Yesu

34 Motong la Pita iyiti koonoo bet iwete ngan le iyei ne, "Moolmool yege, dookoot nga la lok galanga nen, Maro in lono dook mata pang di tooltool kapala, inbe lono dook tiap pang di kapala, ngan tiap. 35 Bong iyei dada dook mata gaongo leu pang di tooltool ke ni mai i le imot yo titoo dada dook mata yo bet tinepe parmana ye nga, inbe titoo dada dook mata ki yo noonoonoo nga. 36 Ang nga lomu galanga ye betanga yo Maro ikauu pam, am di tooltool ke Isrel, in oo. Ngan Maro iwete pam nen, bet bingi dook mata ke Yesu Kirisi yo Tool Mai kiidi le imot i, in ye la irautoo kate malmal ke Maro yo paidi i, a bet nen ngan idi le imot lo tanepe ye lo silene yo ke Maro i. 37 Inbe ang nga lomu galanga ye so yo pombe ye tana mai Isrel i le imot, in oo. Ngan so tani in pombe mugu la Galili ngo, ye kene yo Yowan iwetewete pang di tooltool ye dada yo bet irriu di ye in nga. 38 Inbe ang nga lomu galanga nen, Yesu yo ke Nasaret i, in Maro ikaua Amunu Silene le ipa ye gurana mai panga. Inbe ye in Maro inepe ye, le nga ipa ye ni mai i le imot a ilon di tooltool, inbe ikarata di tooltool yo tool kuto mai kidi so sidi igarung di nga, ngan le tinidi dook mata mulu.

39 "Le am nga bet amwetewete pang di tooltool ye so le imot yo amkamata iyei ye tana kiam Yuda, inbe ye malala mai Yerusalem nga. Ngan tool tani in la tituka lo kai palasingi kaini, inbe tiraumate le imata i. 40 Bong iken ye ke ru, inbe ye ke tol ki nga, ngan Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge. Motong la Maro imalum panga bet ye taunu ipaposi pang di tooltool kapala a tikamata ye matadi. 41 Ngan le ipapos pang di tooltool ke Yuda le imot bet tikamata, ngan tiap, bong ipapos pam, am tooltool yo Maro ipootam koot nga, ngan bet amkamata, a nen ngan amkaua betanga ki la amweteweta pang di tooltool. Ngan am nga la amye amkan be amyin, ye kene yo imadit mulu ye ni ke matenge nga. 42 Motong la iwete tootoo pam bet amkaua betanga ki la amweteweta pang di tooltool, inbe ampagalanga lodi nen, 'Yesu in tool tani yo Maro ipootoo bet ole iyei tool ke karatanga betanga i, inbe ye in ole ikarata betanga ke di tooltool yo tinepe matadi rerene go nga, inbe di tooltool yo timmata koot nga, ngan lapau.' 43 Ngan di Maro koonoo le imot yo ke mugu nga, ngan betanga kidi yo tiwodo ye ngan iwete nen, 'Ye tool ataleu i, in ene, ngan ole Maro igiri sennene kidi tooltool nga le imot yo titara lodi medana panga nga.' "

Di Tooltool Yo Tipa Ye Rara Kidi Yuda Tiap Nga, Ngan Tikaua Maro Amunu Silene

44 Pita iwetewete nen pang di tooltool tina ngan go, inbe Maro Amunu Silene isi le si ipapon di tooltool tina le imot yo tinepe a tilongo betanga ke Maro nga. 45 Le nga di Yuda yo titara lodi medana pang Yesu a tiye Pita tani in timan nga, ngan tikamata di le titakrai ye yo Maro ikaua Amunu Silene ye lo ponana ki a ipatioo lo ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan podi lapau nga. 46 Di Yuda tina ngan lodi galanga ben Maro la iyei di nen i, yesoo tilongo di tooltool rara san tina ngan tiwetewete ye di malala malala koodi, inbe tiyitmaka Maro ene.

Motong la Pita iwete pang di nen, 47 "Ai, di tooltool nga tikaua Maro Amunu Silene dawa ben idi nga. Le sei tool bet ikodokala di, a bet nen ngan tarriu di ye ran tiap i?" 48 Motong la Pita iwete a tirriu di ye Yesu Kirisi ene. Di tooltool tina ngan tirriu a imot, motong tilele Pita bet sila iye di tinepe ye ke sa mulu ngan.

11

Pita Igasa Urata Ki Yo Iyei Nga

1 Motong la bingi idada le la di aposol ke Yesu tiye di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu a tinepe ye tana mai ke Yudia le imot nga, ngan tilongo betanga ben di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tikaua betanga ke Maro

lapau nga. 2 Le nga ye kene yo Pita imulu a
ilo pombe Yerusalem nga, ngan di Yuda yo
titara lodi medana pang Maro inbe tikodo
le timede mata ye dada ke koranga tinidi
nga, ngan tipasak panga. 3 Tiyei ne, “Ai,
ong i gelei a kudu ngan le kulo rumu lono
kidi tooltool yo tikoro tinidi tiap nga, ngan
lo kuye di kanepe, inbe kakan so nga?”

4 Motong la Pita igasa dook pang di a
iwete nin so tina yo pombe pang ye nga,
ngan le imot. Ngan le iwete nen, 5 “Au
i anepe malala mai Yopa nga, ngan ap-
atarau a anepe, inbe akamata so atu ben
mianga. Le nga akamata so maiyoko atu
dawa ben mala in tiwat gigini yo pai nga
ye ooroo, inbe tipadua ke lang katene a
isi pang yau. 6 Ye kene tani in bet matak
lo pang ye mala tani nga, ngan akamata
di asara ke tana yo kedi pai nga, inbe
di asara gok tipa ye di asara kapala yo
dawa ben moto le so nga, inbe di man
matana matana yo ke lang katene, ngan
lapau. 7 Ngan akamata di so tina, motong
la alongo tool atu kalngana iwetewete pau
nen, ‘Pita, kumadit a kurau di asara ngan
sa a koni.’

8 “Motong la awete panga nen, ‘Atoo,
Tool Mai! Au i ke bet ayei nen tiap yege,
yesoo asara kapala yo am Yuda amkamata
ben dook tiap inbe giri leu nga, ngan momo
kiam igunkalam ye bet amkan tiap nga,
ngan au i akan toko sa mugu pitiap yege.’

9 “Ngan awete nen, bong ngan tool
kalngana tani yo iwetewete ke malala ke
Maro a isi pang yau mugu i, in iwete pau
mulu nen, ‘So yo Maro iyei le igalanga dook
mata ke kaningi nga, ngan ken kuwete bet
so ngan giri leu be.’ 10 Ngan tool kalngana
tani in iwete nen le patol, motong la tiyolo
so tina ngan le imot mulu a ilo pang ye
malala ke Maro nga.

11 “Ye kene tani in so tina ngan imulu
a ilo, inbe di tooltool tol yo tiwanga di ke
Sisaria pau a timan nga, ngan man pombe
ye rumu yo amnepe ye i. 12 Motong la Maro
Amunu Silene iwete pau nen, ‘Ken lom
rru be, bong kuye di tooltool ngan kala.’
Motong la di diek limi be atu yo titara lodi
medana pang Maro nga, ngan titoo au la-
pau a aye di amla, ngan le ampa so le amlo
ye rumu ke tool tani. 13 Amlo rumu lono ki,
motong la iwete pam ye yo ikamata banga-
bangana ke Maro atu isi pombe rumu lono
ki, inbe iwete panga nen, ‘Ole kuwanga di
tooltool pattu a tila pang Yopa, la tikaua
Simon yo tikiui ene san ye Pita i, in a tiye
timan. 14 Ngan kumata le bet tool tani in
iman nga, ngan ole man iwete betanga sa
pong ye dada yo bet Maro ikau ong kuye di
rara kiong, inbe di tooltool kiong yo kuye
di kanepe nga, ngan le imot a ipamulang ye
so dook tiap tani yo bet igarungang in nga.’
15 “Tool tani in iwete nen a imot, mo-
tong la bet amadit ye betebetanga pang di,
ngan Maro Amunu Silene isi le si ipapon
di, dawa ben yo kulkulunu ngan Maro
Amunu Silene tani in isi yidi nga. 16 Ngan
nen le lok tut betanga ke Tool Mai yo iwete
nga. Iyei ne, ‘Yowan in irriu di tooltool
ye ran sorok leu, bong ang nga, Maro ole
irriu ang ye Amunu Silene.’✡ 17 Mugu
ngan idi nga tatara lodo medana pang Tool
Mai Yesu Kirisi nga, ngan le Maro ikaua
Amunu Silene paidi ye lo ponana ki. Ngan
la gaongo leu, dookoot nga Maro ikaua
Amunu Silene pang di tooltool yo rara san,
ngan nen lapau nga. Ngan nanga, au i soo
tool a bet akodokala Maro ye urata ki yo
bet iyei nga?”

18 Ngan Pita iwete nen pang di tooltool
tina a tilongo, le taukadi betanga yo bet
tiyei malmal ye nga. Le tina di le imot tiyit-
maka Maro ene, inbe tiwete nen, “Dookoot
nga la lod galanga nen, Maro in imalum
pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda
tiap ngan lapau bet tiportak lodi, a nen
ngan tikaua nepongo dook mata yo taukan
motingi i.”

Di Tooltool Ke Antiok Tiportak Lodi

19 Ye kene tani yo tiraumata Tepan a
imata ye in nga, ngan le tigarung di tooltool
kapala yo titara lodi medana pang Yesu,
ngan lapau. Ngan nen le di tooltool tina
ngan alunu la timayiriyiri a tikoo le la
tinepe ni mooloo nga. Le di tooltool ka-
pala ngan tidu tinepe ye tana mai Ponisia,
inbe di kapala ngan tidu tinepe ye motmot

✡ **11:16** Aposol (Aposel) 1:5

Saipras, inbe di kapala ngan tidu tinepe ye malala mai Antiok. Di tooltool tina ngan tinepe nen, inbe tiwetewete bingi dook mata ke Yesu pang di tooltool yo kidi Yuda, ngan leu. 20 Bong di tooltool tina yo titara lodi medana nga, ngan diedi kapala ngan ke Saipras inbe ke malala mai Sairini. Ngan di tooltool tina ngan tila pang Antiok la tiwete pang di tooltool ke Girik lapau ye bingi dook mata ke Tool Mai Yesu. 21 Le di tooltool tina yo la tiwetewete bingi dook mata nga, ngan Tool Mai ikap gurana mai pang di, ngan nen le di tooltool alunu le alunu san la tiportak lodi a titara lodi medana pang Tool Mai nga.

22 Motong la di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tinepe Yerusalem nga, ngan tilongo betanga ye so tina yo pombe nen nga, le nga tiwanga Banabas a idu pang Antiok. 23 Ngan Banabas tani in ipa le du pombe, ngan ikamata di tooltool tina ngan ben moolmool Maro lono pang di a iyei dook mata pang di. Ngan nen le lon ponana dook. Motong la ikap betanga pang di tooltool tina ngan bet tirai lodi le imot pang Tool Mai, inbe tiparama lodi medana yo titaru panga i. 24 Ngan Banabas tani in tool dook mata, inbe itara lono medana pang Yesu lapau, le Maro Amunu Silene ipaponi. Ngan nen le di tooltool alunu le alunu san la ilon di a titara lodi medana pang Tool Mai nga.

25 Motong la Banabas igege Antiok, inbe imadit a ila pang Tasas bet la isere Saolo. 26 Ila ngan ipusye Saolo tani, motong la ikauu a yeru timulu pang Antiok a tila. Ngan le la yeru tinepe ye rai kerana atu la Antiok ngo, inbe tiye di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tigaua, inbe yeru tipatomonai di tooltool alunu kaiye ye betanga ke Maro. Ngan Yesu di galiunu yo ke Antiok nga, ngan kulkulunu bet di tooltool tikiu di ben di ngan di tooltool ke Kirisi.

27 Ye kene tani in di tooltool kapala yo tiyei Maro koonoo a tinepe Yerusalem nga, ngan timadit a tidu pang Antiok. 28 Tidu, motong la Maro koonoo tina ngan atu yo ene Agabus i, in Maro Amunu Silene ila lono le nga imadit lo ikodo, inbe iwetewete pang di ye pitolo maiyoko yo bet pombe ye tana maimai le imot yo tool kuto mai ke Rom matan kala di nga. (Ngan pitolo maiyoko tani in pombe ye kene yo Sisa Kolodius iyei tool kuto mai a matan kala tana kidi Rom le imot i.) 29 Ngan Yesu di galiunu tina ngan tilongo betanga yo Agabus iwete nga, le nga tikarata betanga bet ole di atu atu titar pat ye kanadi, a bet nen ngan tilon di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu a tinepe Yudia nga. 30 Ngan pat tina ngan titar a imot, motong la tikap pang Banabas ye Saolo a tikap lo tikap pang di kuto maimai ke di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tinepe Yerusalem nga.

12

Bangabangana Ke Maro Ipadu Pita Du Tana

1 Ye kene tani in Erot Agiripa yo iyei tool kuto mai a matan kala tana kidi Isrel le imot i, in ikamata di tooltool yo lo tigaua ye bareme ke Yesu nga, le imadit tina ngan le iparama di kapala a igarung di. 2 Ngan le iwete a tiraumata Yemis yo Yowan toonoo i, in ye pul ke patokongo le imata. 3 Ngan Erot tani in ikamata di Yuda ben lodi ponana ye dada yo iyeii i, le nga iwete a tikaua Pita a tiparama lapau. Ngan dada tani yo tiyeii pang Pita i, in pombe ye lal maiyoko kidi Yuda yo bet tikana porong yo taukan so bet iyeii a isung i. 4 Le nga tikaua Pita tani in a tiparama, motong la bet tikauu la titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan le la itaru lo di tooltool ke patokongo yo budanga pai nga, ngan bedi. Di ngan tiparlon ye urata ke kodenge, inbe matadi kala. Ngan di tooltool ke patokongo tina yo budanga pai nga, ngan budanga atu ngan di tooltool ki pai. Ngan Erot tani in lon kaua urata nen, bet ole inam le lal kidi Yuda yo bet lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro in imot ngan, lo ngan bet ipadu Pita si tana, a nen ngan si ipatokode le ikodo mallangana

* **12:4** Ngan ye mailang mai kidi Yuda ru nga, ngan atu yo tiwete ene ye Paskimoolooningi ke Maro in ole imugu ye ke atu, lo ngan bet tigaua ye ke limi be ru a bet tikana mailang san yo tiwete ene ye Porong Yo Taukan So Yo Bet Iyeii A Isung I.

ye di tooltool le imot matadi, inbe ikarata betanga ki.*

5 Ngan nen le Pita tani in tikodokala sila inepe nango la rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ngo. Bong di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tipatarau le guradi pang Maro bet iloni.

6 Le nga ye bong tani yo bet muntu ngan ole tikaua Pita lo ikodo ye ni ke karatanga betanga nga, ngan tipauu ye ooroo medana ru le iken kataunu kidi tooltool ke patokongo ru. Inbe di tooltool kapala yo ke patokongo nga, ngan tikodokala dada ke rumu dook tiap tani in. 7 Ngan Pita ikenen, inbe pattu leu be bangabangana ke Tool Mai atu pombe, le tina lulngana ilangaraia rumu dook tiap kidi talnga dikidiki tani in lono. Motong la bangabangana tani in ipodo Pita madini, inbe ipoongoo a iwete panga nen, "Ai, kumadit tarrai." Ngan le ooroo medana tina yo tipauu ye nga, ngan posok posokbe ye bene a imol du tana.

8 Motong la bangabangana tani in iwete panga nen, "Kuparir tarraia sousoungu kiong in, inbe kuparir loningi ke kem ngan." Le nga Pita iyei ben tina yo bangabangana tani in iwete panga nga. Motong la bangabangana tani in iwete pang Pita mulu nen, "Kusousou tarraia ye sousoungu matolene kiong in, inbe kuman man kutoo au." 9 Le nga Pita imadit tina ngan le igege rumu lono tani, inbe itoo bangabangana tani a bet idu pang tana. Bong ngan Pita lon tar ben so yo bangabangana tani in iyei panga nga, ngan o moolmool tiap, le iyeisa nga o imi leu. 10 Ngan yeru tipa le du tikapusu tool ke patokongo tina ngan atu, motong la du tikapusu san, le nga tipa le du pombe ye dada medana yo bet tipas ye a tidu tana, ngan ole du pombe ye malala mai i. Ngan dada tani in tikarata ye pat medana, bong ye taun koon panganga, inbe yeru tipa ye a tidu pang tana. Le nga yeru titoo dada atu a tila kasin mulu, motong la palbe leu inbe bangabangana tani in igege Pita.

11 Ngan bangabangana tani in igege, motong la se Pita matan galanga le nga lon wete nen, "Ai, dookoot nga la lok galanga moolmool nen, Tool Mai la iwanga bangabangana ki a isi bet si ilonau a ipamulau ye Erot bene, inbe ye so le imot yo di tooltool kidi Yuda lodi kaua urata ye bet iyei pau nga."

12 Ngan Pita tani in lon galanga ben Maro la iloni i, motong la ipa so le la pombe ye rumu ke Madia yo Yowan tinana i. Ngan Yowan tani, in tikiui ene san ye Maka lapau. Ngan di tooltool malala mai la tigaua ye rumu tani in a tinepe, inbe tipatarau nga. 13 Le nga Pita ila, motong la lo ikodo ye dada ke rumu tani, inbe ipitpit nga. Ngan le garup kapraingi atu yo ene Roda i, in ila bet la iso dada. 14 Bong yeiso bet kene yo ikilala Pita kalngana ye in nga, ngan le lon ponana le lon ponana kaiye le iso dada tiap, inbe idada a imulu lo iwete pang di tooltool yo tinepe rumu lono ngan nen, "Ai, Pita la man ikododo ke diki ni."

15 Ngan Roda iwete nen, motong la di tooltool tina ngan tiyei ne, "Ona, ong i nga o kuyei kapa, too?" Bong ngan Roda tani in isitoo betanga pang di nen, "Tiap, ayei kapa tiap! Moolmool yege, Pita tani nani la man ikododo ke diki ni."

Motong la di tooltool tina ngan tiwete panga nen. Tiyei ne, "Tiap, o bangabangana ki la kumata i, too?"†

16 Bong ngan Pita tani in ipitpiti dada le ikenen leu. Motong la tila bet la tiso dada, ngan tikamata le tina titakrai belebele. 17 Le nga iyei tomonai pang di ye bene bet ken tiwetewete be. Motong la igasa pang di ye so yo Tool Mai iyei panga rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono a le ikauu a isi tana nga. Motong la iwete pang di nen, "Nga ole la kawete pang Yemis iye di diene kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan ye so yo pombe pang yau nga."‡ Motong la igege di sila tinepe, inbe ila pang ye malala san mulu.

18 Ngan ye bong tani in tiken a du muntu, ngan di tooltool ke patokongo tina ngan

† **12:15** Ngan mugu ye momo kidi Yuda nga, ngan titara lodi medana nen, bet tool atu ngan ole bangabangana ki ikap matana ye le dawa ben ye taunu i, a nen ngan bangabangana tani in matan kala tool tani. ‡ **12:17** Yemis tani, in Yesu taini. Inbe ye in iyei tool kuto mai pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tinepe Yerusalem nga.

tikamata Pita yo inepe tiap nga, le nga titakrai, inbe lodi sarrara ye soo so yo pombe pang ye Pita i. Le nga di tapdi tipartor nen, “Ona tiap, Pita i nga ila ngai na?”
19 Motong la Erot ilongo betanga ben Pita inepe tiap, le nga iwete pang di tooltool ki bet la tisere, bong ngan tipusye tiap. Le Erot tani in katen malmal a itor panin di tooltool ke patokongo yo matadi kala Pita nga, ngan lodi galanga tiap. Ngan nen le iwete a tiraumata di tooltool ke patokongo tina a timmata. Motong la Erot imadit a igege Yudia, inbe ipa a idu pang malala mai Sisaria bet du inepe kasin nango.

Erot Agiripa Imata

20 Erot tani in du inepe nango, ngan le katen malmal dook tiap pang di tooltool ke malala mai Taia le Saidon. Ngan iyei nen, le nga di tooltool yo timugu pang di nga, ngan tigaua, inbe tila pang ye bet la tikamata, a bet nen ngan tiye tikarata betanga, yesoo di tooltool ke Taia le Saidon tina ngan kanakana nga, ngan tikap kaningi pang di ye tana mai yo Erot matan kala i. Motong la di tooltool tina ngan tila mugu ye Balastus, tool kuto mai tani yo Erot itaru bet matan kala rumu le so ki i, in la tiye tiwetewete a tikarata betanga a bet nen ngan isu di ye betebetanga. Motong la tiye tool kuto mai tani tila pang ye Erot bet la tikamata a titoru, a bet nen ngan katen sil ngan iye di tigauagaua mulu.

21 Motong la Erot tani in itara lal atu yo bet la tikamata ye i. Le nga tilo ye lal tani in, motong la Erot itar moro ki yo ke bet ipaposi ben ye in tool kuto mai yo matan kala tana mai tani in le imot i, in lo tinini, inbe lo iwur ye kakawa ki ke burungu, inbe iwetewete pang di tooltool tina ngan.
22 Di tooltool tina ngan tilongo Erot tani yo iwetewete nen nga, le nga koodi inbe tiwete nen, “Ona tiap! I maro atu kalngana la amlonga i! Tool sa kalngana nen tiap!”
23 Ngan di tooltool tina ngan koodi pang Erot nen, ngan le lono bet iyitmaka Maro ene tiap, le tina pattu leu inbe bangabangana ke Tool Mai atu irauu le matamatenge maiyoko ikauu, inbe kuuwi tikani le le imata.
24 Bong betanga ke Maro in ipa a ingaua ni mai i le imot.
25 Ngan Banabas iye Saolo yeru tiyei porai urata kidi Yerusalem a imot. Motong la bet yeru timulu a tidu pang Antiok nga, ngan le tikaua Yowan yo tikiui ene san ye Maka i, in lapau a tiye tidu.

13

Tiwanga Banabas Ye Saolo Bet La Tiyei Urata Ke Maro

1 Di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tinepe Antiok nga, ngan di tooltool tina ngan pattu ngan ben di Maro koonoo, inbe pattu ngan ben di pannoongoo nga. Di tooltool tina ngan edi nen; Banabas iye Simion yo ene san Niger i, inbe Lusius yo tool ke malala mai Sairini i, inbe Manain yo tool ke tool kuto mai Erot i, inbe Saolo.
2 Ye kene atu in di tooltool tina ngan tisapa ye kaningi so, inbe tisung pang Tool Mai. Motong la Maro Amunu Silene iwete pang di tooltool tina ngan nen, “Nga ole kapootoo Banabas iye Saolo, a nen ngan la yeru tiyeie urata yo awete pang di yeru bet la tiyeii i.” 3 Le tisapa ye kaningi, inbe tipatarau ye di a imot, motong tipaloko bedi lo podi, inbe titar di yeru a tila.

Banabas Ye Saolo Tiwetewete Bingi Dook Mata Pang Di Tooltool Ke Saipras

4 Maro Amunu Silene iwanga Banabas ye Saolo tina a tidu nga, ngan le du yeru pombe ye malala mai atu yo ene Selusia i. Motong la tiyiri ye ookoo atu a tikooi le du pombe ye motmot yo ene Saipras i. 5 Ngan yeru tidu ngan le du pombe ye malala mai ke Saipras yo ene Salamis i. Motong la yeru tilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo ngan lono lo tiwetewete pang di tooltool ye betanga ke Maro. Ngan le Yowan Maka in iye di suru tina ngan tilo a lo ilon di ye urata lapau.
6 Motong la yeru tipa ye malala yo iken ye motmot tani ngan le imot, le la yeru pombe ye malala mai Papos. Ngan tila ngan tipusye tool pidipidana atu kidi Yuda yo inepe i, in ene la Bayesu i. Ngan Bayesu tani in illungu bet ye in Maro koonoo atu.
7 Inbe ye in iye tool kuto mai yo ene Segias

Paulus i, in yeru tinepe. Ngan Segias Paulus tani in tool lo galanga ki dook mata. Le nga iwanga pang Banabas ye Saolo bet yeru timan pang ye ngan, yesoo ye in lono bet le ilongo betanga ke Maro lapau. 8 Ngan tool pidipidana tani in tiportaka ene ye di Girik koodi, ngan tikiu ene ye Elimas. Ngan Elimas tani in ikapge bet le irautoo urata ke Banabas ye Saolo, yesoo lono bet tool kuto mai tani yo imugu pang di i, in iportaka lono a itara lono medana pang Yesu be. 9 Bong ngan Saolo yo tikiui ene san ye Paulu i, in Maro Amunu Silene ipaponi, le nga matan kenen ye Elimas tani, inbe iwete panga nen, 10 "Ai, ong in Satan natunu, inbe kuyei koi pang dada dook mata le imot yo noonoonoo nga. Le dada dook tiap matana matana, inbe ke kaplungunu nga, ngan ipon yong. Inbe kanakana ngan ong in kopge bet kugarung dada dook mata ke Tool Mai yo moolmool nga. Le nga gelei, o ke bet kotte dada dook tiap yo nen ngan tiap, too? 11 Kulongo, dookoot nga ole kumata gurana ke Tool Mai bene. Ngan ole iyei ong a matam kis le ke bet kumata ni mulu tiap, inbe ole kunepe nen kasin ngan."

Ngan Paulu iwete nen, le tina pattu leu inbe matan todotodo a ikis le papabe. Le nga Elimas tani in iso ni, motong la ipa a itongotongorai bet le ipusye tool sa nga, ngan ole iloni a itoko bene, inbe irara ye dada. 12 Ngan yeiso bet tool kuto mai tani yo imugu pang di i, in ikamata so nen pombe, ngan le itara lono medana pang Yesu. Inbe itakrai a lon kaua urata ye betanga ke Tool Mai yo tipatomonai di ye nga.

Banabas Ye Saolo Tiraia Bingi Dook Mata Antiok Ke Tana Mai Pisidia

13 Paulu iye di tooltool yo tiyei ene a tiye tipa nga, ngan tigege malala mai Papos, inbe tikooi ye ookoo a tila ngan le la pombe ye malala mai san Pega yo iken ye tana mai Pampilia i. Motong la Yowan Maka in igege di sila tinepe nango, inbe imulu a ilo pang Yerusalem. 14 Inbe Paulu ye Banabas tina ngan tigege Pega, inbe tipa le la pombe ye malala mai Antiok yo iken ye tana mai Pisidia i. Le nga tinepe le lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, motong la yeru tilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono lo tiwur ye sungunu. 15 Tilo tiwur, motong la di kuto maimai ke rumu tani in tikinkat rau ke Wer ke Maro inbe ke di Maro koonoo a imot, motong la tiwanga tool atu la iwete pang Paulu iye ene tani nen, "Di diemam nga, kumata le bet kamu betanga sa bet kawete pang di tooltool nga bet kapamede lodi ye nga, ngan dook mata bet lo kaweta."

16 Le nga Paulu imadit lo ikodo, inbe iyei tomonai pang di ye bene a ilele di bet tiwetewete be. Motong la iwete pang di nen, "Ang tooltool ke Isrel, inbe ang tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap bong kasung pang Maro nga, ngan katar talngamu dook a kalongo betanga yo bet awete nga. 17 Maro yo idi tooltool ke Isrel tasung panga i, in ipootoo di sasa kiidi bet tiyei ben di tooltool ki ye taunu nga. Le ye kene yo tila tinepe tana kidi Isip ye in nga, ngan iyei di a tiwurere le alunu san. Motong la ye Maro ye taunu gurana ki, ngan ikap di mulu ke Isip, a timan nga. 18 Timan, ngan le la tipa ye ni soorookoonoo ye rai sangaul pai. Ngan ye rai sangaul pai tina yo tinepe ye nga, ngan tisak noonoongoo ke Maro, bong lono bet katen malmal pang di tiap, le ilon di dook mata san. 19 Motong la di sasa kiidi tina ngan tipa le la pombe Kenan nga, ngan Maro ilon di le tigarung di tooltool budanga limi be ru yo mugu ngan tinepe ye tana Kenan nga, inbe ikaua tana kidi tani in pang di Isrel tina ngan le iyei ben tana kidi tapdi nga. 20 Ngan panga kidi yo tila tinepe Isip motong tigege Isip inbe tipa a timulu a timan le man tikaua tana Kenan ye i, in ikan so ben rai 450.

"Ngan rai tina yo 450 nga, ngan iman a ila, motong la Maro itar di tooltool maimai pang di ke karatanga betanga, a nen ngan matadi kala di Isrel tina le lo ye lal ke Maro koonoo yo Saumel i. 21 Motong la ye kene tani in di tooltool tina ngan titoro Saumel a timangmang ye bet titara tool atu a iyei kuto mai bet matan kala di tooltool ke Isrel le imot. Le nga Maro itara Saolo yo Kis natunu inbe ipa ye rara ke Bensamen i, in bet matan kala di. Ngan le Saolo tani in iyei kuto mai a matan kala di ye rai sangaul

pai. 22 Motong la Maro inganga, inbe itara
Dawiti a ikoli bet iyei tool kuto mai yo bet
matan kala di tooltool ke Isrel le imot i.
Motong la Maro iwete betanga dook mata
pang di tooltool ye Dawiti tani nen, ‘Au i
akamata Dawiti yo Yesi natunu, in oo. Ye
in tool tani yo au i lok ponana ye i, inbe ye
in ole iyei so le imot yo lok bet iyei nga.’
23 “Maro iwete nen, motong la iyei so
ben tina yo mugu ngan ipamede betanga
medana pang di ye nga. Ngan le Dawiti
tani in sasa ki atu la Maro iwanga bet si
ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo bet
igarungidi i. Ngan le tool tani, in la Yesu i.
24 Ngan kene tani yo Yesu tani in ipamaditi
urata ki tiao nga, ngan Yowan yo tool ke
rriungu di tooltool i, in iwetewete pang di
tooltool ke Isrel le imot bet tiportak lodi,
a nen ngan irriu di. 25 Le nga Yowan tani
in iyei urata ki a potai bet imot, motong la
itor di tooltool tina ngan nen, ‘Ai, ang nga
lomu tarau bet au i sei? Au i tool tani yo
bet kanamu, in tiap. Bong kalongo, tool yo
bet kanamu i, in ole ipa mur yau a isi. Ye in
ene mai le illosau, le au i akamatau ben au
i tool dook mata ke bet aloni ben poranga
ki a aruku ooroo ye loningi ke kene tiap.’✡
”
26 Motong la Paulu tani in iyei ne, “Di
diek yo sasa ke Awaram nga, ngan kaye
di tooltool yo tipa ye rara kiidi Yuda tiap,
bong titoo dada kiidi Yuda le tinepe la
Maro parmana nga, ngan katar talngamu
dook a kalongo betanga kiau. Ngan be-
tanga ke tool yo bet si ikap di tooltool a
ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung
di i, in Maro ye taunu la iyawari paidi a isi i.
27 Bong ngan di tooltool ke Yerusalem tiye
di kuto maimai yo matadi kala di Yuda nga,
ngan lodi galanga dook ye tool tani, in tiap.
Inbe lodi kaua urata dook ye betanga kidi
Maro koonoo yo kanakana ngan tikinkat
ye lal kidi Yuda ke sungunu, ngan tiap
lapau. Ngan nen le tiwete bet nen ngan ole
tiraumata tool tani in a imata. Ngan tina
tiyei dada nen nga, ngan le lo iyei betanga
kidi Maro koonoo yo mugu ngan tiwete
nga, ngan le kanono pombe moolmool.
28 Di ngan tipusye toko dada dook tiap sa
yo ikapsap ye a nen ngan tiraumate ye,
ngan tiap. Bong titoro Pailot a bet imalum
pang di nga, ngan tiraumate le imata. 29 Di
tooltool tina ngan tiyei so tina le imot pang
tool tani in ben betanga tina yo mugu
ngan di Maro koonoo tiwete bet ole tiyei
panga nga. Motong la tiyunu bobono ke
kai palasingi kaini a isi tana, inbe tikauu
la titaru lo iken ye agoro atu kidi matenge.
30 Bong ngan Maro ipamaditi mulu ye ni
ke matenge. 31 Motong la ye ke alunu la di
tooltool ki yo iye di tipa ke Galili a tilo pang
Yerusalem nga, ngan tikamata yo imadit
mulu koot nga. Le dookoot nga di tooltool
tina ngan la tiwetewete pang di Yuda ye so
yo tikamata nga.
32 “Ngan la am nga amman bet man
amwetewete pang ye bingi dook mata
nen. Mugu ngan Maro ipamede betanga
medana pang di sasa kiidi bet ole iwanga
tool atu yo bet ikau idi a ipamulidi i, 33 ngan
la le dookoot nga iyeie betanga medana
tani yo ipamede in le kanono pombe mool-
mool pam ye Yesu yo ipamaditi mulu ye ni
ke matenge i. Le betanga ke so tina nga,
ngan iken ye rau ke Woungu tarkatingi ru.
Ngan betanga tina ngan iwete nen,

‘Ong i au Natuk,
inbe dookoot nga Tamam la au i.’✡

34 Ngan Maro ipamaditi tool tani in mulu
ye ni ke matenge, le dookoot nga ke bet
imulu a idu ye ni ke matenge mulu a nen
ngan ibi, ngan tiap. Ngan nen le ben tina
yo Maro iwete pang di Isrel nga. Iyei ne,

‘Au i ole ayei urata dook mata pang mool-
mool, inbe akap so dook mata ki
taunu pang,
dawa ben tina yo mugu ngan au tauk
apamede betanga medana pang
Dawiti ye nga.’✡

35 Inbe betanga san mulu yo iken ye rau ke
Maro in iwete nen,

‘Ong in ke bet kugegau, Tool Tani Yo
Kupootoo Pong Ong Taum I,
a sila akino a bobok ibi tiap.’✡

36 “Ngan lod galanga nen, ye kene yo
Dawiti inepe matana rerene go nga, ngan
itoo Maro lono le lo imata. Motong la

✡ **13:25** Maka (Mak) 1:7; Luka (Luk) 3:16; Yowan (Jon) 1:27 ✡ **13:33** Rau ke Woungu (Buk Song) 2:7 ✡ **13:34** Esai (Aisaia) 55:3 ✡ **13:35** Rau ke Woungu (Buk Song) 16:10

tikelmaii dawa ben di sasa ki yo tikelmai di nga, le bobono in ikino a ibi. 37 Bong tool yo Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge i, in bobono ke bet sila ikino a ibi tiap. 38 Ngan nen le ang di diek nga, ngan au i lok bet awetewete pang, a bet nen ngan lomu galanga nen, Yesu yo isi i, in ikarata dada pang Maro bet igiri sennene kiidi ye urata yo iyeii i. 39 Ngan wer ke Maro yo iwete pang Mose a iwodo nga, nga sa ke bet igiri sennene kiidi, a nen ngan Maro ikamatidi ben idi nga tooltool noonoodoo ye matana, ngan tiap. Bong ye urata ke tool tani in la Maro ke bet igiri sennene kidi tooltool le imot yo titara lodi medana panga nga, ngan la bet ikamata di ben di ngan tooltool noonoodi ye matana nga. 40 Ngan nen le ken ang tapmu kakamatang dook leu, le so yo mugu ngan di Maro koonoo tiweta i, in kanono pombe pang yang be. Ngan di Maro koonoo tina ngan tiwete nen,

41 ‘Kapalongo! Ang di tooltool ke kan pasemenge nga,
ole katakrai yo bet tigarungang nga.
Ngan dookoot kanepe nga, ngan au i ole ayeie so atu a pombe kataunu yang.
Ngan kumata le bet tool atu iwete pang ye so tani in nga,
ngan o ke bet katara lomu medana ye tiap.’✡ ”

42 Ngan Paulu iwete nen a imot, motong la bet iye Banabas tigege rumu kidi Yuda ke gaongo a bet tidu pang tana, ngan di tooltool tina ngan tiwete pang di nen, “Ai, ngan le bet lal kidi Yuda ke sungunu san mulu bet pombe nga, ngan angru kamulu a kaman man kawetewete pam ye betanga tina ngan mulu.” 43 Ye kene tani in di tooltool tina ngan tiparmayiri a tidu tana, motong la di Yuda, inbe di tooltool rara san yo tigaua lodi le atu pang Maro a tigege momo kidi, inbe man tigaua ye sungunu kidi Yuda nga, ngan di alunu la titoo Paulu iye Banabas nga. Motong la yeru tiwetewete pang di, inbe tipamede di bet titoo dada dook mata yo Maro lono bet titoo nga le ikenen leu, a bet nen ngan Maro lono pang di a iyei dada dook mata pang di.

44 Motong la tinepe le lo lal kidi Yuda ke sungunu san mulu pombe, ngan le kasin leu be di tooltool ke malala mai tani in di le imot la man tigaua, inbe tilongo betanga ke Maro yo Paulu iye Banabas tiwetewete nga. 45 Bong ngan ye kene tani in di Yuda kapala tikamata ben di tooltool malala mai la man tigaua nga, ngan le lodi dook tiap. Le nga tikapge bet tirautoo betanga yo ke Paulu nga, inbe tigarungu ye betanga dook tiap lapau.

46 Motong la Paulu iye Banabas tina ngan titattadai tiap, bong timadit tina le tiwete pobe pang di nen, “Ai! Ngan moolmool, amru nga bet amwete betanga ke Maro pang ang tooltool ke Yuda mugu, bong ngan la kawala murimu pang betanga tani nga. Nga gelei, ang tapmu ngan o lomu tar bet ang ngan tooltool dook mata ke bet Maro ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang tiap, too? Ngan nanga, dookoot nga ole amgegang si kanepe nen, inbe la amwetewete betanga ke Maro pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. 47 Ngan nen, yesoo betanga i la Tool Mai iwete tootoo pam ye a iyei ne,

‘Au i ole ayei ong le kuyei ben sul loloana pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga,
a bet nen ngan kuwete pang di tooltool ke ni mai i le imot ye dada yo bet akap di a apamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.’✡ ”

48 Ye kene tani in di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tilongo betanga nen, le nga lodi ponana, inbe tiwete lo ponana kidi pang Tool Mai ye betanga ki. Inbe di tooltool le imot yo Maro ipootoo di bet tikaua nepongo dook mata yo taukan motingi in nga, ngan di lapau titara lodi medana ye betanga ke Yesu.

49 Motong la di tooltool tina ngan tikaua betanga ke Tool Mai tani in la tiraii le ingaua ni tani in le imot. 50 Bong ngan di Yuda tina ngan tisokkara di garup yo edi maimai nga, ngan tiye di tamoto kuto maimai ke malala mai tani, in lodi. Le nga timadit a tiyei dada dook tiap pang Paulu iye Banabas, inbe tinganga di yeru

✡ **13:41** Abakuk (Habakuk) 1:5 ✡ **13:47** Esai (Aisaia) 49:6

a bet tikoo ye malala kidi. 51 Ngan nen le
yeru titaurai gauru ke kedi du tana, a bet
nen tipapos di tooltool tina ye dada dook
tiap kidi yo tiyeii pang di i. Motong la
Paulu iye Banabas tina ngan tigege Antiok,
inbe tila pang malala mai Aikoniam nga.
52 Bong Yesu di galiunu yo ke Antiok nga,
ngan Maro Amunu Silene ipapon di le lodi
ponana mai san.

14

Paulu Ye Banabas Tiraia Bingi Dook Mata Pang Di Tooltool Ke Aikoniam

1 Paulu iye Banabas tina ngan tila tinepe
Aikoniam nga, ngan yeru tiyei urata
gaongo leu ben yo tinepe Antiok inbe tiyei
nga. Le nga yeru tipa a tilo ye rumu kidi
Yuda ke gaongo in lono lo tiwete betanga
ke Maro pang di tooltool. Ngan yeru tiwete
le koodi mede ye betanga tani yo dook
mata i, le di tooltool kidi Yuda tiye di
tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga,
ngan alunu la titara lodi medana pang
Yesu nga. 2 Bong ngan di tooltool kapala
kidi Yuda yo titara lodi medana pang Yesu
tiap nga, ngan tikan di tooltool yo tipa ye
rara kidi Yuda tiap nga, ngan lodi, a nen
ngan bet lodi dook tiap pang di tooltool
kapala yo titara lodi medana pang Yesu
nga. 3 Bong ngan Paulu iye Banabas tina
ngan tinepe kaiye nango la Aikoniam ngo.
Ngan yeru titattadai tiap, bong tiwete pobe
pang di tooltool ye betanga ke Tool Mai yo
bet iyei dada dook mata pang di tooltool
nga. Ngan nen le Tool Mai ikap gurana
pang di yeru bet tiyei urata maimai, inbe
mos matana matana a iyei ben tarkilanga
pang di, a bet nen ngan di tooltool tina
ngan tikamata ben betanga ke Tool Mai yo
yeru tiwete nga, ngan moolmool le imot.
4 Bong ngan di tooltool ke malala mai tani
in tiparpoto le tinepe ye budanga ru. Le
di kapala ngan tikata suanga ye di Yuda,
inbe kapala ngan la tikata suanga ye di
aposol ke Yesu. 5 Motong la di Yuda tina
ngan tiye di tooltool yo tipa ye rara kidi
Yuda tiap nga, inbe di kuto maimai kidi
nga, ngan tiraua betanga bet ole tiraua
Paulu iye Banabas tina, inbe tikap pat a
tikatmatamata di ye le timmata. 6 Bong
ngan Paulu iye Banabas talngadi rau ye
dada dook tiap tina yo bet di tooltool tina
ngan tiyei pang di nga, motong la yeru
tikoo le tila ye malala mai ru yo edi Listara
ye Debe, yo iken ye tana mai Likonia nga,
inbe ye malala kapala yo iken potai pang
ye malala mai ru tina nga. 7 Ngan la tinepe
nango, inbe yeru tiwetewete bingi dook
mata pang di tooltool ke malala tina ngo.

Paulu Iye Banabas Tinepe Listara Le Debe

8 Ye kene yo Paulu iye Banabas tinepe
Listara ye in nga, ngan tool atu yo tinana
ipasuiu ngan kene ikap rama nen le ipa
tiap bong ipas le iwur leu i, in inepe la-
pau. 9 Le nga tool tani in itar talngana
pang Paulu yo iwetewete pang di tooltool
ye betanga ke Maro nga. Motong la Paulu
matan kenen ye tool tani, ngan ikamata
ben ye in itara lono medana bet ikarata
ngan ole tinini dook mata. 10 Motong la
Paulu koonoo panga, inbe iyei ne, “Ai, ku-
madit le lo kukodo!” Ngan le tool tani in
imadit purukbe le lo ikodo, inbe ipa.

11 Ye kene tani in di tooltool malala mai
tina yo man tigaua a tilongo betanga nga,
ngan tikamata so tani yo Paulu iyeii i, le
nga koodi le mai ye di Likonia koodi nen,
“Ona tiap! Di maro tiportak le tiyei ben
di tooltool nga, inbe tisi pombe pang yidi
sa!” 12 Motong la di tooltool tina ngan tisu
Banabas ye maro kidi yo ene Sus i. Inbe
Paulu in tooltool ke betebetanga le tisua ye
maro kidi san yo ene Emes i.* 13 Ngan maro
tani yo Sus i, in bareme ki ke sungunu in
ikodo ke diki ke koongoo ke malala mai
tani in. Le nga tool ke paroranga so pang
Sus in ikap di asara yo edi bulumakau ngan
tamoto pattu inbe ool yo tituru ye ooroo
nga, motong la iye di tooltool yo tipare so
bet man tiparoro pang Paulu iye Banabas
nga, ngan tikap so tina ngan a timan pang
ye dada ke malala mai tani nga.

14 Bong ngan ye kene tani in Yesu di
aposol ki ru tina yo Banabas iye Paulu,

* **14:12** Di tooltool ke Girik ngan titara lodi medana bet di maro alunu kaiye la tinepe nga. Le Sus i, in iyei ben kuto mai pang di maro kidi. Inbe Emes i, in maro ke bet iwete betanga pang di.

ngan tilongo betanga ye so tina yo bet man tiyei pang di nga. Le nga yeru lodi dook tiap le timadit tina le tisarrak sousoungu kidi, inbe yeru tidada le tidu kataunu kidi tooltool malala mai tina, inbe koodi le mai nen, 15 "Ai, di tooltool kiam nga, nga gelei a bet kayei dada nen pam nga? Amru nga tooltool dawa ben ang ngan lapau. Ngan amru nga amman bet man amwetewete pang ye bingi dook mata, a bet nen ngan kaportak lomu a kagege maro kiang yo moolmool tiap nga, inbe kasung pang Maro yo inepe nen le taukan matenge i. Ye in la itar lang le tana le tiek, inbe so tina le imot yo iken ye di nga. 16 Moolmool, mugu ngan imalum pang di tooltool yo rara san ngan bet di tapdi titoo lodi ye so yo tiyei nga. 17 Bong Maro tani in ye taunu itarkoo so sa ye di tooltool a nen ngan lodi sarrara ye, ngan tiap. Bong kanakana ngan ipaposi ye dada dook mata yo iyei pang nga. Le iyeie ki a imol ke lang katene a isi pang yang, inbe iyei so kiang yo kape nga le itar kanono dook mata, inbe ikap kaningi alunu kaiye pang a bet nen ngan ige ang le lomu ponana kaiye." 18 Ngan Paulu iye Banabas tina tiwete nen, bong yeru tikapge bet tilele di tooltool tina a bet nen ngan tiyei paroranga ye so tina ngan pang di be.

19 Motong la di Yuda kapala yo tipa ke Antiok le Aikoniam a timan pang malala mai Listara nga, ngan tikan di tooltool tina ngan lodi, le tikap malmal pang Paulu. Motong la tikap pat a tikata Paulu ye le matan taltalai, le nga tiyeisa o imata koot, motong la tiyololo bobono du ke diki ke malala mai tani in nga. 20 Ngan Paulu idu ke diki, motong la Yesu di galiunu yo kapala nga, ngan titoo a tidu du tikodo le tigaliuu, ngan imadit mulu, motong la tiye timulu a tilo pang malala mai tani in lono nga. Le nga tiken le mongmongini ki, motong la Paulu tani in iye Banabas timadit a tila pang malala mai Debe nga.

Paulu Iye Banabas Timulu Pang Antiok Ke Tana Mai Siria

21 Paulu iye Banabas tila tinepe kasin ye malala mai Debe, inbe tiwetewete pang di tooltool ye betanga ke Maro nga, ngan le di tooltool alunu le alunu kaiye la titara lodi medana pang Yesu a tiyei galiunu nga. Motong la yeru timulu a tila pang Listara, le Aikoniam, inbe Antiok nga, 22 a bet nen ngan la yeru tipamede di tooltool tina yo tiyei ben Yesu di galiunu koot nga, inbe tikap betanga pang di bet tikodo le timede ye lodi medana yo titaru panga i. Tiyei ne, "Kumata bet idi nga takapge bet lo tagaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan kulkulunu ngan ole tasolo urata moonoo dook tiap matana matana mugu ngan." 23 Motong la yeru titar di kuto maimai a bet matadi kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan ye malala tina yo atu atu nga. Motong la yeru tisapa ye kaningi inbe tipatarau ye di tooltool tina yo titara lodi medana pang Tool Mai nga. Ngan le ye dada yo yeru tiyeii nen i, in le titar di la Tool Mai tani in bene. 24 Ngan tiyei nen a imot, motong la Paulu iye Banabas tina ngan tipa kataunu ke tana mai Pisidia, a tipa so le la yeru pombe ye tana mai san Pampilia. 25 Tila pombe Pampilia, motong la yeru la tiwetewete betanga ke Maro pang di tooltool ke malala mai Pega a imot. Motong la yeru tipa mulu a tidu pang ye malala mai san yo Atalia in nga.

26 Tila pombe Atalia, motong la yeru tiyiri ye ookoo atu, inbe tikooi a timulu pang malala mai Antiok ke tana mai Siria. Ngan ye malala mai tani in la mugu ngan di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan titar di la Maro bene a bet nen ngan lono pang di a iyei dada dook mata pang di, inbe tiwanga di bet tila la tiyei urata ben tina yo dookoot ngan la tiyeii a imot koot i. 27 Ngan yeru tila pombe Antiok, motong la tikiu di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan man tigaua, inbe tigasa pang di ye so tina le imot yo Maro iyei ye yeru bedi nga. Inbe tiwete pang di lapau ye yo Maro iso dada pang di tooltool yo tipa ye rara kidi tiap nga, ngan le titara lodi medana panga nga. 28 Motong la sila tiye Yesu di galiunu tina ngan tinepe kaiye nango la Antiok ngo.

15

Gaongo Maiyoko Pombe Yerusalem

1 Paulu iye Banabas tinepe go la Antiok
ngo, inbe di tooltool pattu tipa ke Yudia a
tisi pang Antiok. Motong la si tipatomonai
di diedi kapala yo titara lodi medana pang
Yesu, ngan nen. Tiyei ne, “Ai, kumata le
bet katoo momo ke Mose tiap, inbe tikoro
tinimu tiap lapau nga, ngan o ke bet Maro
ikau ang a ipamulang ye so yo bet igarun-
gang i, in tiap.” 2 Ngan Paulu iye Banabas
tilongo betanga yo di tooltool tina ngan
tiwete nga, le nga yeru katedi malmal pang
di a tiye di tiparkookoo a tiparsu ye be-
tanga tani. Motong la di diedi kapala yo
titara lodi medana pang Yesu nga, ngan
tipootoo Paulu iye Banabas bet tiwanga di
a tiye di diedi kapala tilo pang Yerusalem
a bet lo tiye di aposol ke Yesu, inbe di
kuto maimai ke bareme ke Yesu yo tinepe
Yerusalem nga, ngan tigaua inbe tikarata
betanga tani in. 3 Motong la di tooltool tina
yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan ti-
wanga Paulu iye Banabas tiye di diedi tina
a tilo nga, ngan le tipa kataunu ke tana mai
Ponisia le Samaria. Inbe tiwetewete pang
di tooltool ye yo Maro iportak di tooltool
yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan
lodi koot nga. Ngan nen le di diedi kapala
yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan
tilongo bingi kidi le lodi ponana kaiye.
4 Motong la ye kene tani yo di tooltool tina
ngan tipa le lo pombe Yerusalem nga, ngan
le di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu
nga, ngan tiye di aposol ke Yesu, inbe di
kuto maimai kidi ngan lodi ponana ye di,
inbe tikap di lo tiye di tinepe. Motong
la Paulu iye Banabas tigasa pang di ye so
tina le imot yo Maro iyei ye yeru bedi a
pompombe nga.

5 Ngan tigasa nen, motong la di Paresi
kapala yo titara lodi medana pang Yesu
nga, ngan timadit lo tikodo, inbe tiwete
nen, “Ai, kumata le bet di tooltool yo tipa
ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan bet se
tigaua yidi tooltool yo tatara lodo medana
pang Yesu nga, ngan ole kakoro tinidi, inbe
kawete pang di a titoo wer ke Maro yo
iwete pang Mose a iwodo nga, ngan dook
le imot.”

6 Motong la di aposol ke Yesu tina ngan
tiye di kuto maimai ke di tooltool yo tigaua
ye bareme ke Yesu nga, ngan tigaua a bet
tikarata betanga tani in. 7 Ngan tigaua
ngan le tiwetewete kaiye, motong la Pita
imadit lo ikodo, inbe iwete pang di nen,
“Ang di diek nga, ngan lomu galanga nen,
mukot yege ni ngan au i la Maro ipootau
bet ala la araia bingi dook mata pang di
tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, a
nen ngan bet tilongo betanga yo awete nga,
ngan titara lodi medana ye. 8 Ngan Maro in
lon galanga ye di tooltool tina ngan lodi oo,
inbe ye in la ikaua Amunu Silene pang di
dawa ben tina yo mugu ngan ikauu paidi
nga. Ngan ye dada yo iyeii nen i, in ipitnaii
paidi bet ye lon ponana ye di tooltool rara
san, ngan lapau. 9 Ngan dada yo Maro
iyei paidi taye di nga, ngan gaongo leu.
Bong titara lodi medana panga, ngan la le
igiri sennene kidi le lodi iken galangana
dook mata ye matana nga. 10 Nga gelei,
a dookoot nga kakapge bet kasauraia so
moonoo lo Yesu di galiunu guridi nga?
Ngan wer ke Maro nga, ngan imoo san,
le mugu ye di sasa kiidi nga inbe le se
yidi yo dookoot nga lapau, ke bet tasolo so
moonoo nen tiap. E nga bet katouo Maro,
too? 11 Bong idi nga ole tatara lodo medana
nen; Tool Mai Yesu lono paidi a iyei dada
dook mata paidi, ngan la le Maro ikau idi a
ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi
in nga, dawa ben tina yo ikap di tooltool
rara san nga lapau a ipamulu di koot nga.”

12 Motong la di tooltool tina yo tinepe
ye gaongo nga, ngan tiwetewete tiap, bong
sila tipalongo a titar talngadi pang Ban-
abas iye Paulu. Inbe yeru tiwetewete pang
di ye urata maimai le mos matana matana
yo Maro ikap gurana pang di a yeru tiyei
kataunu ye di tooltool yo tipa ye rara kidi
Yuda tiap nga, ngan a iyei ben tarkilanga
pang di nga. 13 Ngan Banabas iye Paulu
tiwetewete a imot, motong la Yemis imadit
a iwete nen, “Ang di diek nga, katar tal-
ngamu a kalongo betanga kiau. 14 Ngan Si-
mon in iwete paidi nen nga, ngan bet iwete
nini Maro yo isi kulkulunu yege ngan si
ikap di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda
tiap nga, ngan kapala, a bet nen ngan man
tiyei dawa ben di tooltool ki ye taunu nga.
15 Ngan betanga ki tina nga, ngan gaongo

leu ben kidi Maro koonoo yo tiwodo nga.
Ngan tiwodo nen,

16 ‘Di rara ke Dawiti yo bet tikoli a tiyei di
tooltool kuto maimai a bet matadi
kala di tooltool kidi Isrel le imot nga,
ngan di ngan ben rumu yo iduku a
imasareke le dook tiap koot i.
Bong pang dama ni nga, ngan ole
amulu a asi bet si are kolo rumu tani
mulu.
Ngan renge le so ki kapala yo dook tiap
nga,
ngan ole akapkol paunu mulu,
a bet nen ngan si are rumu tani ye
mulu le lo ikodo.
17 Ngan ole ayei nen, a bet nen ngan di
tooltool kapala le imot ole tiserau
Tool Mai,
inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi
Yuda tiap bong apootoo di bet tiyei
di tooltool kiau nga,
ngan ole tiserau lapau.
18 Ngan mukot yege ni nga, ngan Tool Mai
iwete betanga nen bet ole so yo nen
ngan pombe.’✡ ”

19 Motong la Yemis tani in iwete mulu
nen, “Au i lok yo bet aweta in nen; di
tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap inbe
tiportak lodi a timan pang ye Maro koot
nga, ngan ke bet tatar gogo urata moonoo
yo nen ngan lo podi tiap. 20 Bong bet
tiap nga, ngan tawodo rau pang di a taso
talngadi dook ye wer yo bet titoo, ngan
nen. Tayei ne, ‘Ken kakan kaningi yo
di tooltool tiparoro pang di maro yo kai
padodo, ngan be. Inbe ken kakapsap ye
dada kidi kerenge be. Inbe ken kakan
asara yo tikis guridi a timmata le rara ipot
lodi nga, ngan lapau be.’

21 “Ngan ole tayei nen, yesoo mukot yege
ni a ise nga, ngan di tooltool tipa bet
tikinkat betanga yo ke Mose nga, ngan ye
malala maimai tina le imot ke di tooltool
yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, inbe
kanakana ngan lal kidi Yuda ke sungunu
bet pombe nga, ngan di tooltool tina ngan
tilo rumu kidi Yuda ke gaongo ngan lono lo
tikinkat betanga tina ngan pang di lapau.”

✡ **15:18** Amos (Amos) 9:11-12

Di Kuto Maimai Tiyawara Rau Pang Di Tooltool Rara San Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu Nga

22 Yemis iwete nen a imot, motong la
di aposol ke Yesu tina ngan tiye di kuto
maimai ke bareme, inbe di tooltool le
imot yo tigaua ye bareme ke Yesu nga,
ngan tikarata betanga bet ole tipootoo di
tooltool kidi ru a bet tiwanga di a tiye
Paulu ye Banabas tidu pang Antiok. Ngan
le tipootoo di, ngan atu in Yuta yo tiwete
ene san ye Basabas i, inbe tool san in Silas.
Di ngan tiyei kuto maimai pang di diedi
kapala tina yo titara lodi medana pang
Yesu nga, le nga tiye di tinepe. 23 Motong
la di aposol ke Yesu tiyawara rau atu ye di
a tikauu a tidu. Ngan rau tani in iwete nen,

Am aposol ke Yesu, inbe di kuto
maimai ke bareme, am nga di diemu
kapala yo amtara lomam medana pang
Yesu lapau nga. Ngan la amwodo
rau naii a bet amyawari pang, ang di
diemam yo kapa ye rara kidi Yuda tiap,
bong katara lomu medana pang Yesu
koot a kanepe ye malala mai Antiok,
inbe tana mai Siria le Silisia nga. Am
nga amyawara lo ponana kiam pang.
24 Ngan am nga amlongo betanga nen,
bet di tooltool kiam kapala yo tipa ke
ni a tisila nga, ngan sila tigarungang ye
betanga kidi yo tipatomonai ang ye nga,
le lomu madoko ye betanga kidi. Bong
di tooltool tina ngan amwete toko kadi
betanga sa bet mala tiweta pang tiap.
25 Ngan amlongo betanga nen pombe,
ngan la le am le imot amgaua lomam
bet ampootoo di tooltool pattu, inbe
amwanga di tiye Banabas ye Paulu a
tiye di tisila pang yang. Ngan Banabas
iye Paulu tina ngan di tooltool kiam ru
yo lomam pang di mai san nga. 26 Inbe
yeru taukadi tattadaingi, bong yeru tirai
tinidi bet tiwetewete pang di tooltool ye
Tool Mai kiidi yo Yesu Kirisi i. 27 Ngan
nanga, amwanga Yuta iye Silas bet
yeru tisila pang yang lapau, a bet nen
ngan sila yeru di tapdi tiwete pang ye
koodi ye so yo amwodo ilo ye rau nga.
28 Ngan Maro Amunu Silene inepe yam,

inbe amye amgaua lomam le amwete pang nen. Am nga o ke bet amtar gogo moonoo sa mulu lo pomu tiap, bong kapas le katoo wer yo amwodo ngan leu. 29 Le nga ken kakan kaningi yo di tooltool tiparoro pang di maro yo kai padodo, ngan be. Inbe ken kakan asara yo rara iken ye nga, too asara kapala yo di tooltool tikis guridi a bet timmata nga, ngan be. Inbe ken kakapsap ye dada ke di kerenge be. Ngan kumata bet kakap tutang dook le kayei dada tina ngan tiap nga, ngan ole dook mata san. Le betanga kiam nanga leu. Kanepe ye lo ponana dook mata.

30 Motong la di tooltool tina ngan tiwanga di pai a tidu pang Antiok. Ngan tidu pombe, motong la tikiu di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan man tiye di tigaua, inbe tikaua rau tani in pang di. 31 Le nga kene yo di tooltool tina ngan tikaua rau tani in a tikinkati ye in nga, ngan le lodi ponana kaiye ye betanga dook mata yo tiwodo a tipamede di ye nga. 32 Ngan Yuta iye Silas tina ngan di tapdi ngan di Maro koonoo lapau. Ngan nen le yeru tiwete betanga dook mata alunu kaiye pang di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan bet tipamede di ye. 33-34 Ngan Yuta iye Silas tina ngan yeru tinepe kaiye nango la Antiok ngo, motong la di diedi tina ngan tipamede di yeru ye betanga dook mata, a bet nen ngan Maro ikaua lo silene pang di, inbe titar di yeru a timulu a tilo pang ye di tooltool yo tiwanga di a tisi nga.* 35 Bong Paulu iye Banabas ngan sila yeru tinepe nango la Antiok ngo, inbe tiye di tooltool alunu la tipatomonai di tooltool ye betanga ke Maro, inbe tiwetewete pang di ye bingi dook mata ke Tool Mai nga.

Parsuanga Iken Kataunu Ye Paulu Iye Banabas

36 Paulu iye Banabas tina tinepe Antiok le ke alunu iman a ila, motong la Paulu iwete pang Banabas nen, “Ai, nga ole aru tamulu a la matad so di diedi kapala yo tinepe ye malala maimai tina yo mugu ngan la aru tapa ye, inbe tawetewete bingi dook mata ke Tool Mai pang di nga. Tamulu a bet nen ngan takamata di too, ngo tinepe dook, too tiap.” 37 Paulu iwete nen, le nga Banabas lono bet ikaua Yowan yo ene san Maka i, a bet tiye tila lapau. 38 Bong ngan Paulu lono dook mata bet tikaua Maka a tiye tila tiap, le nga iyei ne, “Tool in mugu ngan taye tapa ye urata nga, ngan le ikoo yidi nango la tana mai Pampilia ngo, le lono bet itoo idi a la taye tayei urata tiap. Le ke bet dookoot nga aru takauu a taye tapa mulu tiap.”

39 Ngan Paulu iwete nen, le nga iye Banabas tiparsu ye betebetanga. Le nga yeru tipa gaongo mulu tiap, bong tiparpoto le Banabas ikaua Maka a yeru tiyiri ye ookoo atu a tidu pang ye motmot Saipras. 40 Inbe Paulu tani in ikaua Silas. Le ye kene yo bet yeru tipa ye in nga, ngan di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan tipatarau bet Tool Mai lono pang di a iyei dada dook mata pang di yeru. 41 Motong la yeru tipa a tila ye malala yo iken ye tana mai ru Siria le Silisia nga, inbe Paulu la ipamede di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tinepe ye ni tina ngan.

16

Timoti Iwaua Paulu Iye Silas A Iye Di Tipa Ye Urata

1 Paulu iye Silas tipa le la pombe mugu ye malala yo ene Debe i, motong la tipa mulu ngan le la pombe ye malala san yo Listara i. Ngan tila ye malala tani ngan yeru tipusye Yesu galiunu atu yo ene Timoti i, in inepepe. Ngan Timoti tani tinana in ke Yuda, inbe tinana tani in itara lono medana pang Yesu lapau, bong tamana in ke Girik. 2 Ngan di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu a tinepe Listara le Aikoniam nga, ngan tipayiti Timoti ye dada ki yo iyei nga. 3 Ngan Paulu tani in lono bet ikauu a tiye tipa ye panga kidi yo bet tipa ye i. Le nga ikaua Timoti la ikoro tinini, yesoo lon rru ye di Yuda yo tinepe ye malala tina yo bet tipa pang ye nga. Ngan iyei nen, yesoo bong di Yuda tina

* **15:33-34** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 33 le 34 nga. Ngan betanga tani in nen: Silas in ipalele lono le sila inepe la Antiok ngo.

ngan di le imot lodi galanga ben Timoti tamana in ke Girik. 4 Motong la Paulu iye Silas tiye Timoti tani in tipa a tila ye malala mai in le ngan tipa mulu a tila ye san, inbe tiwetewete pang di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu koot nga, ngan ye betanga tani yo mugu ngan di aposol ke Yesu, tiye di kuto maimai tigaua Yerusalem a tirauu i, in pang di bet titoo. 5 Ngan tina tipamede lodi ye betanga nen nga, le di tooltool tina yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan kinkatingi kidi idikdik mulu a ilo pang ete ye ke nga le imot.

Paulu Ikamata Tool Atu Ke Masedonia Ye Mianga Ki

6 Motong la Paulu iye di diene tina ngan tipa kataunu ke tana mai ru yo Pirigia inbe Galesia ngan leu, yesoo Maro Amunu Silene iwetekala di bet ken tila la tiwetewete bingi dook mata pang di tooltool ke tana mai Esia be. 7 Motong la tipa le tila ye ker ke tana mai Misia, le nga bet tipa so a tila la pombe ye tana mai Bitinia, bong ngan Yesu Amunu ilele di mulu bet ken tila be. 8 Le nga tikapusu Misia, inbe tipa so le du pombe ye malala mai Toroas. 9 Motong la tinepe a bong bet tiken, ngan Paulu ikamata mianga atu. Ngan le ikamata tool atu ke tana mai Masedonia bet ikodo, inbe itoru Paulu a imangmang ye nen, “Paulu, kupa so le kupot Masedonia, a nen ngan pot kulonam lapau!” 10 Ngan Paulu ikamata mianga tani in a imot, motong la ammadit tina ngan le amsere dada yo bet amdu pang Masedonia ye i. Ngan lomam galanga nen, Maro la ikiu am bet du amwetewete bingi dook mata ki pang di tooltool ke Masedonia i.

Litia Ke Pilipai Itara Lono Medana Pang Yesu

11 Motong la amyiri ye ookoo atu la Toroas nga, le nga amkooi gorro motmot atu yo ene Samoteres in a amdu. Le nga du amnepe nango le mongmongini ki, motong la amkooi mulu le du pombe Niapolis nga. 12 Motong la amgege Niapolis, inbe ampa mulu le la pombe Pilipai. Ngan malala tani in di Rom tilong tinepe ye, inbe tiyeii le iyei ben malala maiyoko atu le imugu pang tana mai yo Masedonia i. Le nga la amnepe ye ke kapala ye malala tani in.

13 Amnepe nango, inbe lal kidi Yuda ke sungunu pombe, le nga ampa ye dada ke koongoo ke malala mai tani in a amdu ke diki, motong la ampa le amla ye ran atu koonoo. Ngan lomam tar bet potai pang ye ran tani in o ni sa dook mata ke pataraungu. Amla ngan amkamata di garup pattu yo tigaua a tinepe nga. Motong la du amye di amwur a amwetewete. 14 Ngan di garup tina yo tiwurur a titar talngadi ye betanga kiam nga, ngan atu in ene la Litia i. Ngan Litia tani in garup ke malala mai Taiataira, inbe ye in iyei urata ye mala kooroonoo dook mata* a iyawar bet ikap pat ye. Inbe ye in isung pang Maro kidi Yuda lapau. Ngan nen le Tool Mai iportaka Litia lono le itar talngana ye betanga ke Paulu yo iwetewete nga. 15 Le nga tirriui Litia tani in iye di tooltool yo iye di tinepe ye rumu ki, ngan lapau. Motong la iwete pam nen, “Kumata le lomu tar ben au i atara lok medana moolmool pang Tool Mai nga, ngan kaman man ayang tanepe ye rumu kiau i.” Ngan iwete pam nen le koon mede ye betanga le nga amtoo betanga ki.

Titara Paulu Iye Silas Lo Rumu Dook Tiap Kidi Talnga Dikidiki Lono

16 Ye kene atu in ampa a bet amla pang ye ni ke pataraungu, ngan amtauaraia garup poranga atu yo so sidi idiwidiwoo i, in dada. Ngan garup tani in so sidi inepe ye le ke bet iwete nin so yo bet pang dama ni ngan pompombe nga. Ngan nen le di tooltool yo tiyei kuto maimai panga nga, ngan tikap bele pat ye urata ki tani yo iyeii i. 17 Motong la garup tani in itoo am amye Paulu, inbe koonoo le mai, a iyei ne, “Ai, di tooltool nga kapraingi ke Maro yo inepe ete ni! Di ngan timan bet man tiwetewete pang ye dada yo bet Maro ikau ang a ipamulang ye i!” 18 Ngan iyei dada nen ye ke alunu nga, le nga Paulu ilongo betanga ki le le tinin booroomoo ye, motong la iportak tina ngan le ipasak pang so sidi tani in nen, “Ai, awete pong nen, ye gurana ke

* **16:14** Ngan mala yo kooroonoo dook mata i, in dawa ben purupuru bolana.

Yesu Kirisi ene nga, ngan kupas a kukoo ye garup in." Ngan le pattu leu inbe so sidi tani in ipas a ikoo ye a ila.

19 Ngan so sidi tani in ipas ye garup poranga tani a ikoo, inbe di kuto maimai ki tikamata ben dada kidi yo ke kaungu pat in tigarungu koot nga, le nga timan tina le tila la tiparama Paulu iye Silas, inbe tiyololo di yeru a bet tila pang ye di kuto maimai kidi ye ni ke gaongo. 20 Motong la tikap di yeru a tila ye di tooltool maimai tina ke karatanga betanga a la tiwete pang di nen, "Ai, di tooltool ru nga ke Yuda, ngan yeru nga man tiyei dada dook tiap le tigarung burungu kidi tooltool ke malala mai kiidi i. 21 Inbe yeru nga timan bet man tipatomonai di tooltool kiidi a bet titoo dada le momo kapala yo tigunkalidi tooltool ke Rom bet tayei be nga."

22 Ngan di tooltool malala mai tina yo timan tigaua nga, ngan tilongo tina yo di kuto maimai ke garup tani in tiwete nen nga, le nga di lapau titaula ye di a tisopo koodi ye betanga pang Paulu iye Silas tina. Motong la di tooltool maimai ke karatanga betanga tina ngan tiwete pang di tooltool bet tidut sousoungu ke Paulu iye Silas, inbe tikap koro a tiwalis di yeru ye nga. 23 Ngan le di tooltool tina ngan tirau belebele di le dook tiap yege, motong la titar di yeru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Inbe di tooltool maimai ke karatanga betanga tiwete betanga medana pang tool yo matan kala rumu dook tiap tani i, in bet matan kala di yeru dook. 24 Motong la tool tani yo matan kala rumu dook tiap i, in ilongo betanga medana nen, le nga ikap di yeru lo itar di ye rumu sokalana yo iken rumu dook tiap tani in lono meneng kataunu yege ni. Inbe ikapisi yeru kedi le imede ye kai yo tisapu le menmenngana i.

25 Paulu iye Silas tina ngan tinepe nango le bong kataunu, motong la yeru tipatarau, inbe tiwou woungu yo ke Maro nga. Le nga di diede kapala yo tiye di tinepe rumu dook tiap tani in lono nga, ngan titar talngadi pang di. 26 Ngan yeru tiyei nen le mooloo tiap inbe nauningi mai itak le sawa ke rumu dook tiap in golong golongbe. Le tina dada ke rumu dook tiap tani in koon panganga le imot, inbe ooroo medana tina yo tipau di tooltool ye nga, ngan posok posokbe ye di le imot lapau. 27 Le nga ye kene tani in tool yo matan kala rumu dook tiap tani, in imadit ngan ikamata dada yo koon panganga le imot nga, le nga iyeisa di tooltool yo tinepe rumu dook tiap in lono nga, ngan o tikoo a imot oo. Motong la iposo pul ki ke patokongo in a bet ye taunu ikurummate ye. 28 Bong ngan Paulu ikamata, le nga koonoo panga le mai a ilele nen, "Ai, ken ong taum kugarungong be! Am le imot nanga la amnepe nga."

29 Paulu koonoo nen, motong la tool tani yo matan kala rumu dook tiap i, in koonoo pang di tooltool bet tikaua sul panga a tise. Motong la tool tani in idada a ilo ye rumu sokalana yo Paulu iye Silas tinepe ye i. Ngan itattadai a itangarur, le nga igun turunu du Paulu iye Silas tina, ngan kedi punu. 30 Motong la tool tani in imadit a ikap di yeru a tisi ke tana, motong la itor di yeru nen, "Di maimai nga, ngan ole ayei balai, a bet nen ngan Maro ikau au a ipamulau nga?"

31 Motong la yeru tiwete panga nen, "Kumata le bet kutara lom medana pang Tool Mai Yesu nga, ngan ole Maro ikau ong kuye di tooltool yo kuye di kanepe ye rumu kiong nga, ngan a ipamulang ye so dook tiap yo bet igarungang i." 32 Motong la Paulu iye Silas tina ngan tiwete betanga ke Tool Mai panga inbe pang di tooltool tina le imot yo tiye tinepe ye rumu ki nga. 33 Motong la ye bong in tool tani yo matan kala rumu dook tiap i, in ikap di yeru a ingas botoboto kidi. Motong la Paulu iye Silas tirriuu le ipa ye di tooltool ki yo iye di tinepe ye rumu ki nga. 34 Tirriu di a imot, motong la tool tani yo matan kala dada ke rumu dook tiap i, in ikap di yeru a tila rumu ki la ikap kaningi pang di a tikan. Inbe iye di rara ki yo iye di tinepe nga, ngan di le imot lodi ponana kaiye, yesoo ye yo dookoot nga titara lodi medana pang Maro koot nga.

35 Ye kene tani in bong a du muntu, motong la di tooltool maimai tina ke karatanga betanga nga, ngan tiwanga di gaunu kidi bet la tiwete pang tool tani yo

matan kala rumu dook tiap in nen. Tiyei ne, “Ai, di tooltool maimai ke karatanga betanga tiwete bet kupadu di tooltool ru ngan, a tila.” 36 Motong la tool tani in la iwete pang Paulu nen, “Di tooltool maimai ke karatanga betanga ngo tiwete bet apadu ang angru a kala. Le dookoot nga ole angru kagege rumu dook tiap i a kala. Ngan nanga, kala la kanepe ye lo silene dook mata.”
37 Ngan tool tani in la iwete pang Paulu nen, motong la Paulu iwete pang di gaunu tina nen, “Ai, amru nga emam iken ye rau ke Rom, le am nga tooltool ke Rom. E nga gelei bet di tooltool maimai ke karatanga betanga lodi bet tilongo betanga kiam amru dook a bet nen ngan tipusye betanga yo moolmool i, in tiap nga? Di ngan tiwete le tirau sorok am la di tooltool matadi, motong la titaram amru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. E dookoot nga bet titarkoo di a bet tipadu am sollono a amla, too? Tiap yege! Ole di tapdi timan, ngan la bet man tipadu am amru a amdu tana nga.”
38 Motong la di gaunu tina ngan tikap betanga ki a timulu la tiwete pang di tooltool maimai tina ke karatanga betanga nga. Ngan yeiso bet di tooltool maimai tina ngan tilongo betanga ben Paulu iye Silas tina ngan edi iken ye rau ke Rom nga, ngan le titattadai belebele. 39 Motong la di tooltool ke karatanga betanga tina ngan tila ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki tani la tisokoraia Paulu iye Silas tina, inbe tipadu di yeru a tidu tana. Motong la tiwete pang di yeru a tigege malala mai tani in a tila nga. 40 Tipadu di a tidu tana, motong la yeru tipa le tila ye rumu ke Litia. Tila ngan tikamata di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, le nga tiye di tigaua inbe tiwetewete pang di a tipamede di ye betanga a imot, motong la yeru tigege malala mai tani in a tila nga.

17

Paulu Iye Silas Tiwetewete Bingi Dook Mata Pang Di Tesalonaika

1 Paulu iye di diene tina tipa a tila nga, ngan le tila ye malala mai Ampipolis le Apolonia. Motong la tigege malala tina, inbe tipa mulu ngan le la pombe ye malala mai Tesalonaika. Ngan malala mai tani in rumu kidi Yuda ke gaongo in atu iken ye lapau. 2 Le nga Paulu tani itoo momo ki ben tina yo kanakana ngan iyei nga. Le lal kidi Yuda ke sungunu atu bet pombe, ngan Paulu iye di Yuda tina ngan ole tilo ye rumu ke gaongo tani in lono a lo iwetewete pang di ye betanga yo iken ye Rau ke Maro nga. Ngan iyei nen le patol ye lal kidi Yuda ke sungunu tina yo tol nga.* 3 Ngan ye lal ke sungunu tina yo tol nga, ngan Paulu iwete nin betanga yo iken ye Rau ke Maro nga, ngan pang di, a bet ipagalanga lodi nen, bet Kirisi ole isolo masngana mugu a imata, lo ngan bet imadit mulu ye ni ke matenge. Inbe Paulu iyei ne, “Yesu tani yo awetewete pang ye betanga ki i, in Kirisi tani yo Maro ipootoo bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di i.” 4 Di Yuda kapala tilongo betanga ki le nga titara lodi medana ye betanga tina yo iwete pang di nga, le timadit tina ngan le titoo Paulu iye Silas. Inbe di tooltool ke Girik yo titoo dada kidi Yuda yo bet tinepe la Maro parmana nga, ngan alunu kaiye la tiye di garup yo edi maimai nga, ngan pattu ke malala mai tani in, la titoo di lapau nga.

5 Bong di Yuda kapala yo tiportak lodi tiap nga, ngan tikamata nen le lodi dook tiap pang di. Le tina la tikap di tooltool dook tiap yo tinepe ye ni ke yawaringi kaningi le so nga, ngan man tigaua di le alunu, motong la tisokkara lodi a bet tipamaditi malmal. Motong la di tooltool tina ngan tidada a tila rumu ke Yeson, la tisere Paulu iye Silas a bet tikap di la titar di lo di tooltool malala mai tina yo tinepe, ngan bedi. 6 Tilo tisere di, ngan tipusye di tiap. Tina yo ngan le tiparama Yeson tani in iye di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, inbe tiyololo di du tipatokodo di lo tikodo dama kidi kuto maimai ke malala mai tani in, inbe koodi nen, “Ai, di tooltool tina yo tipa ye ni mai i le imot, inbe tiyei dada dook tiap a tigarungu bu-

* **17:2** Ngan lal kidi Yuda ke sungunu yo tol nga, ngan Sabat kidi Yuda bet tisung pang Maro ye.

rungu kidi tooltool nga, ngan di nanga la dookoot ngan man tinepe ni nga. 7 Le Yeson i la ikap di a la iye di tinepe rumu ki i. Ngan di tooltool tina nga di le imot tiwil noonoongoo yo ke Sisa i, inbe tiwete nen, 'Tool san yo bet iyei kuto mai a matan kala di tooltool le imot in la inepe i, in ene la Yesu i.' " 8 Ngan yeiso bet di tooltool malala mai tina ngan tiye di kuto maimai ke malala mai tani in tilongo yo koodi nen nga, ngan le di le imot katedi malmal, inbe oorootang le dook tiap yege. 9 Motong la di kuto maimai tina ngan tiwete pang Yeson iye di diene bet tiyimi rumu ke karatanga betanga ngan, lo ngan bet tipadu di a tila.

Paulu Iye Silas La Tiyei Urata Ye Malala Mai Beria

10 Paulu iye Silas tinepe le bong, motong la di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan tikap di yeru du titar di a tila pang malala mai Beria. Le nga yeru tipa le la pombe, motong la tilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono. 11 Ngan di Yuda yo tinepe Beria nga, ngan di tooltool dook mata le dada le momo yo kidi nga, ngan illos di Yuda yo tinepe Tesalonaika nga. Le tilongo betanga yo Paulu iwete nga, ngan talngadi gorengana ye le lodi bet tilongo le ikenen leu. Inbe kanakana ngan tikinkat betanga yo iken ye Rau ke Maro nga, a nen ngan bet matadi too ye betanga ke Paulu yo iwetewete pang di nga, ngan moolmool too tiap. 12 Ngan nen le di tooltool kidi Yuda alunu kaiye la titara lodi medana nga, ngan tipa ye di tamoto le di garup kidi Girik yo edi maimai, ngan lapau.

13 Bong ngan di Yuda yo tinepe Tesalonaika nga, ngan talngadi rau ben Paulu nani la iwetewete betanga ke Maro pang di tooltool ke Beria ni, motong la timadit a tila pang ye malala mai tani in. Tila pombe, motong la tikan di tooltool tina ngan lodi, a bet nen ngan katedi malmal pang Paulu tani. 14 Ngan nen le di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan palbe leu inbe titara Paulu a bet idu pang tiek. Inbe Silas iye Timoti ngan sila tinepe la Beria ngo. 15 Ngan di tooltool tina yo tiyei Paulu ene bet tikauu a tidu nga, ngan tikauu a tipa so le du titaru Aten. Le nga di tooltool tina ngan bet timulu, motong la Paulu iwanga pang Silas iye Timoti nen, "Angru palbe leu inbe kapa tarrai a kasi pang yau ngan."

Paulu Iwetewete Betanga Ke Maro Pang Di Tooltool Ke Aten

16 Ye kene yo Paulu inepe go Aten, inbe inam di yeru ye in nga, ngan ikamata di maro yo kai padodo nga, ngan alunu san iken ye malala mai tani le lono dook tiap. 17 Le nga ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono lo iwetewete pang di Yuda inbe di tooltool rara san yo titoo dada kidi Yuda yo bet tinepe la Maro parmana nga. Inbe ye ke kanakana nga, ngan ila ye ni ke yawaringi kaningi le so la iwetewete pang di tooltool yo tinepe ye ni tani in nga. 18 Le kene atu in Paulu la iwetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke Yesu, inbe ye yo Yesu imadit mulu ye ni ke matenge nga. Ngan di tooltool yo titoo patomonaingi kidi tooltool yo tikiu di ye Epikurien, inbe di tooltool yo titoo momo kidi tooltool yo tikiu di ye Sotoik nga, ngan tinepe lapau, le tiye Paulu tiparsu ye betebetanga. Le nga di kapala tiwete nen, "Ai, tool ke bete sorokingi i, in nga bet man iwete soo so?" Inbe di kapala ngan tiyei ne, "Ngan o iwetewete ye di maro yo ke malala san nga." 19 Motong la di tooltool tina ngan tikaua Paulu a tila pang ye di kuto maimai yo tigaua a tinepe ye kawal Areopagas nga. Tila, motong la tiwete panga nen, "Am nga lomam bet kuwete betanga paunu yo kupatomonai di tooltool nga ye i, in pam, a bet nen ngan lomam galanga ye. 20 Ngan betanga kiong yo kuwetewete nga, ngan paunu ye longono yo kiam i. Le am nga lomam bet lomam galanga dook ye betanga kiong yo kuwete ngan punu." 21 (Ngan di tooltool ke Aten le imot tiye di tooltool ke malala kapala yo man tiye di tinepe ye malala mai Aten nga, ngan ke bet tiyeie so sa mulu tiap. Bong kanakana ngan lodi bet tilongo betanga ye so paunu mulu, a nen ngan bet di tapdi tiwetewete ye betanga paunu paunu yo dookoot tilongo nga.)

22 Di kuto maimai tina ngan tiwete pang Paulu nen, motong la Paulu imadit le lo ikodo kataunu kidi tooltool tina yo tinepe

ye kawal Areopagas nga, inbe iwete pang di nen, “Di tooltool ke Aten nga, akamatang ngan kakodo le kamede bet kayei dada matana matana yo ke sungunu nga le imot.
23 Ngan kulkulunu ngan apa a awakai, inbe matak kapsanin so yo kasung pang di nga. Ngan le akamata kakawa atu ke paroranga so, inbe betanga yo tiwodo lo iken ye ngan iwete nen, ‘Kakawa ke paroranga so i, in ke maro atu yo am nga lomam galanga ye tiap i.’ Ngan la dookoot nga, so tani yo kasung panga inbe lomu galanga ye tiap i, in la bet katai ngan ole awetewete pang ye betanga ki i.
24 “Maro yo itara tana i le ipa ye so le imot yo iken ye nga, ngan ye in la Tool Mai ke lang inbe ke tana i. Nen le ke bet inepe ye bareme ke sungunu yo di tooltool tire ye bedi, ngan tiap. 25 Ngan Maro tani in ke bet imaka ye so sa, lo ngan bet idi tooltool tayei so tina ye bede a nen ngan taloni ye, ngan tiap. Ye taunu la iyei di tooltool a timagur, inbe ikaua amunu pang di le ipa ye so tina matana matana nga le imot. 26 Ngan kulkulunu yege ngan ikarata tool ataleu, ngan la le ye tool tani in nga, ngan Maro iyei di tooltool nga le imot a tiwurere nga. Motong la itar di tooltool tina a tinepe ye tana mai i le imot nga. Inbe ye taunu la itara ker ke tana kidi tina yo bet tinepe ye nga, inbe itar lal pang di yo bet tinepe ye nga. 27 Ngan Maro in bet iyei nen, a bet nen ngan di tooltool la tisere a tikapge bet tiro bedi dawa ben tool mata kis nga, inbe titongotongorai le bet tipusye kanono. Bong ye in inepe manga mooloo yidi atu atu nga tiap. 28 Ngan ben tina yo tool atu iwete mugu nga. Ngan iwete nen, ‘Ye in la pudu i, le ye taunu la ikaua amunu paidi ngan tamagur, inbe dookoot nga tapa a tala be taman a tanepe nen i.’ Inbe ben tina di tooltool lo galanga kiang tiwete lapau nga. Tiyei ne, ‘Idi le imot nga di natunu.’ ”
29 Motong la Paulu iyei ne, “Kumata bet idi nga tanepe ben Maro di natunu nga, ngan ken lod tar bet Maro in ben so kannungana yo di tooltool lodi kaua urata ye a tikarata ye di tapdi bedi, in be. Inbe ken lod tar bet Maro in ben so yo di tooltool tikarata ye pat gol le silba, in be. 30 Ngan mukot yege ni nga, ngan di tooltool taukadi lo galanga, ngan la le Maro lono bet iwete pang di mata ye so yo tiyei, ngan tiap nga. Bong dookoot nga, Maro iwete betanga medana pang di tooltool ke ni mai i le imot bet tiportak lodi panga. 31 Maro ye taunu la itara lal atu yo bet ole igaua di tooltool ke tana i le imot, inbe ikarata betanga kidi ye i. Ngan nen le ye taunu ipootoo tool atu bet ikarata betanga kidi ye dada ki yo dook mata moolmool nga. Ngan tina tool tani in imata, motong Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge nga, ngan nen le idi nga ke bet lod galanga moolmool nen, ye in la Maro ipootoo bet ikarata betanga kiidi tooltool i.”
32 Paulu iwete nen a di tooltool tina ngan tilongo betanga ki ye tool yo imadit mulu ye ni ke matenge in nga, ngan le di tooltool kapala tingeleraia Paulu. Inbe di kapala ngan tiyei ne, “Am nga lomam bet amtar talngamam pong, le kene san mulu ngan kuwetewete pam ye betanga in.” 33 Di tooltool tina tiwete pang Paulu nen, motong la igege di sila tinepe, inbe ila. 34 Ngan le di tooltool kapala la titara lodi medana a titoo Paulu nga. Ngan di tooltool tina ngan atu in ene la Dionisius i. Ye in di kuto maimai tina yo tigaua a tinepe ye kawal Areopagas nga, ngan atu kidi. Inbe garup atu in ene la Tamaris i, in ye la iye di tooltool kapala lapau titara lono medana pang Yesu nga.

18

Paulu Iwetewete Pang Di Tooltool Ke Korin

1 Paulu iwetewete pang di kuto maimai a imot, motong la igege malala Aten, inbe imadit a ila pang ye malala mai san yo ene Korin i. 2 Ila, ngan le la ipusye tool atu kidi Yuda yo ene Akuila i. Ngan Akuila tani in tool ke tana mai Pontus, inbe ye in mugu ngan iye rimana Pirisila yeru tipa ke tana mai Itali a timan, yesoo Sisa Kolodius itara betanga bet di Yuda le imot bet tigege malala mai Rom a tikoo. Le nga Paulu ila bet la ikamata di yeru. 3 Motong la iye di tinepe, inbe iye di tikaua urata ye saingi asara kulini pang rumu yo badabada nga, yesoo Paulu tani in urata ki yo iyeii i, in

gaongo leu ben di ngan. 4 Le nga Paulu iye
di tinepe, inbe kanakana ye lal kidi Yuda
ke sungunu nga, ngan ilo rumu kidi Yuda
ke gaongo in lono, a lo iwetewete pang di
Yuda le Girik a ikapge bet ipamadit lodi, a
nen ngan bet titara lodi medana pang Yesu.
5 Inbe ye kene yo Silas iye Timoti tipa ke
Masedonia a timan ye in nga, motong la
Paulu ipas le iwetewete betanga ke Maro
pang di tooltool ngan leu. Ngan le Paulu
tani in iwete betanga pang di Yuda nen,
“Yesu in Kirisi tani yo Maro ipootoo bet si
ikap di tooltool ki a ipamulu di i.” 6 Ngan
Paulu iwete pang di nen, bong ye kene
tani in di Yuda tikapge bet tirautoo be-
tanga ki, le nga tikan paseme ye betanga
dook tiap. Motong la Paulu itaurai gauru
ye sousoungu ki du tana a bet ipapos di
ye dada dook tiap kidi yo tiyeii i, inbe
iwete pang di nen, “Ai, kumata le bet
Maro igarungang le kallemu nga, ngan in
busunu kiang ang tapmu. Au tauk i taukak
busunu ye urata kiau i. Le dookoot nga ole
ala la awetewete betanga ke Maro pang di
tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.”
7 Motong la Paulu igege rumu ke gaongo
tani, inbe ipas a ila pang ye rumu ke tool
atu yo ene Titi Yastus i. Ngan ye in tool ke
sungunu pang Maro kidi Yuda, inbe rumu
ki ikodo potai pang ye rumu ke gaongo
tani in. 8 Inbe tool kuto mai yo matan
kala rumu kidi Yuda ke gaongo i, in ene
la Kirispas i. Ye in iye di tooltool yo iye
di tinepe ye rumu ki nga, ngan di le imot
titara lodi medana pang Tool Mai. Inbe di
tooltool alunu kaiye ke Korin la tilongo be-
tanga ke Paulu, ngan le titara lodi medana
lapau a tirriu di nga.
9 Motong la ye bong atu in Paulu ikamata
Tool Mai ye mianga bet iwete panga nen,
“Ai, ken kutattadai be! Bong kuwetewete
le ikenen leu, inbe ken kupakomo koom
be. 10 Au i ole anepe yong, le tool sa ke
bet imadit a igarungong, nga tiap, yesoo di
tooltool kiau alunu kaiye nanga la tinepe
ye malala mai i nga.” 11 Tina Paulu ikamata
mianga nen nga, le nga sila inepe nango
la Korin ngo ye rai kerana atu inbe taudu
limi be atu, inbe ipatomonai di tooltool ye
betanga ke Maro.
12 Bong ye kene yo Gaiyo iyei tool kuto
mai pang tana mai Akaia ye in nga, ngan
le di Yuda tina ngan tigaua lodi le atu, inbe
timadit a tikadono Paulu. Le nga tikauu a
lo tipatokode ye ni ke karatanga betanga,
inbe tiwete nen. 13 Tiyei ne, “Ai, tool i
nga ikapge bet ipatomonai di tooltool, a
bet nen ngan tiwil betanga yo iken ye wer
kiam nga, inbe tisung pang Maro ye dada
san.”
14 Di Yuda tina ngan tiwete nen, le nga
Paulu tani in iyiti koonoo bet iraua betanga
kidi. Bong ngan Gaiyo imadit le iwete
pang di Yuda tina ngan nen, “Di Yuda nga,
kumata le bet tool i ipaskimooloonoo wer
kiidi sa, too bet iyeie dada dook tiap sa
nga, ngan la bet ole dook mata ke bet au
i alongo betanga yo kiang nga. 15 Bong
bet ang ngan lomu madoko ye betanga
kasin pa, inbe ye di tooltool edi yo iken ye
wer kiang ang tapmu nga, ngan la le bet
kaman pang yau nga, ngan dook tiap. Bet
nen ngan ole ang tapmu kakarata betanga
tani in. Au i o ke bet alongo betanga ke
so yo nen ngan a akarata tiap.” 16 Gaiyo
iwete pang di Yuda tina nen, motong la
inganga di a tikoo ye rumu ke karatanga
betanga tani. 17 Motong la di tooltool tina
yo Gaiyo inganga di nga, ngan di le imot
tiportak bet tiparama Soten, tool kuto mai
yo matan kala rumu kidi Yuda ke gaongo
i, inbe tirauu sila nangan la damadama ke
rumu ke karatanga betanga ngan. Bong
ngan Gaiyo tani in lon madoko ye dada yo
tiyeii i, in tiap.

Paulu Imulu Pang Antiok Yo Iken Ke Tana Mai Siria I

18 Paulu inepe kaiye nango la Korin ngo,
motong la iye Pirisila ye Akuila timadit a
tigege di diedi kapala yo titara lodi medana
pang Yesu nga, inbe tipa le tila ye malala
mai san yo Senkiria i. Le nga ye kene
tani yo Paulu la inepe Senkiria ye in nga,
ngan tikoto kutono, yesoo itoo momo kidi

* **18:18** Ye dada ke kotingi kutodo yo Paulu itoo i, in nen. Paulu tani in itoo momo kidi Yuda, inbe ipamede betanga medana atu pang Maro mugu nen bet ole isapa ye kotingi kutono, inbe iyei urata ke raingi bingi dook mata ke Yesu pang di malala kapala le imot, ngan la bet ikoto kutono nga.

Yuda ye yo mugu ngan ipamede betanga medana atu pang Maro nga.* Motong la iyiri ye ookoo atu a bet ikooi ye a idi pang Siria nga. Ngan le ikaua Pirisila iye Akuila lapau a tiyei ene, inbe tiye tikooi ye ookoo tani in a tidi. 19 Tikooi a tidi, le di pombe ye launu ke Epeses, motong la Paulu igege Pirisila iye Akuila sila tinepe nango, inbe ye taunu ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono lo iye di Yuda tiwetewete nga. 20 Le nga ye kene tani in di Yuda tina titoru nen, "Ai, nga ole si amyong tanepe kasin ngan." Bong ngan Paulu iyei ne, "Atoo, o anepe tiap." 21 Paulu tani in iwete nen, motong la bet ipa, ngan iwete pang di nen, "Kumata le Maro ye taunu lono dook mata bet amulu a aman pang yang nga, ngan la bet amulu a aman nga." Motong la Paulu igege Pirisila iye Akuila sila tinepe, inbe iyiri ye ookoo mulu a igege malala tani yo Epeses i. 22 Ngan ookoo tani yo iyiri ye i, in ikooi a idi ngan le di isolo ye tiek ke malala mai Sisaria. Motong la Paulu ipa tana a ilo pang Yerusalem lo matan so di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, inbe iwete lo ponana ki pang di. Motong la igege di sila tinepe, inbe imulu a idu pang Antiok nga.

23 Ngan Paulu tani in idu Antiok nga, ngan le du inepe kasin, motong la ipa mulu. Ngan le idu ye malala atu atu yo iken ye tana ke Galesia le Pirigia nga, inbe du ipamede Yesu di galiunu le imot a bet nen ngan tikodo le timede ye Tool Mai.

Apolos Iwetewete Pang Di Tooltool Ke Epeses

24 Ngan tool atu kidi Yuda in ene la Apolos i. Ye in tool ke malala mai Aleksandia ngan du inepe nango la Epeses ngo. Ngan ye in tool ke bet ikap tutu koonoo dook ye betebetanga ki, inbe lon galanga dook mata ye Rau ke Maro. 25 Ngan Apolos tani in tipatomonaii ye dada ke Tool Mai lapau le lon galanga ye. Le bet ipatomonai di tooltool nga, ngan iwete betanga yo moolmool ngan leu pang di ye so yo Yesu iyei nga. Bong ye in lon galanga ye rriungu yo ke Yowan, in leu. 26 Inbe ye in ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, lo iwetewete betanga ke Maro nga, ngan itattadai di tooltool tiap, bong iwete le koon mede san. Le nga ye kene tani in Pirisila iye Akuila tilongo betanga ki, motong la yeru tikiuu a ila rumu kidi la tiwete nin dada yo ke Maro ngan panga, a bet nen ngan lon galanga ye dook.

27 Motong la ye kene yo Apolos lon wetewete bet idu pang tana mai Akaia ye in nga, ngan le di diene kapala yo titara lodi medana pang Yesu a tinepe Epeses nga, ngan tipamede ye betanga. Inbe tiwodo rau pang Yesu di galiunu yo tinepe Akaia ngo a tiwete pang di bet Apolos du pombe ngan tikauu. Motong la Apolos idu nga. Ngan kene yo Apolos du pombe Akaia ye in nga, ngan le ilon kaiye Yesu di galiunu yo mugu ngan Maro lono pang di a iyei dada dook mata pang di ngan le titara lodi medana panga nga. 28 Inbe iwetewete le koon mede ye betanga ke Maro la mallangana ye di tooltool matadi, a bet nen ngan irautoo betanga kidi Yuda yo tiweta i. Ngan nen le iwete pang di ye betanga yo iken ye Rau ke Maro nga, a bet ipagalanga lodi ye nen, bet Yesu in Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di i.

19

Paulu Iwetewete Pang Di Tooltool Ke Epeses

1 Ye kene yo Apolos inepe Korin ye in nga, ngan Paulu ipa ye malala yo iken kawal ngo a imot, motong la ipa so le du pombe ye malala mai Epeses. Idu pombe, ngan le ipusye Yesu di galiunu pattu. 2 Motong la itor di nen, "Ai, kene yo katara lomu medana pang Yesu nga, ngan le kakaua Maro Amunu Silene lapau, too tiap?"

Ngan tiyei ne, "Tiap. Am nga amlongo toko betanga sa ke Maro Amunu Silene, ngan tiap."

3 Motong la Paulu itor di nen, "Ngan bet kawete nen nga, ngan soo rriungu tirriu ang ye i?"

Ngan di tooltool tina ngan tiyei ne, "Am nga tirriu am ye rriungu ke Yowan."

4 Motong la Paulu iwete pang di nen, "Mugu ngan Yowan irriu di tooltool yo tiportak lodi ye dada dook tiap kidi yo ke sennene nga. Inbe iwete pang di bet titara

lodi medana pang tool san yo bet ipa mur ye a isi i. Ngan tool tani in la Yesu i." 5 Ngan yeiso bet tilongo tina yo Paulu iwete nen nga, motong la di tooltool tina ngan du irriu di ye Tool Mai Yesu ene nga. 6 Motong la ye kene tani in Paulu ipaloko bene lo kutodi nga, ngan le Maro Amunu Silene si ipapon di le tiwetewete ye di malala malala koodi. Inbe tiwetewete betanga yo Maro Amunu Silene ipapos pang di nga, ngan pang di tooltool dawa ben di Maro koonoo nga. 7 Ngan di tooltool tina le imot yo Maro Amunu Silene ipapon di nga, ngan kinkatingi kidi ben sangaul be ru.

8 Motong la Paulu ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, lo iye di Yuda tiwetewete a tiparsu ye dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye in nga. Ngan le itattadai tiap, bong iwete pobe pang di ye betanga tani. Ngan Paulu iye di tinepe ye taudu tol, inbe iyei urata nen. 9 Bong ngan di tooltool tina ngan kapala lodi pang betanga ki tiap, le lodi bet titara lodi medana pang Yesu tiap lapau. Le nga tiwete betanga dook tiap ye Dada yo ke Yesu nga, ngan la di tooltool le imot matadi. Ngan nen le Paulu igege di, inbe ye ke kanakana nga, ngan ikap di tooltool tina yo tiyei ben Yesu di galiunu nga, ngan a lo iwetewete betanga ke Maro pang di ye rumu somai ke patomonaingi yo ke Tiranus i. 10 Paulu tani in iyei urata nen ye rai kerana ru. Ngan nen le di tooltool ke Yuda le Girik yo tinepe ye tana mai Esia nga, ngan di le imot tilongo betanga yo ke Tool Mai i.

Sekeba Di Natunu Tamoto Lodi Bet Tinganga Di So Sidi Lapau

11 Ngan Paulu tani in Maro ikaua gurana mai panga bet iyei gogo mos matana matana ye. 12 Ngan nen le kumata bet di tooltool tikap mala ke musungu ngoongoo too mala ke dukungu kutodo la Paulu itoko, lo ngan bet tikap la di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan tipas le titoko leu nga, ngan ole matamatenge kidi imot, inbe di so sidi tigege di a tikoo.

13 Ngan di tooltool kidi Yuda pattu ngan tipa a tila ye malala mai in, le ngan tila ye malala mai san, inbe tiyei urata ye ngangana di so sidi ye di tooltool. Le nga di Yuda tina ngan tikapge bet tipootoo Tool Mai Yesu ene, a nen ngan bet tinganga di so sidi ye di tooltool. Le nga tiwete nen, "Ye Yesu yo Paulu iwetewete pam ye betanga ki i, in ene nga, ngan awete betanga medana pang bet kapas a kasi tana ye tool i." 14 Ngan tool atu kidi Yuda yo iyei tool mai ke paroranga so pang Maro i, in natunu tamoto limi be ru. Ngan tool tani in ene la Sekeba i, inbe di natunu tina ngan tiyei dada nen bet tinganga di so sidi ye lapau. 15 Le nga ye ke atu in tiwete betanga nen pang so sidi atu, ngan le so sidi tani in iraua betanga kidi nen, "Ai, au i lok galanga ye Yesu, inbe lok galanga ye Paulu lapau. Bong ang nga, di sima tooltool?" 16 Ngan so sidi tani in iwete pang di nen, motong la tool tani yo so sidi inepe ye i, in ipas lo Sekeba di natunu tina ngan atu atu podi, inbe irau belebele di le dook tiap yege le tikap moonoongoo, inbe isarrak sousoungu kidi lapau. Motong la Sekeba di natunu tina ngan timadit a tiyolo rara, inbe tidada tinidi koonoo a tikoo ye rumu tani in a tidu tana a tila.

17 Le nga ye kene tani in bingi ke so tani yo pombe i, in ingaua malala mai Epeses in le imot, a di Yuda le di Girik yo tinepe Epeses nga, ngan tilongo le nga titattadai belebele, inbe tiyitmaka Tool Mai Yesu ene. 18 Motong la di tooltool tina yo titara lodi medana koot nga, ngan alunu man tigaua, inbe titulu lodi la mallangana ye di tooltool matadi ye dada dook tiap kidi yo mugu ngan tiyei nga. 19 Inbe di tooltool yo ke karatanga bar nga, ngan alunu la tikap rau lulungu kidi yo tiwodo betebetanga ke bar kidi ilo ye nga, ngan man tigaua a tidaun ye ei mallangana ye di tooltool le imot matadi. Motong la tikinkat pat silba tina yo mugu ngan tiyimi rau lulungu tina ngan ye nga, ngan kaurene, ngan le kinkatingi ki ilo ben 50,000.* 20 Ngan ye dada tani yo tiyeii nen i, le betanga ke Tool Mai in idada a ingaua ni mai i le imot, inbe gurana ki ipamede di tooltool ye nepongo kidi lapau.

* **19:19** Ngan pat silba atu in ben pat ke bet tayimi tool atu ye urata kootoonoo ki ye ke atu yo ikau urata ye i.

Di Epeses Koodi Belebele Ye Paulu

21 Urata tina yo Paulu ipa bet iyei Epeses nga, ngan pompombe a imot, motong
la Maro Amunu Silene ila Paulu lono, le
nga lon wete bet ole ipa le idu ye tana
mai Masedonia le Akaia ngan, lo ngan bet
imulu a ilong a ilo pang Yerusalem kooti.
Le nga iyei ne, "Nga ole adu nango mugu
ngan, lo ngan bet apa so le du akamata
Rom lapau." 22 Motong la iwanga Timoti
iye Erastus yo kanakana ngan tiloni ye
urata nga, ngan a yeru timugu a tidu pang
Masedonia. Inbe Paulu ye taunu in si inepe
kasin mulu la tana mai Esia nga.

23 Ye kene tani yo Paulu inepe Esia ye in
nga, ngan di tooltool kapala koodi kap di
tooltool yo titoo Dada ke Yesu nga. 24 Ngan
tooltool atu ke karatanga so ye silba yo
inepe lapau i, in ene la Demitirius i. Ye
in urata ki yo bet iyeii a ikap pat ye, in
nen; ole ikarata tomonaia rumu kannun-
gana ke maro garup yo ene Atemis i, in ye
pat silba. Ngan nen le Demitirius tani in
ikap urata pang di tooltool yo lodi galanga
mata ye karatanga so ye silba nga, inbe
tiyei urata ye, a bet nen ngan tiyawar ngan
tikap pat maiyoko ye. 25 Motong la Demitir-
ius tani in ikiui di tooltool tina ngan tiye di
tooltool kapala yo tiyei urata ye so kapala
dawa ben yo di tiyei nga, ngan man tigaua,
inbe iwete pang di nen, "Di tooltool kiau
nga, ngan ang nga ole lomu galanga nen,
idi nga takap bele pat ye urata kiidi yo
tayeii i, in kootoonoo. 26 Ngan ang nga
kakamata Paulu ye dada ki, inbe kalonga
ye betebetanga ki oo. Ye in iwete le koon
mede bet di maro yo takarata di ye bede
nga, nga di maro moolmool tiap. Ngan
betanga tina yo iwete nga, ngan igarung di
tooltool alunu kaiye ke Epeses, ngan lodi
ye yo tilongo betanga ki a titoo nga. Ngan
urata yo iyeii nen i, in iyeii Epeses i leu tiap,
bong mooloo tiap, nga bet urata tani yo
iyeii i, in ingaua malala tina nga le imot yo
tiken ye tana mai Esia i. 27 Ngan betanga ke
Paulu tina ngan ke bet igarungu urata kiidi
ke kaungu pat i, in leu tiap, bong betanga
ki tina ngan ole iyeie rumu ke sungunu
pang maro garup kiidi yo Atemis i, in le
iyei ben rumu sorok ye di tooltool matadi.
Mugu ngan di tooltool le imot ke tana mai
Esia, inbe ke tana maimai nga le imot, ngan
tisung panga yetaleu. Inbe di tooltool le
imot tiyitmaka ene mai san, bong betanga
tina yo ke Paulu nga, ngan la ole igarungu
ene le dook tiap nga."

28 Di tooltool tina ngan tilongo yo Demi-
tirius iwete nen nga, le tina katedi malmal
le dook tiap yege, inbe timan le koodi le
mai nen, "Atemis yo maro kiidi Epeses i, in
ene mai san!" 29 Di tooltool tina ngan koodi
nen, le tina di tooltool ke malala mai tani
in timadit a oorootang le dook tiap yege,
inbe di le imot tidada a tila le la tiyololo
Gaius iye Aristakus a tila pang ye ni ke
gaongo. Ngan di tooltool ru tina ngan ke
Masedonia, bong tiyei Paulu ene a tiye tipa.
30 Ngan Paulu tani in ye taunu lono bet ipa
le lo ikodo di tooltool malala mai tina ngan
matadi, inbe iwete pang di. Bong ngan
Yesu di galiunu yo kapala nga, ngan tilele
bet ilo be. 31 Ngan di leu la tilele, nga tiap,
bong Paulu di tooltool ki kapala yo tiyei
kuto maimai pang tana mai tani in nga,
ngan di lapau la tiwanga panga a tilele bet
ken ipa le ilo ye ni ke gaongo be.

32 Ngan di tooltool malala mai tina yo
koodi a oorootang le dook tiap yege nga,
ngan kapala koodi ye so atu, inbe di kapala
ngan koodi ye so san, le lodi sarrara ye
soo kookoodi ye i. Ngan nen le di tooltool
tina ngan alunu kaiye la lodi galanga ye
soo punu a le man tigaua ye i, in tiap
nga. 33 Motong la di Yuda tina yo tinepe
ye gaongo nga, ngan tisurpaka Aleksanda
bet lo ikodo dama, inbe iwete nini malmal
tani in punu pang di ngan. Le nga Alek-
sanda tani in iyei tomonai ye bene pang di
tooltool tina ngan bet ilele di a tiwetewete
be, inbe irau betanga kidi. 34 Bong ngan
di tooltool tina ngan tikamata le tikilla ben
ye in tool kidi Yuda. Yo ngan tina le di le
imot tigaua koodi, inbe koodi le mai nen,
"Atemis yo maro kiidi Epeses i, in ene mai
san!" Di tooltool tina ngan koodi nen le
ikenen leu ye manga mooloo san.†

35 Motong la tool kuto mai atu ke malala
mai in iwete katkat pang di tooltool tina

† **19:34** Manga mooloo san in dawa ben "aua" ru ke ke matana yo bet ipa ye i.

a ilele di, inbe iwete pang di nen, “Ang di tooltool ke Epeses nga, ngan kapalongo! Di tooltool yo ke tana mai i le imot nga, ngan lodi galanga nen, idi tooltool ke malala mai Epeses ngan matad kala rumu ke sungunu ke maro kiidi Atemis yo ene mai san i. Inbe di ngan lodi galanga lapau bet idi ngan matad kala Atemis tani in kannungana yo pumbe ke lang katene a isi i. 36 Ngan nen le tool sa ke bet iwil betanga nga tiap. Le kapalongo a kanepe moonoombe, inbe ken katemu ro a kayei tarraia so sa be. 37 Ngan ang nga la kakap di tooltool ru a timan ni nga, bong yeru nga tipinau toko so sa ke rumu kiidi ke sungunu i tiap. Inbe yeru tikan paseme toko maro kiidi yo garup in pitiap lapau. 38 Kumata le bet Demitirius iye di tooltool ki yo tiyei urata panga nga, ngan kadi betanga sa pang tool atu nga, ngan iken le lal ke karatanga betanga ngan, lo ngan bet di tooltool maimai ke karatanga betanga tikarata betanga kidi kooti. 39 Inbe kumata bet kamu betanga sa mulu nga, ngan iken le talo ye gaongo ngan, lo ngan bet kakarata ye ni ke gaongo. 40 Au i nga atattadai, yesoo idi nga tayeie dada dook tiap. Kumata le bet di kuto maimai ke Rom tilongo betanga ye so yo dookoot katai pombe in nga, ngan ole di la bet tikau idi lo takodo ye ni ke karatanga betanga i, a nen ngan ole tiwete paidi bet idi la bet tapamaditi malmal nga. Ngan dada yo tayeii i, in taukan punu. Le kumata bet titoridi ye yo man tagaua ni a oorootang nga, ngan ole tasere betanga yo bet taweta i.” 41 Ngan tool kuto mai ke malala mai tani in iwete pang di nen a imot, motong la iwete a di tooltool tina yo man tigaua ngan tiparmayiri, inbe tila pang ye ni kidi nga.

20

Paulu Ipa Pang Tana Mai Masedonia Le Giris

1 Ye kene tani in di tooltool tina ngan oorootang a imot, motong la Paulu iwanga pang Yesu di galiunu yo tinepe ye malala tani in nga, ngan man tiye tigaua, inbe ikap betanga pang di a ipamede lodi bet tikodo le timede ye dada yo dook mata nga. Motong la iparau di a sila tinepe, inbe ipa a idu pang Masedonia nga. 2 Ngan idu nga, ngan le ipa ye malala tina le imot yo iken ye tana mai tani in nga, inbe iwetewete kaiye betanga pang di tooltool yo titara lodi medana nga, a nen ngan bet ipamede lodi bet tikodo le timede. Ngan iyei nen, inbe ipa le le la pombe ye tana mai Giris,* 3 ngan le la inepe nango ye taudu tol. Motong la Paulu tani in lon kaua urata bet ikaua ookoo sa a imulu a idi pang Siria. Bong ngan ilongo betanga ben di Yuda tiraua betanga bet ole tiraumate a imata. Ngan nen le ipalele lono mulu, inbe iwete bet ipa tana ke Masedonia a idi. 4 Ngan bet imulu ngan le di tooltool alunu la tiyei ene a tiye tipa nga. Di tooltool tina ngan edi nen: Sopata yo Pirus ke malala mai Beria, in natunu; inbe Aristakus iye Sekundus ke malala mai Tesalonaika; inbe Gaius ke malala mai Debe; inbe Timoti iye di tooltool ru ke tana mai Esia, yo edi Tikikus ye Toropimus nga. 5 Ngan di tooltool tina nga, ngan tipa a timugu le di tinamam la malala mai Toroas ngo. 6 E am ngan si amnepe nanga la Pilipai nga, le lal ke kaningi porong yo taukan so yo bet iyeii a isung i,† in imot, motong la amyiri ye ookoo atu la Pilipai nga. Inbe amkooi ye ke limi, motong la amdi pombe pang ye di diemam tina ngan Toroas nga. Motong la amye di amgaua, inbe am le imot amnepe la Toroas ngo ye ke limi be ru nga.

Paulu Ipamaditi Yutikas La Toroas Nga

7-8 Amnepe Toroas le nga Sande rrai, motong la amye di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan lo amgaua ye rumu sokalana atu yo iken ke ete i, a bet amkana medana. Inbe Paulu iwetewete pang di tooltool tina ye bingi dook mata ke Yesu, yesoo mongmongini ki nga, ngan ole igege di sila tinepe inbe ipa mulu. Ngan nen le iyolo betanga le le lo bong kataunu. Ngan rumu sokalana tani yo lo amgaua ye i, in sul ki yo bet tilanga a ilangaraia

* **20:2** Tana mai Giris in ene san la Akaia i. † **20:6** Ngan gaongo mai tani yo tiwete ye Paskimoolooningi ke Maro i, in bet nen ngan lodi tut ye kene yo di sasa kidi tinepe Isip, inbe Maro ipaskimooloon di Isrel a le iraumata di natudi tiap nga.

rumu lono nga, ngan alunu kaiye. 9 Inbe
tamoto kase atu yo ene Yutikas i, in lo
iwur ye dada ke kaungu muru ke rumu
tani in. Inbe itar talngana pang Paulu tani
yo isudungu betebetanga le taukan mary-
oongoo i. Le nga Yutikas tani in matan ge
a iken mata le iken kalli, le tina imol ye
rumu tani in lono yo iken ke ete yege ni,
in pang diki a ipa so le du pumbe tana, le
nga bet tidada a tidu bet du tikauu, ngan
imata oo. 10 Motong la Paulu itoo di lapau
a idu tana, motong la du iloko lo tamoto
kase tani in pono a iwookoo. Inbe iwete
pang di tooltool tina ngan nen, "Ken lomu
sakarungu be. Nga imagur." 11 Paulu tani
in iwete nen, motong la imulu a ilo pang ye
rumu sokalana tani lo iye di tooltool tina
ngan tigaua a tikana medana, inbe tikan
so gaongo lapau. Motong la Paulu imadit
a isudungu betebetanga pang di mulu le
le du muntu mai le ni galanga, motong la
igege di tooltool tina ngan sila tinepe, inbe
ipa mulu nga. 12 Inbe di tooltool tina ngan
tikaua tamoto kase tani yo imagur mulu i,
in a tila pang ni kidi. Ngan le di tooltool
tina ngan lodi ponana belebele.

Paulu Igege Toroas Inbe Idi Pang Malala Mai Miletus

13 Amye Paulu amkarata betanga bet
amyiri ye ookoo atu, inbe amkooi ye a am-
mugu pang malala mai Asos le di amnamu
nango. Inbe ye in ole ipa tana le ilong, ngan
la bet amye amkooi ye ookoo nga. 14 Ye
kene tani in Paulu ipa le long pombe pang
yam Asos, motong la ampayira lapau, inbe
amye amkooi a amla pang ye motmot yo
ene Mitilini i. 15 Amla amnepe Mitilini, mo-
tong la mongmongini ki nga, ngan amkooi
mulu le la pombe potai pang ye motmot
Kios. Ngan le ke tani in iman a ila, motong
la ye ke san mulu ngan amkooi le di amsolo
ye motmot Samos nga. Le nga ke tani in
iman a ila, motong la ye ke san mulu in
nga, ngan amkooi le di pombe ye malala
mai Miletus nga. 16 Ngan Paulu tani in
lon kaua urata bet ikooi le ikapusu Epeses,
yesoo lono bet di inepe kaiye mata ye tana
mai Esia tiap. Ngan ye in ipagaigai bet idi
a ilo tarrai pang Yerusalem, a nen ngan
bet igoro lal maiyoko kidi Yuda ke kaningi
so matana yo tiwete ene ye Pentekos i, in
bet pombe nga, ngan ole ikamata nango la
Yerusalem ngo.

Paulu Iwanga Pang Di Kuto Maimai Ke Epeses

17 Ngan Paulu idi pombe Miletus, mo-
tong la iwanga pang di kuto maimai kidi
tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a
tinepe Epeses nga, ngan bet timan pang ye
bet man tiye tiwetewete ngan. 18 Ngan tina
nen nga, le di kuto maimai tina ngan timan
pombe, motong la iwete pang di nen, "Ai,
kulkulunu yege, ye kene yo apola pombe
ye tana mai Esia ye in le se dookoot nga,
ngan ang tapmu ngan lomu galanga ye
dada kiau yo ayei pang ye ke tina le imot
yo ayang tanepe ye, ngan oo. 19 Le ang nga
lomu galanga nen, ye ke alunu san la di
Yuda tina tiraua betanga a bet tigarungau
ye nga. Ngan ye dada kidi yo tiyeii nen i, in
le tikaua lo madoko inbe touanga mai pau
le atang kaiye san. Bong ngan au tauk i ata-
rau le adu lopo ni, inbe ayei urata tani ke
Tool Mai i. 20 Inbe ang ngan lomu galanga
lapau nen, au i awetewete pang ye betanga
ke Maro nga, ngan atarkoo betanga dook
mata moolmool yo bet alonang ye ngan sa,
nga tiap. Bong apatomonai ang mallan-
gana ye ni ke gaongo, inbe ye rumu tina yo
kiang atu atu nga, ngan lapau. 21 Kanakana
ngan awetewete betanga medana pang di
Yuda le di Girik bet tiportak lodi pang Maro
ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga, inbe
di le imot bet titara lodi medana pang Tool
Mai kiidi yo Yesu i.

22 "Le kalongo. Maro Amunu Silene
ila lok, inbe ye taunu ipasongosongau bet
dookoot nga adi a alo pang Yerusalem.
Ngan au i lok galanga ye soo so yo bet alo
Yerusalem ngan pombe pang yau, in tiap.
23 Bong au i lok galanga nen, ye malala
maimai tina le imot yo apa pang ye nga,
ngan Maro Amunu Silene iwete pau nen,
bet rumu dook tiap kidi talnga dikidiki yo
bet di tooltool titarau a alo lono nga, inbe
urata moonoo masngana yo bet di tooltool
tiyei pau nga, ngan alunu san la inamau
a ikenen ngo. 24 Bong ngan au i ke bet
akamata nepongo kiau ben so dook mata
pau, ngan tiap. Yesoo, au i lok mede bet

atoo dada yo apa ye koot i, a nen ayei poraia urata yo Tool Mai Yesu ikauu pau i, in le imot ngan. Ngan urata tani i, in ke bet awetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke Maro yo bet lono pang di a iyei dada dook mata pang di nga.

25 “Mugu ngan ayang tanepe, inbe awetewete pang ye dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i. Bong dookoot nga lok galanga nen, pang dama ni nga, ngan ang tina nga le imot ngan sa o ke bet ikamata matak mulu tiap. 26 Ngan nen le dookoot nga bet awete betanga galangana pang nen. Kumata le bet ang tina ngan atu bet ilene nga, ngan in au busunu kiau tiap, 27 yesoo au i awetewete pang nga, ngan atarkoo betanga sa yang ye dada le imot yo Maro lono bet katoo, ngan tiap. 28 Le bet nen nga, ngan ken ang tapmu kakauwai yang dook leu, inbe kakauwai ye di tooltool le imot yo tigaua ye bareme ke Maro nga. Di ngan di tooltool tina yo ye taunu iyimi di ye rara ke Natunu nga, ngan nen le tiyei ben di sipsip ki. Ngan nen le Maro Amunu Silene ipootang bet kayei kuto maimai pang di, le matamu kala di sipsip ke Maro tina ngan dook. 29 Ngan au i lok galanga nen, ye kene yo bet agegang ye in nga, ngan ole di gaunu gok dook tiap la bet timan a man tinepe kataunu yang, a nen ngan man tigarung di sipsip tina nga. 30 Inbe ang tapmu lapau, di tooltool kiang kapala ole timadit a tikap llungunu yang, inbe tipalele betanga yo moolmool i, a bet nen ngan di tooltool yo ke Maro nga, ngan titara lodi medana ye betanga kidi a la titoo di ben di galiudi. 31 Le ken kakauwai yang dook leu! Inbe lomu tut ye rai kerana tol yo ayang tanepe ye nga, ngan ye ke le bong tina yo kanakana nga, ngan au i matak surun du yang, ngan nen le amaryoo ye kaungu noonoongoo pang ang atu atu, ngan tiap.

32 “Ngan nen le dookoot nga, atarang la Maro bene, inbe lok bet lomu tut betanga ke Maro ye dada dook mata yo bet iyei pang nga. Ngan betanga ke Maro tina ngan la bet ipamedang, inbe ikap so dook mata yo Maro lono bet ikap pang di tooltool ki le imot yo ipootoo di panga ye taunu nga. 33 Ye kene yo ayang tanepe ye in nga, ngan au i matak gorengana ye pat gol le silba, too mala le so ke tool siap. 34 Ang tapmu nga lomu galanga yau ben ye au tauk bek ngan ayei urata ye so yo bet ilonau ye nepongo kiau nga, inbe ayei urata ye so yo bet alon di tooltool yo aye di amnepe, ngan lapau. 35 Inbe ye so tina le imot yo ayei nga, ngan bet apitnaia dada pang nen; kumata le bet idi nga tayei urata le gurada nga, ngan la bet talon di tooltool yo ke bet di tapdi tilon di tiap nga. Ngan nen le ole lod tut betanga ke Tool Mai Yesu yo ye taunu iwete nga. Ngan Yesu tani in iwete nen, ‘Lo ponana ke tool yo ikap so pang ene i, in ole illoso lo ponana ke tool yo ikap so i.’ ”

36 Paulu iwete pang di nen a imot, motong la iye di kuto maimai tina ngan tigun turudi, inbe ipatarau. 37 Ipatarau a imot, motong la di le imot titang, inbe tiwookoo Paulu a tisomo pangana. 38 Ngan di le imot lodi madoko dook tiap, yesoo bong Paulu iwete pang di bet o ke bet tikamata matana mulu tiap. Motong la tikaua Paulu a du titaru ookoo pono nga.

21

Paulu Iyiri Ye Ookoo A Idi Bet Ilo Pang Yerusalem

1 Di kuto maimai tina ngan tikaua Paulu du titaru lo ookoo pono, motong la amgege di sila tinepe inbe amkooi nga, ngan le amkooi gorro motmot yo Kos in a amla. Le nga amkooi ye ke tani in le le bong a du muntu ye ke san, ngan amdi pombe ye motmot Rodes. Motong la amgege motmot Rodes, inbe amkooi mulu le di pombe ye malala mai Patara nga. 2 Amdi pombe, ngan amtauaraia ookoo atu yo bet ikooi a idi pang Ponisia i. Motong la amyiri ye ookoo tani in a amkooi a amdi nga. 3 Ngan amkooi a amdi ngan le amkamata motmot yo Saipras i, in iken pang ke aromam ngas. Inbe amkapusu a amkooi so a amdi pang tana mai Siria, ngan le di amsolo ye malala mai Taia. Ngan di amsolo nango a bet tipadu burum yo bet di tipadu ye malala mai tani in nga. 4 Ngan amsolo a amdi tana ngan ampusye Yesu di galiunu pattu, motong la amye di amnepe ye ke limi be ru

nango. Inbe Maro Amunu Silene ila Yesu di galiunu tina ngan lodi a ipasongosongo di bet tilele Paulu a ken ilo pang Yerusalem be. 5 Bong ngan amnepe le nga lal yo titaru pang ookoo bet ole ikooi ye i, motong la amgege malala mai tani in, inbe ampa mulu a bet amdu pang ookoo pono. Ngan le Yesu di galiunu tina ngan tiye di rimadi le di natudi tikau am a amye di ampa ye dada ke malala mai tani in a amdu pang diki. Le nga amdu tiek, motong la amye di amgun turumam inbe ampatarau nga. 6 Ampatarau a imot, le nga lodi pam a tiparau am, inbe am lapau lomam pang di a amparau di. Motong la amyiri lo ookoo tani in pono, inbe di ngan timulu a tidi pang rumu kidi nga.

7 Motong la amkooi mulu a amgege Taia, ngan le la amsolo ye malala mai Tolemes. Ngan amla nango, ngan ampusye di diemam kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, motong la amwete lo ponana kiam pang di, inbe amye di amnepe ye ke atu. 8 Le nga mongmongini ki, motong la amgege Tolemes, inbe amkooi mulu le la pombe ye malala mai Sisaria. Motong la amlo amnepe ye rumu ke Pilip. Ye in tool ke raingi bingi dook mata pang di tooltool. Ngan di tooltool limi be ru tina yo tipootoo di bet tilon di aposol ke Yesu nga, ngan atu kidi la ye i. 9 Inbe Pilip tani in di natunu garup nene pai ngan ke bet tikaua Maro koonoo inbe tiwetewete betanga ki pang di tooltool.

10 Le nga amye di amnepe le ke kapala iman a ila, motong la Maro koonoo atu yo ene Agabus i, in ipa ke Yudia a isi pang Sisaria nga. 11 Ngan Maro koonoo tani in isi le si pombe pang yam, motong la ikaua bittoongoo ye Paulu galini, inbe ye taunu ipau kene le bene ye, motong la iyei ne, “Maro Amunu Silene iwete nen, ‘Dada yo dookoot ayeii i, in di Yuda yo tinepe Yerusalem ngo, ole tiyeii pang bittoongoo i taunu, le ole tipau kene le bene, lo ngan bet titaru la di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan bedi.’ ”

12 Ngan yeiso bet Maro koonoo tani in iwete nen a amlongo, motong la amye di tooltool ke malala mai tani in amwete tootoo pang Paulu a amlele bet ken ilo pang Yerusalem be. 13 Bong ngan Paulu tani in iraua betanga kiam nen, “Ai, nga gelei a katangtang a bet kayei au a nen ngan lok madoko nga? Au tauk i araia lok bet alo a lo titarau lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono leu tiap, bong bet tiraumatau le amata ye Tool Mai Yesu ene nga, ngan dook mata lapau.” 14 Paulu tani in iwete nen, le amkamata ben lon mede bet ole ilo pang Yerusalem. Ngan nen le ke bet amwetekala a ampalele mulu tiap. Bong amman le amyei ne, “Tool Mai ye taunu itoo lono ye soo so yo bet iyeii i.”

15 Le nga amnepe a ke kapala iman a ila, motong la amkarata so kiam a amlo pang Yerusalem. 16 Ngan Yesu di galiunu yo ke Sisaria nga, ngan kapala tiyei emam a amye di amlo. Le nga tikau am a aye di amlo le lo titaram ye rumu ke Nason a amye amnepe. Ngan Nason tani in tool ke Saipras, inbe kulkulunu yege bet bingi dook mata pombe pang ye di nga, ngan iportaka lono a iyei ben Yesu galiunu atu lapau.

Paulu Ilo Pombe Yerusalem

17 Ye kene yo ampa le lo pombe Yerusalem ye in nga, ngan di diemam kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan lodi ponana yam le tikau am. 18 Le nga lo amnepe a mongmongini ki, motong la amye Paulu amla bet la ikamata Yemis. Ngan le di kuto maimai ke bareme ke Yesu nga, ngan di le imot timan pompombe ye kene tani in lapau. 19 Ngan man tigaua, motong la Paulu iwete lo ponana ki pang di, inbe iwete nin so tina le imot yo Maro iyei a pompombe ye urata ki yo iyei kataunu ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.

20 Ngan yeiso bet di kuto maimai tina ngan tilongo yo Paulu igasa nen nga, ngan le tiyitmaka Maro ene. Inbe tiwete pang Paulu nen, “Toomam, kumata di tooltool ke Yuda nga, ngan kinkatingi kidi alunu le alunu san la titara lodi medana lapau pang Yesu koot nga. Inbe di tooltool tina ngan di le imot tikodo le timede bet titoo wer ke Maro. 21 Bong ngan di tooltool kapala man tigasong pang di nen. Tiyei ne, ‘Paulu ni la ipatomonai di Yuda yo la tinepe

kataunu ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan bet tiwala muridi pang wer yo Maro ikap pang Mose nga. Inbe iwete pang di bet ken tikoro di natudi tamoto ngan tinidi be, inbe ken titoo momo kapala yo kiidi Yuda nga, ngan lapau be.' 22 Le o tilongo betanga yo kuman koot, ngan oo, le nga ole tayei balai? 23 Ngan nanga, ole kuyei soo so yo amwete pong ye bet kuyei nga. Ngan am nga di tooltool kiam pai yo amye di amnepe ni nga, ngan titoo momo kidi Yuda le tipamede betanga medana atu pang Maro. 24 Le nga ole kop di tooltool pai tina nga, inbe kuye di katoo dada kiidi Yuda yo bet kakaratang le tinimu galanga dook mata ye Maro matana nga. Ngan nen le so tina yo bet tikap a tiyei paroranga ye pang Maro nga, ngan kulon di a kuyimi pang di, lo ngan bet tikot kutodi raunu kooti. Kumata le bet kuyei nen nga, ngan la bet di tooltool le imot nga, ngan ole lodi galanga ben betanga yo tisopo koodi ye pong nga, ngan moolmool tiap, ngan o betanga doko. Inbe ole lodi galanga lapau nen, ong taum i nga kutoo wer ke Maro ngan dook mata. 25 Ngan di tooltool yo rara kidi Yuda tiap bong titara lodi medana pang Yesu nga, ngan amwodo rau a amyawari pang di ye betanga yo mugu ngan tawetewete ye, ngan oo. Ngan amwete pang di bet ken tikan kaningi yo di tooltool tiparoro pang di maro yo kai padodo, ngan be. Inbe ken tikan asara yo rara iken ye nga, too asara kapala yo di tooltool tikis guridi a bet timmata nga, ngan be. Inbe ken tikapsap ye dada ke di kerenge be."

26 Ngan tiwete pang Paulu nen, le nga tinepe a mongmongini ki, motong la Paulu ikap di tooltool pai tina yo tipamede betanga pang Maro nga, ngan a iye di tilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, lo iye di titoo dada yo bet tikarata di le tinidi galanga dook mata ye Maro matana i. Motong la Paulu tani in lo iwete pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan ye lal yo bet tiyei urata ke karatanga tinidi in le lo imot ye i, inbe ye so kidi atu atu yo bet tikap pang di lo tiyei paroranga pang Maro ye nga.

Di Yuda Tiparama Paulu Bareme Mai Ke Sungunu Lono

27 Ngan ke limi be ru tina yo tikarata tinidi ye nga, ngan potai bet imot, le nga Paulu imulu a ilo pang koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, inbe di Yuda kapala yo tipa ke tana Esia a timan nga, ngan tikamata. Motong la tisokkara di tooltool malala mai tina ngan lodi le tikap malmal pang Paulu, le nga tila la tikauu a tiparama, 28 inbe koodi le mai nen, "Ai, di tooltool ke Isrel nga, kaman man kalonam! I tool tani yo ipa bet ipatomonai di tooltool ke ni mai i le imot a irautoo di tooltool kiidi ipa ye wer ke Maro inbe bareme mai ke sungunu lapau i, in naii. Ngan iyei dada nen leu tiap, bong ikap di Girik yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tise koongoo lono ke bareme mai ke sungunu i a se tiyeie ni mison i, le giri leu ye Maro matana." 29 (Di tooltool tina ngan tiwete betanga nen, yesoo mugu ngan tikamata tool ke Epeses yo Toropimus i, in iye Paulu tinepe ye malala mai tani in. Ngan la le tiyeisa o ye la Paulu tani in ikauu lapau a ise koongoo lono ke bareme mai ke sungunu i.)

30 Di Yuda tina ngan koodi nen, le nga di tooltool le imot yo tinepe ye malala mai tani nga, ngan tilongo le titakrai. Le nga tidada ke ni mai i le imot a timan man tigaua inbe tiparama Paulu, motong la tiyolle a idu ke diki ye koongoo ke bareme mai ke sungunu tani in. Inbe palbe leu be titiukalakala dada tina yo ke koongoo nga.

Di Tooltool Ke Patokongo Ke Rom Tikaua Paulu

31 Di tooltool tina ngan tiparama Paulu tani a bet tiraumate. Le nga bingi idada le la tool kuto mai yo matan kala di tooltool ke patokongo ke Rom i, in ilongo betanga ben di tooltool le imot yo tinepe Yerusalem nga, ngan tikap malmal a tipamaditi patokongo mai. 32 Motong la kuto mai tani in imadit tina le ikap di tooltool turana bulbulini ke patokongo, tiye di tooltool ke patokongo pattu a tigege rumu kidi, inbe tidada a tidu pang ye ni yo di tooltool malala mai tina ngan tinepe ye i. Yeiso bet di Yuda tina ngan tikamata tool kuto mai tani in iye di tooltool ki ke patokongo tina

yo tidu nga, ngan le tiwulai bedi ye Paulu le nga tirauu mulu tiap.

33 Motong la tool kuto mai tani in iman man iparama Paulu, inbe iwete pang di tooltool ki ke patokongo tina bet tipaua Paulu ye ooroo medana ru. Motong la itor di Yuda tina ngan nen, "Tool i sei? Inbe nga iyeie soo so?" 34 Motong la di tooltool malala mai tina ngan kapala koodi ye betanga atu, inbe di kapala ngan koodi ye betanga san. Ngan tipadingi ni mata nen nga, le nga tool kuto mai ke patokongo tani in lon galanga dook ye betanga nangai yo moolmool, in tiap. Motong la iwete pang di tooltool ki ke patokongo tina bet tikaua Paulu a tilo pang ye rumu yo tinepe ye i. 35 Bong ye kene tani in tipawewe Paulu a tiye tila potai pang ye dete ke rumu tani in nga, ngan di tooltool ke patokongo tina ngan tikamata ben di tooltool yo tiyei malmal nga, ngan tikapge bet tiyololo Paulu a tiraumate nga. Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan tiyitmaka Paulu le lo titaure ye poopoodi a bet tilo pang rumu. 36 Bong di tooltool malala mai tina yo titoo di nga, ngan koodi le mai nen, "Karaumate le imata! Karaumate le imata!"

Paulu Iwetewete Pang Di Tooltool Malala Mai Tina

37 Ye kene tani in di tooltool ke patokongo tina ngan tikaua Paulu a bet ilo pang rumu kidi, motong la Paulu iwete pang tool kuto mai kidi in ye di Girik koodi nen, "Ai, ke bet awete betanga atu i pong mugu ngan, too?"

Ngan tool kuto mai tani in iyei ne, "Ona, ong i kuwete di Girik koodi, too? 38 Ayeisa ong i tool ke Isip atu yo mugu ngan ipamaditi patokongo atu, motong la ikap di tooltool 4,000 yo tiraumata di tooltool ye pul ke patokongo nga, ngan a iye di tila ye ni soorookoonoo i."

39 Motong la Paulu iraua betanga ki nen, "Au i tool ke Yuda, inbe au ke malala mai Tasas yo iken ye tana ke Silisia i. Ngan malala mai kiau ni, ene mai le imugu pang di malala yo kapala nga, inbe au i ek iken ye rau ke malala tani in lapau. Le lok bet kumalum pau a awetewete pang di tooltool nga kasin ngan."

40 Paulu itoro tool kuto mai tani in nen, ngan imalum panga. Motong la Paulu tani in lo ikodo dete pono, inbe iyei tomonai ye bene a ilele di tooltool malala mai tina bet tiwetewete be a tipalongo. Le nga di le imot sila tinepe moonoombe a tipalongo, inbe Paulu tani in iwetewete pang di ye di Ibru koodi. Ngan le iwete nen,

22

1 "Di diek inbe di tamak nga, kapalongo. Inbe katar talngamu ye betanga yo bet arau betanga kiang ye nga."

2 Ngan ye kene tani in di tooltool tina ngan tilongo Paulu yo iwete nen pang di ye di Ibru koodi nga, le nga tiwetewete tiap, bong sila ni kisirbe a tipalongo leu.

Motong la Paulu tani in iwete pang di nen, 3 "Au i tool ke Yuda, inbe tinak ipasui au la malala mai Tasas ngo ye tana ke Silisia, bong au mai nanga la malala mai Yerusalem nga. Inbe au i Gamaliel ipatomonai au dook ye wer yo kidi sasa kiidi nga, le nga akapge bet apamede dada ke Maro yo lono bet tatoo nga, ngan dawa ben yo dookoot ngan ang kayei nga. 4 Ngan au i mugu ngan agarung di tooltool yo titoo Dada ke Yesu nga, ngan le di tooltool tina ngan kapala nga, ngan bet araumata di le timmata. Inbe di tamoto le garup kapala ngan aparama di a apau di ye ooroo medana, inbe atar di lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. 5 Ngan tool kuto mai ke paroranga so pang Maro i, in iye di kuto maimai yo ke karatanga betanga nga, ngan lodi galanga ye dada kiau, le di la bet tiwetewete a tipapos urata kiau yo ayei ngan pang nga. Di ngan la timalum pau a le tiwodo rau atu pang di diede yo tinepe Damaskas ngo a tikauu pau nga. Motong la akauu a ala bet la akap di tooltool ke Damaskas yo titara lodi medana a titoo Dada ke Yesu tani in koot nga, ngan a aparama di ben di tooltool ke talnga dikidiki, inbe akap di a tise pang Yerusalem, a bet nen ngan se di kuto maimai tina ngan tiyemenai di.

6 "Ngan au i apa le ala potai pang Damaskas nga, ngan kemai bulana ye so ben ke matana sangaul be ru. Le nga pattu leu inbe so ben sul lulngana ipa ke malala ke Maro a si le si ilangarai au le iwakai. 7 Le nga amol a adu tana, inbe alongo tool

atu kalngana iwete pau nen, ‘Saolo! Saolo! Nga gelei a bet kugarungau nga?’

8 “Alongo tool tani in iwete pau nen, motong la atoru. Ayei ne, ‘Tool Mai, ngan in ong sei?’

“Ngan se iyei ne, ‘I au Yesu tani ke Nasaret yo bet kugarungau i, in naii.’ 9 Ngan di tooltool yo aye di amla nga, ngan tikamata sul lulngana tani, bong di ngan lodi galanga ye betanga yo tool tani in kalngana iwetewete pau ye, nga tiap.

10 “Motong la atoru nen, ‘Tool Mai, ngan ole ayei balai?’

“Ngan Tool Mai tani in iwete pau nen, ‘Kumadit a kulo pang malala mai Damaskas. Kulo nango, ngan la bet tool atu ole mala iwete pong ye urata le imot yo atar pong bet kuyei nga.’ 11 Ngan sul lulngana tani in ilolo mata le lulngana isokkala matak nen nga, le nga matak todotodo. Le nga di tooltool yo aye di ampa nga, ngan titoko bek, inbe tirarau a aye di amlo pang Damaskas.

12 “Amlo amnepe, motong la tool atu yo ene Annias i, in iman man ikamatau. Ngan ye in igaua lono le atu pang Maro, inbe itoo wer yo ke Maro ngan dook mata le imot. Le di Yuda le imot yo tinepe Damaskas nga, ngan tikamata ben ye in tool dook mata, inbe tipayiti ye dada ki. 13 Le nga Annias tani in ipa a iman le man ikodo potai yau, inbe iwete pau nen, ‘Taik Saolo, matam rere mulu a kumata ni ye.’ Ye kene tani in iwete nen, le tina pattu leu be matak rere ngan akamata Annias tani.

14 “Motong la Annias tani in iwete pau nen, ‘Maro kidi sasa kiidi la ipootong bet nen ngan lom galanga ye lono, inbe kumata Tool Noonoonoo ke Maro, inbe kulongo betanga ki yo bet ye taunu iwete pong nga. 15 Ngan ole ong la bet kuyei suanga ye betanga ki, a bet nen ngan kuwetewete pang di tooltool le imot ye so tina yo kumata inbe ye betanga yo kulongo nga. 16 Ngan nen le dookoot nga bet kunama soo so? Bet nen ngan kumadit a arriu ong, inbe kupatarau pang Tool Mai a bet nen ngan igiri sennene kiong.’

17 “Annias tani in iwete pau nen a imot, motong la amulu a alo pang Yerusalem. Ngan alo ngan le lo anepe bareme mai ke sungunu lono a nga apatarau, inbe akamata so atu ben mianga, 18 ngan le akamata Tool Mai iwetewete pau nen. Iyei ne, ‘Ai, palbe be kumadit tarrai, inbe kugege Yerusalem a kudu. Yesoo, kumata le bet kuwete betanga kiau pang di tooltool ke malala mai i nga, ngan o ke bet tilongo koom tiap.’

19 “Motong la awete panga nen, ‘Atoo, Tool Mai, di tooltool nga lodi galanga yau dook, ye yo mugu ngan apa a ala ye rumu kidi Yuda ke gaongo in, le ngan ala ye san, inbe akap di tooltool yo titara lodi medana pong nga, ngan a arau di, lo ngan bet akap di lo atar di lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono, ngan oo. 20 Inbe ye kene yo tiraumata Tepan, tool yo ikata suanga ye betanga kiong in nga, ngan au lapau akodo potai, inbe matak kala sousoungu kidi tooltool tina yo bet tiraumate a imata nga. Ngan dada tani yo tiyeii panga i, in akamata ngan au lok dook mata ye.’

21 “Ngan awete nen, bong ngan Tool Mai iwete pau nen, ‘Tiap, ole kula. Au i la bet awangong a kupa le kula ni mooloo i. Le ole kula pang ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.’ ”

Paulu Ipapos Ben Ye In Ene Iken Ye Rau Ke Rom

22 Ye kene tani in di Yuda tina ngan titar talngadi pang Paulu le lo tilongo tina yo iwete ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan le lodi bet tilongo betanga ki mulu tiap. Le nga di le imot timadit tina le koodi le mai nen, “Karaumate le imata a ikoo ye tana pono i! Tool dook tiap yo nen i, in ke bet inepe matana rrene tiap!” 23 Ngan di tooltool tina ngan koodi nen, inbe tidut sousoungu kidi yo matolene ngan a tikatte, inbe tigal gauru a titir lo pang ete. 24 Ngan di tooltool tina ngan tiyei nen, le tool kuto mai yo matan kala di tooltool ke patokongo i, in iwete le nga di tooltool ki ke patokongo tina ngan tikaua Paulu a ilo rumu lono kidi. Motong la tool kuto mai tani in iwete pang di tooltool ke patokongo tina bet tiwalisi ye koro, inbe titor panini le ipapos ye soo punu a le di tooltool tina ngan katedi

malmal inbe koodi panga nen nga. 25 Le nga di tooltool ke patokongo tina, ngan tirauwata Paulu, inbe tipau kene le bene pang ye kai a bet tiwalisi. Motong la Paulu tani in ikamata tool turana bulbulini ke patokongo in ikododo potai pang ye, le nga itoru nen, “Ai, au i ek iken ye rau ke Rom. Le atorong, ngan i dada dook mata ke bet kuwalis sorok tool ke Rom yo kupusye toko busunu ki siap i, too?”

26 Paulu iwete nen, le ngan tool turana bulbulini tani in ilongo, motong la ila la iwete pang tool kuto mai yo matan kala di tooltool ke patokongo in nen, “Ona, ole kuyei balai? Tool ni ene iken ye rau ke Rom le ye in tool ke Rom sa.”

27 Motong la tool kuto mai kidi tani in ila la itoro Paulu nen, “Ai, kuwete pau ngan. Ong i em iken ye rau ke Rom moolmool, le ong i tool ke Rom, too?”

Ngan se Paulu iyei ne, “E, au i ek iken ye rau ke Rom.”

28 Paulu iwete nen, motong la tool kuto mai tani in iyei ne, “Atoo, au i atara pat mai a nen ngan timalum pau bet ayei tool ke Rom inbe tiwodo ek lo ye rau ke Rom.”

Ngan Paulu iyei ne, “Au i tiap. Ye kene yo tinak ipasui au ye in nga, ngan tiwodo ek ilo ye rau ke Rom, yesoo tamak in tool ke Rom.” 29 Paulu iwete nen, le nga di tooltool ke patokongo tina yo bet tiwalisi a titoru nga, ngan tilongo, le palbe leu be tiwulai bedi ye. Inbe ye kene yo tool kuto mai ke patokongo tani in lon galanga ben Paulu in ene iken ye rau ke Rom nga, ngan le ye lapau itattadai belebele, yesoo bong iwete pang di tooltool ke patokongo a tipaua Paulu tani ye ooroo medana oo.

Paulu Ikodo Dama Kidi Tooltool Kuto Maimai Kidi Yuda Yo Matadi Kala Di Tooltool Ye Momo Le Nepongo Kidi Nga

30 Tinepe a mongmongini ki, motong la tool kuto mai ke patokongo tani in lono bet ipusye betanga moolmool, yo a le di Yuda tikapge bet tiwetewete Paulu a tipaposi ye busunu ki nga. Motong la iwanga pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di tooltool kuto maimai kidi Yuda le imot yo matadi kala momo le nepongo kidi nga, ngan bet man tigaua. Motong la ipadu Paulu tani in du tana, inbe ikauu lo ipatokode a ikodo dama kidi kuto maimai tina.

23

1 Motong la Paulu matana pang ye di tooltool kuto maimai kidi Yuda tina, inbe iwete pang di nen, “Ang di diek nga, au i kanakana ngan apa a ayei urata kiau nga dook mata le imot ye Maro matana, ngan le lok dook mata ye dada yo ayeii nen i le se dookoot katai nga.” 2 Ngan tina Paulu iwete nen nga, le nga tool kuto mai ke paroranga so pang Maro yo ene Annias i, in iwete pang di tooltool yo tikodo potai ye nga bet tipodo koonoo. 3 Motong la Paulu iwete panga nen, “Ong in ole Maro irau ong, yesoo ong in dawa ben siri minene yo tisama ye kau kookoonoo i, a bet nen ngan di tooltool ke bet tikamata yo imin koot nga, ngan tiap i. Le ong taum in o kuwete bet ngan kutoo wer ke karatanga betanga dook mata, la bet man kuyei tool ke karatanga betanga a kuwur ni inbe kukarata betanga kiau nga, bong ong in kudada wer pono le kuwete pang di tooltool nga bet tirau au.”

4 Paulu tani in iwete nen, le di tooltool tina yo tikododo potai ye nga, ngan tilongo le nga titoru nen, “Ai, nga gelei a kon paseme tool kuto mai ke paroranga so pang Maro i nga?”

5 Motong la Paulu iraua betanga kidi nen, “Ona, di diek nga, au i akilala tool i yo ben tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, ngan tiap. Ngan Rau ke Maro iwete nen, ‘Ken kawete bele pang di kuto maimai yo matadi kalang, ngan sa be.’✡ ”

6 Motong la Paulu tani in lon galanga ben di tooltool kuto maimai tina yo man tigaua nga, ngan di kapala ngan Sedusi, inbe di kapala ngan Paresi. Le nga koonoo pang di kuto maimai tina ngan nen, “Di diek nga, au i tool kidi Paresi, inbe tamak in Paresi lapau. Le au i atar lok le atu nen, bet di tooltool yo timmata koot nga, ngan ole timadit mulu. Ngan ye punu in la le dookoot nga tikau au se akodo ye ni ke karatanga betanga ye i.” 7 Ye kene tani

✡ **23:5** Pamulenge (Kisim Bek) 22:28

yo Paulu iwete nen nga, ngan le di Paresi le di Sedusi tina ngan tiparsu ye betebetanga, le taun di tooltool tina yo tinepe ye gaongo nga, ngan tiparpoto le tinepe ye budanga ru. 8 (Ngan tiparpoto nen, yesoo di Sedusi ngan tiwete bet di tooltool yo timmata koot nga, ngan o ke bet timadit mulu tiap. Inbe tiwete bet di bangabangana ke Maro le di so kapala yo taukadi kanodi ben di bangabangana tina ke Maro nga, ngan siap lapau. Bong di Paresi ngan titara lodi medana ye so tina ngan le imot.)

9 Ngan tiyei nen, le nga koodi a oorootang le dook tiap yege. Motong la pannoongoo ke wer ke Maro kapala yo di Paresi nga, ngan timadit lo tikodo, inbe tiwete betanga medana nen, “Ai, am nga ampusye toko busunu ke tool i siap, yesoo bong o bangabangana ke Maro atu, too so kapala yo taukan kanono ben di bangabangana tina ke Maro nga, ngan atu la o iwete panga i.” 10 Ngan tina tiyei nen nga, le nga tool kuto mai tani yo matan kala di tooltool ke patokongo i, in ikamata di budanga tina yo ru nga, ngan tiparsu ye betebetanga mata, le nga itattadai. Iyei bet nen ngan di tooltool tina ngan ole tiparrauwat ye Paulu a tisarraki le tiwullutu nga. Ngan nen le nga iwete pang di tooltool ki ke patokongo a tidu du tikaua Paulu tani in ye di Yuda tina ngan bedi, inbe tikauu a tise a tilo pang ye rumu kidi.

11 Ngan tilo tinepe, le nga bong, motong la Tool Mai isi si ikodo potai pang ye Paulu, inbe iwete panga nen, “Ken kutattadai be! Ngan dawa ben tina yo kuwetewete le koom mede ye betanga kiau pang di tooltool ke Yerusalem koot nga, ngan gaongo leu, ole du kuwetewete pang di tooltool ke Rom ye betanga kiau nen lapau.”

Di Yuda Tiraua Betanga Bet Ole Tiraumata Paulu Le Imata

12 Tinepe le nga mongmongini ki, motong la di Yuda kapala tigaua a tiraua betanga bet ole tiraumata Paulu a imata. Le nga tiwetewete a tipamede betanga kidi nen. Tiyei ne, “Moolmool le ete i, nga ole tasapa ye kaningi le yinungu, inbe tanepe nen le lo taraumata Paulu a imata ngan.” 13 Ngan di tooltool tina yo tigaua a tipamede betanga medana nen nga, ngan kinkatingi kidi illoso sangaul pai. 14 Motong la di tooltool tina ngan tilo pang ye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di tooltool maimai kidi Yuda lo tiwete pang di nen, “Am nga amwetewete a ampamede betanga medana nen, bet ole amkan so tiap, inbe amnepe nen le lo amraumata Paulu a imata ngan. 15 Ngan nen le dookoot nga, ang tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan kaye di kuto maimai kidi Yuda ole kawanga pang tool kuto mai ke patokongo ni, a bet nen ngan ikaua Paulu a iman pang yang. Ngan kallungu bet ikauu a iman a bet man kator panini dook mulu ngan. Inbe am nga ole la amnat ye dada a iman le man pombe pang yang tiao, inbe amraumate le imata.”

16 Di tooltool tina ngan tiwete pang di kuto maimai nen, bong ngan Paulu lini natunu tamoto yo inepe lapau i, in ilongo betanga ye so tina yo lodi bet tiyei pang Paulu, ngan oo. Le nga imadit a ilo rumu kidi tooltool ke patokongo tina ngan lono lo iwete pang Paulu. 17 Motong la Paulu ikiui tool turana bulbulini ke patokongo in a man iwete panga nen, “Nga ole kouo tamoto kase i a ila pang ye tool kuto mai ke patokongo ni ngan. Ye in betanga ki atu bet la iweta panga.”

18 Ngan nen le tool turana bulbulini tani, in ikaua kase in a ila pang ye tool kuto mai ke patokongo tani, a la iwete panga nen, “Ai, Paulu yo inepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono i, in ikiu au la iwete pau bet akaua kase tamoto i a bet iman pang yong. Ye in betanga ki atu bet man iweta pong.”

19 Motong la tool kuto mai ke patokongo tani, in idede kase tamoto tani in bene a yeru leu tila manga mooloo kasin, inbe itoru nen, “Oo, kuwete. Soo betanga kiong bet kuweta pau i?”

20 Motong la kase tamoto tani in iyei ne, “Di Yuda ngo tiraua betanga bet ole man titorong a nen ngan mongmong nga, ngan kouo Paulu a bet idu ikodo dama kidi tooltool kuto maimai kidi Yuda. Ngan ole tikap llungunu yong a tiwete nen, bet

Paulu idu a nen ngan du di kuto maimai tina ngan titor panini dook mulu ye betanga ki ngan. 21 Bong ken kulongo betanga kidi a kutoo be. Ngan di tooltool kidi kapala yo kinkatingi kidi illoso sangaul pai nga, ngan la tipamede betanga a tiwete moolmool le ete, bet ole tikan so le tiyin ran tiap, inbe tinepe nen le lo tiraumata Paulu a imata nga. Le dookoot nga di tinepe inbe tinamong bet le kumalum ye betanga kidi."

22 Motong la tool kuto mai ke patokongo tani in iwete pang kase tamoto tani bet ila, inbe iwete panga nen, "Ken kula ngan kuwete pang tool sa ye yo man kupaposo betanga i pau, ngan be."

Tidiki Paulu Mulu A Idu Pang Sisaria

23 Kase tamoto tani in ila, motong la tool kuto mai ke patokongo tani, in ikiu di tooltool turadi bulbulidi ru ke patokongo a timan man iwete pang di nen, "Ai, nga ole angru kakap di tooltool ke patokongo ben 200, inbe di tooltool ke patokongo yo tidada ye asara yo oos nga, ngan ben 70, inbe di tooltool ke patokongo yo tipatoko ye yu nga, ngan ben 200 lapau. Ngan kawete pang di a tikarata so kidi, ole bong katai, ye so ben ke matana limi be pai nga, ngan ole kadu pang malala mai Sisaria. 24 Ole kakarata di oos pattu pang Paulu lapau bet iwur ye, a bet nen ngan kakauu dook le du kataru ye Pilek yo di tooltool ke Rom titaru bet matan kala tana mai i." 25 Motong la tool kuto mai ke patokongo tani in iwodo rau atu nen,

26 Kuto mai Pilek, au Kolodius Lisias awodo rau naii, inbe ayawari le ipa ye lo ponana kiau pong.

27 Ngan tool i, di Yuda titokolani a tiparama bet tiraumate a imata. Bong ngan alongo betanga ben ye in ene iken ye rau ke Rom le ye in tool ke Rom, ngan la le aye di tooltool kiau ke patokongo amloni, inbe amkauu a ampamule ye di nga. 28 Ngan au i lok bet apusye betanga moolmool yo a le di Yuda tikapge bet tiweteweta a tipaposi ye busunu ki nga, le nga akauu a idu ye ni ke gaongo kidi kuto maimai kidi. 29 Le nga adu a du ator di nga, ngan tisopo koodi panga ye betanga kapala yo ke wer kidi nga. Bong so sa dook tiap la tool i ikapsap ye a bet taraumate le imata, too bet tataru lo ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye i, in tiap. 30 Ngan nanga, yeiso bet alongo yo tiraua betanga atu a iken sollono bet ole tiraumata tool i a imata nga, ngan la le palbe leu be ayawari a isila pang yong nga. Inbe awete pang di tooltool tina yo bet tiweteweta a tipaposi ye busunu ki nga, ngan bet di tapdi lapau sila tiwete betanga kidi nga pong, a nen ngan lom galanga ye soo betanga yo tikadoni ye, a le bet tipatokode lo ikodo ye ni ke karatanga betanga nga.

31 Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan titoo betanga ke tool kuto mai kidi, inbe tikaua Paulu a tiye tipa ye bong tani in a tidu pang ye malala mai Antipatius. 32 Tidu du tiken le mongmongini ki, motong la di tooltool ke patokongo yo tipa tana nga, ngan timulu a tilo pang ye rumu kidi yo iken Yerusalem ngo. Inbe di tooltool ke patokongo yo tidada ye oos nga, ngan tikaua Paulu a tiye tidu pang malala mai Sisaria. 33 Ngan tidu pombe Sisaria, motong la tikaua rau tani in pang tool kuto mai tani yo Pilek i, inbe titara Paulu lapau a sila inepe dama ke tool mai tani. 34 Le nga tool kuto mai tani in ikinkata rau tani a imot, motong la itoro Paulu nen, "Ai, ong i tool ke soo tana mai?"

Ngan Paulu iyei ne, "Au i tool ke Silisia."

35 Motong la tool kuto mai tani in iyei ne, "Ole kunam le kene yo di tooltool yo bet tiwetewetong a tipaposong ye busunu kiong ngan tisi pombe ngan, ngan la bet alongo betanga kiong nga." Motong la tool kuto mai tani in iwete a tikaua Paulu lo titaru ye rumu maiyoko ke Erot yo ire i, in lono, a bet matadi kala.

24

Paulu Ikodo Dama Ke Pilek Ye Ni Ke Karatanga Betanga

1 Paulu tani in du inepe, le nga ke limi iman a ila, motong la tool kuto mai ke paroranga so pang Maro yo ene Annias i, in iye di tooltool maimai kidi Yuda pattu, inbe tool lo galanga atu ke wer kidi Rom yo ene Tetulas i, in iye di tisi pang Sisaria. Di ngan tisi bet si tipatokodo Paulu dama ke tool

kuto mai Pilek, inbe tiweteweta a tipaposi ye busunu ki nga. 2 Tisi, motong la kene yo tool kuto mai tani in ikiui Paulu a ilo ye in nga, ngan le Tetulas tani in imadit le lo ikodo, inbe iwete panga ye Paulu nen. Iyei ne, "Tool mai Pilek, ye kene yo kuyei tool kuto mai ye in nga, ngan ong in kulonam Yuda dook mata le amnepe ye lo silene dook mata san, le patokongo le so dook tiap sa bet pombe pang yam, ngan tiap. Inbe kuyei dada dook mata pam, le kulon di tooltool kiam a kukarata so alunu kaiye yo mugu ngan iken dook tiap nga le dook mata mulu. 3 Ngan nen le amkamata so tina yo kuyei nga, ngan le lomam dook mata kaiye, inbe amwete lo ponana kiam mai san pong. 4 Bong ole nen ngan ayolo betanga mata le ayakalong. Le au i lok bet atorong a bet lom dook mata pam nga, ngan kulongo betanga kiam modono nga.

5 "Am nga ampusye tool i ben ye in tool ke geingi moonoo. Le ye in la ipa bet ipamadit malmal le patokongo kataunu ye di tooltool ke Yuda yo tinepe ye ni mai i le imot nga. Inbe ye in la imugu pang di tooltool yo tigege dada moolmool kiam Yuda a la tiyeie budanga san yo tiwete ene ye di Tooltool ke Nasaret i. 6-7 Inbe ye in ikapge bet igarungu bareme mai ke sungunu, a nen ngan giri leu ye Maro matana i, ngan la le amkauu a amparama nga.* 8 A nen ngan ole ong taum kutor panini, ngan ole lom galanga dook ye ye taunu betanga ki ye so tina le imot yo amkauu se ampatokode ye ni ke karatanga betanga, inbe awete pong ye nga."

9 Tetulas iwete nen a imot, motong la di Yuda tina ngan tikata suanga ye betanga ki a tiyei ne, "Betanga tina le imot yo Tetulas in iwete nga, ngan moolmool."

Paulu Iwete Betanga Ki Pang Pilek

10 Di Yuda tina ngan tiwete nen a imot, motong la tool kuto mai tani in iyei tomonai ye bene pang Paulu bet iwetewete. Motong la Paulu iwete panga nen, "Au i lok galanga nen, ye rai alunu kaiye la kuyei tool ke karatanga betanga pang di tooltool ke Yuda tina nga le imot nga. Ngan nen le au i lok ponana kaiye bet akodo dama kiong, inbe arau betanga kidi. 11 Kumata bet kutor panin di tooltool nga, ngan ole lom galanga pattu leu nen. Ye kene yo alo pang Yerusalem bet lo asung ye in nga, ngan le so ben ke sangaul be ru leu la iman a ila koot nga. 12 Ngan alo nga, ngan le di Yuda nga tikamatau pa bet aye tool sa amparsu ye betebetanga koongoo lono ke bareme mai ke sungunu pitiap. Inbe tikamatau pa bet asokkara di tooltool sa lodi a tikap malmal pang di diedi ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, too ye ni sa ye malala mai ni, ngan tiap lapau. 13 Ngan nen le betanga kidi yo dookoot nga se tisopo koodi ye pau ye ni ke karatanga betanga nga, ngan sa moolmool tiap. 14 Bong betanga yo moolmool in nen. Au i atoo Dada ke Yesu yo tiweta ye budanga san i. Inbe asung pang Maro yo kidi sasa kiam Yuda i, inbe atara lok medana ye betanga ke wer ke Mose, inbe ye betanga kidi Maro koonoo yo tiwodo nga, ngan le imot. 15 Ngan dawa ben di ngan titar matadi a tinama Maro bet ipamadit di tooltool yo timmata koot nga, ngan gaongo leu, au lapau atar matak a anamu bet ipamadit di tooltool yo noonoodi inbe di tooltool yo dook tiap nga, ngan a timadit mulu nga. 16 Ngan nen le kanakana nga, ngan akapge bet le atoo dada dook mata yo lok wetewete ye bet atoo nga, ngan ye Maro matana, inbe ye di tooltool nga matadi lapau.

17 "Ngan au i adu anepe ye malala kapala ye rai alunu kasin, motong la amulu a along a alo pang Yerusalem nga, ngan alo bet lo akap pat le so pang di tooltool kiau yo ballingadi tiap nga, inbe akap so kapala pang paroranga lapau. 18 Ngan au i lok bet alo bareme mai ke sungunu lono,

* **24:6-7** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen, bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 6 le 7 nga. Ngan betanga tani in nen: Am nga lomam bet ampatokodo tool i lo ikodo dama kidi kuto maimai kiam ye wer yo kiam nga, bong tool kuto mai yo matan kala di tooltool ke patokongo i, in iye di tooltool ke patokongo nga, ngan tisurpakpakam inbe tikaua tool i ye bemam. Ngan la le Lisias tani in iwete nen, bet di tooltool sa lodi bet tiweteweta a tipaposi ye busunu ki nga, ngan timan pang yong bet man kulongo betanga kidi.

le nga atoo dada yo bet akarata tinik le igalanga dook mata ye Maro matana in a imot, motong la alo pang bareme mai ke sungunu lono. Le ye kene tani in tikamatau yo anepe koongoo lono ke bareme mai ke sungunu nga, ngan ayei urata ke paroranga so. Bong ye kene tani in aye di tooltool malala mai sa amnepe, too aye di tooltool sa amparsu a koomam ngaungaube, ngan tiap lapau. 19 Bong ngan di Yuda kapala yo tipa ke tana mai Esia a tise nga, ngan di la se tikau au a tiparamau nga. Le kumata bet di ngan kadi betanga sa pau nga, ngan dookoot nga di tapdi tise a se tikodo dama kiong, inbe tiwetewetau pong a tipaposau ye busunu kiau. 20 Kumata bet tiap nga, ngan di tooltool tina yo tinepe lapau ye kene yo akodo dama kidi tooltool kuto maimai kidi Yuda ye ni ke karatanga betanga nga, ngan bet nen nga, ngan di tapdi tise a se tiwete pong ye soo busunu yo akapsap ye i. 21 Ngan au i lok tar bet betanga atu yo aweta i, in la o lodi ponana ye tiap i. Ye kene tani yo lo akodo kataunu kidi ye in nga, ngan awete le kook maimai nen. Ayei ne, ‘Au i atara lok medana nen, bet di tooltool yo timmata koot nga, ngan ole timadit mulu. Ngan ye punu in la le dookoot nga tikau au se akodo dama kiang ye ni ke karatanga betanga i.’ ”

22 Ngan Pilek tani in lon galanga dook mata ye moomoo kidi tooltool yo titoo Dada ke Yesu nga. Ngan nen le nga Paulu iwetewete a imot, motong la idiki lal ke karatanga betanga tani in pang dama, inbe iwete pang di Yuda nen, “Nga ole kanam kasin, le kene yo bet tool kuto mai ke patokongo yo Lisias i, in isi, ngan la bet akarata betanga kiang i nga.” 23 Motong la iwete pang tool turana bulbulini ke patokongo atu bet ikaua Paulu mulu lo itaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Bong ken ikodo kala mata be, inbe imalum pang di tooltool ke Paulu tani bet tikap so man tikap panga a tiloni ye.

24 Tinepe a ke kapala iman a ila, motong la Pilek tani in iye rimana Durusila timan. Ngan Durusila tani in garup Yuda lapau. Le nga timan, motong la Pilek tani in iwanga pang Paulu bet iman a man ilongo betanga ki. Motong la Paulu tani in man iwete pang di ye dada yo bet tatara lodo medana pang Yesu Kirisi ye i. 25 Motong la yeiso bet Paulu idik koonoo mulu a iwete nin dada yo bet tayei tool noonoonoo ye i, inbe ye dada yo bet takaptutidi dook ye nepongo kiidi, inbe ye lal yo Maro itaru bet iyemenai di tooltool ye i, in pang di nga, ngan Pilek tani in ilongo le itattadai. Le nga iyei ne, “Dookoot! Ole kugegam a kula ngan. Le kene atu bet akamata lal sa dook mata nga, ngan la bet awanga pong mulu a kuman nga.” 26 Pilek tani in iwete nen, motong la inepe a itar tinini pang Paulu. Ngan iyeisa ole Paulu ikaua kan pat sa bet ipallumu ye, a nen ngan lono dook mata a imalum panga, ngan ipadua ye rumu dook tiap a ila. Ngan nen le nga ye ke alunu kaiye la iwanga pang Paulu bet iman a man yeru tiwetewete nga.

27 Tinepe le nga rai ru iman a ila, motong la Posius Pestus bet ilono Pilek a ikoli ye urata ki. Le nga Pilek tani in lono bet iyei di Yuda tina a nen ngan lodi ponana ye, le igege Paulu sila inepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki in lono.

25

Paulu Iwete Bet Sisa Ilongo Betanga Ki

1 Pestus tani in se pombe a matan kala tana mai Yudia. Le nga inepe a ke tol iman a ila, motong la imadit a ipa ke malala mai Sisaria, a ilo pang Yerusalem. 2 Ilo, motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di tooltool maimai kidi Yuda ngan tilo pang ye bet lo tiwetewete Paulu panga a bet tipaposi ye busunu ki nga. Ngan tilo le lo tikodo dama ke Pestus tani, inbe tiwete tootoo panga nen. 3 Tiyei ne, “Ai, am nga lomam bet kulonam, inbe kuwanga pang Paulu a ise pang Yerusalem.” Ngan tiwete nen, yesoo bong tiraua betanga bet di tooltool kidi du tiko dada a nen ngan bet ise nga, ngan tiraumate le imata.

4 Motong la Pestus tani in iraua betanga kidi nen, “Paulu ni ngo inepe ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono Sisaria. Le au tauk i nga se anepe le mooloo tiap, inbe ole amulu a adu pang Sisaria. 5 Le bet nen nga,

ngan ole aye di kuto maimai kiang ngan sa amdu, a nen ngan bet Paulu tani ni iyeie so sa le ikapsap ye nga, ngan ole tikauu lo ikodo ye ni ke karatanga betanga nango."

6 Pestus tani in iwete nen, le nga iye di tinepe ye so ben ke limi be tol, too ke sangaul a imot, motong la imulu a idu pang Sisaria. Le nga du inepe le mongmongini ki, motong la ilo iwur ye kakawa ki ye rumu ke karatanga betanga, inbe iwete bet la tikaua Paulu a iman lo ikodo dama ki. 7 Ngan kene tani in tikaua Paulu a ilo, motong la di Yuda tina yo tipa ke Yerusalem a tisi nga, ngan man tikodo le tigaliu, inbe tiwete betanga dook tiap matana matana alunu san a tisopo koodi panga ye. Bong ngan mala bet tipapos betanga kidi tina ngan punu sa pang Pestus bet nen ngan lon galanga ye bet betanga kidi tina ngan sa moolmool, ngan tiap. 8 Motong la Paulu tani iraua betanga kidi nen, "Au i ayei toko busunu sa le adada wer kidi Yuda pono, ngan tiap. Inbe ayeie busunu sa bareme mai ke sungunu lono, too pang Sisa, ngan tiap lapau."

9 Paulu tani in iwete nen, bong ngan Pestus lono bet iyei di Yuda tina a lodi ponana ye. Ngan nen le nga itoro Paulu nen, "Oo, ong i lom dook mata bet kulo Yerusalem lo kukodo dama kiau ye ni ke karatanga betanga, inbe akarata betanga kiong tina ngan nango, too tiap?"

10 Motong la Paulu iwete panga nen, "Tiap! Rumu yo dookoot nga au i akododo ye i, in rumu ke Sisa ke karatanga betanga. Ngan ni ataleu i, la ke bet kulongo betanga kiau a kukarata ye i. Ngan ong in lom galanga nen, au i ayei toko busunu sa pang di Yuda, ngan tiap. 11 Ngan nen le kumata bet ayeie busunu sa ke bet amata ye nga, ngan dook mata, o amata. Bong kumata bet betanga tina yo di Yuda nga tiwetewetau pong ye ngan bet moolmool tiap nga, ngan tool sa o ke bet itarau la bedi, ngan tiap. Le au i lok bet Sisa ye taunu la bet ilongo betanga kiau i."*

12 Paulu iwete nen a imot, motong la Pestus tani in iwetewete pang di tooltool ki yo bet tikata suanga ye a tikap lo galanga panga ngan a imot. Motong la iwete pang Paulu nen, "Ai, kuwete lom bet Sisa la bet ilongo betanga kiong i, ngan dook mata. Ole kudu pang ye Sisa."

Pestus Iwetewete Pang Tool Kuto Mai Yo Agiripa I

13 Tinepe le nga ke kapala iman a ila, motong la tool mai yo Agiripa i, in iye lini garup yo Benaisi in yeru tisi pang Sisaria bet si tiwete lo ponana kidi pang Pestus. 14 Ngan tina tisi le si yeru tinepe ye ke alunu la Sisaria nga, le nga Pestus tani in iwete tomonai betanga tina ke Paulu ngan pang tool kuto mai tani. Ngan iwete nen, "Tool atu yo Pilek ikauu mukot a itaru lo inepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono i, in ye naii la inepepe go rumu dook tiap tani lono i. 15 Ngan ye kene yo alo Yerusalem ye in nga, ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di tooltool maimai kidi Yuda nga, ngan tiweteweta a bet tipaposi ye busunu ki. Le nga titorau bet awete dook, a nen ngan tiraumate. 16 Bong ngan araua betanga kidi nen. Ayei ne, 'Am Rom nga, ngan momo kiam sa iwete bet amraumata sorok di tooltool nen tiap. Kumata le tool kan betanga sa bet ye taunu koon sua ye nga, ngan ole lo ikodo dama kidi tooltool yo bet tiweteweta a tipaposi ye busunu ki nga, ngan mugu a irau betanga kidi tina ngan.'

17 "Ngan nen le kene yo amulu a asi pang Sisaria ye in nga, ngan aye di tooltool tina ngan amsi. Ngan amsi le anam tiap, bong amsi le mongmongini ki, inbe alo awur ye kakawa kiau ye rumu ke karatanga betanga, inbe awete pang di tooltool pattu bet la tikaua tool tani a iman. 18 Ngan ise, motong la di tooltool tina yo bet tiweteweta a tipaposi ye busunu ki nga, ngan timadit a bet tiweteweta pau. Le nga ayeisa ole tipaposi ye dada dook tiap sa yo iyei nga, ngan tiap sa. 19 Bong tiye tool tani in tiparsu ye betanga ke sungunu kidi, inbe ye tool atu yo imata koot i. Ngan tool tani yo imata

* **25:11** Sisa in tool mai kidi Rom yo matan kala tana maimai kapala yo iken potai pang tiek somai yo tiwete ene ye Mediterenian i. Inbe Sisa tani in ye taunu itar di tooltool maimai kapala a matadi kala tana maimai tina yo malala mai Rom in imugu pang di nga.

i, in ene la Yesu i, bong ngan Paulu tani iwete bet imadit mulu ye ni ke matenge oo. 20 Ngan au i lok bet le apusye betanga i punu dook, bong asak ye. Nen le atoru nen, ‘Ong i lom dook mata bet kulo Yerusalem lo kukodo dama kiau ye ni ke karatanga betanga, inbe akarata betanga kiong tina ngan nango, too tiap?’ 21 Ngan ator nen, bong ngan Paulu tani in iwete bet ye ni lono bet sila inepe nango la rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ngo, le lo Sisa ye taunu la bet ilongo betanga ki i. Motong la awete panga bet sila inepe dookoot la rumu dook tiap lono ngo, le apusye dada sa, ngan la bet ayawari a idu pang ye Sisa nga.”

22 Ngan Pestus tani in iwete nen a Agiripa ilongo, motong la Agiripa iwete panga nen, “Ai, au tauk i lok bet alongo betanga ke tool ni pa.”

Motong la Pestus iyei ne, “Ngan dook mata, ole mongmong ngan, lo ngan bet kulongo betanga ki kooti.”

Paulu Lo Ikodo Dama Ke Agiripa

23 Tinepe le nga mongmongini ki, motong la Agiripa tani in iye Benaisi titar moro kidi yo dook mata nga, inbe yeru tiye di tooltool kuto maimai yo matadi kala di tooltool ke patokongo nga, inbe di tooltool maimai ke malala mai tani, ngan tilo pang rumu ke gaongo lono. Motong la Pestus tani in iwete a la tikaua Paulu a iman nga. 24 Iman, motong la Pestus iwete nen, “Tool kuto mai Agiripa, inbe ang di tooltool le imot yo dookoot man amyang tanepe ni nga, ngan kakamata tool i. Di tooltool ke Yuda le imot yo tinepe Yerusalem, inbe yo tinepe ni nga, ngan tikapge bet tiweteweta a tipaposi ye busunu ki. Le di le imot bet koodi pau, a tiwete nen, ‘Kuraumata tool in le imata, bong inepe matana rere mulu be.’ 25 Di Yuda tina ngan koodi pau nen, bong ngan akamata ben iyei toko so sa dook tiap yo ke bet tiraumate ye a imata, ngan tiap. Bong ye taunu lono bet Sisa la bet ilongo betanga ki i. Ngan la le awete bet ole ayawari a idu pang Rom nga. 26 Bong ngan lok galanga tiap, ole betanga nangai moolmool bet awode lo ye rau a ayawari pang tool mai kiidi i. Ngan la le tool kuto mai Agiripa, katai nga akaua tool i bet se ikodo dama kiong kuye di tooltool kapala nga le imot. Le nga ole talongo betanga ki, inbe tasere dada dook tiap nangai yo ikapsap ye i, a bet nen ngan lok galanga dook ye betanga ki yo bet awodo ilo ye rau nga. 27 Kumata le bet ayawara sorok tool talnga dikidiki yo nen ngan atu bet idu, inbe awodo toko betanga yo tiweteweta a bet tipaposi ye busunu ki ngan sa ye rau a ayawari pa ye tiap nga, ngan au i akamata ben in dada dook tiap.”

26

Paulu Iwete Betanga Ki Pang Agiripa

1 Motong la Agiripa iwete pang Paulu nen, “Oo, dookoot nga amalum pong bet ong taum kuwete betanga kiong ngan.”

Motong la Paulu iyitmaka bene, inbe imadit a iwete betanga yo bet ye taunu ikata suanga ye nga, ngan le iwete nen. Iyei ne, 2 “Tool kuto mai Agiripa, au i lok bet arau betanga kidi Yuda yo tiwetewetau pong a bet tipaposau ye busunu kiau nga. Ngan nen le au tauk i lok dook mata ye yo katai ngan tikau au se akodo dama kiong, inbe awete betanga kiau pong a nen ngan kulongo nga, 3 yesoo ong in lom galanga dook ye momo le dada kiam Yuda nga le imot. Inbe lom galanga ye so yo am nga amwetewete ye a amparsu ye i, in lapau. Ngan nanga, au i atorong bet kuwur moonoombe, inbe kutar talngam dook a kulongo betanga kiau yo bet awete nga, ngan dook le imot.

4 “Di Yuda nga, ngan di le imot lodi galanga ye dada kiau ye kene yo au kase go inbe aye di rara kiau amnepe ye malala kiam, le se along a lo anepe Yerusalem nga. 5 Ngan mukot yege a iman nga, ngan au i lodi galanga yau oo. Le kumata bet lodi nen nga, ngan dook mata ke bet di tapdi tiwete pong ye dada kiau. Di ngan lodi galanga yau nen, ye kene yo au kase paunu go nga, ngan au i ayei ben di tooltool ke Paresi tina ngan atu. Ngan di tooltool yo tinepe ye budanga ke di Paresi nga, ngan tillos di Yuda kapala, yesoo di ngan tiyei urata mai san ye yo bet titoo wer ke Maro ngan dook mata le imot nga. 6 Le dookoot

katai se akodo ye ni ke karatanga betanga nga, yesoo au i atar matak, inbe anam ye soo so yo Maro ipamede betanga medana pang di sasa kiam ye mukot i. Ngan ye punu in la tipatokodau dama ke di tooltool ke karatanga betanga ye i. 7 Le betanga tani in la di rara kiam Yuda yo sangaul be ru nga, ngan tisung pang Maro ye ke le bong tina yo kanakana nga, inbe titar matadi a tinam ye betanga tani in kanono bet pombe moolmool nga. Le tool kuto mai Agiripa, ngan au i atar matak, inbe anam ye so tani in lapau. Ngan ye punu in la le di Yuda tiwetewetau a bet tipaposau ye busunu kiau ye i. 8 Le nga gelei, bet ang tooltool kapala nga, ngan lomu tar bet o ke bet Maro ipamadit di tooltool yo timmata koot nga, ngan mulu ye ni ke matenge, tiap nga?

9 "Mugu ngan au lapau lok mede bet ole ayei gogo dada matana matana yo nen nga, a nen ngan arautoo Yesu ke Nasaret in ene ye. 10 Ngan le dada tina ngan lo ayei nango la Yerusalem ngo. Motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro ngan timalum pau, ngan le atar gogo di tooltool alunu ke Maro la tilo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga. Inbe ye kene yo di kuto maimai tina ngan tiraua betanga bet tiraumatamata di a timmata ye in nga, ngan au lapau ataula ye di a awete bet tirau di tooltool tina ngan a timmata. 11 Ngan nen le kanakana ngan apa a alo ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, le ngan alo ye san a ayemenai di tooltool tina, inbe akapge bet ayei di a nen ngan di tooltool tina ngan tiwete betanga dook tiap a tikan paseme Yesu ye. Inbe au i katek malmal pang di dook tiap, le apa a ala ye malala maimai yo iken ni mooloo nga, ngan la asere di a bet nen ngan agarung di ye yo titoo Yesu nga."

Paulu Igasa Ye Yo Le Iyei Yesu Galiunu Nga

12 Motong la Paulu iwete mulu nen, "Ngan tina di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tipamede betanga inbe timalum pau nga, motong la kene atu ngan tiwangau bet ala pang malala mai Damaskas nga. 13 Atoo, tool kuto mai Agiripa, ngan apa le ala dada ngan kemai bulana ye so ben ke matana sangaul be ru, inbe akamata so ben sul lulngana ipa ke lang katene a isi le si ilangarai au. Ngan sul tani, in lulngana gurana san le illoso ke lulngana, le isi le si ilangarai au ipa ye di tooltool tina yo aye di ampa nga. 14 Le nga am le imot bet ammol du tana. Motong la alongo tool atu kalngana iwete pau ye di Ibru koodi, a itorau nen, 'Saolo, Saolo, nga gelei a bet kugarungau nga? Ong taum i nga kouo masngana pong ye yo kukiki so matana mata i nga.'

15 "Alongo tool tani in iwete pau nen, motong la ayei ne, 'Tool Mai, ngan in ong sei?'

"Motong la Tool Mai tani in iwete nen, 'I au Yesu tani yo bet kugarungau i, in naii. 16 Bong kumadit a kukodo. Dookoot nga au i asi pombe pang yong nga, ngan bet si apootong a nen ngan kuyei ben kapraingi kiau a kutoko urata kiau. Ngan nanga, ong in ole kuwetewete pang di tooltool ye so yo dookoot kumata nga, inbe ye so kapala yo bet pang dama ni ngan apitnai pong nga. 17 Ngan au i ole matak kalong dook ye di tooltool kiong taum, inbe ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan lapau, le ke bet tiyei dada dook tiap sa pong, ngan tiap. Le au i la bet awangong a kula pang ye di i, 18 a bet nen ngan la kupere matadi, a nen ngan tiwala muridi pang ni yo todo lono i, inbe tiportak lodi a man tinepe ye ni yo galangana i. Inbe awangong pang di a bet nen ngan la kulon di a tigege gurana ke tool dook tiap Satan yo tinepe parmana i, inbe kop di a man titoo Maro. Le kumata bet titara lodi medana pau nga, ngan ole agiri sennene kidi, inbe di ngan timan man tinepe kataunu kidi tooltool ke Maro yo ipootoo di panga ye taunu nga.'

19 "Ngan nen le tool kuto mai Agiripa, au i akamata so yo ben mianga ipa ye malala ke Maro a isi i, le ke bet asak betanga ki tiap. 20 Le amadit ye urata kulkulunu nga, ngan le awetewete betanga ke Maro pang di tooltool ke Damaskas mugu a imot, motong la alo Yerusalem lo awetewete betanga ke Maro pang di tooltool ke Yerusalem, inbe ye ni kapala yo iken ye tana mai Yudia nga, inbe pang di

tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan lapau. Ngan le awete pang di nen, ‘Kaportak lomu, inbe katara lomu medana pang Maro. Inbe katoo dada dook mata yo ke Maro nga, a bet nen ngan di tooltool tikamatang nga, ngan tikilalang ben ang ngan kaportak lomu moolmool oo.’ 21 Ngan betanga nga la au i awete nga. Ngan ye punu in la le di Yuda tikau au a tiparamau koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, inbe tikapge bet tiraumatau ye i. 22 Bong ngan Maro ilonau le au i anepe dook mata san ye ke tina yo kanakana nga le imot le se dookoot katai nga lapau. Ngan nen le dookoot nga se akodo ni nga, ngan bet se awete pang di tooltool yo edi maimai tiap nga, inbe pang di tooltool yo edi maimai nga, ngan lapau. Au i o ke bet awete betanga san pang tiap, bong bet awete tootoo pang ye betanga tina yo mugu ngan di Maro koonoo tiye Mose tiwetewete pang di ye bet ole so nen ngan pombe nga. 23 Ngan di Maro koonoo tina ngan tiye Mose tiwete nen, ‘Kirisi ole isolo masngana mai a imot, lo ngan bet Maro ipamaditi le imugu pang di tooltool yo bet timadit mulu ye ni ke matenge nga. Inbe ye la bet ole iwetewete pang di Isrel, inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ye dada yo Maro bet ikap di a ipamulu di ye i.’ ”

Paulu Iwete Pang Agiripa Bet Itara Lono Medana Pang Yesu

24 Paulu tani in iwetewete pang di tooltool tina ngan nen go, inbe Pestus isulukati a iwete nen. Iyei ne, “Paulu! Ong in kuyei kapa! Lo galanga kiong yo mai mata i, in la iyei ong a le kuyei kapa ye i.”

25 Motong la Paulu iraua betanga ki nen, “Atoo, tool mai Pestus, au i nga ayei kapa tiap. Betanga yo awete nga, ngan moolmool, inbe lok galanga ben nga betanga dook mata ngan la awete nga. 26 Ngan tool kuto mai Agiripa in lon galanga dook ye so le imot yo awetewete ye nga. Ngan nanga, au i atattadai tiap, bong awete pobe panga, yesoo au i lok galanga nen, so tina le imot yo awetewete ye nga, ngan sa yo iko le lon galanga ye tiap, ngan tiap. Inbe ye in lon galanga ye betanga kiau nga le imot, yesoo so tina ngan pombe sollono tiap.”

27 Motong la Paulu iwete pang Agiripa nen, “Tool kuto mai, ngan kutara lom medana ye betanga kidi Maro koonoo lapau, too tiap? Au i lok galanga nen, bet ong in ngan kutara lom medana ye.”

28 Paulu tani in iwete nen, motong la Agiripa itoru nen, “Ai, nga gelei? Lom tar bet ye manga modono kasin leu nga, ngan ole kuyei au le ayei ben tool ke Kirisi, too?”

29 Motong la Paulu iraua betanga ki nen, “Ngan dookoot, bet manga modono nga too manga mooloo, bong ole apatarau pang Maro nen, bet kuye di tooltool yo dookoot katai ngan kalongo betanga kiau nga, ngan ang le imot ole katara lomu medana panga lapau le kayei dawa ben au i. Bong au i lok bet tipau kemu le bemu ye ooroo medana, inbe titarang lo kanepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono be.”

30 Paulu iwete nen, motong la tool kuto mai tani yo Agiripa i, in iye tool mai Pestus ye Benaisi, inbe di tooltool yo tiye di tiwurur nga, ngan di le imot timadit, 31 inbe tigege rumu lono tani in a tila. Le nga tipa a tila, motong la di tapdi tiwetewete nen, “Tool ni iyei toko so sa dook tiap yo ke bet tiraumate ye a imata, too ke bet titaru lo inepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye, ngan tiap lapau.” 32 Motong la Agiripa tani in iwete pang Pestus nen, “Nga dook mata ke bet kupadu tool ni si tana a ila, bong ki la ye taunu iwete bet ole nen ngan Sisa ilongo betanga ki nga.”

27

Paulu Ikooi Ye Ookoo A Bet Idu Pang Rom

1 Ye kene tani in tikarata betanga yam bet ole amkaua ookoo sa, inbe amkooi ye a amdu pang tana mai Itali. Ngan le tisukete Paulu tani in iye di diene kapala yo tinepe ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan la Yulies bene. Ngan Yulies tani in tool turana bulbulini ke patokongo, inbe ye in iyei kuto mai pang budanga atu yo tiwete edi ye Di Tooltool Ke Patokongo Ke Sisa nga. 2 Ngan ookoo tani yo amyiri lo pono i, in ookoo ke malala mai Adaramitium. Inbe ookoo tani in bet ikooi a idewe launu ke malala yo iken ye tiek ke tana

mai Esia nga. Motong la tiruku ooroo a bet amkooi a amdu nga, ngan le Aristakus ke malala mai Tesalonaika yo iken ye tana mai Masedonia i, in iyiri lapau a amye amdu.

3 Le nga amkooi ye ke tani le lo mongmongini ki nga, ngan le la amsolo ye malala mai Saidon. Ngan Yulies tani in iyei dada dook mata pang Paulu, le nga imalum panga bet idi tana di ikamata di tooltool ki, a bet nen ngan tiloni ye so yo imaka ye nga. 4 Amnepe kasin nango, motong la amgege Saidon a bet amkooi mulu a amdu nga, ngan le amtoo kooingi dadana tiap, yesoo amsosala eng lapau. Le nga amkooi kataunu ye motmot Saipras, inbe tana pu a amla. 5 Amkooi a amla, motong la bet amkooi a amdu nga, ngan le amsautu tiek yo potai pang ye tana ke Silisia le Pampilia i, inbe amkooi le du pombe ye malala mai Maira yo iken ye tana mai Lisia i. 6 Ngan du amsolo nango, motong la tool turana bulbulini tani in ikamata ookoo atu ke malala mai Aleksandia in idaudau. Ngan ookoo tani in bet ikooi a idu pang Itali, le tool mai tani in ikau am la amyiri ye a amdu. 7 Ngan le amkooi mosmos ye ke alunu, yesoo eng mai la ipa ke dama a amsosali i. Le nga amkooi a amdu potai ye malala mai Nidas, bong ngan eng mai san le ke bet amsosali, inbe amkooi popobe pang dama tiap. Ngan nen le nga amportaka ookoo, inbe amkooi a amla pang ye motmot Kirit potai pang ye matana ke Salmone. Ngan le amkooi so le la amkoo ye motmot tani in kapala ki. 8 Amla ke motmot tani in kapala ki, motong la amkooi mosmos a amdada tana le le la pombe ye ni atu yo tiwete ene ye Launu Dook Mata i, in iken potai pang ye malala mai Lasia.

9 Ngan tina amkooi mosmos nen le ke alunu iman a ila, inbe lal maiyoko kidi Yuda ke sapanga ye kaningi in imot oo. Ngan nen le amlo ye lal yo bet eng tani in imadit le dook tiap yege i, le nga Paulu ikap betanga pang di tooltool tina ngan nen. 10 Iyei ne, “Di tamoto nga, kapalongo! Au i akamata nen, kumata le bet takooi dookoot nga, ngan ole tapusye lal dook tiap, le ookoo kiidi ole perbe, inbe burum le so alunu la bet ilene nga. Inbe idi nga ole tallede lapau.” 11 Paulu iwete nen, bong ngan tool turana bulbulini tani in ilongo betanga ki tiap. Bong itoo betanga ke koddenge ke ookoo, inbe ke ookoo tamana. 12 Ngan launu tani yo amdau ye i, in launu dook mata ke bet ookoo idau, inbe iko dook ye yoro, ngan tiap. Ngan nen le nga di tooltool yo tinepe ookoo pono nga, ngan alunu la lodi bet amkooi mulu, inbe amgege ni tani in a amla nga. Ngan lodi tar nen, bet amkooi le dook nga, ngan ole amkooi a ampa so le la pombe ye launu san ke Kirit yo Pinik i, a nen ngan la amko ye yoro, inbe amnaia eng tani in nango le katen si ngan. Ngan launu tani in la isanga yoro le eng yo ipa ke sawa ngan tiap i.

Eng Le Kokor Maimai

13 Amnepe nango, le nga karaka ipa surunu mosmos dook mata. Ngan nen le lodi tar bet ole amkooi dook mata le amla ye launu tani yo tiweta i. Le nga tiyaua pat yo tikatte du iparama ookoo i, in se ete, inbe amkooi a amdada tana ke Kirit a amla. 14 Ngan amkooi a amla le mooloo tiap, inbe yoro mai imadit le gurana san. Ngan yoro tani in ipa ke motmot Kirit kapala ki ke kono ni a ilong le dook tiap yege. 15 Ngan tina ampusye eng nen nga, le nga amkapge bet amrookoo kokor ye ookoo tani, inbe amsosala eng a amla, ngan tiap. Ngan nen le nga ampas le amdau leu, inbe eng isuru ookoo tani in a amdu. 16 Amdu ngan le amkooi ke motmot maitiap yo tiwete ene ye Kauda in murini ke kono. Ye kene tani in du amko kasin ye muru ye motmot tani in murini, motong la amyei urata mai a amkapge bet amyiti ookoo kase yo amyole in se ookoo mai pono. 17 Le nga di loningi ke koddenge ke ookoo tani in tiyiti ookoo kase tani se ete se tipauu ye ooroo le imede, motong la tikatte rre le ipa ke ookoo mai tani in parmana, inbe tipauu ye le imede a bet nen ngan iparama. Ngan titattadai bet amkooi a amdu ngan le du amsauloko ye ululu yo iken tiek lono potai pang ye Aprika i, le nga tirau le ke ookoo tani, inbe ampas le amdau bet eng isuram leu a amdu. 18 Ngan eng tani in isuram a amdu nga, ngan dugu le kokor ki maimai leu le tina iwulam dook. Le nga ke tani in imot,

inbe amlo ye ke san, motong la di loningi ke koddenge tani ngan timadit a tikatte burum kapala du tiek lono. 19 Amkooi nen le ye ke tol ki, motong la di loningi ke koddenge tani ngan timadit a tikatte le ke ookoo ngan le ipa ye rre le so ki, ngan du tiek lono. 20 Ngan eng tani in isitoo pa nen a irau am nga, le nga ke alunu yo amkooi ye nga, ngan ke le bong tina yo kanakana nga, ngan le mala bet amkamata toko ke le kanpitiki pitiap yege. Ngan nen le nga lomam tar nen, nga ole dook yam tiap, bong ole am le imot amllemam.

21 Amkooi sorok kaiye ye ke alunu, le nga di tooltool tikan toko so pitiap. Motong la Paulu tani in imadit lo ikodo kataunu kidi tooltool tina, inbe iwete pang di nen. Iyei ne, “Di tooltool kiau nga, kakamata koot? Ngan yo bet kulkulunu nga, ngan kalongo kook le tagege motmot Kirit tiap nga, ngan matin nga le tapusye lal dook tiap i tiap, inbe so sa bet ilene tiap lapau. 22 Bong dookoot nga ole awete pang nen, ken lomu mede leu, yesoo idi nga sa o ke bet ilene tiap, bong ookoo leu la bet ole ilene i. 23 Au i tool ke Maro, inbe asung panga lapau. Le bong katai a le muntu nga, ngan bangabangana ki atu isi le si ikodo ke gigik, 24 inbe iyei ne, ‘Paulu, ken kutattadai be! Ong in ole du kukodo dama ke Sisa ye ni ke karatanga betanga. Inbe kulongo, Maro ilongo pataraungu kiong oo, le ole iyei dada dook mata pang di tooltool le imot yo kuye di kakooi ye ookoo i nga, le o ke bet sa ilene, ngan tiap.’ 25 Le di tooltool kiau nga, ngan ken lomu mede leu, yesoo au i atara lok medana pang Maro bet ole iyei so tina a pombe le imot ben yo iwete pau ye nga. 26 Bong bet nen ngan ole eng isuru ookoo i a tadu le du isauloko ye motmot sa.”

27 Amdaudau le bong sangaul be tol iman a ila, le ye bong sangaul be pai ki in nga, ngan amdaudau ye tiek mai yo Mediterenian i. Le nga bong kataunu ngan di loningi ke koddenge ke ookoo tani ngan tiyetai ben ookoo o idau a idi potai ye tana oo. 28 Le nga bet titouo tiek, motong la tikaua ooroo ke touanga tiek in a tipadua a idu bet tikamata ole tiek idu lopo go, too tiap. Ngan le tipusye touanga tani in rowo ki ben sangaul ru. Motong la ookoo ikooi kasin mulu pang tana le mooloo tiap, inbe tipadu ooroo tani mulu du. Ngan le tipusye touanga tani in rowo ki ben sangaul be limi leu la idu pang lopo nga. 29 Ngan nen le nga titattadai bet kumata le ookoo ikooi a idi le di isauloko ye ni yo pat ki in nga, ngan ole perbe. Motong la tikatte pat yo bet iparama ookoo nga, ngan pai idu ke ookoo kirini ke mur a bet du iparama ookoo, inbe tipatarau bet palpalbe be ke se ipiti matana tarrai. 30 Ngan tikamata ookoo yo bet di isauloko nga, le nga di tooltool yo tiyei urata ye ookoo nga, ngan lodi kaua urata bet ole titarkooledi a tikoo ye ookoo tani. Motong la tiyitmaka ookoo kase yo iken ookoo mai pono i, in du idau, inbe tillung bet du tikatte pat ke ookoo damono a bet iparama ookoo. 31 Motong la Paulu imadit a iwete pang tool turana bulbulini tani in iye di tooltool ke patokongo tina ngan nen, “Ai, kumata le bet di tooltool ke ookoo ngo tinepe ye ookoo i tiap nga, ngan ole ang nga kallemu.” 32 Le nga di tooltool ke patokongo tina ngan tisaputu rre yo tiwata ookoo kase tani in ye a iparama i, inbe idau a ila.

33 Motong la sila tinepe le nga potai bet ke se ipiti matana, motong Paulu iwete le koon mede ye betanga pang di tooltool tina ngan le imot a bet tikan so pa. Le nga iwete pang di nen, “Atoo, ye ke sangaul be pai yo ila koot nga, ngan lomu madoko le kakan toko kaningi sa ye manga mooloo i tiap, inbe kanepe sorok. 34 Le dookoot nga awete le kook mede pang bet kakan so pa, a nen ngan itokang. Ngan awete pang nen, ang le imot nga, ngan o ke bet so sa igarungang tiap. Ole kanepe dook mata.” 35 Paulu tani in iwete pang di nen a imot, motong la ikap porong pattu, inbe imadit lo ikodo dama kidi, a iwete lo ponana ki pang Maro ye, motong la itepala porong tina a ikan. 36 Di tooltool tina ngan tikamata Paulu yo iyei nen nga, le nga ipamede di, motong la di le imot lodi dook mata a tikan so lapau nga. 37 Ngan am tooltool tina le imot yo amnepe ye ookoo tani in pono nga, ngan kinkatingi kiam ben 276. 38 Di tooltool tina ngan tikan so dook le kapodi sung, motong la tikatte dingding patunu ke kaningi, ngan

idu tiek lono, a bet nen ngan ookoo imarra, inbe sukbe pang ete.

Ookoo Isauloko

39 Ye kene tani in sila amnepe le nga ke
ise bet se ipiti matana, ngan di tooltool
ke ookoo tani ngan tikamata tana, bong
tikilala ni tani in tiap. Bong tikamata launu
atu yo ululu ki dook mata i. Le nga lodi
tar bet kumata le guradi nga, ngan ole
tiyeie ookoo a ikooi le di isauloko ye ni tani
in. 40 Motong la tisaput rre ye pat tina yo
tikatte du iparama ookoo ngan le imot sila
ikino tiek lono. Inbe tipolo rre yo tipau poi
maimai ru yo ke kaungu poi ye ookoo nga,
ngan lapau. Motong la tiyiti le yo iken ke
ookoo damono i, in ilo ete, a nen ngan bet
muru itingi nga, ngan ookoo tani in ikooi
a idi pang tana. 41 Bong ngan ookoo ikooi
a amdi nga, ngan le di isaurai le isauloko
ye ululu yo iken tiek lono nga. Le nga
ookoo tani in damono isaurai le imede le ke
bet ipulles tiap. Ngan nen le dugu maimai
iraua kirini ke mur i, in le le perperbe le
dook tiap.

42 Le nga di tooltool ke patokongo lodi
kaua urata bet ole tiraumatamata di
tooltool yo ke rumu dook tiap kidi talnga
dikidiki lono nga, ngan le imot a timmata.
Ole nen ngan bet tiwe a tidi tana nga, ngan
tikoo. 43 Bong ngan tool turana bulbulini
ke patokongo in lono bet ilono Paulu.
Ngan nen le nga iwetekala di tooltool ke
patokongo tina bet ken tiraumatamata di
tooltool tina ngan be. Motong la iwete
pang di tooltool yo lodi galanga ye benge
nga, ngan bet tipas mugu a tidu tiek lono,
a nen ngan tiwe a tidi tana. 44 Inbe di
tooltool yo kapala nga, ngan ole tikap siri
le ookoo soonoo kapala yo perperbe nga,
a nen ngan tisur ye le tidi tana. Motong
la tiyei nen, ngan le am le imot di amsolo
tana dook mata.

28

Paulu Inepe Motmot Malta

1 Am le imot amwe di amsolo tana dook
mata. Motong la amlongo betanga ben
motmot tani in ene la Malta i. 2 Inbe di
tooltool ke motmot tani ngan tiyei dada
dook mata pam. Le nga tipata ei, inbe
tiwete pam am le imot bet la ei tani in iloo
am, yesoo ki mol le ni isil san. 3 Le nga
amla, motong la Paulu la inokrai kai a man
itar lo ei pono. Ngan moto dook tiap atu
yo inepe kai tina ngan lono i, in iyetaia ei
gesene, le nga ipas ke ei lono a isi pang diki
le si ikana Paulu bene a ikara ye dongana
le imede sila itungu ye. 4 Ye kene tani in
di tooltool ke motmot in tikamata moto
tani yo ikana Paulu bene a sila itungu ye
nga, le nga di tapdi tiwetewete nen. Tiyei
ne, “Ona, tool i o tool ke raumatenge di
tooltool, yesoo kasin le bet ilene tiek lono
a imata, ngan le tiap. Bong yo dookoot nga
maro yo ke yemenaingi di tooltool i, in o ke
bet imalum panga a inepe magurene mulu
tiap.” 5 Bong ngan Paulu itirkede moto tani
in le idu ei lono, inbe so sa pombe pang
ye tiap. 6 Motong la di tooltool tina ngan
titar matadi a tiyeisa ole tinin sarer, too ole
palbe leu be imol du tana a imata. Bong
ngan di tooltool tina ngan tinam tinam le
tiap, inbe tikamata so sa yo pombe pang ye
Paulu, ngan tiap. Motong la tipalele lodi
mulu, inbe tiwete nen. Tiyei ne, “Tiap, i o
maro atu naii.”

7 Ngan ni tani yo amsolo ye i, in potai
pang ye tana ke tool kuto mai yo ene Pulias
i. Ye in iyei kuto mai pang motmot tani
in. Le nga tool tani in ikiu am la amnepe
ye rumu ki a ipakanam, inbe matan kalam
dook mata ye ke tol. 8 Ye kene in amye Pu-
lias tani amnepe, inbe matamatenge mai
ikaua tamana le nga ikenen kakawa pono
ki ke kenongo. Ngan matamatenge tani yo
ikauu i, in tinin ges ye, inbe imin tene ngan
ran ran leu. Le nga Paulu ipa a ilo bet lo
ikamata, motong la ipaloko bene lo pono,
inbe ipatarau ye, ngan le tinini dook mata
mulu. 9 Ngan yeiso bet tikamata Paulu tani
yo iyei nen nga, motong la di tooltool ke
motmot tani ngan kapala yo matamatenge
ikap di nga, ngan timan pang ye Paulu
man ikarata di le tinidi dook mata mulu.
10 Ngan di tooltool tina ngan tiyei dada
dook mata matana matana pam, le nga ye
kene yo amkaratam bet amkooi mulu ye
in nga, ngan le tikap so tina le imot yo
ammaka ye nga, ngan pam bet ilonam ye
kooingi kiam tani in.

Paulu Ila Pombe Rom

11 Amnepe ye motmot tani yo Malta i, in
ye taudu tol a imot, motong la amyiri ye
ookoo san mulu yo itattadaia eng a idau-
dau ye motmot tani in a bet amkooi mulu.
Ngan ookoo tani in ke malala mai Aleksan-
dia, inbe tisap tomonai maro kidi tamoto
ru yo bokoboko nga, ngan kannungadi ilo
ye ookoo tani in damono.* 12 Motong la
amkooi ye ookoo tani in a amla nga, ngan
le la pombe ye malala mai Sirakus, le nga
la amnepe ye ke tol nango. 13 Motong la
amkooi mulu a amgege Sirakus, ngan le
la pombe ye malala mai Rekium. Le nga
la amnepe a mongmongini ki, motong la
bet amkooi mulu ngan karaka ipa lapau,
le nga amkooi ye ke ru, motong la amla
pombe ye malala mai Putioli nga. 14 Le
nga amkooi di amsolo, ngan amkamata
di diemam kapala yo titara lodi medana
pang Yesu nga. Motong la titoram bet sila
amye di amnepe kasin ye ke limi be ru
ngan. Ngan nen le amye di amnepe a imot,
motong la amgege di sila tinepe, inbe ampa
a amla pang malala mai Rom. 15 Ngan
ye kene tani yo bet amla ye in nga, ngan
di diemam kapala yo titara lodi medana
pang Yesu a tinepe Rom nga, ngan tilongo
betanga ben am la ampa dada a bet amla
nga. Motong la tipakalam a timan, ngan
le di kapala tipa le man titauarai am ye
ni ke gaongo yo ke Apius i, inbe di kapala
ngan tipa so le man titauarai am ye ni yo
tiwete ene ye Rumu Tol Kidi Lowo i. Ngan
yeiso bet Paulu ikamata di diemam tina yo
timan nga, ngan le lono dook mata, inbe
iwete lo ponana ki pang Maro. 16 Ye kene
tani in ampa le la pombe Rom, motong la
tool kuto mai ke Rom imalum pang Paulu
bet ye taunu inepe kandot ye rumu atu,
inbe tool ke patokongo atu ole yeru tinepe
a matan kala.

Paulu Iwetewete Pang Di Tooltool Ke Rom Ye Bingi Dook Mata

17 Amla amnepe, le nga ke tol iman a
ila, motong Paulu tani in ikiu di tooltool
kuto maimai yo kidi Yuda nga, ngan bet
man tigaua. Le nga man tigaua, motong
la Paulu iwete pang di nen, “Ang di diek
nga, ngan au i ayei toko so sa dook tiap
pang di tooltool kiidi, too bet awil momo
yo kidi sasa kiidi nga, ngan tiap. Bong tina
nanga la tikau au Yerusalem a tiparamau,
inbe titarau la di tooltool kuto maimai ke
Rom bedi nga. 18 Ngan di kuto maimai tina
ngan tilongo betanga kiau a titor paninau,
ngan tipusye toko dada dook tiap sa yo
ayeii ke bet tiraumatau ye a amata, ngan
tiap. Le nga lodi bet ole timalum pau a
ala. 19 Bong ngan kene tani in di Yuda lodi
pang betanga kidi tiap. Le nga dada kiau sa
mulu siap, bong awete bet nen ngan Sisa
la bet ilongo betanga kiau i. Bong o ke
bet ayeie betanga sa pang di diek Yuda, a
nen ngan agarung di ye ni ke karatanga
betanga, ngan tiap. 20 Ngan ye punu in la
le akiu ang bet kaman a man akamatang,
a nen ngan man awete betanga i pang nga.
Au i atar matak, inbe anam ye soo so yo idi
Isrel le imot bet tanamu i, ngan ye punu
in la le dookoot nga tipau au ye ooroo
medana ye i.”

21 Motong la tiwete pang Paulu tani nen,
“Am nga, di tooltool ke Yudia sa tiwodo
rau pam pot bet pot iso talngamam yong,
ngan tiap. Inbe tooltool sa ipa ke nin a
ipot bet pot igasa pam, too iwete betanga
dook tiap sa yong, ngan tiap lapau. 22 Bong
am nga lomam bet ong taum kuwete lom
a amlongo, yesoo lomam galanga nen di
tooltool ke ni mai i le imot nga, ngan tiwete
betanga dook tiap pang ang tooltool yo
kagegam a la kayeie budanga san nga.”

23 Tiwete nen a imot, motong la tiye
Paulu tikarata betanga bet ole tigaua ye
lal atu. Motong la ye ke tani ngan di
tooltool alunu le alunu kaiye la man tigaua
ye rumu tani yo Paulu inepe ye i. Le nga
ye ke mooloo tani in muntu le du rrai nga,
ngan Paulu iwetewete pang di a iwete nini
dada yo Maro bet matan kala di tooltool
ki ye i, in pang di. Inbe ikapge bet ipapos
betanga kapala ke wer ke Maro yo iwete
pang Mose a iwodo nga, inbe ye rau kidi
Maro koonoo, ngan pang di lapau. Ngan
bet iwete pang di nen a bet ipamadit lodi,

* **28:11** Ngan maro atu kidi Rom in ene la Sus i. Inbe Sus tani in di natunu tamoto ru yo bokoboko nga, ngan tisap tomonai kannungadi ilo ye ookoo tani in damono. Ngan di bokoboko ru tina ngan edi la Kasto ye Poluk nga.

a nen ngan titara lodi medana pang Yesu.
24 Ngan Paulu iwete nen, le nga betanga
ki iso di tooltool tina ngan kapala lodi,
bong di kapala ngan titara lodi medana ye
betanga ki tiap. 25 Motong la di tooltool
tina ngan di tapdi tiwetewete a tiparsu ye
betanga, le nga timadit a bet tigege Paulu
a tila. Bong ye kene yo bet tila ye in nga,
ngan Paulu iwete betanga atu mulu pang
di nen. Iyei ne, “Ai, Maro Amunu Silene
ipasongosongo Maro koonoo yo Esai i, in
bet la iwete betanga moolmool pang di
sasa kiidi nen,
26 ‘Ole kula pang ye di tooltool ngo la
kuwete pang di nen,
“Kanakana ngan ole kalongo betanga
yo Maro iwete nga, bong o ke bet
lomu galanga ye tiap.
Inbe kanakana ngan ole kakamata so
yo Maro iyei nga, bong o ke bet kak-
ilala tiap.”
27 Yesoo, di tooltool tina ngan lodi parkat le
betanga ke Maro ilo lodi tiap,
inbe tidikidiki talngadi le ke bet ti-
longo betanga ye tiap,
inbe matadi kilikili le ke bet tikamata
ni ye tiap.
Ngan yo bet tiyei nen tiap nga,
ngan matin nga le tikamata so ye
matadi, inbe tilongo betanga ye tal-
ngadi, inbe lodi galanga ye,
a bet nen ngan tiportak lodi a timulu
pang yau man akarata di le dook
mata.’✡ ”
28-29 Paulu iwete pang di tooltool tina
ngan nen, motong la iyei ne, “Ngan nen
le au i lok bet ang nga lomu galanga nen,
betanga ke Maro yo bet Yesu ikau idi a
ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi
i, in la dookoot nga ikauu pang di tooltool
yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. Ngan di
la bet tilonga nga.”†
30 Paulu tani iwete pang di nen, motong
la sila inepe ye rai kerana ru ye rumu tani.
Inbe ikap pat pang rumu taunu tani a bet
inepe ye. Inbe di tooltool yo bet timan pang
ye bet man tikamata nga, ngan lon ponana
ye di a ikap di le imot a tilo rumu ki. 31 Inbe
ipatomonai di ye betanga ke Tool Mai Yesu
Kirisi, inbe iwetewete pang di ye dada yo
Maro bet matan kala di tooltool ki ye i.
Ngan le Paulu tani in ke bet itattadai tiap,
inbe tool sa ke bet ilele ye betebetanga,
ngan tiap lapau.

✡ **28:27** Esai (Aisaia) 6:9-10 † **28:28-29** Di tooltool kapala yo lodi galanga mai mata ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar bet betanga damono kasin la iken ye arono 28 le 29 nga. Ngan betanga tani in nen: Paulu iwete pang di Yuda tina a imot, motong la di Yuda tina ngan tigege Paulu tani a tila. Ngan le di Yuda tina ngan katedi malmal a di tapdi tiwetewete a tiparsu ye betanga tani.

Rom
Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Rom I

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Di Rom

1 Au Paulu awodo rau naii. Ngan au i ayei urata ben kapraingi ke Yesu Kirisi, inbe Maro ye taunu ipootau bet ayei aposol a bet nen ngan awetewete bingi dook mata ki pang di tooltool. 2 Mukot yege ni nga, ngan Maro ipamede betanga ye bingi dook mata tani a iken, le ipaposi pang di Maro koonoo, motong la tiwode ilo ye rau mison ke Maro nga. 3 Ngan bingi dook mata tani in iwete ye Natunu. Ye in iyei tool dawa ben idi nga, inbe ipa ye rara yo ke Dawiti i. 4 Inbe ye kene yo imadit mulu ye ni ke matenge ye in nga, ngan Maro Amunu Silene ipaposi ben ye in Maro Natunu yo gurana ki mai mata i. Ngan Natunu tani in Yesu Kirisi yo Tool Mai kiidi i. 5 Inbe ye urata yo Kirisi iyeii paidi i, in la le Maro lono pau a iyei dada dook mata pau, inbe ipootau bet ayei aposol ki ye i. Ngan nen le iwangau bet la awetewete bingi dook mata ke Kirisi pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, a bet nen ngan titara lodi medana panga inbe titoo betanga ki. Inbe Maro ikaua urata tani in pau nga, ngan bet nen a ayei di tooltool tina le tiyitmaka Kirisi ene le ilo ete. 6 E ang di tooltool yo kanepe malala mai Rom nga, ngan ang ngan Maro ikiu ang bet kayei di tooltool ke Yesu Kirisi lapau.

7 Ngan rau i awode pang ang di tooltool le imot ke Rom yo Maro lono pang mai san, inbe ipootang panga ye taunu nga. Ngan nen le apatarau nen, bet Tamada Maro iye Tool Mai Yesu Kirisi ole lodi pang a tiyei dada dook mata pang, inbe tiyei ang le kanepe ye lo silene kidi.

Paulu Lono Bet Ikamata Di Rom

8 Kulkulunu bet amadit ye wodenge rau i nga, ngan ole awete lo ponana kiau pang Maro yo asung panga i, in ye ang ngan le imot. Le moolmool, au i awete lo ponana kiau panga ye Yesu Kirisi ene, yesoo bingi kiang yo katara lomu medana panga i, in ipa a ingaua ni mai i le imot oo. 9 Ngan Maro yo araia lok le imot bet ayei urata panga inbe awetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke Natunu i, in lon galanga yau nen, bet kanakana ngan au i lok tutang ye pataraungu kiau. 10 Inbe ye pataraungu kiau tina nga, ngan atoro Maro bet anam mulu be, bong dookoot nga ikarata dada sa pau bet amala pang yang. Le kumata bet Maro lono dook mata bet amala nga, ngan ole mala akamatang pa.

11 Ngan apatarau nen nga, yesoo au i lok bet le mala akamatang pa, a bet nen ngan mala apamedang ye so dook mata yo Maro Amunu Silene ikap sorok pang ye lo ponana ki nga. Le lok bet mala alonang nen, a bet nen ngan kakodo le kamede ye lomu medana yo kataru pang Kirisi i. 12 Ngan nen le dada yo au lok bet tatoo in nen, ang lapau ole kapamedau, a bet nen ngan ayang taparlon a tapamedidi atu atu ye lo medana kiidi yo tataru i. 13 Ang di diek nga, au i lok bet lomu galanga dook nen, lal alunu la lok kaua urata bet amala akamatang pa ye nga, bong so kapala pombe a iparamau mai san a atu ye geingi la le se dookoot nga. Ngan au lok bet mala alonang, a bet nen ngan urata kiau yo bet ayei kataunu yang nga, ngan ole itar kanono dook mata, dawa ben urata kiau yo ayei a itar kanono ye di tooltool kapala yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.

14 Ngan au i, Maro ikaua urata pau bet awetewete bingi dook mata pang di tooltool nga le imot. Le akamata ben urata kiau tani in nen, bet la awetewete bingi dook mata tani pang di tooltool yo tiwete Girik koodi nga, inbe pang di tooltool yo tiwete Girik koodi tiap nga, ngan lapau. Inbe la awetewete pang di tooltool yo lo galanga kidi mai mata nga, inbe pang di tooltool yo taukadi lo galanga nga, ngan lapau. 15 Ngan ye punu in la le au i lok mede mai mata bet le mala awetewete bingi dook mata pang ang di tooltool yo kanepe Rom nga, ngan lapau ye i.

Dada Yo Bet Tatoo A Bet Nen Ngan Tanepe
Le Noonoodoo Ye Maro Matana I

16 Nen le au i moomook ye bingi dook mata ke Kirisi tiap, yesoo bingi dook mata

tani in dada yo bet Maro ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i. Moolmool, in dada tani yo itaru a bet nen ngan ye gurana ki yo mai mata in nga, ngan ole ipamulu di tooltool le imot yo titara lodi medana pang Kirisi nga. Kulkulunu ngan ipaposo dada tani in pang di Yuda a ipamulu di ye, inbe dookoot nga ipaposi pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan a ipamulu di ye lapau.
17 Inbe bingi dook mata tani in iwete paidi ye dada dook mata yo bet tatoo nga, ngan Maro ole iyei idi le tanepe ben di tooltool noonoonoo ye matana nga. Ngan dada tani yo bet tatoo a bet nen ngan tanepe le noonoodoo ye Maro matana in nen, bet kanakana ngan tatara lodo medana panga le ikenen leu. Le dawa ben tina yo Rau ke Maro iwete nga, “Tool yo bet iyei tool noonoonoo ye matak i, in ole itara lono medana pau le ole inepe ye nepongo yo ipa ye Maro i.”✡

Maro Katen Malmal Pang Di Tooltool Yo Tiyei Sennene Nga

18 Maro ipitnaii bet ye in katen malmal pang di tooltool le imot yo tiwala muridi panga nga, inbe pang di tooltool yo titu ye geingi dada dook tiap nga. Di ngan, ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga, ngan tiyakala di tooltool kapala le lodi galanga ye betanga moolmool tiap. Ngan nen le kate malmal ke Maro tani in ipa ye malala ki a isi pombe mallangana bet igarung di. 19-20 Inbe di tooltool tina lodi galanga ben Maro la inepe i, yesoo ye taunu ipitnaii pang di ye so yo tikamata ye matadi nga. Moolmool, di tooltool ke bet tikamata Maro ye matadi tiap, bong ye kene yo itar so le imot a pompombe ye lang le tana nga, ngan di tooltool tikamata so tina yo itar nga, ngan lodi galanga nen, bet ye in gurana ki mai le mai san. Ngan ye in dawa ben so tina yo itar nga tiap, bong ye in Maro tani yo itar di a tinepe i. Le di tooltool yo tikamata so yo itar nga, ngan ke bet tiwete bet di ngan lodi galanga ye Maro tiap, ngan tiap.

21 Le di ngan lodi galanga ben Maro inepe, bong tiyitmaka ene ben ye in Maro nga tiap, inbe tiwete lo ponana kidi panga tiap lapau. Inbe so yo lodi kaua urata ye mai mata nga, ngan so sorok yo taukan punu nga. Ngan nen le di ngan lodi sarrara ye dada ke Maro yo moolmool nga.
22 Inbe di ngan tiwete bet di tapdi ngan la di tooltool lo galanga nga, bong tiap, di ngan tiyei ben di tooltool kapakapa yo taukadi lo galanga nga. 23 Ngan nen le tiwala muridi pang Maro yo inepe nen le taukan matenge i. Ye in ene mai san ke bet di tooltool tipayiti, bong lodi bet tisung panga tiap, le tikarata tomonai so kannungadi dawa ben di tooltool yo ke bet timmata nga, inbe di man le asara yo kedi pai nga, inbe di asara kapala yo tikarau ye katedi nga, ngan a tisung pang di.

24 Ngan la Maro ilele di tiap, bong igege di a sila di leu tinepe, a bet nen ngan titoo dada dook tiap ke sennene yo lodi kaua urata ye nga. Nen le tigarung di tapdi tiye di diedi tinidi ye dada dook tiap ke bauk yo giri leu ye Maro matana nga. 25 Di ngan tiwala muridi pang betanga moolmool ke Maro, inbe tila la titoo betanga yo ke kaplungunu nga. Nen le lodi bet tisung pang Maro yo itar so nga le imot, in tiap, bong tisung inbe tikau urata pang so tina yo Maro itar di nga. Di ngan tiyei nen, bong lod galanga nen, bet tool tani yo itar so tina nga i, in ye la ene mai ke bet tayitmaki le ikenen leu le taukan motingi i. Moolmool.

26 Ngan tina yo tiyei nen nga, ngan la le Maro ilele di tiap, bong igege di a sila di leu tinepe, a bet nen ngan titoo dada dook tiap ke tana yo tinidi iyolo di bet la tiyei nga. Ngan so yo tiyei nga, ngan dook tiap le dook tiap ki taunu le ke bet moomoodi ye. Nen le di garup kidi timot ye dada dook mata yo bet tiye di niditooroo tiken ye i, inbe tila a la tiye di diedi garup kapala tiken ye dada ke kerenge. 27 Inbe gaongo leu, di tamoto kidi ngan lapau timot ye dada dook mata yo bet tiye di rimadi tiken ye i, inbe tinidi iyolo di mai san bet tila ye di diede tamoto kapala la tiye di tiken ye dada yo ke kerenge i. Ngan di tamoto tina tiye di diede tamoto kapala tiyei googoodi nen nga, le tikapsap ye dada dook tiap ke bauk

✡ **1:17** Abakuk (Habakuk) 2:4

yo ke bet moomoodoo ye nga. Ngan nen le urata masngana pompombe pang ye di, le ole tisolo le lo ige sennene kidi tina ngan kootoonoo.

28 Inbe nangan leu tiap, bong di ngan lodi tar bet betanga moolmool yo ke Maro, in so sorok, le lodi panga tiap. Nen le Maro ilele di tiap, bong igege di a sila di leu tinepe, a bet nen ngan titoo dada dook tiap yo di tapdi lodi kaua urata ye nga, ngan leu, inbe tiyei dada dook tiap yo Maro iwete bet tiyei be nga. 29 Di ngan, dada dook tiap matana matana ngan ipon ye di. Le kanakana ngan tiyei dada dook tiap ke sennene, inbe tiyei dada dook tiap pang di tooltool a tigarung di ye, inbe dada dook tiap yo ke matadi so in iso pang di, inbe tikap urata masngana pang di tooltool kapala. Inbe di ngan matadi gorengana ye so kidi diedi a lodi dook tiap pang di, inbe tiraumatamata di tooltool a timmata, inbe tiwete betanga yo ke kate malmal nga, inbe tikap llungunu ye di tooltool. Inbe di ngan tipasa mur ye di tooltool, 30 inbe tillung pang di diedi a tigarung edi, inbe tinepe ben koi ke Maro, inbe di ngan lodi dook tiap pang di tooltool kapala a tigarung di ye betanga, inbe di tapdi koodi payit di bet edi maimai ye di tooltool kapala. Inbe kanakana ngan lodi kap gogo dada paunu bet tiyei soo so yo dook tiap nga, inbe tisak betanga kidi tamadi le tinadi. 31 Inbe di ngan taukadi lo galanga dawa ben di tooltool kapakapa, inbe betanga kidi yo tiwete ngan sa yo bet titoo dook le imot nga tiap, inbe taukadi lodi yo dook mata pang di tooltool kapala nga, inbe di ngan lodi mulumulu ye di tooltool kapala a tilon di, ngan tiap lapau. 32 Ngan Maro itoo dada dook mata ki yo noonoonoo i, a itara betanga medana atu ye di tooltool ke geingi dada dook tiap yo nen nga. Le betanga medana ki tani in nen, di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga, ngan dook mata bet timmata a tilledi. Ngan di tooltool tina ngan lodi galanga ye oo, bong tisitoo geingi dada dook tiap kidi tina, inbe di ngan lodi ponana ye di tooltool kapala yo tiyei dada dook tiap ben di, ngan lapau.

2

Maro Ikarata Betanga Kidi Tooltool Ye Dada Dook Mata Noonoonoo

1 Ong in tool balai a le kumata dada yo di tooltool kapala tiyei, ngan kuwete dada ngan dook tiap a bet nen ngan dook mata bet Maro iyemenai di ye nga? Ngan in urata kiong tiap! Ngan kumata bet kuyei nen nga, ngan ken kumatong dook leu, yesoo ong taum in kuyei dada dook tiap dawa ben yo di tiyei nga. Le dada yo kuwete ke bet Maro iyeii pang di i, in dawa ben ong in nga kuwete bet nen ngan iyei dada gaongo leu pong lapau. Ngan nen le ye kene yo bet ikarata betanga kiong ye in nga, ngan ole kuwete balai a bet nen ngan kusuru yemenaingi yo ke Maro i? 2 Ngan idi nga lod galanga nen, bet Maro in ikarata betanga kidi tooltool ye dada yo moolmool in leu. Le di tooltool yo tiyei dada dook tiap ben yo awete nin pang koot nga, ngan ole Maro ikarata betanga kidi a iyemenai di le lo ige dada dook tiap kidi tina ngan kootoonoo. 3 Ngan nanga, ong in kuwete bet nga dook mata pang Maro bet iyemenai di tooltool kapala ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga, bong ong taum in kusitoo geingi dada dook tiap gaongo leu. Le lom tar balai, ong in ole kusuru masngana ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool a iyemenai di ye i, too? Tiap yege! 4 Nga gelei, lom galanga ye yo Maro lono pong mai san a iyei dada dook mata pong nga, ngan tiap, too? Ngan ye in itoko too katene a inamong le iyemenai ong tarrai tiap, bong nga gelei, lom galanga ye tiap, too? Nga gelei, dada dook mata tani yo iyeii pong i, in o kumata ben so sorok nga, too? Ngan Maro iyei dada nen pong nga, ngan bet nen a matam too, inbe kuportaka lom a kugege dada dook tiap tina yo kuyei nga.

5 Bong kutom mede san le lom bet kuportak a kugege dada dook tiap kiong tina, ngan tiap. Ngan tina yo kuyei nen nga, le ong taum kuyolo pong bet kusolo kate malmal ke Maro ye lal yo bet iyemenai di tooltool ye i. Ngan ye lal tani, in Maro ole ikarata betanga kidi tooltool ye dada yo

dook mata in leu, ngan nen le ole iyemenai di le lo ige dada dook tiap kidi tina. 6 Le moolmool, Maro ole ikap so pang di tooltool atu atu ye soo urata yo tiyei, ngan kootoonoo. 7 Nen le di tooltool kapala yo tisitoo geingi dada dook mata nga, ngan di la bet Maro ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi in pang di nga. Yesoo, di ngan titoo dada yo Maro ole lon ponana ye di, inbe iyitmak edi le ilo ete ye nga. Inbe di ngan tikapge bet tinepe dook, a bet nen ngan Maro ikap di lo iye di tinepe so ye lulngana yo iken nen le taukan motingi i, in lono. 8 Bong di sima tooltool yo tisitoo geingi dada dook tiap nga, ngan di la bet Maro ole katen malmal pang di inbe ole iyemenai di le dook tiap yege nga. Yesoo, di ngan lodi pang di tapdi leu, inbe lodi bet titara lodi medana ye betanga moolmool ke Maro tiap, bong titoo dada yo dook tiap nga. 9 Ngan nen le di tooltool le imot yo tiyei dada dook tiap nga, ngan ole tinepe ye lo madoko ye masngana maiyoko yo bet tisola i. Ngan so tani in ole pombe pang di Yuda mugu, lo ngan bet pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. 10 Bong di tooltool le imot yo tiyei dada dook mata nga, ngan ole tiye Maro tinepe lulngana lono. Inbe ole iyitmak edi le ilo ete kaiye, inbe ye in ole ikaua lo silene ki pang di le tinepe ye lo silene dook mata. Ngan dada dook mata tani, in ole iyeii pang di Yuda mugu, lo ngan bet pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. 11 Yesoo, Maro iyei dada gaongo leu pang di tooltool nga le imot.

12 Moolmool, di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tikap wer yo Maro iwete pang Mose a iwodo, nga tiap. Le Maro o ke bet ikarata betanga kidi ye sennene kidi yo tikapsap ye wer kidi Yuda, nga tiap, bong ole iyemenai di ye dada dook tiap ke sennene yo tiyei nga. E di Yuda, ngan tinepe ye wer ke Maro yo ikap pang Mose nga, ngan parmana, le kumata le bet titoo wer tina ngan tiap nga, ngan Maro ole iyemenai di. 13 Ngan ole nen, yesoo di tooltool yo tilongo sorok wer ke Maro yo ikap pang Mose nga, ngan la bet tiyei tooltool noonoonoo ye Maro matana, nga tiap, bong di tooltool la titoo wer dook mata nga, ngan la bet Maro iwete di ye tooltool noonoonoo nga. 14 Le kakamata, di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan lodi galanga ye wer yo Maro ikap pang Mose, ngan tiap. Bong kumata bet di ngan tiyei soo so yo ben wer tina iwete nga, ngan ipitnai di ben di ngan lodi galanga ye dada yo dook mata nga, inbe ye dada yo dook tiap pang di bet tiyei, ngan lapau. Di ngan taukadi wer, 15 bong kumata bet di tapdi tiyei dada tina yo Maro lono bet tatoo nga, ngan ipapos di nen; betanga yo iken ye wer ngan Maro itar lo lodi oo. Ngan nen le lodi yo iwetewete pang di ye soo so dook mata inbe soo so dook tiap i, in iwono di ye urata kidi yo tiyei nga. Le kumata bet tiyei dada dook tiap nga, ngan ole tiyetai nen nga tikapsap. Bong kumata le bet tiyei dada dook mata nga, ngan ole tiyetai nen nga tikapsap tiap. 16 Ngan pang dama ni ye lal yo Maro itaru in nga, ngan ye in ole iyemenai di tooltool le imot ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Inbe ye lal tani in Maro ole itara Yesu Kirisi bet ikarata betanga kidi tooltool ye urata le dada dook tiap kidi yo tiyei a iken sollono nga. Nen le i betanga yo kanakana ngan aweta pang di tooltool ye bingi dook mata, in naii.

Di Yuda Inbe Wer Yo Maro Ikap Pang Di Nga

17 Ang di tooltool yo kawete bet ang ngan di Yuda nga, ngan au i betanga kiau bet awete pang ang atu atu nen. Ong in lom tar nen bet ong i tool noonoonoo ye Maro matana, yesoo ikap wer ki pang sasa kiong yo Mose i. Inbe ong in kuyitmakong a kuyei ne, “Maro ipootam am di Yuda nga panga, le di tooltool ki la am nga.” 18 Inbe ong in lom galanga ye dada yo Maro lono bet kuyei nga oo. Inbe ong in lom galanga ye dada yo dook mata nga, inbe dada yo dook tiap nga, yesoo ong in di tooltool tipatomonai ong ye wer ke Maro. 19-20 Ngan tina Maro ikap wer yo ipaposo lo galanga ki, inbe betanga moolmool iken lono, ngan pang sasa kiong yo Mose i, ngan le ong taum lom tar ben ong in tool dook mata ke bet kupitnaia dada moolmool ke Maro pang di tooltool yo tinepe ben di mata kis nga. Inbe ong in kuwete bet

betebetanga kiong ole iyei ben sul a ipitnaia dada ke Maro pang di tooltool yo tinepe todo lono nga lapau. Inbe lom tar lapau bet ong in tool dook mata ke bet kukarata di tooltool yo taukadi lo galanga ben di kapakapa nga, inbe kupatomonai di kakase yo maimai tiap nga. 21 Ngan nanga, ong in kupatomonai di tooltool kapala, e nga gelei a ong taum kupatomonai ong tiap nga? Le kumata, ong in kuwetewete pang di tooltool bet ken tipinau be, e nga gelei a ong taum in kupinau nga? 22 Inbe kuwete pang di tooltool bet ken tiyei dada dook tiap ke bauk be, e nga gelei a kuyei dada dook tiap ke bauk nga? Inbe ong in kuwete bet di kai padodo yo di tooltool tisung pang di nga, ngan so dook tiap ki taunu, e nga gelei a kula kupinau so ye rumu yo di tooltool tire pang di kai padodo nga? 23 Ngan ong in kutiki le kuwete pang di tooltool bet Maro ikap wer ki pang ang Yuda, bong kutoo dook tiap, ngan la le kugarungu Maro ene ye nga. 24 Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga, "Dada dook tiap kiang yo kayei nga, ngan iyei di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan le tiwete betanga dook tiap a tikan paseme Maro ene ye."✡

25 Ngan kumata le bet kutoo wer ke Maro dook le ikenen leu nga, ngan dada ke koranga tiniidi in ke bet ilonong dook mata san. Bong kumata le bet kutoo wer ke Maro tiap nga, ngan dada ke koranga tiniidi in so sorok, le ong in kuyei dawa ben di tooltool yo tikoro tinidi tiap nga. 26 Kumata le bet di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap a tikoro tinidi tiap, ngan bet titoo dada dook mata noonoonoo yo ke wer nga, ngan ole gelei ye di? Di ngan Maro ole ikamata di ben di ngan di tooltool yo tikoro tinidi koot nga. 27 Nen le di tooltool tina yo tikoro tinidi tiap, bong titoo wer dook le imot nga, ngan ole tipaposong ye dada dook tiap yo kuyei nga. Le Maro ole iyemenai ong ye dada dook tiap kiong tina, yesoo ong in kuwete bet lom galanga dook ye wer ke Maro yo iwete pang Mose a iwodo nga, inbe tikoro tinim, bong ong in tool ke garungunu wer.

28-29 Ken lom tar bet ong in tool kidi Yuda ye yo tikoro tinim leu, ngan be. Yesoo, tool moolmool kidi Yuda, in tool la lono iken galangana ye Maro matana i. Inbe ken lom tar bet dada ke koranga tiniidi i, in so yo tiyeii ye di tooltool tinidi leu le iyei tarkilanga pang di ben di nga tooltool ke Maro, ngan be. Yesoo, tarkilanga moolmool yo bet di ngan tiyei tooltool ke Maro ye i, in nen; ole tiportak lodi a tila ye Maro. Ngan nen le betanga ke wer yo tiwodo a iken ye rau nga, ngan la ke bet iportak di tooltool lodi nga tiap, bong Maro Amunu Silene, in la bet iyei di tooltool a tiportak lodi i. Moolmool, tool yo tarkilanga dook mata nen iken ye i, in lono bet di tooltool kapala lodi ponana ye a tiyitmak ene, ngan tiap, bong bet Maro lon ponana ye a iyitmaka ene.

3

Maro Iyei So Yo Iwete Bet Iyei Nga Le Itoo Koonoo

1 Le tina au i awete pang nen, ngan o ke bet kator a kayei ne, "Kumata bet nen nga, ngan gelei yidi Yuda? Soo so bet ole ilonidi le tallos di tooltool kapala ye Maro matana i? Inbe dada ke koranga tiniidi i, in ilonidi balai?" 2 Ona, dada dook mata alunu la Maro iyei pang di Yuda a ilon di ye nga. Kulkulunu yege ngan ikap betanga ki yo ye taunu iwetewete, ngan pang di.

3 Moolmool, di tina ngan kapala tiyei so yo tiwete bet tiyei nga, le titoo koodi tiap. Ngan kumata bet titoo betanga yo tipamede pang Maro, ngan tiap nga, ngan ole gelei, Maro lon kalli so yo ipamede betanga ye bet iyei nga, too? 4 Tiap yege! Di tooltool le imot nga tiwete ngan tillung, bong Maro in iwete nga, ngan ole itoo betanga ki le lo itara kanono moolmool. Le dawa ben tina yo Rau ke Maro iwete nga,

"Maro, ong in kutoo dada dook mata
noonoonoo nga leu, inbe kupapos di
tooltool ye sennene kidi.
Ngan nen le di tooltool ole tikamata
mallanga nen, betanga yo kuwete
pang di nga, ngan moolmool le imot.

Ngan kumata le tiwete bet kullung pang di nga,

✡ **2:24** Esai (Aisaia) 52:5; Isikel (Esekiel) 36:22 ✡ **3:4** Rau ke Woungu (Buk Song) 51:4

ngan ole kullos di ye lal yo ke
karatanga betanga i."✡

5 Au i lok galanga nen, di tooltool kapala
yo lodi kaua urata ye dada ke tana i mata
nga, ngan ole tiwete googoodi a tiwete
nen, "Kumata le bet dada dook tiap ke
sennene yo amyei, ngan bet ipaposo dada
dook mata noonoonoo ke Maro le pombe
mallangana nga, ngan ole tawete balai?
Nga ole tawete bet Maro in o iyei dada
dook tiap la le katen malmal a iyemenai
am ye sennene kiam tina nga, too?" 6 Tiap
yege! Maro in tool noonoonoo, le ikarata
betanga kiidi Yuda ye dada dook mata yo
moolmool in leu. Ngan nen le ye in ke
bet ikarata betanga kidi tooltool ke tana i a
iyemenai di ye dada dook tiap kidi yo tiyei
nga. 7 Le tina Maro iwete bet ole iyemenai
idi Yuda ye sennene kiidi nga, ngan ole tool
sa lon wetewete nen, "Kumata le bet allung
nga, ngan ole ipitnaia Maro nen, betanga
yo iwete ngan moolmool le imot. Le dada
dook tiap yo ayei nen nga, ngan ke bet iyei
di tooltool le tikamata nen, Maro in itoo be-
tanga ki moolmool, ngan la ole tiyitmaka
ene le ilo ete ye nga. Ngan kumata bet
nen nga, ngan nga gelei a iyemenai au ben
au i tool ke geingi sennene nga?" 8 Bong
matamu too dook ye betanga tani yo lon
wetewete ye i. Ngan dawa ben ole tawete
ne, "Idi nga ole tayei dada dook tiap ke
sennene, a bet nen ngan dada dook mata
yo Maro iyeii in ole pombe mallangana."
Ngan di tooltool kapala tisopo koodi pau
a tiwete bet au i betanga yo awetewete
nga nen. Ona tiap, au i awete nen tiap,
bong awete nen, di tooltool yo tiwetewete
ye dada nen nga, ngan dook mata bet Maro
iyemenai di ye urata dook tiap kidi tina
ngan kootoonoo.

Tool Atu Sa Yo Noonoonoo Ye Maro Matana, Ngan Tiap

9 Ngan nanga, ole tawete bet idi Yuda nga
tallos di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda
tiap nga, too? Tiap yege! Yesoo, mugu ngan
au i awete betanga galangana pang nen,
bet idi tooltool nga le imot, di Yuda inbe
di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap
nga, ngan idi le imot nga tanepe la sennene
parmana. 10 Le dawa ben tina yo Rau ke
Maro iwete nga,

"Ni tool sa yo dook mata noonoonoo ye
Maro matana, ngan tiap,
le mala bet tool atu sa, ngan tiap yege.
11 Inbe ni tool sa yo lon galanga ye dada ke
Maro, ngan tiap.
Inbe tool atu sa yo lono mai san bet lon
galanga ye Maro, ngan tiap lapau.
12 Di le imot ngan tiwala muridi pang
Maro,
le di le imot ngan sa yo dook mata ye
Maro matana, ngan tiap.
Ni tool sa yo iyei dada dook mata, ngan
tiap,
le mala bet tool atu sa, ngan tiap
yege."✡
13 "Betanga kidi yo tiwete a ipas ye koodi
nga,
ngan ikini biana dawa ben gomo ke
tool matene yo koon panganga i.
Ngan tiwete nga, ngan medi ru a tillung di
diedi ye betanga."✡
"Inbe betanga yo ipas ye koodi a bet
tigarung di tooltool ye nga,
ngan dawa ben bar ke moto dook
tiap."✡
14 "Inbe di ngan koodi ipon ye betanga
dook tiap yo bet tigarung di diedi ye
nga."✡
15 "Inbe di ngan kedi bese bet palbe leu
be la tirau di tooltool a timatamata.
16 Ngan ye ni nangai bet tila pang ye nga,
ngan la tigarung so inbe tiyei di
tooltool le lodi madoko.
17 Inbe lodi galanga ye dada dook mata
yo bet tiye di diedi tigauagaua a
tinepe ye lo silene, in tiap."✡
18 "Di ngan titattadaia Maro ye gurana ki yo
bet iyemenai di ye, in tiap."✡

19 Ngan idi le imot lod galanga nen, soo
so yo wer ke Maro iwetewete ye nga, ngan
iwete paidi Yuda yo tanepe la wer ki par-
mana nga. Nen le wer ki tina yo ikap

✡ **3:12** Rau ke Woungu (Buk Song) 14:1-3 ✡ **3:13** Rau ke Woungu (Buk Song) 5:9 ✡ **3:13** Rau ke Woungu (Buk Song) 140:3 ✡ **3:14** Rau ke Woungu (Buk Song) 10:7 ✡ **3:17** Esai (Aisaia) 59:8 ✡ **3:18** Rau ke Woungu (Buk Song) 36:1

paidi nga, ngan bet ipaposidi lo mallangana pang Maro ye lal ke karatanga betanga, le idi nga ke bet tawete toko betanga sa bet koodoo sukalidi ye nga tiap. Le ye kene tani in di tooltool yo tinepe ye tana i nga, ngan di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan di leu tiap, bong idi Yuda lapau, idi le imot ole iyemenai idi ye dada dook tiap kiidi yo tayei nga. 20 Ngan nanga, tool sa ke bet iyei tooltool noonoonoo ye Maro matana ye yo itoo wer, ngan tiap. Bong wer tina ngan ipaposidi le imot ngan nen le lod galanga ye sennene kiidi yo tayei nga.

Dada Yo Bet Tayei Tooltool Noonoonoo Pang Maro Ye I

21 Bong dookoot nga, Maro ipitnaia dada san yo bet tayei tooltool noonoonoo ye i, in paidi oo. Ngan dada tani, in ye toongoo wer tiap, bong betanga yo Maro ikap pang Mose nga, inbe betanga yo di Maro koonoo tiwodo a lo iken ye Rau ke Maro nga, ngan iwetewete paidi ye. 22 Ngan dada tani, in ye lodo medana yo tataru pang Yesu Kirisi i. Nen le di tooltool le imot yo titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan Maro ole iyei di le tiyei ben di tooltool noonoonoo ye matana. Le dada tani gaongo leu la Maro iyeii pang di Yuda, inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. 23 Yesoo, di tooltool le imot ngan tiyei dada dook tiap ke sennene. Inbe di le imot tikapsap ye toongoo dada moolmool yo ke Maro nga, ngan la le tinepe manga mooloo ye Maro lulngana yo mai san i. 24 Bong Maro lono pang di tooltool a iyei dada dook mata pang di, le ye urata yo Yesu Kirisi iyeii i, in la le iwete di ben di ngan tooltool noonoonoo ye matana i. Ngan urata dook mata tina yo iyei paidi nga, ngan ipa ye urata kiidi tiap, bong iyei sorok paidi ye lo ponana ki, yesoo Yesu Kirisi iraia tinini mai i le imot bet tiraumate a iyimidi ye. 25 Le Maro iyawara Kirisi a isi pombe mallangana, inbe ye taunu in iyei ben so ke paroranga pang Maro, a bet nen ngan Maro o ke bet iyemenai di tooltool ye sennene kidi yo tiyei nga, ngan tiap. Le di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi tani yo rara ki imati ke kai palasingi kaini in nga, ngan Maro igiri sennene kidi. Ngan Maro iyei nen nga, ngan bet nen a ipitnaii ben ye in itoo dada dook mata yo noonoonoo i. Yesoo, ye kene yo Kirisi isi tiao nga, ngan Maro inepe le itoko too katene dook mata nen le iyemenai di tooltool ye sennene kidi yo tiyei mugu, ngan tiap. 26 Inbe dookoot yege nga, dada tani yo Maro iyeii i, in bet ipitnaii ben ye in itoo dada dook mata noonoonoo lapau. Nen le di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan Maro ole iyei di le tiyei ben di tooltool noonoonoo ye matana. 27 Le bet nen nga, ngan sei tool ke bet iyitmak ene ye yo itoo wer dook, ngan la le Maro iweta ye tool noonoonoo nga? Tool siap, yesoo ye in igiri sennene kiidi, ye yo tatoo wer dook mata le imot, nga tiap, bong ye lo medana kiidi yo tataru i. 28 Nen le idi nga tatara lodo medana nen, sei tool yo itara lono medana pang Kirisi i, in la bet Maro iweta ye tool noonoonoo i. Bong ye dada yo ke toongoo wer, in tiap. 29 Too gelei, Maro in Maro kiidi Yuda leu, too? E di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ye in Maro kidi tiap, too? Tiap, ye in Maro kidi tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan lapau, 30 yesoo Maro ataleu la inepe i. Inbe ye in ole iwete di Yuda yo tikoro tinidi koot inbe titara lodi medana pang Kirisi nga, bet di ngan tooltool noonoonoo. Inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap a tikoro tinidi tiap nga, ngan ole iwete di bet di ngan tooltool noonoonoo lapau ye lodi medana yo titaru dawa ben am nga. 31 Ngan tina am nga amwetewete ye dada ke tarungu lodo medana pang Kirisi nga, ngan ole gelei, bet amgarung wer ke Maro a ilene, too? Tiap yege! Bong am nga amtara lomam medana, inbe ye dada kiam yo nen nga, ngan am nga ke bet ayei soo so yo wer iwete pam ye nga.

4

Awaram Itara Lono Medana Le Maro Iweta Ye Tool Noonoonoo

1 Nga ole tawete balai ye Awaram yo sasa kiidi Yuda i? Ye in itoo soo dada a le Maro iweta bet ye in tool noonoonoo nga? 2 Ngan kumata le bet Maro iwete Awaram ye tool noonoonoo ye urata dook mata yo

iyei nga, ngan ole ye taunu iyitmaka ene ye di tooltool matadi. Bong ye Maro matana, ngan ke bet iyitmak ene ye dada yo nen, ngan tiap. 3 Ngan nanga, ole lomu tut ye betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro nga. Ngan iwete nen, “Awaram in itara lono medana pang Maro, ngan la le Maro iweta ye tool noonoonoo nga.”✡

4 Ngan kumata le tool atu bet iyei urata nga, ngan ole tool kuto mai ki ikap balingi panga. Ngan balingi tina ngan ikap sorok panga ye lo ponana ki tiap, bong ikap panga ye urata kootoonoo ki. 5 Bong kumata bet tool ikodo le imede ye urata ki yo iyei, ngan tiap, bong itara lono medana pang Maro tani yo iwete di tooltool ke geingi sennene bet di ngan tooltool noonoonoo in nga, ngan ye in Maro ole iweta ye tool noonoonoo ye lo medana ki tani yo itaru panga i. 6 Nen le gaongo leu ben Dawiti iwete ye di tooltool yo Maro igiri sennene kidi a iwete di ye tooltool noonoonoo ye matana nga. Ngan Dawiti iwete bet di tooltool yo tikodo le timede ye urata kidi tiap, inbe Maro iyei dada nen ngan pang di nga, ngan di la lodi ponana mai san pang Maro nga. Le tina Dawiti iwete nen,

7 “Di tooltool yo Maro igiri urata dook tiap
kidi nga,
ngan lodi ponana, yesoo di ngan Maro
iyei urata dook mata pang di.
Moolmool, di ngan lodi ponana,
yesoo Maro igiri sennene kidi a ilene
oo.
8 Inbe di tooltool yo Tool Mai lon tut
sennene kidi mulu tiap le o ke bet
igarung di ye tiap nga,
ngan lodi ponana, yesoo di ngan Tool
Mai iyei urata dook mata pang di.”✡

9 Ngan dada dook mata tani yo Maro iyeii pang di tooltool le lodi ponana ye i, in pang di tooltool yo tikoro tinidi, ngan leu tiap, bong pang di tooltool yo tikoro tinidi tiap, ngan lapau. Yesoo, idi nga lod galanga nen, Awaram itara lono medana pang Maro, ngan la le ye lo medana ki tani nga, ngan Maro iweta ye tool noonoonoo ye matana nga. 10 Le lomu tar bet Awaram inepe ye soo dada, motong Maro iweta ye tool noonoonoo nga? Lomu tar bet tikoro Awaram tinini, motong la Maro iweta ye tool noonoonoo nga, too iweta ye tool noonoonoo mugu? Ngan ye in tikoro tinini mugu, motong la Maro iweta ye tool noonoonoo, nga tiap, bong tikoro tinini tiao, inbe Maro iweta ye tool noonoonoo. 11 Le Awaram iyei tool noonoonoo ye lono medana yo itaru pang Maro, in mugu, motong la Maro ikaua momo ke koranga tinidi in panga, a bet nen ngan iyei ben tarkilanga panga nen; ye in tool noonoonoo ye matana. Nen le ye in ben sasa kidi tooltool le imot yo tikoro tinidi tiap, bong titara lodi medana pang Maro nga. Inbe imugu pang di nen, a bet nen ngan di tooltool tina ngan di lapau ole Maro iwete di ye tooltool noonoonoo ye lodi medana yo titaru panga i. 12 Inbe gaongo leu, ye in sasa kidi tooltool yo tikoro tinidi nga lapau. Ngan tina Awaram itara lono medana pang Maro mugu, motong la tikoro tinini nga, ngan la le ye in imugu pang di tooltool yo tikoro tinidi nga leu tiap, bong titara lodi medana lapau le titoo kene nene ye lo medana ki yo itaru i.

13 Mukot yege ni nga, ngan Maro ipamede betanga medana pang Awaram bet iye di sasa ki ole tikaua tana mai i le imot. Ngan nanga, ye in ipamede betanga medana tani pang Awaram ye yo itoo wer ki dook le imot nga, ngan tiap, bong ye lono medana yo itaru pang Maro a le iweta ye tool noonoonoo i. 14 Ngan kumata le di tooltool yo titoo wer ngan di leu la bet tikap so yo Maro ipamede betanga ye nga, ngan dada ke tarungu lodo medana in ben so sorok, inbe so yo Maro ipamede betanga ye nga, ngan ole taukan kanono. Le kumata bet nen nga, ngan ole takap soo so yo Maro ipamede betanga ye nga tiap, 15 yesoo idi le imot nga takapsap ye wer, le kate malmal ke Maro iken yidi. Moolmool, kumata le bet wer iken tiap nga, ngan matin nga le taukada busunu.

16 Ngan nanga, so yo Maro ipamede betanga ye i, in ipa ye lodo medana yo tataru panga i, yesoo ye in lono bet iyei dada dook

✡ **4:3** Pudu (Stat) 15:6 ✡ **4:8** Rau ke Woungu (Buk Song) 32:2

mata pang di sasa ke Awaram nga le imot. Le dada tani in o iyeii pang di Yuda yo titoo wer ngan leu tiap, bong ole pang di tooltool yo titara lodi medana panga le gaongo ben ke Awaram, ngan lapau. Ye in idi tooltool le imot yo tatara lodo medana nga, ngan sasa kiidi. 17 Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Au i ole ayei ong le kuyei sasa kidi tooltool ke tana maimai alunu.”✡ Le ye Maro matana nga, ngan ye in iyei ben idi tooltool le imot yo tatara lodo medana nga, ngan sasa kiidi. Inbe itara lono medana pang Maro nen; bet ye in ke bet iyei di tooltool yo timmata nga le timagur mulu, inbe ye in iwete leu, ngan so yo pompombe tiao nga, ngan ole pompombe.

18 Ngan dada dook tiap bet igarungu Awaram ye so yo itar matana ye a inam nga. Bong Awaram itara lono medana, inbe ikodo le imede ye so yo itar matana ye a inam nga, ngan la le ye in iyei ben sasa ke di tooltool ke tana maimai alunu nga. Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Di sasa kiong nga ole alunu le alunu san.”✡ 19 Moolmool, Awaram tani in lon galanga ben ye in rai ki 100 a iyei konga le tinini gurana ke bet itara kase tiap. Inbe ye in lon galanga lapau ben rimana Sara, in iyei konga a tanga ki ikis le ke bet ipasui tiap lapau. Bong Awaram ikodo le imede ye lo medana ki yo itaru pang Maro bet ole ikaua kase panga i. 20 Ngan nen le lon rru a igege lo medana ki yo itaru pang Maro ye so yo ipamede betanga ye, in tiap. Bong ikodo le imede ye lo medana ki yo itaru i, in le ikenen leu, inbe iyitmaka Maro ene ye so yo bet iyeii panga i. 21 Inbe ye in lon galanga moolmool nen, bet Maro in gurana ki mai san ke bet iyei so le imot yo ipamede betanga ye bet iyei nga. 22 Ngan ye punu in la le Maro iweta bet ye in tool noonoonoo ye matana i.

23 Ngan betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro a iwete bet Awaram in Maro iweta ye tool noonoonoo nga, ngan iwete ye yetaleu tiap, 24 bong idi tooltool yo tatara lodo medana nga lapau. Nen le idi tooltool yo tatara lodo medana panga bet ye in ipamaditi Tool Mai kiidi Yesu ye ni ke matenge nga, ngan ye in iwetidi ye tooltool noonoonoo lapau. 25 Inbe ye in itara Yesu la di tooltool bedi a bet nen ngan tiraumate a imata ye sennene kiidi. Inbe ipamaditi le lo imagur mulu, a bet nen ngan iyei idi le tayei ben di tooltool noonoonoo ye matana.

5

Dookoot Nga Tanepe Ben Koi Ke Maro Mulu Tiap, Bong Taye Tagauagaua Dook Mata

1 Ngan lo medana kiidi tani yo tataru pang Maro i, in dada tani yo bet iwetidi ye tooltool noonoonoo ye matana i. Ngan nen le dookoot nga idi ngan tanepe ben koi ki mulu tiap, bong taye tagauagaua a tanepe ye lo silene dook mata. Ngan tanepe dook mata nen, yesoo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi, iyei urata bet ilonidi ye. 2 Ngan ye urata tani yo Kirisi iyeii i, in idi nga ke bet tatara lodo medana pang Maro nen, bet ole iyei dada dook mata paidi. Le moolmool, idi nga takodo le tamede ye lo medana kiidi yo tataru panga i. Inbe lod ponana, yesoo tatar matada a tanam bet Maro ikau idi bet lo taye tanepe ye lulngana. 3 Ngan nen leu tiap, bong lod ponana ye kene yo tasolo urata moonoo ke masngana ye in lapau. Yesoo, lod galanga nen, ye kene yo tasolo urata moonoo ke masngana ye in nga, ngan bet nen a ipamedidi ye dada yo bet takodo le tamede a tasolo urata moonoo ye i. 4 Inbe lod galanga nen, kumata bet takodo le tamede bet tasolo urata moonoo le lo imot nga, ngan ole ilonidi le idi nga tayei ben di tooltool moolmool yo Maro itouo di koot nga. Ngan kumata bet tanepe le idi nga tayei ben di tooltool moolmool yo Maro itouo di koot nga, ngan ole iyei idi le tatar matada a tanam ye so dook mata yo bet ikap paidi nga. 5 Inbe idi sima tooltool yo tatar matada a tanam ye so tina nga, ngan tanam sorok tiap, yesoo Maro ikaua Amunu Silene paidi a inepe lodo. Inbe ipagalanga lodo le lod galanga nen, Maro lono paidi mai san.

6 Le kakamata, mugu ngan idi nga taukada gurana yo bet talonidi ye nga. Bong ye lal yo Maro itaru i, motong la Kirisi isi imata a bet nen ngan ilonidi tooltool

✡ **4:17** Pudu (Stat) 17:5 ✡ **4:18** Pudu (Stat) 15:5

yo ke geingi sennene nga. 7 Ngan ang
nga lomu balai, bet idi nga tool sa ole
ke bet imata a bet nen ngan ilono tool
yo noonoonoo i, too? Tiap! Moolmool,
kumata bet tool in tool dook mata nga,
ngan tool sa o ke bet iwete bet ye in
itattadai tiap le ole imata a bet iloni. 8 Bong
Maro ipitnaia lono yo paidi mai san, in
mallangana nen. Ye kene yo idi nga tayei
dada dook tiap ke sennene ye in nga, ngan
iwanga Kirisi a si imata bet ilonidi.

9 Ngan nanga, Maro iwetidi ye tooltool
noonoonoo nga ye rara ke Kirisi yo imati
ke kai palasingi kaini i. Le idi nga lod
galanga nen, Kirisi ole ikau idi a ipamulidi
ye kate malmal ke Maro yo bet pombe
pang di tooltool ke geingi sennene i, in
lapau. 10 Le kakamata, mugu ngan idi nga
tayei ben koi ke Maro, bong ye matenge ke
Natunu, ngan dada ke koi yo iken kataunu
kiidi taye Maro in imot, inbe tagauagaua
dook mata. Ngan tina yo nen nga, ngan la
dookoot nga Natunu tani yo imadit mulu a
inepe matana rerene le taukan motingi i,
in ye la bet ole ipamulidi ye so dook tiap
yo bet igarungidi i, in lapau. 11 Ngan ye
dada yo nen ngan leu la bet lod ponana
ye, ngan tiap, bong lod ponana pang Maro
ye so le imot yo iyei paidi ye Tool Mai
kiidi Yesu Kirisi nga. Yesoo, ye in imata a
ilonidi le dada ke koi yo iken kataunu kiidi
taye Maro in imot oo, inbe taye tagauagaua
dook mata.

Matenge Ipa Ye Atam, Inbe Nepongo Dook Mata Ipa Ye Kirisi

12 Ngan nanga, mugu ngan tool ataleu
la iyei sennene i, ngan le iso dada pang
sennene bet ingaua ni mai i le imot. Inbe
matenge pombe ye sennene ki, ngan nen
le di tooltool ke ni mai i le imot tinepe la
gurana ke matenge parmana, yesoo di le
imot tiyei sennene. 13 Ngan ye kene yo
Maro ikap wer ki pang Mose tiao nga, ngan
di tooltool le imot tiyei sennene. Bong
sennene kidi tina ngan Maro iwodo tiap,
yesoo ye kene tani in ngan wer yo bet ipa-
pos di ye sennene kidi, ngan siap. 14 Bong
lod galanga nen, ye lal ke Atam le ise ye
lal ke Mose nga, ngan matenge igarung di
tooltool nga le imot. Ngan di tooltool tina
ngan tikapsap ye betanga ke Maro dawa
ben Atam, in tiap, bong le matenge yo
pombe ye sennene ke Atam i, in igarung
di lapau. Ngan Atam tani in inanpootoo
tool yo bet pang dama ni ngan pombe i.
15 Bong so yo Maro ikauu sorok paidi ye
lo ponana ki i, in dawa ben so yo Atam
ikapsap a pombe ye, in tiap. Yesoo, Atam
in tool ataleu, bong ikapsap ye betanga
ke Maro, ngan nen le dada yo di tooltool
alunu timmata ye i, in pombe ye. Bong tool
ataleu Yesu Kirisi yo lono paidi mai san i,
in dada tani yo Maro ikap sorok so dook
mata paidi ye lo ponana ki i. Le so dook
mata ke Maro yo pombe ye Yesu Kirisi i,
in mai san le illoso so yo pombe ye Atam
i. 16 Ngan ole awete pang mulu nen, so yo
Maro ikauu sorok paidi ye lo ponana ki i, in
dawa ben so yo pombe ye sennene ke tool
ataleu, in tiap. Yesoo, ye sennene ataleu
yo ke Atam i, in Maro ikarata betanga kidi
tooltool a bet iyemenai di le imot. Bong
ye kene yo di tooltool tiyei sennene alunu
nga, ngan Maro lono paidi a iyei dada dook
mata paidi. Ngan nen le ye so dook mata
yo ikauu sorok paidi ye lo ponana ki i, in
iyei idi le tayei ben di tooltool noonoonoo
ye matana. 17 Ngan tina tool ataleu ikapsap
ye sennene nga, ngan le matenge pombe
a iyei mai pang di tooltool nga le imot a
igarung di. Bong Maro lono paidi a iyei
dada dook mata san pang idi tooltool alunu
ye tool ataleu yo Yesu Kirisi i. Inbe ye
so dook mata yo ikauu sorok paidi ye lo
ponana ki i, in iyei idi le tayei ben idi
nga tooltool noonoonoo ye matana. Le
moolmool, idi nga taye Kirisi ole tanepe ye
malala ki yo ete ni, a tayei tooltool kuto
maimai ye lal nga le imot.

18 Ngan nanga, ye tool ataleu yo ikap-
sap i, in la le Maro iwete bet iyemenai
di tooltool nga le imot ye i. Inbe gaongo
leu, ye tool ataleu yo itoo dada dook mata
noonoonoo ke Maro i, in la le Maro iyei
idi le tayei tooltool noonoonoo ye matana,
a ikaua nepongo dook mata yo taukan
motingi, in paidi le imot ye i. 19 Le mool-
mool, ye dada dook tiap ke tool ataleu yo
isak noonoongoo in nga, ngan le di tooltool
alunu tiyei ben di ngan tooltool ke geingi

sennene. Inbe gaongo leu, ye dada dook mata ke tool ataleu yo ilongo betanga a itoo in nga, ngan le di tooltool alunu la Maro iwete di bet di ngan tooltool noonoonoo nga.

20 Ngan wer ke Maro yo ikap pang Mose nga, ngan bet nen a ipapos sennene kidi tooltool le lo iken mallangana. Bong ye kene yo di tooltool tiyei sennene alunu le alunu san a iken mallangana nga, ngan Maro lono pang di a iyei dada dook mata pang di mai le mai san lapau. 21 Mugu ngan dada dook tiap yo ke sennene i, in iyei mai pang di tooltool le imot a bet irau di le timmata. Bong dookoot nga dada dook mata yo bet Maro lono paidi a iyei urata dook mata paidi ye i, in iyei mai paidi. Ngan nen le ye in ole ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in paidi, ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi, yo iyei idi le tanepe ben di tooltool noonoonoo ye Maro matana i.

6

Tammata Ye Sennene, Motong La Kirisi Iyei Idi Le Tamagur Mulu Nga

1 Nga ole tawete balai? Bet tayei sennene le ikenen leu a bet nen ngan Maro lono paidi mai san a iyei dada dook mata sa mulu paidi, too? 2 Tiap yege! Yesoo, idi tooltool yo tatara lodo medana pang Maro nga, ngan dawa ben tool matene yo inepe la gurana ke sennene parmana mulu tiap i, le idi nga ke bet tasitoo geingi sennene tiap. 3 Too balai, ang ngan o lomu galanga tiap, too? Ngan ye kene yo idi nga tirriu idi ye in nga, ngan bet nen a ipitnai idi ben idi nga taye Yesu Kirisi tagauagaua dook mata, inbe rriungu tani in ipitnai idi ben taye tammata lapau. 4 Ngan la ye kene yo tirriu idi ye in nga, ngan idi nga ben tammata a tikelmai idi taye Kirisi. Ngan nen, a bet nen ngan dawa ben Kirisi yo Tamana ipamaditi ye ni ke matenge i, le idi lapau ole takaua nepongo paunu. Moolmool, Kirisi Tamana yo ene mai san le ilo ete ke bet tooltool tipayiti ye i, in ipamaditi Kirisi ye gurana ki yo mai mata i. Le gaongo leu, idi nga lapau ole tanepe ye nepongo paunu.

5 Le kumata bet idi nga taye Kirisi tagaua ye matenge ki nga, ngan idi lapau ole taye tagaua ye maditingi ki, a bet nen ngan idi nga tanepe ye nepongo paunu dawa ben ye i. 6 Le ken lomu kalli be, idi nga lodo gurunu yo ke dada dook tiap nga, ngan tipatoto le ipa ye Kirisi a ilo kai palasingi kaini oo. Ngan nen, a bet nen ngan dada dook tiap ke sennene ngan taukan gurana yo bet igarungidi mulu nga. Ngan nen le idi nga tayei ben di poranga pang sennene mulu tiap, 7 yesoo kumata bet tool atu sa imata nga, ngan ye in o ke bet inepe la gurana ke sennene parmana mulu tiap.

8 Ngan kumata le bet taye Kirisi tammata nga, ngan tatara lodo medana nen; idi nga lapau ole takaua nepongo paunu dook mata dawa ben ke Kirisi. 9 Ngan idi nga lod galanga nen, ye kene yo Kirisi imadit ye ni ke matenge ye in nga, ngan o ke bet imata mulu tiap. Nen le matenge in taukan gurana yo bet irautoo Kirisi ye i. 10 Ngan ye kene yo imata ye i, in imata ye sennene kidi tooltool, inbe imata pattu leu a imot oo, le ke bet imata mulu tiap. Bong dookoot nga imadit a imagur mulu oo, a bet nen ngan inepe inbe iyitmaka Maro ene ye nepongo ki tani.

11 Ngan ye dada gaongo leu, ang tapmu ole lomu tar ben ang ngan kamot ye geingi sennene dawa ben tool matene yo inepe gurana ke sennene parmana mulu tiap i. Bong ang ngan ye urata yo Yesu Kirisi iyeii in nga, ngan ang ngan kamadit a kamagur mulu oo, a bet nen ngan kanepe inbe kayitmaka Maro ene ye nepongo kiang tina. 12 Ngan la ken kamalum pang dada dook tiap ke sennene a iyei mai pang be. Ole nen ngan tinimu yo bet imata nga, ngan ole iyolang a la kayei so yo dook tiap nga. 13 Inbe ken kamalum pang tinimu kasin ben bemu, too kemu, too matamu, too koomu, too soomu kapala pa, a iyei ben so ke geingi urata dook tiap ke sennene, ngan be. Bong bet nen ngan kakau ang tapmu pang Maro, ben di tooltool yo ikap di ye ni ke matenge a timadit le timagur mulu nga. Le kakaua tinimu mai i le imot pang Maro dawa ben so ke geingi urata dook mata noonoonoo yo ki nga. 14 Kayei nen, yesoo kanepe wer parmana mulu tiap. Le

dookoot nga gurana ke sennene in iyei kuto mai pang mulu tiap, bong Maro la iyei kuto mai pang, inbe ye in lono pang a iyei dada dook mata pang inbe ilonang a bet kayei sennene be.

Tayei Poranga Pang Dada Noonoonoo Ke Maro

15 Nga ole tawete balai? Bet idi nga tanepe wer parmana mulu tiap, bong tatoo dada yo bet Maro lono paidi a iyei dada dook mata paidi ye i, le nga dook mata bet tayei sennene, too? Tiap yege! 16 Ang ngan o lomu galanga tiap, too? Kumata bet katarang la tool atu parmana a kayei urata yo iwete pang ye bet kayei nga, ngan ang ngan kayei ben poranga pang tool tani yo kanepe parmana i. Nen le ken kakamatang dook leu, yesoo kumata le ang ngan bet kayei poranga pang dada dook tiap ke sennene nga, ngan ole iyei ang le kammata, bong kumata bet kayei poranga pang Maro a katoo betanga ki nga, ngan ole iyei ang le katoo dada dook mata noonoonoo yo ki nga. 17 Moolmool, mugu ngan ang nga kayei ben poranga pang dada dook tiap ke sennene. Le tawete lo ponana kiidi pang Maro ye yo dookoot nga kayei poranga panga mulu tiap, bong karaia tinimu mai i le imot bet katoo patomonaingi paunu yo di tooltool ke Maro tipatomonai ang ye nga. 18 Ngan ang nga Maro ipamulang le kanepe gurana yo ke sennene in parmana mulu tiap, bong dookoot nga kayei ben poranga pang dada dook mata noonoonoo yo ke Maro nga.

19 Ngan au i awete le ananpootoo ye dada kidi tooltool yo tiporo di tooltool ye urata nga, ngan bet nen a patomonaingi kiau i imarra pang bet lomu galanga ye. Mugu ngan ang nga karaia tinimu mai i le imot a iyei poranga pang dada dook tiap ke bauk yo giri leu nga, inbe pang dada dook tiap yo kagarung wer ke Maro ye nga lapau. Ngan la dookoot nga ole karaia tinimu mai i le imot a iyei poranga pang dada dook mata noonoonoo yo ke Maro nga, a bet nen ngan kanepe ben di tooltool ke Maro yo ipootoo di panga ye taunu nga. 20 Ye kene yo kayei ben poranga pang dada dook tiap ke sennene ye in nga, ngan taukamu lomu yo bet kayei poranga pang dada dook mata noonoonoo ke Maro ye i. 21 Bong atorang, dada dook tiap tina yo mugu ngan kayei, bong dookoot nga moomoomu ye nga, ngan ye kene yo kayei ye in nga, ngan soo loningi kakap ye dada tina nga i? So dook mata siap, yesoo dada yo nen ngan iyei di tooltool a timmata le tilledi a tipa so. 22 Bong dookoot nga Maro ipamulang le kanepe la gurana yo ke sennene in parmana mulu tiap, inbe dookoot nga kayei ben poranga pang Maro. Ngan tina kayei poranga pang Maro nga, ngan soo so yo kakauu bet ilonang i, in nen: Maro ole iyei ang a kanepe le taukamu busunu ye matana, a bet nen ngan kakaua nepongo dook mata yo taukan motingi i. 23 Ngan nanga, urata kootoonoo yo ke sennene, in matenge, bong so yo bet Maro ikauu sorok paidi ye lo ponana ki i, in nepongo dook mata yo taukan motingi i. Le moolmool, Maro ole ikaua nepongo paunu yo ipa ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi i, in paidi, yesoo idi nga taye tagauagaua.

7

Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Nga, Ngan Tinepe Wer Parmana Mulu Tiap

1 Ang di diek nga, ang kapala ngan lomu galanga ye wer, bong o lomu kalli, too? Bet tool atu, in wer ke Maro ole iyei mai panga a inepe parmana ye kene yo inepe matana rerene ye i, in leu. 2 Nga ole awete le ananpootoo nen. Kumata le garup atu bet iyooloo tamoto atu nga, ngan ole itoo wer ke kerenge dook a inepe le imede ye nintooroo ye kene yo nintooroo tani in inepe matana rerene ye i. Bong kumata le bet nintooroo imata nga, ngan garup tani in wer ke kerenge igunkala mulu tiap. 3 Ngan nen le kumata bet nintooroo inepe matana rerene go, inbe garup tani in la iyooloo tamoto san mulu nga, ngan ye in tiweta ye garup ke geingi bauk. Bong kumata le bet nintooroo tani in imata nga, ngan ye in wer ke kerenge igunkala mulu tiap. Nen le kumata bet iyooloo tamoto san mulu nga, ngan o ke bet tiweta ye garup ke geingi bauk, ngan tiap.

4 Le ang di diek nga, ngan gaongo leu,
ang ngan kanepe gurana yo ke wer ke
Maro ngan parmana mulu tiap, yesoo ye
kene yo tipatoto Kirisi lo kai palasingi kaini
a imata ye in nga, ngan ben ang ngan kaye
kammata. Nen le ang ngan kammata oo,
inbe wer taukan gurana yo bet iyei mai
pang nga. Inbe dookoot nga, ang ngan
kayei ben di tooltool ke tool san yo imadit
ye ni ke matenge in nga, ngan bet nen
a katoo dada dook mata yo bet Maro lon
ponana ye nga. 5 Mugu ye kene yo tatoo
lodo gurunu ye in nga, ngan dada dook tiap
yo iken lodo nga, ngan iyolidi bet la tayei
dada dook tiap ke sennene. Ngan wer yo
igunkalidi ye dada dook tiap ke sennene
i, in ipamadit lodo ye dada ke sennene,
ngan le lodo mai san bet la tayei ye tiniidi.
Ngan tina nen nga, le idi nga tayei dada
dook tiap yo bet iyei idi a tammata le tapa
so nga. 6 Bong dookoot nga, idi nga dawa
ben tammata oo, le so tani yo mugu ngan
iparamidi i, in iparamidi mulu tiap. Nen le
idi nga, wer in taukan gurana yo bet iyei
mai paidi mulu nga, le idi nga tamot ye
dada gurunu ke toongoo wer yo tiwode ilo
ye rau i. Ngan nen le dookoot nga tatoo
dada paunu yo ipa ye Maro Amunu Silene
i.

Wer Ke Maro Ipitnai Sennene Se Mallangana

7 Ngan nanga, nga ole tawete balai? Ole
tawete bet wer ke Maro yo ikap pang Mose
ngan dook tiap, too? Tiap yege! Bong ole
ananpootoo yau nen, kumata le wer tina
ngan bet ipapos sennene kiau tiap nga,
ngan matin nga le au i lok galanga ben nga
akapsap, ngan tiap. Ngan nen le ye wer,
ngan au i ole lok galanga nen, dada yo bet
matak gorengana ye so kidi tooltool kapala
ye i, in dada dook tiap ke sennene, yesoo
wer ke Maro yo ikap pang Mose ngan iwete
nen, “Ken matamu gorengana ye so kidi
tooltool be.”✡ 8 Bong ye kene yo lok galanga
ben wer tina ngan igunkalau ye dada dook
tiap nga, ngan iyei au le matak gorengana
ye dada dook tiap matana matana a lok bet
le ayei. Le kumata nga yo bet wer siap nga,
ngan matin nga le sennene taukan gurana
yo bet iyei idi, a bet nen ngan tayei so dook
tiap tina nga. 9 Mugu ngan ye kene yo au i
lok galanga ye wer tiao nga, ngan anepe le
lok pusbe, yesoo mala bet lok rru ye so yo
ayei, ngan tiap. Bong yeiso bet lok galanga
ye wer, ngan le pattu leu be ayetai nen, au i
nga ayei sennene, le ayei ben tool yo imata
koot i. 10 Le kakamata, wer tina ke Maro yo
itar bet ikaua nepongo dook mata pang di
tooltool, ngan la iyei di a timmata nga.

11 Bong ye kene yo au i lok galanga
ben wer igunkalau ye dada dook tiap ke
sennene nga, ngan iyei au le lok mai san
bet la ayei. Le ye dada tani i, in ben
sennene ikaua llungunu yau, a la ayei
sennene. Ngan tina au i ayei nen nga, ngan
la wer iwete nen, au i ole amata ye sennene
kiau tina. 12 Ngan nen le ole tawete bet wer
ke Maro yo ikap pang Mose ngan dook tiap,
too? Tiap! Bong dook mata, yesoo ipa ye
Maro ye taunu. Inbe dada yo iwete paidi
ye bet tatoo nga, ngan ipa ye Maro lapau,
le dook mata inbe itoo dada dook mata
noonoonoo yo ki i. 13 Nga ole tawete balai?
Bet wer ke Maro yo dook mata nga, ngan
la igarungau a le amata nga, too? Tiap
yege! Bong ye au lok yo ke geingi sennene
in la iyei au a ayei sennene i. Ngan la wer
yo dook mata nga, ngan iwete pau nen,
bet au i ole amata ye sennene yo ayei nga.
Le sennene in dada tani yo bet tapusye
matenge ye i. Ngan nen le lod galanga nen,
bet sennene in so dook tiap moolmool.

14 Idi ngan lod galanga bet wer yo Maro
ikap pang Mose nga, ngan ipa ye Maro
Amunu, bong au i tool ke tana i, inbe atoo
lok yo gurunu i. Le au i, ben sennene ikau
au panga, inbe anepe parmana a ayei ben
poranga panga. 15 Ngan nen le so yo ayei
nga, ngan lok sarrara ye soo punu a le ayei
nen nga. Yesoo, soo so yo lok mai san bet la
ayei nga, ngan ayei tiap, bong soo so yo lok
bet ayei tiap nga, ngan la ayei nga. 16 Ngan
tina ayei soo so yo lok wetewete pau ye bet
ayei be nga, ngan la le agaua lok le atu ye
wer ke Maro bet nga dook mata. 17 Inbe
lok galanga nen, dada dook tiap yo ayei
nga, ngan au tauk la bet ayei ngan tiap,
bong dada dook tiap ke sennene yo iken

✡ **7:7** Pamulenge (Kisim Bek) 20:17; Wer (Lo) 5:21

lok ngan la iyei au a bet la ayei nga. 18 Ngan
au i lok galanga bet so sa yo dook mata
ngan la iken ye lok yo gurunu, ngan tiap,
yesoo lok bet ayei dada yo dook mata nga,
bong o ke bet ayei tiap. 19 Ngan nen, yesoo
dada yo ayei nga, ngan dada dook mata
yo au i lok bet ayei, nga tiap. Bong dada
dook tiap yo lok bet ayei tiap nga, ngan la
asitoo geingi le ikenen leu nga. 20 Nen le
kumata bet ayei dada dook tiap tina yo lok
bet ayei tiap nga, ngan ipaposau ben au
tauk la ayei, nga tiap, bong dada dook tiap
ke sennene yo iken lok ngan la iyei nga.

21 Ngan nanga, au i apusye dada atu
pombe pang yau nen. Ye kene yo bet ayei
dada dook mata ye in nga, ngan dada dook
tiap ke sennene se ilelau a bet ayei dada
yo dook mata, ngan be. 22 Ngan au tauk i
lok ponana ye wer ke Maro mai san, inbe
lok bet atoo le imot. 23 Bong akamata ben
dada dook tiap atu yo iken ye tinik i, in
ikapge bet irautoo dada dook mata yo lok
kaua urata ye nga. Ngan nen le dada dook
tiap tani in irautoo dada dook mata yo lok
kaua urata ye nga, a iyei au bet ayei dada
dook tiap ke sennene ye tinik mai i le imot.
24 Atoo, au i tool ke lo madoko sa! Nga ole
sei tool bet ikau au a ipamulau ye dada
dook tiap ke sennene yo igarungu tinik mai
i le imot a bet amata ye i? 25 Bong awete lo
ponana kiau pang Maro ye Tool Mai kiidi
Yesu Kirisi ye yo ilonidi nga.

Ngan la ye lok ngan bet ayei poranga
pang wer ke Maro, bong dada dook tiap
kiau ke sennene yo iken lok nga, ngan iyei
au le ayei poranga pang dada dook tiap yo
ke sennene nga.

8

Nepongo Paunu Yo Ipa Ye Maro Amunu Silene

1 Ngan nen le idi sima tooltool yo taye
Yesu Kirisi tagauagaua nga, ngan o ke bet
Maro iyemenai idi ye sennene yo tayei
koot, ngan tiap. 2 Ngan awete nen, yesoo
idi nga, Maro Amunu Silene yo ikaua
nepongo paunu paidi i, in la ikau idi ye
dada dook tiap ke sennene yo bet iyei idi a
tammata i. Ngan iyei nen ye urata ke Yesu
Kirisi yo taye tagauagaua i. 3 Ngan wer ke
Maro yo ikap pang Mose nga, ngan ke bet
ilonidi a bet nen ngan tamot ye geingi dada
dook tiap ke sennene, ngan tiap, yesoo
lodo yo gurunu in taukan gurana yo bet idi
tatoo nga. Bong so yo ke bet wer ilonidi ye
tiap nga, ngan la Maro iyei nga. Ngan la le
Maro itoo dada san mulu in nen; iyawara
Natunu Yesu Kirisi a isi tana i, le si iyei
tool a tinini dawa ben idi tooltool yo tayei
dada dook tiap ke sennene nga. Nen le ye
Natunu tani in tinini nga, ngan iyeii ben so
ke paroranga, a Maro iyemenaii ye dada
dook tiap ke sennene yo kiidi nga. 4 Ngan
iyei nen, a bet nen ngan dada dook mata
noonoonoo yo ke wer nga, ngan idi nga ole
tatoo dook le imot. Idi nga tayei nen nga,
ngan ye yo tanepe ngan tatoo dada dook
tiap ke lodo gurunu ngan tiap, bong ye yo
tanepe ngan tatoo dada yo ke Maro Amunu
Silene nga.

5 Ngan di sima tooltool yo tinepe ngan
titoo di tapdi lodi nga, ngan kanakana
ngan lodi kaua urata mai san ye so kidi yo
lodi bet tiyei nga. Bong di sima tooltool
yo tinepe ngan titoo Maro Amunu Silene
nga, ngan lodi kaua urata mai san ye so
yo Maro Amunu Silene lono bet tiyei nga.
6 Inbe di sima tooltool yo kanakana ngan
lodi kaua urata mata ye soo so yo di tapdi
lodi panga nga, ngan ole matenge pombe
pang di. Bong di tooltool yo kanakana
ngan lodi kaua urata mata ye soo so yo
Maro Amunu lono panga nga, ngan di la
bet tiye Maro tinepe ye nepongo dook mata
yo taukan motingi i, inbe Maro ole ikaua
lo silene ki pang di ye lal tani in. 7 Inbe di
tooltool yo lodi kaua urata mata ye soo so
yo di tapdi lodi panga nga, ngan di ngan
tiyei ben koi ke Maro. Ngan nen, yesoo di
ngan o ke bet timalum pang wer ke Maro a
ipasongosongo di, ngan tiap, inbe di ngan
o ke bet titoo wer ke Maro pitiap yege.
8 Inbe di tooltool yo titoo di tapdi lodi a tiyei
dada dook tiap ke sennene yo lodi gurunu
iwetewete pang di ye bet tiyei nga, ngan
o ke bet tiyeie so sa yo dook mata nga bet
Maro lon ponana ye, ngan tiap.

9 Bong ang ngan katoo ang tapmu lomu
a kayei dada dook tiap ke sennene yo lomu
gurunu iwetewete pang ye bet kayei, ngan

tiap, yesoo kumata bet Maro Amunu Silene inepe lomu nga, ngan ang ngan katoo Maro Amunu Silene a kayei dada dook mata yo iwetewete pang ye bet kayei nga. Ngan kumata le tool atu bet Maro Amunu Silene, yo Kirisi iwanga a isi i, in inepe lono tiap nga, ngan ye in tool ke Kirisi tiap. 10 Bong kumata bet Kirisi inepe lomu, ngan ole kanepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi i. Moolmool, kanomu nga ole kammata, yesoo kayei sennene, bong ole kanepe ye nepongo dook mata tani, yesoo ang ngan Maro iyei ang le kayei ben di tooltool yo noonoodi ye matana nga. 11 Inbe kumata bet Maro Amunu Silene yo ipamaditi Kirisi ye ni ke matenge a imagur mulu i, in bet inepe lomu nga, ngan tool tani yo ipamaditi Kirisi ye ni ke matenge i, in ole ipamaditang lapau a ikaua tinimu paunu pang. Ngan ole iyei nen ye gurana ke Amunu Silene yo inepe lomu in.

12 Ngan la ang di diek nga, idi nga urata kiidi yo bet tayei nga, ngan nen; bet tanepe ngan tatoo dada dook tiap ke sennene yo lodo gurunu iwetewete paidi ye bet tayei, ngan tiap. Bong tanepe ngan tatoo dada dook mata yo Maro Amunu Silene iwetewete paidi ye bet tayei nga. 13 Ngan kumata bet kanepe le katoo dada dook tiap ke sennene yo lomu iwetewete pang ye bet kayei nga, ngan ole kammata. Bong kumata bet katoo dada ke Maro Amunu Silene a kamot ye geingi dada dook tiap yo iken lomu nga, ngan ole kanepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi i. 14 Yesoo, di tooltool yo Maro Amunu Silene imugu a irara di nga, ngan di ngan Maro di natunu. 15 Le moolmool, yesoo ang ngan kakaua Amunu Silene yo ke bet iyei ang a katattadaii, in tiap. Le ang ngan ke bet kanepe la tattadaingi parmana a kayei ben poranga ki mulu, ngan tiap. Bong ang ngan kakaua Maro Amunu Silene yo iyei ang le kayei ben Maro di natunu i. Ngan tina Maro Amunu Silene tani in inepe lodo nga, le iyei idi le koodoo pang Maro nen, “Alei Tamak, ong in au tauk Tamak.” 16 Inbe Maro Amunu Silene tani in iwetewete a ikata suanga ye dada yo lod wetewete paidi ye nen, bet idi nga Maro di natunu. 17 Ngan nanga, kumata bet idi nga natunu moolmool nga, ngan Maro ole ikap so ki yo dook mata, ngan paidi. Ngan so dook mata ke Maro tina, ngan ole takap dawa ben ede Kirisi ikap koot nga. Le kumata bet idi nga tasolo masngana ye geingi urata dook mata ben Kirisi nga, ngan idi lapau Maro ole iyitmak ede le ilo ete, inbe ole ikau idi le lo taye Kirisi tanepe lulngana lono nen a tala.

Pang Dama Ni Ngan Maro Ole Ikau Idi A Lo Tanepe Lulngana Lono

18 Au i lok kaua urata mai san nen, bet masngana yo dookoot tasolo ye nepongo kiidi nga, ngan so sorok, yesoo nepongo dook mata yo bet takauu ye kene yo Maro ikau idi a lo tanepe lulngana lono ye i, in ole illos moonoo tina nga. 19 Le kakamata, so le imot yo Maro itar ye lang le tana i nga, ngan titar matadi inbe tinam bet le pang dama ni ngan Maro ipapos di sima tooltool yo di ngan natunu moolmool ngan le pombe mallangana. 20 Ngan so tina yo Maro itar nga, ngan ye iyei di le o ke bet tiyei soo so le imot yo Maro lono panga, ngan tiap. Inbe di ngan lodi bet tinepe ye dada dook tiap nen tiap, bong Maro la iyei di a tinepe nen i, yesoo Maro ye taunu in lono bet iyei di nen, a bet nen ngan titar matadi inbe tinam so dook mata yo Maro lono bet iyei pang di nga. 21 Ngan so tina yo tinam ngan nen, bet Maro ilon di a igiri dada dook tiap yo ipau di a bet igarung di le timmata a tibi nga, inbe ikap di a iyei di le tinepe dook mata ye lulngana dawa ben di natunu nga. 22 Yesoo, lod galanga nen, so tina le imot yo Maro itar di nga, ngan tisolo masngana mai a titang titang le se dookoot nga. Le di ngan tikanamaia masngana dawa ben garup kapon massingi a bet ipasui nga. 23 Ngan nen leu tiap, bong idi taudu nga lapau, tayetaia masngana a lod tang lapau. Moolmool, idi sima tooltool yo takaua Maro Amunu Silene a iyei ben tarkilanga paidi ye soo so yo bet Maro ikap paidi, ngan lod massingi a tatang, inbe titar matada a tanam bet Maro ikau idi kan a tayei di natunu moolmool nga, inbe ipamulidi ye dada dook tiap yo bet igarung tiniidi le tammata a tabi nga. 24 Ngan idi nga Maro ikau idi a ipamulidi ye so dook

tiap yo bet igarungidi, in oo, bong urata ki
tani in itar kanono le imot tiao. Ngan la le
idi nga tatar matada inbe tanam ye so dook
mata kapala mulu yo takamata tiao nga.
Ngan kumata bet so dook mata yo tatar
matada ye inbe tanamu, in pombe koot
nga, ngan ke bet tatar matada a tanamu
mulu tiap, yesoo tool yo ikap so koot i, in
ole gelei bet itar matana a inam go nga?
25 Ngan tina tatar matada inbe tanam ye
so dook mata yo takap tiao nga, ngan la
tanepe le lodo pusbe dook mata, inbe tapas
le tanam leu.
26 Ngan gaongo leu, idi nga ye kene
yo taukada gurada ye in nga, ngan Maro
Amunu Silene ilonidi. Le kakamata, idi
nga lod galanga ye dada dook mata yo bet
tapatarau a tawete betanga mallangana
ye so yo lod massingi ye mai san bet le
takap, ngan tiap, bong Maro Amunu Silene
la ipatarau pang Maro bet ilonidi i. 27 Ngan
Maro yo ikamata lodo i, in lon galanga ye
soo so yo Amunu Silene bet iyei paidi nga,
yesoo Maro Amunu Silene in itoo Maro
lono a ipatarau bet ilon di tooltool yo ki
nga.
28 Inbe lod galanga nen, di tooltool yo
lodi pang Maro mai san nga, ngan Maro
iyei so tina nga le imot a pompombe ye
dada yo bet dook mata pang di ye i. Ngan
ye in iyei dada nen pang di tooltool tina
yo lon tar bet ipootoo di panga ye taunu
nga. 29 Le moolmool, di ngan Maro lon
galanga ye di mukot bet ole titara lodi
medana panga, inbe ye in lon tar bet pang
dama ni ngan ole iportak di le tiyei dada
gaongo leu ben ke Natunu, a bet nen ngan
Natunu tani in iyei kase mumuganga pang
di taini budanga mai i le imot. 30 Inbe di
sima tooltool yo lon tar di bet pang dama
ni ngan ole tiyei ben ye di natunu nga,
ngan ipootoo di panga ye taunu. Inbe di
tooltool tina yo ipootoo di panga nga, ngan
iyei di le tinepe ben di tooltool noonoonoo
ye matana. Inbe di tooltool tina yo iyei di
le tinepe ben di tooltool noonoonoo nga,
ngan ikaua nepongo dook mata pang di,
inbe ole ikap di lo tinepe lulngana lono.

So Sa O Ke Bet Igarungidi A Tagege Dada Yo Bet Maro Lono Paidi Ye Mai San I, In Tiap

31 Ngan nanga, ole tawete balai ye so tina
yo Maro iyei paidi nga? Kumata bet Maro
ikata suanga yidi nga, ngan soo so bet man
igarungidi i? So siap! 32 Ngan Maro lon
rutaia ye taunu Natunu in a iparama tiap,
bong itaru la di koi ki bedi a tirauu le imata,
a bet nen ngan ilonidi ye matenge ki. Le
kumata bet irutaia Natunu tiap nga, ngan
ole gelei, irutai so kapala yo bet ilonidi ye
nga? Tiap yege! Bong ole lono dook mata
a iyei dada dook mata paidi, inbe ikap
loningi kapala yo dook mata, ngan paidi
lapau. 33 Ngan la idi tooltool yo Maro ipoo-
tidi panga nga, ngan ole sei tool bet ikodo
dama ke Maro a ipaposidi ye dada dook
tiap kiidi yo tayei nga? Tool siap, yesoo
Maro in la iyei idi le tanepe ben tooltool
noonoodoo ye matana i. 34 Inbe sei tool bet
ole iwete ngan Maro iyemenai idi ye dada
dook tiap kiidi yo tayei nga? Tool siap,
yesoo Yesu Kirisi imata ye sennene kiidi
oo, motong la Maro ipamaditi a imagur
mulu nga. Le dookoot nga, ye lo iwur
ye Maro bene oonoo, inbe ipatarau pang
Maro bet ilonidi. 35 Ngan soo so bet iyei
idi a bet nen ngan ikodokala Kirisi lono
yo paidi mai san i? So siap! Le nga gelei,
bet di tooltool tikap masngana paidi, too
bet tanepe ye lo madoko ye moonoo yo
pombe pang yidi nga, too bet di tooltool
tigarungidi ye yo tatoo Kirisi nga, too bet
takana pitolo, too bet tayolo pirara, too bet
tapusye so dook tiap yo bet igarungidi nga,
too bet tirau idi ye pul ke patokongo, ngan
ole gelei, ole so tina ngan ikodokala Kirisi
lono yo paidi mai san i, too? O tiap yege!
36 Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga,

“Am nga di tooltool kiong,
ngan la le ye ke kanakana ngan di koi
kiong bet tiraumatamatam le ike-
nen leu nga.
Di ngan lodi tar nen,
bet am nga dawa ben di sipsip yo tikap
di a bet tiraumatamata di nga.”✡

37 Bong so tina le imot yo pombe pang yidi
nga, ngan idi nga tadada podi a tallos di
mai san ye Kirisi yo lono paidi mai san a
ilonidi i. 38 Ngan yo awete nen nga, yesoo

✡ **8:36** Rau ke Woungu (Buk Song) 44:22

atara lok le imede nen, bet matenge, too nepongo, too di bangabangana, too di so sidi, too so yo dookoot katai iken nga, too so yo pang dama ni ngan bet pombe nga, too so kapala yo gurana kidi maimai mata nga, 39 too so yo ke ete nga, too so yo ke lopo nga, too so le imot yo Maro itar di nga, ngan sa o ke bet ikodokala dada yo bet Maro lono paidi mai san ye i, in tiap. Inbe ye in ipitnaii paidi bet ye in lono paidi mai san ye soo so yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi iyeii paidi i.

9

Maro Ipootoo Di Yuda Bet Tiyei Ye Di Tooltool Ki,
Bong Di Ngan Tiwala Muridi Pang Kirisi

1 Au i ye Kirisi matana ngan awete betanga moolmool pang. Au i nga allungang tiap, le Maro Amunu Silene yo inepe lok a iwetewete pau ye dada dook mata yo bet atoo i, in ikata suanga yau bet betanga kiau tina ngan moolmool le imot. 2 Ngan nanga, kanakana ngan au i lok madoko inbe lok massingi mai san ye di diek yo di Yuda nga. 3 Inbe au i lok bet le apusye dada dook mata sa yo bet alon di rara kiau tina ye i. Le kumata bet Maro ilonau tiap, bong itarau le anepe kakdot ye Kirisi, a bet nen ngan ilon di Yuda tina a titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan dook mata. Au i lok bet le iyei nen. 4 Di ngan di Isrel yo sasa ke Yakop nga. Inbe Maro ikap di kan le tiyei ben ye di natunu, inbe ye in ipitnaia gurana mai ki pang di a tikamata lulngana yo iken ye di i. Inbe ipamede betanga pang di ye so dook mata alunu, inbe ikap wer ki pang di. Inbe Maro ipagalanga lodi ye dada yo bet tisung panga ye bareme mai ke sungunu ye i, inbe ipamede betanga pang di bet so dook mata tani in ole ipa ye rara kidi. 5 Inbe sasa kidi la Awaram iye Esaka inbe Yakop nga. Inbe Kirisi pombe ye rara kidi, le iyei tooltool dawa ben di. Ngan Kirisi ye taunu in Maro, le iyei kuto mai pang so nga le imot. Ngan la tayitmaka ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti a iken nen le taukan motingi. Moolmool.

6 Dookoot katai nga di tooltool ke Yuda alunu la titara lodi medana pang Kirisi tiap nga, bong idi nga ke bet tawete nen, bet betanga ke Maro yo ipamede pang di i, in taukan kanono nga tiap, yesoo di tooltool yo ke Isrel nga, ngan Maro ikamata di ben di le imot ngan di tooltool moolmool ke Isrel, ngan tiap. 7 Inbe gaongo leu ye di tooltool yo tipa ye rara ke Awaram nga. Di ngan, Maro ikamata di le imot ben di ngan sasa ke Awaram, ngan tiap, bong di kapala leu la iwete bet di ngan Awaram di natunu yo moolmool nga. Le dawa ben mugu ngan Maro iwete pang Awaram nen, “Ole Esaka di sasa ki, ngan di leu la bet akinkat di ben di sasa kiong nga.”✡ 8 Ngan nanga, di sasa ke Awaram yo tipasui di ye dada ke kerenge nga, ngan di le imot la bet Maro iwete di ye ye taunu di natunu, ngan tiap. Bong di sasa ke Awaram la pombe ye dada yo Maro ipamede betanga panga ye i, di ngan la Maro di natunu yo moolmool nga. 9 Ngan dada tani yo Maro ipamede betanga panga ye i, in naii. Iyei ne, “Kumata bet talo ye lal yo ataru a iken koot in nga, ngan ole amulu a asi, ngan rimam Sara ole ipasuiu natunu tamoto.”✡

10 Inbe dada ataleu nain tiap, bong matamu too ye dada yo iyeii pang Rebeka yo ipasui di natunu tamoto bokoboko pang sasa kiidi yo Esaka in lapau nga. 11-12 Ngan ye kene yo ipasui di natunu bokoboko tina ngan tiao nga, ngan Maro iwete pang Rebeka ye di nen, “Natum yo mumuganga i, in ole iyei urata pang natum yo kimurungu i.”✡ Le kakamata, ye kene tani ngan di natunu ru tina tisi tana tiao, le tiyei toko dada sa yo dook mata too dook tiap, ngan siap. Bong tina Maro iwete nen ye di nga, ngan bet nen a ipitnaii bet ye in ipootoo kase atu ye urata ki yo iyei, nga tiap, bong ipootoo kase atu ye ye taunu lono, inbe san in tiap. 13 Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Au i lok pang Yakop mai san, bong Esau in lok panga tiap.”✡

14 Le nga ole tawete balai? Ole tawete bet Maro in iyei dada yo noonoonoo tiap nga, too? Tiap yege! 15 Ngan nen, yesoo dawa ben Maro iwete pang Mose nga. Iyei ne,

✡ **9:7** Pudu (Stat) 21:12 ✡ **9:9** Pudu (Stat) 18:10, 14 ✡ **9:11-12** Pudu (Stat) 25:23 ✡ **9:13** Malaka (Malakai) 1:2-3

"Au i bet lok mulumulu ye tool atu nga,
ngan ole lok mulumulu ye.
Inbe au i bet alele lok ye tool atu a
bet ayei dada dook mata panga nga,
ngan ole alele lok ye a ayei dada
dook mata panga."✡

16 Ngan nen le ye kene yo bet Maro ipootoo
tool ye in nga, ngan ikamata tool lono a
itoo, too ikamata ye urata yo iyei nga, ngan
la le ipootoo ye, nga tiap. Bong Maro ye
taunu lon mulumulu ye ngan la le ipootoo
panga nga. 17 Ngan dawa ben betanga
atu yo iken ye Rau ke Maro, in iwetewete
ye Pero nga. Iyei ne, "Au i atarong le
kuyei tool mai a matam kala di tooltool.
Ngan ayei nen, a bet nen ngan so yo ayei
yong nga, ngan ole di tooltool tikamata
mallangana nen, au i gurana kiau mai san.
Inbe nen, a bet nen ngan tigasagasa ek a
ingaua tana mai i le imot."✡ 18 Ngan la lod
galanga nen, Maro in ole lon mulumulu
ye sei tool yo lono bet lon mulumulu ye i.
Inbe kumata le Maro lono bet iyeie tool sa
a kuton mede mata nga, ngan ole iyeii le
kuton mede mata.

Maro Iyei Soo So Yo Lon Kaua Urata Ye Bet Ole Iyei Nga

19 Bong lok tar bet ang tina ngan atu ole
iwete pau nen, "Ai, kumata bet Maro iyei
nen nga, ngan nga gelei a katen malmal
paidi ye dada dook tiap kiidi nga? Yesoo,
dada yo Maro lon tar bet tool itoo nga, ngan
sei tool iyei so le itoo lono tiap i? Tool
siap, too?" 20 Bong atorong nen, ong in tool
balai, inbe ong in soo tool a bet kuwete
gogo betanga pang Maro nga? Bor yo
tikarata ye tana i, in ke bet iwete pang tool
yo ikarata in nen, "Nga gelei a le kukaratau
nen nga?" ngan tiap yege. 21 Ngan kene
yo tool ke karatanga bor bet ikarata bor ye
in nga, ngan gelei, ke bet ikap tana inbe
itoo ye taunu lono a ikarata bor yo lono bet
ikarata i, in tiap, too? Tiap! Ye in ole ikap
tana yo iken gaongo nga, inbe itoo ye taunu
lono a ikarata bor atu in pang urata dook
mata yo bet di tooltool lodi ponana ye nga,
inbe san in pang urata yo kapala nga.

22 Ngan gaongo leu, Maro in iyei dada
gaongo nen. Ngan ye in lono bet ipitnaia
kate malmal ki pang di tooltool yo tiyei
sennene nga, inbe ipitnaii a di tooltool
tikamata ben ye in gurana ki mai san ke
bet iyemenai di ye nga. Bong Maro itoko
too katene le katen malmal tarrai pang di
tooltool yo tipasa katene, ngan tiap. Di
ngan dawa ben bor yo ikarata a inam bet
ipas le igarungu leu i. 23 Ngan Maro ye yo
katen malmal tarrai tiap nga, ngan bet nen
a ipitnaii ben ye in ole iyei dada dook mata
kaiye pang di tooltool yo lon mulumulu ye
di nga. Moolmool, ye in lono bet tikamata
nen; ole iyei dada yo dook mata ngan pang
di, inbe ole ikap di lo tinepe dook mata ye
lulngana lono. Le di tooltool tina, ngan
di ngan dawa ben bor yo ikarata a inam
bet iyei urata dook mata ye i. 24 Inbe idi
tooltool yo ipootidi panga nga, ngan ben
bor tina yo ikarata bet iyei urata dook mata
ye di nga. Ngan iyei dada nen pang di
tooltool ke Yuda leu tiap, bong pang di
tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan
lapau. 25 Ngan ben tina betanga ke Osea
yo iwodo a iken ye Rau ke Maro nga. Ngan
iwete nen,

"Di sima tooltool yo mugu ngan tiyei di
tooltool kiau tiap nga,
ngan dookoot nga ole akiu di ye di
tooltool kiau.

Inbe di sima tooltool yo mugu ngan lok
pang di mai san tiap nga,
ngan ole awete bet di ngan lok pang di
mai san."✡

26 Inbe Osea iwete mulu nen,

"Di tooltool ke soo malala yo Maro iwete
pang di nen, 'Ang ngan di tooltool
kiau tiap nga,'
ngan di tooltool ole tiwete ye di nen,
'Maro tani yo inepe matana rerene
nen le taukan matenge in natunu la
di nga.' "✡

27 E Esai, in koonoo le kalngana mai a
iwetewete ye di tooltool ke Isrel nen,

"Moolmool, di tooltool ke Isrel ngan
kinkatingi kidi ben ululu ke tiek nga,

✡ **9:15** Pamulenge (Kisim Bek) 33:19 ✡ **9:17** Pamulenge (Kisim Bek) 9:16 ✡ **9:25** Osea (Hosea) 2:23 ✡ **9:26** Osea (Hosea) 1:10

bong di tooltool kidi alunu tiap la bet
Maro ikap di a ipamulu di ye so dook
tiap yo bet igarungu di i.
28 Yesoo, Tool Mai ole itoo betanga ki yo
iweta i, a iyemenai di tooltool ke
tana i le lo imot palbe leu."✡
29 Le dawa ben tina mugu ngan Esai iwete
nga. Iyei ne,
"Kumata le Tool Mai yo gurana ki mai san
le illos gurana ke so nga le imot i,
in lono dook mata bet sasa kiidi sa
tinepe tiap nga,
ngan matin idi nga tallede le imot
dawa ben di tooltool ke Sodom le
Gomora nga."✡

Di Yuda Titara Lodi Medana Pang Bingi Dook Mata Tiap

30 Le nga ole tawete balai? Ole tawete
nen, di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda
tiap nga, ngan tikapge bet titoo dada dook
mata yo bet Maro iwete di ye tooltool
noonoonoo, nga tiap, bong ngan le Maro
iwete di ye tooltool noonoonoo ye lodi
medana yo titaru panga i. 31 E di Yuda
tina ngan tikapge bet titoo wer ke Maro
a bet nen ngan Maro iwete di ye tooltool
noonoonoo, bong ngan le tiap. 32 Nga
gelei a iwete di ye tooltool noonoonoo
tiap nga? Yesoo, di ngan tikapge bet tiyei
tooltool noonoonoo ye dada ke tarungu
lodi medana tiap, bong ye urata kidi tapdi
yo tiyei nga. Atoo, di ngan dawa ben di
tooltool yo kedi saurai ye pat a timol nga.
33 Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga,
"Kapalongo, au i ape pat atu la iken Saion*
ni.
Ye in dawa ben pat yo di tooltool kedi
isaurai ye a timol,
inbe dawa ben pat yo di tooltool titut
kedi ye a timol du tana i.
Bong kumata bet tool sa itara lono medana
ye nga,
ngan ye in o ke bet moomoonoo tiap."✡

10

Paulu Lono Mai San Bet Maro Ipamulu Di Tooltool Ki Yo Isrel Nga

1 Ang di diek nga, au i so yo lok panga
mai san i, in nen, bet Maro ikap di tooltool
kiau ke Isrel a ipamulu di ye so dook tiap
yo bet igarung di i. Ngan la le kanakana
ngan apatarau pang Maro bet ikap di a
ipamulu di nga. 2 Ngan au i lok galanga
ye di, le awete betanga moolmool pang
nen, di ngan lodi mai san bet tiye Maro
tigauagaua dook mata, bong lodi galanga
ye dada yo bet tiyei a bet nen ngan Maro
lon ponana ye di, ngan tiap. 3 Di ngan
lodi galanga ye dada yo bet Maro ilon di a
bet tiyei tooltool noonoonoo ye matana, in
tiap. Bong tikapge bet titoo dada kidi tapdi
leu, nen le lodi bet tiraua pang dada dook
mata yo bet Maro iwete di tooltool bet di
ngan noonoodi ye i, in tiap. 4 Bong dada
yo ke toongoo wer i, in imot, yesoo Kirisi isi
tana i oo. Le dookoot nga, di sima tooltool
le imot yo titara lodi medana ye soo so yo
iyeii pang di in nga, ngan Maro ole iwete
di ye tooltool noonoonoo ye lo medana kidi
yo titaru panga i.

Maro Ipamulu Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Bet Yesu Kirisi In Tool Mai Nga

5 Ngan Mose iwodo betanga a ipagalanga
dada yo bet tool itoo wer a bet nen ngan
iyei tool noonoonoo ye Maro matana nga.
Le iwete nen, "Tool bet itoo wer ke Maro
nga, ngan kanakana ngan ole itoo betanga
ki le imot, ngan la bet ikaua nepongo
dook mata yo taukan motingi in nga."✡
6-7 Bong di sima tooltool yo Maro iwete
di ye tooltool noonoonoo yesoo titara lodi
medana pang Kirisi nga, ngan ke bet tiwete
pang di tooltool ben Mose iwete, nga lapau.
Ngan ye in iwete nen, "Ken lom wetewete
nen, 'Ai, nga ole sei tool bet ilo ete ye malala
ke Maro i?' too, 'Nga ole sei tool bet idu lopo
ye ni kidi matenge i?' "✡ (Ngan betanga tina
ngan lono ki nen: Bet tool sa ilo ete inbe
iwete pang Kirisi a isi tana, too bet tool sa
idu lopo inbe iwete pang Kirisi a ipa ye ni
kidi matenge a ise. Bong nen tiap, yesoo
Kirisi tani in isi tana oo, inbe ye in Maro
ipamaditi ye ni ke matenge a ise oo.) 8 Ngan

✡ **9:28** Esai (Aisaia) 10:22-23 ✡ **9:29** Esai (Aisaia) 1:9 * **9:33** Kawal Saion in la malala mai Yerusalem in iken ye i. ✡ **9:33** Esai (Aisaia) 8:14; 28:16 ✡ **10:5** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 18:5 ✡ **10:6-7** Wer (Lo) 30:12-13

nen le di tooltool yo titara lodi medana
pang Kirisi ngan ole tiwete balai? Ole
tiwete dawa ben Mose iwete nga. Iyei ne,
“Betanga ke Maro in iken potai yang. Mool-
mool, ye in iken ye lomu inbe ipas a isi diki
ye koomu.”✡ Ngan betanga tani yo iken
ye di koot i, in la betanga yo amweteweta
pang di tooltool bet titara lodi medana
pang Kirisi ye i. 9 Ngan betanga tina yo
amwetewete pang di tooltool ye in naii;
kumata bet ong in kuwete mallangana la di
tooltool matadi bet Yesu in Tool Mai, inbe
kutara lom medana bet Maro ipamaditi ye
ni kidi matenge nga, ngan Maro ole ikau
ong a ipamulong ye so dook tiap yo bet
igarungong i. 10 Ngan nen, yesoo kumata
le tool itara lono medana bet Kirisi imata
motong Maro ipamaditi nga, ngan Maro
ole iweta ye tool noonoonoo. Inbe kumata
bet iwete mallangana la di tooltool matadi
bet Yesu in Tool Mai nga, ngan ye in Maro
ole ikauu a ipamule ye so dook tiap yo bet
igarungu i. 11 Le ben tina Rau ke Maro
iwete nga, “Sei tool bet itara lono medana
panga nga, ngan o ke bet moomoonoo
tiap.”✡ 12 Ngan la di Yuda inbe di tooltool
yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan
dada dook mata gaongo leu la Maro iyei
pang di nga. Nen le di tooltool le imot yo
titara lodi medana panga nga, ngan Tool
Mai kidi ataleu. Inbe ye in Tool Mai tani
yo iyei urata dook mata alunu san pang di
tooltool yo titoru bet ilon di nga. 13 Ngan
ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Di sima
tooltool le imot yo titoro Tool Mai bet ilon
di nga, ngan ole ikap di a ipamulu di ye so
dook tiap yo bet igarung di i.”✡

14 Bong kumata bet di Yuda titara lodi
medana pang Kirisi tiap nga, ngan ole tiyei
balai bet titoru a ilon di nga? Inbe kumata
bet tilongo betanga ki tiap nga, ngan ole
tiyei balai bet titara lodi medana panga
nga? Inbe kumata bet tool sa iwetewete
bingi dook mata ke Kirisi pang di tiap nga,
ngan ole tiyei balai bet tilonga nga? 15 Inbe
kumata bet tiyawar di tooltool sa bet la
tiwetewete bingi dook mata ke Kirisi pang
di tiap nga, ngan ole di tooltool tina ngan
tiyei balai bet la tiweteweta nga? Ngan
Rau ke Maro iwete nen, “Di tooltool lodi
ponana mai san ye di tooltool yo tikaua
bingi dook mata bet man tiweta nga.”✡

16 Bong di tooltool ke Isrel le imot la
titar talngadi a bet tilongo bingi dook
mata, ngan tiap. Ngan ben tina Esai iwete
nga, “Tool Mai, ole sei tool bet itara lono
medana ye betanga kiong yo amweta i?”✡
17 Ngan nanga, betanga yo amlonga i, in
ipamadit lomam le amtara lomam medana
pang Kirisi. Inbe betanga tani, in la bingi
dook mata yo ke Kirisi i. 18 Bong nga bet
ator: Di tooltool ke Isrel nga tilongo bingi
dook mata lapau, too tiap? Moodoom, di
ngan tilonga oo. Le ben tina Dawiti iwodo
betanga lo ye Rau ke Maro a iwete nga,

“Betanga ke Maro i, in di tooltool tiweta, le
ila ye di tooltool nga le imot ke tana
i,
inbe betanga kidi tina, ngan ila le la
itaua motingi ke tana mai i le imot.”✡

19 Oo, nga bet ator mulu: Di tooltool ke
Isrel nga lodi galanga ye betanga ke Maro
lapau, too tiap? Moodoom, di ngan lodi
galanga ye, yesoo di tooltool yo tipa ye rara
kidi Yuda tiap nga, ngan lodi galanga ye, le
moolmool, di Yuda lodi galanga ye lapau.
Ngan Mose in tool tani yo kulkulunu ngan
iwete betanga i. Iyei ne,

“Di tooltool yo kakamata di ben so sorok
inbe taukadi lo galanga nga, ngan
ole ayei dada dook mata pang di.
Ngan dada tani yo bet ayeii pang di i, in
ole iyei ang le matamu gorengana ye
so kidi a lomu dook tiap pang di.”✡

20 Inbe Maro koonoo yo Esai in iwodo be-
tanga mallangana yo Maro iwete panga,
ngan lapau. Iyei ne,

“Au i, di tooltool yo mugu ngan matadi
sarai au tiap nga, ngan ole tipusye
au.
Inbe di tooltool yo titor yau tiap nga,
ngan ole apitnai au tauk pang di.”✡

21 Bong di tooltool ke Isrel ngan Esai iwodo
betanga ye di nen,

✡ **10:8** Wer (Lo) 30:14 ✡ **10:11** Esai (Aisaia) 28:16 ✡ **10:13** Yoel (Joel) 2:32 ✡ **10:15** Esai (Aisaia) 52:7 ✡ **10:16** Esai (Aisaia) 53:1 ✡ **10:18** Rau ke Woungu (Buk Song) 19:4 ✡ **10:19** Wer (Lo) 32:21 ✡ **10:20** Esai (Aisaia) 65:1

"Au i ye ke kanakana nga, ngan ayitmaka
bek bet akiu di tooltool kiau a timan
pang yau,
bong di ngan tooltool ke sak noonoon-
goo le lodi dook mata bet tilongo
betanga kiau tiap."✡

11

Di Yuda Kapala Leu La Tiyei Di Tooltool Ke Maro Nga

1 Le nga bet ator nen: Nga gelei, Maro in
iwala murini pang di Yuda yo tooltool ki
nga, too? Tiap yege! Kakamata, au tauk i
tooltool ke Isrel, inbe au i sasa ke Awaram,
inbe au i apa ye rara yo ke Bensamen i.
2 Ngan Maro iwala murini pang di tooltool
ki yo mukot yege ni ngan ipootoo di panga
nga, ngan tiap. Nga gelei, o lomu kalli
ye so yo Rau ke Maro iwete ye nga, too?
Ngan Maro koonoo yo Ilia, in iwete gogo
betanga pang Maro ye di tooltool ke Isrel
nen, 3 "Tool Mai, di tooltool ke Yuda nga
tiraumatamata di tooltool yo tikaua koom
nga, inbe tisaua kakawa ke paroranga so
pong nga lapau. Le dookoot nga autaleu la
anepe i, bong nga tikapge bet tiraumatau
lapau."✡ 4 Ngan le Maro iraua betanga ki
balai? Iyei ne, "Au tauk i, di tooltool kiau
tau limi be ru la tigun turudi a tisung pang
kai padodo yo Bal i, in tiap nga. Ngan
di la matak kala di a tinepe nga."✡ 5 Nen
le gaongo leu, dookoot katai nga lapau di
Yuda kapala leu la tinepe a tiyei ben di
tooltool ke Maro nga. Ngan di ngan Maro
lono pang di a iyei dada dook mata pang
di, inbe ipootoo di panga ye taunu. 6 Ngan
tiyei urata dook mata sa ngan la le Maro
ipootoo di panga nga, ngan tiap. Bong itoo
ye taunu lono yo pang di mai san i, in a iyei
dada dook mata pang di, ngan la le ipootoo
di panga nga. Ngan kumata bet moolmool,
Maro ipootoo di yesoo di ngan tiyei urata
dook mata nga, ngan o ipootoo di ye yo
lono pang di a bet iyei dada mata pang di,
ngan tiap.

7 Le ole tawete balai? So yo di tooltool
ke Yuda lodi panga mai san a tikapge bet
tikauu i, in di le imot tikauu tiap, bong
di tooltool kapala leu yo Maro ipootoo di
panga, ngan di leu la tikauu nga. Bong di
tooltool budanga mai ke Yuda ngan Maro
iyei di le kutodi imede mata le ke bet tikauu
tiap. 8 Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete
nga,

"Di ngan, Maro iyei di le tinepe dawa ben
tool iken mata le iken kalli nga.
Ngan nen le se dookoot katai nga, ngan
matadi nga ke bet tikamata so ye
tiap,
inbe talngadi nga ke bet tilongo be-
tanga ye tiap lapau."✡

9 Inbe dada tina yo Maro iyei pang di Isrel
tina nga, ngan dawa ben Dawiti ipatarau
pang Maro bet iyei pang di koi ki nga. Iyei
ne,

"Tool Mai, au i lok bet ole kuyeie kakawa
yo kaningi kidi iken ye i,
in le iyei ben pit a kedi saurai ye.
Inbe kuyeie so dook mata yo kidi i, in le iyei
ben tana gimono a timol ye.
Ngan ye dada tani in ole tikaua urata
dook tiap kidi kootoonoo.
10 Inbe au i lok bet ole kuyei di le matadi
lono todotodo a bet nen ngan tika-
mata ni mulu tiap.
Inbe kupaloko urata moonoo ilo podi,
a bet nen ngan kaddedi imaloi le
iken nen le ipa so."✡

11 Nga bet ator mulu nen: Di tooltool ke
Yuda yo kedi saurai a timol nga, ole gelei,
o ke bet Maro ipamulu di tiap, too? Tiap
yege! Ngan nen, yesoo ye dada dook tiap
kidi ke sennene yo tiyei nga, ngan la Maro
ikap di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda
tiap ngan a ipamulu di ye so dook tiap
yo bet igarung di in nga. Ngan Maro iyei
nen, a bet di Yuda tikamata ngan matadi
gorengana ye dada dook mata yo iyei pang
di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap
nga. 12 Le kakamata, di Yuda tiyei dada
dook tiap ke sennene, ngan la Maro iyei
dada dook mata pang di tooltool kapala yo
ke tana mai i le imot nga. Inbe ye kene yo
di Yuda tigege dada dook mata ke Maro ye
in nga, ngan le iyei dada dook mata pang
di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap

✡ **10:21** Esai (Aisaia) 65:2 ✡ **11:3** Kuto Maimai Rau Atu Ki (1 King) 19:10, 14 ✡ **11:4** Kuto Maimai Rau Atu Ki (1 King) 19:18 ✡ **11:8** Wer (Lo) 29:4; Esai (Aisaia) 29:10 ✡ **11:10** Rau ke Woungu (Buk Song) 69:22-23

nga. Le kumata bet iyei dada dook mata pang di tooltool kapala ye kene yo di Yuda tiyei dada dook tiap panga nga, ngan ole gelei kumata bet di Yuda le imot tiyei dada dook mata inbe tiportak lodi a timan pang ye nga? Kumata bet nen nga, ngan ole lon ponana ye di a iyei dada dook mata pang di tooltool le illos tina yo iyei pang di mugu nga.

Maro Ikap Di Tooltool Kapala A Ipamulu Di Lapau

13 Au i nga bet aseke betanga kiau inbe awete pang ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga. Ngan nen, au i Maro ipootau bet ayei aposol pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. Inbe au i lok ponana mai san ye urata yo Maro ikauu pau bet la awetewete bingi dook mata ke Kirisi nga. 14 Inbe urata yo ayeii i, in au i nga asere dada nangai yo dook mata ke bet ayei di tooltool yo rara kiau au tauk nga le matadi gorengana ye so dook mata yo Maro iyeii pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. Ngan au i akapge bet ayei nen nga, ngan bet nen a Maro ole ikap di sa a ipamulu di. 15 Yesoo ye kene yo Maro iwala murini pang di Yuda kapala ye in nga, ngan la le ila a la iyei di tooltool kapala yo ke tana mai i le imot nga, a bet man tiye tigauagaua nga. Nen le lomu tar bet ole iyei balai ye kene yo bet iyei di Yuda a man tiye tigauagaua mulu ye in nga? Ngan ye in ole iyei di le tinepe dawa ben tool yo imadit ye ni ke matenge a inepe matana rerene mulu i. 16 Le matamu too ye momo kidi Yuda. Di ngan bet tikarata porong dukumu nga, ngan tikap pattu a tiyei paroranga pang Maro ye mugu ngan, a bet nen ngan iyei tarkilanga ben porong le imot ngan ke Maro. Inbe gaongo leu, kumata bet kai tamana ikap ramini pang Maro nga, ngan kai bene le imot ngan ke Maro lapau.*

17 Ngan di Yuda nga dawa ben kai olip moolmool yo isup kumu lono i, inbe ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan dawa ben kai olip gok yo ikodo kumu gigini ke diki i. Le dookoot nga, ngan ben kumu tamana igoromkat olip yo moolmool i, in bene kapala du tana, inbe la ikap olip gok tani yo ikodo ke diki in bene man ipakere lo ye olip tani yo ikodo kumu lono i, in a ikol bene tina yo igoromkat nga. Le ang kaye di bene yo iken nga, ngan kakap so dook mata ye ran ki yo ipa ye kai ramini a ise nga. 18 Bong ang di tooltool yo ben kai olip gok bene nga, ngan ken kawete a koomu maimai pang di Yuda yo Maro igoromkat di a tidu tana, ngan be. Bong bet koom payitang nga, ngan lomu tut nen, ang ngan la kapamede kai ramini nga tiap, bong kai ramini la ipamedang i. 19 Nen le ang ngan ole kawete nen, “Kai bene yo Maro igoromkat a ikatte di nga, ngan bet nen a ikau am a ipakeram amlo ye nedi.” 20 Moolmool, di ngan ye yo Maro igoromkat di nga, yesoo titara lodi medana pang Kirisi tiap. Bong ang ngan kakodo le kamede dook mata ye lomu medana yo kataru pang Kirisi i. Ngan nanga, ken ang tapmu kayitmakang le kalo ete be, bong katattadaia tool tani yo igoromkat kai bene kapala i. 21 Yesoo, Maro in ipatau di kai bene yo moolmool ngan a iken ye nedi tiap, le ang ngan o ke bet ipatau ang tiap lapau.

22 Nen le kakamatang dook leu! Maro in lono pang di tooltool a iyei dada dook mata pang di, inbe katen malmal a iyei dada dook tiap pang di tooltool lapau. Ngan ye in katen malmal pang di Yuda yo tigege dada dook mata ki nga, bong ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ye in lono pang a iyei dada dook mata pang. Le kaparama lomu medana yo kataru panga i, a bet nen ngan iyei dada dook mata pang le ikenen leu. Ole nen ngan isaputang a kakoo lapau. 23 Inbe di Yuda tina, ngan kumata le bet tiportak a titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan Maro ole ikap di a ipakere di lo ye nedi mulu. Yesoo, Maro in gurana ki ke bet ikap di a ipakere di tilo ye nedi mulu. 24 Yesoo, ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan dawa ben kai olip gok yo ikodo kumu gigini ke diki, in bene. Ngan kumu tamana tani in ikau ang la ipakerang

* **11:16** Ngan betanga yo iwete ye porong le kai nga, ngan inanpootoo di maimai kidi Yuda yo mugu nga. Di ngan ke Maro, le di sasa kidi tina ngan ke Maro lapau.

lo ye olip moolmool yo ikodo kumu lono i.
Ngan tina ikau ang a ipakerang lo ye kai
olip yo san in nga, ngan o ke bet ikap di
Yuda a ipakere di lo ye nedi mulu lapau.
Ngan urata tani in ke bet imoo panga tiap.

Maro Ole Ikap Di Yuda A Ipamulu Di Lapau

25 Ang di diek nga, ken lomu sarrara
ye betanga ke Maro yo mugu ngan iken
sollono nga be, inbe ken lomu tar bet ang
ngan dook mata le kallos di Yuda, ngan be
lapau. Ngan di tooltool ke Isrel tina ngan
Maro iyei di a kutodi mede mata le ke bet
lodi galanga ye betanga ke Maro tiap. Inbe
di ngan ole tinepe nen le lo di tooltool yo
tipa ye rara kidi Yuda tiap ngan titara lodi
medana pang Kirisi a kinkatingi kidi ole lo
ige kinkatingi yo Maro lono dook mata ye i.
26 Lo ngan bet Maro ole ikap di Isrel le imot
a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung
di i. Le dawa ben betanga yo Esai iwodo a
iken ye Rau ke Maro nga, ngan iwete nen,

"Tool yo bet ikap di tooltool a ipamulu di
ye so dook tiap yo bet igarung di i, in
ole ipa ke Saion.
Ye in ole iyei di sasa ke Yakop ngan le
tiwala muridi pang Maro mulu tiap.
27 Le i betanga medana yo apamede pang
di, in naii:
Ole agiri sennene kidi yo tiyei nga le
imot."✡

28 Ngan tina di ngan tiwala muridi pang
bingi dook mata nga, le Maro ikamata di
ben koi ki, ngan la le iyei dada dook mata
pang ang di tooltool kapala nga. Bong tina
Maro ipootoo di Yuda panga ye taunu nga,
le ye in lono pang di go, yesoo ipamede
betanga pang di sasa kidi yo kulkulunu
nga. 29 Ngan nen, yesoo kumata bet Maro
ipootoo di tooltool panga ye taunu koot
nga, ngan ke bet iportak mulu tiap. Inbe
kumata le iwete bet iyei dada dook mata
sa pang di koot nga, ngan ke bet ilele
lono ye mulu tiap. 30 Mugu ngan, ang
di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap
nga, ngan kasak noonoongoo a katoo dada
dook mata yo ke Maro nga tiap. Bong ye
kene yo di Yuda tisak noonoongoo a tigege
dada dook mata ke Maro nga, ngan la le
Maro ikoo ye di a mala ilele lono yang a
iyei dada dook mata pang nga. Le di ngan
tipamaditi dada yo bet Maro ilonang ye i.
Ngan gaongo leu, 31 ang ngan kapamaditi
dada yo bet Maro ilon di Yuda ye i. Ngan
dookoot nga di Yuda yo tisak noonoongoo
a tigege dada dook mata ke Maro nga, ngan
bet nen a dada tina yo iyei pang a ilele lono
yang nga, ngan ye dada gaongo leu la bet
ole ilele lono ye di a iyei dada dook mata
pang di ye lapau nga. 32 Ngan di tooltool
le imot yo lodi bet tisak noonoongoo inbe
titoo dada dook mata ke Maro tiap nga,
ngan Maro ilele di tiap, bong imarrai di a
bet nen ngan dada dook tiap kidi tina, ngan
ipau di. Ngan iyei nen, a bet nen ngan pang
dama ni ngan ke bet lon mulumulu ye di a
ilon di le imot.

Paulu Iyitmaka Maro Ene

33 Lo galanga ke Maro i, in dook mata
kaiye le dawa ben balingi mai! Inbe ye
in lo galanga ki maiyoko kaiye, le illos lo
galanga kidi tooltool nga le imot. Ngan
nen le tool sa ke bet lon galanga ye so yo
Maro lon taru bet iyeii, in tiap. Inbe tool
sa ke bet lon galanga ye dada tani yo Maro
lon wetewete ye bet ole itoo, in tiap lapau.
34 Ngan ben betanga yo iken ye Rau ke
Maro ngan iwete nga,

"Sei tool lon galanga ye so yo Tool Mai lon
kaua urata ye nga?
Inbe sei tool bet ikap noonoongoo
panga i?"✡

35 "Inbe sei tool ikap so pang Maro,
lo ngan bet Maro irau ki a ikap so
panga ye so ki tina, ngan kootoonoo
i?"✡

36 Le lod galanga nen, so nga le imot ngan
Maro la itar nga, le punu la ye in. Inbe
dookoot nga, ye la matan kala di a ikenen
i. Inbe ye in itar di a bet nen ngan tiyeie
ene le ilo ete. Le tayitmaka ene le ilo ete
ke bet di tooltool tipayiti ye le ikenen leu le
taukan motingi. Moolmool.

✡ **11:27** Esai (Aisaia) 59:20-21; 27:9; Yedimia (Jeremaia) 31:33-34 ✡ **11:34** Esai (Aisaia) 40:13 ✡ **11:35** Yop (Job) 41:11

12

Takau Idi Pang Maro Ben So Ke Paroranga Yo Magurene I

1 Ngan la di diek nga, Maro lono paidi
a iyei dada dook mata paidi oo, le nga
bet awete le kook mede ye betanga pang
nen, bet kakaua tinimu mai in le imot pang
Maro a iyei dawa ben so ke paroranga yo
imagurur go i. Ngan paroranga yo nen
ngan la dook mata le taukan busunu ye
matana, inbe ye in ole lon ponana ye nga.
Le dada yo nen ngan la urata moolmool yo
bet kayei pang Maro nga. 2 Inbe ken katoo
dada dook tiap yo di tooltool ke tana i tiyei,
nga be. Bong kamalum pang Maro a bet
nen ngan iportak lomu le lomu galanga ye
dada paunu yo lono bet katoo i. Ngan ye
dada tani in ang ngan ke bet lomu galanga
ye so yo dook mata nga, inbe so yo Maro
lon ponana ye nga, inbe lomu galanga ye
dada nangai yo itoo ye taunu lono nga.

Dada Nangai Bet Di Tooltool Yo Tatara Lodi Medana Ngan Tinepe Ye I

3 Au i Maro lono pau a iyei dada dook
mata pau, le ipootau bet ayei aposol. Ngan
la lok bet awete pang ang tina ngan atu atu
nen: Ken kumatong ben ong in kulo ete a
kuwete bet kullos di tooltool kapala, ngan
be, bong kumatong dook ye dada kiong yo
kuyei nga. Le kulkulunu ngan kumata lom
medana yo kutaru pang Maro i, in ke bet
ilonong le kuyei urata maimai yo ke Maro
nga ye, too tiap? Lo ngan bet kuwete bet
ong in tool balai kooti. 4 Ngan dawa ben idi
atu atu nga tiniidi nga ataleu, bong soodoo
ben bede le kede inbe soodoo kapala ngan
alunu san. Ngan soodoo tina yo atu atu
nga, ngan tiyei urata gaongo tiap. 5 Gaongo
leu, idi yo tatara lodo medana pang Kirisi
nga, ngan tooltool alunu, bong tagaua le
tayei ben tool kanono ataleu. Inbe soonoo
tina atu atu nga, ngan ke bet tinepe ki ki
tiap, bong tigaua le atu, inbe tiparlon ye
urata kidi. 6 Ngan idi nga, Maro lono paidi
a iyei dada dook mata paidi, inbe ikap
urata matana ki ki paidi ye lo ponana ki.
Ngan la kumata le tool atu bet Maro ikaua
urata atu panga ye lo ponana ki ke bet
ikaua Maro koonoo a iwetewete betanga
ki pang di tooltool nga, ngan dook mata
bet iyeie urata ki tani in. Ngan nen le
soo betanga yo Maro ikap panga bet iwete
nga, ngan ole iwete dawa ben tina yo itara
lono medana ye nga. 7 Inbe tool san in
kumata bet Maro ikaua urata panga ke
bet iyei urata bet ilon di tooltool ye nga,
ngan dook mata bet iyeie urata ki tani in.
Inbe tool san in kumata bet Maro ikaua
urata panga ke bet ipatomonai di tooltool
nga, ngan dook mata bet iyeie urata ki tani
in. 8 Inbe kumata bet tool san, in Maro
ikaua urata panga ke bet ipamede lodi a
bet tikodo le timede ye dada yo dook mata
nga, ngan dook mata bet iyeie urata ki tani
in. Inbe kumata bet tool san, in Maro ikaua
urata panga ke bet ipoto so ki a ikap pang
di tooltool kapala yo taukadi so nga, ngan
dook mata bet iyeie urata ki tani in a ikap
pang di le mai. Inbe kumata bet tool san,
in Maro ikaua urata panga ke bet iyei tool
kuto mai nga, ngan ikodo le imede bet iyeie
urata ki tani in moolmool. Inbe kumata
bet tool san, in Maro ikaua urata panga ke
bet lono pang di tooltool a ilon di nga, ngan
dook mata bet lon ponana inbe iyeie urata
ki tani in.

Lodo Pang Di Diede Mai San Moolmool

9 Ole lomu mai san pang di tooltool ka-
pala ye dada yo moolmool, in leu. Inbe
kakatte dada yo dook tiap nga le ipa so,
bong kaparama dada yo dook mata ngan
le imede yang. 10 Inbe karaia lomu mai
i le imot pang di diemu kapala a lomu
pang di mai san dawa ben lomu pang di
rara kiang mai san nga. Inbe kakamata di
diemu ben di ngan edi maimai yang, inbe
ang ngan emu isi lopo ye di. 11 Inbe ken
tinimu booroomoo be, bong tinimu bese.
Le ye kene yo bet kayei urata ke Tool Mai
ye in nga, ngan katara lomu mai i le imot
ye inbe kayeii le guramu. 12 Inbe lomu
ponana ye so yo katar matamu pang Maro
a kanamu bet ikauu pang i. Inbe kakodo le
kamede dook mata ye moonoo yo pombe
pang yang nga. Inbe kamot ye pataraungu
be, bong kapatarau le ikenen leu. 13 Inbe
kalon di tooltool ke Maro yo timaka ye so
nga, a kakap so kiang ngan sa pang di. Inbe
di tooltool yo tipa lowo pang yang nga,
ngan kakap di lo rumu kiang a matamu
kala di.

14 Inbe kumata le di tooltool kapala tikamatang ben katoo Kirisi le bet tigarungang nga, ngan kayei urata dook mata pang di. Nen le ken kawete betanga dook tiap sa yo bet kagarung di ye, ngan be, bong katoro Maro bet iyei dada dook mata pang di. 15 Inbe kumata le bet di diemu lodi ponana nga, ngan kaye di lomu ponana. E kumata le bet di diemu lodi madoko nga, ngan kaye di lomu madoko lapau. 16 Inbe kaye di diemu kagauagaua dook mata a kanepe ye lo silene. Le ken koomu payitang a kayitmakang be, bong karautoo ang le du kaye di tooltool yo taukadi edi nga, ngan kanepe gaongo. Inbe ken katiki a lomu tar bet ang ngan la tooltool ke lo galanga, ngan be.

17 Inbe kumata bet tool sa iyei dada dook tiap pang nga, ngan ken karau ki a kayei dada dook tiap panga lapau be. Bong ole kakauwai dook ye soo so yo bet kayei ngan dook mata ye di tooltool matadi nga. 18 Inbe ang ngan kakapge bet kaye di tooltool nga le imot kagauagaua dook mata, inbe kanepe ye lo silene. Le soo urata yo ke bet kayei a nen ngan kaye di kagauagaua dook mata ye nga, ngan kayei. 19 Ang di diek yo lok pang mai san nga, kumata bet di tooltool sa tikap masngana pang nga, ngan ken karau kidi a kakap masngana pang di be. Bong katar manga pang Maro a bet ipitnaia malmal ki pang di a iyemenai di. Yesoo, betanga ke Tool Mai yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro ngan iwete nen, “Au i la gurana kiau ke bet ayemenai di tooltool ye sennene kidi yo tiyei nga. Inbe au i la bet arau dada dook tiap kidi tina yo tiyei ngan kootoonoo i.”✡
20 Bong ngan ole kayei ben tina betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro nga. Ngan iwete nen,

“Kumata bet koi kiong pitola nga, ngan kop
kaningi a kupakani ye;
inbe kumata le bet moraku nga, ngan
kop ran panga a iyin.
Ngan kumata bet kuyei dada dook mata
nen panga nga,
ngan ole moomoonoo ye dada dook
tiap ki yo iyei pong nga.”✡

21 Ngan nen le ken kakauwai yang dook, ole nen ngan dada dook tiap tina yo di tooltool tiyei nga ole irautoo ang. Bong kumata bet nen nga, ngan kayei dada yo dook mata nga, a bet nen ngan ole irautoo dada dook tiap yo tiyei nga.

13

Taraua Pang Di Kuto Maimai A Tanepe Parmadi

1 Ang di tooltool nga le imot ole karaua pang di tooltool kuto maimai kiang a kanepe parmadi. Yesoo, di kuto maimai nga di tapdi bet tiyei kuto maimai tiap, Maro la itar di bet tiyei kuto maimai nga. Le di kuto maimai yo dookoot tinepe nga, ngan Maro la itar di nga. 2 Ngan nanga, sei tool yo lono bet inepe di kuto maimai parmadi tiap i, in inepe la betanga yo Maro itar bet di kuto maimai tiyei urata ye ngan parmana tiap lapau. Le di tooltool yo tiyei nen nga, ngan tiyolo pang di bet tiyemenai di ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. 3 Inbe di kuto maimai nga Maro itar di bet tiyei di tooltool yo tiyei dada dook mata nga, a bet nen ngan titattadai, ngan tiap, bong di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga. Nen le ang tina nga sei lono bet itattadai di kuto maimai tiap nga, ngan ole iyei dada yo dook mata ngan leu. Ngan kumata bet iyei nen nga, ngan ole lodi ponana ye a tipayiti ye. 4 Yesoo, di kuto maimai tina ngan kapraingi ke Maro. Inbe Maro itar di a bet tilonang le kanepe dook mata. Bong kumata le bet ang tina ngan sa bet iyei dada dook tiap nga, ngan ken itattadai di, yesoo di ngan, Maro ikap sorok gurana pang di tiap, bong bet tiyemenai di ye. Ngan di ngan kapraingi ke Maro, le ye punu in la le tipitnaia kate malmal ke Maro pang di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga bet tiyemenai di ye i. 5 Ngan la dook mata nen, ole karaua pang di kuto maimai a kanepe parmadi, yesoo di ngan ke bet tiyemenai ang, inbe in dada dook mata tani yo lod wetewete paidi ye bet tatoo lapau i. 6 Le ye punu, in la kakap pat pang di tooltool kuto maimai, yesoo di ngan kapraingi ke Maro. Le ye pat tina yo kakap pang di nga, ngan la

✡ **12:19** Wer (Lo) 32:35 ✡ **12:20** Burungu Dook Mata (Gutpela Sindaun) 25:21-22

bet kanakana ngan tiyei urata tina yo Maro itar di bet tiyei nga. 7 Le kakap soo so yo di kuto maimai tiwete bet kakap pang di nga. Le kumata bet tiwete ye kaungu pat nga, ngan kakap pat pang di bet tiyei urata kidi ye. Inbe kumata bet tiwete ye geingi urata nga, ngan kayei urata yo bet kalon di ye nga. Le di tooltool yo Maro itar di bet katattadai di nga, ngan katattadai di. Inbe yo itar di le edi maimai nga, ngan karaua pang di.

Lodo Pang Di Diede Mai San, Yesoo Lal Ke Tool Mai Yo Bet Isi Ye I, In Potai Oo

8 Ken kagege bun kiang sila ikino le karau tiap, ngan be. Bong so ataleu yo bet iyei ben bun pang a bet iken nen i, in nen; bet lomu pang di diemu atu atu mai san. Ngan nen le sei tool yo lono pang di diene mai san i, in itoo wer le imot yo ke Maro nga. 9 Ngan wer kapala yo Maro iwete ngan nen, “Ken kuyei bauk be,” inbe “Ken kuraumata di tooltool be,” inbe “Ken kupinau be,” inbe “Ken matamu gorengana ye so kidi tooltool kapala be.”✡ Bong wer yo iduk wer kapala nga le imot a igaua le ataleu, in nen: “Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.”✡ 10 Kumata bet lomu pang di diemu mai san nga, ngan ke bet kuyei dada dook tiap sa pang di tiap. Ngan la sei tool yo lono pang di tooltool kapala mai san i, in itoo wer ke Maro dook mata le imot.

11 Ngan awete pang bet kayei nen nga, yesoo ang ngan lomu galanga ye lal yo dookoot nga tanepe ye in oo. Le kamadit ye ni ke kenongo mata a matamu rere, yesoo lal yo Maro iwanga Kirisi bet si ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi i, in iman potai oo. Ngan kulkulunu yege ye kene yo tatara lodo medana pang Kirisi ye in nga, ngan lal tani in ben iman potai kasin, bong yo dookoot nga, lal tani in iman potai oo. 12 Ngan bong i nga potai bet imot, inbe ke nga bet se pombe. Le tagege dada dook tiap yo ke todo lono nga, inbe tayei dada dook mata yo ke kemai nga. Kumata bet tayei nen nga, ngan idi nga ole tapanat ye patokongo dawa ben tool ke patokongo yo isousou ye sousoungu medana ke patokongo i. 13 Le idi nga ole tayei dada yo dook mata nga, dawa ben di tooltool yo tinepe kemai ye ni galangana nga. Nen le ken tayin ran medana a kutodo moo ye be, inbe taye di diede tagaua bet tayin ran medana a la tayei dada dook tiap pang di tooltool kapala, ngan be. Inbe ken tayei dada dook tiap ke bauk be, inbe tagarung tiniidi ye dada ben kidi gaunu yo tiyei, ngan be. Inbe ken koodoo parkap a tapatoko be, inbe lodo dook tiap pang di tooltool ye so kidi, ngan be. 14 Bong takaua Tool Mai Yesu Kirisi dawa ben takaua sousoungu a tasousou ye nga. Ngan nen le ken lomu kaua urata ye dada dook tiap ke sennene yo tiniidi iyolidi bet la tayei, ngan be.

14

Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Bong Tikodo Le Timede Tiap Nga

1 Kumata le tool bet itara lono medana pang Kirisi, bong ikodo le imede tiap nga, ngan kakauu lapau a kaye kagauagaua. Bong bet nen nga, ngan ken kaye kaparsu ye betebetanga ye dada tani yo lon taru bet dook too dook tiap, in be. 2 Kakamata, tool atu in itara lono le imede pang Kirisi, nen le so le imot nga dook mata panga ke bet ikan. E tool san yo itara lono medana, bong ikodo le imede tiap i, in itattadai nen, o Maro igunkala bet ikan asara medana tiap, le ole ipas le ikan sorok kaningi leu. 3 Le tool yo so le imot ngan dook mata panga bet ikan i, in ke bet matan ru tool san yo ikan asara medana tiap i, in tiap. Inbe tool yo ikan asara medana tiap i, in ke bet lon wete bet tool yo ikan so nga le imot in ikapsap ye sennene le dook mata ngan ke bet Maro iyemenaii ye, ngan tiap. Yesoo, tool yo nen i, in Maro lono dook mata panga a ikauu panga lapau. 4 Ngan la ong i tool balai a bet kuwete kapraingi ke tool san in iyei urata dook tiap nga? Ngan tool kuto mai ki leu la ole iwete bet kapraingi ki in iyei urata dook mata, too iyei urata dook tiap i. Ngan nen le kapraingi yo ke Tool Mai i, in ole iweta bet ye in iyei urata

✡ **13:9** Pamulenge (Kisim Bek) 20:13-15, 17; Wer (Lo) 5:17-19, 21 ✡ **13:9** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:18

dook mata, yesoo Tool Mai ke bet ipamede le ikodo le imede inbe iyei urata yo ki nga.

5 Ngan gaongo leu, tool atu in ole lon wete bet ke atu in maiyoko ye Maro matana le illos di ke kapala. E tool san in ole lon wete bet ke tina nga le imot ngan gaongo leu. Ngan dook mata, bong di atu atu ole tikanamai di dook ye soo so yo lodi wetewete ye nga, ngan itoo Maro lono, too tiap. 6 Le sei tool yo lon wete bet ke atu in dook mata panga bet isung ye i, in isung ye ke tani a bet nen ngan Tool Mai lon ponana ye. Inbe sei tool bet ikan asara medana i, in iyei nen a bet nen ngan Tool Mai lon ponana ye, yesoo ye in iwete lo ponana ki pang Maro ye. Inbe sei tool yo ikan asara medana tiap i, in iyei nen a bet nen ngan Tool Mai lon ponana ye lapau, le iwete lo ponana ki pang Maro ye. 7 Ngan idi tina nga sa ke bet iwete bet nepongo ki yo ke tana i, in bet nen a nen ngan inepe a ye taunu iyei mai panga, ngan tiap. Inbe idi tina nga sa ke bet iwete bet matenge yo ki i, in bet nen a nen ngan ye taunu iyei mai panga, ngan tiap lapau. 8 Nen le kumata bet tanepe matada rerene go nga, ngan bet tayeie Tool Mai a lon ponana ye nepongo kiidi. Inbe kumata bet tammata nga, ngan bet tayeie Tool Mai a lon ponana ye matenge kiidi lapau. Ngan nanga, kumata bet idi nga tanepe matada rerene go, too tammata, ngan idi nga ke Tool Mai leu.

9 Yesoo, ye punu yo a le Kirisi imata motong imagur mulu ye i, in bet nen a iyei Tool Mai pang di tooltool le imot yo timmata nga, inbe yo timagur nga. 10 Ngan ong in soo tool a lom wete bet em atu in tool ke geingi sennene le dook mata bet Maro iyemenaii ye nga? Too, ong in soo tool a bet matam ru di diem nga? Ngan idi le imot nga ole takodo dama ke Maro ye kakawa ki, inbe ikarata betanga kiidi. 11 Le dawa ben betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro nga,

“Au i Tool Mai yo anepe nen le taukak
motingi i.

Inbe awete betanga medana nen:

Di tooltool nga le imot ole tigun turudi
ke dama kiau,
inbe di le imot ole tiwete nen, ‘Mool-
mool, ong in la Maro i.’ ”✡

12 Le moolmool, ye kene tani in idi tina nga atu atu ole idi taudu tawetewetidi pang Maro ye dada kiidi yo tayei nga.

13 Ngan nanga, ken lod wetewete bet dada yo ede san iyei, ngan dook tiap le dook mata bet Maro iyemenaii ye, ngan dookoot. Bong dook mata ki ngan ole idi taudu lod mede bet tayei dada yo ke bet di diede titoo idi ye ngan tisaurai ye a timol, ngan be. 14 Ngan au i atara lok medana pang Tool Mai Yesu Kirisi, inbe ye in ipagalanga lok le lok galanga moolmool nen: So le imot yo ke kaningi ngan sa yo dook tiap ke bet takani tiap, ngan tiap. Bong kumata le tool atu lon tar bet so in giri leu le dook tiap ke bet ikani tiap nga, ngan ken ikauwai ye dook leu, yesoo kumata le bet ikana so tani in nga, ngan ye in ikapsap ye sennene. 15 Inbe ong in, kumata le kono so atu la em yo ikanen so nen tiap in matana nga, ngan ole kugarungu lono, le kutoo dada yo bet lom panga mai san ye in mulu tiap. Le ken kuyeie em yo Kirisi imata ye koot i, in a bet ilene ye so yo kon, nga be. 16 Le kakamatang dook ye so yo lomu tar bet ngan dook mata ke bet kakan nga, ole nen ngan ang tapmu kayolo pang le di diemu tigarungang ye betanga. 17 Ngan nanga, kumata bet idi nga di tooltool yo Maro ipootoo di panga ye taunu bet matan kala di nga, ngan ke bet lod kaua urata mata ye dada ke kaningi le yinungu tiap, bong ole lod kaua urata ye dada yo bet tayei tooltool noonoonoo ye matana i. Inbe ole lod kaua urata ye dada yo bet Amunu Silene ikaua lo silene ki paidi a iyei lodo a lod ponana ye i. 18 Yesoo, sei tool bet itoo dada dook mata nen a iyei urata pang Kirisi nga, ngan ye in Maro lon ponana ye, inbe di tooltool ole tipayiti ye dada ki yo iyei nga.

19 Ngan nen le ole takapge bet le tatoo dada dook mata yo bet taye di diede tagauagaua dook mata ye i, inbe tapamadit di diede lodi a bet tikodo le timede ye lodi medana yo titaru i. 20 Le kukauwai dook leu, ole nen ngan so yo koni i, in

✡ **14:11** Esai (Aisaia) 45:23

ole igarungu urata yo Maro iyeii pang em i. Moolmool, so ke kaningi nga sa yo bet dook tiap, ngan tiap, bong kumata le kono so yo em in ke bet ikani tiap le imol ye sennene nga, ngan ong in kuyei sennene lapau. 21 Ngan kumata le bet kon asara medana, too kuyin ran medana yo wain i, too kuyei so kapala mulu le bet em atu imol ye sennene nga, ngan dook mata bet ken kuyei nen mulu be.

22 Nen le so yo kutara lom medana bet ngan dook mata too dook tiap nga, ngan koptutong dook le iken kataunu yong kuye Maro leu. Ngan tool yo lon galanga moolmool ben so yo iyei ngan dook mata nga, ngan ole Maro iyei dada dook mata panga le lon ponana ye, yesoo ye taunu lon wetewete ye ngan ke bet igarungu ye so yo iyei, nga tiap. 23 Bong kumata bet tool atu lon rru ye so yo ikan nga, ngan ye taunu igarungu, yesoo ye in itara lono medana bet so ngan dook mata ke bet ikan, nga tiap. Le so le imot yo itara lono medana bet dook tiap bong iyei nga, ngan ye in ikapsap ye dada dook tiap ke sennene.

15

Talaparai Yidi Leu Be, Bong Talon Di Diede

1 Idi sima tooltool yo tatara lodo medana inbe takodo le tamede nga, ngan ke bet talaparai yidi leu a lod ponana ngan tiap. Yesoo, idi nga urata kiidi yo bet tayeii i, in ke bet talon di tooltool yo tikodo le timede ye lodi medana tiap nga, a bet nen ngan talon di a tasolo moonoo kidi lapau. 2 Ngan nen le idi atu atu nga ole tayei dada dook mata yo bet di diede kapala tikamata ngan lodi ponana ye i. Ngan ye dada tani, in ole talon di, inbe tapamede di ye lodi medana yo titaru i. 3 Yesoo, idi nga bet tatoo dada yo ben Kirisi itoo nga, ye in ilaparai ye ye taunu tiap. Le ben Rau ke Maro iwete nga, “Betanga dook tiap yo tiwete a tikapge bet tipammoo ong ye nga, ngan tipaloko lo pok lapau.”✡ 4 Ngan betanga ke Maro yo mugu ngan tiwodo a iken ye rau ki nga, ngan bet nen a ipagalanga lodo ye dada yo dook mata nga. Ngan nen le ipatomonai idi ye dada yo bet takodo le tutube a tasolo urata moonoo yo pombe pang yidi nga, inbe ipamedidi le lodo iken dook mata, a bet nen ngan tatar matada a tanama Maro ye so dook mata yo bet iyeii paidi i. 5 Ngan Maro la ilonidi a bet takodo le tutube inbe tasolo urata moonoo yo pombe pang yidi nga, inbe ye in la ipamedidi le lodo iken dook mata i, le apatarau panga nen bet ole iyei ang le kagauagaua dook mata, inbe katoo dada dook mata tina yo ben Yesu Kirisi itoo nga. 6 Ngan ole nen, a bet nen ngan lomu le betebetanga kiang nga, ngan igaua le ataleu, inbe kayeie Maro yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi Tamana in ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye.

Di Tooltool Yo Tipa Ye Rara Kidi Yuda Tiap Nga, Ngan Tilongo Bingi Dook Mata Lapau

7 Le dookoot nga, ole lomu ponana ye di diemu atu atu nga le imot a kakap di pang, dawa ben Kirisi yo lon ponana yang bet kaye kanepe i. Ngan kayei nen, a bet nen ngan kayeie Maro ene le ilo ete. 8 Yesoo, au awete pang nen, Kirisi in isi nga bet si iyei kapraingi pang di Yuda bet ilon di. Ye in iyei nen nga bet ipitnaia betanga ke Maro in ben betanga moolmool, inbe ye dada tani yo nen i, in bet iyei betanga medana tina yo Maro iwete pang di sasa kidi ye ngan le kanono pombe moolmool. 9 Ngan di Yuda leu tiap, bong bet nen a di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ole tiyeie Maro ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti, yesoo tikamata ye yo iyei dada dook mata a lon mulumulu ye di tooltool nga. Ngan nen le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga,

“Le au i ole ayitmaka em kataunu ke di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.
Inbe ole awouo woungu yo bet ayitmaka em ye nga.”✡

10 Inbe Rau ke Maro iwete mulu nen,

“Ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga,

✡ **15:3** Rau ke Woungu (Buk Song) 69:9 ✡ **15:9** 2 Saumel (2 Samuel) 22:50; Rau ke Woungu (Buk Song) 18:49
✡ **15:10** Wer (Lo) 32:43

ngan kaye di tooltool yo Maro ipootoo
di panga, ngan lomu ponana.”✡
11 Inbe iwete mulu nen,
“Ang di tooltool le imot yo kapa ye rara kidi
Yuda tiap nga, ngan kayitmaka Tool
Mai ene.
Inbe ang di tooltool ke ni mai i le imot
ole kawouo woungu a kayitmaka
ene ye.”✡
12 Inbe Maro koonoo yo Esai i, in iwete nen
lapau. Iyei ne,
“Ole sasa ke Yesi atu la bet pombe i,
inbe ye in ole iyei tool kuto mai a
matan kala ni mai i le imot i.
Le di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap
nga,
ngan ole titar matadi a tinamu ye so
dook mata yo bet ikauu pang di i.”✡
13 Ngan Maro la iyei ang le katar matamu
a kanam ye so yo ipamede betanga ye nga.
Le apatarau panga nen, bet ole iyei ang le
lomu ponana, inbe kanepe ye lo silene ben
yo katara lomu medana panga nga. Ngan
apatarau yang nen, a bet nen ngan Maro
Amunu Silene ipamedang ye gurana ki a
kakodo le kamede, inbe katar matamu a
kanamu ye so yo bet iyei pang nga.

Paulu Iyei Urata Bet Ilon Di Tooltool Yo Tipa Ye Rara Kidi Yuda Tiap Nga

14 Ang di diek nga, au i lok galanga yang
nen, dada kiang yo kayei ngan dook mata,
inbe ang ngan lomu galanga dook ye dada
yo bet kayei so ngan itoo dada dook mata
ye i. Le ang ngan ke bet kapatomonai
di tooltool kapala lapau. 15 Ngan betanga
pattu yo awodo pang ye rau i nga, ngan
betanga medana. Au i akap betanga pang
nen, bet nen a apamadit lomu ye mulu,
yesoo Maro lono pau a iyei dada dook mata
pau le ikaua urata i pau bet ayeii. 16 Ngan
nen le au i Maro ipootau bet ayei kapraingi
ke Yesu Kirisi a ayei urata kataunu ye di
tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.
Inbe au i ben tool ke paroranga so, le
awetewete bingi dook mata ke Maro pang
di a akap di timan potai ye Maro. Ngan tina
nen nga, le Maro Amunu Silene iyei di le
tinidi igalanga dook mata ye Maro matana,
ben so ke paroranga yo Maro lon ponana
ye nga.
17 Ngan la au i ayitmaka Yesu Kirisi ene le
ilo ete ke bet di tooltool tipayiti, yesoo ye in
ipamedau bet ayei urata ke Maro. 18 Inbe
au i lok bet awetewete ye urata le so yo
kapala, ngan tiap, bong bet awetewete ye
urata tani yo Kirisi ipamedau bet ayeii i.
Ngan ye in la ilonau a akap di tooltool yo
tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, a man titara
lodi medana pang Maro ye soo betanga le
urata yo ayei nga, 19 inbe ye mos matana
matana yo ayei ye gurana yo ipa ye Maro
Amunu Silene i. Nen le malala le imot yo
iken Yerusalem a ipa so le la Ilirikum nga,
ngan apa bet awetewete bingi dook mata
ke Kirisi ye le imot. 20 Ngan au i kanakana
ngan so yo lok panga mai mata i, in nen:
Akapge bet le awetewete bingi dook mata
ke Kirisi pang di tooltool yo tilonga tiao
nga. Ngan nen, yesoo au i lok bet au tauk
ape sawa inbe are rumu lo pono, bong di
tooltool kapala tipe sawa, lo ngan bet are
rumu ilo pono, ngan tiap. 21 Ngan ayei nen
le lo ige betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke
Maro nga,
“Di sima tooltool yo tiwete pang di ye ene
pitiao nga, ngan ole tikamata.
Inbe di sima tooltool yo tilongo bingi
dook mata ki pitiao nga, ngan ole
lodi galanga ye.”✡

Paulu Iwete Pang Di Rom Bet Ye In Lono Bet Ikamata Di

22 Ngan tina atu ye panga a betebetanga
bingi dook mata pang di malala kapala
nga, le taukak manga yo bet amala pang
yang ye i. 23-24 Bong dookoot nga ye ni yo
awete nin pang koot nga, ngan malala sa
mulu yo iken sorok bet la ayei urata ke
Maro ye, ngan tiap. Nen le ye kene yo
bet adu pang tana mai ke Sipen ye in nga,
ngan au i lok tar bet ole mala akamatang
mugu ngan, lo ngan bet adu. Ngan au i
lok ponana ye yo ayang bet tanepe kasin
nga, yesoo ye rai alunu la au i lok bet
mala akamatang pa ye nga. Le ole ayang
tanepe kasin a imot, lo ngan bet apa nga,
ngan lok bet ang kalonau ye panga kiau yo
bet adu pang Sipen ye i. 25 Bong dookoot

✡ **15:11** Rau ke Woungu (Buk Song) 117:1 ✡ **15:12** Esai (Aisaia) 11:10 ✡ **15:21** Esai (Aisaia) 52:15

nga ye panga kiau, ngan ole amulu pang Yerusalem a alon di tooltool ke Maro yo tinepe ni ngo, mugu ngan. 26 Yesoo, di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi a tinepe ye tana maimai Masedonia le Akaia nga, ngan lodi ponana a titar pat kidi pattu bet tiyawar lo pang Yerusalem bet lo tilon di tooltool ke Maro yo timaka ye so nga. 27 Di tapdi lodi ponana bet tilon di ye pat kidi nen. Inbe ye dada yo tiyeii nen i, in dook mata san, yesoo di ngan so ben bun kidi bet tirau pang di Yuda. Le kakamata, dada dook mata yo Maro iyeii pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap le ole tikaua nepongo yo taukan motingi i, in ipa ye di Yuda. Le dook mata ngan nen, di nga tilon di Yuda ye nepongo kidi yo ke tana i.

28 Le dookoot nga ole akap loningi kidi tina a lo atar lo di tooltool yo tinepe Yerusalem ngo, bedi ngan, lo ngan bet adu pang Sipen kooti. Le ye kene yo adu ye in nga, ngan ole apa so le mala matak so ang pa. 29 Nen le au i lok galanga nen, ye kene yo au bet mala pombe pang yang ye in nga, ngan ole mala apamedang ye urata dook mata le imot yo bet Kirisi iyei pang nga.

30 Ang di diek nga, ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi ene, inbe ye Maro Amunu Silene yo iyei ang a lomu mai san pang di tooltool kapala i, in ene nga, ngan atorang nen, bet kasu au inbe ayang tapatarau le gurada pang Maro bet ilonau. 31 Le kapatarau pang Maro nen, bet ole ilonau a asur di tooltool ke Yudia yo lodi pang betanga ke Maro tiap a bet tigarungau nga. Inbe kapatarau bet urata ke Maro yo bet ayei Yerusalem nga, ngan ole dook mata ye di tooltool ke Maro yo tinepe ni ngo, matadi. 32 Ngan kumata bet kayei nen le Maro lono dook mata bet amala pang yang nga, ngan au i ole lok ponana ye kene yo bet mala pombe pang yang ye i. Inbe ye kene tani, in ole idi le imot tapamedidi le gurada mulu. 33 Ngan nen le apatarau pang Maro nen, bet ikaua lo silene ki pang, inbe inepe yang ang le imot. Moolmool.

16

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Di Tooltool

Yo Tinepe Rom Nga

1 Au i lok bet akap noonoongoo pang ye lidi garup yo Pibi i. Ye in iyei urata ben kapraingi ke Maro a ilon di tooltool yo tagaua ye bareme ke Yesu a tinepe Senkiria nga. 2 Le atorang bet ole kakauu a kayei dada dook mata panga ben di tooltool ke Maro tiyei nga, yesoo ye in emu atu yo itara lono medana pang Kirisi i. Inbe kumata le bet imaka ye soo so nga, ngan kaloni ye, yesoo ye in ilon di tooltool alunu, inbe ilonau lapau.

3 Inbe au lok bet kawete lo ponana kiau pang Pirisila iye Akuila. Yeru ngan aye di amyei urata ataleu yo ke Yesu Kirisi i. 4 Inbe yeru ngan tirai lodi bet le timmata a tilonau, ngan la le lok ponana ye di nga. Bong autaleu tiap, di tooltool le imot yo tipa ye rara kidi Yuda tiap a tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan lodi ponana ye di mai san lapau.

5 Inbe kawete lo ponana kiau pang di tooltool ke Kirisi yo tigaua rumu kidi, ngan lapau.

Inbe kawete lo ponana kiau pang Epainetus. Ye in tool kiau moolmool yo lok panga mai san i. Inbe ye in tool tani yo imugu pang di tooltool ke malala mai Esia ye tarungu lono medana pang Kirisi i.

6 Inbe kawete lo ponana kiau pang Madia yo iyei urata mai san bet ilonang ye i.

7 Inbe kawete lo ponana kiau pang Andaronikus iye Yunias. Yeru ngan di rara kiau, inbe mugu ngan aye di amnepe ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Inbe kataunu ye di aposol ngan yeru ngan edi maimai, inbe di ngan tiyei tooltool ke Kirisi mugu, motong la au nga.

8 Inbe kawete lo ponana kiau pang Ampiliatus. Ye in ek atu yo itara lono medana pang Tool Mai i, le au i lok panga mai san.

9 Inbe kawete lo ponana kiau pang Ubanus, yo taye tayei urata pang Kirisi i, inbe pang ek Satakis yo lok panga mai san i, in lapau.

10 Inbe kawete lo ponana kiau pang Apeles, ye in ye Tool Mai matana ngan ikodo le imede moolmool.

Inbe kawete lo ponana kiau pang di tooltool yo tiye Aristobulus tinepe, ngan lapau.
11 Inbe kawete lo ponana kiau pang Erodion. Ye in rara kiau.
Inbe kawete lo ponana kiau pang di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi a tiye Nasisus tinepe nga, ngan lapau.
12 Inbe kawete lo ponana kiau pang di garup ru yo Tiripina iye Tiriposa nga. Yeru ngan tiyei kaiye urata ke Tool Mai san.
Inbe kawete lo ponana kiau pang garup san yo Pesis i. Ye in tool kiau moolmool yo lok panga mai san i, inbe ye lapau iyei kaiye urata ke Tool Mai san.
13 Inbe kawete lo ponana kiau pang Rupus yo iyei urata ke Tool Mai dook mata san i, inbe pang tinana lapau. Ye in ilonau dawa ben au tinak la bet ilonau i.
14 Inbe kawete lo ponana kiau pang Asinkiritus iye Pelegon, inbe Emes iye Patrobas ye Emas, inbe pang di diedi yo titara lodi medana pang Kirisi a tiye di tinepe, ngan lapau. 15 Inbe kawete lo ponana kiau pang Pilologus iye Yulia, inbe Nereus iye lini garup, inbe pang Olimpas, inbe pang di tooltool ke Maro le imot yo tiye di tinepe nga lapau.
16 Inbe lomu ponana ye di diemu atu atu a kawarara di, inbe katoo momo kiidi a kasom pangadi ye dada dook mata yo ke Maro i.
Di tooltool yo tigaua ye bareme ke Kirisi ngan le imot nga, ngan tiwete lo ponana kidi pang lapau.

Paulu Iwete Porai Noonoongoo Pang Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu A Tinepe Rom Nga

17 Ang di diek nga, au i lok bet awete le kook mede ye betanga pang nen, ken kakamatang dook leu ye di tooltool yo tikapge bet tiyei ang a kanepe ki ki nga. Ngan di tooltool yo nen nga, ngan ole tigarungang le kamol ye lomu medana yo kataru i, inbe tipatomonai ang ye betanga matana matana yo ke bet ipalelang ye betanga moolmool yo di tooltool ke Maro tipatomonai ang ye mugu i. Le lok bet kanepe manga mooloo ye di tooltool yo nen nga. 18 Ngan awete pang nen, yesoo di tooltool yo nen nga, ngan tiyei urata ke Tool Mai kiidi Yesu Kirisi tiap, bong di tapdi titoo lodi a tiyei soo dada yo lodi panga mai mata bet tiyei nga, ngan leu. Ngan nen le tiwete ngan ole koodi paweserai betanga kidi, inbe tiyei le gorengana ke bet tiyolo di tooltool yo taukadi lo galanga nga bet titoo di. 19 Ngan ang ngan tikaua bingi kiang a ingaua ni mai i le imot ye yo katoo betanga ke Kirisi nga. Ngan nen le au i lok ponana le lok ponana mai san ye bingi kiang tani. Bong au i lok bet ole lomu galanga dook ye so yo dook mata nga a nen ngan kayei, inbe kanepe manga mooloo ye so yo dook tiap nga.
20 Maro yo iyei ang le kagauagaua lomu dook mata a kanepe ye lo silene ki i, in ole ilonang a igarungu urata ke Satan palbe leu le du kakodo too ye kemu. Nen le apatarau pang Tool Mai kiidi Yesu Kirisi bet ole lono pang a iyei dada dook mata pang le ikenen leu.
21 Ngan Timoti, au ek atu yo amru amyei urata ke Tool Mai i, in iyawara lo ponana ki pang. Inbe di rara kiau tol yo Lusius iye Yeson inbe Sosipata nga, ngan tiyawar lo ponana kidi pang lapau.
22 Au Tetius, yo akap betanga ke Paulu inbe awodo ilo ye rau tani i, in ayawara lo ponana kiau pang ang di diek yo katara lomu medana pang Tool Mai nga.
23 Inbe Gaius iyawara lo ponana ki pang. Ye in matan kalau dook mata ye rumu ki, inbe di tooltool ke Kirisi yo tinepe ni nga, ngan tigaua ye rumu ki lapau.
Inbe Erastus, tool yo matan kala pat ke tool kuto mai ke malala mai tani i, in iye ede san Kuatus, yo itara lono medana pang Yesu i, in yeru tiyawar lo ponana kidi pang.
24 Tool Mai kiidi Yesu Kirisi lono pang a iyei dada dook mata pang ang le imot. Moolmool.

Paulu Iyitmaka Maro Ene

25 Ngan bingi dook mata ke Yesu Kirisi yo aweteweta pang i, in ole Maro ipamedang le kakodo le kamede ye. Moolmool, mukot yege ngan itarkoo bingi dook mata tani le iken sollono, 26 bong dookoot nga, Maro yo inepe matana rerene nen le taukan matenge i, in ipaposi pau aye di diek, le

amwetewete ye soo so di Maro koonoo
tiwodo ilo ye rau a iwetewete ye Kirisi nga.
Ngan ye in lono bet ipaposi lo mallangana,
a bet nen ngan di tooltool ke tana mai i
le imot ngan titara lodi medana panga a
titoo. 27 Ngan la ye gurana ke Yesu Kirisi
yo ilonidi nga, ngan ken tagaua koodoo
inbe tayitmaka Maro ataleu yo lo galanga
ki mata i, in ene, le ilo ete le ikenen leu le
taukan motingi. Moolmool.

1 Korin
Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Korin I, In Atu Ki

1 Au Paulu awodo rau naii. Ngan Maro
itoo ye taunu lono a ipootau bet ayei aposol
ke Yesu Kirisi. Le au aye ede Soten yo itara
lono medana pang Yesu i, in amru am-
gaua inbe amyawara rau naii 2 pang ang
di tooltool ke Maro yo kagaua ye bareme
ke Yesu a kanepe ye malala mai Korin nga.
Ang ngan di tooltool ke Maro, yesoo ka-
gaua lomu le atu pang Yesu Kirisi. Inbe
ang ngan, Maro ikiu ang panga ye taunu,
a bet nen ngan katoo dada le imot yo lono
bet katoo nga. Ngan ipootang panga ye
taunu dawa ben yo ipootoo di tooltool ke
ni mai i le imot yo tipatarau pang Tool
Mai kiidi Yesu Kirisi nga. Ye in Tool Mai
kidi, inbe Tool Mai kiidi lapau. 3 Nen le
amru ampatarau pang Tamada Maro iye
Tool Mai kiidi Yesu Kirisi nen, bet yeru lodi
pang a tiyei dada dook mata pang, inbe
tikaua lo silene kidi pang.

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Maro

4 Kanakana ngan awete lo ponana kiau
pang Maro yang, yesoo lono pang a iyei
dada dook mata pang ye urata yo Yesu
Kirisi iyeii pang i. 5 Ngan ye urata yo
Kirisi iyeii pang i, in la Maro iyei ang le
ballingamu ye so ki nga le imot. Nen le
ipapos lono pang le lomu galanga ye dook,
inbe ipamedang le kawetewete betanga ki
yo dook mata, ngan lapau. 6 Ngan ilonang
ye dada yo nen nga le ang ngan kakamata
ben betanga ke Yesu Kirisi yo amwete pang
ye nga, ngan moolmool. 7 Le dookoot nga
ye kene yo katar matamu a kanama lal yo
Tool Mai Yesu Kirisi bet isi pombe ye in nga,
ngan kamaka ye so sa yo bet Maro Amunu
Silene ikap sorok pang ye lo ponana ki,
ngan tiap. 8 Inbe Tool Mai kiidi Yesu Kirisi
in ole iparama lomu medana yo kataru
panga in a iken le imede le ilo ye lal tani
yo bet imulu a isi ye i. Le ye lal tani in
ole kanepe le taukamu busunu ye Maro
matana. 9 Ngan ole nen, yesoo Maro yo ikiu
ang bet kagaua le atu ye Natunu Yesu Kirisi
yo Tool Mai kiidi i, in ole iyei so le imot yo
iwete bet iyei nga.

Di Tooltool Ke Kirisi Tiparpoto

10 Ang di diek nga, nga bet awete betanga
medana pang ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi
ene nen. Ken kaparpoto be, bong kagaua
lomu le atu ye betebetanga le so yo lomu
kaua urata ye nga, inbe ye so yo lomu tar
bet kayei nga. 11 Awete pang nen, yesoo
di tooltool pattu ke Kolo yo timan pang
yau nga, ngan man tiwete pau nen bet
ang ngan koomu parkap ye betebetanga.
12 Ngan so yo awetewete ye in nen, ang
ngan kaparpoto le ang kapala ngan kawete
nen, “Am nga ke Paulu.” E ang kapala ngan
kawete nen, “Am nga ke Apolos.” E ang
kapala ngan kawete nen, “Am nga ke Pita.”
Inbe ang kapala ngan kawete nen, “Am
nga ke Kirisi.”

13 Bong nga gelei, Kirisi o ipota le inepe
ye budanga ki ki, too? Too nga gelei, au
Paulu la tipatotau lo kai palasingi kaini
pang i, too? Too nga gelei, tirriu ang ye au
Paulu ek, too? Tiap yege! 14 Ngan au i lok
ponana pang Maro yo arriu toko tool siap
nga, bong Kirispas iye Gaius yeru leu la ar-
riu di nga. 15 Nen le ke bet tool atu sa iwete
bet ang ngan tirriu ang ye au ek, ngan tiap.
16 Moolmool, arriui Tepanas iye di tooltool
ki yo iye di tinepe, ngan lapau. Bong ke bet
lok tut tiap, o arriui tool sa mulu lapau, too
tiap. 17 Ngan au i bet arriu ang tiap, yesoo
Kirisi iwangau bet la arriu di tooltool tiap,
bong iwangau bet la awetewete bingi dook
mata ki pang di. Nen le awetewete pang di
ye lo galanga yo ipa ye di tooltool ke tana
i, ngan tiap. Yesoo, kumata le bet ayei nen
nga, ngan ole betanga ke Kirisi yo tipatota
lo kai palasingi kaini a imata i, in o taukan
gurana.

Kirisi In Gurana Inbe Lo Galanga Ke Maro

18 Awete nen, yesoo betanga ke Kirisi
yo tipatota lo kai palasingi kaini a imata
i, in ben betanga kidi kapakapa pang di
tooltool yo bet tilledi nga. Bong idi tooltool
yo Maro ikau idi a ipamulidi ye so dook
tiap yo bet igarungidi in nga, ngan ipapos
gurana ke Maro paidi. 19 Ngan nen, yesoo

betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan iwete nen,

“Betanga ke di tooltool ke tana yo kutodi
mooloo mooloo mata nga, ngan ole
atar le idu lopo.
Inbe betanga ke di tooltool ke tana yo lo
galanga kidi mai mata nga, ngan ole
agarung le taukan kanono.”✡

20 Nen le gelei ye di tooltool yo kutodi mooloo mooloo mata nga? Inbe gelei ye di tooltool ke tana yo lodi galanga mata ye wer ke Mose nga? Inbe gelei ye di tooltool yo dookoot tinepe ngan bet tiye di diedi tiparsu ngan le tillos di ye betebetanga nga? Ngan Maro ipapos lo galanga ke di tooltool ke tana i ben so sorok dawa ben betanga ke di kapakapa nga. 21 Bong lo galanga ki mai san. Nen le ikamata ben lo galanga yo ke di tooltool ke tana i, in dada yo di tooltool bet titara lodi medana panga ye, in tiap. Le tina ye in lon ponana le itara dada san mulu bet ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i. Ngan dada tani in ipa ye bingi dook mata yo amweteweta pang di tooltool i. Bong di tooltool kapala ke tana i tilongo betanga yo kiam nga, ngan dawa ben betanga ke di tooltool yo kapakapa nga. 22 Au i awete nen, yesoo di Yuda lodi bet le amyei mos sa le iyei ben tarkilanga pam ngan la bet titara lodi medana ye betanga kiam nga. Inbe di Girik yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan lodi bet tilongo betanga ke di tooltool yo lo galanga kidi mai mata nga. 23 Bong am nga amwetewete pang di tooltool ye Kirisi yo tipatota lo kai palasingi kaini i. Ngan le di Yuda tilongo betanga tina ngan lodi panga tiap. Inbe di Girik tilongo ngan ben betanga kidi kapakapa. 24 Bong di tooltool kapala tiye di Yuda le di Girik yo Maro ikiu di a bet tiyei ben di tooltool ki nga, ngan lodi galanga nen, Kirisi in la ipapos gurana le lo galanga ke Maro i. 25 Nen le lo galanga ke Maro yo di tooltool tiweta bet in betanga sorok kidi kapakapa i, in illos lo galanga kidi tooltool. Inbe gurana ke Maro yo tiweta bet taukan gurana i, in illos gurana kidi tooltool lapau.

26 Ang di diek nga, lomu tut ye nepongo kiang ye kene yo Maro ikiu ang a le kayei di tooltool ki nga. Ye kene tani in di tooltool tikamatang ben ang alunu la tooltool ke lo galanga nga tiap. Inbe ang alunu la tooltool kuto maimai nga tiap, inbe ang alunu la tooltool edi maimai nga tiap lapau. 27 Bong Maro ipootoo di tooltool yo di tooltool ke tana i tiwete bet di ngan kapakapa nga, a bet nen ngan tipammoo di tooltool yo ke lo galanga nga. Inbe ipootoo di tooltool yo di tooltool ke tana i tiwete bet di ngan di tooltool sorok nga, a bet nen ngan tipammoo di tooltool yo kuto maimai nga. 28 Inbe Maro ipootoo di tooltool yo di tooltool ke tana i tiwete bet di ngan taukadi edi le lodi pang di tiap nga, a bet nen ngan tirautoo di tooltool yo edi maimai nga le tidu lopo. 29 Ngan iyei nen, a bet nen ngan tooltool sa ke bet ye taunu ipayiti ye Maro matana, ngan tiap. 30 Ngan nanga, Maro ilonang ngan la le kaye Yesu Kirisi kagaua lomu le atu nga. Inbe ye in iwanga Kirisi a isi nga bet si ipapos lo galanga ke Maro paidi. Nen le ye urata yo Kirisi tani in iyeii i, in la Maro ikamatidi dawa ben idi nga tooltool noonoodoo ye matana ye i. Inbe ye urata tani yo iyeii in nga, ngan ipootidi panga ye taunu, inbe ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi i. 31 Ngan nen le tatoo betanga ke Maro yo tiwode a iken ye rau ki i, in iwete nen, “Bet sei tool lono bet ye taunu kon payiti nga, ngan ipayiti ye urata ke Tool Mai yo iyeii panga i.”✡

2

1 Ang di diek nga, lomu tut ye kene yo amala yang mala awetewete pang ye betanga ke Maro yo mugu ngan iken sollono nga. Ngan ye kene tani in awetewete pang ye betanga maimai ke di tooltool ke lo galanga, ngan siap. 2 Yesoo, ye kene yo ayang tanepe ye in nga, ngan lok mede nen, bet awetewete ye so sa mulu siap, bong bet awetewete ye Yesu Kirisi, inbe ye yo tipatota lo kai palasingi kaini a imata nga. 3 Inbe ye kene yo amala yang ye in nga, ngan taukak gurak, inbe atattadai a atangarur belebele. 4 Le ye kene yo

✡ **1:19** Esai (Aisaia) 29:14 ✡ **1:31** Yedimia (Jeremaia) 9:24

awetewete pang ye bingi dook mata nga, ngan awetewete ye betanga maimai ke di tooltool ke lo galanga ngan tiap, inbe kook paweserai ang tiap lapau. Bong betanga yo awete nga, ngan gurana ke Maro Amunu Silene ipapos pang ben betanga ngan moolmool. 5 Le awetewete pang nen, a bet nen ngan lomu medana yo kataru pang Yesu in ipa ye lo galanga kidi tooltool, ngan tiap, bong ipa ye gurana ke Maro.

Lo Galanga Yo Ipa Ye Maro Amunu Silene I

6 Moolmool, di tooltool yo tikodo le timede ye dada ke Maro nga, ngan la amwetewete pang di ye betanga yo ipa ye lo galanga ki nga. Bong i lo galanga kidi tooltool ke tana i, too lo galanga kidi tooltool kuto maimai yo matadi kalidi nga, ngan tiap. Ngan di tooltool tina ngan ole Maro irautoo di le tidu lopo. 7 Am nga amwetewete pang di tooltool ye lo galanga ke Maro yo mugu ngan iken sollono i. Ngan mukot yege ye kene yo itara tana tiao nga, ngan itoo lo galanga ki a itara dada atu paidi a bet nen ngan taye tanepe dook mata, inbe sul lulngana ki ole idukidi. 8 Ngan dada tani yo itaru paidi i, in di tooltool kuto maimai yo matadi kalidi nga, ngan sa lon galanga ye tiap. Kumata yo bet lodi galanga ye nga, ngan matin nga le tikaua Tool Mai yo iyeie Maro ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti i, in a tipatota lo kai palasingi kaini tiap. 9 Bong lodi galanga ye tiap le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga:

“So yo Maro ipare pang di tooltool yo lodi
panga mai san nga,
ngan tool sa ikamata ye matana tiap,
inbe ilongo ye talngana tiap,
inbe lon kau urata ye le ikauu, ngan
tiap lapau.”✡

10 Bong so tina, ngan Maro Amunu Silene ipapos paidi se mallangana.

Ngan Maro Amunu Silene tani in ipusye so nga le imot, inbe ipusye so yo Maro lon kaua urata ye a iken sollono nga, ngan lapau. 11 Sei tool lon galanga ye so yo tool san in lon kaua urata ye nga? Tool siap! Tool tani in yetaleu la lon galanga ye i. Ngan gaongo leu, tool sa lon galanga ye so yo iken Maro lono ngan tiap, bong Maro Amunu Silene yetaleu in la lon galanga ye i. 12 Le dada yo idi nga takaua lo galanga ye so ki ye i, in ipa ye di tooltool ke tana i tiap. Bong ipa ye Maro Amunu Silene yo ikauu paidi i, a bet nen ngan ipagalanga lodo ye so yo ikap sorok paidi ye lo ponana ki nga. 13 Nen le amwetewete ye betanga kidi tooltool ke lo galanga yo tipatomonai am ye nga, ngan tiap, bong amwetewete ye betanga ke Maro Amunu Silene yo ipatomonai am ye nga. Le ye kene yo ampatomonai di tooltool ye betanga moolmool ke Maro Amunu Silene ye in nga, ngan ampatomonai di tooltool yo Maro Amunu Silene inepe ye di nga. 14 Bong di tooltool yo Maro Amunu Silene inepe ye di tiap nga, ngan o ke bet tikap so yo ipa ye Maro Amunu Silene, ngan tiap. Ngan di tooltool tina ngan lodi galanga ye so tina ngan tiap, le lodi wete bet so tina ngan so kidi kapakapa. Di ngan ke bet lodi galanga ye tiap, yesoo di tooltool yo Maro Amunu Silene inepe ye di a ipagalanga lodi ye so ki nga, ngan di leu la bet tikap so yo ipa ye le lodi galanga ye nga. 15 Ngan nen le di tooltool yo Maro Amunu inepe ye di nga, ngan ipagalanga lodi ye soo so yo dook mata nga, inbe soo so yo dook tiap nga. Bong di tooltool yo Maro Amunu inepe ye di tiap nga, ngan lodi galanga ye dada ke di tooltool yo Maro Amunu inepe ye di, nga tiap. 16 Le ben tina Rau ke Maro iwete nga,

“Sei tool lon galanga ye so yo Tool Mai lon
kaua urata ye nga?
Inbe sei tool bet ikap lo galanga panga
i?”✡

Bong idi nga, Maro Amunu Silene ipagalangidi le lod galanga ye dada yo Kirisi lono bet tatoo nga.

3

Di Aposol Nga Kapraingi Ke Maro

1 Ang di diek nga, ye kene yo ayang tanepe ye in nga, ngan ke bet awetewete pang dawa ben awetewete pang di tooltool yo titoo Maro Amunu Silene, ngan tiap, bong awetewete pang dawa

✡ **2:9** Esai (Aisaia) 64:4 ✡ **2:16** Esai (Aisaia) 40:13

ben awetewete pang di tooltool ke tana
i nga. Ngan ye kene tani in ang ngan
kanepe dawa ben di kakase maimai tiap
go ye lomu medana yo kataru pang Kirisi
i. 2 Ngan la le akap kaningi medana
pang tiap, bong akap sui pang leu, yesoo
ye kene tani in kamatu tiao le ke bet
kakan kaningi yo medana, ngan tiap. Le
moolmool, dookoot nga gaongo leu, ang
ngan kamatu tiao, 3 yesoo katoo dada dawa
ben yo di tooltool ke tana i titoo nga. Ngan
nen le lomu dook tiap pang di diemu ye
so kidi, inbe kaye di koomu parkap ye
betebetanga, too? Ye dada tina yo nen
nga, ngan la ipaposang ben ang ngan katoo
dada kidi tooltool ke tana i nga, too? 4 Ngan
ang kapala ngan kayei ne, “Am nga ke
Paulu,” inbe ang kapala ngan kayei ne,
“Am nga ke Apolos.” Le dada kiang yo nen
i, in ipaposang ben ang ngan katoo dada
kidi tooltool ke tana i go, too?

5 Le nga bet atorang, Apolos in sei? Inbe
au Paulu in sei? Amru nga kapraingi ke
Tool Mai leu. Ngan ye in ikap urata ki ki
pam amru bet amyei. Le ye urata kiam yo
amyei nga, ngan la le katara lomu medana
panga ye nga. 6 Au i, urata kiau yo ayeii
pang i, in dawa ben tool yo ipe kai patunu
i. Inbe Apolos, urata ki yo iyeii pang i,
in dawa ben tool yo iti ran bet du iroro
kai patunu tani ye i. Bong Maro la iyeie
kai patunu tani a isup i. 7 Nen le tool yo
iyei urata ye penge kai patunu i, in taukan
ene. Inbe tool yo iyei urata ye roranga i,
in taukan ene lapau. Bong Maro yo iyeii a
isup i, in la ene mai i. 8 Le tool yo ipe kai
patunu, inbe tool yo iti ran bet irora ye i,
in yeru ngan dawa ben tigaua ye urata in.
Nen le Maro ole ikap balingi pang di atu atu
le lo ige urata kootoonoo kidi yo tiyei nga.
9 Amru nga amgaua bet amparlon ye urata
ke Maro. Ngan ang ngan dawa ben kumu
ke Maro, inbe ang ngan dawa ben rumu ke
Maro lapau.

10 Maro lono pau a iyei dada dook mata
pau le ayei urata dawa ben tool dook mata
ke renge rumu yo ipe sawa mugu le idu
lopo i. Inbe tool san in iseke urata kiau a ire
rumu lo ye sawa tina ngan pono i. Bong sei
tool yo bet ire rumu tani ilo ye sawa tina i,
in ken ikamata a iroua dook lo ngan bet ire,
11 yesoo sawa ke rumu tina yo ape a imot
koot nga, ngan la Yesu Kirisi i. Le ke bet tool
san ipe sawa san mulu pang renge rumu
tiap. 12 Ngan di tooltool yo bet tire rumu
lo sawa tina ngan pono nga, ngan kapala
ole tikap pat medana yo ene gol le silba,
inbe pat sallinene a bet tire rumu tani ye.
Inbe di tooltool kapala ngan ole tikap kai
le piu kaini, inbe tiku rei a bet tire rumu
tani ye. 13 Bong ye lal yo bet Tool Mai isi ye
i, in ole si ipapos di ye urata kidi yo tiyei
nga. Yesoo, ye kene tani in ole ipa ye ei
a isi, a bet nen ngan ei tani in itouotouo
di tooltool tina ngan atu atu ye urata kidi
yo tiyei nga, ngan moolmool le imede, too
tiap. 14 Nen le kumata tool bet ire rumu
lo sawa tina ngan pono le bet ei ikani tiap
nga, ngan tool in ole ikap balingi ye urata
kootoonoo ki. 15 Bong kumata tool bet ei
ikana rumu yo ire in le imot nga, ngan
ole ikap balingi ye urata kootoonoo ki tiap.
Ngan ye taunu in ole Maro ipamule ye ei
tani yo bet igarungu i, bong ole iyei dawa
ben tool yo takauu ke ei loloana lono a isi
pang diki i.

16 Ang ngan o lomu galanga tiap, too?
Ang tapmu ngan bareme ke sungunu ke
Maro, inbe Maro Amunu la inepe lomu
in. 17 Nen le kumata tool sa bet igarungu
bareme ke Maro nga, ngan ole Maro
igarungu tool in lapau. Ole nen, yesoo
ye taunu ipootoo panga, inbe ang ngan la
bareme ki tani nga.

18 Kumata le ang tina ngan atu lon tar bet
ye in tool moolmool ke lo galanga yesoo di
tooltool ke tana i tiyitmaki ye lo galanga ki
nga, ngan ye taunu in ikaua llungunu ye.
Ngan nen le ke bet iyei nen tiap, bong itoo
dada ke Maro yo di tooltool tiwete bet ngan
dada ke kapakapa nga, ngan la bet iyei ben
tool moolmool ke lo galanga nga. 19 Awete
nen, yesoo lo galanga yo kidi tooltool ke
tana i, in ben so kidi kapakapa ye Maro
matana. Le ben tina Rau ke Maro iwete
nga, “Lo galanga ke di tooltool yo ke tana
i nga, ngan ole iyei ben pit yo Maro itaru
bet ipit di ye i.”✡ 20 Inbe betanga san yo

✡ **3:19** Yop (Jop) 5:13

iken ye Rau ke Maro in iwete nen, “Tool
Mai in lon galanga nen, so yo di tooltool
ke lo galanga ngan lodi kaua urata ye nga,
ngan ole taukan kanono.”✡ 21 Nen le ken
kayitmaka tool sa ye so yo iyei, nga be.
Ngan so tina le imot nga, ngan so kiang.
22 Le au Paulu aye Apolos ye Pita, inbe
tana i, inbe nepongo kiang ipa ye matenge
kiang, inbe so yo dookoot iken nga, ipa ye
so yo bet pang dama ni ngan pombe nga,
ngan so kiang le imot. 23 Inbe ang ngan ke
Kirisi, inbe Kirisi in ke Maro.

4

Urata Ke Di Aposol Ke Kirisi

1 Le ang ngan ole lomu tarau aye di diek
nen, bet am nga kapraingi ke Kirisi. Inbe
am nga Maro itara lono yam le ikaua urata
i pam bet matamam kala betanga ki tani
yo mugu ngan iken sollono i. 2 Ngan dada
dook mata in nen, kumata tool atu bet
tool mai ki itara lono ye bet iyei urata ki
nga, ngan ole itoo betanga ki ngan dook le
imot, a bet nen ngan tool mai ki tani in lon
ponana ye urata ki. 3 Ngan nen le kumata
bet ang, too di tooltool ke tana i, ngan
kakamata urata kiau le kawete bet au i tool
dook mata too tool dook tiap nga, ngan o
ke bet lok madoko tiap. Inbe au tauk i
akamata urata kiau ngan awete ben au i
tool dook mata, too tool dook tiap, ngan
tiap lapau. 4 Moolmool, au i lok wetewete
nen bet ayei toko dada dook tiap sa yo
akapsap ye, ngan tiap. Bong ke bet awete
bet au i taukak busunu ye Maro matana
ngan tiap. Tool Mai yetaleu in ye la bet
ikarata betanga kiau ye urata kiau yo ayei
nga. 5 Ngan lal yo Maro itaru panga bet
si ikarata betanga ke di tooltool ye i, in
pombe tiao. Le dookoot nga ang lapau ken
kakamata urata ke di diemu lo ngan bet
kawete ben di ngan tooltool dook mata, too
tooltool dook tiap, ngan be. Bong kanam le
lo Tool Mai imulu a isi ngan. Ngan ye kene
tani in ole ikap so yo iken todo lono nga le
man itar mallangana ye sul lulngana. Inbe
ole ipapos di tooltool lodi yo iken sollono
nga le ise mallangana lapau. Inbe ye kene
tani in ole Maro iwete lo ponana ki pang
di atu atu ye urata dook mata kidi yo tiyei
nga.

6 Ang di diek nga, ananpootau aye Apo-
los a bet nen ngan betanga kiau tina ngan
ilonang, a nen ngan betanga yo tiwodo a
iken ye Rau ke Maro nga, ngan ole kadada
pono tiap, bong katoo dook leu. Ngan
kumata bet kayei nen nga, ngan la bet ang
tapmu ngan ole kayitmaka tool kuto mai
kiang in ene tiap, inbe kawete bet kallos
di diemu kapala yo titoo tool kuto mai san
nga, ngan tiap lapau. 7 Le nga bet atorang
atu atu nen: Sei tool itarang le kallos di
diemu kapala i? Tool siap! Inbe so dook
mata kiang nga, ngan kakap ye gurana
kiang ang tapmu, too? Tiap yege! Maro
la ikap so tina ngan le imot pang, le dada
kiang sa yo bet kayitmak emu ye, ngan
tiap.

8 Ang ngan lomu tarang ben kakap so
le imot yo kamaka ye ngan oo. Nen le
kawete amlonang tiap, bong ang tapmu ye
gurana kiang ngan ballingamu, inbe kayei
ben di tooltool kuto maimai yo matadi kala
tana i nga. Ngan au i lok bet betanga
kiang yo kawete nen nga, ngan moolmool,
a bet nen ngan am lapau amyang tayei
tooltool kuto maimai pang tana i le imot,
bong tiap. 9 Ngan ye kamatanga kiau nga,
ngan ben Maro itaram aposol nga le du
amnepe meneng mur yege ni. Le tina
am nga dawa ben di tooltool dook tiap yo
tool ke karatanga betanga ikarata betanga
kidi bet ole tiraumata di mallangana ye
di tooltool matadi a nen ngan tikamata
di nga. Ngan nen le di tooltool ke tana i
le imot tipa ye di bangabangana ke Maro
koodi tada pam a bet tikamata soo so yo
bet pombe pang yam i. 10 Am nga amyei
urata ke Kirisi ngan le di tooltool tiwete bet
am tooltool kapakapa. Bong ang ngan o
lomu tarang ben ang ngan lomu galanga
mata ye dada ke Kirisi, too? Am nga
taukamam gurana, bong ang ngan o lomu
tarang ben gurana kiang mai san, too? Am
nga taukamam emam, bong ang ngan o
lomu tarang ben ang tooltool dook mata
ke bet di tooltool tiyitmak emu le ilo ete,
too? 11 Mukot le se dookoot katai nga, ngan

✡ **3:20** Rau ke Woungu (Buk Song) 94:11

amkana pitolo inbe morak matam. Inbe amwit mala pirara, inbe tirau am sorok, inbe taukamam malala yo bet amnepe ye i. 12 Am nga amyei urata mai san ye am tapmam bemam. Ngan kumata bet di tooltool tiwete betanga dook tiap bet tigarungam ye nga, ngan ampatarau pang Maro bet iyei urata dook mata pang di. Inbe kumata le tikamatam ben amtoo Kirisi le bet tigarungam nga, ngan amkodo le tutube a amsolo urata moonoo tina yo bet pombe pang yam nga. 13 Inbe kumata bet tiwete mur yam nga, ngan amrau betanga kidi ye betanga yo dook mata nga. Mukot le se dookoot katai nga, ngan am nga dawa ben gomo ke tidi yo di tooltool le imot ke tana i tikatte tidi kidi ye i. Nen le tikamatam ben am nga so sorok.

14 Au i awodo betanga nen pang a bet nen ngan apammoo ang ye, ngan tiap, bong bet akap noonoongoo pang, yesoo ang ngan di natuk kiau tauk yo lok pang mai san nga. 15 Ngan awete nen, yesoo ye kene yo awetewete bingi dook mata ke Yesu Kirisi pang ye in nga, ngan le katara lomu medana ye, le ye dada tani in ben ang ngan tamamu la au i. Nen le kumata bet di tooltool yo matadi kalang ye nepongo dook mata ke Kirisi ngan kinkatingi kidi ben 10,000 nga, ngan dookoot, bong tamamu ataleu la au i. 16 Ngan la au i lok bet apamadit lomu a bet nen ngan matamu too dada kiau yo ayei nga, inbe katoo. 17 Le ye punu yo nen i, in la le awanga Timoti a imala pang yang ye i. Ye in ben au natuk le lok panga mai san. Inbe ye in itara lono medana pang Tool Mai, inbe iyei urata ki dook mata. Nen le ole ipamadit lomu ye dada yo bet di tooltool ke Kirisi ngan titoo nga. Ngan dada tani in au i atoo lapau, le ye kene yo ala ye di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan apatomonai di ye dada tani in.

18 Di diemu kapala ngan lodi tar nen, bet au i o ke bet amulu a amala akamatang tiap. Nen le tina tiyitmak di tapdi, inbe tisak noonoongoo. 19 Bong kumata le Tool Mai lono dook mata bet amala nga, ngan ole amulu a amala pang yang palbe leu. Inbe ye kene tani in ole atar talngak ye betebetanga kidi tooltool ke sak noonoongoo tina a bet lok galanga nen, nga tiwetewete ye gurana kidi tapdi, too ye gurana ke Maro Amunu Silene yo ikauu pang di i. 20 Au i awete nen, yesoo di tooltool yo Maro matan kala di nga, ngan tiwete sorok betanga kidi ye di tapdi gurana kidi leu tiap. Bong betanga kidi yo tiwete nga, ngan ipa ye gurana ke Maro Amunu Silene. 21 Le soo dada lomu bet mala ayeii pang i? Lomu bet akaua koro mala ayemenai ang ye, too lomu bet mala awete betanga silene pang inbe ayang tagauagaua dook mata?

5

Kanganga Tool Yo Ikapsap Ye Dada Ke Kerenge In A Ikoo

1 Di tooltool tiwete pau le atakrai ye tool kiang atu yo ikapsap ye dada ke kerenge, bong kaye kagaua i. Ngan alongo ben tool tani in imadit ngan iye tinana paunu yo tamana iyooloo in yeru tipa. Atoo, urata yo iyeii i, in dook tiap san le di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga, ngan ke bet di tiyeii tiap. 2 Kumata bet nen nga, ngan gelei a ang tapmu ngan kayitmak emu nga? E nga gelei a lomu madoko tiap, inbe moomoomu ye dada dook tiap yo pombe kataunu yang in tiap nga? Inbe gelei a kanganga tool yo iyei urata nen i, in tiap, a bet nen ngan kaye kagaua mulu be nga? 3 Moolmool, dookoot nga anepe manga mooloo yang, bong ye lok ngan au i ben ayang tanepe gaongo. Le lok kaua urata ye so dook tiap yo tool tani in iyeii i. Ngan nen le lok kaua dada atu yo bet kakarata betanga ki ye i. 4 Ngan dada tani in nen, awete pang ye Tool Mai kiidi Yesu ene bet ang katara gaongo sa. Inbe ye gaongo tani ngan ole dawa ben au i ayang tanepe, yesoo lok pang mai san. Le kagaua, lo ngan bet ye gurana ke Tool Mai Yesu nga, 5 ngan kasukete tool dook tiap tani in ila ye Satan bene, a bet nen ngan isolo masngana ngan. Ngan kumata le bet igege dada dook tiap ki tani nga, ngan ye lal yo bet Tool Mai imulu a isi ye in nga, ngan ole Maro ikauu a ipamule ye so dook tiap yo bet igarungu i.

6 Le in dook mata bet kayitmak emu ye, ngan tiap. Ang ngan lomu galanga ye

so yo bet iyeie porong a isung in lapau, too? Ngan so tani in tiwete ene ye yis inbe mai tiap, bong ke bet iyeie porong yo mai in a isung le imot. 7 Le kagiri yis gurunu tani a bet nen ngan kayei ben porong paunu yo taukan yis i. Moolmool, ang ngan porong tani yo paunu i, yesoo Kirisi in tiraumate a imata paidi a bet nen ngan igiri sennene kiidi le imot. Ngan ye in dawa ben sipsip natunu yo tiraumate ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro i.* 8 Nen le ole lod ponana ye Paskimoolooningi ke Maro, inbe tatoo dada yo bet idi nga tanepe le dawa ben porong yo taukan yis i. Nen le idi nga ole tanepe le taukada busunu ye Maro matana, inbe tatoo betanga ki yo moolmool i. Inbe idi nga ole tagege dada ke porong yo yis iken lono i. Le ke bet tayei dada dook tiap ke sennene, inbe dada matana matana yo bet takap masngana pang di tooltool kapala ye nga, ngan tiap.

9 Ye rau kiau yo awode pang mugu i, in awete pang bet ken kaye di tooltool yo tikapsap ye dada ke kerenge ngan kagauagaua be. 10 Ngan betanga yo awete nen nga, ngan ken lomu tar bet awete ye di tooltool ke tana i, ngan be. Moolmool, di ngan tikapsap ye dada ke kerenge, inbe di ngan matadi gorengana mata ye so kidi diedi, inbe di ngan koodi paweserai di tooltool a bet tikap sorok so kidi, inbe di ngan tisung pang maro yo kai padodo ngan lapau. Bong kumata bet kagege di tooltool yo nen nga, ngan ole kala ngai? Bet nen ngan kagege tana i. 11 Bong dookoot nga ole apagalanga lomu ye betanga kiau tani i, in punu nen. Ken kaye di tooltool yo tiwete bet di ngan di diede kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, bong bet tikapsap ye dada ke kerenge, too matadi gorengana mata ye so kidi diedi, too tisung pang maro yo kai padodo nga, too tiwete mur ye di diedi, too tiyin ran medana mata le kutodi moo ye, too koodi paweserai di tooltool a bet tikap sorok so kidi nga, ngan kaye di kagauagaua be. Inbe kaye di kawur a kakan so gaongo be lapau.

12-13 Ngan di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu tiap nga, ngan au i taukak urata yo ke bet ayeii a akarata betanga kidi ye nga. Maro ye taunu ole ikarata betanga ke di tooltool tina yo tinepe diki nga. Bong ang ngan la bet kakarata betanga ke di tooltool yo kaye di kagaua ye bareme ke Yesu nga. Le katoo betanga ke Maro yo iwete nen, “Kanganga tool yo iyei dada dook tiap in a ikoo le la inepe diki.”✡

6

Dada Dook Mata Bet Kaye Di Tooltool Ke Kirisi Kagauagaua Ye

1 Ang ngan di tooltool ke Kirisi. Le kumata bet ang tina ngan atu iye ene san tiparsu ye betanga nga, ngan gelei, ole ila mugu ye di tooltool ke tana yo lodi galanga ye Maro tiap nga, a bet la tikarata betanga kidi? Ngan moomoonoo tiap? Nga gelei a ila mugu ye di tooltool ke Maro a la tikarata betanga kidi tiap nga? 2 Ang ngan o lomu galanga tiap, too? Pang dama ni ngan idi tooltool ke Maro ole takarata betanga kidi tooltool ke tana i, too? Ngan kumata le ang tina ngan bet kakarata betanga ke di tooltool ke tana i nga, ngan nga gelei a le ke bet kakarata betanga kasin kasin yo ikenen kataunu yang, ngan tiap nga? 3 Inbe ang ngan o lomu galanga tiap, too? Idi tooltool ke Maro ngan ole takarata betanga kidi bangabangana ke Maro, nga lapau. Nen le idi nga ke bet takarata betanga ye nepongo kiidi yo ke tana i lapau. 4 Inbe awete mulu nen, kumata le ang tina ngan kapala bet kaparsu ye betanga nga, ngan gelei a bet kop betanga kidi ngan ila ye di tooltool ke tana i bet la tikarata nga? Di ngan di tooltool dook mata ke bet matadi kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan tiap! 5 Ngan au i yo awete nen nga, ngan bet nen a apammoo ang ye betanga. Nga gelei, ang ngan o tool kiang sa lon kaua urata dook ke bet ikarata betanga yo ikenen kataunu ye di tooltool ke Kirisi, ngan tiap, too? 6 Bong ang ngan kayei nen

* **5:7** Mukot yege ngan di tooltool ke Yuda titoo betanga ke Maro a tiyei paroranga ye sipsip natunu. Le Maro ipaskimooloon di, inbe iraumatamata di natudi tamoto yo mumuganga ngan tiap. Ngan la le dookoot nga tiweta ye Paskimoolooningi ke Maro nga. ✡ **5:12-13** Wer (Lo) 17:7

tiap. Le ye kene yo ang atu bet iye ene san tiparsu ye betanga nga, ngan ikauu a tila ye di tooltool maimai ke karatanga betanga bet la tikarata betanga kidi. Ngan nen le tikodo dama ke di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga, inbe tipapos betanga yo iken kataunu ye di nga. Ngan dada yo nen in dook tiap.

7 Le moolmool sa, ang ngan katar di diemu kapala tilo ye ni ke karatanga betanga. Ngan dada kiang yo kayeii nen i, in ipaposang ben ang ngan kamol ye dada yo ke Kirisi nga. Le kumata bet di tooltool tiyei dada dook tiap pang nga, too tillungang a tikap sorok so kiang sa nga, ngan ken kakap di a kala ye di tooltool tina bet la tikarata betanga kiang be, bong kamalum pang di leu. 8 Bong katoo dada yo nen nga tiap. Ang tapmu ngan kallung di tooltool a kakap sorok so kidi, inbe kayei dada dook tiap pang di lapau. E tina la kayei dada yo nen ngan pang di diemu kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga.

9 Ang ngan o lomu galanga tiap, too? Di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga, ngan o ke bet tilo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di, ngan tiap. Nen le ken ang tapmu kakaua llungunu yang be. Di tooltool yo tikapsap ye dada ke kerenge nga, too tisung pang maro yo kai padodo nga, too tiyei bauk nga, too tiyei dada ben yo di tooltool ke Sodom tiyei nga, 10 too tipinau so, too matadi gorengana mata ye so kidi diedi, too tiyin ran medana mata le kutodi moo ye, too tiwete mur ye di diedi, too koodi paweserai di tooltool a bet tikap sorok so kidi nga, ngan o ke bet lo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan tiap lapau. 11 Mugu ngan ang kapala ngan kanepe nen, bong ngan Maro kiidi irriu ang a igiri sennene kiang, inbe ipootang panga bet kayei ben di tooltool ki ye taunu. Ngan ye gurana ke Amunu, inbe ye urata ke Tool Mai Yesu Kirisi yo iyei pang nga, ngan iwetang ben ang ngan tooltool noonoomu ye matana.

Idi Nga Rumu Ke Maro Amunu Silene

12 Ang kapala ngan kawete nen, “Am nga taukamam gunkalanga le ke bet amyei soo so yo lomam bet amyei nga.” Ngan moolmool, bong so le imot nga, ngan kapala ngan dook mata ke bet ilonidi tiap. Inbe au i lok bet ayei ben tool ke poranga pang dada sa yo dook tiap, ngan tiap lapau. 13 Inbe di diemu kapala tiwete nen, “Kaningi nga iken bet takan a kapodo isung ye, inbe kapodo nga iken bet kaningi ilo lono.” Ngan moolmool, bong pang dama ni ngan so tina ole ikino, yesoo ole Maro iyei so ngan le imot le paunu mulu. Nen le tiniidi nga so ke Tool Mai, le ye la bet matan kala i. Inbe ikarata bet takapsap ye dada ke kerenge, ngan tiap, bong ikarata nga bet tanepe a tasung panga, leu. 14 Kakamata, mugu ngan Maro ye gurana mai ki, ngan ipamaditi Tool Mai ye ni ke matenge. Inbe pang dama ni ngan ole ipamaditidi ye gurana ki tani, in lapau.

15 Ang ngan o lomu galanga tiap, too? Ngan tinimu nga so ke Kirisi, yesoo idi nga dawa ben kene le bene. Nen le gelei, ole takap Kirisi soonoo kapala ke tinini la tagaua ye garup yo lekelekene i? Tiap yege! 16 Ang ngan o lomu galanga tiap, too? Sei tool yo ila ye garup lekelekene a la yeru tigaua tinidi i, in ben yeru ngan tinidi atu. Ngan ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Ole yeru tigaua le tinidi ataleu.”✡ 17 Bong sei tool yo Maro Amunu Silene iyeii le itara lono le imot pang Tool Mai i, in ben yeru tigaua lodi le atu.

18 Le ken kakapsap ye dada ke kerenge be. Ngan dada dook tiap kapala ke sennene yo di tooltool tiyei nga, ngan iken ke diki le igarung tinidi tiap. Bong sei tool yo iyei dada dook tiap ke bauk i, in ye taunu la igarungu tinini ye dada dook tiap ke sennene i. 19 Ang ngan o lomu galanga tiap, too? Ngan tinimu nga ben bareme ke sungunu yo Maro Amunu Silene inepe ye i. Le Amunu Silene yo ikauu pang in inepe lomu. Le ke bet kawete bet tinimu ngan kiang ang tapmu, ngan tiap, 20 yesoo Maro iyimang ye balingi mai san. Le so le imot yo bet kayei ye tinimu nga, ngan kayei a bet nen ngan kayeie Maro ene le ilo ete ke bet di tooltool tikamata ngan tipayiti ye.

✡ **6:16** Pudu (Stat) 2:24

7

Torungu Ke Kerenge

1 Dookoot nga bet araua betanga kiang
yo kawode ilo ye rau a kayawari pau
i. Ngan ang ngan kawete nen, kumata
le tamoto atu bet ikere tiap nga, ngan
dook mata, too?* 2 Moolmool, bong dada
dook tiap ke geingi bauk in pombe le mai
san, le dook mata ngan nen, di tamoto
tina yo atu atu nga, ngan di tapdi rimadi,
inbe di garup ngan di tapdi niditooroo la-
pau. 3 Nen le tamoto yo kerenge i, in ke
bet ipasakala tinini ye rimana tiap, bong
imalum panga a yeru tigaua le atu ye
dada yo ke kerenge i. Inbe rimana ke bet
ipasakala tinini ye nintooroo tiap lapau,
bong imalum panga a iyei dada gaongo
leu ben nintooroo iyei nga. 4 Yesoo, garup
yo kerenge in ke bet yetaleu iwetewete ye
tinini a matan kala tiap, bong nintooroo la
bet matan kala lapau i. Le dada gaongo
leu, tamoto yo kerenge in ke bet yetaleu
iwetewete ye tinini a matan kala tiap, bong
rimana la bet matan kala lapau i. 5 Ngan
nen le ken kapasakala tinimu ye di ri-
mamu too nimutooroo be. Moolmool, ku-
mata bet angru lomu dook mata bet ole
kagaua tinimu tiap, inbe kanepe ki ki kasin
a bet nen ngan kakarata lomu le dook inbe
kapatarau nga, ngan in dook mata. Bong
bet kapatarau le imot nga, ngan kagaua
tinimu mulu. Le kumata bet kakap tutang
dook ye nepongo kiang nen nga, ngan o ke
bet Satan itou ang ngan kakapsap ye dada
yo ke sennene, ngan tiap. 6 Le noonoongoo
kiau yo au i akap pang ngan nen: Kumata
le ong kuye rimam too nimtooroo lomu bet
kanepe ki ki ye manga modono kasin a bet
nen ngan kapatarau nga, ngan dook mata.
Bong awete betanga yo nga pang nga, ngan
bet awete betanga medana pang a bet nen
ngan agunkalang ye dada ke kerenge tiap.
7 Au i lok nen, bet di tooltool le imot tinepe
dawa ben au i. Bong Maro ikap so matana
matana ye lo ponana ki pang di tooltool
tina nga atu atu le imot. Nen le tool atu
ngan ikaua so ye lo ponana ki matana atu
panga, inbe tool san ngan ikaua so ye lo
ponana ki matana san panga.

8 Dookoot nga bet awete pang di tamoto
kos yo rimadi timmata koot nga, inbe pang
di garup yo tiyei tap ngan nen. Kumata le
bet tinepe nen le tikere tiap dawa ben au
i nga, ngan dook mata. 9 Bong kumata le
imoo pang di bet tikap tut di dook ye panga
kidi nga, ngan dook mata bet tikere, ole
nen ngan lodi kaua urata ye dada dook tiap
yo ke geingi bauk nga.

10 Di tamoto le garup yo kerenge nga,
nga bet awete betanga medana i pang.
Bong betanga tani i, in betanga kiau tiap,
in ke Tool Mai. Le betanga tani in nen:
Ang garup yo kerenge nga, ken kasukrai
di nimutooroo be. 11 Bong kumata le
garup bet iyei nen nga, ngan ke bet ikere
mulu tiap, bong inepe sorok nen. Too bet
tiap nga, ngan imulu la iyooloo nintooroo
mulu. Inbe ang tamoto lapau, ken ka-
sukrai di rimamu be.

12 Inbe di tooltool yo kapala nga, nga bet
awete pang nen. Bong betanga tina nga ke
Tool Mai tiap, nga betanga kiau au tauk. Le
betanga tina ngan nen: Kumata le tamoto
atu bet ye in tool ke Kirisi, inbe iyooloo
garup atu yo itara lono medana pang Yesu
tiap, bong rimana tani in lono dook mata
bet yeru tinepe nga, ngan ke bet isukraii
tiap. 13 Inbe kumata le garup atu bet ye
in tool ke Kirisi, inbe iyooloo tamoto yo
itara lono medana pang Yesu tiap, bong
nintooroo tani in lono dook mata bet yeru
tinepe nga, ngan ke bet isukraii tiap lapau.
14 Ngan au i awete nen, yesoo sei tamoto
yo itara lono medana pang Yesu tiap, bong
rimana in tool ke Kirisi nga, ngan Maro
ole matan kala dawa ben ye matan kala
rimana yo ye taunu ipootoo panga i. Inbe
gaongo leu, sei garup yo itara lono medana
pang Yesu tiap, bong nintooroo in tool
ke Kirisi nga, ngan Maro ole matan kala
dawa ben ye matan kala nintooroo yo ye
taunu ipootoo panga lapau i. Le kumata
bet betanga ngan moolmool tiap nga, ngan
matin nga le di natudi ngan tinepe le tinidi
igalanga ye Maro matana tiap. Bong be-

* **7:1** Ngan dada san yo bet taportaka betanga kasin nga ye i, in nen: Ang ngan kawete nen, kumata tamoto atu bet iye rimana tigaua tinidi tiap ben di tooltool kerenge tiap nga, ngan in dook mata, too?

tanga yo awete ngan moolmool le di natudi ngan ole tinepe ben di tooltool yo Maro ipootoo di panga ye taunu nga.

15 Bong kumata bet tamoto too garup yo itara lono medana pang Yesu tiap i, in lono bet ikoo ye nintooroo too rimana yo tool ke Kirisi in nga, ngan ken kalele be. E nintooroo too rimana tani yo itara lono medana pang Yesu i, in dada yo nen ngan bet pombe pang ye nga, ngan taukan gunkalanga, bong ke bet imalum panga bet ikoo a ila, yesoo Maro ikiu idi bet man tanepe ye lo silene yo ki i. 16 Ong garup yo ke Kirisi in lom galanga tiap, o ke bet kulono nimtooroo a bet nen ngan ole Maro ipamule ye so dook tiap yo bet igarungu in lapau, too tiap? Inbe ong tamoto yo ke Kirisi in lom galanga tiap, o ke bet kulono rimam a bet nen ngan ole Maro ipamule ye so dook tiap yo bet igarungu in lapau, too tiap?

Kanepe Ye Nepongo Yo Maro Ikauu Pang I

17 Ang tina atu atu ngan lomu ponana ye nepongo yo Tool Mai ikauu pang koot i. Le nepongo yo ikauu pang kulkulunu yege ye kene yo ikiu ang ye i, in kanepe ye nen a tala. Ngan i betanga tani yo aweta pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga le imot i. 18 Le kumata tool atu bet tikoro tinini koot lo ngan bet Maro ikiuu nga, ngan dookoot inepe nen, bong ikapge bet ikarata tinini tani yo tikora in le lo ben mugu ngan be. Inbe kumata tool atu bet tikoro tinini tiap, lo ngan bet Maro ikiuu nga, ngan dookoot inepe nen, bong isere di tooltool bet tikoro tinini nga be. 19 Ngan awete nen, yesoo dada ke koranga tinidi, in ben so sorok. Inbe dada ke koranga tinidi tiap, in ben so sorok lapau. Bong so yo dook mata kaiye i, in nen; bet tatoo wer yo ke Maro nga. 20 Nen le ang tina atu atu ngan ole kanepe ye nepongo yo Maro ikauu pang kulkulunu yege ye kene yo ikiu ang ye i. 21 Le kumata bet ong in kunepe ben tool ke poranga ye kene yo Maro ikiu ong ye in nga, ngan ken lom madoko be. Bong kumata le kupusye dada sa bet kuyeii ngan ole kunepe ben tool ke poranga mulu tiap nga, ngan dook mata bet kuyeii leu. 22 Ngan nen, yesoo sei tool yo inepe ben tool ke poranga ye kene yo Tool Mai ikiuu ye in nga, ngan ye Maro matana ngan ye in ben tool ke poranga tiap, bong inepe sorok. Inbe sei tool yo inepe ben tool ke poranga tiap ye kene yo Tool Mai ikiuu ye in nga, ngan ye Maro matana ngan ye in inepe sorok tiap, bong inepe ben tool ke poranga pang Kirisi. 23 Yesoo, Maro iyimang ye balingi mai san, le ken kayei ben di tooltool ke poranga pang di tooltool be. 24 Ang di diek nga, Maro ikiu ang atu atu bet kaye kagaua. Le soo nepongo yo kanepe ye kulkulunu ye kene yo ikiu ang panga ye i, in kanepe so ye nen a tala.

Noonoongoo Pang Di Tooltool Yo Tikere Tiap Nga

25 Dookoot nga bet araua betanga kiang yo kawode ilo ye rau pau a katorau ye di tooltool yo tikere tiap nga. Ngan noonoongoo yo bet akauu pang i, in ipa ye Tool Mai tiap, bong in au lok la bet aweta pang i. Ngan au i, Maro lono pau a ilonau, le betanga kiau yo bet awete nga, ngan ke bet kakap inbe katoo le imot. 26 Ye lal yo dookoot nga tanepe ye i, in urata moonoo maimai la pompombe pang yidi nga. Nen le au i lok tar bet dook mata ngan nen, bet ang kanepe dawa ben yo dookoot kanepe nga. 27 Ngan kumata ong in bet kukere koot nga, ngan ken lom kaua urata bet kusukraia rimam be. Inbe kumata le bet kukere tiao nga, ngan ken lom kaua urata bet kusere garup sa a kuyooloo, ngan be. 28 Bong kumata le bet kukere nga, ngan dook mata, ong in kopsap ye dada yo ke sennene nga tiap. Inbe kumata garup nene bet ikere nga, ngan ikapsap ye dada yo ke sennene in tiap lapau. Bong di tooltool yo kerenge nga, ngan ole urata moonoo alunu la bet pompombe pang ye di ye nepongo kidi yo ke tana i nga. Nen le au i lok bet urata moonoo yo nen ngan pompombe pang yang be, ngan la le akap noonoongoo nga pang nga.

29 Ang di diek nga, ye yo awete pang nen nga, yesoo lal yo bet tanepe ye tana i, in mooloo mata tiap oo. Ngan manga yo dookoot katai nga le lo pang dama ni nga, ngan di tamoto yo tikere koot nga, ngan

ole tinepe dawa ben di ngan kerenge tiap.
30 Inbe di sima tooltool yo lodi madoko nga,
ngan ole tinepe ben di ngan lodi madoko
tiap. Inbe di sima tooltool yo lodi ponana
nga, ngan ole tinepe ben di ngan lodi po-
nana tiap. Inbe di sima tooltool yo tiyimi
so nga, ngan ole lodi kaua urata nen bet
so tina ngan ole iken so ye di tiap. 31 Nen
le di tooltool yo tiyei urata ye so ke tana i
nga, ngan ole tinepe ben so ke tana tani i,
in ben so maiyoko pang di ye nepongo kidi
tiap. Awete nen, yesoo ole mooloo tiap,
inbe tana tani i le ipa ye so ki le imot yo
dookoot iken ye nga, ngan ole imot.

32 Ngan au i lok bet ang ngan lomu kaua
urata mata ye so yo bet ilonang ye nepongo
kiang ke tana i, nga be. Le kakamata, tool
yo ikere tiap i, in lon kaua urata nen, bet
ole iyei urata ke Tool Mai balai, a bet nen
ngan Tool Mai lono dook mata panga ye
nga. 33 Bong tamoto yo ikere i, in lon kaua
urata nen, bet ole iyei urata ke tana i balai,
a bet nen ngan rimana lono dook mata
panga ye nga. 34 Nen le tool kerenge tani
in lon rru. Inbe garup nene, too garup tap
yo ikere mulu tiap i, in lon kaua urata ye
urata ke Tool Mai leu. Nen le ye in lono bet
iraia tinini inbe lono le imot pang Tool Mai.
Bong garup yo ikere i, in lon kaua urata
nen, bet ole iyei urata ke tana i balai, a bet
nen ngan nintooroo lono dook mata panga
ye nga. 35 Le au i yo awete nen nga, ngan
bet akodokalang tiap, bong bet alonang. Le
akap betanga yo nga pang, a bet nen ngan
ang kagaua lomu le imot pang Tool Mai,
inbe katoo dada ki yo noonoonoo nga.

36 Kumata tool atu sa lon wetewete
nen, “Ai, garup nene yo apamede betanga
panga bet ayooloo in rai ki yo ke kerenge
nga bet imot. Le kumata bet ayooloo tiap
nga, ngan o dook mata tiap.” Le bet lon
wetewete nen nga, ngan dook mata nen
bet tool tani in itoo ye taunu lono a iyooloo.
Ngan tool in ikapsap ye dada dook tiap ke
sennene tiap. 37 Bong kumata tool yo lon
mede mata le ke bet iyooloo garup nene yo
ipamede betanga panga in tiap, inbe tinin
iyolo panga bet iyooloo tiap, bong bet ye
taunu matan kala ye panga ki nga, ngan
iyei dada dook mata lapau le ke bet inepe
sorok nen. 38 Nen le tool yo iyooloo garup
nene tani, in iyei dada dook mata, bong
tool yo iyooloo tiap i, in iyei dada dook
mata kaiye le illoso dada ke ene san in.

39 Ngan garup yo ikere i, in ke bet
isukraia nintooroo, inbe la iyooloo tamoto
san tiap. Bong kumata le bet nintooroo
tani in imata le inepe sorok nga, ngan ke
bet iyooloo sei tamoto yo lono panga i.
Bong bet nen ngan iyooloo tamoto san la
tool ke Kirisi leu i. 40 Ngan ye kamatanga
kiau nga, ngan kumata garup tap tani in
ikere tiap, inbe inepe nen nga, ngan matin
nga le nepongo ki dook mata. Le au tauk
awete nen, bong au i lok tar nen bet Maro
Amunu Silene la ipapos betanga nga pau a
le awete i.

8

Asara Yo Tiparoro Pang Di Maro Yo Kai Padodo Nga

1 Dookoot nga bet araua betanga kiang
yo kawode ilo ye rau pau ye asara yo tiyei
paroranga ye pang di maro yo kai padodo
nga. Ngan di tooltool kapala tiwete bet idi
le imot ngan lod galanga ye so yo nen nga,
ngan betanga tina ngan moolmool. Bong
lo galanga yo nen i, in ke bet iyei di tooltool
le di tapdi tiyitmak edi ye. Bong dada yo
bet lodo pang di diede ye mai san i, in la
dada dook mata ke bet talon di diede ye i.
2 Nen le kumata tool atu lon wete bet ye in
lon galanga dook le imot ye so sa nga, ngan
ye in lon galanga ye so yo lon wetewete
ye, ngan tiap. 3 Bong sei tool yo lono pang
Maro mai san i, in ye la Maro lon galanga
ye i.

4 Le nga bet araua torungu kiang tani
ye asara yo tiyei paroranga ye pang di
maro yo kai padodo nga. Ngan idi nga lod
galanga nen bet kai padodo yo ke tana i
nga, ngan sa yo moolmool ngan tiap. Inbe
lod galanga lapau nen bet Maro yetaleu
in la Maro moolmool i. 5 Moolmool, di
tooltool tiwetewete ye so matana matana
alunu yo ke lang le tana i nga, inbe tipootoo
di bet di ngan “maro” kidi inbe “tool mai”
kidi. 6 Bong idi nga tatara lodo medana
nen, bet Maro ataleu, inbe ye in Tamada
tani yo itar so nga le imot i. Inbe idi nga

tanepe a bet nen ngan tayei urata yo ki nga. Inbe idi nga tatara lodo medana nen, bet Tool Mai ataleu, inbe ye in Yesu Kirisi tani yo so nga le imot ipa ye a si pompombe i. Inbe nepongo kiidi ngan ipa ye lapau.

7 Bong di tooltool le imot nga lodi galanga ye so yo nga tiap. Inbe di diede kapala ngan lodi yo iwetewete pang di ye dada dook mata yo bet titoo nga, ngan imede mata tiap. Ngan nen le ye kene yo bet tikan asara medana yo di tooltool kapala tiyei paroranga ye pang di maro kidi yo kai padodo nga, ngan tikanamai di ben di ngan tiyei dada dawa ben di tooltool yo titara lodi medana pang Maro tiap nga. 8 Bong kaningi nga ke bet ilonidi le tayei tooltool dook mata ye Maro matana ngan tiap. Le kumata bet takan too takan tiap nga, ngan ole ilonidi too igarungidi, ngan tiap lapau.

9-10 Bong ang tooltool yo lomu galanga ben kaningi ngan taukan gunkalanga nga, ngan ken kakap tutang dook leu ye kan sorokingi asara medana yo tiyei paroranga ye pang di maro yo kai padodo nga. Ole nen ngan kagarung di diemu kapala yo lodi mede pang Kirisi tiao nga. Ngan nen, yesoo di ngan lodi yo iwetewete pang di ye dada dook mata yo bet titoo nga, ngan imede mata tiap. Le kumata bet lo kon so ye rumu ke di maro yo kai padodo nga, le di tina ngan atu ikamatong nga, ngan ole kuyolo panga bet ye lapau lo ikan kaningi tina ngan. 11 Nen le ye dada kiang yo katoo lo galanga kiang ye nen in nga, ngan bet kagarungu emu kase tani yo Kirisi imata ye i. 12 Inbe kumata le ang ngan bet kayei urata dook tiap yo nen ngan panga le kagarungu lono yo imede tiao in nga, ngan ang ngan kayei sennene ye Kirisi matana. 13 Ngan nanga, kumata le ek ikanamaii bet nga ikapsap ye sennene ye yo ikan asara medana yo tiyei paroranga ye pang di maro yo kai padodo nga, ngan o ke bet akan asara tina mulu tiap. Yesoo, au i lok bet ayeie ek tani yo lon mede mata tiao in a iyei sennene be.

9

Paulu Iwetewete Ye Urata Ke Aposol Yo Iyeii I

1 Au i tool ke poranga tiap, bong anepe sorok. Inbe au i aposol. Inbe akamata Tool Mai kiidi Yesu ye matak. Inbe urata ki yo ayei pang nga, ngan itar kanono, le ang ngan katara lomu ye inbe katoo. Bong nga gelei, ang ngan kakamatau ben au i o tooltool nen tiap, too? 2 Moolmool, di tooltool kapala tiwete bet au i aposol tiap, bong ang ngan lomu galanga yau. Yesoo, ye urata ke Tool Mai yo ayeii ngan le katara lomu ye a katoo i, in ipaposau ben au i aposol ke Tool Mai.

3 Ngan nen le kumata di tooltool bet tigarungau ye betanga a tiwete bet au i aposol moolmool tiap nga, ngan ole araua betanga kidi nen. 4 Nga gelei, am aposol ole amkap kaningi le ran yo tikap pam ye urata yo amyei, ngan tiap, too? 5 Inbe nga gelei, kumata bet amkere nga, ngan ke bet amkap di rimamam yo titara lodi medana pang Yesu nga, inbe amye di ampa ye urata kiam tiap, too? Ngan di diemam kapala tiye Tool Mai di taini inbe Pita tiyei nen, bong nga gelei, am nga o ke bet amyei dawa ben di nga tiap, too? 6 Too, aye Banabas amru leu la bet amyei urata ye kaningi le ran yo bet tikap pam a ilonam ye nepongo kiam nga, too?

7 Ngan sei tool iyei urata ben tool ke patokongo, ngan le ye taunu iyimi urata kootoonoo ki ye pat ki i? Inbe sei tool ikapgi kumu ke ooroo wain, ngan le ikan wain yo ikapgi ye kumu ki nga, ngan puana tiap i? Inbe sei tool matan kala di sipsip, ngan le iyin toko sui ke di sipsip tina ngan pitiap i? 8 Ngan ken lomu tarau bet atoo lo galanga ke di tooltool ke tana i leu la awete betanga yo nga, ngan be. Yesoo, betanga yo iken ye wer ke Maro ngan iwete nen lapau. 9 Nen le wer ke Maro yo ikauu pang Mose a iwode lo ye rau in iwete nen, “Ye kene yo bet kakap urata pang bulumakau kiang a ipa bet iyirngan dingding patunu ngan kulini idu tana nga, ngan ken kupaukala koonoo a ikan so tiap ngan be.”✡ Ngan lomu tar balai, Maro lon rru ye bulumakau leu la le iwete betanga

✡ **9:9** Wer (Lo) 25:4

nen nga, too? 10 Tiap yege! Ngan yo
iwete nen nga, ngan ye idi nga, too? Mool-
mool, betanga yo Mose iwode in ye idi nga.
Yesoo, tool yo itara tana bet ipe dingding
patunu i, inbe tool yo ipirpala dingding
patunu a kulini du tana i, in yeru ngan
lodi tar nen bet ole tikan kaningi tina ngan
kapala ye urata kootoonoo kidi. 11 Le am
nga ye kene yo amyei urata kataunu yang
ye in nga, ngan dawa ben ampe so ke Maro
Amunu Silene ilo ye kumu kiang, ngan le
dook mata nen bet kakap so kiang pam bet
kalonam ye nepongo kiam ke tana i lapau.
Bong nga gelei, ye kamatanga kiang ngan o
lomu tar ben am nga lomam bet kalonam
ye so maiyoko, too? 12 Ngan kumata le
bet kamalum pang di aposol kapala bet
tikap so yang a kalon di nga, ngan ole dook
mata nen bet kalonam ye so yo nen ngan
le alunu kaiye. Mugu ngan am nga ke bet
amwete pang bet kalonam ye so yo nen
nga, bong amyei nen tiap, yesoo am nga
lomam bet amkap urata moonoo pang a
iyakala di tooltool yo bet titar talngadi a
tilongo bingi dook mata ke Kirisi nga tiap.
Ngan nen le am tapmam amsolo moonoo
ke so tina ngan le imot.

13 Ang ngan lomu galanga lapau, too? Di
sima tooltool yo tikaua urata ye bareme
mai ke sungunu pang Maro nga, ngan ole
tikan kaningi ke bareme tani in. Inbe di
sima tooltool yo tiyei urata ke paroranga so
ye kakawa ke paroranga so pang Maro nga,
ngan ole tikan asara le so kapala yo tiyei
paroranga ye nga. 14 Le dada gaongo leu ye
di sima tooltool yo tiwetewete bingi dook
mata nga. Ngan Tool Mai iwete betanga
medana ye di bet ole tikap balingi ye urata
kootoonoo kidi yo tiyei nga, a bet nen ngan
ilon di ye nepongo kidi.

15 Le au i ke bet akap so yo nen ngan ye
urata kootoonoo kiau, bong ayei toko dada
yo nen ngan siap. Inbe dookoot nga au
i awodo betanga yo nga, ngan bet nen a
apamadit lomu bet kakap so yo nen ngan
pau, ngan tiap. Au i lok mede nen bet
kakaua so sa pau be, a bet nen ngan au i
ayitmaka ek inbe lok ponana ye yo akap
toko so sa ye urata kootoonoo kiau tiap
nga. Nen le dook mata bet amata mugu a
nen ngan kayei nen be. 16 Bong ye kene
yo bet awetewete bingi dook mata pang
di tooltool ye in nga, ngan ke bet kook
payitau ye urata kiau tani, in tiap. Yesoo,
Tool Mai ye taunu la ikaua urata i pau bet
awetewete bingi dook mata tani in pang di
tooltool i. Le atoo, kumata bet awetewete
pang di tooltool ye bingi dook mata ki tani
in tiap nga, ngan ole akaua masngana mai.
17 Inbe kumata bet atoo au tauk lok leu a
bet awetewete bingi dook mata ke Maro
pang di tooltool nga, ngan ole akap balingi
ye urata kootoonoo kiau. Bong nen tiap,
yesoo Tool Mai la ikaua urata i pau le tina
apas le ayeii leu. 18 Le soo balingi bet akauu
ye urata kootoonoo kiau i? Balingi kiau
yo bet akauu i, in nen. Ye kene yo bet
awetewete bingi dook mata ke Maro pang
di tooltool ye in nga, ngan awete pang di
bet tikap so pau ye urata kootoonoo kiau
tiap, bong ayei soroki. In balingi kiau tani
nain.

19 Au i tool ke poranga tiap, au i anepe
sorok, le tool sa bet iyei kuto mai pau, ngan
tiap. Bong au tauk i atarau le anepe dawa
ben tool ke poranga pang di tooltool nga
le imot, a bet nen ngan akap di tooltool
le alunu ye bingi dook mata a man titoo
Kirisi. 20 Ngan nen le ye kene yo aye di
Yuda amnepe ye in nga, ngan ayei dawa
ben di le atoo dada le momo kidi, a bet nen
ngan tilongo betanga kiau, inbe titara lodi
medana pang Kirisi. Moolmool, au i anepe
la wer kidi Yuda parmana tiap, bong ole
anepe dawa ben di tooltool tina yo tinepe
la wer parmana nga, a bet nen ngan akap
di le alunu a man titoo Kirisi. 21 Inbe kene
yo aye di tooltool yo tipa ye rara ke di Yuda
tiap ngan amnepe nga, ngan ayei dawa ben
di tooltool tina yo taukadi wer nga, a bet
nen ngan akap di tooltool tina yo tipa ye
rara kidi Yuda tiap nga man titoo Kirisi.
Moolmool, au i awala murik pang wer ke
Maro tiap, yesoo atoo wer yo ke Kirisi nga.
22 Inbe kene yo aye di tooltool yo titara
lodi le imede mata pang Kirisi tiao ngan
amnepe nga, ngan ole anepe dawa ben di,
a bet nen ngan alon di a tikodo le timede ye
lodi medana yo titaru i. Le au i atoo dada
kidi tooltool le imot yo aye di amnepe nga,
a bet nen ngan akap di kapala a apamulu

di ye dada dook tiap kidi yo tiyei ngan a man titoo Kirisi. 23 Ngan urata tina le imot yo au i ayei nga, ngan bet nen a akarata dada pang bingi dook mata ke Maro tani bet ingaua ni mai i le imot. Ayei nen, a bet nen ngan au lapau akap so dook mata yo Maro ipamede betanga ye bet ole ikap pang di tooltool yo titoo bingi dook mata tani in nga.

24 Ang ngan lomu galanga lapau, too? Kumata le lewongo atu ke dadongo bet pombe nga, ngan di tooltool le imot yo edi iken ye lewongo tani ngan ole tidada. Bong tool ataleu la bet illos di diene ngan ole ikap balingi i. Nen le dook mata ngan nen, kadada le guramu ngan la bet kakap balingi nga. 25 Ngan di tooltool le imot yo lodi bet tillos di diedi ye lewongo nga, ngan ole titouotouo di dook ye dada yo ke lewongo tani nga. Di ngan lodi bet tiyei nen, a bet nen ngan tillos di diedi inbe tikap su ke kutodi. Bong su tani yo tidada ye i, in ole iken le mos tiap inbe dook tiap. Bong idi nga tadada nga, ngan bet nen a takap su ke kutodo yo bet iken nen le taukan motingi i. 26 Ngan nanga, ye kene yo bet adada nga, ngan ke bet adada dawa ben tool yo matana pang ye ker tiap inbe idada, in tiap. Inbe ayei dawa ben tool yo bet ipatoko ngan ikatte bene sorok, in tiap lapau. 27 Ngan nen le tinik yo iyolau bet la ayei dada dook tiap ke sennene i, in arautoo du tana. Ngan ye in ben tool ke geingi urata ke poranga pau le au i atoo tiap, bong ayei kuto mai panga, inbe awete soo so yo bet iyei nga. Ole nen ngan ayei sennene ngan ole urata yo ayeii bet awetewete bingi dook mata pang di tooltool ye i, in o ke bet ilonau tiap, inbe au tauk i akap toko balingi sa ye urata kootoonoo kiau tiap lapau.

10

Matamu Too Ye Panga Ke Di Isrel

1 Ang di diek nga, au i lok bet lomu kalli ye soo so yo pombe pang ye di sasa kiidi tiye Mose yo tigege Isip a timan, ngan be. Ngan ye kene tani in di le imot tinepe la eng tene yo Maro inepe ye in parmana, inbe matan kala di a tipa dook mata le la tisautu Tiek Kooroonoo a tila ke kapala. 2 Ngan eng tene tani yo tipa parmana i, inbe tiek yo tipa kataunu ki i, in dawa ben di le imot ngan tirriu ye oo. Le tina timadit a tiyei ben Mose di galiunu inbe titoo. 3-4 Ngan di le imot ngan tikana kaningi ataleu inbe tiyini ran ataleu yo ipa ye Maro Amunu Silene i. Ngan ran tani yo tiyinu in pombe ye pat yo gurana ke Maro Amunu Silene iken ye inbe ipawewe di a tila i. Ngan pat tani in Kirisi ye taunu. 5 Bong Maro lono dook mata pang di Isrel kapala ye dada kidi yo tiyei, ngan tiap. Nen le iyei di le alunu la timmata a bobodi iken nin la nin a sila ikino ye ni soorookoonoo tani nga.

6 Ngan so tina le imot yo pombe nga, ngan bet iyei ben tarkilanga paidi, a bet nen ngan tayei dada dook tiap ke sennene yo dawa ben di tiyei nga, ngan be. 7 Ngan nanga, ken kasung pang di maro yo kai padodo nga dawa ben yo mugu ngan di Isrel tina ngan kapala tiyei, ngan be. Ngan Rau ke Maro iwete nen, “Di tooltool tiwur a tikan inbe tiyin, le tina lodi ponana a timadit le tiye di garup tillewe ye dada yo dook tiap nga.”✡ 8 Nen le idi nga ken tayei dada dook tiap ke bauk dawa ben di Isrel tina ngan kapala tiyei, ngan be. Ngan tiyei nen, le ye ke atu in Maro iraumatamata di tooltool kidi ben 23,000 a timmata. 9 Inbe idi nga ken tatouo gurana ke Tool Mai be. Ngan di Isrel tina ngan kapala tiyei nen, ngan le moto dook tiap pompombe a tikan di le timmata. 10 Inbe idi nga ken tapasa mur ye Maro inbe di kuto maimai yo ki, nga be. Ngan di Isrel tina ngan kapala tiyei nen, ngan le Maro iwanga bangabangana ki yo ke garungunu so in si iraumatamata di le timmata.

11 Ngan so tina le imot yo pombe pang ye di sasa kiidi nga, ngan bet nen a iyei ben tarkilanga paidi. Le di tooltool tiwodo betanga ki ilo ye Rau ke Maro a bet nen ngan takamata, inbe takap tutidi dook, yesoo dookoot nga tanepe ye lal yo tana i bet imot ye i. 12 Nen le kumata ong sei tooltool yo lom tar bet ong in kukodo le kumede ye lom medana yo kutaru pang Yesu in nga, ngan ken kop tutong dook leu.

✡ **10:7** Pamulenge (Kisim Bek) 32:6

Ole nen ngan kumol. 13 Ngan touanga le
imot yo pombe pang yang nga, ngan san
ye touanga yo kanakana ngan pombe pang
ye di tooltool nga le imot ngan tiap. Bong
Maro in itoo betanga ki yo ipamede i, nen
le ke bet imalum pang touanga tina ngan sa
a illos gurana yo kiang, ngan tiap lapau. Le
ye kene yo touanga bet pombe pang yang
nga, ngan ole ipitnaia dada yo bet ilonang
ye i, a bet nen ngan kakodo le kamede a
kalloso touanga tani in.

Paroranga Ke Kai Padodo, Inbe Kaningi Ke Tool Mai

14 Ang di tooltool kiau yo lok pang mai
san nga, ken kanepe manga mooloo ye
sungunu ke di maro yo kai padodo nga.
15 Ngan ang ngan lo galanga kiang dook
mata. Ngan la awete betanga nga pang
a bet nen ngan ang tapmu matamu too
betanga kiau yo awete nga. 16 Ngan ye
kene yo takana medana ye in nga, ngan le
tawete lo ponana kiidi pang Maro ye ruku
yo ooroo wain surunu iken ye i, inbe tay-
inu. Inbe idi ngan tatara lodo nen bet tay-
inu a taye Kirisi tagaua lodo le atu ye. Ngan
nen le rara ki yo imati ye kai palasingi i,
in dawa ben idi taudu rara kiidi la imati i.
Inbe porong yo tate a takani i, in idi nga
takani ngan le tatara lodo nen bet takani
a taye Kirisi tagaua lodo le atu ye. Ngan
nen le tinini yo iraii paidi i, in dawa ben idi
taudu tiniidi la taraii i. 17 Le porong yo tate
kasin kasin a takani i, in ataleu dawa ben
idi nga. Idi tooltool alunu, bong tagaua le
tayei ben tool ataleu, yesoo takana porong
tani yo ataleu i.

18 Ole lomu kaua urata dook ye momo
kidi tooltool ke Isrel ngan. Ngan ye kene
yo tiyei paroranga nga, ngan ole tidaun
asara yo bet tiyei paroranga ye nga, ngan
kapala ye kakawa ke paroranga so, inbe
kapala ki ngan tikan. Ngan dada yo tiyeii
nen i, in bet nen a tiye Maro tigaua lodi
le atu ye. 19 Kumata bet nen nga, ngan
gelei ye di maro yo kai padodo nga, inbe
kaningi yo tiyei paroranga ye pang di nga?
Ngan so moolmool, too? 20 Tiap! Di tooltool
yo lodi galanga ye Maro tiap nga, ngan
tiyei paroranga pang Maro tiap, bong tiyei
paroranga pang di so sidi. Nen le au i lok
bet kaye di so sidi tina ngan kagauagaua
be. 21 Le ang ngan ke bet kayin wain ye
ruku ke Tool Mai, lo ngan bet la kayin wain
ye ruku ke di so sidi, ngan tiap. Inbe ang
ngan ke bet kakan kaningi ye kakawa ke
kaningi so ke Tool Mai, lo ngan bet la kakan
kaningi ye kakawa kidi so sidi, ngan tiap
lapau. 22 Kumata bet idi nga tayei nen nga,
ngan ole tayeie Tool Mai le lono dook tiap
paidi, yesoo ye lono bet taye tanepe leu.
Nga gelei, idi nga gurana kiidi mai le illos
gurana yo ki nga, too? O tiap!

Kanakana Nga Bet Tayitmaka Maro Ene Leu

23 Ang kapala ngan kawete nen, “Am nga
ke bet amyei so le imot yo lomam bet amyei
nga.” Ngan moolmool, bong so nga le imot
ngan dook mata ke bet ilonidi tiap. Kawete
nen, “Am nga ke bet amyei so le imot yo
lomam bet amyei nga.” Moolmool, bong so
tina le imot ngan ke bet ilonidi a takodo le
tamede ye Kirisi tiap. 24 Ngan idi tooltool
ke Kirisi nga ke bet lod kaua urata mata ye
dada yo bet talonidi taudu ye leu ngan tiap,
bong bet nen ngan lod kaua urata ye dada
yo bet talon di diede kapala ye ngan lapau.

25 Ngan ang ngan ke bet kakan asara
medana yo tiyawar ye ni ke yawaringi so
nga, bong ken lomu wetewete ye a kator di
ye be. Ngan ang ngan ke bet kakan so nen,
26 yesoo Rau ke Maro iwete nen, “Tana i ipa
ye so le imot yo iken ye nga, ngan ke Tool
Mai.”✡

27 Kumata le bet tool sa yo itara lono
medana pang Yesu tiap i, in ikiu ong bet
kula rumu ki la kuye kakan so le lom dook
mata bet kula nga, ngan soo so yo itar lo
kakawa pono pang kaningi nga, ngan kon
leu. Bong ken lom rru ye so tina a kutor
ye be. 28 Bong kumata bet tool sa iwete
pong nen, “Ngan so yo nga tiyei paroranga
ye pang di maro yo kai padodo nga,” bet
iwete pong nen nga, ngan ken kon be. Ole
nen ngan tool tani yo iwete pong i, in ole
lon tarong ben ong in kuyei dada dook
tiap. 29 Moolmool, ong lom yo iwetewete
pong ye dada dook mata bet kutoo i, in
iwete kumata bet kon asara medana tina

✡ **10:26** Rau ke Woungu (Buk Song) 24:1

nga, ngan ong in kuyei sennene, ngan tiap. Bong au i awete pong ye tool san in la bet lon tarong nen i. Le nga gelei, bet tool san in ilelau ye so yo au i lok galanga ye bet in dook mata pau bet ayeii in nga? 30 Kumata bet awete lo ponana kiau pang Maro ye kaningi yo bet akan nga, ngan gelei a bet tool san ipasa mur yau ye so yo awete lo ponana kiau pang Maro ye koot nga?

31 Ngan nanga, soo so yo bet kayeii i, too soo so yo bet kakan le kayin nga, ngan kayei pang Maro, a bet nen ngan di tooltool tikamata ben kayeie ene le ilo ete ke bet tipayiti. 32 Ngan nen le ken kayei di Yuda, too di Girik yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, too di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan le timol a tikapsap ye dada ke sennene be. 33 Ole kayei dawa ben au. Au i akapge bet ayei di tooltool nga le imot a lodi dook mata pau ye so tina le imot yo ayei nga. Ngan yo ayei nen nga, ngan bet nen a au tauk alonau ye tiap, bong bet alon di tooltool nga le imot, a bet nen ngan Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarungu di i.

11

1 Le ole katoo au ye dada kiau yo ayei nga, dawa ben au i atoo Kirisi ye dada ki yo iyei nga.

Dada Dook Mata Ke Sungunu

2 Au i apayitang mai san ye yo lomu tutau ye so nga le imot, inbe kaparama betanga kiau yo mugu ngan apatomonai ang ye nga. 3 Bong au i lok bet ang ngan lomu galanga ye betanga san in nen. Kirisi in iyei tool kuto mai pang di tamoto nga le imot. Inbe di tamoto ngan tiyei tooltool kuto maimai pang di rimadi, inbe Maro in iyei tool kuto mai pang Kirisi. 4 Nen le tamoto yo iduku kutono, inbe ipatarau, too ikaua Maro koonoo a iwetewete betanga ki i, in ngan ipammoo Kirisi yo tool kuto mai ki i. 5 Inbe garup yo iduku kutono tiap, inbe ipatarau, too ikaua Maro koonoo a iwetewete betanga ki i, in ngan ipammoo nintooroo yo tool kuto mai ki i. Ngan ole dawa ben garup yo tikoto kutono le korkorngana a moomoonoo ye i. 6 Le kumata garup atu lono bet iduku kutono tiap nga, ngan dook mata nen bet tikoto kutono le imot a idu tana. Bong kumata bet garup tani in moomoonoo ye kutono bet tikoti too tiyelli le imot nga, ngan ole iduku kutono. 7 Ngan tamoto in ke bet iduku kutono tiap, yesoo ye in ben Maro kannungana le ole ipitnaia Maro pang di tooltool. Inbe ye in inepe bet iyeie Maro ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti. Bong garup in ole ipitnai di tamoto yo inepe parmadi nga, ngan pang di tooltool. Le kumata bet inepe dook, ngan ole iyei edi le ilo ete ye di tooltool matadi. 8 Ole nen, yesoo kulkulunu ngan Maro ikarata tamoto ye garup turana tiap, bong ikarata garup ye tamoto turana. 9 Inbe ikarata tamoto bet ilono garup tiap, bong ikarata garup bet ilono tamoto. 10 Ngan la garup in ole iduku kutono a bet iyei tarkilanga panga ben ye in inepe la gurana kidi tooltool yo matadi kala ngan parmadi. Inbe ole iyei nen, a bet nen ngan di bangabangana ke Maro yo matadi ikenen ye nga, ngan ole lodi ponana ye.

11 Bong idi tamoto le garup yo tagaua lodo le atu pang Tool Mai nga, ngan bet tanepe ki ki tiap, bong bet tagaua inbe taparlon. 12 Kulkulunu ngan Maro ikarata garup ye tamoto turana. Inbe dookoot nga di garup la tipasui di tamoto nga. Bong so tina le imot nga, ngan punu la Maro i.

13 Le bet nen ngan ang tapmu matamu too betanga i. Ngan dook mata bet garup iduku kutono tiap, inbe ipatarau pang Maro ye ni yo bet tigaua a tisung ye i? 14 Ngan momo kiidi ngan nen, kumata tamoto atu bet kutono raunu mooloo mooloo nga, ngan dook tiap le ke bet moomoonoo ye. 15 Bong kumata garup atu bet ipatau kutono raunu le mooloo mooloo nga, ngan ole iyei ben moro dook mata panga, inbe di tooltool ole tipayiti ye. Yesoo, Maro ye taunu la iyeie garup tani le kutono raunu mooloo mooloo i, a bet nen ngan iduku kutono. 16 Bong kumata tool sa bet lono dook mata ye betanga kiau nga tiap le bet iwetewete ye nga, ngan ole awete panga nen. Au aye di diek nga amtoo dada san tiap, inbe di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan titoo dada san tiap lapau.

Kaningi Ke Tool Mai

17 Atoo, dookoot nga bet awete pang ye
dada kiang kapala yo kayei nga, ngan au i
lok ponana ye pitiap yege. Yesoo, ye kene
yo kagaua ye sungunu nga, ngan katoo
dada dook mata sa yo bet ilonang nga tiap,
bong ang tapmu kagarungang. 18 Ngan
betanga kiau yo ipa mugu in nen. Alongo
bingi kiang nen, ye kene yo man kagaua
ye sungunu nga, ngan kagaua lomu le atu
tiap, bong kaparpoto a kanepe ki ki. Nen le
au i lok tar bet betanga tina ngan sa o mool-
mool. 19 Ngan dada kiang yo kaparpoto
ye nen i, in dook mata le pombe yang,
too? Bong dookoot, kayei nen a bet nen
ngan takamata di sima tooltool yo dook
mata ye Maro matana nga. 20 Inbe ye kene
yo man kagaua bet kakan so nga, ngan
kawete bet kakana kaningi ke Tool Mai a
bet lomu tutu. Bong tiap, lomu tutu Tool
Mai tiap, 21 yesoo ang tina ngan lomu ye
di tooltool kapala a kanam di tiap, bong
ang atu atu kamadit tina le kakap kaningi
pang ang tapmu a kakan. Nen le di tooltool
kapala ngan tikan so tiap le pitolo di, inbe
di kapala ngan tiyin kaiye ran medana le
kutodi moo ye oo. 22 Nga gelei, ang ngan
o rumu sa ke bet kakan le kayin ye tiap,
too? Inbe ang ngan o lomu pang di tooltool
yo tigaua ye bareme ke Maro ngan tiap,
le kapammoo di diemu kapala yo so kidi
alunu mata tiap nga, too? Nga ole awete
soo betanga pang? Ole apayitang ye dada
kiang yo nen i? Tiap yege!

23 Kalongo dook, yesoo betanga tina
yo mugu ngan akap ye Tool Mai motong
asuket pang lapau nga, ngan nen. Ye bong
tani yo Yuta itara Tool Mai Yesu la di koi ki
bedi ye in nga, ngan ikaua porong, 24 inbe
iwete lo ponana ki pang Maro ye. Mo-
tong la itepalapala a imalimoo, inbe iwete
nen, “I au medak la akauu pang i. Le ole
kakani a bet nen ngan lomu tutu matenge
kiau ye.”✡ 25 Ngan tikana porong tani a
imot, motong la itoo dada gaongo leu ye
ruku. Le iwete nen, “Ooroo wain surunu
yo iken ruku i lono nga, ngan rara kiau
yo apamede betanga medana paunu pang
ye i.”✡ Le kanakana bet kayin ye ruku i
nga, ngan kayin a bet nen ngan lomu tutu
matenge kiau ye.” 26 Ngan tina Yesu iwete
nen nga, ngan la lomu galanga nen: Ye
kene yo bet kakana porong, inbe kayin ye
ruku nga, ngan ben kawetewete pang di
tooltool kapala ye matenge ke Tool Mai. Le
ang ngan ole kayei nen le ilo ye lal yo bet
imulu a isi ye i.

27 Ngan nanga, kumata sei tool bet
ikarata lono dook tiap, inbe ikana porong,
inbe iyin ye ruku ke Tool Mai nga, ngan
ye in ikapsap ye dada ke sennene. Inbe ye
dada ki yo nen i, in iyeie Tool Mai medana
le rarana ben so sorok. 28 Le di tooltool
tina yo atu atu nga, ngan ole tikarata di
tapdi lodi le dook mugu ngan, lo ngan
bet tikana porong, inbe tiyin ye ruku tani.
29 Yesoo, kumata sei tool yo ikilla ben in
Tool Mai medana le rarana tiap, le ikan
sorok porong, inbe iyin sorok ye ruku i, in
ole Maro ikarata betanga ki a bet nen ngan
iyemenaii. 30 Ngan ye punu yo nen i, in
la le di tooltool kiang alunu matamatenge
ikap di le taukadi guradi, inbe di kapala
timmata ye i. 31 Bong kumata bet idi taudu
takarata lodo le dook mugu, lo ngan bet
takana medana nga, ngan o ke bet Maro
ikarata betanga kiidi a bet nen ngan iye-
menai idi ye, ngan tiap. 32 Bong ye kene yo
bet Tool Mai iyemenai idi ye in nga, ngan
bet ikaratidi ye dada kiidi leu, a bet nen
ngan pang dama ni ye kene yo Maro bet
igarung di tooltool ke tana i le tilledi nga,
ngan ole igarungidi le tapa ye di tiap.

33 Le ang di diek nga, ngan ye kene yo bet
kagaua ye sungunu a bet kakana kaningi
ke Tool Mai ye in nga, ngan kanam di
diemu kapala le timan ngan, lo ngan bet
ang le imot kagaua inbe kakani. 34 Inbe
kumata le ang tina ngan atu bet pitola le
dook tiap nga, ngan dook mata bet ikan so
rumu ki ngan, lo ngan bet iman ye gaongo.
Ole nen ngan igarungu gaongo kiang tani,
le Maro lono dook tiap panga a iyemenaii
ye.

Ngan betanga kapala yo iken nga, ngan
ole ye kene yo bet au tauk amala aka-
matang ye i, ngan la bet mala akaratang ye
nga.

✡ **11:24** Luka (Luk) 22:19 ✡ **11:25** Luka (Luk) 22:20

12

So Yo Ipa Ye Lo Ponana Ke Maro Amunu Silene Nga

1 Ang di diek nga, dookoot nga bet araua
betanga kiang yo kawode ilo ye rau pau
ye so yo Maro Amunu Silene ikap sorok
pang ye lo ponana ki nga. Ngan au i lok bet
lomu galanga dook ye betanga moolmool
ki. 2 Nen le lomu tut ye kene yo ang ngan
kayei tooltool ke Kirisi tiao nga, ngan so
sa iyolang pang ye dada matana matana
bet la kasung pang di kai padodo yo ti-
wetewete tiap nga. 3 Le nga bet awete pang
nen, tool yo Maro Amunu Silene inepe ye i,
in o ke bet igarungu Yesu ye betanga dook
tiap, ngan tiap. Inbe tool yo Maro Amunu
Silene inepe ye tiap i, in o ke bet iwete bet
Yesu in Tool Mai, ngan tiap lapau.

4 Ngan so yo ipa ye lo ponana ke Maro
Amunu Silene nga, ngan matana ki ki.
Bong Maro Amunu Silene ataleu la ikap
so tina ngan paidi i. 5 Inbe idi nga tayei
urata matana ki ki pang Tool Mai, bong
idi le imot nga tayei urata tina ngan pang
Tool Mai ataleu. 6 Inbe idi nga tatoo dada
matana matana bet tayei urata pang Maro,
bong Maro ataleu la ipamedidi, inbe ikap
gurana paidi bet tayei urata ki tina ye i.

7 Ngan Maro Amunu Silene ipapos gu-
rana ki, inbe ikap paidi atu atu, a bet
nen ngan talon di tooltool kapala ye. 8 Le
tool atu in Maro Amunu Silene iloni bet
lon kaua betanga lono dook, a bet nen
ngan iwetewete pang di tooltool ye dada
yo dook mata nga. Inbe tool san in ikaua
lo galanga dook mata panga, a bet nen
ngan ipapos pang di tooltool ye so kapala
yo lon galanga ye nga. 9 Inbe tool san in
Maro Amunu Silene tani in ipamede lono
medana yo itaru in le imede. Inbe tool
san in ikaua gurana panga bet ikarata di
tooltool yo matamatenge ikap di ngan le
tinidi dook mata mulu. 10 Inbe tool san, in
Maro Amunu Silene tani, in ikaua gurana
panga bet iyei mos ye. Inbe san, in ikaua
gurana panga bet ikaua Maro koonoo a
iwetewete betanga ki. Inbe tool san, in
ikaua gurana panga bet matan too betanga
ke di tooltool yo tiwetewete nga, ngan ipa
ye Maro Amunu Silene, too ipa ye so dook
tiap. Inbe san, in ikaua gurana panga
bet iwetewete ye di malala malala koodi.
Inbe tool san mulu, in ikaua gurana panga
bet iwete nin betanga tina ngan punu, a
bet nen ngan di tooltool tilongo, inbe lodi
galanga ye lapau. 11 Ngan so tina nga le
imot ngan ipa ye Maro Amunu Silene tani
yo ataleu i. Ye in itoo ye taunu lono ngan la
le ikap so tina ye lo ponana ki ngan pang di
tooltool atu atu nga.

Tool Kanono Ataleu, Bong Soonoo Ngan Alunu

12 Idi nga lod galanga nen, tool kanono in
ataleu, inbe soonoo kapala yo iken ye ngan
alunu. Le kumata bet tagaua soonoo tina
le imot ngan ole igaua le iyei tool kanono
ataleu. Inbe gaongo leu ye idi tooltool yo
ke Kirisi nga, 13 yesoo idi le imot nga takaua
Maro Amunu Silene yo ataleu i. Inbe Maro
Amunu Silene tani in ipaponidi a igau idi
le tayei ben tool kanono ataleu nga. Ngan
nen le idi nga le imot, di Yuda le di Girik
yo tipa ye rara ke di Yuda tiap nga, inbe
di poranga le di tooltool yo poranga tiap
nga, ngan Maro ikaua Amunu Silene tani
yo ataleu in paidi bet inepe yidi a ilonidi.

14 Ngan idi nga lod galanga nen, tool
kanono in soonoo ataleu tiap, bong soonoo
alunu. 15 Le matamu too! Kumata bet tool
kene iwete nen, “Au i lok bet ayei tool i
bene, ngan matin nga le dook mata. Bong
tiap, le ole anepe kakdot,” ngan ye punu yo
nen in la le bet igege nene a la inepe kandot
ye i, too? Tiap yege! 16 Inbe gaongo leu
kumata bet tool talngana iwete nen, “Au i
lok bet ayei tool i matana, ngan matin nga
le dook mata. Bong tiap, le ole agege le
anepe kakdot,” ngan betanga ki yo nen i,
in ole iyeii le igege nene a la inepe kandot
ye tool in, too? Tiap yege! 17 Nen le kumata
tool tinini mai i le imot bet iyei ben matana
nga, ngan ole ni yo ke longono betanga in
iken ke ngai? Inbe kumata tinini mai i le
imot bet iyei ben talngana nga, ngan ole ni
yo ke yongono so in iken ke ngai? 18 Bong
Maro iyei nen tiap. Ngan ye in itoo ye
taunu lono le ipatar tool soonoo kapala yo
ke tinini nga le imot a iken ye nene dawa
ben yo lono bet iyei nga. 19 Nen le kumata
bet tool soonoo tina ngan iyei ben matana

ataleu nga, ngan ole tinini mai le imot tani in inepe dook balai? 20 Bong tool tinini nga nen tiap. Ngan soonoo le imot yo ke tinini ngan alunu san, bong tigaua le imot ngan iyei tool kanono ataleu.

21 Le tool matana ke bet iwete pang bene nen, “Ong in dook mata ke bet kulonau tiap,” ngan tiap. Inbe kutono ke bet iwete betanga gaongo nen pang kene tiap lapau. 22 Inbe soonoo kapala yo iken tinini lono nga, ngan moolmool di ngan guradi mata tiap, bong di ngan tiyei urata mai san panga. Nen le kumata bet tinepe tiap nga, ngan matin nga le imata. 23 Inbe soonoo tina ngan kapala yo lon tar bet ngan so sorok nga, ngan ole matan kala a ikarata le dook mata. Inbe kapala yo moomoonoo ye nga, ngan ole itarkoo le dook mata. 24 Bong soonoo kapala ke tinini yo lon tar bet dook mata le ke bet iken mallangana nga, ngan iyei dada yo nen ngan pang di tiap. Ngan Maro ye taunu la ipatar soonoo tina yo matana matana nga a le lo iyei ben tool kanono ataleu i. Inbe iyitmak soonoo kapala tina yo takamata ben so sorok nga, ngan le timugu pang yo kapala nga. 25 Ngan ye in lono nen, bet soonoo tina ngan ke bet tinepe ki ki tiap, bong tigaua le atu a bet nen ngan tiye di diedi tiparlon. 26 Le lod galanga nen, kumata le tool soonoo tina ngan atu bet masngana pombe pang ye nga, ngan ole soonoo kapala nga le imot timassingi lapau. Inbe kumata bet tiyitmaka soonoo tina ngan atu nga, ngan ole kapala ngan di le imot tiye lodi ponana.

27 Ang di tooltool yo kagaua ye bareme ke Yesu nga, ngan ang ngan dawa ben Kirisi ye taunu kanono. Le ang tina atu atu ngan dawa ben Kirisi soonoo kapala yo ke tinini nga. 28 Le di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan Maro itar di ye urata ki ki. Nen le di tooltool yo urata kidi mai le imugu, ngan di aposol, inbe yo titoo di, ngan di Maro koonoo. Inbe tol kidi ngan di pannoongoo. Inbe kapala mulu yo itar di le titoo di nga, ngan nen: Di tooltool yo bet tiyei mos nga; inbe di tooltool yo ikap gurana pang di a bet nen ngan tikarata di tooltool yo matamatenge ikap di ngan le tinidi dook mulu nga; inbe di tooltool yo bet tilon di diedi nga; inbe di tooltool yo lo galanga kidi dook mata ke bet matadi kala urata nga; inbe di tooltool yo Maro Amunu Silene ipamede di le ke bet tiwetewete ye di malala malala koodi nga. 29 Le nga gelei, di tooltool tina le imot bet tiyei aposol, too di le imot bet tiyei ben di Maro koonoo, too di le imot bet tiyei pannoongoo, too di le imot tikap gurana bet tiyei mos ye, 30 too di le imot tikap gurana bet tikarata di tooltool yo matamatenge ikap di ngan le tinidi dook mata mulu nga, too di le imot bet Maro Amunu Silene ipamede di le ke bet tiwetewete ye di malala malala koodi, too di le imot bet tiwete nin betanga tina ngan punu pang di tooltool, too? Tiap yege! 31 Bong ang ngan lomu mede bet le kakap urata yo illos urata kapala nga, a bet nen ngan kalon di tooltool ye so tina yo Maro ikap sorok pang ye lo ponana ki nga.

Le dookoot nga ole apitnaia dada tani yo dook mata kaiye le imugu pang di kapala i, in pang.

13

Lomu Pang Di Diemu Mai San

1 Kumata bet au i awetewete ye di malala malala koodi, too ye di bangabangana ke Maro koodi, bong bet lok pang di diek mai san tiap nga, ngan au i dawa ben pari yo tipoda sorok i, too tauru yo timaii sorok leu i. 2 Inbe kumata bet akaua Maro koonoo a awetewete betanga ki pang di tooltool, inbe lok galanga ye betanga ki yo iken sollono nga, inbe lo galanga yo kapala ngan iken yau, inbe atara lok medana pang Maro mai san le ke bet awete ngan kawal nga tidik ye nedi, bong bet lok pang di tooltool mai san tiap nga, ngan au i ben so sorok. 3 Inbe kumata bet akap sorok so kiau nga le imot pang di tooltool yo ballingadi tiap nga, inbe amalum pang di tooltool bet tikau au a tidaun au ye ei, bong bet lok pang di tooltool mai san tiap nga, ngan dada kiau le imot yo ayei ngan o ke bet sa ilonau pitiap yege.

4 Ngan tool bet lono pang di tooltool mai san nga, ngan ke bet katene malmal tarrai pang ene san tiap, bong ole iyei dada dook mata panga. Inbe tool bet lono pang di

tooltool mai san nga, ngan ke bet matana gorengana ye so kidi diene a lono dook tiap pang di tiap, inbe ke bet itiki a koon payiti tiap, inbe ke bet iwete bet ye in illos di diene tina, ngan tiap lapau. 5 Inbe tool bet lono pang di tooltool mai san nga, ngan ke bet ipammoo di tiap, inbe ke bet lono panga ye taunu leu tiap, inbe ole itoko too katene le ke bet ikap malmal tarrai tiap, inbe ke bet lon kaua urata mata ye dada dook tiap yo di diene tiyei panga, ngan tiap lapau. 6 Inbe tool bet lono pang di tooltool mai san nga, ngan ke bet lon ponana ye dada yo dook tiap ngan tiap, bong ole lon ponana ye dada dook mata yo moolmool ngan leu. 7 Nen le kanakana ngan kumata bet urata moonoo sa pombe pang ye nga, ngan ole irautoo inbe isolo leu. Inbe ye in ikamata di diene ben di ngan tooltool dook mata le ke bet itara lono ye betanga yo kidi nga, inbe ole itar matana pang Maro bet iyei dada dook mata pang di lapau. Inbe ole ikodo le tutube a isolo soo so yo bet pombe pang ye nga.

8 Ngan dada yo ke bet lodo pang di tooltool ye mai san i, in taukan motingi. Bong urata yo bet takaua Maro koonoo a tawetewete betanga ki pang di tooltool i, inbe urata yo bet tawetewete ye di malala malala koodi i, ngan ole imot. Inbe soo lo galanga dook mata yo Maro Amunu Silene ipapos paidi nga, ngan ole imot lapau. 9 Yesoo, lo galanga yo takap nga, ngan mai mata tiap. Inbe betanga yo takap ye Maro koonoo a tawetewete betanga ki pang di tooltool nga, ngan mai mata tiap lapau. 10 Bong kumata ye kene yo bet so dook mata moolmool ngan isi pombe ye in nga, ngan urata tina le imot yo dookoot ngan tayei kasin kasin nga ole ilene le pusbe. 11 Mukot ye kene yo au kase go nga, ngan betebetanga le lo galanga inbe dada kiau ngan dawa ben di kakase go. Bong ye kene yo au mai ye in nga, ngan agege dada yo kidi kakase ngan oo. 12 Le so yo dookoot katai ngan takamata ye matada nga, ngan dawa ben tool itiroo ye ran le ye taunu ikamata matana kasin leu. Bong pang dama ni nga, ngan ole takamata so tina ngan kanono moolmool. Ngan dookoot katai nga au i lok galanga ye mai mata tiap, bong pang dama ni ngan ole lok galanga dook ye so tina dawa ben Maro yo lon galanga dook mata yau i.

13 Ngan dookoot nga dada dook mata tol la iken nga; ngan dada yo bet tatara lodo medana pang Maro ye i, inbe dada yo bet tatar matada pang Maro inbe tanamu bet iyei urata dook mata paidi ye i, inbe dada yo bet lodo pang di tooltool ye mai san i. Bong dada yo dook mata kaiye le imugu pang di kapala i, in dada yo bet lodo pang di tooltool ye mai san i.

14

Lo Ponana Yo Ipa Ye Maro Amunu Silene Nga

1 Kanakana ngan ole katoo dada yo bet lomu pang di diemu ye mai san i, inbe katara lomu le imot ye so yo ipa ye Maro Amunu nga. Bong dada yo imugu pang san in la bet ole kakaua Maro koonoo a bet kawetewete betanga ki pang di tooltool ye i. 2 Yesoo, sei tool yo iwetewete ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu panga i, in iwetewete pang di tooltool kapala tiap, bong iwete betanga yo iken sollono ngan pang Maro. Le di tooltool tilonga, bong lodi galanga ye betanga ki yo iwete ngan tiap. 3 Bong sei tool yo ikaua Maro koonoo a iwete betanga ki i, in iwete betanga ki pang di tooltool bet ipamede di, inbe ilon di a bet lodi iken dook. Yesoo, betanga tina yo iwete ngan tilongo le lodi galanga ye. 4 Le sei tool yo iwetewete ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu panga i, in ipamede ye taunu leu. Bong sei tool yo ikaua Maro koonoo a iwete betanga ki i, in ipamede di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga. 5 Ngan au i lok bet ang le imot kawetewete ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene bet ikauu pang i. Bong dada yo dook mata san in nen, bet kakaua Maro koonoo a kawetewete betanga ki pang di tooltool, yesoo tool yo iyei dawa ben di Maro koonoo a iwete betanga ki pang di tooltool i, in iyei urata dook mata san le illos urata ke tool yo iwetewete ye malala san koodi i. Bong kumata le bet iportak betanga ki a bet nen ngan ipamede di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu

nga, ngan nen ngan ole dook mata. Le kumata bet iyei nen tiap nga, ngan tool yo ikaua Maro koonoo a iwetewete betanga ki in illosi, yesoo iwete betanga yo lodi galanga ye nga, ngan nen le ipamede di.

6 Ang di diek nga, ngan kumata bet amala pang yang le bet awetewete pang ye malala san koodi yo lomu galanga ye tiap in nga, ngan ole alonang ye balai? Bong bet awetewete pang ye soo so yo Maro ipapos pau nga, too apatomonai ang ye lo galanga yo ipa ye Maro nga, too ayei dawa ben Maro koonoo a awete betanga ki pang, too akap noonoongoo dook mata pang, ngan la bet alonang ye betanga kiau nga. 7 Ngan nen le matamu too ye so yo dawa ben kure le pari nga, ngan kumata le bet tangini kidi dook tiap nga, ngan ole di tooltool lodi galanga ye kanga ke woungu balai? 8 Inbe gaongo leu, kumata bet timaia tauru ye patokongo le tangini ki igalanga dook tiap nga, ngan ole sei tooltool bet ikarata dawa ki a ipanat ye patokongo i? 9 Nen le dada gaongo leu ye ang lapau. Kumata bet kawete betanga sa ye malala san koodi yo di tooltool lodi galanga ye tiap nga, ngan ole lodi galanga ye betanga in punu balai? Betanga kiang tina ngan ole iyei dawa ben muru koonoo sorok. 10 Le moolmool, di tooltool yo tinepe ye tana i nga, ngan koodi ki ki la tiwetewete ye nga. Inbe koodi tina ngan le imot ke bet ilon di tooltool yo tilongo inbe lodi galanga ye betanga tina ngan punu nga. 11 Ngan nanga, kumata bet au i lok galanga ye betanga ke tool san yo iwete ngan punu tiap nga, ngan ye in ole lon tarau ben au i tool ke malala san, inbe au i ole lok taru ben ye in tool ke malala san lapau. 12 Le dada gaongo leu ye ang lapau. Ang ngan lomu bet le kakap so yo Maro Amunu Silene ikap ye lo ponana ki nga. Ngan dook mata, bong bet nen ngan kapatarau bet kakap so ki tina yo bet kapamede di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ye nga.

13 Nen le sei tool yo iwetewete ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu panga i, in bet nen ngan ipatarau pang Maro, a bet nen ngan iloni a iportaka betanga ki tani yo iweta in punu. 14 Yesoo, ye kene yo apatarau ye malala san koodi ye in nga, ngan Maro Amunu yo iken lok in la ilonau a awete betanga tina nga i. Bong au i lok galanga ye so yo awetewete ye, nga tiap. 15 Le ole ayei balai? Bet nen ngan au i ole apatarau ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu pau i, inbe ole apatarau ye au tauk kook yo lok galanga ye, in lapau. Le gaongo leu, au i ole awou ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu pau i, inbe ole awou ye au tauk kook yo lok galanga ye, in lapau. 16 Ngan nen le kumata bet Maro Amunu yo iken lomu in bet ilonang le kawetewete ye malala san koodi a kayitmaka Maro ene ye, inbe kumata tool san yo kaye kanepe in lon galanga ye betanga yo kawete ngan tiap nga, ngan ole ikata suanga ye betanga kiang balai? Ke bet iwete “Moolmool” ye pataraungu kiang yo ke lo ponana in nga? Tiap yege, yesoo ye in lon galanga ye betanga yo kawetewete ye ngan tiap. 17 Le moolmool, ang ngan kapatarau dook mata ye lo ponana kiang pang Maro, bong betanga kiang tina ngan ke bet ipamede tool san in lono tiap.

18 Au i awete lo ponana kiau pang Maro, yesoo awetewete kaiye ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu pau i, le allos ang le imot. 19 Bong ye kene yo aye di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu, ngan amgaua a bet amsung ye in nga, ngan dook mata bet awete betanga limi leu, inbe apatomonai di tooltool kapala le lodi galanga ye ngan. Bong bet awete kaiye betanga ye malala san koodi le lo so ben tau sangaul, bong bet di tooltool lodi galanga ye tiap nga, ngan ole dook tiap.

20 Ang di diek nga, ngan ken lomu kaua urata dawa ben di kakase be. Ngan moolmool, so yo dook tiap ngan bet lomu galanga ye tiap dawa ben di kakase ngan dook mata. Bong bet so yo dook mata nga, ngan ole lomu kaua urata ye dook dawa ben di tooltool yo maimai nga. 21 Le betanga yo tiwode lo ye wer ke Maro in iwete nen,

“Tool Mai iwete nen,
‘Ole awanga di tooltool ke malala san
yo tiwetewete ye di tapdi koodi nga,

ngan a tikaua kook, inbe tiwete betanga kiau pang di tooltool kiau.
Bong o lodi bet tilongo betanga kiau tiap.' "✡

22 Ngan nen le betanga yo tawetewete ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu paidi i, in ben tarkilanga pang di tooltool yo titara lodi medana nga tiap, bong pang di tooltool yo titara lodi medana tiap nga. Inbe betanga yo takaua Maro koonoo a tawetewete pang di tooltool ye nga, ngan ben tarkilanga pang di tooltool yo titara lodi medana nga, bong pang di tooltool yo titara lodi medana tiap, ngan tiap. 23-24 Nen le kumata bet lo kagaua ye bareme ke Yesu, inbe ang le imot bet kawetewete ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu pang i, inbe di tooltool kapala yo kaye di kagaua ngan bet lodi galanga ye so tina yo ipa ye Maro Amunu Silene ngan tiap nga, ngan ole tiwete bet ang ngan kayei kapakapa. Too, bet di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap ngan sa bet tise ye gaongo kiang nga, ngan ole tiwete bet ang ngan o kutomu dada. Bong kumata bet tool atu yo nen in bet ise ye gaongo, inbe ang le imot kakaua Maro koonoo a kawetewete betanga ki nga, ngan ole lon galanga ye betanga tina ngan punu. Ngan nen le betanga tina ngan ole iso lono le lon galanga nen, ye in tool ke sennene le ole Maro iyemenaii. 25 Inbe dada dook tiap ki yo ipataukala a iken lono nga, ngan ole pombe se mallangana le imot. Le ye in ole igun turunu le du damono toko tana, inbe isung pang Maro a iwete nen, "Moolmool yege, Maro la inepe kataunu yang i."

Urata Ke Sungunu Nga Ole Ipa Dook Mata Le Imot

26 Le ang di diek nga, ngan ole tawete balai? Ye kene yo ang bet kagaua ye sungunu ye in nga, ngan ang le imot ngan ole kayei urata. Le tool atu in ole iwouo woungu atu. Inbe tool san in ole ikap noonoongoo dook mata pang. Inbe san in ole ipitnai so kapala yo Maro ipapos panga nga. Inbe san in ole iwetewete ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu panga i, inbe san in ole iportak betanga tina ngan ye koomu a bet nen ngan kalongo, inbe lomu galanga ye. Bong so tina le imot yo bet kayei nga, ngan kayei a bet nen ngan kapamede di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga. 27 Le kumata bet di tooltool yo tinepe ye gaongo ngan bet tiwetewete ye koodi san nga, ngan tooltool ru too tol leu bet tiwetewete ngan dook mata. Inbe ye kene yo bet tiwetewete ye in nga, ngan ke bet tiwetewete gaongo tiap. Bong atu iwete betanga ki le imot, lo ngan bet san. Inbe tool san in ke bet iportak betanga kidi tina le iken mallangana. 28 Bong kumata bet kagaua ye bareme ke Yesu, inbe tool sa ke bet iportak betanga tiap nga, ngan tool yo bet iwetewete ye malala san koodi i, in ole iwetewete tiap, bong iwur, inbe ipalongo leu. Inbe inepe a ye taunu lon wetewete ye malala san koodi a ipatarau pang Maro ye.

29 Le gaongo leu ye di tooltool yo tikaua Maro koonoo inbe tiwetewete betanga ki nga. Ngan tooltool ru too tol leu la bet tiwetewete nga, inbe di tooltool kapala ngan ole titar talngadi a tipalongo, inbe matadi too betanga tina yo tiwete ngan, ole itoo dada dook mata ke Maro, too tiap. 30 Ngan kumata bet tool atu iwetewete go le Maro ipapos betanga ki sa pang di tooltool yo tiwurur ngan atu nga, ngan ole tool yo iwetewete mugu in itar manga panga, inbe ipalongo. 31 Ngan nen le ang atu atu le imot yo bet kakaua Maro koonoo inbe kawetewete betanga ki nga, ngan ole katoo dada dook mata yo nen i. Le tool atu iwete betanga ki a imot, lo ngan bet san iwete, a bet nen ngan kapatomonai di tooltool tina le imot ye betanga tina, inbe kapamede di ye. 32 Inbe di tooltool yo Maro Amunu Silene ilon di a tikaua koonoo, inbe tiwetewete betanga ki nga, ngan ole di tapdi tikaptut di dook ye urata yo tiyei nga. 33 Yesoo, Maro lono bet urata yo ke sungunu in bet idada belebele tiap, bong bet idada dook a bet nen ngan lo silene yo ikauu paidi i, in ole iken yidi. Ngan nen le ang ngan katoo dada yo di diemu kapala yo Maro ipootoo di panga ye taunu ngan tiyei ye kene yo tigaua a tisung ye i. 34 Ngan

✡ **14:21** Esai (Aisaia) 28:11-12

nanga, di garup ngan ole tipas le tiwur,
inbe tipalongo leu ye ni ke gaongo. Yesoo,
di ngan timalum pang di bet tiwetewete
tiap, bong bet tiraua pang di, inbe tinepe
leu dawa ben tina wer kidi Yuda iwete
nga. 35 Nen le kumata bet torungu kidi
sa nga, ngan ole timulu a tila rumu kidi,
lo ngan bet titor di niditooroo ye. Yesoo,
kumata garup atu bet iwetewete ye kene
yo di tooltool lo tigaua ye bareme ke Yesu
nga, ngan ye in ipammoo ni.
36 Nga gelei, betanga ke Maro in pombe
pang yang mugu, motong la ila pang ye
di malala kapala nga, too? Nga gelei, ang
leu nga la kakap betanga ke Maro tina nga,
too? Tiap yege! 37 Kumata bet ang ngan
atu lon tar bet ye in iyei Maro koonoo,
too iwete bet Maro Amunu Silene iloni bet
iyei urata ki nga, ngan ole lon galanga
ye soo betanga yo awodo pang nga, ngan
noonoongoo ke Tool Mai. 38 Bong kumata
tool atu bet iwala murini pang betanga
kiau nga, ngan ole kawala murimu panga
lapau.
39 Nen le ang di diek nga, ngan katara
lomu le imot ye dada yo ke bet kakaua
Maro koonoo, inbe kawetewete betanga ki
pang di tooltool ye i. Inbe ken kagunkala di
tooltool yo tiwetewete ye malala san koodi
yo Maro Amunu Silene ikap pang di ngan
be. 40 Bong so le imot yo bet kayei nga, ngan
kayei le katoo dadana dook.

15

Yesu Imata, Motong Imadit Mulu

1 Ang di diek nga, nga bet apamadit
lomu ye bingi dook mata yo awetewete
pang ye, ngan le kakauu a kaparama, inbe
katara lomu medana ye i. 2 Ngan kumata
le bet kaparama bingi dook mata tani yo
awetewete pang ye i, in le imede nga, ngan
Maro ole ikau ang a ipamulang ye so dook
tiap yo bet igarungang i. Bong kumata le
bet tiap nga, ngan ole lomu medana yo
kataru in ben so sorok.
3 Ngan betanga yo mugu ngan tikauu
pau, motong awetekesi pang a kalonga in
nen: Kirisi ikaua nede a imata ye sennene
kiidi dawa ben tina tiwodo betanga ki ilo
ye Rau ke Maro nga. 4 Inbe titaru lo agoro
ke matenge lono a iken ye ke tol, motong
la imadit mulu ben tina tiwodo betanga ki
lo ye Rau ke Maro nga. 5 Motong la pombe
pang ye Pita a ikamata, motong la pombe
pang ye di aposol ki yo sangaul be ru nga.
6 Motong la ye kene san, in pombe pang ye
di diede kapala mulu nga. Ngan kinkatingi
kidi tooltool yo tikamata ye kene tani in
nga, ngan illoso 500 a ilo. Inbe di tooltool
tina ngan alunu la tinepepe go nga, bong
di kapala ngan timmata oo. 7 Motong la
pombe pang ye Yemis, motong pang ye di
aposol ki yo kapala ngan le imot. 8 Ngan
pombe pang ye di tooltool tina a tikamata
le imot, motong la pombe pang yau mur
yege a akamata lapau. Le ye dada yo au i
ayei aposol ye i, in dawa ben di aposol yo
kapala nga tiap. Ngan nen le au i dawa ben
kase yo tinana ipasuiu ye lal moolmool ki
yo bet ipasuiu ye in tiap i.
9 Le au i dawa ben tool sorok ye di aposol
nga le imot. Di ngan di tooltool maimai,
bong au i dawa ben tool kase. Inbe au
i tool dook mata ke bet di tooltool tikiu
au ye aposol tiap lapau, yesoo mugu ngan
agarung di tooltool ke Maro yo tigaua ye
bareme ke Yesu nga. 10 Bong ye dada dook
mata yo Maro lono pau a iyeii pau i, in la
le iportakau le ayei tool ben tina dookoot
anepe nga. Inbe dada dook mata ki tani yo
iyeii pau i, in ilene sorok tiap, bong itara
kanono moolmool. Ngan nen, yesoo au i
ayei urata mai san le allos di aposol ki yo
kapala nga. Ngan au tauk ke bet ayei nen
tiap, bong Maro lono pau a iyei dada dook
mata pau ngan la le ikaua gurana pau, inbe
ipamedau bet ayei urata tani ye nga. 11 Le
au, too di aposol kapala bet amwetewete
bingi dook mata pang di tooltool nga, ngan
amwetewete ye betanga gaongo leu. Inbe
betanga tina ngan la mugu ngan kalongo a
katara lomu medana ye nga.

Maro Ole Ipamaditidi Mulu Ye Ni Ke Matenge

12 Kanakana bet amwetewete pang ye
bingi dook mata nga, ngan amwete pang
ye Kirisi yo Maro ipamaditi mulu ye ni
ke matenge i. Bong nga gelei a ang ka-
pala kawete bet di tooltool yo timmata
koot nga, ngan o ke bet timadit mulu tiap
nga? 13 Bong kumata le betanga kiang

ngan moolmool bet di tooltool yo timmata ngan timadit mulu tiap nga, ngan Kirisi o Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge tiap lapau. 14 Inbe kumata le moolmool bet Kirisi imadit mulu tiap nga, ngan betanga yo amwetewete pang ye nga, ngan ben betanga sorok. Inbe lomu medana yo kataru i, in ben so sorok lapau. 15 Inbe betanga san mulu in nen, bet imadit mulu tiap nga, ngan ole di tooltool tikamatam ben am nga amllung di ye betanga ke Maro, yesoo amkaua bingi bet Maro ipamaditi Kirisi mulu ye ni ke matenge. Bong kumata le moolmool bet ipamadit di tooltool yo timmata ngan tiap nga, ngan Maro o ipamaditi Kirisi tiap lapau. 16 Le awete pang mulu nen, kumata di tooltool yo timmata ngan ke bet timadit mulu tiap nga, ngan Kirisi o imadit mulu ye ni ke matenge tiap lapau. 17 Inbe kumata le bet Kirisi imadit mulu ye ni matenge tiap nga, ngan lomu medana yo kataru i, in o ke bet ilonang pitiap yege, inbe sennene kiang la ikenen go ngan. 18 Ngan nen le di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi inbe timmata nga, ngan tilledi oo. 19 Le kumata tatar matada pang Kirisi bet ole ilonidi ye nepongo kiidi yo dookoot tanepe ye in leu nga, ngan atoo, masngana maimai yo idi nga tasolo ngan illoso masngana mai yo pombe pang ye di tooltool kapala a igarung di i. Nen le di tooltool ole tikamatidi ben idi nga nepongo kiidi dook tiap ki taunu ye matadi.

20 Bong betanga moolmool in nen, Kirisi imadit mulu ye ni ke matenge oo. Le ye in dawa ben kaningi ke kumu yo kanono mugu i. Ngan nen le maditingi ki tani in ipapos ben idi le imot ole timadit mulu ye dada gaongo leu. 21 Kakamata, dada ke matenge in pombe ye tool ataleu. Le gaongo leu, dada yo bet Maro ipamadit di tooltool mulu ye ni ke matenge i, in pombe ye tool ataleu lapau. 22 Ngan nen le di tooltool le imot yo pombe ye Atam nga, ngan ole timmata. Bong di tooltool le imot yo titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan Maro ole ipamadit di le timagur mulu. 23 Bong idi atu atu le imot nga ole tamadit ye lal yo Maro itaru paidi i. Ngan Kirisi la imadit mugu ye ni ke matenge i. Inbe ye kene yo bet imulu a isi ye in nga, ngan di tooltool yo ki nga, ngan ole timadit nen lapau. 24 Ngan la bet lal tani yo Maro itaru bet so ke tana i ole imot ye i, in pombe nga, ngan Kirisi ole igarung di koi ki nga le imot. Le di tooltool yo edi maimai inbe matadi kala tana maimai nga, inbe di so sidi yo gurana kidi mai mata nga, ngan ole igarung di le imot. Inbe so le imot yo dookoot nga bet ye matan kala nga, ngan ole isuket la Tamada Maro bene. 25 Ole nen, yesoo Maro itara betanga nen bet Kirisi ole iyei tool kuto mai a matan kala so ki nga le imot le lo iyei di koi ki le du tinepe kene parmana. 26 Ngan ole igarung di koi ki kapala ngan a imot, lo ngan bet igarung poraia koi ki san yo matenge i, in le imot yege. 27 Ngan Rau ke Maro iwete nen, Maro ole itar “so tina nga le imot du kene parmana.”✡ Le moolmool, betanga tina ngan iwete bet so nga le imot ole du iken Kirisi kene parmana. Bong lod galanga nen, Maro ye taunu in o ke bet inepe la Kirisi parmana tiap, yesoo ye in tool tani yo itar so nga le imot du Kirisi kene parmana i. 28 Bong ye kene yo bet Maro itar so tina nga le imot du Kirisi gurana ki parmana ye in nga, ngan la bet Natunu ye taunu ole itaru du Maro parmana lapau nga. Ngan la le ye kene tani in Maro ole iyei tool kuto mai a matan kala so tina ngan le imot.

29 Ngan kumata di tooltool yo timmata ngan bet timadit mulu tiap nga, ngan ole gelei ye di tooltool kapala yo tirriu di tooltool a bet tilon di tooltool tina yo timmata koot nga? Inbe kumata le moolmool bet di tooltool yo timmata ngan bet timadit mulu tiap nga, ngan nga gelei a di tooltool bet tikap nedi inbe tirriu di nga? 30 Inbe am nga lapau, ngan kumata bet betanga yo kiang ngan moolmool nga, ngan nga gelei a kanakana ngan am tapmam amrai tinimam bet amsolo moonoo yo pombe pang yam ye urata yo ke Kirisi in nga? 31 Ang di diek nga, au i lok ponana dook ye urata kiau yo itar kanono nga, inbe ye yo urata tani in iyei ang le kayei di tooltool ke Tool Mai kiidi Yesu Kirisi nga. Ngan betanga

✡ **15:27** Rau ke Woungu (Buk Song) 8:6

tani in moolmool, le ole au awete betanga
moolmool san mulu pang lapau. Ngan
nanga, ye ke kanakana ngan so dook tiap
matana matana pombe pang yau, le lok
kaua urata nen, ole amata katai, too tiap.
32 Ngan kumata bet atoo di tooltool lodi
leu la ayei urata i nga, ngan ye soo punu a
le aye di asara gok ampatoko Epeses nga?
Nga gelei, ye soo punu a le asolo masngana
mai yo nen in, nga? Bong kumata di
tooltool yo timmata koot ngan bet timadit
mulu tiap nga, ngan dook mata bet tatoo
betanga kidi tooltool yo tiwete nen,
"Takan inbe tayin,
yesoo mongmong ngan tammata."✡
33 Bong ang tapmu kakamatang dook leu,
ole nen ngan di tooltool tikaua llungunu
yang. Inbe lomu galanga nen, kumata
bet tool yo dook mata in bet iyangara di
tooltool yo dook tiap nga, ngan ole tipaloii
ye dada kidi yo dook tiap nga. 34 Le bet nen
ngan lomu kaua urata dook mulu ye dada
tina yo Maro lono bet tatoo nga, inbe ken
kayei sennene be. Ngan ang kapala ngan
lomu galanga dook ye Maro tiao. Ngan la
au i awete betanga yo nga pang, a bet nen
ngan moomoomu ye dada kiang yo kayei
nga.

Tiniidi Ole Iportak Le Paunu

35 Bong di tooltool kapala ole titor nen,
"Di tooltool yo timmata koot nga, ngan ole
timadit mulu balai? Inbe tinidi nga ole
iportak le matana balai?" 36 Ngan di ngan
tooltool kapakapa sa! Ye kene yo bet tape
so patunu du tana lono ye in nga, ngan
so patunu tani in ole kulini ibi ngan la
bet supana paunu isup a ise pombe nga.
37 Inbe ye kene yo bet tape dingding too so
san ye in nga, ngan patunu yo idu tana lono
in dawa ben kaini yo bet pombe a isup ye
a ise in tiap. 38 Bong Maro itoo ye taunu
lono le itar so tina yo penge ngan bene le
raunu, inbe kulini le kanono ye kaini le
imot. Le patunu tina yo matana matana
nga, ngan itar di tapdi kaini matana ki ki
lapau. 39 Ngan so tina le imot yo maguredi
nga, ngan tinidi nga gaongo tiap. Le di
tooltool ngan tinidi matana atu, inbe di
asara ngan kidi san, inbe di man ngan kidi
san, inbe di i ngan kidi san lapau. 40 Inbe
so kapala yo takamata ye matada a lod
ponana ye nga, ngan di ngan matadi ki ki
lapau. Le so yo ke lang katene nga, ngan
matana san, inbe so yo ke tana i nga, ngan
matana san. 41 Ngan so le imot yo iken
lang katene a takamata ngan lod ponana
ye nga, ngan matana ki ki lapau. Le ke
in matana atu, inbe taudu in matana san,
inbe di kanpitiki ngan matadi san lapau.
Inbe di kanpitiki ngan gaongo tiap lapau,
bong kapala ngan tilolo dook mata, ngan
nen le ye kene yo bet takamata di ye in nga,
ngan lod ponana ye di dook.

42 Le gaongo leu, ye tool bet imata lo
ngan bet imadit mulu ye ni ke matenge
ngan ole nen lapau. Ngan ye kene yo bet
tikelmaia bobono ye in nga, ngan ole ibi.
Bong bet Maro ipamaditi mulu nga, ngan
tinini ole iportak le paunu a iken nen le
taukan motingi. 43 Ngan bobono yo takel-
maii i, in so dook tiap inbe gurana ki mai
mata tiap. Bong tinini paunu yo bet Maro
ipamaditi mulu ye ni ke matenge i, in dook
mata kaiye inbe gurana ki mai san lapau.
44 Inbe bobono yo tikelmaii du tana lono i,
in so ke tana i. Bong tinini paunu yo bet
Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge i,
in so ke malala ke Maro le gurana ke Maro
Amunu Silene ole iken ye.

Le gaongo leu ben dookoot nga idi ngan
tanepe ye bobodo yo ke tana i nga, ngan
ye dada gaongo leu nen pang dama ni
ngan idi nga ole tanepe ye tiniidi paunu
yo ke malala ke Maro i. 45 Le betanga yo
tiwode lo ye Rau ke Maro in iwete nen,
"Atam, tool tani yo imugu i, in Maro ikarata
ngan le imadit a iyei tool, inbe imagur a
inepe."✡ Bong Atam san yo pombe mur i, in
ikaua Maro Amunu Silene yo ke bet ikaua
nepongo dook mata yo taukan motingi in
pang di tooltool i. 46 Le nepongo dook
mata ke Maro Amunu la pombe mugu
a isi in tiap, bong nepongo ke tana i la
imugu i. Motong la nepongo dook mata
ke Maro Amunu tani in pombe mur a isi
nga. 47 Ngan Atam yo imugu i, in Maro
ikarata ye gauru ke tana leu le ye in ke tana
i. Bong Atam san yo pombe mur i, in ipa

✡ **15:32** Esai (Aisaia) 22:13 ✡ **15:45** Pudu (Stat) 2:7

ye malala ke Maro a isi. 48 Le di tooltool
le imot yo ke tana i nga, ngan dawa ben
tool yo Maro ikarata ye gauru ke tana i.
Bong di tooltool le imot yo bet tilo pang ye
malala ke Maro nga, ngan ole dawa ben
tool yo ipa ye malala ke Maro a isi i. 49 Inbe
gaongo leu, dookoot nga tiniidi le nepongo
kiidi ngan dawa ben tool yo Maro ikarata
ye gauru ke tana i. Bong pang dama ni nga,
ngan ole tiniidi le nepongo kiidi ngan dawa
ben tool yo ipa ye malala ke Maro a isi i.

50 Ang di diek nga, nga bet awete pobe
pang nen, tiniidi yo Maro ikarata le
medada le rara iken ye nga, ngan o ke bet
lo igaua ye di tooltool yo Maro bet matan
kala di nga tiap. Yesoo, so yo bet dook tiap
palbe leu nen nga, ngan o ke bet lo iken
ye malala ki yo so nga le imot iken nen
le taukan motingi, in tiap. 51 Le dookoot
nga kapalongo a awete betanga atu yo
iken sollono in pang. Ngan idi kapala nga,
ngan ole tammata mugu tiap, bong idi le
imot ole tiniidi iportak. 52 Ngan so tina
nga ole pombe palbe leu ye kene yo bet
timai poraia tauru yo ikenen go i. Ngan ole
tauru tani in itang lo ngan bet di tooltool
yo timmata koot nga, ngan timadit mulu
le tinidi iportak a tinepe nen le taukadi
motingi. Inbe idi tooltool yo tamagurur
go nga, ngan Maro ole iportak tiniidi le
dawa ben kidi lapau. 53 Yesoo, bobodo yo
dook tiap nga, ngan ole iportak le se dook
mata le ke bet dook tiap mulu tiap. Inbe
bobodo yo matene nga, ngan ole iportak
le se inepe nen le taukan motingi. 54 Le
moolmool, kumata ye kene in bobodo yo
dook tiap, ngan iportak le ke bet dook tiap
mulu tiap, inbe bobodo yo matene, ngan
bet iportak mulu a inepe nen le taukan
motingi nga, ngan betanga tina yo tiwodo
lo ye Rau ke Maro ngan ole itar kanono
moolmool. Ngan betanga tina nen, “Maro
illoso patokongo, le igarungu gurana ke
matenge a imot oo.”✡

55 “Atoo matenge, gurana kiong yo bet ku-
raumata di tooltool ye in la nangai i?
Atoo matenge, yu kiong yo bet kuso di
tooltool ye in la nangai i?”✡

56 Ngan yu yo ke matenge in sennene,
inbe gurana ke sennene ngan ipa ye wer.
57 Bong idi le imot tawete lo ponana kiidi
pang Maro, yesoo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi
yo iwanga a isi i, in ikarata dada paidi ngan
la le talloso gurana ke sennene le matenge
nga.

58 Ngan nen le ang di diek nga, kakodo le
kamede ye lomu medana yo kataru i, inbe
ken kamalum pang so sa yo bet igarun-
gang ngan be. Inbe kanakana ngan kagaua
lomu le atu bet kayei urata ke Tool Mai,
yesoo lomu galanga nen, urata kiang yo bet
kayei ngan o ke bet ilene sorok tiap.

16

Pat Yo Bet Tiyawar Pang Di Tooltool Ke Maro Nga

1 Dookoot nga bet awete pang ye pat
yo bet tawinnoko a bet talon di tooltool
ke Maro yo tinepe Yerusalem nga. Ngan
dada yo aweta pang di tooltool yo tigaua
ye di bareme ke Yesu a tinepe ye tana mai
Galesia ngan bet titoo i, in ang lapau ole
katoo. 2 Le ye Sande kanakana nga le imot,
ngan ang atu atu ole kapoto pat kiang yo
kakap nga, ngan katar kapala a kawinnoko
le lo mai. Ole kayei nen a bet nen ngan
ye kene yo bet amala pombe pang yang
ye in nga, ngan o urata porang ye serenge
pat tiap. 3 Ngan nen le ye kene tani yo bet
amala pombe ye in nga, ngan ole awodo
rau a asu di tooltool yo kapootoo di inbe
kayawar di bet tikap lo ponana kiang tina a
tila pang Yerusalem nga. 4 Inbe kumata le
akamata ben dook mata pau bet ala lapau
nga, ngan ole tiyei ek a aye di amla.

Paulu Lono Bet La Matan So Di Tooltool Ke Korin

5 Au i akarata betanga bet du akamata di
tooltool yo tinepe ye tana mai Masedonia
nga. Le ole adu akamata di mugu, lo ngan
bet mala akamatang. 6 Inbe lok tar nen
bet ole ayang tanepe kasin, too ole ayang
tanepe le lo mou i imot, a bet nen ngan
kalonau ye pat pang yimoongoo dada ye ni
nangai yo bet apa pang ye i. 7 Ngan au i lok
bet amala matak so ang leu inbe akoo yang
tiap. Le kumata bet Tool Mai imalum pau
nga, ngan lok tar bet ole ayang tanepe le

✡ **15:54** Esai (Aisaia) 25:8 ✡ **15:55** Osea (Hosea) 13:14

mooloo kasin. 8 Bong au ole anepe nanga
la malala mai Epeses nga le talo ye lal ke
Pentekos ngan, 9 yesoo Maro iso dada pau
bet ayei urata naii. Inbe urata kiau tani
in itara kanono dook mata san, bong di
tooltool alunu la tiyei koi pau nga.
10 Ngan ye kene yo bet Timoti imala
pombe pang yang nga, ngan kaloni dook a
bet nen ngan tinin tattadai be. Le ye kene
yo bet kaye kanepe ye in nga, ngan kaloni,
yesoo ye in iyei urata ke Tool Mai dawa ben
au i. 11 Nen le ang ngan sa ken matan rua
be. Bong kaloni dook le lo ye kene yo bet
igegang nga, ngan kataru le ipa ye lo silene,
a bet nen ngan ipa dook a imulu le iman
yau. Au i nga atar matak bet akamata iye
di diede yo kapala nga.
12 Ngan betanga ke ede san yo Apolos i, in
nen. Au i awete le kook mede ye betanga
panga bet iye di diede kapala ngan mala
tikamatang pa, bong ngan lono bet imala
dookoot nga tiap. Le dookoot, ole imala ye
kene yo lono dook mata bet imala ye i.

Betanga Kapala Mulu

13 Ken kakauwai yang dook leu, inbe
kakodo le kamede ye lomu medana yo
kataru i. Le katattadai be, bong kakodo
le tutube. 14 Inbe urata le imot yo bet
kayei nga, ngan kayei le katoo dada yo bet
ipaposang ben ang ngan lomu pang Maro
iye di tooltool ki ngan mai san nga.
15 Ang di diek nga, ngan lomu galanga
ye Tepanas iye di tooltool yo tinepe rumu
ki, ngan oo. Di ngan la tiyei tooltool ke
Kirisi mugu ye di tooltool le imot yo ke
tana mai Akaia nga. Inbe di ngan tigaua
lodi le atu pang Maro a tiyei urata bet tilon
di tooltool ki. Le nga bet apamedang ye
betanga nen, 16 di tooltool yo nen ngan tipa
ye di tooltool le imot yo tiyei edi a tiyei
urata mai nen nga, ngan karaua pang di.
17 Ngan kene yo Tepanas ye Potunatus inbe
Akaikus tilong pombe pang yau ye in nga,
ngan le lok ponana, yesoo tikaua nemu bet
long tikamatau a tilonau. 18 Inbe di ngan
tiyei au le lok iken dook mata, dawa ben
tiyei lomu le iken dook mata lapau nga. Le
di tooltool yo nen nga, ngan kayitmak edi.

Paulu Iwete Porai Betanga Ke Lo Ponana

19 Di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu
a tinepe ye tana mai Esia nga, ngan tiyawar
lo ponana kidi pang. Inbe Akuila iye
Pirisila tiye di tooltool ke Maro yo tigaua
ye rumu kidi yeru nga, ngan tiyawar lo
ponana kidi pang lapau ye Tool Mai ene.
20 Inbe di diede kapala le imot yo tinepe
ni nga, ngan tiyawar lo ponana kidi pang.
Inbe ang le imot lapau lomu ponana ye di
diemu atu atu a kawarara di, inbe katoo
momo kiidi a kasom pangadi ye dada dook
mata yo ke Maro i.
21 Au Paulu awodo lo ponana kiau nga
pang ye au tauk bek.
22 Kumata tool atu itara lono le mai san
pang Tool Mai tiap nga, ngan ole kate mal-
mal ki iken ye. Tool Mai kiam kusi!
23 Ngan apatarau nen bet Tool Mai kiidi
Yesu, in lono pang a iyei dada dook mata
pang ang le imot.
24 Au ayawara lok yo mai san i, in pang
ang di tooltool le imot yo kagaua ye Yesu
Kirisi nga. Moolmool.

2 Korin
Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Korin I, In Ru Ki

1 Au Paulu awodo rau naii. Ngan Maro
itoo ye taunu lono a itarau bet ayei aposol
ke Yesu Kirisi. Le aye ede san Timoti, yo
itara lon medana pang Yesu i, in amru
amgaua inbe amyawara rau naii pang ang
di tooltool ke Maro yo kagaua ye bareme ke
Yesu a kanepe malala mai Korin nga, inbe
pang di tooltool ke Maro le imot yo tinepe
nin la nin ye tana mai Akaia ngan lapau.
2 Nen le ampatarau pang Tamada Maro iye
Tool Mai Yesu Kirisi bet lodi pang a tiyei
dada dook mata pang, inbe tikaua lo silene
kidi pang.

Maro In Tool Ke Loningi

3 Idi nga ole tayitmaka Maro yo Tool Mai
kiidi Yesu Kirisi Tamana i, in ene. Yesoo,
ye in Tamada tani yo kanakana ngan lon
mulumulu yidi tooltool ki, inbe ye in Maro
yo ilonidi le lodo iken dook mata mulu
i. 4 Moolmool, kanakana ngan ye kene
yo urata moonoo pombe pang yidi nga,
ngan ilonidi le lodo iken dook mata mulu.
Ngan tina yo ilonidi nen nga, le ye dada
gaongo leu la bet idi nga ke bet talon di
diede ye urata moonoo yo pombe pang ye
di nga, a bet nen ngan lodi iken dook mata
mulu lapau. 5 Ngan ke bet talon di nen,
yesoo Kirisi isolo moonoo mai san, le idi
yo taye tagaua le atu nga, ngan ole tasolo
moonoo lapau. Inbe dawa ben Kirisi ikaua
loningi mai ye Maro nga, nen le idi nga ole
takap loningi mai ye Kirisi lapau. 6 Ngan
urata moonoo yo pombe pang yang nga,
ngan dawa ben yo pombe pang yam, ngan
lapau. Ngan la ye kene yo amsolo moonoo
ye in nga, ngan bet nen a Maro ilonang
le ke bet lomu iken dook mata mulu, inbe
ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo bet
igarungang i. Inbe ye kene yo bet ilonam
a lomam iken dook ye in nga, ngan bet
nen a amlonang a lomu iken dook mata
lapau, inbe kakodo le tutube a kasolo urata
moonoo tina nga. 7 Le am nga amtara
lomam le atu nen, bet ang ngan ole kakodo
le kamede ye Kirisi. Yesoo, lomam galanga
nen, kumata le bet kasolo moonoo dawa
ben am nga, ngan ole kakap loningi dawa
ben am nga lapau.
8 Ang di diemam nga, ngan am nga
lomam bet ampamadit lomu ye urata
moonoo yo pombe pang yam ye tana mai
Esia nga. Ngan moonoo tina ngan maimai
le irautoo gurana yo kiam nga, le ke bet am
tapmam amkodo le tutube a amsolo tiap.
Nen le iyei am le amkanamai am ngan ke
bet amnepe maguremam mulu tiap. 9 Le
moolmool, ye kene tani in lomam tar bet
ole ammata. Bong dada dook tiap tina yo
nen nga, ngan pombe pang yam, a bet nen
ngan amtaula ye gurana kiam am tapmam
tiap, bong bet amtaula ye Maro yo gurana
ki mai san ke bet ipamadit di matenge a
timadit mulu i. 10-11 Ngan ye in tool tani yo
ilonam a ipamulam ye urata moonoo tina
yo kasin leu be iraumatamatam nga. Inbe
pang dama ni ngan ole ilonam a ipamu-
lam nen mulu. Ngan amwete nen, yesoo
amtara lomam le atu ye nen, bet kumata
le kalonam ye pataraungu kiang, ngan la
bet ye ilonam a ipamulam nen le ikenen
leu nga. Ngan bet nen a di tooltool alunu
ole tiwete lo ponana kidi pang Maro ye yo
ilongo pataraungu kidi ngan le lono pam a
iyei dada dook mata pam nga.

Paulu Ipalele Lal Ki Ke Panga Mulu

12 Ngan so maiyoko yo am nga lomam
ponana ye in nen, so le imot yo amyei nga,
ngan amtoo lo galanga ke di tooltool ke
tana i la amyei urata kiam ye, nga tiap,
bong amtoo dada dook mata yo Maro lono
pang di tooltool a iyei dada dook mata
pang di ye i. Inbe ye in ilonam, le tina
amgaua lomam le atu bet amyei urata yo
dook mata ngan mallangana ye di tooltool
matadi. Le am nga amtoo dada yo nen in
pang di tooltool le imot yo ke tana i nga,
inbe ye kene yo amyang tanepe ye in nga,
ngan amtoo dada tani in dook mata kaiye.
Ngan betanga tani, in moolmool, ngan nen
le lomam yo iwetewete betanga moolmool
pam ye dada dook mata yo bet amtoo nga,
ngan ikata suanga yam. 13-14 Ngan nen le
rau kiam yo amwode pang i, in amwodo
betanga sa yo bet kakinkat ngan lomu

galanga ye tiap, ngan tiap. Bong ang ngan o lomu galanga yam dook tiao. Ngan nen le am nga amtara lomam le atu nen, bet pang dama ni nga, ngan ole lomu galanga yam dook, a bet nen ngan ye kene yo bet Tool Mai kiidi Yesu imulu a isi ye in nga, ngan ole kapayitam dawa ben yo am nga ampayitang nga.

15-16 Ngan la au i atara lok le atu nen, bet ang ngan ole lomu dook mata yam, le tina awete bet ole amala matak so ang mugu, lo ngan bet agegang sila kanepe, inbe alo pang tana mai Masedonia. Inbe ye kene yo bet amulu ke Masedonia a asi ye in nga, ngan ole si matak so ang mulu, inbe kalonau ye panga kiau san yo pang Yudia i. Ngan ye dada yo nen i, in Maro ole ipamedang ye betanga dook mata le paru. 17 Moolmool, au i atoo lok ye panga kiau yo lok kaua urata ye in tiap. Bong ang ngan kakamatau balai, bet akarata lok dook tiap la apalele betanga kiau nen nga, too? Too, nga gelei, atoo dada ke di tooltool ke tana i la atoo au tauk lok leu a awete sorok nen, “E, au i ole amala”, lo ngan bet apalele mulu inbe awete nen, “Tiap, au i o amala tiap”, too?

18 Ngan Maro i Maro moolmool, le betanga ki yo iwete nga, ngan itoo le imot. Le am nga lapau ke bet ampalele betanga kiam a amwete pang nen, “E”, lo ngan bet ampalele mulu a awete pang nen, “Tiap”, ngan tiap. 19 Yesoo, Maro Natunu Yesu Kirisi yo aye Silas ye Timoti amwetewete bingi dook mata ki kataunu yang i, in ipalele lono tiap. Ngan kumata bet iwete nen, “E, ole ayeie so i,” ngan o ke bet ipalele lono mulu pitiap yege. Bong ye in kanakana ngan iwete “E” le iken leu. 20 Inbe so le imot yo Maro ipamede betanga medana ye nga, ngan itar kanono moolmool ye urata yo Yesu Kirisi iyeii i. Le ye in iwete “E” ye betanga medana le imot yo Maro iwete koot nga. Ngan ye punu yo nen i, in la kanakana ngan tawete “Moolmool” ye urata yo Yesu Kirisi iyeii i, a bet nen ngan tayeie Maro ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye. 21 Ngan Maro la ipamedam amyang a le takodo le tamede ye lodo medana yo tataru pang Kirisi i. Inbe ye in ipootidi ye urata kiidi, 22 le tarkilanga ki iken yidi ben idi nga ye ki ye taunu, inbe itara Amunu Silene ilo lodo lapau. Ngan Amunu tani in ole iyei idi le lod galanga ye so yo ipamede betanga medana ye bet ikap paidi nga, ngan ole ikap paidi moolmool le imot.

23 Le dookoot nga awete betanga moolmool ye Maro yo lon galanga ye lok le imot in matana nen. Ye punu yo a le amulu tarrai a amala Korin ye tiap in nga, yesoo au i lok bet apaloko urata moonoo san mulu lo pomu tiap. 24 Ngan am nga o ke bet amdada pomu a amwete pang ye dada yo bet ang ngan katara lomu medana pang Kirisi ye i, in tiap, yesoo lomam galanga nen, ang ngan kakodo le kamede ye lomu medana yo kataru, in oo. Nen le lomam bet amyang takaua urata gaongo, ngan ye dada yo nen i, in ole amlonang le lomu ponana.

2

1 Nen le au tauk i lok kaua urata bet ole mala matak so ang tiap, yesoo atattadai bet amala, ngan ayei ang a lomu massingi mulu nga. 2 Inbe kumata bet ayei nen le kanepe ye lo madoko nga, ngan ole sei tool bet inepe inbe iyei au a lok ponana i? Tool siap! Ngan ang ngan la bet kayei au a lok ponana nga. 3 Ngan ye punu yo a le awodo betanga medana ilo ye rau san a ayawari pang i, in bet nen a akaratang ye. Yesoo, atattadai kumata bet moonoo iken kataunu yidi inbe amala nga, ngan ang tooltool yo bet kayei au a lok ponana nga, ngan ole kayei au le lok madoko. Nen le au i atara lok yang le imede nen, kumata bet au lok ponana nga, ngan ole ang le imot lomu ponana dawa ben au i lapau. 4 Ngan nen le ye kene yo awodo rau tani pang nga, ngan lok dook tiap, inbe lok madoko mai san le atang. Bong awode pang nga, ngan bet ayei ang a lomu madoko tiap, bong bet lomu galanga yau nen, au i lok pang mai san.

Paulu Igiri Sennene Ke Tool Yo Iyei Sennene Panga I

5 Tool tani yo ikapsap ye dada dook tiap ke sennene i, in igarungau leu tiap, bong igarungang lapau. Ngan au i lok bet awete a kook kapsap ye so yo iyei nga tiap, bong

apas le awete nen leu, ye in igarungang kasin le ang le imot kasolo urata moonoo ki. 6 Nen le dada yo ang alunu kaweteweta ye gaongo kiang a bet kayemenaii ye i, in kayeii panga a ige oo. 7 Le dookoot nga kagiri sennene ki yo iyei nga, inbe kaloni a kapamede lono le iken dook mata mulu, a bet nen ngan lo madoko mai ikaltoo be. 8 Ngan nen le awete le kook mede ye betanga pang nen, bet kapapos panga ben ang ngan, nga lomu panga mai san go.

9 Ye punu yo awodo rau san pang ye i, in nen, bet atou ang a akamatang, ole kalongo kook ye so nga le imot, too tiap. 10 Le kumata bet ang ngan kagiri sennene ke tool tani yo iyei nga, ngan ole au lapau agiri sennene ki tina. Ngan Kirisi yo ikamatau, in lon galanga yau nen, kumata le sennene sa bet agiri nga, ngan ole agiri moolmool, a bet nen ngan alonang. 11 Ngan ayei nen nga, ngan bet nen a Satan ole ipusye dada yo bet illosidi ye i, in tiap, yesoo idi nga lod galanga dook ye dada matana matana yo bet itouotouo idi ye nga.

Paulu Iwetewete Ye Urata Ke Aposol Yo Iyeii I

12 Ngan ye kene yo apa le lo pombe malala mai Toroas a bet awetewete bingi dook mata ke Kirisi pang di ye in nga, ngan le akamata ben Tool Mai ole iso dada pau bet ayei urata nango. 13 Bong au i nga lok iken silene dook tiap, yesoo ayeisa bet ole apusye ede san yo Titi in nango. Bong ngan tiap, le atoko bedi a sila tinepe, inbe apa mulu a alo pang Masedonia.

14 Bong au i awete lo ponana kiau pang Maro yo kanakana ngan imugu paidi a ipamedidi ye urata ke Kirisi yo tayeii i. Ngan nen le idi nga ben di tooltool ke patokongo ye yo tatoo tool kuto mai kiidi ke patokongo a tala, ngan le tallos di koi kiidi ye patokongo nga. Inbe ye kene yo taye tamulu a taman ye in nga, ngan di tooltool kiidi ole lodi ponana yidi a tiyolidi a tamulu a talo pang malala lono nga. Le ye gurana ke Maro la tawetewete bingi dook mata ke Kirisi le idada a ila ye malala nga le imot i. Inbe bingi dook mata tani in ben so kini ki dook mata yo muru pa ngan ikauu a ipa ye ni mai i le imot i. 15 Le ye urata yo Maro ikauu paidi bet tala tawetewete bingi dook mata ke Kirisi pang di tooltool i, in dawa ben takaua kini ke Kirisi le tapa kataunu ye di tooltool yo bet Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i, inbe kataunu ye di tooltool yo bet tilledi, ngan lapau. 16 Nen le di tooltool tina yo bet tilledi nga, ngan tiyetai ben tiyoongoo kini dook tiap ke matenge. Bong di tooltool kapala yo Maro bet ipamulu di nga, ngan tiyoongoo kini ki dook mata yo bet irara di pang ye nepongo dook mata yo taukan motingi i. Le nga sei tool dook mata ke bet iyei urata i? Tool siap! 17 Ngan am nga dawa ben di tooltool kapala yo tipa bet tillung di tooltool ye betanga ke Maro, a bet nen ngan tikap balingi ye, ngan tiap. Bong ye gurana ke Kirisi ngan am nga awete betanga moolmool ye Maro matana, yesoo am nga di tooltool tina yo iwangam nga.

3

1 Ngan ye yo amwete nen nga, ngan lomu taram balai, bet ammadit a am tapmam koomam su am mulu ye urata ke Maro yo ikap pam bet amyei nga, too? Tiap! Ngan am nga dawa ben di tooltool kapala yo tikaua rau yo bet iwete nin di, inbe ikata suanga ye di ye urata kidi ngan tiap lapau. Am nga lomam bet ampitnaia rau sa yo nen ngan pang tiap, inbe am ngan lomam bet kawodo rau sa yo nen ngan pang di tooltool kapala yam tiap lapau. 2 Ngan nen, yesoo ang tapmu nga ben rau kiam yo bet ikata suanga yam i. Inbe betanga le imot ke rau tani ngan la tiwodo lo lomam nga, nen le di tooltool le imot ke bet tikinkat a lodi galanga yam ben moolmool Maro la iwangam bet la amyei urata ki i. 3 Le urata kiam yo amyeii kataunu yang i, in ipaposang ben ang ngan dawa ben rau yo ipa ye Kirisi i. Inbe betanga ke rau tani, ngan iwodo ye kasa tiap, inbe iwodo lo ye pat menmenngana yo ben Maro iwodo wer ki lo ye a ikap pang Mose i, in tiap lapau, bong iwodo ye Maro, yo inepe nen le taukan motingi i, in Amunu Silene a ilo ye di tooltool lodi.

4 Am nga amtara lomam le atu bet moolmool amyei urata ke Maro, yesoo Kirisi ipamedam, ngan nen le Maro lon ponana

ye urata kiam yo amyei nga. 5 Bong am nga
ke bet amyitmakam ye tiap, yesoo am tap-
mam nga taukamam gurana yo bet amyeie
urata tani ye i. Bong Maro la ipamedam
le ke bet amyeie urata i le ige lono i. 6 Le
ye la iyei am le amyei urata ki dook ben
di kapraingi ki, a ampagalanga di tooltool
lodi ye betanga medana paunu yo ipamede
i. Ngan betanga paunu tani in iken ye
wer yo tiwodo ngan tiap, bong ipa ye Maro
Amunu Silene. Nen le wer yo tiwodo,
ngan ke bet iyei idi le tammata, bong Maro
Amunu Silene in ole ikaua nepongo dook
mata yo taukan motingi i, in paidi.

Betanga Medana Yo Paunu I, In Illoso Yo Gurunu I

7 Le moolmool, betanga medana ke Maro
yo gurunu i, in matenge pombe ye. Bong
lomu tut, ye kene yo Maro iwodo betanga
tina lo ye pat a ikap pang Mose nga, ngan
le Maro lulngana pombe a ilangaraii, le
di tooltool ke Isrel ke bet matadi ikenen
ye Mose matana tiap, yesoo gurana ke lul-
ngana iken ye. Le kumata bet betanga
medana yo gurunu, in dook mata san le
Maro lulngana pombe ye a iken kasin leu,
lo ngan bet ilene nga, 8 ngan ole gelei ye
betanga medana paunu yo ipa ye Amunu
Silene i? Ngan in dook mata ki taunu
le gurana ke lulngana ilo ete le illoso yo
san i. 9 Moolmool, betanga medana yo
gurunu i, in Maro lulngana pombe ye,
bong betanga tani in ipapos di tooltool ye
dada dook tiap kidi yo tiyei nga, a bet nen
ngan Maro iyemenai di ye. Bong betanga
medana yo paunu i, in iyei di tooltool le
tinepe ben di tooltool noonoodi ye Maro
matana. Le lulngana pombe ye le lo mai
san. 10 Nen le betanga medana gurunu
yo Maro lulngana pombe ye i, in dookoot
nga takamata ben dook mata le imot tiap,
yesoo betanga medana paunu i, in la dook
mata ki taunu i. 11 Ngan kumata le be-
tanga medana gurunu yo bet imot i, in ipa
ye Maro lulngana nga, ngan gelei ye be-
tanga medana paunu yo iken nen le taukan
motingi i? In dook mata ki taunu, inbe
Maro lulngana yo iken ye in mai san, le
illoso betanga medana yo gurunu i.

12 Ngan nen le am nga amtara lomam
le atu bet betanga medana yo paunu i,
in moolmool, le amtattadai tiap, bong
amwete pobe pang di tooltool ye. 13 Le am
nga amyei dawa ben yo Mose iyei nga tiap.
Ye in ye kene yo Maro lulngana ikenen ye
go nga, ngan le ikap mala maitiap pattu a
iyakala matana ye, a bet nen ngan di Isrel
tikamata lulngana tani yo bet ilene i, in
be. 14 Bong ye kene tani, ngan di Isrel tina
kutodi mede san, le lodi galanga ye so yo
Maro lono bet iyei pang di, ngan tiap. Inbe
dookoot nga bet tikinkata rau ke betanga
medana yo gurunu in nga, ngan dawa ben
mala tani nga iyakala di le lodi galanga
dook tiap. Le mala tani in nga ikenen ye
di go, yesoo Maro ole igoolooki a ikoo ye
di tooltool yo titara lodi pang Kirisi, ngan
leu. 15 Inbe dookoot nga lapau, ngan ye
kene yo bet tikinkat rau ke Mose ye in
nga, ngan dawa ben mala tani la iyakala
lodi a ikenen go i. 16 Bong ye kene yo
sei tool bet iportaka lono mulu pang Tool
Mai ye in nga, ngan ole Maro igoolookoo
mala tani a ikoo ye. 17 Kakamata, Tool Mai
inbe Maro Amunu, ngan yeru nga gaongo
leu. Nen le ye kene yo bet Tool Mai tani in
Amunu Silene inepe yidi nga, ngan idi nga
tanepe la betanga yo gurunu, in parmana
mulu tiap, le so sa yo bet iyakalidi ye Maro,
ngan tiap. 18 Inbe idi tooltool ke Kirisi
yo mala tani in iyakala matada tiap nga,
ngan dawa ben tiroongoo, inbe tasukete
lulngana yo pombe pang yidi i, in pang di
tooltool kapala a bet nen ngan tikamata
ben ye in ene mai san ke bet tipayiti. Ngan
ye in iportakidi le tayei dawa ben ye. Inbe
ye dada yo nen i, in le kanakana ngan
lulngana tani ole idikdik mulu a ise le se
pombe yidi a ilo le lo mai. Ngan Tool Mai
ye taunu la iyei urata yo nen ngan paidi
i. Ye in iye Maro Amunu Silene nga, ngan
gaongo leu.

4

Bingi Dook Mata Ke Kirisi In Ben Sul Yo Ilangaraia Lodo I

1 Maro lono pam a ilonam le itara urata
i lo bemam, nen le am nga tinimam
booroomoo ye tiap. 2 Inbe dada dook tiap

yo di tooltool tiko a tiyei sollono le ke bet moomoodi ye nga, ngan am nga amwala murimam panga oo. Le am nga amkaua llungunu ye di tooltool, too ampalele betanga ke Maro, ngan tiap, bong am nga lomam galanga nen, Maro in ikamatam ngan la ampapos betanga moolmool ki ila mallangana pang di tooltool. Ngan nen le di tooltool lodi taram ben am nga tooltool dook mata. 3 Moolmool, di tooltool kapala, ngan di ngan dawa ben so atu iyakala di, le lodi galanga ye bingi dook mata yo amweteweta pang di, in tiap. Bong di tooltool yo nen nga, ngan di ngan di tooltool yo bet tilledi nga. 4 Ngan maro ke kaplungunu yo dookoot inepe a iyei tool kuto mai pang di tooltool ke tana i, in ye la iyei di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu tiap nga, ngan le kutodi mede mata i. Nen le ke bet tikilala ben bingi dook mata i, in iwetewete ye Kirisi yo ene mai san ke bet di tooltool tipayiti i, in tiap. Ngan bingi dook mata tani, in dawa ben sul lulngana yo ilangaraia ni, inbe iwetewete ye Kirisi yo Maro kannungana i, bong di ngan matadi kis le tikilala tiap. 5 Le betanga yo ampa bet amweteweta pang di tooltool i, in amwete ye am tapmam nga tiap, bong amwete pang di ye Yesu Kirisi yo Tool Mai i. Inbe am tapmam nga itaram ben kapraingi kiang a bet nen ngan amyei urata yo bet amlonang ye nga. 6 Ngan am nga ke bet amlonang nen, yesoo Maro yo mugu ngan iwete nen, “Sul, kulolo todo lono in a ni galanga”✡ i, in ye la iyeie sul ki a ilangaraia lomam i. Nen le iyei am le lomam galanga bet ye in ene mai san ke bet di tooltool le imot tipayiti, yesoo am nga amkamata lulngana yo pombe ye Kirisi i.

Di Aposol Nga Dawa Ben Bor Yo Tikarata Ye Tana I

7 Bong urata yo Maro ikauu pam bet amyeii i, in dawa ben so dook mata yo tataru lo ye bor yo tikarata ye tana in lono. Nen le di tooltool le imot lodi galanga nen, gurana mai tani yo tikamata i, in gurana kiam tiap, bong ke Maro. 8 Le am nga urata moonoo matana matana la pompombe pang yam nga, bong illosam le amllemam tiap. Inbe lomam sarrara ole amyei balai, bong tinimam booroomoo a amkoo tiap. 9 Inbe di tooltool kapala tikamatam ben amtoo Kirisi le bet tigarungam, bong Maro iwala murini pam tiap. Inbe tirau am a ammol le du amken tana, bong tigarungam le dook tiap yege tiap.

10 Ngan masngana le moonoongoo yo kanakana ngan ampa bet amsolo ye tinimam nga, ngan dawa ben yo Yesu isolo ye kene yo tirauu a le imata nga. Bong amkodo le ammede, inbe amsolo masngana tina yo pombe ye tinimam nga, a bet nen ngan ampaposo Yesu bet nga inepe matana rrene go. 11 Le moolmool, am tooltool yo amnepe matamam rrene go nga, ngan kanakana nga amnepe potai ye ni ke matenge, yesoo am nga amkata suanga ye Yesu. Bong am nga amsolo moonoo tina, a bet nen ngan ampaposo nepongo ke Yesu ye bobomam yo matene nga. 12 Nen le am nga amnepe dada koonoo ke matenge, bong ang ngan amyei urata bet amlonang a kakaua nepongo dook mata yo taukan motingi i.

13 Le kakamata, betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro, ngan iwete nen, “Au i atara lok medana pang Maro, ngan la awete betanga nga.”✡ Le gaongo leu, am nga lapau amtara lomam medana ye, ngan la le amwetewete pang di tooltool ye bingi dook mata tani nga. 14 Inbe am nga lomam galanga nen, bet tool yo ipamaditi Tool Mai Yesu ye ni ke matenge i, in ole ipamaditam lapau ben Yesu yo ipamaditi i, inbe ole ikau am amyang le lo takodo dama ki. 15 Nen le so le imot yo pompombe pang yam koot nga, ngan bet nen a ilonang. Inbe dada dook mata yo bet Maro lono pang ye a iyeii pang i, in ole ipa le la pombe ye di tooltool alunu le alunu kaiye. Ngan nen le ole iyei di le tiwete lo ponana kidi maiyoko pang Maro, inbe ye dada yo nen i, in ole tiyeie ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye.

Di Aposol Tikaua Gurana Ke Bet Titara Lodi Le Imede

16 Le ye punu yo nen i, in am nga tinimam booroomoo ye urata yo ke Maro in tiap. Moolmool, tinimam yo ke diki nga,

✡ **4:6** Pudu (Stat) 1:3 ✡ **4:13** Rau ke Woungu (Buk Song) 116:10

ngan imalul le taukan gurana, bong ye lomam nga, ngan Maro ipamedam le ikap gurana paunu pam ye ke tina yo atu atu nga le imot. 17 Ngan nanga, urata moonoo yo dookoot pombe pang yam nga, ngan amkamata ben so maimai tiap, inbe ole iken le mooloo tiap be imot. Bong moonoo tina ngan ke bet ilonam, a bet nen ngan pang dama ni ngan amye Maro amnepe ye lulngana yo iken nen le taukan motingi i. Nen le so dook mata yo bet amkap ye urata kootoonoo kiam nga, ngan ole illos moonoo tina yo amsolo nga le imot. 18 Le am nga amtar matamam ye so yo takamata ye matada, in tiap, bong amtar matamam ye so yo takamata ye matada tiao i. Ngan so yo takamata ye matada i, in ole iken le mooloo tiap, inbe ilene, bong so yo takamata ye matada tiap i, in ole ikenen nen le taukan motingi.

5

Tiniidi Paunu Yo Iken Ye Malala Ke Maro Nga

1 Ngan idi nga lod galanga nen, tiniidi yo ke tana i nga, ngan dawa ben badabada yo dookoot ngan bet tanepekala ye nga. Le kumata bet di tooltool tigarung tiniidi tina nga, ngan idi nga rumu moolmool yo Maro ikarata paidi nga, ngan la iken ye malala ki ngo. Inbe rumu tina, ngan di tooltool tire tiap, bong Maro la ire ye ye taunu bene i, le ole iken nen le taukan motingi. 2 Ngan dookoot nga idi nga tamooroon tiap, inbe lodo bet le tanepekala ye rumu paunu yo iken ye malala ke Maro ngo, le iyei ben sousoungu paunu kiidi nga. 3 Nen le kumata bet idi nga tagege tiniidi yo ke tana i, inbe tasousou ye tiniidi paunu nga, ngan la bet ole takamatidi ben idi nga taukada tiniidi tiap nga. 4 Le moolmool, ye kene yo idi nga tanepekala ye badabada tina yo ke tana i go nga, ngan atoo, idi nga tamooroon tiap, inbe lod massingi dook. Yesoo, idi nga lodo bet tiniidi yo ke tana i nga, ngan imata ngan taukada tiniidi be, bong tasousou ye tiniidi paunu yo iken ye malala ke Maro ngo, a bet nen ngan tiniidi paunu tina yo taukan motingi nga, ngan ikaltoo tiniidi yo bet imata nga. 5 Ngan Maro yo ikaratidi i, in lono bet takap tiniidi paunu. Inbe ye la ikaua Amunu Silene paidi mugu ben itarkalidi, le ye dada tani i, in ipamedidi ye so yo bet pang dama ni ngan ikap paidi moolmool le imot nga.

6 Nen le ye punu tani i, in la le kanakana ngan idi nga tatara lodo le atu ye so tani in nga. Inbe lod galanga nen, ye kene yo idi nga tanepe ye tiniidi yo ke tana i nga, ngan o ke bet taye Tool Mai tanepe gaongo ye malala yo ki in tiap. 7 Le dookoot nga takamata moolmool ye matada pitiao, bong dada yo tatoo in nen, tatara lodo medana panga leu. 8 Le ben tina awete koot nga, idi nga tatara lodo le atu ye so tani. Ngan nen le idi nga lodo dook mata nen bet ole tagege tiniidi yo ke tana i, inbe talo taye Tool Mai tanepe dook ye malala yo ki i. 9 Nen le kumata bet idi nga tanepe ye tiniidi yo ke tana i, too bet tagege tiniidi tina inbe talo taye Tool Mai tanepe nga, ngan ole takapge bet tayei dada yo bet lon ponana paidi ye nga. 10 Ole nen, yesoo ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kiidi ye in nga, ngan idi le imot ole lo takodo dama ke kakawa ke Kirisi ye ni ke karatanga betanga. Inbe ye kene tani ngan ole ikamata dada kiidi yo tanepe ye tana i ngan tayei nga, ngan bet dook mata too dook tiap nga. Lo ngan bet ole iyemenai idi ye, too ikap balingi paidi ye, le lo ige dada kiidi tina yo tayei nga.

Paulu Lono Bet Iyei Di Tooltool A Tiye Maro Tigaua Le Atu

11 Ngan tina am nga amtattadaia Maro bet iyemenai di tooltool nga, ngan ye punu in la le amkapge bet ampamadit di tooltool kapala lodi a bet nen ngan titoo Maro lono. Am nga, Maro lon galanga yam dook mata san, nen le dada kiam iken mallangana panga. Inbe au i atara lok nen bet ang ngan lomu galanga yam lapau, le dada kiam yo amyei a bet amlonang ye nga, ngan iken mallangana pang lapau. 12 Le ken lomu taram ben am nga amkapge bet am tapmam amyitmakam mulu be. Bong au i awete nin am nen nga, ngan bet nen a lomu ponana yam, inbe alonang a bet nen ngan karau betanga ke di tooltool kapala. Di ngan lodi ponana ye so yo tikamata ye matadi leu nga, bong lodi kaua urata ye

so yo iken di tooltool lodi, ngan bet dook mata too dook tiap, ngan tiap. 13 Ngan nen le kumata di tooltool tina yo tiwete bet am nga kutomam kaua urata dook tiap, ngan dook mata. Bong urata ke Maro yo amyei nga, ngan bet amyitmaka ene ye. Inbe kumata le bet kutomam kaua urata dook nga, ngan bet amlonang ye. 14 Le Kirisi yo lono paidi mai san i, in ye la ipamadit lomam bet amyei urata ki i. Inbe am nga lomam galanga nen, tool ataleu la ikaua nede a imata paidi nga le imot i. Ngan nen le idi nga dawa ben taye tammata gaongo. 15 Ngan Kirisi imata pang di tooltool nga le imot, a bet nen ngan di tooltool yo bet tikaua nepongo dook mata yo taukan motingi in nga, ngan ke bet titoo di tapdi lodi ye nepongo kidi, ngan tiap, bong ke bet titoo tool tani yo imata ye di, motong imadit mulu ye ni ke matenge i, in lono.

16 Le dookoot nga inbe pang dama ni a ilo nga, ngan kumata bet am nga lomam kaua urata ye di tooltool ben di ngan dook mata too dook tiap nga, ngan ole lomam kaua urata ye di dawa ben yo di tooltool ke tana i bet tiyei, ngan tiap. Moolmool, mugu ngan lomam kaua urata ye Kirisi ye dada yo nen nga, bong dookoot nga ke bet amyei dada yo nen ngan ye mulu tiap. 17 Nen le kumata sei tool bet iman pang ye Kirisi a iye tigaua le atu nga, ngan ole Maro iyeii le iyei ben tool paunu mulu. Le nepongo ki yo gurunu i, in imot oo, inbe paunu pombe. 18 Ngan dada tina le imot yo ke nepongo paunu nga, ngan Maro la iyei paidi i. Ye in ipamulidi le man taye tagaua le atu ye urata yo Kirisi iyeii paidi i, inbe ikaua urata tani in paidi bet la tawetewete betanga ki pang di tooltool, inbe tayei di le man tiye tigaua le atu lapau. 19 Le betanga kiau yo aweta in nen, ye urata yo Kirisi iyeii i, in Maro lono bet iyei di tooltool le imot ke tana i a bet man tiye tagaua le atu. Le di tooltool yo timan ye nga, ngan ke bet lon tut sennene yo kidi ngan mulu tiap. Inbe ikaua urata pam bet la amwetewete pang di tooltool ye dada yo bet tiye tigaua le atu ye i. 20 Nen le am nga la di tooltool tina yo Kirisi iwangam bet la amwetewete betanga ki pang di tooltool nga. Inbe ye kene yo amla amwetewete pang di ye in nga, ngan ben Maro ye taunu betanga ki la ipas ye koomam nga. Le amkaua Kirisi koonoo a amwetewete le koomam mede ye betanga pang nen, kaportak lomu pang Maro, inbe kaman kaye kagaua le atu. 21 Kakamata, Maro iyeie Kirisi yo taukan sennene i, in le isolo sennene kiidi nga le imot, a bet nen ngan ye urata yo Kirisi tani in iyeii i, in iyei idi le tayei tooltool noonoonoo ye Maro matana.

6

1 Am nga amyei Maro ene ye urata yo ki i, le amwete le koomam mede ye betanga pang nen, matamu kalang dook leu, ole nen ngan dada dook mata ke Maro yo lono pang a iyeii pang koot i, in ole itara kanono tiap. 2 Yesoo, Maro iwete nen,

“Kagoro lal moolmool yo ataru bet lok
pang a ayei dada dook mata pang ye
i, ngan le alongo tangini kiang.
Inbe ye ke yo ataru bet akau ang a
apamulang ye so dook tiap yo bet
igarungang in nga, ngan alonang.”✡

Le kakamata, lal yo katai i, in dookoot nga tagoro lal yo bet Maro lono pang di tooltool a iyei dada dook mata pang di ye i. Inbe dookoot katai nga, ngan la lal yo bet ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

Urata Moonoo Matana Matana Pompombe Pang Ye Paulu

3 Am nga lomam bet di tooltool lodi dook tiap ye urata kiam yo amyeii, in tiap. Nen le ke bet amyeie so sa bet nen ngan amtarkala di tooltool sa kedi ye a bet nen ngan timol, nga tiap. 4 Ngan nen le urata tina le imot yo amyei nga, ngan amkapge bet ampitnai am pang di ben am nga kapraingi ke Maro. Le tina amkodo le tutube a amsolo urata moonoo masngana matana matana yo pompombe pang yam nga. Le moolmool, di tooltool tiyei dada dook tiap bet tigarungam ye, inbe tikap masngana pam le lomam galanga ye soo dada yo bet amyeii i, in tiap. 5 Inbe di tooltool tirau am, inbe titaram lo amken rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono. Inbe di koi kiam

✡ **6:2** Esai (Aisaia) 49:8

tiwetekalakalam a tipadingam. Inbe am nga amrau am ye urata, inbe ye lal kapala ngan amken dook ye matamam tiap, inbe amsu pitolo. 6 Bong am nga amnepe le tinimam galanga ye Maro matana, inbe amyei urata ki ye lo galanga yo ikauu pam i. Inbe am nga amkap malmal tarrai pang di tooltool tiap, bong amyei dada dook mata pang di leu. Inbe amtoo gurana ke Maro Amunu Silene, le lomam pang di tooltool mai san moolmool. 7 Inbe am nga, gurana ke Maro inepe yam le amwetewete pang di tooltool ye betanga moolmool ke bingi dook mata leu. Inbe amparama dada dook mata noonoonoo yo ke Maro nga, ngan le ben amkap dawa kiam ke patokongo ye bemam oonoo inbe ye ngas. 8 Inbe ye urata ke Maro yo amyei nga, ngan di tooltool kapala tiyitmak emam ye, e di kapala ngan tirautoo emam du lopo, inbe di kapala ngan tikaua bingi dook mata pang di tooltool ye urata kiam, e di kapala ngan tiwete mur yam. Inbe am nga amwete betanga moolmool, bong di tooltool kapala ngan tiwete bet am nga amkap llungunu. 9 Inbe di tooltool kapala ngan lodi galanga yam, bong tiwete bet am nga taukamam emam. Inbe kanakana ngan so moonoo bet pombe pang yam nga, ngan amyeisa ole ammata, bong ngan tiap, nga amnepe matamam rrene go. Inbe di tooltool tiyemenai am le dook tiap, bong tiraumatam le ammata tiap. 10 Am nga lomam madoko, bong kanakana ngan lomam iken dook mata le lomam ponana dook lapau. Inbe am nga ballingamam tiap, bong am nga amlon di tooltool alunu le ballingadi ye bingi dook mata yo amweteweta pang di i. Inbe am nga taukamam so, bong am nga dawa ben so kiam alunu san.

Paulu Lono Bet Di Tooltool Ke Korin Lodi Panga Mai San

11 Ang di tooltool ke Korin nga, ngan am nga amwete pobe pang, le amtarkoo betanga sa yang tiap. Inbe am nga amraia lomam le imot pang. 12 Inbe am nga amtiukala dada kiam yo bet lomam pang ye mai san, in tiap, bong ang ngan la katiukala dada kiang yo bet lomu pam ye mai san i. 13 Ngan akamatang dawa ben di natuk moolmool nga, le awete pang nen, kayei dada yo ben amyei pang nga le lomu pam mai san lapau.

Ken Kaye Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Tiap Nga, Ngan Kagauagaua Be

14 Ang inbe di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi tiap nga, ngan kaye di ngan gaongo tiap, le ken kaye di kagauagaua be. Nga gelei, dada dook mata yo noonoonoo nga, ngan iye dada dook tiap yo ke geingi sennene ngan tigaua, too? Inbe nga gelei, sul iye todo ngan ke bet yeru tigaua, too? 15 Inbe nga gelei, Kirisi iye Satan* ngan tigaua lodi ye urata kidi, too? Inbe nga gelei, tool yo itara lono medana pang Yesu in bet iye tool yo itara lono medana tiap i, in yeru tiparere, too? 16 Inbe nga gelei, bareme mai ke sungunu pang Maro, in ni dook mata ke bet di tooltool titar kai padodo kidi ye, too? Tiap yege! Idi nga la bareme mai ke sungunu pang Maro yo inepe nen le taukan motingi i. Le dawa ben tina Maro iwete nga, “Au i ole anepe ye di, inbe apa kataunu ye di. Inbe au i ole ayei Maro kidi, inbe di ngan ole tiyei ben di tooltool kiau.”✡ 17 Nen le Tool Mai iwete pang di tooltool ki nen,

“Kagege di tooltool yo ke geingi sennene nga,
a kala kanepe manga mooloo ye di.
Inbe katoko so kidi yo giri leu, nga be.
Ngan la bet lok ponana yang a akau ang pau nga.”✡

18 Inbe Tool Mai, yo gurana ki mai san le illos so nga le imot i, in iwete nen,

“Au ole ayei ben ang Tamamu,
inbe ang ngan ole kayei ben di natuk garup le tamoto.”✡

7

1 Ang di tooltool kiau yo lok pang mai san nga, Maro ipamede betanga medana tani in paidi oo. Le tina ole tagiri so dook tiap le

* **6:15** Paulu ipoto tool kuto mai kidi so sidi in ene san yo Belial i. ✡ **6:16** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 26:12; Yedimia (Jeremaia) 32:38; Isikel (Esekiel) 37:27 ✡ **6:17** Esai (Aisaia) 52:11; Isikel (Esekiel) 20:34, 41 ✡ **6:18** 2 Saumel (2 Samuel) 7:14; 2 Saumel (2 Samuel) 7:8

imot yo bet igarung tiniidi le lodo nga, inbe takaratidi le tiniidi le lodo nga igalanga dook mata ye Maro matana. Inbe tatattadaia Maro a taraua panga, inbe tanepe le taukada busunu ben di tooltool yo ipootoo di panga ye taunu nga.

Paulu Lon Ponana Ye Di Korin Yo Tiportak Lodi Nga

2 Ole ang ngan katara lomu le mai san pam, yesoo am nga amyei toko dada dook tiap sa pang tool siap. Inbe am nga amgarung toko tool siap, inbe amkap toko llungunu ye tool siap lapau. 3 Ngan betanga yo awete nga, ngan bet nen a apammoo ang le lomu dook tiap ye nga tiap. Kakamata, mugu ngan awete pang nen, bet am nga lomam pang mai san. Nen le kumata bet kanepe maguremu nga, ngan am nga dawa ben amnepe maguremam, too kumata le bet kamatamata nga, ngan am nga dawa ben ammatamata lapau. 4 Le ang ngan, lok rru yang tiap, bong lok ponana yang mai san. Moolmool, moonoo alunu pombe pang yam, bong Maro ipamedau dook mata san le au i lok ponana le lok ponana kaiye.

5 Ngan ye kene yo amlo pombe Masedonia ye in nga, ngan atoo, taukamam maryoongoo, yesoo urata moonoo alunu la pompombe pang yam nga. Le moolmool, kanakana ngan amye di tooltool kapala amparsu ye betebetanga, inbe so san yo igarungam in nen, am nga amtattadai bet urata kiam yo amyei kataunu yang, ngan ole itar kanono tiap. 6 Bong ye kene yo Titi ipa le man pombe pang yam ye in nga, ngan Maro yo ipamede di tooltool yo lodi madoko i, in ipamedam, inbe iyei am le lomam iken dook mata mulu. 7 Inbe yo ngan leu tiap, bong so san mulu yo ipamedam le lomam iken dook mata ye in nen, ye kene yo Titi iman pombe ye in nga, ngan ikaua bingi pam ye yo kaloni a kapamede le lono iken dook mata lapau nga. Inbe iwete pam ben ang ngan lomu madoko mai san le katang ye dada dook tiap yo kayei nga, inbe ang ngan lomu pau mai san, le lomu bet kakamatau pa. Nen le betanga ki, ngan iyei au le lok ponana kaiye.

8 Ngan kumata bet lomu madoko ye rau kiau yo mugu ngan awode pang in nga, ngan au i lok dook tiap ye tiap. Moolmool, kulkulunu ngan lok madoko ye, yesoo akamata ben ole lomu massingi ye lapau, bong ke bet lomu massingi ye le manga mooloo tiap. 9 Le dookoot nga au i lok ponana nga, ngan ye yo rau kiau iyei ang a lomu madoko, ngan tiap. Bong au i lok ponana nga, yesoo ye lo madoko kiang tani i, in iyei ang le kaportak lomu pang ye Maro inbe kagege dada dook tiap yo kiang nga. Inbe lok galanga nen bet lo madoko tina yo kiang nga, ngan itoo dada yo Maro lon taru bet ole ilonang ye i. Le tina am nga amgarungang kasin pitiap yege. 10 Ngan lo madoko yo pombe ye dada yo Maro lon taru bet ilonidi ye i, in bet iyei idi a taportak lodo pang ye, a bet nen ngan ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi i. Le lo madoko yo nen ngan ke bet lomu dook tiap ye tiap, bong lo madoko yo pombe ye dada kidi tooltool ke tana i nga, ngan so ke bet iyei idi a tammata ye. 11 Le kakamata, ye kene yo Maro iyei ang a lomu madoko ye in nga, ngan le soo dada pombe pang yang i? Ye dada tani, in Maro iyei ang le ang ngan katara lomu moolmool bet katoo dada yo dook mata nga, inbe palbe leu be kamadit tina le kakarata betanga ye dada yo kiang nga. Inbe ang ngan kakap malmal ye dada yo ke geingi sennene nga, inbe katattadaia Maro le kawete bet ole kayemenaia tool yo iyei dada dook tiap nen i. Inbe ang ngan lomu bet le kakamatau mulu a kapamedau le lok iken dook mata. Nen le ye so tina le imot yo kayei ye tool tani yo iyei sennene i, ngan le kapitnai ang mallangana ben ang ngan taukamu busunu ye. 12 Le ye kene yo awodo rau tani pang ye in nga, ngan lok kaua urata ye tool yo iyei dada dook tiap i, too ye tool tani yo iyei dada dook tiap panga i, in tiap. Bong au i awodo rau pang nga, ngan bet nen a ang tapmu kapaposang ye Maro matana ben ang ngan kagaua lomu le imot pam oo. 13 Ngan ye dada kiang yo nen i, in la kapamedam le lomam iken dook mata ye i.

Inbe yo ngan leu tiap, bong ye kene

yo amlongo betanga ye dada dook mata yo kayei pang Titi nga, ngan lomam ponana le lomam ponana kaiye. Ngan nen, yesoo bong kapamede le lon madoko mulu tiap. 14 Mugu ngan apayitang a awete pang Titi ye dada kiang yo kayei nga. Ngan moomoonoo ye betanga kiau yo awete nga tiap, yesoo betanga le imot yo awete nga, ngan ikamata ben ngan moolmool le imot. Ngan gaongo leu, betanga yo amwete panga yang ngan moolmool, inbe betanga le imot yo amwete pang nga, ngan moolmool lapau. 15 Ye kene yo Titi imala yang ye in nga, ngan le katattadai a katangarur a kakauu, inbe kalongo betanga ki yo iwete pang nga. Ngan la nga lon tut dada kiang tina yo kayei panga ngan go, le nga lono pang le lono pang mai san. 16 Le dookoot nga au i lok ponana mai san, yesoo atara lok le imede yang nen, bet ang ngan ole katoo Maro lono ye so le imot yo kayei nga.

8

Di Tooltool Ke Kirisi Titar Pat Bet Tilon Di Diedi Kapala Yo Tinepe Yudia Nga

1 Ang di diemam nga, dookoot nga bet apagalanga lomu ye dada ke Maro yo lono dook mata a iyeii pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tinepe tana mai Masedonia nga. 2 Di ngan, barau, tisolo moonoo alunu san le taukadi pat le so ki taunu i. Bong di ngan lo ponana irau di le moolmool ballingadi tiap, bong di tooltool ke maroro, nen le bedi moo ye winnokanga pat a bet tilon di diedi kapala yo taukadi so nga. 3 Ngan au i akamata dada kidi ke raingi so, ngan la le awetewete ye nga. Le moolmool, so yo bet tirai nga, ngan tirai le ipa ye so yo bet tiyei urata kidi tapdi ye, ngan lapau, a tipaloko lo pono. Ngan tool sa la iwete pang di bet tikap so yo nen nga tiap, bong ye di tapdi lodi. 4 Ngan la tiwete pam le koodi mede ye betanga bet ammalum pang di, a bet nen ngan titar bedi, inbe tisu di tooltool ke Maro tina yo taukadi so nga. 5 Inbe di ngan tiyei dawa ben yo am nga lomam tar bet tiyei, ngan tiap, bong tilon di diedi ye so kidi alunu le alunu san. Inbe ye dada kidi tani yo tiyeii nen i, ngan di ngan titoo Maro lono.

6 Ngan urata ke winnokanga pat le so yo bet kayei maroro ye i, in Titi la ipamaditi kataunu yang i. Le amwete panga le koomam mede bet mala ikamatang a ipamedang, inbe iyei poraii le imot. 7 Kakamata, ang ngan urata kiang kapala yo kayei nga, ngan kayei dook mata le imot. Ngan urata tina yo awetewete ye ngan nen; ye lomu medana yo kataru i, inbe ye betebetanga le lo galanga kiang, inbe kagaua lomu le imot ye geingi dada yo dook mata nga, inbe ye dada yo bet lomu pam ye mai san i. Nen le kumata bet kayei urata kiang san ngan dook mata nga, ngan dook mata nen, bet kayei urata tani yo bet kayei maroro ye so a bet kalon di tooltool kapala ye nga, ngan lapau.

8 Au i yo awete pang nen nga, ngan bet awete a apagaigai ang bet kayei nen tiap. Bong lok bet atou ang a akamatang ye dada kiang yo bet lomu pang di tooltool ye mai san i, in moolmool le ben ke di diemu kapala yo tilon di tooltool ye ngan lapau, too tiap. 9 Ang ngan lomu galanga ye dada dook mata yo ke Tool Mai kiidi Yesu Kirisi, ngan oo. Ngan ye in mugu ngan ballingana ye so nga le imot, bong ye ang nga, ngan la le igege so dook mata yo ki ngan sila ikino, inbe isi tana le si iyei ben tool ballingana tiap nga, a bet nen ngan ilonang a iyei ang le ballingamu ye so yo ke Maro nga le imot.

10 Ngan au i bet awete lok pang ye urata yo bet kayeii i. Ye rai yo ila koot ni nga, ngan ang ngan kawete bet lomu bet le kalon di tooltool kapala ye so, ngan nen le ang ngan la kamugu pang di diemu a kamadit ye urata tani yo bet kawinnoko so bet kalon di diemu ye nga. 11 Le dookoot nga kayei poraia urata tani in le imot. Kakamata, mugu ngan katara lomu bet kayeie urata tani, le dookoot nga gaongo leu, ole katara lomu bet kayeii le lo imot. Le so kiang yo bet kawinnoko nga, ngan kapas le kawinnoko leu. 12 Ngan nen le soo so yo idi nga lodo bet talon di ye nga, ngan kumata bet tatoo lodo moolmool nga, ngan Maro ole lon ponana ye. Bong kumata bet taukada so nga, ngan Maro in ke bet itoridi

ye so yo nen nga, ngan tiap.
13 Au i awete bet ole kalon di tooltool
kapala a nepongo kidi dook mata, inbe ang
ngan taukamu so le kasolo urata moonoo,
nga tiap. Bong au i lok nen, bet ang le
imot ngan so kiang gaongo leu, le ke bet di
tooltool kapala kidi mai, inbe ang kapala
kiang kasin, ngan tiap. 14 Le dookoot nga
ang ngan so kiang alunu san, inbe di ngan
taukadi, le ole kalon di ye so yo timaka ye
nga, a bet nen ngan ye kene yo ang ngan
bet taukamu, inbe di ngan kidi alunu nga,
ngan ole tilonang ye so yo kamaka ye nga
lapau. Ngan ye dada yo nen in nga, ngan
nepongo le so kiang ngan ole gaongo leu.
15 Ngan betanga yo tiwodo a iken ye Rau
ke Maro ngan iwete bet idi nga talon di
diede kapala a nen ngan so kidi ige. Nen le
Rau ke Maro iwete nen, “Tool yo iwinnoko
kaningi alunu i, in kaningi ki alunu mata le
kapala ibi, nga tiap. Inbe tool yo iwinnoko
kaningi kasin i, in kaningi ki kasin leu le
ikana pitolo, ngan tiap lapau.”✡

Tiwanga Titi Iye Di Diene A Tila Pang Korin

16 Au i awete lo ponana kiau pang Maro
ye yo ipamaditi Titi lono le ye i lono bet
ilonang dawa ben am nga. 17 Ngan nen
le ye kene yo amkap betanga pang Titi a
amtoru bet imala matan so ang ye in nga,
ngan le ye lono dook mata bet imala. Bong
ye punu in leu la le bet imala pang yang ye,
in tiap, bong ye taunu i lono mai san bet
le imala matan so ang pa. 18 Inbe am nga
ole amyawara ede atu lapau la bet iyei ene
a yeru timala pang yang i. Ngan tool tani,
in di tooltool le imot yo tigaua ye bareme
ke Yesu nga, ngan tiyitmaka ene ye yo
iyei urata ye betebetanga bingi dook mata
pang di tooltool nga. 19 Inbe yo ngan leu
tiap, bong tool tani, in di tooltool yo tigaua
ye bareme ke Yesu nga, ngan tipootoo bet
iyei emam a amye ampa bet amkap pat le
so yo bet amlon di diede ye nga. Ngan ye
urata tani yo amyeii i, in bet nen a amyeie
Tool Mai ene le ilo ete ke bet di tooltool
tipayiti, inbe ampaposam pang di tooltool
ben am nga tinimam bese bet amlon di
tooltool yo timaka ye so nga. 20 Ngan am
nga lomam bet tool sa ipasa mur yam ye
dada yo matamam kala pat maiyoko yo di
tooltool titaru ye lo ponana kidi, in tiap.
Yo nen ngan la le amkaua ede tani in nga.
21 Le am nga lomam kaua urata bet amyei
dada yo dook mata ngan ye Maro matana
leu tiap, bong ye di tooltool le imot yo ke
tana i nga, ngan matadi lapau.
22 Inbe am nga ole amyawara emam san
mulu a iyei di tooltool ru ngan edi inbe
tiye timala. Ye in kanakana ngan atoua
ye urata matana matana, ngan le akamata
ben ye in tool dook mata ke bet ilon di
tooltool ye urata yo ke Maro nga. Le
dookoot nga itara lono le imede yang bet
ole kayei urata yo ke winnokanga so i, le
ye in tinin bese bet ilonang ye urata tani
in. 23 Inbe ye Titi, ngan ye in isu au le
amru amparlon ye geingi urata kataunu
yang. Inbe ye di diede ru nga, ngan tikap di
tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan
damodi, inbe kanakana ye urata yo tiyei
nga, ngan tiyitmaka Kirisi ene ye. 24 Ngan
nen le ye kene yo bet di tol timala pombe
ye in nga, ngan kapaposo dada kiang yo bet
lomu pang di tooltool ye mai san i, in pang
di, a bet nen ngan di tooltool yo tigaua ye
bareme ke Yesu nga, ngan ole lodi galanga
nen, betanga yo mugu ngan amwete a am-
payitang ye nga, ngan moolmool.

9

Di Korin Bet Tilon Di Tooltool Ke Kirisi Yo Tinepe Yudia Nga

1 Au i taukak lok mulu yo bet awode lo ye
rau a ayawari pang ye urata yo kayeii bet
kawinnoko so ye lo ponana kiang yo bet
kalon di tooltool ke Maro ye nga. 2 Yesoo,
au i lok galanga ben ang ngan tinimu bese
bet le kayeie urata tani in. Ngan nen
le apayitang la di tooltool yo tigaua ye
bareme ke Yesu a tinepe Masedonia ngan
matadi. Inbe awete pang di nen, ye rai yo
ila koot ni nga, ngan ang tooltool yo kanepe
ye tana mai Akaia nga, ngan kamadit ye
urata tani a kakarata so yo bet kakap ye
lo ponana kiang, ngan oo. Le dada kiang
tani, in di tooltool ke Masedonia tikamata
le lodi bet tiyei nen lapau. 3 Nen le dookoot

✡ **8:15** Pamulenge (Kisim Bek) 16:18

nga au i bet awanga di sotol tina a timala pang yang, a bet mala tilonang a kapare so tina ngan le imot dawa ben yo awete pang bet kayei nga. Ole nen ngan betanga yo mugu ngan apayitang ye a akaua bingi yang bet ang ngan ole kayei nga, ngan ole taukan kanono. 4 Ngan kumata bet aye di tooltool ke Masedonia yo titara lodi medana pang Yesu ngan sa bet ammala le tikamatang ben kapare toko so siap nga, ngan ole moomoomam ye yo ampayitang sorok ben amtara lomam le imede yang ye urata yo kayeii in nga. Bong ang ngan ole moomoomu le moomoomu dook tiap. 5 Le au i lok tar bet dada dook mata in nen, bet awete pang di diede tina nga bet timugu a timala matadi so ang, inbe tilonang a kaye di kayei porai urata ke lo ponana kiang yo kapamede betanga ye bet kayawar nga. Ngan la ye kene yo bet ammala ye in nga, ngan so kiang tina ngan kakarata a kapare dook bet kayawar oo. Le kumata bet nen nga, ngan di tooltool ole tikamatang ben ang ngan lomu dook tiap ye tiap, bong lomu ponana bet kakap so tina ngan.

6 Lomu tut betanga yo kidi maimai nga, “Sei tool yo ipe kaningi patunu kasin leu i, in ole ikap kasin leu pang kaningi. Inbe sei tool yo ipe kaningi patunu le alunu mata i, in ole ikap le alunu kaiye pang kaningi.” 7 Le ang atu atu le imot ngan matamu too dook mugu ngan, lo ngan bet katar soo so yo lomu bet kalong di diemu ye nga. Bong ken lomu madoko ye winnokanga so kiang, too lomu tar bet tool sa ipagaigai ang ye winnokanga so, ngan be, yesoo di tooltool yo lodi ponana bet tikap so pang di tooltool ye di tapdi lodi nga, ngan Maro ole lono pang di mai san. 8 Inbe Maro yo lono paidi i, in ke bet iyei dada dook mata pang ye so tina ngan le imot, a bet nen ngan kanakana nga ang ngan ole kakap so dook mata le imot yo lomu bet kakap pang ang tapmu nga, ngan le lo ige ang dook mata ke bet iken a kayei urata yo dook mata nga le imot ye. 9 Le ben betanga tani yo tiwode lo ye Rau ke Maro in iwete ye di nen, “Tool dook mata i, in imalimi so ki pang di tooltool yo ballingadi tiap nga. Inbe ye dada dook mata noonoonoo yo iyei nga, ngan Maro ole lon tutu a iken nen le taukan motingi.”✡
10 Le Maro yo ikap kaningi puana pang di tooltool bet tipe i, in ye la iyei a isup le itar kanono pang di bet tikan i. Nen le ye dada gaongo leu, ye in ole ikap so matana matana alunu pang bet kala kayei urata dook mata ye, inbe ole iyei ang le dada dook mata noonoonoo yo kayei nga, ngan ole itar kanono alunu le alunu san. 11 Le Maro ole iyei ang le ballingamu ye so nga le imot, a bet nen ngan kanakana ngan kalon di tooltool ye le mai. Inbe ye loningi kiang yo kagaua bet amkap pang di nga, ngan ole tiwete lo ponana kidi pang Maro ye.

12 Ngan nen le so yo kawinnoko bet kalon di diemu ye nga, ngan ke bet kalon di tooltool ke Maro ye leu tiap, bong ole kayei di tooltool alunu a lodi dook mata le tiwete lo ponana kidi yo mai le mai san ngan pang Maro lapau. 13 Yesoo, kumata bet kayei urata ye so yo kawinnoko le maiyoko ye lo ponana kiang ngan bet kalon di tooltool ke Kirisi le tooltool kapala ye nga, ngan ole ang tapmu kapaposang ben ang ngan katara lomu medana moolmool ye bingi dook mata ke Kirisi inbe katoo. Le kumata bet di tooltool tikamatang yo kayei nen nga, ngan ole tiyitmaka Maro ene ye dada dook mata tani yo kayeii i, inbe ye so alunu yo bet kakap pang di nga. 14 Inbe ole tikamatang ben Maro lono pang a iyei dada dook mata pang le illos dada yo kapala nga. Ngan nen le ole titara lodi le imot pang, inbe lodi tutang ye pataraungu yo kidi nga. 15 Le tawete lo ponana kiidi pang Maro ye so dook mata san yo ikauu paidi ye lo ponana ki i. Ngan so dook mata tani, in idi nga taukada betanga dook mata yo bet tawete nini ye i.

10

Paulu Iraua Betanga Kidi Tooltool Yo Tiwete Mur Ye Urata Ki Nga

1-2 Au Paulu i, in dookoot nga lok bet apagalanga lomu a apamedang ye betanga i. Di tooltool kapala tiwete nen, ye kene yo ayang tanepe ye in nga, ngan au i atattadai

✡ **9:9** Rau ke Woungu (Buk Song) 112:9

le anepe ben tool pallongak, bong ye kene yo bet anepe manga mooloo ye in nga, ngan au i atattadai tiap, bong awete katkat pang leu. Bong au lok bet atoo dada yo Kirisi iyei nga, ngan ye taunu in itaru le du inepe lopo, inbe lono iken silene dook mata pang di tooltool nga le imot. Le au i lok bet awete katkat pang tiap, bong awete le kook mede ye betanga pang nen, ole ang tapmu kakaratang le dook ngan. Ole nen ngan ye kene yo bet amala pang yang ye in nga, ngan au i o ke bet atattadai tiap, bong ole awete katkat pang dawa ben yo lok tar bet ole awete pang di tooltool kapala yo tipasa mur yam nga. Di ngan lodi taram ben am nga amtoo dada kidi tooltool ke tana i a amyei urata kiam ye, a bet nen ngan di tooltool tiyitmak emam ye nga. 3 Le moolmool, am nga dookoot nga amnepe ye tana i, bong ampatoko dawa ben di tooltool ke tana i tiap. 4 Ngan dawa yo Maro ikap pam a ampatoko ye nga, ngan ben kidi tooltool yo ke tana i nga tiap. Bong dawa tina ngan gurana ke Maro ye taunu iken ye, le ke bet amrautoo gurana kidi so sidi ye. 5 Le dawa tina, ngan ampatoko ye a bet nen ngan betanga ke kaplungunu, le betanga yo di tooltool tiyitmak di ye inbe tiwete a tiyakala di tooltool kapala yo bet lodi galanga ye Maro nga, ngan amrautoo le imot. Inbe di tooltool yo lodi kap gogo dada matana matana yo ke tana i nga, ngan amrautoo betanga yo kidi nga, a bet nen ngan tinepe Kirisi parmana, inbe titoo dada dook mata yo ki nga. 6 Inbe am nga ole amtar matamam bet amnamang kumata le kalongo koomam a katoo betanga kiam le lo imot nga, ngan la bet amyemenai di tooltool kapala yo lodi bet titoo betanga kiam tiap nga.

7 Le ang ngan bet lomu kaua urata ye soo so yo kakamata a iken mallangana nga, inbe matamu too dook bet moolmool too tiap. Kumata di sima tooltool yo tiwete bet di leu la Kirisi ipootoo di bet tiyei urata ki nga, ngan ken lodi kaua urata dook mulu ngan, yesoo am nga Kirisi ipootam lapau. 8 Le moolmool, dookoot nga au i apayitam kasin ye gurana yo Tool Mai ikauu pam i. Bong o ke bet moomook ye tiap, yesoo ikauu pam a bet nen ngan amgarungang ye nga tiap, bong bet ampamedang ye a kakodo le kamede ye lo medana yo kiang nga. 9 Inbe au i lok bet lomu tarau ben nga akapge bet ayei ang a katattadai ye betanga yo awodo lo ye rau pang nga be. 10 Ngan awete nen, yesoo di tooltool kapala tiwete nen, “Betanga ki tina yo iwodo lo ye rau nga, ngan iwete katkat inbe ipagaigai di tooltool ye. Bong ye kene yo ye taunu iman iye di tinepe inbe iwete betanga ki ye in nga, ngan di tooltool tikamata ben ye in tool ene mai tiap, inbe ye in lon galanga ye dada dook mata ke betebetanga tiap.” 11 Le di tooltool yo tiwete betanga nen nga, ngan dook mata nen bet lodi kaua urata ye dook ngan. Yesoo, betanga yo amnepe manga mooloo, inbe awodo lo ye rau pang nga, ngan ye kene yo bet ammala amyang tanepe ye in nga, ngan ole amyei dada gaongo leu pang di.

12 Inbe am tapmam nga ke bet amkamatam ben am nga tooltool dook mata ben di tooltool kapala yo tiyitmak di a tiwete pang bet di tapdi ngan edi maimai, nga tiap. Ngan di ngan tikamata urata kidi sima tooltool mugu, lo ngan bet tiwete bet di tapdi ngan tooltool dook mata nga? Tool siap! Bong di ngan tikamata urata le dada kidi tapdi leu, inbe tiwete bet di ngan di tooltool dook mata ye. Ngan di ngan taukadi lo galanga. 13 Ngan am nga ke bet koomam payitam a amyitmak emam le ilo ete mata tiap, bong ole koomam payitam ye urata yo Maro iwangam bet la amyeii i, in leu. Inbe urata kiam tani in la idukang Korin lapau i. 14 Ngan kumata le bet mugu ngan ammala amwetewete betanga ke Maro pang tiap, lo ngan bet dookoot nga mala koomam payitam ben am nga kuto maimai kiang nga, ngan la moolmool nga ampaskimooloonoo ker ke urata yo kiam in nga. Bong tiap, yesoo am tina nga la ammugu pang di tooltool kapala bet mala amraia bingi dook mata ke Kirisi pang nga. 15 Inbe am nga o ke bet koomam payitam mata ye urata yo di tooltool kapala tiyei nga tiap. Ngan nen le dookoot nga amtara lomam le atu nen bet lomu medana yo kataru in ole mai le mai san, inbe ni yo bet amyei urata kiam kataunu yang ye i,

in ole idikdik le lo mai lapau, 16 a bet nen
ngan dook mata pam bet la amwetewete
bingi dook mata pang di tooltool ke malala
kapala yo iken manga mooloo yang nga.
Ngan am nga lomam bet koomam payitam
ye urata yo di tooltool kapala tiyei koot ye
ni kapala, nga tiap. 17 Le dawa ben tina
Rau ke Maro iwete nga, “Sei tool bet koon
payiti ye so sa nga, ngan koon payiti Tool
Mai leu ye soo so yo iyei panga nga.”✡ 18 Le
kakamata, tool yo ye taunu iyitmaki in la
Tool Mai lon ponana ye, in tiap, bong tool
yo Tool Mai iyitmaki in la lon ponana ye i.

11

Paulu Iye Di Tooltool Ke Kaplungunu Yo Tiwete Di Ngan Aposol Nga

1 Au i lok bet ang ngan kamalum pau
bet ayei kapa kasin a ayitmaka ek mulu
ngan. Le ken katemu malmal pau palbe
be. 2 Maro lono yo pang in mai san, le lono
bet kagege inbe kala ye tool san tiap. Le
ye dada gaongo leu au i matak yoonoonoo
yang, yesoo apamede betanga yang bet ole
akau ang pang tool ataleu. Ngan tool tani
in la Kirisi i. Le kanepe le tinimu igalanga
dook mata ye matana, a bet nen ngan akau
ang panga, dawa ben garup paunu yo ikap
tutu dook le lo lal ki ke kerenge a tamana
ikauu pang ye tamoto yo bet iyooloo in
nga. 3 Bong au i atattadai bet ole nen
ngan di tooltool ke kaplungunu tillungang
le kagege dada moolmool kiang yo kagaua
lomu le imot pang Kirisi ye i. Le lomu tut,
dada yo nen in pombe pang ye Ewa. Ngan
ye kene tani in moto yo lon galanga san ye
kaplungunu i, in ikaua llungunu ye a iwala
murini pang Maro.

4 Au i atattadai yang nen, yesoo kumata
le sei tool bet iman pang yang bet man
iwetewete betanga san pang nga, ngan
kapas le katar talngamu panga leu. Le
kumata bet iwetewete betanga san pang
ye Yesu yo dawa ben am nga amwetewete
pang ye in tiap i, too iwete bet ole kakaua
maro amunu san ye yo kakauu mugu i,
too iwete bingi dook mata san pang ye yo
kakauu koot in nga, ngan nga gelei a kapas
le katar talngamu panga leu nga. 5 Bong di
tooltool tina yo tikiu di ye di aposol, inbe
ang ngan kakamata di ben edi maimai nga,
ngan o ke bet tillosau a anepe parmadi,
ngan tiap. 6 Le moolmool, kumata bet au
i lok galanga ye dada dook mata ke betebe-
tanga tiap, bong au i nga lok galanga ye so
yo awetewete ye nga. Le kanakana ngan
dada tina le imot yo amyei nga, ngan amyei
bet nen a ampitnaia lo galanga tani pang.

7 Ye kene yo awetewete bingi dook mata
pang ye in nga, ngan atarau au tauk le
adu lopo yege ni, inbe akap toko balingi
sa ye urata kootoonoo kiau tiap. Bong au
i ayei nen a bet nen ngan ayitmakang le
lo kakodo. Le gelei, ye dada kiau yo ayeii
nen i, in o akapsap ye sennene, too? 8 Ngan
ye kene tani nga, ngan au i akap loningi
ye di diede kapala yo tigaua ye bareme ke
Yesu a bet ayei urata kiau ye kataunu yang
nga. Ngan nen le dawa ben au i apinau
so kidi a bet nen ngan alonang ye. 9 Inbe
ye kene yo ayang tanepe gaongo a amaka
ye so nga, ngan le apaloko moonoo tani
in lo pomu tiap. Bong di diede kapala yo
tinepe Masedonia ngan tikap so le imot yo
amaka ye ngan man tikap pau. Le ye kene
tani in apaloko moonoo sa lo pomu tiap,
inbe dookoot nga inbe pang dama ni a tala,
ngan o ke bet apaloko moonoo sa lo pomu
tiap lapau. 10 Le dawa ben Kirisi iwete
betanga moolmool, a betanga tina ngan
iken yau nga, le au i awete betanga mool-
mool pang nen lapau! Le tooltool sa yo ke
tana mai Akaia ngan ke bet ilelau ye yo
ayitmakau ye dada tani yo ayeii kataunu
yang, in tiap. 11 Ngan nga gelei, au i o lok
pang mai san tiap la le atoo dada kiau tani
i, too? Tiap yege, Maro in lon galanga nen,
au i lok pang mai san moolmool! 12 Le
dada tani yo dookoot nga atoo le atara
moonoo sa lo pomu bet kakap kaningi le
so pau ye tiap i, in ole atoo le ikenen leu,
a bet nen ngan akodokala di sima tooltool
yo koodi payit di, inbe tiwete bet di ngan
titoo dada gaongo leu ben yo amtoo nga.
13 Di tooltool yo ngan tiwete bet di ngan
aposol, bong tiap. Inbe tikaua llungunu bet
di ngan tiyei urata ke Kirisi a tillungu di
tooltool, inbe tikapge bet tikap am aposol

✡ **10:17** Yedimia (Jeremaia) 9:24

yo moolmool ngan nemam. 14 Bong idi nga
ke bet tatakrai ye dada yo kidi nga tiap,
yesoo Satan ye taunu la ikaua llungunu
ye di tooltool a tikapsap le tiyeisa o ye in
bangabangana ke Maro yo ipa ye lulngana
a isi i. 15 Nen le kumata di kapraingi ki
ngan di lapau tikaua llungunu yang bet di
ngan di kapraingi ke Maro yo titoo dada
noonoonoo ki nga, ngan ken katakrai ye
dada kidi yo tiyei, ngan be. Di tooltool yo
nen nga, ngan pang dama ni ngan ole Maro
iyemenai di le tisolo masngana maiyoko le
lo itarye dada kidi yo nen nga.

Paulu Ipayiti Ye Urata Moonoo Masngana Yo Isolo Nga

16 Nga bet awete pang mulu nen; ken ang
ngan sa lon tarau bet au i tool kapakapa,
ngan be. Bong kumata le lomu tarau ben
moolmool au i tool kapakapa nga, ngan
dookoot, kagegau sila anepe nen a kook
payitau kasin mulu ngan. 17 Le dada yo au
tauk kook payitau ye nen i, in atoo dada
yo Tool Mai bet iwetewete ye, ngan tiap,
bong atoo dada kidi kapakapa leu. 18 Ngan
di tooltool alunu yo kaye di kanepe, ngan
titoo dada ke tana i a di tapdi koodi payit
di. Ngan nen le au lapau, ole kook payitau
ye dada kiau dawa ben yo di tiyei nga.
19 Ngan nen le dook mata, yesoo ang ngan
lomu tar bet ang ngan lo galanga kiang
dook mata, ngan nen le lomu ponana bet
kalongo betanga kidi tooltool yo kapakapa
nga. 20 Ngan yo ngan leu tiap, bong kumata
sei tool bet iyei ang a kayei ben poranga
ki, too ikaua llungunu yang a bet ipinau so
kiang, too idada pomu, too ye taunu iyitmaka ene le ilo ete ye di tooltool kapala, too
bet ipodo pangamu nga, ngan kamalum
panga a iyei soo so yo lono bet iyei nga.
21 Bong am nga amyei dada yo ben di tiyei
pang, ngan tiap. Le nga gelei, nga ole
moomoomam ye yo taukamam guramam
ben di le ke bet amyei dada yo dook tiap
nen, ngan pang tiap, too?

Ngan au i nga awetewete dawa ben di
kapakapa nga. Nen le kumata sei tool bet
moomoonoo tiap, inbe koon payiti ye dada
ki yo iyei nga, ngan au i ole moomook tiap,
inbe kook payitau nen lapau. 22 Nga gelei,
di tooltool tina ngan tiwete bet di ngan di
Ibru*, too? Ngan dook mata, au i tool kidi
Ibru lapau. Inbe tiwete bet di ngan ke Isrel,
too? Ngan dook mata, au i ke Isrel lapau.
Inbe tiwete bet di ngan sasa ke Awaram,
too? Ngan dook mata, au i sasa ke Awaram
lapau. 23 Inbe tiwete bet di ngan tiyei urata
pang Kirisi ben kapraingi ki, too? Atoo, au
i nga o ayei kapakapa ye betanga kiau yo
awete nga, bong au i kapraingi ke Kirisi
lapau, inbe ayei kaiye urata panga le allos
di ye. Le atorang, di ngan tiyei urata pang
Kirisi? Ngan au i ayei kaiye urata panga, le
allos di. Inbe di koi kidi tikap di a titar di lo
rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono?
Ngan au i, di koi kiau titarau kaiye a lo
aken rumu dook tiap ke di talnga dikidiki
lono. Inbe di koi kidi tiwete a tiwalis di ye
koro medana? Ngan au i, tiwalisau kaiye
ye koro medana a asolo masngana mai,
inbe ye lal kapala ngan kasin leu be amata.
24 Inbe di kuto maimai kidi Yuda tiwete a
tiwalisau ye koro medana le kinkatingi ki
ben sangaul tol inbe balana limi be pai.
Ngan tiyei au nen pattu leu tiap, bong tiyei
dada nen pau le palimi. 25 Inbe ye lal tol
mulu, ngan tool kuto mai kidi Rom iwete
a tiwalisau ye koro lapau. Inbe kene atu
ngan di tooltool tikapge bet tikatmatau ye
pat a bet amata. Inbe ookoo maimai tol
yo akooi ye nga, ngan di le tol timere a
tidaudat le kene atu in adau ye bong atu
inbe ke atu tiek pono. 26 Inbe kanakana ye
panga kiau bet apa a ala ye malala kapala
nga, ngan asolo moonoo mata le lok tar
bet ole amata. Ngan au i asolo moonoo ye
kene yo asautu ran ye i, inbe ye di tooltool
ke pinnau yo tiko dada a bet nen ngan
tigarungau nga. Inbe asolo moonoo ye di
diek Yuda yo malala kiam atu nga, inbe ye
di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap
nga, inbe ye di tooltool ke malala maimai
yo anepe ye nga, ngan lapau. Inbe asolo
moonoo ye kene yo apa ye ni yo taukan
tooltool in nga, inbe ye kene yo akooi ye
ookoo me pono nga. Inbe asolo moonoo
ye di tooltool yo tillungau bet di ngan di
diede kapala yo titara lodi medana pang

* **11:22** Di tooltool yo tiwete Ibru koodi inbe titoo dada le momo kidi Yuda nga, ngan tikiu di ye di Ibru.

Yesu, bong tikapge bet tigarungau lapau nga. 27 Inbe au i arau au dook ye urata mata, le ye bong alunu ngan aken dook ye matak tiap. Inbe ye kene kapala ngan taukak so yo bet akani i, le pitolau inbe morakau. Inbe taukak lonloningi dook yo bet asousou ye nga, ngan le ningerau. 28 Ngan yo ngan leu tiap, bong so san yo lok moo ye mai mata lapau in nen. Ye ke kanakana ngan lok kaua urata bet ole matak kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan balai. 29 Le kumata alongo sei tool bet ikodo le imede ye lo medana yo ki i, in tiap nga, ngan iyei au le gurana kiau bet imot. Inbe kumata ede atu bet iyei ede san le ikapsap ye sennene nga, ngan iyei au le katek malmal lapau.

30 Kumata lok bet le kook payitau nga, ngan ole kook payitau ye soo so yo ipaposau ben au tauk i taukak gurak nga. 31 Ngan betanga yo kiau nga, ngan moolmool. Inbe Maro yo Tool Mai Yesu Tamana i, in ikamatau le ye in lon galanga yau nen, au i nga allung tiap. Inbe ye in ene mai le ke bet tayitmaka ene dookoot nga inbe pang dama ni a tala le ikenen nen leu. 32 Ngan ye kene yo anepe Damaskas ye in nga, ngan tool yo tool kuto mai Aretas itaru bet matan kala malala mai tani i, in iwanga di tooltool ke patokongo la tikodokala dada ke koongoo ke Damaskas, a nen ngan bet tikamatau ngan tiparamau. 33 Bong ngan di diek kapala tilonau a tinonau lo ye so ben karei yo tikoii ye koro i, inbe tipadu au ye dada ke kaungu muru a adu tana le akoo.

12

Paulu iwetewete Ye Mianga Ki, Inbe Ye Moonoo Yo Pombe Ye Tinini I

1 Ngan dada yo bet au tauk kook payitau ye i, in akamata ben ole ilonau pitiap yege, bong ngan dook mata, au i ole aseke betanga kiau mulu. Nen le ole awete pang ye betanga yo mugu ngan iken sollono nga, inbe ye mianga yo Tool Mai ipapos pang di tooltool nga. 2 Ngan au i lok galanga ye tool atu ke Kirisi yo rai sangaul be balana pai iman a ila koot ni nga, ngan Maro ikauu le ilo ye malala ki yo iken ete san le so le imot iken ke parmana i. Bong ikauu le ipa ye kanono kerana le imot, too nga ben itada ye mianga leu, ngan sei lon galanga ye. Maro ataleu in la lon galanga ye i. 3 Le moolmool, au i lok galanga ben Maro ikauu le ipa ye kanono kerana le imot, too nga ben itada ye mianga leu, ngan tiap. Maro ataleu in la lon galanga ye i. Bong au i lok galanga nen, 4 ye kene yo Maro ikaua tool tani a ilo ye malala ki yo nepongo ki dook mata in nga, ngan ilongo betanga ke so yo di tooltool ke tana i ngan sa ke bet iwete nin ngan tiap. Ngan betanga tani, in Maro itara gunkalanga ye, le tool sa ke bet iwetewete ye tiap. 5 Ngan au i lok ponana bet apayiti tool yo dada nen ngan pombe pang ye i, bong lok bet au tauk kook payitau tiap. Ngan nanga, ole kook payitau ye so yo ipaposau ben gurana kiau ngan mai mata tiap, ngan leu. 6 Bong kumata le au tauk bet apayitau ye so yo Maro iyei pau nga, ngan ole awetewete ben di kapakapa nga tiap, yesoo betanga yo bet awetewete ngan moolmool le imot. Bong au i o ke bet ayei nen tiap, ole nen ngan di tooltool kapala tipayitau mata ye. Ngan au i lok bet kayitmaka ek kaiye mata ye so yo kakamata toko pa ye matamu tiap, nga be, bong au i lok bet kakamata urata kiau inbe kalongo betanga yo awete nga, a bet nen ngan ole kakilalau ben au i tool balai nga.

7 Ngan au i tool tani yo Maro ikau au a alo ye malala ki i, inbe ye kene tani in ipapos so yo nen ngan pau le budanga kaiye san i. Bong ye in ikodokalau bet atiki ye so tina yo dook mata ki taunu nga, ngan be. Nen le imalum pang Satan bet iwanga kapraingi ki a isi le si itara moonoo atu lo ye tinik. Le moonoo tani in masngana ki dook tiap san ben tuitui la iso tinik i. 8 Le apatarau pang Tool Mai le patol a atoru bet igiri masngana ke moonoo tani a ikoo yau. 9 Bong ngan iwete pau nen, “Tiap! Ngan ong in, dada kiau yo bet lok pong a ayei dada dook mata pong nga, ngan ipon yong, le ke bet kusolo moonoo yo nen nga. Yesoo, ye kene yo ong in bet taukam guram ye in nga, ngan ole gurana kiau pombe mallangana pang di tooltool le imot bet tikamata.” Ngan

Tool Mai tani in iwete pau nen, ngan nen le kumata bet taukak gurak nga, ngan ole lok ponana inbe apayitau ye, a bet nen ngan di tooltool lodi galanga nen, Kirisi gurana ki la ikenen yau i. 10 Nen le au i lok ponana bet asolo masngana ye Kirisi ene. Le ye kene yo bet taukak gurak nga, too di tooltool bet tiwete betanga dook tiap pau nga, too moonoo sa bet pombe pang yau nga, too di tooltool tikamatau ben atoo Kirisi le bet tigarungau nga, too urata dook tiap matana matana sa bet pombe pang yau nga, ngan ole lok ponana. Yesoo, ye kene yo au i bet taukak gurak nga, ngan ye la bet ikap gurana pau a ipamedau le gurak i.

Paulu Lon Madoko Ye Di Tooltool Ke Kirisi Yo Tinepe Korin Nga

11 Au i nga ayei ben di kapakapa sa, bong ang la koomu kanau a le si ayei nen i. Inbe ang ngan ke bet kakaua bingi pang di tooltool ye dada kiau yo dook mata nga, bong ngan kayei nen tiap, ngan la au tauk awetewetau nen nga. Le moolmool, au i ben tool sorok, bong di tooltool kiang tina yo di tapdi tikiu di ye di aposol inbe ang ngan kakamata di ben edi maimai nga, ngan o ke bet tillosau a anepe parmadi, ngan tiap. 12 Le kakamata, so yo bet ipaposau ben au i aposol moolmool nga, ngan ayei kataunu yang a ang ngan kakamata oo. Le ye kene yo ayang tanepe ye in nga, ngan Maro ipamedau a akodo le tutube, inbe asolo urata moonoo yo pombe pang yau nga, a bet nen ngan ayei mos matana matana, inbe urata maimai kapala a pompombe kataunu yang nga. 13 Inbe ayeie dada gaongo leu pang dawa ben yo ayeii pang di tooltool kapala yo tigaua ye bareme ke Yesu nga. Bong so atu la ayeii pang le gaongo tiap i, in nen, au i ke bet akap urata moonoo pang a bet nen ngan matamu kalau ye kaningi le so tiap. Le kumata bet dada kiau yo ayeii nen i, in bet dook mata ye matamu tiap nga, ngan ole kagiri sennene yo kiau nga.

14 Dookoot nga au i akarata so kiau bet amala matak so ang mulu le patol ki. Inbe lok tar bet o apaloko moonoo sa lo pomu bet matamu kalau ye kaningi le so, ngan tiap lapau, yesoo di kakase nga ke bet titar pat a tilon di tamadi le tinadi ye tiap, bong di tamadi le tinadi ngan la bet titar pat a tilon di ye nga. Ngan nen le so yo lok panga i, in balingi le so kiang, ngan tiap, bong ang tapmu ngan la lok pang nga. 15 Le au i lok ponana bet akap so yo kiau nga le imot pang, inbe au tauk araia tinik mai i le imot pang lapau a bet alonang ye. Le atorang, kumata bet au i lok pang mai san nen nga, ngan gelei, ang ngan ole lomu pau mai san tiap, too? 16 Ngan au i lok galanga nen, ngan apaloko moonoo sa ilo pomu tiap. Bong lok tar nen, di tooltool kapala la tiwete bet au i lok galanga dook ye dada ke kaplungunu le ole allungang a akap so kiang. 17 Bong nga gelei, ngan o lomu tar bet awete pang di tooltool yo awanga di a timala pang yang nga, ngan sa bet mala illungang a ikap pat yang man ikap pau, too? 18 Moolmool, au i awete le kook mede pang Titi bet imala matan so ang, inbe awanga ede san yo ang ngan lomu galanga ye in lapau bet iyei ene a yeru timala. Ngan le Titi ikaua llungunu yang a ikap pat kiang, too? Tiap yege! Yesoo, amru nga dada le urata kiam ngan gaongo leu.

19 Ngan ang ngan o lomu tar bet betanga yo nga, ngan amwete a bet nen ngan am tapmam nga koomam su am ye di tooltool yo lodi dook tiap pam nga, too? Bong ang di diek yo lok pang mai san nga, ngan nen tiap, ye Maro matana ngan am nga amtoo dada yo ke Kirisi nga. Nen le so le imot yo amyei nga, ngan bet nen a ampamede lomu medana yo kataru panga in le mai. 20 Yesoo, au i atattadai ye kene yo bet mala matak so ang mulu ye in nga, ngan ole akamatang ben katoo dada dook mata yo lok bet katoo ngan tiap nga. Ngan nen le dada yo bet ayei pang nga, ngan ole lomu dook mata ye tiap lapau. Le atattadai bet amala ngan akamata ben kaparsu ye betanga, inbe matamu gorengana ye so kidi diemu kapala a lomu dook tiap pang di ye, inbe kayolo kate malmal, inbe kaparpoto le kanepe ki ki, inbe kawete mur ye di diemu, inbe katiki, inbe kasak noonoon-

goo a kapadingi di diemu. 21 Ngan nen le
au i nga atattadai ye so atu mulu lapau. Le
kumata ye kene yo amala bet mala matak
so ang mulu, le bet katoo betanga kiau tiap
nga, ngan ole Maro kiau ipammoo au la
matamu ye dada dook tiap kiang yo aka-
mata nga. Le ole lok madoko a atang ye di
tooltool kiang tina yo tiportak lodi ye dada
dook tiap ke sennene yo mugu ngan tiyei,
ngan tiap, bong tiyei tootoo dada dook tiap
yo giri leu ye Maro matana nga, inbe dada
dook tiap yo ke geingi bauk nga, inbe dada
dook tiap ben kidi gaunu yo tiyei nga.

13

Ang Di Korin, Ken Kakauwai Yang Dook Leu Ye Dada Kiang

1 Dookoot nga patol ki nanga la bet amala
matak so ang mulu nga. Ngan rau ke
Maro iwete nen, “Kumata tool ru too tol bet
tipamede betanga atu ye soo so yo pombe
nga, ngan betanga tina ngan moolmool.”✡
2 Ngan awete pang mukot ye kene yo amala
yang paru ki nga. Ngan la dookoot nga
anepe manga mooloo, inbe awete pang
mulu nen. Kumata ye kene yo bet amulu
a amala pang yang ye in nga, ngan o ke
bet alele lok ye di sima tooltool yo tiportak
lodi tiap bong tisitoo geingi dada dook tiap
ke sennene nga, inbe ye di tooltool kapala
yo dookoot tiyei sennene nga, ngan tiap
lapau. 3 Ngan ole nen, yesoo ang ngan
lomu bet le kakamata tarkilanga sa yo bet
ipaposau ben moolmool Kirisi la iwetekes
betanga nga pau bet awete pang i. Bong
kakamata, dookoot nga Kirisi iyei urata a
bet ikaratang ye nga, ngan taukan gurana
tiap, bong ipaposo gurana ki yo mai mata
i, in kataunu yang. 4 Le moolmool, ye kene
yo tikaua Kirisi a tipatota lo kai palasingi
kaini ye i, ngan di tooltool tikamata ben
taukan gurana, bong Maro ipamaditi mulu
ye gurana ki, le dookoot nga imagur a
inepe nen. Inbe gaongo leu ye am nga
lapau. Ngan kawete bet am nga taukamam
guramam, bong amye Kirisi amgaua le
ipamedam ye gurana yo ke Maro i. Nen le
amnepe la gurana ke Maro parmana, inbe
amyei urata yo bet amkaratang ye nga.

5 Le ang tapmu kakamatang a lomu kaua
urata dook ye lomu medana yo kataru
panga i, in moolmool, too tiap? Inbe ka-
touotou ang a kakilalang too, Yesu Kirisi
la inepe lomu in, too tiap? Ngan kumata
le kayei nen nga, ngan la bet ole lomu
galanga ben lomu medana yo kataru in
moolmool, too tiap nga. 6 Inbe au i atara
lok nen, kumata bet kakamatam a lomu
kaua urata ye dada le urata kiam nga, ngan
ole lomu galanga yam ben am nga aposol
moolmool ke Kirisi. 7 Le am nga ampata-
rau pang Maro bet ipamedang, a bet nen
ngan kayei dada yo dook tiap ngan sa mulu
be. Ngan ampatarau nen nga, ngan bet
nen a di tooltool tikamatam ben am nga
di aposol moolmool too tiap, ngan tiap,
yesoo kumata bet tikamata urata kiam ben
moolmool am nga amyei urata ke aposol,
too am nga amkapsap ye nga, ngan in so
mai tiap. Bong amyei nen, a bet nen ngan
katoo dada yo dook mata nga, ngan leu.
8 Yesoo, am nga ke bet amyeie so sa yo
bet amrautoo betanga yo moolmool in ye,
ngan tiap. Bong ke bet ampamede betanga
yo moolmool in leu. 9 Nen le kumata bet
am nga ben taukamam guramam, bong
ang ngan kanepe dook ben guramu koot
nga, ngan dook mata, lomam ponana ye.
Inbe pataraungu kiam yo ampatarau pang
ye i, in bet nen a Maro ikaratang a kanepe
le taukamu busunu ye matana. 10 Ngan
awodo betanga nga pang ye kene yo anepe
manga mooloo go ye i, a bet nen ngan
ye kene yo bet amala ye in nga, ngan o
ke bet awete betanga medana sa yo bet
akaratang ye nga tiap. Le moolmool, Tool
Mai ikaua gurana i pau bet ayei urata ki
ye, bong lok bet agarungang a lomu ken
belebele leu ye, ngan tiap. Yesoo, gurana
yo ikauu pau i, in ke bet agarungang ye
tiap, bong bet apamede lomu medana yo
kataru panga i, in le imede.

Paulu Iwete Porai Noonoongoo Inbe Lo Ponana Ki

11 Ang di diek nga, dookoot nga bet awete
porai betanga kiau, le awete pang bet lomu
ponana. Inbe atorang bet katoo betanga
kiau a kakarata lomu a bet kanepe le

✡ **13:1** Wer (Lo) 19:15

taukamu busunu ye Maro matana. Inbe kaye di tooltool kapala kagauagaua a kanepe ye lo silene. Ngan Maro, yo lono paidi mai san a iyei idi bet tanepe ye lo silene ki i, in inepe yang.

12 Inbe lomu ponana ye di diemu atu atu a kawarara di, inbe katoo momo kiidi a kasom pangadi ye dada dook mata yo ke Maro i. 13 Ngan di tooltool ke Maro le imot yo tinepe ni nga, ngan tiyawar lo ponana kidi pang.

14 Inbe apatarau nen, bet Tool Mai kiidi Yesu Kirisi lono pang a iyei dada dook mata pang, inbe ole Maro lono pang mai san, inbe Amunu Silene iyei ang le imot a kagaua lomu le atu.

Galesia
Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Galesia I

1 Au Paulu i ayei urata ke aposol. Ngan
ye yo ayei urata ke aposol nga ye dada ke
di tooltool, too tool sa la ipootau bet ayei
aposol nga tiap, bong ye Yesu Kirisi inbe
Tamada Maro yo ipamaditi Yesu ye ni ke
matenge i, in yeru la tikaua urata i pau i.
2 Le au i aye di diek kapala yo titara lodi
medana pang Yesu nga, ngan amyawara
rau naii pang ang di tooltool yo kagaua
ye bareme ke Yesu a kanepe ye tana mai
Galesia nga.
3 Nen le apatarau pang Tamada Maro iye
Tool Mai kiidi Yesu Kirisi nen, bet yeru lodi
pang a tiyei dada dook mata pang, inbe
tikaua lo silene kidi pang. 4 Inbe Kirisi tani
in itoo Tamada Maro lono le ye taunu iraia
tinini bet igiri sennene kiidi ye. Ngan ye yo
a le iyei nen nga, ngan bet nen a ipamulidi
ye dada dook tiap yo dookoot di tooltool
tiyei nga. 5 Nen le ole tayitmaka Maro ene
a ilo ete a ikenen leu le taukan motingi.
Moolmool.

Bingi Dook Mata Sa Mulu Siap

6 Ai, au i atakrai yang ye yo a le palbe
leu inbe kagege tool tani yo ikiu ang panga
i. Ye in ikiu ang ye urata ke Kirisi, tool
tani yo lono paidi a iyei urata dook mata
paidi i, bong ang ngan kagege bingi dook
mata ki, inbe kala bet la katoo patomon-
aingi san mulu. 7 Bong awete pang nen, ni
bingi dook mata sa mulu siap. Di tooltool
kapala tikapge bet tipalele bingi dook mata
tani ke Kirisi i. Ngan nen le patomonaingi
kidi igarung lomu. 8 Le kumata bet am
nga amwete pang ye patomonaingi san le
gaongo ben bingi dook mata tani yo mugu
ngan amweta in tiap nga, ngan dook mata
bet Maro ikatte am du ye ei yo ikan nen le
taukan motingi i. Le gaongo leu, kumata
le bangabangana yo tinepe ye malala ke
Maro ngo sa bet iwete pang ye patomon-
aingi san nga, ngan dook mata bet Maro
ikatte du ye ei tani, in lapau. 9 Ngan be-
tanga i mugu ngan amweta pang oo, inbe
la dookoot nga aweta pang mulu nga. Nen
le kumata tooltool sa bet iwetewete pang
ye patomonaingi san le dawa ben bingi
dook mata yo mugu ngan kakauu in tiap
nga, ngan dook mata bet Maro ikatte du ye
ei yo ikan nen le taukan motingi i.
10 Ngan betanga yo dookoot awete nga,
ngan awete bet nen a di tooltool lodi dook
mata pau ye tiap, bong bet nen a Maro
lono dook mata pau ye. Inbe au i akapge
bet ayei di tooltool a lodi ponana yau tiap
lapau. Ngan kumata le bet ayei di tooltool
a bet lodi ponana nga, ngan o ke bet ayei
kapraingi ke Kirisi tiap.

Maro Ipootoo Paulu Bet Iyei Aposol

11 Ang di diek nga, ngan lok bet lomu
galanga nen, bingi dook mata yo mugu
ngan amweteweta pang i, in so ke tool sa
la ipamaditi in tiap. 12 Inbe au i akauu ye
tool siap. Inbe di tooltool sa la tipatomonai
au ye, ngan tiap lapau. Bong Yesu Kirisi la
ipaposi pau a le akauu i.
13 Le ang ngan o kalongo yo mugu ngan
atoo dada kidi Yuda ye sungunu kidi, ngan
oo. Ngan ye kene tani in akaua mas-
ngana pang di tooltool ke Maro yo tigaua
ye bareme ke Yesu nga, ngan a akapge
bet agarung di le imot. 14 Inbe amugu
pang di tooltool kapala ke di Yuda yo di
dadawak nga, le allos di. Inbe akodo le
amede bet atoo dada yo kidi sasa kiau nga
le imot. 15 Bong ye kene yo tinak ipasui
au ye tiao nga, ngan Maro lono pau a iyei
dada dook mata pau le ipootau bet ole ayei
urata ki. Ngan le ye lal tani yo lon wete ye
i, 16 motong la ipaposo Natunu pau nga, a
bet nen ngan awetewete pang di tooltool
yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga ye bingi
dook mata tani. Le ye kene yo ipaposo
Natunu pau ye in nga, ngan le ala ye tool
sa bet la atoru a ipagalangau ye ngan tiap.
17 Inbe alo pang Yerusalem bet lo akamata
di tooltool yo tikaua urata ke aposol mugu
yau, ngan tiap. Bong pattu leu inbe ala
pang tana mai ke Arabia, motong la amulu
a ala pang malala mai Damaskas nga.
18 Le nga anepe la Damaskas ngo le rai tol
iman a ila, motong la alo pang Yerusalem
bet lo akamata Pita a amru awetewete nga.
Ngan le amru amnepe ye ke sangaul be

limi. 19 Le ye kene tani in mala bet akamata
toko aposol sa mulu siap, bong akamata
Yemis yo Tool Mai taini i, in leu. 20 Le awete
pang moolmool ye Maro matana nen; be-
tanga yo awodo pang nga, ngan allungang
ye tiap. 21 Ngan anepe Yerusalem a imot,
motong la ala apa ye malala yo iken ye
tana ke Siria le Silisia nga. 22 Le ye kene
tani in di tooltool yo tigaua ye bareme
ke Yesu a tinepe Yudia nga, ngan tika-
mata toko matak pitiap le nga lodi galanga
yau tiap lapau. 23 Bong di tooltool tina
ngan di tooltool kapala tiwete pang di yau
leu. Tiyei ne, “Ai, tool tani yo mugu ngan
ikaua masngana pang di tooltool yo titara
lodi medana pang Kirisi i, in la dookoot
nga iwetewete bingi dook mata pang di
tooltool bet titara lodi medana ye i.” 24 Nen
le di tooltool tina, ngan tilongo betanga ye
so yo Maro iyei yau nga, le tina tiyitmaka
Maro ene.

2

Di Aposol Kapala Lodi Dook Mata Pang Paulu

1 Ngan anepe nango le rai sangaul be
pai iman a ila, motong la amulu a aye
Banabas amlo pang Yerusalem nga. Le nga
ye kene tani in akaua Titi lapau a amye
amlo. 2 Ngan ye yo alo pang Yerusalem
nga, yesoo Maro ipaposo lono pau bet alo.
Bong ye kene tani in agaua di kuto maimai
leu a amye di amnepe, inbe apagalanga
lodi ye bingi dook mata tani yo aweteweta
pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda
tiap nga. Ngan betanga tani in nen, bet
Maro ole ikaua nepongo dook mata pang
di tooltool yo titoo wer ki nga tiap, bong
pang di tooltool yo titara lodi medana pang
Kirisi nga. Au i apagalanga di maimai tina
ngan nen, yesoo au i lok tar nen, bet urata
kiau yo ayei mugu nga, too yo dookoot ayei
nga, ngan o ke bet ilene sorok tiap. 3 Ngan
Titi tani yo amru amnepe i, in tool ke Girik.
Bong di kuto maimai tina ngan tiwete toko
betanga sa yo bet amtoo wer kidi Yuda
a bet nen ngan amkoro tinini, ngan tiap.
4 Ngan ye yo a le amye di amwetewete nen
nga, yesoo di tooltool kapala ke kaplun-
gunu tise a se tinepe kataunu yidi tooltool
ke Kirisi dawa ben di ngan di diede ka-
pala. Bong tise bet nen a se tigoigoi yidi
ye nepongo dook mata yo Yesu Kirisi ikauu
paidi i. Di tooltool tina ngan lodi bet tasolo
urata moonoo kidi Yuda ben di poranga
a tatoo wer le momo yo kidi nga. 5 Bong
nen le am nga o ke bet amtar toko kadi
manga kasin pa bet tiwetewete ye, ngan
tiap. Amyei nen a bet nen ngan betanga
moolmool ke bingi dook mata tani in o ke
bet tipalele tiap, a bet nen ngan katoo dook
le imot.

6 Ngan di tooltool kuto maimai tina yo
tigaua Yerusalem nga, ngan ke bet tiwete
betanga sa mulu a lo tiseke ye betanga yo
kiau nga tiap. Di ngan di tooltool tipayit di
ben di ngan tooltool edi maimai leu. Bong
bet edi maimai moolmool too tiap in so
mai tiap, yesoo Maro lono ye di tooltool yo
edi maimai leu nga tiap. 7 Bong di tooltool
kuto maimai tina nga, ngan tikilalau ben
au i Maro ikaua urata pau bet awetewete
bingi dook mata pang di tooltool yo tipa ye
rara kidi Yuda tiap nga, ngan dawa ben yo
ikaua urata nen pang Pita bet iwetewete
bingi dook mata pang di Yuda nga. 8 Nen
le Maro tani yo ikaua gurana pang Pita a
iyei urata ben aposol a ilon di tooltool ke
Yuda i, in ikaua gurana pau lapau bet ayei
urata ben aposol pang di tooltool yo tipa
ye rara kidi Yuda tiap nga. 9 Ngan Yemis
iye Pita inbe Yowan nga, ngan di tooltool
lodi galanga ye di ben di ngan timugu pang
di tooltool kuto maimai kapala. Nen le
ye kene yo tikilalau ben Maro lono pau a
ikaua urata i pau ye lo ponana ki nga, ngan
le titoko aye Banabas bemam a bet iyei
tarkilanga pam ben am nga amye di am-
gaua lomam ye urata. Ngan le tigaua lodi le
atu nen, bet aye Banabas ole amkaua urata
ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap
nga, inbe di ngan ole tikaua urata ye di
Yuda. 10 Inbe tiwete pau aye Banabas bet
ken le amru lomam tut di tooltool ke Kirisi
yo ballingadi tiap ngan a amlon di. Ngan
so tina yo kanakana ngan au i lok bet ayei
ngan nanga.

Paulu Ipasak Pang Pita

11 Bong ye kene yo Pita tani in isi Antiok
ye in nga, ngan le si awete la matana a

apasak panga, yesoo ye dada ki yo iyeii a ikapsap ye i. 12 Ngan ye kene yo Yemis iwanga di tooltool ki pattu a tidu pang Antiok tiao nga, ngan Pita tani in iye di tooltool ke Kirisi yo tipa ye rara kidi Yuda tiap ngan tigaua ye kaningi so. Bong ye kene yo di tooltool tina ngan tipa le si pombe ye in nga, ngan le Pita igege di a inepe manga mooloo ye di, yesoo itattadai di tooltool ke Kirisi yo tikodo le timede ye dada ke koranga tiniidi nga. 13 Inbe di tooltool kapala ke Yuda yo titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan tiwawa Pita ye dada dook tiap ki yo iyeii i. Ngan ye yo tiyei nen nga, ngan le tikaua Banabas lapau a la itoo di. 14 Bong ye kene yo akamata di ngan titoo dada moolmool ke bingi dook mata tiap nga, ngan le awete pang Pita la di le imot matadi nen. Ayei ne, “Ai, ong i tool ke Yuda! E nga gelei a kuyei ben ong i tool kidi Yuda tiap nga? E nga gelei bet kumangmang ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga bet titoo dada le momo kidi Yuda nga?”

Tool Bet Itara Lono Medana Pang Yesu Ngan Ole Ikauu A Ipamule

15 Ngan idi nga tipasui idi le tapa ye rara kidi Yuda, le idi nga ben di tooltool ke geingi sennene yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan tiap. 16 Bong lod galanga nen, Maro lono pang di tooltool la titoo wer ki yo ikap pang Mose nga, ngan la bet iwete di bet di ngan tooltool noonoodi, ngan tiap. Bong di tooltool la titara lodi medana pang Yesu Kirisi ngan leu la bet iwete di bet di ngan tooltool noonoodi nga. Le idi lapau, idi nga tatara lodo medana pang Yesu Kirisi a bet nen ngan Maro iwetidi bet idi nga tooltool noonoodoo. Nen le Maro iwetidi bet idi nga tooltool noonoodoo ye lodo medana yo tataru pang Kirisi i, bong ye dada ke toongoo wer ke Maro tiap, yesoo ye dada ke toongoo wer in o ke bet Maro iwete di bet di ngan tooltool noonoodi, ngan tiap.

17 Kumata le bet tatoo wer ke Maro tiap, bong bet tatara lodo medana pang Kirisi a bet nen ngan Maro ikamatidi ben idi nga tooltool noonoodoo nga, ngan di tooltool kapala ole tiwete bet idi nga tayei sennene dawa ben di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. Nga balai, Kirisi la iyei idi le tayei sennene i? Tiap yege! 18 Nen le kumata bet apamadit dada yo mugu ngan agege koot nga inbe atoo wer ke Maro mulu nga, ngan ole ipaposau ben au i ke bet atoo wer ke Maro tiap. 19 Mugu ngan akapge bet atoo wer ke Maro, bong ngan wer tani in dada yo bet tatoo a le Maro iwetidi bet idi nga tooltool noonoodoo ye, in tiap. Nen le agege wer tani dawa ben tool atu imata a igege tana i oo, a bet nen ngan anepe magurek ye Maro. 20 Ngan le dawa ben tipatotau aye Kirisi lo kai palasingi kaini, inbe amru ammata. Le dookoot nga anepe wer parmana mulu tiap, bong Kirisi la inepe lok i. Nen le nepongo kiau yo anepe ye tana i nga, ngan anepe ye Maro Natunu yo atara lok medana panga, in leu. Ye in lono pau mai san, inbe ye taunu iraia tinini le imot bet ilonau. 21 Le lok bet awala murik pang dada ke Maro yo lono paidi a iyei dada dook mata paidi ye, in tiap. Nen le kumata bet tatoo wer ke Maro a bet nen ngan tayei tooltool noonoonoo ye Maro matana nga, ngan Kirisi tani in o imata sorok.

3

Bet Tatoo Wer, Too Tatara Lodo Medana Pang Yesu?

1 Ai, ang Galesia nga, ang ngan di tooltool kapakapa! Ngan sei tool ikaua llungunu yang i? Mugu ngan awete pang mallangana a apagalanga lomu ye Yesu Kirisi yo tipatota lo kai palasingi kaini a imata, in oo. 2 Le au i lok bet kapagalangau ye so atu i ngan. Ngan kakaua Maro Amunu Silene nga ye soo dada? Kakauu ye yo katoo wer ke Maro nga, too ye yo kalongo bingi dook mata ngan le katara lomu medana pang Yesu nga? 3 Ang ngan kayei ben tool kapa nga, too? Mugu ngan kamadit bet katoo Kirisi ye gurana ke Maro Amunu, e la dookoot nga lomu bet katoo le imot ye ang tapmu gurana kiang nga, too? 4 Ngan so le imot yo mugu ngan pombe pang yang nga, ngan o lomu kalli, too? Ole lomu tut, yesoo so tina ngan pombe pang yang sorok tiap. 5 Maro ikaua Amunu Silene pang, inbe iyei mos kataunu yang nga, ye yo katoo wer

nga, too? Tiap yege! Ye in ikauu pang ye yo kalongo bingi dook mata ngan le katara lomu medana pang Yesu nga.

6 Ngan ole lomu tut ye Awaram, yesoo Rau ke Maro iwete ye nen, “Awaram itara lono medana pang Maro, ngan la le Maro iweta ye tool noonoonoo nga.”✡ 7 Ngan nanga, ole lomu galanga nen, di sima tooltool yo titara lodi medana pang Maro nga, ngan Awaram di natunu moolmool. 8 Le mukot ngan tiwodo betanga ilo ye Rau ke Maro bet Maro ole iwete di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan noonoodi ye yo titara lodi medana panga nga. Nen le mugu ngan Maro iwete pang Awaram ye bingi dook mata nen, “Ye ong i, ngan ole ayei urata dook mata pang di tooltool ke ni mai i le imot nga.”✡ 9 Ngan Awaram tani in itara lono medana pang Maro, ngan la le Maro iyei urata dook mata panga nga. Le gaongo leu, Maro ole iyei urata dook mata pang di tooltool le imot yo titara lodi medana panga nga.

10 Nen le di tooltool yo lodi tar bet titoo dada ke wer ngan ole tiyei tooltool noonoonoo ye Maro matana nga, ngan ole Maro igarung di. Yesoo, Rau ke Maro iwete nen, “Kumata tool atu bet itoo betanga tina le imot yo iken ye Rau ke Wer ngan dook tiap nga, ngan tool tani in ole Maro igarungu.”✡ 11 Nen le lod galanga nen, tool sa ke bet iyei tool noonoonoo ye Maro matana ye yo itoo wer, ngan tiap. Yesoo, Rau ke Maro iwete nen, “Tool yo bet iyei tool noonoonoo ye matak i, in ole itara lono medana pau le ole inepe ye nepongo yo ipa ye Maro i.”✡ 12 Bong dada yo ke toongoo wer i, in itoo dada yo ke tarungu lodo medana pang Maro in tiap. Nen le Rau ke Maro iwete nen, “Tool bet itoo wer ke Maro nga, ngan kanakana nga itoo betanga ki le imot ngan la bet inepe ye nga.”✡ 13 Bong Kirisi iraia tinini mai i le imot a tiraumate bet iyimidi ye a ikau idi ye wer a taman tanepe dook. Nen le Maro o ke bet igarungidi ye yo tatoo wer ki dook tiap, ngan tiap. Ngan malmal ke Maro yo paidi i, in la ye isola i dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga. Ngan le iwete nen, “Di tooltool yo tipatoto di lo kai kaini nga, ngan di le imot ngan Maro igarung di ye kate malmal ki.”✡ 14 Ngan Kirisi iraia tinini le imot bet iyimidi ye nga, ngan bet nen a iyei urata dook mata pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, dawa ben yo iyei urata dook mata pang Awaram nga. Nen le Kirisi lono bet tatara lodo medana panga a bet nen ngan takaua Maro Amunu Silene yo ipamede betanga ye bet ikauu paidi i.

Wer Ke Maro Inbe Betanga Medana Ke Maro

15 Ang di diek nga, nga bet awete le anan-pootoo ye dada kiidi yo kanakana ngan tayei nga. Ngan gaongo leu, ye kene yo bet di tooltool ru tigaua lodi le atu inbe yeru tipamede betanga ye koot nga, ngan o ke bet tool sa isorreke, too iseke betanga sa mulu ye betanga yo tipamede, in tiap. 16 Ngan mugu ngan Maro ipamede betanga medana pang Awaram ye tool yo bet pombe ye rara ki i. Ngan le Rau ke Maro iwete bet Maro ipamede betanga pang Awaram ye di tooltool yo bet pombe ye rara ki, ngan tiap, bong iwete, “pang Awaram ye tool yo bet pombe ye rara ki i,” in leu. Ngan betanga in lono ki ben iwete ye di tooltool alunu tiap, bong iwete ye tool ataleu yo Kirisi i. 17 Ngan betanga kiau yo aweta in punu nen, mugu ngan Maro ipamede betanga pang Awaram le rai 430 iman a ila, motong la wer pombe mur nga. Ngan wer i pombe mur le ke bet ipalele betanga medana tani yo Maro ipamede mugu, in tiap. 18 Nen le kumata bet Maro iyei urata dook mata paidi ye yo tatoo wer nga, ngan ole isorreke betanga medana tani yo ipamede pang Awaram i. Bong Maro lono dook mata pang Awaram a ipamede betanga bet ole iyei dada dook mata panga, ngan la le itoo betanga ki a iyei dada dook mata panga nga.

19 Le kumata bet nen nga, ngan ole gelei ye wer yo Maro ikap pang Mose bet tatoo nga? O bet nen a ipapos sennene kidi tooltool lo iken mallangana. Ngan Maro lono bet wer tina iken nen le ilo ye lal

✡ **3:6** Pudu (Stat) 15:6 ✡ **3:8** Pudu (Stat) 12:3; 18:18; 22:18 ✡ **3:10** Wer (Lo) 27:26 ✡ **3:11** Abakuk (Habakuk) 2:4 ✡ **3:12** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 18:5 ✡ **3:13** Wer (Lo) 21:23

yo bet tool tani yo iweta bet ipa ye rara ke Awaram in pombe ngan. Le wer tina ngan Maro ikap pang di bangabangana ki, inbe di bangabangana ki du tiwetekes wer tina ngan pang tool atu yo inepe kataunu kiidi taye Maro i. Motong la tool tani, in ikap paidi nga. 20 Bong ye kene yo Maro ipamede betanga pang Awaram ye in nga, ngan tool sa inepe kataunu kidi bet Maro iwete betanga ki panga ngan tiap. Bong Maro ye taunu la ipamede betanga pang Awaram i.

Wer Tina Ngan Punu Balai

21 Ngan ye wer tina ngan bet nen a ipalele betanga medana ke Maro yo mugu ngan ipamede i too? Tiap yege! Kumata Maro ikaua wer tina ngan matana san yo ke bet ikaua nepongo dook mata paidi in nga, ngan matin nga le dada tani ke toongoo wer i, in iyei idi le tayei tooltool noonoonoo ye matana. 22 Bong Rau ke Maro iwete betanga galangana nen bet di tooltool ke tana mai i le imot nga, ngan tinepe ye gurana ke sennene parmana, le ke bet titoo wer tina tiap. Le ye yo tinepe ye gurana ke sennene parmana nga, ngan bet nen a so yo Maro ipamede betanga ye i, in ole ikauu pang di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu Kirisi nga.

23 Mugu ngan ye lal yo ke tarungu lodo medana in pombe tiao nga, ngan wer iparamidi dawa ben tanepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga. Ngan le tanepe nen le tase ye lal tani ke tarungu lodo medana in pombe mallangana. 24 Le Maro ikap wer tina ngan paidi a bet ipassongidi ye panga kiidi a taman ye Kirisi. A bet nen ngan ye lodo medana yo tataru pang Kirisi i, in ole Maro iwetidi bet idi nga tooltool noonoodoo. 25 Nen le dookoot nga lal yo ke tarungu lodo medana in pombe oo. Le o ke bet tanepe la wer tina ngan parmana mulu tiap.

Maro Di Natunu

26 Ang le imot ngan Maro di natunu ye lomu medana yo kataru pang Yesu Kirisi i. 27 Nen le ang di tooltool yo kaye Kirisi kagaua a tirriu ang ye ene nga, ngan kakaua Kirisi pang dawa ben kakaua sousoungu paunu a kasousou ye nga. 28 Ngan nen le dada sa matana ki ki bet iken kataunu kidi Yuda le di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tiap. Inbe dada sa ke bet iken kataunu kidi tamoto le garup, too kataunu kidi tooltool ke poranga le di tooltool yo ke poranga tiap nga, ngan tiap. Bong dookoot ye Yesu Kirisi nga, ngan ang le imot ngan kagaua le ataleu. 29 Inbe kumata le bet ang ngan ke Kirisi nga, ngan ole kayei ben di tooltool yo pombe ye rara ke Awaram nga lapau. Ngan ole ang tina ngan la bet kakaua soo so yo Maro ipamede betanga medana ye i.

4

1 Nga bet aseke betanga kiau mulu nen. Kumata tool atu bet natunu tamoto atu nga, ngan bet pang dama ni nga, ngan ole natunu tani in ikap so tina ke tamana yo ipamede betanga ye bet ikap panga, ngan le imot. Le ye kene yo natunu tani in iyei kase paunu go nga, ngan inepe dawa ben poranga ke tamana tani in. 2 Nen le ye kene yo iyei kase paunu go nga, ngan di tooltool kapala la matadi kala, inbe matadi kala so ki tina le lo igoro lal tani yo tamana itaru i. 3 Le gaongo leu ye idi nga lapau, ye kene yo idi nga tanepe ben di kakase ye in nga, ngan le tatoo dada dook tiap ke tana i dawa ben poranga yo ilongo betanga ke tool mai ki a itoo i. 4 Bong lal yo Maro itaru, in pombe, motong iyawara Natunu a isi. Ngan isi nga, ngan le si garup atu kapono ye, motong la ipasuiu ngan le iyei tool a inepe la wer yo kidi Yuda ngan parmana. 5 Le ye punu yo a le Maro iyawara Natunu a si inepe la wer kidi Yuda tina parmana ye i, in bet nen a iraia tinini mai i le imot a tiraumate bet iyimidi ye yo tanepe la wer parmana nga, a bet nen ngan ikau idi a ipamulidi le man tayei ben Maro di natunu. 6 Ngan ye yo ang ngan di natunu nga, ngan la le iwanga Natunu Amunu a isi lomu nga. Le nga Amunu tani in iyei ang a koomu le mai nen, “Tamak, alei Tamak.” 7 Nen le ang ngan kanepe ben di poranga mulu tiap, bong Maro iyei ang a kayei ben ye di natunu oo. Inbe kumata le bet kayei ben Maro di natunu koot nga, ngan so tina le imot yo bet ikap pang natunu nga, ngan ole ikap pang lapau.

Paulu Lon Madoko Mai San Ye Di Galesia

8 Mugu nga ang ngan lomu galanga ye
Maro tiap, ngan la le kayei ben di poranga
pang di so yo maro moolmool tiap nga.
9 Bong dookoot nga lomu galanga ye Maro
oo. Le awete nen, bong dook mata bet
awete mulu nen, Maro lon galanga yang
oo. E nga gelei bet kamulu a kala pang ye
dada dook tiap yo ke tana i nga? Ngan dada
dook tiap yo nen nga, ngan taukan gurana
yo bet ilonang nga. E nga gelei bet la dada
dook tiap ke tana ngan iparamang a bet
kayei poranga panga mulu nga? 10 Ngan
ang ngan kakapge bet katoo momo kidi
Yuda le kayei dawa ben di a kaparanai lal
maimai kidi yo pombe ye ke le taudu le rai
kapala nga. 11 Nen le au i atattadai yang
san ye so yo kayei nga, yesoo lok tar nen
bet urata kiau yo ayei pang a bet alonang
ye nga, ngan ole ilene sorok.

12 Ang di diek nga, au i lok mede bet le
katoo betanga kiau a kanepe le dawa ben
au i. Ngan mugu nga anepe dawa ben
ang ngan, inbe ye kene tani in mala bet
kayei toko kak so sa dook tiap, ngan tiap.
13 Le moolmool, ang ngan o lomu tut go
ye punu balai a le amala yang kulkulunu
mala awetewete pang ye bingi dook mata
i nga. Ngan yesoo, ye kene tani in tinik
gurana tiap. 14 Inbe ye tinik yo gurana
tiap i, in iyei ang le igarung lomu mai san.
Bong le mala bet kawala murimu pau, too
tinimu booroomoo yau, ngan tiap. Bong
lomu ponana yau a kakau au le dawa ben
kakaua bangabangana atu ke Maro, too
dawa ben kakaua Yesu Kirisi nga. 15 E
dookoot nga lo ponana kiang tani in iken
ngai? Awete pang moolmool nen, ye kene
tani in lomu pau mai san bet kalonau. Le
nga yo bet awete pang bet kapai matamu
patunu ngan a kakap pau nga, ngan matin
nga le kapai a kakap pau. 16 E la dookoot
nga bet ayei koi pang ye yo awetewete
pang ye betanga moolmool nga, too?

17 Ngan di tooltool kapala nga, ngan
tinidi bese bet tikau ang a kala ye di nga,
ngan ye dada yo dook mata nga tiap. Bong
di ngan lodi bet tiyei ang nen a kanepe le
manga mooloo yau, a bet nen ngan tinimu
bese bet katoo di leu. 18 Le kumata bet
tinimu bese nga, ngan dook mata, bong bet
nen nga, ngan tinimu bese bet kayei dada
dook mata pang di diemu kapala. Inbe
kanakana ngan kayei dada tina le ikenen
leu, bong kayei ye kene yo ayang tanepe ye
in leu be. 19 Atoo, di natuk yo lok pang mai
san nga, au i nga akanamaia masngana
mulu yang dawa ben masngana yo pombe
pang ye garup yo bet ipasui i. Au i ole
ayei nen le lo kakodo le kamede ye Kirisi
yo inepe lomu in. 20 Nen le so yo lok kaua
urata ye mai san i, in bet dookoot nga ole
ayang tanepe, inbe awete betanga sa yo bet
alonang ye nga, yesoo lok sarrara yang ye
dada yo kayei nga.

Kattenge Betanga Ke Aka Iye Sara

21 Ang di tooltool yo lomu bet katoo wer
nga, kawete pau ngan. Ang ngan lomu
galanga ye so yo Mose iwodo a iken ye wer
tina nga lapau? 22 Ngan Rau ke Maro iwete
nen bet Awaram in di natunu tamoto ru.
Ngan garup yo iyei poranga pang rimana
i, in ipasuiu atu, inbe garup yo iyooloo i, in
ipasuiu san. 23 Inbe Awaram natunu tani
yo garup poranga ipasuiu i, in ipasuiu ye
dada ke di tooltool ke tana. Bong natunu
yo rimana ipasuiu i, in ipasuiu ye dada
yo Maro ipamede betanga medana pang
Awaram ye i.

24 Le di garup ru tina nga, ngan tinan-
pootoo betanga medana tina yo ru nga.
Ngan betanga medana atu in ke kawal
Sinai, in bet ipasui nga, ngan ole di natunu
tiyei poranga leu, in la Aka i. 25 Nen le Aka
tani in inanpootoo kawal Sinai yo ikodo
ye tana mai Arabia i. Inbe inanpootoo
Yerusalem yo iken dookoot katai i, in la-
pau, yesoo di tooltool ki ngan tinepe ben
poranga pang wer. 26 Bong Yerusalem yo
iken ye malala ke Maro i, in ke bet iyei ben
garup yo poranga in tiap. Ye in la tinada i.
27 Le ben betanga tina yo tiwodo lo iken ye
Rau ke Maro nga, ngan iwete nen,

“Ong garup yo kupasui tiap le taukam na-
tum i,
in lom ponana.
Ong garup yo kuyetai toko masngana ke
pasuiungu pitiap i,
in ken le lom dook mata.
Bet nen ngan kuwou, inbe lom ponana a
koom le mai,

yesoo ole natum alunu kaiye le tillos di
kakase ke garup yo nintooroo i."✡
28 Le di diek nga, ang ngan dawa ben
Esaka. Ngan ye betanga medana tani yo
Maro ipamede i, ngan le ang ngan kayei
Maro di natunu. 29 Nen le ye kene tani in
kase yo tipasuiu ye dada kidi tooltool ke
tana i, in iyei dada dook tiap pang kase san
tani yo tipasuiu ye gurana ke Maro Amunu
Silene i. Ngan la dookoot nga nen lapau,
dada yo nen ngan gaongo leu la iken nga.
30 Bong soo betanga Rau ke Maro iweta i?
Rau ke Maro iwete nen, "Kanganga garup
yo poranga in le ipa ye natunu. Ngan garup
yo poranga i, in natunu tani o ke bet ikap
toko so kasin pa ye tamana le ben natunu
yo rimana ipasuiu, in pitiap yege."✡ 31 Nen
le di diek nga, idi nga garup yo poranga
in di natunu tiap, bong idi nga garup la
poranga tiap in di natunu.

5

Ken Kayei Poranga Mulu Be

1 Kirisi ilonidi a tanepe le manga mooloo
ye urata moonoo yo ke wer ngan oo. Le
ke bet la tayei ben poranga pang wer mulu
tiap. Nen le ole kakodo le kamede ye Kirisi,
inbe ken kamalum pang di tooltool a tiyei
ang le kayei dawa ben poranga pang wer
mulu be.
2 Ai, kapalongo a katar talngamu ye be-
tanga kiau. Au Paulu i awete nen, kumata
le bet kamalum pang di tooltool bet tikoro
tinimu nga, ngan urata ke Kirisi tani yo
iyeii i, in o ke bet ilonang kasin pitiap
yege. 3 Inbe awete betanga galangana
mulu pang di tooltool le imot yo timalum
pang di tooltool a tikoro tinidi ngan nen.
Kumata le bet titoo dada yo nen nga, ngan
ken titoo wer tina ngan dook le imot. 4 Nen
le ang di sima tooltool yo kawete bet katoo
wer ngan ole kayei tooltool noonoonoo ye
Maro matana nga, ngan ang tapmu kanepe
manga mooloo ye Kirisi. Nen le Maro yo
lono pang di tooltool a iyei dada dook mata
pang di i, in kawala murimu panga. 5 Bong
idi yo tatara lodo medana pang Kirisi nga,
ngan Maro Amunu Silene inepe yidi inbe
ipamedidi a bet nen ngan tatara lodo le
atu, inbe tanamu yo bet iwetidi ye tooltool
noonoonoo nga. 6 Nen le idi tooltool yo
taye Yesu Kirisi tagaua nga, ngan dada yo
ke koranga tiniidi in ben so sorok, inbe
dada yo ke koranga tiniidi tiap i, in so
sorok lapau. Bong dada yo bet tatara lodo
medana pang Kirisi a bet nen ngan lodo
dook mata pang di diede i, in la so mool-
mool i.

7 Mugu ngan ang ngan ben kadada dook
mata ye parsukungu. E nga sei tool ilelang
bet katoo betanga moolmool tiap i? 8 Ngan
dada yo nen nga, ngan ipa ye Maro, tool
yo ikiu ang panga i, in tiap. 9 Ngan ole
lomu tut ye so yo bet iyeie porong a isung
i, in so mai tiap san, bong ke bet ole iyeie
porong tani a isung le imot. 10 Bong au i
Tool Mai ipamedau le atara lok le atu yang
nen, o ke bet katoo dada sa mulu tiap. Inbe
sei tool yo bet igarung lomu nen i, in ole
Maro iyemenaii. 11 Ang di diek nga, di
tooltool kapala tiwete nen bet awetewete
pang di tooltool bet tikoro tinidi. Bong
awete nen tiap, ngan la le di Yuda tigarun-
gau nga. Ngan kumata le awete bet di
tooltool tikoro tinidi nga, ngan betanga yo
ke kai palasingi ke Kirisi i, in o ke bet
iyei di tooltool le katedi malmal pau mulu
tiap. 12 Au i lok mai san nen bet di tooltool
yo tigarung lomu nen nga, ngan tikodo le
timede mata ye dada yo ke koranga tinidi
i. Bong bet nen nga, ngan di tapdi tikoro
tinidi a tigarung di le dook tiap yege.

13 Ngan nanga ang di diek nga, ang ngan
Maro ikiu ang bet kayei poranga mulu
pang dada yo ke wer, nga tiap. Le bet nen
ngan ken lomu tar bet ang tapmu ole katoo
lomu ye soo so yo bet kayei nga be. Bong
katoo dada yo bet lomu pang di diemu ye
mai san inbe kayei ben poranga pang di a
kalon di ye i. 14 Ngan wer tina le imot ke di
Yuda nga, ngan punu igaua le imot a iken
ye wer ataleu naii: "Lom pang di diem mai
san dawa ben yo ong taum lom pong mai
san nga."✡ 15 Nen le kakauwai yang dook
leu. Yesoo, kumata le bet kayei ben di asara
gok a kapassak le ang tapmu kapatoko nga,
ngan ole kagarungang a kallemu le imot.

✡ **4:27** Esai (Aisaia) 54:1 ✡ **4:30** Pudu (Stat) 21:10 ✡ **5:14** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:18

Dada Ke Maro Amunu Inbe Idi Tooltool Lodo

16 Nga ole awete pang nen, ken le ka-
malum pang Maro Amunu Silene a bet nen
ngan ipassongang ye panga kiang. Ngan la
o ke bet katoo dada dook tiap yo lomu kaua
urata ye bet kayei, ngan tiap nga. 17 Nen
le soo dada dook tiap ke sennene yo idi
tooltool lodo bet tayei nga, ngan irautoo
soo dada dook mata yo Maro Amunu Si-
lene lono bet tayei nga. Inbe soo dada dook
mata yo Maro Amunu Silene lono bet tayei
nga, ngan irautoo soo dada dook tiap ke
sennene yo lodo bet tayei nga. Ngan yeru
le ru nga tiyei ben koi, le soo so yo lomu
bet kayei nga, ngan o ke bet kayei tiap.
18 Bong kumata le bet Maro Amunu Silene
ipassongang ye panga kiang a bet katoo
nga, ngan o ke bet kanepe ye dada yo ke
wer ngan parmana mulu tiap.

19 Le ang ngan lomu galanga ye dada
dook tiap ke sennene yo di tooltool lodi bet
tiyei ngan oo. Ngan dada tina ngan nen:
dada ke bauk, inbe dada yo giri leu ye Maro
matana nga, inbe dada ben kidi gaunu yo
tiyei nga, 20 inbe dada ke sungunu pang
maro yo doko nga, inbe dada ke pidipidi,
inbe dada ke bet tiye di diedi tiyei koi, inbe
dada ke passakungu, inbe dada ke matadi
gorengana ye so kidi diedi, inbe dada ke
kate malmal, inbe dada ke bet lodi pang
di tapdi leu, inbe dada ke bet tiye di diedi
tigauagaua tiap a la tinepe kidi kidi, 21 inbe
dada ke bet matadi yoonoonoo, inbe dada
ke yinungu ran medana a kutodi moo ye,
inbe dada ke bet di tooltool tigaua bet tiyin
ran medana a tiyei dada dook tiap pang
di diedi, inbe dada matana matana kapala
yo nen nga. Ngan mugu ngan awete pang
ye oo, inbe la dookoot nga awete pang ye
mulu nga. Di tooltool yo tiyei dada nen
nga, ngan o ke bet tilo tigaua ye di tooltool
yo Maro bet matan kala di ngan tiap.

22 Bong bet Maro Amunu Silene ipas-
songo di tooltool ye panga kidi nga, ngan
ole tiyei dada yo nen nga: lodi pang
di diede mai san, inbe lodi ponana ye
nepongo kidi, inbe tinepe ye lo silene, inbe
titoko too katedi le katedi malmal tarrai
pang di tooltool tiap, inbe tilon di tooltool,
inbe tiyei dada dook mata leu, inbe titoo
betanga kidi dook mata, 23 inbe tinepe
moonoombe dook, inbe tikaptut di dook ye
nepongo kidi. Ngan wer tina nga atu sa ke
bet igunkala dada yo nen ngan tiap. 24 Le di
tooltool yo ke Yesu Kirisi nga, ngan di ngan
ben tiraumata dada dook tiap ke sennene
yo iken lodi nga, ngan le ipa ye urata dook
tiap ki tina, ngan a tipatoto lo kai palasingi
kaini le imata oo. 25 Nen le idi nga Maro
Amunu Silene la ikaua nepongo dook mata
paidi i. Le bet nen ngan ole tatoo Maro
Amunu Silene a ipassongidi ye panga kiidi.
26 Inbe ken le idi taudu tayitmak ede be,
inbe tasokkara di diede lodi ye patokongo
be, inbe matada gorengana ye so kidi diede
kapala be lapau.

6

Talon Di Diede

1 Ang di diek nga, kumata le bet ang tina
ngan atu bet ikapsap ye dada ke sennene
nga, ngan ang di tooltool yo katoo Maro
Amunu Silene, ngan ole kayei dada yo
dook mata ngan pang tool tani in a kaloni
a kakarata ye dada ki yo iyeii i. Bong ang
tapmu ngan ken le kakauwai yang dook
leu, ole nen ngan Satan itou ang lapau
ngan ole kakapsap ye dada ke sennene.
2 Le ang ngan ole kalon di diemu a kasolo
moonoo kidi. Kumata le bet kayei dada yo
nen nga, ngan ole katoo wer yo ke Kirisi i.
3 Nen le kumata tool atu lon tar bet ye in
tool mai bong bet ilono ene san tiap nga,
ngan ye taunu ikaua llungunu ye. Ngan
ye in tool mai tiap. 4 Le ang tina atu atu
ngan ole kakamatang ye soo dada kiang
tina yo kayei nga, inbe lomu kaua urata ye
ben ang ngan dook too tiap. Kumata soo so
yo kayei ngan bet dook mata nga, ngan ole
lomu ponana ye dada kiang dook mata tina
yo kayei nga. Bong le ken kakamata dada
yo di diemu tiyei nga lo ngan bet lomu
ponana ben dada kiang yo kayei ngan illos
di diemu ye dada kidi yo tiyei nga, ngan be.
5 Ngan awete nen nga, yesoo ang atu atu
ngan ole kayei urata kiang tapmu.

6 Inbe sei tool yo tipatomonaii ye be-
tanga ke Maro i, in bet nen ngan ipoto so
ki yo dook mata ngan le ikap kapala pang
tool tani yo ipatomonaii i.

7 Ken le kallungang tapmu a lomu tarang
bet ang ngan ke bet ole kakaua llungunu ye
Maro, ngan be. Kumata tool bet ipe so lu-
ana idu kumu ki nga, ngan ole so tani in la
bet ikaua kanono i. 8 Ngan nanga, kumata
tool bet ikapgi dada dook tiap ke sennene
yo lon kaua urata ye nga, ngan ye lal ke
kaningi so matana ngan ole ikaua mas-
ngana yo taukan motingi i. Bong kumata
tool bet ikapgi dada dook mata yo Maro
Amunu lon ponana ye nga, ngan ole ikaua
nepongo dook mata yo taukan motingi i.
9 Le ken tinimu booroomoo ye geingi dada
yo dook mata, ngan be. Ngan kumata le bet
tayei urata le ikenen leu nga, ngan ole ye
lal yo ke kaningi so matana in nga, ngan ole
takap so dook mata san. 10 Nen le soo lal bet
idi nga tayei dada yo dook mata ngan pang
di tooltool ye in nga, ngan tayei. Inbe ole
takodo le tamede moolmool ye geingi dada
yo dook mata ngan pang di diede kapala
yo titara lodi medana pang Tool Mai nga
lapau.

Paulu Lon Ponana Ye Kai Palasingi Ke Kirisi

11 Dookoot nga kakamata betanga tina
yo awodo le maimai a iken ye motingi ke
rau i nga, ngan awodo ye au tauk bek.

12 Di tooltool yo tikodo le timede ye dada
ke koranga tinimu nga, ngan bet nen a di
Yuda lodi dook mata ye di. Ngan ye yo
a le tiyei nen nga, ngan bet nen a tinepe
manga mooloo ye betanga ke kai palasingi
ke Kirisi a bet nen ngan di Yuda tigarung
di be. 13 Inbe di tooltool yo titoo momo kidi
Yuda ye koranga tinidi nga, ngan di tapdi
nga titoo wer dook tiap. Di ngan lodi bet
tikoro tinimu, a bet nen ngan tiyitmak edi
ye so yo tiyei ye tinimu nga. 14 Bong au i
ke bet ayitmaka ek ye so yo ayei, ngan tiap.
Ole ayitmaka Yesu Kirisi ye urata yo iyeii
ye kai palasingi kaini, in leu. Le ye urata yo
iyeii i, in dawa ben amata le dookoot nga
lok pang dada dook tiap yo ke tana i, ngan
tiap. Inbe di tooltool yo titoo dada nen nga,
ngan lodi dook tiap pau lapau. 15 Ngan
nanga, dada yo ke bet tikoro tool tinini in
so sorok, inbe dada yo bet tikoro tool tinini
tiap i, in so sorok lapau. Bong so maiyoko
ataleu in nen, ole tool iportaka lono le iyei
ben tool paunu mulu nga. 16 Nen le di
tooltool le imot yo tikaua dada i a tiparama
le titoo nga, ngan ole Maro lono pang di a
ilon di le tinepe ye lo silene yo ki i. Inbe di
tooltool tina, ngan la di tooltool moolmool
ke Maro nga.

17 Le betanga kiau yo bet aweteporaii in
nen; di tooltool yo tirau au, inbe moonoon-
goo yo iken ye tinik nga, ngan ipaposau
ben au i poranga ke Yesu le lok bet tool
san mulu ikaua urata moonoo sa mulu pau
tiap.

18 Ang di diek nga, ngan apatarau nen
bet Tool Mai kiidi Yesu Kirisi yo inepe lomu
i, in ole lono pang a iyei dada dook mata
pang ang le imot. Moolmool.

Epeses
Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Epeses I

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Di Tooltool Ke Kirisi

1 Au Paulu, yo Maro itoo ye taunu lono
a ipootau bet ayei aposol ke Yesu Kirisi i,
in awodo rau naii pang ang di tooltool ke
Maro yo katara lomu medana pang Yesu
Kirisi a kanepe ye malala mai Epeses nga.
2 Nen le apatarau pang Tamada Maro iye
Tool Mai kiidi Yesu Kirisi bet lodi pang a
tiyei dada dook mata pang, inbe tikaua lo
silene kidi pang.

Kirisi In Dada Ke So Dook Mata Yo Ke Maro Nga

3 Tayitmaka Maro yo Tool Mai kiidi Yesu
Kirisi Tamana, in ene. Ngan ye in iyei urata
dook mata paidi, inbe ye urata yo Kirisi
iyeii paidi i, in ikap so matana matana le
imot yo ipa ye malala ki nga, ngan paidi
bet ilonidi ye. 4 Ngan nen le ye kene yo
Maro itar so le imot ke lang le tana a pom-
pombe tiao nga, ngan ipootidi tooltool yo
taye Kirisi tagaua le atu nga, ngan panga,
a bet nen ngan tatoo dada le imot yo ye
lono bet tatoo nga, inbe tanepe le taukada
busunu ye matana. Ye in lono paidi mai
san, 5 ngan la le mukot yege ni nga, ngan
lon taridi nen, bet ole ikau idi kan le tayei
ben ye di natunu ye urata yo Yesu Kirisi
iyeii i. Ngan ye in lon ponana bet iyei so
yo nen nga, ngan la le itoo ye taunu lono
ye so yo iyei nga. 6 Ngan nen le tayitmaka
ene le ilo ete ye yo lono paidi mai san a
le iyei dada yo dook mata ki taunu, ngan
paidi nga. Ye in iyei dada dook mata yo nen
ngan le maiyoko kaiye paidi, ye Natunu yo
lono panga mai san i. 7 Le Kirisi iraia tinini
mai i le imot a tiraumate bet iyimidi ye rara
ki yo imati ye kene yo imata ye i. Nen le
ikarata dada pang Maro bet igiri sennene
yo kiidi nga. Le ye dada tani yo iyeii nen
i, in itoo Maro lono, yesoo ye in lono paidi
ngan la le iyei dada yo dook mata le dook
mata san, ngan paidi. 8 Ngan nen le ye
in iyei dada dook mata paidi, inbe ikap lo
galanga paidi, a bet nen ngan lod galanga
ye dada dook mata le imot yo lono bet tatoo
nga. 9 Inbe dada tani yo lon taru a iken
sollono i, in lon ponana bet ipaposi paidi
ye urata yo Kirisi iyeii i. 10 Le dada tani
in nen: Ye in ole matan kala so tina nga
le imot le lo tagoro lal yo itaru bet Yesu
imulu a isi ye in nga, ngan la bet iwinnoko
so tina yo ke malala ki ngan le ipa ye ke
tana i nga, ngan le imot man igaua, inbe
itar du Kirisi parmana a bet nen ngan iyei
kuto mai panga inbe matan kala.
11 Le Maro in iyei so tina le imot a pombe
ben tina yo lon kaua urata ye nga. Nen le
mukot yege ni nga, ngan lon taridi nen, bet
ole ipootidi tooltool yo taye Kirisi tagaua
le atu nga, ngan panga, a bet nen ngan
tayei ben di tooltool ki. 12 Ngan iyei nen
a bet nen ngan am Yuda tina yo amtara
lomam le atu pang Kirisi mugu nga, ngan
amyitmaka Maro ene le ilo ete ke bet di
tooltool tipayiti ye. 13 Inbe ang di tooltool
yo kapa ye rara kidi Yuda tiap, ngan lapau,
ang ngan kaye Kirisi kagaua le atu. Yesoo,
ye kene yo kalongo betanga moolmool ye
dada yo bet Maro ikau ang a ipamulang
ye so dook tiap yo bet igarungang in nga,
ngan le katara lomu medana ye bingi dook
mata tani nga. Nen le Maro Amunu Silene
yo ipamede betanga ye bet ikauu pang i,
in ikauu pang a bet nen ngan itarkalang
ben ang ngan di tooltool ki. 14 Le Maro
Amunu Silene tani yo ikauu paidi i, in iyei
ben tarkilanga paidi bet so dook mata le
imot yo ipamede betanga ye bet ikap paidi
nga, ngan ole ikap paidi moolmool. Ngan
nen le lod galanga nen, pang dama ni ngan
Maro ole ikap di tooltool ki yo iyimi di ye
rara ke Kirisi nga. Nen le ole tayitmaki,
inbe tayeie ene le ilo ete ke bet di tooltool
tipayiti ye.

Paulu Ipatarau Ye Di Tooltool Ke Epeses

15 Ye kene yo alongo bingi kiang bet
katara lomu medana le ikenen leu pang
Tool Mai Yesu, inbe lomu pang di tooltool
ke Maro le imot mai san nga, 16 ngan le
amaryoo tiap, bong kanakana ngan lok
tutang a apatarau yang, inbe awete lo po-
nana kiau pang Maro yang. 17 Inbe asitoo
torungu Maro, yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi

Tamana inbe takamata ben ene mai san ke
bet di tooltool tipayiti i, in ye pataraungu
bet ikap lo galanga pang ye dada dook
mata yo lono bet katoo nga, inbe ye taunu
ole ipapos dada tina pang, a bet nen ngan
lomu galanga ye dook. 18 Inbe apatarau
pang Maro bet sul ki ole ilangarai lomu, a
bet nen ngan lomu galanga dook ye dada
dook mata yo bet ole iyei pang di tooltool
yo ikiu di nga, yesoo so tina ngan la tatar
matada a tanam ye nga, inbe ole lomu
galanga dook lapau ye so dook mata yo
ipamede betanga medana ye bet ole ikap
pang di tooltool ki ye taunu nga. Ngan so
tina ngan dook mata le dook mata ki taunu.
19 Inbe apatarau lapau bet ole ipagalanga
lomu, a bet nen ngan lomu galanga dook
ye gurana ki yo ilonidi tooltool yo tatara
lodo medana panga ye i, in mai san le illos
gurana ke so nga le imot i. Ngan gurana ki
yo ilonidi ye i, in gurana tani 20 yo pombe
le mai ye kene yo Maro ipamaditi Kirisi ye
ni ke matenge a ikauu lo ye malala ki le lo
iwur ye bene oonoo ye ni yo bet iyei kuto
mai ye i. 21 Ngan nen le Kirisi in inepe ete,
inbe gurana ki mai mata le illos di so sidi
yo tiyei kuto maimai pang lang le tana nga,
inbe di so sidi yo gurana kidi mai mata nga,
ngan le imot. Le ene ilo ete san, le illos
di dookoot katai ngan leu tiap, bong pang
dama ni ngan lapau. 22 Nen le Maro itar
so nga le imot la gurana ke Kirisi parmana,
inbe ipootoo bet iyei kuto mai pang so tina
nga le imot, inbe pang di tooltool yo tigaua
ye bareme ke Yesu ngan lapau. 23 Ngan
idi tooltool tina yo tagaua ye bareme ke
Yesu nga, ngan tayei dawa ben Kirisi tani
in bene le kene inbe soonoo kapala yo ke
tinini nga. Le ipaponidi ye gurana ki, dawa
ben ipapon so nga le imot yo iken ye ni mai
i le imot ngan ye gurana ki lapau nga.

2

Idi Nga Ben Tammata Oo,
Bong Maro Iyei Idi Le Taye Kirisi Tamagur Mulu

1 Mugu nga ang ngan kanepe dawa ben
di tooltool yo timmata koot nga, yesoo ang
ngan kadada wer pono le kakapsap ye
dada dook tiap yo ke sennene nga. 2 Ngan
nen le ye kene tani in ang ngan kayei dada
dook tiap dawa ben di tooltool ke tana i
tiyei nga, inbe katoo dada dook tiap yo Sa-
tan lono bet katoo nga. Ngan ye in tool kuto
mai yo matan kala di so sidi ke lang katene
i, inbe ye la dookoot nga ikaua urata ye
di tooltool yo lodi bet tilongo betanga ke
Maro tiap, ngan lodi i. 3 Mugu ngan idi le
imot nga tayei dada dawa ben yo di tiyei
nga. Nen le idi nga tayei dada dook tiap
ke sennene yo tiniidi iyolidi bet la tayei
nga, inbe tatoo dada dook tiap ke tana yo
lod kaua urata ye bet tayei a lod ponana
ye nga. Ngan tayei dada dook tiap yo nen
nga, yesoo idi tooltool ke tana i nga, ngan
tipasui idi le tapa ye dada dook tiap yo ke
sennene nga. Nen le Maro katen malmal
paidi inbe ole iyemenai idi le tapa ye di
tooltool kapala le imot yo tiyei sennene
nga. 4-5 Moolmool, mugu ngan idi nga
tadada wer pono le ye Maro matana ngan
tanepe ben di tooltool yo timmata koot
nga, bong ngan Maro yo lon ponana bet
ilele lono ye di tooltool i, in lono paidi
mai le mai san, ngan la le ipamaditidi
taye Kirisi le ikaua nepongo dook mata yo
paunu, in paidi. Nen le ye lono yo paidi a
bet iyei dada dook mata yo nen ngan paidi
ye i, in la le ikau idi a ipamulidi ye so dook
tiap yo bet igarungidi i. 6 Le tina Maro
ipamaditidi tooltool yo taye Kirisi tagaua
le atu nga, ngan nen le dookoot nga dawa
ben ikau idi taye a talo tanepe ye malala ki,
inbe matan kala so nga le imot. 7 Ngan iyei
nen a bet nen ngan pang dama ni nga, ngan
ole ipapos dada ki yo iyei paidi ye urata
ke Yesu Kirisi nga, ngan dook mata le illos
so yo dook mata nga le imot. 8 Le Maro
ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo bet
igarungang in nga, ngan ye lono yo pang
mai san a bet iyei dada dook mata yo nen
ngan pang nga. Ngan ang tapmu kayeie
urata sa dook mata ngan la le Maro ikau
ang a bet ipamulang ye, ngan tiap, bong in
ben lo ponana ki pang. Ye in iyei nen, yesoo
ye yo katara lomu medana pang Kirisi nga.
9 Le moolmool, ang ngan kayeie urata sa
ngan la le ikau ang a ipamulang ye, ngan
tiap. Ngan nen le ke bet tool sa koon payiti
a iwete bet ye in dada ki dook mata, ngan

la le Maro ikauu a ipamule ye, ngan tiap.
10 Le idi tooltool yo taye Yesu Kirisi tagaua
le atu nga, ngan Maro ye taunu iyei idi le
tanepe ye nepongo paunu, a bet nen ngan
tayei urata dook mata tina yo Maro lon
kaua urata ye mukot bet ole tayei nga.

Maro Igaua Di Yuda Inbe Di Tooltool Yo Tipa Ye Rara Kidi Yuda Tiap Nga, Ngan Ye Kirisi

11 Nen le ang di tooltool yo kapa ye rara
ke di Yuda tiap nga, ngan lomu tut ye
mugu ngan di Yuda tiwete bet ang ngan
tarkilanga ke Maro yo ke koranga tiniidi i,
in iken yang tiap. Inbe di ngan titiki le di
tapdi tiyitmak di bet di ngan di tooltool ke
Maro ye yo tikoro tinidi nga. Bong dada
ke koranga di tooltool tinidi i, in so yo di
tooltool tiyeii ye tinidi kulini ye di tapdi
bedi leu i. 12 Ngan ye kene tani in ang
ngan kanepe manga mooloo ye Kirisi. Inbe
ang ngan ben di tooltool ke Isrel yo Maro
ipootoo di panga ye taunu, ngan tiap, le
ang ngan ben di tooltool ke malala san le
kanepe diki. Ngan nen le betanga medana
yo Maro ipamede pang di tooltool ki i, in
ang ngan kanepe diki ye. Inbe ye kene yo
kanepe ye tana i nga, ngan lomu galanga
ye Maro tiap, le katar matamu a kanam ye
so dook mata tani yo lono bet iyeii pang
i, in tiap lapau. 13 Bong ang di tooltool
yo mugu ngan kanepe manga mooloo ye
Maro nga, ngan dookoot nga kaye Yesu
Kirisi kagaua le atu, le ye rara ki yo imati ye
kai palasingi kaini i, in ikau ang a kaman
potai ye Maro a kaye kagaua.

14 Nen le Kirisi ye taunu la iyei idi
tooltool yo Yuda inbe yo Yuda tiap nga,
ngan bet tagaua lodo le atu a tanepe ye lo
silene yo ki i. Ngan mugu ngan tagaua-
gaua tiap, inbe tanepe ben koi. Le dada
dook tiap kiidi tani yo bet lodo pang di
diede ye tiap i, in ben koongoo medana a
ipotidi le tanepe ki ki. Bong ngan Kirisi
isorreke koongoo tani, inbe iyei idi le man
tagaua lodo a tanepe ye budanga atu. 15 Le
Kirisi tani in irautoo gurana ke wer ipa
ye noonoongoo matana matana yo ke wer
ngan ye matenge yo ki i. Ngan ye taunu
lon tar bet iyei nen, a bet nen ngan igau
idi tooltool yo tanepe ye budanga ru tina
nga, le man taye tagaua ye budanga ataleu
yo paunu i, inbe tanepe ye lo silene yo ki i.
16 Nen le ye matenge ki tani yo tipatota lo
kai palasingi kaini ye i, in igiri dada dook
tiap kiidi yo bet tayei koi pang di diede
ye i. Le tina igau idi tooltool ke budanga
tina yo ru nga a man tagaua ye atu, a
bet nen ngan ikau idi le man taye Maro
tagaua lodo le atu. 17 Ngan Kirisi in isi ngan
bet si iwetewete bingi dook mata pang di
tooltool yo tinepe manga mooloo ye Maro
nga, inbe pang di tooltool yo tiwete bet di
ngan tinepe potai ye nga, ngan ye dada yo
bet tigauagaua a tinepe ye lo silene yo ke
Maro in nga. 18 Nen le ye urata yo Kirisi
iyeii i, in la am Yuda inbe ang di tooltool yo
Yuda tiap nga, ngan dookoot nga idi le imot
ngan ke bet tala potai ye Tamada Maro la
takodo matana, inbe tapatarau panga ye
gurana yo ke Amunu Silene i.

Idi Tooltool Ke Kirisi Nga Rumu Mool-mool Ke Maro

19 Ngan nen le ang di tooltool yo Yuda
tiap nga, ngan dookoot nga ang ngan dawa
ben di tooltool ke malala san, too ben di
tooltool kapala yo tinepe diki, nga tiap.
Bong ang ngan kaye di tooltool kapala yo
Maro ipootoo di panga ye taunu, ngan ka-
gaua le atu, le ang le imot ngan di tooltool
ke malala ke Maro. 20 Le ang ngan dawa
ben renge ke rumu yo ke Tool Mai nga.
Inbe am aposol le di Maro koonoo nga
dawa ben sawa yo tire rumu lo pono nga.
E Yesu Kirisi in dawa ben nasil yo tirauu
kataunu a bet iparama rumu i. 21 Ngan nen
le ye in la iparama rumu tani in soonoo
kapala yo bet man tiseke pang ye nga, ngan
le imede a iyei ben bareme mai ke sungunu
yo Tool Mai ipootoo panga ye taunu i. 22 Le
ang di tooltool tina yo Yuda tiap nga, ngan
kaye Kirisi kagaua le atu, ngan nen le ang
ngan lapau kapa ye di tooltool kapala yo ke
Maro nga, ngan kagaua a kayei ben rumu
atu yo bet Maro Amunu Silene inepe ye i.

3

Paulu Iwetewete Bingi Dook Mata Pang Di Tooltool Yo Tipa Ye Rara Kidi Yuda Tiap Nga

1 Au, Paulu i, anepe rumu dook tiap ke di
talnga dikidiki lono nga, yesoo ayei urata
ke Yesu Kirisi a bet nen ngan alonang ang
di tooltool yo kapa ye rara ke di Yuda tiap
nga. 2 Nen le ang ngan o kalongo betanga
ye urata tani yo Maro ikauu pau i. Ngan ye
in iyei dada dook mata pau a ikaua urata
pau nen, bet awetewete bingi dook mata
pang ye dada ki yo bet lono pang mai san
a iyei dada dook mata pang ye i. 3 Ngan
dada ki tani yo lon taru a iken sollono
i, in ipaposi pau, le dookoot nga awodo
betanga ki kasin a ilo ye rau i pang koot
nga. 4 Le ye kene yo bet kakinkat betanga
tina nga, ngan ole lomu galanga nen, au i
lok galanga dook ye dada yo Maro lon taru
ye Kirisi a iken sollono i. 5 Ngan mukot
ye kene yo Yesu isi tiao nga, ngan Maro
ipaposo dada ki tani in pang tooltool siap.
Bong yo dookoot nga Amunu Silene ipa-
posi pang di aposol le di Maro koonoo tina
yo ipootoo di panga ye taunu nga. 6 Ngan
dada ki tani yo iken sollono i, in nen: Bingi
dook mata in dada yo bet ang di tooltool
yo Yuda tiap nga, ngan ole kakap so dook
mata gaongo leu ben yo Maro ipamede
betanga ye bet ole ikap pang di tooltool ki
yo di Yuda nga.

7 Ngan au i, Maro iyei dada dook mata
pau a ipamedau ye gurana ki, a bet
nen ngan ayei ben kapraingi ki, inbe
awetewete pang di tooltool ye bingi dook
mata tani i. 8 Moolmool, au i akamatau
ben tool kase le apa mur yege ye di diek
kapala le imot yo ke Maro nga. Bong Maro
lono pau a iyei dada dook mata pau nga,
ngan bet nen a awetewete pang di tooltool
yo Yuda tiap ngan ye so dook mata yo bet
Kirisi ikap pang di nga. Inbe so tina yo bet
ikap pang di nga, ngan ben balingi yo dook
mata le dook mata ki taunu nga. 9 Inbe
Maro ipootau bet apagalanga di tooltool le
imot ye dada ke Maro yo lon taru a iken
sollono i. Kulkulunu ngan Maro tani yo
itar so nga le imot i, in ipaposo dada ki
tani pang tooltool siap, 10 bong dookoot
nga ipaposi a ise mallangana oo. Le tina
iyei di le tigaua le atu ye bareme ke Yesu
nga, ngan bet nen a bet di so sidi yo gurana
kidi maimai nga, inbe di so sidi yo tiyei
kuto maimai pang lang le tana nga, ngan
ole tikamata ben lo galanga ke Maro in
dook mata le imot. 11 Nen le dada tani
yo mukot ngan Maro lon taru ye kene yo
itara tana tiao i, in la dookoot nga itoo le
kanono pombe ye urata yo Tool Mai kiidi
Yesu Kirisi iyeii i. 12 Le idi tooltool yo tatara
lodo medana pang Kirisi a taye tagaua lodo
le atu nga, ngan o ke bet tatattadaia Maro
mulu tiap. Yesoo, Kirisi la iso dada paidi
bet tapa le tala potai ye Maro i. 13 Le au i
atorang bet ken lomu dook tiap ye yo asolo
moonoo ye urata yo ayei bet alonang ye,
nga be, bong lomu ponana ye.

Paulu Ipatarau Ye Di Epeses

14 Ngan yesoo Maro in iyei so tina le
imot pang, ngan la le agun turuk le du
damok toko tana ke dama ke Tamada
Maro, inbe apatarau panga yang. 15 Ngan
Maro ikarata so le imot yo ke malala ki
ngan ipa ye ke tana i. Nen le di tooltool
le imot yo dookoot nga tinepe ye malala
ki inbe di tooltool yo tinepepe go ye tana i
nga, ngan Tamadi la ye i. 16 Inbe dada ki le
imot yo iyei pang nga, ngan dook mata ki
taunu. Nen le au i apatarau panga bet itoo
dada dook mata ki tani a ipamede lomu ye
gurana ke Amunu Silene a bet nen ngan
kakodo le kamede, 17 inbe katara lomu le
imede moolmool pang Kirisi, a bet nen
ngan inepe le imede lomu in. Inbe apata-
rau bet dada dook mata tani yo bet Maro
lono pang ye mai san i, in ole ipamedang
a bet nen ngan kakodo le kamede ye dawa
ben kai yo ramini itorobono tana le idu
lopo i, inbe dawa ben rumu yo tire lo ye
sawa medana pono i. 18-19 Ngan nen le ang
ngan kaye di tooltool ke Maro le imot nga,
ngan ole lomu galanga dook ye Kirisi lono
yo paidi i, in mai balai nga. Ngan lono yo
paidi i, in mai le mai san a ipa le ilo ete inbe
idu lopo inbe ingaua ni mai i le imot, le tool
sa ke bet lon galanga ye pitiap yege. Bong
au i apatarau nen, bet iyei ang le kanepe le
dawa ben ye ni.

20 Le tayitmaka Maro ene, yesoo gurana
ke Amunu Silene yo iken lodo i, in iyei
urata mai le mai san. Nen le so le imot yo
tatoru ye, inbe so yo lod kaua urata ye bet
ilonidi ye nga, ngan ole iyei le imot ipa ye

so kapala mulu lapau. 21 Le tayitmaka ene
le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye urata
yo iyei kataunu ye di tooltool yo tigaua
ye bareme ke Yesu ngan tiye Yesu Kirisi
nga. Le tayitmaka ene dookoot nga inbe
pang dama ni ngan le ikenen nen le taukan
motingi. Moolmool.

4

Di Tooltool Ke Kirisi Nga Tigaua Ye Budanga Atu

1 Au i anepe rumu dook tiap ke di tal-
nga dikidiki lono nga, yesoo ayei urata ke
Tool Mai. Ngan la awete le kook mede ye
betanga pang nen, bet kanepe dook mata
ye dada tina yo Maro lono bet katoo nga,
yesoo ye in ikiu ang panga bet la kayei
ben di tooltool ki nga. 2 Le kanakana ngan
ang tapmu ole karautoo ang le kadu lopo
ye di diemu kapala nga, inbe kanepe le
lomu pusbe dook mata. Inbe kumata le
bet di tooltool tiyei dada dook tiap sa pang
nga, ngan ken katemu malmal pang di
tarrai be, bong lomu pang di mai san a
kasolo moonoo tina. 3 Ngan nen, yesoo
Maro Amunu Silene iyei idi a taye di diede
tagaua ye budanga atu. Le bet nen ngan
ole kakodo le kamede ye dada yo bet lomu
iken silene pang di diemu a kaye di ka-
gauagaua dook ye i. 4 Le kakamata, idi
tooltool yo tatara lodo medana nga, ngan
tagaua ye budanga ataleu, le idi ngan dawa
ben tool atu kanono. Inbe Maro Amunu
Silene ataleu la inepe lodo i. Inbe gaongo
leu, ye kene yo Maro ikiu idi ye in nga,
ngan idi le imot nga tatar matada a tanam
bet pang dama ni, ngan ole ikaua so dook
mata yo ipamede betanga ye bet ikauu
paidi i. 5 Inbe idi le imot nga Tool Mai
kiidi in ataleu, inbe patomonaingi mool-
mool ke dada yo idi nga ke bet tatara lodo
medana pang Kirisi a bet nen ngan ipamu-
lidi ye i, in ataleu, inbe rriungu yo tirriu
idi ye i, in ataleu lapau. 6 Inbe idi le imot
nga tasung pang Maro ataleu, le idi nga
Tamada ataleu. Ngan ye in matan kala
di tooltool ki nga le imot, inbe ye Amunu
Silene ngan inepe ye di tooltool ki nga le
imot lodi, inbe iyei urata ki ye di tooltool
ki nga le imot lapau.

7 Bong Kirisi lono paidi a iyei dada dook
mata paidi, le itoo ye taunu lono inbe
imalimidi atu atu ye urata tina yo matana
matana nga. 8 Le ben betanga yo tiwodo lo
ye Rau ke Maro ngan iwete nga,

"Ye kene yo ipa a ilo pang ye ni yo iken ete
ni nga,
ngan di koi ki yo illos di ye patokongo
nga, ngan imugu pang di,

inbe titoo a tiye tilo pang ete,
inbe ikap so dook mata pang di
tooltool ki."✡

9 Ngan nen le atorang ye betanga yo iwete
bet "ilo pang ete" i, in punu balai? Ngan
punu nen, ye in ilo pang ye ni yo iken ete
yege ni, bong mugu ngan ye in ipa le isi ye
ni yo iken lopo i, in ye tana tani i.* 10 Le tool
tani yo ipa ke ete a isi tana i, in ye la imulu
a ilo pang ete le lo inepe ye malala ke Maro,
a bet nen ngan iyei kuto mai a gurana ki
ipapon so le imot yo iken ye ni mai i le
imot nga. 11 Inbe ye tani in la ikap urata
matana matana pang di tooltool i. Nen le
ipootoo di tooltool kapala bet tiyei aposol,
inbe kapala bet tiyei di Maro koonoo. Inbe
di kapala ngan ipootoo di bet tiyei ben di
tooltool yo bet tiraia bingi dook mata ke
Yesu nga, inbe di kapala ngan tiyei ben
di tooltool yo bet matadi kala di tooltool
ke Kirisi inbe tipatomonai di ye betanga
ke Maro nga. 12 Ngan itar di nen a bet
nen ngan tilon di tooltool ke Maro bet di
tapdi tiyei urata yo ki nga, inbe tipamede
di tooltool tina yo tiyei ben Kirisi kanono
nga bet tikodo le timede. 13 Le ole iyei
nen le lo idi le imot tagaua le atu ye lodo
medana yo tataru pang Kirisi i, inbe idi
le imot lod galanga dook ye Maro Natunu
tani a takodo le tamede ye, dawa ben di
tooltool yo ben timatu koot ye so ke Maro
nga. Inbe gurana ke Kirisi ole ipaponidi

✡ **4:8** Rau ke Woungu (Buk Song) 68:18 * **4:9** Ngan kattenge betanga i iwetewete ye Kirisi yo ilo pang ye malala ke Maro i. Bong kulkulunu ngan ipa ke ete a isi tana i si tirauu a imata, motong la titaru lo agoro lono ke di matenge. Ngan di tooltool kapala tiwete bet betanga nga iwetewete ye kene yo Kirisi imata a idu ye malala ke masngana du iyei urata ke Maro, motong la ise a ilo pang ete nga.

a bet nen ngan panga le nepongo kiidi ole dook mata dawa ben ki.

14 Nen le idi nga ole tanepe dawa ben di kakase maimai tiap, nga tiap. Le kumata tool sa bet iwete betanga san paidi, ngan ole palbe leu be tapalele lodo medana yo tataru i, in tiap. Too, kumata tool sa bet lo galanga ki dook mata le bet illungidi nga, ngan ole tatar talngada a talongo betanga ki tiap lapau. Ole nen ngan tayei dawa ben ookoo yo muru le kokor isuru tiek pono a ila le ngan iman i. 15 Bong bet nen ngan tawetewete betanga moolmool ke Maro ye dada yo bet lodo pang di diede ye mai san i. Ngan kumata bet tayei nen nga, ngan ole Maro Amunu Silene yo inepe lodo i, in ole ilonidi a bet nen ngan tanepe dawa ben Kirisi ye taunu ye so le imot yo tayei nga. Ngan ye in ben kutodo, 16 inbe idi nga tayei ben bene le kene inbe soonoo kapala yo ke tinini nga. Yesoo ye in kutodo, le idi tooltool yo tayei ben sekenge ki le medana inbe arono nga, ngan ke bet tagaua le atu inbe tapamedidi atu atu a bet takodo. Inbe ye dada gaongo leu, yesoo so yo Kirisi ikap paidi atu atu bet tayei nga, ngan ke bet lodo pang di diede inbe taye di tagaua a takodo le lo tamede.

Ole Taportak Lodo Ye Dada Kiidi Yo Tayei Nga

17 Ngan tina nen nga, le kalongo betanga yo bet awete pang ye Tool Mai ene nga! Ye gurana yo ikauu pau i, ngan la awete le kook mede ye betanga pang bet ken kanepe mulu ben di tooltool gok yo lodi galanga ye Maro tiap, ngan be. Di ngan, lodi kaua urata ye so yo moolmool tiap inbe taukan kanono nga. 18 Inbe di ngan tinepe todo lono le ke bet lodi galanga ye Maro tiap. Moolmool, kapodi lono ngan imede dawa ben pat, le tinepe manga mooloo ye nepongo dook mata yo bet Maro ikauu pang di tooltool ki i. 19 Ngan di ngan ye ke kanakana ngan tiyei dada dook tiap le lodi pon ye, le dookoot nga tiyetai ben nga tikapsap a bet nen ngan moomoodi ye, ngan tiap. Nen le dada dook tiap ke tana yo lodi bet tiyei nga, ngan tipas le tiyei leu. Inbe dada matana matana yo giri leu nga, ngan tinidi iyolo di bet la tiyei mulu le taukadi maryoongoo ye.

20 Bong ang ngan ye kene yo tipatomonai ang ye dada ke Kirisi a kayei ben di tooltool ki nga, ngan tipatomonai ang bet kayei dada yo nen ngan tiap. 21 Ngan au i lok tar bet ang ngan o kalongo betanga sa ye Kirisi oo, inbe ye kene yo katara lomu panga ye in nga, ngan di tooltool ki tipatomonai ang ye betanga moolmool yo ipa ye Yesu nga. 22 Ngan nen le ang ngan tipatomonai ang bet kagege dada gurunu yo mugu ngan kanepe ye i, inbe lomu gurunu yo mugu ngan ikap llungunu yang ngan le kayei sennene yo bet igarungang nga, ngan kakatte. 23 Bong ngan di tooltool yo tipatomonai ang nga, ngan tiwete pang bet katar manga pang Maro Amunu Silene bet iyei lomu le paunu a bet nen ngan lomu ole ikaua urata ye dada dook mata yo paunu ngan lapau. 24 Ngan tina yo Maro iyei ang le lomu paunu nga, le nen ngan kanepe ben di tooltool paunu nga. Nen le katoo dada moolmool yo ke Maro nga, a bet nen ngan ikamatang ben ang ngan tooltool noonoomu ye matana, inbe kanepe le dawa ben di tooltool yo ipootoo di panga ye taunu nga.

25 Ngan nanga, ken ang atu atu ngan kallungu be, bong kawete betanga moolmool pang di diemu yo kapala nga, yesoo idi le imot nga tanepe ye budanga atu, le idi nga dawa ben tool atu kanono. 26 Le kumata bet katemu malmal nga, ngan ken kayei sennene be. Inbe ken kaparama kate malmal kiang le lo ke idu a todo be, bong katemu sil mugu ngan, 27 yesoo kumata le bet kayei nen nga, ngan ole katar manga pang tool kuto mai kidi so sidi bet itou ang a kakapsap ye dada dook tiap yo ke sennene nga. 28 Ngan tool yo ke pinnau i, in ken ipinau mulu be, bong bet ye taunu imadit a iyei urata ye so dook mata yo bet iloni ye nepongo ki, a bet nen ngan so ki le ke bet ilon di tooltool yo timaka ye so nga.

29 Ken kawete betanga yo dook tiap ngan pang di diemu be, bong bet nen ngan kawete betanga dook mata yo ke bet ipamede lodi le imede nga, ngan leu, a bet nen ngan betanga kiang tina ngan

ole ilon di tooltool yo titar talngadi pang nga. 30 Inbe ken kayeie so sa yo bet iyeie Maro Amunu Silene yo inepe lomu in le lon madoko be. Ngan Maro Amunu Silene tani, in ben tarkilanga ke Maro yo itaru yang a ipitnai ang ben ang ngan di tooltool ki i. Le kumata bet tarkilanga ki iken yang nga, ngan ke bet lomu galanga nen, ye lal yo bet Kirisi imulu a isi ye in nga, ngan ole ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo ke tana i nga. 31 Nen le kakatte lo botoboto le kate malmal kiang a ikoo. Inbe dada dook tiap yo bet kaye di diemu kaparsu a kaparsululu ye nga, inbe dada yo bet kawete mur ye di tooltool a kagarung edi ye nga, inbe dada matana matana yo bet kakap masngana pang di tooltool kapala ye nga, ngan kakatte le imot a ikoo lapau. 32 Inbe lomu mulumulu ye di diemu kapala a lomu dook mata pang di, inbe lomu kalli dada dook tiap kidi yo tiyei pang nga, dawa ben yo Kirisi ilonang ngan le Maro igiri sennene kiang nga.

5

Tanepe Todo Lono Be, Bong Tanepe Ye Ni Galangana

1 Ang ngan Maro di natunu yo lono pang mai san nga, le katoo dada gaongo leu ben yo itoo nga. 2 Inbe kanepe ye nepongo dook mata yo bet lomu pang di diemu ye mai san i, le dawa ben Kirisi yo lono paidi mai san nga. Ngan ye in iraia tinini a imata yidi, le iyei ben so ke paroranga pang Maro. Ngan ye soo so yo iyeii i, in iyeie Maro le lon ponana ye, dawa ben tool iyei paroranga ye so a kini ki dook mata ilo pang ye Maro le lon ponana ye nga.

3 Nen le kumata bet ang ngan kayei ben di tooltool ke Maro koot nga, ngan ken kakapsap ye dada ke kerenge yo bet moomoodoo ye nga, ngan be. Inbe ken kayei dada kapala yo giri leu ye Maro matana nga, inbe matamu gorengana ye so ke di diemu ngan be, yesoo di tooltool yo Maro ipootoo di panga ye taunu nga, ngan o ke bet tiyei dada yo nen, ngan tiap. 4 Ngan nen le ken kawete betanga yo bet kagarung di tooltool lodi ye nga, ngan be. Inbe kawete betanga yo taukan punu nga, inbe kayei sere ye betanga yo bet di tooltool tilongo ngan moomoodi ye, ngan be. Bong kawete lo ponana kiang pang Maro ye soo so yo ilonang ye nga. 5 Au i ole ayeie betanga kiau i le igalanga, a nen ngan lomu galanga nen: Tool yo ikapsap ye dada ke di kerenge, too iyei dada yo giri leu, too matana gorengana ye so kidi diene i, in o ke bet lo igaua ye di tooltool yo Kirisi iye Maro bet matadi kala di, ngan tiap. Yesoo, tool yo nen i, in dawa ben isung pang di kai padodo, le ke bet ikaua so yo Maro ipamede betanga ye bet ikap pang di tooltool ki, ngan siap. 6 Ngan nen le ken kalongo pang tool sa yo bet ikaua llungunu yang a bet la kayei dada dook tiap yo nen nga, ngan be. Yesoo, betanga kidi ngan taukan punu, inbe di tooltool yo tisak noonoongoo a tiyei nen nga, ngan kate malmal ke Maro ole pombe ye di. 7 Ngan nen le ken kayangara di tooltool yo nen, ngan be.

8 Mugu nga ang ngan ben kanepe todo lono ye dada dook tiap kiang yo kayei nga, bong dookoot nga ben kanepe ye ni galangana, yesoo kaye Tool Mai kagaua le atu a iyei ang le lomu iken galangana dook mata. Ngan nen le ole katoo dada yo Maro lono dook mata ye nga. 9 Ngan awete nen, yesoo di tooltool yo tinepe ye ni galangana nga, ngan kanakana ngan ole tiyei dada yo dook mata ngan le imot, inbe tiwete betanga yo moolmool nga, inbe titoo dada noonoonoo yo ke Maro nga. 10 Le tina kakapge bet le kapusye soo dada yo bet Tool Mai lono dook mata ye nga, inbe kayei. 11 Inbe ken kayangara di tooltool yo ben tinepe todo lono ngan a katoo di ye dada dook tiap kidi yo tiyei, ngan be. Bong bet nen ngan kapapos urata dook tiap kidi yo tiyei ngan le iken mallangana, a bet nen ngan timot ye. 12 Yesoo, di tooltool tina ngan tiwala muridi pang Maro, inbe urata yo tiko a tiyei sollono nga, ngan atoo, idi nga moomoodoo bet tawetewete ye. 13 Bong ye kene yo bet tapapos dada tina le imot yo nen ngan bet ila mallangana nga, ngan ole di tooltool lodi galanga ye ben ngan dada balai nga. 14 Yesoo, so le imot yo ise le iken ni galangana nga, ngan todo

ke bet iduku mulu tiap, bong ole se iken mallangana. Le ye punu in la le di tooltool tiwete nen:

“Ang di tooltool yo kaken kalli nga, ngan kamadit!
Kagege ni ke matenge a kamadit le kamagur mulu.
Kumata bet ang ngan kayei nen nga, ngan Kirisi ole ilangarai lomu ye sul ki, a bet nen ngan kanepe ye ni galangana.”

15 Ngan nen le kakap tutang dook leu ye dada kiang yo kayei nga, le ken kapa ben di tooltool yo taukadi lo galanga ye dada dook mata yo bet titoo nga, ngan be. Bong bet nen ngan kapa ben di tooltool yo lodi galanga ye dada yo dook mata nga. 16 Ngan lal yo dookoot tanepe ye nga, ngan dook tiap. Nen le kanakana ngan bet dada atu koon panganga pang bet kayei dada yo dook mata nga, ngan kayei leu, ole nen ngan lal yo bet kayeii ye i, in ila ilene sorok. 17 Ngan nen le ken kayei ben di tooltool kapakapa be, bong kakapge bet le lomu galanga dook ye soo so yo Tool Mai lono bet kayei nga. 18 Inbe ken kayin ran medana mata le kutomu moo ye be, ole nen ngan iyei ang le kayei dada dook tiap ben kidi gaunu yo tiyei nga. Bong bet nen ngan katar manga pang Maro Amunu Silene a ipaponang, a bet nen ngan ipasongosongang ye dada dook mata yo ki nga. 19 Ngan ole kawete pang di diemu kapala ye woungu yo iken ye Rau ke Woungu nga, inbe woungu yo bet kayitmaka Yesu ene ye nga, inbe woungu kapala yo Maro Amunu Silene inin pang a iken lomu nga. Le katara lomu le imot ye, inbe kawou pang Tool Mai. 20 Le kanakana ngan kawete lo ponana kiang pang Tamada Maro ye so ngan le imot ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi ene.

Noonoongoo Pang Di Garup Kerenge Tiye Di Niditooroo

21 Kumata le ang ngan bet kaparanaia Kirisi nga, ngan ang atu atu karautoo ang le du kanepe di diemu parmadi, inbe kaparanai di lapau. 22 Le ang di garup yo kerenge nga, ngan karaua pang di nimutooroo a katoo betanga kidi dawa ben yo karaua pang Tool Mai, inbe katoo betanga ki nga. 23 Yesoo, di nimutooroo ngan la tiyei kuto mai pang, dawa ben Kirisi yo iyei kuto mai pang idi tooltool yo tagaua ye bareme ki nga. Ngan nen le Kirisi tani in dawa ben kutodo, inbe idi nga dawa ben bene le kene inbe soonoo kapala yo ke tinini nga. Inbe ye in tool tani yo ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi i. 24 Nen le di garup yo kerenge nga, ngan ole karaua pang di nimutooroo ye so nga le imot lapau, dawa ben di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan tiraua pang Kirisi nga.

25 Ang tamoto yo kerenge nga, ngan ole lomu pang di rimamu mai san, dawa ben Kirisi yo lono pang di tooltool yo tigaua ye bareme ki ngan mai san nga. Moolmool, ye in lono pang di mai san, ngan la le ye taunu iraia tinini pang di a bet ilon di ye. 26 Ngan iyei nen, a bet nen ngan tiyei ben di tooltool ke Maro, inbe titoo dada le imot yo lono bet titoo nga. Nen le iyei di le tinidi igalanga ye matana ye kene yo tilongo betanga ki a titara lodi medana ye ngan le tirriu di nga. 27 Inbe ye in iyei nen, a bet nen ngan iyei idi tooltool yo tagaua ye bareme ki nga, le tayei dawa ben garup yo ikarata tinini le dook mata ki taunu pang kerenge i. Ngan nen le Kirisi lono bet giri sa isau yidi tiap, inbe so dook tiap sa yo ingaua tiniidi ngan tiap lapau, bong bet tiniidi igalanga dook mata le imot, inbe tanepe le taukada busunu ye matana, yesoo ye in lono bet idi nga tayei ben di tooltool ki ye taunu, dawa ben tamoto ikaua garup a iyei ye taunu rimana i. 28 Le ye dada gaongo leu ben yo Kirisi lono mai san pang di tooltool ki yo tigaua ye bareme ki nga, ngan ang di tamoto yo kerenge nga, lomu pang di rimamu mai san, ben yo lomu pang ang tapmu a le matamu kala tinimu dook mata nga. Ngan tamoto yo lono pang rimana mai san i, in dawa ben ye taunu lono panga mai san lapau. 29 Le kakamata, tool sa yo lono dook tiap pang ye taunu a bet igarungu tinini, ngan tiap, bong ipakani inbe matan kala dook mata. Le in dawa ben Kirisi yo matan kala di tooltool yo tigaua ye bareme ki nga, 30 yesoo idi nga ben bene le kene

inbe soonoo kapala le imot yo ke tinini nga. 31 Ngan nen le betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro ngan iwete nen, “Ye punu yo nen in la le tamoto bet ikere nga, ngan ole igege tamana le tinana, inbe la iye rimana tinepe gaongo, a bet nen ngan yeru tigaua le tinidi ataleu.”✡ 32 Ngan betanga nga imoo, inbe punu iken mallangana tiap, bong akamata nen; betanga nga iwetewete ye dada yo Kirisi iye di tooltool ki ngan tigaua le atu ye i. 33 Bong betanga yo nga iman pang yidi lapau. Le ang atu atu ngan lomu pang di rimamu mai san, ben yo ang tapmu lomu pang mai san nga. Inbe ang garup ngan lapau, katoo dada yo dook mata ngan ye di nimutooroo matadi.

6

Noonoongoo Pang Di Kakase Tiye Di Tamadi

1 Ang di kakase nga, ang ngan kaye Tool Mai kagaua le atu, le bet nen ngan kalongo di tamamu le tinamu koodi, yesoo in dada dook mata tani yo bet kayeii, in naii. 2 Le kalongo betanga ke Maro yo iwete nga, “Kuraua pang tamam le tinam a kulongo betanga kidi.” Inbe ye wer tani i, in wer kapala yo Maro iwete mugu ye nga, ngan ipamede ye betanga medana sa yo bet iyei dada dook mata pang di tooltool bet titoo, ngan tiap, bong wer tani i, in ipa ye betanga medana ki. Ngan la iwete mulu nen, 3 “Le kumata bet kuyei dada dook mata nen nga, ngan ole nepongo kiong yo ke tana i, in dook mata le le lo kuyei konga.”✡ 4 Inbe ang di kakase tamadi nga, ngan ken kayei di natumu a katedi malmal be. Bong bet nen ngan kakap noonoongoo pang di, inbe kapatomonai di ye dada yo ke Tool Mai nga.

Noonoongoo Pang Di Tooltool Ke Poranga Tiye Di Kuto Maimai Kidi

5 Ang di tooltool yo ke poranga nga, ngan ole katattadai di kuto maimai kiang yo ke tana i nga, inbe katoo dada yo dook mata ngan ye matadi a karaua pang di. Le kagaua lomu le atu bet katoo betanga kidi, dawa ben yo kalongo betanga ke Kirisi a katoo nga. 6 Ang ole kalongo betanga kidi a karaua pang di ye kene yo kaye di kanepe a tikamata urata yo kayei nga, inbe ye kene yo tinepe manga mooloo yang ye in nga, ngan karaua pang di lapau, a bet nen ngan lodi dook mata pang. Ngan ang ngan ben di poranga ke Kirisi, le ole kagaua lomu le atu bet kayei urata yo Maro lono bet kayei nga. 7 Ngan nen le kagaua lomu le atu moolmool bet kayei urata kiang dook, dawa ben kayei urata pang Tool Mai nga, bong pang tool ke tana i tiap. 8 Le lomu tut, di tooltool yo ke poranga, inbe di tooltool yo ke poranga tiap nga, ngan kumata le bet tiyei urata dook mata, ngan Tool Mai ole ikap balingi dook mata pang di ye urata kootoonoo kidi yo tiyei nga.

9 Ngan ang di kuto maimai yo ke di poranga nga, ngan kayei dada gaongo leu pang di poranga yo kiang nga le imot. Inbe ken kawete katkat pang di be, yesoo ang ngan lomu galanga nen, ang kaye di ngan kuto mai kiang ataleu in la Tool Mai yo inepe ete ye malala ki ni. Ngan ye ni iyei dada gaongo leu pang di tooltool nga le imot, le ke bet lono dook mata pang tool atu, inbe lono dook tiap pang tool san, ngan tiap.

Paulu Iwete Pang Di Tooltool Ke Kirisi Ye Dada Yo Bet Tiye Satan Tipatoko Ye I

10 Ngan betanga kiau yo bet awete porai pang ngan nen. Ole kakap gurana ye Tool Mai, ngan la bet guramu nga, yesoo ye in gurana ki mai le mai san. 11 Le katar so kiang ke patokongo yo Maro ikap pang nga, ngan ilo tinimu, a bet nen ngan kakodo le kamede, inbe karautoo tool kuto mai kidi so sidi ye dada ki yo ke kaplungunu nga. 12 Ngan ole tayei nen, yesoo idi nga taye di tooltool moolmool tapatoko tiap. Bong taye di so sidi yo gurana kidi maimai a tiyei kuto maimai pang lang le tana, inbe di so sidi ke geingi sennene yo tinepe todo lono nga, ngan la taye di tapatoko nga. 13 Ngan nen le katar so ke patokongo yo Maro ikap pang, ngan ilo tinimu, inbe kapanat dook ye patokongo, a bet nen ngan ye kene yo bet moonoo

✡ **5:31** Pudu (Stat) 2:24 ✡ **6:3** Pamulenge (Kisim Bek) 20:12; Wer (Lo) 5:16

pombe pang yang ye in nga, ngan o ke bet kamol tiap, bong ole kakodo le kamede. 14 Le kakodo le kamede, inbe karaia lomu le imot a katoo betanga yo moolmool i, yesoo ole iyei ben bittoongoo yo kawittoo lo galimu a iparama mala kiang a bet kadada ye patokongo i. Inbe kayei dada dook mata yo noonoonoo nga le ikenen leu, yesoo ole iyei ben sousoungu medana yo tool ke patokongo isousou ye a iyakala katene i. 15 Inbe kaparama bingi dook mata yo iwetewete paidi ye dada yo bet taye Maro tagaua inbe tanepe ye lo silene yo ki i, yesoo ole iyei ben loningi ke kemu yo kaparir lo kemu a bet kakodo dook ye patokongo nga. 16 Inbe so san mulu in nen, kaparama lomu medana yo kataru i, in le imede, yesoo ole iyei ben sakeke yo katoka bet kayottarai dawa yo tool kuto mai kidi so sidi bet iso ang ye nga. 17 Inbe kaparama dada tani yo bet Maro ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarung idi i, in le imede, yesoo ole iyei ben so medana yo tool ke patokongo ikudu a iyakala kutono ye i. Inbe kakap betanga ke Maro yo Amunu Silene ikap pang ngan a kaparama le imede, yesoo ole iyei ben pul kiang ke patokongo. 18 Le kanakana ngan kapatarau ye gurana yo ke Maro Amunu Silene i, a katoru bet ilonang ye so nga le imot. Inbe ye kene yo bet kapatarau ye in nga, ngan kakamatang dook leu, inbe kapatarau le ikenen leu a kalon di tooltool yo ke Maro nga le imot.

19 Inbe lomu tutau lapau a kapatarau pang Maro yau, a nen ngan ye kene yo bet ayiti kook bet awetewete pang di tooltool ye in nga, ngan ole ipamedau le atattadai tiap, inbe ipapos betanga yo bet awete ngan pau. Ngan kumata le bet iyei nen nga, ngan ole apaposo bingi dook mata yo mugu ngan iken sollono bong dookoot nga pombe a ise mallangana i. 20 Ngan tina Kirisi iwangau bet la awetewete betanga ki pang di tooltool nga, ngan la le dookoot nga tiparamau a titarau se anepe rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono ye i. Le kapatarau a katoro Maro bet ipamedau a nen ngan atattadai be, bong akodo le amede inbe awetewete ye bingi dook mata tani. Ngan kumata le bet kayei nen nga, ngan la bet ayei urata kiau dook nga.

Paulu Itoro Maro Bet Iyei Dada Dook Mata Pang Di Tooltool Ke Kirisi

21 Ngan Tikikus yo itara lono moolmool ye urata ke Tool Mai, inbe lok panga mai san i, in ole pola iwete pang ye so le imot, a bet nen ngan ang lapau ole lomu galanga nen nga anepe balai inbe ye soo so yo ayeii i. 22 Le ye punu in la le awanga bet ipola pang yang ye i, a nen ngan pola igasa pang ye nepongo kiam, inbe ipamede lomu ye betanga sa.

23 Nen le ang di diek nga, ngan apatarau pang Tamada Maro iye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi bet yeru tiyei ang le kanepe ye lo silene kidi, inbe tilonang le lomu pang di diemu mai san, inbe katara lomu le imede ye Kirisi. 24 Le apatarau nen bet Maro ole lono pang a iyei dada dook mata pang ang di tooltool le imot yo lomu mai san pang Tool Mai kiidi Yesu Kirisi le ikenen leu nga.

Pilipai
Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Pilipai I

1 Au Paulu aye Timoti amru nga kapraingi ke Yesu Kirisi. Amru amgaua, inbe au awodo rau naii pang ang di tooltool ke Maro yo kagaua lomu le imot pang Yesu Kirisi a kanepe Pilipai nga. Ngan rau i amyawari pang kaye di kuto maimai kiang, inbe pang di tooltool yo tisu di ye urata ke Maro ngan lapau.

2 Nen le ampatarau pang Tamada Maro iye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi bet yeru lodi pang a tiyei dada dook mata pang, inbe tikaua lo silene kidi pang.

Paulu Ipatarau Ye Di Tooltool Ke Maro Yo Tinepe Pilipai Nga

3 Au i ye soo lal yo lok tutang ye nga, ngan awete lo ponana kiau pang Maro yo asung panga i, in yang. 4 Inbe ye pataraungu kiau le imot yo apatarau yang ye nga, ngan lok ponana mai san, 5 yesoo kayei dada dook mata pau a kalonau ye urata ke raingi bingi dook mata pang di tooltool. Ngan ang ngan kalonau dook mata nen ye kene yo katara lomu medana ye bingi dook mata tani le se dookoot nga lapau. 6 Nen le atara lok medana nen, Maro ye taunu yo ipamaditi urata dook mata tani pang i, in ole isudunga nen a ipa so le lo imot ye lal yo bet Yesu Kirisi imulu a isi ye i.

7 Le au i lok pang mai san. Ngan dook mata nen, yesoo ang ngan kalonau ye urata yo Maro ikauu pau bet ayeii i. Ngan ye in lono paidi a iyei dada dook mata paidi le ikaua urata i paidi bet tayeii. Nen le ye kene yo akodo le amede ye bingi dook mata inbe awetewete pang di tooltool bet bingi dook mata tani in moolmool le imot nga, ngan ang ngan kalonau. Inbe dookoot se anepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan kalonau nen lapau. 8 Ngan Maro lon galanga yau nen, bet moolmool au i lok bet mala akamatang mulu, yesoo lok pang mai san dawa ben yo Yesu Kirisi lono pang mai san nga.

9 Ngan pataraungu kiau yo apatarau ye in nen, bet Maro ole iyei ang le lomu yo mai san panga iye di tooltool ki i, in ole iyeii le maiyoko. Inbe apatarau bet Maro ole ipamadit lomu mulu le lomu galanga moolmool ye, inbe lomu galanga ye dada yo dook mata nga. 10 Ngan apatarau nen, a bet nen ngan kakilala dada yo dook mata i a katoo. Ngan kumata le bet nen nga, ngan la bet lomu iken galangana ye Maro matana, inbe kanepe le taukamu busunu le ilo ye lal yo bet Kirisi imulu a isi ye i. 11 Inbe dada dook mata noonoonoo yo ipa ye Yesu Kirisi nga, ngan ole kayei le itar kanono dook mata lapau, a bet nen ngan di tooltool tikamata dada kiang tina yo kayei nga, ngan ole tiyeie Maro ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye.

So Yo Pombe Pang Ye Paulu, In Iso Dada Pang Bingi Dook Mata

12 Ang di diek kapala yo katara lomu medana pang Yesu nga, nga bet apa-galanga lomu nen. So yo pombe pang yau nga, ngan iso dada pang bingi dook mata bet di tooltool tilonga. 13 Ngan nen le di tooltool ke patokongo yo matadi kala rumu ke Sisa* nga, inbe di tooltool kapala yo tinepe ni nga, ngan di le imot lodi galanga yau nen bet se anepe ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan ye yo awetewete bingi dook mata ke Yesu Kirisi pang di tooltool nga. 14 Inbe so san mulu in nen. Di diede kapala tikamatau ye kene yo anepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye in nga, ngan Maro ilonau dook mata san. Ngan nen le ipamede di le titattadai tiap, bong tikodo le timede, inbe tiwetewete betanga ke Maro pang di tooltool lapau.

15 Moolmool, di tooltool kapala ngan ti-wetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke Kirisi, yesoo matadi yoonoonoo ye urata kiau, inbe tikapge bet tidada kalau. Bong di tooltool kapala ngan lodi dook mata pau le tiwetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke Kirisi a tilonau ye. 16 Di

* **1:13** Ngan tool yo ene Sisa i, in tool kuto mai yo matan kala tana mai Rom i.

ngan tiwetewete bingi dook mata ke Yesu
pang di tooltool, yesoo lodi pau mai san.
Inbe di ngan lodi galanga nen bet Maro ita-
rau se anepe ye rumu dook tiap kidi talnga
dikidiki lono nga, ngan bet nen a akodo
le amede, inbe awete pang di tooltool bet
bingi dook mata tani in moolmool le imot.
17 Bong di tooltool kapala ngan tiwetewete
pang di tooltool ye bingi dook mata ke
Kirisi ye dada moolmool tiap, yesoo lodi
bet di tapdi tiyitmak edi le ilo ete ye di
tooltool kapala. Di ngan lodi tar bet tiyei
nen ngan ole asolo urata moonoo ke mas-
ngana sa mulu ye kene tani yo anepe rumu
dook tiap lono ye i. 18 Ngan tiyei nen, bong
in so mai tiap. Le kumata bet tiwetewete
pang di tooltool ye bingi dook mata bet
tigarungau ye, too bet tilonau nga, ngan in
so sorok. Bong so yo maiyoko in nen, bet
tiwetewete bingi dook mata ke Yesu Kirisi
leu. Nen le au i lok ponana ye yo tiyei nen
nga.

Au i ole lok ponana nen le ikenen leu,
19 yesoo lok galanga nen, bet Maro ole
ilonau a ipamulau ye so dook tiap yo
pombe pang yau i. Ngan lok galanga
nen, yesoo ang ngan kapatarau pang Maro
bet ilonau, inbe Yesu Kirisi iwanga Maro
Amunu Silene isi bet si ilonau lapau. 20 Nen
le lok yo maiyoko mata in nen, o ke bet
ayeie so dook tiap sa a bet moomook ye,
ngan tiap, bong ole akodo tutube ye Kirisi,
inbe ayei so a bet nen ngan di tooltool
tiyitmaka ene ye. Ngan dada tani yo
kanakana ngan akapge bet atoo in naii.
Ngan la dookoot nga, kumata le bet anepe
magurek, too bet amata nga, ngan so tina
le imot yo ayei nga, ngan bet ayitmaka
Kirisi ene ye. 21 Le ye kamatanga kiau ngan
nen, kumata bet anepe magurek nga, ngan
ole ayitmaka Kirisi ene, bong kumata bet
amata nga, ngan ole akaua nepongo dook
mata san le illoso nepongo yo ke tana i.
22 Bong kumata le bet anepe magurek go
nga, ngan ke bet ayei urata ke Kirisi a alon
di tooltool ye. Nen le lok galanga tiap, ole
atoo soo dada na? 23 Atoo, imoo pau ye
dada ru nga. Au i lok bet agege nepongo
kiau ke tana i, inbe lo aye Kirisi amnepe
gaongo, yesoo nepongo ni la dook mata le
illoso nepongo yo ke tana i. 24 Bong urata
kiau yo bet alonang ye i, in imot tiao. Le
dook mata ngan nen, bet anepe magurek a
bet nen ngan alonang mulu. 25 Ngan au i
lok galanga nen, urata kiau yo bet alonang
ye i, in imot tiao. Le lok tar nen bet ole
anepe go. Ngan nen le ole amala pang yang
bet mala apamede lomu yo kataru pang
Yesu i, in le imede dook, a bet nen ngan
lomu ponana. 26 Ngan la ye kene yo bet
amala pombe pang yang mulu nga, ngan
ole lomu ponana mai san pang Yesu Kirisi
yo ilonau i, inbe kayitmaka ene.

27-28 Ngan soo so yo bet pombe i, in ken
kakauwai ang dook leu a kanepe dook le
dawa ben tina bingi dook mata ke Kirisi
iwete bet tanepe nga. Ngan kumata bet
nen nga, ngan bet mala akamatang, too
anepe ni mooloo yang inbe tiwete pau
yang leu nga, ngan ole lok galanga nen,
bet ang ngan kagaua lomu le atu, inbe
kakodo le kamede ye lomu yo kataru pang
Kirisi i. Inbe ole lok galanga nen lapau, bet
katattadai di koi kiang pitiap yege, bong
kagaua lomu le atu bet karautoo betanga
kidi tooltool yo tiyei koi pang bingi dook
mata tani nga. Ngan nanga, kumata le bet
katattadai di tiap nga, ngan ole tikamatang
nen; ang ngan Maro ye taunu ilonang le ole
ipamulang ye so dook tiap yo bet igarun-
gang i, bong di ngan ole Maro igarung di
le tilledi. 29 Ngan ye in iyei urata dook
mata pang le imalum pang a bet nen ngan
katara lomu medana pang Kirisi leu tiap,
bong imalum pang a bet nen ngan ka-
solo masngana ye urata yo ki, ngan lapau.
30 Nen le ang ngan lapau kasolo masngana
ye urata ki dawa ben mugu ngan asolo a
kakamatau nga, inbe dookoot nga asolo go
a kalongau lapau nga.

2

Tatoo Dada Dook Mata Yo Ke Kirisi Nga

1 Ang ngan Kirisi inepe yang le ipamede
lomu le imede, too? Inbe Kirisi lono pang
a iyei ang le kanepe ye lo silene, too? Inbe
Maro Amunu Silene inepe lomu, too? Inbe
Kirisi lon mulumulu yang, too? 2 Kumata
le bet nen nga, ngan kagaua lomu le atu,
inbe katoo dada ataleu yo bet lomu mai

san pang di diemu kapala ye i, inbe kagauagaua dook mata ye urata tina yo lomu kap bet kayei nga. Ngan kumata le bet katoo dada yo nen nga, ngan ole lok ponana le lok ponana mai san. 3 Nen le ken ang tapmu kakapge bet kayitmak emu le ilo ete ye di tooltool kapala be. Inbe ken koomu payitang ye dada kiang yo kayei, nga be. Bong ang tapmu karautoo ang le kadu lopo, inbe lomu tar di diemu bet di ngan la dada kidi yo tiyei ngan dook mata le illosang nga. 4 Inbe ken matamu kala so kiang ang tapmu yo bet ilonang ngan leu be, bong bet nen ngan matamu kala so kidi diemu kapala yo bet ilon di ye nepongo kidi, ngan lapau.

Kirisi Ye Taunu Irautoo Inbe Maro Iyitmaki

5 Ngan dada kiang yo bet katoka le kaparama i, in ole dawa ben ke Yesu Kirisi yo itoka i. 6 Ye in dawa ben Maro, bong lono bet iparama nene yo bet inepe le dawa ben Maro, in tiap. 7 Le igege nene, inbe si iyei tool moolmool a inepe tana dawa ben tool ke kapraingi leu. 8 Ngan inepe ben idi tooltool, bong ye taunu irautoo le idu lopo, inbe itoo Maro lono le imot le lo imata. Moolmool, ye in itoo Maro lono le ilo ye kene yo tipatota lo kai palasingi kaini a imata ye i. 9 Ngan la le Maro iyitmaki le ilo ete le illos di tooltool kapala nga le imot, inbe iyeie ene le illos di tooltool kapala nga le imot edi lapau. 10 Inbe Maro iyitmaka Yesu ene le ilo ete nga, ngan bet nen a so le imot yo ikarata di a tinepe malala ki, inbe tinepe tana pono le tana parmana nga, ngan di le imot tigun turudi du dama ke Yesu inbe tiyitmaki. 11 Ngan iyitmaki nen, a bet nen ngan so tina le imot tikamata, inbe tiwete nen bet Yesu Kirisi in la Tool Mai i. Le ye dada tani in nga, ngan ole tiyitmaka Tamada Maro in ene lapau.

Lulngada Dawa Ben Kanpitiki

12 Ang di tooltool kiau yo lok pang mai san nga, mugu ngan ye kene yo ayang tanepe ye in nga, ngan katoo betanga kiau dook mata. Le dookoot nga ye kene yo anepe manga mooloo yang nga, ngan ken guramu a bet nen ngan katoo betanga kiau ngan dook mata le imot. Maro ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo bet igarungang in oo, le katattadaia Maro a katangarur, inbe kayei urata yo lono bet kayei nga. 13 Ngan ang ngan ke bet kayei urata nen, yesoo kanakana ngan Maro ye taunu ipamadit lomu a bet nen ngan kayei urata ki tina yo lono bet kayei nga. Inbe ye in ipamedang a bet nen ngan katoo dada dook mata yo ki nga.

14 Nen le so tina le imot yo bet kayei nga, ngan ole kanepe dook, inbe kayei. Bong ken kawete gogo betanga, too kaparsu ye betanga be. 15 Katoo dada dook mata nen, a bet nen ngan lomu iken galangana dook mata, inbe kanepe le taukamu sennene ye Maro matana. Inbe ole kanepe ben ang ngan Maro di natunu yo taukadi busunu nga. Le dookoot nga ye kene yo kanepe kataunu kidi tooltool ke geingi dada dook tiap ke sennene ye in nga, ngan lulngamu ole ilangaraia ni dawa ben kanpitiki ikan lang katene nga. 16 Le ken kawetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke nepongo dook mata tani yo taukan motingi i. Ngan kumata le bet kayei nen nga, ngan ye lal yo Kirisi bet imulu a isi ye in nga, ngan ole lok ponana le lok ponana yang mai san. Yesoo, lok galanga nen, urata mai yo ayei yang nga sa yo bet taukan kanono, ngan tiap. 17 Le kakamata, lomu medana yo kataru pang Yesu le ipa ye urata ki yo kayei nga, ngan dawa ben so ke paroranga pang Maro. Le kumata bet tiraumatau a amata, ngan dook mata, yesoo rara kiau yo bet imati i, in ole dawa ben ooroo wain surunu yo tool ke paroranga so bet itioo lo ye paroranga kiang i. Nen le au i lok dook mata, inbe lok ponana yang mai san. 18 Ngan nen le dook mata bet ang ngan lomu dook mata, inbe lomu ponana yau lapau.

Timoti Iye Epaproditus

19 Au atara lok le atu nen, bet Tool Mai Yesu ole imalum pau a mooloo tiap, inbe awanga Timoti a imala pang yang. Ngan yo a le awanga a imala nga, ngan bet nen a ang leu la bet ipamedang ye kene yo iwete pang ye bingi kiau, nga tiap, bong bet nen a au lapau ole ipamedau ye kene yo bet imulu a iman ikaua bingi kiang pau ye i.

20 Ngan ni tool sa dawa ben Timoti i tiap.
Ye in lon kaua urata moolmool ye dada yo
bet ilonang a bet nen ngan nepongo kiang
dook mata ye i. 21 Le ye in dawa ben di
tooltool kapala nga tiap. Di ngan tinidi
bese bet tiyei urata kidi a bet tilon di tapdi
ye leu, bong tinidi bese bet tiyei urata ke
Yesu Kirisi, ngan tiap. 22 Bong Timoti in ye
taunu ipitnaii pang a lomu galanga ye ben
ye in iyei urata ke Tool Mai le dook mata.
Nen le ang ngan lomu galanga ye nen, bet
ye in ilonau ye urata ke raingi bingi dook
mata ke Yesu pang di tooltool dawa ben
tool kase ilono tamana ye urata ki nga.
23 Le atara lok le atu nen, bet ole akamata
so sa bet pombe pang yau mugu ngan, lo
ngan bet awanga Timoti a imala pang yang
palbe leu. 24 Inbe atara lok medana nen la-
pau, bet Tool Mai ole ilonau le mooloo tiap,
inbe au tauk ole mala akamatang lapau.

25 Bong lok kaua urata bet dook mata
ngan nen, bet ole awanga Epaproditus a
imulu pang yang a imala. Ngan ye in
ek atu yo itara lono medana pang Yesu i,
le amru amyei urata gaongo, inbe amru
amyei urata dawa ben di tooltool ke pa-
tokongo nga le amye di koi ke bingi dook
mata ampatoko. Inbe ye in tool tani yo
mugu ngan kawanga a iman pang yau bet
man ilonau ye so yo amaka ye nga. 26 Le ole
awanga a imulu pang yang nga, yesoo ye
in lono bet le mala ikamatang pa. Inbe lon
galanga bet kalongo betanga ki yo mata-
matenge mai ikauu nga, le tina lon moo
ye san. 27 Moolmool, ye in matamatenge
ikauu le kasin leu be imata. Bong Maro
lono panga inbe lono pau lapau, le iloni a
tinini dook mata mulu. Ngan ye yo lono
pau nga, ngan bet nen a au Paulu asolo
urata moonoo dook tiap sa le illos yo asolo
dookoot nga be. 28 Ngan la lok bet awanga
a imala pang yang, a bet mala kakamata
mulu, ngan lomu ponana. Inbe au lapau o
ke bet lok moo mata tiap. 29-30 Le kumata
bet imala nga, ngan lomu ponana ye a
kakauu ben ye in emu atu yo itara lono
medana pang Tool Mai i. Yesoo, ye in iyei
urata ke Kirisi, le kasin leu be imata. Inbe
ye in lon rru ye nepongo ki ke tana i tiap,
bong iraia tinini le imot bet iyei urata yo
kayawari bet man iyei a ilonau ye nga. Le
kalongo betanga ki a karaua panga, inbe
pang di tooltool yo dook mata dawa ben ye
ngan lapau.

3

Tooltool Noonoonoo Ke Maro

1 Di diek nga, ngan betanga kiau tina
yo bet awete porai pang ngan nen: Lomu
ponana pang Tool Mai! Ngan au i o ke bet
tinik booroomoo ye wodenge betanga yo
nen ngan mulu pang, ngan tiap. Yesoo,
lok tar bet betanga yo nen ngan la bet
iwonokalang nga.

2 Ken kakamatang dook leu ye di tooltool
yo tiyei dada dook tiap nga. Di ngan ben
di gaunu gok. Inbe di tooltool tina ngan
tiwete bet katoo di ye dada kidi Isrel yo
ke koranga tinidi i, ngan la bet kayei ben
di tooltool ke Maro nga. 3 Bong di ngan
tooltool moolmool ke Maro tiap. Idi nga
la tooltool moolmool ke Maro nga. Nen
le idi nga tasung pang Maro ye gurana ke
Amunu Silene yo ilonidi ye i. Inbe tayit-
maka Yesu Kirisi ene le ilo ete ke bet di
tooltool tipayiti, yesoo ye la ipamulidi ye so
dook tiap yo bet igarungidi i. Inbe tatara
lodo medana nen, bet dada yo di tooltool
tiyei ye tinidi nga, ngan ke bet ilonidi le
tiniidi dook mata ye Maro matana, nga
tiap. 4 Bong kumata bet dada yo tiyeii ye
tinidi in la bet ilon di in nga, ngan matin
nga le au tauk i anepe dook mata san, yesoo
mugu ngan atoo dada ke di Isrel le allos di
diek nga le imot. 5 Kakamata, au i tinak
ipasui au a anepe le ke limi be ru iman a ila,
motong la ye ke limi be tol ki ngan tikoro
tinik nga. Inbe au i tool ke Isrel atu, inbe
apa ye rara ke Bensamen, inbe atoo dada
le momo yo kidi Ibru* ngan dook mata le
imot. Inbe au i tool kidi Paresi† le atoo wer
yo Maro ikap pang Mose nga le imot lapau.
6 Inbe akodo le amede ye urata ke Maro, le
mugu ngan agarung di tooltool yo tigaua
ye bareme ke Yesu nga. Inbe atoo wer ke
Mose dook mata san, le tool sa bet matan
too ye dada kiau yo ayei nga, ngan o ke bet
ipusye busunu kiau siap.

* **3:5** Betanga yo Ibru i, in di Isrel koodi. † **3:5** Betanga yo Paresi i, in ben budanga kidi Yuda atu la tiwete di ye di Paresi nga.

7 Mugu ngan lok tar nen bet so tina le
imot yo ayei a le allos di diek ye nga, ngan
so maiyoko le ke bet ilonau. Bong dookoot
nga akamata so tina ngan ben so sorok,
yesoo Kirisi in la dada yo bet Maro ilonau
ye i. 8 Ngan so tina ngan nangan leu tiap,
bong so le imot ke tana i nga, ngan aka-
mata ben so sorok le ke bet ilonau tiap
lapau. Inbe so tina ngan agege le imot,
yesoo akamata ngan ben tidi leu. Le so
ataleu yo maiyoko i, in nen, bet lok galanga
moolmool ye Yesu Kirisi yo Tool Mai kiau
i. Ngan ayei nen a bet nen ngan anepe
ben au i tool moolmool ke Kirisi, 9 inbe ye
in inepe yau lapau. Le au i ayei ben tool
noonoonoo nga ye dada kiau au tauk yo
ayei a atoo wer ke Mose ye, ngan tiap. Bong
ayei tool noonoonoo ye dada yo atara lok
medana pang Kirisi ye i. Ngan nen, yesoo
kumata le bet tatara lodo medana pang
Kirisi nga, ngan ole Maro ye taunu iwetidi
bet idi nga tooltool noonoodoo. 10 Ngan lok
yo maiyoko mata in nen, bet lok galanga ye
Kirisi dook. Inbe lok bet gurana ke Maro yo
ipamaditi ye ni ke matenge i, in ipaponau.
Inbe lok bet awawu ye masngana ki a
amru amsola. Inbe lok bet araia tinik mai
i le imot panga le lo amata, dawa ben ye in
iraia tinini mai i le imot bet ilon di tooltool
ye, a tiraumate le imata nga. 11 Ngan au
lok tar nen bet anepe nen, ngan Maro ole
ipamaditau mulu ye ni ke matenge a bet
nen ngan aye amnepe.

Paulu Idada Le Gurana Pang Ye Ker

12 Bong au i ke bet awete bet atoo dada
dook mata tina ngan le imot koot, ngan
tiap. Inbe ke bet awete bet ayei ben tool
dook mata le imot, ngan tiap lapau. Bong
kanakana nga, ngan akapge bet atoo dada
tina nga le imot, yesoo Yesu Kirisi ipootau
nga, ngan bet nen a anepe dawa ben ye
taunu. 13 Le di diek nga, matak too le lok
galanga bet dada tani yo bet anepe dawa
ben Kirisi i, in akauu a aparama dook mata
le imot tiao. Bong so ataleu yo ayeii, in nen;
lok kalli so yo mugu ngan ayei nga, inbe
akaua urata le gurak bet atoo dada tani in
pang dama ni a ala. 14 Ngan nanga, adada
le gurak bet la pombe ye ker, a bet nen
ngan akaua balingi ke urata kootoonoo
kiau. Ngan balingi tani in ole Maro ikau
pau ye urata ke Yesu Kirisi yo iyei pau nga,
ngan la le ikiu au bet le alo ete a lo amru
amnepe dook ye malala ki.

15 Le ayang di tooltool yo maimai ye so
ke Maro nga, ngan dook mata ke bet idi le
imot tatoo dada tani yo awetewete pang ye
i. Bong kumata le bet ang tina ngan sa bet
lomu kaua dada san nga, ngan ole Maro la
bet ikarata tool tani in lono i. 16 Le so ataleu
yo maiyoko in nen, ole tanepe le tatoo dada
dook mata yo Maro ipitnaii paidi koot i.

17 Ang di diek nga, ken le katoo dada kiau
yo apitnaii pang koot i. Inbe di tooltool
kapala yo titoo patomonaingi kiam nga,
ngan kakamata dada kidi yo tiyei nga, inbe
lomu kaua urata ye dook. 18 Ngan awete
pang nen, yesoo di tooltool alunu la tiwete
bet di ngan titara lodi medana pang Kirisi
nga, bong dada kidi yo tiyei nga, ngan
tiyei koi pang betanga ke kai palasingi ke
Kirisi. Mugu ngan awete pang kaiye oo,
inbe la dookoot nga awete pang mulu le
luluk ipotkala matak. 19 Di tooltool yo nen
nga, ngan pang dama ni ngan ole Maro
igarung di, yesoo di ngan lodi pang so yo
bet itoko bobodi nga leu, le iyei ben maro
pang di. Inbe di ngan lodi ponana ye urata
dook tiap yo ke bet moomoodi ye nga. Inbe
di ngan lodi kaua urata ye so ke tana i leu.
20 Bong idi nga tooltool ke malala ke Maro.
Inbe tanepe a tanama Tool Mai kiidi Yesu
Kirisi bet ipa ye malala ke Maro a isi. Ngan
ye in tool tani yo ikau idi a ipamulidi ye
so dook tiap yo bet igarungidi i. 21 Inbe
ye in gurana ki mai san le iyei so nga le
imot a iken parmana. Le ye gurana ki
tani, in ole iportak tiniidi yo dook mata tiap
nga, le dook mata san dawa ben yo Maro
ikauu panga ye kene yo ipamaditi ye ni ke
matenge i.

4

1 Ngan la ang di diek nga, ole kakodo
le kamede ye Tool Mai ben tina yo awete
pang nga. Ngan au i lok pang mai san le
lok bet akamatang pa. Inbe ang ngan dawa
ben tarkilanga ke urata dook mata yo ayeii
i, le lok ponana yang mai san.

Noonoongoo Pang Di Tooltool Ke Pilipai

2 Nga bet awete betanga medana atu ila
pang yong Yuodia inbe Sintike nen. Angru
ngan ke Tool Mai, le kanepe ngan kagaua
lomu le atu. 3 Inbe atorong tool kiau yo
kutara lom medana pang Yesu a kusu au
ye urata i, in nen. Au lok bet ong kulon
di garup ru tina a tinepe dook. Ngan yeru
ngan tiye Kelemen iye di diek kapala yo
tisu au ye urata nga, ngan tilonau dook a
amye di amraia bingi dook mata ke Yesu
pang di tooltool. Nen le di ngan edi iken
ye rau ke nepongo dook mata yo taukan
motingi i.

4 Le kanakana ngan ole lomu ponana
pang Tool Mai. Nga bet awete mulu nen,
ole lomu ponana! 5 Inbe kanepe le lomu
pusbe dook mata a bet di tooltool tikamata
dada dook mata yo kayeii i, yesoo Tool Mai
in isi potai oo. 6 Ken lomu madoko ye so sa
be, bong kanakana ngan kapatarau pang
Maro a katoru ye soo so yo bet ilonang ye
nga. Inbe kawete lo ponana kiang panga le
ipa ye pataraungu kiang ngan lapau. 7 Nen
le lo silene ke Maro yo ikauu paidi i, in
ole iyakala lomu le kutomu le kanepe dook
mata, yesoo ang ngan katara lomu medana
pang Yesu Kirisi. Ngan lo silene ki tani, in
o ke bet di tooltool lodi galanga ye pitiap
yege.

8 Ngan la di diek nga, betanga kiau yo bet
awete poraii a bet lomu kaua urata ye, in
nen. Kanakana ngan ole lomu kaua urata
dook ye dada le imot yo dook mata nga.
Le dada tina ngan nen: dada yo moolmool
nga, inbe dada yo dundunngana nga, inbe
dada kidi tooltool yo noonoodi nga, inbe
dada kidi tooltool yo tinidi igalanga ye
Maro matana nga, inbe dada yo di tooltool
tiyei le lodo ponana ye nga, inbe dada yo
dook mata ki taunu nga, inbe dada yo di
tooltool tiyei le tayitmak edi ye nga, ngan
ken lomu kaua urata ye dook. 9 Nen le so
yo apatomonai ang ye, too yo kakap yau
nga, too betanga yo awetewete a kalongo
yau nga, too so yo kakamatau ayei nga,
ngan ole kayei le katoo au ye. Le kumata
bet kayei nen nga, ngan Maro yo ikaua lo
silene ki pang di tooltool ki i, in ole inepe
yang.

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Di Pilipai

Ye So Yo Tiyawar Panga Nga

10 Au i lok ponana mai san pang Tool Mai
ye yo lomu tutau a kalonau mulu nga. Inbe
lok galanga nen, kanakana ngan lomu tu-
tau, bong taukamu dada yo bet kalonau ye
i. 11 Bong ken lomu tarau bet amaka ye so
sa la le awete pang nen, ngan be. Yesoo,
au i lok galanga ye dada yo bet anepe le
araubon dook ye soo so yo bet pombe pang
yau nga. 12 Inbe au i lok galanga ye dada
yo bet anepe dook mata ye kene yo amaka
ye so ye i, inbe lok galanga ye dada yo bet
anepe dook mata ye kene yo so kiau alunu
ye i. Nen le soo so yo bet pombe pang
yau nga, ngan ke bet anepe le lok pusbe ye
leu. Le kumata bet akan so le kapok sung,
too bet akana pitolo, too bet anepe le so
kiau alunu kaiye, too bet amaka ye so nga,
ngan ke bet anepe le lok pusbe leu. 13 Le
moolmool, so le imot yo bet pombe pang
yau nga, ngan ke bet anepe le lok pusbe,
yesoo Kirisi la ipamedau i.

14 Bong au i lok dook mata pang ye yo
kalonau ye kene yo urata moonoo dook
tiap pombe pang yau ye i. 15 Ngan nangan
leu tiap, bong ang di tooltool ke Pilipai
ngan lomu galanga nen, mugu ye kene
yo kakaua bingi dook mata ke Yesu yau,
inbe agege tana mai kiang Masedonia ye
in nga, ngan di tooltool kapala yo tigaua
ye bareme ke Yesu ngan sa tisu au a tikap
so pau bet tilonau ye, ngan tiap. Bong
ang leu la kakap so pau nga. 16 Le ye
kene yo anepe Tesalonaika ye in nga, ngan
kayawar so pau. Motong la amaka ye so
mulu ngan le kayawar pau mulu lapau.
17 Bong ken lomu tarau bet awetewete ye
so yo kayawar pau nga a bet kayawar so
pau mulu, ngan be. Bong au i lok bet dada
dook mata kiang yo kayeii pau i, in kayeii
le mai a bet nen ngan Maro iyei urata
dook mata pang. 18 Ngan so yo kayawar
pau a akap nga maiyoko san, inbe illos
so yo amaka ye nga. Yesoo, so tina yo
kayawar ye Epaproditus nga, ngan man
ikap pau, le dookoot nga so kiau alunu
san. Nen le so tina ngan dawa ben so ke
paroranga yo kini ki dook mata nga, inbe
dawa ben so yo tool ke paroranga so iyei
paroranga ye pang Maro nga. Le Maro

in lon ponana ye paroranga yo nen nga.
19 Ngan la Maro kiau yo balingi ki mai san
le taukan motingi i, in ole ikap so le imot yo
kamaka ye ngan pang. Inbe so tina le imot
yo kamaka ye nga, ngan ole ikap pang ye
urata yo Yesu Kirisi iyeii pang i.
20 Le tayitmaka Maro yo Tamada in ene
le ikenen leu le taukan motingi. Moolmool.

Paulu Iye Di Tooltool Ke Maro Tiyawar Lo Ponana Kidi Pang Di Pilipai

21 Kawete lo ponana kiau pang di
tooltool atu atu ke Maro yo titara lodi
medana pang Yesu Kirisi a tinepe yang
nga. Inbe di diede kapala yo aye di amnepe
ni nga, ngan di lapau tiyawar lo ponana
kidi pang ang le imot. 22 Inbe di tooltool
ke Maro yo tinepe ni nga, ngan di le imot
tiyawar lo ponana kidi pang. Inbe di
tooltool yo tinepe ni a tikaua urata ye rumu
ke Sisa nga, ngan tiwete pau bet ayawar lo
ponana kidi pang lapau.
23 Ngan apatarau nen bet Tool Mai kiidi
Yesu Kirisi yo inepe lomu i, in lono pang
a iyei dada dook mata pang ang le imot.
Moolmool.

Kolosi
Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Kolosi I

1 Au Paulu awodo rau naii. Ngan au i,
Maro itoo ye taunu lono a ipootau bet ayei
aposol ke Yesu Kirisi. Inbe au aye ede san
2 Timoti, yo itara lono medana pang Yesu i,
in amru la amyawara rau naii pang ang
di diemam yo katara lomu medana pang
Kirisi a kanepe Kolosi nga. Ang ngan di
tooltool yo Maro ipootang panga ye taunu
nga. Ngan ampatarau pang Tamada Maro
nen, bet ole lono pang a iyei dada dook
mata pang, inbe iyei ang le kanepe ye lo
silene yo ki i.

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Maro Ye Di Kolosi

3 Kanakana nga ye kene yo amru am-
patarau yang ye in nga, ngan amwete lo
ponana kiam pang Maro yo Tool Mai kiidi
Yesu Kirisi in Tamana i. 4 Ngan nen, yesoo
amlongo betanga bet ang ngan katara
lomu medana pang Yesu Kirisi, inbe lomu
mai san pang di tooltool yo ke Maro nga la-
pau. 5 Ngan kayei nen, yesoo mugu ye kene
yo di tooltool tiwetewete betanga mool-
mool ye bingi dook mata ke Kirisi pang ye
in nga, ngan le katara lomu medana ye.
Ngan nen le dookoot nga katar matamu
pang Maro, inbe kanam ye so dook mata
yo itaru pang a iken ye malala ki ni. Ngan
la le katara lomu medana pang Kirisi, inbe
lomu mai san pang di diemu tina nga.
6 Ngan bingi dook mata tani yo di tooltool
ke Maro tiweteweta pang i, in di la tikauu
a la tiweteweta pang di tooltool ke tana
maimai kapala lapau a ipa so a ila. Le
ang ngan, ye kene yo tiwetewete pang ye
bingi dook mata a lomu galanga moolmool
ye dada yo Maro lono pang mai san a
iyei dada dook mata pang ye in nga, ngan
ilonang a kaportak lomu, le dookoot nga
kanepe dook mata ye Maro matana. Ngan
nen le ilon di tooltool alunu a tiportak lodi
le tinepe dook mata ye Maro matana dawa
ben ang ngan. 7 Ngan tool kiam, Epapras,
yo lomam panga mai san i, in ikaua ne-
mam a imala ipatomonai ang ye betanga
moolmool tani a lomu galanga ye oo. Ye
in kapraingi dook mata ke Kirisi le iyei
urata ki dook mata bet ilonang ye. 8 Inbe
ye la man iwete pam nen, bet ang ngan
Maro Amunu Silene iyei ang le lomu mai
san pang di tooltool kapala yo titara lodi
medana pang Kirisi nga.
9 Le ye kene yo amlongo betanga kiang
nen nga, ngan le ammadit ye pataraungu
le ammaryoo tiap. Inbe amtoro Maro
bet ilonang a ikaua lo galanga yo ipa ye
Amunu Silene in pang, a bet nen ngan
lomu galanga dook ye so le imot yo lono bet
kayei nga. 10 Ngan yo ampatarau nen nga,
ngan bet nen a katoo dada dook mata, le so
le imot yo kayei nga, ngan ole kayitmaka
Tool Mai ene ye, a bet nen ngan lon ponana
yang. Inbe ampatarau nen a bet nen ngan
kayei urata dook mata matana matana yo
bet kalon di diemu ye nga. Inbe nen a Maro
ilonang le lomu galanga ye dook mata le
dook mata kaiye. 11 Inbe ampatarau nen,
bet Maro ole ipamedang ye gurana ki yo
maiyoko mata i, a bet nen ngan kakodo le
tutube, inbe kasolo urata moonoo yo bet
pombe pang yang nga, inbe ole katemu
malmal tarrai tiap, bong ole katoko too
katemu, inbe lomu ponana ye. 12 Nen le
ole kawete lo ponana kiang pang Tamada.
Ngan ye in iyei ang le ke bet kakap so yo
ipamede betanga bet ikap pang di tooltool
ki yo matan kala di a tinepe ye sul loloana
ki nga. 13 Inbe ye in ipamulidi ye gurana
ke todo parmana, inbe ikau idi a lo tagaua
ye di tooltool yo Natunu matan kala di
nga. Ngan Natunu tani in Tamana lono
panga mai san. 14 Inbe Maro Natunu tani
in ye taunu iraia tinini a tiraumate, a bet
nen ngan Maro iyemenai idi ye sennene yo
tayei nga be, bong igiri sennene kiidi tina
ngan le imot.

Dada Le Urata Yo Ke Kirisi Nga

15 Ngan Maro ke bet takamata ye matada
tiap, bong Natunu ipitnaii paidi ben ye in
dawa ben Maro kannungana. Inbe ye in
Maro Natunu mumuganga, le gurana ki
maiyoko ye so le imot yo Tamana itar a
iken nga. 16 Ngan ye Natunu tani in bene

nga, ngan Maro itar so le imot yo iken ye lang le tana nga. Le ye la itar so le imot yo takamata ye matada nga, inbe so kapala yo takamata tiap nga. Ngan nen le so ben di bangabangana ke Maro yo gurana kidi mai mata nga, inbe di bangabangana matana matana yo tinepe ye malala ki a matadi kala urata ki nga, ngan ye la itar di le imot bet tinepe inbe tiyitmaka ene i. 17 Ngan Natunu tani in inepe mugu, motong la so tina ngan le imot pompombe nga. Inbe ye gurana ki yo maiyoko i, in iparama so nga le imot a tiken ye nedi. 18 Inbe ye in iyei kuto mai pang di tooltool ki yo tigaua ye bareme ki nga. Le moolmool, ye in dawa ben kutodo, inbe idi nga dawa ben bene le kene inbe soonoo kapala yo ke tinini nga. Inbe ye in imadit mugu ye ni ke matenge, a bet nen ngan yetaleu la bet imugu pang so nga le imot i. 19 Ngan nen, yesoo Maro lon ponana bet gurana le dada ki tina nga le imot le pusbe, ngan iken ye Natunu, 20 a bet nen ngan iportak so le imot yo ke lang le tana nga a timan pang ye Maro. Ngan nen le imalum pang Kirisi a imata ye kai palasingi, a bet nen ngan rara ki tani yo imati i, in iyei idi le taye tagaua dook a tanepe ye lo silene yo ki i.

21 Mugu ngan, ye lomu yo dook tiap pang Maro, inbe ye dada dook tiap kiang yo kayei nga, ngan kayei ben koi ki a kanepe manga mooloo ye. 22 Bong dookoot nga ye Natunu tani yo imata i, in la Maro iportakang, nen le ang ngan kaye kagaua dook mata a kanepe. Inbe pang dama ni ye kene yo bet lo kakodo dama ki ye in nga, ngan ole ikamatang ben ang ngan di tooltool ki ye taunu yo tinimu iken galangana nga, inbe kanepe le taukamu busunu ye matana nga. 23 Bong bet nen ngan ole kakodo le kamede, inbe kaparama lomu medana yo kataru pang Kirisi i, in le iken so. Inbe ken kamalum pang tool sa a ilelang le kagege bingi dook mata yo kalonga koot i, in be, bong katar matamu pang Maro le iken so, inbe kanamu ye so yo ipamede betanga pang ye i. Ngan bingi dook mata tani yo kalonga i, in tiweteweta pang di tooltool ke ni mai i le imot lapau. Inbe au Paulu i, ayei urata ben tool ke kapraingi a awetewete bingi dook mata pang di tooltool.

Paulu Ilon Di Tooltool Yo Tigaua Ye Bareme Ke Yesu Nga

24 Dookoot nga au i lok ponana ye yo asolo masngana a bet nen ngan alonang ye nga. Mugu ngan Kirisi isolo masngana bet iyei urata ke Maro, bong masngana tani in imot tiao. Le au i lok bet aloni, inbe asolo masngana nen lapau, a bet nen ngan alon di tooltool yo tigaua ye bareme ki nga. Ngan di tooltool tina, ngan dawa ben Kirisi bene le kene inbe soonoo kapala yo ke tinini nga. 25 Nen le au i ben kapraingi ke di tooltool tina yo tigaua ye bareme ke Kirisi nga, inbe Maro ikaua urata pau bet awetewete betanga ki pang ang di tooltool ki tina, ngan dook le imot. 26 Ngan betanga ki tani, in mugu ngan itarkoo a iken sollono le di tooltool yo ke mukot ngan lodi galanga ye tiap, bong dookoot nga ipaposi pang di tooltool ki le lodi galanga ye dook mata san. 27 Ngan Maro iyei nen, yesoo lono bet ole ipaposo betanga yo iken sollono ye dada dook mata yo bet iyeii pang ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap, in pang. Ngan betanga tani in nen, Kirisi inepe lomu lapau a iyei ang le ang ngan katar matamu pang Maro, inbe kanama so dook mata yo itaru pang a iken dook mata ye malala ki ni.

28 Am nga amwetewete pang di tooltool nga le imot ye Kirisi, inbe amkarata di ye dada dook tiap yo tiyei nga, inbe amtoo lo galanga le imot yo Maro ikap pam a ampatomonai di ye dada dook mata ki nga. Ngan amlon di nen a bet nen ngan titara lodi medana pang Kirisi, le ye kene yo bet tikodo dama ke Maro ye in nga, ngan ole ikamata di ben taukadi busunu ye matana. 29 Le ye punu yo nen i, in la le au i ayei urata ye gurana ki tina le imot yo ikap pau nga. Ngan gurana ki yo maiyoko i, in la iken yau a ayei urata mai san ye i.

2

1 Au i lok bet ang ngan lomu galanga yau nen, au i ayei urata mai san yang bet alonang. Inbe ayei urata mai nen ye di tooltool yo tinepe Laodisia nga, inbe di

tooltool kapala yo tikamata matak pitiao nga, ngan lapau. 2 Au i ayei urata nen a bet nen ngan apamedang le imot ye lomu medana yo kataru pang Kirisi i, inbe alonang le lomu mai san pang di diemu kapala a kaye di kagauagaua dook mata. Inbe ayei urata nen a bet nen ngan ang ngan lomu galanga dook ye so dook mata tani yo mugu ngan iken sollono, bong dookoot nga Maro ipaposi le se iken mallangana i. Ngan so dook mata tani, in la Kirisi i. 3 Inbe Kirisi yetaleu in la ke bet ipagalangidi ye lo galanga ke Maro yo iken sollono nga. Ngan lo galanga ki, in dook mata kaiye le dawa ben balingi mai. 4 Ngan awete pang nen nga, ngan bet nen a tool sa ke bet ikaua llungunu yang ye betanga ki yo iwete ngan kon paweserai ang ye, ngan tiap. 5 Dookoot nga ayang tanepe tiap, bong ye Maro Amunu Silene yo igau idi le lodo atu i, in dawa ben ayang tanepe gaongo. Ngan au i lok ponana ye yo alongo betanga bet ang ngan kagauagaua dook mata, inbe kakodo le kamede ye lomu medana yo kataru pang Kirisi in nga.

Bet Taye Kirisi Tagauagaua Nga, Ngan Ole Tanepe Ye Nepongo Dook Mata

6 Ngan dawa ben ang ngan katoo betanga ke Kirisi a iyei Tool Mai pang nga, le dookoot nga kaye kagauagaua, inbe katoo dada dook mata yo lono bet di tooltool ki titoo ngan le iken so. 7 Inbe katara lomu medana le imede pang bingi dook mata yo tipatomonai ang ye i, inbe kanakana ngan kawete lo ponana kiang pang Maro. Nen le kakodo le kamede ye Kirisi dawa ben kai yo ramini idu lopo le iparama i, inbe dawa ben rumu yo tire ye sawa medana le imede mata i.

8 Inbe ken kakauwai yang dook leu, ole nen ngan tool sa ikaua llungunu yang ye betanga doko a bet nen ngan la katoo betanga yo ki nga. Ngan betanga tina ngan ole kalongo ben betanga moolmool, bong ngan betanga sorok yo tikap ye di sasa kidi nga. Inbe betanga ke di tooltool yo nen nga, ngan ipa ye Kirisi tiap, bong ipa ye di tooltool ke tana, inbe ye di so sidi yo matadi kala tana mai i nga. 9 Ngan awete pang nen, yesoo dada le gurana inbe lo galanga ipa ye so le imot yo ke Maro nga, ngan iken ye Kirisi, inbe ye in isi iyei tool moolmool dawa ben idi nga. 10 Nen le ye in iyei kuto mai pang so matana matana tina yo gurana kidi mai mata inbe edi maimai nga. Ngan ang ngan ke Kirisi, inbe kaye kagaua. Ngan nen le so dook mata ke Maro tina yo iken ye nga, ngan ikap pang le imot lapau. 11 Inbe ye gurana ke Kirisi nga, ngan ang ngan katoo dada moolmool yo ke koranga tiniidi i. Ngan dada tani ke koranga tiniidi in ben di tooltool tiyeii ye bedi a tikoro di tooltool tinidi ke diki nga tiap, bong Kirisi ye taunu la iyeii i, nen le igiri dada dook tiap ke sennene yo iken lomu ngan. 12 Ang ngan ye kene yo tirriu ang ye ran ye in nga, ngan dawa ben tikelmai ang kaye Kirisi. Inbe ang ngan katara lomu medana ye gurana ke Maro yo ipamaditi Kirisi ye ni ke matenge i, ngan le dawa ben kaye Kirisi kamadit ye ni ke matenge oo.

13 Mugu nga, ang ngan ben di tooltool yo tikoro tinidi tiap nga, inbe kapas le katoo dada dook tiap yo iken lomu nga leu. Nen le ye dada dook tiap ke sennene tina yo kayei nga, ngan ang ngan kanepe le dawa ben di tooltool matedi ye Maro matana. Bong Maro ipamaditang kaye Kirisi le kaye kakaua nepongo yo paunu i, inbe igiri sennene kiang le imot. 14 Le moolmool, dada dook tiap yo tayei nga, ngan betanga ki iken, inbe iyei ben koi kiidi le ipaposidi ye sennene kiidi, a bet nen ngan Maro iyemenai idi ye. Bong Maro ilulngan betanga tina, inbe ipatoto lo kai palasingi kaini. 15 Ngan ye urata tani yo Kirisi iyeii ye kai palasingi kaini i, in le Maro irautoo gurana ke di so matana matana yo gurana kidi mai mata nga, inbe yo edi maimai nga lapau. Inbe ikatte dawa kidi ke patokongo a ipammoo di ye di tooltool matadi.

Wer Yo Ipa Ye Di Tooltool Ke Tana Nga Sa Ke Bet Ilonidi Tiap

16 Ngan la ken kalongo pang tool sa yo iwete bet ole Maro iyemenai ang ye so yo kakan too kayin, ngan be. Inbe kumata le di tooltool sa tiwete pang bet katoo dada kidi ye kamatanga lal maimai ke sungunu, too lal ke taudu paunu, too lal ke maryoongoo nga, ngan kalongo betanga kidi

be. 17 Ngan so tina ngan ben tarkilanga
ke Kirisi yo bet pang dama ni ngan pombe
i. Bong Kirisi pombe oo, le tarkilanga tina
ngan la takamata ye Kirisi koot nga. 18 Nen
le ken katoo betanga ke di tooltool yo koodi
mede bet katoo di ye dada kidi ke sungunu,
ngan be. Di ngan tiwete bet kakap mas-
ngana pang ang tapmu, inbe kasung pang
di bangabangana. Di tooltool yo nen nga,
ngan tiwete bet betanga kidi ngan ipa ye
mianga, bong di ngan lodi kaua urata ye so
ke tana i leu, le di tapdi tiyitmak edi, inbe
tiwetewete betanga yo taukan punu nga.
19 Le di tooltool yo nen nga, ngan tigege
Kirisi le tiye tigaua mulu tiap. Bong idi
nga lod galanga nen, Kirisi in dawa ben idi
kutodo, inbe idi nga ben ye bene le kene
inbe soonoo kapala yo iken ye tinini nga.
Ngan kumata bet idi nga taye tagaua nga,
ngan ole ilonidi, inbe ipamedidi dawa ben
Maro lono bet iyei nga.

20 Ang ngan ben kaye Kirisi kammata oo.
Ngan la dada dook tiap ke tana nga taukan
gurana yo bet iparamang mulu nga. E nga
gelei a kanepe ben di tooltool ke tana i nga?
Inbe nga gelei a katoo wer le dada ke di
tooltool ke tana i nga? 21 Di tooltool yo titoo
wer tina, ngan tiwete nen, “Ken kouo so in
be! Ken kon toko so in be! Ken kutoko so in
be!” 22 Bong wer yo nen nga, ngan iwete ye
so yo takap a tayei urata ye kasin, ngan ole
mooloo tiap be imot nga. Yesoo, wer kidi
tina, ngan ipa ye di tooltool ke tana i, inbe
titoo di tapdi lodi a tipatomonai di tooltool
ye bet titoo. 23 Ngan moolmool, di tooltool
kapala ole lodi tar nen, wer yo nen nga,
ngan ipa ye di tooltool yo lodi galanga mata
nga, yesoo tikapge bet tisung pang Maro ye
dada kidi tapdi, le di tapdi tirautoo di, inbe
tikap masngana pang di tapdi tinidi, a bet
nen ngan tiyeii a lon ponana ye di. Bong
wer tina ngan o ke bet ilonidi a irautoo lodo
yo iyolidi bet la tayei sennene in tiap.

3

Nepongo Gurunu Inbe Nepongo Paunu

1 Ang ngan Maro ipamaditang kaye
Kirisi ye ni ke matenge oo. Nen le katara
lomu pang so dook mata yo iken ye malala
ke Maro i. Ngan ye ni tani, in Kirisi iwur
ye Maro bene oonoo. 2 Nen le dada dook
mata in nen, ye lal nga le imot ngan lomu
kaua urata ye so yo iken ye malala ke
Maro, ngan leu. Bong ken lomu kaua urata
ye so yo ke tana i, nga be. 3 Ngan awete
nen, yesoo ang ngan lomu gurunu yo ke
sennene in imata oo. Inbe nepongo kiang
in dookoot nga iken sollono ye Kirisi yo iye
Maro tinepe i. 4 Le nepongo kiang tani, in
ipa ye Kirisi. Nen le ye kene yo bet imulu
a si pombe mallangana inbe di tooltool
tikamata ben ene mai san ke bet tipayiti
nga, ngan ang lapau ole kaye kanepe ye
lulngana yo mai mata i.

Idi Nga Tayei Ben Tooltool Paunu

5 Ngan nen le dada dook mata in nen, ole
karaumata dada dook tiap ke tana yo iken
lomu nga. Ngan dada dook tiap tina ngan
nen; dada ke bauk, inbe dada yo giri leu
ye Maro matana nga, inbe dada dook tiap
yo tinimu iyolang bet kayei nga, inbe dada
dook tiap ke sennene yo lomu bet kayei
nga, inbe dada dook tiap yo bet matamu
gorengana ye so nga. Ngan dada yo ke
bet matamu gorengana ye so i, in dawa
ben dada dook tiap ke sungunu pang di
maro yo kai padodo nga. 6 Le ken kayei
dada dook tiap yo nen ngan be, yesoo kate
malmal ke Maro ole isi pang ye di tooltool
yo tiyei dada dook tiap nen nga. 7 Mugu
ngan, ang ngan kapa le kayei dada dook
tiap yo nen nga. 8 Bong dookoot nga ole
kakatte dada dook tiap le imot yo ben dada
ke kate malmal le passakungu, inbe dada
matana matana yo bet kakap masngana
pang di tooltool kapala, inbe dada yo ke
bet kawete mur ye di diemu, inbe dada
dook tiap yo kawete betanga dook tiap
pang di tooltool kapala, inbe dada dook
tiap yo kawetewete betanga yo giri leu nga.
9 Le ken kallung di diemu kapala be, yesoo
kagiri lomu gurunu in le ipa ye dada dook
tiap yo ki, ngan oo. 10 Inbe ang ngan kayei
ben tooltool paunu, yesoo Maro yo iyei so
le imot a iyei paunu mulu i, in iportak lomu
le iyei paunu. Ye in iyei nen le ole lomu
galanga ye moolmool, inbe ole kanepe le
dawa ben ye i. 11 Ngan nen le idi tooltool
yo tayei paunu koot nga, ngan idi le imot
tanepe gaongo leu. Le ken tawete bet idi

nga ke Girik too ke Yuda, too idi nga tikoro tiniidi too tikoro tiniidi tiap, too idi nga tool gok, too idi nga ke malala Siktia*, too idi nga tool ke poranga too poranga tipa, ngan be, yesoo so tina yo nen nga, ngan so sorok. Bong so yo maiyoko i, in la Kirisi yo inepe idi atu atu lodo i.

12 Ngan ang ngan Maro lono pang mai san, inbe ipootang panga, le kayei ben di tooltool ki ye taunu yo taukadi busunu ye matana nga. Ngan nen le ole katoo dada dook mata yo nen nga. Ole lomu pang di diemu a kayei dada yo dook mata ngan pang di, inbe ole katoo dada yo bet karautoo ang le kadu lopo ye di diemu kapala nga, inbe kanepe le katemu sil dook mata pang di tooltool kapala, inbe ken katemu malmal tarrai pang di tooltool be. 13 Nen le kumata em atu bet iyei dada dook tiap sa le bet kam betanga sa ye nga, ngan ken katem malmal ye be, bong kutoko too katem, inbe kugiri dada dook tiap ki ke sennene yo iyei nga. Ngan Tool Mai igiri sennene yo kiang ngan oo, le bet nen ngan ole ang lapau kagiri sennene kidi diemu yo tiyei pang nga. 14 Inbe dada dook mata atu yo bet kayeii le ipa ye dada dook mata kapala in nen, ole lomu mai san pang di tooltool kapala. Ngan dada dook mata tani in iduk so nga le imot le ang ngan ke bet kagaua lomu le atu.

15 Ang ngan, Kirisi igau ang a kagaua le atu panga, le ang ngan kayei ben bene le kene inbe soonoo kapala yo ke tinini nga. Le kumata bet nen nga, ngan kanepe le lo silene ke Kirisi in iyakala lomu ye dada yo bet kayei nga, yesoo ang ngan Maro ipootang bet kanepe nen. Inbe kawete lo ponana kiang panga lapau. 16 Inbe kaparama betanga ke Kirisi le imede ye lomu, a bet nen ngan kayei urata kiang ye. Ngan nen le ole katoo lo galanga kiang le imot yo Maro ikap pang nga, inbe kapatomonai di diemu kapala ye dada yo dook mata nga, inbe kakarata di ye dada dook tiap yo tiyei nga. Inbe ang ngan kawou woungu yo iken ye Rau ke Woungu nga, inbe woungu kapala ke lo ponana, inbe woungu yo Maro Amunu Silene inin pang a iken lomu nga. Nen le dook mata bet kaparama betanga ke Kirisi le imede, inbe kawou woungu tina le ipa ye lo ponana kiang pang Maro. 17 Inbe soo so yo bet kaweta inbe soo so yo bet kayei nga, ngan so tina nga le imot ngan kayei ye Tool Mai Yesu ene. Inbe ye Tool Mai tani in ene, ngan kawete lo ponana kiang pang Tamada Maro lapau, yesoo ye in la ilonidi i.

Noonoongoo Pang Di Tooltool Ke Kirisi

18 Ang di garup yo kerenge nga, ole karaua pang di nimutooroo. Ngan dada yo nen i, in la dook mata ye Tool Mai matana i.

19 Inbe ang di tamoto yo kerenge nga, ole lomu mai san pang di rimamu. E ken katemu malmal tarrai pang di be, bong kanepe le lomu sil dook mata pang di.

20 Inbe ang di kakase, ole karaua pang di tamamu le di tinamu ye so tina nga le imot. Ngan dada dook mata yo nen in la Tool Mai lon ponana ye i.

21 Inbe ang di kakase tamadi, ken kayei di natumu a katedi malmal be. Ole nen ngan lodi tar bet o ke bet tiyeie urata sa dook, ngan tiap.

22 Inbe ang sima yo kayei urata ben di poranga pang di kuto maimai kiang ke tana i nga, ngan ole kalongo betanga kidi a katoo dook ye so nga le imot. Le ken kakaua llungunu ye di ben di tooltool kapala tiyei, nga be. Di ngan tiyei urata dook mata leu ye kene yo di kuto maimai kidi timan potai a tikamata di nga, a bet nen ngan lodi dook mata pang di. Bong ang ngan kagaua lomu le atu bet kayei urata dook mata ye kene yo kuto mai kiang ikamatang ye i, inbe ye kene yo inepe manga mooloo yang, ngan lapau. Ngan nanga, kaparanaia Tool Mai, inbe kagaua lomu le atu bet kayei urata dook. 23 Ngan la soo urata yo bet kayei nga, ngan kagaua lomu le atu ye, inbe kayei dook le imot. Yesoo, urata kiang yo kayei nga, ngan ben kayei pang di tooltool ke tana i tiap, bong pang Tool Mai. 24 Ngan nen le lomu tut dook ye so dook mata yo Tool Mai ipoto pang di tooltool ki nga, ngan ole ikap pang ye urata kootoonoo kiang.

* **3:11** Di tooltool yo tipa ye malala Siktia nga, ngan di tooltool tikamata di ben di tooltool dook tiap, le dawa ben di tooltool sorok yo taukadi edi nga.

Le tool kuto mai moolmool yo kayei urata
panga i, in la Kirisi i. 25 Bong kumata le ang
tina atu bet iyei dada dook tiap nga, ngan
ole Maro iyemenaii ye dada dook tiap ki
yo ikapsap ye i. Yesoo, ye kene yo Maro
bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga,
ngan ole itoo dada ataleu ye di tooltool nga
le imot.

4

1 Inbe ang di tooltool yo kayei kuto
maimai pang di poranga kiang nga, ngan
ole kayei dada yo dook mata inbe mool-
mool nga, ngan pang di. Yesoo, lomu
galanga nen, ang ngan, tool atu la iyei kuto
mai pang a matan kalang i. Ngan ye in kuto
mai kiang yo inepe ye malala ke Maro i.

Dada Kapala Yo Bet Tatoo Ngan Nen

2 Ole kaparama dada ke pataraungu le
ikenen leu. Inbe kene yo bet kapatarau
ye in nga, ngan matamu galanga dook,
inbe kawete lo ponana kiang pang Maro.
3 Inbe ye kene yo bet kapatarau nga, ngan
ole kataram ye pataraungu kiang lapau, a
bet nen ngan Maro ikarata dada pam bet
amwetewete pang di tooltool ye betanga
ke Kirisi. Ngan betanga ki in mugu ngan
iken sollono, bong dookoot nga Maro ipa-
posi a iken mallangana oo. Ngan betanga
tani in la aweteweta a le tikau au se anepe
rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye
i. 4 Le kapatarau pang Maro nen, bet ole
ilonau a nen ngan awetewete betanga tani
in lo mallangana pang di tooltool dawa ben
yo ipootau bet ayeie urata tani nga. 5 Ngan
ang ngan lapau, ye kene yo kaye di tooltool
yo tigaua ye bareme ke Yesu tiap ngan
bet kaye di kanepe nga, ngan lomu kaua
urata dook mugu ngan, lo ngan bet kayei
dada dook mata pang di. Ole nen ngan lal
yo kaye di kanepe ye i, in ila ilene sorok.
6 Inbe ye kene yo bet kawetewete pang di
tooltool tina nga, ngan ole lomu dook mata
pang di a kawete betanga yo bet kalon di
ye nga. Ngan kumata le bet kayei nen nga,
ngan ole talngadi gorengana bet tilongo
betanga kiang, yesoo betanga kiang ngan
ole dawa ben kaningi yo di tooltool titar
tiek ilo ye le katedi massingi bet tikani i.
Nen le lomu galanga nen, i dada tani yo bet
karau torungu ke di tooltool yo bet titorang
ye, in naii.

Paulu Iwete Porai Betanga Ki Pang Di Kolosi

7 Tikikus la bet imala pang yang i, a bet
nen ngan mala ikaua bingi pang ye so yo
pombe pang yau nga. Ngan ye in emam atu
yo am nga lomam panga mai san i. Inbe
ye in itara lono medana pang Tool Mai,
inbe iyei urata ben kapraingi ki dawa ben
am nga. 8 Ngan la ayawari bet imala pang
yang, a bet nen ngan mala ikaua bingi
pang ye so yo pombe pang yam ni nga,
inbe nen a ipamedang ye lomu medana
yo kataru pang Kirisi i. 9 Inbe tool kiang
yo Onesimus i, in la awanga a iye Tikikus
timala i. Ngan ye in ede atu yo itara lono
medana pang Yesu, inbe am nga lomam
panga mai san i. Le yeru ole tikaua bingi
pang ye so le imot yo pombe ni nga.

10 Inbe Aristakus yo dookoot nga amru
amnepe ye rumu dook tiap kidi talnga
dikidiki lono i, in iyawara lo ponana ki
pang. Inbe Maka yo rara ke Banabas i,
in ye lapau iyawara lo ponana ki pang.
Ngan Maka tani in ayawara betanga pang
ye dada yo bet kayei panga nga. Le kumata
bet imala pombe nga, ngan lomu ponana
ye a kakauu. 11 Inbe Yesu, yo tiwete ene
san ye Yastus i, in ye lapau iyawara lo
ponana ki pang. Ngan di sotol tina nga
di leu la di tooltool ke Yuda yo tilonau a
aye di amkaua urata ye di tooltool le imot
ye dada yo bet Maro igaua di panga ye
taunu a bet matan kala di nga. Inbe di tol
tina nga tipamede lok le iken dook mata.
12 Inbe Epapras iyawara lo ponana ki pang
lapau. Ngan ye in tool kiang, inbe iyei
urata ben kapraingi ke Yesu Kirisi. Inbe
kanakana nga ipatarau pang Maro le gu-
rana nen, bet ole ilonang a bet nen ngan
lomu galanga dook ye dada dook mata
yo Maro lono bet katoo nga, inbe kakodo
le kamede ye. 13 Le au i akamata inbe
alonga le awete galangana pang nen, ye
in ikaua urata mai san bet ilonang kaye
di tooltool yo tinepe malala mai Laodisia
inbe Ariapolis nga. 14 Inbe tool kiam Luka,
yo tool ke bar inbe lomam panga mai san i,
in iye Demas tiyawar lo ponana kidi pang

lapau. 15 Inbe lok bet kawete lo ponana
kiau pang di diede yo tinepe Laodisia nga.
Inbe kawete lo ponana kiau pang Nimpa
iye di tooltool yo titara lodi medana pang
Yesu a tigaua rumu ki nga.
16 Ngan rau i le bet tikinkati pang le
imot nga, ngan lok bet ole kayawari pang
di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu
a tinepe Laodisia ngan lapau a tikinkati
pang di. Inbe rau yo mugu ngan ayawari
pang di tooltool ke Laodisia i, in lok bet ole
kakauu ye di a kakinkati lapau.
17 Kawete pang Akipus nen, kayei ne,
“Ole kukauwai dook, inbe kuyeie urata yo
Tool Mai ikauu pong in dook le lo urata tani
in imot.”
18 Au Paulu la awodo betanga ke lo po-
nana tina nga ye au tauk bek i. Inbe ang
ngan ole lomu tutau ye pataraungu ye yo
dookoot nga anepe ye rumu dook tiap kidi
talnga dikidiki lono nga. Le apatarau nen,
bet Maro lono pang mai san a iyei dada
dook mata pang.

1 Tesalonaika
Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Tesalonaika I, In Atu Ki

1 Au Paulu aye Silas inbe Timoti amyawar lo ponana kiam pang ang di tooltool yo kagaua ye bareme ke Yesu a kanepe ye malala mai Tesalonaika nga. Ang ngan di tooltool ke Tamada Maro iye Tool Mai kiidi yo Yesu Kirisi i. Nen le ampatarau pang Maro bet lono pang a iyei dada dook mata pang, inbe ikaua lo silene ki pang.

Paulu Lon Ponana Ye Yo Di Tesalonaika Titara Lodi Medana Pang Kirisi Nga

2 Am nga, ye ke kanakana ngan amwete lo ponana kiam pang Maro yang le imot. Inbe ye kene yo bet ampatarau ye in nga, ngan ole amtarang kalo ye pataraungu kiam lapau. 3 Le ye kene yo bet ampatarau pang Tamada Maro yang nga, ngan ole lomam tutang ye dada dook mata yo katoo i. Ngan ang ngan katara lomu medana pang Maro le kayei urata yo ki nga, inbe lomu pang di diemu kapala mai san nen le kalon di. Inbe ang ngan katar matamu ye Tool Mai Yesu Kirisi, inbe kanamu bet imulu a isi, ngan la le kakodo le kamede, inbe kayei urata yo ki nga.

4 Nen le ang di diemam nga, Maro lono pang mai san, inbe am nga lomam galanga nen, ye taunu la ipootang panga i. 5 Le amwete pang nen, yesoo ye bingi dook mata tani yo amweteweta pang i, in mala pombe pang yang dawa ben betanga sorok ngan tiap, bong ipa ye gurana ke Maro Amunu Silene. Inbe am nga amtara lomam le imede nen bet bingi dook mata tani yo amweteweta pang i, in moolmool le imot. Le dada kiam yo amyei a amlonang ye nga, ngan kakamata a lomu galanga ye oo. 6 Inbe lomam galanga lapau nen, bet Maro ipootang panga, yesoo ang ngan lomu ponana bet kakap betanga yo kiam nga. Le moolmool, urata moonoo dook tiap alunu la pombe pang yang nga, bong Maro Amunu Silene ilonang le lomu dook mata bet kasolo. Le dada tani yo kayeii nen i, in katoo am amye Tool Mai ye dada kiam yo amyei nga lapau. 7 Ngan dada dook mata tani yo kayeii i, in di tooltool le imot yo titara lodi medana pang Kirisi a tinepe ye tana mai Masedonia le Akaia nga, ngan tilongo gasanga ki. Nen le ang ngan kapitnaia dada dook mata pang di a bet titoo lapau. 8 Le betanga ke Tool Mai in ipa yang a idada a ila dawa ben tauru yo tamaii ngan itang a kalngana ipa le ila ni mooloo mata i. Ngan nen le betanga tani in ila iken ye tana ke Masedonia le Akaia leu tiap, bong ye malala tina le imot nga, ngan tilongo bingi kiang ye yo katara lomu medana pang Maro nga. Nen le am nga taukamam urata yo bet amwete pang di ye mulu nga. 9 Bong di tooltool tapdi tiwete pam ye kene yo ammala yang nga, ngan kakau am a kayei dada dook mata pam nga. Inbe tiwete pam nen lapau bet ang ngan kawala murimu pang di maro yo kai padodo nga, inbe kaportak lomu pang ye Maro moolmool yo inepe nen le taukan motingi i. 10 Inbe tigasa pam ye yo kanama Maro Natunu yo bet ipa ye malala ke Maro a isi i. In Natunu tani yo mugu ngan imata, motong ipamaditi mulu ye ni ke matenge i. Ye in Yesu, inbe ye la bet ikau idi a ipamulidi ye kate malmal ke Maro yo bet pang dama ni ngan pombe i.

2

Paulu Iwete Ye Urata Ki Yo Iyei Tesalonaika Nga

1 Ang di diemam nga, ang tapmu ngan lomu galanga ye urata kiam yo amyei ye kene yo mala amyang tanepe ye in nga, ngan le itar kanono dook mata. 2 Inbe lomu galanga nen, ye kene yo ammala yang tiao, bong amnepe Pilipai go nga, ngan tipammoo am ye betanga dook tiap, inbe tigarung tinimam a amsolo urata moonoo masngana mai san. Bong ye kene yo ammala pombe pang yang ye in nga, ngan Maro kiidi tani in ipamede lomam le amraua pang di tooltool alunu yo tiyei ben di koi kiam, ngan tiap. Bong amkodo le ammede, inbe amwetewete pang ye

bingi dook mata ke Maro. 3 Nen le ye
kene yo amwetewete pang bet katara lomu
medana pang Yesu ye in nga, ngan amwete
googoomam ye betanga sa, inbe amyei
toko dada yo dook tiap ngan sa, inbe
amkapge bet amkaua llungunu yang ye so
sa, ngan tiap. 4 Bong Maro itou am oo,
motong la ye ye taunu lono ngan ikaua
urata i pam bet nen a amraia bingi dook
mata ki pang di tooltool. Nen le am nga
amyeie urata tani i, a bet nen ngan di
tooltool ole lodi ponana a tiyitmak emam
ye, ngan tiap. Bong amyeie urata tani a bet
nen ngan Maro ole lon ponana ye, yesoo
ye in tool tani yo ikamata lomam i. 5 Ang
ngan lomu galanga yam dook nen, ammala
pang yang ngan koomam paweserai ang,
inbe matamam gorengana ye so kiang sa
la le amwete betanga dook mata pang nen
nga, ngan tiap. Ngan Maro lon galanga
nen bet dada yo amyei ngan dook mata le
imot. 6 Inbe am nga amyei urata nen a bet
nen ngan kayitmak emam, too di tooltool
kapala tiyitmak emam ye, ngan tiap.

Le moolmool, am nga amyei aposol ke
Kirisi, le kumata lomam bet amwete pang
ye so sa bet kalonam ye nga, ngan dook
mata. 7 Bong ye kene yo amyang tanepe
ye in nga, ngan am nga lomam iken silene
pang, inbe amyei dada dook mata pang
dawa ben kase maitiap yo tinana ipayinu
i. 8 Inbe am nga lomam pang mai san, ngan
la le lomam ponana bet amkaua bingi dook
mata ke Maro pang. Inbe am nga lapau
amkaratam le lomam atu bet amrai tini-
mam bet nen a amlonang, yesoo ang ngan
kayei dawa ben ang ngan di tooltool kiam
moolmool. 9 Le ang di diemam nga, lomu
tut ye urata mai yo amyei ye bemam ye
kene yo amyang tanepe, inbe amwetewete
pang ye bingi dook mata ye i. Ngan amyei
urata mai san ye ke le bong a bet nen ngan
kalon sorok am ye kaningi le so be.

10 Ang ngan kakamata dada kiam yo
amyei pang ang di tooltool yo katara
lomu medana pang Kirisi, ngan oo. Inbe
Maro lapau, ye ikata suanga yam ye dada
kiam tani. Ngan amtoo dada dook mata
noonoonoo yo ke Maro nga, inbe amnepe
le taukamam busunu ye matana ben di
tooltool ki yo ipootoo di panga ye taunu
nga. 11 Le ang ngan lomu galanga nen,
amyei ang dook mata dawa ben kase
maitiap yo tamana iyei dada dook mata
panga i. 12 Ngan nen le am nga amkap
betanga dook mata pang ke bet ampamede
lomu ye, inbe ampamadit lomu a bet nen
ngan kakodo le kamede inbe kasolo urata
moonoo yo bet pombe pang yang nga. Inbe
amwete pang le koomam mede, a bet nen
ngan katoo dada dook mata yo Maro lono
bet katoo nga. Ngan ye in ikiu ang bet
lo kagaua ye di tooltool yo matan kala di
nga, a bet nen ngan kanepe dook mata ye
lulngana.

Di Tesalonaika Tisolo Urata Moonoo Dawa Ben Di Diedi Yo Tinepe Yudia Nga

13 Kanakana ngan amwete lo ponana
kiam pang Maro ye so san mulu lapau.
In nen, ye kene yo kakaua betanga ke
Maro yo amwete pang ye in nga, ngan le
kakauu dawa ben betanga ke di tooltool
nga tiap, bong kakauu dawa ben betanga
moolmool ke Maro. Ngan betanga ki tani
in ikaua urata le imede ye ang di tooltool
yo katara lomu medana pang Kirisi nga,
ngan lomu. 14 Le ang di diemam nga, urata
moonoo yo pombe pang yang nga, ngan
dawa ben yo pombe pang ye di tooltool
ke Yudia yo titara lodi medana pang Yesu
Kirisi a tigaua ye bareme ke Maro nga. Le
ang ngan kakaua urata moonoo masngana
ye di Tesalonaika dawa ben di tooltool ke
Maro yo tinepe Yudia nga, ngan tikaua
urata moonoo masngana nen ye di diedi yo
Yuda ngan bedi nga. 15 Ngan di Yuda tina,
ngan la tiwete a tiraumata Tool Mai Yesu,
inbe di tapdi tiraumata di Maro koonoo a
timmata, inbe di ngan la tingangam lapau
nga. Inbe di ngan tiwala muridi pang dada
dook mata ke Maro yo lono panga nga,
inbe tikadon di tooltool nga le imot. 16 Nen
le di ngan tikapge bet tiwonokala dada
yam, a bet nen ngan amwetewete betanga
ke Maro pang di tooltool yo tipa ye rara
kidi Yuda tiap, ngan be. Yesoo bong lodi
nen, bet nen a Maro ikap di tooltool tina
ngan a ipamulu di be. Le dada dook tiap ke
sennene yo kanakana ngan tiyei nga, ngan
iloko lo sennene kidi kapala yo mugu ngan

tiyei ngan pono, nen le sennene kidi alunu le alunu san. Ngan nen le kate malmal ke Maro la si iken ye di koot i.

Paulu Lono Bet Le La Ikamata Di Tesalonaika Mulu

17 Ang di diemam nga, ye kene yo di tooltool tingangam a amgegang ye lal modono kasin leu nga, ngan le amkamata matamu mulu pitiap, bong ye lomam nga, ngan iken yang. Ngan nen le lomam mai san bet le mala amkamatang pa mulu. Le amkaua urata mai ye serenge dada yo bet ammulu a ammala pang yang ye i. 18 Moolmool, am nga lomam bet ammulu a ammala pang yang, ngan nen le au tauk Paulu i, kanakana ngan akaua urata mai san ye serenge dada sa yo bet amala ye i, bong Satan iyakala dada kiam yo bet ammala pang yang ye i. 19 Kakamata, ye kene yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi bet imulu a isi a takodo dama ki ye in nga, ngan ole lomam ponana ye soo so? Inbe Maro ole iyitmak emam ye soo so? Inbe ye lal tani nga, ngan ole amtar matamam pang Maro ye soo balingi bet amkauu ye urata kootoonoo kiam i? So tani in la ang ngan. 20 Le moolmool, ye punu yo bet lomam ponana inbe Maro iyitmak emam ye i, in ye ang tina ngan.

3

Paulu Iwanga Timoti Bet La Ipamede Di Tesalonaika

1 Am nga lomam madoko yang mai san, motong la lomam kaua urata nen, o ke bet amnam mulu tiap. Le nga amkarata betanga bet ole am leu la amnepe Aten nga, 2 inbe amwanga Timoti la bet imala pang yang i. Ngan Timoti tani, in ede atu yo itara lono medana pang Yesu, inbe amye amgaua ye urata ke Maro i. Inbe ye in ilonam bet iwetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke Kirisi. Le ye la amwanga bet mala ilonang, inbe ipamede lomu le imede i. 3 Ole nen ngan urata moonoo masngana yo dookoot kasola i, in ole iyei ang le lomu kap gogo dada matana matana ye. Bong ang ngan lomu galanga nen, idi nga Maro ipootidi bet tasolo urata moonoo masngana tina yo nen nga. 4 Le moolmool, ye kene yo amyang tanepe ye in nga, ngan amwete pang nen, bet ole urata dook tiap matana matana la bet pompombe pang yidi nga. Le lomu galanga nen, lal tani yo amwetewete pang ye i, in pombe oo. 5 Ngan nen le anam tiap. Bong awanga Timoti a imala, a bet nen ngan man lok galanga ye lomu medana yo kataru pang Yesu i, in ye la kakodo le kamede ye go i, too tiap. Yesoo au i atattadai yang mai san ye tool dook tiap ke touanga bet man itou ang nga, ngan ole kawala murimu pang Kirisi, le urata yo amyei pang nga, ngan ole ilene sorok.

Timoti Imulu Man Ikaua Bingi Pang Paulu, Le Paulu Lon Ponana

6 Bong dookoot nga Timoti tani in imulu a iman pang yam nga, ngan man ikaua bingi dook mata pam bet kakodo le kamede ye lomu medana yo kataru pang Yesu inbe lomu pang di tooltool mai san nga. Inbe iwete pam bet kanakana ngan lomu tutam, inbe lomu bet le kakamatam, dawa ben am lapau, lomam bet le akamatang pa nga. 7-8 Le ang di diemam nga, moolmool, di tooltool tigarungam ye yo amtoo Kirisi nga, inbe amsolo urata moonoo masngana alunu lapau. Bong amlongo bingi kiang yo kakodo le kamede ye lomu medana yo kataru pang Yesu koot i, ngan nen le ipamede lomam le dookoot nga nepongo kiam dook mata san. 9 Nen le am nga lomam ponana mai san pang Maro yang. Le ye kene yo amgaua ye Maro matana inbe ampatarau ye in nga, ngan amwete lo ponana kiam pang Maro yang le ikenen leu. Bong amsere betanga yo bet amwete lo ponana kiam panga ye, ngan le lo ipa dook mata ye lo ponana yo Maro ikauu pam i. 10 Le ye ke le bong tina yo kanakana nga, ngan ampatarau pang Maro le guramam, a bet nen ngan imalum pam bet mala amkamatang mulu, a bet lomu medana yo kataru in mai tiap nga, ngan ole ampamede lomu le imede dook.

Paulu Ipatarau Bet Maro Ikauu Le La Ikamata Di Tesalonaika

11 Le dookoot nga ampatarau pang Tamada Maro iye Yesu yo Tool Mai kiidi

i, bet yeru tikarata dada pam le ammala a bet nen ngan mala amkamatang mulu. 12 Inbe ampatarau nen, bet Tool Mai iyeie dada yo ke bet lomu pang di diemu ye mai san i, in le ipon yang, a bet nen ngan ang atu atu lomu mai san pang di tooltool ke Maro, inbe pang di tooltool kapala lapau, dawa ben tina am nga lomam pang mai san nga. 13 Ngan ampatarau nen a bet nen ngan Tool Mai ipamede lomu, le ye lal yo bet iye di tooltool yo ipootoo di panga, ngan timulu a tisi ye in nga, ngan ole Tamada Maro ikamatang ben ang ngan kanepe le dawa ben di tooltool ki yo ipootoo di panga ye taunu nga, inbe taukamu busunu ye matana.

4

Nepongo Yo Maro Lono Panga I

1 Ang di diemam nga, am nga amwete pang ye dada dook mata yo Maro lono bet katoo ngan oo. Le moolmool, ang ngan katoo dada dook mata tina ngan. Bong dookoot nga, amwete le koomam mede pang ye Tool Mai Yesu ene nen, bet kanepe ngan katoo dada tani in le ikenen leu. 2 Ang ngan lomu galanga ye betanga tina le imot yo amwete pang ye Tool Mai Yesu ene ngan oo.

3 Ngan Maro lono nen, bet kanepe ben di tooltool yo ipootoo di panga ye taunu nga, inbe kasur dada dook tiap tina yo ke geingi bauk nga. 4 Inbe ang atu atu kakap tutang dook leu a bet nen ngan kanepe le taukamu busunu ben di tooltool yo Maro ipootoo di panga ye taunu nga, inbe di tooltool ole tikamatang ben dada kiang yo kayei nga, ngan dook mata ye matadi. 5 Nen le ken katoo di tooltool gok yo tinidi iyolo di bet la tiyei dada dook tiap matana matana ke bauk, ngan be. Di ngan lodi galanga ye Maro tiap. 6 Ngan nen le ken kayei dada dook tiap pang di diede kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, inbe kakaua llungunu ye di a kayei dada yo nen ngan pang di rimadi be. Mugu ngan amwete betanga medana pang nen, bet di tooltool yo tiyei dada nen nga, ngan ole Tool Mai iyemenai di le imot. 7 Ngan ole iyei nen, yesoo Maro ikiu idi bet man tatoo dada yo giri leu ye matana ngan tiap, bong ikiu idi bet man tanepe le taukada busunu ben di tooltool yo ipootoo di panga ye taunu nga. 8 Ngan nanga, kumata tooltool bet lono pang betanga tina ngan tiap le iwala murini panga nga, ngan iwala murini pang betanga ke di tooltool tiap, bong iwala murini pang betanga ke Maro yo ikaua Amunu Silene pang i.

9 Am nga taukamam betanga bet amwode pang ye dada yo bet lomu pang di diemu ye mai san i. Yesoo, dada yo ngan Maro ipatomonai ang ye oo. 10 Moolmool, ang ngan lomu mai san pang di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu a tinepe ye malala tina yo iken ye tana mai Masedonia ngan oo. Bong ang di diemam nga, am nga lomam bet ampamadit lomu mulu a bet nen ngan lomu pang di diemu mai le mai san.

11 Nen le ken kakapge bet kagarung burungu le urata ke di diemu be. Bong dook mata ngan nen, kanepe moonoombe, inbe kayei urata kiang tapmu ye bemu dawa ben mugu ngan amwete pang nga. 12 Kumata le bet kayei nen nga, ngan o ke bet matamu saraia tool atu sa bet ilonang ye so yo kamaka ye, ngan tiap. Inbe di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi tiao nga, ngan ole lodi ponana ye dada kiang yo kayeii i.

Tool Mai Ole Imulu A Isi Ikau Idi

13 Ang di diemam nga, am nga lomam bet lomu galanga dook ye soo so yo bet pombe pang ye di tooltool yo titara lodi medana a timmata koot nga. Ole nen ngan lomu madoko mata dawa ben di tooltool kapala yo titara lodi medana pang Maro tiap nga. Ngan di ngan titar matadi pang Maro inbe tinamu bet iyeie dada dook mata sa pang di ngan tiap, le lodi madoko mai san. 14 Bong idi nga tatara lodo medana nen, bet Yesu imata, motong la imadit mulu ye ni ke matenge nga. Ngan nen le idi nga tatara lodo medana lapau nen, bet Maro ole ipamadit di tooltool ke Kirisi yo timmata koot nga, a timadit mulu le lo tiye Yesu tinepe. 15 Nen le am nga amwete pang ye betanga yo Tool Mai ye taunu ipatomonai am ye nga. Ngan nen, ye kene yo Tool Mai tani

bet imulu a isi ye in nga, ngan idi tooltool yo tanepe matada rrene go nga, ngan o ke bet tamugu pang di tooltool yo timatamata koot, ngan tiap. 16 Bong ole Tool Mai iwete le kalngana mai, inbe bangabangana ke Maro yo imugu pang di diene kapala i, in ole koonoo le mai, inbe tauru ke Maro ole itang. Ngan la bet Tool Mai tani igege malala ke Maro a isi, inbe di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu a timmata koot nga, ngan ole di la bet timadit mugu ye ni ke matenge nga. 17 Lo ngan bet idi tooltool yo tatara lodo medana a tanepe matada rrene go nga, ngan ole taye di tooltool tina ngan tagaua a tapa ye eng tene a talo pang ete a lo taye Tool Mai tani in tagaua nango la lang katene ngo. Inbe ole taye tanepe ye ke tina yo kanakana nga le imot. 18 Nen le ang ngan kawete betanga tani i pang di tooltool kapala ke Maro nga, a bet nen ngan kapamede lodi ye.

5

Tanepe A Tanam Ye Lal Yo Bet Tool Mai Imulu A Isi Ye I

1 Ang di diemam nga, ngan o ke bet amwodo kamu betanga sa ilo ye rau a amwete pang ye soo ke, too lal, nangai yo bet so tina ngan pombe ye i, in tiap. 2 Yesoo, ang ngan lomu galanga nen bet lal yo bet Tool Mai isi ye i, in ole pombe pang yidi dawa ben tool ke pinnau yo iyei urata ki bong, le ke bet lomu galanga ye lal yo bet pombe pang yang ye i, in tiap. 3 Ngan ye kene tani, in ole di tooltool tiyei ne, “Aa, dookoot nga tanepe ye lo silene, le ke bet lod madoko ye so sa yo bet igarungidi ngan tiap.” Bong ole palbe leu inbe so tina yo bet igarung di i, in ole pombe pang ye di dawa ben masngana mai yo pombe pang ye garup yo bet ipasui i. Ngan di tooltool tina ngan ole taukadi ni yo bet tikoo pang ye i.

4 Bong ang di diemam nga, ang ngan kanepe ye ni todo lono tiap le lomu galanga ye soo so yo bet pombe i. Nen le lal tani ke bet ipatakrai ang dawa ben tool ke pinnau yo iyei urata ki sollono i, in tiap. 5 Ang ngan ben di tooltool ke bong yo tinepe todo lono ngan tiap, bong idi nga tooltool ke kemai yo tanepe ye ni galangana nga. 6 Nen le ken tayei ben di tooltool kapala yo tiken mata ngan be, bong dook mata bet matada nga irere go, inbe takap tutidi dook ye dada kiidi yo bet tayei nga. 7 Kakamata, di tooltool yo tiken mata nga, ngan bong ngan ole tiken mata. Inbe di tooltool yo bet tiyin ran medana a kutodi moo ye nga, ngan bong ngan ole tiyin ran medana tina. 8 Bong idi nga di tooltool ke kemai yo tanepe ye ni galangana nga. Le bet nen ngan takap tutidi dook ye dada kiidi yo bet tayei nga, inbe tatara lodo medana pang Maro le ikenen leu, inbe tatoo dada dook mata yo bet lodo pang di diede ye mai san i. Kumata le bet tayei nen nga, ngan ben tatara sousoungu medana ke patokongo a tayakala katede ye. Inbe tatar matada pang Maro a tanamu bet ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi i. Ngan kumata le bet tayei nen nga, ngan dawa ben tatara loningi ke kutodo yo tataru bet iwonokala kutodo ye patokongo i. 9 Yesoo, idi nga Maro ipootidi bet tasolo kate malmal ki tiap, bong ipootidi bet ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi i. Ngan Tool Mai kiidi Yesu Kirisi in ye la dada yo bet ipamulidi ye i. 10 Ye in imata bet nen a ikau idi a taye tanepe gaongo. Nen le kumata bet idi nga tanepe magurede go, too tammata koot nga, bong ole taye tanepe gaongo leu. 11 Ngan nen le ang atu atu kakap betanga dook pang di tooltool kapala ke Maro a bet nen ngan kapamede lodi ye, ben tina yo dookoot ngan kayei nga.

Paulu Iwete Le Koonoo Mede Ye Betanga Pang Di Tooltool Ke Kirisi

12 Ang di diemam nga, dookoot nga amtorang bet kanepe le karaua pang di tooltool yo tikaua urata mai bet tilonang ye nga. Di ngan, Tool Mai la itar di bet tiyei kuto maimai pang a bet nen ngan tiwete betanga pang bet tipadunang ye dada yo dook mata nga. 13 Le kakamata di ben edi maimai ye urata kidi yo tiyei nga, inbe lomu dook mata pang di mai san lapau. Inbe ang le imot bet kanepe a kagaua lomu le atu.

14 Ang di diemam nga, am nga amwete le koomam mede ye betanga pang nen,

bet ole kakarata di tooltool yo ke tini booroomoo nga, inbe kapamede di tooltool yo ke tattadaingi ngan lodi. Inbe ole kalon di tooltool yo titara lodi le imede mata tiap nga, inbe kakap malmal pang di tarrai be, bong kaparanai di tooltool nga le imot. 15 Kumata le bet di tooltool tiyei dada dook tiap pang di diemu nga, ngan kalele di a bet nen ngan tirau kidi a tiyei dada dook tiap pang di lapau be. Bong kanakana nga, ngan ole tikapge bet tiyei dada dook mata pang di diedi atu atu, inbe pang di tooltool nga le imot lapau.

16 Inbe ye ke tina yo kanakana nga, ngan lomu ponana, 17 inbe kapatarau le ikenen leu. 18 Inbe kawete lo ponana kiang pang Maro ye so le imot yo pombe pang yang nga. Ngan Maro lono bet ang di tooltool yo ke Yesu Kirisi nga, ngan bet kayei dada yo nen nga.

19 Nen le ken karaumata ei yo ke Maro Amunu Silene in be.* 20 Inbe di tooltool yo tikaua Maro koonoo a tiwete betanga ki pang nga, ngan ken lomu dook tiap pang di be. 21 Bong bet nen nga, ngan katouo betanga le dada kidi tooltool nga le imot, a bet nen ngan lomu galanga ye soo so yo dook mata nga. Le kaparama so yo dook mata nga, 22 inbe kanepe manga mooloo ye so matana matana le imot yo dook tiap nga.

23 Le ampatarau nen, bet Maro yo ikaua lo silene pang di tooltool ki i, in ye taunu la bet iyei ang le kanepe ben di tooltool yo ipootoo di panga nga ye ke tina yo kanakana nga le imot. Inbe ampatarau bet ye la bet matan kala lomu le tinimu mai i le imot i, a bet nen ngan kanepe dook mata le taukamu busunu le ilo ye lal yo bet Tool Mai kiidi Yesu Kirisi imulu a isi ye i. 24 Ngan Maro tani yo ikiu ang panga ye taunu i, in kanakana ngan itoo betanga ki le imot ben tina yo iwete nga. Le ole iyei so tina nga le imot a pombe pang yang.

25 Inbe ang di diemam nga, ole kapatarau pang Maro a bet nen ngan ilonam. 26 Inbe lomu ponana ye di diemu atu atu le imot a kawarara di, inbe katoo momo kiidi a kasom pangadi ye dada dook mata yo ke Maro i.

27 Au i awete betanga medana pang ye Tool Mai ene nen, bet kakinkata rau i pang di diemu nga le imot.

28 Ngan apatarau nen, bet Tool Mai kiidi Yesu Kirisi, in lono pang a iyei dada dook mata pang.

* **5:19** Ngan ei, in inanpootoo urata ke Maro Amunu Silene yo iyei ye di tooltool ke Kirisi lodi nga. Kumata le takamata bet iyei urata nen nga, ngan o ke bet tagarungu ye betanga tiap.

2 Tesalonaika
Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Tesalonaika I, In Ru Ki

1 Au Paulu aye Silas ye Timoti amyawara
rau naii pang ang di tooltool yo kagaua ye
bareme ke Yesu a kanepe ye malala mai
Tesalonaika nga. Ang ngan di tooltool ke
Tamada Maro iye Tool Mai kiidi yo Yesu
Kirisi i. 2 Nen le ampatarau pang Tamada
Maro iye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi nen, bet
yeru lodi pang a tiyei dada dook mata pang
inbe tikaua lo silene kidi pang.

Maro Ole Ikarata Betanga Kidi Tooltool Dook Mata San

3 Ang di diemam nga, kanakana ngan
amwete lo ponana kiam pang Maro yang.
Ngan dook mata le amyei nen, yesoo ye
lomu medana yo kataru pang Yesu i, in
ise le mai, inbe lomu yo pang di diemu
nga, ngan ise le mai lapau. 4 Ngan la ye
kene yo ampa a amla ye di tooltool ke
Maro yo tigaua ye bareme ke Yesu nga,
ngan amgasang pang di a amyitmak emu.
Nen le amgasang pang di tooltool ye dada
dook tiap yo di tooltool kapala tiyei pang a
tigarungang ye yo katoo Kirisi nga, inbe ye
urata moonoo yo tiyei pang, bong kakodo
le kamede a kaparama lomu medana yo
kataru pang Yesu in nga.

5 Ngan ye so tina yo pombe nga, ngan ke
bet ipitnaia dada dook mata san yo Maro
bet ikarata betanga kidi tooltool ye i, in
paidi. Nen le ang di tooltool yo karaua
panga le kasolo urata moonoo nga, ngan
ole ikamatang ben ang ngan tooltool dook
mata ke bet kalo kagaua ye di tooltool yo
bet matan kala di nga. 6 Maro ole ikarata
betanga kidi tooltool dook mata san. Le ole
irau kiang a ikaua urata moonoo pang di
tooltool yo tikaua urata moonoo pang nga.
7 Inbe ole igiri urata moonoo yo kasolo
nga, a ikaua maryoongoo dook mata pang
inbe pam nen lapau. Ngan so tina ngan
ole pombe ye lal yo bet Tool Mai Yesu iye
di bangabangana ki yo guradi mata nga,
ngan tipa ye ei loloana somai ke malala ke
Maro a tisi pombe mallangana ye i. 8 Le
ole iyemenai di tooltool yo lodi galanga
ye Maro tiap nga, inbe tiraua pang bingi
dook mata ke Tool Mai kiidi Yesu tiap ngan
lapau. 9 Nen le ole iyemenai di tooltool tina
a igarung di le ikenen leu, inbe ole Tool
Mai inganga di a tinepe manga mooloo ye
matana inbe ye gurana mai ki in lulngana.
10 So tina ole pombe ye lal yo Maro itaru
pang Tool Mai bet imulu a isi ye i, a bet
nen ngan dada dook mata yo iyei pang di
tooltool yo ipootoo di panga ye taunu ngan
ole iyeie ene le ilo ete ke bet di tooltool
tipayiti, inbe di tooltool tina yo titara lodi
medana panga nga, ngan ole lodi ponana
kaiye. Ngan ang lapau, yesoo katara lomu
medana ye betanga yo amwete pang ye
nga.

11 Ngan nen le kanakana nga, ngan am-
patarau pang Maro bet ikamatang ben
ang di tooltool dook mata yo ke bet ikiu
di panga ye taunu nga. Inbe ampatarau
panga nen, bet ilonang ye gurana ki a bet
nen ngan urata dook mata le imot yo lomu
kaua urata ye nga, inbe urata dook mata yo
ipa ye lo medana kiang nga, ngan ole kayei
le itar kanono dook mata. 12 Ampatarau
nen a bet nen ngan dada dook mata yo
Tool Mai kiidi Yesu iyei pang nga, ngan
ole iyeie ene le ilo ete ke bet di tooltool
tipayiti. Inbe ang lapau, ole emu ilo ete ke
bet ipayitang ye, yesoo Maro kiidi iye Tool
Mai Yesu Kirisi lodi pang a tiyei dada dook
mata pang.

2

Tool Ke Sak Noonoongoo Ole Pombe

1 Ang di diemam nga, nga bet amwete
pang ye mulenge ke Tool Mai kiidi Yesu
Kirisi, inbe ye gaongo kiidi yo bet lo taye
tagaua ye i. Nen le amwete pang nen,
2 ken katakrai palbe leu a lomu kap gogo
dada ye betanga ke di tooltool kapala yo
tiwete bet lal ke Tool Mai yo bet imulu
a isi ye i, in pombe koot, ngan be. Di
tooltool tina ole tillung bet betanga tani in
ipa ye betanga yo amkaua Maro koonoo
bet amwete nga, too ipa ye betanga yo
amwete pang di tooltool kapala nga, too
ipa ye rau yo amwodo nga. 3 Bong ken

kalongo pang tool sa yo bet illungang ye betanga nen, ngan be. Yesoo, lal tani in ole pombe sorok tiap, bong mugu ngan ole di tooltool alunu la bet tiwala muridi pang Maro nga, inbe tool ke sak noonoongoo ole pombe mallangana. Ye in tool tani yo bet ilo pang ye malala ke masngana i. 4 Ngan tool tani ole iyei ben koi pang so le imot yo di tooltool tisung pang di a tiwete di ye maro kidi nga. Inbe ye taunu ole iyitmaka ene le ilo ete ye so ke Maro nga le imot, a bet nen ngan ye taunu itaru le lo iwur bareme mai ke sungunu lono, inbe iwete bet ye taunu in la Maro i.

5 Lomu kalli, too? Ye kene yo ayang tanepe ye in nga, ngan awete pang ye so tina ngan oo. 6 Nen le ang ngan lomu galanga ye tool yo dookoot nga ilele tool tani a le se pombe mallangana tiap i. Bong ole ise pombe mallangana ye lal yo Maro itaru panga bet ise pombe ye i. 7 Bong ngan dookoot nga dada ke sak noonoongoo in ipa sollono go. Ngan ole ipa sollono nen le ilo ye lal yo bet Maro inganga tool tani yo ilele i, in le ikoo, 8 ngan la bet tool ke sak noonoongoo tani in ole se pombe mallangana nga. Ye in tool tani yo bet Tool Mai Yesu isi ngan ole iwete leu a amunu yo ipas ye koonoo a isi in iraumate le imata, inbe igarungu ye gurana mai ke lulngana i. 9 Ye kene yo bet tool ke sak noonoongoo ise pombe mallangana ye in nga, ngan ole ipa ye gurana ke tool dook tiap Satan, a bet nen ngan iyei gogo mos matana matana le urata medana maimai yo iyei tarkilanga panga a bet di tooltool tikamata ngan koodi panganga ye nga. Ngan nen le ole tiyeisa Maro la o ikaua gurana panga bet iyei so ye i. 10 Inbe tool tani in ole iyei dada dook tiap matana matana a ikap llungunu ye di tooltool yo titoo dada yo bet Maro igarung di ye nga. Di ngan ole Maro igarung di nen, yesoo lodi mai san pang betanga moolmool tiap, le ke bet ikap di a ipamulu di ye dada dook tiap yo bet igarung di i, in tiap. 11 Ngan ye punu i, in la le Maro iyei lodi a bet nen ngan titara lodi medana ye betanga yo ke kaplungunu nga. 12 Ole iyei di tooltool tina nen, a bet nen ngan ikarata betanga kidi tooltool le imot yo titara lodi medana pang betanga moolmool tiap, inbe lodi ponana ye dada dook tiap yo tiyei nga.

Kakodo Le Kamede

13 Bong di diemam nga, Tool Mai lono pang mai san le kanakana ngan amwete lo ponana kiam pang Maro yang. Ngan dook mata le amyei nen, yesoo kulkulunu yege ye kene yo Maro itar lang le tana tiao nga, ngan ipootang panga a bet nen ngan ipamulang ye so dook tiap yo bet igarungang i. Ngan ipamulang ye urata yo Amunu iyeii yang a bet kanepe dawa ben di tooltool yo ipootoo di panga ye taunu nga, inbe ye lomu medana yo kataru ye betanga moolmool ki i. 14 Maro ikiu ang panga ye bingi dook mata tani yo amwetewete pang ye i. Ngan ye yo a le iyei nen nga, ngan bet nen a ye kene yo di tooltool tikamata Tool Mai kiidi Yesu Kirisi bet ene mai san ke bet tipayiti nga, ngan ole di lapau tipayit emu le ipa ye ene. 15 Ngan nanga ang di diemam nga, kakodo le kamede. Inbe kaparama patomonaingi tina yo amwete pang ye koomam too amwodo ilo ye rau a amyawar pang nga.

16-17 Nen le ampatarau pang Tamada Maro yo lono paidi mai san i. Ye in iyei dada dook mata paidi, a nen ngan ipamede lodo le ikenen leu inbe tatara lodo le atu ye so dook mata yo bet pombe i. Le ampatarau panga iye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi bet tipamede lomu, inbe tipamedang ye dada dook mata yo katoo nga inbe ye betanga dook mata yo kawete nga.

3

Paulu Lono Bet Di Tesalonaika Tiloni Ye Pataraungu

1 Ang di diemam nga, ngan betanga kiam kapala yo bet amwete porai ngan nen. Am nga lomam bet kapatarau pang Maro yam a bet nen ngan bingi dook mata ke Tool Mai yo amraii in idada a ingaua ni mai i le imot, inbe di tooltool tipayiti bingi dook mata tani dawa ben tina yo ang kayei nga. 2 Inbe kapatarau pang Maro a bet nen ngan iwonam ye di tooltool dook tiap ke geingi sennene. Yesoo, di tooltool yo nen ngan alunu la titara lodi medana pang

Yesu tiap nga. 3 Bong Tool Mai in ole itoo
betanga ki le imot yo iwete nga. Ye la bet
ipamedang inbe matan kalang dook mata
ye tool dook tiap Satan i. 4 Ngan am nga
lomam galanga nen bet Tool Mai ilonang
le soo so yo amwete pang ye bet kayei nga,
ngan kayei le katoo betanga kiam dook,
inbe pang dama ni ngan ole kayei nen la-
pau. 5 Nen le ampatarau pang Tool Mai bet
ipasongosongo lomu a bet nen ngan lomu
galanga ye Maro lono yo mai san pang i,
inbe ye dada yo bet kakodo le kamede a
kasolo urata moonoo dawa ben Kirisi isolo
urata moonoo i.

Ken Tinimu Booroomoo Be

6 Ang di diemam nga, ye Tool Mai Yesu
Kirisi ene ngan amwete pang nen. Kumata
le bet di diede sa bet tinidi booroomoo a
tinepe sorok, inbe titoo betanga yo am-
patomonai ang ye ngan tiap nga, ngan
kapa manga mooloo ye di. 7 Amwete pang
nen, yesoo ang tapmu ngan lomu galanga
bet katoo am ye dada kiam yo amyei nga.
Am nga ye kene yo amyang tanepe ye
in nga, ngan tinimam booroomoo a am-
nepe sorok tiap, 8 inbe tool sa ikap sorok
kaningi ki pam a amkan sorok, ngan tiap.
Bong so tina ngan amyimi leu. Nen le
amkaua urata mai san ye ke le bong tina
yo kanakana nga a bet nen ngan ampaloko
urata moonoo sa ilo yang be. 9 Am nga
ke bet amwete pang a kalonam ye kaningi,
bong amyei nen tiap. Le amkaua urata le
guramam nga, ngan bet nen a ampitnai
dada dook mata pang a bet nen ngan ka-
too. 10 Ngan ye kene yo amyang tanepe
ye in nga, ngan amkap betanga yo nen
ngan pang lapau. Le amwete pang nen,
“Kumata le tool sa lono bet iyei urata tiap
nga, ngan ke bet ikan so tiap lapau.”

11 Ngan amwete nen, yesoo amlongo be-
tanga bet di tooltool kiang kapala tinidi
bese ye urata tiap le tinepe sorok, bong
koodi paweserai di diedi ye urata kidi yo
tiyei nga. Bong di tapdi ngan tiap. 12 Ngan
nanga, ye Tool Mai Yesu Kirisi ene nga,
ngan amwete betanga medana pang di
tooltool tina nen bet tinepe moonoombe,
inbe tiyei urata ye kaningi le so yo bet tikap
a tikan nga. 13 Inbe ang di diemam nga, ang
ngan ken tinimu booroomoo ye dada dook
mata yo kayei, ngan be.

14 Kumata le bet tool sa itoo betanga
kiam yo amwodo ilo ye rau i tiap nga,
ngan kapaposi ila mallangana. Inbe ken
kaye kagauagaua be, a bet nen ngan
moomoonoo ye dada dook tiap ki yo iyei
nga. 15 Bong ken kayeii dawa ben in koi
kiang ngan be. Bong in emu atu a bet nen
ngan kakap betanga panga a kapassonga
ye dada yo dook mata nga.

Betanga Ke Lo Ponana

16 Nen le dookoot nga ampatarau bet
Tool Mai yo lo silene ipa ye, in ye taunu
ikaua lo silene ki pang ye ke tina yo
kanakana nga, inbe ye dada tina matana
matana ngan lapau. Tool Mai inepe yang
ang le imot.

17 Ngan ye motingi ke rau i nga, ngan
au Paulu awodo betanga ke lo ponana nga
ye au tauk bek. Ngan awodo nen a bet
nen ngan iyei ben tarkilanga kiau ye rau
le imot yo awodo nga. 18 Le Tool Mai kiidi
Yesu Kirisi lono pang a iyei dada dook mata
pang ang le imot.

1 Timoti
Rau Yo Paulu Iwode Pang Timoti I, In Atu Ki

1 Au Paulu yo aposol ke Yesu Kirisi i, in
la awodo rau naii pong Timoti i. Ngan
ye betanga medana ke Maro, tool yo bet
ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi
i, in iye Yesu Kirisi, tool yo tatara lodo le
atu panga bet ilonidi i, in yeru la titarau bet
ayei urata i nga. 2 Ngan rau i awode pong
Timoti. Ong in ye lom medana yo kutaru
pang Maro i, in le dawa ben au natuk mool-
mool nga. Nen le apatarau pang Tamada
Maro iye Yesu Kirisi yo Tool Mai kiidi i, in
bet yeru lodi mulumulu yong a tiyei dada
dook mata pong, inbe tikaua lo silene kidi
pong.

Di Tooltool Yo Tipatomonai Di Tooltool Ye Betanga Moolmool Tiap Nga

3 Ngan dawa ben tina yo awete pong
mugu ye kene yo agegong a bet ala pang
tana mai Masedonia ye in nga, ngan le
awete pong mulu nen, bet sila kunepe la
malala mai Epeses ngan. Ngan bet sila
kunepe a bet nen ngan kuwete le koom
mede a kulele di tooltool ke kaplungunu
a ken tipatomonai di tooltool ye betanga
kidi yo moolmool tiap ngan mulu be. 4 Inbe
kuwete a kulele di ken titu ye urata ke bete
sorokingi yo taukan punu, inbe ye pitingi
di rara kidi edi le mooloo mata be. Betanga
yo nen ngan ke bet iyei di tooltool a koodi
parkap ye leu, bong ke bet ilon di a tiyei
urata ke Maro, ngan tiap. Ye dada yo bet
tayei urata ke Maro ye in nen, bet tatara
lodo medana panga leu. 5 Ngan ye punu yo
a le awete pong bet kulele di ye i, in nen. Idi
tooltool yo tatara lodo medana pang Kirisi
nga, ngan bet lodo pang di diede mai san.
Ngan kumata le lodo bet tayei so yo dook
mata ngan leu, inbe tatoo dada dook mata
yo lod wetewete ye bet tatoo nga, inbe
tatara lodo medana moolmool pang Kirisi
nga, ngan ole lodo pang di diedi mai san.
6 Bong di tooltool kapala ke kaplungunu
tina ngan tikapsap ye dada dook mata yo
nen nga, inbe la titoo bete sorokingi yo
taukan punu nga. 7 Di ngan lodi bet tiyei
ben di tooltool ke patomonaingi di tooltool
ye wer ke Maro, bong di tapdi ngan lodi
galanga dook ye betanga yo tiwete, ngan
punu tiap. Inbe ye so tina yo tiwete le koodi
mede ye a tipatomonai di tooltool ye nga,
ngan di tapdi lodi galanga dook ye betanga
kidi, ngan tiap lapau.

8 Ngan idi tooltool yo ke Kirisi nga, ngan
lod galanga nen, wer ke Maro yo ikap
pang Mose nga, ngan wer dook mata. Le
kumata bet tool sa ipatomonai di tooltool
ye wer tina ngan dook mata ben yo Maro
ye taunu lono bet ipatomonai di ye nga,
ngan ole wer tina ngan iyei ben so dook
mata pang di. 9 Bong idi nga lod galanga
lapau nen, wer ke Maro yo itar nga, ngan
pang di tooltool yo noonoodi, ngan tiap.
Bong wer tina ngan pang di tooltool yo
tisak noonoongoo a tilongo betanga tiap
nga, inbe pang di tooltool yo titoo dada
dook mata yo Maro lono bet tatoo ngan
tiap a tiyei sennene mata nga, inbe pang di
tooltool yo tiwala muridi pang dada dook
mata le imot yo Maro lono bet tatoo nga,
inbe pang di tooltool yo lodi tar bet sun-
gunu in so sorok nga, inbe pang di tooltool
yo tiraumata di tamadi too di tinadi a tim-
mata nga, inbe pang di tooltool yo tirau-
mata di diedi a timmata nga, ngan lapau.
10 Inbe wer tina ngan pang di tooltool yo
tiyei dada dook tiap ke bauk nga, inbe
pang di tooltool yo tiyei dada dook tiap
ben di tooltool ke Sodom le Gomora nga,
inbe pang di tooltool yo tipinau di tooltool
kapala a man tiporo di ye urata nga. Inbe
wer tina ngan pang di tooltool yo tiwete
betanga kidi ngan moolmool tiap nga, inbe
pang di tooltool yo tiwetewete ngan tillung
a tiwete moolmool le ete bet tipamede be-
tanga kidi ye nga, inbe pang di tooltool yo
tiyei dada dook tiap kapala yo bet irautoo
betanga yo moolmool nga, ngan lapau.
11 Ngan betanga tani, in ipa ye bingi dook
mata yo Maro ikauu pau bet aweteweta
pang di tooltool i. Inbe bingi dook mata
tani i, in iwetewete ye Maro yo iyei urata
dook mata pang di tooltool ki i. Ngan ye in
ene mai san ke bet di tooltool tipayiti.

Lo Ponana Ke Paulu

12 Le awete lo ponana kiau pang Yesu
Kirisi yo Tool Mai kiidi i, in ye yo lon tarau
ben au tool moolmool a le ipootau inbe
ipamedau bet ayei urata ke raingi bingi
dook mata ki nga. 13 Mugu ngan akan
paseme Yesu, inbe akap malmal a arau
sorok di tooltool yo titara lodi medana
panga nga. Bong Tool Mai lon mulumulu
yau, yesoo mugu ngan atara lok medana
pang Yesu tiap, le lok galanga ye urata
dook tiap yo ayei, ngan tiap. 14 Ngan la Tool
Mai kiidi in lono pau a iyei dada dook mata
nen kaiye pau. Ngan ye dada dook mata
tani yo Yesu Kirisi iyeii pau i, in la atara lok
medana panga, inbe lok pang di tooltool
kapala mai san, ngan lapau i.

15 Le betanga yo bet aweta pong i, in
betanga moolmool a kuwi a kuparama le
imede. Ngan betanga tani in nen; Yesu
Kirisi isi tana bet si ikap di tooltool ke
sennene a ipamulu di ye so dook tiap yo
bet igarung di i. Ngan di tooltool tina, ngan
atu yo illos di diene le imugu pang di ye
geingi dada dook tiap i, in la au i. 16 Ngan
ye punu yo a le Maro lon mulumulu yau,
au tool dook tiap tani ke sennene i, in nen
a bet nen ngan di tooltool tikamatau ben
Yesu Kirisi, in katen malmal pau tarrai
tiap. Le di tooltool tina yo bet titara lodi
medana panga a bet tinepe ye nepongo
dook mata yo taukan motingi in nga, ngan
lodi galanga nen bet ole iyei dada gaongo
leu nen pang di lapau. 17 Le tayitmaka
Maro yo iyei tool kuto mai a matan kalidi
le imot i. Ye in inepe nen le taukan motingi,
inbe ye in taukan matenge, inbe o ke bet
takamata ye matada tiap lapau. Yetaleu
in la Maro i. Le tayitmaka ene inbe tayei
ne, “Maro, em mai san ke bet di tooltool
tipayitong le ikenen leu le taukan motingi.”
Moolmool.

18 Natuk Timoti, nga bet awete a apame-
dong ye betanga tina yo mugu ngan di
tooltool tikaua Maro koonoo a tiwetewete
yong nga. Nen le lom tut a kutoo, inbe
kuparama le imede a bet nen ngan kupa-
toko ye patokongo yo dook mata i. 19 Ngan
la kuparama lom medana yo kutaru pang
Maro i, in le ipa ye dada dook mata yo lom
wetewete ye bet kutoo, in lapau. Ngan di
tooltool kapala lodi pang dada dook mata
yo lodi wetewete ye bet titoo ngan tiap.
Nen le tigarungu lo medana kidi yo titaru
pang Yesu i, in le dook tiap dawa ben
ookoo isauloko a imassoroko le dook tiap
ki taunu nga. 20 Le di tooltool tina nga,
ngan di diedi ru la Aimenias iye Aleksanda
nga. Di suru tina ngan asuket di la Satan
bene a bet tisolo masngana a iso matadi,
a bet nen ngan tikan paseme Maro ye be-
tanga dook tiap mulu be.

2

Dada Dook Mata Ke Pataraungu

1 Timoti, nga bet awete pong a apama-
diti lom ye urata yo bet kuye di diem, yo
titara lodi medana pang Yesu nga, ngan
kayeii le imugu pang urata kapala le imot,
in nen. Kapatarau a kawete lo ponana
kiang pang Maro, inbe katoru bet ilon di
tooltool nga le imot a iyei dada dook mata
pang di. 2 Inbe katoru bet ilon di tooltool
yo tiyei kuto maimai a matadi kala tana
maimai nga, inbe ilon di tooltool yo titar
di bet matadi kalidi nga, a bet nen ngan
burungu le nepongo kiidi dook mata ke bet
tanepe ye lo silene dook mata, inbe tanepe
dawa ben di tooltool yo Maro ipootoo di
panga nga, inbe tatoo dada dook mata le
imot yo Maro lono bet tatoo nga. 3 Ngan
pataraungu yo nen nga, ngan dook mata,
le Maro yo ipamulidi ye so dook tiap yo bet
igarungidi i, in lon ponana ye. 4 Yesoo, lono
bet ipamulu di tooltool le imot, inbe lono
bet lodi galanga ye betanga ki yo moolmool
i. 5 Ngan awete nen, yesoo Maro ataleu la
inepe i, inbe tool ataleu la inepe kataunu
kiidi tooltool taye Maro a bet ikarata lodo
le la taye Maro tagaua mulu i. Ngan tool
tani, in la Yesu Kirisi, 6 yo ye taunu iraia
tinini bet ilon di tooltool le imot a bet nen
ngan Maro iyemenai di ye sennene kidi be.
Ngan iyei nen ye lal yo Maro itaru panga
i, bet nen a Maro ipitnaii paidi ben ye in
lono bet ikap di tooltool le imot a ipamulu
di ye so dook tiap yo bet igarung di i. 7 Le
ye punu tani i, in la le ipootau bet ayei
aposol inbe awetewete betanga ki pang di
tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga,
a bet nen ngan apatomonai di ye betanga
moolmool ki inbe ye dada yo bet titara lodi

medana panga ye i. Le nga allung tiap, nga awete moolmool ye yo Maro ipootau bet ayei aposol nga.

8 Ngan nanga, ye ni nangai yo bet tigaua inbe tisung pang Maro ye in nga, ngan lok bet di tamoto yo bet tiyit bedi pang ete ye pataraungu nga, ngan ke bet lodi kaua urata ye dada ke kate malmal le koo parkap inbe tipatarau, ngan tiap. Bong tipatarau ye lodi yo iken galangana nga.

Noonoongoo Pang Di Garup

9 Le di garup lapau, ye kene yo bet tilonlon a tiwit mala le so kidi kapala bet ilo tinidi nga, ngan lok bet tikarata di le dook mata ye di tooltool matadi. Le bet nen ngan titarkoo tinidi le dook, bong tikapge bet tiyei di tamoto a titang ye di be. Inbe lok bet tipirak kutodi raunu, too timoro tinidi le kutodi raunu ye so sallinene dawa ben matauu inbe ye so kapala yo tikarata ye pat yo ene gol, ngan be. Inbe lok bet tilonlon ye so ke lonloningi yo tiyimi ngan pat ki lo ete mata, ngan be lapau. 10 Bong dada dook mata bet di garup yo tisung pang Maro ngan bet timoro tinidi ye, in nen. Ole tiyei urata dook mata a tilon di diedi a bet nen ngan iyei ben moro dook mata pang di.

11 Le di garup tina ngan ke bet tiwetewete ye ni ke sungunu tiap, bong tiwur moonoombe a titar talngadi dook ye betanga ke Maro yo di kuto maimai ke bareme ke sungunu tiwete nga, a nen ngan tilongo betanga kidi a titoo. 12 Nen le lok bet amalum pang garup sa a ipatomonai di tamoto ye betanga ke Maro, too iyei kuto mai pang di ye bareme ke Maro, ngan tiap. Bong lok bet di garup tina ngan tinepe moonoombe. 13 Ngan ye punu yo a le agunkala di garup ye urata yo nen nga, yesoo bong Maro ikarata Atam mugu, motong la ikarata Ewa nga. 14 Inbe Atam la ilongo Satan koonoo a itoo betanga ki, in tiap. Bong Ewa la Satan ikaua llungunu ye, ngan le ilongo koonoo a itoo, inbe iyeie dada dook tiap ke sennene i. 15 Bong kumata bet di garup tinepe dook ye nedi a tipasui di kakase nga, ngan ole Maro ilon di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i. Le kumata bet titara lodi medana panga le ikenen leu, inbe lodi pang di diedi mai san, inbe tinepe dawa ben di tooltool yo Maro ipootoo di panga nga, inbe tiyei dada dook mata ye di tooltool matadi, ngan ole ipamulu di.

3

Di Kuto Maimai ke Bareme Ke Yesu

1 Betanga yo tiweta in moolmool. Le betanga tani in nen, kumata tamoto sa lono bet iyei tool kuto mai pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tool tani in itara lono pang urata yo dook mata ngan leu. 2 Ngan nanga, tool yo bet iyei kuto mai pang bareme ke Yesu i, in tool la inepe le nepongo ki dook mata le di tooltool tipusye toko busunu ki siap i, inbe tool la matana pang garup ataleu yo iyooloo koot i, inbe tool la ikan le iyin mata be i, inbe tool la ikaptutu dook ye nepongo ki i, inbe tool la itoo dada yo dook mata ye di tooltool matadi, inbe ye in ke bet ikamata di lowo, inbe ye in tool dook mata ke bet ipatomonai di tooltool ye betanga ke Maro lapau. 3 Inbe tool tani in iyin ran medana mata le kuton moo ye tiap, inbe katen malmal a irau sorok di tooltool tiap, bong inepe le lono pusbe. Inbe tool tani in iye di tooltool tiparsu ye betebetanga tiap, inbe lono mai san pang pat ke yimoongoo so tiap lapau. 4 Bong tool tani in matan kala rimana le di natunu le di rara ki yo iye di tinepe ngan dook mata, inbe iyei di natunu tina a bet nen ngan tiraua panga inbe titoo betanga yo iwete pang di ye nga le imot. 5 Bong kumata le bet tool tani in matan kala ye taunu rimana le di natunu ngan dook tiap nga, ngan o ke bet matan kala di tooltool ke Maro yo tigaua ye bareme ke Yesu, ngan dook tiap lapau. 6 Nen le tool yo dookoot yege iportaka lono a bet itoo Yesu i, in ke bet kataru a iyei kuto mai pang bareme ke Yesu tiap. Ole nen ngan itiki a ye taunu ipayiti ye urata ki yo iyei nga, ngan ole Maro iyemenaii ben tina yo bet iyemenaia tool kuto mai kidi so sidi in nga. Le tool yo inepe nen i, in yetaleu la bet iyei tool kuto mai pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga.

7 Ngan la tool yo bet ikaua urata nen i,
in ke bet di tooltool yo tigaua ye bareme
ke Yesu tiap nga, ngan tikamata ben ye in
tool dook mata. Ole nen ngan tigarungu
ye betanga dook tiap, ngan ole lo itingi ye
dowo ke tool kuto mai kidi so sidi.

Di Tooltool Yo Tiyei Suanga Pang Bareme Ke Yesu Nga

8 Ngan gaongo leu, di tamoto yo bet tiyei
suanga a bet tilon di tooltool yo tigaua ye
bareme ke Yesu nga, ngan bet titoo dada
yo dook mata ngan ye di tooltool matadi.
Bong ke bet tiwete pang di tooltool ngan
medi ru ye betanga kidi tiap, inbe ke bet
tiyin ran medana mata a kutodi moo ye
tiap, inbe ke bet tillung di tooltool a tikap
sorok pat kidi tiap lapau. 9 Bong betanga
moolmool ke Maro yo ipitnaii paidi i, in
tiparama le imede inbe tigaua lodi le imot
bet titoo. Mugu ngan betanga tani in iken
sollono, bong dookoot nga lod galanga ye.
10 Le di tooltool yo bet katar di nga, ngan
katouo di mugu ye urata a kakamata di
ngan. Le kumata bet tiyei urata dook
mata le kapusye toko busunu kidi siap nga,
ngan la bet katar di a tiyei suanga pang di
tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga.
11 Ngan gaongo leu, di tooltool tina bet
tiyei suanga nga, ngan di rimadi ngan bet
titoo dada yo dook mata ngan ye di tooltool
matadi. Bong di ngan ke bet tiwete mur ye
di tooltool tiap, inbe di ngan ke bet tikan le
tiyin mata tiap. Bong tiwete betanga kidi
nga, ngan titoo le imot le lo itar kanono
moolmool.
12 Le di tooltool yo bet tiyei suanga pang
bareme ke Yesu nga, ngan ole matadi pang
di garup tina yo tiyooloo di koot, ngan leu,
inbe matadi kala di rimadi le di natudi le
di tooltool kidi yo tiye di tinepe nga, ngan
dook mata. 13 Di tooltool tina yo tiyei urata
dook mata nga, ngan ole di tooltool tipayit
di ye dada dook mata kidi yo tiyei nga. Nen
le titattadai tiap, bong ole tikodo le timede
a tiwete pang di tooltool ye lodi medana yo
titaru pang Yesu Kirisi i.

Betanga Moolmool

14 Timoti, lok bet amala palbe pang yong.
Bong awodo betanga tina ilo ye rau i pong,
15 a bet nen ngan kumata bet atu ye so sa
le amala tarrai tiap nga, ngan ole betanga
tina ipagalanga lom ye dada dook mata
yo bet idi tooltool yo tagaua ye bareme
ke Maro koot, ngan tatoo nga. Ngan idi
tooltool yo tatara lodo medana panga nga,
ngan bareme ke Maro yo inepe nen le
taukan matenge i. Nen le idi nga dawa
ben sawa medana yo tipe a itoko rumu i,
yesoo ye lodo medana yo tataru panga i, in
taparama betanga tani yo moolmool in le
imede. 16 Le moolmool, Maro ipitnai dada
dook mata yo lono bet tatoo ngan paidi.
Mugu ngan betanga tani in iken sollono,
bong dookoot nga lod galanga ye nen:

Yesu in iyei tool moolmool a pombe mal-
langana.
Inbe Maro Amunu Silene ipitnaii paidi ben
ye in Maro natunu.
Di bangabangana ke Maro tikamata.
Inbe di tooltool tikaua betanga ki a ti-
weteweta pang di tooltool ke ni mai
i le imot.
Le di tooltool ke tana i ngan alunu kaiye la
titara lodi medana panga nga.
Motong la Maro ikauu a ilo pang malala ki,
a bet nen ngan iyeie ene le ilo ete ke
bet di tooltool tipayiti.

4

Di Tooltool Kapala Ole Tillung Di Tooltool Ye Patomonaingi Kidi

1 Maro Amunu Silene iwete betanga
galangana nen bet ke tina yo dookoot
tanepe ye nga le ilo ye lal yo bet Yesu
imulu a isi ye in nga, ngan ole di tooltool
kapala tiwala muridi pang Maro a tigege
lodi medana yo titaru panga i. Inbe la
titar talngadi ye betanga le patomonaingi
ke di so sidi yo ke kaplungunu nga, a
la titoo betanga tina yo di tooltool ke
kaplungunu ngan tipatomonai di ye nga.
2 Patomonaingi yo nen nga, ngan ipa ye
di tooltool ke kaplungunu yo tiwete pang
di tooltool, ngan medi ru ye betanga kidi
a tillung di ye nga. Ngan di tooltool yo
nen nga, ngan lodi matamata le ke bet lodi
galanga a tiyetai ye yo tikapsap ye dada
dook mata yo lod wetewete bet tatoo, ngan
tiap. 3 Nen le di tooltool ke kaplungunu
tina, ngan tigunkala di tooltool ye kerenge,

inbe tigunkala di lapau ye so kapala yo ke kaningi nga. Bong so tina nga, ngan Maro itar paidi, idi tooltool yo tatara lodo medana pang Yesu inbe lod galanga ye betanga moolmool ki nga, ngan bet takap inbe tawete lo ponana kiidi panga ye. 4 Ngan nanga, so le imot yo Maro itar nga, ngan dook mata. Le kumata bet takap inbe tawete lo ponana kiidi panga ye nga, ngan ke bet tawili sa a ila diki, ngan tiap. 5 Yesoo, betanga ke Maro iwete bet so yo nen ngan dook mata le imot. Inbe pataraungu kiidi ngan iyei le dook mata lapau.

Noonoongoo Dook Mata Pang Timoti

6 Le kuwete a kupamadit di diede kapala yo titara lodi medana pang Yesu ngan lodi ye noonoongoo tina yo akap pong nga. Kumata le bet kuyei nen nga, ngan ole kuyei ben ong in kapraingi dook mata ke Yesu Kirisi. Inbe Maro ole ipamedong ye betanga moolmool yo tatara lodo medana ye i, inbe ye patomonaingi dook mata yo kutoo nga. 7 Nen le lok bet kuwala murim pang bete sorokingi yo taukan punu nga. Betanga yo nen nga, ngan itoo dada dook mata yo Maro lono bet tatoo, ngan tiap. Bong kutouotou ong ye dada dook mata le imot yo lono bet tatoo nga. 8 Ngan yo a le awete pong bet ong taum kutouotou ong ye nga, yesoo lom galanga ye dada yo bet idi taudu tatouotou idi ye urata yo ke tana i, in so ke bet ilonidi ye nepongo kiidi ke tana i leu. Bong bet idi taudu tatouotou idi ye dada dook mata yo Maro lono bet tatoo i, in la dada dook mata ke bet ilonidi ye nepongo kiidi yo dookoot tanepe ye katai i, inbe ye nepongo kiidi yo ke pang dama ni, in lapau. 9 Ngan betanga tani, in betanga moolmool le ke bet di tooltool tikauu a tiparama le imede. 10 Ngan la le idi nga tayei urata mai san bet tatoo betanga tani, yesoo tatara lodo le atu pang Maro yo inepe nen le taukan matenge i. Ngan Maro in tool tani yo iyei dada dook mata pang di tooltool le imot i. Bong di tooltool yo titara lodi medana panga moolmool nga, ngan di leu la bet ikap di a ipamulu di nga.

11 Ngan la kuwete le koom mede ye betanga tina ngan pang di tooltool, inbe kupatomonai di ye. 12 Bong Timoti, ole di tooltool tikamatong ngan matadi ru ong, yesoo ong in tool kase paunu mata. Bong bet nen ngan ole koptutong dook ye di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga a bet tikamatong, ngan titoo ong ye betebetanga le ye nepongo kiong, le ye lom yo mai san pang di tooltool le imot i, le ye lom medana yo kutaru pang Maro i, inbe ye dada yo kunepe le taukam busunu ye Maro matana i. 13 Nen le ye kene yo bet amala pang yong tarrai tiap nga, ngan kuraia lom le imot inbe kuyei urata kiong ke kinkatingi betanga ke Maro yo iken ye rau nga, ngan pang di tooltool a kuwetewete bingi dook mata ki pang di, inbe kupatomonai di ye. 14 Le ken kotte so dook mata yo Maro ikauu pong ye lo ponana ki, in be. Ngan so tani in di kuto maimai ke di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tikaua Maro koonoo a tiweta pong ye kene yo tipaloko bedi lo kutom a tipatarau yong ye i.

15 Le ong taum kuraia lom le imot a kutoo betanga tina yo nga, a bet nen ngan di tooltool le imot tikamatong ben dookoot nga kutara lom le imede, inbe kusitoo geingi urata yo Maro lono bet kuyei nga. 16 Ken koptutong dook ye nepongo kiong inbe ye betanga kiong yo kupatomonai di tooltool ye nga. Nen le kuyei urata tina yo nga le ikenen leu, yesoo kumata le bet kuyei nen nga, ngan ole Maro ipamulong kuye di tooltool yo titar talngadi a tilongo betanga kiong nga ye so dook tiap yo bet igarungang i.

5

Dada Yo Bet Matam Kala Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu Nga

1 Ye kene yo bet kuwete pang tool tamoto yo maiyoko a kulele ye dada dook tiap ki yo iyei nga, ngan ken kuwete katkat a kupasak panga be. Bong ole kuwete betanga mos panga dawa ben yo kuwete pang tamam nga. Inbe kuyei dada dook mata pang di tamoto yo kakase paunu, ngan dawa ben yo kuyei pang di toom le taim nga. 2 Inbe kuyei dada dook mata pang di garup yo maimai nga, ngan dawa ben yo kuyei pang tinam nga. Inbe kuyei

dada dook mata pang di garup yo kakase paunu ngan lapau, dawa ben yo kuyei pang di lim nga. Le kuyei dada dook mata leu pang di garup kakase paunu tina, a bet nen ngan kunepe le taukam busunu ye Maro matana.

3 Le kumata bet garup iyei tap a yetaleu inepe le tool sa iloni tiap nga, ngan lok bet kuloni a matam kala dook. 4 Bong kumata le bet garup tap atu bet di natunu too di tiunu tinepe nga, ngan ole titoo dada dook mata ke Maro mugu pang sogadi tani yo iyei tap i. A bet nen ngan tirau urata kootoonoo kidi tinadi le tiudi ye urata kidi yo mugu ngan tiyei ye di nga. Ngan dada dook mata yo nen, ngan la Maro lon ponana ye nga. 5 Ngan garup tap moolmool i, in tap la yetaleu inepe le tool sa ke bet iloni tiap i. Nen le itara lono le atu pang Maro, inbe ipatarau ye ke le bong tina yo kanakana ngan a itoru bet iloni. 6 Bong kumata bet garup tap yo inepe ngan iyei dada dook tiap yo lono bet iyei a lon ponana ye i, in ole inepe le dawa ben tool matene ye Maro matana. 7 Le betanga tina nga, ngan ole kuwete pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan lapau, a bet nen ngan tool sa o ke bet iwete mur ye di tiap. 8 Nen le kumata bet tool sa ilon di rara ki dook tiap nga, inbe ilono ye taunu tinana too tiunu garup dook tiap lapau nga, ngan tool tani in iwala murini pang lono medana yo itaru pang Maro i. Le dada dook tiap ki yo iyeii nen i, in le illos dada dook tiap kidi tooltool yo ke Kirisi tiap ngan tiyei nga.

9 Nga bet awete nin di garup tap yo bet kuwodo edi ilo ye rau a bet kalon di nga, ngan kumata di tap la rai kidi sangaul limi be atu inbe ilo pang ete nga. Inbe tap la matana pang ye tamoto ataleu tani yo iyooloo koot i ye kene yo imata tiao nga. 10 Inbe kumata garup tap la di tooltool tikamata ngan tipayiti ye dada dook mata ki yo iyei nga, ngan ben yo matan kala di natunu dook mata nga, inbe yo ikamata di lowo nga, inbe yo ingas di tooltool ke Kirisi kedi nga, inbe yo ilon di tooltool yo tisolo urata moonoo nga, inbe ye yo iraia lono bet iyei urata dook mata le imot pang di tooltool nga. Ngan di garup yo tiyei dada dook mata nen nga, ngan di leu la bet kuwodo edi ilo ye rau nga. 11 Bong ken kuwodo di garup tap yo tinidi paunu, ngan edi ilo ye rau be. Ngan kumata bet kuwodo edi lo ye rau, lo ngan bet tinidi iyolo pang di mulu bet tikere nga, ngan ole tigarungu betanga yo tipamede a iken kataunu kidi tiye Kirisi i. 12 Le ye dada kidi yo tiyei nen nga, ngan ole di tapdi titar di tilo ye Maro bene bet iyemenai di ye yo tillung a tipamede betanga pang Kirisi, motong tidada betanga kidi tani yo tipamede mugu, in pono nga. 13 Inbe tiyei nen leu tiap, bong tinidi booroomoo a tinepe le ngan tipa a tila ye rumu ke tool in, le ngan tila ye san a matadi so di tooltool ke rumu tina ngan. Ngan tinidi booroomoo a tiyei nen leu tiap, bong ole tiwete mur ye di diedi, inbe tiyeikalakala di tooltool ye urata kidi yo tiyei nga, inbe tiwete pang di ye betanga yo ke bet tiwete tiap nga. 14 Ngan ye dada yo nen nga, ngan la le akap betanga pang di garup tap yo tinidi paunu go nga, ngan bet tikere mulu a tipasui di natudi, inbe tiyei dada dook mata yo bet matadi kala di niditooroo le di natudi ye nga. Kumata bet tiyei nen nga, ngan la bet di koi kiidi tikamata so sa yo dook tiap ke bet tiwete mur yidi ye, ngan tiap nga. 15 Ngan yo a le awete pong nen nga, yesoo di garup tap tina nga, ngan kapala tiwala muridi pang dada dook mata, inbe la titoo dada dook tiap yo ke Satan nga.

16 Ngan nanga, kumata garup atu yo itara lono medana pang Kirisi, in bet di sogana tiyei tap nga, ngan ye taunu la bet ilon di i, a bet nen ngan di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan ke bet tilon di, ngan tiap. Bong bet nen ngan tilon di garup tap kapala yo di leu tinepe le taukadi tooltool yo bet tilon di nga.

Di Kuto Maimai Ke Bareme Ke Yesu

17 Ang di tooltool yo katara lomu medana pang Yesu nga, kakamata di kuto maimai kiang yo tiyei urata a matadi kalang dook mata nga, ngan karaua pang di, inbe kakap pat le so kapala yo bet kalon di ye nga. Nen le di tooltool yo tiwetewete bingi dook mata ke Maro pang a tipatomonai ang ye nga, ngan la bet kalon di dook mata nga. 18 Ngan awete nen, yesoo betanga yo iken

ye Rau ke Maro i, in iwete nen, “Ye kene yo bet kakap urata pang bulumakau kiang a ipa bet iyirngan dingding patunu ngan kulini idu tana nga, ngan ken kupaukala koonoo a ikan so tiap ngan be.”✡ Inbe Rau ke Maro iwete nen lapau, “Kumata le bet tool iyei urata nga, ngan la bet ikap so ye urata kootoonoo ki nga.”✡ 19 Ngan kumata le tool atu iwete bet di kuto maimai kiang tina ngan atu bet iyeie dada dook tiap ke sennene nga, ngan ken kulongo betanga ki be. Bong bet nen ngan tool ru too tol tiwete pong ye betanga tina yo nen nga, ngan la bet kulongo betanga kidi nga. 20 Nen le di kuto maimai kiang tina ngan sa bet ikapsap ye dada yo dook tiap ke sennene nga, ngan ole kugaua di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, inbe kuwete panga a kulele ye dada dook tiap ki yo iyei nga, ngan mallangana, a bet nen ngan di diene kapala bet tikamata ye matadi, ngan titat-tadai, ngan o ke bet tiyei dada dook tiap yo ke sennene, ngan tiap.

21 Timoti, nga bet awete betanga medana pong ye Maro iye Yesu Kirisi, inbe ye di bangabangana ke Maro yo ipootoo di panga nga, ngan matadi nen, bet kutoo betanga kiau tina yo apatomonai ong ye nga, ngan dook le imot. Ngan nanga, ole kuyeie dada gaongo leu pang di tooltool le imot, bong ke bet kuyeie dada atu pang di kuto maimai, inbe san pang di tooltool yo sorok ngan be.

22 Ken katem ro ye tool yo bet kataru a iyei kuto mai pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu i, in a kupaloko bem lo kutono a kupatarau ye palbe be. Ngan kumata bet kuyei nen le kuto mai tani, in bet iyeie dada dook tiap sa ke sennene nga, ngan sennene ki tani ole man irookong. Le bet nen nga, ngan ong taum koptutong dook a kunepe le taukam busunu ye Maro matana.

23 Timoti, ken kuyin ran sorok leu be, bong kuyin ooroo wain surunu ngan kasin lapau, a bet nen ngan ikarata kapom lono a igiri matamatenge yo iken kapom lono a ipulke ong mata i.

24 Di tooltool kapala ngan bet tiyei dada dook tiap ke sennene nga, ngan ole dada dook tiap kidi tina, ngan ise pombe mallangana a takamata ye matada. Inbe bingi ke sennene kidi tina, ngan ole imugu pang ye ni ke karatanga betanga. Bong di tooltool kapala ngan dada dook tiap kidi ke sennene yo tiyei nga, ngan iken sollono a tanepe kasin lo ngan bet ise pombe mallangana a takamata ye matada. 25 Ngan nen le gaongo leu, di tooltool ngan bet tiyei dada dook mata nga, ngan ole dada dook mata kidi tina, ngan se pombe mallangana a takamata ye matada. Inbe dada dook mata kapala yo di tooltool tiyei nga, ngan o se pombe mallangana tarrai tiap, bong ke bet iken sollono le iken so tiap. Ngan nen le ken katem ro ye tool yo bet kataru a iyei kuto mai pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu in be.

6

Noonoongoo Pang Tool Yo Iyei Urata Ben Tool Ke Poranga I

1 Di tooltool ke Kirisi yo tiyei urata ben di poranga nga, ngan ken tikamata di kuto maimai kidi nga ben di ngan tooltool dook mata ke bet tiraua pang di a titoo betanga kidi le imot. Le kumata bet tiyei nen nga, ngan o ke bet di tooltool tiwete mur ye Maro, too ye patomonaingi kiidi, ngan tiap. 2 Nen le kumata bet di kuto maimai kidi ngan di tooltool ke Kirisi lapau nga, ngan ke bet lodi kau urata nen bet nga di diedi a bet nen ngan tiraua pang di a titoo betanga kidi tiap, ngan tiap. Bong bet nen ngan di tooltool tina yo tiyei urata ben poranga nga, ngan tiyei urata dook mata yo bet tilon di ye nga, yesoo di ngan tooltool ke Kirisi yo ke bet lodi pang di mai san nga. Le betanga yo bet kupatomonai di tooltool tina ye a kupamede di bet titoo, ngan nen.

Tool Yo Matana Pat Mata I

3 Kumata le bet tool sa lono pang betanga moolmool ke Tool Mai kiidi Yesu Kirisi a ipatomonai di ye dada dook mata le imot yo Maro lono bet titoo, ngan tiap, inbe la ipatomonai di tooltool ye betanga yo moolmool tiap nga, 4 ngan tool in iyitmaka

✡ **5:18** Wer (Lo) 25:4 ✡ **5:18** Luka (Luk) 10:7

ye taunu ene ye leu, bong mala bet lon galanga kasin pa ye so yo iwetewete ye, ngan pitiap yege. Le tool yo iyei nen i, in so ben matamatenge dook tiap la iken kutono lono i. Nen le iso pang bete sorokingi pang di diene a iye di koodi parkap, inbe iye di diene tiparsu ye betanga. Ngan nen le iyei di tooltool a matadi gorengana ye so kidi tooltool kapala a lodi dook tiap pang di, inbe tiwete betanga yo ke kate malmal nga, inbe tipasa mur ye di diedi a tigarung di ye betanga, inbe lodi tar di diedi bet tiyei dada dook tiap, 5 inbe kanakana ngan ole tiwetewete betanga yo ke kate malmal ngan pang di diedi kapala lapau. Ngan tiyei nen, yesoo di tooltool tina ngan kutodi le lodi dook tiap le lodi galanga ye so yo dook mata too dook tiap, ngan tiap. Bong di ngan lodi galanga ye betanga moolmool pitiap yege. Inbe lodi tar nen, kumata bet tipatomonai di tooltool ye dada ke Maro nga, ngan ole tikap so alunu yo bet ballingadi ye nga.

6 Bong kumata bet tool atu itoo dada dook mata le imot yo Maro lono bet tatoo nga, inbe ikamata so ki ye taunu yo ikap a iken ye, ngan le lon wete bet so tina ngan ige le imot panga nga, ngan ole tool tani in ballingana ye so ke Maro. 7 Ngan awete nen, yesoo ye kene yo tinada tipasui idi a tasi tana ye in nga, ngan takaua so sa a tapa ye a tasi, ngan tiap. Ngan nanga, kumata le bet tammata nga, ngan o ke bet takaua so sa ke tana i a tapa ye a talo ngan tiap lapau. 8 Bong kumata bet takap so ke kaningi inbe so ke lonloningi nga le takamata ngan ige idi koot nga, ngan ole lod ponana ye kaiye. 9 Ngan nen le di tooltool yo lodi bet tikap pat le so matana matana a tigaua le alunu a bet ballingadi ye nga, ngan ole touanga alunu la bet pombe pang ye di nga, le ole ikap di a tilo dowo lono ke tool dook tiap dawa ben di asara yo lo titingi ye dowo nga. Ngan ye yo matadi pat le so matana matana ke tana a bet ballingadi ye nga, le tiyei kapa a di tapdi tigarung di le tilledi dawa ben ookoo imere a idaudat du tiek lono nga. 10 Ngan ye yo awete pong nen nga, yesoo dada yo ke bet di tooltool lodi mai san pang pat ke yimoongoo so ye i, in dada dook tiap yo matana matana nga, ngan punu igaua le imot a iken ye. Nen le di tooltool kapala yo matadi pat mata nga, ngan tiwala muridi pang lodi medana yo titaru pang Maro i, inbe di tapdi tigarung di a tisolo masngana mai dawa ben tool ikurumu ye pul a isolo masngana mai san i.

Patokongo Dook Mata

11 Bong Timoti, ong in tool ke Maro, le kuwala murim a kunepe manga mooloo ye dada dook tiap yo nen nga. Inbe kutoo dada dook mata yo noonoonoo ke Maro nga, inbe kutoo dada dook mata le imot yo lono bet tatoo nga, inbe kutara lom le imede panga, inbe lom pang di diem kapala mai san, inbe kukodo le tutube a kusolo urata moonoo yo bet pombe pang yong nga, inbe kunepe le lom pusbe dook mata. 12 Nen le kutara lom le imede pang Kirisi a bet nen ngan kupatoko ye patokongo yo dook mata i. Le kuparama lom medana yo kutaru i, ngan ole kunepe ye nepongo dook mata yo iken nen le taukan motingi i. Yesoo bong, kulkulunu ngan Maro ikiu ong bet kouo nepongo dook mata tani, in ye kene yo lo kukodo dama ke di tooltool, inbe kuwete lom a kupaposo lom medana yo kutaru pang Maro in nga.

13 Timoti, ye Maro yo itar so nga le imot a tinepe maguredi, in matana, inbe ye Yesu Kirisi yo lo ikodo dama ke Pontius Pailot a iwete betanga moolmool a ye taunu ipaposi panga, in matana nga, ngan awete betanga medana pong nen, 14 betanga ke Maro yo kop koot nga, ngan ken kuparama le imede a kutoo dook le imot, ngan o ke bet tool sa iwete pong ye tiap. Nen le kukodo le kumede ye betanga tani le lo ye lal yo bet Tool Mai kiidi Yesu Kirisi imulu a isi pombe mallangana ye i. 15 Ngan ye kene tani in ole Maro iwanga Yesu a isi ye lal tani yo itaru panga i. Le Maro yo iyei urata dook mata pang di tooltool le tiyitmak ene i, in yetaleu la iyei kuto mai i. Ye in kuto mai ke di kuto maimai kapala yo matadi kala tana maimai nga. Inbe ye in iyei Tool Mai pang di tooltool maimai kapala, ngan lapau. 16 Inbe Maro yetaleu, in taukan matenge, inbe ye in inepe ye sul loloana somai le ke bet di tooltool tila potai ye tiap.

Nen le tool sa ikamata toka pitiao, inbe tool sa ke bet ikamata tiap lapau. Le bet nen ngan tayitmaka ene inbe tayei ne, “Maro, gurana kiong mai san ke bet di tooltool tipayitong ye le ikenen leu.” Moolmool.

Noonoongoo Pang Di Tooltool Ballingadi

17 Au lok bet kuwete pang di tooltool ke Kirisi yo ballingadi ye so ke tana i nga, ngan ken tiyitmak di be. Inbe ken titara lodi le atu ye so kidi ke tana i nga bet ole ilon di ye nepongo kidi, ngan be. Yesoo, so tina yo ngan ole iken le mos tiap, inbe ilene palbe leu. Bong bet nen ngan titara lodi le atu pang Maro yo ilonidi mai san a ikap so le imot paidi a bet lod ponana ye i. 18 Inbe kuwete pang di tooltool tina yo ballingadi ngan bet tiyei dada yo dook mata ngan le alunu pang di tooltool. Le kuwete pang di a tiyei ben tool ke maroro a tipoto so kidi tina, lo ngan bet tikap kapala pang di diedi. 19 Kumata le bet tiyei nen nga, ngan ben tigaua balingi pang di tapdi a bet ilon di ye nepongo kidi yo pang dama ni i. Le ole tikaua nepongo dook mata moolmool yo iken nen le taukan motingi i.

20 Timoti, ken matam kala urata tani yo Maro ikauu pong i, in dook. Inbe ole kuwala murim pang betanga sorok yo itoo dada dook mata yo Maro lono bet tatoo tiap nga. Inbe kuwala murim pang di tooltool yo tikapge bet tirautoo patomonaingi kiidi ye betanga yo tiwete ngan tillung bet itoo dada dook mata ke lo galanga nga, ngan lapau. 21 Ngan yo a le awete nen nga, yesoo di tooltool kapala titara lodi ye betanga kidi. Ngan tiyei dada nen le tiwala muridi pang lodi medana yo titaru pang Maro i.

Maro lono pang a iyei dada dook mata pang ang le imot.

2 Timoti
Rau Yo Paulu Iwode Pang Timoti I, In Ru Ki

1 Au Paulu yo aposol ke Yesu Kirisi i, in
la awodo rau naii pong Timoti i. Ngan ye
Maro ye taunu lono, ngan ipootau bet ayei
aposol a bet nen ngan awetewete pang di
tooltool ye betanga yo Maro ipamede ye
nepongo dook mata yo ipa ye Yesu Kirisi
i. 2 Timoti, awodo rau naii pong. Ong in
dawa ben au natuk yo lok panga mai san
i. Nen le apatarau pang Tamada Maro iye
Yesu Kirisi yo Tool Mai kiidi i, ngan bet
yeru lodi pong a tiyei dada dook mata pong
inbe tikaua lo silene kidi pong.

Ken Le Moomoodoo Ye Bingi Dook Mata Ke Yesu Be

3 Au i ye ke le bong tina yo kanakana
ngan apatarau ye nga, ngan apootoo em
a awete lo ponana kiau pang Maro yong.
Ngan Maro tani yo mugu ngan di niksasa
tisung panga i, in la asung panga lapau
ye lok yo iken galangana dook mata ye
matana i. 4 Inbe lok tutong ye kene yo
bet taparmayiri ye in ngan lulum rar ye
matam nga. Ngan la lok bet le akama-
tong kasin mulu a bet nen ngan lok po-
nana dook. 5 Inbe lok tutong lapau ye lom
medana moolmool yo kutaru pang Yesu
Kirisi i, in mugu ngan iken ye tium garup
yo Lois i, inbe iken ye tinam yo Yunis i,
in lapau. Le lok galanga yong bet kutara
lom medana nen lapau. 6 Ngan nanga, lok
bet apamaditi lom a kuyei urata ye gurana
ke Maro yo ikauu pong ye lo ponana ki ye
kene yo apaloko bek lo kutom ye i, a bet
nen ngan kuyeii a ikan dawa ben tayipraia
ei a ilolo nga. 7 Kuyei nen, yesoo Maro iyei
idi a bet tatattadai, ngan tiap. Bong iyei
idi le ke bet takodo le tamede, inbe lodo
pang di tooltool mai san, inbe idi taudu
takaptutidi dook ye panga kiidi.

8 Ngan la Timoti, ken kutattadai a
moomoom yo bet kuwetewete bingi dook
mata ke Tool Mai kiidi pang di tooltool,
ngan be. Inbe ken moomoom yau ye yo
ayei urata ke Yesu Kirisi a le tikau au
a titarau lo rumu dook tiap kidi talnga
dikidiki lono, ngan be. Bong kukodo le
kumede ye gurana ke Maro a kuwau au ye
solanga masngana ye urata ke raingi bingi
dook mata pang di tooltool. 9 Ngan Maro
ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi
i, a ipootidi panga ye taunu bet tatoo dada
dook mata yo lono bet tatoo i. Ngan ye yo a
le iyei nen nga, yesoo mukot yege ni ngan
lon kaua dada atu nen bet ole lono paidi a
iyei dada dook mata paidi. Ye dada dook
mata tani yo iyeii i, in ye urata dook mata
sa yo tayeii, in tiap. Bong ye taunu lono
paidi a iyei dada dook mata paidi ye Yesu
Kirisi. 10 Bong Maro lono tani yo paidi i,
in dookoot nga ipitnaii paidi ye Yesu Kirisi,
tool tani yo bet ipamulidi ye so dook tiap yo
bet igarungidi i, in le si pombe mallangana.
Ye in irautoo gurana ke matenge le idu
ke lopo, inbe ipitnaia dada ke bet takaua
nepongo dook mata tani yo taukan motingi
i, in ye bingi dook mata yo iweteweta paidi
i. 11 Nen le ye bingi dook mata tani i, in
la Maro ipootau bet awetewete betanga
ki pang di tooltool, inbe ayei aposol, inbe
ayei pannoongoo ye i. 12 Ngan ye punu in
la le asolo masngana mai ye i. Bong au
i moomook ye tiap, yesoo lok galanga ye
tool yo atara lok medana panga i. Inbe lok
galanga bet ye la ole matan kala urata ke
raingi bingi dook mata yo ikauu pau i, a
bet nen ngan iken dook mata nen le ilo ye
lal yo bet Tool Mai kiidi isi bet si ikarata
betanga kidi tooltool ye i.*

13 Le Timoti, betanga yo kulongo ye kook
nga, ngan kuparama le imede a bet nen
ngan ipasongosongong ye patomonaingi
dook mata yo moolmool nga. Le ye kene
yo bet kupatomonai di tooltool ye betanga
tani nga, ngan ole kutara lom medana
pang Yesu Kirisi, inbe lom pang di tooltool

* **1:12** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan tiwete arono i, in itoo dada san mulu in nen: Ngan ye punu i, in la le asolo masngana mai ye i. Bong au i moomook ye tiap, yesoo lok galanga ye tool yo atara lok medana panga i. Inbe lok galanga bet ye la ole matan kala so yo ataru panga i, a bet nen ngan iken dook mata nen le ilo ye lal yo bet Tool Mai kiidi isi bet si ikarata betanga kidi tooltool ye i.

mai san ye gurana yo ipa ye Yesu Kirisi nga. 14 Inbe matam kala bingi dook mata yo Maro ikauu pong, in dook. Ngan ole Maro Amunu Silene yo inepe lodo i, in la bet ilonong i.

15 Ong in lom galanga nen, di tooltool ke Kirisi le imot yo tinepe ye tana mai ke Esia nga, ngan tiwala muridi pau. Inbe Pigelus iye Emogenes ngan tiwala muridi pau lapau. 16 Bong lok bet Tool Mai ole lono pang di tooltool le imot yo tinepe rumu ke Onesiporas nga, a bet nen ngan ilon di. Yesoo, Onesiporas tani in moomoonoo yau tiap, bong iyei dada dook mata pau le lok ponana mulu ye kene yo anepe ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye i. 17 Ngan nen le ye kene yo iman pombe ye malala mai Rom nga, ngan ikaua urata mai ye serengau le le ipusye au. 18 Ngan la lok bet Tool Mai ole lono panga a iloni ye lal yo bet imulu a isi bet si ikarata betanga kidi tooltool ye i. Ngan ong taum in lom galanga nen ye kene yo anepe Epeses nga, ngan Onesiporas tani in ilonau dook mata san ye so alunu.

2

Tool Ke Patokongo Yo Ke Yesu Kirisi I

1 Nen le natuk, kukodo le kumede ye Yesu Kirisi yo lono paidi a iyei dada dook mata paidi i. 2 Inbe ye betanga tina yo akodo dama kidi tooltool alunu matadi inbe awete pong nga, ngan kop pang di tooltool yo lom tar di bet di ngan tooltool moolmool nga, a bet nen ngan tipatomonai di tooltool kapala ye. 3 Le Timoti, kukodo le kumede a kuwau am ye solanga urata moonoo ben tool ke patokongo ke Yesu Kirisi nga. 4 Kumata, tool sa bet iyei urata ben tool ke patokongo inbe la iyei urata matana matana kapala mulu tiap. Bong tool tani in lono bet tool kuto mai ki ke patokongo in lon ponana ye nga, ngan ole iyei urata ataleu ben tool ke patokongo nga le iken leu. 5 Ngan gaongo leu, kumata le bet tool atu sa itoo noonoongoo ke parsukungu tiap inbe lono bet idada ye ni ke parsukungu nga, ngan o ke bet ikap toko balingi siap. Bong kumata le bet itoo noonoongoo dook mata nga, ngan la bet ikaua balingi ye urata kootoonoo ki nga. 6 Kumata, tool ke kapgingi yo ikaua urata le gurana mata i, in ye la bet imugu ye kaningi so matana ye so tina yo ikapgi ye kumu ki nga. 7 Le Timoti, lom kaua urata ye betanga tina yo akatte betanga ye nga le ikenen leu. Yesoo, kumata le bet kuyei nen nga, ngan ole Tool Mai ilonong a ipagalanga lom ye betanga tina ngan le imot.

8 Ken lom tutu Yesu Kirisi yo sasa ke Dawiti i, in le ikenen leu. Ye in Maro ipamaditi ye ni ke matenge, le i bingi dook mata tani yo araii pang di tooltool in naii. 9 Ngan ye bingi dook mata tani yo araii pang di tooltool i, in la asolo urata moonoo ye a tipau au ye ooroo medana a titarau se anepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ben au tool ke talnga dikidiki nga. Bong bingi dook mata ke Maro, in ke bet tipauu ye ooroo medana tiap. 10 Ngan la lok bet asolo urata moonoo ye so nen le imot a bet nen ngan di tooltool yo Maro ipootoo di panga nga, ngan di lapau titara lodi medana pang Yesu Kirisi. Kumata le bet tiyei nen ngan la bet ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i, inbe ikap di a lo iye di tinepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi i, in ye malala yo di tooltool tikamata ene ngan mai san ke bet tipayiti ye i.

11 Nen le betanga yo tiweta i, in moolmool.

Kumata le bet taye Yesu tammata nga,
ngan ole lo taye tanepe lapau.

12 Inbe kumata le bet takodo le tutube ye
Yesu Kirisi a tasolo urata moonoo nga,
ngan ole taye tayei ben di tooltool kuto
maimai ke tana i lapau.

Bong kumata le tawete bet lod galanga ye
tiap nga,
ngan ole ye iwete bet lon galanga yidi
tiap lapau.

13 Ngan kumata bet idi nga tatoo betanga
ke Yesu le imot tiap nga, ngan ke bet
ye in iyei nen tiap.
Bong ole itoo betanga ki le imot, yesoo
ye in ke bet iwete betanga lo ngan
bet ipalele koonoo ye mulu tiap.

Timoti Kukodo Le Kumede Ye Urata Ke Maro

14 Timoti, ken kupamadit di tooltool yo
titara lodi medana ngan ye betanga tina
yo awete ngan le ikenen leu. Inbe kuwete
a kulele di ye Maro ene nen, ken koodi
parkap ye betebetanga be. Ngan betanga
tina yo nen nga, ngan dook mata ke bet
ilon di pitiap yege, bong ole igarungu di
tooltool yo titar talngadi a tilongo betanga
kidi ngan lodi. 15 Inbe kuyei urata le
guram ye Maro matana a bet ikamatong
ngan lono dook mata pong. Le kuyei urata
nen le dawa ben tool yo iyei urata dook
mata ngan le ke bet moomoonoo ye tiap
i. Inbe kuyei urata nen le dawa ben tool
yo ipatomonai di tooltool dook mata ye be-
tanga moolmool ke Maro i. 16 Bong kunepe
manga mooloo ye di tooltool yo tiwete
sorok a betanga kidi ngan itoosap dada
dook mata yo Maro lono bet tatoo nga.
Yesoo, betanga yo tiwete nga, ngan ole iyei
di tooltool le titoo dada dook tiap ki taunu
yo Maro lono bet tatoo tiap nga. 17 Ngan
patomonaingi kidi tooltool tina ngan ole
ingaua ni mai le imot dawa ben botoboto
dook tiap yo ikan di tooltool tinidi, ngan le
ikan tootoo pang gigini i. Ngan di tooltool
tina yo tiwetewete betanga dook tiap nen
nga, ngan di diedi ru la Aimenias ye Piletus
nga. 18 Di suru tina ngan tigege betanga
moolmool ke Maro, inbe tipatomonai di
tooltool nen bet Maro ipamadit di tooltool
yo timmata nga, ngan ye ni ke matenge oo.
Nen le tigarungu lo medana kidi tooltool
kapala yo titaru pang Kirisi i. 19 Bong
betanga moolmool yo ke Maro i, in ikodo
le imede dawa ben sawa yo Maro ipe le
imede a ire rumu ki ye i. Ngan sawa tani in
tiwodo betanga ru la ilo ye nga. Atu in nen,
“Tool Mai in lon galanga ye di tooltool yo ye
ki nga, ngan oo.”✡ Inbe betanga tina ngan
san mulu in nen, “Di tooltool yo tiwete bet
di ngan ke Tool Mai nga, ngan ole tiwala
muridi pang dada yo dook tiap nga.”

20 Ngan ye rumu somai ke tool
ballingana atu, in bor le tawiri la iken lono
nga. Ngan so tina ngan tikarata ye pat
medana dook mata yo tiwete edi ye gol
le silba ngan leu tiap, bong kapala ngan
tikarata ye kai le tana lapau. Ngan bor
le tawiri yo tikarata ye gol le silba nga,
ngan bet pang urata dook mata yo bet lodi
ponana ye nga. Inbe so tina ngan kapala yo
tikarata ye kai le tana nga, ngan bet pang
urata kapala. 21 Ngan nanga, kumata bet
tool sa iwala murini pang urata yo dook
tiap nga, inbe inepe le tinin galanga ye
Maro matana nga, ngan ye in dawa ben
bor le tawiri yo tikarata ye gol le silba pang
urata dook mata yo bet lodi ponana ye nga.
Nen le tool tani in ole dawa ben bor le
tawiri yo rumu taunu ipootoo panga bet
iyei urata ki le imot yo dook mata ngan ye
nga.

22 Bong Timoti, kunepe manga mooloo
ye dada dook tiap yo di kakase paunu ngan
lodi bet tiyei nga. Inbe kutoo dada dook
mata noonoonoo ke Maro, inbe kutara lom
medana panga, inbe lom pang di tooltool
kapala mai san, inbe lom iken silene. Ngan
kutoo dada yo nga, ngan kuye di tooltool
yo tisung pang Tool Mai ye lodi yo titaru
moolmool panga i. 23 Inbe kunepe manga
mooloo ye di tooltool yo lodi galanga ye
dada moolmool ke Maro tiap inbe taukadi
lo galanga a tiye di diedi tiparsu ye bete-
betanga nga. Yesoo, lom galanga nen bet
tiparsu nga, ngan ole tipamaditi malmal.
24 Ngan tool yo iyei urata pang Tool Mai
ben kapraingi ki i, in ke bet iye di tooltool
tiparsu ye betebetanga tiap. Bong ye in ke
bet iyei dada dook mata pang di tooltool
nga le imot a ipatomonai di ye betanga
moolmool. Inbe ye in ke bet ikap malmal
tarrai pang di tiap. 25 Bong tool tani in
ole iwete betanga mos leu pang di tooltool
yo tipili betanga ki nga. Ngan ole iyei
nen, yesoo ye lono bet nen ngan Maro
imalum pang di tooltool tina a tiportak
lodi, inbe ilon di a lodi galanga ye betanga
moolmool. 26 Inbe tool tani in ole iwete a
ikarata betanga pang di a bet nen ngan lodi
galanga a tikoo ye dowo ke tool dook tiap
Satan yo ikap di a iparama di bet tiyei urata
yo lono bet tiyei nga.

3

Ole Di Tooltool Tiwala Muridi Pang Maro

✡ **2:19** Kinkatingi (Namba) 16:5

1 Timoti, au i lok bet lom galanga nen,
ye ke tina yo dookoot tanepe ye nga le ilo
ye lal yo bet Yesu imulu a isi ye in nga,
ngan ole urata moonoo dook tiap la bet
pombe i. 2 Yesoo, ye kene tani in ngan ole
di tooltool lodi mai san pang di tapdi leu,
inbe lodi mai san pang pat ke yimoongoo
so, inbe lodi tar bet di ngan edi maimai le
di tapdi tiyitmak edi, inbe tiwete betanga
dook tiap pang di tooltool kapala, inbe
tilongo betanga kidi tamadi le tinadi a titoo
tiap, inbe tiwete lo ponana kidi pang di
tooltool yo tilon di ngan tiap, inbe titoo
dada dook mata yo Maro lono bet tatoo
ngan tiap lapau. 3 Inbe ole di tooltool lodi
mai san pang di tooltool kapala pitiap yege,
inbe lodi bet tiye di diedi tikarata betanga
a tigauagaua tiap, inbe tiwete mur ye di
diedi, inbe tikaptut di dook ye nepongo
kidi tiap, inbe tikap masngana pang di
tooltool kapala, inbe lodi pang dada dook
mata yo noonoonoo ngan tiap lapau. 4 Inbe
ole tikap di diedi a titar di la di koi kidi bedi,
inbe katedi ro ye so yo tiyei nga, inbe lodi
tar nen bet di ngan edi maimai le tooltool
kapala tinepe parmadi, inbe lodi mai san
pang so yo tiyei a lodi ponana ye nga le lodi
mai san pang Maro tiap. 5 Inbe ole tiyei
ben di tooltool yo titoo dada dook mata le
imot yo Maro lono bet tatoo nga, bong di
ngan tiwala muridi pang gurana ke Maro
yo bet iportak di a titoo dada dook mata le
imot yo Maro lono bet tatoo nga. Le Timoti,
kunepe manga mooloo ye di tooltool yo
nen nga. 6 Yesoo, di tooltool tina ngan ole
tila koodi paweserai di garup yo taukadi
lo galanga nga, a tilo rumu lono kidi, inbe
tikap llungunu ye di. Ngan di garup tina
ngan tisolo urata moonoo ye sennene kidi
yo tiyei nga. Inbe dada dook tiap matana
matana yo lodi bet tiyei nga, ngan ole iyolo
di le la tiyei sennene. 7 Nen le kanakana
ngan di garup tina lodi bet tilongo betanga
yo matana matana ngan leu, bong ke bet
lodi galanga ye betanga yo moolmool ngan
tiap. 8 Di tooltool ke kaplungunu tina ngan
dawa ben Yanes iye Yambares yo mugu
ngan tikapge bet tirautoo urata ke Mose
nga. Ngan dada gaongo leu, tikapge bet
tirautoo betanga moolmool. Di ngan ku-
todi lono ikau urata dook tiap le lodi kap
gogo dada dook tiap. Inbe di ngan tikapsap
ye dada dook mata yo tatara lodo medana
pang Kirisi ye i. 9 Bong di tooltool ke
kaplungunu tina o ke bet tikap llungunu ye
di tooltool le mooloo mata ngan tiap, yesoo
di tooltool ole lodi galanga ye di bet ngan
tiyei kapa dawa ben mugu ngan Yanes iye
Yambares tiyei kapa nga.

Kuparama Betanga Ke Maro Le Imede

10 Bong Timoti, ong in lom galanga dook
ye patomonaingi kiau, inbe ye nepongo
kiau, inbe ye so yo lok kap bet ayei nga,
inbe ye lok medana yo ataru i. Inbe lom
galanga yau nen au i ke bet katek malmal
tarrai tiap, bong lok pang di tooltool mai
san, inbe akodo le tutube a asolo urata
moonoo yo pombe pang yau nga. 11 Inbe
lom galanga yau nen, di tooltool tiyei dada
dook tiap a tigarungau ye yo atoo Kirisi
nga, le lom galanga ye masngana dook tiap
yo pombe pang yau i. Inbe lom galanga
ye masngana tina ngan pombe pang yau
la Antiok le Aikoniam le Listara nga. Ngan
di tooltool tiyei dada dook tiap a tigarun-
gau ye yo atoo Kirisi nga, bong Tool Mai
la ilonau a ipamulau ye urata dook tiap
tina yo tiyei pau nga. 12 Bong awete pong
nen, di tooltool le imot yo lodi bet titoo
dada dook mata le imot yo Maro lono bet
tatoo nga, inbe titara lodi medana pang
Yesu Kirisi nga, ngan ole di tooltool tiyei
dada dook tiap nen a tigarung di ye lapau.
13 Bong di tooltool yo dook tiap ngan tiye di
tooltool ke kaplungunu ole tiyei dada dook
tiap le dook tiap ki taunu. Ole tillung di
tooltool, inbe di tooltool kapala ole tillung
di lapau. 14 Bong Timoti, ong in lom
galanga ye di tooltool yo tipatomonai ong
ngan nen, bet di ngan tiwete betanga mool-
mool. Le kutoo betanga yo tipatomonai
ong ye nga, inbe kutara lom medana ye
le ikenen leu. 15 Yesoo, ye kene yo ong
kase ye in nga, ngan ong in lom galanga
ye rau mison ke Maro. Ngan rau tani in la
ipagalanga lom nen bet Maro ipamulong
ye so dook tiap yo bet igarungong in ye
lom medana yo kutaru pang Yesu Kirisi
i. 16 Betanga le imot yo tiwodo lo ye Rau
ke Maro nga, ngan ipa ye Amunu. Nen le

betanga tina ngan dook mata ke bet ilonidi
a tapatomonai di tooltool ye, inbe tawete
pang di a talele di ye dada dook tiap yo
tiyei nga, inbe tapadun di ye panga kidi,
inbe tapatomonai di ye dada dook mata
noonoonoo ke Maro. 17 Inbe Rau ke Maro
tani in ke bet ipamede di tooltool ki a bet
nen ngan tiyei urata matana matana yo
dook mata nga le imot.

4

Kuwetewete Bingi Dook Mata Ke Maro

1 Timoti, au lok bet awete betanga
medana pong ye Maro iye Yesu Kirisi
matadi. Ngan Yesu in tool tani yo bet
ikarata betanga kidi tooltool yo tinepe
matadi rerene nga, inbe di tooltool yo
timmata koot nga, ngan lapau. Inbe ye in
tool tani yo bet isi pombe mallangana a bet
matan kala di tooltool ki i. Nen le ye Maro
iye Yesu Kirisi matadi ngan awete betanga
medana tani pong nen, 2 ken kuwetewete
bingi dook mata ke Maro pang di tooltool.
Le bet di tooltool lodi bet tilonga too tilonga
tiap nga, ngan dook mata, bong ong in
kukaratong dook a kuwetewete bingi dook
mata tani in pang di. Nen le kupadun
di ye panga kidi, inbe kuwete le koom
mede a kulele di ye dada dook tiap kidi
yo tiyei nga, inbe kupamede lodi lapau.
Le ye kene yo bet kuyei so yo nga, ngan
ken katem malmal tarrai pang di be, bong
kupatomonai di dook. 3 Ngan kuyei so yo
nga, yesoo pang dama ni nga, ngan ole
di tooltool lodi bet titar talngadi a tilongo
betanga yo moolmool, ngan tiap. Bong
ye di tapdi lodi ngan bet tikap di tooltool
alunu bet man tipatomonai di ye betanga
yo tiwete pang di a tilongo, ngan talngadi
gorengana ye nga. 4 Di tooltool tina ole
lodi bet titar talngadi a tilongo betanga yo
moolmool in tiap, bong titar talngadi pang
betanga sorok yo taukan punu nga. 5 Bong
Timoti, ong taum ken koptutong dook ye
lal nga le imot a nen ngan kukodo le tutube
a kusolo urata moonoo yo bet pombe pang
yong nga, inbe kuraia bingi dook mata
pang di tooltool yo lodi galanga ye Maro
tiap nga, inbe kuyei urata ye so le imot yo
Maro ikap pong bet kuyei nga.

Paulu Ikanamaii Ngan Potai Bet Imata

6 Ngan ye yo awete pong nen nga, yesoo
lal kiau yo bet agege tana ye in iman potai
oo. Nen le rara kiau i dawa ben ooroo
wain surunu yo di tooltool ke paroranga so
titioo bet tiyei paroranga pang Maro ye i.
7 Au i apatoko ye patokongo yo dook mata
i, inbe adada ye ni ke parsukungu a aman
pombe ye ker oo, inbe bingi dook mata ke
Maro yo idi nga tatara lodo medana ye i,
in aparama le imede. 8 Le dookoot nga
balingi kiau la iken a inamau ye malala
ke Maro ngo. Ngan balingi tani in nen ole
Tool Mai ipootau bet au i tool noonoonoo.
Le ye lal yo bet Tool Mai imulu a isi bet
si ikarata betanga kidi tooltool ye dada ki
yo noonoonoo in nga, ngan ole ikauu pau.
Bong o ke bet ikauu pau autaleu tiap. Ole
ikap pang di tooltool le imot yo lodi bet
tikamata imulu a isi pombe mallangana
nga, ngan lapau.

Timoti Bet Ipa Tarrai A Iman Pang Ye Paulu

9 Timoti, au i lok bet kusere dada sa
yo bet kuman pang yau palbe leu ye i.
10 Yesoo, Demas in lono mai san pang so yo
ke tana i nga le igegau a ila pang malala
mai Tesalonaika oo. Inbe Keresen in ila
pang tana mai Galesia, inbe Titi in ila pang
Dalmatia. 11 Le Luka yetaleu la amru am-
nepe i. Ngan la kene yo bet kuman ye
in nga, ngan kouo Maka a angru kaman.
Yesoo, ye in tool dook mata ke bet ilonau ye
urata kiau. 12 Ngan Tikikus in la awanga a
imala pang malala mai Epeses oo. 13 Inbe
ye kene yo bet kuman ye in nga, ngan kouo
sousoungu kiau matolene yo agege a iken
Toroas ye rumu ke Kapus in a kuman. Inbe
kop rau lulungu kiau, inbe ken lom kalli
be a kop rau lulungu kapala yo tikarata ye
asara kulidi ngan a kuman lapau.

14 Aleksanda tool yo ikarata tuitui i, in
iyei dada dook tiap pau mai mata. Nen le
Tool Mai ole iraua dada dook tiap ki tani
yo iyeii pau, in kootoonoo. 15 Le ong lapau,
ken kukauwai yong dook ye. Yesoo, ye in
ikapge bet le irautoo betanga yo kiidi nga.

16 Ye kulkulunu kiau lo akodo dama ke
tool ke karatanga betanga inbe arau be-
tanga ki nga, ngan tool atu sa bet man
ikata suanga yau, ngan tiap. Bong di le

imot tigegau. Ngan tiyei dada nen pau,
bong apatarau pang Maro bet ken lon tutu
dada dook tiap kidi, in be. 17 Ngan tiyei
nen, bong Tool Mai si ikodo gigik, inbe
ipamedau ke bet awetewete bingi dook
mata bet nen a di tooltool yo tipa ye rara
kidi Yuda tiap nga, ngan tilonga. Le dawa
ben ikau au ye asara gok yo ene laion in
koonoo a asi tana. 18 Ngan nanga, Tool
Mai ole ikau au a ilonau ye so dook tiap le
imot yo bet igarungau nga. Inbe ole ikau
au dook mata le alo ye di tooltool ki yo bet
matan kala di ye malala ke Maro nga. Ye
in ene mai san ke bet di tooltool tipayiti le
ikenen leu le taukan motingi. Moolmool.

19 Timoti, kuwete lo ponana kiau pang
Pirisila iye Akuila inbe pang di tooltool le
imot yo tinepe rumu ke Onesiporas ngan
lapau. 20 Erastus in la inepe malala mai Ko-
rin ni. Inbe Toropimus in la matamatenge
kauu a agege sila inepe malala mai Miletus
ni. 21 Ngan la Timoti au lok bet kusere dada
sa yo bet kuman pang yau ye i, lo ngan
bet talo ye lal ke mou kooti. Le Ibulus iye
Puden ye Linus ye Kolodia, inbe di diede yo
titara lodi medana a aye di amnepe ni nga,
ngan tiyawar lo ponana kidi pong.

22 Le apatarau pang Tool Mai nen, bet
inepe yong, inbe Maro ole lono pang a iyei
dada dook mata pang.

Titi
Rau Yo Paulu Iwode Pang Titi I

Paulu Iyawara Lo Ponana Ki Pang Titi

1 Au Paulu, ayei urata ben kapraingi
ke Maro inbe aposol ke Yesu Kirisi, in la
awodo rau naii pong Titi i. Ngan urata
tina yo ayei nga, ngan nen; bet alon di
tooltool yo Maro ipootoo di panga nga, a
bet nen ngan titara lodi le imede panga,
inbe apatomonai di ye betanga moolmool
a bet nen ngan lodi galanga ye a titoo dada
dook mata yo Maro lono bet titoo i. 2 Ngan
nen le di tooltool tina yo titara lodi le imede
panga inbe lodi galanga ye betanga mool-
mool tina nga, ngan titara lodi le atu pang
Maro bet ole ikaua nepongo dook mata yo
taukan motingi i, in pang di. Mukot yege
ye kene yo Maro itar lang le tana tiao nga,
ngan ipamede betanga bet ikaua nepongo
dook mata pang di tooltool ki. Ngan Maro
in ke bet illungidi tiap. 3 Le ye lal yo itaru i,
in ikaua urata pau bet la awetewete bingi
dook mata pang di tooltool a bet nen ngan
iyei di le lodi galanga ye betanga ki. Le
Maro yo ipamulidi ye so dook tiap yo bet
igarungidi i, in la iwete a ikaua urata tani
pau i.

4 Titi, awodo rau naii pong. Ong in ye
lodo medana yo aru tataru pang Maro i,
in le dawa ben ong in au natuk moolmool
nga. Le apatarau pang Tamada Maro iye
Yesu Kirisi yo ipamulidi i, in bet yeru lodi
pong a tiyei dada dook mata pong a bet nen
ngan tikaua lo silene kidi pong.

Titi Bet Ipootoo Di Kuto Maimai Ke Bareme

5 Titi, ye punu yo a le agegong sila
kunepe ye motmot yo Kirit in nga, ngan bet
nen a kuyei porai urata naunu yo iken nga,
inbe kutar di tooltool a tiyei kuto maimai
pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke
Yesu nga ye malala maimai tina ngan atu
atu le imot, ben tina yo awete pong mugu
nga. 6 Le bet kutar di tooltool nga, ngan
kumata tool la inepe le taukan busunu ye
di tooltool matadi i. Nen le tool yo bet
kutaru i, in tool la bet matana pang ye
garup ataleu yo iyooloo koot i, inbe tool
la di natunu titara lodi medana pang Yesu
i. Inbe di natunu tina ngan mala bet di
tooltool tiwete di bet di ngan tikapsap ye
dada dook tiap sa, too tilongo betanga kidi
tamadi le tinadi a titoo tiap, ngan tiap. 7 Le
kutar di tooltool yo nen nga, yesoo di la
bet matadi kala urata ke Maro nga. Le bet
nen ngan kumata tool la inepe le taukan
busunu ye di tooltool matadi i. Nen le tool
yo bet kutaru i, in ke bet idada di tooltool
podi tiap, inbe ye in ke bet katen malmal
tarrai tiap, inbe ke bet iyin ran medana a
kuton moo ye tiap, inbe ke bet irau sorok di
tooltool tiap, inbe ke bet illung di tooltool
a ikap sorok pat kidi tiap lapau. 8 Bong
tool tani in ke bet ikamata di lowo, inbe
ye in lono pang dada yo dook mata ngan
leu, inbe ikaptutu dook ye nepongo ki, inbe
iyei dada dook mata pang di tooltool, inbe
itoo dada le imot yo Maro lono bet itoo
nga, inbe ikaptutu dook ye panga ki lapau.
9 Inbe tool tani in ole matan kala betanga
moolmool yo tapatomonai di tooltool ke
Kirisi ye nga, a bet nen ngan ipatomonai
di tooltool ye a ipamede lodi ye betanga
yo moolmool nga. Inbe iparama betanga
tani a bet nen ngan ikarata betanga pang
di tooltool yo tikapge bet tirautoo betanga
moolmool nga.

Di Tooltool Alunu Ke Sak Koo La Tinepe Ye Motmot Kirit Nga

10 Ngan ye yo awete pong bet kutar di
tooltool nen nga, ngan yesoo di tooltool yo
ke sak koo nga, ngan alunu la tinepe ye
motmot Kirit nga. Di ngan tipatomonai di
tooltool ye betanga yo taukan punu nga,
inbe tillung di tooltool ye betanga kidi.
Inbe di tooltool tina yo tiyei nen nga, ngan
di alunu la tinepe ye gaongo kidi Yuda yo
tiwete bet di tooltool ke Kirisi nga, ngan
bet titoo momo kidi Yuda yo ke koranga
di tamoto tinidi i. 11 Nen le kulele di a
tinepe moonoombe, yesoo tipatomonai di
tooltool ye so kapala yo ke bet tipatomonai
di tooltool ye tiap nga a bet nen ngan tikap
sorok pat le so ye di. Inbe patomonaingi
yo nen nga, ngan igarung di tooltool tiye di
rimadi le di natudi lodi medana yo titaru

i. 12 Ngan autaleu la awete betanga nen
ye di in tiap, bong mukot yege nga, ngan
tool kidi atu ke lo galanga in iwete nen,
“Di tooltool ke Kirit nga, ngan di tooltool
ke kaplungunu leu, inbe di ngan dawa ben
asara gok, inbe di ngan tooltool mallaiedi,
inbe tiso pang kaningi leu.” 13 Ngan be-
tanga tina nga, ngan moolmool. Le nga
ole kuwete le koom mede a kulele di ye
patomonaingi ke kaplungunu, a bet nen
ngan titara lodi medana ye patomonaingi
moolmool ke Yesu. 14 Inbe kuwete pang
di a ken titar talngadi pang bete sorokingi
inbe pang wer matana matana ke di Yuda
be. Betanga yo nen nga, ngan ipa ye di
tooltool yo tiwala muridi pang betanga yo
moolmool i. 15 Ngan di tooltool yo lodi iken
galangana ye Maro matana nga, ngan so
sa ke bet iyei di le lodi giri leu ye matana,
ngan tiap. Bong di tooltool yo tidodo lodi
a titara lodi medana pang Maro tiap nga,
ngan so le imot iyei di le lodi giri leu ye
matana. Di ngan kutodi le lodi dook tiap le
lodi galanga ye so yo dook mata too dook
tiap, ngan tiap. 16 Di tooltool ke sak koo
tina, ngan tiwete bet di ngan lodi galanga
ye Maro, bong ye dada kidi yo tiyei nga,
ngan ipapos di ben di ngan lodi galanga ye
tiap. Di ngan tiyei dada dook tiap ki taunu
a titoo betanga ke Maro tiap le ke bet tiyeie
urata sa yo dook mata, ngan tiap.

2

Dada Dook Mata Yo Bet Kupatomonai Di Tooltool Ye Nga

1 Bong Titi, ken le kupatomonai di
tooltool a titoo dada dook mata yo ipa ye
betanga moolmool ke Maro nga. 2 Nen le
kupatomonai di tamoto yo maimai nga, a
kuwete pang di a tikan le tiyin mata be,
bong bet titoo dada yo dook mata ngan ye
di tooltool matadi, inbe tikaptut di dook
ye nepongo kidi, inbe titara lodi medana
pang Maro le ikenen leu, inbe lodi pang
di diedi mai san, inbe tikodo le timede bet
tisolo urata yo moonoo nga.

3 Le gaongo leu, kupatomonai di garup
yo maimai nga, a kuwete pang di bet tinepe
dawa ben di tooltool yo tiraua pang Maro
nga. Nen le kuwete pang di a tillung pang
di diedi a tigarung edi be, inbe titoo lodi yo
ke yinungu ooroo wain surunu in mata be,
bong ole tipatomonai di tooltool ye dada yo
dook mata nga. 4 Le kuwete pang di nen a
bet nen ngan di garup tina yo maimai nga,
ngan di la bet tipatomonai di garup kakase
paunu ngan ye dada dook mata yo bet titoo
nga. A bet nen ngan lodi pang di niditooroo
le di natudi mai san, 5 inbe tikaptut di
dook ye nepongo kidi, inbe matadi pang
ye di niditooroo leu, inbe tiyei urata ke bet
matadi kala rumu kidi le di niditooroo le
di natudi, inbe tiyei dada dook mata yo
ke kamatanga di tooltool nga, inbe tiraua
pang di niditooroo. Le kumata bet titoo
patomonaingi dook mata i nga, ngan la bet
di tooltool yo ke Kirisi tiap, ngan o ke bet
tipili betanga yo ke Maro in tiap nga.

6 Ngan gaongo leu, kuwete pang di ta-
moto kakase yo paunu nga, a kupamede
lodi a bet nen ngan tikaptut di dook ye
nepongo kidi. 7 Inbe ong taum ye so le imot
yo bet kuyei nga, ngan kutoo dada dook
mata a bet nen ngan tikamatong ngan titoo
ong ye dada dook mata yo kuyei nga. Le
bet kupatomonai di tooltool nga, ngan ku-
gaua lom le atu moolmool bet kulon di,
inbe kukarata betanga le dook mugu ngan,
lo ngan bet kupatomonai di ye kooti. 8 Inbe
kupatomonai di ye betanga yo moolmool
ke bet di tooltool tipili tiap nga, a bet nen
ngan di koi kiidi, ngan moomoodi, yesoo
tipusye toko betanga dook tiap sa yo bet
tiwete paidi ye ngan tiap.

9 Inbe kupatomonai di tooltool yo tiyei
urata ben di poranga nga lapau, a kuwete
pang di bet tiraua pang di kuto maimai kidi
ye so nga le imot. Nen le kuwete pang
di a tiyei urata le tinidi bese, a bet nen
ngan di kuto maimai kidi lodi ponana ye
di. Inbe kuwete pang di a tirau betanga
kidi kuto maimai kidi ye betanga sa yo
dook tiap ngan be, 10 inbe ken titarkoo so
ke di kuto maimai kidi a tipinau be, bong
bet tiyei urata kidi dook mata a bet nen
ngan di kuto maimai kidi tiwete di bet di
ngan tooltool moolmool. Le kumata bet
titoo koom a tiyei urata kidi dook mata le
imot nga, ngan ole iyei di tooltool le tipayiti
patomonaingi ke Maro. Ye in tool tani yo
bet ipamulidi i.

11 Le kupatomonai di tooltool yo titara
lodi medana pang Yesu nga, ngan nen,
yesoo Maro lono paidi a iyei dada dook
mata paidi. Ngan la le iyeie dada dook
mata yo bet ipamulidi le imot ye so dook
tiap yo bet igarungidi i. Ngan dada dook
mata tani yo iyeii paidi i, in se pombe
mallangana. 12 Ngan betanga ke dada
dook mata tani, in ipatomonai idi a bet
nen ngan tagege dada le imot yo Maro
lono bet tatoo tiap nga, inbe tawala muridi
pang so ke tana yo ikap matada mata
nga. Inbe ipatomonai idi bet takaptutidi
dook ye nepongo kiidi, inbe tayei dada
yo dook mata ngan pang di tooltool, inbe
tatoo dada le imot yo Maro lono bet tatoo
nga. Le dookoot tanepe nga, ngan tatoo
patomonaingi tani, 13 yesoo tatara lodo
le atu inbe tanama so dook mata yo bet
pombe i. Ngan so tani in lal yo Yesu Kirisi
bet ipa ye lulngana a si pombe mallangana
ye i. Ye in Maro kiidi yo ene mai, inbe
tool tani yo bet ipamulidi i. 14 Ngan Kirisi
tani in ye taunu iraia tinini a tiraumate a
bet nen ngan ipamulidi ye sennene le imot
yo iparamidi nga. Inbe iyei nen a bet nen
ngan igiri sennene kiidi a tanepe dawa ben
di tooltool ki ye taunu inbe tiniid bese bet
tayei urata yo dook mata ngan leu.

15 Ngan nanga, ole kupatomonai di
tooltool ye betanga nga. Inbe kupamede
lodi a bet titoo patomonaingi yo dook mata
nga, inbe kuwete le koom mede a kulele
di ye dada dook tiap yo tiyei nga. Maro
itarong bet kuyei urata tina nga, le ke bet
di tooltool titarong kudu lopo inbe tiwil
betanga kiong, ngan tiap.

3

Tayei Dada Yo Dook Mata Ngan Leu

1 Le Titi, kupamadit di tooltool kiong lodi
a bet nen ngan lodi tut ye dada dook mata
yo bet tiyei nga. Nen le kuwete pang di a
bet nen ngan tiraua pang di kuto maimai
ke koonoo gesene inbe pang di tooltool yo
matadi kalang nga, inbe tilongo koodi a
titoo betanga kidi, inbe lodi pang urata
yo dook mata nga a bet nen ngan tilon di
tooltool ye. 2 Inbe kuwete pang di, ken
tiwete mur ye tool sa be, bong lodi ken
silene pang di tooltool a tiyei dada dook
mata pang di, inbe di tapdi tirautoo di le du
tinepe lopo ye di tooltool nga le imot.

3 Ngan yo a le awete nen nga, yesoo
mugu ngan idi nga lapau lod galanga ye
dada moolmool ke Maro tiap, inbe talongo
koonoo a tatoo betanga ki tiap, inbe di
tooltool kapala tikap llungunu yidi, inbe
so matana matana ke tana ikap matada,
inbe dada dook tiap yo lodo bet tayei a
lod ponana ye nga, ngan iparamidi le ke
bet tagege tiap. Inbe kanakana ngan tayei
dada dook tiap ki taunu, inbe matada
gorengana ye so kidi tooltool kapala a lodo
dook tiap pang di ye. Nen le singorodo
rau di a lodo pang di tiap, inbe di lapau
singorodi irau idi a lodi paidi tiap. 4 Mugu
ngan tayei dada nen, bong Maro, tool tani
yo ipamulidi i, in ipitnaia lono yo paidi
mai san a bet iyei dada dook mata paidi
5 ngan la le ipamulidi ye so dook tiap yo bet
igarungidi i. Ngan nen, yesoo tayeie dada
dook mata sa yo noonoonoo, ngan tiap,
bong ye taunu lon mulumulu yidi ngan la
le iyei nen nga. Nen le ingas lodo le tayei
ben tooltool paunu ye matana, inbe ikaua
Amunu Silene yo ikaua nepongo paunu, in
paidi. Nen le ipamulidi ye Amunu Silene
yo ikauu paidi a bet nen ngan ingas lodo le
igalanga ye matana i, inbe ikaua nepongo
paunu paidi. 6 Ngan Amunu Silene yo
ikauu paidi i, in ipatioo le mai paidi ye
urata ke Yesu Kirisi, tool yo ipamulidi i.
7 Ye in lono paidi mai san le iyei dada dook
mata paidi a bet nen ngan iwetidi ben idi
nga tooltool noonoonoo ye Maro matana.
Ngan iyei dada nen paidi a bet tayei ben
ye di natunu a takoli ye so ki. Nen le
tagaua lodo le atu a tanama nepongo dook
mata yo taukan motingi i. 8 Ngan betanga
tina nga, ngan betanga moolmool. Ngan la
kuwete le koom mede ye betanga yo nga,
a bet nen ngan di tooltool yo titara lodi
medana pang Maro nga, ngan tigaua lodi
le atu bet tiyei urata yo dook mata nga.
Le kuwete pang di, yesoo betanga tina nga
dook mata ke bet ilon di tooltool le imot.

9 Bong ken kunepe le manga mooloo ye
di tooltool yo tiso pang bete sorokingi pang
di diedi a bet nen ngan tiye di koodi parkap
ye betanga yo taukan punu nga. Inbe di

tooltool yo tipit di rara kidi edi mata nga,
inbe tiye di diedi tiparsu ye betebetanga,
inbe koodi parkap ye betanga ye wer ke
Maro nga, ngan kunepe manga mooloo ye
di, yesoo betanga yo nen nga, ngan dook
mata ke bet ilon di tooltool tiap. 10 Le
Titi, kuwete a kulele tool yo koon kap di
tooltool a bet isorreke di ye gaongo kidi
i. Le kumata bet ilongo koom tiap nga, lo
ngan bet kuwete a kulele mulu le paru ki.
Bong kumata le bet itoo betanga kiong tiap
nga, ngan kuwala murim panga. 11 Ngan
ole lom galanga nen tool yo iyei nen i, in
iwala murini pang betanga moolmool le
ikapsap ye dada ke sennene. Ngan tool tani
in isere matenge.

Paulu Iwete Porai Betanga Ki Pang Titi

12 Ye kene yo bet awanga Atemas too
Tikikus a imala pang yong nga, ngan lok
bet kusere dada sa a kuman pang yau pang
Nikapolis, yesoo au i awete nen bet ole
anepe nango ye mou i. 13 Inbe kuyei so le
imot yo ke bet kuyei a kulono Senas tool yo
lon galanga ye wer mata i, in iye Apolos ye
panga kidi yeru a bet nen ngan timaka ye
so sa be. 14 Nen le kupatomonai di tooltool
kiidi a tirai lodi le imot bet tiyei urata yo
dook mata nga. Le kupatomonai di nen a
bet nen ngan tinepe sorok be, bong tiyei
urata yo dook mata nga a bet nen ngan
tilon di tooltool yo taukadi so nga.

15 Di tooltool le imot yo aye di amnepe
nga, ngan tiyawar lo ponana kidi pong.
Inbe ole kusuket lo ponana kiam pang di
tooltool ke Kirisi yo lodi pam mai san nga.
Maro lono pang a iyei dada dook mata
pang ang le imot.

Pilimon
Rau Yo Paulu Iwode Pang Pilimon I

Paulu Iye Timoti Tiwete Lo Ponana Kidi Pang Pilimon

1 Au Paulu awodo rau naii pong Pilimon.
I au tool tani yo ayei urata ke Yesu Kirisi a
titarau lo anepe rumu dook tiap kidi talnga
dikidiki lono in naii. Au i aye ede san
Timoti yo itara lono medana pang Kirisi i,
in amwete lo ponana kiam pong Pilimon,
tool kiam dook mata yo amyong tagaua ye
urata ke Maro i. 2 Am nga amyawar lo
ponana kiam pang liidi, Apia, yo itara lono
medana pang Kirisi i, inbe pang ede san,
Akipus, yo taye tatoo Maro lono le dawa
ben tool ke patokongo yo ilongo betanga ke
tool mai ki a itoo i. Inbe amwete lo ponana
kiam pang di tooltool yo titara lodi medana
pang Yesu a tigaua rumu kiong nga, ngan
lapau.

3 Nen le ampatarau pang Tamada Maro
iye Yesu Kirisi yo Tool Mai kiidi i, in bet
yeru lodi pang a tiyei dada dook mata pang
inbe tikaua lo silene kidi pang.

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Maro Ye Pilimon
Inbe Ipatarau Ye

4 Kanakana ngan bet apatarau pang
Maro kiau nga, ngan lok tutong le awete
lo ponana kiau pang Maro yong. 5 Yesoo,
alongo bet ong in kukodo le kumede ye
lom medana yo kutaru pang Tool Mai Yesu,
inbe lom pang di tooltool ke Maro mai san
nga. 6 Au i apatarau bet nen a lom galanga
ye so dook mata le imot yo Kirisi iyei paidi
nga, a bet nen ngan kuye di diem kapala yo
titara lodi medana pang Yesu nga, ngan ka-
gaua dook mata. Au i apatarau nen a nen
ngan kayeie Kirisi ene le ilo ete ke bet di
tooltool tipayiti ye. 7 Ngan la tool kiau, ong
in lom pang di tooltool ke Maro mai san,
inbe kupamede lodi le lodi ponana. Le ye
dada yo kuyei nen nga, ngan kulonau dook
mata san le au lapau lok ponana kaiye.

Paulu Itoro Pilimon Bet Ilono Onesimus

8 Ngan ye punu yo nen in la le atorong
bet kulonau. Au i aposol ke Kirisi le ikap
gurana pau le ke bet atattadai tiap, inbe
awete pobe pong ye soo so yo bet kuyei
nga. 9 Bong lok galanga nen, bet ong in
lom pang di diem mai san, ngan la bet
atorong nga. Au Paulu, au i kolman oo,
inbe dookoot nga anepe rumu dook tiap ke
di talnga dikidiki lono ye yo ayei urata ke
Yesu Kirisi nga. 10 Ngan la atorong bet ole
kuyei dada dook mata pang Onesimus.*
Ye in iyei ben au natuk, yesoo ye kene yo
anepe rumu dook tiap ke di talnga dikidiki
lono ye in nga, ngan aloni le itara lono
medana pang Kirisi lapau. 11 Mugu ngan
ilonong ye urata kiong dook tiap,† bong yo
dookoot nga iyei urata dook mata ke bet
ilonong inbe ilonau ye lapau.

12 Le au i agaua lok le imot panga, bong
awanga bet imulu a imala pang yong.
13 Ngan yo a le anepe rumu dook tiap ke di
talnga dikidiki lono nga, yesoo awetewete
bingi dook mata ke Yesu Kirisi pang di
tooltool. Le kumata bet ayei so yo lok bet
ayei nga, ngan matin nga le alele Onesimus
si amru amnepe nanga, a bet nen ngan
ikaua nem a ilonau ye soo so yo lom bet
kulonau ye nga. 14 Bong au i lok bet ayeie
so sa mulu ye Onesimus tiap kumata le
bet kumalum tiap nga. Ngan kumata le
bet kugaua lom la yau bet kuyeie soo so
yo atorong ye in nga, ngan ole dook mata,
yesoo ong taum lom bet kuyeii, bong ke bet
awete pong ye bet kuyeii tiap.

15 Le moolmool, lok tar bet ye punu yo
Onesimus ikoo yong kasin ye i, in bet nen
a so nen pombe a bet imulu a imala nga,
ngan ole angru kanepe dook le iken so.
16 Inbe ken le lom tar bet ye in tool ke
poranga leu be. Moolmool, inepe ben tool
kiong ke poranga, bong yo dookoot nga
iyei ben em atu yo itara lono medana pang
Tool Mai i, in lapau. Ngan au i lok panga
mai san, bong ong in ole lom panga le lom

* **1:10** Ngan Onesimus ene in lono ki nen, tool ke bet ilonidi ye urata. † **1:11** Onesimus in ikaua urata pang Pilimon ben poranga ki, bong iyei urata dook tiap le ikoo ye Pilimon. Ngan dada kidi kuto maimai ke Rom nen, kumata bet poranga atu ikoo ye taunu nga, ngan dook mata ke bet iraumate.

panga mai san. Nen le ole lom panga ye
dada ki yo iyei ben tool ke poranga nga,
inbe ole kumata dawa ben ye in em atu yo
itara lono medana pang Tool Mai i.
17 Le lom tar bet au i aru tagaua ye urata
ke Kirisi nga, ngan ole lom pang Onesimus
a kuwi a imala yong ye dada gaongo leu
ben yo bet lom pau a kou au a amala yong
nga. 18 Bong kumata le bet iyeie dada
dook tiap sa pong, too ikaua so kiong sa
le iyei bun panga nga, ngan ole aloni a
araua bun ki tani in. 19 Au Paulu awodo
betanga tina nga ye au tauk bek. Nen le
au tauk ole araua bun tani in. Au i ke
bet apamaditi lom ye bun kiau yo iken
yong nga, yesoo au la alonong le kutara
lom medana pang Kirisi i, bong lok bet
atoo dada nen tiap. 20 Le tool kiau, aru
tatara lodo medana pang Tool Mai, le lok
bet kuyei so yo atorong ye nga. Idi nga
tooltool ke Kirisi, le kulonau a bet nen ngan
lok madoko be. 21 Au i lok galanga yong
nen, bet ole kuyei so yo atorong ye nga,
inbe ole kuyei kapala mulu lapau, ngan la
le awodo rau i pong nga.

Paulu Di Diene Kapala Tiyawar Lo Ponana Kidi Pang Pilimon

22 Nen le atorong bet ole kulonau ye so
san mulu lapau. Ole kukarata rumu kiong
lono atu pau a bet nen ngan aken ye. Awete
pong nen, yesoo atara lok le atu pang Maro
bet ole ilongo pataraungu kiang le ikarata
dada a bet adu tana nga, ngan ole apola
akamatang mulu.
23 Epapras, yo amru amnepe rumu dook
tiap kidi talnga dikidiki lono ye yo amraia
bingi dook mata ke Yesu Kirisi i, in iyawara
lo ponana ki pong. 24 Inbe di diek yo tisu
au ye urata nga, Maka iye Aristakus inbe
Demas inbe Luka, ngan di lapau tiyawar lo
ponana kidi pong.
25 Le apatarau nen bet Tool Mai kiidi
Yesu Kirisi yo inepe lomu i, in lono pang a
iyei dada dook mata pang.

Ibru
Rau Yo Ila Pang Di Ibru I

Maro Natunu In Illos Di Bangabangana Ki

1 Mukot yege nga, ngan Maro ikap betanga ki pang di sasa kiidi ye di tooltool yo
tikaua koonoo a tiwetekes betanga ki pang
di nga. Ngan iyei nen ye lal alunu inbe
ye dada matana matana, 2 bong dookoot
nga ye lal yo tanepe ye i, in le ilo ye lal
yo bet Yesu imulu a isi ye in nga, ngan
ikap betanga ki paidi ye ye Natunu. Ngan
kulkulunu ye kene yo Maro itar lang le
tana inbe so tina le imot yo iken ye nga,
ngan itar so tina ye Natunu tani, inbe ye
in la Maro ipootoo bet ikoli ye so ki nga
le imot i, a bet nen ngan iyei ben so ki
ye taunu. 3 Inbe Natunu tani, in la Maro
kannungana i, yesoo dada ki yo iyei ngan
gaongo leu ben ke Maro, le ipitnaia Maro
paidi bet ye in ene mai san ke bet di tooltool
tipayiti ye. Inbe ye in iwete leu, inbe ye
betanga ki yo gurana mai san nga, ngan la
iparama so tina nga le imot a tiken ye nedi
nga. Inbe Natunu tani in ikarata dada yo
bet Maro igiri sennene kidi tooltool a bet
tinepe le tinidi igalanga ye Maro matana
nga, motong la ilo ye malala ke Maro lo
iwur ye Maro, yo ene mai san i, in bene
oonoo. 4 Nen le ye in iyei mai pang di
bangabangana ke Maro le illos di, dawa
ben ene yo Tamana ikauu panga i, in iyitmaki le ilo ete san, le illos di bangabangana
tina ngan edi nga. 5 Le kakamata, Maro
iwete toko pang bangabangana ki sa ben
iwete pang Natunu, ngan tiap. Bong Rau
ke Maro iwete ye Natunu nen,
"Ong in au Natuk,
inbe dookoot nga Tamam la au i."✡
Inbe iwete mulu nen,
"Au i ole ayei ben ye Tamana,
inbe ye in ole iyei ben au Natuk."✡
6 Inbe ye kene yo Maro iwanga Natunu
mumuganga a isi tana ye in nga, ngan
iwetewete ye nen,
"Di bangabangana ke Maro nga le imot bet
tisung panga."✡
7 Ngan ye di bangabangana ki tina, ngan
Maro iwete nen,
"Ye in iyei di bangabangana ki le tiyei dawa
ben muru ipa nga,
inbe iyei di kapraingi ki tina le tiyei
dawa ben ei loloana nga."✡
8 Bong ye Natunu ngan iwete nen,
"Maro, ong in ole kuyei tool kuto mai a
matam kala so nga le imot le ikenen
leu le taukan motingi.
Inbe kene yo bet matam kala di
tooltool kiong ye in nga, ngan ole
kuyei dada yo dook mata, ngan pang
di.
9 Inbe ong in lom mai san pang dada dook
mata yo noonoonoo nga,
bong dada dook tiap yo ke sennene
nga, ngan lom panga pitiap yege.
Ngan nen le Maro, yo Maro kiong i, in
ipootong bet matam kala so ki,
inbe iyitmaka em le ilo ete, a bet nen
ngan lom ponana mai san le lo ponana kiong tani in illos lo ponana
kidi diem nga le imot."✡
10 Inbe Rau ke Maro iwete mulu nen,
"Tool Mai, kulkulunu yege ye kene yo so
nga le imot pompombe tiao nga,
ngan ong la kutara tana i,
inbe ye ong taum bem ngan kutar so le
imot yo iken lang katene nga.
11 Ngan lang le tana inbe so le imot yo
iken ye di nga, ngan ole tilledi le
imot, bong ong in ole kunepe nen le
taukam motingi.
Le moolmool, lang le tana ole tiyei
gurunu le dook tiap, dawa ben mala
gurunu yo imin le dook tiap i.
12 Ngan nen le ong in ole kulul di dawa ben
tool yo ilulu mala gurunu ki a bet
ikatte i.
Ngan ole kuyei nen, lo ngan bet ole
kulon lang le tana le paunu mulu,
dawa ben tool mala ki gurunu a iloni
ye mala paunu nga.
Bong ong in ole kunepe nen le taukam
portakingi, inbe rai kiong sa ke bet
imot tiap,

✡ **1:5** Rau ke Woungu (Buk Song) 2:7 ✡ **1:5** 2 Saumel (2 Samuel) 7:14 ✡ **1:6** Wer (Lo) 32:43 ✡ **1:7** Rau ke Woungu (Buk Song) 104:4 ✡ **1:9** Rau ke Woungu (Buk Song) 45:6-7

le ole kunepe nen le taukam
motingi.”✡
13 Ngan Maro iwete toko pang bangaban-
gana ki sa ben yo iwete pang Natunu, ngan
tiap. Bong Rau ke Maro iwete ye Natunu
nen,
“Kuwur ye bek oonoo a kunepe nen,
le lo arautoo di koi kiong a tidu tinepe
ke kem parmana.”✡
14 Ngan nanga, di bangabangana ke Maro
tiyei urata pang Maro ben di kapraingi ki
leu. Inbe Maro iwanga di bet si tilon di
tooltool yo ikap di a apamulu di ye so dook
tiap yo bet igarung di i.

2

Ken Tatar Talngada Dook Ye Soo So Yo Maro Iwete Nga

1 Nen le idi nga ole lod kalli betanga
moolmool yo tiwete paidi koot nga, ngan
be, bong ole takap inbe tatoo. Ole nen ngan
tayei ben ookoo yo tiwatwatu tiap le idau
a ila i. 2 Kakamata, wer ke Maro yo di
bangabangana ki tikap pang di Yuda ngan
moolmool, ngan nen le Maro iyemenai di
tooltool kidi le imot yo tiyei so yo wer
iwete bet tiyei tiap nga. Inbe di tooltool yo
tiwala muridi panga nga, ngan iyemenai
di lapau, le lo ige dada dook tiap kidi tina
ngan kootoonoo. 3 Le kumata bet nen nga,
ngan ole gelei yidi? Ngan kumata le bet
idi nga tawala muriidi pang betanga yo
Maro Natunu ikauu paidi ye dada dook
mata yo bet ipamulidi ye so dook tiap yo
bet igarungidi in nga, ngan ole tasuru kate
malmal ke Maro balai? Ngan betanga tani
ye dada yo bet Maro ikau idi a ipamulidi ye
i, in kulkulunu ngan Tool Mai ye taunu la
iweta i, motong la di tooltool yo tilongo be-
tanga ki, ngan tiwete paidi a tipamedidi ye
bet in moolmool. 4 Inbe Maro ikata suanga
ye betanga kidi yo tiwete, ngan moolmool,
ye mos matana matana yo ipamede di bet
tiyei nga, inbe ye urata matana matana
maimai yo tiyei ye gurana ki nga. Inbe so
yo Maro Amunu Silene ikap sorok pang di
tooltool ki ye lo ponana ki a irai di ye le itoo
Maro lono nga, ngan iyei tarkilanga pang
di nen, bet betanga ngan moolmool.

Yesu Iportak Le Iyei Ben Idi Tooltool Nga

5 Ngan lang le tana paunu yo
amwetewete ye bet pang dama ni ngan
pombe nga, ngan o ke bet Maro itar di
bangabangana a tiyei kuto maimai a bet
matadi kala, ngan tiap. 6 Bong ye ni atu
ngan Rau ke Maro iwete nen,
“Tool Mai, am nga tooltool balai a bet lom
tutam mai mata nga?
Inbe tool moolmool kiong in dook
mata balai a bet matam kala dook
mata nga?
7 Ngan ye manga modono kasin leu nga,*
ngan kurautoo le du inepe di banga-
bangana kiong parmadi.
Ngan kuyeii nen, motong la kuyitmaki le
ilo ete,
inbe kuyei ene le ilo ete ke bet di
tooltool tipayiti ye.
8 Inbe so le imot yo kutar nga,
ngan kuyei di le tinepe parmana a
matan kala di.”✡
Ngan nanga, so le imot nga Maro itar di
a tinepe parmana a bet matan kala di, le so
sa yo bet igege a iken diki, ngan tiap. Bong
dookoot nga so le imot yo iwete bet tinepe
parmana nga, ngan idi nga takamata ben
tiraua panga a titoo ye taunu lono tiao.
9 Bong idi nga lod galanga ye Yesu nen, ye
in dada yo bet Maro lono paidi a iyei dada
dook mata paidi ye i. Le tina ye manga
modono kasin leu nga, ngan Maro irautoo
le du inepe di bangabangana ki parmadi.
Inbe ye kene tani in Yesu ikaua nede a
imata ye sennene kiidi. Ngan iyei nen,
ngan la le dookoot nga Maro itaru le ilo ete,
inbe iyeie ene le ilo ete ke bet di tooltool
tipayiti ye nga.
10 Ngan Maro itar so nga le imot a pom-
pombe, le so tina yo itar di nga, ngan ye
ki ke bet iyei urata ki ye di. Inbe ye in
lono nen, bet ole ikap di natunu a bet iye
di tinepe ye lulngana. Ngan nen le idawan
le iyeie Yesu a isolo masngana ye kai
palasingi kaini, yesoo ye dada tani in, ye in

✡ **1:12** Rau ke Woungu (Buk Song) 102:25-27 ✡ **1:13** Rau ke Woungu (Buk Song) 110:1 * **2:7** Betanga yo “manga modono kasin leu” i, in iwete ye lal yo Yesu isi inepe ye tana i a iyei urata ke Tamana ye nga. ✡ **2:8** Rau ke Woungu (Buk Song) 8:4-6

itoo Maro lono le imot le taukan busunu ye matana. Ngan la le imugu pang di tooltool a ikarata dada yo bet Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i. 11 Ngan nanga, tool tani yo ikarata dada pang di tooltool a bet tiyei ben di tooltool ke Maro a tinepe le taukadi busunu ye Maro matana i, inbe di tooltool yo ilon di le tiyei ben di tooltool ke Maro koot nga, ngan tiye tikata le imot bet Tamadi ataleu. Ngan ye punu in la le Yesu ke bet moomoonoo bet iwete di ye toonoo le taini le lini, ngan tiap ye i. 12 Le kakamata, betanga ki yo iwete pang Maro nga, ngan iken ye Rau ke Maro nen,

"Au i ole awetewete pang di took le taik le lik ye dada dook mata yo kuyei nga.
Inbe ye di tooltool yo tigaua ye bareme kiong, ngan matadi nga, ngan ole awou woungu yo bet ayitmaka em ye nga."✡

13 Inbe ye ni san in Rau ke Maro iwete nen, "Au i ole atara lok le imede pang ye Maro."✡ Inbe Rau ke Maro iwete mulu nen,

"Au naii, aye di tooltool yo Maro ikap di pau ben di natuk ngan amnepe i."✡

14 Yesoo di tooltool tina yo Maro natunu nga, ngan tinidi ke tana i nga, ngan la le Yesu lapau iportak a iyei tool moolmool le tinini gaongo leu ben di nga. Ngan iyei nen nga, ngan bet nen a imata nga, ngan igarungu tool kuto mai kidi so sidi in le taukan gurana, yesoo ye in itoko gurana ke matenge. 15 Ngan idi nga, kanakana ngan tatattadai bet ole tammata. Ngan nen le tattadaingi kiidi tani in iparamidi le tanepe parmana dawa ben idi ngan poranga ki, inbe iyei ben tool mai paidi. Bong Yesu ikau idi a bet nen ngan tanepe ye tattadaingi yo kiidi in parmana mulu tiap. 16 Le moolmool, urata yo Yesu iyeii i, in bet nen a ilono bangabangana ke Maro sa ye, ngan tiap, bong bet ilonidi idi tooltool yo tayei dawa ben di sasa ke Awaram nga. 17 Ngan ye punu yo nen i, in la le Yesu iportak a iyei tool moolmool le tinini gaongo leu ben idi tooltool ki nga. Ngan nen le isi tana a inepe ben idi nga, ngan so le imot yo pombe pang ye di tooltool ke tana i nga, ngan pombe pang ye nen lapau. Ngan iyei nen, a bet nen ngan iyei ben tool kuto mai ke paroranga so pang Maro. Ngan ye in lon mulumulu yidi, inbe itara lono le atu moolmool pang Maro bet iyei urata ki nga, ngan la le iyei paroranga pang Maro a bet nen ngan igiri sennene kiidi tooltool ye nga. 18 Ngan tina yo isolo masngana matana matana, inbe touanga pompombe pang ye nga, ngan la le ye in ke bet ilon di sima tooltool yo touanga pombe pang ye di nga.

3

Yesu In Ene Mai San Le Illoso Mose

1 Le ang di diek nga, ang ngan Maro ipootang panga ye taunu dawa ben ipootam bet lo tanepe dook mata ye malala ki nga. Ngan la kanakana ngan ole lomu tutu Yesu yetaleu yo tawete bet tatara lodo medana panga i, yesoo ye in aposol tani yo Maro iwanga a isi iwetewete betanga ki i, inbe ye in iyei tool kuto mai ke paroranga so pang Maro. 2 Ngan ye in itara lono le atu moolmool pang Maro bet iyei urata ki ngan le dawa ben yo Mose iyei nga. Ngan Mose tani inepe kataunu ke di tooltool ke Maro yo tiyei ben rumu ki nga, inbe iyei urata le itoo Maro lono. Inbe Yesu in Maro ipootoo bet iyei tool kuto mai ke paroranga so nga, ngan iyei urata le itoo Maro lono dook mata nen le imot. 3 Bong matamu too dook ngan, kumata le tool atu ke renge rumu bet ire rumu le dook mata san nga, ngan ole tipayiti le ilo ete le illoso rumu tani yo ire i. Ngan gaongo leu ye Yesu iye Mose, Yesu in ben tool yo ire rumu i, e Mose in ben rumu leu, le dook mata nen bet di tooltool tiyitmaka Yesu ene le ilo ete le illoso Mose. 4 Le moolmool, rumu yo ikodo ngan di tooltool la tire nga, bong so le imot yo iken ngan Maro la itar di i. 5 Mose itara lono le atu pang Maro a itoo lono, bong iyei urata ki ben tool ke kapraingi leu, a ilon di tooltool yo tiyei ben rumu ke Maro nga. Ngan urata yo iyei nga, ngan iwete pang di tooltool ye soo so yo bet pang dama ni ngan Maro ipitnai le iken mallanga nga. 6 Bong Kirisi in Maro Natunu, le ye in itara lono le

✡ **2:12** Rau ke Woungu (Buk Song) 22:22 ✡ **2:13** Esai (Aisaia) 8:17 ✡ **2:13** Esai (Aisaia) 8:18

atu panga a itoo lono, inbe iyei mai pang di tooltool ke Maro a matan kala di. Ngan idi tooltool yo tatara lodo medana pang Kirisi nga, ngan la di tooltool ke Maro nga. Le kumata bet tatattadai tiap, bong takodo le tamede, inbe tatar matada a tanam ye so dook mata yo bet Maro ikauu paidi in nga, ngan idi nga dawa ben rumu ki.

Ken Kawala Murimu Pang Maro Be

7 Ngan nen le dawa ben tina Maro
Amunu Silene iwete a betanga ki iken ye
Rau ke Maro nga. Iwete nen,
"Dookoot katai nga katar talngamu dook,
a kalongo betanga ke Maro yo
iwetewete nga.
8 Nen le ken kutomu imede mata a kasak
betanga ki ben di sasa kiang tiyei
mugu nga, ngan be.
Di ngan, ye kene yo tinepe ye ni
soorookoonoo ye in nga, ngan ti-
wala muridi pang Maro inbe titoua
kaiye.
9 Ngan ye ni tani in ayei mos maimai ye
rai sangaul pai, a di sasa kiang tika-
mata,
bong di ngan titouotou au le ikenen
leu.
10 Ngan ye punu in la le au katek malmal
pang di tooltool tina, le awete nen,
'Kanakana nga, di tooltool ngan lodi
iken manga mooloo yau,
le tiwala muridi pau, inbe di ngan titoo
dada yo kiau ngan tiap.'
11 Ngan tiyei nen le katek malmal pang di a
apamede betanga medana nen,
'O ke bet tilo ye ni yo akauu pang di bet
lo timaryoo ye i, in pitiap yege.' "✡

12 Le ang di diek nga, ken kakamatang dook leu ye lomu medana yo kataru pang Maro i. Ole nen ngan ang kapala bet lomu yo kataru panga i, in imede tiap nga, ngan ole kayei dada dook tiap ke sennene, inbe kawala murimu pang Maro yo inepe nen le taukan matenge i. 13 Nen le ye ke tina le imot yo kanakana nga, ngan ole kapamedang ang tina ngan atu atu lomu a bet kakodo le kamede ye lomu medana yo kataru pang Maro i. Le dookoot ye ke katai, i bet imot tiao nga, ngan dook mata bet kapamedang, a bet nen ngan ang tina ngan sa o ke bet sennene ikaua llungunu ye a ikanene lono bet ilongo betanga ke Maro tiap, ngan tiap. 14 Mugu ngan idi nga tatara lodo medana pang Maro, le ole idi nga takodo le tamede ye lodo medana tani yo tataru i, a imede nen le lo tammata. Ngan kumata le bet tayei nen nga, ngan la bet takap so dook mata tina yo ipa ye Kirisi nga. 15 Ngan ben betanga ke Maro yo awete mugu a ila koot nga, ngan iwete nen,
"Dookoot katai nga katar talngamu dook,
a kalongo betanga ke Maro yo
iwetewete nga.
Nen le ken kutomu imede mata a
kawala murimu panga ben di sasa
kiang yo mugu ngan tiyei nen, ngan
be."✡

16 Ngan di sima tooltool tilongo betanga ke Maro yo iwete ngan le tiwala muridi panga nga? O di tooltool le imot la Mose ikap di ke Isip a timan ngan tiap, too? 17 Inbe di sima tooltool tiyeie Maro a le katen malmal pang di ye rai sangaul pai nga? O di tooltool tina yo tiyei sennene, a le timmata a bobodi sila ikino ye ni soorookoonoo ngan tiap, too? 18 Inbe di sima tooltool Maro katen malmal pang di, a ipamede betanga medana bet o ke bet tilo ye ni ki yo bet lo timaryoo ye i, in tiap nga? O di tooltool yo tilongo betanga ki a titoo tiap nga, too? 19 Ngan nen le idi nga lod galanga nen, o ke bet tilo ye ni ke Maro yo bet lo timaryoo ye i, in tiap, yesoo di ngan titara lodi medana pang Maro tiap.

4

Maryoongoo Dook Mata Ke Di Tooltool Ke Maro

1 Ngan nen le betanga tani yo Maro ipamede pang di tooltool ki bet ole tilo ye ni yo ikauu pang di bet lo timaryoo ye i, in ye la ikenen i. Le ken takauwai yidi dook, ole nen ngan ang tina ngan atu imol ye lono medana yo itaru pang Maro in nga, ngan ole ikaua maryoongoo tani, in tiap. 2 Ngan awete nen, yesoo idi nga lapau, tiwetewete bingi dook mata paidi dawa ben mugu ngan tiwete pang di Isrel ye maryoongoo

✡ **3:11** Rau ke Woungu (Buk Song) 95:7-11 ✡ **3:15** Rau ke Woungu (Buk Song) 95:7-8

yo bet tikauu in nga. Ngan betanga tina yo Maro ipamede pang di i, in tilonga oo, bong tilongo soroki, inbe titara lodi medana ye tiap, ngan la le ilon di pitiap yege nga.
3 Bong idi tooltool yo tatara lodo medana pang Kirisi nga, ngan idi leu ole takaua maryoongoo dook mata tani. Mugu ngan di Isrel tiwala muridi pang Maro, ngan la le iwete nen,

“Au i katek malmal le awete le apamede
betanga moolmool nen,
‘Di ngan o ke bet tilo ye ni yo akauu
pang di bet lo timaryoo ye i, in pitiap
yege.’ ”✡

Ngan Maro iwete nen, bong ngan maryoongoo tani yo ipa ye i, in iken mukot yege ni ye kene yo iyei porai urata ki a imaryoo ye in nga. 4 Ngan ben tina betanga atu yo tiwode a iken ye Rau ke Maro in iwete nga, “Maro itar so nga le imot ye ke limi be atu, le ye ke limi be ru ki nga, ngan imaryoo ye urata ki yo iyei nga.”✡ 5 Inbe betanga ke Maro yo awete mugu a ila koot nga, ngan iwete nen, “Di ngan o ke bet tilo ye ni yo akauu pang di bet lo timaryoo ye i, in pitiap yege.”

6 Le di tooltool yo kulkulunu ngan tilongo betanga dook mata tani nga, ngan tilo ye ni ke maryoongoo tiap, yesoo di ngan tisak noonoongoo ke Maro. Bong betanga yo Maro ipamede pang di tooltool bet ole ikaua maryoongoo pang di, in la ikenen go i, le moolmool, di tooltool tina ngan kapala ole tikaua maryoongoo tani ni. 7 Ngan ye punu in la le itara lal san mulu yo bet takaua maryoongoo tani in ye i. Ngan lod galanga nen lal tani in la katai i, yesoo rai alunu iman a ila, motong la Maro iwete pang Dawiti a iwodo betanga ki ilo ye rau ben awete pang mugu koot nga. Ngan iwete nen,

“Dookoot katai nga katar talngamu dook,
a kalongo betanga ke Maro yo
iwetewete nga.
Nen le ken kutomu imede mata a kasak
betanga ki be.”✡

8 Ngan nanga, ngan yo bet Yesua ikap di Isrel dook a tilo ye ni ke maryoongoo yo Maro iweta in nga, ngan matin nga le Maro iwete pang Dawiti ye lal san mulu tiap.
9 Le maryoongoo yo bet di tooltool ke Maro tikauu i, in ye la ikenen go i. Ngan maryoongoo tani in ben yo Maro ikaua urata le imot a imaryoo ye ke limi be ru ki i. 10 Ngan nen le sei tool yo bet ikaua maryoongoo dook mata yo ipa ye Maro in nga, ngan ye in iyetai toko urata sa mulu siap, dawa ben Maro iyei urata ki le imot a ipas le imaryoo leu nga. 11 Le nga ole takapge bet le takaua maryoongoo dook mata tani, a bet nen ngan tool kiidi sa bet itoo dada yo ben di Isrel tiyei ke sak noonoongoo, ngan be. Ole nen ngan imol le ilene.

12 Ngan betanga yo ke Maro i, in iken nen le taukan motingi, inbe ye in gurana ki mai le mai san. Inbe betanga ki tani in ben pul ke patokongo yo matana iken ye gigini di le ru i, bong matana le matana san le illos pul tina ke patokongo nga. Ngan ben pul ke patokongo ke bet isaputu tool soonoo le turana le iken manga manga ye sekenge ki nga, ngan betanga ki ke bet isopala tool lono le ipapos so yo lon kaua urata ye ben ipa ye Maro Amunu Silene, too ipa ye ye taunu tinini yo ke tana i. Inbe ipapos so yo iken tool lono bet dook too dook tiap nga.
13 Ngan so le imot yo Maro itar nga, ngan sa yo iken sollono ye matana, ngan tiap, bong so tina ngan iken mallangana panga a lon galanga ye le imot. Inbe ye in tool tani yo bet pang dama ni ngan tarau betanga ki ye soo dada kiidi yo tayei nga.

Yesu In Tool Kuto Mai Ke Paroranga So

14 Ngan idi nga, tool dook mata ki taunu yo ke bet ilonidi i, in ye la inepe i. Tool tani in Yesu yo Maro Natunu i, inbe ye in tool kuto mai kiidi ke paroranga so yo imulu a ilo ye malala ke Maro i. Nen le ole taparama lodo medana yo tawetewete pang di tooltool ye i, in le imede. 15 Ngan awete nen, yesoo tool kuto mai kiidi ke paroranga so pang Maro, in lon galanga dook ben idi nga taukada gurada yo bet tarautoo sennene ye i. Inbe ye in touanga matana matana gaongo leu ben yo pombe pang yidi nga, ngan pombe pang ye a bet nen ngan iyei sennene, bong le iyei toko

✡ **4:3** Rau ke Woungu (Buk Song) 95:11 ✡ **4:4** Pudu (Stat) 2:2 ✡ **4:7** Rau ke Woungu (Buk Song) 95:7-8

sennene siap yege. 16 Le katattadaii be,
bong kala potai ye Tool Mai yo matan kalidi
i, yesoo ye in lono paidi a iyei dada dook
mata paidi. Le tala potai ye a bet nen ngan
soo moonoo bet pombe pang yidi le lodo
bet ilonidi nga, ngan ole lon mulumulu yidi
a iyei dada dook mata paidi yo bet ilonidi
ye nga.

5

Yesu In Tool Ke Paroranga So Dawa Ben Melkisedek

1 Kanakana ngan ye kene yo Maro bet
ipootoo tool atu a iyei kuto mai ke paro-
ranga so nga, ngan ole ikauu kataunu kidi
tooltool a itaru bet ikap damodi a lo ikarata
betanga kidi pang Maro. Nen le iparoro
asara yo tikap panga bet iyei paroranga
ye pang Maro ye sennene kidi nga, inbe
iparoro so yo di tooltool tikap ye lo ponana
kidi nga. 2 Ngan tool tani yo iyei kuto mai
ke paroranga so i, in dawa ben di tooltool ki
tina yo lodi galanga mata ye dada ke Maro
tiap a tipa manga mooloo ye nga. Le ye
kene yo bet timan pang ye man ilon di ye
in nga, ngan o ke bet iwete katkat pang
di tiap, bong ole lono iken silene pang di,
yesoo ye in dada ki gaongo leu ben yo kidi
nga. 3 Le ye punu in la le tool kuto mai ke
paroranga so tani, in ole iyei paroranga ye
so pang Maro ye sennene ki ye taunu mugu
ngan, lo ngan bet ye sennene kidi tooltool
yo kapala nga.

4 Ngan urata tani ke paroranga so pang
Maro i, in urata mai, le tayitmak di tooltool
yo tiyeii ngan edi. Bong tool sa ke bet ye
taunu ipootoo a bet iyei tool kuto mai ke
paroranga so pang Maro, ngan tiap. Ngan
urata i, ole Maro yetaleu la bet ipootoo tool
a iyei tool kuto mai ke paroranga so panga,
dawa ben yo mugu ngan ipootoo Aron nga.
5 Le gaongo leu, Kirisi in ye taunu itaru bet
iyei urata tani yo bet di tooltool iyitmak
ene ye, in tiap. Bong Maro la itaru bet iyei
tool kuto mai ke paroranga so i. Nen le
iwete panga nen,

“Ong in au Natuk,
inbe dookoot nga Tamam la au i.”✡

6 Inbe betanga ke Maro yo iken ye ni kapala
ngan iwete nen,

“Ong in ole kuyei tool ke paroranga so a
kunepe nen le taukam motingi.
Ong in tool ke paroranga so dawa ben
Melkisedek.”✡

7 Ngan ye kene yo Yesu inepe tana pono
ye in nga, ngan ipatarau a itoro Maro bet
iloni. Ngan nen le itang le mai inbe matan
surun du, inbe ipatarau le gurana pang
tool tani yo ke bet ikauu a ipamule ye
gurana ke matenge i. Ngan le ilongo pata-
raungu ki, yesoo ye taunu itoo dada dook
mata le imot yo Maro lono bet itoo nga.
8 Moolmool, Yesu in Maro Natunu, bong
urata moonoo ke masngana yo isola i, in
ipitnaia dada dook mata yo bet itoo Maro
lono ye i. 9 Ngan tina itoo Maro lono ye
dada dook mata le imot nga, le ye in inepe
le taukan busunu ye matana. Ngan nen le
ikap di sima tooltool yo titoo koonoo nga, a
ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung
di i, a bet nen ngan tinepe dook le iken
nen le taukan motingi. 10 Le ye in Maro
ipootoo bet iyei tool kuto mai ke paroranga
so panga, dawa ben Melkisedek.

Tatara Lodo Medana Le Ikenen Leu

11 Ngan so alunu san la au i lok bet
awetewete pang ye Kirisi yo ben tool kuto
mai kiidi ke paroranga so pang Maro nga.
Bong imoo mai san bet awete nin pang
nga, yesoo ang ngan talngamu mede mata
ye longono betanga ke so tina, le o ke bet
lomu galanga ye tarrai tiap. 12 Ang ngan
kayei ben di tooltool ke Kirisi mukot, le
dookoot nga ang ngan ke bet kapatomonai
di tooltool kapala ye betanga ke Maro.
Bong tiap sa! Ang ngan kanepe ben di
tooltool paunu go ye betanga moolmool
ke Maro, le dook mata nen bet di tooltool
kapala tipatomonai ang mulu ye betanga
ki yo mugu ngan tipatomonai ang ye koot
nga. Ngan kayei nen le ang ngan dawa ben
di kakase yo tiyin sui leu nga, inbe o ke
bet tikan kaningi yo sodangana ngan tiap.
13 Ngan sei tool yo ipas le iyin sui leu i, in
ben kase maitiap go. Le patomonaingi ke
dada yo bet tayei tooltool noonoonoo ye
Maro matana i, in ye lon galanga ye tiao.

✡ **5:5** Rau ke Woungu (Buk Song) 2:7 ✡ **5:6** Rau ke Woungu (Buk Song) 110:4

14 Bong kaningi yo sodangana i, in ke di
tooltool yo maimai nga. Yesoo, di ngan
titouo di tapdi a lodi galanga ye dada dook
mata yo Maro lono dook mata ye nga, inbe
ye dada yo dook tiap ngan lapau oo.

6

1-2 Ngan so yo tipatomonai di tooltool yo
di ngan paunu ye betanga ke Maro nga,
ngan so tina nanga: dada yo ke bet tapor-
tak lodo ye dada dook tiap ke sennene
yo bet tammata ye nga, inbe dada ke bet
tatara lodo medana pang Maro nga. Inbe
di ngan tipatomonai di ye dada matana
matana ke rriungu, inbe ye dada yo bet
tapaloko bede lo tool pono a bet tapamede
ye betanga dook mata nga, inbe ye dada ke
bet di tooltool yo timmata koot ngan tima-
dit ye ni ke matenge nga, inbe ye dada yo
bet Maro iyemenai di tooltool a timassingi
ye le iken nen le taukan motingi i. Ngan
betanga yo nen nga, ngan tipatomonai
di tooltool yo paunu ye betanga ke Maro
nga, yesoo in dawa ben tipe sawa yo idi
nga bet tare rumu lo pono i. Bong idi
tooltool yo paunu tiap nga, ngan ken tamu-
lukala betanga ke Kirisi yo tipatomonai
idi ye koot, ngan be. Bong tagege sila
iken inbe tawetewete ye betanga kapala
yo ke bet ilonidi le tayei ben di tooltool yo
lodi galanga ye betanga ke Maro koot nga.
3 Ngan nanga, kumata le bet Maro lono
dook mata nen nga, ngan la bet tayei nen.

4-6 Nen le idi nga ole takapge bet tayei
tooltool maimai ye dada yo ke Maro nga,
yesoo di tooltool yo tigege lodi medana
yo titaru pang Maro in nga, ngan taukadi
dada yo bet tiportak lodi a timulu pang ye
Maro nga. Kakamata, mugu ngan tinepe
ye sul lulngana, inbe di ngan lodi galanga
ye so yo Maro ikap sorok pang di ye lo
ponana ki nga, inbe tikaua Maro Amunu
Silene lapau. Inbe di ngan tikamata ben
betanga moolmool yo ke Maro i, in dook
mata. Inbe di ngan lodi galanga ye gurana
maiyoko ke Maro yo ikauu pang Yesu bet
matan kala di ye i. Ngan nanga, kumata le
bet di tooltool tina ngan tigege lo medana
kidi nga, ngan ole taukadi dada yo bet
tiportak lodi mulu a timulu pang ye Maro
i. Yesoo, di ngan tiyei nen le ben tipatoto
Maro Natunu lo kai palasingi kaini mulu,
inbe tipammoo la mallanga ye di tooltool
matadi.

7 Le matamu too ye tana. Ngan tana
yo ki imol ngan ipa so le idu lono, le so
yo di tooltool tikapgi ye ngan itar kanono
dook mata le tikap a tikan nga, ngan Maro
lon ponana ye tana yo nen i, le iyei urata
dook mata panga. 8 Bong tana yo burriki
le dingding dook tiap isup ye leu i, in dook
tiap le imot. Le tana taunu ole iwete too ye
betanga dook tiap, inbe iwete a tidauni le
ei ikani le dook tiap.

9 Ang di diemam yo lomam pang mai
san nga, ngan amwete pang nen ye tana
yo dook tiap i, bong ngan am nga amtara
lomam le atu yang nen, ang ngan dawa
ben tana yo dook mata i. Inbe dada dook
mata kiang tina yo kayei nga, ngan ipitnai
ang ben moolmool, ang ngan Maro ikau
ang a ipamulang ye so dook tiap yo bet
igarungang i. 10 Ngan Maro in so yo iyei
ngan sa padungu ngan tiap, bong iyei le
lo rrata dook mata. Le ye in o ke bet lon
kalli ang ye dada kiang yo kayei a ipitnai
ang ben ang ngan lomu panga mai san,
ngan tiap. Ngan dada yo kapitnai ang bet
ang ngan lomu panga mai san ye i, in ye
urata maiyoko yo kayeii koot i, inbe ye
urata yo kayei le ikenen leu a bet kalon di
tooltool ki ye i. 11 Nen le am nga lomam
nen, bet ang atu atu ole kaparama dada
gaongo leu ben yo dookoot ngan kayei nga
le imede le lo kammata. Ngan kayei nen, a
bet nen ngan so yo katar matamu a kanam
bet Maro ikap pang nga, ngan ole kakap le
imot. 12 Inbe am nga lomam bet ken tinimu
booroomoo be. Bong lomam bet katoo
dada kidi tooltool yo titara lodi medana
pang Maro, inbe tinepe a tinamu bet tikap
so tina yo ipamede betanga medana ye
nga.

Betanga Medana Yo Maro Ipamede I, In Kanono Ole Pombe Moolmool

13 Ye kene yo Maro ipamede betanga
medana pang Awaram ye in nga, ngan
tool sa yo ene mai le ilo ete ye a bet
Maro ipamede betanga ki ye ene, ngan
tiap. Ngan nen le ipamede betanga ki
ye ye taunu ene a iwete moolmool le ete,
14 inbe iyei ne, “Au i ole ayei urata dook

mata pong moolmool, inbe ole ayei ong le di sasa kiong alunu le alunu kaiye."✡
15 Ngan Awaram itara lono medana ye betanga tani, inbe inepe le lono pusbe a ipas le inam leu. Motong la ikap so tina le imot yo Maro ipamede betanga medana ye bet ikap panga nga.

16 Ye kene yo tool bet ipamede betanga ki ye in nga, ngan ole ipootoo tool san yo ene mai ye ye taunu i, a bet nen ngan ikata suanga ye so yo iwete nga. Ngan iyei nen ngan la bet idede di tooltool yo ke bet tiwete gogo betanga, ngan koodi nga. 17 Ngan Maro in lono bet ipaposi pang di tooltool a bet lodi galanga ye nen, betanga yo ipamede pang di i, in taukan portakingi nene, bong so yo lon tar bet ikap pang di nga, ngan ole ikap pang di moolmool. Ngan la le iwete moolmool le ete a ipamede betanga ki ye ye taunu ene nga. 18 Ngan nanga, Maro ipamede betanga bet ole iyei urata dook mata paidi, inbe ipootoo ye taunu ene bet ipamede betanga ki tani ye. Nen le lod galanga nen, so ru tina, ngan taukan portakingi nene, yesoo ye in ke bet illung tiap. Ngan la idi sima tooltool yo tala le la tadawin ye nga, ngan ipamedidi mai san inbe tatar matada a tanam ye so yo Maro ipamede betanga ye bet ikap paidi nga. 19 Ngan nen le so tina yo tatar matada a tanam ye nga, ngan dawa ben pat moonoo yo iparama ookoo i. Le iparama lodo a bet nen ngan takodo le tamede. Inbe lodo tani yo tataru le atu i, in la bet iraridi le talo ye ni yo Maro inepe ye i, dawa ben mukot yege ngan tool kuto mai ke paroranga so pang Maro ilo ye rumu mai ke sungunu le lo inepe ye mala yo ituku a bet iwonokala Ni Mison Ki Taunu ye di tooltool i, in murini. 20 Ngan Yesu in imugu paidi a ilo ye rumu lono sokalanga tani, a bet nen ngan ilonidi. Inbe ye in iyei tool kuto mai ke paroranga so pang Maro dawa ben tina Melkisedek iyei tool kuto mai ke paroranga so nga. Ngan ye in ole iyeie urata ki yo ke bet ilonidi ye nen le taukan motingi i.

7

Melkisedek Iye Awaram

1 Ngan Melkisedek tani in tool kuto mai yo matan kala tana mai Salem i, inbe ye in tool ke paroranga so pang Maro tani yo ene mai san le inepe ete i. Ngan ye kene yo Awaram illos di tooltool kuto maimai kapala ye patokongo a imulu ye in nga, ngan itauaraia Melkisedek tani, le Melkisedek ipamede ye betanga dook mata a bet nen ngan Maro iyei urata dook mata panga. 2 Motong la Awaram ipoto so tina le imot yo ikap ye patokongo nga, ngan le iken ye budanga sangaul, inbe ikaua budanga atu pang Melkisedek. Ngan Melkisedek tani in ene lono ki ru: atu in nen, "Tool kuto mai yo itoo dada dook mata noonoonoo i", inbe san in nen, "Tool kuto mai ke malala mai yo ene Salem i." Ngan betanga yo Salem i, in lono ki nen, lo silene. Le ye in tool kuto mai ke lo silene. 3 Inbe Melkisedek tani, in Rau ke Maro iwete toko pa ye tamana, too ye tinana, too ye di sasa ki, ngan pitiap. Inbe idi nga lod galanga ye ke yo tipasuiu ye i, too ye ke yo imata ye i, in pitiap lapau. Ngan nen le ye in dawa ben Maro Natunu, le iyei tool ke paroranga so pang Maro, a inepe nen le taukan motingi.

4 Inbe matamu too ye dada yo Awaram iyeii pang Melkisedek i. Ngan ye in, so tina le imot yo ikap ye patokongo nga, ngan ipoto le iken ye budanga sangaul, inbe ikaua budanga atu pang Melkisedek tani. Ngan sasa kiidi yo Awaram in tool ene mai lapau, bong dada yo iyeii pang Melkisedek i, in ipaposi paidi nen, Melkisedek in tool ene mai moolmool. 5 Kakamata, wer ke Maro yo ikap pang Mose, ngan iwete bet di Isrel tipoto so kidi ye budanga sangaul, lo ngan bet tikaua budanga atu pang di diedi kapala yo tipa ye rara ke Liwi a tiyei tooltool ke paroranga so pang Maro nga. Di ngan, di leu tiye di Isrel nga rara ataleu, yesoo di ngan sasa kidi la Awaram i, bong wer ke Maro iwete bet di ngan la bet tiyeie dada tani in nga. 6 Ngan Melkisedek tani, in ipa ye rara ke Liwi tiap, bong le ikap so tina yo Awaram ikap ye patokongo a ipoto ye budanga sangaul nga, ngan budanga atu. Ngan Awaram, in tool tani yo Maro ipamede betanga medana panga

✡ **6:14** Pudu (Stat) 22:17

bet di sasa ki alunu i, le ye in ene mai san. Bong Melkisedek ipamede ye betanga dook mata a bet nen ngan Maro iyei urata dook mata panga. 7 Nen le o ke bet lod sarrara tiap, bong ole lod galanga nen, tool yo ene mai le ilo ete ye ene san i, in ye la ole ipamede ye betanga dook mata a bet nen ngan Maro iyei urata dook mata panga i. 8 Ngan di sasa ke Liwi yo tiyei tooltool ke paroranga so pang Maro nga, ngan tikap so tina kidi Isrel yo tipoto a iken ye budanga sangaul, ngan budanga atu. Inbe di ngan tiyeie urata kidi, lo ngan bet timmata a tila inbe di tooltool kapala tikap nedi. Bong Melkisedek yo ikaua so budanga atu ye so yo Awaram ipoto le iken ye budanga sangaul nga, in dawa ben inepe nen le taukan matenge, yesoo Rau ke Maro iwete toko betanga sa ye matenge ki ngan tiap. 9-10 Ngan ye kene tani yo Melkisedek itauaraia Awaram a ipoto so ki le iken ye budanga sangaul motong ikaua budanga atu panga nga, ngan Liwi in pombe ye rara ke Awaram a tipasuiu tiao. Nen le ben ye in inepe rara lono ke sasa ki go. Ngan nanga, ye kene yo Awaram ikap so tina ngan pang Melkisedek nga, ngan ben Liwi iye di diene kapala yo tiyei paroranga ye so ngan tiye tinepe, inbe tiyei nen. Le ole idi nga tawete nen, di tooltool yo kanakana ngan tikap so budanga atu ke so yo di tooltool ke Isrel tipoto le iken ye budanga sangaul nga, di ngan ye Awaram bene ngan ben tikaua so budanga atu pang Melkisedek.

Yesu In Dawa Ben Melkisedek

11 Ngan wer ke Maro yo ikap pang Mose ngan iwete nen, bet Liwi iye di tamoto yo tipa ye rara ki, ngan di la bet tiyei tooltool ke paroranga so pang Maro nga. Ngan tina itara dada yo nen in nga, le wer kapala yo Maro ikap pang di tooltool ke Isrel nga, ngan tikodo lo dada tani in pono. Bong kumata bet Liwi iye di rara ki tina ngan tiyei urata kidi le di tooltool tinepe le taukadi busunu ye Maro matana nga, ngan nga gelei a le tool san mulu yo ipa ye rara ke Liwi tiap i, in pombe bet iyei tool ke paroranga so nga? Ngan tool san tani in dawa ben Aron tiap, bong ye in dawa ben Melkisedek. 12 Ngan nanga, kumata bet urata ke paroranga so in idik a ila ye tool san nga, ngan ole wer kapala tina ngan idik lapau. 13 Ngan so tina yo amwetewete ye nga, ngan ye Tool Mai kiidi, yo ipa ye rara ke Liwi tiap i. Inbe di rara ki ngan sa yo mugu ngan iyei tool ke paroranga so a iyei urata ye kakawa ke paroranga so, ngan tiap. 14 Yesoo, idi nga lod galanga nen, Tool Mai kiidi in ipa ye rara yo ke Yuda i. Inbe Mose iwete toko betanga sa ye rara ke Yuda bet ole atu kidi iyei tool ke paroranga so, ngan pitiap yege. 15 Ngan betanga tani ye wer ke Maro i, in idi nga ke bet lod galanga ye dook, yesoo tool san mulu ke paroranga so yo dawa ben Melkisedek i, in pombe oo. 16 Inbe tool tani, in wer ke Maro la iwete a iyei tool ke paroranga so, too ye in ipa ye rara ke Liwi la le iyei tool ke paroranga so, ngan tiap. Bong iyei tool ke paroranga so ye gurana mai ki yo iken ye a le inepe nen le taukan matenge i. 17 Ngan Rau ke Maro iwete nen,

“Ong in tool ke paroranga so inbe ole
kunepe nen le taukam motingi.
Ong in tool ke paroranga so dawa ben
Melkisedek.”✡

Betanga Medana Yo Gurunu I, Inbe Betanga Medana Yo Paunu I

18 Ngan nen le wer yo mugu nga, ngan dookoot nga ilene oo, yesoo taukan gurana yo bet ilon di tooltool ye nga. 19 Inbe wer tina ngan iyei toko dada sa yo bet ilonidi a tanepe le taukada busunu ye Maro matana, ngan tiap. Bong Maro itara dada paunu yo illoso dada gurunu ke wer i, le tina idi nga tatar matada ye dada paunu tani nga, ngan ke bet tala potai ye Maro.

20 Inbe Kirisi, in Maro ipamede betanga ye ye taunu ene a iwete moolmool le ete bet ole iyei tool ke paroranga so. Bong Liwi iye di tooltool kapala ke paroranga so, ngan Maro iyei dada nen ye di tiap. 21 Bong kene yo Maro itara Yesu bet iyei tool ke paroranga so ye in nga, ngan ipamede betanga ye ye taunu ene a iwete moolmool le ete panga. Le Rau ke Maro iwete nen,

✡ **7:17** Rau ke Woungu (Buk Song) 110:4

“Au Tool Mai kiong i, in apamede betanga
pong ye au tauk ek a awete mool-
mool le ete nen,
‘Ong in ole kuyei tool ke paroranga so
a kunepe nen le taukam motingi.’
Ngan nen le o ke bet apalele lok mulu
tiap.”✡
22 Ngan dada paunu yo Maro ipamede betanga ki pang Yesu ye i, in dook mata ki taunu le illoso betanga yo ke mugu i. Inbe dada tani, in Maro itaru lo Yesu bene, le idi nga lod galanga nen, ole iyeii le pombe moolmool.
23 Mugu ngan di tooltool alunu la tiyei tooltool ke paroranga so pang Maro nga, yesoo kapala ole timmata a tigege urata kidi, lo ngan bet di tooltool tilon di a tiyei urata kidi. 24 Bong Yesu yo inepe nen le taukan matenge i, in iyei urata ben tool ke paroranga so nga le iken so nen a ila. 25 Ngan la di tooltool yo titara lodi medana panga nga, ngan tila potai ye Maro, a bet nen ngan ilon di moolmool, inbe ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i. Ngan ole iyei nen, yesoo ye in taukan matenge, le inepe nen a bet nen ngan kanakana ngan ikap koodi, inbe itoro Maro ye so yo bet ilon di ye nga.

26 Le tool kuto mai ke paroranga so yo nen i, in ke bet ilonidi dook mata le imot. Yesoo, ye in dawa ben di tooltool ke sennene, nga tiap, bong ye in itoo dada dook mata le imot yo Maro lono bet itoo nga, inbe taukan busunu ye matana, inbe lono iken galangana dook mata ye matana, inbe ye in Maro iyitmaka ene le ilo ete san. 27 Le ye in dawa ben di tooltool kuto maimai kapala yo ke paroranga so, ngan tiap. Di ngan tiparoro so ke paroranga ye ke kanakana nga le imot. Inbe di ngan tiyei paroranga ye sennene kidi mugu, lo ngan bet ye sennene kidi tooltool kapala. Bong kene yo Yesu iraia lono bet ye taunu iyei paroranga ye pang Maro ye sennene kidi tooltool nga, ngan le iyei nen pattu leu le imot ki taunu. 28 Le moolmool, di tooltool kuto maimai ke paroranga so yo wer ipootoo di nga, ngan di ngan taukadi guradi le timmata. Bong mur ye wer tina ke Maro yo ikap pang Mose nga, ngan Maro ipamede betanga ye ye taunu ene a iwete moolmool le ete nen, bet Natunu la bet iyei tool kuto mai ke paroranga so i. Ngan ye in itoo Maro lono le imot, le taukan busunu ye matana, inbe ole inepe le ikenen leu nen le taukan motingi.

8

Yesu In Tool Kuto Mai Ke Paroranga So Pang Maro

1 Ngan betanga mai yo am nga amwetewete ye in nen: Idi nga, tool kuto mai kiidi ke paroranga so yo dook mata nen i, in inepe. Inbe ye in ilo ye malala ke Maro le lo iwur ye Maro, yo ene mai san i, in bene oonoo. Le dookoot nga, ye in inepe potai ye kakawa ke burungu yo Maro iwur ye a matan kala so nga le imot ye i, 2 inbe ye in iyei urata nango ye ni mison ke Maro ngo. Ngan ni mison tani, in badabada ke sungunu pang Maro yo moolmool i. Inbe badabada tani, in di tooltool la tipatokode ye bedi, ngan tiap, bong Tool Mai ye taunu la ipatokode i.
3 Ngan di tooltool kuto maimai le imot ke paroranga so nga, ngan tipootoo di bet tikap so yo di tooltool tikap ye lo ponana kidi nga, ngan pang Maro. Inbe tiyei paroranga ye so yo di tooltool tikap bet tiparoro pang Maro ye sennene kidi nga. Ngan nen le Kirisi, yo tool kuto mai kiidi ke paroranga so i, in iyeie paroranga pang Maro ye so lapau. 4 Ngan kumata le bet inepe ye tana i nga, ngan ke bet iyei urata yo ben tool ke paroranga so, in tiap. Yesoo, di tooltool ke paroranga so la tinepe ni nga, inbe di ngan tiyei urata ke paroranga so pang Maro ben wer ki yo ikap pang Mose a iwodo nga. 5 Di ngan tiyei urata pang Maro ye badabada ke sungunu yo iken tana i leu. Ngan badabada tani in dawa ben badabada moolmool yo iken ye malala ke Maro, in kannungana. Ngan nen le ye kene yo Mose bet ipatokodo badabada ke sungunu pang Maro ye in nga, ngan Maro ikap noonoongoo panga inbe iwete nen, “Ken kure ngan kuyei so nga le imot le lo itarye momo ki ben yo apitnai pong

✡ **7:21** Rau ke Woungu (Buk Song) 110:4 ✡ **8:5** Pamulenge (Kisim Bek) 25:40

kawal Sinai in nga.”✡ 6 Bong urata maiyoko
yo Maro itaru la Yesu bene a iyeii i, in
dook mata san le illoso urata kidi tooltool
ke paroranga so yo tiyei tana i nga. Le
moolmool, Yesu tani in inepe kataunu ke di
tooltool inbe Maro, a ikarata dada paunu
yo bet idi nga ke bet tala potai ye Maro inbe
taye tagaua le atu mulu ye i. Inbe dada
paunu tani yo bet tala taye Maro tagaua
mulu ye i, in illoso dada yo gurunu i, yesoo
betanga medana yo paunu i, in dook mata
san le illoso betanga medana yo gurunu i.
7 Kumata yo bet betanga medana yo gu-
runu i, in taukan busunu nga, ngan matin
nga le Maro ipamede betanga medana yo
paunu in tiap. 8 Bong Maro ipusye busunu
kidi tooltool, le iwete nen,
“Au Tool Mai awete nen, au i atara lal a iken
oo. Ngan kene yo bet pombe ye in
nga,
ngan la bet au i ole apamede betanga
medana paunu pang di tooltool ke
Isrel,
inbe pang di tooltool ke Yuda.
9 Ngan betanga medana paunu yo bet
apamede pang di i,
in o gaongo ben yo mugu ngan
apamede pang di sasa kidi, in tiap.
Ngan ye kene yo apamede betanga
medana gurunu pang di ye in nga,
ngan au i akap di ke Isip,
inbe atoko bedi dawa ben kase
maitiap tamana itoko bene nga,
inbe arara di a timan.
Bong lodi bet titoo betanga tani yo
apamede pang di, in le iken so, ngan
tiap,
ngan la le awala murik pang di nga.
10 Le au Tool Mai awete nen, ye kene yo bet
lal ki tani in iman le pombe koot nga,
ngan la bet apamede betanga medana
paunu pang di tooltool ke Isrel nga.
Ngan i betanga medana paunu tani, in naii:
Au i ole atar wer yo kiau nga lo iken
kutodi lono, inbe ole awodo lo iken
lodi.
Inbe au i ole ayei ben Maro kidi,
inbe di ngan ole tiyei ben di tooltool
kiau.
11 Ngan nen le ye kene tani,
in tool sa o ikaua urata ke bet
ipatomonai di diene yo tinepe potai
ye, ngan ye Tool Mai tiap.
Inbe tool sa o ke bet iwete pang di rara ki
nen,
‘Alei, kumata bet ang nga lomu
galanga ye Tool Mai, ngan la bet
dook mata nga,’ ngan tiap.
Yesoo, di tooltool le imot ngan lodi galanga
yau oo.
Moolmool, di tooltool yo edi maimai
tiap le ilo ye di tooltool yo edi
maimai nga,
ngan di le imot ole lodi galanga yau.
12 Yesoo, au i ole agiri dada dook tiap kidi
yo tiyei nga,
inbe o ke bet lok tut sennene yo kidi
ngan mulu tiap.”✡
13 Ngan tina Maro iwete nen, “I betanga
medana paunu tani, in naii”, ngan nen
le iyeie betanga medana yo gurunu i le
taukan urata. Inbe so yo taukan urata a
iken sorok i, in ole pattu leu be ilene.

9

Badabada Ke Sungunu Pang Maro Yo Tipatokode Tana Pono I

1 Ngan betanga medana yo Maro
ipamede mugu i, in wer ki iwete pang
di tooltool ye dada yo bet tisung panga
ye i, inbe ye badabada ke sungunu yo
bet tipatokodo a iken tana pono i. 2 Inbe
badabada ke sungunu tani in tisokala le
lono ru. Le lono yo ke dama in tiwete
ene ye Ni Mison. Inbe lono tani in titara
sul kene ipa ye kakawa ke tarungu so,
inbe porong yo tiyei paroranga ye pang
Maro nga. 3 Inbe badabada lono san ke
moroko yo tiwona ye mala i, in tiwete ene
ye Ni Mison Ki Taunu. 4 Ngan lono tani, in
kakawa yo tikarata pang paroranga so yo
kini ki dook mata, in iken ye. Ngan kakawa
tani in tikarata ye pat dook mata yo ene
gol i. Le kakawa tani in ipa ye koror yo
tiduku lono le diki ki ye gol ngan iken ye
badabada sokalanga tani. Ngan koror tani,
in koror ke pamedenge betanga ke Maro
pang di tooltool, le pat menmenngana yo
Maro iwodo wer ki lo ye nga, ngan iken
lono. Inbe koror tani, in bor atu yo tikarata

✡ **8:12** Yedimia (Jeremaia) 31:31-34

ye gol a titar porong mana du iken lono, in ipa ye toto ke Aron yo so supana isudud ye i, in iken lono lapau. 5 Inbe ke koror tani in koonoo ke ete nga, ngan tikarata tomonai di so ru yo tinepe ye malala ke Maro, ngan kannungadi le tinepe ke pono. Ngan so ru tina ngan ben di bangabangana ke Maro, inbe di ngan tinanpootoo Maro lulngana le tipapos ben ye la inepe ye di Isrel i. Inbe tisulmai balidi le la iduku koror tani in koonoo ye ni yo tool kuto mai ke Maro itirtir rara ke asara yo bet Maro igiri sennene ke di tooltool ye i. Bong dookoot nga ke bet tawetewete mata ye betanga ke so tina, ngan tiap.

6 Ngan ye kene yo tipatar so tina le imot a iken dook ye nene, motong la di tooltool ke paroranga so timadit ye urata kidi nga. Le kanakana ngan tilo ye badabada lono yo ke dama, in a lo tiyei urata kidi yo bet tiyei a tilon di tooltool ke Maro ye nga. 7 Bong tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in yetaleu la bet ilo ye badabada lono san yo tiweta ye Ni Mison Ki Taunu i. Ngan ilo ye ni tani in ye ke kanakana ngan tiap, bong ilo ye ke ataleu ye rai tina yo atu atu ngan leu. Inbe ye kene tani in ke bet ipa bene koonoo a ilo tiap, bong ole ikap rara ke asara yo bet iyei paroranga pang Maro ye ye taunu sennene ki, inbe ye sennene ke di tooltool yo lodi galanga tiap a tiyei, ngan lapau. 8 Le dada yo iyei a bet ilo ye Ni Mison Ki Taunu i, in Maro Amunu Silene ipapos paidi nen: Kene yo badabada ke sungunu tani in ikododo go ye in nga, ngan dada yo bet di tooltool tipa le tila potai pang ye Maro i, in o koon panganga pang di tiao. 9 Nen le badabada tani in ben inanpootoo betanga medana gurunu yo mugu ngan Maro ipamede pang di tooltool ki i. Ngan nen le idi tooltool yo dookoot tanepe nga, ngan ke bet takamata inbe lod galanga nen, so tina yo tikap pang Maro ye lo ponana kidi nga, inbe so kidi ke paroranga yo di tooltool ke paroranga tiyei paroranga ye nga, ngan ke bet ikarata di a bet nen ngan lodi galanga ben di ngan tiyei toko busunu siap, ngan tiap. 10 Ngan wer tina yo titoo nga, ngan iwete ye so ke kaningi le yinungu, inbe ye dada matana matana ke rriungu yo bet iyei di a tinidi igalanga nga. Bong so yo nga, ngan so ke diki leu. Inbe Maro ikap pang di tooltool tina a bet nen ngan titoo le ilo ye lal yo bet dada paunu tani in pombe ye i.

Kirisi Iyei Paroranga Ye Rara Ki Ye Taunu

11 Bong dookoot nga dada paunu tani in iken mallangana, yesoo Kirisi yo tool kuto mai moolmool ke paroranga so i, in si pombe oo. Inbe ye in la dada yo bet takap so dook mata ke Maro yo ipamede betanga medana ye koot bet ikap paidi nga. Ngan iyei nen, yesoo ye in la idewe badabada yo iken ye malala Maro in a ilo lono, inbe ipa so le lo pombe pang ye Maro ye taunu i. Ngan badabada tani yo iken ye malala ke Maro i, in dook mata ki taunu, yesoo di tooltool tire ye bedi tiap, inbe dawa ben so kapala yo ke tana pono nga, ngan tiap lapau. 12 Inbe ye kene yo idewe a ilo ye Ni Mison Ki Taunu yo Maro inepe ye in nga, ngan ikap rara ke di meme le bulumakau, yo tirau di, ngan a ilo tiap. Bong ikap rara ki ye taunu, inbe idewe a ilo ye ni yo Maro inepe ye i, a lo ikap panga, a bet nen ngan Maro igiri sennene kiidi, inbe ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi i. Ngan urata tani yo Kirisi iyeii nen i, in iyeii pattu leu a imot oo. Le ole iyeii mulu tiap. 13 Ngan dada yo gurunu in nen. Kumata bet di tooltool tinidi giri leu ye Maro matana nga, ngan di tooltool ke paroranga so ole tikap rara ke meme le bulumakau tamoto yo tiraumata di nga, inbe tikap kawa ke bulumakau pakara yo tidauni in a titirtir lo ye di tooltool tina ngan podi, ngan ole iyei di le tinidi igalanga mulu ye Maro matana, inbe itara tarkilanga ye di ben di tooltool yo ipootoo di panga ye taunu nga. 14 Ngan kumata bet rara ke di asara ngan ke bet iyei urata yo nen nga, ngan ole gelei ye rara ke Yesu? Ngan rara ki in gurana ki mai san le ole ingas tiniidi yo ke diki ngan leu tiap, bong ole ingas lodo le igalanga lapau. Yesoo, Maro Amunu Silene yo inepe nen le taukan motingi i, in ye la ipamede Kirisi a ye taunu iyei paroranga ye a imata yidi i. Inbe paroranga tani yo iyeii pang Maro in dook mata le imot, yesoo ye in inepe le taukan busunu ye Maro matana.

Le ye rara ki tani nga, ngan ingas lodo le igalanga moolmool, a bet nen ngan lodo tina ngan ke bet iyolidi bet la tatoo dada dook tiap sa yo bet tammata a tallede ye, ngan mulu tiap, bong idi nga ke bet tayei urata ke Maro yo inepe nen le taukan motingi i.

15 Ngan ye punu yo nen i, in la le Kirisi inepe kataunu kidi tooltool inbe Maro a ikarata dada paunu tani yo bet la tiye Maro tigaua mulu ye i. Yesoo, Kirisi iraia tinini mai i le imot a tiraumate bet iyimi di, inbe ipamulu di ye urata moonoo masngana kidi kootoonoo yo betanga medana gurunu in iwete bet ole tikap ye sennene kidi nga. Ngan ye in iyei nen a bet nen ngan di tooltool yo Maro ikiu di panga ye taunu nga, ngan ole tikap so dook mata yo ipamede betanga ye nga. Ngan so ki tina yo bet ikap pang di nga, ngan ole iken nen le taukan motingi.

16-17 Le kakamata, ye kene yo tool atu ipamede betanga bet so ki ngan ole natunu ikap kumata le bet imata nga, ngan ole betanga medana tani in iken nen le lo tool tani in imata, ngan la bet ole itar kanono nga. Bong kumata le bet tool tani yo ipamede betanga i, in imata tiap, bong inepe matana rrene go nga, ngan ole betanga medana tani in iken sorok le taukan kanono, inbe natunu o ke bet ikap so ki tina ngan tiap. 18 Ngan nen le ye kulkulunu yege ye kene yo Maro ipamede betanga pang di tooltool ye dada yo bet tagaua le atu ye in nga, ngan tiraumata di asara a rara kidi imati. 19 Le ye kene yo Mose iwetewete pang di tooltool le imot ye noonoongoo ke wer ke Maro tina, motong la ikap rara ke di bulumakau natunu le meme a ipargarungnai ye ran nga. Inbe ikaua kai isop bene a ipiu ye sipsip bulbulini yo kooroonoo nga, motong la isilia idu ye rara tani, inbe itirtiri lo ye rau lulungu yo wer ke Maro iken ye in le ipa ye di tooltool, 20 inbe iwete pang di nen, “Ngan rara nga ke betanga medana yo Maro iwete le koon mede pang ye bet katoo i, in naii.”✡ 21 Inbe gaongo leu, Mose ikap rara a itirtir lo ye badabada ke sungunu, inbe itirtir lo ye so ke sungunu le imot yo iken badabada lono ngan pono. 22 Le iyei nen, yesoo betanga yo iken ye wer ngan iwete nen, bet so tina ngan le imot ole titirtir rara lo pono, ngan la bet ole iken galangana ye Maro matana nga. Bong kumata bet tiraumata so sa le rara ki imati tiap nga, ngan matin nga le Maro ke bet igiri sennene kidi tooltool tiap.

Kirisi Iyei Paroranga Pattu Leu A Imot

23 Le badabada ke sungunu yo tire tana pono i, in ipa ye so le imot yo iken lono nga, ngan inanpootoo so moolmool yo iken ye malala ke Maro nga. Ngan la le tikap rara ke di asara, inbe tiyei paroranga ye, a bet nen ngan iyei so tina le igalanga dook mata ye Maro matana. Bong so moolmool yo iken ye malala ke Maro nga, ngan paroranga yo nen nga, ngan ke bet iyei le igalanga ye Maro matana tiap. Le paroranga yo dook mata moolmool le illoso paroranga yo tiyeii ye rara ke di asara i, in leu la ke bet iyei di le igalanga ye matana i. 24 Le kakamata, ye kene yo Kirisi imata motong imadit mulu ye in nga, ngan le idewe badabada ke sungunu yo di tooltool tire ye bedi a ikodo tana pono in tiap, yesoo in ben inanpootoo ni moolmool yo Maro inepe ye i. Bong ye in ilo malala ke Maro, le dookoot nga ikaua damodo a ikodo dama ke Maro, inbe ipatarau pang Maro bet ilonidi. 25 Ngan tool kuto mai ke paroranga so pang Maro in ole ilo ye Ni Mison Ki Taunu pattu ye rai tina yo atu atu nga bet iyei paroranga nga. Inbe ye in ikap rara ki ye taunu bet iyei paroranga ye, ngan tiap. Bong Kirisi, in ilo malala ke Maro a bet lo iyei paroranga ye rai tina yo atu atu, ngan tiap, bong iyeii pattu leu ye rara ki ye taunu. 26 Ngan nen le kumata bet iyei urata ben tool kuto mai ke paroranga so pang Maro iyei nga, ngan kulkulunu yege ye kene yo Maro itar lang le tana ye in le ise dookoot katai nga, ngan matin isolo masngana a rara ki imati ye lal alunu san. Bong tiap! Ye in, ye lal yo Maro itaru bet tana i imot ye i, in isi pattu leu be si iyei paroranga ye rara ki ye taunu, a bet nen ngan igiri sennene yo kiidi nga. Le urata ki

✡ **9:20** Pamulenge (Kisim Bek) 24:8

tani in iyeii a imot oo. 27 Ngan idi tooltool le imot nga, ngan ole tammata pattu leu, lo ngan bet pang dama ni ngan Maro ole ikarata betanga kiidi. 28 Le gaongo leu, Kirisi imata pattu leu a iyei paroranga ye rara ki bet igiri sennene kidi tooltool nga le imot. Inbe ye in ole imulu a isi paru ki nga, ngan bet si igiri sennene tiap, bong bet si ikap di tooltool yo tinamu ngan a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

10

Paroranga Ke Kirisi In La Igiri Sennene Kidi Tooltool I

1 Ngan wer ke Mose yo di Yuda titoo ye geingi paroranga nga, ngan so moolmool tiap, bong so tina ngan ben so yo moolmool ngan kannungana leu. Ngan nen le so ke paroranga tina yo tiyei paroranga ye rai atu atu nga, ngan o ke bet iyei di tooltool yo bet la tisung pang Maro ngan le taukadi busunu ye matana, ngan tiap. 2 Kumata bet so ke paroranga tina ngan igiri sennene kidi nga, ngan matin nga le tiyei urata yo ke paroranga so in mulu tiap, yesoo di tooltool tina yo tisung pang Maro nga, ngan lodi igalanga a dook mata oo, le ke bet tiyetai ben di ngan sennene kidi la ikenen go, ngan tiap. 3 Bong nen tiap. Kanakana ye rai atu atu nga, ngan tiyei paroranga ngan nen le iyei di a lodi tut ye sennene kidi tina ngan. 4 Yesoo, rara ke bulumakau tamoto le meme ngan ke bet igiri sennene ke di tooltool tiap.

5 Ngan nen le ye kene yo Kirisi bet isi pang tana ye in nga, ngan le iwete pang Maro nen,

“Ong in lom pang so matana matana yo
tikap a tiyei paroranga ye ngan tiap,
bong au tinik, yo kukarata pau, in la
lom dook mata ye bet ayei urata
kiong ye i.
6 Inbe asara yo tidaun ye kakawa ke paro-
ranga so le iyei kaua koonoo,
ngan ipa ye rara ke asara yo tiyei paro-
ranga ye, a bet lodi tut sennene kidi
tooltool ye nga,
ngan lom ponana ye tiap lapau.
7 Ngan tina nen nga, ngan la awete nen,
‘O Maro! Au naii la anam bet ayeie soo
so yo ong lom bet ayeii i.
Au i ole ayei nen moolmool, ben be-
tanga tina yo tiwodo yau ilo ye rau
lulungu kiong nga.’ ”✡

Le i betanga tani yo Kirisi iweta pang Maro i. 8 Le kakamata, kulkulunu ngan iwete nen, “So matana matana yo tikap a tiyei paroranga ye nga, inbe asara yo tidaun ye kakawa ke paroranga so le iyei kaua koonoo, ngan ipa ye rara ke asara yo tiyei paroranga ye a bet lodi tut sennene kidi tooltool ye nga, ngan lom panga tiap, inbe lom ponana ye tiap lapau.” Ngan moolmool, wer ke Mose iwete bet tool ke paroranga so pang Maro bet iyei nen, bong Kirisi iwete bet Maro lon ponana ye tiap. 9 Motong la iseke betanga ki a iwete pang Maro mulu nen, “Au naii la anam bet ayeie soo so yo ong lom bet ayeii i.” Le nga ye betanga ki tani, ngan Kirisi ikarata dada paunu ke paroranga so bet ikolo dada gurunu yo ke mugu i. 10 Ngan nen le Yesu Kirisi itoo Maro lono a iyei paroranga ye ye taunu tinini a imata pattu leu le imot ki taunu, a bet nen ngan igiri sennene kiidi, inbe tayei ben di tooltool yo ipootoo di panga ye taunu nga.

11 Ngan di tooltool ke paroranga so pang Maro, ngan tikodo dama ke kakawa ke paroranga so, inbe tiyei paroranga ye so matana ataleu pang Maro ye ke tina yo kanakana nga. Le ye ke atu atu ngan ole lo tiyei urata gaongo leu dawa ben yo tiyeii mugu in mulu, bong so yo tiyei paroranga ye nga, ngan ke bet igiri sennene ke di tooltool, ngan tiap. 12 Bong Kirisi in iyei nen tiap. Ye in iyeie paroranga yo moolmool i, in pattu leu be igiri sennene kiidi ye. Motong la imulu a ilo le lo iwur ye Maro bene oonoo, yesoo urata ki ke paroranga so, in iyeii a imot le ipa so. 13 Inbe ye kene tani in ilo nga, ngan ole inam le lo Maro irautoo di koi ki ngan le tidu tinepe ke kene parmana. 14 Yesoo, ye paroranga ataleu yo iyeii i, in iyei di tooltool yo Maro ipootoo di bet tiyei ben di tooltool ki ye taunu nga, le taukadi busunu ye matana. Inbe so tani yo iyeii pang di i, in ole iyei di le ole tinepe nen

✡ **10:7** Rau ke Woungu (Buk Song) 40:6-8

le taukadi motingi.
15 Inbe Maro Amunu Silene ikata suanga
ye betanga i lapau. Kulkulunu ngan iwete
nen,
16 "Au Tool Mai awete nen, pang dama ni ye
lal yo ataru in bet pombe nga,
ngan au i ole ipamede betanga
medana paunu pang di tooltool
kiau.
Ngan betanga medana paunu tani in naii:
Au i ole atar wer kiau lo lodi, a bet nen
ngan iyei di le lodi bet titoo,
inbe au i ole awodo wer kiau lo lodi, a
bet nen ngan ole lodi tut ye wer kiau
yo bet titoo nga."✡
Le i betanga tani yo Maro Amunu Silene
iweta paidi kulkulunu, 17 motong la iseke
betanga ki a iwete mulu nen. Iyei ne,
"Au i o ke bet lok tut sennene kidi yo tiyei,
ngan mulu tiap.
Inbe dada dook tiap kidi yo ke sak
noonoongoo nga, ngan ole lok tut
mulu tiap lapau."✡
Le betanga san yo Maro Amunu Silene
iweta paidi i, in se imot nen. 18 Ngan nanga,
kumata ye kene yo bet Maro igiri sennene
kidi tina a imot koot nga, ngan o ke bet tool
sa iyeie paroranga sa mulu pang Maro bet
igiri sennene kidi ye, ngan tiap lapau.

Tala Potai Ye Maro

19 Le ang di diek nga, ngan idi nga ke
bet tatattadai tiap, bong ke bet takodo le
tamede, inbe tadewe a tapa so le talo ye
Ni Mison Ki Taunu yo Maro inepe ye i.
Yesoo, Kirisi rara ki yo imata a imati ye
kai palasingi i, in igiri sennene kiidi a imot
oo. 20 Ngan la le iso dada paunu paidi bet
tadewe mala yo tituka a iyakala Ni Mison
Ki Taunu in a tapa so le talo ye Maro nga.
Le moolmool, Kirisi iraia tinini inbe imata
yidi, a bet nen ngan takaua nepongo dook
mata yo taukan motingi i. 21 Inbe idi nga,
tool kuto mai kiidi ke paroranga so yo dook
mata ki taunu i, in la inepe a matan kala idi
tooltool ke Maro nga le imot i. 22 Inbe ye
in la itirtir rara ki lo podo bet igiri sennene
kiidi, le dookoot nga lodo yo iwetewete
paidi ye dada dook mata bet tatoo, in ke
bet ipaposidi ye dada dook tiap yo tayei
nga tiap. Moolmool, ye in irriu idi ye ran
galangana le tiniidi nga igalanga ye Maro
matana. Ngan nen le idi nga ole taraia
lodo mai i le imot a tataru le imede pang
Maro, inbe tapa le tala potai ye. 23 Inbe
idi nga ke bet tapalele lodo mulu ye soo
betanga yo tatara lodo ye, ngan tiap, bong
taparama lodo medana yo tataru i. Inbe
tatar matada a tanam ye soo so yo Maro
ipamede betanga ye bet iyeii paidi i, in
le ikenen leu, yesoo ye in itoo betanga ki
yo ipamede i. 24 Ngan idi nga ole lod tut
di diede a tapamadit lodi ye dada dook
mata yo bet tiyei pang di diedi kapala nga.
Le tapamede di a bet nen ngan timadit a
titoo dada yo bet lodi pang di diede tina
ye mai san i, inbe tiyei urata yo dook mata
ngan pang di. 25 Ngan ye kene yo taye
di diede tagaua ye sungunu nga, ngan di
diede kapala timan tiap, bong in dook tiap,
le ken tamot ye gaongo yo nen, ngan be.
Bong idi nga ole taye di tagauagaua dook a
taparlon ye dada yo bet tapamede di diede
atu atu nga le imot, yesoo lal yo bet Yesu
imulu a isi ye i, in iman potai oo.

26 Kumata bet idi nga lod galanga dook
ye betanga moolmool ke Kirisi inbe tatara
lodo medana ye, lo ngan bet tayei tootoo
dada dook tiap yo ke sennene nga, ngan
ni so ke paroranga sa mulu yo bet tayeii
a bet igiri sennene kiidi ye, ngan tiap.
27 Le so sa yo bet idi nga tayeii mulu ngan
tiap, bong tatattadai a tapas le tanepe leu,
inbe tatar matada ye lal yo Maro itaru bet
ikarata betanga ke di tooltool ye i, inbe
ye ei somai yo bet idaun di koi ki ye, in
lapau. 28 Mugu ngan, kumata le sei tool
bet iwala murini pang wer ke Mose a itoo
tiap, le bet di tooltool ru too tol tikamata
le tipaposi ye dada dook tiap ki yo iyeii in
nga, ngan ke bet lodi mulumulu ye tiap,
bong ole tiraumate a imata. 29 Nen le lomu
balai ye tool yo iwala murini pang Maro
Natunu le iyeii dawa ben tool iyirtoo tidi
ye kene in nga? Inbe ole gelei ye tool yo
ikamata rara ke Kirisi yo imata i, in ben
so sorok nga? Ngan rara ki tani, in bet
ipamede betanga medana ke Maro ye dada
yo bet iyei tool ke Maro ye i. Inbe gelei ye

✡ **10:16** Yedimia (Jeremaia) 31:33 ✡ **10:17** Yedimia (Jeremaia) 31:34

tool yo iwete betanga dook tiap pang Maro
Amunu Silene yo lono paidi a iyei dada
dook mata paidi in nga? Ngan di tooltool
yo nen nga, ngan ole tisolo masngana yo
dook tiap ki taunu i. 30 Yesoo, idi nga lod
galanga ye Maro yo iwete nen,
"Au i la gurana kiau ke bet ayemenai di
tooltool ye sennene kidi yo tiyei nga.
Inbe au i la bet arau dada dook tiap
kidi tina yo tiyei ngan kootoonoo i."✡
Inbe Maro iwete mulu nen,
"Tool Mai ole ikarata betanga ke di tooltool
yo ki nga."✡
31 Le tatattadaia Maro yo inepe nen le
taukan motingi i, yesoo ye in gurana ki mai
san le ke bet takoo ye kene yo bet iyemenai
di tooltool ye, in tiap.
32 Ngan lomu tut ye kene yo kalongo
bingi dook mata a katara lomu medana ye
kulkulunu yege nga, ngan le kasolo urata
moonoo ke masngana alunu ye di tooltool
yo tiyei koi pang Kirisi nga. Bong ang
ngan kakodo le kamede ye lomu medana
yo kataru i. 33 Ye kene kapala ngan tikau
ang la kakodo mallangana ye di tooltool
matadi a tipammoo ang, inbe tigarungang
ye yo katoo Kirisi nga. Inbe ye kene kapala
bet di tooltool tiyei dada dook tiap yo nen
ngan pang di diemu nga, ngan ole kakata
suanga ye di a kaye di kasolo moonoo tina
yo bet pombe pang ye di nga. 34 Inbe ye
kene yo tiparama di diemu kapala a titar di
lo rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono
nga, ngan lomu pang di a kalon di. Inbe ye
kene yo di tooltool man tiyau so kiang le
imot a tikap pang di a tila nga, ngan lomu
ponana, yesoo ang ngan lomu galanga nen,
so kiang yo iken nen le taukan motingi nga,
ngan la iken ye malala ke Maro ngo. Inbe
so tina ngan dook mata san le illos so yo ke
tana i nga.
35 Nen le ken kawala murimu ye lomu
medana yo kataru, in be, yesoo kumata
bet kaparama le imede nga, ngan Maro
ole iyei ang le ballingamu ye so yo ki nga.
36 Le kakodo le kamede ye lomu medana
yo kataru i, a bet nen ngan ye kene yo
bet katoo Maro lono ye soo so yo lono bet
kayei nga, ngan ole ikap so dook mata yo
ipamede betanga ye ngan pang. 37 Yesoo,
betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan iwete
ye Kirisi nen,
"Ole mooloo tiap inbe tool yo bet isi i, in ole
imulu a isi.
Ye in ke bet inam tiap.
38 E tool yo bet iyei tool noonoonoo ye
matak i,
in ole itara lono medana pau le imugu
ye nepongo ki.
Bong kumata bet ipalele lono medana yo
itaru pau in nga,
ngan au i o lok ponana ye pitiap
yege."✡
39 Bong idi nga dawa ben di tooltool yo
tipalele lodi medana yo titaru, ngan tiap.
Di ngan ole tisolo masngana yo iken nen le
taukan motingi i. Bong idi nga dawa ben
di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu
nga. Le idi nga, ole ikau idi a ipamulidi ye
so dook tiap yo bet igarungidi i.

11

Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Maro Nga

1 Dada yo ke tarungu lodo medana in
nen. Ngan soo so yo tatar matada pang
Maro bet ikap paidi nga, ngan tatara lodo
medana panga moolmool bet ole ikap so
tina ngan paidi. Inbe soo so yo ipamede
betanga ye bet ikap paidi, bong takamata
tiao nga, ngan tatara lodo le atu nen bet so
ngan ole pombe. 2 Ngan di sasa kiidi yo ke
mukot nga, di ngan titoo dada yo nen ngan
a titara lodi medana pang Maro, ngan la le
lon ponana ye di a iyitmak edi ye nga.
3 Inbe idi nga, ngan tina tatara lodo
medana pang Maro nga, le lod galanga
nen: Maro iwete leu, inbe lang le tana
pombe. Ngan nen le so le imot yo pombe
a takamata nga, ngan pombe ye soo so yo
ke bet takamata ye matada, ngan tiap.

Lo Medana Ke Awel Iye Inok Inbe Noa

4 Mukot ngan Awel itara lono medana
pang Maro, ngan la le paroranga ki yo iyeii
in dook mata san le illoso paroranga yo ke
toonoo Kaen i. Inbe ye kene tani in Maro

✡ **10:30** Wer (Lo) 32:35 ✡ **10:30** Wer (Lo) 32:36; Rau ke Woungu (Buk Song) 135:14 ✡ **10:38** Abakuk (Habakuk) 2:3-4

ikamata lo medana ki yo itaru i, le lon ponana ye paroranga ki, inbe ikamata ben ye in tool noonoonoo ye matana. Moolmool, dookoot nga Awel imata oo, bong so tani yo iyeii i, in iwetewete paidi ye lo medana ki in go.

5 Inbe Inok lapau, ye in itara lono medana pang Maro. Le imata tiap, inbe Maro ikauu le ipa matana rrene a ilo. Le dawa ben Rau ke Maro iwete nga, "Tool sa ikamata mulu tiap, yesoo Maro ikauu a ilo."✡ Bong mugu ngan Maro iwetewete ye ben ye in tooltool dook mata le lon ponana ye, motong la ikauu a ilo nga. 6 Nen le kumata sei tool bet itara lono medana panga tiap nga, ngan o ke bet Maro lon ponana ye pitiap yege. Yesoo, sei tool yo lono bet iman potai ye i, in ole itara lono medana nen bet Maro la inepe i, inbe ye in ole ikap so dook mata pang di tooltool yo tikapge bet le lodi galanga ye dook nga.

7 Inbe Noa lapau, ye in itara lono medana pang Maro. Ngan nen le ye kene yo Maro iwete panga ye so dook tiap yo bet pombe in nga, ngan le itara lono le imede ye betanga ki tani. Ngan moolmool, mukot a ise le se ye lal tani nga, ngan tool sa ikamata dada dook tiap yo nen, ngan siap. Bong Noa itattadaia Maro a ilongo koonoo, le tina ikarata ookoo somai yo bet iye di rara ki tiyiri ye a tinepe dook ye oongoo maiyoko yo bet pombe a igarung di tooltool i. Inbe ye lo medana ki tani in nga, ngan le ipapos dada dook tiap ke di tooltool yo tinepe ye kene tani in nga. Inbe Maro ikamata ben ye in tooltool noonoonoo ye matana, ngan la le imalum panga bet ole ikap so dook mata yo ipa ye nga.

Lo Medana Ke Awaram

8 Inbe Awaram lapau, ye in itara lono medana pang Maro. Ngan nen le ye kene yo Maro ikiuu a iwete panga bet igege malala ki inbe ila ye tana san yo bet ole ikauu panga in nga, ngan le itara lono medana ye betanga ki tani a ila. Moolmool, kulkulunu ngan ye in lon sarrara ye soo tana yo Maro ipamede betanga ye bet pang dama ni ngan ole ikauu panga i, bong ilongo koonoo a ila. 9 Ngan nen le ye lo medana ki tani yo itaru i, in la le igege malala ki inbe idik a ila ye tana yo Maro ipamede betanga ye bet ole ikauu panga i. Ngan le la inepe ye tana tani ben ye in tool ke malala san, le ire rumu moolmool tiap, bong ipatokodo badabada bet inepekala ye leu. Ngan yetaleu la inepe nen, in tiap, bong natunu Esaka iye tiunu Yakop tinepe nen lapau, yesoo di ngan Maro ipootoo edi ye betanga medana yo ipamede pang Awaram i. 10 Ngan Awaram inepekala ye badabada nen, yesoo ye in itar matana a inam bet inepe ye malala yo Maro ye taunu ire a iken nen le taukan motingi i. Ngan malala tani in tool sa iwodo kannungana ilo ye rau a bet tikamata inbe tire, ngan tiap, bong Maro itoo lono bet malala balai, inbe ire ye ye taunu bene.

11 Inbe ye lo medana ke Awaram tani yo itaru i, ngan la le Maro ipamede a rimana ipasui kase panga nga. Moolmool, ye in kolman oo, le illoso rai yo bet iye Sara tiken ngan ipasui nga, inbe Sara ke bet ipasui tiap. Bong ngan itara lono medana pang Maro le ikamata nen, bet ole iyeie betanga medana ki yo ipamede in le lo itara kanono moolmool. 12 Le kakamata, Awaram in kolman dook tiap le ke bet rimana ipasuiu kase siap, le ye in ben tool imata oo. Bong di sasa ki yo pombe ye nga, ngan alunu le alunu san dawa ben kanpitiki ke lang katene, inbe ululu ke tiek le ke bet takinkat di pitiap yege.

13 Di tooltool tina ngan di le imot titara lodi medana pang Maro go, ye kene yo timmata ye i. Inbe di ngan tikap toko so dook mata tina yo Maro ipamede betanga medana ye pang di nga, ngan siap, bong lodi galanga bet pang dama ni ngan ole tikap so tina ngan. Le lodi ponana ye, inbe titar matadi ye lal yo bet tikap so tina ngan ye i. Nen le lodi wetewete nen, bet tana i malala kidi moolmool tiap, inbe di ngan ben di tooltool ke malala san le nga tinepekala ye leu. 14 Ngan di tooltool yo tiwete betanga nen nga, ngan di tapdi tipapos di ben di ngan tisere malala yo kidi tapdi moolmool i. 15 Kumata bet lodi kaua urata mata ye malala kidi yo tigege

✡ **11:5** Pudu (Stat) 5:24

a timan in nga, ngan matin nga le lodi mulumulu ye malala kidi tani a timulu a tila ye. 16 Bong tiap! Di ngan tisere malala yo dook mata san le illos malala kapala yo ke tana i nga, le titar matadi bet tinepe ye malala ke Maro yo iken nen le taukan motingi i. Ngan nen le Maro in ke bet moomoonoo ye yo tikiuu ben ye in Maro kidi, ngan tiap, yesoo malala tani yo titar matadi ye i, in ikarata pang di a imot oo.

17-18 Ngan ye kene yo Maro itouo Awaram ye in nga, ngan le itoo Maro koonoo a ikaua natunu ataleu yo Esaka in ben so ke paroranga bet la iyei paroranga ye pang Maro. Moolmool, mugu ngan Maro ipamede betanga medana pang Awaram, inbe iwete panga nen, “Di sasa kiong ole pombe ye natum ataleu yo Esaka i.”✡ Bong ngan Awaram itara lono medana panga, ngan la le itoo koonoo a ikaua natunu tani bet la iraumate a iyei paroranga ye nga. 19 Le Awaram iyei nen, yesoo ye in lon tar nen, Maro in ke bet ipamadit di tooltool yo timmata koot nga le timadit mulu. Le so yo pombe pang ye Esaka i, in inanpootoo tool yo imata motong la imadit mulu ye ni ke matenge i, yesoo natunu yo bet iraumate i, in ipamule pang ye mulu.

Lo Medana Ke Esaka Iye Yakop Inbe Yosep

20 Esaka in itara lono medana pang Maro, ngan la le ipamede di natunu yo Yakop iye Esau nga, ngan ye betanga dook mata, a bet nen ngan pang dama ni nga, ngan Maro ole iyei urata dook mata pang di.

21 Inbe Yakop lapau, ye in itara lono medana pang Maro. Nen le ye kene yo ye kolman a bet imata nga, ngan ipamede Yosep di natunu tina yo ru ngan atu atu ye betanga dook mata mugu. Motong la isu damono ye toto ki, inbe isung pang Maro.

22 Inbe Yosep lapau, ye in itara lono medana pang Maro. Nen le ye kene yo inepe Isip inbe lal ke matenge ki ise potai ye in nga, ngan le iwete pang di Isrel bet pang dama ni ngan Maro ole ikap di, inbe tigege Isip a tila pang Kenan nga. Le iwete tootoo pang di ye turana, a bet nen ngan ye kene yo bet tila ye in nga, ngan tikap lapau a la tikelmai Kenen.

Lo Medana Ke Mose

23 Mose di tamana le tinana ngan titara lodi medana pang Maro lapau. Ngan la le ye kene yo tinana ipasuiu ye in nga, ngan titarkoo a inepe ye taudu tol, yesoo di ngan tikamata ben ye in tool sorok tiap, bong ye in kase dook mata san le illos di kakase yo kapala nga. Nen le ke bet titattadai ye betanga ke tool kuto mai yo matan kala tana mai Isip, in tiap.

24 Inbe Mose lapau, ye in itara lono medana pang Maro. Nen le ye kene yo Pero natunu garup iyutu le lo ye mai nga, ngan le lono bet di tooltool lodi galanga ye ben ye in Pero natunu garup in natunu tamoto a tiyitmaka ene, ngan tiap. 25 Ngan nen le ye in lono bet ye manga modono kasin, ngan inepe ye nepongo dook mata ye rumu mai ke Pero, inbe iyei dada dook tiap ke sennene a lon ponana ye, ngan tiap. Bong lono bet la itaula ye di tooltool yo ke Maro nga, inbe iye di tisolo moonoo yo bet pombe pang ye di nga. 26 Ngan Mose iyei nen, yesoo ye in lon galanga bet pang dama ni, ngan Maro ole ikap balingi dook mata panga ye urata kootoonoo ki yo iyei nga. Le ye in itara lono bet itoo dada yo ke Kirisi nga, inbe kumata le bet isolo moonoo ye nga, ngan in so mai tiap, yesoo balingi yo Maro bet ikauu panga ye urata kootoonoo ki i, in dook mata san le illos balingi le so dook mata matana matana yo ke Isip nga. 27 Inbe ye lo medana ki tani yo itaru in nga, ngan la le itattadaia tool kuto mai yo matan kala tana mai Isip in bet katen malmal panga, ngan tiap. Bong ikodo le imede, inbe igege Isip a ila, yesoo ye in ikamata Maro yo di tooltool ke bet tikamata tiap i. 28 Inbe ye lo medana ki tani yo itaru in nga, ngan la le iwete pang di Isrel bet titoo dada yo Maro ke bet ipaskimooloon di a nen ngan iraumata di natudi mumuganga ye tiap i. Le iwete pang di a tiraumata sipsip natunu kidi, motong la tikap rara kidi a tisama dada ke rumu kidi ngan gigini yo paru paru nga. Ngan tina tiyei nen,

✡ **11:17-18** Pudu (Stat) 21:12

ngan la le bangabangana ke raumatenge di tooltool yo Maro iwanga bet isi i, in ipaskimooloon rumu kidi, le iraumata di Isrel natudi tamoto yo mumuganga, ngan tiap nga.

Lo Medana Ke Di Tooltool Ke Isrel

29 Di Isrel ngan titara lodi medana pang Maro, ngan la le tisautu tiek kooroonoo le tila ke koonoo kapala nga. Di ngan ben tipa tana bodobodana pono a tila ke koonoo kapala, bong ye kene yo di Isip tikapge bet titoo di ye in nga, ngan tiek tani in pobe a imulu a iman le man ikaltoo di le imot a tidaup le tilledi.

30 Inbe di Isrel tina ngan ye lo medana kidi tani yo titaru pang Maro in nga, ngan la le ye kene yo tipa le tiwakaia koongoo ke Yeriko ye ke limi be ru nga, ngan Maro iyeie koongoo ke malala tani in le iduku a idu tana nga.

31 Inbe garup lekelekene yo Reap i, in ye lapau itara lono medana pang Maro. Nen le ye in lon ponana ye di tooltool ru ke Isrel tina yo Yesua iwanga di bet la tigoigoi a tikamata malala mai tani in nga, ngan ikap di a tila rumu ki. Ngan la le ye kene yo di Isrel timan bet man tiraumata di tooltool ke Yeriko yo tisak noonoongoo ke Maro nga, ngan ye in tiraumate tiap.

32 Le dook mata, au i o ke bet awete betanga sa mulu ye di tooltool kapala yo titara lodi medana pang Maro, ngan tiap, yesoo lal kiau yo bet awete pang ye Kiton, Barak, Samson, Yepta, Dawiti ye Saumel inbe di Maro koonoo ngan mooloo mata tiap. 33 Di ngan titara lodi medana pang Maro lapau le ipamede di. Ngan nen le di kapala ngan tipatoko le tillos di kuto maimai yo matadi kala tana maimai nga. Inbe di kapala ngan titoo dada dook mata leu a tikarata moonoo kidi tooltool ye. Inbe di kapala ngan tinepe le tikamata betanga medana yo Maro ipamede i, in ben itara kanono moolmool. Inbe di kapala ngan Maro ilon di a iyei di asara malmalidi yo edi laion nga, ngan a koodi pakom le ke bet tikan di tiap. 34 Inbe di kapala ngan tikatte di a tilo ei loloana lono, bong ei ikan di tiap. Inbe di kapala ngan di tooltool bet tiraumata di ye pul ke patokongo, bong ngan tiap. Tigege di tooltool tina a tikoo. Inbe di kapala yo gurana kidi mai mata tiap nga, ngan Maro ipamede di le gurana kidi mai san. Inbe di kapala ngan ye kene yo tiye di tooltool ke patokongo ke malala san tipatoko ye in nga, ngan tillos di a tinin di le tikoo. 35 Inbe di garup kapala ngan tikamata di rara kidi yo timmata koot nga, ngan Maro ipamadit di a timadit le timagur mulu. Bong di tooltool kapala ngan di koi kidi tiyemenai di a tiwete pang di nen, “Kumata le ang ngan kawala murimu pang dada yo ke Maro nga, ngan la bet ammalum pang bet kala nga.” Bong ngan tiyei nen tiap, yesoo di ngan titara lodi nen, ye kene yo bet timadit mulu ye in nga, ngan ole tinepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi i, le illoso nepongo yo ke tana i. 36 Inbe di kapala ngan di koi kidi tingelerai di a tirau di ye koro medana le babadi perperbe. Inbe di kapala ngan tipau di ye ooroo medana a titar di lo rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono. 37 Inbe di kapala ngan tikat di ye pat le timmata, inbe kapala ngan tisaput liwodi ye sele le tiyei paru a timmata. Inbe di kapala ngan tiraumata di ye pul ke patokongo. Inbe di kapala ngan taukadi so, le tilonlon ye sipsip le meme kulini, inbe tikana pitolo. Inbe di tooltool tikamata di ben titoo Maro, le tigarung di a tiyei dada dook tiap pang di. 38 Di ngan di tooltool dook mata ye Maro matana, le tillos di tooltool yo ke tana i nga le imot. Bong di koi kidi tiyei di nen, le di kapala la tinepe ye ni soorookoonoo le kawal madini ngo, inbe kapala ngan la tidewe agoro le tana gimono a tiko ye.

39 Ngan di tooltool tina le imot ngan Maro lono dook mata pang di a iyitmak edi ye lodi medana yo titaru panga i, bong di atu ikap toko so dook mata tina yo ipamede betanga medana ye bet ole ikap pang di, ngan tiap. 40 Yesoo, mukot ngan Maro lon kaua urata bet pang dama ni ngan ole iyei dada dook mata le illos dada yo kapala nga, ngan paidi taye di. Ngan nen le ke bet iyei dada tina ngan pang di mugu tiap, bong ole tinamidi le taye di tagaua, lo ngan bet iyei idi le taukada busunu ye matana.

12

Yesu Ipapos Paidi Ye Dada Yo Bet Taparama Lodo Medana Ye I

1 Ngan tina di tooltool alunu yo nen
ngan tipitnai dada dook mata yo titara lodi
medana pang Maro ye in nga, ngan ole
tayei balai? Kumata nen nga, ngan idi nga
ke bet tagiri so le imot yo iyolidi bet la tayei
sennene a bet iparamidi nga, inbe tadada
le gurada a tala pang ye ker, a bet nen ngan
la takap soo so yo Maro lon tar bet ikap
paidi nga. 2 Ngan nen le idi nga ole tatar
matada le iken so pang ye Yesu, yesoo ye
in la imugu pang dada dook mata yo ke
tarungu lodo medana i, inbe ye in itara
lono medana pang Maro le lo medana ki in
taukan busunu ye Maro matana. Inbe ye in
lon galanga nen, pang dama ni nga, ngan
Maro ole iyeii a lon ponana, ngan la le ikoo
tiap, bong iraia tinini bet nen a di tooltool
tipatota lo kai palasingi kaini a tiraumate
le imata. Ngan dada ke raumatenge di
tooltool yo nen i, in di tooltool tikamata
ngan moomoodi ye dook tiap, bong ye in
ikamata ben in so sorok, ngan nen le ikodo
le tutube inbe isolo moonoo tani le lo imot.
Motong la ilo ye malala ke Maro lo iwur ye
Maro bene oonoo. Le dookoot nga, inepe
potai ye kakawa yo Maro iwur ye a matan
kala so nga le imot i. 3 Le lomu tut ye kene
yo ikodo le tutube a isolo urata moonoo
yo di tooltool ke sennene tiyei panga nga,
ngan bet nen a lomu dook tiap a kagege
lomu medana yo kataru pang Maro, in
be. 4 Moolmool, ang ngan kasolo kaiye
moonoo yo pombe ye dada dook tiap ke
sennene nga, bong ang ngan sa ikodo le
imede le lo tiraumate a rara ki imati, ngan
tiap. 5 Ngan ang ngan o lomu kalli betanga
yo Maro iwete a bet ipamedang ang di
natunu ye nga, too? Le betanga tina ngan
iwete nen,

"Natuk, ken lom kaua urata dook ye be-
tanga yo Tool Mai ikap pong a bet
ipadunong ye nga,
inbe ken lom dook tiap ye kene yo
iwete le koon mede a ilelong ye dada
dook tiap kiong yo kuyei, ngan be.

6 Yesoo, di tooltool yo Tool Mai lono pang
di mai san nga, ngan ikap betanga
pang di a ipadun di,
inbe sei tool yo lono dook mata ye ben
ye natunu i, in iyemenaii lapau."✡

Maro Ipadun Di Natunu

7-8 Le kumata bet moonoo pombe pang
yang nga, ngan lomu ponana inbe kakodo
le tutube a kasolo, yesoo in dada tani yo
bet Maro ole ikaratang ye i. Ang ngan ben
Maro di natunu moolmool nga, ngan la le
iyei dada yo nen ngan pang nga. Ngan
ye in ikarata di natunu le imot, le dawa
ben kase yo ikapsap, ngan tamana ikap
betanga panga a ipadunu i. Nen le kumata
bet Maro ikap betanga a bet ipadunong ye
tiap nga, ngan dawa ben ong in natunu
moolmool tiap, bong ong in dawa ben kase
dadada yo taukan tamana bet ipadunu
i. 9 Ngan so san mulu in nen. Lod tut
di tamada yo dookoot nga taye di tanepe
nga. Ngan ye kene yo kede kakase go nga,
ngan kumata le tikap betanga paidi bet
tikaratidi ye nga, ngan ole lodo dook mata
pang di bet tilonidi nen, le ole tayitmak edi
ye. Bong Tamada yo inepe ye malala ki
ete ni, in illos di tamada yo ke tana i nga.
Nen le kumata bet ikap betanga paidi bet
tikaratidi ye nga, ngan ole lod ponana ye,
inbe taraua panga a bet nen ngan tanepe
ye nepongo dook mata yo taukan motingi i.
10 Di tamada yo dookoot taye di tanepe nga,
ngan tikap betanga paidi bet tikaratidi ye,
ngan ye manga modono kasin leu. Inbe
di ngan titoo di tapdi lodi ye dada yo ke
bet tikaratidi ye nga. Bong Tamada Maro
in ipadunidi, a bet nen ngan ilonidi, inbe
iyei idi le tatoo dada le imot yo ye lono bet
tatoo nga. 11 Ngan idi nga lod galanga nen,
ye kene yo bet Maro ikap betanga paidi
bet ikaratidi ye nga, ngan kulkulunu ngan
ole lod massingi ye betanga ki go. Bong
ole mooloo tiap inbe takamata bet dada yo
iyei paidi nen nga, ngan ilonidi ngan nen le
idi nga ke bet tatoo dada noonoonoo, inbe
tanepe ye lo silene yo ki i.

12 Ngan nen le ang kapala ngan ben
di tooltool yo tidada ye lewongo ke par-
sukungu a katedi mata inbe bedi le kedi
matamata nga. Bong guramu a kamadit
le lo kadada pang ye ker mulu. 13 Inbe

✡ **12:6** Burungu Dook Mata (Gutpela Sindaun) 3:11-12

katoo dada yo dook mata ngan le iken so pang dama ni a tala. Ngan la bet di sima tooltool yo titara lodi le imede mata tiap, inbe titoo ang nga, ngan kapamede di a tikodo le timede ye lodi medana yo titaru in nga. Nen le kakauwai yang dook leu ye panga kiang, ole nen ngan di tooltool tina yo titoo ang nga, ngan ole kayei di a timol le tilledi.

Kawala Murimu Pang Betanga Ke Maro Be

14 Ang le imot kayei urata le guramu bet le kaye di tooltool le imot kanepe ye dada yo ke lo silene i, inbe kakapge bet katoo dada le imot yo Maro lono bet katoo nga. Yesoo, kumata le tool bet itoo dada le imot yo Maro lono bet tatoo ngan tiap nga, ngan ye in o ke bet ikamata Tool Mai pitiap yege. 15 Le ken ang ngan kakamatang dook leu, ole nen ngan ang tina ngan atu sa bet iwala murini pang dada dook mata yo Maro lono bet iyei paidi nga. Inbe ken kakamatang dook leu lapau, ole nen ngan ang tina ngan atu iyei ben dingding dook tiap yo isup a ise le igarung kaningi dook mata yo ke kumu lono ngan le dook tiap nga. Nen le ye dada dook tiap ki yo iyei kataunu yang nga, ngan ole igarung di tooltool alunu le tinidi giri leu ye Maro matana. 16 Inbe ken ang atu sa ikapsap ye dada yo ke di kerenge, ngan be. Inbe ken le tool kiang atu sa iwala murini pang Maro ben mugu ngan Esau iyei, ngan be. Ngan ye in kase tamoto mumuganga le pang dama ni ngan ke bet ikap so dook mata yo ke tamana, ngan panga, bong itangkese nene tani in pang taini kase ye sur omai atu yo ikauu panga i. 17 Ngan iyei nen a imot, motong la ye kene yo bet ila pang ye tamana bet la ipamede ye betanga dook mata, inbe ikap so yo ipamede betanga ye ngan panga nga, ngan tamana lono dook tiap panga, le ikap so panga ben ye in kase mumuganga, ngan tiap. Nen le isere dada bet ipalele soo so yo iyeii koot i, le itang pang tamana a imangmang ye bet ipamede ye betanga dook mata. Bong tiap!

18 Ang ngan dawa ben di Isrel yo mugu ngan tipa le tila potai ye kawal Sinai, ngan tiap. Inbe ang ngan kapa le kala potai ye soo so yo bet kakamata moolmool ye matamu nga, inbe katoko ye bemu, ngan tiap. Bong di ngan tikamata ei yo ikanen a ilo pang kawal i, inbe todo yo ikolomuk mata i, inbe muru yo ipa le gurana ki mai mata i. 19 Inbe tilongo so dawa ben tauru kalngana itang le mai, inbe tool kalngana iwetewete le di tooltool yo tilongo betanga ki nga, ngan titattadai le timangmang ye Mose bet ilele Maro a iwete kadi betanga sa mulu be. 20 Ngan tiyei nen, yesoo titattadaia Maro yo iwete nen, “Kumata le tool atu, too asara atu bet ipa le man itoko kawal punu nga, ngan kakatmate ye pat le imata.”✡ 21 Ngan soo so yo pombe a tikamata i, in iyei di le titattadai dook. Ngan nen le Mose iwete nen, “Au i atattadai dook tiap le nga atangarur.”✡

22 Bong ang ngan dookoot nga kapa le kala potai ye kawal yo tiwete ene ye Saion i. Ngan in Yerusalem tani yo iken ye malala ke Maro i, inbe in malala mai tani Maro yo inepe nen le taukan matenge, in inepe ye i. Inbe ang ngan kala ye ni yo di bangabangana ke Maro tau alunu le alunu kaiye tigaua a lodi ponana ye i. 23 Ngan ang ngan kala le la kanepe ye gaongo ke di tooltool ke Maro. Di ngan, ikamata di atu atu ben ye di natunu mumuganga, inbe tiwodo edi ilo ye rau yo iken ye malala ke Maro ni. Nen le ang ngan kapa le kala potai ye Maro tool tani yo bet ikarata betanga ke di tooltool nga le imot i. Inbe ye ni tani, in di tooltool yo noonoodi bong timmata koot nga, ngan dookoot nga tinepe ye. Di ngan, Maro iyei di le taukadi busunu ye matana. 24 Inbe ang ngan kapa le kala potai ye Yesu. Ye in la inepe kataunu kiidi inbe Maro ye betanga medana paunu yo Maro ipamede ye rara ki yo imata ngan imati i. Inbe rara ki tani in la iwetewete paidi ye dada dook mata yo bet Maro lon mulumulu yidi ye i, bong dawa ben rara ke Awel yo imati a iwetewete ye matenge ki kootoonoo, in tiap.

25 Ken kakoo tarraia Maro ye betanga ki yo bet iwetewete pang ye, ngan be. Yesoo, mugu ngan di Isrel tiwala muridi pang betanga ke Maro yo Mose ikap pang di

✡ **12:20** Pamulenge (Kisim Bek) 19:12-13 ✡ **12:21** Wer (Lo) 9:19

nga, ngan le tikoo a tisuru kate malmal ke Maro tiap. Inbe di ngan tool ke tana i la iwetewete pang di leu, bong idi nga, Maro yo inepe ye malala ki ete ni, in la iwetewete paidi i. Le kumata bet tawala muriidi pang betanga ki nga, ngan ole gelei, o ke bet takoo le tasuru kate malmal ki, too? Tiap yege! 26 Ye kene tani in Maro kalngana ipa ke kawal Sinai a isi le iyeie tana i a itak. Bong dookoot nga ye lal yo kiidi in ngan ipamede betanga nen, "Ye lal san mulu, ngan ole ayeie tana leu a itak tiap, bong ole ayeie lang katene le itak lapau."✡ 27 Inbe betanga tani, in lono ki nen. Ngan so le imot yo itar a iken ye lang le tana i nga, ngan kumata le itak le bet imede tiap a titangarur nga, ngan ole tilledi, a bet nen ngan so yo imede moolmool nga, ngan leu la bet iken nga.

28 Le idi nga ole tawete lo ponana kiidi le mai pang Maro a tasung panga, yesoo idi nga ole talo tagaua ye di tooltool yo bet matan kala di nga, le so sa yo bet itakidi le tallede, ngan tiap. Ngan nen le tatattadaii a taparanaii, inbe tasung panga ye dada yo bet ye lo ponana ye i. 29 Yesoo, Maro kiidi in dawa ben ei somai yo ke bet ikan so nga le imot i.

13

Dada Yo Bet Lodo Pang Di Diede Ye Mai San I

1 Ang di diek yo ke Kirisi nga, ang ngan ole lomu pang di diemu kapala ben di taimu le toomu le ikenen leu nen. 2 Inbe ken lomu kalli dada dook mata yo bet kayei pang di lowo, ngan be. Le kumata bet di tooltool ke malala san tipa le man pombe pang yang nga, ngan lomu ponana ye di a kakap di a kaye di kala rumu kiang. Yesoo, mugu ngan di tooltool kapala tikap di lowo a tiyei dada dook mata pang di, bong lodi galanga yo ben di ngan di bangabangana ke Maro, ngan tiap. 3 Inbe di diemu kapala yo titar di lo rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono nga, ngan ole lomu kaua urata ye di ben ang ngan kaye di kanepe gaongo ye rumu dook tiap tani. Le lomu tut di a matamu so di inbe kalon di. Inbe kumata le bet di tooltool tiyei dada dook tiap sa pang di diemu kapala nga, ngan ole lomu kaua urata ye di ben ang ngan kaye di kasolo masngana yo pombe pang ye di nga. Le lomu tut di a kalon di.

Noonoongoo Pang Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu Nga

4 Ngan dada yo ke kerenge in so dook mata. Le ang kerenge atu atu le imot nga, ngan ken kagarung kerenge kiang inbe kala kayei dada dook tiap yo giri leu ye Maro matana, ngan be. Yesoo, Maro ole iyemenai di tooltool yo tiyei dada dook tiap ke bauk a tikapsap ye dada ke di kerenge nga. 5 Inbe ang ngan ken katara lomu mai san ye pat ke yimoongoo so yo bet ilonang ye nepongo kiang, ngan be. Bong lomu ponana ye kasin yo kakap koot nga, yesoo Maro ye taunu iwete nen;

"Au i o ke bet agegang tiap,
inbe o ke bet akoo yang a sila kanepe sorok tiap lapau."✡

6 Nen le tatara lodo le imede ye, inbe tawete nen,

"Tool Mai in tool tani yo ilonau i, le au i o ke bet atattadai tiap.
Ngan nen le di tooltool o tigarungau balai?"✡

7 Ang ngan ole lomu tut di kuto maimai kiang yo mugu ngan tinepe inbe tiwete pang ye betanga ke Maro nga. Inbe lomu kaua urata ye dada dook mata yo titoo ye nepongo kidi ngan le itar kanono dook mata nga, inbe katoo di ye lodi medana yo titaru i. 8 Yesoo, Yesu Kirisi in ipalele tiap. Ngan dada yo ki, ngan iken gaongo nen mukot, le se dookoot katai nga, inbe ole iken nen a tala.

9 Le ken kamot ye longono patomonaingi matana matana le imot yo ipa san ye betanga ke Maro nga, ole nen ngan igarungang le kagege dada moolmool yo ke Maro nga. Kakamata, di tooltool kapala tipatomonai ang ke bet katoo momo kidi Yuda ye kaningi so, bong dada yo nen nga, ngan ke bet ilon di pitiap yege. Bong patomonaingi yo bet ilonidi dook mata in nen, bet idi nga takodo le tamede ye dada yo bet Maro lono paidi a iyei dada dook

✡ **12:26** Agai (Hagai) 2:6 ✡ **13:5** Wer (Lo) 31:6, 8 ✡ **13:6** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:6-7

mata paidi ye nga. 10 Ngan idi nga kakawa
kiidi ke paroranga so in iken, inbe paro-
ranga kiidi la Kirisi i. Bong di tooltool ke
paroranga so yo titoo dada gurunu a tiyei
urata ke Maro ye badabada ke sungunu
lono nga, ngan ke bet tikana paroranga
paunu tani tiap. 11 Le moolmool, yesoo
mugu ngan tool kuto mai ke paroranga
so pang Maro, in ikap rara ke di asara yo
bet iyei paroranga ye a igiri sennene kidi
tooltool ye nga, ngan a ilo ye rumu lono yo
tiwete ene ye Ni Mison Ki Taunu i. Bong
asara kanono, ngan tikap a tidu ke diki
ke malala, motong la tidaun a ei ikan le
iyei kaua koonoo nga. 12 Ngan nen le Yesu
lapau, tikauu a tidu ke diki ke koongoo
ke malala mai Yerusalem, motong la isolo
masngana a imata nga, a bet nen ngan rara
ki imati a igiri sennene kidi tooltool le tiyei
ben di tooltool yo Maro ipootoo di panga
nga. 13 Nen le idi nga tagege malala i a tadu
ke diki ye Yesu, inbe tatoo Yesu ye dada
yo ye iyeii i. Le kumata bet tipammoo idi
dawa ben yo tiyei panga nga, ngan dook
mata sila tiyei nen. 14 Le ken idi nga tayei
nen, yesoo dookoot nga idi nga taukada
malala mai moolmool yo iken ye tana i nga,
bong idi nga tatar matada ye malala mai
kiidi moolmool yo bet pang dama ni ngan
pombe mallangana i.

15 Ngan nanga, Yesu imata a rara ki imati
nga, ngan bet ikarata dada paidi bet tala
potai ye Maro. Le kumata bet nen nga,
ngan kanakana ngan tala ye a tayitmaka
ene ben so ke paroranga dook mata yo bet
lon ponana ye i. Inbe idi nga ole tawete
betanga yo bet tayitmaka Tool Mai kiidi
tani in ye nga. 16 Inbe lomu tut di diemu
kapala a kayei dada yo dook mata ngan
pang di. Le kumata bet timaka ye so sa
nga, ngan kakap so kiang pang di a kalon
di ye, yesoo dada yo nen nga, ngan la ben
paroranga dook mata yo bet Maro lon po-
nana ye nga. 17 Kalongo betanga ke di kuto
maimai kiang a karaua pang di le kanepe
la gurana kidi parmana. Yesoo, di ngan la
Maro itar di bet matadi kalang nga, inbe
pang dama ni ngan ole lo tikodo matana,
a bet nen ngan ikamata di, inbe tiwete nin
urata kidi yo tiyei ngan dook, too dook tiap.
Le kalongo betanga kidi a katoo, a bet nen
ngan lodi madoko be, bong lodi ponana,
inbe tiyei urata yo kidi ngan dook. Yesoo,
kumata le bet lodi madoko nga, ngan ole
tilonang dook tiap ye urata kidi yo tiyei
nga.

18 Au i atorang bet ken le kapatarau pang
Maro bet ilonam. Ngan am nga amyetai
ben amkapsap ye dada dook mata le imot
yo lomam wetewete ye bet amtoo, ngan
siap. Inbe lomam bet dada kiam le imot yo
amyei nga, ngan dook mata ye di tooltool
matadi. 19 Inbe awete le kook mede ye be-
tanga pang nga bet kapatarau pang Maro,
a bet nen ngan ilonau a palbe leu be amulu
a amala matak so ang.

20-21 Ngan au i apatarau nen, bet Maro,
yo ikaua lo silene ki paidi i, in ole iyei dada
yo dook mata ngan pang ye so nga le imot,
a bet nen ngan kayei soo so yo ye lono
bet kayei nga. Inbe apatarau bet Maro ole
iyeie soo urata yo ye lon ponana ye bet
iyeii pang i, in ye Yesu Kirisi. Ngan Yesu
tani in ye la ilonidi ben tool dook mata
yo matan kala di sipsip ki le so sa ke bet
igarung di tiap i. Inbe ye rara ki yo imati
in nga, ngan ye in iyeie betanga medana
yo Maro itaru bet ole iken nen le taukan
motingi, inbe ikarata dada paunu yo bet
taye Maro tagaua le atu ye i. Ngan nen
le Maro ipamaditi ye ni ke matenge. Le
tayeie Yesu ene le ilo ete ke bet di tooltool
tipayiti ye le ikenen nen le taukan motingi.
Moolmool!

22 Ang di diek nga, ngan au i awodo rau
modono naii pang, le atorang bet katar
talngamu dook a kalongo betanga ke soo so
yo bet apamedang ye nga.

23 Ngan au i lok bet lomu galanga nen,
ede san yo Timoti i, in isi tana ye rumu
dook tiap ke di talnga dikidiki oo. Le ku-
mata bet iman pombe nga, ngan ole aye
ammala matamam so ang pa.

24 Kawete lo ponana kiau pang di kuto
maimai kiang le imot, inbe pang di tooltool
ke Maro le imot yo tinepe nin, ngan lapau.
Inbe di tooltool ke Maro yo tipa ke tana mai
Itali a man tinepe ni nga, ngan di lapau
tiyawar lo ponana kidi pang.

25 Au i apatarau pang Maro nen, bet lono
pang a iyei dada dook mata pang ang le
imot.

Yemis
Rau Yo Yemis Iwode I

1 Rau i ipa yau Yemis. Au kapraingi ke
Maro iye Tool Mai Yesu Kirisi. Ngan awodo
rau i imala pang yang ang di rara ke Isrel
sangaul be balana ru tina yo dookoot nga
kamayiriyiri a la kanepe kataunu ye di
tooltool ke malala kapala nga. Ngan awete
lo ponana kiau pang ang le imot.

Touanga Yo Bet Pombe Pang Yidi Nga, Ngan Ke Bet Ipamedidi

2 Ang di diek yo katara lomu medana
pang Yesu nga, ngan kene yo bet touanga
matana matana tina ngan sa bet pombe
pang yang nga, ngan ole kakamata nen,
ngan so ke bet lomu ponana ye. 3 Awete
nen, yesoo ang ngan ole lomu galanga nen,
kumata bet touanga pombe pang yang nga,
ngan bet itouo lo medana yo kiang nga, a
bet nen ngan ipamedang ye dada yo bet
kakodo le tutube a kasolo urata moonoo ye
i. 4 Ngan nen le kakodo le tutube a kasolo
urata moonoo yo bet pombe pang yang nga
le lo imot, a bet nen ngan ipamedang le
ke bet kamaka ye so ke Maro pitiap yege,
bong ole kapon dook ye so ki nga le imot.
5 Le kumata ang tina ngan atu bet taukan
lo galanga ye dada dook mata yo bet itoo
in nga, ngan ipatarau pang Maro ngan ole
ikap panga le mai. Ngan Maro in dawa ben
tool yo katen malmal pang di tooltool yo
titoru ye so, ngan tiap, bong ye in lon po-
nana bet ikap so yo nen ngan paidi. 6 Bong
ye kene yo bet ipatarau ye in nga, ngan ke
bet lon rru tiap, bong itara lono medana
moolmool inbe ipatarau. Yesoo, kumata
le bet lon rru nga, ngan ole iyei dawa ben
tiek yo eng ipa ngan ipillongi le kokor ki
popobe a ila be iman i. 7 Le tool yo nen i, in
ken lon tar bet ole ikaua so sa ye Tool Mai,
ngan be. 8 Ye in lon rru nen nga le dada ki
yo iyei nga, ngan ke bet itara lono dook ye
inbe itoo, ngan tiap.

Yemis Ikap Noonoongoo Pang Di Tooltool Yo Ballingadi Inbe Ballingadi Tiap Nga

9 Ngan sei ede yo itara lono medana
pang Yesu i, in bet ballingana tiap inbe
ene mai tiap nga, ngan ke bet lon po-
nana, yesoo ye Maro matana ngan ye in
ben tool ene mai. 10 Inbe ede san yo
ballingana i, in ke bet lon ponana ye yo
Maro irautoo ene le idu lopo ye so ki tina
ngan. Yesoo, di tooltool ballingadi yo di
tapdi tiyitmak edi ye balingi kidi tina nga,
ngan ole tilledi sorok dawa ben dingding
gok bolana. 11 Ngan kumata bet ke ise a
isini le bet gesene mai mata nga, ngan ole
igesnaia dingding bolana tani le imakur,
inbe ole igarung bolana yo moro ki dook
mata san ngan le dook tiap. Le gaongo leu
ye tool yo ballingana i, in ole itu ye urata ki
ke kaungu pat le le lo imata sorok a ila.

Touanga Nga Ipa Ye Maro Tiap

12 Ngan tool bet ikodo le tutube a isolo
urata moonoo ke touanga tina yo bet
pombe pang ye nga, ngan ole Maro iyei
urata dook mata panga. Yesoo, ye kene yo
bet ikodo le imede inbe irausap touanga
tina le imot nga, ngan ole ikaua nepongo
dook mata yo taukan motingi i. Ngan
nepongo tani in Maro ipamede betanga
medana ye bet ole ikauu pang di tooltool
yo lodi panga mai san nga.

13 Nen le kumata kene yo bet touanga atu
pombe pang ye tool a bet itoua nga, ngan
ken iwete bet touanga tani in ipa ye Maro
be. Yesoo, Maro i ke bet itouo tool sa a
bet iyei dada dook tiap ke sennene ngan
tiap, inbe tool sa ke bet itouo Maro nen
ngan tiap lapau. 14 Bong idi tina yo atu
atu nga, ngan touanga pombe pang yidi,
yesoo idi taudu lod kaua urata ye dada
dook tiap yo bet tayei nga, ngan nen le
iyolidi a la tayei. 15 Ngan nanga, kumata le
dada dook tiap tina yo iken lodo ngan bet
ipon mata nga, ngan ole dawa ben garup
kapono nga, lo ngan bet ipasuiu dada dook
tiap ke sennene tina ngan dawa ben ipa-
suiu natunu nga. Ngan nen le ye kene
yo dada dook tiap ke sennene tina ngan
ise le mai nga, ngan ole ipasuiu matenge.
16 Le ang di diek yo lok pang mai san nga,
ken kakauwai yang dook leu, ole nen ngan
dada dook tiap ke sennene ikaua llungunu
yang.

17 Ngan so tina le imot yo dook mata nga,
ngan ipa ke ete a isi. Moolmool, Tamada
Maro ikap sorok so tina paidi ye lo ponana
ki. Ye in la tool yo ikarata ke le taudu
inbe kanpitiki le tilolo lang katene i. Di
ngan tilolo nen, bong kumata bet eng tene
iyakala matadi nga, ngan ole ni rur, lo
ngan bet eng tene ikoo ngan tilolo dook
mulu. Bong Maro in nen tiap, yesoo ye
in ipalele dada yo ki ngan tiap. 18 Ngan
ye in itoo ye taunu lono, ngan la le ikaua
nepongo paidi ye betanga moolmool yo ki
i. Ngan iyei nen a bet nen ngan tayei ye di
natunu, inbe tamugu pang so tina le imot
yo itar nga.

Talongo Betanga, Inbe Tatoo

19 Ang di diek nga, ngan lomu tut ye
so yo bet awete pang nga. Ngan nanga,
ang le imot katar talngamu dook ye lon-
gono betanga, bong bet kawetewete nga,
ngan katemu ro be, bong lomu kaua urata
ye dook lo ngan bet kawetewete. Inbe
katemu malmal tarrai be, 20 yesoo kate
malmal kidi tooltool ngan ke bet ilonidi
a bet nen ngan tayei tooltool noonoonoo
dawa ben Maro lono bet tayei, ngan tiap.
21 Nen le kagiri dada matana matana yo
giri leu nga. Inbe dada dook tiap ke tana
yo pompombe le alunu mata nga, ngan
kakatte. Inbe ang tapmu katarang le kadu
lopo ni a kanepe dook, inbe kaparama be-
tanga ke Maro yo ipe lo lomu koot in. Ngan
betanga tani in la bet ikau ang a ipamulang
ye so dook tiap yo bet igarungang i.

22 Ngan nen le betanga tani yo kalonga
koot i, in katoo. Bong ken kalonga le iken
leu be. Ngan kumata bet kalonga sorok le
iken leu nga, ngan ang tapmu ngan ben
kakaua llungunu yang. 23 Yesoo, kumata
tool atu bet ilongo betanga ke Maro, bong
bet itoo tiap nga, ngan dawa ben tool yo
ikamata matana ye tiroongoo i. 24 Ngan ye
taunu ikamata a imot motong ila, ngan le
palbe leu inbe lon kalli ben ye in matana
balai nga. 25 Bong betanga ke Maro yo
irukidi ye dada dook tiap ke sennene yo
iparamidi i, in dook mata kaiye. Le kumata
bet tool itar talngana dook ye betanga ke
Maro inbe lon kalli tiap, bong itoo le ikenen
leu nga, ngan Maro ole iyei urata dook
mata panga ye dada dook mata ki tani.

26 Ngan nanga, kumata tool atu lon kaua
urata bet so yo iyei ngan ole Maro lon
ponana ye, bong bet ikap tutu koonoo dook
ye betebetanga ki tiap nga, ngan ye taunu
in ikaua llungunu ye. Inbe so yo iyei a
bet Maro lon ponana ye nga, ngan ben so
sorok. 27 Ngan nen le so yo bet tayei a
bet nen ngan Tamada Maro lon ponana ye
ngan nen. Ole matad kala di kakase yo
tinadi le tamadi timmata koot nga, inbe di
garup yo tiyei tap nga, a bet nen ngan talon
di a tasolo moonoo yo bet pombe pang ye
di nga. Inbe so san mulu in nen, ole idi
taudu takap tutidi dook, a bet nen ngan
dada dook tiap yo ke tana i nga, ngan ke
bet igarungidi le tiniidi giri leu ye Maro
matana, ngan tiap. Le kumata bet tayei
dada nen nga, ngan Maro ole ikamatidi
ben tiniidi igalanga inbe taukada busunu
ye matana.

2

Tayei Dada Gaongo Leu Pang Di Tooltool Ke Kirisi Nga Le Imot

1 Ang di diek nga, idi nga tatara lodo
medana pang Tool Mai kiidi Yesu Kirisi
yo ene mai san ke bet di tooltool tipay-
iti i. Ngan bet nen ngan ken kakamata
di tooltool yo edi maimai, ngan ben di
tooltool dook mata a kayei di dook, inbe
kawala murimu pang di tooltool yo sorok,
ngan be. 2 Ngan kumata tool ballingana
atu bet isousou ye sousoungu ki paunu,
inbe itara padodo yo tikarata ye pat gol i,
in ilo ye bene boroborene, lo ngan bet ilo
ye ni kiang ke gaongo nga, ngan ole kayeii
balai? Inbe kumata tool san yo ballingana
tiap in bet isousou ye sousoungu ki gurunu
yo perperene dook tiap i, in ye lapau bet
ilo ye ni kiang ke gaongo nga, ngan ole
kayeii balai? 3 Ole kayei dada dook mata
pang tool tani yo isousou ye sousoungu ki
paunu in a kawete panga nen, “Ai, kuman
la kuwur ye kakawa dook mata ni.” Inbe
ole kawete pang tool yo ballingana tiap
in nen, “Ong in ole la kukodo meneng e
ni,” too “Kuman kuwur me tana pono potai
pang ye kek i.” 4 Ngan urata kiang yo kayei

le kapoto di diemu ye dada nen nga, ngan dook tiap. Le ang ngan dawa ben tool ke karatanga betanga yo lono dook tiap pang tool san ngan le ikarata betanga ki ye dada moolmool tiap i.

5 Atoo, ang di diek yo lok pang mai san nga, ngan katar talngamu, inbe kalongo betanga nga. Di tooltool yo di tooltool ke tana i tikamata di ben tooltool ballingadi tiap nga, ngan Maro ipootoo di panga ye taunu a iyei dada dook mata pang di le tiyei ben di tooltool ballingadi ye so yo ki nga. Inbe ipamede betanga pang di tooltool tina yo lodi panga mai san nga, ngan ole lo tigaua ye di tooltool yo bet matan kala di nga. 6 Bong ang ngan kapammoo di tooltool yo ballingadi tiap nga san. Bong bet atorang, di sima tooltool tidada pomu nga? Inbe di sima tiyolang lo kakodo ye ni ke karatanga betanga nga? Ngan di tooltool yo ballingadi tiap, ngan tiap, bong di tooltool yo ballingadi ngan di la tiyei dada nen pang nga. 7 Inbe di tooltool tina ngan la tiwete mur ye tool tani yo katoo in ene, too? Ngan ye in ene mai le di tooltool ke bet tiyitmaki, bong tina la di ngan tikapge bet tirautoo ene le idu lopo nga.

8 Ngan wer yo Tool Mai kiidi itaru le iken ye Rau ke Maro in iwete nen, “Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.”✡ Le kumata bet lomu tutu wer tani, inbe katoo moolmool nga, ngan ang ngan kayei dada dook mata. 9 Bong kumata bet kayei dada dook mata pang tool atu, inbe kawala murimu pang tool san nga, ngan ang ngan kayei dada dook tiap ke sennene. Inbe wer tani in ole ipaposang ben ang ngan kadada wer tani in pono. 10 Awete nen, yesoo tool atu bet itoo wer tina ngan dook le imot, bong bet ikapsap ye toongoo atu nga, ngan ye in ikapsap ye toongoo wer tina ngan le imot.

11 Le kakamata, Maro iwete nen, “Ken kuyei bauk be.”✡ Inbe Maro tani in iwete nen lapau, “Ken kuraumata di tooltool be.”✡ Ngan kumata bet kuyei dada dook tiap ke bauk tiap, bong bet kuraumata di tooltool a timmata nga, ngan ong in kuyei ben tool ke dadongo wer tina ngan pono.

12 Ngan la lomu tut, pang dama ni nga, ngan Maro ole ikarata betanga kiang ye so yo kayei nga, inbe ye betanga yo kawete nga. Ngan nen le kawetewete inbe kanepe ben di tooltool yo iruku di ye dada dook tiap ke sennene yo iparama di nga. 13 Le kumata tool atu bet lono pang di diene a ilon di tiap nga, ngan ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan o ke bet lono panga tiap lapau. Bong tool yo lono pang di diene a ilon di i, in ole lon ponana kaiye ye lal tani yo Maro bet ikarata betanga kidi tooltool ye i.

Katara Lomu Medana Pang Maro, Inbe Kayei Dada Dook Mata Lapau

14 Ang di diek nga, kumata le tool atu iwete bet itara lono medana pang Kirisi, bong iyei dada dook mata yo bet ilon di diene ye ngan tiap nga, ngan ole ipaposo lo medana ki tani in balai? Ole ipaposi ben lo medana ki tani in so sorok. Nen le gelei, lo medana yo nen i, in ole iloni a bet nen ngan Maro ipamule ye so dook tiap yo bet igarungu in lapau? Tiap yege! 15 Ngan kumata di diede tina nga, ngan tamoto too garup atu bet taukan so ke lonloningi, inbe taukan so ke kaningi nga, 16 lo ngan bet ang tina ngan atu iwete panga nen, “Ai, nga dook mata, Maro inepe yong. Kula la kuwiti mala yo bet iyakala tinim i, inbe kon so le kapom sung,” bong tool tani in ikap so ke lonloningi le kaningi pang tool tani a iloni ye tiap nga, ngan betanga ki tina ngan ole ilono tool tani in balai? 17 Ngan nen le gaongo leu ye dada yo ke tarungu lodo medana i. Kumata le tawete bet tatara lodo medana pang Kirisi, bong bet tayei toko dada dook mata sa yo bet talon di diede ye ngan tiap nga, ngan lodo medana tani yo tataru i, in ben imata oo.

18 Bong tool san ole iyei ne, “Ong in kutara lom medana pang Maro, bong au i ayei dada dook mata yo bet alon di diek ye nga.” Ngan nanga, au Yemis ole araua betanga ki tani nen. Kumata le bet kutara lom medana pang Maro, bong kuyeie dada

✡ **2:8** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:18 ✡ **2:11** Pamulenge (Kisim Bek) 20:14; Wer (Lo) 5:18 ✡ **2:11** Pamulenge (Kisim Bek) 20:13; Wer (Lo) 5:17

dook mata siap nga, ngan ole lok galanga yong ye lom medana yo kutaru pang Maro in balai? Bong au i bet ayei dada dook mata nga, ngan dada dook mata kiau tani yo ayeii i, in la bet ipaposau pong ye lok medana tani yo ataru pang Maro i. 19 Ngan ong in kutara lom medana nen, bet Maro ataleu la inepe i, too? Ngan dook mata! Bong di so sidi ngan titara lodi medana nen lapau, nen le titattadai inbe titangarur dook.

20 Atoo, ong in tool kapakapa sa! Kumata bet kuwete nen, “Au i atara lok medana pang Maro,” bong bet kuyeie dada dook mata siap nga, ngan lo medana kiong in ben so sorok. Nga gelei, lom galanga ye betanga i tiao, too? 21 Matamu too ye sasa kiidi yo Awaram i. Ye in itara natunu Esaka lo pat gauningi ke paroranga so in pono a bet iyei paroranga ye pang Maro. Ngan ye dada ki yo iyeii nen i, in la le Maro ikamata ben ye in tool noonoonoo ye i. 22 Ngan nen le kakamata koot? Awaram lo medana ki yo itaru i, inbe dada dook mata ki yo iyeii i, ngan yeru tipa gaongo. Inbe lo medana ki tani in le itara kanono moolmool ye so yo iyeii i. 23 Ngan la betanga yo iken ye Rau ke Maro nga, ngan kanono pombe moolmool dawa ben iwete nga. Ngan betanga tani in iwete nen, “Awaram in itara lono medana pang Maro, ngan la le Maro ikamata ben ye in tool noonoonoo nga.”✡ Inbe di tooltool tiweta bet ye in tool ke Maro. 24 Ngan la kakamata koot? Ole Maro ikamata tool atu ben ye in tool noonoonoo ye lo medana ki yo itaru, in leu tiap, bong ye dada ki yo iyei nga lapau.

25 Ngan nen le gaongo leu ye garup lekelekene yo Reap i. Ye in ikap di tooltool ke Isrel yo tiwanga di bet la tigoigoi a tikamata malala ki nga. Le tina ilon di inbe itarkoo di, motong la itarkes di le tipa ye dada san, a timulu a tila nga. Ngan ye dada dook mata tani yo iyeii i, in la le Maro ikamata ben ye in garup noonoonoo ye i. 26 Ngan nen le kumata bet idi nga tatara lodo medana pang Maro, bong bet tayeie dada dook mata siap nga, ngan lo medana kiidi tani in ben imata oo. Nen le dawa ben idi tooltool nga, kumata bet amudu yo iken lodo in bet imot nga, ngan idi nga ole tammata.

3

Takaptut Koodoo Dook Ye Betebetanga

1 Ang di diek nga, ken ang alunu mata katarang bet kayei urata ben pannoongoo a kapatomonai di tooltool ye betanga ke Maro, ngan be. Yesoo, ang lomu galanga nen, ye kene yo bet Maro ikarata betanga ke di tooltool ye in nga, ngan ole matan too ye urata kiidi tooltool yo ke patomonaingi nga. Ngan kumata bet tayei urata dook tiap nga, ngan ole tasolo masngana mai le tallos di tooltool kapala. 2 Ngan idi le imot nga takapsap ye dada matana matana yo dook tiap nga. Bong kumata tool bet ikaptutu koonoo dook ye betebetanga ki nga, ngan ye in tool noonoonoo moolmool, inbe ye in tool yo ke bet ikaptutu tinini mai i le imot dook i. 3 Le matamu too ye dada yo tayei pang asara yo ene oos i. Ngan tatar tuitui pattu lo ye koonoo, lo ngan bet ye kene yo tayole ye in nga, ngan ole tinini mai i le imot itoo idi a tala ye ni nangai yo bet tapa pang ye i. 4 Inbe matamu too lapau ye ookoo. Ngan ookoo i so maiyoko, bong poi ki mai tiap. Le kumata bet eng ipa le gurana mata nga, ngan ole itiri a ikooi tiek pono a ila. Bong kumata bet koddenge ki lono bet ila pang ye ni san mulu nga, ngan ole ipulele poi mai tiap tani le ookoo iportak pang ye ni yo lono bet ila pang ye i. 5 Ngan nen le gaongo leu ye koodoo lapau. Ngan koodoo i so mai tiap yo iken ye tiniidi i, bong ye taunu ipayiti ye gurana mai ki.

Le matamu too ye ei garengana. Ngan ei garengana i so mai tiap, bong kumata bet ikan le ilolo nga, ngan ole ikana karam mai i le imot le ipa ye kai ki tina. 6 Ngan koodoo i, in dawa ben ei lapau, bong ei tani in pombe ye malala ke tool dook tiap Satan. Nen le koodoo i iyei gogo dada dook tiap matana matana san. Ngan ye in so mai tiap yo iken ye tiniidi i, bong ye dada ki dook tiap tina yo iyei nga, ngan ole igarungu lodo le nepongo kiidi le imot le dawa ben ei yo ikan le taukan motingi i.

7 Ngan di asara gok tina yo matana matana ke karam nga, inbe man le moto

✡ **2:23** Pudu (Stat) 15:6

le di so kapala yo ke tiek lono nga, ngan ke bet di tooltool tikap di a tiyut di le tinepe ben di so tanomo. 8 Bong tool atu sa yo ke bet ikaptutu koonoo dook, ngan tiap. Nen le kanakana nga, koodoo i imaryoo tiap, bong iwetewete ye dada yo dook tiap nga. Inbe ye in ipon ye bar dook tiap yo ke raumatenge di tooltool nga.

9 Ngan koodoo i ke bet iwete betanga dook mata yo bet tayitmaka Tool Mai yo Tamada in ene ye, inbe iwete betanga dook tiap yo bet tagarung di tooltool yo Maro ikarata di le dawa ben ye taunu nga. 10 Le koodoo i ataleu, bong betanga dook mata yo bet tayitmaka Tool Mai ene ye, inbe betanga dook tiap yo bet tagarung di tooltool ye nga, ngan pombe ye koodoo tani i. Ngan la ang di diek nga, dada yo nen in dada dook tiap. 11 Nga gelei, ran silene yo dook mata inbe ran yo isil tektek i, in ole yeru tipas ye ran gimono ataleu, too? 12 Inbe di diek nga, ngan gelei, kai yo ene pik in bet ipu nga, ngan ole itar kai olip in puana, too? Inbe ooroo yo ene wain in bet ipu nga, ngan ole itar kai pik in puana, too? Nen le gaongo leu, ran yo isil tektek in ke bet iportak le iyei ran silene yo dook mata in tiap lapau.

Lo Galanga Moolmool In Ipa Ye Maro

13 Kumata ang tina ngan atu iwete bet ye in lon galanga ye dada dook mata yo Maro lono bet tatoo nga, ngan ke bet iyitmaka ene ye tiap, bong ke bet la itoo dada dook mata tina leu. Inbe dada dook mata tina yo iyei nga, ngan ole ipapos lo galanga ki ngan paidi. 14 Bong kumata bet matamu gorengana ye so kidi diemu a lomu dook tiap pang di, inbe kayei urata ye so yo bet ang tapmu kalonang ye leu nga, ngan ken kapayitang ye lo galanga kiang, ngan be. Inbe ken karautoo betanga moolmool yo ke Maro, ngan be. 15 Ngan lo galanga yo nen nga, ngan ipa ye malala ke Maro a isi tiap, bong ngan so ke tana i leu. Inbe lo galanga tina ngan pombe ye Maro Amunu Silene tiap, bong pombe ye tool kuto mai kidi so sidi. 16 Kakamata, di tooltool tina yo matadi gorengana ye so kidi diedi a lodi dook tiap pang di inbe tikapge bet tiyitmak edi le ilo ete ye di nga, ngan di la bet tigarung burungu kidi tooltool inbe tiyei gogo dada dook tiap matana matana lapau nga. 17 Bong tool yo ikaua lo galanga yo ipa ye malala ke Maro a isi i, in kanakana ngan ye in ole itoo dada yo bet inepe le tinin galanga dook mata ye Maro matana i. Inbe ye in lono iken silene pang di tooltool le ikap malmal pang di tarrai tiap, bong itar talngana dook bet ilongo betanga kidi. Inbe kanakana nga, ngan lono mulumulu ye di diene a ilon di ye dada dook mata matana matana. Inbe iyei dada gaongo leu pang di tooltool nga le imot. Inbe so le imot yo iyei nga, ngan itara lono moolmool ye inbe iyei. 18 Ngan di tooltool yo tilon di diedi a bet tigaua le tinepe ye lo silene dook mata nga, ngan dawa ben tape so du kumu lono nga. Ngan ole dada dook mata noonoonoo ke Maro in pombe pang ye di ye nepongo kidi, dawa ben so tina yo tape du kumu lono, ngan le itar kanono dook mata nga.

4

Karaua Pang Maro A Katoo Betanga Ki

1 Ngan gelei a patokongo le passakungu pombe kataunu kiang nga? Ngan dada dook tiap tina yo iken lomu nga, ngan la imadit bet irautoo dada dook mata yo Maro lono bet tatoo nga, ngan la le ang kaye di diemu kaparsu a kapatoko nga. 2 Au i awete nen, yesoo ang ngan lomu bet le kakap so ke di diemu, bong o ke bet kakap tiap. Nen le lomu bet le karaumata di a timmata. Inbe ang ngan matamu gorengana ye so kidi, bong o ke bet kakap tiap. Nen le kaye di kaparsu a kapatoko ye. Bong awete pang nen, ang ngan taukamu so yo nen nga, yesoo kapatarau pang Maro a katoru bet ikap pang, ngan tiap. 3 Inbe ye kene yo kapatarau pang Maro bet ikap so pang nga, ngan le ikap pang tiap, yesoo kakarata lomu dook tiap inbe kapatarau. Ang ngan lomu bet le kakap so yo nen nga, a bet nen ngan lomu ponana ye, inbe kagiri sorok ye ang tapmu lomu.

4 Ang ngan dawa ben garup yo ikoo ye nintooroo, inbe la ipa a iyei dada dook tiap ke bauk i. Ngan nen le kapalongo; kumata tool atu bet lono pang dada dook tiap ke

tana i nga, ngan ye in lono pang Maro tiap. Inbe sei tool bet iyei kale ye dada dook tiap ke tana i nga, ngan ye in iyei ben koi ke Maro. 5 Le Rau ke Maro iwete nen, bet Maro lon pasakala Amunu Silene yo ikauu paidi a inepe lodo i, bet taparama yetaleu. Bong nga gelei, lomu tar bet betanga yo nga o betanga sorok, too? 6 Bong Maro lono paidi a iyei dada dook mata le ikenen leu paidi. Le ben tina Rau ke Maro iwete nga,

"Di tooltool yo di tapdi tiyitmak di nga,
ngan Maro lono dook tiap pang di.
Bong di tooltool yo di tapdi tirautoo di le tidu lopo nga,
ngan Maro lono pang di le iyei dada dook mata pang di."✡

7 Ngan nanga, karaua pang Maro a katoo betanga ki, inbe kanganga tool kuto mai kidi so sidi i, ngan la bet igegang a ikoo nga. 8 Inbe kapa le kala potai pang ye Maro nga, ngan la bet ye lapau ole iman potai pang yang nga. Le ang di tooltool ke sennene nga, ngan kakatte dada dook tiap kiang. Ngan ole kayei dawa ben di sima tooltool yo tingas bedi a bet nen ngan tinidi igalanga nga. Inbe ang di tooltool yo lomu rru ye dada yo bet katoo nga, ngan kagege dada dook tiap yo iken lomu nga, a bet nen ngan lomu iken galangana dook mata. 9 Ngan dook mata nen, bet ang di tooltool yo kayei dada dook tiap koot nga, ngan lomu madoko ye a katang le kasudungu tangini. Inbe ang di tooltool yo dookoot ngan lomu ponana a kangele ye dada dook tiap kiang nga, ngan kaportak le lomu madoko ye a katang leu. 10 Kumata bet ang tapmu katarang le kadu lopo ni ye Tool Mai matana inbe katoo betanga ki nga, ngan ole iyitmakang.

11 Ang di diek nga, ken kawete mur ye di diemu kapala be. Kumata tool atu iwete bet ene atu in tool ke geingi sennene le dook mata bet Maro iyemenaii ye nga, ngan tool tani in iwete mur ye ene san in leu tiap, bong iwete mur ye wer yo Maro ikap paidi, ngan lapau. Le ye in dawa ben ikaua malala ke wer tina. Inbe kumata le bet ang ngan kakaua nene nga, ngan ang tapmu ngan kanepe parmana tiap, bong kayei urata ki. 12 Ngan Maro yetaleu la ikap wer tina ngan pang di tooltool i, inbe yetaleu la iyei tool ke karatanga betanga kidi i. Inbe ye in la ke bet ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i, inbe ye in la ke bet igarung di lapau i. Bong ong in tool balai a le kuwete mur ye em a kuwete bet nen ngan dook mata bet Maro iyemenaii ye dada dook tiap ki yo iyei nga?

Katiki Ye So Yo Bet Kayei Ngan Be

13 Ang kapala ngan kawete nen, "Katai too mongmong nga, ngan ole takooi a tadu ye malala mai ni a du tanepe ye rai atu, inbe tayei urata yo bet takap pat paidi ye nga." Kapalongo, 14 ang ngan kawete betanga nen, bong lomu galanga ye so yo bet pombe pang yang mongmong, ngan tiap. Ngan nepongo kiang ke tana i, in dawa ben ei kutana yo ikut a iken kasin lo ngan bet palbe leu be ilene le ipa so i. 15 Le ken kawete nen be, bong ngan dook mata bet kawete nen, "Kumata le Maro lono bet tayei urata i, ngan la bet tanepe a tayei urata tani in nga. Bong bet tiap, ngan tiap." 16 Bong ang ngan kawete nen tiap, nen le katiki a kayitmak emu, inbe kawetewete ye soo urata yo lomu bet kayei nga. Ngan dada yo ke tikanga i, in dada dook tiap ki taunu. 17 Ngan nanga, kumata le sei tool lon galanga ye dada dook mata atu bet iyeii, bong le bet iyeii tiap nga, ngan ye in iyei sennene.

5

Noonoongoo Pang Di Tooltool Yo Ballingadi Nga

1 Ang di tooltool yo ballingamu nga, kapalongo a awete betanga kasin pang. Ang ngan ken lomu madoko a katang le kasudungu tangini, yesoo so dook tiap moonoo la bet pombe pang yang i. 2 Ngan so kiang dook mata yo ballingamu ye nga, ngan ben iminmin oo, inbe lonloningi kiang nga, ngan ben kuku itoto a dook tiap oo. 3 Inbe pat gol le silba kiang ngan ben giri isau ye oo. Nen le ye kene yo bet Maro ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan giri ki tina ngan ole ipapos

✡ **4:6** Burungu Dook Mata (Gutpela Sindaun) 3:34

sennene kiang lo mallangana, inbe ole ikan medamu dawa ben ei bet ikanang nga. Ngan lal yo tana i bet imot ye i, in iman potai oo, bong ang ngan katu ye winnokanga balingi le so pang go.

4 Kakamata dook ngan! Di tooltool yo katar di a tiwinnoko kaningi kanono ye kumu kiang nga, ngan kallung di le kakap pat ke urata kootoonoo kidi pang di le imot tiap. Ngan la titang pang Maro bet iraua urata dook tiap kiang tina ngan kootoonoo pang. Ngan le tangini kidi tooltool ke winnokanga kaningi tina ngan ilo le lo pombe pang ye Tool Mai yo gurana ki mai san le illos gurana ke so nga le imot i, in le ilonga ye talngana. 5 Ngan ye nepongo kiang ke tana i, in kanakana ngan kayimi so dook mata matana matana pang a bet nen ngan ang tapmu lomu ponana ye, bong lomu tutu lal yo bet Maro iyemenai ang ye, in tiap. Le ang ngan dawa ben di asara yo tikan kaiye so alunu mata le titup belebele, bong lodi galanga ye lal yo bet tiraumata di ye i, in iman potai, ngan tiap. 6 Inbe ang ngan kakap di tooltool yo taukadi busunu nga, ngan a lo tikodo ye ni ke karatanga betanga, lo ngan bet kallung pang di a tirau di a timmata. Ngan di tooltool tina ngan taukadi guradi bet tikodokala dada dook tiap yo bet kayei pang di nga.

Kakodo Le Kamede Dook A Kasolo Urata Moonoo

7 Ang di diek nga, ken katemu malmal tarrai ye urata moonoo yo bet pombe pang yang ngan be, bong katoko too katemu inbe kakodo le kamede a kanam le lo Tool Mai imulu a isi. Ngan matamu too ye tool ke kapgingi. Ye in inam so ki tina yo ikapgi ye tana ki nga le lo kanono imatu dook ngan. Nen le katen ro tiap, bong itoko too katene, inbe inama ki le imol a bet nen ngan ikap ran pang so tina le lo itar kanono dook. 8 Ngan nen le ang lapau katoko too katemu, inbe kakodo le kamede a kasolo urata moonoo yo bet pombe pang yang nga, yesoo lal yo bet Tool Mai imulu a isi ye i, in iman potai oo. 9 Le ang di diek nga, ken kapasa mur ye di diemu be. Ole nen ngan tool ke karatanga betanga itarang lo kakodo ye ni ke karatanga betanga. Ngan tool tani in ye la dookoot nga man ikododo dada koonoo i.

10 Ang di diek nga, lomu tut ye di Maro koonoo yo mugu ngan Tool Mai iwanga di a tipa bet tikaua betanga ki pang di tooltool nga. Ngan di koi kidi tiyei dada dook tiap pang di, bong titoko too katedi, inbe tisolo urata moonoo tina yo pombe pang ye di nga. Nen le dada kidi yo tiyei nga, ngan ole iyei ben tarkilanga paidi bet tatoo. 11 Ngan idi nga lod galanga nen, di tooltool yo tikodo le timede inbe tisolo urata moonoo dook tiap le lo imot nga, ngan Maro iyei urata dook mata pang di. Ang ngan o kalongo gasanga ke Yop oo. Le lomu tut, ye in urata moonoo alunu la pombe pang ye nga, bong ikodo le imede ye lono medana yo itaru i. Ngan nen le Maro iloni a iyei dada dook mata panga. Ngan nanga, Maro lono yo paidi i, in mai mata le ole ilonidi ye ke tina yo kanakana nga le imot.

Ken Tawete Moolmool Le Ete Be

12 Ang di diek nga, betanga medana atu yo bet ipa mugu ye betanga kapala i, in nen. Le bet kawetewete nga, ngan ken kapootoo malala ke Maro, too so ke tana i, too so kapala edi a kapamede betanga ye, inbe kawete moolmool le ete be. Bong bet moolmool nga, ngan kawete moolmool le iken leu. Too bet tiap nga, ngan kawete tiap le iken leu. Ole nen ngan Maro ipaposang ye urata dook tiap kiang yo kayei nga, a bet nen ngan iyemenai ang ye.

Maro Ilongo Pataraungu Kidi Tooltool Yo Titara Lodi Medana Panga Nga

13 Kumata le ang tina ngan atu bet urata moonoo dook tiap pombe pang ye nga, ngan ke bet ipatarau pang Maro. Inbe kumata sei tool inepe dook mata le bet lon ponana nga, ngan ke bet iwouwou woungu yo bet iyitmaka Maro ene ye i. 14 Inbe kumata le sei tool bet matamatenge ikauu nga, ngan ke bet ikiu di kuto maimai ke di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan a timan ye man tisalini ye kai olip surunu,* inbe tipatarau ye pang Maro bet iloni. 15 Ngan kumata bet titara lodi

* **5:14** Ngan kai olip surunu tina ngan tikap ye puana.

medana ye pataraungu kidi tina yo tipatarau ye nga, ngan Maro ole iyeie tool tani le tinini dook mata mulu. Inbe kumata bet tool tani in iyei dada dook tiap sa ke sennene nga, ngan Maro ole igiri sennene ki tina lapau. 16 Ngan nanga, ang tina yo atu atu nga, ngan katulu sennene kiang pang di diemu, inbe kapatarau pang Maro ye. Ngan Maro ole ilonang le tinimu dook mata mulu. Yesoo, pataraungu ke tool yo noonoonoo i, in gurana ki mai san ke bet ilon di tooltool.
17 Ngan la matamu too ye Maro koonoo yo Ilia i. Ye in tool dawa ben idi nga, bong ipatarau le gurana bet ki imol be. Ngan le Maro ilongo pataraungu ki tani le ki imol tiap ye rai tol inbe taudu limi be atu.
18 Motong la ipatarau mulu bet ki imol, ngan le Maro ilongo pataraungu ki mulu a ki imol le kaningi le so yo ke tana i nga, ngan isupsup mulu.

Tapamulu Tool Yo Iwala Murini Pang Betanga Moolmool I

19 Ang di diek nga, ngan kumata le ang tina ngan atu bet iwala murini pang betanga moolmool ke Maro, inbe la ipa sorok, lo ngan bet ene atu ikauu a ipamule nga,
20 ngan ene tani in iyei dada dook mata panga. Lomu tutu betanga i: Kumata tool atu bet ilono ene san le igege dada dook tiap ke sennene, inbe imulu man itoo dada ke Maro mulu nga, ngan dawa ben ene tani in ipamule ye matenge yo bet igarungu i, inbe ye in iloni le Maro igiri sennene ki le imot lapau.

1 Pita
Rau Yo Pita Iwode I, In Atu Ki

Pita Iwete Lo Ponana Ki Pang Di Tooltool Ke Kirisi

1 Au, Pita, yo aposol ke Yesu Kirisi i,
in awodo rau naii pang ang di tooltool
ke Maro yo ipootang panga ye taunu a
dookoot nga kamayiriyiri a la kanepe ye
tana maimai Pontus le Galesia le Kapa-
dosia le Esia inbe Bitinia nga. Ngan ang
ngan ke tana i tiap, le kanepe loko leu
ngan dawa ben ang di tooltool ke malala
san. 2 Mukot yege ngan Tamada Maro lon
tarang nen, bet ipootang panga, inbe ye
urata ke Amunu Silene ngan ole iyei ang a
bet kanepe le taukamu busunu ye matana
dawa ben di tooltool yo ipootoo di panga ye
taunu nga. Ngan iyei nen a bet nen ngan
karaua panga, inbe rara ke Yesu Kirisi yo
imati ye kai palasingi kaini i, in irriu ang le
tinimu igalanga dook mata.

Nen le apatarau pang Maro nen, bet lono
pang a iyei dada dook mata pang, inbe
ikaua lo silene ki pang mai le mai san.

Tatar Matada Pang Maro Ye Nepongo Dook Mata
Yo Taukan Motingi I

3 Tayitmaka Maro yo Tool Mai kiidi Yesu
Kirisi Tamana i, in ene, yesoo lon mu-
lumulu yidi mai mata a ikaua nepongo
paunu paidi. Ye in ipamaditi Yesu Kirisi
ye ni ke matenge ngan la le tatar matada
panga bet ikaua nepongo dook mata yo
taukan motingi i, in paidi nga. 4 Inbe
so dook mata yo bet Maro ikauu pang di
natunu i, in o ke bet so sa igarungu tiap.
Inbe o ke bet so sa iyeii a giri leu, too
galangana ki yo dook mata in ilene, ngan
tiap. Bong so dook mata tani, in Maro
itaru pang a iken dook mata ye malala ki.
5 Ngan ang ngan katara lomu medana pang
Maro, nen le iwonokalang ye gurana yo ki
i. Inbe ole iwonokalang dook mata nen
le ilo ye kene yo bet iyei poraia urata ki
ye tana i ye i. Ngan ye kene tani in nga,
ngan la dada yo ikarata bet ikau ang a ipa-
mulang ye so dook tiap yo bet igarungang
i, in ole pombe mallangana nga. 6 Nen
le ole lomu ponana le mai! Bong mool-
mool, dookoot ye manga modono kasin yo
nga, ngan touanga alunu la bet pompombe
pang yang a kasolo urata moonoo matana
matana ye nga. 7 Bong kakamata, gol i pat
dook mata san le di tooltool tipayiti. Inbe
gol tani in ole tidauni ye ei le ibesebese,
ngan ole giri ki imaruru a idu tana, le tinin
galanga dook mata san. Bong lo medana
kiang yo kataru panga i, in dook mata
kaiye san le illoso gol yo bet ilene i. Ngan
nanga, moonoo yo iman bet man itouo
lo medana kiang yo kataru in nga, ngan
dawa ben ei yo igesnaia gol ngan le giri
ki imaruru a idu tana i. Le kumata bet
kakodo le kamede ye touanga yo pombe
pang yang nga, ngan Maro ole ikamatang
ben ang ngan katara lomu medana panga
moolmool, inbe ye kene yo bet Yesu Kirisi
imulu a isi pombe mallangana ye in nga,
ngan ole Maro ipayitang inbe iyitmak emu
le ilo ete kaiye. 8 Ngan ang ngan kakamata
Kirisi ye matamu pitiap, bong lomu panga
mai san. Inbe dookoot nga kakamata tiap
lapau, bong katara lomu medana panga.
Inbe dookoot nga ang ngan lomu ponana
mai mata le tina kasere betanga yo bet
kawete nini lo ponana kiang tani ye i,
9 yesoo balingi yo bet kakauu ye lomu
medana yo kataru i, in ikauu pang a ipa-
mulang ye so dook tiap yo bet igarungang
i.

10 Mukot yege, ngan di Maro koonoo yo
tiwete betanga ki ye dada yo bet lono pang
a iyei dada dook mata pang ye in nga, ngan
tikaua urata mai ye serenge betanga ke
dada yo bet Maro ipamulang ye so dook
tiap yo bet igarungang in nga. 11 Di ngan,
mugu ngan Kirisi iyawara Maro Amunu
Silene bet si ipagalanga lodi ye ye taunu yo
bet pang dama ni, ngan ole isolo masngana
maimai alunu, lo ngan bet Maro iyeie ene
le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye in
nga. Ngan nen le di ngan lodi bet ole lodi
galanga dook ye soo lal yo bet so tani in
pombe ye i, inbe ye soo so yo bet ole pombe
lapau ye lal tani in nga. 12 Bong Maro
ipagalanga lodi nen, bet betebetanga kidi
yo tiwete, ngan bet ilon di ye lal kidi tapdi
tiap, bong bet ilonang, ang di tooltool yo

dookoot kanepe nga. Inbe betanga yo kidi nga, ngan bingi dook mata yo di tooltool kapala tiweteweta pang a kalonga koot i. Le di tooltool tina, ngan Maro Amunu Silene yo Maro iyawari a ipa ye malala ki a isi i, in ipamede di ye a tiwetewete bingi dook mata pang. Ngan betanga yo nen ngan la di bangabangana ke Maro lodi bet lodi galanga ye nga.

Maro Ikiu Idi Bet Tanepe Le Taukada Busunu Ye Matana

13 Ngan nanga, kanakana ngan ole kutomu lono ngan ikaua urata dook ye so ke Maro, inbe ang tapmu kakap tutang dook ye panga kiang. Inbe katar matamu le iken so ye Maro a kanamu bet lono pang a iyei dada dook mata pang ye kene yo bet Yesu Kirisi imulu a isi pombe mallangana ye i. 14 Mugu nga ang ngan lomu galanga ye Maro tiap, le kayei dada dook tiap ke sennene yo lomu bet kayei nga. Bong dookoot nga, ang ngan kanepe ben Maro di natunu yo titoo koonoo nga, le ken kamulukala dada dook tiap yo mugu ngan kayei, ngan be. 15 Ngan Maro yo ipootang panga i, in inepe le taukan busunu. Nen le ang lapau, ye so le imot yo bet kayei nga, ngan katoo dada dook mata le imot yo lono bet katoo nga, a bet nen ngan kanepe le taukamu busunu ye matana. 16 Ole kayei nen, yesoo betanga yo tiwode a iken ye Rau ke Maro in iwete nen, “Au i anepe le taukak busunu, le ang ngan ole katoo dada dook mata yo lok bet katoo nga, a bet nen ngan kanepe le taukamu busunu ye matak.”✡

Maro Iyimidi Ye Rara Ke Kirisi

17 Maro yo kanakana ngan kapatarau panga inbe kakiuu ye “Tamada” i, in ikamata urata ke di tooltool atu atu le imot, inbe itoo dada dook mata a ikarata betanga kidi ye. Inbe ye in iyei dada gaongo leu pang di tooltool yo edi maimai inbe edi maimai tiap nga, ngan a ikap so pang di le lo ige urata kidi yo tiyei ngan kootoonoo. Ngan nen le ye kene yo kanepe ye tana i nga, ngan ole lomu tut nen, tana tani i, in malala kiang ang tapmu tiap. Le bet nen nga, ngan ole katattadaia Maro, inbe karaua panga le kaparanaii dook mata. 18 Ngan awete pang nen, yesoo lomu galanga nen, mugu ngan katoo dada dook tiap yo kakap ye di sasa kiang nga. Le dada kidi tina, ngan sa yo bet itara kanono dook mata ngan tiap, bong Maro iyimang a ipamulang ye dada tina, ngan oo. Ngan ye in iyimang ye so yo ke bet ilene dawa ben pat silba too gol, ngan tiap. 19 Bong iyimang ye rara ke Kirisi yo dook mata le dook mata san i. Ngan rara ki tani in dawa ben sipsip natunu yo tinin galanga le so sa igarungu tiap i. 20 Ngan ye kene yo Maro itar so le imot ke lang le tana a pompombe tiao nga, ngan ipootoo Kirisi bet si ipamulang ye so dook tiap yo bet igarungang i. Ngan la dookoot nga ye lal yo bet Maro iyei porai urata ki ye tana i nga, ngan iwanga Kirisi tani le si pombe mallangana a bet nen ngan ilonang. 21 Nen le ye urata tani yo Kirisi iyeii i, in la le katara lomu medana pang Maro ye i. Ngan ye in ipamaditi Kirisi ye ni ke matenge, inbe iyeie ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye. Le tina ang ngan katara lomu medana pang Maro, inbe katar matamu panga ye so tina yo ipamede betanga ye bet ole iyei nga.

Idi Nga Bet Lodo Dook Mata Pang Di Diede

22 Nen le dookoot nga ang ngan katoo betanga moolmool yo ke Maro i, le ye dada yo kayeii nen i, in la iyei ang a kanepe le tinimu galangana dook mata ye Maro matana, inbe lomu dook mata pang di diemu kapala yo titara lodi medana pang Kirisi nga. Ngan nanga, kaparama dada yo ke bet lomu pang di tooltool ye mai san i, inbe karaia lomu le imot pang di. 23 Ole kayei nen, yesoo ang ngan kayei ben tooltool paunu ye so yo palbe leu be ilene, in tiap, bong kayei tooltool paunu mulu ngan ye betanga ke Maro. Ngan betanga tani in iken nen le taukan motingi. 24 Ngan betanga yo iken ye Rau ke Maro in iwete nen,

“Di tooltool le imot ngan dawa ben
dingding.

✡ **1:16** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 11:44-45; 19:2; 20:7

Inbe so le imot yo tiyei a bet edi
maimai ye nga, ngan dawa ben ool
bolana.
Ngan dingding ngan ole iwod a ilene,
inbe ool bolana ngan ole imakede a
imol lapau.
25 Bong betanga ke Tool Mai, in imede a
iken nen le taukan motingi."✡
Ngan betanga tani, in bingi dook mata tani
yo tiweteweta pang i.

2

1 Ang ngan kayei ben tooltool paunu
mulu oo, le bet nen nga, ngan kagege dada
dook tiap le imot yo bet kakap masngana
pang di tooltool ye nga. Inbe kakap llun-
gunu ye di tooltool ye betanga be. Inbe ken
kallung di tooltool ye dada kiang yo kayei
nga a nen ngan tiyitmak emu ye, ngan be.
Inbe matamu gorengana ye so ke di diemu
a lomu dook tiap pang di ye, ngan be. Inbe
kawete mur ye di diemu a kagarung edi
be lapau. 2 Ngan idi nga lod galanga nen,
tool kase paunu yo kooroonoo i, in lono
pang sui mai san. Le gaongo leu ye ang
ngan, ole lomu pang sui yo ipa ye Maro
Amunu Silene i. Ngan sui ki tani in so dook
tiap sa bet iken ye, ngan tiap. Le kayinu, a
bet nen ngan ipamedang bet kanepe dook
mata le lo Maro ikau ang a ipamulang ye
so dook tiap yo bet igarungang i. 3 Ang
ngan kakamata ben Tool Mai in dook mata
moolmool oo, le kakaua betanga ki a katoo
le ikenen leu.

Yesu In Dawa Ben Pat Yo Inepe Matana Rrene I

4 Ang ngan kaman ye Tool Mai Yesu tani
in oo. Ngan ye in dawa ben pat yo inepe
matana rrene i. Moolmool, di tooltool
ke tana tikamata ngan lodi panga tiap le
tiwala muridi panga, bong Maro ikamata
ngan dook mata ye matana, le ipootoo bet
iyei urata ki. 5 Inbe ang ngan lapau dawa
ben pat yo inepe matana rrene i. Nen
le Maro ire rumu ki ye pat tina yo ang
ngan, a bet nen ngan Amunu Silene inepe
ye. Ngan nen le ang ngan ole kanepe
le taukamu busunu ye matana, inbe ang
ngan ole dawa ben di tooltool ke paro-
ranga so panga nga. Bong so yo bet kayei
paroranga pang Maro ye i, in so ke tana
i tiap, bong in so ke Maro Amunu Silene
leu. Ngan in dada dook mata tani yo bet
Yesu Kirisi ilonang ye a bet kayeii i. Le
paroranga yo nen i, in la Maro ikamata
ngan ole lon ponana ye i. 6 Ngan Rau ke
Maro iwete betanga nen lapau. Iyei ne,
"Kakamata, au i atara pat atu a iken Saion.*
Ngan pat tani in dook mata ye matak,
inbe ataru a bet nen ngan ipamede
rumu.
Nen le tool yo bet itara lono medana ye i,
in o ke bet moomoonoo ye tiap."✡
7 Ngan la ang di tooltool yo katara lomu
medana ye nga, ngan kakamata ben so
dook mata. Bong di tooltool yo titara lodi
medana ye tiap nga, ngan di ngan dawa
ben betanga ru yo iken ye Rau ke Maro a
tiwete ye di nga. Ngan betanga atu in nen,
"Pat yo di tooltool ke renge rumu lodi
panga tiap a tisukraii i,
in la iyei pat dook mata yo bet ipamede
rumu le imede i."✡
8 Inbe betanga san in nen,
"Ye in dawa ben pat yo di tooltool kedi
isaurai ye a timol,
inbe dawa ben pat yo di tooltool titut
kedi ye a timol du tana i."✡
Ngan betanga ke Maro iwete nen a imot,
le moolmool ole timol, yesoo di ngan titara
lodi medana ye betanga ke Maro tiap.
Mukot yege nga, ngan Maro itara betanga
atu a iken nen bet di tooltool yo nga ole
timol.
9 Bong ang ngan, Maro ipootang panga
ye taunu. Inbe ang ngan ben di tooltool
kuto maimai yo Maro itar di bet tiyei urata
ke paroranga so panga nga. Inbe ang ngan
dawa ben di tooltool yo tigaua bet tinepe
gaongo ye tana maimai kapala nga. Le
ye dada gaongo leu, ang ngan, Maro igau
ang panga man kagaua le atu a bet nen
ngan ole kanepe ben di tooltool yo ipootoo
di panga ye taunu nga. Ngan iyei nen, a
bet nen ngan kawetewete pang di tooltool
ye so dook mata yo Maro iyei pang nga,
inbe kayitmaka ene ye yo ikau ang ye ni

✡ **1:25** Esai (Aisaia) 40:6-8 * **2:6** Ngan Saion in kawal yo malala mai Yerusalem iken ye i. ✡ **2:6** Esai (Aisaia) 28:16 ✡ **2:7** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:22 ✡ **2:8** Esai (Aisaia) 8:14

todo lono a kaman kanepe ye lulngana yo dook mata in nga. 10 Mugu ngan kanepe dawa ben di tooltool ke Maro tiap, bong dookoot nga, igau ang panga le kanepe ben di tooltool ki ye taunu. Inbe mugu ngan dada yo bet Maro lono pang a iyei dada dook mata pang ye i, in pombe pang yang tiao. Bong dookoot nga, dada yo bet lono pang a iyei dada dook mata pang ye i, in pombe oo.

11 Ang di tooltool kiau yo lok pang mai san nga, ang ngan ke tana i tiap, le kanepe dawa ben ang ngan di tooltool ke malala san. Ngan nen le awete pang le kook mede ye betanga nen, kagege dada dook tiap ke sennene yo tinimu iyolang bet la kayei nga, yesoo dada dook tiap yo nen ngan la bet igarung lomu nga. 12 Inbe ole kakap tutang dook ye panga kiang, a bet nen ngan kanepe dook mata ye di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga, ngan matadi. Moolmool, di ngan tisopo koodi pang bet kayei dada yo dook tiap nga, bong kanepe dook, a bet nen ngan tikamata dada dook mata kiang tina yo kayei nga. Ngan la ye lal yo Maro bet ikarata betanga ke di tooltool ye in nga, ngan ole tiyeie Maro ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye.

Karaua Pang Di Tooltool Yo Kuto Maimai Nga

13 Ngan dada dook mata yo Tool Mai lon ponana ye ngan nen, bet ang tapmu karautoo ang le kanepe ye gurana ke di tooltool kuto maimai nga le imot, ngan parmadi. Le tool kuto mai yo matan kala di tooltool le imot ke tana mai i, in kanepe parmana a katoo betanga ki. 14 Inbe di tooltool ki yo itar di bet tiyei tooltool kuto maimai pang nga, ngan karaua pang di a katoo betanga kidi lapau. Di ngan iyawar di bet tiyemenai di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga, inbe tiyitmak di tooltool yo tiyei dada dook mata nga. 15 Ngan Maro lono bet kayei dada yo dook mata nga, a bet nen ngan kayakala di tooltool yo taukadi lo galanga nga, ngan koodi, a timot ye betanga dook tiap kidi yo tiwete nga. 16 Ngan ang ngan kanepe ben di poranga mulu, ngan tiap. Bong ken lomu tar bet ang ngan kanepe nen a bet kayei dada yo dook tiap, ngan be. Nen le katoo dada yo dook mata nga ben ang ngan di poranga ke Maro. 17 Inbe tinimu booroomoo ye tool sa be, bong katar talngamu ye betanga kidi. Inbe lomu mai san pang di diemu kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga. Inbe katattadaia Maro, inbe karaua panga le kaparanaii dook mata. Inbe ole kalongo pang tool kuto mai tani yo matan kala di tooltool le imot ke tana mai i, a katoo betanga ki leu.

Tatoo Kirisi Kene Nene, Inbe Tasolo Masngana

18 Ang di poranga nga, ngan karautoo ang le du kanepe di kuto maimai kiang parmadi, inbe kalongo betanga kidi a katoo dook le imot. Ngan ken kayei dada nen pang di kuto maimai dook mata yo lodi iken silene pang, ngan leu be. Bong kayei dada gaongo leu pang di kuto maimai yo malmalidi a tiyei dada dook tiap pang, ngan lapau. 19 Nen le lomu tutu Maro ye so yo bet kayei nga, ngan kumata bet kayei nen le bet tikap sorok masngana pang ye nga, ngan nanga, ole kakodo le kamede inbe kasolo masngana yo nen nga, a bet nen ngan Maro ole lon ponana yang. 20 Ngan kumata le bet kayei dada dook tiap le tirau ang a kasolo urata moonoo ye nga, ngan ole gelei, Maro ole lon ponana yang? Tiap yege! Bong kumata le bet kayei dada yo dook mata nga, inbe tirau sorok ang a kasolo urata moonoo ye nga, ngan in dada tani yo bet Maro lon ponana ye i. 21 Le Maro ikiu ang bet ole katoo dada dook mata yo nen nga, yesoo Kirisi lapau isolo masngana a bet ilonang ye. Ngan ye in ipitnaia dada pang oo, le ole katoo kene nene ye dada ki tani yo iyeii i. 22 “Ye in iyei toko dada dook tiap yo ke sennene ngan siap. Inbe betanga ke kaplungunu sa ipas ye koonoo, ngan tiap lapau.”✡ 23 Ngan ye kene yo di tooltool tiwete betanga dook tiap panga a bet tigarungu ye in nga, ngan ye in iwete toko betanga sa yo dook tiap ngan bet irau betanga kidi ye, ngan tiap. Inbe ye kene yo isolo masngana ye in nga, ngan iwete toko betanga sa yo bet ole iyeie dada

✡ **2:22** Esai (Aisaia) 53:9

dook tiap sa pang di ye, ngan tiap lapau. Bong ye taunu itaru lo Maro bene. Ngan Maro in tool tani yo itoo dada dook mata bet ikarata betanga ke di tooltool i. 24 Ngan Kirisi ikap sennene yo kiidi nga le imot a isolo ye kene yo imata lo kai palasingi kaini ye i. Ngan iyei nen, a bet nen ngan tagege dada dook tiap ke sennene. Inbe iyei nen, a bet nen ngan tanepe ngan tatoo dada dook mata noonoonoo yo Maro lono bet tatoo nga. Ngan moonoongoo yo iken ye tinini nga, ngan bet nen a iyei ang le kanepe dook mata mulu. 25 Mugu nga ang ngan dawa ben di sipsip yo tila a la tiyududu nga, bong dookoot nga kamulu a kaman ye tool yo matan kala di sipsip i, a bet nen ngan man matan kalang ye nepongo kiang.

3

Noonoongoo Pang Di Tamoto Le Garup Yo Kerenge Nga

1-2 Ngan dada gaongo leu ben ye noonoongoo yo akap pang di poranga nga, le ang di garup yo kerenge ngan lapau, ole kalongo betanga kidi nimutooroo a kanepe parmadi. Ngan ole katoo dada dook mata nen, a le bet di tina ngan sa itara lono medana ye betanga ke Yesu tiap nga, ngan ole ikamata dada dook mata tina yo katoo nga, ngan ke bet iloni a bet nen ngan iportaka lono. Ngan nen le kumata bet kawetewete pang di ye Kirisi mulu tiap nga, ngan ole tikamata nen, ang ngan kanepe le taukamu busunu ye Maro matana. Inbe ole tikamatang ben ang ngan katattadaii, inbe karaua panga le kaparanaii dook mata. Ngan dada tani yo kayeii i, in ke bet ilon di a bet nen ngan tiportak lodi. 3 Nen le ken kakapge bet kamoro tinimu ke diki ngan ye so matana matana a bet nen ngan matamu dook mata ye, ngan be. Yesoo, bet kapirak kutomu raunu, too katar pat gol ilo bemu le gurimu, too kamoro tinimu ye sousoungu dook mata yo kayimi ngan pat ki ilo ete nga, a bet matamu dook mata ye nga, ngan in so sorok ke diki leu. 4 Bong dada yo dook mata in nen, ole kamoro ang tapmu lomu ngan ye so yo dook mata nga. Ngan moro dook mata tina yo bet kamoro lomu ye ngan nen, ole karautoo ang le du kanepe lopo, inbe kanepe ye lomu silene ye nepongo kiang. Ngan dada yo nen, ngan la dook mata kaiye ye Maro matana nga, inbe o ke bet ilene tiap. 5 Ngan dada tani in gaongo leu ben tina di garup ke Maro yo tinepe mukot ngan titoo i. Di ngan titar matadi pang Maro bet ilon di, le di ngan dook mata ye matana, inbe tilongo betanga ke di niditooroo a tinepe parmadi. 6 Le lomu tut ye Sara yo garup tina ngan edi atu i, in iyei dada nen. Sara ilongo Awaram koonoo a inepe parmana, inbe ikiuu ye tool mai ki. Ngan kumata le bet kayei dada dook mata yo nen nga, inbe katattadaia so siap nga, ngan ang ngan dawa ben Sara di natunu garup.

7 Inbe ye dada gaongo leu ben ye noonoongoo yo akap pang di garup kerenge nga, le ang di tamoto yo kerenge ngan lapau, ole katoo dada yo dook mata nga pang di rimamu a kaye di kanepe dook. Inbe matamu kala di dook a kaparanai di, yesoo di ngan gurana kidi mai mata tiap. Inbe di ngan Maro di natunu yo lono pang di mai san nga. Le ole iyei urata dook mata pang di a ikaua nepongo dook mata pang di. Le katoo dada dook mata pang di rimamu a bet nen ngan so sa yo bet iwonokala pataraungu kiang, ngan tiap.

Ole Tasolo Masngana Ye Dada Dook Mata Yo Bet Tayei Nga

8 Dookoot nga bet awete porai betanga kiau tina nga le imot nen. Ang le imot kagaua lomu le atu a kaye di diemu kanepe dook, inbe lomu pang di tooltool yo ti-solo urata moonoo nga. Inbe lomu mai san pang di diemu kapala yo titara lodi medana pang Yesu, ngan dawa ben di ngan rara kiang ang tapmu nga. Inbe kayei dada dook mata pang di tooltool kapala a kalon di, inbe ang tapmu kayitmak emu be, bong karautoo ang le du kanepe lopo. 9 Ngan nen le kumata bet di tooltool tiyei dada dook tiap pang nga, ngan ken karau kidi a kayei dada dook tiap pang di be. Too, bet tiwete betanga dook tiap sa pang a tigarungang ye nga, ngan ken karau kidi a kagarung di ye betanga be. Bong bet nen

ngan kapatarau pang Maro bet iyei urata
dook mata pang di. Ngan Maro ikiu ang
panga bet kayei dada dook mata yo nen
nga, a bet nen ngan iyei dada yo dook mata
ngan pang. 10 Ngan betanga yo iken ye Rau
ke Maro, ngan iwete nen,
"Sei tool lono bet nepongo ki dook mata
inbe kanakana ngan inepe ye lal yo
dook mata nga,
ngan ikaptutu koonoo dook ye betanga yo
dook tiap nga,
inbe ikaptutu koonoo dook ye betanga
yo ke kaplungunu nga.
11 Inbe tool tani in ole igege dada yo dook
tiap nga,
inbe iyei dada yo dook mata ngan leu.
Inbe dada yo bet lono iken silene pang di
tooltool kapala a iye di tigauagaua
dook mata ye i,
in ole itoo le iken so.
12 Ole nen, yesoo Tool Mai in matan kala di
tooltool yo noonoodi nga,
inbe itar talngana a ilongo pataraungu
kidi leu.
Bong tooltool yo tiyei dada dook tiap nga,
ngan Tool Mai iwala murini pang di."✡
13 Kumata bet kayei dada dook mata yo
lomu bet kayei nga, ngan ole sei tool bet
igarungang ye i? 14 Bong kumata le bet
kasolo masngana ye dada dook mata yo
kayei nga, ngan lomu ponana, yesoo Maro
ole iyei dada dook mata pang. Le katoo
betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan iwete
nen, "Ken katattadai a lomu madoko ye
dada yo bet tiyei pang ngan be."✡ 15 Bong
katara lomu le atu pang Kirisi ben yetaleu
in la Tool Mai kiang i. Inbe kanakana ngan
kakarata lomu le dook mata a bet nen ngan
ke bet karau torungu kidi tooltool ye so
dook mata yo katar matamu ye pang Maro
a kanamu ye i. 16 Inbe ye kene yo bet
kawete pang di ye in nga, ngan katoo dada
dook mata ke di tooltool yo titattadaia
Maro, inbe tiraua panga le tiparanaii dook
mata nga. Le ken karau betanga kidi ye
betanga ke kate malmal be, bong ye be-
tanga silene. Inbe katoo dada dook mata
yo lomu wetewete ye bet katoo nga, a bet
nen ngan lomu ken galangana. Kumata le
bet kayei nen nga, ngan la bet di tooltool
yo tiwete mur yang a tigarungang ye dada
dook mata yo katara lomu medana pang
Kirisi ye in nga, ngan ole moomoodi ye
dada dook tiap kidi tina. 17 Ngan nanga,
kumata le Maro lono bet tasolo masngana
ye urata dook mata yo tayei nga, ngan o
dook mata. Bong kumata le bet tasolo
masngana ye urata dook tiap yo tayei nga,
ngan in dook tiap.

Kirisi Imata, Motong Imadit Mulu A Bet Nen Ngan Ipamulidi

18 Matamu too ye dada yo Kirisi itoo i. Ye
in tool noonoonoo, bong ikaua idi tooltool
ke sennene nga le imot nede a imata nga,
ngan bet nen a ikau idi a taman ye Maro.
Ngan urata tani yo iyeii i, in iyeii pattu leu
le imot, le ke bet iyeii mulu tiap. Ngan nen
le kene yo inepe ye tana i nga, ngan tiraua
kanono le imata, bong Maro Amunu Silene
la ipamaditi le imagur mulu i. 19 Inbe Maro
Amunu Silene tani in iloni a ila iwetewete
pang di so sidi yo Maro itar di a tinepe ye
ni kidi talnga dikidiki nga. 20 Mukot yege
ni ye kene yo Noa ikarata ookoo somai ye
in nga, ngan di so sidi tina tilongo pang
Maro tiap, le itar di tilo ye ni kidi talnga
dikidiki. Ngan ye kene tani in Maro katen
malmal tarrai pang di tooltool tiap, bong
inepe a inam di bet tiportak lodi, bong tiap.
Ngan la le oongoo irau di, inbe ookoo tani
in di tooltool alunu tiap, limi be tol leu, la
tilo lono a tinepe dook mata ye oongoo tani
nga. 21 Ngan so tani yo pombe pang ye Noa
i, in inanpootoo ran yo dookoot nga tirriu
idi ye a ipamulidi ye so dook tiap yo bet
igarungidi i. Ngan ran tani yo tirriu idi
ye i, in o ingas giri le ikoo ye tiniidi, ngan
tiap, bong in ben tarkilanga ke Maro yo
ingas lodo le igalanga ye matana, inbe in
dada yo bet tapamede betanga panga bet
ole tatoo dada dook mata yo ki ngan le iken
so. Ngan dada tani yo bet ingas lodo ye
i, in ye Yesu Kirisi yo ipamaditi ye ni ke
matenge a imagur mulu i. 22 Inbe dookoot
nga Yesu Kirisi tani in ilo ye malala ke
Maro le lo iwur ye Maro bene oonoo. Inbe
di bangabangana ke Maro tiye di so yo

✡ **3:12** Rau ke Woungu (Buk Song) 34:12-16 ✡ **3:14** Esai (Aisaia) 8:12

gurana kidi maimai mata nga, ngan tiraua panga, inbe tinepe parmana.

4

Tayei Dada Dook Mata Yo Maro Lono Bet Tayei Nga

1 Ngan nanga, mugu ngan Kirisi isolo masngana ye tinini, le ang lapau ole karai lomu bet katoo dada gaongo leu ben yo Kirisi itoo i, yesoo kumata bet tool sa itara lono medana inbe isolo masngana ye tinini nga, ngan ye in igege dada dook tiap ke sennene le inepe manga mooloo ye. 2 Ngan la bet ye nepongo ki ke tana i nga, ngan o ke bet iyei dada dook tiap ke sennene yo tinini iyole bet la iyei ngan tiap, bong iyei dada dook mata yo Maro lono bet iyei ngan leu. 3 Ngan awete pang nen, yesoo mugu ngan katu ye geingi dada dook tiap matana matana ke di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga. Ngan dada dook tiap tina, ngan ben dada kidi gaunu yo tiyei nga, inbe kayei dada dook tiap yo tinimu iyolang bet la kayei nga, inbe kayin ran medana mata a kutomu moo ye, inbe kaye di diemu kagaua bet kayin ran medana a la kayei dada dook tiap pang di tooltool kapala, inbe kadada wer pono a kasung pang di maro yo kai padodo nga. Le dada tina yo nen nga, ngan di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga, ngan lodi bet tiyei. 4 Inbe di tooltool tina, ngan titakrai yang ye yo dookoot nga kataula ye di ye geingi dada dook tiap yo bet igarung di, ngan tiap nga. Ngan la le tiwete betanga dook tiap pang nga. 5 Bong pang dama ni nga, ngan ole tilo tikodo dama ke tool ke karatanga betanga, inbe di tapdi tipapos di ye dada kidi tina yo tiyei nga. Ngan tool ke karatanga betanga tani, in ye la inam bet ikarata betanga ke di tooltool yo tinepe maguredi nga, inbe di tooltool yo timmata koot nga, ngan ye dada kidi yo tiyei nga. 6 Ngan ye punu yo nen in la le di tooltool kapala tiwetewete bingi dook mata pang di diedi yo timmata koot nga ye i. Le moolmool, so yo pombe pang ye tinidi nga, ngan dawa ben so yo pombe pang ye di tooltool le imot ke tana i nga, bong Maro Amunu Silene iyei di le tikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i.

Tayei Urata Ye Gurana Yo Maro Ikap Paidi Nga

7 Ngan lal yo bet so tina le imot ke tana i ngan bet imot ye i, in iman potai oo. Ngan nanga, ken dada dook tiap yo matana matana ngan ikap matamu be, inbe kakaptutang dook ye nepongo kiang, a bet nen ngan kapas le kapatarau pang Maro leu. 8 Inbe dada maiyoko atu yo bet ipa mugu ye dada kapala i, in nen. Ole lomu mai san moolmool pang di diemu kapala, yesoo dada dook mata tani, in iduk dada dook tiap ke sennene alunu yo tiyei paidi, ngan le lod tut mulu tiap nga. 9 Le kumata bet di diemu kapala timan pang yang man kaye di kanepe nga, ngan ken lomu dook tiap pang di be, bong kakap di pang rumu kiang, inbe matamu kala di dook. 10 Ngan ang ngan, Maro lono pang a iyei dada dook mata pang, inbe ikap so dook mata matana matana pang ye lo ponana ki. Le ang atu atu ole kayei urata ki dook ye soo so yo ikap pang ye lo ponana ki nga, a bet nen ngan kalon di tooltool kapala ye. 11 Nen le kumata tool kiang atu bet iwetewete betanga ke Maro pang di tooltool nga, ngan iwete betanga moolmool yo ipa ye Maro ngan leu. Inbe kumata tool kiang san bet iyei urata dook mata pang di tooltool a ilon di ye nga, ngan iyei urata tani in ye gurana yo Maro ikap panga nga. Ole kayei nen le iken so, a bet nen ngan di tooltool tikamata so tina yo kayei ye Yesu Kirisi ene nga, ngan ole tiyitmaka Maro ene ye. Ngan ye in gurana ki mai, inbe ene mai san ke bet di tooltool tipayiti a ikenen leu le taukan motingi. Moolmool.

Lod Ponana Ye Yo Tasolo Masngana Dawa Ben Kirisi Nga

12 Ang di diek yo lok pang mai san nga, dookoot nga touanga dook tiap pombe pang yang a kasolo masngana mai dawa ben ei ikanang nga. Bong ken katakrai inbe kawete bet in so paunu la pombe pang yang, in be. 13 Inbe lomu ponana ye yo kaye Kirisi kasolo urata moonoo ke masngana yo pombe pang ye i. Yesoo, ye kene yo Kirisi imulu a si pombe mallangana ye in nga, ngan di tooltool ole tikamata nen, ye in ene mai san ke bet di tooltool tipayiti,

inbe ang ngan ole lomu ponana le lomu ponana kaiye. 14 Le kumata le bet di tooltool tiwete betanga dook tiap pang ye yo katara lomu medana pang Kirisi nga, ngan lomu ponana, yesoo Maro yo ene mai san ke bet di tooltool tipayiti i, in Amunu inepe yang. 15 Bong kumata le bet kasolo masngana ye urata dook tiap yo kayei nga, ngan in dook tiap. Ngan nen le dada dook tiap tina ben ke raumatenge di tooltool, inbe ke pinaungu so, inbe ke geingi dada dook tiap kidi talnga dikidiki, inbe ke garungunu urata kidi tooltool kapala nga, ngan ken kayei be. 16 Bong kumata bet kasolo masngana ye yo katoo dada ke Kirisi nga, ngan ken moomoomu be. Bong bet nen ngan kayitmaka Maro ene ye yo ang ngan di tooltool ke Kirisi nga.

17 Dookoot nga lal yo bet Maro ikarata betanga kidi tooltool ye in pombe oo. Ole ikarata betanga ke di tooltool yo ki ngan mugu. Nen le kumata bet imadit ye karatanga betanga kiidi mugu nga, ngan ole gelei ye di tooltool yo tiwala muridi pang bingi dook mata nga? Atoo, ole iyemenai di le dook tiap yege. 18 Ngan Rau ke Maro iwete nen,

“Di tooltool yo noonoodi nga, ngan ole tisolo urata moonoo mugu,
lo ngan bet Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.
Bong ole gelei ye di tooltool yo tiyei sennene
a titoo dada dook tiap yo Maro lono bet titoo tiap nga?
Atoo, ole iyemenai di le dook tiap yege.”✡

19 Ngan la kumata le Maro lono bet ang sima tooltool kasolo masngana nga, ngan ole ang tapmu katarang la Maro bene, inbe kayei dada yo dook mata ngan le ikenen leu. Ngan Maro tani in itaridi, le ye in ole itoo betanga ki yo ipamede paidi i.

5

Noonoongoo Pang Di Kuto Maimai Inbe Pang Di Kakase Paunu

1 Dookoot nga au i lok bet apamedang ang sima tooltool yo kayei kuto maimai pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke sungunu nga. Ngan au i tool kuto mai atu lapau, inbe au tauk i akamata Kirisi ye matak ye yo isolo masngana nga. Inbe au lapau, pang dama ni ye kene yo bet Kirisi imulu a isi pombe mallangana a di tooltool tikamata ben ye in ene mai san ke bet tipayiti ye nga, ngan lulngana ole idukau le ipa ye di tooltool yo ki nga. Ngan la lok bet apamadit lomu ye urata nen. 2 Maro itarang bet kayei urata ben di tooltool yo matadi kala di asara yo edi sipsip nga. Nen le ken matamu kala di tooltool yo ke Maro nga dook. Ole kayei urata i, yesoo di tooltool kapala la titarang bet kayei urata i nga tiap, bong kayeii, yesoo ang tapmu la lomu dook mata bet kayeii i. Kumata bet kayei nen nga, ngan Maro ole lon ponana yang. Nen le ken lomu tar bet kayei urata a nen ngan kakap pat ye urata kootoonoo kiang, leu be, bong karai lomu le imot bet kalon di. 3 Inbe di tooltool tina yo Maro itar di la bemu nga, ngan ken kayei di dawa ben ang ngan di tooltool maimai a kadada podi be. Bong kapitnaia dada dook mata pang di a bet titoo ang ye. 4 Ole kayei nen, ngan la bet ye lal tani yo bet tool kuto mai kidi tooltool yo matadi kala di sipsip i, in bet pombe mallangana ye in nga, ngan ole kakaua balingi yo ke bet ilene tiap i, yesoo ole kanepe ye lulngana yo iken nen le taukan motingi i.

5 Inbe dada gaongo leu ben ye noonoongoo yo akap pang di kuto maimai nga, le ang di kakase yo paunu nga, ngan ole kalongo betanga ke di kuto maimai ke bareme ke sungunu a kanepe parmadi. Inbe ang tina ngan le imot ole katoo dada yo bet karautoo ang le kadu lopo ye di diemu, yesoo Rau ke Maro iwete nen,

“Di tooltool yo di tapdi tiyitmak di nga,
ngan Maro lono dook tiap pang di.
Bong di tooltool yo di tapdi tirautoo di le tidu lopo nga,
ngan Maro lono pang di le iyei dada dook mata pang di.”✡

6 Ngan la ang tapmu ole karautoo ang le du kanepe Maro yo gurana ki mai mata i, in parmana, a bet nen ngan ye soo lal yo lon

✡ **4:18** Burungu Dook Mata (Gutpela Sindaun) 11:31 ✡ **5:5** Burungu Dook Mata (Gutpela Sindaun) 3:34

taru i, in ole iyitmakang le kalo ete. 7 Le soo
so yo lomu madoko ye nga, ngan kasuk la
Maro bene, yesoo ye la lono pang mai san
le matan kalang i.

8 Ole kakaptutang dook ye nepongo
kiang, inbe matamu kalang dook, yesoo
koi kiang yo tool kuto mai kidi so sidi i, in
ye la ipa bet isere di tooltool yo bet igarung
di i. Ngan ye in dawa ben asara gok yo
ene laion i, le ipa bet isere so yo bet ikani i.
9 Bong ang ngan ole kakodo le kamede ye
lomu medana yo kataru pang Maro i, inbe
kanganga le ila diki. Yesoo, lomu galanga
nen, di diemu kapala ke Maro yo tinepe ye
tana mai i le imot nga, ngan di lapau tikodo
le timede inbe tisolo masngana dawa ben
tina yo ang kasolo nga. 10 Inbe lomu
tut, ang ngan ole kasolo masngana nen ye
manga modono kasin leu, lo ngan bet Maro
yo kanakana ngan lono pang mai san a iyei
dada dook mata pang i, in ole iyei ang le
kanepe dook mata mulu. Inbe ole ikata
suanga yang, inbe ipamedang a kakodo le
kamede nen a tala. Ngan Maro tani yo
ene mai san ke bet di tooltool tipayiti i, in
ipootang bet kayei ben di tooltool ke Kirisi,
nen le ang ngan ole kalo kaye kanepe ye
lulngana yo iken nen le taukan motingi i.
11 Ngan ye in gurana nga le imot iken ye a
iken nen le taukan motingi. Moolmool.

Pita Iwete Lo Ponana Ki

12 Silas, yo itara lono medana pang Kirisi
i, in akamata ngan ben au ek moolmool.
Ye in ilonau ye rau modono i, inbe awode
pang. Ngan awode pang bet apamedang,
inbe awete betanga moolmool pang ye
dada dook mata yo Maro lono paidi a iyeii
paidi i. Nen le katara lomu medana ye
le iken so. 13 Di diemu kapala yo tinepe
malala mai Babilon* a Maro ipootoo di
panga ye taunu dawa ben ipootang panga
nga, ngan tiyawar lo ponana kidi pang.
Inbe Maka yo dawa ben natuk i, in iyawara
lo ponana ki pang lapau. 14 Inbe kawete lo
ponana kiang pang di diemu tina ngan atu
atu le imot, inbe kapitnaia lomu yo mai san
in pang di a kawarara di, inbe katoo momo
kiidi a kasom pangadi. Nen le apatarau
pang Maro nen, bet ikaua lo silene ki pang
ang di tooltool yo katara lomu medana
pang Kirisi nga.

* **5:13** Babilon in kattenge betanga ke malala Rom. Inbe Rom in malala yo di tooltool kuto mai yo titoo Maro tiap ngan tinepe ye i. Di ngan tidada di tooltool kapala podi dawa ben mugu ngan di tooltool kuto maimai ke Babilon tiyei nga.

2 Pita
Rau Yo Pita Iwode I, In Ru Ki

1 Au, Simon Pita i, ayei urata ben
kapraingi inbe aposol ke Yesu Kirisi. Au
i awodo rau naii pang ang di tooltool
yo katara lomu medana pang Yesu Kirisi
dawa ben am nga. Ngan ye in Maro kiidi,
inbe ye in tool tani yo ikau idi a ipamulidi
ye so dook tiap yo bet igarungidi i, inbe ye
in itoo dada dook mata yo noonoonoo nga.
Le ye dada dook mata ki tani, in ilonidi a
nen ngan tatara lodo medana panga.
2 Ngan ang ngan lomu galanga mool-
mool ye Maro inbe Tool Mai kiidi yo Yesu
Kirisi i. Nen le apatarau pang Maro nen,
bet lo galanga kiang tani in ole iso dada
pang a bet nen ngan iyei dada dook mata
pang, inbe ikaua lo silene ki pang mai le
mai san.

Noonoongoo Pang Di Tooltool Ke Maro Ye Dada Dook Mata Yo Bet Titoo I

3 Ngan ye yo lod galanga ye moolmool
nga, ngan le ikap so le imot yo tamaka ye
ngan paidi, a bet nen ngan tanepe dook,
inbe tatoo dada dook mata le imot yo lono
bet tatoo nga. Nen le ikap so nen paidi
ye gurana ki yo mai i. Ye in itoo dada yo
dook mata in leu, inbe ene mai san ke bet
di tooltool tipayiti ye. Ngan nen le ipootidi
panga ye taunu bet tayei ben di tooltool
ki. 4 Moolmool, ye in itoo dada dook mata
inbe gurana ki mai san. Ngan la le ipamede
betanga bet ole iyeie dada yo dook mata ki
taunu i, in paidi, a bet nen ngan dada dook
tiap ke tana yo iyolidi bet la tayei sennene
nga, ngan o ke bet igarungidi tiap, bong ole
tatoo dada dook mata dawa ben yo itoo i.
5 Ngan so dook mata tina ngan Maro
iyei paidi oo, nen le dook mata bet katara
lomu medana panga leu be, bong bet nen
ngan kayei urata le guramu bet katoo dada
yo dook mata nga lapau. Ngan kumata
le bet katoo dada dook mata tani nga,
ngan dook mata, bong ole lomu kaua urata
dook ye dada moolmool yo ke Maro nga
lapau. 6 Inbe kumata le bet lomu kaua
urata dook ye dada moolmool tani nga,
ngan dook mata, bong ole kakap tutang ye
nepongo kiang lapau. Inbe kumata le bet
kakaptutang ye nepongo kiang nga, ngan
dook mata, bong ole kakodo le kamede
inbe kasolo urata moonoo yo bet pombe
pang yang, ngan lapau. Inbe kumata le
bet kakodo le kamede nen nga, ngan dook
mata, bong ole katoo dada dook mata le
imot yo Maro lono bet katoo ngan lapau.
7 Inbe kumata le bet katoo dada dook mata
le imot yo Maro lono bet katoo nga, ngan
dook mata, bong ole lomu mai san pang
di diemu yo titara lodi medana pang Kirisi
ngan lapau. Inbe kumata le bet lomu
mai san pang di diemu nga, ngan dook
mata, bong bet nen ngan ole kayei dada
dook mata yo bet lomu mai san pang di
tooltool nga le imot ngan lapau. 8 Ngan
kumata le bet tasudungu toongoo dada
dook mata tina ngan le ikenen leu nga,
ngan ole ipaposidi ben idi nga lod galanga
moolmool ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi,
inbe lo galanga kiidi tani in ole ilonidi le
tanepe ye nepongo yo dook mata i. 9 Bong
kumata bet tool sa itoo dada tina ngan tiap
nga, ngan ye in dawa ben tool mata kis yo
ikamata ni tiap i. Inbe ye in lon kalli ye yo
Maro ipamule a igiri dada dook tiap ki ke
sennene yo mugu ngan iyei nga.
10 Le ang di diek nga, ngan ole kakaua
urata le guramu bet katoo dada tina nga
dook le imot, a bet nen ngan ipaposang
ben moolmool ang ngan Maro ikiu ang,
inbe ipootang panga ye taunu. Ngan ye
yo awete nen nga, yesoo kumata le bet
kayei so tina nga, ngan o ke bet kawala
murimu pang Maro pitiap yege. 11 Inbe
Maro ole lon ponana pang a iso dada pang
bet lo kanepe so ye malala ki. Ngan malala
ki tani, in Tool Mai kiidi Yesu Kirisi yo
ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi
i, in inepe ye. Inbe ye la bet matan kala so
ki nga le imot le taukan motingi i.

Pita Bet Ipamadit Di Tooltool Lodi Mulu

12 Ang ngan o lomu galanga ye so yo
awetewete ye, ngan oo. Inbe kaparama
betanga moolmool ke Kirisi yo di tooltool
tipatomonai ang ye, in oo. Bong au i lok bet
apamadit lomu ye so tina ngan le ikenen
leu. 13-14 Ngan au tinik i dawa ben bad-
abada ke kaningi yo iken le mos tiap bet

dook tiap i. Inbe Tool Mai kiidi Yesu Kirisi ipagalanga lok nen, bet ole palbe leu inbe agege tana i a alo. Le dookoot nga ye kene yo anepe matak rerene go nga, ngan dook mata nen bet awetewete pang a apamadit lomu mulu ye so tina nga, a bet nen ngan lomu kalli be. 15 Ngan la le dookoot nga akaua urata le gurak bet awete pang ye so tina nga, a ye kene yo bet amata ye in nga, ngan ole lomu tut so tina mulu le iken so yang.

Pita Ye Taunu Ikamata Maro Lulngana Yo Iduku Yesu I

16 Mugu ngan amwete pang ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi yo bet imulu a isi ngan ipa ye gurana ki maiyoko in oo. Ngan ye kene tani ngan amtoo gasagasanga sorok sa kidi tooltool yo ipa ye di tapdi lodi la le amwete pang ye, ngan tiap. Bong ye am tapmam matamam, ngan amkamata ben ye in tool ene mai ki taunu, inbe gurana ki maiyoko, ngan la le awete pang ye nga. 17-18 Le moolmool, yesoo ye kene yo Tamada Maro iyitmaka ene inbe iyeie ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye in nga, ngan amnepe lapau. Le ye kene tani in amye Kirisi amnepe ye kawal mison ke Maro, inbe Maro lulngana iduku, inbe kalngana si iwetewete ye i. Le tina am tapmam amlongo Maro kalngana ipa ye malala ki a si iwetewete ye nen, “Tool in au Natuk. Au i lok panga mai san, inbe lok ponana ye.”✡

Betanga Yo Di Maro Koonoo Tiwodo Ngan Moolmool

19 Ngan nen le am nga lomam galanga nen, betanga yo di Maro koonoo tikap a tiwodo ilo ye rau nga, ngan moolmool. Le ken katar talngamu a kalongo betanga kidi, yesoo betanga kidi tina ngan dawa ben sul yo lulngana ilangaraia ni todo lono i. Le kaparama betanga tina le ilo ye lal yo bet Yesu imulu a isi pombe ye i. Ngan ye kene tani in ole pombe dawa ben malama yo perbe a boi ke muntu ise ngan le ilangaraia ni i. 20 Bong so maiyoko yo bet lomu galanga ye in nen: Di Maro koonoo ngan sa yo bet iwodo betanga ilo ye Rau ke Maro ye ye taunu lono, ngan tiap. 21 Ngan ye yo awete nen nga, yesoo betanga yo di Maro koonoo tiwete nga, ngan ipa ye di tapdi lodi tiap, bong Maro Amunu Silene la ipamadit lodi bet tiwete betanga tina yo Maro lono bet tiwete nga.

2

Maro Ole Iyemenai Di Tooltool Ke Kaplungunu

1 Ngan mugu nga, ngan di tooltool ke kaplungunu yo tiwete bet di ngan Maro koonoo nga, ngan tinepe kataunu ye di tooltool ke Isrel. Le gaongo leu, di tooltool ke kaplungunu yo tipatomonai di tooltool ye betanga doko nga, ngan di la bet se tinepe kataunu kiang nga. Di ngan ole tiyei urata dook tiap kidi mallangana tiap, bong ole tiwete betanga kidi sollono, inbe tipatomonai di tooltool kiang ye so yo ke bet igarung lodi nga. Di tooltool ke kaplungunu tina ngan ole tiwala muridi pang Tool Mai yo iyei tool kuto mai pang so nga le imot i. Moolmool, ole tiwala muridi pang Tool Mai yo iyimi di panga ye taunu i. Le ye dada kidi yo tiyeii i, in di tapdi ole tiyolo pang di bet igarung di palbe leu. 2 Bong di tooltool alunu ole titoo patomonaingi kidi tooltool tina a tiyei dada dook tiap yo ke bet moomoodoo ye nga. Inbe ye dada dook tiap kidi tina, ngan ole di tooltool kapala tikamata le tikan paseme dada moolmool ke Maro ye betanga dook tiap. 3 Inbe di tooltool ke kaplungunu tina ngan matadi so, le ole tikaua llungunu yang ye betanga kidi yo ipa ye di tapdi lodi nga, a bet nen ngan kakap pat le so pang di. Bong mukot yege ngan Maro lon kaua dada atu a iken in nen, bet ole iyemenai di, le nga inam bet iyeii leu. Ngan betanga yo bet Maro igarung di ye i, in ye la ikenen go i le ole igarung di.

4 Au i yo awete nen nga, yesoo mugu ngan di bangabangana ke Maro pattu tikapsap ye dada ke sennene, ngan le Maro ipatau di a sila tinepe tiap. Bong ikatte di tidu ye gomo yo idu lopo mata le todo ki mai mata i. Le di nango la tinepe ye ni dook tiap tani, inbe tinam ye lal yo bet Maro iyemenai di ye i. 5 Inbe di tooltool yo mugu

✡ **1:17-18** Matiu (Matyu) 17:5; Maka (Mak) 9:7; Luka (Luk) 9:35

ngan tinepe ye tana i, inbe titoo dada dook tiap le imot yo Maro lono bet titoo tiap nga, ngan Maro ipatau di tiap lapau. Bong iyeie oongoo mai a pombe, ngan le igarung di le imot a tilledi. Bong Noa, tool tani yo iwetewete pang di tooltool bet titoo dada dook mata noonoonoo ye Maro matana i, in la Maro iloni le ipa ye di tooltool limi be ru a tinepe dook mata i. 6 Inbe mugu ngan Maro igarung malala maimai ru yo Sodom le Gomora nga, ngan idaun di a ei ikan di le kawa leu la iken nga. Ngan dada tani yo iyeii nen i, in bet nen a ipitnaii pang di tooltool nen, bet ole iyemenai di tooltool le imot yo titoo dada dook tiap yo Maro lono bet titoo tiap nga. 7 Bong ye kene tani in Maro ilono Loto le so sa igarungu tiap. Ngan Loto tani in inepe Sodom lapau, bong ye in tool dook mata noonoonoo. Inbe ye in ikamata ben di tooltool ke Sodom tisak noonoongoo, inbe tipas le tiyei urata dook tiap yo giri leu ye Maro matana nga, ngan le lon massingi ye. 8 Moolmool, tool dook mata noonoonoo tani, in inepe kataunu ke di tooltool ke Sodom, le ye ke kanakana ngan ikamata dada yo tipammoo ye nga, inbe ilongo betanga dook tiap kidi tina yo tiwete nga. Le tina lono yo iken noonoonoo dook mata i, in imassingi ye mai san. 9 Le kakamata, di tooltool yo titoo dada dook mata yo Maro lono bet titoo nga, ngan kumata bet touanga sa pombe pang ye di nga, ngan Tool Mai Maro in lon galanga ye dada yo bet ilon di ye i. E di tooltool yo noonoodi tiap nga, ngan ole ikap urata moonoo pang di le ke bet tisur tiap. Nen le ole tiyetaia masngana dookoot nga le ilo ye lal yo bet ikarata betanga kidi tooltool a bet iyemenai di ye i. 10 Le moolmool ole tisolo masngana, bong di tooltool ke kaplungunu tina yo lodi bet tinepe la gurana ke Maro parmana tiap le tisak noonoongoo inbe titoo di tapdi lodi a tiyei dada dook tiap yo giri leu ye Maro matana nga, ngan ole tisolo masngana mai le mai san.

Ngan di tooltool tina ngan di tapdi tiyitmak di, inbe titattadai ye soo so yo lodi bet tiyei ngan tiap lapau. Ngan nen le titattadai bet tiwete betanga dook tiap ye soo so yo Maro ikarata di a tinepe ye malala ki nga. 11 Bong di bangabangana yo gurana kidi maimai le tillos di tooltool ke kaplungunu nga, ngan tiyei dada nen tiap. Le ye kene yo tikodo dama ke Tool Mai nga, ngan lodi bet tiwete betanga dook tiap sa ye di tiap. 12 Bong di tooltool ke kaplungunu tina, ngan tiwete betanga dook tiap ye so yo lodi galanga ye tiap nga. Le di ngan dawa ben di asara gok yo taukadi lo galanga nga. Ngan nen le tipas le tipa ye soo dada kidi yo lodi bet tipa ye nga. Di asara yo nen nga, ngan tipasui di bet di tooltool tikap di a tiraumatamata di leu. Le dada gaongo leu, ole Maro igarung di dawa ben di tooltool tiraumatamata di asara nga.

13 Di tooltool ke kaplungunu tina ngan tigarung di tooltool kapala lodi, le ye urata dook tiap kidi kootoonoo nga, ngan ole Maro igarung di le tisolo masngana mai. Di ngan lodi ponana ye dada dook tiap yo tiyei nga, le lodi bet bong a tiko lo ngan bet tiyei tiap, bong tiyei mallangana ye kemai leu. Nen le ye kene yo kaye di diemu kayei mailang a kakanen inbe kagauagaua lomu ye in nga, ngan tikan le tiyin kaiye mata le tina tigarung mailang kiang. Di ngan dawa ben so giri leu yo ipookoo sousoungu kiang ngan le igarungu a moomoomu ye i. 14 Ngan di tooltool tina ngan timaryoo ye geingi sennene tiap, bong matadi iyei ye di garup a lodi kaua urata ye dada dook tiap ke bauk le ikenen leu. Inbe koodi paweserai di tooltool yo tikodo le timede ye Kirisi tiao nga, ngan bet nen a tikap di la titoo dada dook tiap kidi. Inbe di ngan dada dook tiap yo ke matadi so in iso pang di. Bong Maro ikarata betanga a iken oo, bet ole iyemenai di ye.

15 Di tooltool ke kaplungunu tina ngan tigege dada dook mata, inbe tipas a la titoo dada dook tiap gaongo leu ben ke Balam yo Beor natunu i. Ngan Balam tani in Maro koonoo atu, bong matana pat mai mata, le iyei dada dook tiap bet ikap pat ye urata kootoonoo ki. 16 Bong asara ki ke solanga di tooltool yo ene donki i, in iwete panga dawa ben tool iwetewete nga a ipasak panga ye dada dook tiap ki yo iyeii i, inbe ilele bet iyei kapakapa nen mulu be.

17 Di tooltool ke kaplungunu tina ngan dawa ben ran gimono yo ran ki imaka a

iwodowodo i. Inbe di ngan dawa ben eng
tene yo muru mai iman ngan itiri a ila i.
Ngan la Maro ikarata ni yo todo ki imukku
mata in pang di a bet tinepe ye. 18 Di
ngan koodi payit di ye betebetanga kidi yo
taukan kanono nga, inbe koodi paweserai
di tooltool a bet nen ngan tipamadit lodi
bet tiyei dada dook tiap ke bauk, le dada
dook tiap matana matana kapala yo ke
tana i nga. Ngan nen le di tooltool yo
dookoot nga tigege di tooltool ke geingi
sennene a timan nga, ngan tiyolo di a la
titoo di ye dada dook tiap kidi tina. 19 Ngan
di tooltool ke kaplungunu tina tiwete pang
di nen, "Kumata le bet katoo am nga, ngan
so sa yo bet igunkalang ngan tiap, le dook
mata ke bet kapas le katoo ang tapmu lomu
leu." Tiwete pang di nen, bong di tapdi
tinepe le dawa ben di tooltool yo tiyei urata
ben di poranga nga, yesoo dada dook tiap
yo tiyei nga, ngan iyei mai pang di le tinepe
parmana. Ngan nanga, kumata bet tool
atu imalum pang so sa bet iyei kuto mai
panga nga, ngan ye in ben poranga ki.
20 Mugu ngan di tooltool ke kaplungunu
tina ngan tigege dada dook tiap ke tana
yo bet igarung di nga, inbe tiportak lodi
pang Tool Mai kiidi Yesu Kirisi. Ngan nen
le lodi galanga moolmool ye tool tani yo
ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo bet
igarungidi i. Bong timulukala dada dook
tiap mulu a la tinepe dada dook tiap tina
ngan parmana. Atoo, mugu ngan ye kene
yo titara lodi medana pang Yesu tiao nga,
ngan Maro lono bet igarung di le dook
tiap mata tiap, bong yo dookoot nga tiwala
muridi panga le ole igarung di le dook
tiap le dook tiap ki taunu. 21 Kumata bet
di tooltool lodi galanga tiap ye dada dook
mata noonoonoo ke Maro nga, ngan o ke
bet tisolo urata moonoo mai mata tiap.
Bong lodi galanga ye, lo ngan bet tiwala
muridi pang dada dook mata tani yo Maro
ye taunu itaru a di tooltool tiwetewete
pang di ye in nga, ngan la ole tisolo urata
moonoo mai le mai ki taunu nga. 22 Ngan
tiyei nen le itarye betanga ru. Betanga
tina ngan atu in nen, "Gaunu ilulu, motong
imulu la ikana luluana tani mulu." Inbe
betanga tina ngan san mulu in nen, "Ga
irriu ye ran, motong imulu la iraua tingi."

3

Lal Ke Tool Mai Yo Bet Isi Ye I

1 Di diek yo lok pang mai san nga, ngan
i rau kiau ru ki yo awode pang in naii.
Ngan rau ru tina yo awodo nga, ngan bet
apamadit lomu ye a bet nen ngan ole lomu
kaua urata dook ye dada moolmool yo ke
Maro nga. 2 Au i lok bet lomu tut mulu
ye betanga yo mugu ngan di Maro koonoo
tiwete nga. Di ngan Maro ipootoo di panga
ye taunu, inbe tikaua koonoo a tiwete be-
tanga ki paidi. Inbe au i lok bet lomu tut
ye betanga ke Tool Mai kiidi Yesu Kirisi. Ye
in tool tani yo ikau idi a ipamulidi ye so
dook tiap yo bet igarungidi i. Inbe betanga
ki tina, ngan di aposol ki tiwete pang a
kalongo oo.

3 Ngan so maiyoko yo bet lomu galanga
ye in nen: Dookoot nga le ilo ye lal yo
bet Yesu imulu a isi ye in nga, ngan di
tooltool ke pallenge sere ole pompombe a
tingelerai so ke Kirisi. Inbe ole titoo di
tapdi lodi a tiyei dada dook tiap yo bet lodi
ponana ye nga. 4 Ole tiwete nen, "Ai, Kirisi
ipamede betanga bet imulu a isi nga, ngan
le isi lapau? Ngan mukot yege ye kene
yo di tiudu timmata ye in le se dookoot
katai nga, ngan so tina nga le imot ngan
iken gaongo leu ben tina ye kene yo tana
i pombe ye i." 5-6 Tiwete nen, bong kaka-
mata, mukot yege ngan Maro iwete leu,
inbe lang pombe. Inbe iyeie ran le idu
pang lopo, inbe tana ise pombe ye ran a
iken mallangana. Motong la ye kene san
mulu ngan Maro iwete leu, inbe ki mai
imol a isi le oongoo ki iduku tana mai i le
imot a igarungu. Ngan di tooltool tina ngan
lodi galanga ye so tina oo, bong lodi pang
betanga yo nen ngan tiap. 7 Inbe ye dada
gaongo leu, Maro iwete bet lang le tana yo
dookoot katai iken nga, ngan bet iken nen
a inam ye ei yo bet pombe a bet nen ngan
idaun di ye i. Le inam le ilo ye lal yo bet
ikarata betanga kidi tooltool ye i, ngan la
bet iyemenai di tooltool yo tiwala muridi
pang dada dook mata yo lono bet titoo nga.
Le ye kene tani in ole igarung lang le tana
le ipa ye di tooltool tina yo dook tiap ngan
lapau.

8 Le di diek yo lok pang mai san nga, ngan
bet awete betanga atu pang a lomu kalli
be. Tool Mai ikamata ke atu in dawa ben
rai tau atu, inbe rai tau atu in ikamata ben
ke atu. Le ye kamatanga ki ngan yeru nga
gaongo leu. 9 Ngan di tooltool kapala lodi
tar nen bet Tool Mai in itu le ke bet iyeie
betanga ki yo ipamede i, in le itara kanono
tiap, bong tiap. Ngan ye punu yo a le katen
malmal tarrai pang ye tiap in nen. Ye lono
bet igarungu tool sa ye sennene ki yo iyei
ngan tiap, bong lono bet di tooltool nga le
imot tiportak lodi ye dada dook tiap kidi yo
tiyei nga.
10 Bong lal yo Tool Mai bet imulu a isi ye
i, in ole pombe dawa ben tool ke pinnau
yo iyei urata ki sollono i, le ke bet lomu
galanga ye lal yo bet pombe ye in tiap.
Ngan ye lal tani in lang katene ole putumbe
a ilene, inbe mununu ki mai ole ila ni
mooloo san. Inbe so le imot yo iken lang
katene nga, ngan ei ole ikan di le imot. Inbe
ye lal tani in tana le so le imot yo iken ye
nga, ngan ei ole ikan di le tilledi lapau.*
11 Ngan nanga, kumata bet so tina ngan
le imot bet tilledi ye dada yo nen in nga,
ngan ang ngan lomu tar bet ole katoo soo
dada? Ngan dook mata nen, bet ole kanepe
dook mata le dawa ben di tooltool ke Maro
yo ipootoo di panga nga, inbe katoo dada
dook mata le imot yo Maro lono bet katoo
nga. 12 Le dookoot ye kene yo kanepe a
kanam ye lal yo Maro itaru bet Kirisi imulu
a isi ye in nga, ngan kakapge bet kayei
urata ke Maro a nen ngan lal tani in ole
pombe palbe leu. Ngan ye lal tani in ole ei
ikana lang a igarungu, inbe so le imot yo
iken lang katene nga, ngan ole ei igesnai di
le tiyei ran koonoo. 13 Bong idi nga lod tutu
betanga yo Maro ipamede i. Ngan ye in
iwete nen, bet pang dama ni nga, ngan ole
ikarata lang paunu inbe tana paunu ngan
bet pang di tooltool yo noonoodi nga leu
bet tinepe ye. Ngan la idi nga tatar matada
ye so tina yo bet pombe nga.

Takaptutidi Dook Inbe Tanama Tool Mai

14 Nen le ang di tooltool kiau yo lok pang
mai san nga, ye kene yo katar matamu a
kanam ye so tina yo bet pombe nga, ngan
kakapge bet kanepe le tinimu iken galan-
gana dook mata, inbe kanepe le taukamu
busunu ye Maro matana. Inbe kanepe le
lo botoboto sa bet iken kataunu kiang kaye
ngan be, bong kaye kanepe ye lo silene
dook mata. 15 Le matamu too dook ngan.
Ye punu yo Tool Mai katen malmal tarrai
pang di tooltool ye tiap in nen, bet inam di
bet tiportak lodi a bet nen ngan ikap di a
ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung
di i. Ngan tool kiidi Paulu, yo lodo panga
mai san i, in iwete betanga nen lapau. Ye
in Maro ikap lo galanga dook mata panga
a iwodo rau pang a iwete betanga gaongo
leu ben tina yo dookoot ngan awete pang
ye nga. 16 Ngan ye rau ki tina le imot yo
iwodo nga, ngan iwetewete ye so tina nga.
Moolmool, so kapala yo iwodo ilo ye rau
ki nga, ngan imoo le ke bet lod galanga ye
mata tiap. Ngan nanga, di tooltool yo lodi
galanga tiap, inbe tikodo le timede ye Kirisi
tiao nga, ngan tipagalanga betanga dook
ye dadana tiap dawa ben tiyei ye betanga
kapala yo iken ye Rau ke Maro nga. Le
dada kidi yo tiyeii nen i, in di tapdi ole
tiyolo pang di bet Maro igarung di ye.
17 Ang di tooltool kiau yo lok pang mai
san nga, dookoot nga ang ngan lomu
galanga ye so tina ngan oo. Le ken
kakauwai yang dook leu ye di tooltool ke
sak noonoongoo. Ole nen ngan tikaua
llungunu yang, ngan ole kakodo le kamede
ye lomu medana yo kataru in tiap. 18 Bong
kakapge bet katoo dada dook mata yo Tool
Mai kiidi Yesu Kirisi bet lon ponana ye
nga, a bet nen ngan iyei dada dook mata
pang mai le mai san, inbe ilonang le lomu
galanga ye le ikenen leu. Ye in tool ene mai
san le tayitmak ene dookoot nga, inbe tay-
itmaka ene a ikenen nen a tala. Moolmool.

* **3:10** Dada san yo bet taportaka betanga i ye i, in nen: Ngan ye lal tani in tana le so le imot yo iken ye nga, ngan Maro ole ipapos urata dook tiap kidi yo tiyei nga, a bet nen ngan iyemenai di ye.

1 Yowan
Rau Yo Yowan Iwode I, In Atu Ki

Betanga Ke Nepongo Dook Mata

1 Au i awodo rau i pang ye Betanga tani
yo ke nepongo dook mata i. Ye in in-
epe mukot ye kene yo so tina nga le imot
pombe tiao nga. Ngan au i aye di aposol
kapala amlonga, inbe amkamata. Le mool-
mool, amkamata ye matamam inbe am-
toka ye bemam. 2 Ngan Betanga tani
yo pombe mallangana le amkamata in la
amwetewete ye i, inbe amwete pobe pang
ye nepongo dook mata yo taukan motingi
i. Mugu ngan iye Tamada tinepe, motong
la pombe mallangana pang yidi nga. 3 Nen
le am nga amye Tamada inbe Natunu Yesu
Kirisi ngan amgaua lomam le atu. Le
amwete moolmool pang ye Tool tani yo
amkamata inbe amlonga i, a bet nen ngan
kagaua lomu le atu ila yam aposol. 4 Ngan
la amwodo rau i pang bet ilonang a bet nen
ngan idi le imot lod ponana.

Maro In Sul Loloana Kiidi

5 Le betanga tani yo amlonga ye Yesu
Kirisi a bet amweta pang in nen: Maro
in dawa ben sul loloana, le mala bet todo
kasin pa iken ye, ngan tiap. 6 Le kumata
tawete bet idi nga tagaua lodo le atu ye
Maro, bong tayei tootoo dada dook tiap yo
ke sennene nga, ngan idi nga tooltool ke
kaplungunu, inbe tatoo betanga moolmool
yo ke Maro, ngan tiap. 7 Bong kumata bet
idi nga tapa ye sul loloana dawa ben ye
in inepe ye sul loloana nga, ngan ole taye
di tooltool kapala ke Maro tagaua lodo le
atu, inbe ole rara ke Natunu Yesu in igiri
sennene yo kiidi nga le imot.

8 Nen le kumata tawete bet idi nga
taukada sennene nga, ngan idi taudu
nga tallungidi, inbe betanga moolmool ke
Maro sa iken lodo tiap. 9 Bong kumata bet
tatulu lodo pang Maro nga, ngan ole igiri
sennene kiidi, inbe iyei idi le tayei tooltool
noonoonoo ye matana. Ngan ole iyei nen,
yesoo kanakana ngan itoo betanga ki yo
ipamede i, inbe itoo dada yo dook mata
ngan leu. 10 Nen le kumata tawete bet
idi nga tayei sennene tiap nga, ngan ye
betanga kiidi tani in ben tawete Maro in
tool ke kaplungunu, inbe betanga ki iken
lodo tiap.

2

Kirisi In Loningi Kiidi

1 Ang di natuk yo lok pang mai san nga,
awodo betanga i pang, a bet nen ngan
kayei sennene be. Bong kumata tool sa bet
iyei sennene nga, ngan idi nga tool kiidi atu
ke bet iwetewete pang Tamada a ilonidi ye
betebetanga kiidi. Ngan ye la Yesu Kirisi
i, inbe yetaleu in la Tool Noonoonoo ke
Maro i. 2 Inbe ye in iraia tinini le imot inbe
tiraumate a bet nen ngan Maro iyemenai
idi ye sennene yo kiidi, ngan be. Ngan
ye yo iyei nen nga, ngan bet nen a Maro
igiri sennene kiidi le ipa ye sennene kidi
tooltool ke ni mai i le imot lapau.

3 Nen le kumata bet tatoo betanga ke
Maro yo lono bet tatoo nga, ngan la bet
ipitnai idi ben idi nga lod galanga mool-
mool ye nga. 4 Inbe tool yo iwete nen,
“Au i lok galanga moolmool ye,” bong bet
itoo betanga yo Maro lono bet tatoo ngan
tiap nga, ngan ye in tool ke kaplungunu,
inbe betanga moolmool ke Maro sa iken
lono tiap. 5 Bong kumata tool atu bet itoo
betanga ke Maro nga, ngan tool tani in la
lono pang Maro mai san moolmool i. Le
dada yo bet lod galanga ben Maro inepe
yidi i, in nen: 6 Kumata sei tool iwete bet
Maro inepe ye i, in ole ipa le dawa ben Yesu
ipa nga.

7 Ang di tooltool kiau nga, ngan betanga
yo awode pang bet katoo i, in betanga
paunu tiap. Bong i betanga gurunu tani yo
kakauu kulkulunu yege ye kene yo katara
lomu medana pang Kirisi ye i. Le betanga
gurunu tani i, in betanga tani la kalonga
koot i. 8 Bong betanga yo dookoot awode
pang i, in paunu lapau, yesoo betanga tani
in kanono pombe ye Kirisi le dookoot nga
kanono pombe yang lapau. Nen le idi nga
lod galanga bet betanga tina ngan mool-
mool, yesoo todo i nga bet imot, inbe sul
moolmool in ilolo oo.

9 Le kumata tool sa iwete bet ye in inepe
ye sul loloana, bong bet lono dook tiap
pang ene san yo itara lono medana pang
Kirisi in nga, ngan tool tani in dada dook
tiap ki ngan ipaposi ben ye in ngan inepe
todo lono go. 10 Nen le kumata tool sa bet
lono pang ene atu yo itara lono medana
pang Kirisi in mai san nga, ngan ye in
inepe ye sul loloana. Le sul loloana tani yo
inepe ye i, in so sa yo bet iyeii a ikapsap
ye sennene, ngan tiap. 11 Bong sei tool bet
lono dook tiap pang ene san nga, ngan ye
in inepe todo lono, inbe ipa todo lono le
lon galanga ye ni yo bet ipa pang ye in tiap,
yesoo todo iyakala matana.
12 Ang di natuk nga, ngan awodo rau i
pang,
yesoo sennene kiang ngan Maro igiri
ye gurana ke Kirisi, inbe ye urata yo
iyeii i.
13 Ang di tamak nga, ngan awodo rau i
pang,
yesoo ang ngan lomu galanga mool-
mool ye tool yo inepe mukot ye kene
yo Maro itar lang le tana tiao nga.
Ang di tamoto yo tinimu paunu nga, ngan
awodo rau i pang,
yesoo ang ngan kalloso tool dook tiap
yo Satan i.
Ang di natuk yo lok pang mai san nga, ngan
awodo rau i pang,
yesoo ang ngan lomu galanga mool-
mool ye Tamada.
14 Ang di tamak nga, ngan awodo rau i
pang,
yesoo ang ngan lomu galanga mool-
mool ye tool tani yo inepe mukot
yege ye kene yo Maro itar lang le
tana tiao nga.
Ang di tamoto yo tinimu paunu nga, ngan
awodo rau i pang,
yesoo ang ngan kakodo le kamede ye
lomu medana yo kataru i,
inbe betanga ke Maro iken lomu le
imede
le ang ngan kalloso tool dook tiap yo
Satan i.

Ken Lomu Mai San Pang So Yo Ke Tana I Nga Be

15 Awete pang nen, ken katara lomu le
mai san pang dada yo ke tana i le ipa ye
so ki nga le imot ngan be. Ngan kumata le
tool sa bet lono pang so ke tana i mai san
nga, ngan tool tani in lono pang Tamada
mai san tiap. 16 Le dada dook tiap tina
le imot yo ke tana i nga, ngan la dada ke
bet di tooltool tiyei so dook tiap yo lodi
bet tiyei a lodi ponana ye nga, inbe matadi
gorengana ye so kidi diedi, inbe di tapdi
tipayit di ye so yo tiyei nga. Ngan dada yo
nen nga, ngan ipa ye Tamada tiap, bong
so yo nen ngan so ke tana i leu. 17 Nen le
tana i ipa ye di tooltool yo lodi bet titoo
dada dook tiap ki tina nga, ngan ole tilledi
le imot. Bong tool yo iyei urata le itoo Maro
lono i, in ole ikaua nepongo dook mata yo
taukan motingi i.

Koi Ke Kirisi In Pombe Oo

18 Ang di natuk nga, lal yo bet tana i
imot ye i, in iman potai oo. Mugu ngan
amwete pang a kalongo ye koi ke Kirisi
bet ole pombe ye tana i. Nen le dookoot
nga di koi ke Kirisi alunu la pompombe
koot nga. Ngan nen le lod galanga nen,
lal yo bet tana i imot ye i, in o iman potai
oo. 19 Di tooltool yo nen ngan mugu ngan
taye di tagaua, motong la tikoo yidi a tila
nga. Le di ngan di tooltool kiidi moolmool
tiap. Kumata bet di ngan di tooltool kiidi
moolmool nga, ngan matin nga le taye di
tanepe. Bong tigegidi a tila le lod galanga
nen, di tooltool tina ngan sa yo tooltool
kiidi moolmool ngan tiap.

20 Bong ang ngan, Tool Tani Yo Maro
Ipootoo Panga Ye Taunu I, in imaia Maro
Amunu Silene ilo lomu nen le ang le imot
ngan lomu galanga ye betanga yo mool-
mool i. 21 Ngan ye yo awodo betanga nga
pang nga, yesoo o lok tar bet ang ngan
lomu galanga ye betanga moolmool i tiap,
ngan tiap. Bong awodo betanga nga pang
nga, yesoo lomu galanga ye betanga mool-
mool, inbe lomu galanga ye betanga yo
ke kaplungunu ngan sa ipa ye betanga
moolmool i, ngan tiap. 22 Ngan tool ke
kaplungunu in sei? In tool tani yo iwete bet
Yesu in Kirisi tiap i. Inbe tool yo nen i, in
koi ke Kirisi inbe ye in iwala murini pang
Tamada iye Natunu. 23 Le sei tool bet iwala
murini pang Natunu nga, ngan tool tani in
iwala murini pang Tamana lapau. Inbe sei

tool bet itara lono medana pang Yesu bet ye in Maro Natunu nga, ngan tool tani in itara lono medana pang Tamana lapau.

24 Nen le betanga tina yo kalongo kulkulunu ye kene yo katara lomu medana pang Kirisi ye in nga, ngan kaparama le imede. Ngan kumata le bet kaparama le imede nga, ngan o kagege dada ke Tamada iye Natunu tiap, bong ole katoo le iken so. 25 Ngan Kirisi ipamede betanga paidi nen, bet ole ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in paidi.

26 Au i yo a le awodo betanga tina ngan pang nga, ngan bet awete pang ye di tooltool tina yo tikapge bet tillungang ye betanga kidi nga. 27 Bong ang ngan Kirisi imaia Maro Amunu Silene ilo lomu a kakauu le dookoot ngan inepe yang. Nen le Amunu Silene tani in ipatomonai ang ye so tina ngan le imot, inbe so tina yo ipatomonai ang ye nga, ngan moolmool le doko tiap. Le ken kamalum pang tool sa mulu bet ipatomonai ang ye patomonaingi san mulu, ngan be. Ngan nanga, katoo patomonaingi ke Amunu Silene yo ipatomonai ang ye nga, ngan la bet kagege dada ke Kirisi tiap, bong katoo le iken so nga.

Tanepe Ben Maro Di Natunu

28 Le ang di natuk nga, ken katoo dada yo ke Kirisi nga le ikenen leu. Ngan la bet ye kene yo bet pombe mallangana ye in nga, ngan idi nga ole moomoodoo tiap, bong ole takodo le tamede ye kene yo bet takodo matana ye i. 29 Ngan nanga, kumata le bet lomu galanga nen bet Kirisi in ye tool noonoonoo ke Maro nga, ngan ole lomu galanga nen lapau, bet di tooltool le imot yo titoo dada noonoonoo nga, ngan Maro di natunu.

3

1 Le kakamata, Tamada in lono paidi mai le mai san! Nen le ikiu idi bet idi nga ye di natunu. Le moolmool, idi nga Maro di natunu. Ngan ye punu yo a le di tooltool ke tana i lodi galanga yidi tiap nga, ngan di ngan lodi galanga ye Maro tiap lapau. 2 Le ang di tooltool kiau nga, dookoot nga idi nga Maro di natunu. Inbe pang dama ni ngan ole tanepe balai in ila mallangana tiao. Bong lod galanga nen ye kene yo bet Kirisi imulu a isi ye in nga, ngan ole tanepe dawa ben ye i, yesoo ole takamata moolmool ben in ye tani nain. 3 Nen le di tooltool le imot yo titara lodi le atu panga a tinamu nga, ngan tiyei di tapdi le tinidi galanga dook mata ye Maro matana dawa ben Kirisi ye taunu yo tinin galanga i.

4 Bong di tooltool le imot yo tiyei sennene nga, ngan di ngan tiwala muridi pang wer ke Maro. Le moolmool, sennene in dada ke bet tawala muridi pang wer ke Maro. 5 Bong ang ngan lomu galanga nen, Kirisi in yo a le isi nga, ngan bet si igiri sennene kiidi. Ngan ye in sennene sa yo iken ye, ngan tiap. 6 Nen le sei tool yo igaua lono le atu pang Kirisi i, in o ke bet iyei tootoo sennene tiap. Bong sei tool yo isitoo geingi sennene i, in ikamata toko Kirisi pitiap, inbe lon galanga ye pitiap yege.

7 Ang di natuk nga, ngan ken katar talngamu pang tool sa yo bet ikaua llungunu yang, in be. Sei tool yo iyei dada dook mata i, in tool noonoonoo ke Maro dawa ben Kirisi in tool noonoonoo ke Maro nga. 8 Le sei tool yo iyei sennene go i, in tool ke tool kuto mai kidi so sidi, yesoo mukot yege nga, ngan ye in la imugu ye geingi sennene i. Le ye punu in la le Maro Natunu isi pombe mallangana nga, ngan bet si igarung urata ke tool kuto mai kidi so sidi tani. 9 Ngan nanga, sei tool yo iyei Maro Natunu i, in o ke bet iyei tootoo sennene tiap, yesoo dada dook mata ke Maro ngan iken ye. Nen le ke bet isitoo geingi sennene tiap, yesoo ye in Maro Natunu. 10 Le dada yo bet lod galanga ye di sima yo Maro di natunu nga, inbe di sima yo tool kuto mai kidi so sidi in di natunu nga, in nen. Tool yo iyei dada dook mata tiap i, in Maro natunu tiap. Inbe tool yo lono mai san pang ene yo itara lono medana pang Yesu tiap i, in Maro natunu tiap lapau.

Lomu Pang Di Diemu Mai San

11 Le betanga tani yo ang ngan kalonga kulkulunu yege ye kene yo katara lomu medana pang Kirisi ye i, in nen; bet lodo pang di diede mai san. 12 Ngan nen le ken tayei ben Kaen be. Ye in tool dook tiap Satan idiwidiwoo le iraumata taini a

imata. Inbe nga gelei a le iraumata taini nga? Yesoo, dada yo ki ngan dook tiap, inbe so yo taini iyei ngan itoo dada noonoonoo ye.

13 Nen le ang di diek nga, kumata di tooltool ke tana i nga bet tiyei koi pang nga, ngan ken katakrai be. 14 Idi nga lod galanga nen, bet dookoot nga tagege dada ke matenge, inbe taman tanepe ye dada yo ke nepongo dook mata i, yesoo idi nga lodo pang di diede yo titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan mai san. Bong kumata sei tool bet lono pang di diene mai san tiap nga, ngan ye in ngan inepe ye dada ke matenge go. 15 Le tool bet lono dook tiap pang ene nga, ngan ye in dawa ben iraumata tool a imata. Inbe ang ngan lomu galanga nen, tool yo ke raumatenge di tooltool i, in o ke bet ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in tiap.

16 Ngan Yesu Kirisi iraia lono le tinini a imata bet ilonidi, inbe ye dada ki yo nen i, in bet ipitnaia dada yo bet lodo pang di diede ye mai san i. Nen le idi lapau ole taraia tiniidi a talon di diede yo titara lodi medana pang Yesu nga. 17 Le kumata tool atu bet so ki ke tana i ige, inbe ikamata ene san yo imaka ye so, bong bet lono panga tiap a iloni tiap nga, ngan tool tani in dada ke Maro yo bet lodo pang di diede ye mai san i, in iken ye tiap. 18 Le ang di natuk nga, ken tawete sorok bet lodo pang di diede kapala mai san ye betanga kiidi, too ye koodoo leu be. Bong bet nen ngan tayei dada yo dook mata ngan pang di. Ngan la bet lodo tani yo pang di diede mai san i, in itoo dada ke betanga moolmool yo ke Maro nga.

Di Tooltool Ke Kirisi Tikodo Le Timede Ye Maro Matana

19 Ngan nanga, kumata bet lodo pang di diede mai san le tayei dada dook mata pang di nga, ngan ole lod galanga nen; idi nga tooltool ke Maro inbe tatoo betanga yo moolmool i. Le ye dada yo nen i, in la bet idi nga o ke bet moomoodoo ye Maro tiap. 20 Nen le ye kene yo lod wetewete bet idi nga tooltool ke geingi sennene nga, ngan ke bet moomoodoo tiap, yesoo ye in lon galanga ye so tina le imot yo tayei, ngan oo. Inbe so yo Maro iwete ngan moolmool le illos so yo lod wetewete ye nga.

21 Le ang di tooltool kiau nga, kumata lod wetewete bet idi nga tooltool ke geingi sennene tiap nga, ngan idi nga o ke bet tatattadai tiap, bong takodo le tamede ye Maro matana. 22 Nen le kumata bet tapatarau a tatoru ye so atu nga, ngan ole ikauu paidi, yesoo idi ngan tatoo betanga yo iwete bet tatoo nga, inbe tayei dada yo ye in lon ponana ye nga. 23 Ngan betanga ki tani in nen; bet idi nga ole tatara lodo medana pang Natunu yo ene Yesu Kirisi i, inbe lodo pang di diede kapala mai san dawa ben yo iwete paidi koot nga. 24 Nen le di sima tooltool bet titoo betanga tina ke Maro nga, ngan di ngan tigaua lodi le atu pang Maro, inbe Maro inepe ye di. Inbe dada yo bet idi nga lod galanga ben ye in inepe yidi i, in ye Amunu Silene yo ikauu paidi i.

4

Katouotouo Di Tooltool Ke Kaplungunu

1 Ang di tooltool kiau yo lok pang mai san nga, ken katara lomu medana pang di tooltool le imot yo tiwete bet betanga yo tikap ngan ipa ye Maro Amunu Silene, ngan be. Bong bet nen ngan katouo di mugu, ngan la bet lomu galanga dook ye sei tool yo ikaua Maro Amunu Silene moolmool i. Yesoo, di tooltool alunu ke kaplungunu yo tiwete bet di ngan Maro koonoo nga, ngan di la dookoot nga tipa ye ni mai i le imot nga. 2 Le i dada tani yo bet kakilala Maro Amunu Silene ye in nen; sei tool yo iwete bet Yesu Kirisi in isi tana le iyei tool moolmool i, in Maro Amunu Silene inepe ye. 3 Bong sei tool iwete betanga nen ye Yesu tiap i, in Maro Amunu Silene inepe ye tiap. Ye in so sidi yo iyei koi pang Kirisi in inepe ye. Mugu ngan kalongo betanga ye bet ole isi pombe, in la dookoot nga isi a si inepe ye tana i oo.

4 Ang di natuk nga, ang ngan ke Maro le karautoo gurana kidi tooltool ke kaplungunu yo tiwete bet di ngan Maro koonoo nga. Yesoo, Maro Amunu Silene yo iken lomu in gurana ki mai san le illoso gurana ke tool kuto mai kidi so sidi yo iken

ye di tooltool ke tana ngan lodi i. 5 Di tooltool ke kaplungunu yo tiwete bet di ngan Maro koonoo nga, ngan ke tana i. Nen le tiwetewete ye so ke tana i leu, inbe di tooltool ke tana i tilongo betanga kidi. 6 Bong am nga ke Maro. Nen le sei tool bet lon galanga moolmool ye Maro nga, ngan ole ilongo betanga kiam. Bong sei tool yo Maro natunu tiap i, in o ke bet ilongo betanga kiam tiap. Le i dada tani yo bet takilala betanga kidi tooltool ngan tikap betanga moolmool ye Maro Amunu Silene, too tikap betanga ke kaplungunu ye di so sidi.

Ole Lodo Pang Di Diede Mai San

7 Ang di tooltool kiau nga, idi nga ole lodo pang di diede mai san, yesoo dada dook mata tani i, in ipa ye Maro. Le sei tool bet lono pang di diene mai san nga, ngan ye in Maro natunu, inbe lon galanga moolmool ye. 8 Bong sei tool bet lono pang di diene mai san tiap i, in lon galanga moolmool ye Maro tiap, yesoo dada yo bet lodo pang di diede ye mai san i, in punu la Maro i. 9 Inbe Maro ipitnaia lono yo paidi mai san in nen: Ye in iwanga Natunu yo ataleu, in paidi a isi tana bet si ikau idi a tanepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi i. 10 Ngan la dada moolmool tani yo bet lodo pang di diede ye mai san i, in ipa ye Maro. Nen le ken lod tar bet idi nga lodo pang Maro mai san dawa ben nen, ngan be, bong ye la lono paidi mai san a le iwanga Natunu a isi bet si iraia tinini le imot inbe tiraumate a bet nen ngan Maro iyemenai idi ye sennene kiidi be.

11 Ang di tooltool kiau nga, Maro lono paidi mai san le idi nga ole lodo pang di diede kapala mai san nen lapau. 12 Ngan tool atu sa ikamata toko Maro pitiao, bong kumata bet idi ngan lodo pang di diede mai san nga, ngan ole Maro inepe yidi, inbe dada ki yo bet lono pang di tooltool ye mai san i, in ole iken yidi lapau.

13 Le idi nga lod galanga bet tagaua lodo le atu pang Maro, inbe inepe yidi, yesoo ye in ikaua Amunu Silene paidi. 14 Inbe am di aposol nga amkamata Yesu, inbe amwetewete pang di tooltool ye yo Tamada iwanga Natunu a isi bet si ikap di tooltool le imot ke tana i a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di in nga. 15 Ngan nanga, kumata tool atu iwete bet Yesu in Maro Natunu nga, ngan ye in igaua lono le atu pang Maro, inbe Maro inepe ye. 16 Inbe idi nga lod galanga nen bet Maro in lono paidi mai san ngan la le tatara lodo medana panga nga.

Ngan Maro in tool tani yo lono mai san pang di tooltool le ikenen leu i. Le sei tool bet lono pang di diene mai san nga, ngan ye in igaua lono le atu pang Maro, inbe Maro inepe ye. 17 Le kumata bet tanepe nen nga, ngan ole dada ki yo bet lono pang di tooltool ye mai san i, in iken yidi le imede. Inbe idi nga o ke bet tatattadai ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in tiap, yesoo nepongo kiidi ye tana i nga, ngan ole tanepe le dawa ben Kirisi ye taunu. 18 Nen le tool yo lono pang di diene mai san i, in o ke bet itattadai tiap. Le kumata dada yo bet lodo pang di diede ye mai san in iken ye tool atu lono le imede koot nga, ngan tool in inganga dada ke tattadaingi le imot. Ngan ye punu yo di tooltool titattadai ye i, in yesoo di ngan lodi galanga bet ole Maro iyemenai di ye urata dook tiap kidi yo tiyei nga. Le kumata tool atu bet itattadai nga, ngan ole lod galanga nen, dada yo bet lodo pang di diede ye mai san i, in iken lono le imede tiap.

19 Ngan idi nga ole lodo pang di diede mai san, yesoo Maro lono paidi mai san mugu. 20 Le kumata tool atu iwete bet ye in lono pang Maro mai san, bong bet lono dook tiap pang ene san yo itara lono medana pang Yesu in nga, ngan ye in tool ke kaplungunu. Awete nen, yesoo kumata le bet lono mai san pang ene yo ikamata, in tiap nga, ngan ye in o ke bet lono mai san pang Maro yo ikamata tiap, in tiap. 21 Nen le betanga yo Maro ikauu paidi bet tatoo in nen: Sei tool yo lono pang Maro mai san i, in ole lono pang di diene kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan mai san nen lapau.

5

Tatara Lodo Medana Pang Maro Natunu

1 Le di sima tooltool yo titara lodi
medana pang Yesu bet ye in Kirisi nga,
ngan di ngan Maro di natunu. Inbe di sima
tooltool yo lodi pang Tamada Maro mai san
nga, ngan ole lodi pang di natunu mai san
nen lapau. 2 Ngan ye dada i, in la le lod
galanga nen bet idi nga lodo pang Maro di
natunu mai san ye yo lodo pang Maro mai
san, inbe ye yo tatoo betanga ki nga. 3 Nen
le dada yo ke bet lodo pang Maro mai san
moolmool ye i, in ole bet tatoo betanga ki.
Inbe betanga ki tina ngan o imoo paidi,
ngan tiap, 4 yesoo di tooltool le imot yo
Maro di natunu nga, ngan di ngan gurana
iken ye di ke bet tirautoo dada dook tiap
ke tana i. Ngan idi nga tatara lodo medana
pang Maro, ngan la le gurana iken yidi ke
bet tarautoo dada dook tiap ke tana i nga.
5 Nen le sei tool bet irautoo dada dook tiap
ke tana i? In tool yo itara lono medana
pang Yesu bet ye in Maro Natunu i, in ye
la bet irautoo dada dook tiap ke tana i.

6 Yesu Kirisi in tool tani yo ipa ye Tamada
Maro a isi tana i. Ngan idi nga lod galanga
bet ipa ye Tamada a isi, yesoo ye so yo
pombe pang ye nga ye kene yo tirriuu ye
ran, inbe ye kene yo rara ki imati ye kai
palasingi i. Ngan so yo nga pombe ye kene
yo tirriuu ye ran in leu tiap, bong ye kene
yo rara ki imati ye i, in lapau. Ngan la
Maro Amunu Silene iwete betanga mool-
mool paidi ye Yesu Kirisi, inbe betanga ki
tina ngan moolmool le imot. 7 Le so tol
la tiwetewete ye Yesu Kirisi nga; 8 Maro
Amunu Silene iye ran inbe rara. Inbe di tol
tina ngan tiwete betanga gaongo leu.

9 Ngan idi nga tatara lodo ye betanga
yo di tooltool tiwete nga, bong betanga yo
Maro iwete ngan moolmool le imot, le ke
bet tatara lodo medana ye le imot. Inbe
betanga ki tina ngan iwetewete ye Natunu.
10 Le sei tool bet itara lono medana pang
Maro Natunu nga, ngan ye in ikap betanga
tina yo Maro iwete koot ngan a itar lo lono.
Bong tool bet itara lono ye betanga ke Maro
tiap nga, ngan ben ye in iwete bet Maro i
tool ke kaplungunu, yesoo ye in itara lono
medana ye betanga ke Maro yo iwetewete
ye Natunu, ngan tiap. 11 Inbe betanga tina
yo Maro iwete paidi, ngan nanga: Maro
in ikaua nepongo dook mata yo taukan
motingi in paidi, inbe nepongo dook mata
tani in ipa ye Natunu. 12 Nen le sei tool bet
ikaua Natunu ngan ikaua nepongo dook
mata yo taukan motingi i. Bong sei tool
bet ikaua Maro Natunu tiap nga, ngan o ke
bet ikaua nepongo dook mata tani in tiap
lapau.

Nepongo Dook Mata Yo Taukan Motingi I

13 Au i awodo betanga nga pang ang
di tooltool yo katara lomu medana pang
Maro Natunu nga, a bet nen ngan lomu
galanga bet ang ngan kakaua nepongo
dook mata yo taukan motingi i. 14 Nen le
idi nga ke bet tatattadai tiap, bong takodo
le tamede ye Maro matana. Le kumata bet
tapatarau a tatoru ye so sa le gaongo ye ye
lono nga, ngan ole ilongo pataraungu kiidi.
15 Inbe lod galanga nen, kumata bet ilongo
pataraungu kiidi ye soo so yo tatoru ye nga,
ngan so tina ngan ole takap moolmool.

16 Kumata le ang tina ngan sa bet ika-
mata ene san yo itara lono medana pang
Yesu in bet iyei sennene, bong bet sennene
tani in ke bet iyeii le imata tiap nga, ngan
ole ipatarau pang Maro a bet nen ngan
iloni a ikaua nepongo yo dook mata in
panga mulu. Au i awete ye di tooltool la
tiyei sennene yo ke bet iyei di a timmata
tiap nga. Inbe sennene kapala yo ke bet
iyei di tooltool le timmata nga, ngan au
i awete bet kapatarau ye tiap. 17 Ngan
dada tina le imot yo dook tiap nga, ngan
sennene. Bong sennene yo kapala ngan ke
bet iyei di tooltool a timmata tiap.

18 Idi nga lod galanga nen; sei tool yo
Maro natunu i, in ke bet isitoo geingi
sennene tiap. Inbe Kirisi yo Maro natunu
i, in ole matan kala dook, a bet nen ngan
tool dook tiap Satan ke bet itara bene ye
tiap. 19 Inbe lod galanga bet idi nga Maro
di natunu, inbe di tooltool le imot yo ke
tana i nga, ngan tinepe la gurana ke tool
dook tiap yo Satan, in parmana. 20 Inbe
lod galanga nen lapau ye Maro Natunu yo
isi tana i. Ye in ikaua lo galanga paidi
a bet nen ngan lod galanga ye Maro yo
moolmool i. Ngan nen le tagaua lodo le
atu pang Maro yo moolmool i, dawa ben yo

tagaua lodo le atu pang Natunu Yesu Kirisi nga. Ngan ye in la Maro moolmool, inbe nepongo dook mata yo taukan motingi i, in ipa ye.

21 Ang di natuk yo lok pang mai san nga, ken ang tapmu ngan kakap tutang dook leu ye di maro yo ke kaplungunu nga.

2 Yowan
Rau Yo Yowan Iwode I, In Ru Ki

1 Au i kuto mai ke di tooltool yo tigaua
ye bareme ke Yesu nga, in awodo rau naii
pong ong garup yo Maro ipootong panga i,
in kuye di natum. Au i lok pang mai san.
Ngan autaleu tiap, bong di tooltool kapala
yo lodi galanga ye betanga moolmool ke
Maro nga, ngan di le imot lodi pang mai
san lapau. 2 Ngan am nga lomam pang
mai san, yesoo tatara lodo medana pang
betanga moolmool ke Maro le iken lodo,
inbe ole iken lodo ye ke kanakana nga le
imot. 3 Le lok bet Tamada Maro iye Natunu
Yesu Kirisi, in yeru lodi mulumulu yidi
a tiyei dada dook mata paidi, a bet nen
ngan tanepe ye lo silene kidi yeru. Ngan
dook mata bet tilonidi nen, a bet nen ngan
tatoo betanga moolmool ke Maro, inbe
lodo pang di diede mai san.

Bet Tatoo Betanga Moolmool Ke Maro, Inbe Lodo Pang Di Diede Mai San

4 Au i lok ponana kaiye ye yo alongo
betanga bet di natum pattu titoo betanga
moolmool ben tina yo Tamada iwete paidi
ye bet tatoo nga. 5 Le garup dook mata,
dookoot nga bet awodo rau i pong ye wer
sa yo paunu, ngan tiap. Bong i wer ataleu
tani yo iken yidi ye kene yo tamadit bet
tatoo betanga moolmool ke Maro ye i. Le
nga bet awete nen, bet idi atu atu nga lodo
pang di diede mai san le imot. 6 Ngan
dada dook mata yo bet lodo pang Maro ye
mai san i, in nen, bet tatoo wer ki nga le
imot. Ngan la wer tani yo kalonga ye kene
yo tamadit kulkulunu bet tatoo betanga
moolmool ke Maro ye i, in nen, bet tatoo
dada moolmool ki a bet lodo pang di diede
mai san.

7 Di tooltool alunu kaiye ke kaplungunu
la tipa a tiwakaikaia tana i nga. Di ngan
tillung di tooltool nen, bet Yesu Kirisi in
kanono ben idi tooltool nga tiap. Ngan
di tooltool yo nen nga, ngan di tooltool
ke kaplungunu, inbe di ngan koi ke Kirisi.
8 Nen le ken kakamatang dook leu, ngan
la bet kagege so yo kayei urata ye bet
kakauu i, in tiap nga. Bong ole kakap
balingi kiang le imot ye urata kootoonoo
kiang. 9 Kumata tool atu bet iparama
patomonaingi ke Kirisi tiap, inbe ipas a ila
ye betanga san nga, ngan o Maro inepe ye
tiap. Bong kumata tool atu bet iparama
patomonaingi ke Kirisi, ngan ole Tamada
iye Natunu tinepe ye. 10 Le kumata tool
atu bet iman pang yang le man iwete pang
ye betanga moolmool tiap nga, ngan ken
kawete lo ponana kiang panga a kakauu a
ilo rumu kiang be. 11 Kumata le tool atu bet
lon ponana ye tool nen nga, ngan ben iloni
a bet ipamede ye dada dook tiap ki yo iyeii
i.

Yowan Lono Bet Ikamata Di Pa

12 Betanga kiau alunu la bet awete pang
nga, bong ngan lok bet awodo ye kasa a ilo
ye rau i tiap. Bong lok bet amala pang yang
a bet nen ngan mala ayang taparkammata
matada, inbe awete pang a nen ngan idi
le imot bet lodo ponana. 13 Di natum ke
taim yo Maro ipootoo di panga nga, ngan
tiyawar lo ponana kidi pong.

3 Yowan
Rau Yo Yowan Iwode I, In Tol Ki

1 Au i kuto mai ke di tooltool yo tigaua
ye bareme ke Yesu nga, in awodo rau naii
pong Gaius. Ong in tool kiau yo lok pong
mai san moolmool i.
2 Tool kiau dook mata, au i lok galanga
nen bet lom yo kutaru pang Maro i, in
iken dook mata san. Le apatarau pang
Maro nen bet so yo bet kuyei nga, ngan ole
pombe dook mata le imot, inbe ong in ole
kunepe ye nepongo dook mata nen lapau.
3 Le lok ponana san ye yo alongo bingi
kiong ye di tooltool ke Kirisi yo timan yau
nga. Ngan tiwete pau bet ong in kutara lom
medana le kutoo betanga moolmool ke
Maro. Inbe kanakana ngan kutoo betanga
moolmool tani. 4 Kene yo alongo betanga
ye di natuk bet titoo betanga moolmool
nga, ngan le lok ponana mai san. Le tina
ke bet so san mulu iyei au, a bet nen ngan
lok ponana ye nen, ngan tiap.

Gaius Iyei Urata Dook Mata

5 Tool kiau dook mata Gaius, ong in ku-
tara lom medana le kuyei urata dook mata
yo bet kulon di diede kapala yo titara lodi
medana pang Yesu a tipa lowo pong nga,
inbe pang di kapala yo lom galanga ye di
tiap, ngan lapau. 6 Le di tooltool tina yo
kuye di kanepe nga, ngan tiwete pam am
di tooltool yo amgaua ye bareme ke Yesu
a amnepe ni nga, ngan ye dada kiong yo
lom pang di mai san nga. Ngan nen le
atorong bet ye kene yo lodi bet tipa mulu
a tila nga, ngan ole kulon di ye so sa mulu
yo bet tikap pang di a tila nga, le lo ige
Maro lono. 7 Ngan di tooltool tina ngan tipa
bet tiyei urata ke Maro, bong di tooltool
yo titara lodi medana pang Yesu tiap nga,
ngan tikaua so sa ke bet tilon di ye, ngan
tiap. 8 Le idi nga ke bet talon di tooltool yo
nen nga, a bet nen ngan taye di tagaua ye
urata atu ke bet tapamede betanga mool-
mool ke Maro.

Dioterepes Iyei Urata Dook Tiap

9 Ngan awodo betanga kapala pang di
tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu
a tinepe potai pang yong nga. Bong
Dioterepes ye in lono bet iyei tool mai pang
di le ilongo betanga kiau yo awete, ngan
tiap. 10 Nen le kumata bet amala pang yang
nga, ngan ole apaposi ye dada dook tiap ki
yo iyei nga. Ye in iwete googoonoo pam
ye betanga ki matana matana yo illung ye
nga. Ngan iyei nen leu tiap lapau, bong
ikap di diede kapala yo titara lodi medana
pang Yesu nga a tilo ye rumu ki tiap. Inbe
kene yo di tooltool kapala bet tikap di a tilo
rumu kidi nga, ngan ipasakala di, inbe ole
inganga di tooltool tina ye bareme ke Yesu
a tikoo.

Demitirius Iyei Urata Dook Mata

11 Tool kiau dook mata Gaius, ken kutoo
dada dook tiap yo di tooltool kapala titoo,
ngan be. Bong kutoo dada dook mata
yo bet di tooltool titoo ngan leu. Tool yo
itoo dada dook mata i, in tool ke Maro.
Inbe tool yo itoo dada dook tiap i, in lon
galanga ye Maro tiap. 12 Di tooltool le imot
tiwetewete Demitirius nen, bet ye in dada
ki dook mata. Inbe itoo betanga moolmool
ke Maro le ipaposi ye dada ki yo iyei ngan
dook mata. Ngan au i lapau aweteweta bet
ye in dada ki dook mata, le lom galanga yau
nen, betanga kiau nga moolmool.

Yowan Lono Bet Ikamata Gaius

13 Betanga kiau alunu la bet awete pang
nga, bong ngan lok bet awodo ye kasa a
ilo ye rau i tiap. 14 Bong lok bet amala
pang yang a bet nen ngan mala ayang
taparkammata matada, inbe tawetewete.
15 Le lo silene ke Maro inepe yang. Ngan
di tooltool kiong yo tinepe ni nga, ngan
tiyawar lo ponana kidi pong. Inbe ong
kuwete lo ponana kiau pang di tooltool
kiau ngan di atu atu le imot.

Yut
Rau Yo Yut Iwode I

1 Au Yut i ayei urata ben kapraingi ke
Yesu Kirisi, inbe au i Yemis taini. Au i
awodo rau naii pang ang di sima tooltool
yo Tamada Maro lono pang mai san a ikiu
ang nga, inbe pang ang di sima tooltool yo
Yesu Kirisi matan kalang dook mata nga.
2 Nen le apatarau pang Maro bet lon
mulumulu yang a ilonang, inbe ikaua lo
silene ki pang, inbe lono pang mai san le
imede nen a ila.

Di Tooltool Ke Kaplungunu

3 Ang di tooltool kiau nga, mugu ngan
lok kaua urata bet awodo rau sa pang ye
urata yo Maro iyeii a ipamulidi ye so dook
tiap yo bet igarungidi i. Bong dookoot nga,
au lok bet awode pang a awete pang a bet
nen ngan kakodo inbe kawete le koomu
mede ye betanga moolmool yo tatara lodo
medana ye i. Ngan Maro ikap betanga tina
pang di tooltool ki yo ipootoo di panga ye
taunu nga, a bet nen ngan betanga tina
ngan iken dook nen a ila. 4 Au i awodo be-
tanga pang ye so yo nga, yesoo di tooltool
kapala yo tiraua pang Maro tiap nga, ngan
la tise a se tiko a tinepe kataunu yang nga.
Di ngan tiwala muridi pang Yesu Kirisi.
Ngan yetaleu in la Tool Mai kiidi i, inbe
iyei tool kuto mai pang so nga le imot.
Bong di tooltool tina ngan tillung bet Maro
in lono pang di tooltool a iyei dada dook
mata leu pang di, le ke bet igarung di ye
dada dook tiap yo tiyei, ngan tiap. Nen le
titattadaii tiap, bong tiparama dada dook
tiap ke bauk. Bong mukot ngan di Maro
koonoo tiwodo rau ye di a tipapos di ye
urata dook tiap kidi tina yo tiyei nga, a bet
nen ngan Maro ole iyemenai di ye.
5 Ang ngan o lomu galanga ye so nga
oo, bong lok bet apamadit lomu ye mulu.
Tool Mai ikap di tooltool ke Isrel a ipamulu
di ke Isip a timan, bong timan motong
la igarung di tooltool tina yo titara lodi
medana panga tiap nga. 6 Inbe lomu tut ye
di bangabangana kapala ke Maro yo lodi
bet tinepe dook ye urata kidi tina yo Maro
ikap pang di ngan tiap, bong tigege nedi
tina. Ngan nen le Tool Mai ipau di ye ooroo
medana yo ke bet tikupraii tiap i, inbe itar
di tidu ye ni yo todo lono i, a bet nen ngan
tinam ye Lal Maiyoko ke Tool Mai yo bet
si iyemenai di ye i. 7 Dada yo nen nga,
ngan gaongo leu ye di tooltool ke Sodom
le Gomora inbe malala maimai kapala yo
iken potai pang ye di nga, ngan lapau. Di
ngan tiyei dada dook tiap ke bauk, inbe
dada yo ke bet tool tamoto ila ye ene san
tamoto la yeru tiyei bauk nga. Nen le di
ngan tiyei ben tarkilanga pang di tooltool
yo bet tikanamaia masngana mai ye ei yo
ikan nen le taukan motingi i.
8 Ye dada tina yo nen nga, ngan gaongo
leu ye di tooltool yo ke kaplungunu ngan
lapau. Di ngan titoo patomonaingi yo ti-
wete bet tikamata ye mianga kidi nga, le
di tapdi tigarung tinidi ye dada ke geingi
sennene. Inbe di ngan lodi bet Maro iyei
tool kuto mai pang di tiap, inbe tisopo
koodi a tiwete betanga dook tiap ye di
bangabangana yo ke Maro nga. 9 Bong tool
kuto mai kidi bangabangana ke Maro yo
ene Mikel i, in iyei nen tiap. Le nga ye
kene yo iye tool kuto mai kidi so sidi in
tiwetewete a tiparsu bet ole sei bet ikaua
Mose bobono ye in nga, ngan le isopo
koonoo a iwete betanga dook tiap panga,
ngan tiap. Bong iwete nen leu, “Tool Mai la
bet ipasak pong i.” 10 Bong di tooltool tina
ngan tiwete sorok betanga dook tiap ye soo
so yo lodi galanga ye tiap nga. Inbe soo so
yo tinidi iyolo di bet tiyei nga, ngan tiyei
le dawa ben di asara gok. Nen le di tapdi
tigarung di ye dada tina yo nen nga.
11 Atoo, ole tisolo masngana mai! Di
ngan titoo dada yo Kaen iyei nga. Inbe di
ngan tinepe bet lodi kaua urata ye kaungu
balingi leu, le tikapsap dawa ben Balam
iyei nga. Inbe di ngan tikapge bet tigarung
urata ke di kuto maimai ke Maro dawa ben
yo Kora iyei nga, le Maro ole igarung di.
12 Di tooltool tina yo nen nga, ngan
taukadi moomoodi le ole tigarung mailang
kiang yo bet kaye di diemu kakanen a
kagauagaua lomu ye nga. Di ngan dawa
ben di tooltool yo matadi kala di sipsip nga.
Bong lodi pang di sipsip kidi tiap, lodi pang
di tapdi leu. Inbe di ngan dawa ben eng
tene yo taukan ki a muru itiri i, inbe dawa

ben kai yo ipu tiap le taukan kanono a di tooltool tigamaraii le imot a ise ete i. 13 Di tooltool yo nen nga, ngan dawa ben kokor ke tiek. Le ye dada dook tiap kidi yo tiyei nen nga, ngan ke bet moomoodi ye tiap, le tinepe mallangana ye dawa ben dugu ngoonoo yo ikoko tiek pono i. Inbe di ngan dawa ben di kanpitiki yo titoosap dada kidi nga. Nen le Maro ikaua ni yo imukku le todo ki mai san i, in pang di bet tinepe ye, ye ke tina yo kanakana nga le imot.

14 Inok i, bet takinkat ye Atam le isi ye nga, ngan ye in limi be ru kidi. Inbe Inok tani in ikaua Maro koonoo inbe iwetewete ye so yo bet pombe pang ye di tooltool tina nga. Iwete nen, “Kakamata, Tool Mai iye di bangabangana ki yo ipootoo di panga ye taunu nga, ngan alunu le alunu san la tisi nga. 15 Iye di tisi nga bet si ikarata betanga kidi tooltool le imot ye dada le urata kidi yo tiyei nga. Inbe ole ipapos di tooltool yo lodi bet titoo betanga ki tiap nga le ipa ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Inbe di tooltool dook tiap ke geingi sennene yo tiwete betanga dook tiap kidi bet tirautoo dada moolmool ke Maro nga, ngan ole ipapos di lapau a bet nen ngan iyemenai di.” 16 Di tooltool tina yo nen nga, ngan di tooltool ke betanga mur inbe ke kan pasemenge lapau. Inbe di ngan titoo dada dook tiap yo lodi ikau urata ye nga. Inbe di tapdi tiyitmak di, inbe koodi paweserai di tooltool a bet nen ngan tilon di ye so.

Kakodo Le Kamede Ye Dada Yo Dook Mata Nga

17 Bong di tooltool kiau nga, lomu tut ye soo so yo mugu ngan di aposol ke Tool Mai kiidi Yesu Kirisi tiwete pang ye nga. 18 Di ngan tiwete pang nen, “Ye lal yo bet Yesu imulu a isi ye in nga, ngan di tooltool ole tiyei sere ye betanga moolmool ke Maro, inbe ole titoo dada dook mata yo Maro lono bet titoo, ngan tiap, bong ole titoo di tapdi lodi.” 19 Di ngan Maro Amunu inepe ye di tiap, le soo so yo tinidi iyolo di bet tiyei nga, ngan tiyei leu. Nen le di tooltool tina ole tigarungang le kaparpoto ye nepongo kiang.

20 Bong ang di tooltool kiau nga, lok bet kakodo le kamede ye betanga moolmool ke Maro yo katara lomu medana ye in le ikenen leu, inbe kapatarau ye gurana ke Maro Amunu Silene. 21 Yesu Kirisi lono pang inbe ole ilonang. Nen le ye kene yo kanamu bet ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang nga, ngan ole kanepe dook mata ben di tooltool yo Maro lono pang di mai san nga.

22 Ang ngan ken lomu pang di diemu yo lodi rru ye betanga moolmool nga, a kalon di. 23 Inbe di tooltool kiidi kapala yo dawa ben tinepe ei lono nga, ngan palbe be kakap tarrai di a kapamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i. Inbe di tooltool kapala yo tikapsap ye dada dook tiap a tinidi giri leu ye Maro matana nga, ngan lomu mulumulu ye di, bong ken kakamatang dook leu, yesoo sennene kidi ngan giri leu dawa ben mala timunu yo tapaua botoboto ye i.

Yut Iyitmaka Maro Ene

24 Maro ole matan kalang dook mata le o ke bet kamol tiap. Inbe ole ikau ang lo kakodo dama ki a nen ngan kakamata yo ene mai san ke bet di tooltool le imot tipayiti ye nga. Inbe ye in ke bet ilonang a bet nen ngan taukamu busunu ye matana. Ngan nen le ole lomu ponana kaiye. 25 Inbe Maro yetaleu in la ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo bet igarungidi i, in ye urata yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi iyeii i. Nen le Maro in ene mai san ke bet di tooltool le imot tipayiti. Ye in tool kuto mai le gurana mai iken ye, inbe di tooltool ke bet tirautoo betanga ki tiap. Mukot yege ye kene yo so kapala pompombe tiao nga, ngan ye in inepe nen. Inbe dookoot nga ye in inepe, le pang dama ni ngan ole inepe nen lapau. Moolmool.

Paposingi Betanga
Kirisi Ipapos Betanga Yo Iken Sollono Nga, Ngan Pang Yowan

1 Ye rau tani i, in au Yowan awodo betanga yo Maro iwetekes pang Yesu Kirisi a bet ipapos soo so yo palbe leu be ole pombe nga, ngan pang di kapraingi ki. Inbe betanga tina ngan ipapos la mallangana ye bangabangana ki yo iwanga pang kapraingi ki yo au i. 2 Le au i awete betanga moolmool ye so tina le imot yo akamata nga. Ngan la awete betanga tina yo Maro iwetekes pang Yesu Kirisi a ipapos pau ye betanga moolmool nga. 3 Nen le sei tool bet ikinkat betanga tina yo akaua Maro koonoo a awodo nga, ngan ole Maro iyei urata dook mata panga. Inbe di sima tooltool yo tilongo betanga yo awodo ngan a titar le imede lo lodi nga, ngan ole Maro iyei urata dook mata pang di lapau. Ngan awete nen, yesoo lal yo bet so tina nga le imot pombe ye i, in iman potai oo.

Betanga Pang Di Tooltool Yo Tigaua Ye Bareme Yo Limi Be Ru Nga

4-5 Au Yowan in awodo rau naii pang ang di tooltool yo kagaua ye bareme ke Yesu limi be ru yo iken ye tana mai ke Esia* nga. Nen le apatarau pang Maro iye Yesu Kirisi inbe di bangabangana ke Maro yo limi be ru† ngan nen, bet lodi pang a tiyei dada dook mata pang, inbe tikaua lo silene kidi pang. Ngan Maro tani in dookoot nga inepe, inbe mukot ngan inepe, inbe pang dama ni ngan ole isi. Inbe di bangabangana limi be ru tina ngan tikodo dama ke Maro ye kakawa ki ke burungu. Inbe Yesu Kirisi yo kanakana ngan iwetewete betanga ke Maro ngan ikapsap ye tiap i, in Maro ipamaditi mugu ye ni ke matenge le ke bet imata mulu tiap. Inbe ye in iyei tool kuto mai pang di tooltool kuto maimai yo matadi kala tana mai i le imot nga.

Ngan Yesu tani in lono paidi mai san le igiri sennene yo kiidi nga ye rara ki, a bet nen ngan sennene tina ngan iparamidi mulu be. 6 Inbe iyei idi le tagaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, inbe iyei idi le tanepe ben di tooltool ke paroranga so pang Tamana Maro, a bet nen ngan tayei urata yo ki nga. Ngan nen le Yesu tani in ene mai san ke bet di tooltool tipayiti, inbe gurana ki in mai san le iken nen le taukan motingi. Moolmool.

7 Kakamata, ye in ole ipa ye eng tene a isi,
inbe di tooltool le imot ole tikamata ye matadi.
Inbe di tooltool yo tiso a imata nga,
ngan tipa ye di tooltool le imot yo tigarungu nga,
ngan ole tikamata lapau.
Inbe di tooltool le imot yo ke tana mai i nga,
ngan ole titattadaii a titang.
Le so yo nga ole pombe. Moolmool.

8 Ngan Tool Mai Maro yo gurana ki mai san le illos gurana ke so nga le imot i, in iwete nen, “Au i la Tool Mai pang so yo ipa mugu nga le idu ye so yo ipa mur nga.” Ngan Maro tani in dookoot nga inepe, inbe mukot ngan inepe, inbe pang dama ni nga, ngan ole isi.

Yowan Ikamata Kirisi

9 Au Yowan, au i emu atu yo atara lok medana pang Yesu i. Inbe ayang tagaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga. Nen le urata moonoo pompombe pang yidi ye yo tatoo Yesu nga, bong idi nga takodo le tutube, inbe tasolo urata moonoo tina. Ngan au i ye yo tingangau a le si anepe ye motmot yo ene Patmos in nga, ngan yesoo aparama betanga ke Maro le imede, inbe awetewete bingi dook mata ke Yesu pang di tooltool. 10 Ngan kene atu ye lal ke sungunu‡ pang Tool Mai nga, ngan Maro Amunu Silene isi ipaponau, inbe alongo tool atu kalngana koonoo le mai ke murik dawa ben tauru itang. 11 Ngan le tool

* **1:4-5** Esia in ben tana mai atu yo di kuto maimai ke Rom matadi kala i, bong dookoot nga tiwete ene ye Teki.
† **1:4-5** Ngan di tooltool kapala yo lodi galanga mata ye betanga ke Maro nga, ngan tiwete “di bangabangana yo limi be ru” nga, ngan iwetewete ye Yesu. Inbe betanga tani yo “limi be ru” i, in ipaposi ben gurana ki mai mata le illos gurana ke so nga le imot.
‡ **1:10** Ngan lal ke sungunu pang Tool Mai yo di tooltool ke Kirisi tigaua bet tisung panga ye i, in la Sande i.

tani in iwete nen, “Ole kuwodo soo so yo kumata ngan a ilo ye rau lulungu, inbe kuyawari pang di bareme ke Yesu yo limi be ru nga. Ngan nen le rau lulungu tani in ole kuyawari pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tinepe ye malala Epeses, Semena, Pegamam, Taiataira, Sadis, Piladelpia inbe Laodisia nga.”

12 Motong la aportak a bet akamata tool tani yo iwetewete pau i. Le nga bet aportak, ngan akamata sul limi be ru yo tikarata kene ye pat yo gol i. 13 Inbe akamata tool atu yo inepe kataunu ke sul tina in dawa ben Tool Moolmool ke Maro. Ngan tool tani in isousou ye sousoungu mooloo le idu kene, inbe bittoongoo yo iwittoo le iparkat ye katene i, in tikarata ye gol. 14 Inbe kutono le kutono raunu, ngan ikoko belebele le dawa ben eng tene le sipsip bulbulini nga. Inbe matana patunu, ngan ilolo le dawa ben ei loloana. 15 Inbe kene ngan isallin dawa ben pat baras yo tigesnaii ye ei ngan le isallin i. Inbe kalngana mununu ngan dawa ben dugu yo ikud le lo ete a pobe i. 16 Ye in itoko kanpitiki limi be ru ye bene oonoo. Inbe pul ke patokongo yo matana ru inbe matana mata i, in pombe ye koonoo le si matan pos. Inbe damono isallin le dawa ben ke yo isini katkat in matana.

17 Le nga ye kene yo akamata ye in nga, ngan le amol du aken kene punu dawa ben tool matene. Motong la ipaloko bene oonoo lo pok, inbe iwete pau nen, “Ken kutattadai be! Au i tool tani yo amugu inbe akimur i, 18 inbe au tani yo anepepe magurek i. Mugu ngan amata oo, bong kumata, dookoot nga anepe magurek, inbe ole anepe nen le taukak motingi. Inbe gurana mai iken yau ke bet ayei tool kuto mai pang matenge, inbe pang malala ke di tooltool yo timmata koot nga.

19 “Ngan nanga, kuwodo betanga ye so tina yo kumata nga, inbe ye so yo dookoot iken nga, inbe ye so yo bet pang dama ni ngan pombe nga. 20 Ngan kanpitiki limi be ru yo atoko ye bek oonoo nga, inbe sul limi be ru yo tikarata kene ye gol nga, ngan punu iken mallangana tiap, bong ole apapos pong nen. Di kanpitiki limi be ru nga, ngan di bangabangana ke Maro yo matadi kala bareme ke Yesu yo limi be ru nga. Inbe di sul limi be ru nga, ngan di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu yo limi be ru tina nga.”

2

Betanga Ila Pang Ye Di Tooltool Ke Epeses

1 Motong la tool tani in iwete pau mulu nen, “Nga ole kuwodo betanga nga ilo ye rau a kuyawar pang bangabangana ke Maro yo matan kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tinepe Epeses nga. Ngan betanga tina ngan nen:

Au i la atoko kanpitiki limi be ru tina ngan ye bek oonoo i, inbe apa kataunu ke sul limi be ru yo tikarata kene ye gol nga. Au tani la ayawar betanga nga a imala pang yong kuye di tooltool kiong nga. 2 Ngan au i lok galanga ye dada kiang, inbe ye urata mai ke Yesu yo kayeii i, inbe ye yo kakodo le tutube a kasolo urata moonoo nga. Inbe lok galanga yang lapau ye yo lomu pang di tooltool yo dook tiap, ngan tiap nga. Nen le katouo di tooltool tina yo tiwete bet di ngan aposol nga, bong ngan kakamata di ben di ngan tooltool ke kaplungunu. 3 Inbe lok galanga yang lapau nen, di tooltool kapala tikamatang ye yo katoo au nga, le nga tikapge bet tigarungang. Bong ang ngan kakodo le tutube a kasolo urata moonoo tina yo pompombe pang yang nga, inbe tinimu booroomoo ye urata kiau tiap.

4 Bong so atu yo au i lok dook mata pang ye tiap i, in nen. Kulkulunu ngan lomu pau mai san, bong dookoot nga lomu yo pau i, in mai mata tiap. 5 Ole lomu tut, mugu ngan kanepe potai ye Maro, bong dookoot nga kamol le du kanepe manga mooloo. Ngan nanga, kaportak lomu a katoo dada yo mugu ngan katoo nga. Kumata le bet kaportak lomu tiap nga, ngan ole amala pang yang a mala angangang, inbe adik sul kiang a ikoo ye nene. 6 Bong dada kiang dook mata atu in nen. Ang ngan lomu pang di tooltool yo titoo dada dook tiap ke Nikolas ngan tiap. Au lapau lok pang di tooltool yo tiyei dada nen ngan tiap.

7 Ngan nen le sei tool bet talngana nga,
ngan itar talngana dook a ilongo betanga
ke Maro Amunu Silene yo iwete pang di
tooltool yo tigaua ye bareme le imot ke
Yesu nga. Nen le kumata bet tool ikodo
le imede le illos dada dook tiap yo ke
sennene nga, ngan ole amalum panga a
ikana kai puana yo bet ikaua nepongo
dook mata yo taukan motingi i, in panga.
Ngan kai tani in ikodo ye malala ke Maro
yo nepongo ki dook mata i."

Betanga Ila Pang Ye Di Tooltool Ke Semena

8 Motong la tool tani in iwete pau mulu
nen, "Nga ole kuwodo betanga nga ilo
ye rau a kuyawar pang bangabangana ke
Maro yo matan kala di tooltool yo tigaua
ye bareme ke Yesu a tinepe Semena nga.
Ngan betanga tina ngan nen:

Au i tool tani yo amugu inbe akimur
i. Inbe au tani yo mugu ngan amata
i, bong dookoot nga amagur mulu oo.
Au tani la ayawar betanga nga a imala
pang yong kuye di tooltool kiong nga.
9 Ngan au i lok galanga ye urata moonoo
le masngana yo tiyei pang nga. Inbe
lok galanga yang ben ang ngan tooltool
ballingamu tiap, bong ye so ke Maro
ngan ang ngan ben tooltool ballingamu.
Inbe lok galanga yang nen lapau bet di
tooltool kapala tiwete mur yang. Ngan
di tooltool tina ngan tiwete bet di ngan
di Yuda, bong di ngan di Yuda tiap. Di
ngan ben budanga atu ke tool dook tiap
Satan. 10 Nen le ken katattadai ye urata
moonoo yo bet pombe pang yang, ngan
be. Awete pang nen, tool kuto mai kidi
so sidi in ole iwete le titarang kapala a
kalo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki
lono, a bet nen ngan itou ang. Inbe ole
kasolo urata moonoo le masngana ye
ke sangaul. Bong kakodo le kamede ye
lomu medana yo kataru i le kumata ti-
wete bet tiraumatang nga, ngan kakodo
le kamede ye lo medana kiang tani in.
Kumata le bet kayei nen nga, ngan ole
akaua nepongo dook mata yo taukan
motingi i, in pang ye urata kootoonoo
kiang, dawa ben yo tikap su ke kutodo
pang di tooltool yo tidada ngan le tillos
di diedi nga.

11 Ngan nen le sei tool bet talngana
nga, ngan itar talngana dook a ilongo
betanga ke Maro Amunu Silene yo iwete
pang di tooltool yo tigaua ye bareme le
imot ke Yesu nga. Nen le kumata bet tool
ikodo le imede le illos dada dook tiap yo
ke sennene nga, ngan ole matenge san yo
ipa mur ye matenge yo ke tana i, in o ke
bet igarungu pitiap yege."

Betanga Ila Pang Ye Di Tooltool Ke Pegamam

12 Motong la tool tani in iwete pau mulu
nen, "Nga ole kuwodo betanga nga ilo
ye rau a kuyawar pang bangabangana ke
Maro yo matan kala di tooltool yo tigaua
ye bareme ke Yesu a tinepe Pegamam nga.
Ngan betanga tina ngan nen:

Au i pul ke patokongo yo matana ru
inbe matana le matana san i, in iken
yau. Au tani la ayawar betanga nga a
imala pang yong kuye di tooltool kiong
nga. 13 Au i lok galanga dook ye malala
mai yo kanepe ye i, in dawa ben kakawa
ke burungu ke Satan iken ye le iyei tool
kuto mai pang di tooltool yo tinepe ye
malala tani nga. Bong ang ngan kakodo
le kamede ye lomu medana yo kataru
pau i. Nen le ye kene yo tiraumata tool
kiau, Andepas, ye in nga, ngan le kawala
murimu pau tiap. Ngan Andepas tani in
mugu ngan iwetewete betanga kiau inbe
itoo dook mata le imot, bong tiraumate
le imata ye malala kiang tani in. Ngan
malala tani in Satan inepe ye.

14 Bong betanga kasin yo lok dook
mata pang ye tiap, ngan nen. Di tooltool
kiang pattu ngan tiparama patomon-
aingi ke Balam yo ipatomonaia Balak ye
nga. Ngan Balak tani in ikaua llungunu
ye di tooltool ke Isrel le tikapsap a titoo
dada yo ke sennene i. Nen le di Isrel
tina ngan tikan kaningi yo tiparoro pang
kai padodo nga, inbe tiyei dada dook
tiap ke bauk lapau. 15 Nen le gaongo
leu ye di tooltool kiang kapala nga, ngan
tiparama patomonaingi yo ke Nikolas
nga, ngan lapau. 16 Ngan nanga, kapor-
tak lomu! Bong kumata le bet tiap nga,

ngan ole mooloo tiap inbe amala pang yang a mala arau di tooltool kiang ye betanga yo awete ye kook nga, ngan dawa ben yo bet arau di ye pul ke patokongo nga.

17 Ngan nen le sei tool bet talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga ke Maro Amunu Silene yo iwete pang di tooltool yo tigaua ye bareme le imot ke Yesu nga. Nen le kumata bet tool ikodo le imede le illoso dada dook tiap yo ke sennene nga, ngan ole akaua porong yo ene mana in panga, inbe ole akaua pat kookoonoo atu panga lapau. Ngan porong mana tani yo bet akauu panga i, in atarkoo a iken ye malala ke Maro. Inbe pat kookoonoo tani yo bet akauu panga lapau i, in yetaleu la bet lon galanga ye ene paunu yo awode ilo ye i, bong tool sa mulu bet lon galanga ye ene tani, ngan tiap."

Betanga Ila Pang Ye Di Tooltool Ke Taiataira

18 Motong la tool tani in iwete pau mulu nen, "Nga ole kuwodo betanga nga ilo ye rau a kuyawar pang bangabangana ke Maro yo matan kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tinepe Taiataira nga. Ngan betanga tina ngan nen:

Au i Tool Moolmool Ke Maro. Inbe au i matak patunu nga ilolo le dawa ben ei loloana, inbe kek nga isallin dawa ben pat baras yo tigesnaii ye ei ngan le isallin i. Au tani la ayawar betanga nga a imala pang yong kuye di tooltool kiong nga. 19 Ngan au i lok galanga ye dada kiang yo kayei ngan nen. Ang ngan lomu pang di tooltool mai san, inbe katara lomu le imede pau, inbe kayei urata yo bet kalon di tooltool kapala ye nga, inbe kakodo le tutube a kasolo urata moonoo yo pombe pang yang nga. Inbe lok galanga yang nen, dada kiang yo mugu ngan kayei nga, ngan dook mata, bong yo dookoot kayei nga, ngan dook mata le dook mata kaiye.

20 Bong so atu yo kayeii i, in au i lok dook mata pang ye tiap. Ang ngan kalele garup yo iyei dada dook tiap dawa ben Yesebel yo inepe mukot i, in tiap. Ngan ye taunu iwete bet ye in Maro koonoo, bong ye in Maro koonoo tiap. Nen le ikaua llungunu ye di kapraingi kiau le titoo patomonaingi ki a tikan so yo tiyei paroranga ye pang di kai padodo nga, inbe tiyei dada dook tiap yo ke bauk, ngan lapau. 21 Nen le au i anamu bet iportaka lono ye dada dook tiap ki yo iyei nga, bong lono bet iyei nen tiap. 22 Le nga kalongo, ole ayeii le matamatenge mai ikauu a bet nen ngan ikenen leu ye moi ki. Inbe di tooltool tina yo tiye tiyei bauk nga, ngan kumata le bet tiportak lodi ye dada ki yo titoo a tiyei ngan tiap nga, ngan ole akaua masngana mai pang di lapau. 23 Inbe di tooltool kapala yo titoo dada ki le dawa ben di natunu nga, ngan ole araumata di le timmata, a bet nen ngan ang di tooltool yo kagaua ye bareme ke Yesu nga, ngan ole lomu galanga nen bet au i tool tani yo lok galanga ye di tooltool lodi inbe ye soo so yo kutodi ikaua urata ye nga. Ngan nen le ang atu atu yo kayei urata dook mata nga, ngan ole akap so dook mata pang ye urata kootoonoo kiang. Bong di tooltool le imot yo tiyei urata dook tiap nga, ngan ole akaua urata moonoo masngana pang di leu. 24 Bong nga bet awete pang ang di tooltool kapala yo katara lomu medana pang Yesu a kanepe ye malala Taiataira ngan nen. Ang ngan katoo patomonaingi ke garup tani tiap. Inbe betanga ke Satan yo di tooltool ki tikaua llungunu a tiwete bet iken sollono le iko nga, ngan katar talngamu ye tiap. Nen le o ke bet apaloko so moonoo kapala mulu ilo pomu, ngan tiap. 25 Ngan nanga, ole kaparama dada dook mata kiang yo dookoot ngan katoo ngan leu le imede a iken nen le ilo ye lal yo bet amulu a asi ye i.

26-27 "Nen le kumata bet tool ikodo le imede le illos dada dook tiap yo ke sennene nga, inbe itoo lok le ilo ye lal yo bet so nga imot ye in nga, ngan ole akaua gurana mai panga, a bet nen ngan iyei tool kuto mai pang di tooltool ke ni mai i le imot. Moolmool, ole akaua gurana mai panga dawa ben yo Tamak ikaua gurana mai pau nga. Le ole iyei tool kuto mai a matan kala di tooltool dawa ben

Rau ke Maro iwete nga. Ngan iwete nen,
‘Ye in ole itoko so dawa ben koro medana
ye bene a iyei kuto mai pang di
tooltool ye.
Nen le di tooltool yo tiyei dada dook
tiap nga,
ngan ole irau di dawa ben tool yo iraua
bor yo tikarata ye tana ngan le perbe
a imarrum le imayiriyiri i.’✡
28 Inbe ole akaua boi yo pang malama
ngan ise pombe i, in panga lapau.
29 Ngan nen le sei tool bet talngana nga,
ngan itar talngana dook a ilongo betanga
ke Maro Amunu Silene yo iwete pang di
tooltool yo tigaua ye bareme le imot ke
Yesu nga.”

3

Betanga Ila Pang Ye Di Tooltool Ke Sadis

1 Motong la tool tani in iwete pau mulu
nen, “Nga ole kuwodo betanga nga ilo
ye rau a kuyawar pang bangabangana ke
Maro yo matan kala di tooltool yo tigaua ye
bareme ke Yesu a tinepe Sadis nga. Ngan
betanga tina ngan nen:
Au i, di bangabangana ke Maro yo limi
be ru nga, ngan tinepe yau. Inbe au i
atoko kanpitiki tina yo limi be ru nga ye
bek. Au tani la ayawar betanga nga a
imala pang yong kuye di tooltool kiong
nga. Au i lok galanga ye so yo kayei
ngan oo. Ngan di tooltool tiwetang nen,
bet ang ngan kamagurur go, bong ngan
tiap. Ang ngan kammata oo. 2 Ngan
nanga, ole kamadit a kapamede dada
dook mata kiang kasin yo imata tiao a
ikenen go, ngan mulu le imede. Yesoo,
akamata dada kiang yo kayei ngan dook
mata le imot tiap ye Maro kiau matana.
3 Nen le lomu tut ye bingi dook mata yo
mugu ngan kalonga a kakauu koot i, inbe
kaportak lomu a katoo. Bong kumata
le bet kamadit tarrai tiap nga, ngan ole
amala pombe pang yang dawa ben tool
ke pinnau yo iyei urata ki sollono i, le o
ke bet lomu galanga ye lal yo bet amala
pang yang ye in tiap.
4 Bong di tooltool kiang pattu yo kaye
di kanepe Sadis nga, ngan tikaptut
sousoungu kidi le tiyei a giri leu tiap.
Di tooltool tina ngan dada kidi yo tiyei
nga, ngan dook mata le imot le ke bet
tisousou ye sousoungu kookoonoo, inbe
ole aye di ampa. 5 Nen le kumata bet
tool ikodo le imede le illos dada dook
tiap yo ke sennene nga, ngan ole isousou
ye sousoungu kookoonoo dawa ben di
tooltool tina. Inbe ole alulngana ene ye
rau ke nepongo dook mata yo taukan
motingi i, in tiap. Bong ole awete pang
Tamak iye di bangabangana ki bet ye in
tooltool kiau. 6 Ngan nen le sei tool bet
talngana nga, ngan itar talngana dook a
ilongo betanga ke Maro Amunu Silene
yo iwete pang di tooltool yo tigaua ye
bareme le imot ke Yesu nga.”

Betanga Ila Pang Ye Di Tooltool Ke Piladelpia

7 Motong la tool tani in iwete pau mulu
nen, “Nga ole kuwodo betanga nga ilo
ye rau a kuyawar pang bangabangana ke
Maro yo matan kala di tooltool yo tigaua
ye bareme ke Yesu a tinepe Piladelpia nga.
Ngan betanga tina ngan nen:
Au i, Maro ipootau panga ye taunu,
inbe awete betanga kiau ngan moolmool
le imot, inbe au i la atoko so ke pame-
denge dada ke Dawiti* i. Le kumata
bet aso dada ke so sa nga, ngan tool sa
yo bet itiukala ngan tiap, inbe kumata
bet atiukala dada ke so sa nga, ngan
tool sa yo bet iso, ngan tiap lapau. Au
tani la ayawar betanga nga a imala pang
yong kuye di tooltool kiong nen. 8 Au
i lok galanga ye dada kiang yo kayei
nga. Ngan la kakamata, aso dada pang a
koon panganga le ke bet tool san itiukala
tiap. Inbe lok galanga yang bet ang
ngan gurana kiang mai mata tiap, bong
kaparama betanga kiau le imede, inbe
kawala murimu pau tiap lapau. 9 Ngan
di tooltool kiang pattu yo kaye di kagaua
Piladelpia nga, ngan tiwete bet di ngan
di Yuda. Bong di ngan Yuda tiap, di

✡ **2:26-27** Rau ke Woungu (Buk Song) 2:9 * **3:7** Ngan so ke pamedenge dada ke Dawiti tani, in ben Maro ikap gurana mai pang Yesu bet iyei kuto mai pang di tooltool ki le imot dawa ben Maro ikap gurana pang Dawiti a iyei kuto mai pang di tooltool ke Isrel nga.

ngan tooltool ke kaplungunu le tinepe ye budanga ke tool dook tiap Satan. Le nga kalongo, ole ayei di le timan man tigun turudi potai ye kemu punu, a bet nen ngan lodi galanga yang ben au i lok dook mata pang mai san. 10 Ngan tina kaparama betanga kiau inbe kakodo le tutube a kasolo urata moonoo yo pombe pang yang nga, ngan la ole matak kalang dook ye lal ke touanga yo bet pombe a itouo di tooltool le imot ke tana i nga.

11 Au i ole amulu a asi pombe palbe leu. Nen le kaparama lo medana kiang yo kataru pau i, in le imede, a bet nen ngan tool sa ke bet ikap su ke kutomu yo bet akap pang ye urata kootoonoo kiang nga, ngan tiap. 12 Nen le kumata bet tool ikodo le imede le illos dada dook tiap yo ke sennene nga, ngan ole apatokode a ikodo dama ke Maro kiau dawa ben sawa yo ikodo kataunu ke bareme mai ke sungunu ki a ipamede i. Nen le ke bet igege bareme mai tani a idu ke diki tiap. Inbe ole awodo Maro kiau ene inbe ek paunu ilo ye. Inbe malala mai ke Maro kiau yo Yerusalem Paunu i, in ole awodo ene ilo ye lapau. Inbe malala mai tani in ole ipa ye malala ke Maro a isi pang tana i. 13 Ngan nen le sei tool bet talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga ke Maro Amunu Silene yo iwete pang di tooltool yo tigaua ye bareme le imot ke Yesu nga."

Betanga Ila Pang Ye Di Tooltool Ke Laodisia

14 Motong la tool tani in iwete pau mulu nen, "Nga ole kuwodo betanga nga ilo ye rau a kuyawar pang bangabangana ke Maro yo matan kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tinepe Laodisia nga. Ngan betanga tina ngan nen:

Au i tool tani yo tipootoo ek ye Moolmool i, inbe araia lok moolmool le imot ye urata i, inbe awetewete betanga moolmool ke Maro ye soo so yo akamata nga. Inbe au i tool tani yo kulkulunu yege ngan anepe le ayei kuto mai pang so tina le imot yo Maro itar nga. Au tani la ayawar betanga nga a imala pang yong kuye di tooltool kiong nga. 15-16 Ngan au i lok galanga ye dada kiang yo kayei ngan oo. Ang ngan dawa ben ran ke yinungu, bong ang ngan ran gesene too ran silene ngan tiap. Nen le ole akoronai ang ye kook a kadu tana. Ngan au lok bet ang ngan kanepe dawa ben ran gesene too ran silene, bong ngan tiap. Ang ngan dawa ben ran yo imellungu i. 17 Le ang ngan kawete nen, 'Am nga ballingamam, le pat ke yimoongoo so le so kiam alunu le alunu san le ke bet ammaka ye so siap.' Bong ngan tiap, ang ngan nepongo kiang dook tiap yege le di tooltool tikamatang ngan lodi pang san. Inbe ang ngan ballingamu tiap, inbe matamu ngan ikisis, inbe kanepe tinimu koonoo. Ngan ang ngan nepongo kiang dook tiap nen, bong lomu galanga ye tiap. 18 Nen le akap noonoongoo pang bet kayimi pat gol yo tigesnai ye ei, ngan le ibesebese a giri ki imaruru a idu tana inbe isallin dook mata nga, ngan yau. Ngan kumata le bet kayei nen nga, ngan la bet ole kayei tooltool ballingadi moolmool nga. Inbe kayimi sousoungu kookoonoo yau a bet nen ngan kasousou ye a iyakala tinimu yo ikenen sorok nga. Inbe kayimi bar yo ke bet katar lo matamu ngan yau, a bet nen ngan matamu dook mulu a kakamata ni ye.

19 Ngan nanga, di tooltool yo lok pang di mai san nga, ngan ole apasak pang di ye dada dook tiap yo tiyei nga, a bet nen ngan akarata di. Le nga ole lomu ikaua urata dook ye dada kiang yo kayei nga, inbe kaportak lomu mulu. 20 Kakamata, au naii la akododo dada koonoo a apitpiti dada i, le kumata bet tool sa ilongo kalngak inbe iso dada pau nga, ngan ole alo rumu lono ki a lo amru amnepe a akan so, inbe ye ikan so yau lapau.

21 Nen le kumata tool bet ikodo le imede le illos dada dook tiap yo ke sennene nga, ngan ole amalum panga bet lo amru amwur ye kakawa kiau a bet nen ngan amyei tooltool kuto maimai pang di tooltool nga le imot. Moolmool, ole aye amwur ye kakawa kiau dawa ben tina yo mugu ngan akodo le amede le allos dada dook tiap ke tana ngan le lo aye Tamak amwur ye kakawa ki a amyei tooltool kuto maimai pang di tooltool

nga. 22 Ngan nen le sei tool bet talngana
nga, ngan itara talngana dook a ilongo
betanga ke Maro Amunu Silene yo iwete
pang di tooltool yo tigaua ye bareme le
imot ke Yesu nga."

4

Yowan Ikamata Malala Ke Maro

1 Ngan alongo betanga tina ngan a imot,
motong la bet matak ilo pang ete ngan
dada atu koon panganga a ikenen le aka-
mata malala ke Maro. Inbe alongo tool
kalngana yo mugu ngan koonoo pau le
mai dawa ben tauru itang i, in koonoo
pau mulu nen. Iyei ne, "Ai, kuse me e
ni a nen ngan se apitnai so yo bet pang
dama ni ngan ole pombe nga, ngan pong."
2 Motong la pattu leu be Maro Amunu Si-
lene ipaponau a ikau au a amlo. Le nga
bet matak nen, ngan akamata kakawa ke
burungu ke tool kuto mai yo matan kala di
tooltool le imot i, in ikenen, inbe tool atu
iwurur pono. 3 Ngan tool tani yo iwurur
pono i, in lulngana ikoro inbe iyoongoo le
isallin dawa ben pat yo ene yaspa* inbe
konilian† nga. Inbe gannui atu yo lulngana
iyoongoo le dawa ben pat yo ene emerel‡
i, in ikodo le iwakaia kakawa ke burungu
tani. 4 Inbe kakawa ke burungu sangaul ru
inbe pai mulu la tikodo le tiwakaia kakawa
ke burungu ke tool kuto mai tani nga, inbe
di kuto maimai ke malala ke Maro sangaul
ru inbe pai la tiwur pono nga. Ngan di kuto
maimai tina ngan tisousou ye sousoungu
kookoonoo, inbe su yo titar lo kutodi ngan
tikarata ye pat gol. 5 Inbe kakawa ke bu-
rungu ke tool kuto mai tani, in kili itai ye,
inbe looloo itara le rutunu ingaua ni mai
i le imot. Inbe sul limi be ru yo tikodo
dama ki nga, ngan tikan le tilolo. Ngan sul
tina ngan tinanpootoo di bangabangana
ke Maro yo limi be ru nga. 6 Inbe dama ke
kakawa tani in akamata so san mulu ngan
dawa ben tiek, bong tiek tani in dawa ben
galas lapau. Inbe igalanga le igalanga san
dawa ben pat yo ene kiristol§ i.

Inbe kataunu ke ni tani yo kakawa ke
tool kuto mai iken ye i, in akamata so
maguredi pai ngan tikodo ye kakawa tani
in madini tina yo pai nga. Di ngan matadi
alunu le alunu san iken ye tinidi mai i le
imot ke dama inbe ke mur lapau. 7 Ngan
di so maguredi pai tina, ngan atu kidi in
dawa ben asara gok yo ene laion* i, inbe
ru kidi in dawa ben bulumakau, inbe tol
kidi in matana dawa ben tooltool, inbe pai
kidi in dawa ben man somai kamoko yo iro
i. 8 Inbe di atu atu ngan balidi limi be atu,
inbe matadi iken ye tinidi mai i le imot inbe
ke balidi parmana lapau. Ngan ye ke le
bong tina yo kanakana nga, ngan timaryoo
ye betebetanga tiap, bong tiyei ne,

"Tool Mai Maro yo gurana ki mai san le
illos gurana ke so nga le imot i,
ye in inepe ete. Ye in inepe ete le inepe
ete san.
Ye in inepe mukot,
inbe dookoot nga inepe,
inbe pang dama ni ngan ole isi."

9 Le di so maguredi pai tina nga, ngan
tiraua pang tool tani yo inepe nen le
taukan motingi a iwur ye kakawa ke
burungu tani in, inbe tiwete lo ponana
kidi panga a tiyeie ene le ilo ete ke bet
di tooltool tipayiti ye. Inbe ye ke tina
yo kanakana ngan bet tisung panga nga,
10 ngan di kuto maimai tina yo sangaul
ru inbe pai nga, ngan tigun turudi le du
damodi itoko tana ke dama ke tool tani
yo inepe nen le taukan motingi a iwur ye
kakawa ki ke burungu i, inbe tisung panga.
Inbe tikap su ke kutodi ngan a titar sila
iken dama ke kakawa ke tool kuto mai tani.
Inbe tiyei ne,

11 "Tool Mai, ong i Maro kiam.
Ongtaleu in la tool dook mata i,
le di tooltool nga le imot ke bet tiraua
pong,
inbe tiyitmaka em le ilo ete.
Ong in gurana kiong mai san,
le di tooltool le imot tinepe la gurana
kiong parmana.

* **4:3** Pat yo ene yaspa i, in ikoro inbe iyoongoo le isallin. † **4:3** Pat yo ene konilian i, in ikoro le dawa ben rara inbe isallin. ‡ **4:3** Pat yo ene emerel i, in yoongoonoo inbe isallin le igalanga le ke bet takamata so yo iken ke kapala ki i. § **4:6** Pat yo ene kiristol i, in medana inbe igalanga le ke bet takamata so yo iken ke kapala ki i. * **4:7** Laion in asara gok, bong malmalini inbe gurana san le ke bet irau di asara gok kapala a ikan di.

Inbe amyitmakong, yesoo kutar so nga le imot.
Le moolmool, kutoo ong taum lom a kutar so tina,
ngan la le dookoot nga so tina ngan le imot iken nga."

5

Yowan Ikamata Rau Lulungu Atu

1 Motong la bet matak lo mulu pang ye tool tani yo iwur ye kakawa ke tool kuto mai in nga, ngan le akamata rau lulungu atu iken ye bene oonoo. Ngan rau lulungu tani in tiwodo betanga ilo ke lono inbe ke diki ki lapau, inbe tipamede rau tani in matana ye bun limi be ru. 2 Motong la akamata bangabangana ke Maro atu yo gurana ki mai mata i, in koonoo le kalngana mai nen. Iyei ne, "Ai, sei tool dook mata ke bet ikaua rau lulungu tani in a ikede bun ye inbe ipolotala i?" 3 Bong ngan tool atu sa yo inepe ye malala ke Maro, too inepe ye tana i, too inepe tana lono nga, ngan sa ke bet ipolotala rau tani a bet nen ngan matan lo lono, ngan tiap. 4 Nen le atang le atang dook, yesoo tipusye tool sa yo dook mata ke bet ipolotala rau lulungu tani a bet nen ngan matan lo lono, ngan tiap. 5 Ngan tina yo atang nen nga, le nga di kuto maimai tina ngan atu iwete pau nen, "Ai, ken kutang be! Bong kumata, tool yo pombe ye rara ke di Yuda le tipootoo ene ye Laion ke di Yuda inbe Sudud ke Dawiti i, in la illos di koi ki ye patokongo oo. Le ye in la ke bet ikede bun tina yo limi be ru nga, inbe ipolotala rau lulungu tani i."

Yowan Ikamata Sipsip Natunu

6 Motong la akamata Sipsip Natunu ngan dawa ben tiraumate a imata koot nga, bong ikodo kataunu ke ni yo kakawa ke tool kuto mai tani iken ye i. Nen le di so maguredi tina yo pai ngan tipa ye di kuto maimai ke malala ke Maro ngan tikodo le tiwakaii. Inbe Sipsip Natunu tani in sipi ki limi be ru inbe matana limi be ru lapau. Ngan matana yo limi be ru nga, ngan di bangabangana ke Maro yo limi be ru nga. Inbe di ngan Maro iwanga di bet si tipa ye tana mai i le imot. 7 Motong la Sipsip Natunu tani in ila pang ye tool yo iwur ye kakawa ke tool kuto mai i, in a la ikaua rau lulungu tani yo itoka ye bene oonoo i. 8 Le nga ye kene yo ikauu ye in nga, ngan le di so maguredi tina yo pai nga, inbe di kuto maimai ke malala ke Maro yo sangaul ru inbe pai nga, ngan tigun turudi le du damodi itoko tana pang ye Sipsip Natunu tani in kene punu. Inbe di kuto maimai tina ngan di atu atu titoko so dawa ben pari inbe omai yo tikarata ye gol nga. Ngan omai tina ngan ipon ye so dawa ben kai maiyo kulini yo kini ki dook mata nga. Inbe so tina yo kini ki dook mata nga, ngan inanpootoo pataraungu ke di tooltool ke Maro. 9 Motong la di le imot tiwouo woungu paunu atu in nen,

"Ong in la tool dook mata ke bet kouo rau lulungu tani
inbe kukede bun yo tipokokala ye nga,
yesoo ong in tiraumatong a kumata oo.
Inbe ye rara kiong tani in la kuyimi di tooltool ye a kupamulu di pang ye Maro i.
Ngan di tooltool tina yo kupamulu di nga, ngan tipa ke tana maimai nga le imot,
le bareme kidi ngan ki ki, inbe koodi le kulidi ngan ki ki lapau.
10 Inbe ong in kuyei di le tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga,
inbe kuyei di le tinepe ben di tooltool ke paroranga so pang Maro a bet nen ngan tiyei urata yo ki nga.
Inbe di ngan ole tiyei tooltool kuto maimai a matadi kala di tooltool ke tana i."

11 Motong la atar talngak inbe matak sarai mulu, ngan alongo di bangabangana ke Maro alunu le alunu san kalngadi. Ngan kinkatingi kidi ilo pang ete san le ke bet takinkat di tiap lapau.* Inbe di bangabangana tina ngan tikodo le tiwakaia kakawa ke tool kuto mai yo matan kala tana mai i le imot i, in ipa ye di so maguredi tina yo pai nga, inbe di kuto maimai ke malala ke Maro. 12 Inbe tigaua kalngadi a tiwou le mai nen,

* **5:11** Ngan kinkatingi kidi bangabangana ke Maro ngan ilo ete le illoso 100 milion le so.

“Sipsip Natunu yo mugu ngan tiraumate a
imata i, in la tool dook mata i.
Nen le ke bet di tooltool tiraua panga,
inbe tiyitmaka ene le ilo ete.
Ye in gurana ki mai san le di tooltool le
imot tinepe la gurana ki parmana.
Inbe so tina le imot yo iken nga, ngan
taunu la ye in.
Inbe kanakana ngan ye in lon kaua
urata ye dada yo dook mata ngan
leu.
Inbe ye in ene mai san ke bet di
tooltool le imot tipayiti ye.”
13 Ngan tiwou nen a imot, motong la
alongo di so matana matana yo Maro itar
di a tinepe ye malala ki, inbe tinepe tana
pono le tana lono, inbe tinepe tiek pono le
tiek lono nga, ngan di le imot tiwou nen,
“Ong tool yo kuwur ye kakawa ke tool kuto
mai yo matan kala tana mai i le imot
i,
in kuye Sipsip Natunu,
ngan angru ngan gurana kiang mai
san le ke bet amraua pang a amyit-
mak emu,
inbe amyei emu le ilo ete ke bet di
tooltool tikamatang ngan tipayitang
ye a ikenen nen le taukan motingi!”
14 Ngan tiwou nen a imot, motong la di
so maguredi tina yo pai nga, ngan tiyei ne,
“Moolmool.” Motong la di kuto maimai ke
malala ke Maro tina ngan tigun turudi le
du damodi toko tana, inbe tisung pang di
yeru nga.

6

Sipsip Natunu Ikede Bun Ye Rau Lulungu

1 Ngan akamata so tina ngan a imot,
motong la matak kenen ye Sipsip Natunu
tani, inbe ikede bun tina yo limi be ru
nga, ngan atu ki. Inbe alongo so maguredi
tina yo pai nga, ngan atu kidi in iwetewete
le kalngana mai dawa ben looloo itara
nga, inbe iyei ne, “Ai, kuman!” 2 Le nga
bet matak gaga, ngan atoo, akamata asara
mai ke solanga di tooltool yo ene oos i, in
kookoonoo, inbe ikododo ke dama kiau.
Ngan tool yo iwur pono i, in itoko duana ye
bene, inbe tikaua su yo ke kutono in panga.
Ngan su ki tani in tarkilanga kidi tooltool
yo tipatoko ngan tillos di diedi nga. Nen
le itaru inbe idada a ila ye patokongo a bet
nen ngan la illos di diene.
3 Ngan ye kene yo Sipsip Natunu ikede
bun tina ngan ru ki ye in nga, ngan le
alongo so maguredi tina ngan ru ki in iyei
ne, “Ai, kuman!” 4 Motong la akamata
oos san mulu ipas a iman pombe i, in
kooroonoo dawa ben ei garengana. Inbe
tool yo iwur pono in tikaua pul somai ke
patokongo panga, inbe tikaua gurana mai
panga lapau bet du igarung di tooltool ke
tana ngan lodi, a bet nen ngan tinepe ye
lo silene kidi mulu tiap, bong bet katedi
malmal a tipatoko inbe tiraumata di diedi.
5 Ngan ye kene yo Sipsip Natunu ikede
bun tina ngan tol ki ye in nga, ngan le
alongo so maguredi tina ngan tol ki in iyei
ne, “Ai, kuman!” Le nga bet matak gaga
mulu, ngan atoo, akamata oos mukkana in
ikododo ke dama kiau, inbe tool yo iwur
pono i, in itoko so ke kaungu moonoo ke
so ye bene. 6 Inbe alongo so dawa ben tool
kalngana kataunu ke di so maguredi tina
yo pai nga, ngan iwete pang tool tani yo bet
ipa ye oos a ila bet la igarung di tooltool
ye pitolo mai i, in nen. Iyei ne, “Ai, pat
yo bet di tooltool tikap ye urata kootoonoo
kidi ye ke atu nga, ngan ke bet tiyimi wit*
kanono yo iken ye omai ngan atu ye, too
ke bet tiyimi bali† kanono yo iken ye omai
ngan tol ye leu. Bong ken kugarung kai
olip surunu inbe ran medana yo wain nga,
ngan be!”
7 Motong la ye kene yo Sipsip Natunu
ikede bun tina ngan pai ki ye in nga, ngan
le alongo so maguredi tina ngan pai ki in
kalngana iwete nen, “Ai, kuman!” 8 Le nga
bet matak gaga mulu, ngan atoo, akamata
oos atu tinini iyoongoo ben matamatenge
ikauu mukot, in ikododo ke dama kiau.
Ngan tool yo iwur pono in ene la Matenge
i, inbe tool yo itoo potai leu ke murini
i, in ene la Malala ke Matenge i. Ngan

* **6:6** Wit in dingding patunu yo di tooltool tikan ye ke kanakana nga dawa ben kaning. Inbe wit yo iken ye omai atu ngan iye tooltool atu bet ikan ye ke atu. † **6:6** Bali in dingding patunu yo di tooltool ballingadi tiap ngan tikan ye ke kanakana nga dawa ben pur. Inbe bali yo iken ye omai tol nga, ngan iye kerenge atu tiye di natudi bet tikan ye ke atu.

tikap gurana pang di yeru bet du tiraumata di tooltool alunu le alunu san dawa ben tipoto di tooltool ke tana i le imot ye budanga pai, lo ngan bet tiraumata di tooltool tina ngan budanga atu nga. Nen le ole yeru tiraumata di tooltool ye pul ke patokongo, inbe ye pitolo mai, inbe ye matamatenge mai, inbe ole tiyei di asara gok ke tana i a la tikan di a timmata lapau.

9 Motong la ye kene yo ikede bun tina ngan limi ki ye in nga, ngan le akamata di tooltool yo tiraumata di ngan kauredi tinepe kakawa ke paroranga so pang Maro in parmana. Ngan di tooltool tina ngan mugu ngan tiparama betanga ke Maro le imede, inbe tiwetewete bingi dook mata ki pang di tooltool, ngan la le di koi kidi tiraumata di a timmata nga. 10 Ngan le di tooltool tina yo timmata nga, ngan kauredi koodi le mai nen. Tiyei ne, “Tool Mai, ong in kuyei tool kuto mai pang so nga le imot. Inbe ong in taukam busunu le dada kiong yo kutoo ngan moolmool le imot. Ngan ole amnepe le nge, lo ngan bet kukarata betanga ke di tooltool ke tana i a kouo kootoomam, inbe kuyemenai di ye yo tiraumatam a rara kiam imati nga?” 11 Ngan di tooltool tina kauredi ngan tiwete nen a imot, motong la tikap sousoungu kookoonoo mooloo mooloo pang di atu atu le imot. Inbe tiwete pang di bet tinam kasin mulu le lo di koi ke Maro tiraumata di diedi kapala dawa ben yo tiraumata di nga, le kauredi tise pompombe le imot le lo ige kinkatingi kidi ngan. Ngan di diedi tina ngan di kapraingi ke Maro inbe di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga.

12 Motong la matak kenen ye Sipsip Natunu, inbe ikede bun tina yo limi be atu ki i, ngan le nauningi mai itak, inbe ke iportak le imukku dawa ben mala mukkana iyakala matana nga. Inbe ye kene tani in taudu tinini mai i le imot iportak le ikoro ben rara, 13 inbe di kanpitiki yo tiken lang katene nga, ngan pumpumbe a tidu tana dawa ben muru mai isikiraia kai pik a puana yo isullungu ngan pumpumbe nga. 14 Inbe lang katene itakmai le dawa ben rau lulungu yo tilulu i, inbe kawal le motmot nga le imot ngan tigege nedi yo tiken ye, ngan lapau. 15 Motong la di tooltool kuto maimai yo matadi kala tana nga, inbe yo edi maimai nga, inbe di kuto maimai ke di tooltool ke patokongo nga, inbe yo ballingadi nga, inbe yo gurana kidi mai mata nga, inbe poranga tiye di yo poranga tiap nga, ngan di le imot tiko ye agoro le pat maimai ke kawal madini. 16 Motong la di tooltool tina ngan koodi pang di kawal le pat maimai tina ngan nen, “Atoo, kamol si pomam a katarkoo am ye tool yo iwur ye kakawa ke burungu ke tool kuto mai i, in matana, inbe ye kate malmal ke Sipsip Natunu. 17 Katarkoo am, yesoo lal maiyoko kidi yeru in pombe oo, le Maro iye Sipsip Natunu ole tipaposo kate malmal kidi. Ngan nen le sei tool bet ole ikodokala i?”

7

Di Tooltool Ke Isrel Yo 144,000 Nga

1 Le nga so tina ngan pombe a imot, motong la akamata di bangabangana ke Maro pai ngan tikodo ye tana gigini tina yo pai nga. Inbe tiyakala muru pai tina yo ke tana i nga, a bet nen ngan muru tina ngan ipa tana pono le tiek pono inbe kai pono be. 2 Motong la bet matak pang nen, ngan akamata bangabangana ke Maro san mulu ipa ye ni yo ke ipa ye a ise i. Ngan bangabangana tani in itoko so yo bet titar tarkilanga ke Maro ilo ye di tooltool ye i. Ngan tarkilanga tani in ke Maro yo inepepe nen i. Inbe ye in koonoo le kalngana mai pang di bangabangana pai tina yo Maro ikap gurana pang di bet tigarung tana le tiek nga. Ngan le iwete pang di nen, 3 “Ken kagarung tana le tiek inbe kai ngan be. Bong iken nen bet amtar tarkilanga ilo ye di kapraingi ke Maro kiidi ngan damodi ngan.” 4 Motong la alongo kinkatingi ke di sima tooltool yo tarkilanga ke Maro iken ye di nga. Ngan kinkatingi kidi tooltool tina ngan ben 144,000 ye rara ke di Isrel tina ngan le imot. 5 Nen le di tooltool yo titar tarkilanga ke Maro ilo ye di nga,

ngan ye rara ke Yuda ngan tau sangaul be ru,
inbe ye rara ke Rupen ngan tau sangaul be ru,
inbe ye rara ke Gad ngan tau sangaul be ru,

6 inbe ye rara ke Aser ngan tau sangaul be ru,
inbe ye rara ke Naptali ngan tau sangaul be ru,
inbe ye rara ke Manase ngan tau sangaul be ru lapau.
7 Inbe ye rara ke Simion ngan tau sangaul be ru,
inbe ye rara ke Liwi ngan tau sangaul be ru,
inbe ye rara ke Isakar ngan tau sangaul be ru,
8 inbe ye rara ke Sebulen ngan tau sangaul be ru,
inbe ye rara ke Yosep ngan tau sangaul be ru,
inbe ye rara ke Bensamen ngan tau sangaul be ru lapau la titar tarkilanga ke Maro ilo ye di nga.

Di Tooltool Malala Mai La Tisung Pang Maro Nga

9 Ngan akamata so tina ngan pombe a imot, motong la bet matak pang nen, ngan atoo, akamata di tooltool alunu le alunu san le ke bet tool sa ikinkat di tiap. Di tooltool tina, ngan tipa ke tana maimai nga le imot, le bareme kidi ngan ki ki, inbe kulidi le koodi ngan ki ki lapau. Di ngan tikododo ke dama ke Sipsip Natunu potai pang ye kakawa ke burungu ke tool kuto mai yo matan kala di tooltool nga le imot i. Inbe di tooltool tina ngan tisousou ye sousoungu kookoonoo mooloo mooloo, inbe titoko so ben kautuku raunu ye bedi.
10 Inbe koodi le kalngadi mai nen,
“Maro kiam, ong in kuwur ye kakawa ke burungu ke tool kuto mai,
inbe ong in kuye Sipsip Natunu la kapamulam ye so dook tiap yo bet igarungam i.”
11 Motong la di bangabangana ke Maro tina le imot yo tikodo le tiwakaia kakawa ke burungu ke tool kuto mai in ipa ye di kuto maimai ke malala ke Maro, inbe di so maguredi tina yo pai nga, ngan tigun turudi le du damodi toko tana ke dama ke kakawa tani, inbe tisung pang Maro.
12 Tiyei ne,
“Moolmool! Maro kiam, amyitmaka em,
inbe amyeie em le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti.
Kanakana ngan ong in lom kaua urata ye dada yo dook mata ngan leu,
le amwete lo ponana kiam pong, inbe amraua pong.
Ong in gurana mai iken yong,
le kuyei tool kuto mai pang so nga le imot le iken nen le taukan motingi.
Moolmool!”
13 Motong la di kuto maimai tina ngan atu itorau nen, “Ai, di tooltool yo tisousou ye sousoungu kookoonoo mooloo mooloo nga, nga di sima? Inbe di ngan tipa ke ngai?”
14 Le nga araua torungu ki nen, “Tool mai, au i lok galanga ye di tiap sa, bong ong in la o lom galanga i.”

Motong la iyei ne, “Nga di tooltool tina yo mugu ngan tinepe a lal dook tiap ke touanga pombe pang ye di ngan tisolo masngana mai ye di koi kidi ngan nanga. Di ngan tingas sousoungu kidi ye rara ke Sipsip Natunu ngan la le sousoungu kidi ikoko nen nga. 15 Nen le
‘tikodo dama ke kakawa ke burungu ke Maro,
inbe ye ke le bong tina yo kanakana nga,
ngan tinepe ye bareme mai ke sungunu ki, inbe tiyei urata ki.
Inbe tool tani yo iwur ye kakawa ke burungu ke tool kuto mai i,
in ole inepe kataunu ye di,
inbe matan kala di dawa ben tareke tinana ipatud di natunu nga.
16 Nen le o ke bet pitolo di mulu tiap,
inbe morak di mulu tiap lapau.
Ngan ke o ke bet isini di le tinidi iges mata mulu tiap,
inbe so sa yo bet igesnai di a bet igarung di, ngan tiap lapau.
17 Ole nen, yesoo Sipsip Natunu yo ikodo kataunu ke ni yo kakawa ke tool kuto mai iken ye i,
in ye la bet matan kala di dawa ben tool dook mata yo bet matan kala di sipsip ki i.
Ngan ye la bet irara di a tila ye ran gimono yo bet ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang di i.

Inbe Maro ole imus matadi surunu yo
irar a isi nga le imot, le o ke bet lodi
madoko mulu tiap.' "

8

Sipsip Natunu Ikede Bun Yo Limi Be Ru Ki I

1 Ngan ye kene yo Sipsip Natunu tani in
ikede bun tina ngan limi be ru ki ye in nga,
ngan le malala ke Maro in ni kisirbe ye
manga mooloo kasin.* 2 Motong la aka-
mata di bangabangana ke Maro limi be ru
tina yo tikodo dama ke Maro nga, ngan
tikap tauru atu atu le ige di.
3 Inbe bangabangana ke Maro san in
iman le man ikodo potai pang ye kakawa
ke paroranga so pang Maro in gigini. Ngan
kakawa ke paroranga so tani in tikarata ye
gol a ikodo dama ke kakawa ke burungu
ke tool kuto mai tani. Inbe bangabangana
tani in itoko ruku yo tikarata ye gol i, inbe
tikap kaiye kai surunu yo kini ki dook mata
ngan panga, a bet nen ngan iyei paroranga
ye le ipa ye pataraungu ke di tooltool ke
Maro nga le imot. 4 Ngan so tina yo iken
ye bene nga, ngan iti du ye kakawa ke
paroranga so le kutana ipa ye pataraungu
tina ngan ilo pang ye Maro. 5 Motong
la bangabangana ke Maro tani, in ikaua
ruku tani in la ipaponi ye ei ke kakawa ke
paroranga so pang Maro i, inbe ikatte a idu
pang tana. Ngan tina yo ikatte a idu tana
nga, ngan le looloo itara le ni mai i le imot
rutunu ye, inbe kili itai, inbe nauningi itak
lapau.

Di Bangabangana Ke Maro Pai Timai Tauru

6 Motong la di bangabangana ke Maro
limi be ru tina yo titoko tauru atu atu nga,
ngan tikarata di a bet timai tauru kidi tina.
7 Ngan nen le bangabangana ke Maro yo
imugu i, in imaia tauru ki, ngan le ki somai
imol, bong ki tani in patunu maimai inbe
imede dawa ben madamada. Inbe ye kene
tani in ei yo tipargarungnaii ye rara in
tikatte le imayiriyiri a idu pang tana pono.
Ngan le igarungu tana i nin la nin le dook
tiap san dawa ben tipoto tana le imot le iyei
patol nga, ngan le pattu ngan ei ikan le ipa
ye kai ki le imot. Inbe dingding raunu yo
ilala nga, ngan ei ikan le imot lapau.
8 Motong la bangabangana ke Maro tina
ngan ru ki, in imaia tauru ki, ngan le so
dawa ben kawal somai atu yo ei ikanen ye
i, in tikatte le idu tiek lono. Nen le igarungu
tiek mai san dawa ben tipota le iyei patol
nga, ngan le pattu ngan iportak le iyei ben
rara, 9 le so matana matana yo tinepe ye
nga, ngan timmata, inbe ookoo maimai yo
tikooi ye nga, ngan iraumere di le imot
lapau.
10 Motong la bangabangana ke Maro tina
ngan tol ki, in imaia tauru ki, ngan le
kanpitiki somai atu yo ikan le ilolo dawa
ben sul i, in imol ke lang katene a idu le
du tukbe ye ran yo maimai nga inbe ye
ran gimono yo maimai tiap nga, ngan podi
lapau. 11 Ngan kanpitiki tani in ene la
Bar Malingene i, inbe idu tukbe ngan le
igarung ran tina ngan alunu san. Le ran
tina ngan dawa ben tipoto le iyei patol nga,
ngan pattu la iyei le imaling le dook ke
yinungu tiap nga. Nen le di tooltool alunu
kaiye la timmata ye ran tani yo malingene
in nga.
12 Motong la bangabangana ke Maro tina
ngan pai ki, in imaia tauru ki, ngan le ke
kapala ki in ikan mulu tiap, bong iportak
le iyei ben todo. Nen le ke tani in ikan dook
tiap dawa ben tipota le iyei patol nga, ngan
le pattu ngan ikan tiap. Ngan nen le ke yo
isini muntu le du rrai, in isini dawa ben
mugu nga tiap, bong dawa ben tipoto lal
yo bet ke isini ye nga le iyei patol, ngan
le pattu ngan isini tiap. Inbe gaongo leu,
taudu kapala le ipa ye di kanpitiki kapala
ngan tikan mulu dawa ben mugu ngan
tiap lapau. Nen le kene yo bet tikan ye in
nga, ngan ke bet tikan bong mooloo le du
muntu ngan tiap lapau.
13 Motong la bet matak lo pang ete, ngan
akamata bangabangana ke Maro atu yo
iro meneng lang katene ete ni, in alongo
kalngana koonoo le mai nen, "Atoo! Atoo!
Atoo, di tooltool yo tinepe tana pono nga,
ngan ole tikaua urata moonoo masngana
dook tiap, yesoo di bangabangana ke Maro

* **8:1** Ngan manga mooloo kasin in dawa ben aua atu in kapala ki.

tol yo tinepe go ngan la bet timai porai tauru kidi nga."

9

Bangabangana Ke Maro Tina Yo Limi Ki I, In Imaia Tauru Ki

1 Motong la bangabangana ke Maro tina ngan limi ki, in imaia tauru ki, ngan le akamata kanpitiki atu yo imol ke lang katene a idu tana koot i. Ye in tikaua so ke pamedenge dada panga bet matan kala dada ke tana gimono yo yooroongoo pang lopo a idu le taukan launu i. 2 Motong la ye kene yo kanpitiki tani, in iso dada ke tana gimono tani nga, ngan le so kutana ikut a pombe ke gomo lono a ise dawa ben ei somai kutana nga. Bong so kutana tani, in ikolomuk le ikut a ilo ngan le iwonokala ke le lang le ni ikolomuk ye. 3 Inbe sis maimai tipas ye so kutana tani a tidu tana. Motong la Maro ikap gurana pang di a bet nen ngan tikanen di tooltool dawa ben dongo parangana ke tana i. 4 Inbe Maro iwete pang di bet tigarung dingding le kai le so kapala yo isupsup a iken tana pono ngan be, bong bet tikanen di tooltool yo tarkilanga ke Maro iken ye damodi tiap nga. 5 Ngan gurana yo tikap nga, ngan ke bet tiraumata di tooltool tina a timmata, ngan tiap, bong bet tikap masngana pang di leu ye taudu limi. Ngan masngana tina yo bet tikap nga, ngan ole dawa ben tool yo dongo parangana ikani ngan le ikanamaia masngana mai mata i. 6 Nen le ye kene tani yo bet di sis tina ngan tikanen di ye in nga, ngan di tooltool tina ngan ole lodi bet le timmata, bong ngan tiap, matenge ole ikoo ye di. Inbe ole tikapge bet timmata lapau, bong o ke bet timmata tiap.

7 Motong la akamata di sis maimai tina ngan dawa ben oos yo tikarata di a bet tila pang ye patokongo nga. Ngan so yo tikud ye kutodi nga, ngan dawa ben su ke kutodo yo tikarata ye gol nga. Inbe matadi nga, ngan dawa ben di tooltool. 8 Inbe kutodi raunu, ngan mooloo mooloo dawa ben ke di garup nga. Inbe dongadi, ngan mooloo mooloo inbe matana dawa ben ke asara gok yo ene laion i. 9 Inbe so yo tisousou ye a iyakala katedi nga, ngan so medana yo tikarata pang patokongo nga. Inbe balidi, ngan rutunu dawa ben di oos budanga yo tidada a tiyolo koror kidi a tiparsuk bet tila ye patokongo mai ngan le ni rutunu ye di nga. 10 Inbe widi yo iken ke laudi matana nga, ngan matana dawa ben ke dongo parangana, inbe gurana iken ye ke bet tikap masngana pang di tooltool ye taudu limi. 11 Inbe bangabangana ke tana gimono yo taukan launu in ye la iyei tool kuto mai pang di sis maimai tina i. Ngan ye Ibru koodi ngan tiwete ene ye Abadon, inbe ye Girik koodi ngan tiwete ene ye Apolion. Le betanga tina yo tiwete ye Ibru le Girik koodi nga, ngan punu ben Tool Ke Garungunu So.

12 Ngan so tina yo bet pombe nga, ngan akamata a imot le urata moonoo masngana dook tiap tina ngan atu la iman a ila koot i, inbe ru mulu la bet ole pombe mur nga.

Bangabangana Ke Maro Tina Yo Limi Be Atu Ki I, In Imaia Tauru Ki

13 Motong la bangabangana ke Maro tina ngan limi be atu ki, in imaia tauru ki, ngan le alongo tool kalngana pombe kataunu ke sipi pai tina yo ke kakawa ke paroranga so pang Maro nga. Ngan kakawa tani in tikarata ye gol, inbe ikodo dama ke Maro. 14 Inbe tool kalngana tani in iwete pang bangabangana ke Maro tani yo itoko tauru in nen, "Ai, kupolo di bangabangana pai yo tipau di a tinepe potai pang ye ran somai yo ene Yupritis ni a tila." 15 Motong la bangabangana ke Maro tani in ipolo di bangabangana pai tina a igege di a tila. Ngan di bangabangana pai tina ngan mugu ngan tipanat nen a tinepe, inbe tinam le lo tigoro lal ke ke le taudu le rai tani yo Maro itaru bet ole tiruku di ye i. Le tina timadit a tila bet la tiraumata di tooltool ke tana i a timmata. Ngan di tooltool yo bet tiraumata di nga, ngan alunu san le dawa ben tipoto di tooltool nga le imot ke tana i le tinepe ye budanga tol, ngan le budanga atu in tiraumata di le imot. 16 Inbe alongo tiwete kinkatingi ke di tooltool ke patokongo kidi

* **9:16** Ngan kinkatingi kidi tooltool ke patokongo tina ngan ilo ete san ben 200 milion.

yo tiwur oos pono nga, ngan kinkatingi kidi ilo ete san.*
17 Inbe di oos tipa ye di tooltool yo akamata di ye mianga kiau ngan nen: So medana yo tisousou ye a iyakala katedi, ngan kooroonoo inbe yoongoonoo ben lama koossoonoo, inbe yoongoonoo lapau dawa ben pat yo ene salpa i.† Inbe di oos tina, ngan kutodi dawa ben asara gok malmalini yo ene laion i, inbe ei ipa ye so kutana inbe pat salpa yo ikini biana nga, ngan tipas ye koodi a isi pang tana. 18 Ngan so dook tiap tol tina yo tipas ye di oos koodi nga, ngan le tiraumata di tooltool a timmata. Nen le di tooltool tina yo tiraumata di nga, ngan alunu san dawa ben tipoto di tooltool nga le imot ke tana i le tinepe ye budanga tol nga, ngan le budanga atu in ei ipa ye so kutana inbe pat salpa yo ipas ye koodi, in iraumata di le imot. 19 Ngan di oos tina, ngan gurana kidi ke raumatenge di tooltool iken ye koodi inbe ye widi lapau, yesoo widi matana ngan dawa ben moto kutono le gurana kidi ke bet tikan di tooltool a tigarung di ye lapau.
20 Bong di tooltool kapala yo so dook tiap tol tina ngan tiraumata di tiap nga, ngan tiportak lodi a bet nen ngan tiwala muridi pang dada dook tiap kidi yo tiyei ngan tiap. Di ngan titu ye sungunu pang di so sidi inbe kai padodo yo di tapdi tikarata di ye bedi nga. Ngan nen le so tina yo tisung pang di nga, ngan tikarata di ye gol le silba le baras le pat le kai leu, le ke bet tikamata ni, too tilongo betanga, too tipa tana, ngan tiap.
21 Inbe di tooltool tina, ngan tiportak lodi ye dada dook tiap kidi ke raumatenge di tooltool, le dada ke pidipidi, inbe dada ke bauk, le dada ke pinnau, ngan tiap lapau.

10

Bangabangana Ke Maro Ikaua Rau Lulungu Kase Pang Yowan A Ikani

1 Motong la akamata bangabangana ke Maro san mulu yo gurana ki mai san i, in ipa ke malala ke Maro a isi. Ngan bangabangana tani in iduku tinini mai i le imot ye eng tene, inbe gannui atu ikodo ke kutono pono. Inbe damono in isallin dawa ben ke isini nga. Inbe kene, ngan ei ikan le ilolo ye dawa ben ei ikana kai kaini a ilo pang ete nga. 2 Ngan bangabangana tani in itoko rau lulungu kase yo tiperenaii in ye bene, inbe ipadu kene oonoo in le du tukbe tiek pono, inbe ipadu kene ngas in le du tukbe tana pono. 3 Motong la koonoo le kalngana mai dawa ben asara gok yo laion in ingirngir nga. Ngan ye kene yo koonoo ye in nga, ngan le looloo limi be ru titara a tiraua koonoo le kalngadi dawa ben di tooltool tiwetewete nga. 4 Inbe ye kene yo looloo tina ngan tiwetewete ye in nga, ngan lok bet le awodo betanga kidi yo tiwetewete nga. Bong ngan alongo tool atu koonoo ke malala ke Maro nen, “Betanga yo looloo limi be ru tiwete nga, ngan kupataukala le iken yong leu, inbe ken kuwodo ilo ye rau be.”
5 Motong la akamata bangabangana ke Maro tani yo ikodo tiek le tana pono i, in iyitmaka bene oonoo a ilo pang ye malala ke Maro. 6 Inbe iwete moolmool le ete ye tool tani yo inepepe nen le taukan motingi i, in ene. Ye in tool tani yo itar lang le tana inbe tiek le so tina le imot yo iken ye di nga. Ngan le iwete nen, “Lal imot oo, le ke bet tanam mulu tiap! 7 Bong ye kene yo bet bangabangana ke Maro yo limi be ru ki i, in imaia tauru ki nga, ngan ole Maro iyei so tina yo lon kaua urata ye a betanga ki iken sollono go nga. Ngan ole kanono pombe moolmool dawa ben tina yo iwete pang di kapraingi ki yo di Maro koonoo nga.”
8 Motong la tool kalngana tani yo alonga ipa ke malala ke Maro a isi i, in iwete pau pattu mulu nen, “Kula ye bangabangana ke Maro yo ikodo tana le tiek pono ni a la kouo rau lulungu yo tiperenaii a iken ye bene ni.”
9 Le nga ala ye bangabangana ke Maro tani a la atoru bet ikaua rau lulungu kase tani in pau. Ngan le iwete pau nen, “Kuwi a koni, ngan ole koom lono isil ye dook mata dawa ben bagil surunu, bong kapom lono ole iparpilong ye.”
10 Ngan akaua rau lulungu kase tani ye bangabangana ke Maro in bene a akani,

† **9:17** Ngan salpa in pat yoongoonoo dawa ben kai raunu sulngana, inbe ikini biana.

ngan kook lono isil ye dook mata san dawa ben bagil surunu. Bong kene yo atona ye in nga, ngan le kapok lono iparpilong ye dook. 11 Motong la tool atu koonoo pau mulu nen, “Nga ole kouo Maro koonoo mulu a la kuwete betanga ki ye so yo bet pombe pang ye di tooltool ke tana maimai nga, inbe di tooltool yo kulidi le koodi ki ki nga, inbe di tooltool yo tiyei kuto maimai pang tana yo maimai ngan le imot nga.”

11

Di Maro Koonoo Ru Timmata Motong La Timadit Mulu

1 Motong la tikaua kai dundunngana dawa ben koro medana ke touanga so in pau, inbe tool atu iwete pau nen. Iyei ne, “Kula la kurouo bareme mai ke sungunu pang Maro le ipa ye kakawa ke paroranga so pang Maro ni, inbe kukinkat di tooltool yo tisung pang Maro ye bareme mai tani nga lapau. 2 Bong ni ke gaongo yo iken koongoo lono ke diki i, in ken kuroua be, yesoo ni in iken pang di tooltool yo tipa ye rara ke di Yuda tiap nga. Ngan di la bet man tiyirngana malala mai Yerusalem* yo Maro ipootoo panga ye taunu i, in ye taudu sangaul pai inbe balana ru nga. 3 Bong ye kene tani in ole akaua gurana mai pang di tooltool kiau ru, a bet nen ngan tikaua Maro koonoo a tiwetewete betanga ki pang di tooltool. Di suru tina ngan ole tisousou ye sousoungu ke lo madoko, inbe la tiwetewete betanga ki ye ke tina yo 1,260 nga.”

4 Di ngan dawa ben kai olip ru† inbe sul ru yo tikodo dama ke Tool Mai yo matan kala tana mai i le imot i. 5 Ngan kumata le bet koi kidi sa tikapge bet tigarung di nga, ngan ole ei ipas ye koodi a ikan di le imot le tiyei kawa koonoo. Le in dada tani yo sei tooltool bet igarung di ngan tiraumate ye i. 6 Inbe di tooltool ru tina, ngan gurana kidi mai lapau ke bet tilele ki, a bet nen ngan imol tiap ye kene yo bet tikaua Maro koonoo a tiwetewete betanga ki ye i. Inbe di ngan gurana kidi lapau ke bet tiwete ngan ole ran le tiek tina ngan le imot iportak le iyei ben rara. Inbe kumata le lodi bet tiyei so matana matana sa dook tiap mulu yo ke bet igarung di tooltool ke tana i a bet timmata nga, ngan ole tiyei leu.

7 Inbe ye kene yo yeru tiwetewete betanga ke Maro a imot ye in nga, ngan asara gok dook tiap tani yo inepe tana gimono yo taukan launu i, in ole ipas a ise bet se irau di tooltool ru tina. Ngan gurana ki mai le ole illos di le iraumata di a timmata. 8 Inbe yeru bobodi ole sila iken sorok dada katene ke malala mai tani yo mugu ngan tipatoto Tool Mai kidi yeru lo kai palasingi kaini ye i. Ngan in malala mai tani yo tikatte betanga ye bet ene Sodom inbe Isip i. 9 Nen le bobodi ole sila iken nen a di tooltool tina ke tana maimai nga le imot yo kulidi le koodi ngan ki ki inbe bareme kidi ngan ki ki lapau nga, ngan ole tikamata bobodi a koodi tada pang di ye ke tol inbe ke san in kapala ki. Bong di ngan o ke bet timalum pang di tooltool sa a tikap di dook la tikelmai di, ngan tiap. 10 Inbe ye kene tani in di tooltool le imot ke tana i ole lodi ponana ye yo di tooltool ru tina ngan timmata koot nga. Le tina ole tiyei mailang a tikan be tisiki, inbe tiyawar so ye lo ponana kidi pang di diedi kapala, yesoo di Maro koonoo ru yo tikap masngana dook tiap pang di tooltool le imot yo tinepe ye tana i nga, ngan timmata oo.

11 Bong bet ke tol inbe ke san in kapala ki tina ngan iman a ila nga, ngan Maro ole iwanga Amunu a ilo lodi a bet nen ngan iyei di le timagur mulu a timadit le lo tikodo. Nen le di tooltool yo koodi tada pang di nga, ngan ole titattadai dook. 12 Lo ngan bet di tooltool ru tina ngan ole tilongo tool atu kalngana koonoo le mai ye malala ke Maro a isi in iwete pang di nen, “Angru kase ete me e ni.” Ngan nen le ye kene yo di koi kidi koodi tada pang di a matadi ikenen ye di nga, ngan eng tene ole isi iduk di, inbe ikap di a tilo pang malala ke Maro. 13 Inbe ye kene tani yo bet yeru tilo ye in nga, ngan

* **11:2** Betanga tani yo “tiyirngana malala mai Yerusalem” i, in lono nen. Ngan di tooltool tina ngan ole tidada di tooltool yo tinepe ye malala mai Yerusalem, ngan podi. Nen le ole tigarung di le tisolo moonoo ye taudu sangaul pai inbe balana ru. † **11:4** Di tooltool ru tina, ngan dawa ben kai olip ru, yesoo di tooltool tikap olip surunu inbe tipaling ilo ye sul kidi inbe tilanga a tikamata ni ye.

ole nauningi mai itak le igarungu malala mai tani in madini atu, inbe madini limi be pai la bet iken nga. Bong nauningi tani in ole iraumata di tooltool alunu san le kinkatingi kidi ngan tau limi be ru. Nen le di diedi kapala yo bet timmata tiap nga, ngan ole titattadai le tiyeie Maro yo inepe ete ni, in ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti.

14 Ngan so tina yo bet pombe nen nga,
ngan akamata a imot le urata moonoo masngana dook tiap yo ru ki i, in naii la iman a ila i, inbe tol ki yo bet ipa mur i, in mooloo tiap ole pombe.

Bangabangana Ke Maro Tina Yo Limi Be Ru Ki I, In Imaia Tauru Ki

15 Ngan akamata so tina ngan a imot,
motong la bangabangana ke Maro tina yo limi be ru ki i, in imaia tauru ki, ngan le di tooltool kalngadi tiwetewete le maimai ye malala ke Maro a isi, inbe tiwete nen. Tiyei ne, “Lal yo bet di tooltool kapala matadi kala di tooltool ke tana i le imot ye i, in imot oo. Inbe dookoot nga Tool Mai Maro iye Kirisi yo ye taunu ipootoo panga i, in yeru la bet matadi kala di tooltool nga le imot le iken nen le taukan motingi i.” 16 Motong la di kuto maimai sangaul ru be pai yo tiwur dama ke Maro ye kakawa kidi ke burungu nga, ngan tigun turudi le du damodi itoko tana, inbe tisung pang Maro nen. 17 Tiyei ne,

“Tool Mai Maro, gurana kiong mai san le illos gurana ke so nga le imot.
Ong in kunepe mukot ye kene yo so nga le imot pombe tiao nga,
inbe dookoot nga kunepepe nen lapau.
Am nga amwete lo ponana kiam pong,
yesoo ong in kupaposo gurana kiong yo mai san i,
le dookoot nga bet matam kala di tooltool nga le imot.
18 Ngan di tooltool ke tana mai i le imot nga,
ngan katedi malmal,
le ole kupaposo kate malmal kiong lapau.
Dookoot nga lal yo bet kukarata betanga ke di tooltool yo timmata koot nga, in pombe oo.
Nen le dookoot nga i lal tani yo bet kop balingi dook mata pang di tooltool kiong yo edi maimai inbe edi maimai tiap nga, ngan ye urata kootoonoo kidi.
Ngan nen le ong in ole kop balingi dook mata pang di kapraingi kiong yo tikaua koom a tiwete betanga kiong pang di tooltool nga,
inbe pang di tooltool yo tiyitmaka em nga, ngan lapau.
Inbe dookoot nga i lal tani yo bet kugarung di tooltool yo tigarung so ke tana in naii.”

19 Di tooltool maimai ke Maro tina ngan tiwetewete nen a imot,
motong la akamata dada ke bareme mai ke sungunu pang Maro yo iken ye malala ki i, in koon panganga. Inbe koror tani yo mugu ngan Maro ipamede betanga pang di Isrel le betanga tina ngan iken ye i, in ikenen mallangana. Ngan ye kene tani in kili itai, inbe looloo itara le ni mai i le imot rutunu ye, inbe nauningi itak, inbe ki somai imol, bong ki tani in patunu maimai inbe imede dawa ben madamada.

12

Garup Iye Moto Dook Tiap

1 Ngan akamata so tina ngan a imot,
motong la bet matak lo mulu, ngan le atakrai ye mos maiyoko san mulu yo pombe ye lang katene i. Ngan mos tani in akamata garup atu, inbe sousoungu yo isousou ye in ke matana, inbe taudu iken ke kene parmana. Inbe su yo iken ye kutono i, in kanpitiki sangaul be ru iken ye lapau. 2 Inbe garup tani in kapono, bong ikapge bet ipasui le nga imassingi, inbe itang le mai. 3 Motong la bet matak pang nen, ngan atoo, akamata mos san mulu pombe ke lang katene, ngan le akamata moto kooroonoo somai atu.* Ngan moto tani in kutono limi be ru, inbe sipi ki sangaul. Inbe su ke kutono limi be ru yo itar lo kutono nga, ngan dawa ben kidi tooltool

* **12:3** Ngan moto tani in somai inbe malmalini lapau. Inbe moto tani tigasa bet ikan di tooltool ye ei yo ipas ye koonoo i.

kuto maimai yo matadi kala tana maimai nga. 4 Ngan moto tani in wini ikaruru di kanpitiki alunu san ke lang katene a ikatte di tidu tana. Ngan di kanpitiki alunu tina ngan ben tipoto di le tiyei budanga tol, motong la budanga atu in la ikatte a idu tana i. Motong la ilo ikodo dama ke garup tani yo bet ipasui i, inbe inamu bet le ipasuiu natunu tani in nga, ngan ole palbe leu be ikani a itona le ipa ye kerana. 5 Motong la garup tani in bet ipasui ngan le ipasuiu natunu tamoto. Inbe kase tamoto tani in ole itoko so dawa ben koro medana ye bene a iyei tool kuto mai pang di tooltool ke ni mai i le imot. Bong kene yo tinana ipasuiu ye in nga, ngan le di bangabangana ke Maro tipasnaki palbe leu a ilo pang ye Maro ye ni yo kakawa ki ke burungu iken ye i. 6 Inbe garup in ikoo a ila la inepe ye ni soorookoonoo yo Maro ikarata panga i, a bet nen ngan di bangabangana ke Maro matadi kala, inbe tikapraii ye ke 1,260.

7 Ngan garup tani in ikoo a ila, motong la patokongo mai pombe ye malala ke Maro. Nen le Mikel iye di bangabangana ki la tiraua moto, inbe moto tani in iye di bangabangana ki tiportak a tiye di tipatoko lapau. 8 Bong ngan moto tani in taukan gurana, nen le iye di bangabangana ki tigege ni kidi yo iken ye malala ke Maro i, 9 inbe Mikel iye di bangabangana ki tikatte moto tani in a idu tana. Ngan ye in moto tani yo mukot yege ngan inepe i, inbe ye in ene la Satan i. Inbe ye la tool kuto mai kidi so sidi, inbe tool ke bet ikap llungunu ye di tooltool ke tana mai i le imot i. Nen le ye la tikatte le ipa ye di bangabangana ki a tidu tana i.

10 Motong la alongo tool atu kalngana koonoo le mai ye malala ke Maro a isi inbe iwete nen,

“Dookoot nga gurana ke Maro kiidi in
pombe la mallangana oo.
Ngan ye gurana ki tani in la le ikap di
tooltool ki a ipamulu di ye so dook
tiap yo bet igarung di i,
inbe man igaua di le imot a bet matan
kala di.
Inbe ikaua gurana mai pang Kirisi a bet
nen ngan iyei tool kuto mai pang so
nga le imot,
yesoo tool yo isopo koonoo pang di
diede la Maro kiidi matana ye ke le
bong i, in tikatte a idu tana oo.
11 Bong di diede tina ngan tikodo le timede
a tillosi
ye gurana ke rara ke Sipsip Natunu yo
imati ye kai palasingi i,
inbe ye betanga ki yo tiweteweta pang
di tooltool i.
Di ngan lodi pang nepongo kidi ke tana in
mai mata tiap,
inbe titattadai ye yo bet timmata, ngan
tiap lapau.
12 Ngan nen le ong malala ke Maro,
inbe ang di tooltool le imot yo kanepe ye
malala tani in nga,
ngan lomu ponana.
Bong atoo, ong tana inbe ong tiek, ken
kakamatang dook leu,
yesoo tool kuto mai kidi so sidi la isila
pang yang in.
Ngan ye in katen malmal mai san,
yesoo lon galanga nen bet lal ki in
mooloo mata tiap.”

13 Yeiso bet moto tani in ikamata ben ye in tikatte a idu tana nga, ngan le inini garup tani yo ipasuiu kase tamoto i. 14 Bong garup tani in tikap man kamoko balini ru panga a bet nen ngan iro le ila ye ni soorookoonoo yo Maro ikarata panga i, a bet la inepe ni mooloo ye moto tani, inbe di bangabangana matadi kala a tikapraii ye rai kerana tol inbe rai san in kapala ki. 15 Motong la moto tani in ilunaia ran ye koonoo le dawa ben oongoo mai idu ye moolai a itoo garup tani bet du ikauu a bet nen ngan idaup a imata. 16 Bong ngan tana ilono garup tani a perbe le koon panganga, inbe itono ran tani in. 17 Nen le moto tani in ikap malmal panga le ila bet la ipamaditi malmal pang di natunu kapala nga le imot. Di natunu nga, ngan di tooltool tina yo titoo betanga ke Maro inbe tikodo le timede ye betanga moolmool ke Yesu nga. 18 Motong la moto tani in sila ikodo ululu pono tiek.

13

Asara Gok Dook Tiap Ipas Ke Tiek Lono A Ise

1 Motong la akamata asara gok dook tiap atu in ipas ke tiek lono a ise. Ngan

asara gok tani in kutono limi be ru, inbe sipi ki sangaul la ikodo ye kutono tina ngan. Inbe su ke kutono yo dawa ben kidi kuto maimai ngan iken ye sipi ki tina atu atu nga. Inbe tiwodo ene ilo ye kutono tina ngan le imot, bong ene tina atu atu ngan betanga dook tiap ke kan pasemenge Maro. 2 Inbe asara gok tani yo akamata i, in matana ben pusi gok somai yo tiwete ene ye lepet i.* Inbe kene nga garagarana leu be kukunu mooloo mooloo dawa ben asara gok san yo ene bea i.† Inbe koonoo somai be dongana mooloo mooloo ben laion. Inbe asara gok tani, in moto ikaua gurana ki panga, a bet nen ngan ikaua nene a iwur ye kakawa ki ke burungu, inbe iyei tool kuto mai pang di tooltool ke tana i. 3 Inbe asara gok tani in kutono atu in ben tisomate a imata nga, bong monongo ki tani in imap a dook mata oo. Nen le di tooltool le imot ke tana i titakrai inbe titoo. 4 Di tooltool le imot tikamata ngan lodi galanga ye nen, bet moto la ikaua gurana ki panga i. Le nga tisung pang moto tani, inbe tisung pang asara gok tani in lapau. Nen le tiyitmaka ene a tiwete nen, “Sei tool dawa ben asara gok i? Inbe sei tool bet ole iye asara gok tani tipatoko ngan le illosi i?”

5 Motong la Maro imalum pang asara gok tani bet ye taunu koon payiti ye betanga ki, inbe ikan paseme Maro. Inbe Maro imalum panga bet ipapos gurana ki yo bet iyei urata ki ye nga, ngan ye taudu sangaul pai be balana ru. 6 Le nga asara gok tani in imadit tina le ikan paseme Maro, inbe iwete mur ye Maro ipa ye malala ki yo inepe ye i, in ene. Inbe iwete mur ye di bangabangana ke Maro le di tooltool ki yo tinepe ye malala ki nga, ngan lapau. 7 Ngan nen le gurana ki mai ke bet ipamaditi patokongo ye di tooltool ke Maro ngan ole illos di ye patokongo nga. Inbe Maro imalum panga lapau bet iyei tool kuto mai pang di tooltool ke tana maimai nga le imot. Ngan di tooltool tina ngan bareme kidi ngan ki ki inbe koodi le kulidi ngan ki ki lapau. 8 Inbe di tooltool le imot ke tana i nga, ngan ole tisung pang asara gok tani. Bong di tooltool yo tiwodo edi ilo ye rau ke nepongo dook mata nga, ngan ole tisung panga tiap. Ngan rau tani, in rau ke Sipsip Natunu yo mugu ngan tiraumate a imata i. Inbe ye kene yo Maro itar so nga le imot a pompombe tiao nga, ngan tiwodo di tooltool tina yo bet tikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in edi ilo ye. 9 Nen le sei tool bet talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga yo nga. 10 Kumata le tool bet Maro ipootoo bet ilo rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono nga, ngan ole ye la bet tikauu a titaru lo rumu dook tiap tani in lono i. Inbe kumata le tool bet Maro ipootoo bet tiraumate ye pul ke patokongo nga, ngan ole ye la bet tiraumate ye pul a imata i. Ngan nanga, kumata bet dada yo nen ngan pombe nga, ngan di tooltool ke Maro ngan o ke bet tiwala muridi panga tiap, bong tikodo le tutube a tisolo urata moonoo yo bet pombe pang ye di nga, inbe tiparama lodi medana yo titaru panga i.

Asara Gok Dook Tiap Ipas Ke Tana Lono A Ise

11 Motong la akamata asara gok dook tiap san mulu, in ipas ke tana lono a ise. Ye in sipi maitiap ru pombe ye kutono dawa ben ke sipsip natunu nga, bong betanga ki yo iwete ngan dawa ben ke moto yo iwetewete nga. 12 Ngan ye in ikaua asara gok yo imugu in nene, inbe itoko gurana mai ki le imot. Nen le iwete le gurana pang di tooltool yo tinepe ye tana i nga, ngan a tisung pang asara gok san yo imugu i. Inbe ye in asara gok tani yo moonoongoo ki maiyoko ke bet imata ye i, bong ngan imap a dook mata mulu oo. 13 Inbe asara gok tani yo ipa mur i, in iyei mos maimai matana matana a iyei ben tarkilanga panga. Ngan mos tina ngan atu yo iyeii i, in iyeie ei le imol ke lang katene a isi tana le di tooltool le imot tikamata ye matadi. 14 Ye in ikaua asara gok dook tiap yo imugu i, in nene, nen le iyei mos matana matana ye gurana ki yo mai san i. Le ye dada yo iyeii i, in le ikaua llungunu ye di tooltool ke tana i. Ngan nen

* **13:2** Ngan lepet in dawa ben pusi, bong kanono maiyoko le ke bet irau di asara kapala a ikan di. † **13:2** Ngan bea in kukunu mooloo mooloo le ikal dawa ben ga dongo ki.

le iwete pang di bet tikarata kai padodo atu le dawa ben asara gok yo imugu in kannungana, a bet nen ngan tisung panga. Ngan asara gok tani, in mugu ngan tiso ye pul ke patokongo, bong ngan imata tiap nga imagurur go. 15 Inbe asara gok tani yo ipa mur i, in gurana mai iken ye, le imaia amunu ilo ye asara gok yo imugu in kannungana ngan le imagur a iwetewete. Nen le kai padodo tani in imadit a iwete bet di tooltool yo tisung panga tiap nga, ngan tiraumata di a timmata. 16 Inbe iwete bet titara tarkilanga ki ilo ye di tooltool le imot bedi oonoo inbe ye damodi lapau. Nen le titar tarkilanga tina ye di tooltool yo edi maimai le edi maimai tiap nga, inbe di tooltool yo ballingadi le ballingadi tiap nga, inbe di tooltool yo poranga le poranga tiap nga, ngan lapau. 17 Nen le kumata bet tool yo taukan tarkilanga ke asara gok bet iken ye nga, ngan o ke bet iyimi so ye di tooltool kapala tiap, inbe di tooltool kapala o ke bet tiyimi so ki, ngan tiap lapau. Ngan tarkilanga tani in ene iken ye, too kinkatingi ke ene iken ye.

18 Ngan nanga, kumata tool bet lon kaua urata ye dada yo dook mata nga, inbe lon galanga dook nga, ngan ke bet lon kaua urata ye kinkatingi ke asara gok ngan dook, yesoo kinkatingi ki tina ngan kinkatingi ke tool atu. Le kinkatingi tina ngan la 666 nga.

14

Sipsip Natunu Iye Di Tooltool Ki Yo 144,000 Nga

1 Motong la bet matak pang nen, ngan akamata Sipsip Natunu iye di tooltool alunu ben 144,000 la tikododo kawal Saion* pono nga. Di tooltool tina ngan mugu ngan tiwodo Sipsip Natunu iye Tamana edi ilo ye damodi. 2 Inbe alongo so mununu ke malala ke Maro le dawa ben ran idu a gurana le mununube nga, inbe dawa ben looloo itara le rutunu ipa ye ni mai i le imot nga. Inbe mununu tani yo alonga i, in dawa ben di tooltool ke podanga pari yo tipodo pari kidi le itang nga.† 3 Motong la di tooltool 144,000 tina yo tikodo dama ke kakawa ke burungu ke Maro nga, inbe ke dama ke so maguredi pai tina tiye di kuto maimai ke malala ke Maro nga, ngan tiwouo woungu paunu atu. Ngan woungu tani in tool sa mulu lon galanga ye, ngan tiap. Bong di tooltool tina 144,000 yo Maro iyimi di inbe ikap di kataunu ye di tooltool ke tana i nga, ngan di leu la lodi galanga ye woungu tani nga. 4 Di ngan tiye di garup sa tiken a nen ngan tinidi giri leu ye ngan tiap, bong tinepe le tinidi igalanga dook mata ye Maro matana. Inbe di ngan titoo Sipsip Natunu ye ni nangai yo bet ipa pang ye i. Inbe di tooltool tina ngan Maro iyimi di, inbe ikap di kataunu ye di tooltool ke tana i, le tiyei ben so yo di tooltool tikap kulkulunu ye kumu paunu kidi ngan ole tiyei paroranga ye pang Maro iye Sipsip Natunu nga. 5 Di tooltool tina ngan tiwete toko betanga ke kaplungunu sa ye koodi tiap. Bong di ngan tinepe dook mata le taukadi busunu ye Maro matana.

Betanga Ke Di Bangabangana Tol Ke Maro

6 Motong la akamata bangabangana ke Maro san mulu, in iro meneng lang katene ete ni. Ye in urata ki ke bet ikaua bingi dook mata yo taukan motingi in pang di tooltool yo tinepe tana pono nga. Ngan nen le ila bet la iwetewete pang di tooltool ke tana maimai nga le imot yo bareme kidi ngan ki ki, inbe koodi le kulidi ngan ki ki lapau nga. 7 Nen le bangabangana ke Maro tani in koonoo le mai nen, “Katattadaia Maro a karaua panga. Inbe kayeie ene le ilo ete ke bet di tooltool tipayiti ye, yesoo lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye dada kidi yo tiyei nga, in pombe oo. Nen le ole kasung pang tool yo itar lang le tana inbe tiek le ran gimono yo rongrongbe nga.”

8 Ngan bangabangana ke Maro tani in iman a ila, motong la bangabangana san yo ru ki i, in iman pombe ngan le iwete nen. Iyei ne, “Malala mai Babilon in tigarungu oo. Le moolmool, ye in tigarungu le dook

* **14:1** Ngan kawal Saion in ni yo malala mai Yerusalem iken ye i. † **14:2** Ngan pari kidi ngan dawa ben pari yo dookoot katai ngan tapodo nga tiap, bong matana san kasin, inbe pari tina ngan ene la ap nga.

tiap yege, yesoo ye la iyolo di tooltool ke ni mai i le imot, a la tiyei gogo dada dook tiap matana matana ke bauk i. Ngan nen le dawa ben tool iyin ran medana yo ene wain ngan le kuton moo ye a iyei kapa i."

9 Le nga bangabangana ke Maro yo ru ki in iman a ila, motong la tol ki, in iman pombe, ngan le koonoo le mai nen. Iyei ne, "Kumata le tool sa bet isung pang asara gok dook tiap tani le ipa ye kai padodo ki, inbe tarkilanga ki iken ye damono too bet iken ye bene nga, 10 ngan tool tani in ye lapau ole iyin ran medana wain yo bet Maro ikap panga nga. Ngan ran medana tani in kate malmal mai ke Maro. Inbe Maro o ke bet iti ran pa lo ye a bet nen ngan irautoo gurana ki, ngan tiap. Bong ole iti kate malmal ki tani in nen ilo ye ruku ke tool tani, a bet nen ngan iyinu. Nen le ye Sipsip Natunu matana, inbe ye di bangabangana ke Maro yo ipootoo di panga ye taunu ngan matadi nga, ngan tool tani in ole isolo masngana mai ye ei yo ikanen ye pat yo ene salpa nga. 11 Inbe ei yo bet ikan di le tisolo masngana mai ye i, in ole kutana ikut a ilo ete a iken nen le taukan motingi. Nen le di tooltool yo tisung pang asara gok tani le ipa ye kai padodo ki nga, inbe di tooltool le imot yo tarkilanga ki iken ye di nga, ngan o ke bet timaryoo tiap, bong ole tisolo masngana tani ye ke le bong tina yo kanakana nga le imot." 12 Ngan bangabangana ke Maro tani in iwete nen. Ngan nanga, ye kene yo bet dada tina ngan pombe ye in nga, ngan ole di tooltool ke Maro yo titoo betanga ki a tiparama lodi medana yo titaru pang Yesu in nga, ngan ole tikodo le tutube a tisolo urata moonoo yo bet pombe pang ye di nga.

13 Motong la alongo tool atu kalngana iwetewete mulu ye malala ke Maro a isi nen, "Ai, kuwodo betanga nen. Dookoot nga inbe pang dama ni nga, ngan di tooltool yo titara lodi medana pang Tool Mai a tiparama a iken nen le lo timmata nga, ngan ole lodi ponana, yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di." Inbe Maro Amunu Silene iwete nen lapau, "Moolmool. Di tooltool tina ngan ole lodi ponana, yesoo ole tigege urata moonoo yo tisolo nga inbe timaryoo. Inbe balingi ke dada dook mata kidi yo tiyei nga, ngan kootoonoo la bet tikap lapau nga."

Lal Ke Bet Tisaput Kaningi Yo Isullungu Koot Nga

14 Motong la bet matak pang nen, ngan akamata eng tene kookoonoo, inbe akamata so ben tool iwur eng tene tani in pono, in dawa ben Tool Moolmool Ke Maro. Inbe tool tani in su ke kutono yo iken ye kutono in tikarata ye gol, inbe itoko sele‡ yo matana mata i, in ye bene. 15 Motong la bangabangana ke Maro san mulu in ipas ye bareme mai ke sungunu a isi, in koonoo le kalngana mai pang tool tani yo iwur eng tene pono i. Inbe iwete panga nen, "Ai, kouo sele kiong a la kusaput kaningi ye, yesoo kaningi tina ke tana i nga, ngan isullungu oo. Le moolmool, dookoot nga la lal ke saputungu kaningi tina nga." 16 Le nga bangabangana ke Maro tani in iwete nen a imot, motong la tool tani yo iwur eng tene pono i, in ikaua sele ki a italaii ngan le isaput kaningi tina le imot yo iken ye tana i nga, ngan a iwinnoko.

17 Motong la bangabangana ke Maro san mulu ipas ye bareme mai ke sungunu tani yo iken ye malala ke Maro ni a isi. Ngan ye lapau itoko sele yo matana mata i. 18 Le nga bangabangana ke Maro tani in isi, motong la bangabangana san yo matan kala ei ye ni ke paroranga so pang Maro i, in igege kakawa ke paroranga so in a isi lapau. Inbe ye in koonoo le kalngana mai pang bangabangana tani yo itoko sele matana san i, inbe iwete panga nen, "Ai, kouo sele kiong yo matana san in a la kusaput ooroo wain puana ngo ye kaini a kugaun pang ni atu. Ole kuyei nen, yesoo ooroo wain puana yo ke tana i nga, ngan isullungu a imot oo."

19 Ngan bangabangana ke Maro tani in koonoo nen a imot, motong la bangabangana tani yo itoko sele ki i, in italaii a isaput wain puana tina ngan ye kaini a igaun. Motong la ikatte wain puana tina ngan ilo ye pat gimono somai dawa ben tawiri yo tikarata pang yirnganingi ooroo wain

‡ **14:14** Ngan sele tani in matana koene ke bet tisaput dingding ke kaningi ye.

puana i. Ngan so tani in inanpootoo kate malmal ke Maro. 20 Inbe ooroo wain puana tina ngan tiyirngan ye pat gimono yo iken diki ye malala mai tani in. Inbe surunu yo ipas a isi tana nga, ngan mai mata le ingaua ni mai i le imot le rowo ke ni tani yo ingauu in manga ki mooloo san.§ Inbe yo ipot a ise pang ete nga, ngan ise le se itarye tuitui yo iken ye oos koonoo i. Ngan ooroo wain puana tina ngan surunu inanpootoo rara ke di tooltool.

15

Di Bangabangana Ke Maro Limi Be Ru Yo Titoko Urata Moonoo Masngana Dook Tiap Limi Be Ru Nga

1 Motong la bet matak ilo pang malala ke Maro, ngan akamata so san mulu pombe le atakrai ye. Ngan akamata di bangabangana ke Maro limi be ru yo titoko urata moonoo masngana dook tiap limi be ru ke bet tigarung di tooltool ye nga. Ngan ye kene yo bet di bangabangana ke Maro tina ngan tiyei porai urata kidi a tigarung di tooltool ye so dook tiap tina a imot nga, ngan ole tisautu kate malmal ke Maro le imot lapau. 2 Motong akamata so san mulu in dawa ben tiek, bong tiek tani in dawa ben tikarata ye galas ipa ye ei. Inbe di tooltool yo tikodo tiek tani in gigini nga, ngan di tooltool tina yo tikodo le timede le tilloso asara gok dook tiap tani le ipa ye kai padodo ki, inbe kinkatingi ke ene nga. Inbe di ngan titoko so dawa ben pari yo Maro ikap pang di nga, 3 inbe tiwou. Ngan woungu tani in ke Mose, yo kapraingi ke Maro, inbe ke Sipsip Natunu i. Le nga tiwou nen,

“Tool Mai Maro,
ong in gurana kiong mai san le illos gurana ke so nga le imot.
Inbe urata yo kuyei nga, ngan ipaposo gurana kiong yo mai mata i, le di tooltool titakrai ye.
Ong in tool kuto mai yo bet matam kala di tooltool ke tana i le ikenen nen i,
le dada kiong ngan dook mata inbe moolmool le imot.
4 Di tooltool le imot ole titattadai ong a tiraua pong,
inbe ole tiyeie em le ilo ete ke bet di tooltool tipayitong ye.
Ole nen, yesoo ongtaleu in kunepe le taukam busunu.
Nen le di tooltool ke ni mai i le imot nga,
ngan ole timan tigun turudi a tisung pong.
Yesoo, dada dook mata kiong yo noonoonoo nga,
ngan pombe a ila mallangana le imot oo.”

5 Ngan tiwou a imot, motong la bet matak lo mulu, ngan akamata bareme mai ke sungunu yo iken ye malala ke Maro i, in dada ki koon panganga a ikenen. Inbe bareme mai ke sungunu tani in ben badabada ke sungunu yo mugu ngan Maro ipamede betanga ki pang di tooltool ki ye i. 6 Ngan tina bet matak pang nen, ngan akamata di bangabangana limi be ru tina yo titoko urata moonoo masngana dook tiap yo limi be ru nga, ngan tipas ke bareme mai ke sungunu tani in lono a tisi pang tana. Di ngan tisousou ye sousoungu kookoonoo yo puspusngana inbe igalanga dook mata nga. Inbe bittoongoo yo iken ke katedi le iwakai nga, ngan tikarata ye gol. 7 Motong la di so maguredi tina yo pai nga, ngan atu kidi in imadit tina le ikap omai yo tikarata ye gol nga, ngan atu atu pang di bangabangana tina yo limi be ru nga. Ngan omai tina ngan tipapon ye kate malmal ke Maro, tool tani yo inepepe nen le taukan motingi i. 8 Inbe ye kene tani in bareme mai ke sungunu yo iken ye malala ke Maro i, in ipon ye so kutana yo pombe ye Maro lulngana inbe gurana ki nga. Nen le tool sa yo ke bet ilo bareme mai ke sungunu tani in lono, ngan tiap. Ngan iken nen le lo di bangabangana tina yo limi be ru nga, ngan tiyei porai urata kidi a tigarung di tooltool ye urata moonoo masngana dook tiap limi be ru tina ngan le imot.

16

Omai Limi Be Ru Yo Ipon Ye Kate Malmal Ke Maro Nga

§ **14:20** Rau ke Maro iwete ye manga mooloo ki ngan ben 300 kilomita.

1 Motong la alongo tool atu koonoo le
kalngana mai ipa ke bareme mai ke sun-
gunu yo iken ye malala ke Maro in a isi.
Inbe iwete pang di bangabangana ke Maro
tina yo limi be ru nga, ngan nen, “Ai, kala
la kapati kate malmal ke Maro yo iken ye
omai kiang tina yo limi be ru nga, ngan a
idu pang tana.” 2 Motong la bangabangana
ke Maro yo imugu i, in ila la ipati omai
ki in a idu pang tana pono. Ngan le boto-
boto medana yo masngana ki dook tiap in
pombe pang ye di tooltool yo tarkilanga ke
asara gok tani in iken ye tinidi inbe tisung
pang kai padodo ki nga.
3 Motong la bangabangana ke Maro yo ru
ki i, in ila la ipati omai ki in a idu tiek pono.
Ngan le tiek iportak le iyei ben rara ke tool
matene. Nen le so le imot yo iken tiek lono
nga, ngan timmata lapau.
4 Motong la bangabangana ke Maro yo
tol ki i, in ila la ipati omai ki in a idu ye ran
maimai inbe ye ran yo gimono nga, ngan
lono. Ngan le ran tina ngan tiportak le tiyei
ben rara. 5 Motong la alongo bangaban-
gana ke Maro yo matan kala ran tina in
iwete nen,
“Maro, ong in kunepe mukot,
inbe dookoot ngan kunepepe nen la-
pau.
Inbe ong in kunepe le taukam busunu.
Inbe dada kiong yo bet kukarata betanga
ke di tooltool ye nga,
ngan dook mata le imot,
yesoo ong in tool noonoonoo.
Inbe dada kiong yo kuyei a bet kurau urata
dook tiap kidi tooltool ye nga,
ngan dook mata le imot lapau.
6 Ngan di tooltool tina ngan tiraumata di
tooltool kiong le tipa ye di tooltool yo
tikaua koom a tiwete betanga kiong
pang di tooltool nga,
ngan le rara kidi imati du tana.
Nen le kurau kidi a kop rara pang di
tooltool dook tiap tina bet tiyin,
a bet nen ngan irau urata dook
tiap kidi tina yo tiyei nga, ngan
kootoonoo.”
7 Ngan bangabangana tani in iwete nen
a imot, motong la alongo tool koonoo ye
ni yo kakawa ke paroranga so iken ye i, in
iwete nen. Iyei ne,
“E, Tool Mai Maro,
ong in gurana kiong mai san le illos
gurana ke so nga le imot.
Inbe kanakana ngan ong in kukarata be-
tanga kidi tooltool ye dada dook tiap
kidi yo tiyei nga,
ngan le kutoo dada dook mata yo
moolmool nga le imot.”
8 Motong la bangabangana ke Maro yo
pai ki i, in ila la ipati omai ki in a ilo ke
pono. Ngan le ke tani in ikaua gurana
mai ke bet isini ngan le isini katkat a bet
nen ngan iges ben ei a ikan di tooltool.
9 Ngan tina ke tani in iges mata nen nga, le
igesnai di tooltool tina a igarung di le dook
tiap yege. Bong lodi bet tiportak lodi, inbe
tiyeie Maro ene le ilo ete ke bet di tooltool
tipayiti, ngan tiap. Bong timadit tina le
tigarungu Maro yo gurana ki mai ke bet
iwete ngan so dook tiap tina yo nen ngan
pombe i, in ene ye betanga dook tiap.
10 Motong la bangabangana ke Maro yo
limi ki i, in ila la ipati omai ki in a idu
kakawa ke burungu ke asara gok dook tiap
tani in pono. Ngan le ni mai le imot yo
asara gok dook tiap tani in matan kala i,
in todo iduku le imot. Nen le di tooltool ki
tikanamaia masngana mai le tina tikanen
medi, 11 inbe tigarungu Maro yo inepe ete i,
in ene ye betanga dook tiap, yesoo ye mas-
ngana tani in, inbe ye botoboto medana
yo pombe pang ye di nga. Bong ngan lodi
bet tiportak lodi a tiwala muridi pang dada
dook tiap kidi yo tiyei nga, ngan tiap.
12 Motong la bangabangana ke Maro yo
limi be atu ki i, in ila la ipati omai ki in
a idu ran somai yo ene Yupritis in lono.
Ngan le ran tani in imaka le imot a bet nen
ngan ikarata dada pang di kuto maimai
tiye di tooltool kidi ke patokongo bet tipa
ye a timan nga. Di kuto maimai tina ngan
matadi kala tana maimai kapala yo iken
ye ni yo ke ipa ye a ise i. 13 Motong la
akamata di so sidi yo ke geingi sennene
ngan tol pombe, bong di ngan dawa ben
kata. Ngan atu in ipas ye moto koonoo,
inbe san in ipas ye asara gok yo dook tiap
in koonoo, inbe san in ipas ye tool yo iwete
ngan ran ki kaplungunu ye betanga i, in
koonoo lapau. 14 Di kata tol tina, ngan di so
sidi yo tinidi giri leu ye Maro matana nga.

Di tol ngan ke bet tiyei gogo mos matana matana a pompombe. Inbe di ngan tipa a tila ye di kuto maimai yo matadi kala tana maimai le imot nga, ngan a tiso lodi. Di ngan tiyei nen a bet nen ngan di kuto maimai tina, ngan ole tigaua di tooltool kidi ke patokongo, a bet nen ngan tinama lal maiyoko ke Maro in bet pombe nga, ngan tila la tiye tipatoko. Ngan lal maiyoko tani in lal yo bet Maro, yo gurana ki mai san le illos gurana ke so nga le imot i, in itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye dada dook tiap kidi tina yo tiyei nga.

15 Bong Tool Mai iwete nen, “Kapalongo. Au i ole amala pang yang dawa ben tool ke pinnau yo iyei urata ki sollono i, le ke bet lomu galanga ye lal yo bet amala pang yang ye in tiap. Ngan nen le sei tool bet matan rere inbe itar lonloningi le so ki potai ye nga, ngan ole lon ponana, yesoo Maro ole iyei urata dook mata panga. Nen le tool tani in o ke bet ipa tinini koonoo ye di tooltool matadi tiap, inbe di tooltool ole tikamata tinini a bet nen ngan moomoonoo ye, ngan tiap lapau.”

16 Motong la di so sidi tol tina ngan tigaua di kuto maimai tina yo matadi kala tana maimai nga, ngan ye ni atu. Ngan ni tani in tiwete ene ye di Ibru koodi nga, ngan ene la Amagedon i.

17 Ngan so tina ngan imot, motong la bangabangana ke Maro yo limi be ru ki i, in ila la ipati omai ki in a ilo pang lang katene. Ngan le alongo tool kalngana ipa ke bareme mai ke sungunu in lono a isi ye kakawa ke burungu ke tool kuto mai in nen. Iyei ne, “So tina ngan imot oo.” 18 Motong la kili itai le lulngana ila be iman, inbe looloo itara le rutunu ipa ye ni mai i le imot, inbe nauningi maiyoko itak lapau. Ngan nauningi maiyoko yo nen nga, ngan sa pombe mugu pang ye di tooltool yo tinepe ye tana i, ngan tiap. 19 Ngan tina yo nauningi tani in itak nen nga, le malala mai Babilon in tana ki perbe le iyei patol, inbe rumu ke di tooltool ke malala maimai yo kapala nga, ngan iduku a idu tana lapau. Ngan Maro lon tut ye dada dook tiap ke di tooltool yo tinepe ye malala mai Babilon nga, le ipati kate malmal mai ki idu ye malala tani in dawa ben bet tati wain surunu ilo ye ruku nga. 20 Nen le motmot le imot tigege nedi a tikoo, inbe kawal tina nga le imot, ngan tiduku le ke bet di tooltool tikamata di mulu tiap. 21 Inbe ki somai imol ke lang katene a isi ngan le si irau di tooltool. Ngan ki tani in patunu imede dawa ben madamada, bong somaimai* le igarung di tooltool tina le dook tiap yege. Nen le di tooltool tina ngan tigarungu Maro ye betanga dook tiap, yesoo ye yo iwanga urata moonoo masngana dook tiap in a isi igarung di nga.

17

Garup Mai Lekelekene Iye Asara Gok Dook Tiap

1 Motong la di bangabangana ke Maro limi be ru yo titoko omai limi be ru nga, ngan atu kidi in iman le man iwete pau. Iyei ne, “Ai, kuman a man apitnaia so yo bet pombe pang ye garup lekelekene* yo iwur potai pang ye ran maimai ngan gigini, in pong. Ngan so tani in ole pombe pang ye, ye dada dook tiap ki yo iyei, ngan kootoonoo. 2 Ngan garup tani in di tooltool yo tiyei kuto maimai pang tana maimai nga, ngan tiye tiyei bauk. Inbe di tooltool le imot yo ke tana i nga, ngan di lapau tiye tiyei bauk le tiyei kapa dawa ben tool iyini ran medana yo ene wain in le kuton moo ye a iyei kapa nga.”

3 Le nga bangabangana ke Maro tani in iwete pau nen a imot, motong la Maro Amunu Silene ipaponau, inbe bangabangana tani in ikau au le amla ye ni soorookoonoo atu. Ngan le akamata garup atu in iwurur asara gok dook tiap kooroonoo in pono. Ngan asara gok tani, in tiwodo betanga dook tiap edi alunu le iduku tinini mai i le imot. Inbe kutono ngan limi be ru, inbe sipi ki ngan sangaul. 4 Ngan garup tani in sousoungu yo isousou

* **16:21** Ngan ki patunu tina ngan atu atu ngan moonoo ki ben 50 kilogram. * **17:1** Ngan garup lekelekene tani in inanpootoo ye malala mai yo Babilon i. Kakamata 17:5. † **17:4** Ngan sousoungu ki tani in kooroonoo inbe yoongoonoo le dawa ben purupuru bolana.

ye in kooroonoo inbe yoongoonoo† le dook mata san. Inbe moro ki yo isorosoro ye nga, ngan gol ipa ye pat matana matana yo isallin dook mata nga. Inbe matauu ki ngan tikarata ye pat ke gomo yo sallinene nga. Inbe itoko ruku atu ye bene. Ngan ruku ki tani in tikarata ye gol, bong ipon ye dada dook tiap yo giri leu nga, inbe dada ki dook tiap ke bauk yo ikini biana nga. 5 Inbe tiwodo garup tani in ene ilo damono, bong punu in iken sollono. Ngan le ene tani in tiwode nen:

GARUP MAI YO BABILON I.
DI GARUP LE IMOT YO LEKELEKEDI NGA,
INBE DI TOOLTOOL YO TIYEI DADA DOOK TIAP
YO GIRI LEU NGA,
NGAN TINADI LA YE I.

6 Ngan garup tani in mugu ngan iwete le tiraumata di tooltool ke Maro pattu, inbe di tooltool yo tiwetewete bingi dook mata ke Yesu, ngan pattu lapau. Ngan tina yo iyei nen nga, le ben iyin rara kidi tooltool tina le lon ponana ye dawa ben tool yo iyin ran medana mata ngan le lon ponana ye i. Nen le ye kene yo akamata garup tani in nga, ngan le atakrai belebele ye.

7 Motong la bangabangana ke Maro iwete pau nen, “Ai, nga gelei a le kutakrai nga? Ngan ole apagalangong ye betanga yo iken sollono nga ye garup yo iwurur asara gok dook tiap in pono a yeru tipa i. Inbe ole ipagalangong ye asara gok tani yo kutono limi be ru inbe sipi ki sangaul, in lapau nen. 8 Ngan asara gok dook tiap yo kumata i, in mugu ngan inepe, bong dookoot ngan inepe tiap. Bong ole ipa ke tana gimono yo taukan launu in a ise, a bet nen ngan Maro iyemenaii a isolo masngana le ikenen nen a ila. Le ye kene yo bet ise ye in nga, ngan di tooltool ke tana yo taukadi edi iken ye rau ke nepongo dook mata yo taukan motingi in nga, ngan ole titakrai ye. Ngan di tooltool tina nga, ngan kulkulunu yege ye kene yo Maro itar so nga le imot a pompombe tiao inbe tiwodo di tooltool edi ilo ye rau tani nga, ngan le di ngan tiwodo edi tiap. Di ngan ole titakrai ye asara gok tani, yesoo ye in mugu ngan inepe, bong dookoot ngan inepe tiap, bong pang dama ni ngan ole ise pombe mulu.

9 “Nen le tool bet kuton kaua urata dook, inbe lon kaua urata ye dada dook mata yo moolmool nga, ngan ole lon galanga dook ye so yo nga. Ngan asara gok tani in kutono yo limi be ru nga, ngan inanpootoo kawal limi be ru yo garup tani in iwur pono nga. 10 Inbe gaongo leu ye kutono yo limi be ru nga, ngan inanpootoo di tooltool kuto maimai limi be ru yo matadi kala tana maimai nga lapau. Di tooltool kuto maimai tina nga, ngan limi ngan timmata oo, inbe atu la inepe go i. Inbe san mulu in pombe tiao, bong ye kene yo bet pombe ye in nga, ngan ole inepe ye manga mooloo kasin leu. 11 Inbe asara gok tani yo mugu ngan inepe inbe dookoot ngan inepe tiap i, in tool kuto mai san mulu le iyei ben limi be tol kidi diene yo limi be ru nga. Bong ole Maro iyemenaii a isolo masngana le ikenen nen a ila.

12 “Ngan sipi sangaul yo kumata ikodo ye asara gok dook tiap tani in kutono nga, ngan tinanpootoo di kuto maimai sangaul yo tikap gurana pang di bet matadi kala tana maimai ye, ngan tiao nga. Bong ole tiye asara gok tani in tikaua gurana mai a nen ngan tiyei kuto maimai, inbe matadi kala tana maimai ye manga modono kasin‡ leu. 13 Inbe di kuto maimai tina ngan ole tigaua lodi le atu, inbe tisuket gurana kidi yo bet matadi kala tana maimai ye nga, ngan pang asara gok tani. 14 Inbe di kuto maimai tina tiye asara gok tani in ole tiye Sipsip Natunu tipatoko. Bong Sipsip Natunu ole illos di ye patokongo, yesoo yetaleu in la Tool Mai i, le di tooltool maimai kapala nga, ngan tinepe parmana. Inbe yetaleu in la Tool Kuto Mai i, le di tooltool kuto maimai kapala nga, ngan tinepe parmana lapau. Bong di tooltool yo tiye tinepe nga, ngan di tooltool yo ikiu di a ipootoo di panga ye taunu nga, inbe di tooltool yo titara lodi le imede panga inbe titoo nga.”

15 Ngan bangabangana ke Maro tani in iwete pau nen a imot, motong la iwete pau mulu nen, “Ran maimai yo kumata garup lekelekene tani in iwur lo pono nga, ngan tinanpootoo di tooltool ke tana maimai

‡ **17:12** Ngan manga modono kasin in dawa ben aua atu leu.

nga le imot. Di tooltool tina ngan di tooltool
budanga maimai yo tigaua a tinepe gaongo
nga, inbe di tooltool yo kulidi le koodi ki ki
ngan lapau. 16 Ngan asara gok dook tiap
inbe sipi ki sangaul yo kumata nga, ngan
ole lodi pang garup lekelekene tani in tiap.
Le ole tigarungu le ipa ye so ki le imot le in-
epe tinini koonoo. Inbe ole tikan medana
lo ngan bet tidauni ye ei. 17 Ole tiyei
nen, yesoo Maro iwetewete la lodi bet titoo
dada yo lono bet titoo nga. Nen le tigaua
lodi le atu a tikaua gurana kidi pang asara
gok tani, a bet nen ngan iyei tool kuto mai
pang di tooltool ke tana i. Ngan ole tikaua
gurana panga a nen ngan iyei kuto mai le
ilo ye lal yo bet betanga ke Maro yo di Maro
koonoo tiwete nga, ngan kanono pombe
moolmool le imot ye i. 18 Inbe garup tani yo
kumata mugu i, in inanpootoo malala mai
yo di tooltool ki ngan tiyei kuto maimai
pang di tooltool kuto maimai kapala yo
matadi kala di tooltool ke tana nga le imot
i."

18

Tigarungu Babilon

1 Le nga so tina ngan pombe a imot, mo-
tong la akamata bangabangana ke Maro
san mulu in ipa ye malala ke Maro a isi.
Ngan bangabangana tani in gurana ki mai
san, inbe lulngana ilolo a ilangaraia tana i
le imot. 2 Inbe koonoo le gurana nen,
"Malala mai Babilon in tigarungu oo.
Le moolmool, ye in tigarungu le dook
tiap yege.
Le dookoot ngan malala koonoo le di
so sidi leu la tinepe ye nga.
Nen le di so sidi ke geingi sennene,
inbe di man yo tinidi giri leu nga,
inbe di man yo ke bet takan di tiap nga,
ngan di leu la tinepe ye nga.
3 Ngan tigarungu nen,
yesoo di tooltool ke ni mai i le imot nga,
ngan tiye tiyei gogo dada dook tiap ke
bauk mata,
le dawa ben tool iyin ran medana
yo ene wain in le kuton moo ye
a iyei kapa nga.
Inbe di tooltool kuto maimai yo matadi
kala tana maimai nga,
ngan tiye tiyei bauk lapau.
Inbe ye in taukan moomoonoo le tina
kanakana ngan iyimi so yo pat
ki mai san nga ye di tooltool ke
yawaringi so.
Ngan nen le di tooltool tina ngan
ballingadi ye so kidi tina yo iyimi
nga."
4 Motong la alongo tool san mulu
kalngana ye malala ke Maro in iwete nen,
"Ai, di tooltool kiau nga, kagege malala ke
garup lekelekene tani in a kapas a
kasi diki,
ngan la bet kayei dada dook tiap yo
dawa ben ye iyei ngan tiap nga.
Ole nen ngan kayei ene ye kene yo bet tikap
urata moonoo masngana panga ye
sennene ki tina ngan kootoonoo ye
i.
5 Ngan garup tani in sennene ki alunu san
le ben tagaun pat a budanga ki ilo
ete le bet lo itoko lang nga.
Nen le Maro lon tut ye dada dook tiap
ki tina yo iyei nga le imot.
6 Inbe lomu tut ye dada dook tiap ki yo iyei
pang nga,
a bet nen ngan karau dada dook tiap ki
tina ye dada gaongo leu le paru.
Mugu ngan ikap ran malingene pang bet
kayin,
bong bet karaukol ran ki nga, ngan
ole kakap ran malingene gaongo leu
panga a iyin le paru.
7 Ngan garup tani in iyimi so yo pat ki
mai san ngan panga ye taunu bet lon
ponana ye.
Ngan nanga, karautoo ene le idu lopo
yege,
inbe kakaua urata moonoo masngana
dook tiap panga ye dada dook tiap ki
yo iyei, ngan kootoonoo.
Ye in ye lono ngan ye taun ipayiti nen,
'Au i garup kuto mai le awur ye
kakawa kiau ke burungu a nen ngan
matak kala di tooltool ke tana mai
kiau i.
Inbe au i ben garup tap tiap lapau, le
so sa yo bet iyei au a lok madoko ye
a atang, ngan tiap.'
8 Ngan tina yo iyei nen nga,

le ole so dook tiap matana matana
alunu la bet pombe pang ye nga,
ngan ye ke ataleu.
Nen le pitolo mai ole pombe,
inbe di tooltool alunu la bet timmata
nga le tangini mai ole pombe lapau.
Inbe ei ole ikani le imot,
yesoo Tool Mai Maro yo gurana ki mai
san i,
in ye la ikarata betanga ki i.

9 "Nen le ye kene yo ei ikana malala tani
le kutana ikut a ilo pang ete ye in nga,
ngan di tooltool kuto maimai yo matadi
kala tana maimai kapala nga, ngan ole
tikamata le lodi madoko ye. Di tooltool tina
ngan tiye tiyei dada dook tiap ke bauk, inbe
tiye tiyimi so yo pat ki mai san ngan pang di
tapdi lapau. Ngan nen le di tooltool tina ole
lodi madoko a titang ye. 10 Bong di tooltool
kuto maimai tina ngan ole tila potai ye tiap,
yesoo titattadai, inbe lodi imassingi ye so
yo pombe pang ye nga. Nen le ole tikodo
manga mooloo ye, inbe tiwete nen,
'Atoo! Atoo, Babilon ong in malala mai,
inbe gurana kiong mai san lapau.
Bong ye manga modono kasin leu nga,*
ngan la le urata dook tiap ke sennene
kiong ngan kootoonoo pombe pang
yong koot nga.'

11 "Ngan di tooltool ke tana yo tiyawar
so a bet tikap pat ye nga, ngan ole lodi
madoko ye Babilon inbe titang ye, yesoo
tool sa mulu bet iyimi so kidi yo ke bet
tiyawar a tikap pat ye, ngan tiap. 12 Ngan
so kidi tina yo tiyawar nga, ngan pat yo gol
le silba nga, inbe pat matana matana yo
isallin dook mata nga, inbe pat ke gomo yo
sallinene ngan lapau. Inbe tiyawar mala
yo puspusngana nga, inbe mala san yo
yoongoonoo be kooroonoo yo pat ki mai
san nga, inbe mala yo tinini ilappus nga.
Inbe tiyawar kai medana yo ene sitron
nga, inbe so yo tikarata ye asara yo ene
elepen in dongana nga, inbe so kapala yo
tikarata ye baras le so san medana yo ene
ain i, inbe pat san yo tinini rorngana i.
13 Inbe so kidi kapala yo tiyawar nga, ngan
kai kulini yo kini ki dook mata nga, inbe
so ben laki ke kaningi, inbe so yo tidauni
ngan kutana ikini dook mata nga, inbe kai
yo ene mir in surunu nga, inbe so dawa
ben matuk gorengana yo kini ki dook mata
nga. Inbe tiyawar ran medana yo ene wain
nga, inbe kai olip surunu, inbe dingding
patunu yo maroana nga, inbe dingding
patunu yo ene wit nga. Inbe tiyawar asara
yo edi bulumakau le sipsip nga, inbe oos
tipa ye koror kidi, inbe di poranga le di
tooltool kapala yo tinepe maguredi nga,
ngan lapau. Bong tool sa mulu bet iyimi
so kidi yo bet tiyawar a tikap pat ye, ngan
tiap.

14 "Ngan nen le di tooltool tina yo
tiyawar so a tikap pat ye ngan ole tiwete
nen, 'So le imot yo mugu ngan lom panga le
kop nga, ngan dookoot nga ilene yong oo.
Inbe balingi le moro kiong yo dook mata
nga, ngan ilene a imot le ke bet kupusye
mulu tiap.'

15 "Di tooltool yo tiyawar so tina ye
malala tani ngan le tikap belebele pat
ye nga, ngan ole titattadaia masngana yo
pombe pang ye malala mai tani le tikodo
manga mooloo ye. Inbe ole lodi madoko a
titang le mai, 16 inbe tiwete nen,
'Atoo! Atoo, lomam pang malala mai ni
koot sa,
yesoo mugu ngan isousou ye
sousoungu dook mata yo puspus-
ngana nga,
inbe isousou ye sousoungu yo
kooroonoo inbe yoongoonoo le
dook mata san nga.
Inbe isorosoro ye gol inbe ye pat matana
matana yo isallin dook mata nga,
inbe matauu ki ngan tikarata ye pat ke
gomo yo sallinene nga.
17 Bong ye manga modono kasin leu nga,
ngan balingi le so ki tina yo dook mata
nga, ngan ilene a imot oo.'

"Ngan di koddenge ke ookoo nga le imot,
inbe di manungu le imot yo tikooi ye ookoo
a bet tila pang ye malala kapala nga, inbe
di loningi ke koddenge ke ookoo, inbe
di tooltool ke yoosoongoo nga, ngan ole
tikodo manga mooloo ye malala mai tani
in. 18 Inbe ye kene yo tikamata ei tani
yo ikani, in kutana nga, ngan ole titang le

* **18:10** Ngan manga modono kasin in dawa ben aua atu leu.

mai, inbe tiwete nen, ‘Atoo, ni malala sa
yo dawa ben malala mai tani ni lapau?’
19 Inbe ole tikap gauru ke tana a tikatte lo
kutodi, inbe lodi madoko a titang le mai
inbe tiwete nen,
‘Atoo! Atoo, lomam pang malala mai tani
ni koot sa.
Ngan di tooltool le imot yo ookoo kidi
tikooi tiek pono a tipayiri so matana
matana ke malala mai tani a tikap
pat le ballingadi ye nga,
ngan ye manga modono kasin leu nga,
ngan so dook tiap pombe a igarungu
malala mai tani le dook tiap oo.
20 Nen le ang di tooltool le imot yo kanepe
ye malala ke Maro nga,
ngan lomu ponana ye masngana dook
tiap yo pombe pang ye malala mai
tani ni.
Inbe ang di tooltool ke Maro le di aposol
inbe di Maro koonoo nga,
ngan ole lomu ponana lapau ye yo
Maro ikarata betanga ki a bet nen
ngan iyemenaii ye dada dook tiap ki
yo iyei pang, ngan kootoonoo nga.’ ”
21 Ngan alongo betanga tina ngan a imot,
motong la bangabangana ke Maro yo gu-
rana ki mai san i, in ikaua pat somai atu
yo dawa ben pat ke raunganingi dingding
patunu i, inbe ikatte a idu tiek lono a idau-
dat le ilene. Inbe iwete nen,
“Urata dook tiap maiyoko yo pombe ye pat
ni,
in la bet pombe pang ye malala mai
tani yo Babilon i.
Le ole tigarungu le ilene le ke bet di
tooltool tikamata mulu tiap.
22 Le, Babilon, kulongo!
Di tooltool ke sianga yo tipodo so dawa
ben pari,
too timai kure le tauru koongoo lono
kiong nga,
ngan o ke bet amlongo kalngadi yong
mulu tiap.
Inbe di tooltool ke urata yo lodi galanga ye
urata matana matana nga,
ngan o ke bet ampusye di yong mulu
tiap.
Inbe pat somai ke raunganingi dingding
patunu i,
in o ke bet amlongo tangini ki yong
mulu tiap lapau.
23 Inbe sul lulngana yo ilangaraia ni kiong
nga,
ngan o ke bet ilolo yong mulu tiap.
Inbe di garup le di tamoto yo bet tikere nga,
ngan o ke bet amlongo betanga kidi
yong mulu tiap.
Di tooltool yo man tiyawar so koongoo
lono kiong a tikap pat ye nga,
ngan di tooltool edi maimai le tillos di
diedi kapala yo ke tana i nga.
Inbe ong in kuyei gogo bar matana matana
a bet kullung di tooltool ke tana
maimai nga le imot.
24 Inbe ye tana kiong tani in ampusye rara
ke di Maro koonoo le ipa ye rara ke
di tooltool ke Maro,
inbe di tooltool ke tana i le imot yo
kuraumata di nga, ngan lapau.”

19

Di Tooltool Yo Tinepe Ye Malala Ke Maro Nga,
Ngan Tiyitmaka Ene

1 Ngan akamata so tina ngan a imot,
motong la alongo so dawa ben di tooltool
malala mai koodi le mai ye malala ke Maro
nen. Tiyei ne,
“Tayitmaka Maro ene!
Yetaleu in la ikau idi a ipamulidi ye so dook
tiap yo bet igarungidi i.
Ye in gurana ki mai san.
Inbe ene ilo ete ke bet di tooltool tipay-
iti ye.
2 Ngan kanakana ngan ye in ikarata be-
tanga kidi tooltool ye dada dook tiap
kidi yo tiyei nga,
ngan le itoo dada dook mata yo mool-
mool ngan le imot.
Nen le iyemenaia garup mai lekelekene
tani yo igarung di tooltool le imot ke
tana i ye dada dook tiap ki ke bauk
nga.
Mugu ngan garup tani in iraumata di
kapraingi ke Maro a rara kidi imati
du tana,
ngan la le Maro iraua urata dook tiap
ki yo iyeii i, in kootoonoo panga
nga.”

3 Le nga alongo di tooltool tina ngan
tiwete nen a imot, motong la koodi mulu le
mai nen,
“Tayitmaka Maro ene!
Yesoo, ei yo ikana malala mai Babilon
i, in kutana ole ilo pang ete a iken
nen le taukan motingi.”
4 Di tooltool tina ngan tiwete nen a imot,
motong la di kuto maimai ke malala ke
Maro yo sangaul ru inbe pai ngan tiye di
so maguredi tina yo pai nga, ngan tigun
turudi le du damodi toko tana, inbe tisung
pang Maro yo iwur ye kakawa ki ke bu-
rungu i. Inbe tiwete nen,
“Moolmool, tayitmaka Maro ene!”
5 Ngan tiwete nen a imot, motong
la alongo tool atu kalngana pombe ye
kakawa ke burungu ke tool kuto mai tani
in nen. Iyei ne,
“Ang di kapraingi ke Maro yo emu maimai
inbe yo emu maimai tiap nga,
ngan kayitmaka Maro ene!
Inbe ang di tooltool nga le imot yo katat-
tadaia Maro kiidi a karaua panga
nga,
ngan kayitmaka ene lapau!”
6 Le nga alongo tool tani kalngana iwete
nen a imot, motong la alongo so mununu
san mulu dawa ben di tooltool malala mai
kalngadi. Ngan mununu tani in dawa ben
ran idu le gurana a mununube nga, inbe
dawa ben looloo somai itara le gurana nga.
Ngan di tooltool tina ngan tiwete nen,
“Tayitmaka Maro ene!
Yesoo, Tool Mai kiidi Maro in gurana
ki mai san le illos gurana ke so nga
le imot,
inbe ye in iyei kuto mai a matan kala
so tina nga le imot lapau.
7 Ngan nen le lodo dook mata inbe lod
ponana le dook.
Inbe tayeie ene le ilo ete ke bet di tooltool
tipayiti ye.
Yesoo, lal yo bet Sipsip Natunu tani in
ikere ye i, in pombe oo.
Inbe garup yo bet iyooloo i, in ye taunu
ikarata a nga inam.
8 Ngan garup tani in Maro la ikap
sousoungu kookoonoo yo puspus-
ngana inbe igalanga le isallin san
nga,
ngan panga bet isousou ye nga.”
Ngan sousoungu kookoonoo tina ngan
inanpootoo dada dook mata noonoonoo yo
ke di tooltool ke Maro nga.
9 Motong la bangabangana ke Maro
iwete pau nen, “Nga ole kuwodo betanga
nga: ‘Di tooltool yo Maro ikiu di bet
timan ye mailang mai ke kerenge ke Sipsip
Natunu i nga, ngan lodi ponana, yesoo
ole Maro iyei urata dook mata pang di.’ ”
Motong la bangabangana ke Maro tani in
iseke betanga ki kasin mulu nen, “Ngan
betanga yo nga, ngan betanga moolmool
ke Maro.”
10 Le nga iwete nen a imot, motong la
agun turuk le du damok itoko tana potai
pang ye kene punu a bet asung panga.
Bong ngan iwete pau nen, “Ai, ken kuyei
nen be! Au i kapraingi ke Maro dawa
ben ong kuye di diem kapala yo titara lodi
medana panga a tikodo le timede ye be-
tanga moolmool ke Yesu nga. Le kusung
pang Maro yetaleu! Yesoo, Maro Amunu
Silene la ipamede di Maro koonoo a ti-
wetewete betanga moolmool ke Yesu i.”

Tooltool Yo Iwur Oos Kookoonoo Pono I

11 Motong la bet matak pang nen nga,
ngan akamata malala ke Maro koon pan-
ganga inbe oos kookoonoo atu in ikodo
dama kiau. Inbe tool tani yo iwur oos
pono i, in ene nen, Tool Yo Itoo Betanga Ki
Le Imot i. Inbe ene san la Tool Yo Iwete
Betanga Ngan Moolmool Le Imot i. Inbe
ye kene yo bet ipamaditi patokongo too bet
ikarata betanga ke di tooltool ye in nga,
ngan itoo dada dook mata leu. 12 Inbe
matana nga ilolo le dawa ben ei loloana,
inbe su yo dawa ben kidi tooltool kuto
maimai, ngan alunu la titar lo iken kutono
nga. Inbe ene yo tiwode ilo ye tinini i, in
tool sa lono galanga ye tiap, bong ye taunu
la lon galanga ye i. 13 Ngan sousoungu
ki yo isousou ye i, in isilil ye rara. Inbe
tiwete ene nen, Betanga ke Maro. 14 Inbe
akamata di tooltool ke patokongo yo ke
malala ke Maro nga, ngan tiwur ye di
oos kookoonoo inbe titoo a tila. Ngan di
tooltool tina ngan tisousou ye sousoungu
kookoonoo yo puspusngana inbe igalanga
san nga. 15 Inbe tool tani yo imugu pang di

i, in pul ke patokongo yo matana belebele in matana pombe ye koonoo. Ngan pul tani in ke raumatenge di tooltool ke ni mai i le imot. Inbe tool tani in “ole itoko so dawa ben koro medana ye bene a iyei tool kuto mai pang di tooltool ye.”✡ Ngan Maro yo gurana ki mai san le illos gurana ke so nga le imot i, in katen malmal san, nen le ole iyirngan di koi ki ngan dawa ben di tooltool tiyirngan ooroo wain puana ye pat gimono yo tikarata pang yirnganingi wain puana i. 16 Ngan ye sousoungu mooloo ke tool tani inbe ye bulene nga, ngan tiwodo ene nen, bet yetaleu in la Tool Kuto Mai i, le di tooltool kuto maimai kapala ngan tinepe ke parmana. Inbe tiwodo ene san nen bet yetaleu in la Tool Mai i, le di tooltool maimai kapala ngan tinepe ke parmana lapau.

17 Motong la akamata bangabangana ke Maro atu yo ikodo ke sinana i, in koonoo le kalngana mai pang di man tina le imot yo tiro lang katene ete ni ngan nen. Iyei ne, “Ai, kaman a man kagaua ye mailang maiyoko ke Maro i, 18 a bet nen ngan kakan di kuto maimai yo matadi kala tana i le imot nga, inbe di kuto maimai ke di tooltool ke patokongo nga, inbe di tooltool yo turadi bulbulini ke patokongo nga, inbe di oos le tipa ye di tooltool yo tidada ye di nga, ngan medadi. Inbe di koi ke Maro nga le imot yo tinepe ben tooltool ke poranga too tinepe ben di tooltool ke poranga tiap nga, inbe di tooltool yo edi maimai too edi maimai tiap nga, ngan kakan medadi le imot lapau.”

19 Motong la akamata asara gok dook tiap tani, inbe di kuto maimai ke tana tiye di tooltool kidi ke patokongo nga, ngan man tigaua a bet nen ngan tiye tool tani yo iwur oos pono i, inbe di tooltool ki ke patokongo tina, ngan tiye di tipatoko. 20 Bong ngan tool tani yo iwur oos pono i, in ikaua asara gok tani in a iparama le imede. Inbe ikaua ene san yo iwete ngan ran ki kaplungunu ye betanga i, in a iparama le imede lapau. Ngan mugu nga, ngan tool ke kaplungunu tani in ikaua asara gok tani in nene a iyei gogo mos maimai matana matana. Nen le ye mos tina yo iyei nga, ngan le ikap llungunu ye di tooltool yo tikaua tarkilanga ke asara gok tani inbe tisung pang kai padodo ki nga. Bong ngan le yeru timagurgur go, inbe tikatte di tidu ye gomo yo pat salpa ipa ye ei ikanen ye i. 21 Inbe tool tani yo iwur oos pono i, in iraumatamata di tooltool kidi ke patokongo nga, ngan ye pul ke patokongo tani yo pombe ke koonoo a isi i. Motong la di man tina le imot timan a man tikan di tooltool ke patokongo tina medadi, ngan le kapodi sung belebele ye.

20

Tipaua Satan A Inepe Ye Rai Tau Atu

1 Motong la akamata bangabangana ke Maro atu in igege malala ke Maro a isi. Ngan bangabangana tani in tikaua so ke pamedenge dada bet matan kala tana gimono yo taukan launu i, in panga, inbe itoko ooroo medana somai atu ye bene. 2 Ye in isi le si ikaua moto tani in a iparama. Ngan moto tani in Satan, tool kuto mai kidi so sidi, inbe ye in moto tani yo ke mukot yege i. Nen le bangabangana ke Maro ikauu, inbe ipauu ye ooroo medana tani a bet inepe nen ye rai tau atu. 3 Motong la ikatte a idu gomo tani yo taukan launu in lono, inbe itiukala dada ki a ipamede le imede. Ngan iyei nen a bet nen ngan Satan illung di tooltool ke ni mai i le imot, ngan mulu be. Bong ole inepe nen le lo rai ki tina yo tau atu ngan imot ngan, lo ngan bet tiruka a se ipa a ila be iman ye lal modono kasin leu, yesoo Maro itara betanga bet dada yo nen nga, ngan ole pombe panga moolmool.

4 Motong la akamata kakawa ke burungu ben ke tool kuto mai ngan alunu. Inbe di tooltool yo tiwur ye nga, ngan Maro ikap urata pang di bet tikarata betanga kidi tooltool ye dada kidi yo tiyei nga. Inbe akamata di tooltool yo timmata koot nga, ngan kauredi. Ngan di tooltool tina ngan mugu ngan tiwetewete bingi dook mata ke Yesu pang di tooltool, inbe tiparama betanga ke Maro le imede. Le ye punu tani in la le di

✡ **19:15** Rau ke Woungu (Buk Song) 2:9

koi kidi tikurut guridi a tiraumata di le timmata ye i. Ngan di tooltool tina yo timmata nga, ngan mugu ngan tisung pang asara gok tani le ipa ye kai padodo ki in tiap, inbe tikaua tarkilanga ke asara gok tani ye damodi le bedi tiap lapau. Ngan nen le di ngan la Maro ipamadit di le timagur mulu a bet nen ngan tiye Kirisi tiyei kuto maimai a matadi kala so nga le imot ye rai tina yo tau atu nga.

5 Ngan ye lal tani in kulkulunu yege bet Maro ipamadit di tooltool ye ni ke matenge a timagur mulu. Bong di tooltool kapala yo timmata koot nga, ngan timagur mulu ye lal tani in tiap. Di ngan ole tinam le lo rai tina yo tau atu ngan imot ngan. 6 Di tooltool tina yo timadit mugu ye ni ke matenge nga, ngan ole lodi ponana, yesoo di ngan Maro ipootoo di panga ye taunu, inbe ye in ole iyei urata dook mata pang di. Nen le matenge san yo ipa mur ye matenge ke tana i, in ole taukan gurana yo bet igarung di ye i, bong ole tiyei urata ben di tooltool ke paroranga so pang Maro iye Kirisi. Inbe di ngan ole tiye Kirisi tiyei kuto maimai a matadi kala so nga le imot ye rai tina yo tau atu nga.

Tigarungu Satan A Ikanamaia Masngana Mai

7 Ngan kene yo bet rai tina yo tau atu ngan imot nga, ngan ole tiso dada ke gomo tani yo taukan launu i. Nen le Satan ole ipas ye a ise ete dawa ben tool ipas ye rumu dook tiap ke di talnga dikidiki a idu tana nga. 8 Ngan ole ise ete, lo ngan bet ila la ikaua llungunu ye di tooltool ke ni mai i le imot yo tinepe nin la nin nga. Di tooltool tina ngan ke Gok iye Magok* la igaua di bet tila ye patokongo nga. Inbe kinkatingi kidi ilo ete san le dawa ben ululu ke dugu tawarene le ke bet takinkat di tiap lapau. 9 Di ngan ole tipa ye ni mai i le imot a timan le man tikodo le tigaliui ni yo di tooltool ke Maro tinepe ye i. Ngan ni tani in malala yo Maro lono panga mai san i. Bong ole ei ipa ke malala ke Maro a isi ikan di le imot le tiyei kawa koonoo. 10 Inbe tool kuto mai kidi so sidi yo ikaua llungunu ye di tooltool tina i, in ole tikauu a tikatte du ye gomo somai yo pat salpa ipa ye ei ikanen a iken ye i. Ngan in ni tani yo mugu ngan tikatte asara gok le ipa ye tool yo iwete betanga ngan ran ki kaplungunu ye betanga i, in a tidu ye i. Ngan nen le ole tikanamaia masngana mai ye ke le bong tina yo kanakana nga le imot inbe iken nen le taukan motingi.

Maro Ikarata Betanga Ke Di Tooltool Yo Timmata Koot Nga

11 Motong la akamata kakawa ke burungu ke tool kuto mai yo matan kala di tooltool ke tana nga le imot i, inbe tool yo iwur ye i. Ngan kakawa tani in kookoonoo inbe somai lapau, inbe tool yo iwur ye i, in gurana ki mai san le tana inbe lang tikoo ye a tilledi le tipa so. 12 Inbe akamata di tooltool yo timmata koot nga, ngan di tooltool yo edi maimai nga le tipa ye di tooltool yo edi maimai tiap nga, ngan tikododo dama ke kakawa ke burungu tani. Inbe di bangabangana ke Maro tipakaka rau a bet tikarata betanga kidi tooltool tina ye dada kidi yo tiyei nga. Ngan le tipakaka rau san lapau, ngan rau tani in rau ke nepongo dook mata yo taukan motingi i. Inbe ye rau tani in di tooltool yo bet tikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, ngan di leu la edi iken ye nga. Ngan nen le Maro ikap rau tina a ikarata betanga ke di tooltool tina nga, ngan le lo ige betanga kidi yo tiwodo a iken ye rau tina ngan. 13 Nen le tiek ipamulu di tooltool yo timmata tiek lono ngan a tise ete, inbe matenge iye malala ke matenge tipamulu di tooltool yo timmata a tiken ye di ngan a tise ete lapau. Inbe Maro ikarata betanga kidi tooltool tina ngan atu atu le lo ige dada kidi yo tiyei nga. 14-15 Nen le kumata le tipusye tool sa ene bet tiwode ilo ye rau ke nepongo dook mata tani in tiap nga, ngan ole tikatte a idu ye gomo tani yo ei ikanen ye i. Inbe gomo somai tani yo ei ikanen ye i, in matenge san yo ipa mur ye matenge ke tana i. Nen le Maro ikarata betanga kidi tooltool tina a imot, motong la ikatte

* **20:8** Gok iye Magok ngan inanpootoo di tooltool ke ni mai i le imot yo tiyei koi pang Maro nga. Kakamata Isikel (Esekiel) 38-39.

matenge iye malala ke matenge a yeru tidu ye gomo somai tani in lapau.

21

Yerusalem Paunu Pombe Ye Malala Ke Maro A Isi

1 Ngan akamata so tina ngan a imot, motong la akamata lang paunu inbe tana paunu pombe. Ngan lang inbe tana yo mugu nga, ngan tilledi oo, inbe tiek sa iken mulu tiap lapau. 2 Inbe akamata malala paunu yo Maro ipootoo panga ye taunu i, in pombe ye malala ki a isi. Ngan malala mai tani in ene la Yerusalem Paunu i, inbe tisorosore le dook mata dawa ben garup isorosoro le dook mata a inam bet iyooloo nintooroo nga.

3 Inbe ye kakawa ke burungu ke tool kuto mai tani, in alongo tool atu kalngana koonoo le mai nen, “Kapalongo, ngan ni yo dookoot nga bet Maro inepe ye i, in iken ye di tooltool. Le moolmool, ye in ole inepe kataunu ye di. Nen le di tooltool tina ngan ole tiye tinepe dawa ben di tooltool ki, inbe ye taunu ole iyei Maro kidi a inepe ye di lapau. 4 Inbe ole imus matadi surunu le imot a ikoo ye matadi. Inbe di tooltool tina o ke bet timmata mulu tiap, inbe lodi madoko a titang mulu tiap, inbe o ke bet tiyetai toko masngana sa mulu tiap lapau, yesoo dada yo ke mugu nga, ngan ilene a imot oo.”

5 Motong la tool yo iwur ye kakawa ke burungu ke tool kuto mai i, in iwete nen, “Kapalongo, au i ole ayei so nga le imot a pombe paunu mulu!” Motong la iwete mulu nen, “Kuwodo betanga nga ilo ye rau, yesoo betanga yo nga, ngan betanga mool-mool ke bet di tooltool titara lodi medana ye.” 6 Ngan iwete pau nen a imot, motong la iyei ne, “So tina ngan ayei a imot oo. Au i la Tool Mai pang so yo ipa mugu nga le idu ye so yo ipa mur nga. Inbe au i la maditingi, inbe motingi ke so tina nga le imot i. Ngan nen le sei tool bet moraku nga, ngan ole akap ran ye ran gimono yo bet ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in panga. Inbe ran tani in ole akauu panga sorok, le ke bet iyimoo tiap. 7 Nen le sei tool bet ikodo le imede le illos dada dook tiap yo ke sennene nga, ngan ole akap so dook mata tina ngan panga. Inbe au i ole ayei ben ye Tamana, inbe ye in ole iyei ben au Natuk. 8 Bong di tooltool yo titattadai di koi kiau le titoo au tiap nga, inbe di tooltool yo titara lodi medana pau tiap nga, inbe di tooltool yo tiyei dada dook tiap yo giri leu nga, inbe di tooltool yo tiraumata di tooltool nga, ngan malala kidi la gomo somai yo pat salpa ipa ye ei ikanen a iken ye i. Inbe di tooltool yo tiyei dada dook tiap ke bauk nga, inbe di tooltool yo pidipidadi nga, inbe di tooltool yo tisung pang di kai padodo nga, inbe di tooltool yo ke kaplungunu nga, ngan malala kidi la gomo yo pat salpa ipa ye ei ikanen ye i, in lapau. Ngan ni tani in ke matenge san yo ipa mur ye matenge ke tana i.”

9 Motong la di bangabangana ke Maro limi be ru tina yo titoko omai limi be ru yo ipon ye kate malmal ke Maro nga, ngan atu kidi in iman le man iwete pau nen. Iyei ne, “Ai, kuman a man apitnaia garup yo bet ikere, in pong. Ye in la bet Sipsip Natunu iyooloo i.” 10 Motong la Maro Amunu ipa-ponau le tina bangabangana ke Maro tani in ikau au le amlo ye kawal somai atu yo ilo ete san i, inbe ipitnaia malala mai tani yo Maro ipootoo panga ye taunu i, in pau. Ngan malala tani in ene la Yerusalem i, inbe ipa ye malala ke Maro a isi. 11 Inbe Maro lulngana ilolo le loloana ilangarai ni dawa ben pat sallinene yo ene yaspa i, inbe igalanga le igalanga san dawa ben pat yo ene kiristol in lapau. 12 Ngan malala mai tani in tikaua koongoo medana ye le ipa le ilo ete. Inbe dada ke koongoo tani ngan sangaul be ru, inbe di bangabangana ke Maro sangaul be ru lapau la tikodo ye dada tina ngan. Inbe ye dada tina ngan pono nga, ngan tiwodo rara ke di Isrel tina yo sangaul be ru nga, ngan edi ilo ye. 13 Inbe koongoo tani in madini yo ke ipa ye a ise i, in dada ki tol. Inbe madini san yo ke ipa ye a idu i, in dada ki tol. Inbe madini yo karaka ipa ye i, in dada ki tol. Inbe madini san yo yoro ipa ye i, in dada ki tol lapau. 14 Inbe koongoo ke malala mai tani, in tipatar pat somaimai sangaul be ru ngan mugu du tana pono a bet nen ngan iparama koongoo punu. Inbe tiwodo di

aposol ke Sipsip Natunu yo sangaul be ru ngan edi ilo ye lapau.

15 Ngan bangabangana ke Maro yo iwetewete pau i, in itoko so dawa ben koro medana yo tikarata ye gol ke bet irouo malala mai tani in le ipa ye koongoo ki, inbe dada ke koongoo ke malala tani in lapau. 16 Ngan malala mai tani in tikarata ngan le madini tina yo pai nga, ngan gaongo le imot. Ngan nen le mooloo ki inbe ye mai ki nga, ngan gaongo leu. Motong la bangabangana ke Maro tani in irouo malala mai tani, ngan le ipusye rowo ke madini tina yo pai nga, ngan rowo ki mooloo le mooloo san.* Inbe rowo ki yo ilo pang ete nga, ngan ilo le ilo ete san† le ye mooloo le mai ki ngan kinkatingi ki gaongo leu. 17 Ngan bangabangana ke Maro tani in irouo koongoo ke malala mai tani, ngan le koongoo tani in matolene ki mai le mai san.‡ Ngan so yo iroua ye i, in dawa ben yo di tooltool tirouo so ye i. 18 Ngan koongoo ke malala tani in tikarata ye pat yo ene yaspa i. Inbe malala mai in tire ye gol leu le giri sa bet isau ye, ngan tiap lapau. Ngan nen le malala mai tani in igalanga le igalanga san dawa ben galas. 19 Inbe pat somaimai tina yo ke koongoo punu nga, ngan timoro ye pat matana matana yo sallinene dook mata nga. Ngan pat yo titaru mugu a isu koongoo i, in timore ye pat sallinene yo ene yaspa i; inbe ru ki, in timore ye pat yo ene sapaia i; inbe tol ki, in ene aget; inbe pai ki, in ene emerel; 20 inbe limi ki, in ene sadonikis; inbe limi be atu ki, in ene konilian; inbe limi be ru ki, in ene kirisolait; inbe limi be tol ki i, in ene beril; inbe limi be pai ki, in ene topas; inbe sangaul ki, in ene kirisopres; inbe sangaul be atu ki, in ene aiasin; inbe sangaul be ru ki, in ene ametis. 21 Inbe koongoo ke malala tani in dada ki yo sangaul be ru nga, ngan tikarata ye pat ke gomo yo sallinene nga. Bong pat ke gomo tina ngan maimai san le atu ngan ole ige dada atu. Inbe dada ke panga yo ipa kataunu ke malala mai tani in tikarata ye gol leu le puspusngana inbe igalanga le dawa ben galas nga.

22 Ngan akamata toko bareme ke sungunu sa iken ye malala mai tani in tiap, yesoo Tool Mai Maro yo gurana ki mai san le illos so nga le imot i, in iye Sipsip Natunu ngan di la tinepe ye malala mai tani in nga. Ngan nen le di tooltool ole tipas le tisung pang di yeru leu. 23 Inbe malala mai tani in ke yo isini kemai inbe taudu yo isini bong nga, ngan taukadi urata, yesoo Maro lulngana la ilolo a ilangaraia ni i, inbe Sipsip Natunu in la sul ke malala tani in. 24 Inbe di tooltool ke ni mai i le imot nga, ngan ole tipa ye sul loloana ke malala tani in. Inbe di tooltool yo tiyei kuto maimai a matadi kala tana maimai nga, ngan ole tikap so kidi yo dook mata ngan panga lapau. 25 Nen le o ke bet titiukala dada ke koongoo mulu tiap, yesoo ye malala tani in bong sa mulu bet pombe ye ngan tiap lapau. Le dada ki ole koon panganga a ikenen nen. 26 Inbe di tooltool ke ni mai i le imot nga, ngan ole tikap pat le so kidi tina yo dook mata ngan a tilo ye malala tani in. 27 Bong so sa yo giri leu nga, ngan ke bet ilo koongoo lono ke malala tani, in tiap. Inbe tool sa bet iyei dada dook tiap yo ke bet moomoodoo ye nga, too iwete betanga ngan illung ye nga, ngan o ke bet ilo koongoo lono tiap lapau. Bong di tooltool yo tiwodo edi ilo ye rau ke Sipsip Natunu nga, ngan di leu la bet tilo ye malala tani in nga. Ngan rau tani in rau ke nepongo dook mata yo taukan motingi i.

22

Ran Ke Nepongo Dook Mata Yo Taukan Motingi I

1 Ngan akamata so tina ngan a imot, motong la bangabangana ke Maro tani in ipitnaia ran somai atu pau. Bong ran tani in ran ke nepongo dook mata yo taukan motingi i, inbe igalanga le igalanga san dawa ben pat yo ene kiristol* i. Inbe ran tani in ipas ye kakawa ke burungu ke Maro iye Sipsip Natunu ngan parmana a irar a

* **21:16** Rau ke Maro iwete rowo ke madini tina yo pai nga, ngan ben 2,200 kilomita. † **21:16** Rau ke Maro iwete rowo ki yo ilo pang ete nga, ngan ben 2,200 kilomita. ‡ **21:17** Rau ke Maro iwete matolene mai le mai san ngan ben 66 mita. * **22:1** Pat yo ene kiristol i, in medana inbe igalanga le ke bet takamata so yo iken ke kapala ki i.

idu. 2 Ngan le idu kataunu kat ye dada somai ke malala mai tani in. Inbe ke ran tani in gigini yo ru nga, ngan kai ke nepongo dook mata yo taukan motingi ngan ikodo ye. Ngan kai tina ngan bet ipu nga, ngan ole ipu ye lal atu ye taudu tina yo atu atu nga le imot. Inbe kai tina ngan raunu nga, ngan gurana ki lapau ke bet ikarata di tooltool ke ni mai i le imot, ngan ole tinidi dook mata mulu. 3 Ngan nen le betanga medana yo Maro ipamede mukot a iwete bet ole iyemenai di tooltool yo tiyei dada dook tiap ke sennene i, in imot oo. Inbe kakawa ke burungu ke Maro iye Sipsip Natunu la bet iken ye malala mai tani in, inbe di kapraingi ki la bet tisung panga ye ni tani in nga. 4 Ngan nen le ole tikamata matana, inbe ye in ole iwodo ene ilo ye damodi. 5 Inbe malala tani in ole taukan bong, nen le sul loloana too ke lulngana ke bet ilangarai di ngan tiap, yesoo Maro ye taunu in la bet ilangarai di tooltool tina ngan i. Inbe di tooltool ki ole tiyei kuto maimai a matadi kala so nga le imot a iken nen le taukan motingi.

6 Motong la bangabangana ke Maro tani in iwete pau mulu nen. Iyei ne, “Ngan betanga tina yo nga, ngan moolmool le imot le ke bet di tooltool titara lodi medana ye. Ngan Tool Mai Maro yo iwanga Amunu du ipamadit di Maro koonoo lodi a bet nen ngan tiwetewete betanga ki i, in ye la iwanga bangabangana ki bet si ipitnai so tina le imot yo bet pombe palbe leu nga, ngan pang di kapraingi ki i.”

Yesu Ole Imulu A Isi Palbe Leu

7 Motong la Yesu iwete nen, “Kupalongo, ole mooloo tiap inbe amulu a asila! Nen le sei tool bet ilongo inbe itoo betanga ke Maro yo kouo koonoo a kuwodo le iken ye rau i nga, ngan ole Maro iyei urata dook mata panga.”

8 Ngan au Yowan, au tauk la alongo betanga nga, inbe akamata so tina nga. Le ye kene yo alongo betanga inbe akamata so tina ngan a imot nga, ngan le agun turuk le du damok toko tana ke dama ke bangabangana tani yo ipitnai so tina ngan pau i, in kene punu a bet asung panga. 9 Bong ngan iwete pau nen, “Ai, ken kuyei nen be! Au i kapraingi ke Maro lapau dawa ben ong kuye di diem kapala yo di Maro koonoo nga, inbe di tooltool le imot yo tiparama betanga ke Maro a titoo nga. Le bet nen nga, ngan kusung pau be, bong kusung pang Maro yetaleu.”

10 Motong la bangabangana ke Maro tani in iwete pau mulu nen, “Ai, ken kupataukala betanga ke Maro yo kouo koonoo a kuwodo le iken ye rau i nga be, yesoo lal yo Maro bet iyei so tina nga le imot a pombe ye i, in iman potai oo. 11 Ngan nanga, sei tool bet iyei dada dook tiap nga, ngan isitoo geingi dada yo dook tiap nga. Inbe sei tool bet iyei dada yo giri leu ye Maro matana nga, ngan isitoo geingi dada yo giri leu ye Maro matana nga. Inbe sei tool bet iyei dada dook mata nga, ngan isitoo geingi dada yo dook mata nga. Inbe sei tool bet inepe le taukan busunu ye Maro matana nga, ngan sila inepe nen le taukan busunu ye Maro matana.”

12 Ngan bangabangana ke Maro tani in iwete nen a imot, motong la Yesu iyei ne, “Kupalongo, ole mooloo tiap inbe amulu a asila! Ngan balingi la iken yau nga, inbe ole akap pang di tooltool le imot le lo ige urata kidi yo tiyei ngan kootoonoo. 13 Au i la Tool Mai pang so yo ipa mugu nga le idu ye so yo ipa mur nga. Inbe au i la amugu, inbe akimur i. Inbe au i la maditingi, inbe motingi ke so tina nga le imot i.

14 “Di tooltool yo tingas sousoungu mooloo mooloo kidi le ikoko nga, ngan ole Maro iyei dada dook mata pang di. Ngan nen le ole imalum pang di bet titoo dada ke koongoo ke malala mai tani in a tilo malala lono lo ngan bet tikana kai ke nepongo dook mata yo taukan motingi i, in puana lapau. 15 Bong di tooltool yo tiyei dada yo giri leu dawa ben di gaunu tiyei nga, ngan ole tinepe ke diki ke malala mai tani in. Nen le di tooltool yo pidipidadi nga, inbe di tooltool yo tiyei bauk nga, inbe di tooltool yo tiraumatamata di tooltool nga, inbe di tooltool yo tisung pang di kai padodo nga, inbe di tooltool yo tiparama dada ke kaplungunu le lodi bet tiyei le ikenen leu nga, ngan ole tinepe diki ke malala mai ke Maro tani in lapau.

16 “Au Yesu, la awanga bangabangana

kiau a isila bet sila iwetewete betanga moolmool tina ngan pang ang di tooltool yo kagaua ye bareme ke Yesu nga. Au i la sudud yo pombe ye sasa ke Dawiti i, inbe au i la boi ke pang malama yo ilolo i."

17 Ngan Yesu iwete nen a imot, motong la Maro Amunu Silene iye garup yo bet ikere in tiwete nen, "Kuman!" Inbe tooltool bet ilongo betanga nga, ngan ole iwete nen lapau, "Kuman!" Nen le sei tool bet moraku nga, ngan iman. Inbe sei tool lono bet le iyin ran nga, ngan iman man iyini ran ke nepongo dook mata yo taukan motingi i. Ngan ran tani in Maro ole ikap soroki panga ye lo ponana ki.

Betanga Ke Motingi Ke Rau I

18 Au Yowan i awete betanga medana pang di tooltool yo tilongo betanga ke Maro yo di Maro koonoo tiwete le iken ye rau i nga, ngan nen. Kumata bet tool atu iwete sorok betanga sa le ipaloka lo ye betanga yo tiwodo ye rau i nga, ngan ole Maro ipaloko urata moonoo masngana mai yo tiwodo betanga ki ilo ye rau i nga, ngan ilo pono lapau. 19 Inbe kumata bet tool atu igege betanga ke Maro yo di Maro koonoo tiwete le iken ye rau i nga, ngan ole Maro igege le inepe diki. Ngan nen le ole ilo koongoo lono ke malala mai tani, in tiap. Inbe ole ikana kai ke nepongo dook mata yo taukan motingi i, in puana tiap lapau. Ngan so tina ngan la betanga ki iken ye rau tani i nga.

20 Ngan tool tani yo iwetewete betanga moolmool ye so tina nga le imot i, in iwete nen, "E, au i ole amulu a asila palbe leu."

Le au lapau awete nen, "Moolmool. Tool Mai Yesu, kusi."

21 Nen le apatarau nen bet Tool Mai kiidi Yesu in lono pang ang di tooltool ke Maro a iyei dada dook mata pang ang le imot. Moolmool.